

25L

9+9

XXXIX. C..

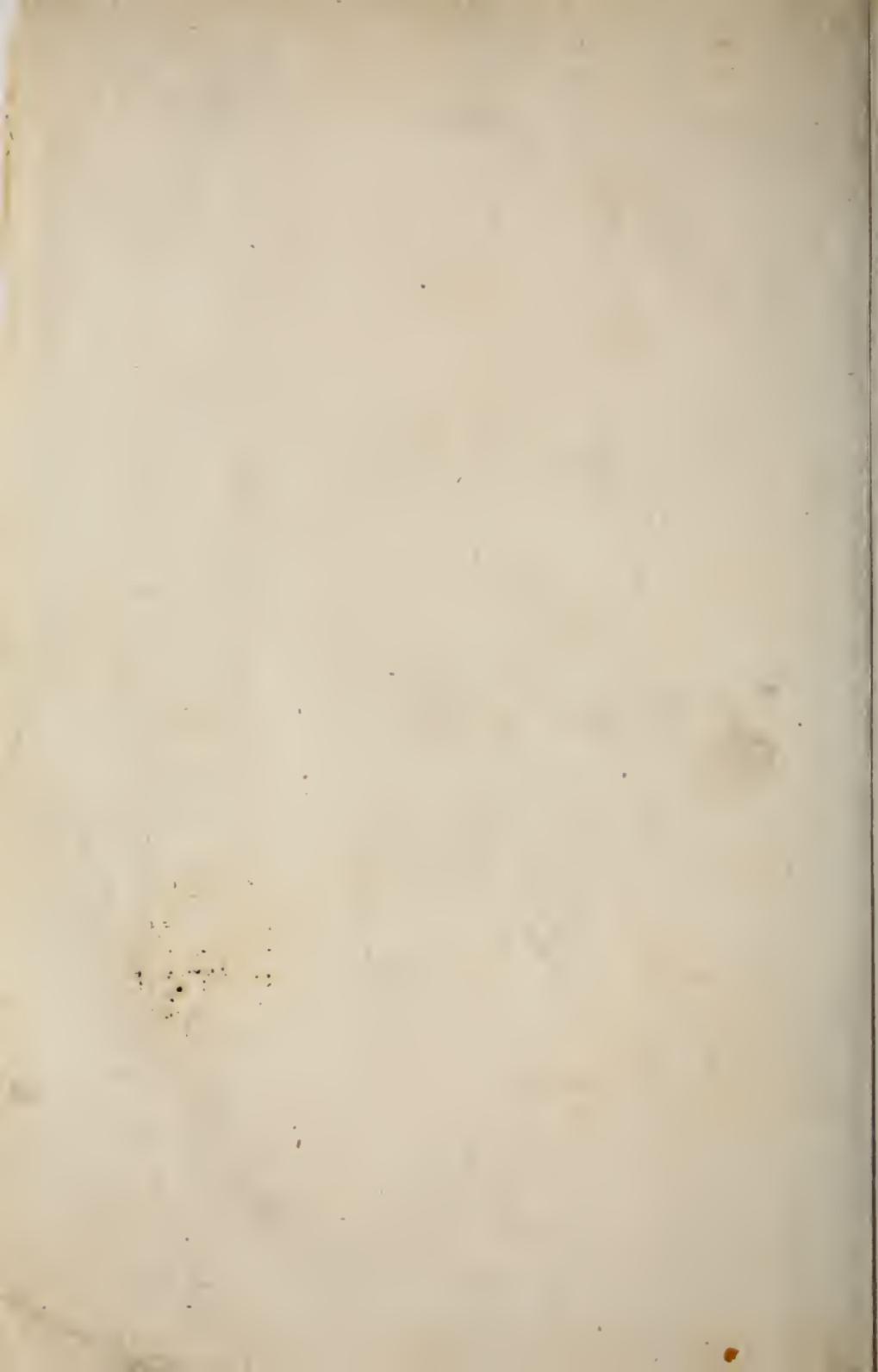
DUKE
UNIVERSITY
LIBRARY

Treasure Room

404382

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
Duke University Libraries

<http://www.archive.org/details/aristotelisomnia09aris>

Nonum Volume.

A V E R R O I S
C O R D V B E N S I S

Sermo de Substantia Orbis.

D e s t r u c t i o d e s t r u c t i o n u m P h i l o s o p h i e
A l g a z e l i s .

D e A n i m æ b e a t i t u d i n e , s e u e p i s t o l a
d e I n t e l l e c t u .

Quos quidem libros in Philosophia, tum Naturali, tum Postnaturali
extra omnes in Aristotelem commentarios ipse edidit.

Quid autem in ipsis additum sit, versa
pagina demonstrat.

M. Antonij Zimarae in sermonem de Substantia Orbis
Contradictionum Solutiones.

V E N E T I I S A P V D I V N C T A S .

M. D. L X I I .

91091

I N H O C N O N O V O L V M I N E
H Æ C C O N T I N E N T V R.

A V E R R O I S Sermo de Substantia orbis, castigatus, ac
Duobus Capitulis auctus, ab Abramo de Balmes He
breo latinitate donatis.

D e s t r u c t i o d e s t r u c t i o n u m P h i l o s o p h i e Algazelis, Calo
Calonymos Hebreo interprete: in Metaphysicis qui
dem in Sexdecim diuisa Disputationes, duabus addi-
tis, cum prius ante hanc translationem non nisi Qua
tuordecim essent, præterquam q̄ in earum quamplu
rimis pleraq; interiecta sunt dubia, quæ priu. non ex
tabant: in Physicis autem in Quatuor, quas idem La
tinis donauit.

T r a c t a t u s de A n i m æ b e a t i t u d i n e:

Cui addita est Epistola de Intelle&tua, quæ idem est cum
dicti libelli parte, eodem Calo interprete.

M. Antonij Zimaræ Solut. Cont. in fine totius volumi-
nis positæ sunt.

RAZONI VI QVI DEDICAVIT

ANXI A.D. 1558.

F. G.

Treasurum Roon 2
**TREASURUS INDEX CAPITVM LIBRORVM,
 QVI IN HOC NONO VOLVMINE
 CONTINENTVR.**

E
 RBR
 AT/17 C
 V. 9

Capita sermonis de Substan-
 tia orbis.

E. *Substantia cœli; eiusq;
 forma, ac materia. Ca. I
 folio 3. A*
*De natura corporis cœle-
 stis, quo pæsto sit sim-
 plex, non compositum, nō graue, neq; le-
 ne: ut de pluribus ipsius accidentibus.*

Cap. 2 fo. 5. M
*Forma cœli virtutē esse nō in corpore: ip-
 sumq; simplex esse, nō cōpositum: eiusq;
 virtutē, in actione finitā, infinito, eter-
 noq; tpe mouere, Cap. 3.* fo. 8. I
*Quo pæsto necessaria sit motus cœli conti-
 nuatio cū his inferioribus. Ca. 4. f. 10. c*
*De cœli simplicitate, ac spiritualitate. Ca.
 put. 5.* fo. 10. L

*Hec duo sequentia capita ab Abramo de
 Balmes latinitate donata, quanquā ab
 hoc tractatu separata esse videantur, cū
 iā ei finis sit impositus: quia tamen in ea
 dem versantur, in qua & priora video
 ipsa Sextum, & Septimū tractatus hu-
 ius capita constituiimus.*

*Corpora cœlestia non componi ex mate-
 ria & forma: multaq; de Primo motore*
Cap. 6. fo. 11. E

*Quæsum, quo ostenditur quo corpora cœ-
 lestia, cum sint finita ex se, acquirant ab
 alio eternitatem. Cap. 7.* fo. 13. H

*Disputationes Libri, Destructio de-
 structionum Philosophiae Al-
 gazelis appellati.*

IN METAPHYSICIS.

Disputatio prima. De narratione ra-
 tionum philosophorum circa anti-

quitatē mundi, & earū destructionibus.
 fo. 15. B

*Disp. 2. De destructione sermonis eorū de
 eternitate mundi, & tuis, & motis. 38. c*

*Disp. 3. De declaratione deceptionis eorū,
 dicentium Deū gliosum esse agēs mū-
 di, & mundum opus & operationē eius.
 fo. 44. K*

*Disp. 4. De declaratione, quod nō possunt
 afferre rationem, quod sit efficiens mun-
 di.* fo. 69. A

*Disp. 5. De declaratione, quod nō possunt
 afferre rationem quod Deus gliosus sit
 unus: & quod impossibile est ponere duo
 necessaria in esse, & quodlibet eorū non
 habeat causam.* fo. 74. A

*Disp. 6. De cōuenientia eorum circa falsi-
 tatem constitutionis scientie, posse, & vo-
 luntatis in primo principio.* fo. 80. d

*Disp. 7. De destructione sermonis eorum,
 quod impossibile est ut communicet cum
 alio genere, & separetur ab eo differētia
 aliqua: & quod non dirigitur ad id veri-
 ficatione intellectus divisione in genus, &
 differentiam.* fo. 92. L

*Disp. 8. De destructione dicti eorum, quod
 esse pr̄ misit simplex, s. quod est esse ab-
 solutum, & nō est quiditas nec verifica-
 tio, ad quas reseratur esse, sed esse conve-
 mens ei est sicut quidditas alteri. f. 98. B*

*Disp. 9. De diminutione eorū circa proba-
 tionē, quod primū nō sit corpus. 100. G*

*Disp. 10. In declarando diminutionē decla-
 rationis eorū, quod Deus mundi sit cō ef-
 ficiens, & quod sermo Hæretici sequitur
 ei.* fo. 103. F

*Disp. 11. De diminutione tenentis quod
 Primū scit aliud ab eo, & scit genera, &
 species modo uniuersali.* fo. 105. E

91091

A 4 Disp.

Index

- Disp. 12. De diminutione eorum in addu-
cendo rationem, quod ipse scit seipsum.
fo. 110.F
- Disp. 13. De destructione eius, quod di-
cunt, quod Deus gloriosus, absit, ignorat
particularia diuisa ad divisionem tempo-
ris, ad præsens, et præteritum, et futu-
rum.
fo. 112.D
- Disp. 14. De diminutione eorum in consti-
tuendo rationem, quod cœli sunt animati,
seruientes Deo glorioso motu circulari
eorum.
fo. 116.E
- Disp. 15. De destructione eius, quod di-
xerunt de intentione, et virtute motiva
cœli.
fo. 119.G
- Disp. 16. De destructione dicti eorum, quod
animæ cœli respiciunt oia particularia,
que sunt in hoc mundo.
fo. 122.D

IN PHYSICIS.

- Disp. 1. De indicio eorum, quod hec
copulatio, que appareat in esse inter
causas et causata, est copulatio, que con-
sequitur necessario.
fo. 126.G
- Disp. 2. De dicto eorum, quod animæ huma-
næ sunt substantiae existentes in se, et non
sunt immater in corpore.
fo. 135.H
- Disp. 3. De dicto eorum, quod falsum est

dicere quod corruptantur iste animæ,
sed cum reperiatur, sunt aeterna, perpe-
tua, et non potest considerari corruptio,
et finitas earum.
fo. 145.C

Disp. 4. De dicto eorum, quod sit falsum
quod animæ revertantur amplius in cor-
poribus.
fo. 146.A

Capita Tractatus de Animæ Beatitudine.

- Propositor declarare animæ beatitudi-
nem, que est secundum Aristotelem, conti-
netur intellectus abstracti cum anima hu-
mana. Cap. 1. fo. 148.B
- De intellectus materialis essentia, tum ex
Antiquorum, tum ex proprijs dictis de-
clarata. Cap. 2. fo. 148.G
- De intellectus materialis cum abstractis
intellectibus connexione. Cap. 3. f. 150.d
- De intellectus agentis natura: ac quo par-
tio intellectus causa sit humano in-
tellectui. Cap. 4. fo. 151.K
- De ordine Principiorum. Cap. 5. fo. 153.G
- De Connexione intellectus abstracti cum
homine libellus.
fo. 155.H

Finis.

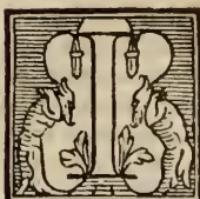
3

A V E R R O I S C O R D U B E N S I S

S E R M O D E S V B S T A N T I A O R B I S ,
N V P E R C A S T I G A T V S , E T D V O B V S
C A P I T V L I S A V C T V S .

De substantia Cæli, eiusq; forma, ac materia.

Cap. 1.

B

N hoc tractatu intendimus perscrutari de rebus, ex quib⁹ componit corpus cœleste: de terminatū est enim corpus cœleste cōponi ex duabus naturis, sicut generabilia, & corruptibilia corpora. Sed tamen in istis est declaratum has duas naturas esse propter generationē, & corruptionem in eis inuentas, in cœlestibus autem propter motum localem. Quia enim declaratum est hęc corpora moueri ex se in loco: amplius autem id, quod mouetur ex se componitur ex duabus naturis, vide licet recipiente, & agente: quoniam cum declaratum est omne motum habere motorem: amplius aliquid motum esse, & mouens, inquit idem, impossibile esse: cum hoc inquam sit, declaratum est corpora cœlestia componi ex duabus naturis.

In hoc tractatu igitur perscrutari sumus de his duabus naturis, ex quibus corpus cœleste componitur, vtrum sint similes illis naturis, ex quibus generabilia componuntur,

quarum vna dicitur forma, altera materia, scilicet vtrum hęc materia, & forma, quæ sunt hic, sint eadem cum illis, aut diuersa secundū magis, & minus. Sed si sint diuerse specie, tunc æquiuoce dicitur de eis corporeitas, aut secundum prius & posterius. Quod autem hęc duæ naturę existentes in his generabilibus, & cœlestibus corporibus non sint conuenientes specie, manifestū est, posito corpore cœlesti ingenito, & incorruptibili, & corporibus, quæ sunt apud nos, genitis & corruptilibus. causas enim corporis generabilis & corruptibilis, & æterni esse easdem impossibile est. Remanet igitur perscrutari de eis, quibus haec duæ naturę, quæ sunt in corpore cœlesti, differunt ab eis, quæ sunt in corpore generabili & corruptibili. Principium quidem igitur perscrutationis est in hoc, quod accepimus de istis rebus ab Aristō, quia opinio eius est opinio, qua nulla verior pervenit ad nos de hominibus prioribus eo, neque minoris dubitatis, & majoris certitudinis. Est igitur opinio sua in humana natura, quæ est ultima inter ea, quæ comprehendit A iiiij hendit

Id ē 3. cc.
61. & 3.

Met. 15.

Sermo

G *hendit homo suo intellectu, in eo q̄ est homo, & sicut Alexand. dicit, est ille, super quo nimirum in scientijs. Incipiam ergo commemorare opinionem eius de natura corporum, quæ sunt hic, & quid ponit de eo, qd sunt composita ex materia & forma, & quod dixit de natura materiæ & formæ, quæ sunt in eis: postea reuertar de eis ad compositionem nature similis istis, in corporibus coelestibus, s. in quo conueniunt, & i quo diuersificantur.* Et dico q̄ Arist. cum inuenit individua existentia per se, hæc, quæ vocantur substantiæ, trans-

Trāsmu-
tatio du-
plex. Id. t.
Ph. 63.

H *ferri de vna dispositione in aliam, inuenit hæc transmutationem duobus modis: aut transmutationem in dispositionibus extrinsecis a quiditatibus substantiarum existentium per se, quæ non facit illa individua differentia illas dispositiones transmutari in nomine, neq; in definitione, sicut dispositiones, quæ dicuntur quantitates, & qualitates, & alia prædicamenta, quæ appellantur accidentia: aut transmutationes in dispositionibus, quæ faciunt individua differentia ipsas transmutari nomine, & definitione: quæ transmutatio dicuntur generatio, & corruptio.* Cūm

I *igitur cōsiderauit hos duos modos transmutationis, inuenit in eis communia, & propria. cōiaquidem sunt quinq; quæ insunt transmutationi substantiali, & accidentali. Est. n. cō his duabus habere vnum subiectū, recipiens transmutationē. Amplius necessarium est non esse præcedere esse rei genitę & corruptibilis, & omnino inherere eius, quod sit: non. n. sit, nisi illud, quod non est. Similiter autem inuenitur posse præcedere esse in subiecto necessario, in utroque*

modo factonis: quod enim est impossibile, non sit. Amplius inuenitur necessarium esse illud, ex quo est factio rei, & ad quod est, esse contraria, & habere idem genus. Et q̄ illa contrarietas reducitur ad primam contrarietatem, s. non esse, & formā. Differunt autem in hoc, quoniam inuenit transmutationem individuum in suis substantijs cogere subiectum non esse ens in actu, & non habere formam, qua substantiatur. si enim haberet formam, nullam aliā recipere, nisi illa destruxerat: vnum enim subiectum habere plusquam vnam formam est impossibile. Et, si L

esset substantia simpliciter existens in actu, tunc esset impossibile, & nō receptuum, quod enim est in actu nō recipit aliquid, quod sit in actu, secundum quod sit in actu. Vnde natura huius subiecti recipientis substantiales formas, videlicet primæ materiæ, necessare est ut sit natura potentia, s. q̄ potentia sit eius differencia substantialis. Et ideo nullam habet formam propriam, & naturam existentem in actu: sed eius substantia est in posse: & ex hoc materia recipit omnes formas. Sed posse, quo

M *substantiatur hoc subiectum, differt etiam a natura subiecti, quod substantiatur per hoc posse, in hoc, q̄ posse dicitur respectu formæ: hoc autem subiectum est vnum entium existentium per se, & elementum vnuū æternum existentium per se, quorum substantia est in potentia.* Et ideo est difficile intelligere, vel imagini ri illud, nisi in comparatione ad alterum, sicut dicit Aristote. Et, quando inuenit substantiales formas dividit in divisionem huius subiecti, diuisio autem nō est huic subiecto nisi

Potentia ē
dīa tibialis
primæ
materiæ.

Opposi. 1.

Phy. 7.

Anisi in quantum habet quantitatem, sciuit quod primum eorum, quae existunt in hoc, sunt tres dimensiones, quae sunt corpus. Et, cum inuenit in eis dimensionibus comunicari formas omnes, quarum quilibet habet quantitatem terminatam propriam, sciuit dimensiones terminatas ultimo actu non posse esse, nisi postquam forma substantialis est in eo, sicut est dispositio de alijs accidentibus in actu. Inuenit etiam quod subiecta omnium accidentium sunt individua substantiae, quae sunt in actu: de quibus declaratum fuit ab eo esse communis.

Bposita ex formis, & subiecto, quod est in potentia. Et accepit etiam signum ex hoc, quod hoc subiectum recipit accidentia contingentia in eo, quod non est simplex. quoniam, si est simplex actu, non posset recipere accidentia: pati. n. contrarium est ipsi actu. Et, quia inuenit omnes formas coincidere in dimensionibus non terminatis, a dimensionibus iterminatis. sciuit quod prima materia nunquam denudatur a dimensionibus non terminatis. quia, si denudaretur, tunc corpus esset ex non corpore, & dimensione ex non dimensione: & tunc forma corporales essent contrariae, & succedentes sibi in hoc subiecto, sicut est dispositio de formis substantialibus. Et hoc totum conuenit sensui. vñ. n. forma caliditatis agente in aqua, aqua augeri, & crescere in dimensionibus, & vicinari in dimensionibus aeris: cum igitur peruenit ad maximam quantitatem aquae, tunc subiectum eius denudatur a forma aquae, & quantitate dimensionum aquae propria, & recipit formam aeris, & quantitatem dimensionum propriorum formae aeris. & sic facit contrarium formam frigiditatis in aere, s. quod

dimensiones aeris non cessant diminiui, donec spolietur a sua forma, & recipiat formam aquae. Dimensiones igitur simpli, quae appellantur corpus simpli, non denudant a prima materia, sicut nec alia accidit a cibis oibus corporib[us] contrariis, aut duob[us] eorum, aut plurib[us], v. g. diaphaneitas, in qua coincidunt ignis, & aqua. Et, quia illa forma, scilicet dimensionis non terminatae existit in prima materia primi tuis, & succedit sibi in ea, cum impossibile sit hoc subiectum recipere duas eam in eadem parte ex parte terminatae quantitatis, ideo impone est a subiecto denudare formam, vel subiectum dependentem a forma, nisi per formam destructionem: neque est posse ipsam fieri in subiecto, nisi per agens extrahentes illa de potentia ad actum. Vnde ne cesset est has formas esse contrarias, adeo quod altera corruptat suam contrariam, & subiectum recipiat formam similem, unde formae entiorum sunt contrariae. Et ideo passim dicuntur quod dammodo esse contraria, & quodam modo esse similia. Vnde, si aliqua corpora simplicia sunt, quorum forma caret contrariis, contingit quod illae formae sint nec genitabiles, nec corruptibles, nec habentes subiectum coe. Declaratum est igitur quod causa corruptionis entium, & factiorum eorum est contrarietas existens in suis formis, & cibis subiectum, quod nullam habet propriam formam: sed est potentia recipiens numerum secundum formas diuersas in specie, & numerum secundum formas diuersas in numero, & quae sit secundum maius, & minus. Et causa huius totius est, quod hoc subiectum recipit primus dimensiones interminatas, & quia est multum in potentia. Quoniam,

Sermo

G si non haberet dimensionem, non reciperet simul formas diuersas numero, neque formas diuersas spe ci-
*a.l. addit *sed in eodem tempore non inueni nisi i tpi - b'diuersis retur, nisi vna forma. Et cum hoc q̄ eius materia est vna numero, si non esset multa potentia, non denudare tur ab illa vna forma, quam recipere, & esset forma in substantia illi⁹ subiecti, & istud subiectum esset im possibile ut denudaret a sua forma omnino, aut corrumperetur illa forma, & alia forma generaretur. Et, quia istud subiectū non recipit multas formas insimul, vel successiue, ni si ex hoc, q̄ recipit tres dimensiones

H primitus, manifestum est, q̄ si subiectū aliquod sit, quod non recipit, nisi vnam formam semper, q̄ sit vnum numero simpliciter, & q̄ nulla multitudo est in eo omnino, neq; potentia, neq; actū, & q̄ non diuiditur per formam, neq; forma per ei⁹ diuisionem. Et causa in hoc est, quia non recipit quantitatem primo, ante receptionem formarum: quia, si recipere, esset diuisibile secundum formam, & forma diuisibilis secundum eius dimensiones, scilicet per subiectū diuisionem, & finiti esserent actus secundum finitatem illi⁹ quā titatis, & esset possibile in ea formā recipere maius & minus, partem &

8.ph.78. & 79. totum. Si igitur aliqua forma est, que non recipit maius & minus, neque diuiditur per diuisionem subiectū sui, neq; subiectum diuiditur per diuisionem formæ, scilicet per eius diuersitatem, manifestum est q̄ in subiecto istius formæ non existunt dimensiones primitus, sed postquā forma existit. Et intelligo post, secundum tempus, sicut est dispositio in prima ma-

teria, scilicet q̄ non inueniuntur in ea, nisi vt habet formam existentē. Vnde putauit Auicen. q̄ dispositio trium dimensionum existentium ī materia simpli⁹, scilicet non terminatarū, est dispositio dimensionum terminatarum in ea: quapropter dixit nō esse est formam primam existere ī prima materia, anteq; dimensiones existant in ea. Ex quo accidunt ei multa impoſta. vnum est, formam non diuidi per diuisionem materię: quapropter non recipiet diuisionē: & ipsam esse æternam non diuisi-
L Lem per diuisionem sui subiecti, & ipsam non habere cōtrarium sibi suc-
cedens in eodem subiecto. quod si ita esset, tūc materia nullam recipie-
ret formam p̄t̄er istam sibi p̄priā. Cum igitur fuerint declarata ab A-
risto, ista propria rebus gñabilibus,
& corruptibili bus ex parte subiecti,
& ex parte formæ, ex quibus accidit
istis entibus sensibilibus generatio,
& corruptio, scilicet diuidi existentib⁹
per se, & fuit declaratum de corpori
bus cœlestib⁹ ipsa esse neq; gñabilia
neq; corruptibilia, negauit ea habe-
re subiectū recipiens numerum, &
diuisionē p̄ ex̄tiam simplicium di-
mensionū in eo primo ante ex̄tiam
formæ, & ipsa ec̄ in potentia multa,
& vnu numero. Et negauit formas
corporū cœlestiū diuidi per diuiso-
nē subiecti sui, & esse suavitatis actio-
num p̄ finitatem eorum corporū
q̄m potentia totius in formis diuisi-
bilis per diuisionem sui subiecti
est maior potētia partis. Quādo eri-
go inuenit eorū actiones esse infini-
tas, concludit formas eorū non esse
ī subiecto mediatis dimensioni-
bus, sed eas nō esse potētias in corpo-
ribus. Et, cum figurebatur in istis pro-
por-

1.C. atex.
12.4. vñq;
finem.

M

De Substantia orbis.

5

A portioib; & inuenit potentias coelestes agere actione infinitam, conclusit mediantibus dimensionibus has virtutes non esse in corpore oīno, neq; habere materiam recipientem eas mediantibus dimensionibus, neq; materiam multam in potentia, neq; recipere magnū, & paruum, neq; habere contrarium. & totum hoc sequitur ex hoc, q̄ formæ eorum agunt actione infinita. & oē hoc est probatum in Physico auditu. Et, cum fuit perscrutatus etiā de natura istorum corporum ī primo

Tex. 20.
& inde .

Cœli, & declarauit ipsa esse simplices, & q̄ natura eorum est neque grauis, neq; leuis, i. natura nō innata disponi per levitatem, aut gravitatem: & fuit declaratū ei q̄ corpora grauia, & levia sunt cōtraria, q̄a motus eorū sunt contrarij: amplius q̄ motus corporum cœlestiū nō habent contraria: conclusit hēc corpora esse ingenerabilia, & incorruptibilia, & ipsa non habere subiectum recipiens dimensiones prima receptione, ita q̄ formæ suæ diuidantur per diuisiōnem sui subiecti. & hoc intendit, cum dixit in primo Cœli,

M q̄ formæ horum corporū carēt cōtrario, & subiecto, quēadmodū conclusit hoc idem ex hoc, q̄ mot⁹ eorū à principijs, quē sunt in eis, sunt infiniti. Et, quia manifestū est sensu, q̄ corpora cœlestia recipiunt dimensiones terminatas sī suā formas, neq; possunt recipere formas mediantibus dimensionibus interminatis, sicut est dispō de formis generabilibus, & corruptibilibus, necesse est ea recipere dimensiones tali mō, ex quo nō contingit formas & generabiles, & corruptibles: qđ

est, quia materia eorū recipit dimēsiones prima receptione mediantibus illis formis suis, & non recipit formas mediantibus dimēsionibus existētibus in eis in potētia, s. nō terminatis, sicut est dispositio in dimensionibus, quæ sunt in prima materia cū forma istius materiae, sed dimensiones, quæ sunt in materia coelesti, sunt p̄prium proprietatum eius. Et, cum fuerit declaratum ei de corporibus cœlestibus eorum formas existere ī suis subiectis, videlicet existentia q̄ non diuiduntur per diuisiōne sui subiecti, & q̄ cā in hoc est, q̄a non existunt in subiectis, sī q̄ sunt diuisibilia, fuit ei declaratum, quod istæ formæ non constituuntur per subiectum, immo sunt abstracte in esse. qm̄, cum existunt in toto subiecto, & non diuiduntur p̄ eius diuisiōnem, contingit q̄ non constituuntur per subiectum: non. n. existunt in eo, neq; in toto, neq; in parte, & vlt̄ nec in diuisibili, nec in indiuisibili. Et, cum ita sit, necesse est vt forma, qua mouetur, sit illa, ad quam mouetur: in formis. n. constitutis p̄ sua subiecta differunt, s. quia forma, qua mouentur, non est illa, ad quam mouentur, & ideo oīs forma F hmōi, s. quē mouet ad scip̄am p̄ficiēdā p̄ formā aliam, necesse est vt suū mouere sit finitū, cū nō mouet, nisi qm̄ mouet. Et hoc ēt est vnum eorū, q̄ mouerunt Arist. ad opinādū q̄ formæ corporū cœlestiū non sunt constituta p̄ sua subiecta, qm̄ tūc motus eorū essent finiti. Et non est dicendū q̄ formæ, quibus mouētur corpora cœlestia sint alij ab eis, ad quas mouent, & q̄ iste, quē dicūtur nō esse in materia oīno, & q̄ carent situ, sunt formæ, ad quas mouentur,

Sermo

Guenē, cū tñ illę, qbus mouent, sint formæ i materijs, & sint diuisibiles per diuisionē eaurū. Qm̄, si ita eslet, tunc illę formę existerent in subiectis, & mouerent per motum subiectorū, & sic diuiderent ad diuisionē subiectorū. motū, n. si mouet eslen trialiter, erit diuisibile esentialiter, & si per accidēs, p accīs. Ergo nihil est in corporibus cœlestib⁹, quo forma, qua est mot⁹, differat ab ea, ad quā est motus: immo sunt eadē formæ, & non differunt, nisi in dispōne. Et, si ita eslet, tunc suum mouere eslet finitum, quod. n. mouet, impole est ut sit pricipiū mot⁹ eterni.

H & dicit Arist. q intellectus, & intellec-tū idē sunt in corporibus cœlestib⁹. & hoc totū dictū est in alijs locis. Et nō est dictū cœlū hē aīam, nisi pp appetitū existentē in eo, & motū localē, appetitus vero, q est in hoc corpe, nō est, nisi qā est corpus cœleste viuū per se, appetēs p se, nō pp potentia existentē in eo diuisibi-le per eius diuisionē. cēt. n. generabi-le, & corruptibile. & dī eē motū per pricipiū separatū, qd est in eo, nō per pricipiū, qd est ps in eo. & hoc mō dī viuū, & intelligens. Et, si eēt intelligens p partē in eo, nō eēt in-

I telligens p se: & eslet simile homini in hoc, q hō est intelligens p partē in ipso, & si r hō est viuens, & appetens, & mouens in loco. Et vīr, quia declaratū est actionē isti⁹ corporis esse eternā, declarabit formā ei⁹ nō existere p suum subiectum & suū subiectum esse simplex, non compositum ex materia & forma: qmō-niā, si ita eslet, eslet generabile, & corruptibile. Et qd dicunt i nicipien tes philosophari, q animę istorum corporū cœlestiū sunt formę in ma-

terijs, que, s. acquirunt eternitatē ex formis immaterialibus, nihil est. cō uenit enim vt id, qd non habet na turam esendi eternum, acquirat eternitatem ab alio. & totū hoc est impossibile. natura enim generabi lis, & corruptibilis, non recipit eter nitatem ab alio. & hoc manifestum est ei, qui cōsyderat fundamēta Arist. Declaratū est igitur ex hoc sermone, quę sit substantia cœli, & substantia quiditatis formæ, & materia eius. non tñ omnia, quæ diximus, inuenimus ea declarata in libris, qui peruerent ad nos ex verbis Arist. sed aliqua eorum inuenimus ēis ab eo declarata, & aliqua sequuntur ex dictis eius. Apparet tñ ex verbis Arist. q iā declarauit omnia ista in libris, qui non peruerent ad nos. Vocetut igitur iste tractatus Sermo de substātia orbis, dignior. n. est hoc nomine, q libri. in tituletur igitur hoc titulo. & hic finitus est sermo.

De natura corporis cœlestis, quo paclō sit simplex, non compositum, non graue, neq; leue: ac de pluribus ipsis accidentibus.

Cap. 2.

M

P Escrutandū est igitur de natu-ra corporis cœlestis, & quid intelligunt, cū dicunt ipsum esse sim-plex, & non compositū, & ipsum eē neq; graue, neq; leue. Dicamus igitur quomodo illud corpus non cōponitur ex materia & forma, sicut generabilia & corruptibilia compo-nuntur. nulla. n. potentia est in eo omnino: oē. n. in quo est potentia, nō est potentia, nisi ad duo contra-dictoria, s. potentia, quæ est in substanția. Et manifestum est etiam q forma,

A forma, qua mouetur, non est generis formarum quatuor elementorum: quoniam, si esset aliquid generis illarum, esset graue, aur leue, & moueretur ex se per accidens, vt declaratum est in Octavo Physicoru. remanet igitur ut natura eius sit natura animæ. Sed, quando nos insperierimus animalia, quæ sunt hic, inueniemus duo principia duorum motuum, quorum alterum principiu motus recti, scilicet motus ad inferius aut ad superius, & secundu est principium motus localis processui. & inuenimus motum istum esse

B contrarium motui declinatiois essentialis, qui est i eo. Et ideo accedit ei fessitudo, & cogitur ad quietem. Vnde necesse est ut principium motus coelestis corporis sit generis animæ tantum: & q motus, quem habet circulariter, sit motus propriæ animæ, secundum q est anima. Et, cū ita sit, sequitur q illa natura est, facit ipsum esse corpus neque leue, neq; graue, & moueri circulariter. Quo disserat aia c. & aia aia- liu in mo tu.

C ponit declinatio hic. Sed, quia anima, quæ est in corpore coelesti, non ē innata moueri circulariter ab eo, quod est innatum circulariter moueri, quia non est anima in eo, vt in corpore graui aut leui, cum ipsum moueat ex se ab anima, ideo animam habet tantum, & non habet aliud principium. & quia mouetur circulariter, scimus q proprium illius animæ, fm q est anima, est mouere circulariter. Natura igit' istius corporis non est, nisi natura animæ mouentis in loco. Sed, quia natura

corporis est alia à natura animæ, q est compositu sine dubio ex mouete, & moto, & necesse est mouens, & motum esse diuersa, necesse est considerare de natura illius corporis. Et, quia declaratū est hoc corpus esse ingenerabile, & incorruptibile, apparet q est necesse ut sit corpus simplex, non cōpositum ex materia, & forma. Et, quia est individuum demonstratum, & ens demonstratum in actu, & habens unam figuram in actu, & omnia ista sunt in corpore propter materiam, & sunt in materia propter formam, necesse est ut hoc corpus coeleste sit materia animalium coelestium. quæ mouentur circulariter ex se, & ut sit perfectus modis ceteris materiae. & hoc, quia non est in eo de potentijs, nisi potentia in loco, & de motu locali nobilior omnibus, scilicet circularis, quemadmodum habet nobilissimam, & perfectissimam figuram, scilicet sphæricam. Et, quia declaratum est de formis coelestibus ipsas non habere constitutionem per corpora coelestia: nam, si haberent, tunc mouerentur ex se per accidens, & indigerent moto ex se

Vid. 1. de Aia. 14. & 2. Cœ. 6. &c. 71. Quo disserat aia c. & aia aia- liu in mo tu. **F** ponit declinatio hic. Sed, quia anima, quæ est in corpore coelesti, non ē innata moueri circulariter ab eo, quod est innatum circulariter moueri, quia non est anima in eo, vt in corpore graui aut leui, cum ipsum moueat ex se ab anima, ideo animam habet tantum, & non habet aliud principium. & quia mouetur circulariter, scimus q proprium illius animæ, fm q est anima, est mouere circulariter. Natura igit' istius corporis non est, nisi natura animæ mouentis in loco. Sed, quia natura

Vid. 1. cœ
li. te. c. 12.
& 2. 12. &
23.

Id. 1. de
Aia. 14. &
2. Cœ. 6.
&c. 71.
Quo disserat
aia c.
& aia aia-
liu in mo
tu.

Vide pro
hoc 3. de
Aia. 55.

Serimo

G modo intellectus, & sit forma sim-
pliciter, p quā animal cœleste com-
ponitur ex vno mouēte, & vno mo-
to. Econtrario de animalibus, quæ
sunt hic. apparet n. q̄ mouens cō-
ponitur ex duobus mouentibus, ex
aīa videlicet, & re desyderata extri-
secus mouente animā,* & ideo mo-
tum inuenitur in eis compositū, nō
simplex. Corpus aut̄ cœleste ē quasi
materia istius formæ abstractæ, q̄a
est materia existens in actu. & ideo
non assimilat materia, nisi in hoc
tm̄, quia est materia fixa ad recipiē-
dum formā. † & ideo dignius dicit̄

* Vid. 3. d.
aīa. 4. 9. &
§ 4. & 12.
Me. 36.c.

H Cœlū di-
subiectū, q̄ materia. materia. n. que
gn̄ dī su-
biectū, q̄
mā. Idē. 8.
Met. c. 12.
a Idē. 3. de
aīa. 59. 60.
61. Idē. 2.
de aīa. 15.
& 6. 2. Id.
2. Cœ. 37.
&. 61. &
12. Me. 36.
porū eorum, quia non saluarentur
animalia, nisi per sensibilē animā,
& imaginatiuā: corpus aut̄ cœle-
ste, cum sit simplex, & nō transmu-
tabile ab aliquo extrinseco, nō idī-
get in suo esse anima sensibili, aut̄

I Cœlū in-
diget tm̄
aīa mouē-
te in loco
sp., & vir-
tute, q̄ nō
sit corp^o,
ad largie-
dū sibi p-
manentia
eternā, &
motū eter-
nū. Vide
opp. 2. Cœ.
6. Vide cō-
tra Zim.

cessario, quia est finitarum dimen- K.
sionū, & terminatarum superficie. c. Vid. cō-
tinente ipsum. & oē tale, cū in-
tellec̄tus, posuerit ipsum existens p 74. 8. Ph.
se, absq; eo q̄ aliud arguiatur ipsi p 15. 3. de
manentiā, & eternitatem, d̄ necesse
est vt ita sit de finitate suę permane- 36. &c. 1. &
tie, sicut est de finitate suę actiōis: de Gener.
& ideo necesse est in intellectu esse
potentiā largientem ipsi permanen- aīa. ca. 4.
tiā eternam, quemadmodū largi- d Hoc v̄
tur ipsi motū propriū eternum. Et repugnat
etō, q̄ cœ.
& nō h̄c
non tm̄ hoc, sed necesse est hic esse. potētiam
virtutem, q̄ largitur ei motum pro- ad corrū-
priū, sive actionem, quæ est eterni- p̄tionem. L.
tas inter cæteros motus, l. motū lo-
calem in circuitu, & figuram pro-
priā isti mouisi, s. sphēticam, & men-
surā propriam vnicuiq; illorū cor-
porum, & connentientiā inter ea ad
inuicem in ordine, & quātitate, ita
q̄ ex omnib^o pficitur unus actus, s.
totus mundus. Nulla. n. dīa est in-
ter indigentia virtutis actiū in cor-
pore, & in oī corpore, aut i vno cor-
pore cōposito ex corporibus simpli-
cibus hm̄si, & indifferenter sive il-
lud corpus fuerit generatū, sive nō
generatum. vnde videmus cœlū ha- M.
bete vnā virtutem, non tm̄ mouen-
tem oīa, sed agentē, & conseruantē,
sicut est dispō in corpore hominis,
& in corpore factō pp̄ finē propriū. Finis signi-
ficat agēs significatio-
ne necessaria, sicut motū significat signatio-
mouens. Sed in genere agentiū qd̄ me necessaria.
dam est prius tempore acto, & om-
ne, quod fit in sphēra istius mundi,
est istius agētis, & istius acti, quod-
dam est prius natura, sicut est dispo-
sitionis temporis cum orbe, & agentis Viđ cōsile
cum orbe, s. faciētis ipsum in dispo- 1. cō. cō.
sitionibus necessarijs in inuenien- 105. &
do finem, ob quem fuit. Et cū igno- 12. Me. 41.
rauerunt cō.

Atau erunt hoc quidam esse de opinione Arist. dixerunt ipsum non dicere causam agentem uniuersum, sed causam mouentem tantum, & illud fuit valde absurdum. Et non est dubium in hoc, quod agens ipsum est mouēs ipsum. quod. n. mouet ipsum motu illi proprio, est illud, quod largitur illi primo dispositiones, per quas acquirit motū propriū. Et hæc est virtus illa, quam laudauit Arist. in multis locis sui Libri de Cœlo, & indicat ipsam eē cœ &c. 1. Cœl. lo nobiliorem, & altiorem. Et iam 37. & 62. induxit nos amor explanandi hoc 66.

B facere digressionem à p̄incipali, s. à declaratiōe corporis cœlestis, quod est de cœlo, tanq̄ corpus de animali. Redeam⁹ igitur ad id, in quo fuimus, & dicamus q̄ corpus cœleste communicat cum corporibus generabilibus, & corruptibilibus ī hoc, quod est ex tribus dimensionibus, & est substantia recipiens dimensiones, & q̄ vtrāq; substantia non est sine dimensionib⁹. Sed inuenimus substantiam deferentem dimensiones, & dimensiones in corpore generabili, & corruptibili, vel corporibus generabilibus, & corruptibilib⁹.

C easdē numero in potentia, non easdem in actu, s. q̄ dimensiones oēs cōes omnibus corporibus generabilibus, sunt eodem modo in potentia: quia inuenimus idem corpus trāfieri de forma in formam, & ex dimensionibus in dimensiones alias in actu, v.g. q̄ corpus, qđ est aer, transfertur in corpus, quod est ignis. Si igitur hoc corpus, quod est cōe formē aeris, & ignis, esset idem numero in actu, tunc forma esset accns. & si essent duo in actu, & transmutaretur unum in alterum, nēcessē

esset corporeitatem destrui de corpore corrupto ad nō corpus, & corporeitatem generatam generari ex non corpore: quod est impossibile. Vnde necesse est eas habere naturā corporalem sibi communē. Quēc dum est igitur vtrū illa sit vna, aut plures. & si vna, vtrum vna potētia, aut actū: & si plures, similiter cogimur igitur ponere vnam in potentia, & plures in potentia. Declarabitur igitur fm hoc, q̄ corpora, quæ sunt hic, generabilia & corruptibilia, ipsa cōponantur ex substantia, q̄ est in potentia, & dimensionibus existentibus in ea, quæ sunt in potentia, & ēt q̄ illud corpus est vnum potentia, & multa potentia, & q̄, cū exit in actū, erit materia in actu. Vnde dicit Arist. q̄ materia nō habet esse in actu, nisi fm q̄ vī, quēad modū forma nō habet ēē in actu, nisi fm qđ intelligitur. Corpus vero cœleste, cum non transmutetur fm subiectū, necesse est cōponi ex substantia in actu, & dimensionib⁹ in actu. & ideo est ingenerabile, & incorruptibile. Et, cum ita sit, corpus cœleste est materia recipiēs formā cœli hoc modo, qui declarat⁹ est de hac materia, s. de eius conuenientia F cū materia generabili, & corruptibili in aliquo, & diuersitate eius ab ea in aliquo. Nam in vtroque etiā est materia, fm q̄ videtur, & similiter etiam fm q̄ inuenitur ī eis potentia ad motum ī loco, & si in corpore cœlesti nō sit potentia ad trāmutationem. Et substantiæ existentes in substantijs existentibus in corpore cœlesti, non sunt potentia ad transmutationem, vt substantiæ existentes in substantijs existentijs in corpore generabili, & corrup-

Sermo

Cruptibili . & similiter est in corpore cœlesti. declaratum est. n. de eis eas esse conuenientes cū formis generabilibus, & corruptibilibus ī aliquo, & in aliquo differentes ab eis. Et ex hoc modo id, qđ cōgregatur hic ex anima, & corpore, dē animal, cum hoc, qđ illud, qđ congregatur illic ex corpore, & aīa dē non equiuoce animal, sed fīm prius & posterius: & iō neceſſe est in talibus naturis vt pri⁹ sit causa posterioris, vt dictum est de hac natura alibi, v.g. illa, quę dicuntur calida, sed diuersanē fīm magis, & minus, Qm̄ igitur cœluni cō

Hponitur ex materia & forma, sicut est dispō in animalibus, qđ sunt hic, declaratum est. Amplius in quo cōuenit forma istorum cum formis illorum, & in quo differūt, & in quo differtvltimus motor istorū ab vlti

In qb⁹ ac cītib⁹ cō ueniant, differant corpora cœlestia, & qđ hic.

mo motore illorū. Remanet igitur declarare in quo differunt hæc duo genera, quo ad accidētia, & in quo conueniunt. Differunt in nā passiua, quę dī alteratio, & conueniunt

fīm accidentia, fīm quę non transmutatur substātia. hęc. n. alteratio, fīm quam transmutatur substātia I alterati, vñ esse propria corporibus, quorum substātiq; admīscēt potētia, & sunt corpora generabilia, & corruptibilia. Accidentia vero, qđ non transmutant substātā deferētis, sunt cōia viriq; corpori. Et primū istorū est motus localis, & diaphaneitates, & qualitates, quas sequuntur ista, s. raritas, & densitas. videtur enim qđ raritas, & densitas causæ sint ferē diaphaneitatis, & non diaphaneitatis. Sed tamen dicuntur vtrq;que in vitroque corpore secundum prius, & posterius, sicut dī corporeitas. Et similiter conue-

nint in illuminatione, & obscuritate. sed hęc magis videntē dīcī qđ qui uoce, qđ fīm prius, & posterius. Lux enim videtur fieri in hoc corpore igneo diaphano simplici, qđ est in concavo orbis Lunę, qđ agit in corpore denso, & admīscēt cum eo. at causa illuminationis partiū corporis cœlestis, scilicet stellarum vidēt̄ esse densitas illius partis diaphana in actū ex orbe. & hoc apparet in stellis, quę eclipsant se ad inuicem, & hoc bene apparet in Luna. Et, cum ita sit, stellarū, & cœli substantia est eadem natura, secun-

L dum quōd omnes Antiqui dicunt, & vt narravit Aristoteles in lib. Cœli: & corpus cœleste secundum hoc est diaphanum per se in actū, econtrario corporibus diaphanis, quę sunt hic, quę sunt diaphana in actū apud præsentiam lucis. Et partes diuersantur in hoc in diaphaneitate, & non diaphancitate, ita quōd in eis sit aliiquid simile colori, sicut in galatia. Et Luna videtur esse densa, & obscura, & recipiens lumen ab alio, scilicet à Sole. & in libro de Animalibus dixit Aristo. quod na- Vide. 2.

tura eius est vniogenea natura terræ cœ. 49. plusquam cœterarum stellarum. M

E t forte corpora cœlestia diuersantur in raritate, & densitate, quę sunt cause illuminationis, & obscuritatis, licet hæc non inueniantur nisi in Luna tantum. Secundum igitur hoc est intelligenda, vt mihi videretur, dispositio, & illuminatio corporum cœlestium. Et de accidentibus conuenientibus corpori cœlesti, & generabilibus, & corruptibilibus, est calefacere. Et Aristo. dicit qđ corpora cœlestia nū calefaciunt, secundum qđ sunt calida, sed secundum Meteo- 2. cœ. & dum

Adum velocitatem motus. & ratiocinatur in hoc ex hoc, q̄ accidit in sagitta directa, & resolutum plumbum, quod est in ea. & dicit in Metaphysica q̄ non sequitur ut fiat accidentis ex sibi simili, neq; in genere, neque in specie, sicut sequitur in qualitatibus, quæ sunt substantiæ. Et expostores dant secundam causam, scilicet illuminationem. dicunt enim quod lux, in eo q̄ plux, videtur calefacere, quando reflectitur, & dicunt q̄ non est de accidentibus propriis igni, sed de accidentibus communibus igni, & cœlesti corpori. Et forte

B dicendum est ad hoc, q̄ non est remotum ut calor dicatur in eis æquiuoce per hoc signum, scilicet quia actio eorum diuersatur. calor enim ignis corruptit, & destruit entia, & maxime ignis illuminantis, calor vero corporum cœlestium largitur vitam vegetabilem, sensibilem, & animaliem. Et finis hoc calor erit duabus modis, calor, qui est de qualitatibus passiis, quæ transmutat substantiam, in qua sunt, & calor, qui non est de qualitatibus passiis. sicut est dispositio in diaphaneitate, & non diaphaneitate, s. q̄ quædam

C sequitur qualitatem passiuam, & quædam non. Consyderantes aut̄ actiō nem stellarum in antiquo tempore vete dicunt q̄ quædam largiuntur caliditatem & siccitatem, quædam caliditatem & humiditatem, quædam frigiditatem & siccitatem, quædam et frigiditatem & humiditatem. & sic quatuor qualitates cōes corporibus cœlestibus, & quatuor elementis dicuntur equiuoce, aut secundū prius, & posterius. Et forte corpora cœlestia largiuntur calorem, licet nō sint calida in se: non. n. sequitur ut om-

ne faciens aliquod accidentis disponatur per illud. v.g. qm̄ non omne, qd̄ mouet debet moueri, neq; oē, quod nigrificat, debet ēē nigrum. Et hoc apparet etiam ex hoc, q̄ si alteratum eslet ex alterato, & calidum ex calido, tunc procederetur in infinitū, & non inueniretur primū alterans, sicut sequitur in motu. necesse est igit̄ peruenire ad alterans non alteratum, sicut ad mouens non motū. Sed differunt, quia mouens in loco non peruenit ad aliquod mouēs se, secundum totum, sed ad mouens aliud: in alterationibus autem peruenire potest ad alterās per aliquā **E** dispositionem, quæ non habet causam, & ista sunt corpora cœlestia. Sed illa dispositio, quæ est in eis, forte est de genere eius, quod agit ī aliud, et forte non. v.g. quia calefactio, quā agit in inferioribus, est à natura neque calida, neq; frigida, sicut motus eius est à natura neq; graui, neq; leui. & hoc est magis, quod apparet, cum hæ qualitates sint inuicē actiuae, & passiuae necessē est peruenire ad qualitates actiueas, quæ non sunt passiuae. Et apparentius est, & dignius, vt iste, quæ sunt hic, non reducatur ad qualitates, quæ sunt sui **F** generis: & si ponantur, debent dici secundum prius, & posterius: sequeretur enim ut de genere qualitatum passiuarū eslet aliqua non passiuā. quod est remotū. apparet igit̄ ex hoc q̄ ignis nō sit primū calefaciens, quia ē passiuus, sed necessē est vt primū calefaciens calefaciat per qualitatem nō passiuā, sicut primū mouens mouet per dispositionem non mobilē. Hoc est igit̄, qd̄ currit in hac quæstione cursu demonstrationum scriptarum in istis rebus

Gbus fm fundam enta, quæ adepti sumus a perficiente hos sermones , q fuit Aristo. Nichomachi filius . & , quia iam peruenimus ad loquendum secundum mensuram, ad quā peruenit nostra scientia Naturalis in rebus diuinis remotis ab isto loco nostro, compleamus hūc sermone m, & gaudeamus de scientia, quæ accidit nobis de ipsis rebus optimis magis, quām gauderimus de scientia de rebus nobis propinquis , & q in nobis inueniuntur . quamuis. n. scientia nostra de eis prior sit scientia de illis, modicum tamē de re no

Hibili , & desyderata nobis est nobili⁹ multo alio . & Scientia eius est magna, fortasse attamen id modicum, quod est ibi, est eligibili⁹ multo, qđ est hic. Deus igitur perducat nos ad felicitatem humanam , & vltimam perfectionē, quæ in nobis naturaliter inuenitur : de qua si percutabatur homo , videtur nobiliss omnibus: & Deus nō ponat nos in eis, quorum impedimenta sunt res, q̄ i nobis sunt extrīsece, & intrīsece.

I Formam cœli virtutem esse non in corpore : ipsumq; simplex esse, non compositum: eiusq; virtutem, in actione finitam, infinito, aeternog; tpe mouere .

Cap. 3.

QVia declaratū est corpora cœlestia componi ex mouente , & moto, & motor in eis nō est corpus, sicut est dispositio in cœteris motis ex se: & hoc in ultimo Octauo Physi. in quo etiam declaratum est q̄ motus, quo mouetur hoc corpus, est aeternus, ingenerabilis, & in-

corruptibilis, & quia hoc est, declaratum fuit illuc quod istud mouens non est virtus in corpore , sicut est animalibus, scilicet quod mouētia ipsa sunt virtutes ī corpore . Et hoc fuit declaratum ponendo duas propositiones, quarum una est q̄ omnis virtus in materia est finita motionis: Altera autem est quod virtus, quæ est maxima in corpore cœlesti, est infinita motionis: ex quibus concluditur q̄ virtus, quæ est in corpore cœlesti, non est in materia. Propositione autem dicens quod virtus, quæ est in corpore cœlesti, est infinita motionis, declarat in Octauo L

uo Physi. per eternitatem motus, & temporis. Dicens vero quod omnis virtus, quæ in materia, est finita, est manifesta per hoc, quod omnis virtus in corpore , scilicet virtus corporalis materialis, videatur diuidi per diuisionem corporis secundum paucitatem, & multitudinem. Si igitur A ter. 24. omne corpus est finitum, vt declaratum est Tertio Physico. impossibile est virtutem infinitam esse in corpore finito . & hoc manifestum est per inductionem. Et Arist. labo- rauit in octauo ad declarandum hoc ex fundamentis declaratis ab ipso , 4. Ph. 129. 6. Ph. 29. 3d; 36. s. q̄ omnis motus est in tempore, ex M quo intulit q̄, si virtus infinita esset in corpore finito, contingenter istud moueri per illam in non tempore . corpora, n. non excedunt se in velocitate, & tarditate, nisi in excessu eorum ī virtutibus motiis materialibus, & excessu virtutum sequitur excessum corporum, s. q̄ corpus, cuius virtus est maior ē velocioris motus. ex quo sequitur q̄, si aliquod corpus habuerit virtutē infinitā, vt mouetur in non tpe. sed declaratū est,

omnem

A omnem motum eē in tempore .nā in omni motu est prius, & posterius, quæ sunt in tempore. Et, cū ita sit, & est declaratum q̄ corpus celi cōponit ex motore, & moto, & q̄ iste motor non cōstituit per rem motam, neq; existit in ea, sed est absolutus ab omni materia, quārēdū est de hoc, quod mouet ab eo, s. de corpore cœlesti, vtrum sit cōpositū ex materia, & forma, sicut dispositio corporū, quæ mouentur apud nos ex se à primo motore, qui est in eis, sc̄ corporum animalium, quæ mouētur ab anima, an sit simplex, & non est in eo potentia oīno, nec forma, a

B qua proueniat actio præter formā mouentē, quæ nō constituit per ipsum, s. formam, quæ largit ei motū continuum, s. mouere infinitum.

Dicamus ergo, q̄ si fuerit cōcessum q̄ oīs virtus in materia ē finita, nulla dīa est in hoc, q̄ sit actiua, aut passiua, s. receptiua. si igitur corpus cœleste recipit mouere infinitum, vt declaratum est, necesse est vt nō sit cōpositum ex materia, & forma, & vt sit simplex, s. subiectū simplex primo motori, qui est forma ipsius: oē enim cōpositum ex materia, & forma est finitæ receptionis, sicut finitæ motionis in aliud. est igit̄ pro

C prius isti moto ex se, quod est corpus cœleste, hoc videlicet q̄ motor ipsius non est in materia, & q̄ istud quod mouet ab eo, est simplex non compositum, & sic intendimus verificare propositionē, in qua posuim⁹ quōd cuiuslibet virtutis in corpore suum mouere est finitum, & suum moueri etiam est finitum. Et, si cōcesserimus q̄ in corpore cœlesti est virtus finita alia à virtute motiua, q̄ nō est in eo, nec cōstituit p̄ ipsum,

v.g. virtus, p̄ q̄ cēlum dī habere mo-

tum circularem, sicut grauia, & levia per formam declinationis motum rectum, qua videlicet dicatur esse neq; graue, neq; leue, ita q̄ ista virtus sit in materia, & quod aggregat ex materia, & ipsa sit corpus cœlesti, sicut dicit Auic. sequit̄' necessario ut in æterno sit posse ad corruptionem, absq; eo q̄ corrumpatur.

qd̄ destruit̄' in vltimo trāstū Primi de Celo. Esse igit̄ necessariū A tex. 124 non est nisi duobus modis, necessaria- vſq; i finē

s. ex se, & necessariū ab alio: qd̄ tamē est possibile ex se. sic potest ali quis existimare in corpore cœlesti, q̄ ipsum. shabeat virtutem finitam & acquirat necessitatē à virtute infinita. & super hoc fundauit Auic. suā declarationem de esse ptimi princi

pij sine declaratione eius, q̄ est motum æternum esse, & est declaratio fundata super propositiones instabiles, sicut tu vides. Sed est questio.

Dubitatio de hoc. quia Aristoteles dicit in de

Celo q̄ virtutes corporum cœlestium sunt finitæ actionis, quia corpora cœlestia sunt finitæ quantitatis & ex hac propositione declarauit q̄ corpora cœlestia sunt finitæ quantitatis, & dedit causam in hoc, quia

F corporum cœlestium quādam mouent vnam stellam, & quādam plures, & dixit quōd si stellæ, quæ sunt in orbe stellarum fixarum, essent minores, aut maiores non possent mouere eas omnino, & declarauit illic vlt̄ q̄, si virtutes, quæ sunt i corporibus celestibus essent in calefaciendo, & mouendo vniuersaliter infinitæ, moueret corpora, quæ sunt apud nos in instanti. & hoc facit existima solo vide 2. cc. 39. & 71. & 12. sunt virtutes actiue finitæ. Ad hoc Met. 41.

Extra ord. Auer. B dica-

Sermo

G dicamus breuiter, q̄ infinitum dicitur duobus modis, quorum vnuſ ē virtus infinita actionis, & passionis in tempore, & est finita in ſe, ſ. in ve locitate, & vigore, ſecundus eſt vir tus infinita actionis, & passionis in ſe. virtus autem infinita in actione ſua, aut paſſione non exiſtit in cor poro, ſiue fuerit cœleſte, ſiue genera bili, & corruptibili. hæc enim non accidit corpori, niſi fm q̄ eſt corpus infinitum. & ideo orbes mouent, & mouentur in tempore, virtutes ve ro in actione, & paſſione infinitas.

H tempore necessarium eſt eſſe in cor poribus cœleſtibus: paſſione quidē, q̄a ſunt ſimpliſter ſimplicia: actio ne vero, q̄a ſuæ formæ nō conſtituū tur per ſubiectum. & vtrunq; eſt im poſſibile in corporibus generabili bus, & corruptibili bus, quia ſunt co poſta ex materia, & forma. Infini tum igitur in vigore, cuius cauſa eſt corpus, fm q̄ corpus, imposſibile eſt in corporibus ſiue cœleſtibus, ſiue alijs: infinitum vero in tempore ne cœleſte eē in corporibus cœleſtib⁹ ex diuerſitate motoris, & moti in eis à

I corporibus generabili bus, & corru ptibili bus: & eſt imposſibile in cor poribus generabili bus, & corruptibili bus, quia virtutes eorum motiuæ ſunt materiales, & corpora ſua, quæ mouētur ab eis, ſunt compoſita ex materia, & forma. Corpora igitur cœleſtia, & genera bili, & corruptibili conueniunt in hoc, quod actio, & paſſio in eis exiſten tes ſunt finitæ in ſe, & per hoc mouentur in tempore, & quædam ſunt ve lociora quibusdam. &, cum virtutes eorum motiuæ non ſunt mate riales, ideo recipiunt ex modo illo re ceptione infinita in tempore, nō

receptione finita. quia vero virtus K tes genera bilum & corruptibili ſunt materiales, ideo nullam infinitatem recipiunt. Et non ſequitur ex hoc, quod in corpore cœleſti eſt vir tus finita in actione, & paſſione, vt in eo ſit virtus finita in tempore. ne que ſequitur ex hoc, q̄ ſit virtus fini ta actionis, & paſſione, vt ſit corpus poſſibile vt corrumpatur, aut vt ſit compositum ex materia, & forma. Poſſibilitas enim non debet eſſe niſi ex hoc, quod virtus finita in tem pore ſit, & quod ipsa ſit composita. Et eſt maniſtentum q̄, ſi posuerim⁹ corpus cœleſte componi ex materia & forma, ſequitur in ipſo eſſe virtu tem finita actionis, & paſſionis in te pore. Maniſtentum eſtenim q̄, ſi in corpore composito ex materia, & forma eſt virtus infinita in tem pore, ſequeretur in ipſo eſſe virtutē infinitam in ipſa actione, aut paſſione, & eſt imposſibile q̄ Aristote. intulit ex poſte virtutū, quibus mo uentur corpora cœleſtia in tempore. M

Eſt maniſtentum q̄ non ſequi tur etiam ex hoc, q̄ corpus recipit paſſionem finitam in ſe infinitam in tempore, vt ſit compositum ex materia, & forma, ſicut ſequeretur cum actio, & paſſio eius fuerit finita in tempore. prium enim con tinuit ei, ſecundum quod eſt corpus tā tum: ſecundum autem, fm q̄ eſt cor pus non compositum. Modus de ceptionis in hac quæſtione, & quod fecit putari Arist. contradicere ſibi, eſt aquiuocatio istorum duorum nominum, finitum, & infinitum. quoniam, cū non diſtinguitur finitas, & infinitas contingentes in tem pore à finitate, & infinitate contingenti bus in actione, & paſſione, co tingit

Atingit ista ambiguitas, & ex hac finitate, in qua conueniunt corpora celestia, & materialia, declaravit Arist. ut corpus oē esse finitum, non ex finitate, quæ accedit corpori, sed q̄ componitur ex materia, & forma. & per hæc absinduntur dubitatio-

Dubitatio nes contra Arist. Et potest aliquis dicere q̄, cū omne corpus agit per aliquid, & patitur per aliud, necesse est ut oē corpus sit compositum ex materia, & forma. Et ad hoc dicamus esse verum, sed corporū quod-

Bdam est cōpositum, ita q̄ forma nō cōstituit per materiā, ita q̄ mate-

riā est subiectū tñ, & non materia, cuius ēst sit in potentia,* ut corpus cœlestæ: & quoddam est cōpositum bieſtū tñ ex materia, quæ ēst in potentia, & in mā. Idē forma, quæ cōstituit per materiam

S. cap. 2. & ut corpora gñabilia, & corruptibili-

S. Me. cō. & ut corpora gñabilia, & corruptibili-

l. & 1. de cōsideria. Et ex hoc vñ q̄ corpus dicit de

q. 92. Sed eis æquiuoce: quia æternus, & non

vide opp. æternum non cōicant in aliquo oī

9. Met. 17 nino. Apparet etiam ex hoc corpus

æquiuoce cœleste non habere subiectum, nisi

de æternis tñ propriet motū localēm, corpora

& Inferio aūt gñabilia, & corruptibilia habēt

materiam p̄ generationem, & cor-
ruptionem, datur aūt eis forma p̄
actionem, sed differenter, quia in al-

tero est tempore infinita, in altero
vero finita: propterea illæ sunt im-

materiales, istæ vero formæ mate-

riales. secūdum hoc igitur debeat in-

telligi ista q̄stio, quā ignorauit diu-

* a. longā ante⁺ logican perscrutationem.

Quo paflo necessaria sit motus celi conti-

nuatione cum his inferioribus.

C. ap. .4

Vñ declaratum est ab

Arist. q̄ motus celi ēst

primus motus, & fuit ēt

dictum q̄ motus ēst in

moto, sequitur ex hoc vñ hoc, qđ D
mouetur hoc motu, sit æternum. si
enim esset generabile, & corruptibile, sic motus eius nō esset primus mo-
tus. & cū cōsiderauit res possibilis
in motu, & quiete, fuit necesse etiā,
propter hoc, q̄ motus eius est motus
primus ante omnem motū, vt eius
motus sit æternus. Et, cū declaravit
ista, scilicet corpus ēst æternum, &
motum etiam, perscrutabatur pri-
mo de motu celi, & inuenit istum à
virtute neque graui neque leui. cū
enim omnis virtus, aut leuis, aut

Egravis existat in corpore generabi-
li, & corruptibili, aut natura genera-
bili, & corruptibili, aut anima exi-
stente in materia, necesse fuit vñ hæc
virtus, quæ neq; est leuis, neq; gra-
vis, sit in corpore simplici, non ha-
bens subiectum, nec contrarium, &
vñ sit anima necessario, non admix-
ta materia, sed anima corporis eter-
ni, ita vñ ista anima non sit abstra-
cta à corpore, & cum hoc separata
ab ipso, in quantum istud corpus nō
indiget ipsa, quia est permanens per
se, sicut est dispositio in animalibus
quæ sunt cū virtutibus naturalibus,
& vñ illa anima sit in eo: nam omne F

motum ex se mouetur per virtutē

existentem in eo. Et, cū consyde-
rauit in istis virtutibus, declaratum

fuit ipsi ipsam esse virtutem appeti-

tiuum de virtutibus animæ tantū.

Et, cū consyderauit de istis virtu-

ribus appetitiis cœlestibus, inue-

nit eas moueri ad appetibile nobilis

ius ipsiis. Et, cū consyderauit in

virtutibus appetitiis cœlestibus, in

Vide. 12.

Met. 36.

& 44.

12. Me. 4:

B ij qua

Sermon

Gqua mouetur, sed illud, quod largitur ei continuatione in, est aliquid appetibile. Et, quia continuatio non prouenit nisi a motore non moto, sequitur quod istud mouens neque est corpus, neque potentia in corpore & quod est intelligentia abstracta: quod etiam declararum est in lib. de Anima. scilicet quod est tale, est intelligentia abstracta, & quod istud corpus celeste intelligit hanc intelligentiam: intelligentia enim transmutat ipsum secundum hoc desiderium. Et, cum

Tex. c. 114 considerauit etiam de causa aeterni & inde.

H de Cœlo & mundo, in eo non existe re potentiam omnino, & declarauit etiam de virtute, qua mouetur cœlum localiter, scilicet anima appetitiva, ipsam non habere materiam, nisi materiam, qua est in potentia in loco tantum. cum igitur sciuit has tres causas, compleuit scientiam de cœlo. Et est declaratum ex hoc toto, quod dixit in. 2. Cœli & mundi,

Tex. c. 71. scilicet quod si in cœlo essent plures stellæ, aut maiores, cessaret motus eius,

Si motus aut essent minores, & sic cessaret cœli & mundi, tinatio motus: motus enim est necesse, & si in cœlo essent plures stellæ, quo ad continuationem.

& fuit declaratum ex his omnibus

l. Id. De struc. de stru. dis. prima. ui de opp. 12 Met. 41. vide cont. 2im.

¶ dator continuationis motus est dator motus cœli, quia, nisi ipse efficeretur motus, & si motus, etiam cœlum: cœlum enim est properius motum suum. & si motus cœli destrueretur, motus entium inferiorum destrueretur, & sic mundus ex quo verificatur quod dator continuationis motus est dator esse omnibus

78. & 79 aliis sentibus. Demonstratio autem, qua visus est in ultimo. 8. Phy. probans, scilicet virtus infinita non existit in corpore finito, siue fuerit mate-

rialis, siue non, plures induxit ad errorum, & multotiens locuti fuimus de dissolutione questionis contingentis in ea, & similiter locuti fuimus de hoc, quod contingit ex hoc, quod videlicet primum motum ex se, & ex alio est motum per accidens per naturam motoris sui. & hoc intendebamus declarare. & est manifestum quod qui destruxit scientiam causarum illorum trium questionum, non complebitur in eo scientia cœli.

De cœli simplicitate, ac spiritualitate.
Cap. 5.

L

R Escrutandū est de hoc, quod dicunt, quod corpus cœleste est simplex, & spirituale. intendunt. n. in ipso esse dimensiones non in materia: & ideo non recipit alterationem in qualitatibus, nec in substantia. & est sicut dixit Themistius, quod Sol, & Luna, & alias stellæ aut sunt formæ, id est dimensiones non in materia, id est corpora spiritualia, aut habent materiam a qua uoce cum ipsis materialiis. Nullus autem dubitat in hoc quod sunt corpora, qua mouentur, le corpora & etiam nullus dubitat quod corpora

Hic vñ vel
M

non recipiunt alterationem, & transformationem in substantia, nisi quia sunt in materia, & ideo inuenitur in eis plusquam unum numero, & sunt species, & genera corpora igitur celestia sunt absoluta à materia. Sed tamen fuit dubitatum de eis, utrum habeant materiam, propter potentiam, qua est in eis ad ubi: omnis. n. potentia existit in materia sed forte videtur quod ista materia habet esse medium inter materiam, qua est omnino in potentia, & inter actum purum,

ra cœlestia
eē diuersa
rū spērū.
Id. Destr.
destru. di-
spu. j. Sed
vide opp.
2. cœ. 49.
&c. 59. cō.
vide cont.
Zini.

Materia
celi hēt eē
medium
inter ma-
teriā, que

Arum, scilicet tres dimisiones, in quibus non est potentia omnino, & sic potentia habebit gradus, & materia & actum purum. gradus, & per hanc potentiam indigent corpora cœlestia motore, in quo non est potentia omnino.

Dubitatio. Ioannes autem dedit questionem, *Ioannis. 12. de qua plures considerantes nō potuerunt euadere. dixit enim si mundus est finitus, debet habere potentiam finitam, igitur est generabilis, & corruptibilis.*

Solutio. *Met. 41. Et ad hoc dicendum est q̄ generatio, & corruptio, & omnis motus est a virtute, quæ ē habitus: & omne, quod caret causis*

motus, necesse est habere quietem, quæ est eius priuatio. Et non est impossibile existere in corpore finito, quod caret motu, quietem infinitam, licet corpus sit finitum, quies enim est priuatio, & priuatio non est potentia, vnde dicit Arist. quod, cum stellæ caret causis motus, quas habent corpora cœlestia, de necessitate habent quietem infinitam, quæ est priuatio motus. Et similiter dicit quod terra debet habere quietem infinitam, quæ est priuatio motus, quia caret agente motum in ea infinitum. & ideo dicit quod quies,

quæ est in ea, contingit necessario ut sit fortior virtute cœli, qua mouetur, quia motus super ipsam fit etiam motus impossibilis in eo, qđ est quiescens, cum caret causis motus. & hoc manifestum est per se. In Cœlo igitur est priuatio infinita licet sit finitum, cum quies sit priuatio, non virtus, sicut existimauerūt qui dixerunt quod, quies est in eo per virtutem, immo necessario est per priuationem virtutis. & ideo videmus loquentes in hac questione querere, vtrum maneat per se, aut

per dispositionem additam illi, & quod est permanentium per se: quia permanentia est priuatio motus, & priuatio non accidit ei, nisi quia caret agente motum. & scias quod hæc questione est valde bona. & sic consumatus est libellus de substantia orbis.

Hæc duo sequentia capita, ab Abramo de Balmes latinitate donata, quanquam ab hoc tractatu separata esse videantur, cum iam ei finis sit impositus: quia tamen in eadem versantur re, in qua & priora: ideo ipsa Sextum, & Septimum tractatus huinius capita constituiuntur.

E

Corporacœlestia non componi ex materia, & forma. Cap. 6.

Viri philosophantes dubitauerunt de re motoris primi, quando dixerunt qđ non sit necessarium qđ sit hic motor, qui non sit in corpore omnino: & istud, quia ipsi dixerunt, quod in celis sunt due virtutes, quarum una est qđ sunt æterni, & altera qđ sunt composti ex materia, & forma, ex quo hæc est dispositio cuiuslibet corporis: sive concluditur ex hoc ī figura tertia quod aliqua corpora æterna sint composta ex materia & forma, & illa sunt corpora cœlestia. Hoc autem est, quia ipsi putauerunt qđ omne generabile, & corruptibile compositum sit ex materia & forma, & istud non conuertatur. Et veritas est quod ista propositio conuertitur: & hoc: quia dictum dicentis omne corpus generabile, & corruptibile est compositum ex materia, & forma, est definitio generabilis, & corruptibilis, definitiones autem conuertuntur cum

B iii definī-

Sermon

G definitis suis. Etiam oē compositū ex materia, & forma est alterabile: & omne alterabile est generabile & corruptibile. &, cum hoc ita fuerit, omne compositum ex materia, & forma est non æternum: sicque con cludetur cœlos non esse compositos ex materia, & forma. Aristo. autem declarauit banc rem. quia ex quo non est in cœlis transmutatio secundum substantiam, nec alteratio, ex quo non est eis subiectum, neq; contrarium, manifestum est de dispositio nione eorum q̄ ipsi sunt simplices: simplex autem est æternum necessa

Hrio: & q̄ inueniatur ex eis de dispositio nione materiae q̄ in eis sit potentia ad vbitantum, & q̄ propterea ipsi digniores sint nominis subiecti, q̄ nominis materiae. Et ex eo declara tum fuerat ei q̄ res simplex nō mutat substantiam suam, sequitur q̄ ce lissit motor appositus, & hic motor non habeat consilientiam in cœlo. quia, si hoc esset ita, celi non essent simplices, & esset in eis potentia ad receptionem formæ mouentis eos. si autem esset in eis potentia, seque retur q̄ corrumperentur. & ratioci

Inatus est super hoc, quia, si inesset eis potentia, esset sua positio, quia iam exiuiscent in actu, hoc est iā fuissent corrupti. quod est falsum possibile: hec enim est dispositio potentiaz, & possibilitatis. igitur ex positione istius sequitur absurdum im possibile, videlicet q̄ æternum sit corruptibile. Iam autem declaratum est in libro Priorum q̄ ex falso possibili non sequitur impossibile. qn autem verificatum est q̄ in cœlis nō sit potentia, sequitur q̄ sint sim plices, & q̄ motor eorum non sit forma in eis secundum q̄ inueniuntur

formæ in materiis, quia essent gene rables, & corruptibles: id autem, quod est talis denominationis, est simplex necessario. Quando autem Aristo. inuenit motum circularem motum ī infinitum, incepit perscrutiari de motore istius motus infiniti virtutem sit possibilis, q̄ si posset esse virtus in corpore, illud corpus esset simplex, vel esset substantia separata ab omni corpore: & vidit q̄ notū sit q̄ ista actio infinita non possit esse ex virtute finita: & quod impossibile sit necessario ut quicquā sit ex virtute infinita, & denominetur secundum hanc denominationem; quia est ī subiecto: quia virtus, quæ est forma in corpore, non denominatur per finitatem, neq; per ipsius priuationem, nisi per subiectum, in quo est, ex quo non contingit ista denominatio qualitati, nisi propter corpus, cui contingit quantitas per se. & vidit q̄, si denominarentur vir tutes istæ per priuationem finitatis propter subiectum suum, sequetur ex hoc q̄ essent ex subiecto infinito in actu, hoc est ex corpore infinito. & iam declaratum est impossibi litas entitatis corporis infiniti, & de claratum est q̄ nō sit virtus, de qua verificetur q̄ sit infinita secundum hunc modum, ex quo non est corpus infinitum: sicq; manifestum est ex hoc q̄ demonstratio de motore abstracto consistit super verificatio ne q̄ infinitum in actu sit falsum: sicq; relinquitur ei, secundum q̄ cogat diuisione, q̄ dicamus ei forsitan hec virtus est in corpore finito, siue hoc corpus sit compositum ex materia, & forma, siue sit simplex. Et incepit declarare q̄ non posset esse virtus in finita, quia sit in corpore finito. hec enim

Aenim positio sibi ipsi contradiceret, hoc est positio dicens virtus, quæ de nominatur q̄ sit infinita, quia sit in subiecto, & poneretur subiectum illud finitum: & fecit de hoc speciem demonstrationis, in qua dubitaret qui non esset exercitatus in illa, & iam fecit illam eandem in pluribus locis naturalium auscultationum, & hoc in principio Septimi, & Octauii Physic. & est in qua accipiat propositionem possibilem per se, licet sit impossibilis per accidens, & coniungat illi propositionem, cuius de

Bstructionem venatur, & concludit ex hoc impossibile. Et, cum hoc sit, ex quo ille iam præmisserat, & declarauerat in libro Priorum q̄ aliquando sequatur conclusio impossibilis ex illo, cuius ambae præmissæ sunt possibiles, vel altera earum. v. g. quia iam declaratum est q̄ linea, in quantum linea, dividatur in infinitum, licet sit impossibilis ipsius divisionis per accidens, in quantum est linea in corpore naturali, aqua, vel igne. & ex quo declarata est ei haec positio, q̄ si poneretur corpus finitum, in quo esset virtus infinita, vt

Csit gratia exempli corpus cœli, iam esset possibile q̄ poneretur corpus maius corpore cœli, licet sit impossibile per accidens: deinde coniunxit, & posuit rem notam de dispositione istarum virtutum, quæ sunt in corporibus, siue sint virtutes corporum simplicium, vel compositorum, q̄ virtus corporis maioris est maior virtute corporis minoris, ex quo haec virtutes, quæ sunt in corporibus, denominantur per magnum & paruum propter subiecta earum, in quibus sunt. Et ex quo verificata fuerat ei haec positio, posuit corpus

maius cœlo, quod est possibile p̄ se, D impossibile per accidens, & cœclusit q̄ huius corporis virtus sit maior virtute corporis minoris, qd̄ est cœlū ppcām, quā diximus: quæ est ppcē virtutem denominatam per quantitatem ex parte subiecti, ex quo verificata fuerat ei haec positio, & coniuxerat ei q̄ in corpore finito sit potentia infinita maior virtute infinita, quæ sit in minori. hoc autem est impossibile, i. q̄ infinitum sit maius infinito. Quādo aut scivit q̄ impossibile non sequatur ex possibili, qd̄ positum fuerat in hoc syllogismo: E neq; ex præmissa dicente q̄ virtus, quæ est in corpore maiore, sit maior virtute, quæ est in corpore minori: scivit q̄ falsitas esset q̄ concludatur ex positione corporis finiti, in quo sit potentia infinita. Et ista est demonstratio vera, in qua non est dubitandum. quia Ari. iā declarauit q̄ in corpore finito non sit potentia infinita, non solū in corpore composto ex mā & forma, sed et in corpore simplici. & declaratio sua iā nota est de corpe absolute, siue fuerit cōpositū, siue simplex. Et sit hoc notū de corporibus cœlestibus, q̄ opa eorum F sunt finita, & q̄ ipsa mouentur temporibus finitis, & q̄ quædā eorum sunt velociora aliquibus, & quædā tardiora quibusdā, & qn̄ intelligerētur principia, quibus mouēt corpora cœlestia p̄ motore propriū eis, hoc ē virtus desiderativa animalis, videatur de dispositione sua q̄ non possit esse virtus naturalis, quia virtus naturalis mouetur ad ubi, & est virtus, ad cuius eē sequitur alteratio, & illa est generabilis, & corruptibilis: & virtutes, quibus mouentur cœli, nō sunt gñabiles neq; corruptibiles

Sermo

G cum autem non sint naturales, iam necessario sunt animæ. Et hoc iam declaratur, quia nobilissimū anima torum, quod est corpus cœleste, nō potest esse quin sit animatum. Et, quia hæc anima non sequitur alterationem, ex quo fuerat ingenerabilis, & incorruptibilis, ipsa itaq; est abstracta in hoc corpore secundum dispositionem, quam dicimus de anima, quod sequatur alterationem, & sit generabilis & corruptibilis. quæ res, quæ mouetur ex se, non habet motionem nisi in quantum est in a-

H anima, non secundum quod sunt formæ in materiis in corporibus compositis, quarum generationem præcedit alteratio. & ex quo etiam fuit per se notum quod corp⁹ maius habet virtutem velocioris motus, sequeretur ex positione virtutis infinitæ in corpore finito, quod moueretur velocius quocunque motu, adeo quod moueretur in non tempore, quod est impossibile. Sicque demonstrationes huius speciei, cum ponerentur secundum hunc modū essent demonstrationes veræ: & nō essent in eis difficultas, nisi illi, qui ignorauerit id, quod declaratum est ex

lest⁹, impossibile sit quin sit in eo **K** virtus defyderativa, qua mouetur ad motorem, qui est finis, & quod sit cum virtute defyderativa intelligen^s, & quod hæc virtus defyderativa cum suo esse in corpore finito sit finita, eti^m esset simplex, prout diximus. Et iam declarauit hoc Arist. per alias demonstrationes, de quib⁹ est quod, ex quo declaratum fuerat ei quod hic sint mota ex se, quorū quædam gignunt aliqua ex eis, & sic in infinitum, sicut generatur homo ex homine, & equus ex equo, & sic de similibus, conclusit quod sit hic mobile primum ex se, quod sit causa, quæ sunt hæc mouētia mota, quæ sunt infinita: quia hoc est possibile per accidens non esse mobile primum per accidens: quia causæ quæ sunt per se, non est dubium quod ascendunt in causam primam per se, in qua est ultimum, & primum, & sequuntur ex isto primo causæ infinita: per accidens, in quibus non est primum, neque ultimum. Ex quo fuit motoris huj⁹ moti quod sit ipsum motū ex seipso per se, quod est ex quo est primum, & sic eodem modo impossibile est ipsum esse motum per accidens, sicut est dispositio motorū ex seipso generabilium, & corruptibilium, ex quo, quicquid mouetur sub cœlo ex se habet motum suum sequentem alterationem, alteratio autem est corpori aut extrinsecus, vel ab intra, sed motum primi moti nō sequitur alteratio, quia extra ipsum non est corpus, nec ipsum est compositum ex materia, & forma potentiali ad substantiam, sed est simplex, & intedimus per simplex quod nō sit in eo hyle potentialis, nisi ad vbi solum. Et, cum motus eius sit continuus

Opio Auē
pace.

I hoc in libro Priorum. Et ideo nos inuenimus Auēpace, quasi negant^e eas, & intelligentem ex forma verborum Auic. dubium in hac re. & ideo inueniuntur plures illorum, qui institerunt libris eius verificantes motus infinitos, qui finirentur in cœlo, quod non sequeretur ex hoc, quod sit hic motor abstractus à materiaj.

Causa autem huius erroris Auēpace, fuit, quia possibile est apud illos quod in corpore exteriori sit res composita ex materia & forma. sicq; ex eo est manifestum quod, si sit corpus cœ-

A nus, & ipsum sit in se finitum, motum per formam, quae est in eo, que est aia desyderativa, & fuerit corp^o coeleste aiatum, & oē aiatum mouet ad amatum per desyderium existens in eo & oē corpus fuerit finit^e virtutis, sicq; est manifestum q, si virtus desyderij esset in hoc corpori, inquitum est, solum esset finit^e motionis, & est manifestum q ipsum acquisierit continuationem motus p motorem, ad quem finitur motus. Et ex hoc est declaratū de re huius motus q ipse sit intellectus abstractus à materia, & q cœlinon mouentur,

B nisi secundum q intelligunt ipsum. Si autem imaginaretur aliquid corpus coeleste, in quo sit virtus infinita, esset motus totius, & partis idem, & finiretur quicquid est hic de motibus ab illis, & esset unus motus sine tempore. & hoc est dispositio sermonis Arist. Et, si essem in corporestellato stellæ plures ijs, quæ sunt, statet corpus, quia potentia eius est finita supra id, quod mouet. &, si statet motus, non posset primus motor facere acquirere ei continuitatē motus ultra deperditionem, & esset motus eius corruptibilis. si autem cor si

C peretur eius motus, corrumperetur ipsum per quietem, & corrumperetur omnia entia, quorum esse est in motu. Laudetur Deus ille, qui prouidit huic mundo per inventionem huius corporis mobilis, quod est finiti motus secundum aliquam partem, & infiniti secundum aliquam partem. Ex quo autem motum pri-
mum ex se non finitur motuseius, neq; mouetur per accidens, quia motor in eo fm modū agentis est motor fm modum finis, manifestū est q eius primus motor sit vn^o, & sim-

plex, & intransmutabilis, quia mo- D uer continuo. & manifestum est q motum primum sit vnum simplex, ex quo non mouetur per accidens. quia, si ipsum esset compositum ex forma, & materia, esset mobile per accidens. Et, cum hoc ita sit, manife- stū est q sit hic motor primus sim- plex intransmutabilis, qui est neces- sario abstractus à materiis. & mani- festum est q hoc sit motum ab illo primum simplex, quod est cœlum. & hoc est, cuius declarationem int̄ debamus. & iam Aristot. declarauit hanc rem. Ex quo, quando fuerit cō positum ex duobus oppositis, & in- E uenit vnum corū separatum fm esse, sicut etiam alterum inuenit separatum secundum esse, exempli gratia, si inuenit res mota mouens, & ultra inueniretur res mota non mouens, sic manifestum est q sequatur ex hoc q inueniat res mouens non mota, omnino separata se cundum esse. verbi gratia, quando inuenit color compositus ex albe dine, & nigredine, vt si diceres ru- beum, & ultra inuenit nigredo p se, sic est necessarium vt inueniatur albedo per se separata à rubeo. Ac iterum, quia, vt ait Arist. principiū F oportet esse, quod præcedat natura- liter id, cuius est principiū. quia, si indigeret hoc, non esset prius natu- ra, quia prius natura est quod, quādo auferatur, auferit id, quo est prius, & quando hoc ita fuerit, forma con- stans in materia non est prior natu- ra, q materia, sicq; non est verum q principiū sit compositum ex for- ma, & materia. & iterum omne cō- positum est in potentia simplex, in nullo autem æterno est potentia ut dissoluatur. Hæ itaq; sunt demon- strationes,

Sermo

Gistrationes, quibus usus est Arist. fm
hanc quantitatem, & sunt tutæ, & ve
ræ, ut cerno. Complaceat sibi Deus
in nobis de eo, quod scripsimus in
hoc quæsito, quod est nobilissimum
quæsitus, & maxime in quo erra
uerunt philosophi. Hoc autem actū
est in Marrochia anno. DLXXXIII.
ad computum innouatoris legis, id
est maumethi.

*Quæsitus, quo ostendit, quomodo corpora
cœlestia, cum sint finita, & possibilia
ex se, acquirant ab alio eter
nitatem, Cap. 7.*

H

X quo declaratum est
de re corporū cœlestiū
motorum motu circula
ri, q̄ eorum motus non
defecerit, neq; defecturus sit, &
declaratum est q̄ omne motū habeat
mouens, oportet q̄ mouens hæc cor
pora sit potentia, vel potentię, qua
rum consistentia non sit in corpo
re, ex quo sunt impertibiles ad parti
tionem corporis illarum. Et manife
stum fuit quod sunt impertibiles ad
partitionem corporum earum, quia
virtus corporis minoris earū, & cor
poris maioris sunt æquales in mobi
litate non deficiēt. Si autem essent
pertibiles ad partitionem corporis
earum, in quo sunt, sequeretur ne
cessario q̄ virtus corporis minoris,
ut si dixissem virtutem mouentem
orbem minorem, mōueret breuio
ri tempore q̄ virtus mouēs orbē stel
latum. quia iam est manifestum q̄
virtus partis corporum, quorū vir
tutes partiuuntur ad partitionem eo
rum, sit minor virtute totius. & hæc
demonstratio continet virtutem a
gentem, & patientem, quæ sunt in
omni corpore, sicut exquisitum est **L**
Primo Cœli, & mundi. Et, si res ita
se habet, iam omnis virtus in corpo
re, agens vel patiens, est necessario
finita: ex quo virtus totius in eis est
maior virtute partis, & virtus maio
riseorum est maior virtute mino
ris. res aut̄ ita est, si in corporibus cœ
lestibus sit virtus recipiens, & agens
in aliud necessario est finita. hoc au
tem sic existente iam possibilia esset
fm eorum naturam. Si aut̄ hoc ita
esset, tunc esset aliquod eternum pos
sibilis corruptionis. iam aut̄ ostensa
est huius impossibilitas Primo Cœ
li, quia, si hoc esset possibile, iam pos
sibile esset q̄ conuictatur possibile i
necessarium. &, si dixerimus q̄ non
haberent possibilitatem corruptio
nis, iam non haberent virtutes rece
ptrices, nec agentes finitas: quod est
impossibile, cum sint corpora finita
cum autem est monstratum q̄
earum virtutes receptrices, & agen
tes sunt finitæ, ex eo quod contingit
eis de vehementia motus, & ciuitat
itate, & virtute agentis in aliud ab
eis, & eius debilitate. intendo autem
per virtutem agentis id, quod ē ma
ius in cœlo, v.g. in sua calefactione,
& per agēs minus, sicut est calefactio
aliarum stellarum. Et dicimus q̄
virtutes corporæ recipientes, & agen
tes, quedam sunt necessario fm natu
ras suas finitæ, quæ sunt in potentia
materiæ primæ, & non est possibile
eis q̄ sint infinitæ, hoc est q̄ sint de
natura necessarij, neque ex natura
sua, neq; ex alio ab eis, vel sine me
dio, vel mediantibus potentijalijs
inuentis in materia. & hoc est, quia
istarum potentiarū agentes hñt con
traria, & patientes sunt cōiunctæ for
mis, quibus sunt contraria, siue fue
rint

Ariat iste simplices, sicut sunt quatuor elementa, siue fuerint composita ex elementis: & quædā earū sunt, quæ sunt finitæ sive naturā suam, sed redditæ sunt infinitæ, & translatæ furentur à nā possibilis in naturā necessarij, quia est sive suam naturam infinitum agens, & necessarium, & sunt potentia, quæ non sunt in corporibus, & istæ sunt, quibus non sunt contraria, neq; sunt in materia medianis formis, quibus sunt contraria. Et, nisi hoc esset, cogeret nos dubium præcedens, & est sermo dicentis quō erit aeternum id, in quo est potentia

Bpossibilitatis, & esset aliquod possibile non exiens in actum toto tempore. Hoc aut̄ est falsum, quia potentia possibilitatis in hoc loco, quā comprehendit hic intellectus in nā ea, comprehendit eā, postq; ipsam denudauerit à potentia nō possibilibus sive naturam, denudatio autem illa ab illis est falsa, & pō illius positione sive suā nām est falsa, & hoc, quia semita in tellus est q; denudet naturas, quæ nō fuerint denudatae à se inuicē, & scrutetur consequentia illas naturas esse taliiter, & iudicet de eis, sive q; fuerit denudatae, iudicio quodam. qn̄ aut̄

Cconsyderaret eas sive q; sunt compositæ, & sive conditionis sit q; non separantur, iudicasset de falsitate illi⁹ iudicii de eis. Ver. g. quod facit Geometra. ipse. n. qn̄ denudauit superficiem aequalē, & circularem à materia, iudicaret q; vt amur eis sive rē indiuisibilem. quando autem physicus perscrutatus esset hoc, declarare iei⁹ falsitatē, ex quo omnia duo corpora, quæ tangerentur à corporibus naturalibus, oporteret quid unum tangeret aliud secundum partem diligibilem. Et similiter, quan-

do perscrutatus fuerit intellectus de virtutibus finitis, quibus nō sunt contraria, decernet earum natura apud ipsum q; sua actiones, & passiones sunt finitæ: & quando perscrutatus esset de is, secundum q; non sit possibile eis q; separantur ab infinito agere secundum earum substantiam, fuisse apud ipsum falsum, q; sit in eis potentia ad possibiliterem, secundū q; sunt consistentes in rebus non possibilibus, sed necessariis secundum substantiam earum. Et, quando hoc fuerit intellectum secundum hoc, dissolueretur dubium præcedens, & foret verum, quod dicit Alexan. **E** de regimini bus orbiū, quod est hoc, scilicet si impossibile esset quod sit corpus infinitum, iam omne corpus esset finitum. &, si omne corpus esset finitum, haberet virtutem finitam. ex quo autem cœli sunt corpus finitum, sequitur quod eorum virtus sit finita. si autem esset finita, aliqua die quiesceret, quando autem quiesceret destrueretur. si autem totum hoc esset, iam rediremus, & dicemus quod primorum corporum continuatio esset propter causam primam, & continua-
tio corporum transmutabilium propter corpora prima consistentia propter primam causam. Et fuisse etiam sermo Auicen. verus, videlicet quod res necessariæ sunt duarum partium necessariæ ex sua substantia. est autem necessarium ex sua substantia illud, quod dicitur necessariæ entitatis secundum suam formam, & quædam sunt necessariæ ex alio ab eis, possibiles ex substantia sua. hoc est dictum secundum consyderationem suæ substantiarum, non quod eis penitus sit possibili-
tas,

Sexto

Gatas, & hæ sunt, de quibus dicitur quod earum natura conuertatur ex possibili in necessarium apud intellectum, sed non in esse, & impossibilis est ipsius translatio ad esse. Ac et animæ corporum cœlestium non sunt aliquid ultra virtutes comprehendentes formas spirituales denuatas à materia, & quando intellectus scrutatus fuerit has virtutes, & denudauerit eas à formis spiritualibus, inueniet eas de natura possibilis. quando autem eas scrutatus esset sicut impossibile est ut denudentur à formis spiritualibus, inueniet eas

H de natura necessarij sicut aliud ab eis. quia si ipse essent necessariae sicut suā substantiam, sicut de eis crediderūt Aldaharij, non essent de natura possibilis sicut suam substantiam. iam autem constituit demonstratio quod sint de natura possibilis sicut suam substantiam, quando eas intellectus denudauerit à natura necessarij secundum suam substantiam, quæ sunt formæ spirituales, quia ipsæ sunt corpora finita, sed non sunt composita ex forma & materia, sicut quod sua forma consisteret in materia. quia talia sunt possibilia ex sua substantia, non necessaria ex alio ab eis. Et sicut hoc est dispositio causæ cum causato. & hoc est, quia omne causatum, quando ipsum speculatus fuerit intellectus, iudicabit ipsum esse possibile ex sua substantia. & si esset causatum à causa æterna, esset omnino de necessarium per aliud ab eo. si autem esset causatum à causa possibili, impossibili-

bile esset ipsum esse necessarium propter aliud ab eo. possibile autem simpliciter est opositum necessario simpli- citer, & natura medijs inter illa est possibilis ex sua substantia necessaria ex alio ab ea. sic itaque est iudicium vetrum apud intellectum in eius comprehensione harum potentiarum. Et secundum hoc exponetur sermo Prophetæ in Alchorano, quando dicitur, omnis res est corruptibilis præter faciem eius. Et ex eo, quod manifestatum est in hoc sermone, dissoluetur quaestio Ioannis contra Peripateticos de æternitate mundi. quia ille ait iam ostendit Aristoteles quod omne corpus sit finitum, & quod cuiusque finiti virtus sit finita, ergo non verificaretur de mundo quod sit æternus. quia impossibile est quod illud, cui non est virtus infinita, sit virtutis infinitæ, nisi posse esset quod posse coquatur in necessarium. Latuit autem eum quod virtutes finitæ sunt duarum specierum. Virtus, cui ab eius initio est possibile quod recipiat necessitatem ab alio ab eo, & non auferatur necessarium, quia possibile est æternum esse necessarium, sicut dixit Aristoteles octauo Physicarum auscultationum. Et virtus, de qua est impossibile quod recipiat necessitatem ab alio ab ea, & similiter neque in particulari, uel in universaliibus suis, uel suis generibus.

Disolutio
q̄onis 10-
annis.

Sermonis de substantia orbis finis.

A V E R R O I S

DESTRVCTIO DESTRVCTION'VM PHILOSOPHIÆ ALGAZELIS.

Calo Calonymos Hebræo interprete:

Adiunctis multis Disputationibus, ac etiam Dubijs Algazelis, quæ prius apud Latinos minime reperiebantur.

PROLOGVS AVERROIS.

B Ntentio nostra in hoc sermone est declarare ordinem, & apparentiam opinionum sermonum positorū in libro Destructionis Philosophiæ Algazelis, & diminutione plurimorum dictorum eius à gratia veritatis, & demonstrationis.

DISPV TATIO I.

De narratione rationum Philosophorum, circa antiquitatem mundi, & earum destructionibus.

A L G A Z E L.

C It Algazel, recitans rationes Philosophorū de Antiquitate mundi. Sufficit autem nobis narrare ex rationibus eorum id, quod est conueniens animæ. Et dicimus quod hic modus rationis est triplex. Primus quidem, cù dicunt impossibile est ut proueniat innovatum ab antiquo absolu- to. nam, cum posuerimus quod ab antiquo non prouenerit mundus exempli gratia, deinde prouenit, tunc non proueniebat antea, quoniā non fuit

ad esse ipsius aliquid inclinans. Et si esse mundi ab eo fuit possibile possibilite absoluta, tunc, cum produc- tus fuit, non evadet quin innovatum sit quoddam inclinans, aut nō. E si non fuit quoddam innovatum in clinans, ergo mūdus remāsit in possibilite absoluta, ut fuerat antea. si vero innovatum fuit inclinans, permutabitur quidem sermo de hoc in clinante. quare nunc inclinavit, & non antea. & sic aut procedet in infinitum, aut deuenietur ad aliquod inclinans, quod nunquam defecit esse inclinans.

A V E R R O E S.

A It Auer. Iste sermo est sermo in supremo gradu graduū topicæ, & non peruenit ad demonstratiōnem. quoniā propositiones eius sunt generales: & generales sunt proximæ communib: propositiones vero demonstratiæ sunt ex per se dictis, & appropriatis. Nam nomen possibilis dicitur æquiuoce de possibili ut plurimum, & possibili ut raro, & possibili equaliter: & non videatur necessitas inclinatis in eis esse eodem modo. possibile enim ut plurimum bene existimatur quod inclinetur ex seipso, non autem ex inclināte ab extra in oppositum quidē possibilis æqualiter. Sic etiam & possibilis

Disputatio

Glitas aliqua est in agente, & est possi-
bilitas agendi: & aliqua est in patien-
te, & est possilitas recipiendi. Et nō
uidetur necessitas inclinantis esse in
eis eodem modo. Nam possilitas,
quæ est in paciente, apparet in ea ne-
cessitas inclinatis ab extra. apprehe-
ditur. n. sensu in rebus artificialibus,
& multi ex rebus naturalibus. est tñ
dubium in rebus naturalibus. nam
multæ ex rebus naturalibus est prin-
cipium mutationis earum ex eis. &
ideo existimatur in plurimis earum
q̄ motor sit motus: & non est no-
tum per se q̄ oē motus habeat mo-
torem, & q̄ non sit hic res, quæ mo-
ueat seipsum. nam hoc totum indi-
get declaratione: & ideo perscrutari
sunt de eo Antiqui. Possibilitas ve-
ro, quæ est in agente existimatur in
plurimis eius q̄ non indiget in exi-
tu eius in actum inclinante ab extra.
nam permutatio agentis ex non a-
gendo ad agendum existimatur in
plurimis eius q̄ non sit mutatio in-
digens mutatæ: sicut pmutatio Geo-
metra ex non geometrizando ad
geometrizandum, & permutatio do-
centis ex non docendo ad docendū.
Sic etiam & mutatio, quæ dī indige-
re mutatæ, aliqua est, quæ est in sub-

Istantia, & aliqua in qualitate, & ali-
qua in quantitate, & aliqua in vbi.
Et Antiquum et aliquid dī de anti-
quo ex se, & aliquid de antiquo ex
alio apud multos, Ulterius mutatio-
nes, aliquæ earum apud aliquos per-
mititur de antiquo, vt possilitas
q̄ sit voluntas innouata in antiquo
apud Carneos, & possilitas genera-
tionis, & corruptionis in materia pri-
ma apud Antiquos, & tñ ē antiqua.
Sic et & intellecta dicuntur de intel-
lectu, qui est in potētia, & tñ est an-

tiquus apud plurimos eorum. & sūt **K**
aliqui eorū, apud quos non permit-
titur, & præcipue apud quosdam An-
tiquos eorum, & non apud alios. Si-
militer & agens aliquid est, quod a-
git voluntarie, aliquid vero natura-
liter: & non est quidē qualitas ema-
nationis actionis possibilis ex eis ea-
dem, s. circa necessitatem inclinatis.
Et quis scit an sit hæc diuisio agen-
tium sufficiens? aut inducit demon-
stratio ad agens, quod non assimila-
tur agenti naturaliter, neq; agēti vo-
lūtarie, quod nobis appetet. Omnia
ista sunt quæsita magna, & excelsa:
& vnumquodq; eorum iudiger spe **L**
culatione separatim, & cum eo, qd̄
dixerint Antiqui de eo. Assumere
aut vnum loco multorum quæsitorum
est locus famosus locorum fal-
lentium turpiū: & error in uno horū
principioq; est causa erroris maximū
circa speculationem de entibus.

A L G A Z E L.

A It Alga. Dubitatio autem est
dupliciter. Primo quidem, vt
dicatur eis, quare negatis id: quod di-
citur, q̄ mūdus fuerit productus vo-
luntate antiqua, quæ determinauerat
esse eius, & q̄ procederet priua-
tio usque ad finem, ad quem perue-
nit, & q̄ inciperet esse ab eo, in quo
incepit, & esse antea non fuit de vo-
luntate eius, & ideo non fuit produc-
tus: attamen in hora, qua productus
fuit, fuit de voluntate eius, volunta-
te tamen antiqua, & ideo innouatus
fuit? Quid ergo prohibet hanc opini-
onem, & quid eam falsam reddit?

A V E R R O E S.

A It Auer. Iste sermo est fallax.
Quoniam cum impossibile sit
ei dicere possilitatem retardatio-
nis esse acti actioni id agentis, & deli-
berantis

A beratis actione ipsam, cum fuerit agentes eligens, dixi possibiliterem retardationis eius prouenire a voluntate agentis. retardatio autem acti ex voluntate agentis bene possibilis est, sed retardatio eius actioni agentis est immpossibilis, & sic retardatio actionis ex deliberatione ad agendum in agente voluntatio. Attamen dubitatio remaneat, prout est, nam de necessitate eveniet ei vnuadatum rerum, aut qd actio agentis non causabit in agente mutationem, ex qua sequitur ut sit ei mutasab extra, seu qd ex mutationibus aliqua e de sub-

B stantia mutati absq; indigentia mutantis, aut quod reperiit aliqua mutatione, quae bene potest evenire antiquo absque mutante. Nam id, ex quo manuteneret controuersia hic, sunt duo, quorum Vnu est, qd actio agentis sequitur ex ea necessario mutatione, & omne mutatum habet mutantem. Secundum vero, qd antiqui non mutatur mutatione aliqua. & hoc totum est difficilis declaratio- nis. Et qd non potest se saluare ab eo facta astaria est ponere agēs primū, seu actionem primam, quoniā im-

C possibile est eis ponere qd dispositio agentis circa actum, quod innouat, sit hora actionis dispositio eius hora priuationis actionis. & ibi procul dubio est aliqua dispositio, quae innouatur, & proportio, quae nō fuerat: & hæc necessario, seu in agente, seu in paciente, seu in utroque. Et, cū sic fuerit, tunc illa dispositio, quae innouatur, cū de necessitate omne innouatum sit ei agens, erit proculdubio agens eius, aut aliud agēs. & sic nō erit hoc agens, primū agēs, & non erit sufficiens in agendo ipsū solum, sed cum alio. aut agens illius

dispositionis, quae est conditio requisita in agendo, est ipsummet. & non erit hæc actio, quae posita est, emanata ab eo prima, sed erit actio eius, propter illam dispositionem, quae requiritur in agente, antequā agat actum. & hoc sequitur necessario, vt vides. Nisi dixerit aliquis abusus, quod sunt aliquæ dispositiones, quæ fiunt in agentibus, non indigentes quidem mutatè. & hoc profecto est absurdum, nisi apud permittentes qd sunt hic aliqua, quæ fiunt ex se: & est sermio primorum ex Antiquis, qui negaverunt agens. & est sermo, cuius falsitas est manifesta ex seipso. Attamen in hac dubitatione est confusio, nam, cum dicimus voluntatem æternam, & voluntatem innouatam, dicuntur, æquiuoce. & etiam in contrarietate, nam voluntas, quae nobis apparent, est potentia, in qua est possibilis agendi vnum duorum oppositorum æqualiter, & possibilis recipiendi vnum duorum volitorum æqualiter, cum voluntas sit desyderium agentis ad actionem. &, cum ea egerit, defecit desyderium, & peruenit volitum. & hoc quidem desyderium & actio alligatur duobus oppositis æqualiter: sed, cūm dicitur, quod hic sit volens vnum duorum oppositorum æternum, auferetur definitio voluntatis propter permutationem naturæ eius à possibilitate ad necessitatem. &, cūm dicitur voluntas æterna, non auferetur voluntas apud peruentionem rei volitæ. &, cūm non fuerit ei principium, non fuit innouata ab eo hora in peruentione rei volitæ. & non potest innui talis esse, nisi dicatur qd demonstratio perducat ad inventionem agentis secundū potētiā, qd non est,

Disputatio

A V E R R O E S.

K

G nec voluntaria, nec naturalis, sed lex appellat eam voluntatem, sicut perducit demonstratio ad res, quæ existimantur primo aspectu esse opposita, & tamen non sunt opposita, vt dicimus de ente, quod non est infra mundum, nec extra eum.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo sophis. Si autem dixerit aliquis hoc falsum esse manifesta falsitate: quoniam innouatum habet efficiētē, & causantem, sicut est falsum innouatum esse absq; efficiente, & causante, sicut etiam est falsum esse aliqd' H efficiens cum complemēto suarum conditionum, ad hoc ut sit efficiens, & causans, ac fundamentum, adeo q; non remāsit ex eis aliquid omnino, deinde retardatur ab eo causatum. sed esse causati apud verificationem causantis cum complemento suarū cōditionum est necessarium, & eius tardatio est falsa, sicut est falsum esse innouatum causatum absq; causante. Et ante esse mundi erat volens repertum, & voluntas reperta, & proportio ei⁹ ad volitū reperta, & nō est innouatum volens, nec volūtas, nec fuit innouata voluntati proportio,

I quæ ante nō fuerat. nam totum hoc est mutatio. ergo quomodo innouatum est volitum? & quid prohibuit quin sit innouatum antea? & dispositio innouationis non separata est à dispositione priuationis innouationis in aliqua rerum, nec in aliqua dispositionum, nec hora horarū, nec proportione proportionum, sed omnia eadem, sicut fuerant antea, & ad hoc non fuit esse rei volitæ, remanserunt prout fuerant, & tamen repetitur volitum, ergo non est hoc nisi ultimitas insania.

A It Auer. Hoc est manifestum invlmitate manifestationis, nisi apud négantem aliquam propositionum positarum superius. sed Alga. se permutauit ab hoc ad exemplum posituum. & inuoluit cū eo hanc iespōsionem Philosophorum. & hoc est, quod dixit.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et non est falsitas huius generis in causato, & causante necessario, & per se rātum, sed etiam accidētali positivo. nam si homo dixerit repudiare vxorem, & nō peruenierit repudiū, statim non imarginatur q; adhuc perueniet: quo niam posuit sermonem causam iudicij positione, & deliberatue: & nō intelligitur retardari causatum, nisi dependeat repudium in aduentu patris, aut in introitu in domū. & non erit statim, sed cum aduentu patris, & in introitu in domum. & superebit debit peruentio causati vsq; ad intentionē eius, quod non inuenitur nūc. & non peruenit res, nisi iam innouata fuerit dispositio, & est ingressus ī domum, aut aduentus patris, adeo q; si voluerit aliquis assumere causatum à loquela circa peruentionem eius, quod non peruenit, non intelligitur, licet ipsomet sit ponens & eligens expresse positionem. &, cūm hæc positio non fuerit intellecta. & eam non intelligimus, quomodo intelligemus hoc in causatis essentialibus intellectualibus necessariis? In consuetudinibus autem id, quod est in intentione nostra, nō retardatur ab intentione cum præsentia intentionis ad id, nisi propter prohibens. si aut verificabitur intentio, & posse, & auferuntur prohibentia, non intelligitur

M

A intelligitur retardari ei esse intentio . & hoc quidem imaginatur in deliberatione. quoniam deliberatio nō sufficit ad hoc, ut sit actio, sed delibera-
ratio ad scribendum nūquam faciet scripturam, nisi innouetur intentio reperta in homine, cū venetur hora actionis. Si aut̄ fuerit voluntas antiqua, vt est intentio nostra ad actionem, non pōt̄ imaginari retardari intentum, nisi propter prohibēs, nec imaginari præcessionem intentionis, nam non intelligitur intentio in die ad surgendum in mane, nisi per viam deliberationis. Si autem fuerit voluntas antiqua, vt est delibera-

B tio nostra, hocquidē non sufficit in aduentu deliberati, sed impossibile est absq; innouatione emanationis intentionis apud inuentionē. & in eo est sermo de mutatione. Iterum remanet dubitatio. quare h̄c emanatio, aut intentio, aut electio, aut volūtas (appella eam vt vis) innouatur nūc, & non antea. & sic aut inuenie-
tur innouatum absq; causa, aut pro-
cedet in infinitum. & reuertitur ser-
mo ad id, quod reperitur causans cū complemento suarum conditionū.

C & non remansit aliquid demonstratum tale, & ramen retardatur causatum, & erit absq; dispositione inno-
uata: quod est falsum.

A V E R R O E S.

A It. Auer. H̄c exemplificatio-
nē positiva de repudio. & ex-
stimatorum cum ea roboret rationes
Philosophorum: eastamen debili-
tat. nā secta assaria potest dicere q̄,
sicut retardatur repudium loquelæ
vſq; ad aduentum conditionis, cūm
fuerit mane, aut aliud, sic retardatur
esse mundi in actione Dei vſq; ad te-
pus inuentionis conditionis, à quo de-

pendet. & est hora, qua intendit esse D̄ eius. Attamen non est sic in materialib⁹, sicut est ī intellectualib⁹, qui autem assimilat hunc mundum ma-
teriale intellectuali, est ex eis, qui sequuntur cottices rerum.

A L G A Z E L.

A It Alga. Non est necesse apud iuslum, & non est apud aduē-
tum conditionis retardantis iussui mandantis. quoniam nō erit iussus absq; eo, q̄ copuletur ei actio mandantis, & non est proportio intellecti ex eo, quod assumitur à natura ī hac intelligentia à subiecto sibi conuenienti. Deinde dixit Alga. respō E
dens quidem pro secta Assaria. & responso est, vt dicatur falsum esse vo-
luntatem antiquam dependere ab innouatione rei, quicquid sit, &c.
vsque ad, & inconueniens absolutū non sufficitabsq; demonstratione.

A V E R R O E S.

A It Auer. H̄c sermo est ex ser-
monibus nimium rethoricis.
& vis eius est q̄, cū posuerit aliquis quod, cūm sit agens cum omnibus suis conditionibus, impossibile est vt retardetur ei actum, nō euaderet quin E
ponat hoc sciri aut rōne, aut quia ē ex rebus p se notis. si aut rōne, oportet quidē eū, vt ea afferat: & tñ nulla est ibi rō. si vero posuerit hoc tanq̄ per se notū, oportet vt id sciant oēs hoīes disputantes, & alij. & hoc non est verum: quoniam non est de con-
ditione requisita in rebus per se notis, vt sciant eas oēs hoīes: nam hoc non est magis q̄ esse famosum: sicut non est necesse ei, quod est famosū,
vt sit per se notum.

A L G A Z E L.

D Einde dixit Alga. tanq̄ respon-
dens pro secta Assaria. Nos au-
Extra ord. Auer. C tem

Disputatio

Item de necessitate intellectus scimus q̄ non imaginatur causans cum cōplemento suarum conditionū absq; causato. & permittere hoc est dominatio ex necessitate intellectus, &c. usque ad , non sciebat artem suam omnino.

A V E R R O E S .

A It Auer. Summa huius sermo nis est q̄, ipsi non ponunt possibiliter contrarij eius, quod videtur de necessitate impossibilitatis retardationis acti actioni agentis abusue , & absque ratione perducente eos ad hoc, sed posuerunt hoc ex demonstratione, quæ perduxit eos ad innouationem mundi. sicut nō ponunt Philosophi contradictionē necessitatris intellectus scientiæ, & sciti, eō quōd vniuntur in Deo glo . nisi per viam demonstrationis, quam existimauerunt adduxisse eos ad hoc in æterno ipso, & eo magis eum , qui posuit ex Philosophis contradictionem necessitatris eius, q̄ sciens sit seipsum , & non scit opus suum, cum dixerit in Deo glo . quōd non scit, nisi seipsū. **I** Attamen hic sermo, cùm inspicitur, est de genere oppositionis corrupti corrupto . nam omne scitum scientia vera, & vniuersali in omnibus entibus, non reperitur demonstratio, quæ contradicat ei. & omne, cui reperitur demonstratio contradicēs, reputatur quidem esse verum , non quōd sit verum in rei veritatē. Et ideo, si fuerit notum per se vere esse numeratum sciam &, scitum in apparenti , & in occulto, nos profecto sententiabimus quōd non est demonstratio apud Philosophos esse eandem, & in Deo glo . si vero sermo de numeratione scientiæ, & sciti est

opinio, bēne possibile erit de identitate eorum apud Philosophos esse demonstrationem. & similiter, si fuerit per se notum q̄ non retardatur actum agentis actioni eius, & posuerit cōtrarium huius secta Aſſaria ex eo, quōd apud eos in hoc est demonstratio, nos quidem sciemus sententia incisiua quōd nō est apud eos in hoc demonstratio. Et hoc quidem, & similia , quando euenerit eis disputatio, reuertitur res ad conſiderationem creationis conuenientis, que non sit nutrita in opinione, & existimatione. quandoquidem id imaginatus est ille cum signis, & conditib⁹, quibus distinguitur inter veritatem, & existimationem in libris Logicæ: sicut est, cùm commoti fuerint duo in vno sermone, & vn⁹ quidem eoꝝ dicit, q̄ sit versus, reliquus vero q̄ non sit uersus: non reuertitur iudicium in eo, nisi ad creationē perfectā: quæ quidem discernit versum à nō versu, & ad scientiam versuum . & sicut ille, qui apprehendit versum, nō prohibetur ei, quin neget eum negans, sic etiam est in eo, quod est verum apud vnum hominem, nō prohibetur ei, quin neget id negas. Iſti autem sermones oēs sunt in ultimatae molitie, & debilitatis. oportebat tamen eum, vt non inuoluisset hunc suū librum his sermonibus, si fuerat intētio eius in eloquii cum homnibus priuatis. Et, qm̄ consequētia, quæ adduxit in hac sua disputatione, sūt extranea, & extra disputationem , dixit statim sed nō permitemus cōsequētia huius disputationis , & dicimus eis, quare negatis aduersariis, cùm dixerint antiquitatem mundi esse falsam? quoniam inducit ad tenendum reuolutions

Ationes cœli infinitas numero, & non est numerus vnitatibus earum, licet habuerint sextum, quartum, & medium, &c. vñq; ad, & necesse est vobis dicere q̄ non sit par, nec impar, vt recitabimus postea. Et hæc etiam est quæstio sophistica, & summa ei⁹ est. qñ, quemadmodum vos nō potestis contradicere nostræ rationi, q̄ mundus sit creatus, & est quia, si c̄lset non creatus, essent reuolutiones non pares, nec impares, sic etiā nos non possumus contradicere sermone vestro. q̄, cum fuerit agens nō deficiens habere conditiones agentis,

Bnō retardetur ei actum, & hic quidem sermo finis eius est confirmare dubitationem, & eam cōfiteri: & est vna intentionum sophistarum. Tu autem, qui huic libro incumbis, iam sciuisti sermones, quos dixerūt Philosophi circa affirmationem, q̄ mūdus sit antiquus, cum hac ratione, & sermones, quos dixit secta Aſſaria in contradictione eius. & audi rationes sectæ Aſſariae circa nouitatem: & audiri sermones, quos dixerūt Philosophi in contradictione rationū sectæ Aſſariae in eo, quod scripsit iste hō.

A L G A Z E L.

C It Algazel. Et dicimus, quare negatis aduersario, cū dixerit antiquitatem mūdi eslē falsam? quoniam causabit reuolutiones orbis infinitas numero, & non est numerus vnitatibus earū, licet habuerint sextum, quartum, & medietatem. nam orbis Solis voluitur in anno vno, & orbis Saturni voluit in triginta annis, iꝝ reuolutio Saturni erit tercia pars decimæ reuolutionis Solis, & reuolutio Iouis medietas sextæ reuolutionis Solis: nā ipse voluirur in duo decim annis. & sicut non est finis in

numero reuolutionum Saturni, sic D non est finis in numero reuolutionum Solis, licet sint tertia pars decimæ, & sic etiam nō est finis in reuolutionibus orbis stellarum, quæ voluntur in triginta sex millibus annorum semel, sicut non est finis in motibus ortus Solis in die, & nocte semel. Si autem aliquis dixerit q̄ falsitas huins habetur necessario, quæro quomodo recedet ab hoc sermone? Si vero vixerit, numerus harū reuolutionū aut est par, aut impar? sīp̄ seu par, & impar? seu nec par, nec impar. Si quidem dixeritis par, & impar simul, seu nec par, nec impar, tñc E habebitur falsitas eius necessario. Si vero dixeritis par, tunc par fiet impar in eodem. & quomodo determinauit id, quod est infinitum vnum.

Si vero impar, tunc impar fiet par in eodem. & quomodo terminauit hoc vnum, quo sit par? & sequitur vobis necessario sermo, q̄ nō sit nec par, nec impar.

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa huius sermo nis est, cū imaginati fuerint duo motus habentes reuolutions inter extremitates vnius tempis, deinde F imaginata fuerit pars vniuersiusq; eoꝝ inter extremitates alterius temporis, tunc proportio partis ad partem est proportio totius ad totum. Verbi gratia, si fuerit reuolutio Saturni in spatio temporis, quod dicitur annus, tercia pars decimæ partis reuolutionis Solis in eodem spacio, tunc, cū imaginati fuerint omnes reuolutions Solis ad omnes reuolutions Saturni, quæ fuerint in eodem tempore, de necessitate quidem erit proculdubio proportio

C ii om-

Disputatio

G omnium reuolutionum vnius motus ad oēs reuolutions alterius motus proportio partis ad partem. Atamen, cū non fuerit inter duos motus proportionis: quia vnuusquisq; corrum est in potentia, i. non h̄is principium, nec finem, & fuerit ibi proportio inter partes, quia vnaquæque earum est in actu, tunc nō sequitur de necessitate vt sit proportio totius ad totum proportionis partis ad partem, vt posuerunt hoēes in rōnibus suis: qm̄ non reperitur proportio-intet duas dimensiones, & duas mēsurās,

H quaꝝ vnaquæq; ponit infinita, ergo Antiqui, quia posuerunt exempli gratia vniuersum motum solis nouū h̄is principium, nec finem, & sic motum Saturni, non erit quidem proportio inter eos omnino ut sequatur ex hoc, vt summa vniuersiūs q; eoꝝ sit finita sicut sequitur in duab; partibus ipsius summæ. & hoc est manifestum per se. Hic aut̄ sermo facit opinari q; cūm fuerit proportio partium ad partes proportio multi ad paucum, sicutiam sequit̄ in genere, vt sit proportio vnius eorum ad alterum proportioni multi ad paucum.

I Attamen hoc sequitur, cum fuerint ambæ summæ finitæ: cū aut̄ nō fuerit ibi finitas, non est ibi multitudo nec paucitas. &, cum ponitur, q; ibi sit proportio multitudinis ad paucitatem, imaginatur q; sequat̄ ex hoc alia falsitas, & est q; sit infinitum maius infinito: quod quidem est falsū. cum n. accipimus duo infinita in actu, tūc reperitur p̄portio inter ea: cūm autem accipimuse in potentia, non est ibi proportio. Hæc est responsio huic quæstiōni: non autem id, cum quo respondit Alga. pro Philosophis. & cum hoc resoluūtur oēs

dubitaciones eueniētes eis in hoc capitulo. Et difficillima omnium est illa, quā assueri sunt dicere, s. si fuerint motus in tempore præterito infiniti, non reperitur motus ex eis in tempore præsenti demonstrato, nisi infiniti sint antea motus infiniti. & hoc quidē est verum, & concessum apud Philosophos, si positi fuerint motus præcedentes conditio requisita in esse posteriorum. nam, cūm oporteat vt reperiatur vnuus, oportet vt reperiatur ante eum causa infinita. & nemo sapientum concedit esse causas infinitas, sicut est possibile hoc apud Daharios: quoniam sequetur esse causatum absq; causa, & motum absq; motore. sed Philosophi, quia induxit eos demōstratio, q; hic sit principium motuum æternum, cuius esse nō habet principium, nec finem, & quod actio eius necessē est vt sit non retardans esse eius, sequitur ergo apud eos vt actio eius non habeat principium, sicut est in esse eius. Sin autem, tunc actio eius erit possibilis, non necessaria, & non erit principium primum, ergo sequitur vt actiones agentis, cuius esse nō habet principium, non habeant principium, sicut est dispositio in esse eius. M &, cūm sic fuerit, necessē est vt non sit aliqua suarum operationum primarum conditio requisita in esse secundæ. quoniam vnaquæq; earum non agit per se, & esse vim ante alteram est per accidens. & est possibile apud eos esse infinitum per accidens, non autem per se. immo est neesse vt sit haec species infiniti necessaria sequens esse principij voluntarij æterni. & hoc non est in imaginationibus motuum succedētium, aut continuorum tm̄, sed ēt in rebus in

A in quibus existimatur quod prae-
dens sit causa subsequētis, vt homo,
qui generat hominem, & similia, nā
faciens hominem demonstratum,
mediante alio homine, necesse est
deuenire ad agens primū antiquū,
cuius esse nō habet principium, nec
in faciēdo hominem ab homine, &
esse hominem ab alio homine in in-
finitum est generatio per accidens:
anticipatio vero, & postpositio pse,
nam sicut agens, cuius esse non hēt
principium, nō est principium ope-
rationibus suis, quas operatur absq;
instrumēto, sic non est principiū in

B strumento, quo operatur operatio-
nes suas, quibus non est principiū
ex operationibus quidem eius, qua-
rum mos est, ut sint cum instrumē-
to. Et, quia opinati sunt loquētes q
id, quod est per accidēs, sit per se, ne-
gauerunt esse eius, & est difficile sol-
vere sermonem eorum: & existima-
uerūt q ratio eorum sit necessaria.
Attamē hoc est manifestum ex ver-
bis Philosophorum. qm̄ declarauit
princeps Philosophorum, & est Ari-
stoteles, q, si motus haberet motū,
non esset motus: & si elementum ha-

C beret elementum, non reperiretur
elementum. Et hic quidem modus
infiniti non habet apud eos princi-
piū. nec finem, quare non est ve-
rum dicere de aliquo eius, q finiat,
neq; q sit ingrediens ipsum esse in
tempore præterito, nec finiet, qm̄ o-
mne, quod finitur, iam incēpit, &
quod non incēpit, non finietur, &
hoc etiam est manifestum ex eo, qd
principiū, & finis sunt in prædicā-
mento relationis. Quare sequitur ei,
qui dicit q est infinitas in reuolutio-
nibus orbis in futurum, vt non po-
nat in eis principiū. nam oē, quod

habet principiū, habet finem: hoc **D**
autem non habet finem: ergo non
habuit principiū. & sic est disposi-
tio in primo, & vltimo, scilicet q oē
habens principiū, habet finem: &
quod non habet principiū nō ha-
bet finem: & quod non habet finē,
non est cessatio alicui partium eius
in rei veritate, neceſt principiū ali-
cui partium eius in rei veritate: &
quod non est principiū alicui par-
tium suarum, non habet finem. Et
ideo, cūm interrogauerunt Loquen-
tes Philosophos, si cessauerint mo-
tus, qui sunt ante motum præsentē,
responderūt q non cessauerint nam **E**
expositione eorū, q non est eis prin-
cipiū non habent cessationem. o-
pinio autem Loquentium, q Philo-
sophi concedunt cessationem eorū,
non est vera. quoniam non cessat
apud eos, nisi id, quod incēpit. Igi-
tur declaratum est tibi q in rationib;
quas recitavit ex Loqntibus
de innovatione mundi, non est suf-
ficiētia ad tangendum gradum ve-
ritatis, & q non deueniunt ad gra-
dum demonstrationis: nec rationes,
quas recitavit ex Philosophis in hoc
libro, perueniunt ad gradus demon-
strationis. & hoc est, quod intendi-
mus declarare in hoc libro. Et me-
lius quod potest cum eo responderi
interroganti de eo, quod ingressum
est ex operibus eius in tempore præ-
terito, vt dicatur q ingressum est ex
operibus suis, sicut ingressum est ex
esse eius. ambo enim nō habēt prin-
cipiū. Id autem, cum quo respon-
dit Alga pro Philosophis circa con-
tradicitionem rationis, qud sit ali-
quis motuum orbium velocior a-
lio, & difficultatem in eis, est hoc,
quod dicit.

Disputatio

G

ALGAZEL.

A It Alga. Si autem dicatur locus erroris est, cum dicunt, quod haec revolutiones sunt collectio unitatum: quia istae non sunt in rerum natura: praeteritum. n. finitum est, futurum vero adhuc non repetitur: collectio autem innuit entia praesentia, & tamen non reperitur aliquid hic. Deinde dixit Algazel, in contradictione huius dicimus quod numerus dividitur ad par, & impar, & falsum est, ut excludatur numerus ab eis, siue numeratum remaneat, siue deficiat. cum autem posuerimus numerum ex numeris, necesse est credere quod non potest quispam euadere, quin sit par, aut impar, siue iudicauerimus esse, siue non esse. nam licet non reperiatur post esse, non deficit in hac propositio, & non mutatur. hanc est summa sermonis eius.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hic sermo est verus in habente principium, & finem extra animam, seu in anima, s. quod sit iudicium intellectus de eo circa par, & impar hora priuationis, & hora esse eius. id autem, quod est in potentia, scilicet non habens principium, nec finem non verificatur de eo, nec quod sit par, nec impar, neque quod incœpit, neque quod finitur, nec ingrediens in tempus praeteritum, nec in futurum: nam id, quod est in potentia, est tamquam id, quod non est. & est id, quod voluerunt Philosophi, cum dixerint haec revolutiones, quæ fuerant in praeteritum, & in futurum non reperiuntur. Dispositio autem huius questionis est, omne, quod denominatur esse collectio determinata, habens principium, & finem, aut denominatur in hoc ex eo, quod habet principium,

& finem extra animam, aut denominatur in hoc ex eo, quod est in anima, non autem extra animam. id autem, quod est ex eo totum in actu, & determinatum in praeteritum in anima, & extra animam, est necessario aut par, aut impar. quod vero ex eis fuerit collectio non determinata extra animam, non erit quidem determinatum, nisi ex eo, quod est in anima: anima. n. non potest imaginari id, quod non finitur in esse suo, & denominatur est hoc modo quod sit par, aut impar: in eo vero quod est extra animam, non denominatur nec par, nec impar. & sic etiam est id, L quod fuerit de eo in praeteritum, & ponatur esse in potentia extra animam, s. quod non habet principium, nec denominatur quod sit par, nec impar, nisi ponatur in actu, s. habens principium, & finem. ergo omnes motus non habentes totum, nec collectiōnem, s. habentes principium, & finē, nisi in eo, quod est in anima, sicut est dispositio in tempore, & motu circulari, necesse est in natura eorum, ut non sit nec par, nec impar, nisi fuerit ex eo, quod est in anima. Causa autem huius erroris est quoniam res, cum fuerit in anima in una denominatione, imaginatur quod sit extra animam in denominatione illa. Et, quoniam nihil est eius, quod fuerat in praeteritum, quod imaginetur in anima, nisi finitum, existimatur quod est, quod fuerat in praeteritum, sit sic natura eius extra animam. Et, quoniam id, quod erit eius in futurum, adiuuat imaginatio quod sit infinitum ex eo, quod imaginabitur pars post partem, sicut existimauit Plato, & secta Afsaria quod sit possibile, ut sint revolutiones orbis in futurum infinitæ. Et hoc

A hoc totum est iudicium imaginabile, non demonstratum. & ideo fuit magis apprehēdens radicem suam, & magis conservans positionē suam ille, qui posuit mūdum habere principium, ponendo habere finem, ut fecerant aliqui Loquentium. Sermo autem Alga. postea q̄ nos dicimus ei q̄ non est falsum secundum radices veltras ponere entia præsentia eadem in esse, diuersa tamen in denominatione, & sunt infinita, & sunt animæ hominū separatae à corporibus hora mortis, quæ suntentia non denominata, nec paria, nec

B imparia. ipsi autem negant quod dī contra hoc Scientia necessaria, sicut, cūm vos posuistis destructionē dependentiæ voluntatis antiquę innovationi necessariam, est sermo in vltimitate mollitiei. Summa autē eius est, q̄ non debet denegari id, quod dicimus de eo, quod est necessariū apud vos, q̄ nō sit necessarium, post quam vos ponitis res possibiles, quārum impossibilitatem ponit aduersarius esse notā de necessitate intellēctus. idest q̄, sicut vos ponitis res possibiles, & aduersarius opinatur quod sint impossibiles, sic ponitis vos res

C necessarias, & aduersarius ponit eas non esse necessarias. & non potestis in hoc toto adducere differentiam inter duas positiones. Et iam declaratum est in Logicis q̄ huiusmodi est disputatio Rhetorica debilis, aut Sophistica. Attamen responsio in hoc est, vt dicatur q̄ id, quod ponitur notum, necessario est sic in seipso. Quod vero vos ponitis, quod destrūctio eius sit nota necessario, non est. sicut vos ponitis. & non est via ad habendum differentiam eorum, nisi per vitum perfectę natu-

ralitatis, sicut, cūm aliquis posuerit D aliquem sermonem esse versum, alium vero quod nō sit versus, quod discernere hoc spectat ad vitum perfectę naturalitatis scientia inata homini. Ponere autem animas absque materia multas numero est qd non notum ex opinionibus Philosophorum. nam causa multitudinis numeralis est materia apud Cā multitudinem suu metalis ē ipsa mā, distinctionis vero ī multitudine ne ipsa for ma. Reperiri autem multa numero, eadem tamen forma absque materia, est quid dubium. nam non cognoscitur, nec distinguitur individuum ab individuo aliquo attributo, nisi per accidens, quoniam reperitur aliud, quod communicat ei in attributo illo: distinguitur tamen individuum ab individuo ex parte materiæ. Etiam impossibilitas rep̄tiendi infinitum ei, quod est in actu, est radix nota ex opinionibus Philosophorum, siue sint corpora, siue non sint corpora. & non reperiatur aliquis, qui faciat differentiam inter habentem situm, & non habentem situm in hac re, nisi Aucenna tantum: alij vero omnes non inueni aliquem eorum, qui hoc dicat. & non conuenit radici suarum F radicum: & est ex rebus vanis. nam Philosophi denegant infinitum in actu, seu corpus, seu nō corpus. quoniam sequitur ex eo, quod sit infinitum maius infinito. Aucenna autem intēdit blandiri vulgo in eo, in quo assueti sūt audire de anima. Sed est sermo paucus: sufficientia, & blanditiae. nam, si essent infinita in actu, esset pars vtrorum, scilicet cūm dividuimus fuerit infinitum in duas partes. verbi gra. si linea, aut numero

Disputatio

Grus esset infinita in actu ex duobus lateribus, deinde diuidatur in duas partes, tunc esset quælibet partitum infinita in actu, & totum est infinitum in actu. ergo totum, & pars, quælibet eorum esse infinitum in actu. & hoc est falsum. & hoc totum sequitur, cum ponitur infinitum in actu, non autem in potentia.

ALGAEZEL.

A It Alga. Si autem dixerit opinionem Platonis esse veram: & est quod anima sit antiqua, & una: diuiditur tamen in corporibus: &, cum separetur ab eis, redit ad fontem, & radicem, & sit una. Dicimus quod hoc est magis abominabile, & magis absurdum, & potius credi deberet quod sit contradicens necessitatis intellectus. Nam nos dicimus quod anima Socratis est alia ab anima Platonis. si enim esset eadem, sequeretur inconveniens necessario. quoniam unusquisque apprehendit animam suam, & bene scit quod non sit anima alterius. si autem esset eadem, essent æquales in scientiis, quæ sunt attributa essentialia animalium, ingredientia quidem cuius animalium in omni relatione. Si vero dixeritis quod sit una, diuiditur tamē circa alligantium cum corporibus, dicimus diuidi unum, non habens quidem magnitudinem, mensura aliqua in quantitate mensurabili est falsum de necessitate intellectus. Et quomodo unum fiet duo? immo mille? deinde redit in unum. sed hoc intelligitur de habente magnitudinem, & quantitatem: sicut mare diuiditur in lacus, & flumina, & ad id redeunt: id autem, quod non habet quantitatem, quomodo diuiditur? Et intentio in hoc toto est declarare quod ipsis non vicerunt aduersarios ex

opinione eorum de dependentia voluntatis antiquæ in innovatione, nisi cum rationibus necessitatis innovantis requisiti, quod hoc sit possibile: & quod ipsis non possint absoluiri ab eo, qui ratiocinatur necessario cum eis in his rebus contra opinionem eorum, & non potest fugi, & evadi ab eo.

AVERRHOES.

A It Auerr. Socrates est alius à Platone numero: & tamen ipse, & Plato sunt idem in forma, quæ est anima. si autem esset anima Socratis alia ab anima Platonis numero, sicut Socrates est alius à Platone numero, tunc esset anima Socratis, & anima Platonis due numero, & eadem in forma. & esset anima anima. &, cum necesse fuerit, ut sit anima Socratis, & Platonis eadem in forma, & idem in forma, evenit ei multitudo numeralis, id est diuisio propter materias, tunc, si anima non moritur ad mortem corporis, seu fuerit in ea aliquid huiusmodi, necesse est, cum separetur à corporibus, ut sit una numero. haec autem scientia non est via adipiscendi eam in hoc loco. Sermo autem, quem fecit in destructione opinionis Platonis, est sophisticus. & summa eius est, quoniam anima Platonis aut est alia ab anima Socratis, aut est eadem: sed illa non est anima Socratis: ergo est alia. Attamen nomen alietatis est æquiuocum. sic etiam & identitatis nomen dicitur tot modis, quibus dicitur alietas. & anima quidem Socratis, & Platonis sunt eadem aliquo modo, & multæ aliquo modo: ac si diceres sunt eadem ex parte formæ, & multæ ex parte subiecti earum. Cum autem dixit quod non imaginatur

Anatur diuisio, nisi in eo, quod habet quantitatem, est sermo falsus in parte. quoniam hoc est verum in eo, quod diuiditur per se, & non est verum in eo, quod diuiditur per accidens: id est quod illud diuiditur per accidens, quia est in diuisibili per se. diuisibile autem per se est corpus. exempli gratia diuisibile per accidens est, ut diuisio albedinis reperata in corporibus, cum diuiditur corpus per se: & sic formæ, & animæ diuiduntur per accidens, id est per diuisione subiecti earum. Anima autem præ cæteris assimilatur lumi-

Bni, &c, sicut lumen diuiditur ad diuisionem corporum illuminatorum, deinde sit unum in ablatione corporum, sic est res in animabus cum corporibus. Et adducere hoc in his demonstrationibus est turpe. nam reputatur de eo, quod non sit homo talis, q̄ hoc eum lateat: sed voluit cum hoc blandiri hominibus suis temporis: & est remotum à moribus eorum, qui intendunt patefacere veritatem. Et forte iste vir habet excusationem ex tempore, & loco suo, sicut discernitur in libro suo.

CEt, quoniam isti sermones non ad ciuant ad veritatem aliquam, dixit & intentum ex hoc toto est declarare q̄ ipsi non vicerunt aduersarios ex opinione eorum de dependentia voluntatis antiquæ in innovatione, nisi cum rationibus necessitatis innovatis requisiti: & ipsi nō posunt absolui ab eo, qui ratiocinatur demonstratiue cum eis in istis rebus contra opinionem eorum, & nō potest euadi ab eo. Ego autem dico q̄ qui ratiocinatus est de eo, quod est notum per se quod sit tale aliter quam sit, non reperitur sermo, cū

quo possumus absolvi ab eo. Nam D omnis sermo declaratur cum rebus notis, quibus æqualiter ambo credunt aduersarii. &, cum ratiocinatus est unus aduersariorum in omni sermone quod sit aliter quam sit, ille, quē posuit aduersarius, non erit sibi via contradicendi ei, sed talis est extra speciem humanā, & sunt homines, quos debemus corrigere, & castigare. Qui vero ratiocinatus est in per se noto quod nō sit per se notum propter errorem ingrediētem in eo, hic quidem est: ei medela. & est soluere dubitationem illam.

Attamen qui non cōcedit per se notum, quia est diminutus in natura- E litate, hic quidem non est eum ali- quid docendum, nec corrigendum. nam est, sicut ille, qui imponit carco ut sciat designationē colorum, seu eorum esse.

A L G A Z E L.

AIt Alga. ratiocinans pro Philosophis. Si autē dixerit hoc conuertitur contra vos. quoniam Deus glo. ante creationem mundi poterat eum creare mensura anni, aut duorum annorum, & non est si nis posse eius: & quasi expectauit, & non creauit, deinde creauit, tunc te- pus dimissionis aut fuit finitum, aut infinitum. si dixeritis finitum, ergo esse creatoris fuit finitum. si vero in finitum, ergo finita est mensura, in qua sunt possibilites infinitæ, & ambo falsa. Dicimus q̄ mensura, & tempus sunt creata apud nos. & nos declarabimus verificationem respo- sitionis ad hoc, cum loquemur de se- cunda ratione eorum.

A V E R R O E S.

AIt Auer. Plurimi eorum, qui dixerunt innovationem mun-

Sic inveniuntur
Munus S.

Disputatio

Gdi, dixerunt innovationem temporis cum eo. Quare, cum dixit q̄ mensura dimissionis aut est finita, aut infinita, est sermo non verus. nam qđ non habet principiū, nō cessat, nec finitur: & etiam qm aduersarius nō confiteretur q̄ sit dimissioni mensuta. Quod vero debet dici eis, est utrum sit possibile vt innovatio temporis si extremitas eius, quæ est eius principiū, longior ab instantē, in quo sumus? aut impossibile? Si dixerint impossibile, tunc posuerunt mensuram terminatam, qua maior nō potest imaginari ab agente. & hoc est

Hfalsum, & abominabile apud eos. Si vero dixerit q̄ sit possibile vt sit extremitas eius longior ab instantē extremitatis creatæ, dicatur eis, utrum sit possibile in hac extremitate secunda, vt sit extremitas lōgior ea? Si dixerint sic, & non euident ab hoc, dicatur eis ergo hic est possiblitas innovationis mensurarum infinitarum numero, & sequitur vobis, vt sit cessatio earum secundum vos in reuolutionibus conditio requisita in innovatione mensuræ temporalis, quæ est ex eis. Sicutem dixeritis quod id, quod est infinitum, non

Icessat, tunc id, quod sequit' secundū vos aduersario in reuolutionibus, se quitur vobis in possiblitate mensurarum temporū, quæ innouantur. Si autem dixerit q̄ sit differentia inter ea, qm possibilates illæ infinitæ quæ sunt in mensuris, non existunt in actu, & possibilates reuolutionum infinitarum iam exierunt in actu, dicitur eis q̄ possibilates rerum sunt ex eis, quæ connectuntur rebus, siue sunt præcedentes res ipsas siue cum eis, vt tenet aliqui, & sunt necessario numerantes res ipsas. Si

autem falsum est repetiti reuolutio nes infinitas ante reuolutionem reperitam in instantē, tunc erit falsum reperi possibilatem reuolutionū infinitarum: nisi quod posset dice realiquis quod tempus est terminatum mensura, id est tempus mundi: & impossibile est reperi tempus maiuseo, & minuseo, vt Philosophi dicunt de mensura mundi. & ideo isti sermones non sunt demonstratiui. Quare esset magis cautum dicenti mundum esse creatum ponere tempus terminatum mensura, & nō potere possibilatē ante id, quod est L possibile, & ponere etiam magnitudinem finitam. sed magnitudo hē totum, tempus vero non hē totū.

A L G A Z E L.

A It Alga, recitās de philosophis in eo, q̄ negarunt aduersario, q̄ sit ex per se notis retardari actionem antiqui antiquo, aliqua specie rationum in hac propositione. Si autem dixerit, quare negatis dimententia rationes necessitatis, & adducet rationem eis ex alijs modis? &c. usque & non discernitur, & cognoscitur res à suo simili in alio.

A V E R R O E S.

A It Aver. Summa eius, quod re citauit ipse de Philosophis in hoc capitulo, est in adducendo rationē, q̄ impossibile sit reperi in nouatum ab agente externo ex eo, quod impossibile est vt sit ibi volūtas. Attamen haec quæstio est eis cōgrua, cum concesserint aduersario q̄ opposita omnia sunt in dīfīa res p̄tū ad voluntatem antiquā, tam id, quod fuerit ex eis in tēpore, vt pri⁹, & posterius, & tā id, quod est in qualitate contraria, vt albedo, & nigredo: & sic priuatio, & esse sunt apud eos

A eos in indifferentia respectu ad voluntatem primam. & quoniam concedunt hanc propositionem aduersario, licet non teneant eam, dixerunt eis quod de natura voluntatis est non in clinare magis actionem unius duorum indifferentium praetatio, nisi ex aliquo appropriante. & est causa, quod reperitur in uno duorum, quae non reperitur in alio. Sin autem, tunc est unum duorum indifferentium casu & fortuna. Philosophi autem contentur eis hunc sermonem. nam, si esset voluntas ab eterno, tunc esset possibile fieri innovatum ab anti-

B quo &, cum non potuerint Logiques respondere, coacti sunt ad dicendum quod voluntas antiqua sit attributum, cuius natura sit distingue-re rem ab indifferenti absque eo, quod sit ibi approprians inclinans actionem unius duorum indifferentium praetatio: sicut caliditas est attributum cuius natura est calefacere, & scientia est attributum, cuius natura est apprehendere scitum. Attamen eis responderet aduersarius ex Philosophis, hoc est falsum, & non potest imaginari esse eius. quoniam duo indifferentia, quae apud volentem

C sunt aequaliter, non pedit actio eius magis in uno quam in alio, nisi in eo sunt differentia, id est in eo, quod est in uno eorum attributum, quod non est in alio. cum vero fuerint aequalia omnibus modis, & non fuerit ibi approprians omnino, tunc voluntas pendebit in eis aequaliter. &, cum pendebit in eis aequaliter, & ipsa fuerit causa actionis, non est dependentia actionis in uno eorum magis quam in alio. & tunc aut pedit in duabus actionibus simul, aut non pedit neque in uno eorum, & ambo

sunt falsa. In primo autem sermone D quasi concederent eis, quod omnia sunt similia respectu ad agens primum, & sequitur eis ut sit ibi approprians pri- eo. & hoc est falsum. Et, quia respon-dent quod voluntas sit attributum, cuius natura est discernere, & cognoscere simile à simili, in eo quod est sive, contradixerunt eis, quod hoc non intel-ligitur, nec est quid intellectuale de voluntate, & quasi negauerunt eis ra-dicem, quam iam concesserunt. Hec est summa huius capituli, & est permu-tatio sermonis à questione prima ad sermonem de voluntate: permu-tatio autem est operatio sophistica. E

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Logiquibus circa affirmationem voluntatis. Dubitatio autem est dupliciter, Primo quidem, cum dixerint hoc, non potest imaginari: nam an sciatis hoc de necessitate, aut speculatione, aut impossibile est ratiocinari aliquid eorum, vsq; ad affirmare attributum, cuius natura est appropriare rem suo indifferenti?

A V E R R O E S.

A It Auer. Ista disputatio inclu-ditur in duabus rebus. Prima est, quia ipse concedit, quod voluntas, quod apparet nobis, non est verum de ea dicere quod distinguat rem à simili, in eo quod est simile. & ratio intellectualis iam cogit, ut sit attributum tale in agente primo, & id, quo existimatur in ipso possibile esse attributum tale, est, sicut existimatur quod non est hic ens, nec infra mundum, nec extra. Et secundum hoc voluntas attributa ipsi Deo glorioso, & voluntas hominis erit dicta aequiuoce, si cut est in nomine scientiae, & aliis at-tributis,

Disputatio

Gatributis, quorum esse in aeterno, non est prout est in innovato, appellamus tamen eam voluntatem in lege.

Attamen apparet quod finis gradus huius disputationis est topicus. quoniam demonstratio, quae inducit ad affirmandum attributum tale in hac re, scilicet quod proprietate simile in esse a non simili, est positio volitorum similium, & tamen non sunt similia: immo etiam sunt opposita, postquam omnia opposita reuertuntur ad esse, & priuationem, quae sunt in ultimitate oppositionis, quae est re-

Hu manans similitudini. & positio eorum, quod res in quibus pendet voluntas, sint similes, est positio falsa: & sermo erit de hoc postea. Si autem dixerint, nos autem diximus quod sunt similia respectu ad volens, postquam fuerit remotum ab intentionibus: intentiones enim sunt, quae appropriant rem magis vni actioni, quam alteri: dicimus quod intentiones, quae sunt ex eis, quibus perficitur substantia volentis, ut intentio nostra, quae pendet voluntas nostra in rebus, sunt falsae de Deo. quoniam voluntas talis est desiderium rei ad perfectiōnem apud diminutionem repertam

In substantia volentis. intentiones vero, quae sunt in substantia volenti, non ex eo quod aliquid volenti peruenit volenti, quod non fuerat in eo, sed hoc peruenit volito tantum, ut exitus rei a priuatione ad esse, non est dubium quod esse est melius sibi, quam priuatio, id rei exequenti. & haec est dispositio voluntatis primae cum entibus. quoniam ipsa eligit semper eis melius duorum oppositorum: & hoc essentialiter, & primo. & haec est vna specierum disputationis, quas includit hic sermo. Secunda vero est

quia ipse non concedit hoc attributum voluntatis, quae est in appartenientia nobis, & conatus est affirmare quod reperiatur in nobis in rebus similibus voluntas, quae eligit rem praesimili. & adduxit ad hoc exemplum, ut si ponantur ante aliquem duo stylis similes omnimode, & consyderat quod impossibile est eos simul capere, & consyderat quod non imaginetur apud eum inclinans ad aliquem eorum, & ipse proculdubio eliget unum eorum in capiendo. Quod quidem est sophisticum. Nam, cum posuerit aliquid tale, & posuerit volenter quem induxit necessitas ad comedendum dactylum, seu ad capiendum, tunc captio quidem unius duorum dactylorum in hac dispositione non est distinguere simile a simili, sed est tenere simile loco similis: & quemcunque eorum acceperit, peruenit ei volitum, & erit adimplata eius intentio: & voluntas sua erit pendens in electione captionis unius eorum, potiusquam in dimissione absoluta, non autem in captione unius eorum, & electione eius, potiusquam in dimissione alterius, scilicet cum ponantur intentiones in eis aequalis, quoniam ipse non eligit accipere unum eorum, quodcunq; sit, & inclinat eum ad relinquendum aliud. & hoc est manifestum per se. nam electio unius eorum praesertim est inclinatio unius eorum praesertim, & impossibilis est ut inclinet ad vnum duorum similius praesertim, in eo quod est simile. si autem fuerint in esse suo, in eo quod sunt duo individua, non sunt similia: nam omnia duo individua, differt vnum eorum ab alio aliquo attributo, appropriato ei. ergo, si posuerimus voluntatem pendere in aliqua re appropriata

A priata alicui eorum, tunc imaginatur esse voluntas in aliquo eorum p̄ alio, propter differentiam repartam in eis, igitur non erit pendens volūtas in duobus similibus, in eo quod sunt similia. Hæc est dispositio rei, quam narravit de primo modo dubitationis. Deinde recitauit Alga. se cùdum modum dubitationis in eo, quod dixerit non reperiri attributum, quod distinguet vnum similiū ab alio, & dixit.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et modus Secundus dubitationis est, quia nos dici mus, vos autem in opinione vestra estis indigentes appropriatione rei p̄ simili. quoniam mundus est à causa sua causante eum in dispositione propria cum assimilatioe differentiarum eius: & quare appropriatur aliquibus modis? & falsitas differentiarum rei à simili in intellectu aut ī necessitate naturaliter, aut coa ēte non differt, &c. vsque ad, fuit. autem affirmatio situs in eo, potius quām mutatio situs. & hoc est, qđ non potest euadi ab eo.

A V E R R O E S.

A It Auer. Prouenit ex hoc sermone qđ oportet de necessitate Philosophos confiteri qđ sit hic a liquido attributum agenti mundū, approprians rem p̄ simili. nam ipsi tenent qđ mundus potest esse maior quām est, aut minor. &c, cum sic fuerit, sunt similes circa esse eius. Si autem dixerint Philosophi qđ mundus possibile est ut sit in figura sibi propria, & quantitate corporum appropriatorum, & numero appropriato, & qđ hæc assimilatio nō imaginatur, nisi in tempore innouationis, & qđ non sit ibi hora, in qua fuit

innouatio mundi dignior alia, dici **D** tur eis qđ iam possibile fuerat eis respondere huic qđ creatio mundi fuit in hora digniori, sed appropinquatur eis duo similia, inter quæ impossibile est Philosophis ponere differentiam: quorum vnum est appropriatio partis motus, qui est in orbibus: secundum vero appropriatio loci polorum orbium. quoniam omnia duo puncta opposita, quæ posuerimus in linea protracta ab uno eorum ad aliud, transiens per centrum sphæræ, possunt esse poli. appropriatio autem duorum punctorum p̄æ cæteris pūctis, quæ possunt esse poli eiudem sphæræ p̄æ cæteris pūctis, quæ sunt in illa sphæra, nō erit, nisi ex attributo appropriate vnum duorum similium. Si vero dixerint qđ non est verum ut omnis locus sphæræ possit esse locus polorum, dicitur eis, sequitur uobis secundum hanc radicem qđ nō erit similium partium: & iam vos dixistis in multis locis qđ est simplex, & propter hoc fuit ei figura simplex, & est rotunda. Ulterius, si posuerint qđ sint ibi loca non similia, dicet eis quomodo sunt dissimiles naturaliter? an ex eo qđ sunt corpus, aut ex eo qđ sunt corpus celeste? & noui potest esse priuatio similitudinis his duobus modis. Dixit &c, cum sic fuerit, sicut stat apud eos, dicere qđ horæ in innouatione mundi sunt similes, sic bene stat aduersario dicere qđ omnes partes orbis sunt æquales, ut sint poli. & non videtur qđ hoc appropriatur eis in uno situ p̄æ alio, nec in uno loco p̄æ alio. & hæc est declaratio huius questionis, & est rhetorica: nam multa, quæ apparent demonstratiue esse necessaria, sunt primo

Disputatio

G primo aspectu possibilia. Attamē de cōpō- responsio apud Philosophos est q̄ ipsi opinātur fuisse apud eos demō ne mundi quamplu- strationem, q̄ mundus sit compositus ex quinque corporibus, corpore quidem neq; graui, neq; leui, & est corpus cœleste rotundum, quod mouetur circulariter, & quatuor corporibus: quorum duo sunt sicut extrema: nam vnum est graue absolute, & est terra, quæ est centrum corporis circularis, & alterum est leue absolute, & est ignis, qui est in concavitate orbis circularis: & id, quod sequitur terram, & est aqua, est graue in comparatione ad aerem, & leue qui dem in comparatione ad terram: & associatur aquæ aer, & est leuis in comparatione ad aquam, & grauis in comparatione ad ignem. Et causa q̄ terræ sit grauitas absolute, est quia est in vlimitate remotionis à motu circulari: & ideo fuit centrum fixum. Et causa leuitatis signis absolute est, quia ē in vlimitate appropinquationis motui circulari, & corpora, quæ sunt inter ea, reperitur eis vtrunq; simul. scilicet grauitas & leuitas, quia sunt in medio inter duo extrema. scilicet locū lōgiōrem, & locum propinquiorē.

I
I, nisi esset corpus circulare, nō eēt ibi nec graue, nec leue naturaliter, nec sursum, nec deorsum naturaliter, nec absolute quidem, nec respectiue, nec essent diversa naturaliter, adeo q̄ terra, exempli gratia, de natura eius est ut moueatur ad locum appropriatum, & ignis de natura eius etiam est ut moueatur ad alium locū, & sic quod est inter ea ex corporibus, & mundus est finitus ex parte corporis circularis. corpus enim circulare est finitum ex se, & natura sua ex eo, q̄ id circuit superficies vna

circularis: corpora vero rectarum & dimensionum nō sunt finita ex se, cum possit esse in eis additio, & diminutio. sunt tamē finita, quia sunt in medio corporis, cui impossibilis est additio, & diminutio: & ideo est finitum ex se, & propter hoc impossibile est ut sit corpus circuens mundum, nisi circulare. si autem sequeretur ut corpora aut finiantur ad alias corpora, & procederet in infinitū, aut finiantur in vacuum. & iam declarata est impossibilitas amborum simul. Qui autem imaginatus fuerit L hoc, sciet q̄ omnis mundus, qui ponitur, impossibile est ut sit, nisi existant corporibus, & q̄ corpora aurent circularia, & erunt non grauia nec levia, aut recta, & erunt grauia aut levia, signis, aut terra, aut quod est inter ea, & q̄ ista nō sunt, nisi circularia, aut in continente circularis quoniam omne corpus aut mouetur à medio, aut ad medium, aut circa medium: & q̄ in motibus corporum cœlestium est dextrum, & sinistrum, & cōmisercent corpora quatuor, & sunt ex eis omnes generatrices contrarie: & q̄ ista quatuor corpora contraria non deficient esse propter motus illos in generatione continua, & corruptione continua, i. in partibus suis. quoniam, si deficeret aliquis horum motuum, tunc corporum rumperetur hæc ordinatio, & proportionio. nam manifestum est q̄ hæc ordinatio necesse est ut sit cōsequitur hec numerum repertum in istis motibus. si enim esset magis, aut minus, peruerteretur hæc ordinatio, aut eēt subiecta alia ordinatio, & numerus horum motuum aut est de necessitate ad esse oppositi. Met. 4.1. se eius, quod est hic, aut ad bene esse. Vide cō. Et hoc totum non expectes hic zim. declara-

A declarati demonstratiue. si autem fueris ex hominibus demonstratio-
nis, speculare de his in locis suis. &
audi hic sermones, qui sunt magis
sufficientes sermonibus istorum: &,
si non fecerint te adipisci veritatem
facient tamen te adipisci dominium
cogitationis: quae mouebit te ad ha-
bendum veritatem in speculando in
scientiis. Nam consydera quod quilibet
orbis orbium celestium est viuens:
quoniam sunt habentes corpora de-
terminatae mēsuræ, & figuræ, & mo-
ueniunt ex se ex partibus determina-
tis, non ex quaunque sit: & omne,

B quod est tale, est viuens necessario. s.
nos, cum videmus corpus determina-
tae quantitatis, & qualitat: s moue-
ri in loco ex se à parte determinata,
non propter aliquid ab extra, nec ex
quaunque parte ex partibus, & mo-
uetur simul ad duas partes opposi-
tas, sententiabimus decisive quod sit vi-
uens. Diximus autem non propter
aliquid ab extra, quoniam ferrum
mouetur ad magnetem, cum occur-
rit ei magnes ab extra, ac etiam quia

C mouetur ad eam à qualibet parte par-
tium. Et, cum verisicatu fuerit hoc,
ergo corpora celestia habent loca
quæ sunt poli naturaliter: & impos-
sibile est ut sint poli præter illa lo-
ca. sicut animalia, quæ sunt hic, ha-
bent membra propria in locis pro-
priis corporis, & in eorum operatio-
nibus propriis, & impossibile est ut
sint in aliis locis eorum, sicut mem-
bra motus, quæ sunt in locis deter-
minatis animalis, poli autem sunt in
animali circulati in gradu horum
membrorum. scilicet sunt mēbra mo-
tuum. Et nulla est differentia in hoc
inter animalia rotundi corporis, &
non rotundi, nisi quod ista membra dif-

ferunt in animali non rotundo fi-
gura, & potentia, & in animali rotu-
do differunt potentia tantum: qua-
re existimatur in eis primo aspectu
quod non differant, & quod possibile sit ut
sint poli in orbe, quæcumque pun-
cta fuerint. Et quemadmodum, si a-
liquis dixerit quod hic motus in hac spe-
cie animalis, i. quæ est hic, possibile
est ut sit in quocunq; loco eius, & quod
sit in loco, ubi est in alia specie ani-
malium, est deridendum: quoniam
datum est omni animali motu fie-
ri in locis conuenientibus naturæ il-

E lius animalis, aut in loco tali, & in a-
lio non potest fieri motus illius ani-
malis: sic est dispositio in diuersitate
corporum cœlestium in locis po-
lorum ex eis. nam corpora cœlestia
non sunt eadem specie, plura vero
numero, sed sunt plura specie, ut in-
dividualia animalium diuersorum, li-
cet non reperiatur illius speciei nisi
vnum individuum tantum. Et hec
eadem responsio est, quæ dicitur in
responsione, quare cœli mouentur
ad partes diuersas nam ex eo, quod

F sunt animalia, necesse est ut mouea-
tur ex partibus determinatis, sicut ē
in dextro, & sinistro, & ante, & retro
quæ sunt partes determinatae in mo-
tu animalis, nisi quod sunt diuersa in a-
nimalibus diuersis figura, & poten-
tia, & sunt diuersa in corporibus cœ-
lestibus potentia. & ideo posuit Ari-
sto. quod in celo sit dextrum, & sinistrum
ante, & retro, & sursum, & deorsum.
Diuersitas autem corporum cœle-
stium in partibus motuū est, quia
differunt species: & est quid propriū
est, scilicet differunt species eorum pro-
pter diuersitatem partium motuū
eorum. **T** Et consydera corpus cœ-
leste primum ē vnum animal, cui
determi-

Corga cœ
lestia non
sunt eadē
spē. Idem
lib. des. bā
orb. ca. 5.
vide opp.
2. cō. 49.
& 59. cō.
Vide cōr.
Zim.

74.

t Corp⁹ cœ
lest⁹ est v-
eis, scilicet
differunt
species eorum
propter
diuersitatem
partium
motuū
eorum. **3.** & **2.** cō.
42. 71. &

Disputatio

G determinauit natura sua seu ad necessitatem, seu ad bene esse, ut moueatur secundum omnes partes suas uno motu ab oriente in occidens: alij vero orbis, determinauit natura eorum, ut moueantur contra hunc motum. & pars orbis totius, quā determinauit natura, est melior omnibus partibus, cū hic orbis fuerit melior oīb' orbibus, & totis melius mobilibus oportet, ut sit ei pars melior. Et hoc totum declaratū est hic modo rhetorico: in locis autē propriis declaratum est demonstratiue. si ergo dilexeris esse ex hominibus demonstrationis, perquire ea in loco proprio.

Hoc totum declaratū est hic modo rhetorico: in locis autē propriis declaratum est demonstratiue. si ergo dilexeris esse ex hominibus demonstrationis, perquire ea in loco proprio. Et, cū scieris hoc, non erit tibi difficile debilitare rationes quibus ratiocinatus est Alga. cū fuerint duo motū diuersi similes in comparatione ad quemlibet orbem orbium cœlestium, & in comparatione ad id, quod est hic. quoniam apparet primo aspectu q̄ motus orientalis possit esse alijs præter orbem primū, & q̄ motus occidentalis possit esse ei. & hoc (ut diximus) est, ut si quis imaginatus fuerit q̄ pars motus in Cancro sit pars motus in homine. & non euenit hæc existimatio.

Itio de Cancro. & homine propter diuersitatem figuræ in eis: euenit vero orbibus cœlestibus, quia sunt cōcordes in figura. & qui consyderauerit in aliquo facto factorum, non declarabitur ei scientia eius, nisi cū declarata fuerit ei scientia intenta in illo facto, & finis intentus in eo. & cum non scierit omnino scientiam ei, possibile erit ut existimet q̄ posse sit reperiri hoc factū, licet sit in qua cunque figura fuerit, & in quacūq; quantitate, & quo cunque situ partium, & in quacunque compositio-

ne. hoc idem euenit Loquentibus, K de corpore cœlesti. Et omnia ista sunt cogitationes primo aspectu, & sicut qui opinatus fuerit hoc in factis, ignorat facta, & factorē, sed habet in eis opiniones non veras, sic ēt est dispositio in creatis. Et aduerte huic radici, & non acceleres in iudicādo creaturem Dei glo. primo aspectu, & eris ex eis, de quibus dicitur, tu es prope os eorum, & longe ab interioribus. Illuminet Deus glo. oculus nostros lumine scientiæ suæ, & auferat à nobis velamina ignorantia. nam ipse est tribuens scientias: & noticia operationum propriarū L corporum cœlestium est noticia scientiæ ea, quem inspexit Abraam. requiescat in pace, cum dixerit faciens celum, & terram: & no transferamus ad sermones Algazelis in motibus.

A L G A Z E L.

A It Alga. Secundum vero consequens consyderatur ex parte diuersitatis motuum orbium: alii qui quidem ex oriente in occidens, & aliqui econtra, &c. usque ad possibile est aduersario afferre rationes diuersitatis in rebus, & dispōnibus. M

A V E R R O E S.

A It Auer. Non latet autē te Rhetorica in hoc sermone, ex eo, quod præcessit, ac etiam eius respōsio, & q̄ hoc totum est eius, qui nō intelligit naturas illas excelsas, & operationes nobiles, quæ sunt ex eis & assimilat scientiam Dei glo. scientiæ hominis ignorantis. Et, cum dixit, si autem dixerint duas partes oppositæ sunt contraria, & quomodo sicut æquales dicimus q̄ hoc est, sicut id, quod dicitur, q̄ ante, & post in inuentione mundi sunt contraria, &

A tia, & quomodo ponit assimilatio eorum. Id autem, quod existimauerunt, q̄ sit notum esse similitudinē horarum diuersarum in comparatione ad possibilitem eslendi, & ad omne congruum, quod imaginatur positio eius in esse, & sic etiā est nota æqualitas dispositionum, & situum, & locorum, & partium in comparatione ad congruum ei, illud est sermo manifesti erroris ex se, nam si concessum fuerit q̄ possibilitas esse hominis, & priuationis sit æqualiter in materia, ex qua cau-

B satusest homo, & q̄ hoc sit ratio ad probandum q̄ sit inclinans faciens esse, & non priuationem, tunc non est possibile imaginari q̄ possibilitas videndi, & non videndi ipsius oculi sit æqualiter. nam nemo potest ponere q̄ partes oppositæ sint æquales, sed debet ponere q̄ recipiens ea est indifferens, & sequuntur ex eis operationes indifferentes. & sic ante, & post, quæ sunt similia, ex eo q̄ hoc est ante, hoc vero post, possibile est tamen ut ponatur q̄ sint similia circa receptionem esse. Attamen hoc totum non est verum. nam qd'

C in est oppositis, esentialiter est, vt recipiēta eorum sint diuersa: q̄ autem recipienda actionem contrariorum sit vnum in vna hora hoc est impossibile. Philosophi autē non tenent possibilitem esse rei, & priuationis æqualiter in vna hora. sed tempus possibilatis esse est aliud a tempore priuationis, & hora apud eos est conditio requisita in innovatione eius, quod innouatur, & in corruptione eius, quod corrumperitur. Si autem est tempus possibilatis esse rei, & tempus priuationis idem, id est in materia rei propinquā

erit esse eius corruptio possibilatis D priuationis eius, & erit possibilitas esse, & priuationis ex parte agentis: non autem ex parte recipientis. Et ideo, qui conatus est ex hac via affirmaie agens est sermo sufficiens, tamē est rhetoricus, & topicus, non demonstratus: licet existimatum fuerit in Alfarabio, & Aviceanna q̄ ipsi processerint hac via ad probandum q̄ omnis actio habeat agens. & est via, qua non processerunt Antiqui: & profecto secuti sunt isti duo viri in hoc Loquentes nostræ gentis. Attamen quo ad innovatiōnē totius apud tenentem innovatiōnē cius non imaginatur quidē in eo antecedēs, nec subsequens. qm̄ antecedens, & subsequens in horis imaginantur in comparatione ad instans præsens: & cum non fuerat ante creationem mundi apud eō tempus, quomodo imaginatur ut præcedat instans ipsum, in quo creatus est mundus? & non potest demonstrari hora i creatione mundi: quoniam antea aut non fuerat tempus, aut fuerat tempus infinitum: & ambo bus modis non demonstratur ei hora propria, in qua pendeat voluntas. & ideo h̄c liber nomen propriū F sibi congruum præ ceteris est Destructio simpliciter, non destructio philosophandi. nam quod facit adipisci incumbentem ei est destruere, & deuastare sententias. Et, cum dixit si autem fuerint ei possibiles rationes diuersitatis cum similitudine, conueniunt aduersario rationes diuersitatis in rebus, & dispositionibus, i. si verificatum fuerit Philosophis ponere diuersitatem in partibus motuum, verificatur etiam aduersario ponere diuersitatem in temporibus Extra ord. Auer. D bus

Disputatio

Gbus cum credulitate similitudinis in eis. Attamen hæc est contradic̄tio secundum sermonem dicentis, non secundum rem ipsam, cum cōceditur proportio inter partes oppositas, & tēpora diuersa, & huic cōtra dicit proportio in hac mutatione tēporum, & partium. & aduersario est ponere æqualitatem inter eos in ratione diuersitatis, aut ratione similitudinis, quare omnia ista sunt sermones topici.

ALGAEZEL.

A It Alga. Dubitatio autem Secunda pro radice rationis eorum est ut dicatur, vos negatis emanationem prouenientem ab antiquo, & tamen impossibile est vobis absque cōfessione eius. Nam in mūdo sunt innovations, & habent causas. si autem innovations illæ processerint ad alias innovations, & sic in infinitum, est falsum. & hoc non est id, quod cogitet aliquis intelligens. Si autem hoc est possibile, eritis absque necessitate concedendi agens, & affirmare necessarium in esse, quod est sustentaculum innovations possibilium. &, cum innovations habuerint extremitatem, ad quam deueniat processus earū, tunc illa extremitas erit antiquum ipsum. ergo non euadet secundum radicem vestram, quin permittam⁹ emanationem innovati ab æterno.

AVERRONE.

A It Auer. Si vellent Philosophi ponere ens antiquum in esse ppter ens, quod innovatur, hoc modo inferēdo rationem, scilicet si posuissent q̄ innovatum, si eō q̄ est innovatum, emanat ab æterno, tunc effeteis refugium exonerandi se à dubitatione in hac disputatione.

Sed debes scire q̄ Philosophi pmitunt esse innovatum ab innovato ī infinitum per accidentis, cum fuerit hoc reiteratum in materia comprehensa finita: vt q̄ sit corruptio corrupti in eis conditio requisita in esse secundi tantum. ver. g. quoniam est necesse apud eos ut homo ab homine generetur, cum conditione, q̄ corruptatur homo præcedens, ita q̄ sit materia, ex qua generetur tertius. verbi gratia q̄ imaginentur duo homines, quorum primus fecit secundum ex materia hominis corrupti: &, cum fuerit homo secundus, ipsemet homo primus corruptus, & facit homo secundus ex materia eius hominem tertium, iterum corruptus homo secundus, & facit ex materia eius homo tertius hominem quartum. Nam potest imaginari in duabus materiis posse fieri actionem in infinitum, absq; eo q̄ sequatur inde falsitas. & hoc tantū, quantum remanet agens. &, cū hoc agens non fuerit ei principium, nec finis in esse suo, tunc hæc actio non habebit principium in esse suo, nec finem, ut declaratum est superius. Et sic accedit imaginari in eis in tēpore præterito, s.cū præcesserit hominem homo, qui eum fecerit, & hō corruptus, & ante hominem illum homo, qui eum fecerit, & homo corruptus. nam omne tale, cum sustentatur in agente antiquo, tunc est in natura circuli, in quo impossibile est esse quid totum. Si vero fuerit homo ab homine ex materiis infinitis, & possibile est ut addatur ad ditione infinita, tunc est falsum: quoniam esset possibile reperiri materiam infinitam, & reperiretur quidam totum, quod nō finiretur: quoniam,

A niam, si reperiatur totum finitum additum additione infinita, absque eo, q̄ corrumptatur aliquid eius, tūc erit possibile, vt reperiatur totum, quod non finitur: & hoc est, quod iam probauit Aristo. in lib. Physi. ergo modus, quo probauerunt Antiqui ens antiquum, quōd non moueatur omnino, non est ex parte se innouatorum ab eo, in eo q̄ sunt innouata, sed in eo q̄ sunt antiqua in genere. Et conueniens apud eos est, quōd hic processus in infinitum sequat̄ abente agēte antiquo: quoniam innouatum necesse est vt se-

B quatur per se à causa innouata. Sed modus, quo posuerūt Antiqui, quo ad esse ens aeternum vnum numerō, absque eo, quōd recipiat aliquā speciem mutationis, sed duo modi: quorum Vnus est, quoniam inueniunt hoc esse circulare antiquum, inueniunt enim generationem hominis, qui reperitur nunc, esse corruptionem praecedentis, & generationem huius corruptionem praecedentis, & sic corruptionem eius, qđ corruptitur ex eis, inueniunt esse generationem subsequentis: & intulerunt de necessitate quōd hæc mu-

C ratio antiqua sit à motore antiquo, & moto antiquo, non mutabili ex se, sed quod mutatur tantum in loco secundum partes, scilicet apptopinando quibusdam generatis, & distando. & hoc erit causa corruptionis corrupti ex eis, & generationis generati: & illud est corpus celeste. & hoc quidem corpus est ens, nō mutabile: & ipsum est causa innouationum ex parte operationum suarum, quæ sunt, & ipsum, ex parte continuationis harum operationum, ei non habens principium, nec finē,

est ex causa non habente principiū, D nec finem. Secundus autem modus, quo posuerunt ens antiquum, non corporeum omnino, nec habēs materiam, est, quia inueniunt omnia genera motū deuenire ad motum in loco, & inueniunt motum in loco deuenire ad mobile ex se à motore primo, non moto omnino, nec per se, nec per accidens: sī autē, reperientur motores, qui mouentur, simul infiniti: & hoc est falsum. Et oportet vt hic primus motor sit aeternus: sī autem, non esset primus. Et, cum sic fuerit, tunc omnis motus in esse deuenit ad hunc motorem p E se, non autem per accidens: & est id, quod reperitur cum omni moto in hora, qua mouetur. Esse autē mobile ante motorem, vt hominem generari ab homine, hoc est per accidens, non per se. Motor autē, qui requiritur in homine à principio generationis eius ad finem esse eius est hic motor. & sic esse huius motoris requiritur in esse omnium entium, & requiritur in conseruacione eorum, quæ sunt in cœlo, & terra, & reliquorum, quæ sunt in medio. Et hoc totum nō declaratur in hoc loco demonstratione, sed sermonibus, qui sunt de genere huius sermonis, & sunt magis sufficiētes, quam sermones aduersarii ei, qui confitetur veritatem. Et, cum declaratum fuerit tibi hoc, non indigesc euasionibus, quibus tuetur se Alga. à quæstione Philosophorum circa modos dubitationum contra eos in hac disputatione: quoniam sunt euasiones diminutæ. nam, cum nō fuerit sibi declaratus modus, quo posuerunt ens aeternum in esse, nō erit declaratus ei modus euasionis eorū

Disputatio

G ex esse innouati ab æterno. & hoc est, sicut diximus, mediante eo, quod est æternum ex se, sed generabile, & corruptibile, propter motus suos particulares, non propter motum universalis circularem, seu mediante eo, quod est passionis æternæ in genere, scilicet non habens nec principium, nec finem. Sermo autem Alga respondet pro Philosophis. Si autem dixerit, nos equidem non negamus emanationem innouati ab antiquo id est quodcumque innouatum fuerit sed negamus emanationem innouata-

H ti ab antiquo, quod sit caput innouatorum ab antiquo. postquam non distinguitur hora innouationis ab ea, quæ fuerat antea circa inclinationem modi essendi, non ex eo, quod imaginatur hora, nec instrumentum, nec conditio, nec natura, nec accidentes nec causa causarum, quæ causat aliquam rem. Cum autem non fuerit hoc innouatum primum, ipsum potest esse ut emanet ab eo cum innouatione alterius rei de dispositione subiecti recipientis, seu aduentu horæ conuenientis, aut eò quod currit ita hoc cursu naturali.

I hoc, quia respondit ei Alga. hac response, dixit, respondens eis, interrogatio autem de aduento dispositionis, aut aduentu horæ, & omni, quod innouatur in eo, est conueniens, & aut procedet in infinitum, aut perueniet ad antiquum, ex quo erit innouatum primum. Attamen nos dicimus quod hec interrogatio est, quam interrogauit primo: & hæc species cōsequētiæ est illa, quam intulit contra eos, ad tenendum quod emanet innouatus ab æterno. & quia respondit ei responsibus non congruis interrogatori, & est permittere innouatum

ab æterno, non autem innouatum **K** primum, ideo reiterauit quæstionem eis. Sed responsio huiusquæstionis est id, quod præcessit de modo emanationis innouati ab antiquo primo, non in eo quod est innouatum, sed in eo quod est æternum, ex eo quod est æternum secundum totum, innouatum vero secundum partes. nam oportet agens æternum apud eos, si emanauerit ab eo innouatum per se, non est antiquum primum apud eos. & actione eius apud eos sustentatur anti-

quo primo. sed aduentus conditionis actionis antiqui, quod non est primum, sustentatur antiquo primo, eo modo, quo sustentatur innouatum ab antiquo primo: & est sustentatio, quæ est secundum totum, non secundum partes. Deinde adduxit responsonem pro Philosophis in eo, quod ipse imaginatus fuit partim imaginationem opinionis eorum: & est quod non potest imaginari innouatum ab antiquo, nisi mediante motu circulari, quod assimilatur antiquo, ex eo quod non habet principium, nec finem: & assimilat innouatum quia omnis pars eius imaginatur generata, & corrupta: & hic motus ex innouatione partium eius erit principium innouationum, & erit in æternitate universalitatis eius actionæ æterna. D. d. circa dubitationem huic modo, quo emanat innouatus ab antiquo primo secundum opinionem Philosophorum, & dixit eis, motus circularis aut est innouatus, aut antiquus.

Si autem est antiquus, quoniam possit esse principium primum innouatorum? Si vero innouatus, tunc indiget innouatum, & procedet res in infinitum. Si vero dixerint quod ipse assimilat antiquo aliquo modo, & assimilat innouato aliquo modo

A modo : nā assimilat antiquo , ex eo q̄ est permanēs, & assimila ē innovato, ex eo q̄ innovat. Dicimus vtrū sit principium innovatorum, ex eo q̄ est permanens, aut ex eo q̄ est innovatus. Si aut ex eo q̄ est permanens, igit̄ emanat aliquod innovatum ex aliquo, ex eo q̄ est permanēs. Si vero emanat ab eo, ex eo q̄ est innovatus, ergo indiger eo, qd̄ faciet innovationem, & pcedet hoc in infinitum . & hæc est dispō sermonis eius. Etest sermo sophisticus. qm̄ nō emanat ab eo innovatum, ex eo q̄ est permanens, sed emanat ab eo, ex

B eo, q̄ ē innovatus. sed ipse nō indiger cā innovatē, qm̄ innovatio eius nō est noua, sed est operatio antiqua. s. absq; principio, & absq; fine. & necesse est vt agens huius sit agens antiquum: qm̄ actio antiqua est ab agente antiquo, & innovata ab agente innovato: motus autem intelligitur de antiquitate eius, q̄ non h̄eat primum, nec ultimū. & hoc est, qd̄ intelligitur de permanentia eius. nā motus non est permanēs, sed est successivus. & quia Alga, considerauit hoc, dixit eis in euasione ab hac consequentia, est species industriae recte

C rata quibusdam questionibus.

ALGAZEL.

A It Alga. Secunda autem rō eo rū i. hac disputatiō ē, qm̄ estimauerunt q̄ dicens mundū postponi Deo glo. & Deū glo. præcedere eū, vsq; ad, &, cum necesse fuerit antiquitas tpis, & est prolatio mensurae motus, sequitur antiquitas mot⁹. &, cum sequitur antiquitas motus, sequitur antiquitas moti.

AVERROES.

A It Auer. Via autem processus sermonis, quē recitauit de eis,

nō est demonstratiua. & summa eius est si Deus glo. præcesserit mundū, aut erit prior causalitate, non tpe, sicut prioritas hominis respectu vmbre suę: aut erit prior tpe, vt prioritas ædificatoris respectu parietis. Si autem fuerit prior prioritate hominis respectu vmbra suę: & Deus est antiquus: ergo mundus est antiquus. Si vero fuerit prior prioritate tpis, sequitur vt sit præcedens mūndū tempore non habente principium, & erit tempus antiquum. nā, cū ante tempus fuerit tempus, non potest imaginari innovatio eius. &, cum tempus fuerit antiquum, ergo motus est æternus: qm̄ non imaginatur tempus, nisi in motu: &, cum motus fuerit æternus, erit motū in eo æternum, & motor eius de necessitate æternus. Attrauen hæc demonstratio non est vera: quia De⁹ glo. non est ex eis, quorum natura est esse in tpe; mūndus vero est cuius natura est cē in tpe. & non est vera apud eos proportio æterni ad mundū, ita q̄ aut erunt simul, aut est ante eum tempore, seu cā. æternum enim non est ex eis, quorum natura est esse in tempore: mundi vero natura est esse in tempore.

ALGAZEL.

A It Alga. Dubitatio autem est vt dicatur q̄ tempus sit innovatum, & creatum, & non est ante id tempus omnino. Et dictum nostrum, q̄ Deus glo. sit ante mundū, & tps, est q̄ ipse fuerat, & nō fuerat, mūndus, nec tps: deinde fuit & cū eo mūndus, & tps. Et dictū nostrū, nāq; fuit, & non erat mundus, nec tempus, est esse substantia creatoris, nec priuatio substantiae mūndi. Et dictū nostrum, fuit & cum eo mūndus, est

D iii esse

Disputatio

Gesse duarum substantiarum tantū, & præcessio est separatio in esse tantum, & in mundus est ut unum individuum. Si autē dixerimus fuit Deus glō. & non aliud, exempli gratia postea fuit Deus, & aliud, non important dictio nisi esse substantiæ, & priuationem substantiæ, & vterius esse duarum substantiarum. & non est de necessitate huius considerare tertiam, & est tempus. & licet imaginatio non quietceret, nisi consideraret rem tertiam, & est tempus, tamē inspicias fallacias imaginationis.

A V E R R O E S.

Hec sermo est sophisticus, & corruptus. quoniam iam facta est demonstratio quod sunt hic duas species ipsius esse, quorum unum est in natura motus, & hoc non euadit tempore: & aliud non est in natura motus, & hoc est æternū, & non denominatur tempore. id autem, quod est in natura motus, est ens notum sensu, & intellectu: eius vero, quod non est in natura motus nec in mutatione, iam facta fuit demonstratio de esse eius apud omnes confitentes quod omne motum habet motorem, & omne actum habet a-

I gens, & quod causæ mouentes altera alteram non procedunt in infinitum, sed perueniunt ad causam primam, quæ non mouetur omnino. & facta fuit etiam demonstratio quod id, quod non est in natura motus, est supra esse eius, quod est in motu, & facta est demonstratio quod ens, quod est in natura motus, non euadit à tempore, & quod ens, quod non est in natura motus, non euenit ei tempus omnino. Et, cum sic fuerit, tunc præcessio unius eorum alteri, i.e. eius, quod non euenit ei tempus, non est priori

tas temporalis, nec prioritas causæ in causa, quæ sunt de natura entis, quod mouetur: ut est prioritas hominis respectu umbra sua. Et ideo qui assimilauerit præcessionem esse non moti moto præcessioni et duo rum motorum unius quidem reliquo, errauit. nam quælibet duo entia huius generis, cum aliquod eorum consideratum fuerit in comparatione ad secundum, tunc verificabitur de eo dicere aut erū simul, aut ante id, seu post id tempore. & quod processerūt hac via ex Philosophis, sunt posteriores Maurorum, propter paucitatem intelligentiæ eorum in opinionibus Antiquorum. ergo præcessio unius duarum entitatum reliquæ est præcessio esse, quod non mutatur, nec est in tempore, et immutabili, quod est in tempore, & est alia species præcessionis, & cū sic fuerit, non verificatur de his duabus entitatibus, nec quod sint simul, nec quod una earum præcedat aliam. Sermo autem Alg. quod præcessio Dei gloriosi mundo non est præcessio temporalis, sed postponitur ei mundus, est sermo verus: sed non intelligit retardationem mundi ei, cū non fuerit præcessio eius temporalis, sed retardationem causati respectu causæ, nam postpositio opponitur præcessioni: & opposita sunt in eodem genere de necessitate, ut declaratum est in Scientiis. Et, cum non fuerit præcessio temporalis, non erit postpositio temporalis. Et contingit huic etiā dubitatio præcedens, & est quomodo postponitur causatum causæ, quæ perfecte habet condones agentis. Philosophi autem, quia posuerunt quod ens mobile, unius latas eius non habet principium, non accidit

Accidit eis hæc dubitatio: & possunt dare modum emanationis entium innouatorum ab ente æterno. Et ex rationibus eorum ad probandum quod ens mobile non habet principiū, nec innouationem quod ad vniuersalitatem eius, est quoniā, cū fuerit positum innouatum, poneretur ens repertum, antequā reperiatur, Innouatio enim est motus: & motus necessario est in moto, siue ponatur motus in tempore, siue in instanti. Ulterius omne innouatum est possibilis innouationis, antequā innouetur: licet etiam Loquētes ex-

ipse postea de rationibus Philosophorum, non est verum.

A L G A Z E L.

Ait Alga. respondens pro Philosophis. Si autē dixerit quod dictum nostrum, quod fuit Deus glō. & non mundus, habet intelligentiam tertiam præter esse substātiæ. & priuationem mundi ratione. quoniā, si nos cōsiderabimus priuationem mundi in futurum, tunc proueniret esse substātiæ, & priuatio substātiæ, & non est verū dicere Deum, & non mundū: sed cōueniens est dicere erit Deus, & non mundus: & dicere in præteritum fuit Deus, & non mundus. & erit differentia inter dicere nostrum fuit, & erit, quoniam non erit id, quod intelligitur de uno, id, quod intelligitur de alio, & perscrutabimur nunc in quo consistit differentia. Et nō est dubium quod ipsi nō differunt in esse substātiæ, nec in priuatione mundi, sed in retertia. nam cū nos dicimus de priuatione mundi in futurum, fuit Deus glō. & nō mundus, dicē nobis quod hic est error. fuit enim dicitur de præterito, & significauit quod sub dictione fuit, est intelligentia tertia, quæ est in se transiens: F

Bicentur etiam in hac radice, & in posterum loquemur de ea cū eis: possibilitas autem est passio necessaria passionū entis mobilis, & sequitur necessario, si ponat innouata, ut reperiatur, antequā reperiatur. & hoc totum est sermo topicus in hoc loco, nisi quod est magis sufficiens verbis hominum. Sermo aut̄ Alga. si autem esset Deus glō. & nō aliud exempli grā, deinde fuit Deus cū alio, nō importat hæc dictio nisi esse subā, deinde fuerunt duo, & nō est de necessitate huius cōsiderare retertiam, & est tps, est sermo verus, nisi

Cquod sequit ut sit retardatio sua ei non retardatio temporalis per se: sed, si fuerit, est per accidens, cum tempus præcesserit subsequens, s. ex necessitate præcessionis temporis, & ipsum esse innouatum: mundus autem nō euenit ei hoc de necessitate, nisi cēt pars moti, quā excedit tps ex extremitatib⁹ ei⁹: vt accidit Moysi, & aliis hominibus generabilibus & corruptilibus. Et hoc totum non est declaratum hic demonstratiue. quod vero declaratum est hic, est quod cōtradictio non sit vera, & quod recitauit

E

Ait Auer. Intētio huius sermo nis est ad notificandum quod in sermone dicentes fuit sic, & nō sic, deinde fuit, sic & sic, est intelligentia tertia: & est tempus, quod significauit illa dictio, fuit in ratione dif- D iiii ferentiaz

Disputatio

Gferentiæ intelligentiæ huius rei in præterito, & futuro: nam nos, cum conſyderauerimus eſſe alicuius rei cū priuatione alterius, dicimus eſſe ſic, & non ſic, & mutatione ambarū intelligentiarum determinatur q̄ ſit hic res tertia. Si autem, cum dicimus fuit ſic, & non ſic, non ſignificaret illa diſtio, fuit, aliquid, non eſſet differentia inter dicere noſtrum fuit, & eſſit. Attamen hoc, quod dixit, non totum eſſet notum per ſe. non eſſet dubium in eo circa comparationem entium adinuicem in preceſſione, & poſtpoſitione: quando-

Huquidem fuerint ex eis aliqua, quo-rum natura eſſe eſſet in tempore. cū vero non fuerint in tempore, illa diſtio fuit, & ſimilia ei non ſignificat in iſtis propositionibus, niſi copulationem recitatiōis recitato, ſicut dicim⁹ & fuit Deus pius, & miſericors, & ſic, niſi vnum eorum fuerit in tempore, & aliud non in tempore, ſicut dicimus fuit Deus, & non mundus, deinde fuit Deus, & mundus. Quarenon eſſet conueniens hiſentibus hæc comparatio, de qua exemplificauit.

Verificatur tamen comparatio veri-ificatione in dubitata, cum ſit comparatio priuationis mundi ad eſſe eius quoniam priuatio eius de ne-cessitate eſſe ut ſit in tempore, ſiquidem eſſe mundi fuerit in tempore. & cum impossibile eſſe ut ſit priuatio mundi in horamē eſſe mundi, ergo eſſe de necessitate antea. & priuatio id præcedit, & mundus poſponitur ei, qm̄ prius, & posterius in motu nō intelliguntur, niſi cum tpe. Et qd̄ ingreditur in hunc sermonē de inuolutione, eſſe quia accepta eſſet comparatio inter Deum, & mun-dum. & hac via tantum deſtruitur

hic ſermo: & nō eſſet dmoſtratio. s. K
quē recitauit Alga. p Philosophis.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens Philoſophis pro Loquentibus, in con-tradicēdo huic ſermoni, dicimus q̄ intelligentia radicalis ambarum diſtiorum eſſe eſſe ſubſtantia, & priuatio ſubſtantia, & res tertia, qua eſſe co-pulatio diſtiorum, eſſe proportio ſe-queſtis respectu noſtri. & ratio huius eſſe. qm̄ nos, niſi conſyderauerimus priuationem mundi in futurum, & vi-terius conſyderabimus poſt hoc eē ſecūdum, jam diceremus apud hoc fuit Deus, & non mundus. & verifi-cabitur ſermo noſter, ſiue ſi intelle-xerimus de eo priuationem primā, ſine priuationem ſecundam, quæ eſſe poſt eſſe. Si autem in hoc fuerit proportio ad futurum, poſſibile eſſe ut conuertatur in præteritū, & pro-ferat eum cū diſtione præteriti: & hoc totum, ppter defectum imagi-nationis in imaginādo aliquod ens incipere, niſi conſyderauerit ei aliqd ante. & hoc præcedens, à quo nō po-test euadere imaginatio, reputatur q̄ ſit res vera in eſſe, & eſſe tempus, & eſſe ſimile defectui imaginationis in conſyderando finire corpus in parte M capitis, exempli gratia niſi ad ſuper-ficiem ſuperiorē eius, & imagine q̄ ultra mundum ſit locus, aut plen-nus, aut vacuus. Et, cum dicitur q̄ non ſit ſupra ſuperficie mudi ſur-funi longinquius, defecit imaginatio obedire in hoc concedēdo illud: ſicut, cum dicitur q̄ ante eſſe mudi nō ſit aliquid præcedens, & tñ eſſe ve-rum, defecit in hoc concedere. Et, qm̄ poſſibile eſſet imaginationem fal-sam fieri, cū imaginatus fuerit ali-quis ſupra mundum eſſe vacuū, qd̄ eſſet di-

A est dimensio infinita, dicendo ei q̄ vacuum non est intelligibile ex se: dimensio vero est consequens corpus, cuius diametri extunduntur. & cūm corpus habeat dimensiones, tūc dimensio, quæ id prosequitur, est finita, & decisio vacui, & pleni non est intelligibilis. & iam probatum est q̄ ultra mundum non sit vacuum, nec plenum, licet imaginatio non obediatur in hoc concedendo. sic etiam dicitur sicut dimensionis localis cōsequitur corpus, sic dimensionis temporalis motum. nam ipsa est extensio motus, sicut hæc est extensio dimensionis.

B num corporis. Et, sicut probatio finitatis diameterorum corporis prohibet affirmationem dimensionis locis supra ipsum, sic probatio finitatis motus ex lateribus eius prohibet imaginationem dimensionis temporalis post ipsum, licet imaginatio involvatur in imaginationibus, & existimationibus suis, & nō obediatur ei. Et nulla est differentia inter dimensionem temporalem, cuius probatio dividitur apud comparationē eius ad sursum, & deorsum: siquidē possibile est affirmare sursum, quo non sit superius, sic potest affirmari ante,

C ante quod non sit ante verum, non imaginabile, sicut est ī ipso sursum. & hoc sequitur, & aduerte huic, quia ipsi cōuenierunt q̄ non est ultia mundum vacuum, nec plenum.

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa huius sermo nis sunt duæ quæstiones: quarum Una est q̄ imaginari præteritum, & futurum, quæ sunt ante, & post, sunt duo reperta respectu nostræ imaginationis. nā possibile est nobis imaginari futurum fieri præteritum, & præteritū, quod fuit an-

tea futurum. & cūm sic fuerit, ergo **D** præteritum, & futurum non sunt ex rebus existentibus per se, & non habent esse extra animam, sed est res, quam operatur anima. & cūm destruant esse motus, destruitur intelligentia huius proportionis, & comparationis. Attamen responsio eius est q̄ consecutio motus, & temporis est vera: & tempus est aliquid, quod operatur intellectus in motu: sed motus non destruitur, nec tempus, qm̄ nō prohibetur esse temporis, nisi cum entibus non recipientibus motum: esse vero entium mobilium, seu cōsideratio esse eorum evenit eis tempus necessario: quoniam non sunt **E** hic, nisi duo entia. s. ens recipies motum, & ens non recipiens motum, & impossibile est ut conuertatur vnu eorum ad reliquum, nisi esset possibile conuerti necessarium ad possibile. Si autem motus esset impossibilis, deinde reperiretur, tunc de necessitate conuerteretur natura entiū non recipientium motum ad natūram recipientium motum. quod est falsum. & hoc esset, qm̄ motus est in re necessario. Et, si motus esset possibilis ante esse mundi, tunc res præcedentes recipientes essent in tempore necessario: qm̄ motus est possibilis, in eo q̄ recipit quietem, non autem in priuatione. in priuatione enim non est possibilitas omnino, nisi esset possibile ut priuatio deferret esse. & ideo impossibile est innouato quin præcedat id priuatio. & non est dubium q̄ separatur priuatio innouati in subiecto recipiente esse innouati, & remouetur ab eo priuatio, sicut est in aliis contrarijs. nam calidum, cūm sit frigidum, non conuertitur substantia calidi in frigidum,

sed

Disputatio

G sed mutatur subiectum recipiens à causa lido infrigidum. Quæstio autem secunda, & sortior quidem earum, est sophistica, & corrupta. Et summa eius est quod imaginari præcessionem ante initium primi motus, ante quem non fuit aliquid, quod mouetur, est sicut imaginari quod unum corporum mundi, & est sursum exempli gratia, finis necessario aut ad aliud corpus, aut ad vacuum. nam dimensio est quid sequens corpus, sicut tempus, est quid sequens motum. &, sicut est impossibile reperiri corpus infinitum, sic impossibile est reperiri dimensionem infinitam. &, cum impossibile sit reperiri dimensionem infinitam, impossibile est finiri omne corpus, ad aliud corpus, aut ad aliquid, in quo consideratur esse dimensionem: & est vacuum exempli gratia, & procedet in infinitum: & sic motus, & tempus est quid seques ea. Si autem impossibile est reperiri motu præteritum infinitum, & fuerit hic motus primus finitus in extremitate initii, impossibile quidem est reperi riri in eo ante. nam, si esset ei auctus, reperiretur ante primum motu alias motus. Attamen hæc quæstio, ut di-

H ximus, est turpis, & est ex locis permutationis sophisticis, si legeris artem sophisticam. & hoc quidem permutando iudicium ad quantitatē nō habentem situm, in qua non reperi tur totum, & est tempus, & motus, à iudicio quantitatishabentis sitū, & totum, & est corpus. & ponendo impossibilitatem priuationis finiti in quantitate habente situm: probationem quod sit impossibilis in quantitate non habente situm, & ponendo actum metis in imaginando additionem, in eo quod est in actu, eiusdem con-

syderationis. Et hic est error manifestus. nam imaginatio additionis de magnitudine reperta in actu, & quod necesse sit ut finias ad aliam magnitudinem, non est quid repertū in substantia magnitudinis, nec assimilatur in definitione eius. Imaginatio vero præcessionis, & postpositionis in motu innouato est quid per se absursum in definitione eius. nam impossibile est ut sit motus innouatus nisi in tempore, scilicet quod exceedat tempus initium eius. Et sic imposse est imaginari tempus hunc extremum, quod non fit finis alterius temporis: postquam fuerit definitio instantis quod sit res, quæ est finis præteriti, & principium futuri. instans enim est præsens: & præsens est mediū necessario inter præteritū, & futurū. & imaginari instans præsens, ante quod non sit præteritum, est falsum. Et non est sic in puncto: nam punctum est finis lineæ, & reperitur cum ea, quia linea est quicunque scens. & possibile est imaginari punctum, quod sit principium lineæ, & non sit finis alterius lineæ: instans tamen impossibile est ut reperiatur, nec cum tempore futuro, nec cum præterito, & est necessario post præteritum, & ante futurum. &, cum impossibile est ei ut sit de se, imposse est ut sit ante esse futuri, absq; eo quod sit finis temporis præteriti. & causa huius erroris est similitudo instantis cum punto. Demonstratio autem, quod omnismotus innouatus sit ante eum tempus, est quod omne innouatum aut non erit, & impossibile est in instanti, in quo verum est dicere quod innouatum sit, quod non sit. remansit ergo quod verum est dicere de eo quod non sit in alio instanti præter primum, de quo verum est dicere quod sit: & inter quælibet

Abet duo instatia est tempus mediū: non sunt apprehensa apud Loquen D
non.n. continuatur instans instati, sicut non continuatur punctum pū tes, neq; apud eum , qui nō incep-
et: & iam declaratū est hoc in scien- rit speculati ordine artificiali. Ulte-
tij: ergo ante instans, in quo inoua- riū, qm̄ non sequitur tēpus motū, si-
tus est motus, est tps necessario. nā, cut sequitur finitas magnitudinem:
cū imaginemur duo instantia in nā finitas sequitur magnitudinem,
esse, fit inter ea proculdubio temp?. quia est in ea, sicut est accidens in su-
sursum autem non assimilatur ipsi bieco sibi appropriato, & demōstra-
ante, vt dictum est in hoc sermone, tur tale demōstratione subiecti sui,
nec instans assimilatur puncto, nec & est in loco, vbi est subiectum suū.
quantitas habens sitū assimilatur & non est sic in cōsecutione tēporis
non habēti situm. Qui aut abusivē motui, sed cōsecutio tēporis motui
permittit esse instans, quod non sit magis assimilatur consecutioni nu-
præsens, aut præsens, ante quod non meri numerato, s. q, sicut non cōsy-
sit præteritū, ipse negat tēpus, & in- deratur numerus in consyderatione
instans. ponendo instans tale, etiā pre- E
supponit tempus non habens princi-
piū. & hæc positio contradicit sibi
ipsi . Quare impossibile est vt attri-
buatur esse præcessionis in omni in-
rouato imaginationi. nā qui negat
præcessionem, negat in nouatum: &, qui negat q̄ sit sursum ipsi sursum, est ecōtra: qm̄ ipse negat sursum sim-
pli citer. &, cū auferatur sursum sim-
pli citer, auferatur deorsum simpliciter. Et, cū auferantur duo ista, aufer-
tur graue, & leue. & nō est actus ima-
ginationis inconueniens in corpore
rectarum dimensionum, q̄ necesse
sit vt finiatur ad corpus aliud, imo
est necessarius. nam corpus rectarū F
dimensionum possibilis est ei additio: & cui possibilis est additio, id nō
habet terminū naturaliter. Et ideo
sequit̄ vt finiatur corpora recta ad
corpus rotundum continēs: qm̄ est
completū, cui impossibile est vt fiat
additio, nec diminutio. Et ideo, cū
acquitit intellectus imaginari de cor-
pore rotundo q̄ necesse sit finiri ad
aliud præter id, tunc imaginatus est
inconueniens, & falsum. Et hæc oīa

B

non sunt apprehensa apud Loquen D
tes, neq; apud eum , qui nō incep-
rit speculati ordine artificiali. Ulte-
riū, qm̄ non sequitur tēpus motū, si-
cut sequitur finitas magnitudinem:
nā finitas sequitur magnitudinem,
quia est in ea, sicut est accidens in su-
bieco sibi appropriato, & demōstra-
tur tale demōstratione subiecti sui,
& est in loco, vbi est subiectum suū.
& non est sic in cōsecutione tēporis
motui, sed cōsecutio tēporis motui
magis assimilatur consecutioni nu-
meri numerato, s. q, sicut non cōsy-
deratur numerus in consyderatione
numerati, & nō multiplicatur in mul-
tiplicatione eius, sic est dispositio tē-
poris cū motibus, & ideo est tēpus
vnum omni motui, & moto, & repe-
ritur in omni loco, adeo q̄, si imagi-
nati fuerimus homines carceratos à
pueritia in vna spelunca terra, deter-
minabimus q̄ isti non apprehendūt
tempus, eo q̄ non apprehendūt ali-
quem motuū sensibilium, qui sunt
in mundo. Et ideo tenet Arist. q̄ es-
se motuum in tēpore est simile præ-
obis esse numeratorū in numero.
nam numerus non multiplicatur in
multiplicatione numeratorū, & nō
demonstratur ei locus, cū demōstrā-
tur loca numeratorū. & videtur
ei q̄ propter hoc fuit proprietas ei⁹.
mensurare motum, & mensurare
esse entium, quæ mouentur, in eo
quod mouentur, sicut numerus me-
surat corpora eorum. & ideo dicit
Arist. in definitione temporis quod
sit mensura motus secūdum prius,
& posterius, quæ sunt in eo. Et, cū
sic fuerit, quenadmodum cū pos-
suerimus numeratum quoddam in
nouatum, non oportet vt numerus
sit in nouatus, sed oportet, si fuerit

C

non sunt apprehensa apud Loquen D
tes, neq; apud eum , qui nō incep-
rit speculati ordine artificiali. Ulte-
riū, qm̄ non sequitur tēpus motū, si-
cut sequitur finitas magnitudinem:
nā finitas sequitur magnitudinem,
quia est in ea, sicut est accidens in su-
bieco sibi appropriato, & demōstra-
tur tale demōstratione subiecti sui,
& est in loco, vbi est subiectum suū.
& non est sic in cōsecutione tēporis
motui, sed cōsecutio tēporis motui
magis assimilatur consecutioni nu-
meri numerato, s. q, sicut non cōsy-
deratur numerus in consyderatione
numerati, & nō multiplicatur in mul-
tiplicatione eius, sic est dispositio tē-
poris cū motibus, & ideo est tēpus
vnum omni motui, & moto, & repe-
ritur in omni loco, adeo q̄, si imagi-
nati fuerimus homines carceratos à
pueritia in vna spelunca terra, deter-
minabimus q̄ isti non apprehendūt
tempus, eo q̄ non apprehendūt ali-
quem motuū sensibilium, qui sunt
in mundo. Et ideo tenet Arist. q̄ es-
se motuum in tēpore est simile præ-
obis esse numeratorū in numero.
nam numerus non multiplicatur in
multiplicatione numeratorū, & nō
demonstratur ei locus, cū demōstrā-
tur loca numeratorū. & videtur
ei q̄ propter hoc fuit proprietas ei⁹.
mensurare motum, & mensurare
esse entium, quæ mouentur, in eo
quod mouentur, sicut numerus me-
surat corpora eorum. & ideo dicit
Arist. in definitione temporis quod
sit mensura motus secūdum prius,
& posterius, quæ sunt in eo. Et, cū
sic fuerit, quenadmodum cū pos-
suerimus numeratum quoddam in
nouatum, non oportet vt numerus
sit in nouatus, sed oportet, si fuerit

E

non sunt apprehensa apud Loquen D
tes, neq; apud eum , qui nō incep-
rit speculati ordine artificiali. Ulte-
riū, qm̄ non sequitur tēpus motū, si-
cut sequitur finitas magnitudinem:
nā finitas sequitur magnitudinem,
quia est in ea, sicut est accidens in su-
bieco sibi appropriato, & demōstra-
tur tale demōstratione subiecti sui,
& est in loco, vbi est subiectum suū.
& non est sic in cōsecutione tēporis
motui, sed cōsecutio tēporis motui
magis assimilatur consecutioni nu-
meri numerato, s. q, sicut non cōsy-
deratur numerus in consyderatione
numerati, & nō multiplicatur in mul-
tiplicatione eius, sic est dispositio tē-
poris cū motibus, & ideo est tēpus
vnum omni motui, & moto, & repe-
ritur in omni loco, adeo q̄, si imagi-
nati fuerimus homines carceratos à
pueritia in vna spelunca terra, deter-
minabimus q̄ isti non apprehendūt
tempus, eo q̄ non apprehendūt ali-
quem motuū sensibilium, qui sunt
in mundo. Et ideo tenet Arist. q̄ es-
se motuum in tēpore est simile præ-
obis esse numeratorū in numero.
nam numerus non multiplicatur in
multiplicatione numeratorū, & nō
demonstratur ei locus, cū demōstrā-
tur loca numeratorū. & videtur
ei q̄ propter hoc fuit proprietas ei⁹.
mensurare motum, & mensurare
esse entium, quæ mouentur, in eo
quod mouentur, sicut numerus me-
surat corpora eorum. & ideo dicit
Arist. in definitione temporis quod
sit mensura motus secūdum prius,
& posterius, quæ sunt in eo. Et, cū
sic fuerit, quenadmodum cū pos-
suerimus numeratum quoddam in
nouatum, non oportet vt numerus
sit in nouatus, sed oportet, si fuerit

F

non sunt apprehensa apud Loquen D
tes, neq; apud eum , qui nō incep-
rit speculati ordine artificiali. Ulte-
riū, qm̄ non sequitur tēpus motū, si-
cut sequitur finitas magnitudinem:
nā finitas sequitur magnitudinem,
quia est in ea, sicut est accidens in su-
bieco sibi appropriato, & demōstra-
tur tale demōstratione subiecti sui,
& est in loco, vbi est subiectum suū.
& non est sic in cōsecutione tēporis
motui, sed cōsecutio tēporis motui
magis assimilatur consecutioni nu-
meri numerato, s. q, sicut non cōsy-
deratur numerus in consyderatione
numerati, & nō multiplicatur in mul-
tiplicatione eius, sic est dispositio tē-
poris cū motibus, & ideo est tēpus
vnum omni motui, & moto, & repe-
ritur in omni loco, adeo q̄, si imagi-
nati fuerimus homines carceratos à
pueritia in vna spelunca terra, deter-
minabimus q̄ isti non apprehendūt
tempus, eo q̄ non apprehendūt ali-
quem motuū sensibilium, qui sunt
in mundo. Et ideo tenet Arist. q̄ es-
se motuum in tēpore est simile præ-
obis esse numeratorū in numero.
nam numerus non multiplicatur in
multiplicatione numeratorū, & nō
demonstratur ei locus, cū demōstrā-
tur loca numeratorū. & videtur
ei q̄ propter hoc fuit proprietas ei⁹.
mensurare motum, & mensurare
esse entium, quæ mouentur, in eo
quod mouentur, sicut numerus me-
surat corpora eorum. & ideo dicit
Arist. in definitione temporis quod
sit mensura motus secūdum prius,
& posterius, quæ sunt in eo. Et, cū
sic fuerit, quenadmodum cū pos-
suerimus numeratum quoddam in
nouatum, non oportet vt numerus
sit in nouatus, sed oportet, si fuerit

Disputatio

Gnum eratum, ut sit ante id numerus, sic oportet, si fuerit hic motus innovatus, ut sit ante eum tempus. Si autem innovatum fuerit tempus, cum fuerit motus demonstratus, quicunque sit, tunc tempus apprehenditur cum motu illo. & hoc quidem facit intelligere quod natura temporis est re motissima a natura magnitudinis.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo sophis. Si autem dicitur hoc pondus est tortuosum, mundus. n. non habet sursum nec deorsum, quod est rotundus, rotundum autem non habet sursum nec deorsum, sed appellatur pars sursum id, quod est pro pè caputuum, & deorsum, quod est pro pè pede tuū, & est in nomine determinatū in coparatione ad te, & pars, quod est deorsum respectu tui, & sursum respectu alteri⁹, cum imaginatus fuerit eū eē in alia parte rotunditatis terrae: & etiam planta pedis eius erit in oppositum plantæ pedestri: Imo pars, quam imaginatus es sursum ex partibus cceli die, est eadē sub terra nomine: & quod est sub terra, reuertitur supra terram circulariter. Primum vero in esse mundi non potest imaginari ut conuertatur ultimum. & est, quemadmodū, si imaginati fuerimus lignum, cuius una duæ extremitatum sit grossa, alia vero subtilis, & de liberauerimus appellare partem grossam contiguam subtili sursum ad locum, ad quem finitur. aliā vero partem deorsum, non videtur ex hoc esse differentia essentialis mundo: sed sunt nomina diuersa, quod sunt ex diuersa positione huius ligni, adeo quod si mutatur situs eius, non mutatur nomen: mundus autem non mutatur: ergo sursum, & deorsum est

proportio absoluta tibi, & non mutantur partes mundi, & superficies eius. Priuatio autem præcedens mundum, & finem primum, esse eius est ens essentialie, & non imaginatum ut recipiat permutationem, & fiat ultimum, nec priuatio, imaginata a nobis quod sit corruptio mundi, quæ est priuatio eueniens, potest imaginari quod fiat præcedens: sed extremitates finis mundi, quarum una est prima, & alia ultima, sunt duæ extremitates sensitiales permanentes, & non potest existimari permutation in eis per mutatione relativi ad eas: & econtra est in dispositione sursum, & deorsum. L

Quare possibile est nobis dicere quod mundo non est sursum, nec deorsum: & tamē impossibile est nobis dicere quod esse mundi non habet ante, & post. & cum probatū fuerit ante, & post, tunc nihil aliud est dispositio temporis, nisi id, quod est eius per prius, & posterius.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hic sermo responsio nis Philosophorum est in ultimitate ruinae. Et summa eius est quod sursum, & deorsum sunt duo relativa, quare eueniit eis discursus imaginatiuus: discursus vero in an, & post non est imaginatiuus, quod in eo non est relatio, sed est intellectualis. Et dispositio huius est, quoniam sursum, imaginatum in aliqua re, possibile est imaginari deorsum in re illa, & deorsum potest imaginari sursum. sed in priuatione præcedente innovatum, quæ dicitur ante, non potest imaginari quod sit priuatio, quod est post innovatum, quæ appellatur post. At tamen dubium post hoc remansit eis. quoniam Philosophi tenent quod hic sit sursum naturaliter, & est id, ad quod

A qđ mouet leue, & deorsū nāliter & est id ad, qđ mouet grane. si aut̄, es sent graue & leue respectiue, & positione. & tenent qđ finis corporis, qđ est sursum, nāliter euenit ei in imaginatione finis aut ad vacuum, aut ad plenum. Sed hæc ratio opponitur ei apud Philosophos duob⁹ modis. Primo quidem, qm̄ ipsi ponunt sursum simpliciter, & deorsum simpliciter, & tamen non ponunt pri-

pum simpliciter, nec vltimum sim pliciter. Secundo vero, quia aduersarius potest opponere qđ non est cau sa imaginationis qđ sit sursum ipsi sursum: & procedet hoc in infinitū, ex eo qđ est relatiū. sed accidit hoc imaginationi, qm̄ ipse non apprehē dit magnitudinem, nisi copulatam magnitudini, sicut non apprehēdit innovatum, quod non habeat præcedens. Et ideo permutatus est Alga. ex dictione sursum, & deorsum ad vltra, & extra: & dixit, respondēs Philosophis, sed respondemus illi di ctioni vltra mundum, & extra, & dicimus mūdo infra, & extra, &c. vsq; ad, & hæc est causa erroris. & destruxit in hac permutatiō id, cum quo disputauit cum Philosophis in assi-

C milatione finis in tempore fini magnitudinis. nos autem iam declaraui mus modum fallaciae in hac assi milatione, id quidem, quod sufficit, & declarabimus qđ sit quæstio sophistica. & nō oporteret id hic reiterare.

A L G A Z E L.

A It Alga. Ratio autē alia apud eos ad probandum æternitatem temporis. Dixerunt non est dubium apud vos qđ Deus glo. poterat creare mūduni, anteq̄ creasset eum spacio centum annorum, aut ducentū, aut mille, & sic in infinitū. hæc

autem spacia distinguntur mensura, & quantitate. Et impossibile est quin affirmemus aliquid ante esse mundi extensem, & mēsuratum, cuius pars aliqua sit durabilior, & longior alia. Et impossibile est quin affirmemus aliquid ante esse mundi, &c. vsq; ad ergo ante mūdum apud vos est aliquid habens quantitatem diuisibilem, quod est tempus: ergo ante mūdum est apud vos tempus.

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa huiusfermo nis est qđ, cū imaginati fuerimus motum, inuenimus cū eo spaciū mensuranseum, quasi sit mēsura eius. motus vero est mensuratus, & inuenimus hoc spaciū, & mensuram possē poni in eo motum longiorem motu posito primo, & æqualem ei, & conuenientem cum eo. & ex hoc spacio dicimus vnum motum esse longiorem alio. &, cum sic fuerit, & mundo ipsi fuerit spaciū vnum apud vos à principio vsq; ad præsens, ponamus exempli gratia, quod hoc sit mille annorum, & qm̄ ipse Deus glo. poterat creare an hūc mundum aliud mundum, tunc erit spaciū, quo d mensurat eum, & longius spacio, quod mensurat pri- mū mundū mensura determinata, & sic potest creare tertium ante istum secundum, & quilibet horū mundorum necesse est ut præcedat ad esse eius spaciū, quo potest mensu rare mensuram esse eius. &, cum fuerit hæc possibilitas in mundis, procedetur in infinitū, s. qđ possit esse an mundum mundus, & ante mūdum illum aliud mundus, & procedetur in infinitū. ergo hic est spaciū ante omnes mundos. & hoc spaciū, mensurans omnes, impossibile est

Disputatio

Gut si priuatio: priuatio. n. non mensuratur: & non erit nisi quantitas necessario: nam mensurās quantitatē est quantitas necessario. Igitur quātūs mensurans est id, quod nos appellamus t̄ps, & appetet q̄ sit prius se oībus rebus, quātūs imaginatae sunt innouari, sic mensura debet esse præcedens mensurato in esse. Et quē admodū, si fuerit hoc spaciū, qđ est tempus, innouatum in innouatione primi motus, necesse est ut sit ante id spaciū, quod est mensurans id, & in eo est innouatum, & est quasi mensura ei: sic necesse est ut sit ante

Homnem mundum, cuius esse imaginatur spaciū eum mensurans. Igitur hoc spaciū non est innouatum, nam, si esset innouatum, esset ei spaciū id mensurans: nā oē innouatum habet spaciū id mensurans, quod appellatur tempus. Et hic est magis cōueniens modus mōdorū, quibus ponitur hic sermo: & est via Auctiōne in probatione esse temporis.

Attamen eum intelligere est difficile, qm̄ omne possibile est spaciū copulatum ei. & est locus questionis, nisi cūm cōceditur q̄ possibilitates, quātūs sunt ante mundum, sunt de natura

Ipossibilitatis repartae in hoc mundo id est sicut possibile quod est in hoc mōndo, de natura eius est ut eveniat ei tempus, sic possibile, quod est ante mundum. hoc tamen est manifestum in possibili, quod est in mundo, vnde potest imaginari ex eo esse temporis.

ALGAEZEL.

A It Alga. Dubitatio autem est. A quoniam hoc totū est ex operi imaginationis. & magis cōueniens mōdorum, circa ablationem præcessionalis temporis, est cūm dicimus

vtrum fuerat in potestate Dei creare orbem superiorem in elevatione eius, maiorem eo, quo creauit eum. Si autem dixerint non, ergo est desideri. Si vero dixerint sic, ut duo brachia, vel tria, & sic procedet in infinitum, tunc in hoc est affirmare dimensionem ultra mundum habentē mēsurā quantitatiūam. nam eleuatum mensura duorum brachiorum, aut trium occupabit locum maiorē eo, quem occupabat aliud per duo brachia. vel tria. ergo ultra mundum, fm hoc, est quantitas determinās habente, quantitatem, & est corpus, aut vacuum, igitur ultra mundum L est vacuum, aut plenum, &c. vsq; ad & responsio nostra, imaginando in imaginatione existimationem possibilitatū temporaliū ante esse mundi, est sicut responsio vestra, imaginando in imaginatione existimatio nem possibilatum localium ultra esse mundi.

AVE R R O E S.

A It Auer. Hoc consequens vece esset, cūm fuerit possibile addere mensuram corporis mundi in infinitum. nam sequitur secundum hoc, ut reperiatur à Deo glo. aliquid finitum, quod præcedent possibilidaes quantitatūe infinitæ, & cūm hoc fuerit possibile in possibilitate magnitudinis, erit et possibile in possibilite tēporis, & erit tēpus finitum in extremis suis, licet fuerint ante id possibilates temporales infinitæ.

Attamen responsio ei est, q̄ imaginari mensurā mūdi maiore, seu minorē ea, que est, nō est verū, smo est impossibile: & nō sequitur ex eo, q̄ hoc est impossibile, ut sit imaginatio possibilatis alterius mundi ante hunc mundū impossibilis, nisi na M tura

A tura possibilis iam innouata fuerit: & non fuerant esse mundi nisi duæ naturæ, natura scilicet necessarij, & impossibilis. & manifestū est quod iudicium intellectus de esse naturarum triū non defecit, nec deficiet in judicando de esse necessarij, & impossibilis. Hæc autem quæstio non sequitur Philosophis, qm̄ ipsi tenent q mundus impossibile est ut sit minor eo, quod est, nec maior. Si autē admittitur, vt sit magnitudo maior magnitudine alia, & hoc ī infinitū, tunc possibile est ut reperiatur hñs mensuram absq; fine. &, si admittit-

B vt reperiatur habens mensurā absq; fine, tunc erit ens habēs mensuram infinitā ī actu. & hoc est id, quod iam declarauit Arist. additionem in habente mensurā ī infinitum esse falsam. Sed in opinione eius, qui admittit hoc, ex eo q̄ euénit ei defect⁹ in Deo, bene conuenit ei hæc quæstio. nam possibilitas hic est intellectualis, sicut ēstante mundum apud Philosophos. & propterea qui dicit de innouatione mundi innouatione temporali, & dicit esse oē corpus in loco, sequit̄ ei necessario ut sit supra eū locus, & hoc est aut corp⁹, in quo

C fit innouatio, aut vacuum. nam locū necesse est precedere innouatum necessariō. & ideo qui destruit naturā vacui, & dicit finire corpus, non poterit ponere mundum innouatum. Et ideo qui negat ex posterioribus sectæ Astriae esse vacū, separat radices hominum. quod non video in eis: sed recitauit mihi hoc aliquis, q̄ operam dedit opinioni horum hominum. Si autem esset operatio huius spaciī mensuratis motum, quod est quasi mensura motus de operatione imaginationis false, sicut ima-

ginatio mundi maioris, aut mino- **D** ris eo, quod est, nō erit tempus in rerum natura, nā tempus nihil aliud est, nisi id, quod apprehendit intellectus de hoc spacio mensurante motum. &, cū fuerit per se notum q̄ tempus reperitur in rerum natura, oportet vt sit hæc operatio rationis ex operationibus eius veris attributis intellectui, non ex operationibus attributis imaginationi.

A L G A Z E L.

A It Alga. Nos autem dicimus q̄ id, quod non est possibile, non est attributum posse: & esse mundū maiorē & minorē eo, quod est, non erit posse: ergo nō est imaginable.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hæc est responsio ei, quod negauit secta Astria de positione mundi, q̄ impossibile est ut ponat eum Deus glo. maiorē, aut minorem, est defectus Deo glo. quoniam defectus non est defectus, nisi eius, cui attribuitur posse, non autem de re falsa.

A L G A Z E L.

D Einde dixit Alga, dubitans eis, hæc aut̄ excusatio est inconveniens tribus modis. Quorum unus est, q̄ hoc est prædominium intellectus, nā intellectus consyderans mūndum maiorem, aut minorem eo, qd est, brachio, non est sicut consyderatio conjunctionis inter nigrū & album, & esse ac priuationem. impossibilis autem est collectio inter ablationem, & affirmationē, & ad id conuertuntur omnia mendacia, ergo est sententia corrupta.

A V E R R O E S.

A It Auer. Sermo in hoc, sicut dixit, est prædominiū intellectus, qui

Disputatio

A L G A Z E L.

K

G qui est primo aspectu, sed apud intellectum verum non est prædominiū: nā sermo de possibiliitate huius, seu de priuatione possibilis tatis eius indiget demonstratione. & ideo dixit verum, cùm dixit q̄ impossibilitas huius non est sicut consideratio coniunctionis inter nigrum, & album, quoniam hoc manifestum est per se esse falsum. Est vero mundum maiorem, aut minorem eo, quod est, impossibile esse, non est notum per se. mendacia autem, licet conuertantur ad mendacia per se nota, conuertuntur tamen duobus modis, quorum Vn⁹

H est, q̄ hoc sit notum per se esse falsū, Secundus vero, vt consequatur à positione eius consequens proximum, aut distans falsitatē ex falsitatibus p̄ se notis q̄ sint falsæ. verbi gratia, si positum fuerit possibile esse mūdū maiorem, aut minorem, sequitur ex eo vt sit extra eum plenum, aut vacuum: & ponere extra eum plenum, aut vacuum sequitur ex eo falsum ex falsitatibus: ex vacuo quidem esse dimensionem separatam: ex corpore vero ipsum esse mobile sursū, aut deorsum, aut circulariter. si autē hoc fuerit, sequitur vt sit pars alterius mundi: & iam declaratum est

I esse alium mundum cum isto, esse falsum in scientia Naturali: saltum sequeretur vacuum. nam mundus non potest euadere à quatuor elementis, & corpore circulari, quod mouetur circa ea. Qui autem desiderat scire hoc, percutiat id cū dīgito suo in locis, vbi debet hoc considerari, & hoc post conditiones, quæ præcedere debent speculati speulatione demonstrativa. Deinde recitauit secundum modum,

A It Alga. Si autem mundus fuerit, prout est cum impossibilitate esse ī maior, seu minor eo, qđ est, tunc esse eius, prout est, est necessarium, non autem possibile: necessarium autem non indiget causa, & tunc dixerunt id, quod dixerunt Dāhariz de ablatione agentis, & ablatione cause, quæ est causa causarū. & hęc non est opinio veltra.

A V E R R O E S.

A It Aver. Responsio huius, fm opinionem Aui, est in promptu, nam necessarium in esse apud eū est duplex, necessarium in esse ex se, & necessarium in esse ex alio. Atamen responsio apud me in hoc est melior. nam sequitur de necessitate vt in rebus necessariis fm hunc sermonem non sit nec agens, nec facies, verbi gratia instrumentum, quo se catur lignum, est instrumentum mensuratum in quantitate, & qualitate, & materia, s. q̄ non potest esse sine ferro: & impossibile est vt sit absque figura serræ, & impossibile est vt sit serra in quaunque mensura fuerit: & tamen nemo dicit q̄ serra sit necessaria in esse. Et vide quāta est pulchra ista sophisticatio. Si autem auferatur necessitas quantitatum rerum factarum, & qualitatum, & materiarū earum, vt putat secta Astaria in creaturis cum Deo Glo. auferetur scientia reperta in agente, & in creatis: & esset possibile, vt omne agens sit magister, & omne imprimens in entibus creans, & hoc totum est destrutio intellectus, & scientiaz.

A L G A Z E L.

A It Alga. Tertius autem, q̄ hoc corruptum, non deficit aduersari tenere oppositum eius, & dicit

Acitq; non fuit esse mundi ante esse eius possibile, sed conuenit esse possibilitati absq; additione, seu diminutione. Si autem dixeritis, iam permutatum est antiquum à non posse ad posse, dico ex eo q; esse nō fuerat possibile, nō erat denominatū in posse determinato, & diminutio aduentus eius, quod impossibile est, non indicat non posse. Si vero dixeritis quomodo erat impossibile, & factum est possibile: dicimus nō esse falsum esse aliquā impossibile, aliquā vero possibile. Si autem dixerit iste tempora sunt æqualia, dī vobis & mensuræ quoq; sunt æquales. & quomo-

do erit mensura aliqua possibilis, & tñ maior, aut minor impossibilis? si autem hoc non est falsum, similiter & illud non est falsum, hæc est via quæstionis, & verificationis in responsione, q; id, quod dixerunt de imaginatione possibilatum, nihil est. Quod autē concedi debet, est q; Deus glo. est æternus, potens quidē, cui nūq; deficit actio, si voluerit: & non est in hoc posse aliquid, q; affirmet tempus durabile, nisi imaginatio commiscuerit ei alia.

A V E R R O E S.

CIt Auer. Summa huius sermo nis q; dicet secta Aßaria Philosophis, hæc quæstio est apud nos mendosa, s. sermo dicentis mundum esse possibile maiorē, & minorem esse. qm hæc quæstio imaginatur fm opinionem dicentis possibilitem præcedere exitum rei ad actum, s. esse rei possibilis, sed dicitur q; possibilitas est cum actu, prout est absq; ad ditione, seu diminutione. Attamen dicimus q; negatio præcessionis possibilatis rei possibili est negatio necessarii. nā possibile opponit ei, q;

est impossibile, absque medio inter ea. si autē res esset impossibilis ante esse suum, est impossibilis necessario: & ponere impole in esse est fallum inconveniens: ponere vero pole in esse, est falsum pole, non aut falsum inconveniens. Quod autē possibilitas cum actu sit falsa patet: qm possibilis, & actus sunt duo opposita, q; non congregatur in uno tempore: ergo istis sequitur q; non reperiatur possibilis nec cum actu, nec ante. Et consequens verum seetæ Aßarie in hoc sermone nō est, q; permuteæ æternum à non posse ad posse, nō. n.

Eappellatur non potens qui non pot operari impossibile: sed consequens verum est, vt res permutteretur de natura impossibilis ad nām esse, & est sicut conuersio necessarii ad pole. Ponere vero aliquid in aliqua hora impole, & pole in alia non remouet id à natura polis. nam hæc dispositio omnis impossibilis, ver. g. q; oē possibile, esse eius est falsum in hora, qn est esse eius cōtrarij in subiecto suo. Cū autem cōsiteatur aduersarius q; aliquid sit impossibile in aliqua hora, possibile vero in alia, iam confessus est q; res sit de natura possibilis simpliciter, non autem de natura impossibilis. & sequitur ex hoc, cū ponitur q; mundum fuisse impossibilem ante innouationem eius æternitate infinita, vt sit, cū innouatus ē, permutata natura eius ab impossibili ad possibile. hæc autē quæstio est alia à qstione, de qua loquebamur, & iam diximus q; processus à quæstione ad quæstionē est operatio philosophica. Cū autem dixit & verificatio in responsione, q; id, quod dixerunt de possibilitatibus, nihil est, quod autē cōcedi debet, &c. licet in

Extra ord. Auer. E hoc

Disputatio

G hoc loco non sit aliquid, quod necesse sit esse tempus eternum, ut dixit, est tamen aliquid, quod necessitatibus possibiliter est essendi medium eternum, & sic etiam tempus: nam Deus gloriosus non defecit esse potens in actione. & non est hic, quod necessitatibus impossibiliter copulationis operationis eius continuè cum esse eius: sed forte oppositum huius indicat impossibilitatem, & est quod non erit potens in aliqua hora, potens vero in alia, & non dicitur de eo quod sit potens nisi temporibus determinatis finitis: & tamen ipse est ens eternum, & antiquum.

H Et redigit questione utrum sit possibile, ut sit mundus antiquus, & eternus, aut innouatus, aut erit posse ut sit innouatus, & impossibile ut sit antiquus. Si autem fuerit innouatus, utrum sit possibile ut sit actio prima, vel ne. Si autem non erit intellectui possibilitas perueniendi in unum horum oppositionum, tunc reuertitur ad auditum. & non numeratur haec questione iter intellectuales. Et, cum dixerimus quod primum impossibile est ei dimittere operationem bonam, & operari prauam, quoniam est diminutio ei, quanto que est maior diminutio quod ponere actionem.

In eternis finitam, & terminatam in actione innouati, cum hoc, quod actio terminata imaginatur ab agente terminato, non aut ab agente antiquo, non terminato, nec in esse, nec in actione? & hoc totum, ut vides, non latet eum, qui habet etiam paucum visum in intellectualibus. Et quomodo est impossibile agenti eterno quin ante actionem, quae emanavit ab eo in praesentia, sit actio alia, & ante actionem actionis, & procedet hoc in intellectu nostro in infinitum, sicut procedit esse eius, si ageretur infinitum.

nam ille, cuius esse non adsequatur tempus, & non comprehendit eum ab extremitatibus eius, necessarie est ut actio eius non comprehendatur a tempore, & non adsequetur ei tempus terminatus. quoniam oportet ens non retardatur actio eius esse eius, nisi quia deficit in esse suo aliquid, scilicet non erit in esse suo perfecto, aut quia est ex eligentibus, & retardatur actio eius esse eius propter electionem. Qui autem ponit quod ab eterno non emanat nisi actio noua, iam ponit quod actio eius aliquo modo est violenta, & quod nulla sit ei electio in actione sua illo modo.

ALGAEZEL.

A It Alga. Tertia ratio de antiquitate mundi est quod Philosophi tenuerunt, dicentes quod esse mundum fuit possibile ante esse eius. nam falsum est ut sit impossibile, deinde fiat possibile. Et hoc quidem possibile non habet principium, & non defecit esse permanens, & non defecit mundum possibilem esse: quoniam non est hora horarum, in qua possibile sit denominare mundum esse impossibilem, & cum possiblitas non defecerit, tunc possibile circa convenientiam possibiliter non defecit. nam dicere est possibile esse est quod non est impossibile esse eius. & cum fuerit esse eius possibile in eternum, non erit falsum esse eius in eternum. si autem, si esset falsum esse eius semper, & inconveniens, dicemus quod est posse esse eius in eternum. si autem est falsum dicere ipsum esse posse in eternum, est falsum dicere possibile non defecit. & si falsum est dicere posse non defecit, erit verum quod possibile habet principium. & cum fuerit verum habere principium, eritante hoc impossibile, & veniet res ad affirmandum horam,

A horam, in qua non fuit mundus pos-
sibilis, & non fuit ipse Deus glori-
potens in eo.

A V E R R O E S.

A It Auer. Qui autem cōcedit q
mundus, anteq̄ fūisset, fuerat
possibilis possibilitate non deficien-
te, necesse est ei esse mundum æternum.
nam id, quod nunq̄ defecit es-
se possibile, si positum fuerit nō de-
ficiente esse, non sequitur expositione
eius inconveniens, & quod est possi-
ble vt sit æternum, necesse est vt sit
æternum. id enim, quod possibile est
ei vt recipiat æternitatem, possibile
B est ei, vt non sit corruptibile, nisi sit
possibile vt corruptum sit æternū.
& iō dicit sapientia Arist. q possibilitas
in rebus æternis est necessaria.

A L G A Z E L.

A It Alga. Dubitatio autem est
vt dicatur mundus nō defecit
esse possibilis innovationis, & nō re-
peritur aliqua hora, in qua nō ima-
ginetur innovationis eius. & cū ima-
ginetur ens in æternum, nō erit inno-
vatum, & non erit quid eueniens cō-
uenientia possibilitatis, sed in contrari-
um eius. & hoc est, sicut sermo eo-
rū deloco, sc. q considerare mundū
C maiorem, & creare corpus supra
mundum est possibile, & sic tenere
aliquid superius aliud supra hoc, &
sic in infinitum, & non est finis pos-
sibilitati additionis, & cū hoc ē ples-
num similit̄ infinitum est impossi-
bile, & sic ens, cuius extremitas non
finitur, impossibile. sed quemadmo-
dum dicit q possibile sit corpus fini-
tum, i. h̄s superficiem, & q non po-
terit cōsiderare id in magnitudine,
& patuitate, sic quoq; possibilitas in
novationis, & principium ipsius esse
non requirit præcessionem, & post-

positionem, & radix estendi innova-
tū est eius, quod est posse, non aliud.

A It Auer. Qui autē ponit q an-
te mūdum fuerat possibilitas
vna numero, quæ non defecit, neces-
se est ei dicere vt sit mundus ætern⁹.
Qui vero ponit q ante mundū fue-
rans possibilitates in æternum, non
finite numerio, vt posuit Alga, in re
sponsione, sequitur ei vt ante hunc
mundum sit mūdus, & ante mun-
dum secundum mundus tertius, &
procedet in infinitum. sicut est in in-
diuiduis hominum: & præcipue cū
ponatur corruptio præcedentis con-
ditio requisita in esse subsequentis. E
ver. g. si Deus glo. erat potes create
ante hunc mundum alium mundū,
& ante illum alium, necesse est pro-
cedere in infinitum. si autē, seque-
retur vt perueniat ad mundum, an-
te quē non est possibile creāt alium
mundum. Attamen hoc non dicunt
Loquētes, & non ponunt id in ratio-
nibus suis, quibus ratiocinantur de
creatione mundi. Quod autē possi-
bile esset vt sit ante hunc mundum
mundus alius in infinitum, hæc qui
Fdē positio existimat q non sit in-
conveniens: sed, cū speculetur de ea,
apparet q sit inconveniens. quoniā se
quitur vt sit natura mundi nā vnius
indiuidui, quod est in hoc mūdo ge-
nerabili, & corruptibili. & erit eman-
atio eius à primo principio, eo mo-
do, quo emanauit ab eo indiuiduū:
& hoc mediāte moto æterno, & mo-
tu æterno: ergo erit hic mūdus pars
alterius mūdi, sicut est in indiuiduis
generabilibus: & corruptibilibus in
hoc mundo, & de necessitate perue-
nit ad mundum æternum in indi-
viduitate, aut procedet. &, cū de ne-
cessitate

E ij cessitate

Disputatio

Gessitate abscinditur processus, igitur abscissio eius in hoc mundo est dignior, scilicet ponendo eum vnu numero, & aeternum.

A L G A Z E L.

Ait Alga. Rō Quarta est. Quoniam ipsi dicunt omne innovatum præceditur à materia: innovatio n.indiget materia: igitur materia non erit innovata. Quod autem innovatur, sunt formæ, & accidēta, qualitates quidem super materias, &c. vsq; ad, & non erit materia pri-mam innovari falsum.

H A V E R R O E S .

Anis est q̄ omne inouatum est possibile ante inouationem eius: & possiblitas præsupponit rem, in qua existit, & est subiectum recipiens rē possibilem. nam possiblitas, quæ est ex parte recipientis, non debet aliquis existimare q̄ sit possiblitas, q̄ est ex agente. cūm euim dicimus de Socrate quod possibile est vt faciat hoc, est aliud q̄ dicere in re facta q̄ sit possibile: quare conditionatur iu possiblitate agentis possiblitas pa-tientis. agens enim impossibile est

Ivt agat impossibilia. &, cūm non sit possibile vt sit possiblitas præcedēs inouatum absq; subiecto omnino: & impossibile est vt agens sit subiectum, nec possibile: nam possibile cūm perueuerit ad actum, auferetur possiblitas: igitur non remanet nisi q̄ sit subiectum possiblitas res re-cipiē possiblitas: & est materia. materia autem nō generatur, in eo q̄ est materia, qn̄ indigeret alia ma-teria, & procedet in infinitum. sed, si materia generaretur, est i eo q̄ est composita ex materia, & forma. & omne generatū generatur ex alio: &

tunc aut procedet in infinitum dire k
Et in materia infinita: & hoc est fal-sum, licet imaginati fuerimus moto rem aeternum: non enim reperitur aliquid in actu infinitum: aut aduenient ad eam formæ, vna quidē post aliam in subiecto quidem non gene-rabili, nec corruptibili, & aduentus ea-rum vnius post ablationem alterius aeternus, & circularis. Si autem hoc fuerit, necesse est esse hic motū aeternum, qui faciat aduentum huius post ablationem alterius, quæ sunt in ge-nerabilib⁹, & corruptibilibus in aeternū. qfn̄ appetet q̄ gnatio vniuscu-lusq; gnatoꝝ est corruptio alteri⁹, & L corruptio eius gnatio alterius, & q̄ nō sit aliquid ex nihilo. nā gnatio ē cōuersi rei, & mutatio eius ex eo, qd⁹ est i potētia, adactū. Quare impossi-bile est vt sit priuatio rei id, quod defert esse, nec eadem cum re, quæ de-nominatur generari, s. q̄ dicamus de ea q̄ generata est, remanet ergo vt sit hic aliquid subiectum forniarum contrariatum, & est id, cui adueniunt formæ successiue.

A L G A Z E L.

Ait Alga. Dubitatio est vt dicatur, possiblitas, quā ponūt, re-vertitur ad iudicium intellectus, & omne, quod intellectus conſyderat esse eius, & non prohibetur ei id conſyderare, appellamus possiblitas. si au-tem prohibetur, appellamus falsum, & inconueniens. si vero non poterimus conſyderare priuationē eius, id appellamus necessarium. Hæc autem sunt iudicia intellectualia, non indi-gentia quidem aliquo, adeo q̄ per-ueniat ei denominatio. Et hoc qui-dem probatur tribus rationibus. & prima est hæc. quoniam, si possi-bilitas determinaret aliquid ens, ad

A ad quod referat, & dicitur q̄ sit pos-
sibilitas ad id, sic etiam impossibili-
tas determinaret aliquid ens, & dici
tur esse impossibilitas ad id. Impossi-
bile autem non habet esse in se, nec
materiam, in qua fiat inconveniens,
adeo q̄ referatur impossibilitas ad
materiam.

A V E R R O E S.

A It Auer. Quòd autem possibi-
litas determinet materiam exi-
stet, hoc patet. qm̄ alia intellecta
vera non euadunt quin determinet
aliquid en extra animam; postq̄ ve-
rum, vt dictum est in definitione
B eius est, vt reperiatur in anima, sicut
reperitur extra animam. igitur non
euadet ex dicto nostro aliquid esse
possibile, quin determinet hoc intel-
lectū aliquid, in quo reperiatur hæc
possibilitas. Attamen, assumere pro-
bationem, q̄ non determinet intellectū
possibilitatis aliquid ens, in
quo sustentatur, est sermo sophisti-
cus. nam impossibile deterret in sub-
iectū, sicut ipsum possibile. & hoc
patet. impossibile enim est oppositū
possibilitatis. contraria autem opposita
determinant proculdubio subiectū.
nā impossibilitas est negatio possibi-
litatis. si aut̄ possibilitas determina-
uerit subiectum, tūc impossibilitas,
que est negatio huius possibilitatis,
determinat etiam subiectum, vt dici-
mus q̄ esse vacuum est impossibile,
qm̄ esse dimēsiones separatas est im-
possible extra corpora naturalia, &
infra: & dicimus q̄ ambo contraria
impossible est esse in eodem subie-
cto. & dicimus q̄ est impossibile duo
esse vnum: & hoc quidem in esse. &
totum hoc est manifestum per se: &
nihil est consideratio huius sophisti-
cationis hic adductæ ab eo.

A L G A Z E T.
A It Alga. Et secunda est, qm̄ ni-
gredo, & albedo, determinat
intellectus in eis ante esse earum q̄
sint possibles. Si aut̄ hæc possibilitas
referatur ad corpus, in quo sunt, ita
q̄ dicatur dispositio eius, q̄ hoc cor-
pus pōle est vt denigretur, & dealbe-
tur. & cū albedo in se non sit possibi-
lis, & non habeat denominationem
possibilitatis: sed pōle est corpus, &
possibilitas referet ad id: tunc dicim⁹.
quid est iudicium nigredinis, & albe-
dinis, in se, vtrum sit pōle, aut neces-
sarium, aut impōle? & nō pōt euadi
quin dicat q̄ sit pōle. & significat q̄
intellexus, & determinatio circa poli-
tatem nō indigent pōne substantiæ
entis, ad quod referatur possibilitas.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hæc est fallacia. nam
pōle dī de recipiente, & fcepto:
id aut̄, quod dicitur de subiecto reci-
piente, opponitur ei impossibile: id
vero, quod dī de recepto, opponitur
ei necessarium. Quod autem deno-
minatur à possibilitate, cui opponit
impōle, nō est id, quod exit in actū
à possibilitate, ex eo q̄ exit in actū.
qm̄, cū exierit, auferetur ex eo possi-
bilitas. denominatur tñ à possibilita-
te, ex eo q̄ est in potentia. & subiectū
huius possibilitatis est subiectū, qd̄
permutatur ab esse in potentia ad es-
se in actū. & hoc est manifestū ex
definitione possibilis. nam est id, qd̄
non est, & est in posse vt sit & nō sit.
Et hoc nō ens possibile, nō est pōle
ex eo q̄ non est, nec ex eo q̄ est in
actū, sed est possibile ex eo q̄ est in
potentia. Et ideo dixit secta Nama-
tezela q̄ id, quod non est, sit substā-
tia quadam, nam id, quod non est,
est cōtrariū ipsi esse: & vnuquodq;
E iiij differt

Disputatio

G differt ab alio . & , cùm auferatur priuatio alicuius rei , est loco eius esse eius . & , cum auferatur esse eius , est loco eius priuatio eius . & , qñ substantia priuationis , impole est vt cōuertatur in esse , nec substantia esse conuertatur in priuationē , nec esse est vt recipiens ea sit quid tertium præter ea , & est id , quod denominat à possibilitate , & generatione , & permutatione à denominatione priuationis ad denominationē ipsius esse . priuatio . n. nō denominatur à generatione , & mutatione , nec ies , quæ sit in actu , denominatur hoc : & gñatum ,

H cùm erit in actu , auferatur ab eo denominatio gñationis , & mutationis , & possibilatis : ergo non potest euadiri de necessitate ab aliquo denominato à generatione , & mutatione , & conuersione ex priuatione ad esse , si cur est in permutatione cōtrariovñ vnius ad aliud , s. qñ necessitatem sit esse eis subiectum , in quo adueniunt vnum quidem post ablationē alterius , nisi qñ in mutatione , quæ est in alijs accidentibus , est in actu , in substantia vero in potentia . Nec possum usetiam ponere hoc denominatum à possibiliitate , & mutatione rem , quæ est in actu , s. ex qua sit generatio , ex eo qñ ē in actu . qñ hoc etiam dereditur : id aut̄ , ex quo sit gñatio , oportet ut sit pars gñati . Igitur hic est subiectū necessario recipiens possibilitatē , qđ est sedes mutationis , & gñationis : & est id , quod dicitur gñari , & mutari , & permutteri ex priuatione ad esse . Nec possumus ponere hoc de natura rei exentiis in actu , s. de natura entis in actu . nam , si hoc est , nō generaretur ens . generatio . n. est ex nō ente , nō ex ente . nam natura est qđ , ad quod conuenerunt Philosophi ,

& sesta Mahatazela qñ reperiatur : ni si qñ Philosophi tenet qñ non erit denudatum formis repertis in actu , sci licet non erit denudatum ipso esse & permutat tñ ex esse ad esse , sicut permutatur sperma exempli gratia ad sanguinem , & permutatio sanguinis ad membra sensitiva . nam , si esset denudatum ipso esse , esset ens in se . si autem esset ens in se , nō esset ex eo generatio . & hoc quidem apud eos est id , quod appellat materiam : & est causa generationis , & corruptionis : & omne ens denudatum ab hac natura est apud eos non generabile , nec corruptibile .

A L G A Z E P.

A It Alga . Tertia vero , qñ animæ humanæ apud eos sunt substantiae existentes per se , & non sunt corpus , neq; materia , nec copulae ad quatuor materię , & sunt in nouatax , p ut id tenet Auicenna , & verificantes ex eis , & habent possibilitem ante innovationem suam , & non habent substantiam , nec materię vt sit possibilitas eatum denominatio relativa , & non reducitur ad possiblē potestis , nec ad agens , & sciendo ad quid reducitur , cōuertitur hoc cōtra eos . M

I ex qua sit generatio , ex eo qñ ē in actu . qñ hoc etiam dereditur : id aut̄ , ex quo sit gñatio , oportet ut sit pars gñati . Igitur hic est subiectū necessario recipiens possibilitatē , qđ est sedes mutationis , & gñationis : & est id , quod dicitur gñari , & mutari , & permutteri ex priuatione ad esse . Nec possumus ponere hoc de natura rei exentiis in actu , s. de natura entis in actu . nam , si hoc est , nō generaretur ens . generatio . n. est ex nō ente , nō ex ente . nam natura est qđ , ad quod conuenerunt Philosophi ,

A V E R R O E S.

A It Auer . Nunq̄ vidi sapientis esse dictum , qñ anima fuerit in nouata innovatione vera , & postea qñ sit remanens , nisi id , quod recitauit Auicenna . omnes tamen confitentur qñ innovatio eius sit relativa , & est peruentio eius ad possibilites corporales , recipientes quidem hanc continuationem , sicut possibilites , quæ sunt in speculis ad copulationem radij Solis cum eis . & haec possibilitas apud eos non est de natura possibilatis formarum generatarum

Araturum, & corruptarum, sed est pos-
sibilitas modo, quo opinari demō-
strationē adducere nos ad eam. & su-
biectum huius possibilitatis est natu-
ra diuersa à natura materiæ & non
percipiet opiniones eorum i his re-
bus nisi qui operā dederit libris eoz
cum conditionibus, quas dixerunt.
& attributa, quæ dixerent, cum per-
fectione scientiæ innatæ, & magistro
sapiente. Dubitare aut̄ Alga. his re-
bus hac dubitatione non cōuenit ta-
li, qualis ipse est. Nam nō euaderab-
vnō duorū aut enim ipse sciuīt hęc
omnia secundum veritatem, & ad-

Bdixit ea hic pr̄ter veritatem: & hęc
est operatio prauorum: aut non in-
tellexit ea secundum veritatem, &
dubitauit in sermone, mediante re,
quæ non comprehendit scientiam:
& hęc est operatio ignoratiū. Iste
autem vir, absit apud nos ab his dua
bus denominationibus, licet nō pos-
sint boni euadere, quin vilipendant
eum. Attramen vilipensio Alga. est
cōpilatio huius libri. & forte coactus
fuit propter tempus, & locum eius.

ALGAZEL.

C It Alga. respondens pro Philo-
sophis. Si autem dicatur reuer-
sio possibilis ad iudicium intelle-
ctus est quid falsum. qm̄ nihil est iu-
dicium intellectus, nisi sciētia de pos-
sibilitate: possibilitas autem est sci-
tum, quod est diuersum à scientia.
sed scientia est, quæ id comprehēdit,
& id sequitur, & alligatur ei, prout
est. Scientia autem, si imaginatiū fuerit
q̄ sit priuatio eius, non desperdi-
tur scitum, quod est possibile, sed re-
manet possibile possibile, licet non
sciatur. Scitum vero, cùm imagina-
tum fuerit auferri, auferetur sciētia.

Scientia autem, & scitum sunt duo, D
quorum unum est sequēs, aliud ve-
ro attrahēs, &c. vsq; ad, & erit possi-
bilitas denominatio eis hac via.

AVERROES.

A It Auer. Quod posuit in hoc
capitulo est fermō verus, & de-
clarabitur tibi hoc ex eo, quod dixi-
mus de stelligētia naturę possibilis.

ALGAZEL.

A It Alga. contradicens sapienti-
bus. Et responsio est q̄ reuer-
sio possibilis, & necessitatis, &
impossibilitatis ad iudicia intelle-
ctualia est vera. & id, quod dixe-
runt, quod dispositio iudiciorum
intellectus est scientia eius, & scientia
determinat scitum, dicitur eis,
quemadmodum coloratio, & ani-
malitas, & alia iudicia vniuersalia
sunt permanētia in intellectu apud
eos, & sunt scientiæ, quibus dicitur
non esse scita, & scita quidem corū
non habent esse demonstratū, adeo
q̄ declarauerunt Philosophi quod
vniuersalia reperiuntur in scientiis,
non autem demonstrata: esse vero,
demōstratum est in particularibus
individuilibus, quæ sunt sensibilia, I
non autem in intellectu, sunt tamē F
causa conſiderationis intellectus, &
faciendi iudicium abstractum à ma-
teria in intellectu: ergo coloratio est
iudicium abstractum in intellectu
pr̄ter nigredinem, & albedinem.
& non potest imaginari, cùm fue-
rit color, qui non sit niger, nec al-
bus, nec alijs color. & confirma-
ta est intellectui forma coloratio-
nis absque differentia, & dicitur
quod sit forma, cuius esse est in
scientiis, non autem demonstrata

Disputatio

G si aut̄ hoc non fuerit impossibile, sic non erit impōle id, quod diximus.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hic est sermo sophisticus. nam possibilitas ē quid

Sciā non vniuersale habens particularia re-
ē rei vñis, perta extra animam, vt sunt alia vni-
sed parti- uersalia. scientia autem non est sciē-
culariū in tia rei vniuersalis, sed est sciētia par-
vñi. vide 1. ticularium modo vniuersali, quem
8. & alia facit intellectus in particularibus, cū
ibiano- abstrahit ab eis naturam unam cō-
tata. Vide Ale. Aph. munem, quæ diuisa est in materiis,
lib. 1. Quæ & vniuersale non est natura eius na-
stio. natu-
ral. q. 3. tura rerū, quibus est vniuersale. At-

H tamen ipse in hoc sermone fallitur, accipiens quidem naturam possibili-
tatis pro natura vniuersali, absque
eo, q̄ sint ibi particularia, in quibus
sustentatur hoc vniuersale, s. possibili-
tas vniuersalis. vniuersale autē nō
est scitum, sed cum eo sciuntur res,
& est quid repertum in natura rerū
scitare in potentia. &, nisi esset hoc et
set comprehensio eius particulariū,
in eo q̄ sunt vniuersalia, comprehen-
sio falsa. hoc aut̄ sic esset, si nā sciri es-
set particularis per se, nō aut̄ per acci-
dens. sed est contrarium, s. q̄ scitum
est particulare per accidens, vniuer-
sale vero perse. & ideo cūm non cō-
prehendit id intellectus, ex eo q̄ est
vniuersale, fallitur in eo, & iudicat
de eo iudicio falso. cūm autem ab-

I straxerit naturas, quæ sunt in parti-
cularibus à materijs, & posuerit eas
vniuersales, bene pōt de eis iudicare
iudicio vero, & q̄ nō misseantur ei
naturæ. & possibilitas est vna harū
naturarum. Ulterius sermo Philoso-
phorum q̄ vniuersalia reperiuntur
in intellectu, non autem demonstra-
ta, intentio eorum in eo est, q̄ reperi-
untur in actu in intellectu, non au-

tem demonstrata, & non ponunt q̄ K
non reperiuntur omnino demonstra-
ta, sed vclunt q̄ sunt in potentia, &
non in actu. nā, si non essent, oīno es-
sent falsa. &, cūm fuerint extra intel-
lectum, sunt in potentia, & possibile
est extra aīam in potentia. ergo hoc
mō assimilatur natura eorū naturæ
possibilis. Et ex eo conatus est face-
re sophisticationem, qm̄ assimilauit
polītatem vñibus, quia sunt conue-
niētia, & eadē, circa esse, qđ ēst in po-
tentia. Ulterius posuit q̄ Philosophi
dñt q̄ vñia non hñt esse extra animā
omnino, & intulit ex hoc, q̄ possibi-
lē nō hñt esse extra aīam oīno. O
quanta est vilis hęc fallacia, & corru-
pta sententia huius hominis. L

A L G A Z E L.

A It Alga. Cū aut̄ dicunt si ima-
ginaret priuatio intellectuū, aut occultatio eorū, nō ausereſ possi-
bilis, dicimus, si imaginaret pri-
uatio eorū, vñrum iudicia vñia, & sūt
genera, & species, essent priuata. Cū
autē dixerint sic, quia nihil hñt, nisi
iudicia in intellectu, sic etiam est di-
ctum nostrū de possibilitate. & nul-
la ē differētia inter ambas naturas.
Si autem existimauerint q̄ reman-
sint in scientia Dei glo. sic et est ser-
mo de possibilitate, & necessitate. &
intentum est ostendere cōtradicō-
nem verborum eorum. M

A V E R R O E S.

A It Auer. Apparet ex hoc ser-
mone contadictio sui ipsius,
& ignorantia eius. nam magis suffi-
ciens, quod sit in eo, fundatur super
duas propositiones, quarum vna est
q̄ ipse declarauit quod possibilitatis
aliqua est particularis extra ani-
mam, & aliqua vniuersalis, & est
intel-

A intellectum illorum particularium. & est sermo non verus. Si autem dixerint quod natura particularium extra animam ex possibilibus est natura vniuersalis, quod est in intellectu, tunc non haber nec naturam particularis, nec vniuersalis, aut erit natura particularis natura vniuersalis. & haec omnia sunt dementiae, & chimera. & quomodo cumque sit, vniuersale habet aliquid esse extra animam.

A L G A Z E L.

A It Alga. Excusatio autem de impossibilitate, quod referat ad materiam, quae attribuitur rei, cum prohibetur ei contrarium eitis, non omnis proposito impossibilitas est sic. nam esse socium Deo glo. est falsum, & non est materia, ad quam refertur impossibilitas. Si autem existimauerint quod falsitas socii est separatio Dei glo. in se, & esse eius est necessarium, & separatio refertur ad id, dicimus eis quod non est necessarium. mundus enim est cum eo, igitur non est separatus. Si vero existimauerint quod separatio eius à simili est necessaria, & contradicentes necessario est impossibile, & est relatio eius ad id, dicimus quod dispositio separationis Dei glo. à mundo, non est sicut separatio eius à simili. nam separatio eius à simili est necessaria, & separatio eius à creaturis non est necessaria.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hic totus est sermo vanus, & cadens. quoniam non est dubium apud eum quod iudicia intellectus sunt iudicia ei secundum naturas rerum extra animam. & si non esset extra animam, nec possibile, nec impossibile, tunc essent iudicia intellectus in hoc, ac si non esset iudicium, & non esset differentia inter

intellectum, & imaginationem. Et se autem simile Deo glo. est impossibile in esse, sicut ipse est necessarium in esse. & non est opus multiplicate sermonem in hac questione.

A L G A Z E L.

A It Alga. Adhuc excusatio est inconveniens in animabus innatis, habentibus substantias separatas, & possibilibus antea ad innouationem: & non est ibi aliquid, cui attribuitur. Cum autem dixerint quod materia possibile est ut elegant eam animae istae, sunt relationes longae. Si autem hoc vobis sufficit, non est absurdum, quin dicatur **E** quod dispositio possibilitatis innouata est quod potens id possibile est ei ut id innouet, & erit relatio eius ad agens, licet non fuerit innatum ei, sicut est relatio animae ad corpus patiens, quae uis non sit ei innatum. & nulla est differentia inter proportionem ad agens, & proportionem ad patiens, cum non fuerit quid innatum in ambo bus subiectis.

A V E R R O E S.

A It Auer. Intendit inferre eis, si posuerint possibilitem in innouatione animae, non innatam in materia, quod si possibilitas in paciente **E** ut possibilitas in agente in emanatione actionis ab eo, & erunt aequales ambique possibilitates. & hoc est inconveniens. quoniam secundum hanc positionem adueniet anima, quod si vellet corpus ab extra, sicut vult faciens factum, & non erit ut dispositio in corpore, quod ad modum non erit faciens dispositio in facto. Attamen responsio ei est quod non prohibetur quin reperiantur aliquae ex perfectionibus, quae currunt cursu dispositionum, cum separatur subiectum

Disputatio

G etum eius, ut nauta in nau, & facies cum instrumento, quo operatur. Si autem est corpus tanquam instrumentum animæ, ipsa quidem est dispositio separata. Sed non est possiblitas, quæ est instrumento, ut possiblitas, quæ est agenti: sed reperit instrumentum in ambabus rebus simul, id est possibilitate patientis, & possibilitate agentis. & ideo sunt instrumenta mouentia, & mota. & in eo φ sunt mouētia, reperitur eis possiblitas, quæ est in agēte: & in eo φ sunt mota, reperitur eis possiblitas, quæ est in paciente. & non sequitur

H eis ex positione animæ separatae ut ponatur possiblitas, quæ est in recipiente, eadem cum possiblitate, quæ est in agente. Ulterius possiblitas, quæ est in agente, apud Philosophos non est iudicium intellectuale tantum, sed iudicium de re extra animam. & non est utilitas contradicēti, assimilanti quidem vnam duarū possibilatum alteri. Et, quoniam considerauit Alga, φ isti sermones omnes faciunt dubitationes, & confusionem ei, qui non potest eas soluere, & est op^o prauorum Sophistarum, ideo dixit.

I A L G A Z E L.

A It Alga. Sicutem dixerit adhęsistis in omnibus quæstionib^o oppositioni dubitationibus cum dubitationibus, & non euadet id, quod posuistis, à dubitationibus, dicimus dubitatio declarat corruptionē sermonis proculdubio, & soluuntur modi dubitationum, considerando dubitationem, & quæstum. Nos autem non intendimus in hoc libro nisi adaptare opinionem eorū & mutare modos rationum eorum cum eo, cum quo declarabitur de-

structio eorum. & non incumbem⁹ K ad sustentandum opinionē aliquā. Vnde non egrediemur ab intentione libri, nec complebimus sermonē in affirmando rationem demonstratē in nouationem mundi: quoniam intentione nostra est destruere rationes eorum, notificando id, quod se quitur. affirmare vero opinionem veram, derelinquimus in alio libro quem edere decreuimus in hoc, domino concedente, quem Fundamentalegum appellabimus: in quo quidem affirmationem facere intendimus, sicut in hoc libro destructione facere volumus. L

A V E R R O E S.

A It Auer. Oppositio autem dubitationibus cum dubitationibus non facit destructionem: facit tamen confusionem, & dubium ei, qui fecit dubitationes dubitationibus, & non verificatur apud eum vna duarum dubitationum, & destructione dubitationum, quæ opponuntur ei. Et plurimi sermonum, cum quibus opposuit hic vir, sunt dubitationes evenientes, cum adducuntur sermones eorum, aliquas apud aliquem, & assimilantur diversi adiuvicem. Attamen hæc quæstio non est perfecta, quæstio enim perfecta est, quæ facit destructionē opinionis eorum secundum rem ipsam, non secundum sermonem dicentis. ut est positio eius, φ sit possibile aduersario φ possiblitas sit iudicium intellectuale, ut ponunt hoc in vniuersali. Nam, si conceditur verificatio similitudinis inter ea, non sequitur ex hoc destructione essendi possibilatem iudicium adhærens ipsi esse. sequeretur enim ex eo vnu duorum, aut destructione essendi vniuersale

A uersale in intellectu tantum , aut eē possibilitem in intellectu tātūm . Et debuit incipere adaptare veritatem , antequam inciperet de eo , qđ facit confusione m̄ consyderantibus & dubitationem , vt non moriatur consyderans , antequā incumbat libro illi , aut moriatur ipse , antequā compoat eum . qui quidem liber adhuc non peruenit ad nos : & forte nos edidit eum . Cum autem dixit qđ ipse non intendit in hoc libro aliquam opinionem sustentare , dixit hoc , vt non existimetur de eo qđ ipse intendat sustentare opinionem

B sectæ Astriæ . & apparebat ex libris de dicatis ei quodd reuersus est in scien tiis diuinis ad opiniones Philos ophorum . & ex magis apparentibus de eis in hoc , & verior in confirmatione eius est liber eius , appellatus Fenestra luminarium .

DISPUTATIO II.

De destructione sermonis eo rum de æternitate mundi , & temporis , & motus .

ALGAEZ.

C IT Alga . Scias qđ hęc disputatio est ramus primæ . quoniā mundus apud eos , sicut ē antiquus , non habens principium in esse suo , sic est æternus , non habens finem in fine suo : & non potest imaginari finitas , nec corruptio eius , sed nunquam deficit , nec deficit sic esse . Rationes autem eorum quatuor , narratæ circa antiquitatem eius , extenduntur circa æternitatem eius . & dubitatio contra eas est , sicut dubitatio hic absq;

D differentia . Nam ipsi dicunt qđ mun dus est causatus , & causa eius est antiqua , & æterna : & sic est simul causatum cum causa . & dicunt qđ , cum non mutatur causa , non mutat causatum , & causa eius remanebit . & super hoc ædificauerunt prohibitio nem innovationis & ipsam eam currit circa ablationem cessationis cursu primæ . & hęc est via eorum prima .

Secunda autem est , quoniam mundus , cum corrumperit , erit corruptio eius post eē ei⁹ , & erit in eo post , ergo fuit in eo tempus . Tertia vero via est , qđ possibilis estendi nō cessat . & sic esse possibile potest esse in E cōuenientia possibilis , nisi qđ hęc ratio non est fortis . nam nos negamus qđ sit antiquus ex parte ante , & non negamus qđ sit æternus à parte post , si fecerit Deus glo . eum remaneat in æternum : cum non sit de necessitate innovati ut habeat finem , & de necessitate actionis est ut sit in nouata , & ut habeat principium . Et non est necesse apud aliquem , ut sit mundo procul dubio finis , nisi apud Ela abo alhaui alhalaph . qui quidem dixit sicut est impossibile in tempore præterito esse reuolutiones infinitas , sic etiam est in futurū . F & est falsum . quoniam omne futurum non ingreditur in esse omnino non comprehenso , nec æquale . præteritum vero iā ingressum est totum in esse comprehenso , licet nō fuerit æquale . & cum declaratū fuerit nos non denegare remanentiam mundi ex parte intellectus in æternum , sed potest stare remanentia , & finitas eius : ergo cognoscit quæ pars possibilis conuenit in lege . & consyderatio in eo non dependet in te intelligibili .

▲VER-

Disputatio

6

A V E R R O E S .

A It Auer. Quod autem dixit, q̄ id, quod sequitur ex ratione prima eorum de antiquitate mundi in præteritum, sequitur idem ex ea in futurum esse verum: & sic etiam est in ratione secunda eorum. Cum autem dicunt quòd nō sequitur in tertia ratione in futurum id, quod sequitur in præteritum secundum opinionem eorum, quia nos negamus ut sit mundus æternus in præteritum, & non est falsum ut sit æternus in futurum, nisi apud Auوالھـ زـلـ الـھـلـاـھـ، qui quidem tenet esse

H mundum æternum ex duabus extremitatibus falsum, nō est, sicut dixit, quoniam, cum concedunt eis quòd mundus non defecit possiblitas ei⁹ & quòd possiblitas evenit ei, tāquā quid eum sequens, quo mensuratur hæc possiblitas, sicut evenit enti possibili, cum exierit in actum hæc dispositio, & apparet de hoc spacio q̄ non habuerit principium, verificabitur eis tempus non habere principium. hoc enim spacium nihil aliud est nisi tempus. & appellatio eius, qui appellauerit id dahar, id est æternū, nihil est. Et, cum fuerit tempus co-

I pulatum possibilitati, & possiblitas copulata esse moti non habet principium. Cum autem dixerint q̄ omne, quod reperitur in præteritu, habet primum, est propositio falsa: quoniam primum reperitur in præteritum æternum, sicut reperitur in futurum. Distinctio autem eoru in hoc inter primum, & operationē eius, est ratio indigens demonstratione. quoniam esse eius, quod fuit in præteritum non æternum, est aliud ab esse eius, quod fuit in præteritum æternum. nam id, quod fuit

in præteritum non æternum est finitum ex duabus extremitatibus. s. habet principium, & finē. quod vero est in præteritum æternum non habet principium, nec finem, neque cessationem. & ideo, quia non ponunt Philosophi q̄ motus circularis habeat principium, non sequitur eis ut habeat finem: quoniam ipsi non ponunt esse eius in præteritum esse generabile & corruptibile. & qui cōcedit hoc eis, contradicit verbis suis. & ideo fuit hæc propositio vera, q̄ omne habens principium habet finem. Quòd autem sit quid habens principium, & non finem nō est verum, nisi q̄ possibile fiat æternū. nam omne habens principium est possibile. Quòd autem sit aliquid possibile, ut recipiat corruptionem, & recipiat æternitatem, est quid non scitum, & debet speculari de eo. Et iam speculati sunt de eo Antiqui, & Hauoalhauil conuenit cum philosophis in eo, q̄ omne innouatum corrumptur, & est consequens fortissimum ad eradicandum sermonem de innouatione mundi. Qui autē distinguit inter præteritum, & futurum, q̄ id, quod fuit in præteritum, iam exiit totum in esse: id vero, qđ M erit in futurum, non exit totum in esse: exit enim de eo aliquid, & aliquid non: est sermo fallax. Nam id, quod fuit in præteritum: in rei veritate iam exiit in tempore: & quod exiit in tempore, id excedit tempus ex duobus lateribus, & habet totū, & est finitum necessario. Quod vero non exiit in præteritum, ut rest pcessus eius, quod innouatur, nō exit in præterito, nisi æquiuoce. sed ipsum cum præterito durat in infinitum, & non habet totum. totum vero

A quo ex partibus eius tempus enim nō reperitur ei principium primum, in nouatum in præteritum. nam omne principium innouatum est in tē pore præsenti: & omne tempus præ sens habet ante id præteritum: ergo id, quod reperitur æquale temporis, & tempus est æquale ei, necesse est ut sit infinitum, & q̄ non exeat ex eo in esse præterito, nisi partes eius, quas comprehendit tempus ex duo bus lateribus: sicut non exit in esse moti ex tempore in rei veritate, nisi instans, nec ex motu, nisi id, quod mouetur in magnitudine, in qua

B mouetur in instanti, de quo quadratur. Nam quemadmodum ens, qđ non defecit in præteritum, non dicimus qđ id, quod transit ex esse eius, exiit nunc in esse: nam, si hoc esset, erit esse eius principium, & tempus id comprehendit ex suis lateribus: sic dicimus de eo, quod est cum tē pore, non autem in eo, & in revolutionibus præteritis, qđ exit ex eis in esse imaginabili id, quod ex eis comprehendenter tempus. Quę vero sunt cum tempore, adhuc non excent in esse: sicut non exit in esse præteritū

C id, quod nou defecit esse, postquam non comprehendit id tempus. Cū autem imaginatus fueris ens æternū, operationes quidem eius non retardantur ab eo: sicut est mos omnis entis, cuius esse est perfectum, vt sit tale. nam, si ipsum fuerit æternū, & non exiuerit in tempore præterito, sequitur necessario vt non exeat operationes eius in tempore præterito. nam, si exiuiscent, essent finitæ: & hoc ens æternū non deficeret esse absque operatione. & id, quod nō defecit nō operari, est necessario impossibile. Et est conueniens enti,

cuius esse non exit in tempore, & id D non comprehendit tempus, vt sint operationes eius tales, nam nulla est differentia inter esse entis, & operationes eius. Si autem fuerint motus orbium cœlestium, & eius, quod se quitur ex eis, operationes entis æterni, cuius esse non exit in esse præterito, necesse est vt operationes eius non excent in tempore præterito. Et nō omne, quod dicitur de eo nō exire, possibile est vt dicatur de eo iam exiuisse in tempore præterito, nec qđ iam finitum est. omne enim habens finem habet principium.

Vlterius, cum dicimus de eo non de E fecisse, est negatio processus in tempore præterito, & habere principiū.

Et qui ponit exitum fuisse in tempore præterito, ponitei principiū. & ipse quidem petit principium in quaestio. Et, cum non sit verum, id, quod non defecit cum esse æterno, iam exiuisse in esse, nisi exiuerit ens æternū in esse, cum exit in tempore præterito. Igitur, cum dicimus omne præteritum iam exiuit in eē, intelliguntur de eo duo. quorum unum est, qđ omne, quod exiuit tempore præterito, iam exiuisse in esse: & hoc est verum. præteritum vero copulatum ipsi esse, quod non defecit. s. quod non euadet ab eo, nō cōuenit vt dicamus exiuisse in esse. nā, cum dicimus de illo exiuisse, est contrarium eius, quod dicimus, qđ sit copulatum enti æterno. & nulla est differentia in hoc inter operationem, & esse. s. qđ qui concedit possibilitatem esse entis, quod non defecit in præteritum, debet etiam concedere qđ sint operationes, quę non defecerunt antea in præteritum. & nō est necesse vt sint operationes eius omnia

Disputatio

Gomnino positæ in esse, sicut non sequitur in duratione substantia eius in præteritum, ut exierit in esse. & hoc totum est manifestum, ut vides. Hoc autem esse primum possibile est ut faciat operationes, quæ non defecerunt, nec deficiunt. & si hoc fuerit impossibile in operatione, erit quoque impossibile in esse. nam oœ ens operatio eius est copulata ei in esse. Isti autem homines ponunt impossibilitatem operationis æternæ ei, & esse eius æternum. & hæc est ultimitas erroris. sed dare non ē innouationis mundo, ut dat lex, ē magis proprium, quam quod dat secta Aßtaria. nam operatio, in eo quæ est operatio, est innouata. Imaginatur tamen antiquitas in eo, quoniam hæc innouatio, & operatio innouata non habet principium, nec finē. Dixi, & ideo difficile est Mauris appellare mundum æternum, & Deū æternum. & ipsi non intelligunt de æterno, nisi non habens causam. & iam vidi aliquos sapientum Maorum adhærere huic opinioni.

ALG AZEL.

A It Alg. Via autem Quarta eorum sequitur. quoniam ipsi dicunt, cum corrumperit mundus, remanet possiblitas esse eius, nā possibile non sit inconveniens, & est attributum relatiuum, & indiget omnne innouatum secundum opinionem eorum materia præcedent, & omnne corruptum corrumperit ad materiam præcedentem. materia autem, & radices non corrumpuntur: corrumpuntur tamen formæ, & accidentia, quæ sunt eis.

VERROES.

A It Auer. Cum autem ponitur aduentus formarum circulari-

ter in eodem subiecto, & ponatur quæ agens in hac circulatione est agens, non deficiens, non sequitur ex hac positione falsum. Si vero ponitur aduentus vnius post ablationem alterius in materia infinitæ, reperitur infinitum in actu. & hoc ē falsum. & magis absurdum est ut sit aduentus vnius post ablationem alterius ex agentibus in nouatis. quare non ē verum hoc modo quæ homo generetur omnino. ab homine, nisi ponatur hoc circulariter in eadem materia, ita quæ erat corruptio aliorum hominum præcedentiū materia subsequentiū & esse aliorum præcedentiū currit cursu agentis, & instrumenti cum subsequentibus. & hoc totum est per accidens. quoniam, cum sint hæc tamen quam instrumenta agentis non deficientis, generatur homo medianus homine, & ex materia hominis. & hoc totum: cum non dividitur hac divisione, non evaderet confyderans in his rebus à dubitatib⁹, ex quibus nō potest saluari. Et Deus glo. M

ponat, & nos cum his, qui pertinuerunt ad gradum sapientum, attingentium ad finem veritatis circa possibile ex operationibus eius, & necessarium, quod non finitur, & totum hoc, quod diximus hic, non declaratur in hoc loco. Et debet speculari de eo cum prudentia, & assiduitate firmi cōdōnes, quas declarauerūt Antiq, & eas cōdōnes posuerūt in speculatione. & impole ē cum hoc, quæ audiat hō sermones contradicentium in ore, de qua speculatur, si dilexerint esse ex hominibus veritatis.

ALGA-

A L G A Z E L.

A It Alga. Et respōsio omnium est, quod diximus. separauim⁹ tamen hanc disputationem, quoniam habent in ea duas alias rationes. quārum Prima est, quam tenuit Galenus, dicens si Sol exempli gratia recipere corruptionē, appareret de eo resolutio in tempore successiō : & tamen aspectus significantes mensuram eius post tot milia annos nisi significant nisi hanc mensuram. &, quia non resoluitur in his temporibus, longis indicat q̄ non corrumpeatur. Dubitatio autem de ea ē multa.

B tis modis. quorum Primus ē, & forma huius rationis talis ē. Si Sol corrumperetur, non est dubium q̄ eueniret ei resolutio: sed consequēs est falsum: ergo & antecedens etiam falsum. & est syllogismus, qui appellat apud eos conditionalis copulatus. Quæ quidem conclusio non sequit̄ quoniam antecedens non est verū, nisi copuletur ei alia conditio. nam, cum dicit si corrumperetur, impossibile est quin resoluatur, hoc consequens non sequitur ipsum antecedens, nisi cum additione conditio- nis. & est vt dicatur, si corrumperet

C corruptionē resolutiuā, impossibile est ei quin resoluatur in longitudine temporis, aut declarabitur q̄ nō sit corruptio, nisi per viam resolutionis, ad hoc vt sequatur consequēs ab antecedente, & tamen non conceditur ei, quod non corrumpit res nisi per resolutionem. Sed resolutio est vna speciem corruptionis. Et non est inconveniens vt corrumperatur res in esse suo, & est in hora perfectionis sux.

A V E R R O E S.

A It Auer. Res autem, cum qua contradixit huic sermoni, est, quia consequētia inter antecedens & consequēs non est vera. nam corruptum non oportet vt resolua- tur, cum corruptio aliquando proueniat rei ante resolutionem. Atta- men consequētia vera est, cū ponit̄ corruptio secundum cursum na- turalem, & non ponit̄ coacte, & concedatur etiam q̄ corpus celeste sit viuens. nam omne viuens, quod corrumpit secundum cursum na- turalem, resoluitur, antequam cor- rumpat̄ necessario. Sed iste sunt propositiones, quas non concedit aduersarius de cœlo, nisi cum demō stratione. Quare fuit sermo Galeni rhetoricus. Et quod cautius est in hoc sermone est q̄ cœli, si corrumpen- terunt, corrumperentur quidem aut ad elementa, ex quibus compo- nuntur, aut ad aliam formam, eo q̄ spoliarentur forma sua, & recipere aliam formā, vt accidit formæ sim- plicium, cum generatur aliquod eo- rum ab aliquo, sc. elemēta quatuor. Si aut̄ corrumperetur ad elemēta, il- la ēēnt pars alterius mūdi. nā nō co- uenit vt sint ex elemētis cōtentis in eis. qm̄ ista elemēta sunt pars nō ha- bens mēsurā respectu eorū: immo prop̄tio eorū ad illa est p̄portio puncti in circulo. Si vero spoliaren̄ forma sua, & recipere aliam, erit hic corpus sextum contrarium eis, quod nō est nec cœlum, nec terra, nec aqua, nec aer, nec ignis. & hoc to- rum est falsum. Cum aut̄ dixit q̄ nō resoluitur, est famosum, & est diuer- sum à primis vetis. & iam dictū est de quo genere sunt iste proposi- tiones in libro Posteriorum.

ALG A-

E

F

Disputatio

G

A L G A Z E L.

A It Alga. Secundus vero, si concedimus ei hoc, & quod non sit corruptio, nisi per resolutionem, unde scietur quod non euenerit ei resolutio? Aspicere autem obseruantias est falsum: quoniam non scitur mensura eius, nisi prope veritatem. & Sol, qui dicitur quod sit maior terra. 170. vici bus aut prope hoc, si diminuta fuerit ab eo mensura parua exempli gratia, non appareret sensu. & forte fuit hucusque in resolutione. & iam diminuta est mensura palmi, aut amplius, sensus ramen non potuit id comprehendere: quoniam mensura eius in scientia Perspectiva non scitur nisi prope veritatem. quoniam sicut gemma, & aurum sunt composita ex elementis apud eos, & tamen recipiunt corruptionem, deinde si reponatur una gemma per centum annos, non erit diminutio eius sensibilis. & forte proportio eius, quod diminuitur a Sole in mensura temporis obseruantiarum est sicut proportio eius, quod diminuitur a gemma in centum annis. & hoc quidem non apparet sensui, & indicat quod natura eius est in ultimitate corruptionis. Et iam dimisimus recitate multas rationes huius generis, quas negant intelligentes, & posuimus hanc rationem, ut sit speculum, & exemplum eius, quod dimisimus, & contemti sumus quatuor rationibus, quae indigerent labore in solutione dubitationum earum, ut diximus superius.

A V E R R O E S.

A It Auer. Si Sol resolueretur, & esset id, quod resoluitur ex eo tempore obseruationis incognitibilis quantitatis propter magnitudinem corporis eius, erit id, quod

fit ex resolutione in eis, quae sunt hic, K ex corporibus, quid habes mensuram comprehensibilem. quoniam resolutionis omnis sensibilis resoluti erit per corruptionem partium eius, quod resoluuntur. & impossibile est in illis corporibus resolutis in resoluto quin remaneant in mundo omnes, aut resoluantur ad alias partes. & quocunque horum fuerit, necesse est ut faciat in mundo mutationem manifestam, aut in numero partium eius, aut in qualitatibus earum. Si autem mutarentur quantitates corporum, mutaretur actio, & passio eorum. Si autem mutaretur actio, & L passio eorum, & praecipue stellarum, mutaretur id, quod est hic ex mundo. igitur imaginatio resolutionis in corporibus coelestibus est impossibilis in ordinatione diuina, quae est hic apud philosophos, & hic sermo non peruenit ad gradum demonstrationis.

A L G A Z E L.

A It Alga. Ratio vero secunda apud eos circa falsitatem corruptionis mundi est, quia dicunt, mundus non corrumpitur substantia eius, quoniam non intelligitur causa in hoc: & id, quod non fuerat M corruptibile, deinde corrumpitur, impossibile est ut sit sine causa. & haec quidem causa aut erit ex voluntate agentis aeterni, & est falsum. quoniam cum non voluerat corrumpere eum, & deinde vult, profecto mutatus est. & inducit ad hoc ut sit antiquum, & voluntas eius in eadem dispositione in omnibus temporibus, & tamquam volitum mutatur ex priuatione ad esse, adhuc ex esse ad priuationem. & id, quod diximus superius de falsitate essendi innouatum ex voluntate antiqua,

Atiqua, indicat falsitatem corruptio-
nis. Et addit ei hicalia dubitatio for-
tior, & est q̄ volitū est operatio vo-
lentis proculdubio. & omne, quod
non fuerat agens; deinde sit agens,
nisi mutetur, ipsummet impole est
quoniam sit operatio eius ens, postquam
non fuerat. s. n. remansisset ut fuerat
antea, non esset ei actio: & nunc
est non est ei actio: ergo non opera-
tur aliquid. corruptio autem non est
aliquid, quanto magis q̄ sit opera-
tio. &, cum corrumperit mundus,
& sit operatio, quoniam non fuerat, quid
est ista operatio? utrum est esse mū-
B di: & est falsum, cum cessat esse, aut
operatio eius priuationis mundi, &
priuatio mundi non est quid in esse,
ad eo q̄ dicatur id esse, quod fecit a-
gens, & adiuuenit inuentor. & pro-
pter hoc dubium existimauerunt
q̄ dividuntur Loquentes in fine hu-
ius in quatuor sectas. & qualibet se-
cta tenuit falsum.

A V E R R O E S.

Ait Auer. Quod autem recita-
uit Alga. de Philosophis q̄ co-
gent aduersarios in hoc sermone cir-
ca possibiliterem corruptionis mū-
di, ut aeternum, quod est innouans,
Csequatur ab eo operatio innouata,
& est priuatio, ut coegerunt eos in
innouatione, iam locuti sumus su-
perius de eo, cum tractauimus de in-
nouatione mundi. nam dubitatio-
nes euenientes in hoc in innouatio-
ne, ipsam contingunt in corrup-
tione. & non oportet reiterare id in
hoc loco. Quod vero est propriū
huius loco de eo, q̄ omnis homo di-
cens innouationem mundi, necesse
est ei ut sit operatio agentis, depen-
dens in priuatione, adeo quod agens
fecit priuationem, est id, quod recu-

sauerunt concedere omnes sectæ, & **D**
indiguerunt sermonibus, quos reci-
tabit postea. Attamen hoc sequit
necessario dicenti q̄ agens dependet
operatio eius in inuentione absolu-
ta. i. in inuentione rei, quoniam non fue-
rat antea, nec in potentia, nec fuerat
possibilis, & extraxit eam agens a po-
tentia in actum, immo innouavit
eam innouatione absoluta, quoniam
operatio agentis apud philosophos
non est aliud, nisi exitus eius, quod
est in potentia, ab eo, quod ponit id
in actu. & dependet apud eos in en-
te in duobus extremis: in inuentio-
ne quidem id permittat ab esse in po-
tentia ad esse in actu, & auferatur pri-
uatione eius: in priuatione vero, in per-
mittendo ens ab esse actu ad esse in
potentia, & accedit ut fiat priuatione
eius. Qui vero non ponit agens hoc
modo, sequitur ei haec dubitatio, scilicet
q̄ dependeat operatio eius in priua-
tione in duabus extremis simul. scilicet in
inuentione, & priuatione. Sed, quoniam
in priuatione est magis mani-
festum, non possunt loquentes euadere
ab aduersariis: nam manifestum
est q̄ sequitur dicenti hoc ut agens
operetur priuationem. quoniam,
cum permutteret re ab esse ad pri-
uationem absolutam, iam operatum
est priuationem absolutam prima
intentione, in contrarium eius, cum
permutteret eam ab esse in actu ad
esse in potentia. innouatio enim pri-
uationis erit in hac permutatione
quid sequens. & hoc idem sequitur
eis in inuentione: nisi q̄ est magis
occultum. nam, cum produixerit re,
auferat priuationem, ei⁹ necessario.
Et, cum sic fuerit, non est inuentio
aliquid oīno, nisi conuersio priua-
tionis rei ad esse. sed quoniam fuit finis, hū-
E

Extraord. Auer. F ius

Disputatio

Gius motus inuentio, possunt dicere q̄ operatio eius dependeat in inventione: & non possunt dicere hoc in priuatione, cum fuerit finis hui⁹ mot⁹ priuatio. Quare non possunt dicere q̄ operatio eius non dependeat in destructione priuationis, sed dependet in inventione, & sequitur eum hoc destructio priuationis. sed sequitur eis necessario ut depēdeat operatio in priuatiōe. ens enim fm eos non est ei nisi hora, qua est priuatum absolute, & hora, qua est in actu. cum autem fuerit in actu, non dependet in eo operatio agētis, nec

H cum fuerit priuatum . remansit ergo vnum duorum, aut q̄ non depēdeat in eo operatio agentis, aut q̄ dependeat in priuatione, & conuertetur in esse. Qui autem intelligit hoc de agente, ipse quidem permittit conuerti corpus priuationis in esse, aut cōuerti corpus esse in priuationem, & q̄ dependeat operatio agentis in permutatione corporis cuiuscennq; duorum oppositorum ad reliquum. & hoc totum est in ultimitate falsitatis in aliis oppositis, quanto magis in priuatione, & esse.

Isti autem homines comprehendēunt de agente id, quod comprehendit habens visum debilem de umbra rei loco rei, adeo q̄ existimant q̄ umbra rei sit res ipsa. & hoc, sicut vides, est quid sequens ei , qui nō intelligit de inventione exitum rei ab esse in potentia ad esse in actu, & de priuatione contrarium eius : & est mutatio eius ab actu ad potentiam. Et ex hoc apparet q̄ possibilis, & materia sunt requisita in omni innovato: & q̄ si reperiatur enexistens per se, impossibile est esse ei priuatione in, nec innovationem. Qd'

autem recitauit Alga de secta Afraria q̄ ipsi permittunt fieri innovationem substantiaz existentis per se, & non permittunt priuationem eius, est opinio in ultimitate debilitatis. nam id, quod sequitur in priuatione, sequitur in inventione, nisi q̄ in priuatione est magis manifestū. & ideo existimauit q̄ ipsi diuersantur in hac re. deinde recitauit responsiones sectarum in hac dubitatione q̄ eis accedit in priuatione. Et dixit.

A L G A Z E L.

A It Alga. Mahatazeli autem dixerunt q̄ operatio, quæ eminavit ab eo, est ens, & est consumptio quam quidem creavit non in subiecto, & corrumpet totum mundum in instanti, & deperdet consumptio absoluta ex se, ita q̄ non indigebit alia consumptione, ut procedat in infinitum. Et, cum recitauerat hanc responsionem eorum illi dubitationi,

A L G A Z E L.

A It Alga. Et hoc quidem est falsum multis modis. Quorum vnu se est, q̄ consumptio non est ens operatum, & certum, ita q̄ apprehendatur consumptio eius. Adhuc, si es set ens, non corruperetur ex se absq; eorum. Vterius non corrumper mundum. qm, si creatum fuerit in substantia mundi, & pars eius, est inconveniens. nam sedens contagit sedem. & congregantur etiā saltum in instanti. &, cum fuerit possibilis congregatio eorum, non erit contrarium, & non consumet ipsum. Si autem creavit eum non in mundo, nec in subiecto, quæro unde conuertetur esse eius in esse mundi? Præterea in hac opinione est aliud conueniens

A niens, & est q̄ Deus glo. non potest corrūpere aliquas partes huius mūdi, & non aliquas, & etiam non potest nisi facere innouationem vacui in priuatione mundi totius. quoniā cum non fuerit in subiecto, erit p̄t portio eius ad totum eodē gradu.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hic sermo est debitor omnibus, quibus laboravimus cōtradicere. qm̄ vacuum, & priuatio sunt duo nomina synonima: & cum non creat priuationem, non creat cōsumptionem. Si autē consyderauerimus vacuum eē, erit finis gradus eius, vt sit accidens, & eē accidens absq; subiecto est inconueniens. & etiam quō imaginatur vt priuatio operetur priuationem? & hoc totum assimilatur sermoni Me uorsameorum.

A L G A Z E L.

A It Alga. Secunda autem secta est, quia dixerunt operatio, q̄ emanauit ab eo, est priuatio, & priuatio est p̄xfatio esse innouat̄is eū ex se, & sit mundus incorruptus, & sic esse apud eos in inuentione innubit ipsum ex se, & fit ens ī eo ens. & hoc etiam est falsum. quoniam in eo est esse antiquum subiectū innouationum, etiam est exitus ab intellecto. nam non intelligitur de inuentione nisi esse attributum voluntati & posse. ponere autem aliquid p̄zter voluntatem, & posse, & esse potens ad id, & est mundus, non intellectus. & sicutiam priuatio.

A V E R R O E S.

A It Auer. Carmei autem tenet q̄ hic sunt tria, agens, & actio: & est id, quod appellant operationē & actum: & est id, in quo dependet operatio. & sic vident q̄ hic sit pri-

uatio, & actio, quam appellat opera D tionem priuationis, & rem priuatam. & vident q̄ actio sit res firma in substantia agentis. & hoc non facit apud eos innouationem in patiente, q̄ sit innouatum: qm̄ hoc est ex capitulo proportionis, & relationis. innouatio autem p̄portionis, & relationis nō facit innouationē subiecti eorum. innouationes vero facientes mutationem subiecti sunt mutationes, quae mutant substantiā subiecti, vt mutatio rei ab albedine ad nigredinem. Attamen, cū dicunt q̄ actio stat in substantia agentis, est error: est. n. relatio reperta interagens, & actum: &c, cum refertur ad agens, appellatur actio: cum vero referatur ad actum, appellatur passio.

Sed Carmei in hac positione, non sequitur eis vt antiquum nō operet innouatum, & nō vt antiquum nō sit antiquum, vt putauit secta Assaria. sed quod sequit̄ eis est vt sit ibi cā magis antiqua, quā antiquū. qm̄ agens, cū nō operatur, & postea operatur, absq; eo q̄ deficiat ei hora, qua non operat̄ aliqua conditio cōditionum esse operati, manifestum est q̄ innouatum sit hora operationali quod attributum, quod non fuerat agenti ante operationem: & omne innouatum habet agēs innouans, & sequitur vt ante cām primā sit cā, & procedet in infinitum. & iā locuti suimus de hoc.

A L G A Z E L.

A It Alga. Tertia autem secta ē secta Assaria, qui dixerunt q̄ accidentia cōsuinuntur ex se, & non imaginant̄ remanere. nam, si imaginarent̄ remanere, non imaginaret̄ consumptio corū hac de cā. Substantiæ vero nō remanent ex se, sed remanent

F ij manent

Disputatio

G manet ex se, sed remanet remanentia addita esse earum. &, cum non creauerit Deus gloriam remanentiam in eis, corrumpens substantiae ad priuationem remanentiae. quod quidem est falsum: quoniam est in eo de negatione sensus, quod nigredo non remaneat & sic est albedo, & quod innouatio est oī horae. intellectus tamen determinat quod capillus, qui est in capite hominis hodie, est capillus, qui fuerat heri, non similis ei, & determinat est de nigredine capilli. Ulterius est in eo dubitatio alia, & est quod remanens, cum remanserit in sua remanentia, necesse

H est ut remanentia attributa Dei in remanentia. & haec remanentia remanebit in remanentia, & indigebit alia remanentia, & procedet in infinitum.

A V E R R O E S.

A It Auer. Ista sermo est in ultimata vanitatis, & ruinæ, licet dixerint eum multi antiquorum, sicut entia sunt in fluxu continuo. & quasi sunt infinita inconvenientia, quod sequuntur. Et quomodo reperiens, quod consumatur ex se, & consumitur esse in consumptione eius? Nam, si ipsum consumetur ex se, esset ex se, si aut hoc esset, sequeretur ut res, quod ipsum reperiens, ex se consumetur. & hoc est falsum. quoniam esse est contrarium consumptionis, & impossibile est ut reperiantur duo contraria in eodem eodem modo. Quare id, quod est ens permanens, & absolutum, non imaginatur de eo consumptio. nam si esse eius determinaret priuationem, esset ens, & non ens in uno instanti: quod est falsum. Ulterius, si entia remanent, aliquo attributo remanente in se, utrum remanentia eorum, in eo quod sunt entia, aut in eo

non sunt: & est falsum ut sit hoc eis in eo quod non sunt, sequitur ut sit remanentia eis in eo quod sunt entia. &, cum omne ens necesse est ut sit remanens, ex eo quod est ens, & priuatione innouata est ei, quare ad quid remanentia in remanentia? & hoc totum est error ex corruptione propriae in intellectu: ideo dimittimus hanc sectam: quoniam falsitas sermonis nostrorum est magis manifesta, quam indiget dubitatione.

A L G A Z E L.

A It Alga. Quarta vero secta est aliorum Assariæ, qui dixerunt accidentia consumi ex se, substantias vero rentranere. &, si non creasset Deus gloriam in eis motum, nec quietem, nec coniunctionem, nec separationem, esset falsum remanere corpus non mobile, nec quiescibile, & corrumperetur. & ambæ sectæ Assariæ dicebant priuationem non indigere agere, est n. quies actionis, quoniam non intelligunt esse priuationem actionem aliquam. Dixerunt vero philosophi, &, cum vani sint huiusmodi, non remanet modus aliquis sermoni de possibiliitate priuationis huius mundi, et si dixerimus quod hic modulus fuerit innouatus, nam cum confessione eorum innouationis animæ humanae rocinante de falsitate priuationis eiusmodi, proponimus his, quos dividimus. Demum apud eos oportet existentes ex se, non in subiecto, non in imaginatur priuatione eius post esse eius, siue sunt antiqui, siue innouati. &, cum de eis, cum ingrediuntur vice aquæ, corrupiunt aqua, dicunt non corrupiunt, sed converti in vaporē, & deinde converti in aquam: materia vero prima remanet in aere, & est materia, quæ erat subiecta formæ aquæ: spoliatur autem materia

M

A materia forma aquæ, & induitur forma aeris. &, cum aer occurrit frigido, ingrossatur, & factus est aqua: nō autem quod materia innouata sit: sed materia est cōs inter elementa, & mutantur in ea formæ eorum.

A V E R R O E S.

A It Auer. Qui autem dixerit quod accidentia nō remaneant per duo tpa, & quod esse eorum in substaniis sit cōditio in remanentia substâtiæ, ipse quidem non intelligit quid sit in sermone suo ex cōtradictione. Nam, si essent substâtiæ, cōditio in esse eorū cum nō possint esse acci-

B dētia absq; substâtiis, in quibus existat, tunc positio accidētium est cōditio in esse suo, & est inconueniens ut sit res conditio in esse sui ipsius. Ulterius quō erunt cōditio requisita, & ipsa quidem nō remanent p duo tpa? nā instans, quod erit finis priuationis eius, qđ est ex eis, & initium esse partis, quæ est ex eis, necesse eēt ut corrūpat in hoc instâtu sua. hoc nā instâs nō ē in eo aliqd p tis corrūpte, nec aliqd p tis, q̄ est. nā; si esset ī eo pars rei corruptæ, nō eēt ei finis. & sic, si esset ei aliqd rei, q̄ est. Deum ponere id, quod nō remanet

C per duo tpa, cōditionē in remanentia esse eius, quod remanet per duo tpa est absurdū etiam. nā id, quod remanet per duo tpa, dignius est remanere quam id, quod non remanet p duo tpa, qm̄ id, quod nō remanet p duo tpa, esse eius est in instâtu, & est fluxus: quod vero remanet p duo tpa, esse, eius est permanens. & quomodo erit fluxus conditio in esse permanentis? aut quō erit id, quod remanet in specie, conditio in remanentia eius, quod remanet in individuo. & hoc totum est inuolutio-

falsitatis. Debes autem scire quod qui D non ponit materiam rei, quæ generatur, sequitur ei ut sit ens simplex, & impossibilis est ei priuatio. simplex enim non mutatur, & non mutat substantiam suam ad substantiā alterius. & ideo dicit Hippocrates si esset hō ex vna re, non doleret corpus eius. i. nō corrumperetur, & maturaretur: & sic et sequeretur ut nō generaret, sed esset ens, quod non defecit, nec deficiet. id autem, quod recitauit Auicen. de differentia in hoc inter innouationem corruptionem in anima, nihil est.

A L G A Z E L.

E

A It Alga. Respondens philosophas. & r̄fūsio est quod id, quod dixisti de partibus, quod potest euadere à qualibet earū, & declarabit destruccióne eius fm radices vestras, non est verum, & conueniens vltati radicis vestre in eo, quod est de genere suo. sed prolixe de hoc non loquemur: sed sufficit nobis loqui de vna parte. Et dicimus quare negatis dicenti quod inuentio, & priuatio sint in voluntate Dei glo. &, cum ipse voluerit, adiuuenit: & cū volet, corrūpet, & est, cum sit potens, volens in perfectione. & ipse quidem in hoc suo iudicio nō mutatur in se, sed tñ mutat eius operatio. Cū autem vos dicitis quod agens impossibile est emanare ab eo actionem, & quid emanavit ab eo, dicim⁹ quod id, qđ emanavit ab eo, est innouatum, & est priuatio, postquam nō fuerat priuatio, & postea facta est priuatio, & emanavit ab eo. Si autem dixeritis quod priuatio nihil est, & quō emanat: dicimus & ipsa quoq; nihil est. ergo quō fuit: & nihil est emanare ab eo? &, cū intelligis quod sit, intelligi relatio ei⁹ ad poste. .

F iiij A V E R -

Disputatio

C

A V E R R O E S.

A It Auer. Hoc totum ē sermo sophisticus, & corruptus. Nā Philosophi nō negant esse priuationem rei cū corruptione corrumpētis eam: immo nō q̄ corrūpseam dependeat operatio sua à priuationē eius, in eo q̄ est priuation, sed dependet operatio sua ī permutatione ab esse, quod est in actu, ad esse, qd̄ est in potentia, & sequit' ei q̄ sit priuation & innovatio eius. & hoc modo comparat priuation ad operationē. & nō sequit' ex eo q̄ est priuation, statim ad actionē agentis in ente ut agēs sit

H agēs eius primo, & perse. & ipse, qm̄ cōcessum est ei hoc dictum q̄ sit priuation, pcul dubio statim ad actionē corrūpētis in corrupto, intulit q̄ sit priuation per se, & primo ab agente eius. quod quidē impossibile est. nā agēs, nō depēdet operatio eius à priuatione, in eo q̄ ē priuation. s. primo, & essentialiter. Quare, si entia sensibilia essent simplicia, nō generaretur, nec corrūperetur, nisi dependēret actio agentis primo, & essentialiter à priuationē. At tamē depēdet actio agētis à priuatione p̄ accidēs secundarie, & hoc quidē in permutatione passi ab esse, quod ē in actu ad aliud esse, & evenit ei ex hac actione priuation, ut mutatio ignis ad aerē, qm̄ evenit huic priuatione ignis. & sic est dispositio apud Philosophos in esse, & priuatione.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et quā dīa est inter vos, & dicentem negationē in nouationis priuationis oīno accidētibus, & formis? & dicit q̄ priuation sit nihil, & quō denoīatum innovatio? Et nō est dubiū q̄ priuatione imagina' fieri in accidētibus,

& quod denoīatum est innovatio- ne est intellectuale, siue appelleſ res siue nō appelleſ. & relatio huius, qd̄ est intellectuale, ad possē potentis etiam est intellectualis.

A V E R R O E S.

A It Auer. Innovatio priuationis hoc modo ē vera, & est id, qd̄ ponūt Philosophi, qm̄ emanat ab agente secūda intentione, & per accidentes: & nō sequit' ex eo q̄ emanat, & est intellectualis ut sit essentialiter, & primo. Dīa aut̄ inter Philosophos, & negantē fieri priuationem ē, qm̄ Philosophi nō negat fieri priuationē oīno, sed negant fieri principali, & essentialiter ab agente. nā agēs nō depēdet operatio eius à priuatione necessario, primo, & p̄ se. & priuation apud eos sequit' actionē agentis in esse, & est id, quod sequitur dicenti mundum corrupti ad non ens omnino.

A L G A Z E L.

A It Alga. Si autem dixerit sequitur opinioni eius, qui p̄mittit priuationē rei post esse eius, ut dicatur ei quid est id, quod innovatum est, & apud nos nō corrūpitur res in uera. Et intelligimus p̄ priuationē accidētium innovatiōne suorū cōtrariorū, quę sunt entia, nō aut̄ innovatio est priuationis absolute, quę est nihil. qd̄ enim nihil est, quō denoīatur innovatio? ut, cū dealbus est capillus, id, quod innouat, ē albedo rātum, & est ens, & nō dī q̄ innovatum sit priuatione nigredinis.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hac responsio Philoſophorū est falsa. nam Philosophi nō negant fieri priuationem, & prouenire ab agente. At tamē nō prima intentione, ut sequitur ponen- ti rem

Ati rem permutari ad priuationē ab-solutam, sed priuatio apud eos inno-uat cum perditione formæ rei cor-ruptæ, & innouatione formæ, cui ē cōtraria, vnde fuit dubitatio Alga. in hoc sermone dubitatio vera.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et hoc est falsum duo bus modis. Primus quidē, cū quæritur utrum innouatio albedini-s includit priuationē nigredinis, vel ne? Si aut̄ dixerint q̄ nō, tūc mētiuntur. Si vero dixerint q̄ sic, an in clusum est ipsummet includens, vel

B aliud? Si dixerint est idem, tūc con-tradicit sibi ipsi: nam res non inclu-dit seipsum. Si vero dixerint q̄ sit aliud, an hoc aliud intellectuale, vel non? Si aut̄ dixerint q̄ non, quæri-mus quō scitis q̄ sit inclusum? & ju-dicium de eo quod sit inclusum, in-dicat q̄ sit intellectuale. Si autem di-xerint q̄ sic, hoc quidem inclusum, & intellectuale, & est priuatio nigre dinis, an est antiquum, vel innou-a-tū? Si aut̄ dixerint antiquum est fal-sum. Si vero dixerint innouatum, denomi-natum quidē ab innouatio-ne, quō non erit intellectuale? Si au-

C te dixerint nō antiquū, nec innoua-tum, est falsum. qm̄ ante innouatio nem albedinis, si dixerint nigredinē esse corruptā, est falsum. & post eā, cum dicitur q̄ non sit, est verum, & innouatur proculdubio. & hoc, qd̄ innouatur, est intellectuale, & opor-tet ut attribuatur potenti.

A V E R R O E S.

A It Auer. Est quidem innoua-tum intellectuale, & attribuit potenti, sed per accidens, nō autem per se: qm̄ nō dependet operatio agentis à priuatione absolute, nec à priuatione unius rei. Nam non est

in potentia potenti q̄ ponat ens, nō D-esse primo, & essentialiter, l. q̄ con-vertat corpus esse ad corpus priua-tionis. & omnis, qui non ponit ma-texiam, non euader ab hoc dubio. l. q̄ sequitur ei ut depēdeat operatio agentis à priuatione, primo, & es-sentialiter. & hoc totum est manifestū, & nō est opus protelare sermonem in eo. Et ideo dixerunt sapientes q̄ princi-pia rerum generabilium, & corruptibilium sunt duo per se, & sunt materia, & forma, & vñ per accidens, & est priuatio: qm̄ est con-ditio requisita in innouatiōe inno-uati. l. vt ea p̄cedat: & , cum re-peritur innouatiū, aperitur priuatio &, cū corrumpitur, adeſt priuatio.

A L G A Z E L.

A It Alga. Secundus autem mo-dus dubitatiōis est q̄ id, quod corrumpitur, apud eos non est per contrarium, ut motus: motus enim non habet cōtrarium. & oppositio inter eum, & qu' etem apud eos est oppositio habitus, & priuationis, nō autem oppositio esse ad eē. & quies est priuatio motus. & , cum non fue-rit motus, non erit quies quid con-trarium eius, sed est priuatio absolu-**F**ta. & sic & sunt attributa, quæ sūt ad perfectionem, sicut impressio figu-rarum sensibilium in humido cri-stallino in oculo, & sicut impressio formarum intelligibilium in aīa, q̄ conuertuntur ad impressionem eē absq; remotione contrarij. & , cum corrumpunt, erit dispositio eorum ablatio esse absq; aduentu contrarij postea: & ablatio eorum est p̄fesa-tio priuationis absolute, & apprehēdit intellectus esse innouatiū. & qui intellexit q̄ sit in se, licet non fuerit

F iiiij aliquid,

Disputatio

DISPVTATIO III. R

G aliquid, intellexit, & attribuit posse potenti. Et declaratur in hoc q, cū intellexerimus imaginationem fidei innouatum voluntate antiqua, non differt siue sit id, quod innouatur priuatio, siue esse.

A V E R R O E S.

A It Auer. Differt autē magna differentia, cum ponitur priuatio emanare ab agente, & emanare esse ab eo. quoniam, cum ponitur esse primo, & priuatio secundarie. i.

H odo esse in actu in potentia, destruendo actum, qui est habitus in subiecto, est verum. & quod non erit impossibile apud Philosophes hoc modo, ut corrumpatur mundus, eo q p mutatur ad aliam formam. nam priuatio hic est subsequens, & per accidens. Quod autem est impossibile apud eos, est ut corrumpatur res ad non esse omnino. quoniam, si hoc fuerit, tunc agens dependet operatio eius à priuatione primo, & essentialiter. & hic sermo totus, assumit in eo id, quod est per accidens, q sit

I per se, & sequitur Philosophis de eo id, quod dixerunt de impossibilitate eius. & plurimi sermonum huius libri sunt huius naturæ. & propter hoc conuenientius nomen huius libri est liber Destructionis simpliciter, seu Destructio Alga. non Destructio Philosophorum. & verius nomen huius libri est liber differentiae inter veritatem, & ruinam sermonum Loquacium, dicentium Deum glo. esse agens mundi,

& mundum opus, & operationem eius.

De declaratione inuolutio
nis eorum.

A L G A Z E L.

IT Alga. Philosophi profecto, non autem Epicurei, putauerūt quod mundo sit causa efficiens. & Deus glorio. est agens mundi, & efficiens eius. Et hoc est illusio secundū radices eorum. Nam mundus secundū radices eorum non potest consyderari quod sit operatio Dei glor. tribus modis. Primus quidem ex parte agentis. Secundus autem ex parte patientis. Tertius vero ex parte virtutis. Ex parte autem agentis, quoniam impossibile est quin sit volēs, & eligens, & sciens rem, quam vult; Deus vero glo. nihil vult, & nullam habet operationem: & quicquid influit ab ipso, cōsequitur ab eo cōsecutione necessaria. Ex parte vero patientis, quoniam mundus est antiquus, & aeternus: operatio vero dicitur de innouato. Et ex parte virtutis, que, quoniam Deus glo. apud eos est unus omnimode: & ab uno non emanat apud eos nisi unum omnimode. & mundus est cōpositus ex diuersis, quomodo ergo emanat aliquid ab eo?

A V E R R O E S.

A It Auer. Id autem, quod est in agente, est q non potest esse quin sit volens, eligens, sciens quidē id, quod vult, adeo q est agens eius, quod voluerit, est quid non notum ex se, & terminus non cognitus in actione mundi, nisi fuerit ei demonstratio,

A stratio, aut verificetur permutatio iudicij apparentis ad occultum. Nam nos videmus res agentes imprimetes dupl. est. n. aliqua, q̄ nō agit nisi vnu tm̄: & hoc quidē p se, vt calidum agit calidū, & frigidū agit frigidū: & ista sunt, quæ vocat Philosophi agētia naturaliter. aliae vero sunt res, q̄ bus est agere aliquid in aliqua hora, & agent contrarium in alia hora, & ista sunt, quæ apppellamus volentia, & eligentia. & hæc quidem agūt ex scientia, & consilio. Primo autē agēt glo. abest ab eo attributio alii cuius harum duarum actionū modo, quo attribuiſ generabili, & corruptibili apud Philosophos. nam eli gens, & volens est id, cui deficit voluntum: Deo vero glo. non deficit aliquid, quod voluerit: & sic eligens est id, quod eligit sibi vnum duorū nobilium: Deo vero glo. nō deficit aliquid nobile. & volens, cùm perueniret ad id volitū, deficit voluntas eius. demum voluntas est passio, & mutatio: De° uero glo. est absq; passio, & mutatio. Et sic et magis, & magis abest ab actione naturali. nam actio rei naturalis est necessaria in se, & ramen non est necessitas de substātia volentis, sed est perfectio eius. Ulterius actio naturalis non erit ex sciētia: & Deus glo. iam declaratum est demonstratiue q̄ actio eius emanat ab eo ex scientia: ergo modus, quo Deus glo. est volens, & agens, nō est declaratus in hoc loco: qm̄ non est similis voluntas eius voluntati nobis apparenti. Et quomodo dicit q̄ non intelligitur de agente, nisi quod agit consilio, & electione? & ponit hæc definitionē sequi in apparēti, & in occulto, & tm̄ Philosophi nō cōfūetur cōsecutionē h⁹ definitionis: si-

cū sequiētis, cū auferūt hæc definitiōnem ab agente primo, vt auferāt ab eo actionē. Hoc autē ē manifestū per se. & qui hoc dicit, ē decipiēs, nō aut Philosophus. nam decipiēs est, qui intendit facere sophistīcam apparentiam, non autem ostendere veritatem. &, cūm errauerit in veritate, non dicitur de eo q̄ sit decipiēs, Philosophi vero manifestū est q̄ ipsi perquirunt veritatem, & nō decipiēt omnino. & non est differētia inter dicentem Deum glo. velle voluntate dissimili voluntati humānæ, & inter dicētēm ipsum scire sciētia dissimili sciētia humānæ. & quemadmodum non apprehendit qua litas scientiæ eius, non apprehendit qualitas voluntatis eius. E

A L G A Z E L.

A It Alga. Et verificabimus vnu quemq; horum modorū triū cum imaginatione eorum in contradicendo ei. Primus quidem, cū dicimus agens est præfatio eius, ex quo emanat actio cum eo, q̄ vultationem electiue, & cum scientia in volito, & apud vos tenentes q̄ mundus est à Deo glo. sicut causatum à causa, consequetur consecutione necessaria, ita q̄ non potest imaginari separati à Deo glo. parum, sicut consecutio umbras ab homine, & aeris à Sole, &c. usque ad, qm̄ totum hoc emanat ab eo: & hoc est incōueniēs. F

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa huius sermo nis sunt duo, quorum Vnum est, q̄ nō numeratur in numero causarum agentium nisi is, qui agit consilio, & electione. nam actio agentis naturaliter in aliud non numeratur numero causarum agentium. Secundum vero, q̄ modus, quo tenet mundum

Disputatio

Gdū emanare à Deo glo. est sicut con-
secutio vmbrae ab hominē & aeris à
Sole, & descensus lapidis deorsum,
quaꝝ quidem non appellatur actio :
nam actio non separatur ab agente.
Dixi & hoc totū est fallum. nā Phi-
losophi tenent q̄ causæ sunt quat-
tuor, & sunt materia, agens, forma,
& finis. & agens est id , quod extra-
hit aliquid de potentia ad actum, &
à priuatione ad esse . & hæc quidem
extractio aliquando est consilio, &
electione, & aliquando natura, & ip-
si non appellant hominem, cùm fa-
cit vmbram, causam agentem , nisi

Habuiue. qm̄ non est separatus ab ea:
agens vero separatur ab acto. ipsi ta-
men credunt quòd Deus glorio. se-
paratur à mundo. & nō est apud eos
huius generis. nec etiam est agens di-
spositione agentis, quod nobis appa-
ret, nec habens electionem, nec non
habens electionem, sed est agens ha-
rum causarum, extrahens totum ex
priuatione ad esse , & id conservat
modo perfectiori, & excelsiori, q̄ est
in actionibus nobis apparentibus.
Et non sequit̄ eis aliquid huius qua-
stionis. nam ipsi tenent q̄ actio eius
emanat à scientia, & non ex necessi-
tate inducēt ad illud, non ex se, nec
ex re ab extra, sed propter excellen-
tiā, & bonitatem suam : & est ne-
cessario volens, eligens excellenti-
z̄ gradu volentium eligentium. nā
non evenit ei diminutio , quaꝝ even-
tit volenti, quod appetet. Et hæc est
doctrina sapientis principis Philoso-
phorum in quibusdam libellis suis,
editis in sc̄ia Metaphysicę. qm̄, cū ali
qui dñt qm̄ inc̄pit De° glo. m̄dū
ex nihilo? & fecit eum ex nihilo. Di-
cimus in respōsione huius q̄ agens
aut erit vis eius, sicut posse eius, &

posse eius, sicut voluntas eius, & vo-
luntas eius, sicut sapientia eius: aut
erit vis debilior ipso posse, & posse
debilior voluntate, & voluntas debi-
lior sapiētia. & si aliqua haꝝ potētia
rū fuerit debilior alia, tūc cā prima
absq; dubio, non erit inter eā & nos
aliqua dīa, & sequeretur ei dimini-
tio, sicut sequitur nobis. & hoc est ni-
mium inconueniens: aut erit quælibet
harum potentiarum in ultimita-
te perfectionis, cū vult potest, & cū
potest vigoratur, & omnia in ultimi-
tate sapientiæ , adeo q̄ reperiatur a-
ctio eius, quod voluerit, vt voluerit L
ex nihilo. & absit ab hac diminutio-
ne reperta apud nos. Et dixit torum
hoc, quod est in hoc mundo, est alli-
gatum potentia, quaꝝ est in eo, pro-
ueniente à Deo glo. & nisi esset illa
potentia in rebus, non esset perma-
nens īctu oculi. Dixi, ens compositū
est duplex. aliquod. n. in quo compo-
sitio sit res addita ipsi esse compo-
sitorum, & aliquod. quod est ipsum-
met esse compositorum in compo-
sitione eorum, sicut esse materię cū
forma. & hic modus entium non re-
peritur in intellectu, ita q̄ præcedat
esse eorum cōpositionem eorū : sed M
compositio est causa esse, & est præ-
cedens ipsum esse. si igitur primum
fuerit causa compositionis partium
mundi, quorum esse est in compo-
sitione, est causa esse eorum. Et non
est dubium, q̄ omne id, quod est cā
esse rei, est agens eius. Sic debet intel-
ligi res in opinione Philosophorū :
si uerificatum fuerit apud speculan-
tem de opinione eorum.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo-
sophis. Si autem dicit, oē ens ,
quod non est necessarium in esse ex
se, sed

A se, sed est ex alio, appellatur hocens actum, & appellatur eius causa agēs, & non curamus, siue sit causa agens naturaliter, siue voluntarie, sicut vos nō curatis ē hoc. nā i p m, siue sit agēs cum instō, siue sine instō, &c. vslq; ad, sicut dicimus egit, & non egit.

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa huiussermo nis sunt duæ respōsiones. Qua rum prima est, omne, quod est necessarium ex alio, est productum à necessario ex se. Attamen hæc responsio debet argui contra eam. qm̄ necessarium ex alio non oportet ut sit id, ex quo est necessarium suum esse agēs, nsl. denominatur de eo verificatio agentis, & est extrahēs de potentia ad actum. Secunda vero responso, & est q̄ nomen agentis est, vīgenus eius, quod producitur electione, & consilio, & eius, quod producitur naturaliter, est sermo verus. & hoc indicat id, quod diximus cū definitius nomen agentis, sed iste sermo inducit ad credendum q̄ Philosophi non teneant ipsuni velle. & hæc pars non est nota ex se, s. quod omne ens aut erit necessarium in se ex se, aut ex alio.

C A L G A Z E L.

A It Alga. dubitās Philosophis. Hæc appellatio est corrupta, nam nos non appellamus omnē causam, quomodo cunque fuerit agens, nec omne causatum actum. si. u. hoc esset, non esset possibile dicere inanimatum nō habere operationem. sed operatio est animalis. & hic sermo est ex sermonibus famosis, & veris.

A V E R R O E S.

A It Auer. Cūm autem dixit q̄ non appellatur omnis causa agens, est verum. ratio vero eius in

hoc, q̄ inanimatum non appellatur agens, est falsa. Nam inanimatum, cum auffertur ab eo operatio, illud quidē, quod auffertur ab eo, est actio, quæ erit ab intellectu, & voluntate: non autem actio absoluta, qm̄ reperimus aliqua inanimatorū, quæ extrahunt talia, qualia sunt ipsa à potentia ad actum, sicut ignis, qui conuertit oē humidum, & siccum in ignem sibi similem, & hoc, quoniam extrahit eum à re, qua fuerat in potentia ad actum. & ideo oē id, in quo non est potentia: nec dispositio ad recipiendum in se actionem ignis, non agit ignis in eum sibi similem. ipſi vero negat ut ignis agat. & postea erit de hoc disputatio. Et etiam, quia nemo dubitat q̄ in corporibus animalium sunt potentiae naturales, facientes cibum esse partem nutriti. demū regit potentia corpus viuum regimine tali, quę si imaginata fuerit a ferri, moritur aīal, vt dixit Galenus. & ex hoc regimine appellamus id viviens, & ex priuatione huius potentiae appellatur mortuū. Deinde dixit q̄ appellare ināiatū agēs, est locutio abusiva, vt appellat requirens volēs.

A V E R R O E S.

A It Auer. Cūm appellatur agēs, & intendit in eo. q̄ agit operationem volentis, tunc est agens aūsiue, sicut, cūm dicit q̄ ipsum requirit, & q̄ ipsum vult, cum vero intendimus q̄ ipsum extrahit aliud à potentia ad actum, est agens in rei veritate dispositione perfecta.

A L G A Z E L.

D Einde dixit Alga. Dictum autem vestrum, q̄, cum dicimus agens est vniuersale, & dividitur ad id, quod est a natura, & id, quod est à voluntate, non est concedendum. & est.

Disputatio

G& est, sicut dictum dicentis q̄ volens est vniuersale, & diuiditur ad volens cum scientia in volito, & volens, qđ nescit, quod vult, & est corruptū. nā voluntas includit scientiam necessaria: & sic agens includit voluntatem necessariο.

A V E R R O E S.

A It Auer. Cūm autem dixerint agens diuidi ad volens, & non volens, est verum. & id indicat definitio agentis. similitudo vero eius in diuisione voluntatis ad eam, quæ est cum scientia, & ea, quæ est sine scientia est inconueniens. quoniam operatio, quæ est cum voluntate, astutus in definitione eius sciens: & tunc est diuisionis chimeralis. Attamen diuisionis agentis non includit scientiā: nā extrahit à priuatiōe ad eē aliud, quod non habet scientiam. & hoc est manifestum.

A L G A Z E L.

DEinde dixit Alga. Cūm autem dicitis q̄, cūm dicimus agens naturaliter non est diminutio primo, non est sic. quoniam est diminutio ei in rei veritate. sed diminutio non intelligitur, & non nimis fugit natura ab ea: quoniā remanet abusivus. **I**nnam, cūm id fuerit causa aliquo modo, & agens etiam causa, ideo appellatur agens abusivus. &, cūm dicitur agens electiue, est duplicatio in rei veritate: sicut cūm dicitur vult, & ipse scit id, quod vult.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hic est sermo, quem nemo dubitat esse falsum. nā id, quod extrahit aliud ex priuatiōne ad eī, s. cūm operatum est in eo aliquid, nō dicitur de eo, q̄ sit agens, in eo q̄ assimilatur alteri, sed est agens in rei veritate, eo q̄ definitio agen-

tis conuenit ei. diuisionis autem agentis sit id, quod agit naturaliter, & id, quod agit electiue, nō est diuisionis nominis & quiuoci, sed est diuisionis generis. & ideo dictum dicentis agens est duplex, agens naturaliter, & agens electiue, est diuisionis vera. nam extra hēs aliud à potentia ad actum diuiditur in has duas partes.

A L G A Z E L.

A It Alga. Sed quoniam imaginatur dicere agens, & est abusivus, & agens, & est in rei veritate, non fugiet anima, quin dicat agens electiue. & erit dispositio eius agens vera actione: non autem abusivus, vt dicat aliquis aliquid in lingua sua, & respicit cum oculo suo. quoniam, cū bene potest attribui aspectus cordi abusivus, & loquela motione capitinis, & cōmotione manus abusivus: qm̄ potest dici, dixit cum capite suo, voluit, seu noluit: sic non est inconueniens dicere dixit cum lingua sua, & inspexit cum oculo suo. & erit dispositio eius ad remouendum tollerare abusionem. & hic lapsus pedis. & inuenit locum subductionis.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hoc est deceptio, & quid turpe sapiēti, vt adducat talement similitudinem falsum, & causam mendosam, vt anima attrahantur ad diuisionem agentis in naturale, & voluntarium. nam nemo dicit inspexit cum oculo suo, & sine oculo suo, & tamen ipse credit q̄ hēc sit diuisionis aspectus. dicit tamen inspexit cum oculo suo, ad intelligendū verum aspectum, & remouēdum q̄ non intelligatur aspectus abusivus. & ideo videtur intellectus q̄, cūm intelligit per verbum vidi, q̄ sit res vera à principio rei, ita q̄ teneat id esse aspectum

A aspectum oculo, est quasi segmentū. cūm vero dixerit agēs per naturam suam, & agens per electionem suā, nemo intelligentium contradicit q̄ hēc sit diuisio agentis. Si autem dictum suum egit cum voluntate sua, est sicut dictum suū aspexit cū oculo suo, tūc erit dictum suum egit cū natura sua abusue. Attamen agēs naturaliter est fixioris operationis famosæ, q̄ agens voluntarie. nā agēs naturaliter non prohibetur in operatione sua, & operatur continua: agens vero voluntatē non est sic.

B Quare aduersarius potest cōuertere quæstionem supra eos, s. dicere egit nā sua, est sicut dicere aspexit oculo suo. & dicere egit voluntate sua est abusue, & præcipue opinione sectæ Astariaz, qui dicunt hominem nō habere virtutem, nec actionem imprimenti in entibus. Si autem actio, quæ apparet sic, quomodo ergo dicitur q̄ impressio actionis veræ ī eo, quod non apparet, est vt sit à scientia, & voluntate?

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo sophi. Si autem dicitur q̄ nō men agentis habetur notitia eius ex lingua, &c. vñque ad. Si aut dixeritis hoc totum esse abusue, vos quidem laboratis in eo absque sustentaculo.

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa huius sermo nis est ratio famosa: & est q̄ idioma arabicum appellat imprimētē in re, licet non habuerit electionē agens verum, nō autem abusue, & est responsio topica, quæ non consideratur in responsionibus.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens eis. Et est responsio, q̄ totum hoc est abu-

sue: actio vero vera est illa, quæ est D cum voluntate. Et ratio eius est: qm̄ si nos posuerimus innovatum ad productionem, cuius sunt duo, vñ voluntarium, & aliud non voluntarium, semper intellectus attribuit actionē voluntarii, & sic etiam idioma. nam qui proiecerit hominem in ignem, & moritur, dicitur q̄ ipse fuerit interficiens, non autem ignis, ita q̄, cū dicitur non interfecit eum, nisi talis, erit dictum eius verum, &c. vñque ad, non est faciens, nec agens, nisi abusue.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hæc responsio est ex E opere Sophistarum, qui permantē de sophisticatione ad sophicationem. Alga. autem est vir excellioris gradus, & rationis. sed forte homines suæ ætatis induxerunt cū ad edendum hunc librum, vt remoueret à se murmurationem, q̄ ipse teneat opinionem sapientum. qm̄ nō meo attribuit actionem instrumento cam tamen attribuunt primo motu. qui autem interfecit aliquem in ignem, est agens in veritate, ignis vero est instrumentum interfectionis. qui vero comburitur ab igne, absq; q̄ sit ibi electio hominis, nemo dicit F cum comburere ignē abusue. Modus autem sophisticacionis in hoc ē, qm̄ ipse ratiocinatus est cum eo, qd̄ est verum coniunctim, de eo, quod est verum simpliciter, & separatim, & non coniunctim. & est locusex locis fallaciarum, vt qui dicit de Æthiope, qui est albus dentibus, q̄ sit albus simpliciter. Attamen Philosophi non dicunt q̄ Deus glo. nō vult sim pliciter, qm̄ est agens cum scientia: & hæc scientia, & agens excelsioris durū operationum oppositarum, licet

Disputatio

G licet amb̄x fuerint pos̄es: sed dñt q̄ non vult voluntate humana.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo sophis. Si aut̄ dicitur nos intē dimus, cum fuerit Deus glo. agens, q̄ sit cā eē oīs entis, p̄ter eū, & q̄ mun dus consistit p̄p eū, & nisi esset Deus glo. non imaginaretur esse mundi, &c. vsq; ad, & non est cuiandum de nominibus, cū appatuuerit res ipsa.

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa eius est, q̄ cō dēcunt homines aduersarijs Deum glo. non esse agens: sed est cā H ē numero causarum, sine qua non perficitur res. Et est profecto respon sio vilis. quoniam sequitur ex hoc Philosophis, vt sit primū principiū per viam formæ vniuersi, eo modo, quo aīa est principium corporis. qd nemo eorum dixit.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens eis. Dici mus q̄ intentio nostra est declarare q̄ hoc non sit operatio, & opus: sed operatio, & ars est id, quod emanat à voluntate in rei veritate. & iā diximus de verificatione actio nis, vsq; ad, & intentum huius quæ stionis est patet facere errorem.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hic autem sermo se queretur Philosophis, si dicent id, quod ipsi dicunt. nā sequitur eis secundum hanc positionē q̄ non sit mundo agēs, nec naturaliter, nec volūtarie, nec aliquid agēs vltra hos duos modos. & id, quod dixerūt, nō est manifestus error eius: sed error est, qm̄ attribuīt Philosophis id, qd non est ex dicto eorum.

A L G A Z E L.

A It Alga. Secundus autem mo-

dus in destructione eius, q̄ mun dus sit operatio Dei glo. est fm radicem eoꝝ, circa cōditionem in actione, & est q̄ actio est p̄fatio īnouationis. & mundus apud eos est antiquus, non aut̄ innouatus. & dispositio actionis est extractio rei à priuatione ad esse in īnouatione eius. qd quidem nō imaginatur in antiquo nam id, quod est, impossibile est innouari. &, cūm cōditio actionis est ut sit innouata, & mundus apud eos est antiquus, quomodo ergo erit actio ipsius Dei glo.

A V E R R O E S.

A It Auer. Si autem mundus est L antiquus ex se, & ens, nō ex eo q̄ est motū. omnis. n. motus est com positus ex partibus innouatis, tūc nō est ei agens omnino. Si vero est antiquus, in eo q̄ est in īnouatione continua, & non est in īnouatione eius principium, nec finis, id quidē, quod habet īnouationem continua, dignius est nomine īnouationis, q̄ id, quod habet īnouationem, quæ cessat. & hoc modo mundus est innouatus à Deo glo. & no men īnouationis in eo est dignius nomine antiquitatis. Sapientes autem appellauerunt mundum antiquum, vt caueat ab innouato, quod est ex aliquo, & in tempore, & post priuationem. M

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo sophis. Si autem dixerit īnouatio est inuestio entis, post eius priuationem, respondemus q̄ agens, cū innouauerit, utrū quod emanat ab eo dependensque in eo, est esse abstractum? aut priuatio abstracta? aut vtrūq; Est falsum est dicere q̄ de pendens in eo sit priuatio p̄cedē nam

Anam non est agenti impressio in priuatione. Et falsum etiam est dicere utrunq;: qm̄ priuatio non dependet ī eo oſno, & priuatio in eo q̄ est priuatio, non indiget agente omnino. Remanet ergo ut dependeat ab eo, in eo q̄ est ens. nam emanat ab eo esse abstractum, & nullam habet proportionem cum eo, niſi esse. Et, si ponatur esse continuum. ponitur proportio continua. &, si continuata fuerit hæc proportio, tunc proportionatum ei est dignius, & durabilioris impressionis, niſi q̄ non depēdet priuatio ab agente in aliqua hora. Re-

Bmanet ergo ut dependeat ab eo, ex eo q̄ est innouatum, & nihil est dicere q̄ sit innouatum, niſi quod sit post priuationem, & priuatio non dependet ab eo.

A V E R R O E S.

A It Aver. Hic setmo est ex respondentibus Auicenæ in hac quæſtione Philosophorum. & est setmo sophisticus: quoniam dimisit in eo unum membrum diuisionis universalis. Nam ipse dixit q̄ actio agētis aut dependet ab innouato in esse, aut in priuatione præcedēti, in eo q̄ est priuatum, aut in vtroq; simul: &

C est falsum ut depēdeat à priuatione: nam agens non agit priuationē: & propter hoc etiam est inconueniens ut dependeat ab vtroq;: ergo remanet ut dependeat in esse, & innouatio nihil aliud est, niſi dependentia actionis in esse, s. q̄ actio agentis est inuentio, & sunt æqualia in hoc, esse, cui præcedit priuatio, & esse, cui nō præcedit priuatio. Modus autem fallacie in hoc sermone est, quoniam actio agentis non dependet in esse, niſi hora priuationis, & est esse, quod est in potentia, & non depēdet

in esse, quod est in actu, ſeo q̄ est in actu, nec in priuatione, ſeo q̄ est priuatio, ſed in esse diminuto, cui eue nit priuatio. & actio agentis non depēdet in priuatione, priuatio enim non est actio. & non dependet in esse, cui non copulatur priuatio. nam esse, quod fuerit in perfectione ſua ultima non indiget inuentione, nec in uerore: ſeſe autem, cui copulatur priuatio, non reperitur, niſi in hora innouationis innouati. Quare nō euadit ab hoc dubio, niſi ponat q̄ mundus nunquam defecit copulari cum esse ſuo priuationem, & adhuc non deficiet copulati ei, ſicut est in esse. **E** motus. nā ipſe continue indiget mote. Et verificantes ex Philosophis dicunt quod hæc est dispositio mundi superioris cum creatorē glo. præcipue eius, q̄ est ſub mundo ſuperiori. & in hoc differunt creatā à factis. nā facta, cū inuēta ſunt, non copulatur eis priuatio, pp̄ quam indiget agēte, quo esse eorum permanet.

A L G A Z E L.

A It Alga. Cūm autem dicitis q̄ ens imposibilis est inuentio eius, ſi intelligitis per id, q̄ in futurū non habebit esse post priuationem, est verum. Si vero intelligitis q̄ in hora, qua est, non est, iam declarauimus q̄ ipsum non est, niſi cū est, nō autem hora, qua nō est. nam est, cū agens eius id adiuuenit: & agēs non adiuuenit id hora priuationis, niſi hora, qua est aliquid eius. & adiuuenit est copulata ei, q̄ agens adiuuenit, & actum inuentum. nam inuentio est præfatio proportionis inuentoris ad inuentum: & totum hoc cum ipſo esse, non autem antea: ergo inuentio non est niſi inuentu, ſi intelligimus per inuentionem proportionem.

Disputatio

Gtionem, qua agens inuenit, & actum inuentum dixerunt. Et in hoc terminamus q̄ mundus sit Dei glorio. actio antiqua, & æterna. & nulla est hora, in qua non sit Deo glori. actio in eo: nam alligatum est esse ageti. &, si continuata fuerit alligatio, continuaatur etiam esse. si vero cessaerit, cessat. non autem sicut imaginari & Deus glo. si imaginati fuerimus priuatione eius, remaneret mundus. quoniam existimatis q̄ ipse sit, sicut ædificator cum ædificio: quia ipse deficit, & remanet ædificium.

H nam remanentia ædificij non est ex ædificatore, sed est ex siccitate retinente compositionem eius. si. n. non esset in eo virtus retentiva, ut aqua exempli gratia, non potest imaginari remanentia figuræ innovata in actione agentis in eo.

A V E R R O E S.

A It Auer. Et forte mundus est huiusmodi. demum non verificatur iste sermo, & est vt sit inuentio ab agente inueniente, dependens in esse, in eo q̄ est in actu, in quo nō est diminutio omnino, nec potentia potentiarū, nisi imaginemur q̄ substantia entis est, cūm est ens. Nam es actum non esset inuentum, nisi per inueniens agens. &, si fuerit ipsum esse inuentum ab inuentore aliquid additum substantiæ eius, non est necesse vt auferatur esse, cū aufertur hæc proportio, quæ est inter inueniens agens, & ens actu. si vero nō erit aliqd additū, sed ipsum est in relatione, s. in eo q̄ est inuentū, p̄t esse id, quod dixit Auic. Attamen hoc non concuerit mūdo. qm̄ mundus nō est ens in predicatione substantiæ: relatio vero est quid eueniē sei. Et forte hoc, qd̄

dixit Auicenna, est verum in formis corporum cœlestium cum eo, quod apprehendunt de formis separatis à materia. qm̄ Philosophi existimant hoc declaratum est enim q̄ hic sūt formæ separatae à materijs, quarum esse est in formis earum, & q̄ scientia mutatur ad scitum hic. scitum. n. est in materia.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens Philosophis. Et respōlio est q̄ actio dependent in acto ex ratione eius, non ex parte priuationis eius precedentis, nec ex parte esse eius rātum. quoniam non dependet in eo, in aduentu horæ innovationis apud nos, & est ens: depēdet autem in eo hora innovationis eius, ex eo q̄ est innovatio, & exitus ex priuatione ad esse. si autem auferatur ab eo innovationis, non intelligitur esse actionem. & hoc non intelligimus in agente. & dictum vestrum, ipsum esse innovationum idem est, quod fuerit cū priuatione precedentis: & esse cum priuatione precedentis nō est de actione agentis. & p̄ ponētis est talis, immo est conditio in esse actionis agentis, s. præcessio priuationis. esse aut, cui nō p̄cedit priuationis, sed est cōtinuum, cōuenit vt sit actio agentis. & nō oē, qd̄ requiritur vt sit agens agens, necesse est vt sit actio agentis. qm̄ substantia agentis, & posse eius, & voluntas eius, & scia eius est cōditio requisita ad hoc vt sit agens. & hoc non est de conditione agentis. sed nos non intelligimus agens, nisi ens.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hic sermo est totus verus, q̄ actio agentis dependent in acto, in eo q̄ est mobile. motus autē ab esse, quod est in potentia, ad

A ad esse, quod est in actu, appellatur nouatio. & sicut dixit priuatio est conditio ex conditionibus esse motus à motore, & id, quod est conditio in actione agentis, non est necesse, cum nō dependeat in eo actio agentis, ut dependeat in eo contrariū, ut intulit Auic. necessario. Sed Philosophi opinātur q̄ entium quædā sunt, quorum differētiae substāliae sunt in motu, ut vetus, & alia, & cœlū, & quod est sub eo, sūt huius gñis, ex entibus quorum esse est in motu. & cum sic fuerit, ergo est in innovazione cōtinua, quæ non defecit, nec

B deficit. & fī hoc, quemadmodum ens aeternum est verius in esse, q̄ nō aeternum, sic et id, cuius innovatio est aeterna, dignus est nomine innovati, q̄ id, cuius innovatio in aliqua hora. Et, nisi esset mūdus huiusmodi, s. q̄ substālia eius est in motu, non indigeret mūdus post esse suum creatore glo. sicut nō indiget domus esse edificatoris post complemētum, & separationē eius ab ea, nisi esset mūdus in prædicamēto relationis, ut conatus est Auic. declarare in sermone præcedēti. Et iam diximus nos q̄ id, quod conatus est in hoc, est verū

C in formis corporum cœlestium. &, cum sic fuerit, mūdus indiget invenzione agētis hora sui esse, ex eo q̄ est agens in bobus modis simul, s. quia substālia mundi cōsistit in motu. & quia forma eius, qua substātiatur, & existit, est de prædicamēto relationis: nō autem qualitatis, s. dispositio num, & habituum numeratorum in prædicamēto qualitatis. & omne, cuius forma ingreditur in hoc genus, & numeratur in eo, est, cum existit, & perfectum est esse suum, non indiges quidem agēte. Et hoc totū dis-

soluti tibi hāc similitudinem, & au fert à te confusionem, quæ generatur in hominibus ex istis sermonibus contrarijs.

A L G A Z E L.

A It Alga. respōdens pro Philosophis. Si autē conceditis abu siue esse actionem simul cum agēte, & nō postponi ei, sequitur ex hoc, ut sit actio in nouata, si agens fuerit innovatum: aut antiqua, si fuerit antiquum. Si autem cōditionaueritis q̄ retardetur actio agēti tempore quodam, hoc est falsum. qm̄ ex motione manus in vase aquæ mouetur aqua cum motu manus, nō antea, nec postea. nam, si motio est postea, erit manus cum aqua, anteq̄ declinet ad aliud latus. si vero antea, separaretur aqua à manu. &, cum fuerit cum ea, est causatum eius, & actio ex parte eius. si autem posuerimus manum præcedē aquam, quæ mouetur, erit motus aquæ etiam cōtinuus. & ipse quidem cum cōtinuatione sua causatus, & actus, & nō prohibetur hoc in positione cōtinuitatis. & sic est p̄portio mundi ad Deum glo.

R E S P O N S I O.

A It Auer. In motu aut̄ cum motore est veq. in ente vero quie scēte cum inuētore eius, seu in eo, cuius natura nō est quiescere. aut moueti, si ponatur inuētor, huiusmodi nō est verū. hāc aut̄ proportio inuenitur inter agēs, & mūdum ex eo q̄ mouetur: q̄ autē oē ens necesse sit ut sit actio eius copulata esse, est verū, nisi acciderit enti aliquid extra naturam, aut accēns accidētium, siue sit actio naturalis, siue voluntaria, idem est. Et vide qm̄ posuerūt secta Aſſaria ens antiquum, & prohibuerūt ei actionem in suo esse antiquo,

Extra ord. Auer. G deinde

Disputatio

deinde cōcesserunt id ei, adeo q̄ esse eiusantiquum diuiditur ad duplex esse antiquum, præteritum, & futurum. & hoc totum est apud Philosophos deceptio, & confusio.

ALGAEZ.

A It Alga. respōdēs Philosophis, In sermone præcedēti dixim⁹ nō negare actionē cum agēte postq̄ fuerit actio īnouata, vt motus aquæ, qui innouatus est ex priuatione. & possibile est vt sit actio aquæ, siue sit retardās à substātia agentis, siue coniūctum ei. Negamus tñ actionē antiquam. nam id, quod nō innouat

H tur ex priuatione, appellamus actionem abusive absolute absq; veritate, causatum vero, causa possibile ē vt sit īnouata, & vt sit antiqua: vt dē q̄ sc̄ia antiqua est cā vt sit antiquū sciēs, & tñ nō loquimur de ea. loquimur. n. de ea, quæ appellatur actio, & dependentia causæ nō appellatur actio causæ, nisi abusive, sed appellatur actio cum cōditione q̄ sit īnouata ex priuatione. nam abusio abutētis in appellādo antiquum cōtinuū in esse actionem in aliud, erit abusio accommodata. Et, cūm dicitis si

I imaginati fuerimus motū aquæ cū digito, antiquum nō extrahit motū aquæ, quin sit actio, ē error. nā digitus nō habet actionem: agēs vero habet manū est inuētor. si autē imaginati fuerimus antiquum, erit motus manus actio eius, ex eo q̄ quælibet pars motus est īnouata ex priuatione, & hac consyderatione erit cum ea. motus vero aquæ tñ nō dicimus q̄ sit de actione eius, sed est de actione Dei glo. & quomodo cunq; sit esse actionē prouenit ex eo q̄ est innouatum: qm̄ est cōtinuā īnouationis, & est actio, ex eo q̄ est innouata.

Deinde dixit Alga. respōdetis pro Philosophis. Si autem dicitur, si cōceditis q̄ proportio actionis ad agēs, ex eo q̄ est, sūt sicut p̄portio causati ad causam, deinde cōceditis imaginationem cōtinuitatis ex proportione ad causam, tūc nos nō intelligimus in dicēdo q̄ mīsus sit actio; nisi q̄ sit causatum cōtinuā proportionis cum Deo glo. Si autem nō appellabis hoc actionē, non est disputatio de nominibus, cum videātur res ipsā. Dicimus q̄ nō intelligimus iu hac disputatione, nisi q̄ vostolleratis hæc nomina absque veritate. & Deus glo. apud vos nō est agēs vera, nec mūdus est actio eius vera. Si vero dicitis hoc simpliciter, est abusio absq; veritate. & iā apparuit hoc

AVVERROES.

A It Auer. Hic sermo posuit in Aeo, q̄ Philosophi concederint ei eos velle q̄ Deus glo. sit agēs, & q̄ sit causa mūdi tātū, & q̄ causa sit simulcum causato. Attāmē hæc est declinatio eorum à primo sermōe, qm̄ causatum sequitur à causa, quæ est causa eius per viam formæ, & p̄ vi āfinis: cātum uero nō sequitur à causa, quæ est causa agēs, sed aliquādo reperitur causa agēs, & nō reperitur causatum. & fuit Algā. tanq; prætor, qui iratut contra substitutū in eo, quod nō præcepit ei. Attāmē Philosophi tenēt q̄ mūdus habet agēs, quod nō defecit esse agens, & nō deficiet: s. nō defecit esse ei extrahēs ex priuatione ad esē, & nō deficiet. Et iam fuerat hæc qd̄ antiqua inter sectam Aristo. & sectam Plat. qm̄ Plato, qui adixit de īnouatione mundi, nō fuit in sermone eius dubium q̄ ipse ponat mūdum habere facies, & agēs. Aristo. vero quia p̄z fuit

A fuit ipsum esse eternum, dubitaverunt contra eum sequaces Plato. hoc dubio, & dixerunt ipsum non tenere mundum habere facies: & coacti sunt sequaces Arist. respodere responsionibus determinatis Aristotele. tenuisse mundum habere facies, & ages, & hoc est manifestum in rei veritate in loco suo. Et fundamētum in eo est quod motus apud eos in corporibus cœlestibus est, quo consistit esse eorum: & das motum est ages motus in rei veritate. &, cum corpora cœlestia non perficiatur esse eorum, nisi motu, tunc das motum est agens corporum cœlestium.

B Ulteriusiam declaratum est apud eos quod ipse dat unitatem, quam mundus est unus: & dans unitatem, quod est conditione in esse rei compositae, dat esse partium, ex quibus sit compositione. compositione non est causa eorum, ut declaratum est. & haec est dispositio primi principij cum mundo toto. Cū autem dicit actionem esse innouatam, est verum, quia ipsa est motus. dispositio vero priuationis in ea est quod non sit ei principium, nec finis. & non intelligunt, cum dicit mundum esse eternum, quod fuerat antiquum cum rebus eternis, ex eo quod suut motus:

C sed dispositio eternitatis in eo est, quia non habet principium, nec finem. Et, quoniam hoc non intellexit secta Astartea, ideo difficile est eis dicere quod Dei gloria sit eternus, & mundus sit eternus. Quare nomen innouationis continua est verius in eo, quam nomen eternitatis.

ALGAEZEL.

A It Alga. Tertius vero modus est circa falsitatem, quod sit in mundus actio Dei gloria. sed radicem eorum ex conditione requisita apud eos inter ages, & opus, & est quod ipsi dixerunt

nō emanat ab uno, nisi unum: principium autem est unum omnibus modis: mundus vero est compositus ex diversis: ergo non potest imaginari quod sit actio Dei gloria. finis quod sequitur ex radicibus eorum.

AVERROES.

A It Auer. Cum autem concedatur haec radix, & sequitur, difficile est respondere ei. sed est res, quam non dicunt, nisi posteriores ex Philosophis Maurorum.

ALGAEZEL.

D Einde dixit Alga, respondes pro Philosophis. Si autem dicitur mundum veliter non emanare a Deo glori, immediate, sed quod emanat ex ab eo est ens unum, & est principium creaturatum & est intellectus abolutus. Cest substantia existens per se, non multiplicata, scilicet seipsum, & sciens principium suum, & appellatum lex nomine. Angelus: deinde emanat ab eo tertius, & ex tertio quartus. & multiplicatio entium est mediate. quoniam diuersitas entis, & multiplicatio eius, aut erit propter diuersitatem potentiarum agentium, sicut nos agimus ex virtute appetitiva, aliter quod agimur? Ex virtute irascibili: aut erit propter diuersitatem materiarum, sicut Sol dealbat pannum lotum, & denigrat faciem hominis, & resoluit alias substantias, & indurat alias: aut propter diuersitatem instrumentorum, sicut Carpentarius fecerit cum serra; & cum securi scindit lignum, & perforat cum perforatiuo: aut erit multiplicatio actionis mediate, cum ege rit aliquam actionem, & post hanc actionem agit aliam, & multiplicabit actionem. Et oportet ista divisione sicut falsa in primo principio, in substantia. nam non est diuersitas nec in eo

Disputatio

Gest cōsecutio, vel posterioritas, vt declarabimur in rationib⁹ vnitatis. nec est ibi diuersitas materierum: nam sermo est de causato primo, qd emanat à primo. nec est ibi diuersitas in strumento: nō. n. reperitur cum Deo glo. in gradu suo: & sermo est de innovatione primi instrumenti: ergo nō remanet, nisi qd multiplicatio in mundo emanet à Deo glo. in via mediationis, vt diximus superius.

A V E R R O E S.

Primum cū fuerit simplex, et vnu, nō prouenit ab eo, nisi vnu.

Hterierum, & nō sunt materiae cū eo: aut ex parte instrumenti, & nō est instrumentum eo: & nō remanet, nisi qd sit ex parte medij, cū emanat ab eo primū vnu, & ex hoc vno vnu, & ex hoc vno vnu, & ita reperiunt multiplicatio-

A L G A Z E L.

Deinde dixit Alga. dubitanseis. Dicimus & sequitur ex hoc vt nō sit in mundo, nisi vna res composita ex diuersis: sed entia oīa erū eadem, & quodlibet eorū erit causatum vniuersiūsq; superioris, & causa inferioris vsq; ad causatum, quod nō habet causatum, sicut deuenit ex parte ascensus ad causam, quae nō habet causam. Et tñ nō est sic. nā corpus apud eos est ex forma, & materia, & ex collectione earum sit quid vnum. nam hō est cōpositus ex corpore, & aīa: & nō est esse vniuersorum ab alio: sed esse eorum simile est ab alia causa. & orbis fm opinione eorum est sic: qm̄ est corpus aīatum: & nō est innotatum corpus ab aīa, nec aīa à corpore, sed ambo proueniunt à causa alia ab eis. Quomodo ergo inuenta

sunt hēc entia composita: an ab vna causa? & destruetur sermo eorū nō emanat ab uno, nisi vnum: aut à causa composita? & conuenit interrogatio de illa causa, adeo qd deueniat necessario ad compositum, & simplex. nam principium est simplex, & prouenit ab eo compositio, & nō imaginatur hoc, nisi cum tactu. &, cū fuerit tactus, & destruitur dictum eorū qd ab uno non prouenit, nisi vnum.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hoc sequit' eis, cū posuerint qd agens primum sit vt est agens simplex, quod nobis apparet, l. vt sint entia omnia simplicia. Attamen hoc sequitur ei, qui ponit hāc inquisitionem vñem oīibus entibus. qui vero diuidit ens in ens separatum, & ens materiale sensibile, ipse quidem ponit principia, ad quæ ascendit ens sensibile, diuersa à principiis, ad quæ ascēdit ens intelligibile. & ponit quidem principia entium sensibilium materialia, & formam: & ponit aliquod eorū agē aliquoꝝ, adeo qd deuenit ad corp⁹ cœlestē: & ponit substantias intelligibiles ascēdere ad primum principium, quarum est principium ad similitudinē formarum, & similitudinem finis, & similitudinem agentis. & hoc totū est declaratum in libris eorum. Et affera-mus hāc propositionem cōmē, & nō sequentur hāc dubitationes. & hāc ē opinio Arist. † Attamen hāc proposicio, dicēs qd ab uno nō emanat, nisi vnum, est propositio, in qua conuererunt Antiqui Philosophorum, cū perscrutabātur de principio primo mundi speculatione topica. iti tamē opinātur esse speculationem demonstratiuam, faciendo inductionem in vniuersali, in eo qd primum principium

M

Exami
tio h⁹
ponis.
vno nō
uenit,
vnum.

A piūm est vñ oībus, & vnum necessē est vt nō emanet ab eo, nisi vnum. &, cūm fuerint apud eos hæ dux radices, per quā runt vñ prouenit multiplicatio. & hoc quidem, postq; est incōueniens apud eos, opinio antiquior ista, & est q; prima principia sunt duo, vnum quidem ad bonum, & aliud ad malum. nam impossibile est apud eos vt principia cōtrario rū sint vñ. & viderūt q; cōtrarietas vñs, quæ includūt oīa contraria, sunt bonum, & malum: vnde existimauerūt q; necessario principia sūt duo. Et, cūm consyderauerint Anti-

B qui entia, & viderunt oīa rendere ad vnum finem, & est ordinatio reperita in mūdo, sicut ordinatio reperita in exercitu ex parte principis exercitus, & ordinatio reperita in ciuitatibus ex parte gubernatorum ciuitatum, crediderūt q; mundus necessario est huiusmodi: & crediderunt ppter bonum repertum in omni ente q; malum sit per accīs: vt sunt cōdemnationes factæ à gubernatorib; probis ciuitatum, q; sunt mala posita propter bonum, nō autem prima intētione, nam sunt hic ex bonis aliqua, quæ impossibile est vt reperian

C tur, nisi admisceatur eis malum, si-
cūt est in esse hominis, quod est cō-
positum ex aīa intellectiua, & aīa be-
stiali. & determinauit sapiētia apud
eos vt reperiatur bonum magnum,
licet, admisceatur ei malum parvū.
qñi esse bonum magnum cum par-
uo malo est melius, q; priuatio boni
magni propter malum parvum. Et,
cūm patuit apud eos in fine q; pri-
mum principium necessē est vt sit
vnum, & aduenit hæc dubitatio de
vno, r̄nderunt ei tribus r̄fisionibus.
Nam aliqui putauerūt q; multipli-

catio prouenit ex materia: & est se-
cta Pithagorica, & societaseius: & alii
qui putauerūt q; multiplicatio pro-
ueniat ex multiplicatione instrumē-
torum: & aliqui putauerūt q; multi-
plicatio proueniat ex mediis. Et pri-
mus, qui hoc posuit, fuit Plato. & est
sufficiētior his opinionibus. qñi in-
terrogatio adhuc conuenit duabus
aliis r̄fisionibus, & est vñ prouenit
multiplicatio materierum, & multi-
plicatio instrumētorum & quicūq;
cōcederint hanc propositionē, illud
dubium est commune eis. & dubita-
tio de modo, quo prouenit multipli-
catio ab uno, sequitur eis, s.ei, qui cō-
fitetur q; ab uno non prouenit, nisi
vnum. famosum vero hoc tempore
est cōtrarium huius, & est q; vnum
primum emanant ab eo emanatio-
ne prima omnia entia diuersa. & ser-
mo dubius in hoc tempore cum ho-
minibus nostrē tempestatis est i hac
propositione. Id autem, cūm quō
dubitauit Algazel secta Peripateti-
corū, nō sequitur eis: & est q; si mul-
tiplicatio pueniret ex parte medio-
rum, nō sequitur profecto ex hoc, ni
si multiplicatio simplex. & quodlibet
eorum est compositum ex mul-
titudine. qñi Philosophi tenet q; hic
sic multiplicatio vtroq; modo: mul-
tiplicatio quidem rebus simplicib;
& sunt entia simplicia, quæ non sūt
in materia, & vnumquodq; eorum
est causa alterius, & ascendūt omnia
ad vnam causam, quæ est de genere
eorum, & ipsa est prima in hoc gene-
re: & multiplicatio in corporib; cœ-
lestibus prouenit ex multititudine ho-
rum principiorum: & multiplicatio,
quæ est sub corporibus cœlestibus,
prouenit ex materia, & forma, & cor-
poribus cœlestibus. & non sequitur

Disputatio

Gens aliquid huius dubitationis. Et corpora cœlestia mouent primo ex motoribus eorum, qui nō sunt in materia omnino: & formæ eorum, scilicet corporum cœlestium emanant ab ipsis motoribus. & formæ eorum, quæ sunt sub corporibus cœlestib⁹, emanant à corporibus cœlestibus, & aliquæ ab aliquibus, sive sint formæ corporum simplicium, quæ sunt in materia prima, quæ nō est generabilis nec corruptibilis, sive formæ corporum compositorum ex corporibus simplicibus: & compoſitio istis est propter corpora cœlestia. hęc est

Hopinio eorum in ordinatione hic respecta. Res autem, quæ mouerunt eos Philosophos ad hanc opinionem, nō possunt declarari hic. qm̄ hanc declaratio est fundata supra radices, & propositiones multas, quæ declaratur in multis artibus, & cum arrib⁹ multis, quarum una est sub altera. Philosophi vero Maurorum, ut Auiyela, & Auienna, quia conſtentur aduersario quod agens, quod non appetet nobis, est licut id, quod appetet nobis: & unum agens non prouenit ab eo, nisi unum actum. & cùm primū apud omnes sit unū simplex: difficile est profecto eis prouenire multiplicationem ab eo: adeo quod res ipsa coagit eos ut non ponat primum motorē motu diurno, sed dixerunt quod primū sit ens simplex, ex quo emanauit motor orbis magni, & emanauit à motore orbis magni orbis magnus, & motor orbis secundi, qui est sub magno. qm̄ hic motor est compositus ex eo, quod intelligit de primo, & ex eo, quod intelligit de seipso. Et hic est error secundum eorum radices. nam intelligēs, & intellectum est id ī intellectu humano, quanto ma-

gis in intellectibus separatis. & hoc totum non sequitur sermoni Arist. nam agens unum, quod nobis apparet, si emanauerit ab eo actio una, non dicitur cum agente primo, nisi aequiuoce. agens enim primū, quod non nobis apparet, est agens simpliciter: quod vero appetet, est agens secundum quid. & agens simpliciter non emanat ab eo, nisi actio absoluta: actio autem absoluta non appropriatur acto præter actum. & cū hoc probat Arist. quod agens intellectorum humanorū est intellectus mundus materia, scilicet ex eo quod intelligit omnia. Et sic etiam probat quod intellectus passibilis non est generabilis, nec corruptibilis ex eo, quod recipiet omnia. Et responsio huic opinioni sapientis, quod res, quæ non possunt esse, nisi cum copulatione adiuvicem, ut est copulatio materiæ cum forma, & copulatio partium mundi simplicium adiuvicem, esse quidem earū sequitur eaꝝ copulationē: & cū sic fuerit, igitur dans copulationem dat esse. & cum omne copulatum copulatur re, qua est unum: & unum, cùm quo copulat, sequitur ab uno, quod existit per se: necessè est ut sit hic unum separatum existens per se, & necessè est ut istud unum tribuat unum per se. Et isti modi dividuntur in species in entibus secundum naturam eorum, & prouenit ex hac unitate attributa unicuique; enti esse huius entis sibi proprium. qua est unū. & omnia ascendunt ad unitatem primam: sicut peruenit caliditas, quæ ē in quolibet ente rerum calidarium à calido primo, quod est ignis, & ad id perueniunt. & cùm hoc fecit uniuersum Aristo. inter esse sensibile, & esse intellectuale, & dixit quod mundus est.

A est vnum, quod emanauit ab uno, & qd vnum est causa unitatis quodammodo. & causa multitudinis quodammodo, & in eo, quod sicut possibile ei, perscrutatus est in hoc. & propter difficultatem huius rei non intellexerunt eum multi, qui uenerunt post eum, ut diximus. Et, cum hoc sic fuerit, manifestum est qd hic est vnuens, a quo emanat virtus una, qua reperiuntur omnia entia. & quia sunt multa, igitur ex uno, quod est vnu, necesse est ut sit multitudo, aut ipsa emanet, voca eam ut vis. Et haec est de spō dicti sui: & cū aliter. qd id, quod dicit dicēs qd ab uno emanat vnum. & vide hunc errorē, qd cum est magnus sapientibus, & tua intereat intelligere hoc dictum eorum, an sit demonstatio, vel ne, si in libris Antiquorū, non autem in libro Auic. aut alioꝝ, qui mutauerunt opinionem Philosophorum in scientia Diuina, adeo qd facta est existimatio.

ALGАЗЕL.

A It Alga. respondens pro Philo sophis. Si autem dicet, cum parafacta fuerit opinio nostra, auferetur dubitatio. nam entia dividuntur in ea, quae sunt in subiecto, ut sunt accidentia, & forma, & ea, quae non sunt in subiecto: & ista dividuntur in ea, quae sunt subiectum aliorum, ut corpora: & in ea, quae non sunt in subiecto, ut entia, quae sunt substantiae cōsistentes in se: & dividuntur in ea, qd imprimuntur in corporibus, & ea appellamus animas: & in ea, quae non imprimuntur in corporibus, sed in animabus, & appellamus ea intelligentias abstractas. entia autem, quae sunt in subiecto, ut accidentia, sunt in nouata, & hūt subiecta in nouata, & pertinet ad principiū, quod est in noua-

tū aliquo mō, & antiquū aliquo modo: & est mot⁹ circularis, de quo nō loquimur. Loquimur vero de existētibus p se, nō in subiecto, & sūt tria, sc̄ corpora, & sunt viliora: & intelligentiae abstractæ, nullā hūtes depēdētiā à corporibus, nisi depēdētiā agentis, nō inatam eis, & sunt excelsiora: & aīa quae sunt media: hūt. n. depēdētiā in corporibus aliqua spē depēdētiā, & est impressio, & actio in eis. nā sunt media in dignitate, quia imprimuntur ab intellectibus, & imprimuntur in corporibus. Ulterius corpora sūt decēm: quorum nouem sunt orbes: decimū vero mā, quae est corpus sub cōcauitate orbis Luna: & orbes novem sunt aīalia, habētia quidē corpora, & aīas, & hūt influxum in entibus, ut dicemus, videlicet qd primū principiū emanat ab esse eius prima intelligentia, & est ens existens per se, quod nō est corpus, nec est virtus in corpore, & scit seipsum, & scit principium suum. id aut appellauimus primā intelligentiam: & non curamus de appellatione Angeli, aut intellectus, aut cuiusvis nominis. Et sequūtur ab esse eius tria, sc̄ intelligentia, & aīa orbis superioris, & est orbis nonus, & corpus orbis superioris. deinde sequitur ab intelligentia secūda intelligentia tertia, & aīa orbis noni, & corpus eius. deinde sequitur ab intelligentia tertia intelligentia quarta, & aīa orbis Saturni, & corpus eius. & sequitur ab intelligentia quarta intelligentia quinta, & aīa orbis Iouis, & corpus eius: & sic usquequo deueniat ad hoc, quod sequatur ab ea intelligentia, & aīa orbis Luna: & corpus eius, & intelligentia ultima, quae appellatur intellectus agēs. deinde sequuntur sub orbe Lunæ materia, recipiēs ge-

Disputatio

Generationem, & corruptionē ab intellectu agente, & natura operationū. Ulterius materia miscentur propter motus orbium, & stellarum diversis mixtionib⁹, ex quibus proueniunt mineralē, & plantā, & animalia. & nō est necesse ut sequatur ex unaquaq; intelligentia, intelligentia in infinitum: quoniam ista intelligentiēs sunt diversarum specierum, & quod est vni eorum non est in aliis. Et sequitur ex hoc, q̄ intelligentia post primum principium sint decem, & orbēs nouem. & summa ex istis principiis excelsis post primum decem

H & nouem. & prouenenit ab hoc, q̄ sub unaquaq; intelligentiarum primarum sint tria, intellectus, anima orbis, & corpus eius. & impossibile est quin in principio eius sit trinitas proculdubio. & nō imaginatur multitudo in intellecto primo, nisi uno modo, & est ut ipse intelligat principium suum, & intelligat seipsum; & ipsum in cōsideratione sui est possibile in esse, quoniam necessitas esse eius est ab alio, nō ex se. & ista tria sunt diversa. & nobilis tribus causatis debet ei attribui nobilior his rebus, & emanat quidem ab eo intelligentia, ex eo q̄ intelligit principium suum, & emanat anima orbis, ex eo q̄ intelligit seipsum, & emanat corpus orbis, ex eo q̄ est possibilis in esse ex se. Et oportet ut dicamus unde proueniat hæc trinitas in causato, & tamen principium eius est idem. Et dicimus q̄ non cōsequitur à primo principio, nisi vnum, & est substantia huius intelligentiæ, qua intelligit seipsum, & sequitur ei necessario ex seipso, non ex parte principij, ut intelligat principium: & ipsa tamē in se est possibilis in esse, & non habet

possibilitatem à primo principio, sed ex se ipso. nos autem non negamus reperiri vnum ab uno, ad quod sequitur causatum, non ex parte principij, sed ex rebus necessariis relativis, aut non relativis, & ex eo prouenit multitudo, & sic in hoc principium multitudinis. Et si hunc modum possint composita esse continua simplicibus, cū imposse sit absq; contactu & imposse est esse alter: & est id, quo datur iudicium in eo. & hic est sermo in intelligendo opinionē eoz, & quietationē intellus in ea.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hoc totum est cōtradiccio Philosophis, vt sensit Auic & Alfarabius, & alij. Opinio vero Antiquorū est q̄ sint hic principia, & sunt corpora cœlestia. & principia corporum cœlestium sunt entia separata à materia, quæ mouent corpora cœlestia, & corpora cœlestia mouentur ab eis modo seruitutis, & dilectionis eis, & receptionis iussus eorum cum motu, & intellectione eorum. & quia ipsa producta sunt propter motum: & hoc est, qm̄ verificatum est quod principia, mouentia corpora cœlestia, sunt separata à materia, & non sunt corpora: non remanet modus, quo hoc moueat hæc corpora, nisi ex eo, q̄ mobilis iunctum sit ad motum. & propter hoc necesse est apud eos ut sint corpora cœlestia viventia rationalia, quæ intelligunt seipso, & intelligunt principia mouentia ea, modo iussus eis. Et, quoniam patet q̄ nulla sit differentia inter sc̄ientiam & sc̄itum, nisi q̄ sc̄itum est in materia, sc̄ientia vero non est in materia: & hoc dictum est in libris de Anima: & iam sunt entia, quæ nō sunt in materia: sequitur

A quitur ergo ut sit substantia eorum scientia, aut intellectus, aut quouscunq; nomine appellabiseam. & verificatur est apud eos q; ista principia sunt separata à materia: qm ipsa influunt corporibus cœlestibus motum continuum, quo eis non evenit labor, nec defectus: & omne influens motum continuum huiusmodi nō est corpus, nec potentia in corpore: & corpus cœleste acquisuit permanentiam ex separatis. & verificatum est apud eos q; ista principia separata, & eorum est copulatum primo principio eorum. sin aut, non esset

B hic ordinatio reperta, & sermones eorum, quos scriperunt in hoc, qui vult scire veritatem, eis incumbat. Et ex eo, quo apparet q; omnes orbites mouentur motu diurno, licet mouantur motu proprio, verificatur est apud eos q; iubeant in ipsis motibus est primum principium, & est Deus glor. & q; ipse iussit omnibus principiis, vt iubeant ceteris orbib; in aliis motibus. & hoc iussu permāsit cœlū, & terra: vt iussu primi Principis ciuitatis seruantur omnia præcepta prouenientia ab aliquo, quem princeps præposuit in rebus ciuitatis

C omnibus existentibus in ea ex hominibus, ut dixit Propheta Verbo Dei cœli facti sunt, &c. Et hici iussus, & seruitus est principalis in iussu, & seruitute, quæ necessè est esse homini, ex eo q; est animal rationale. Id aut quod recitauit Auic. de prouentione horum principiorum ab inuic; est res, quam nescierunt sapientes. Quod vero est apud eos est, q; hēt à primo principio statu tales, q; bus non perficitur esse, nisi in illo tali loco & copulaio, quæ est inter ea, est illud, quod facitea esse causata ab in-

uicem, & omnia à primo principio D & non intelligitur de agente, & acto, & creatore, & creato in illo esse, nisi hoc tantum. & id, quod diximus de copulatione omnis entis cū uno, est aliter, quā hic intelligitur de agente & acto, & faciente, & facto in arte.

Si autē imaginatus fueris q; sit princeps, habens substitutos multos, & isti substituti habeant alios substitutos: & non est esse substitutis, nisi in recipiendo substitutionem, & faciendo præceptum eius: & non est esse eis, qui sunt substituti, nisi medianis substitutis prioribus, necesse E

vt princeps primus sit ille, q; tribuit E omnibus entibus rem, qua sunt entia. nam si aliquis est, cuius esse est vt sit substitutus, non est quidem ei eē, nisi propter dominum primum. Etho est id, quod tenent Philosophi, q; sit præfatio legum in creatione, & innovatione, & iussu. & hæc ē disciplina propinqua, qua potest intelligi opinio horū hominū, absq; q; eueniat ei dubitatio, quæ euenit ex auditu opinionū hoīum, fm differentiam, quam narravit Alga. hic & hoc totum existimauerunt declaratum fuisse in libris eorū. Et qui pōt operam dare libris eorū cū conditionibus, quas narrauerūt, sciet veritatem eius, quo rōcinant, aut contrarium eius. & nō intelligit de opinione Ari. Aliud præter hoc, nec de opinione Platonis: & est finis eius, ad quod puenerūt intelligibili.

F Poteſt iam̄ homo peruenire ad istas res ex sermonibus euenientib; eis, q; sint famosi, cuim hoc, q; sint in intellectuales: in quibus hæc via disciplinæ est delitiosa, & dilecta omnibus. Et vna ex propositionibus, q; bus hoc apparet, est q; homo, cū cōsyderaue-

Disputatio

Gsyderauerit entia, quæ sunt hic, apparet ei q̄ res, quæ appellantur viuentia, scientia, sunt ea, quæ mouentur ex se motibus terminatis, & vsus intentiones, & operationes terminatas, ex quibus proueniunt operationes terminatae. & ideo dixerunt Loquentes q̄ omnis actio prouenire ex viuo sapiente. & cum fuerit apud eū hæc radix, & est q̄ omne, quod mouetur motibus terminatis, & proueniunt ex eo operationes terminatae, & ordinatae, est viuum, sapiens: & copulatur isti id, quod appetit sensu: & est q̄ cœli mouentur ex se motibus terminatis, & ordinantur ex hoc entibus, quæ sunt sub eis, operationes terminatae. & ordo, & proportio, quo sustentatur id, quod est sub eis, ex entibus, concludit radix tertia, in qua non est dubium: & est q̄ cœli sunt corpora viuentia cognoscens.

Quòd autem ex motibus eorum sequantur operationes terminatae, qui bus sustentatur id, quod est hic ex animalibus, plantis, & mineralibus, & conservatio eius, hoc est notum per se cum consyderatione. nā, nisi esset propinquitas Solis, & remotius in circulo suo obliquo, non essent hic quatuor tempora: & nisi essent hic quatuor tempora, non essent plæta, nec aīa, nec processus gñatiōnis fm ordinem in generatione elementorum adiuicem, fm æqualitatem, vt conservetur esse eorū. v.g. cū prolongat Sol à meridie, infrigidatur aer in parte septentrionali, & fiunt pluiae, & multiplicatur gñatio elementi aquæ, & multiplicatur in parte meridionali generatio elementi aeris: in æstate vero contrarium, sc. cum fuerit Sol prope caput nostrum versus septentrionem. &

I

istæ operationes, quæ reperiuntur à K. Sole pp propinquitatē, & remotionem, quam habet cōtinuè à quo libetente, ex eodem loco reperitur à Luna, & omnibus planetis. nam q̄es habent orbēs obliquos, & faciūt quatuor tempora in motu eorum circulati. & quod magis est in esse en- tium, & conservacione eorū est mo- rus diurnus, magnus quidem, faciēs diem. & iam innuit lex prouidentia Dei in homine, cū submittantur ei oēs orbes, cū dixit ipse glo. & ad pr̄ dominandum iu die, & in nocte, & deinde omnia tempora terræ, &c. & nisi esset foedus meum, &c. Et, cum L. consyderauerit homo has operatio- nes, & regimina proueniētia, diuer- sa quidem ex motibus stellarum, & viderit stellas mouerijis motibus, & habere figuræ terminatas, & ex partibus terminatis, & versus opera- tiones terminatas, & motus contra- rios, scit istas operationes termina- tas prouenire ex entibus cognoscen- tibus, & animatis, habētibus electio- nem, & voluntatem. Et quod magis facite um credere hoc, est, cum nos videmus multa ex corporibus par- uis, foetidis, vilibus, & obscūris, hic re- pertis non priuari vita generaliter M. cum paruitate partium eorū, & vili- tate mensuræ eorum, & breuitate vi- tæ eorum, & obscuritate corporis eorum, & q̄ bonitas diuina eis in flu- xit animam, & cōprehensionē quā- dam, qua regunt se ipsa, & conservat- esse suum, expresse patet q̄ multo magis debent esse corpora cœlestia aīata, comprehendētia, quā ista cor- pora, pp magnitudinē corporis, & dignitatem eorū, & multitudinē lu- minis eorum, vt dixit ipse glo. me- diatē Propheta suo celi enarrat, &c. sed

A sed multi hominum nesciunt hoc. De-
mum, cū consyderetur regimen eo-
rum in corporibus animaliis, quæ sunt
hic, scitur absolute q̄ sunt animata.
nam animatum nō regitur, nisi ab
animo perfectiori anima, quam ani-
ma eius. Et, cum consyderauerit
homo hæc corpora magna, anima-
ta, rationalia, eligentia, quæ nos conti-
nent, & consyderauerit tertiam ra-
dicem, & est q̄ prouidentia eorum
ad ea, quæ sunt hic, non est necessaria
eis inesse eorum, sciet q̄ iniun-
ctum est eis in iis motibus, & sunt
submissa eis, quæ sunt sub eis ex ani-
malibus, & plantis, & inanimatis, &

B iubens eis est aliud ab eis, & est non
corporeum necessario. nam, si esset
corpus, esset de numero eorum. &
quodlibet eorum est obediens, qđ
est sub eo hic ex entibus, & seruit ei,
& non indiget seruitute eius in esse
suo. & nisi esset iusluse eis, non proui-
derent ad id, quod est hic, continue:
quoniam ipsi vellent non habentes
quidem utilitatem in hac operatio-
ne. Igitur mouentur pp̄ iuslum, &
timorem euinentem eis ad conser-
uandum ea, quæ sunt hic, & susten-
dum esse eis: & iubet est Deus glo.

C Ver. g. si aliquis viderit multitudi-
nem hominum dominatiū in re-
bus, & operationibus terminatis, nō
cessantibus in instanti, licet opera-
tiones illæ non sint necessariae in eis
eorum, & non indigenteis, delibera-
bit proferre sententiam q̄ sunt timē-
tes. & iniunctum est eis in opera-
tionibus illis, & q̄ habent præcipiente, qui
præcepit eis in hoc regimine co-
tinuante prouidentiam in aliis, qui
est superior eis superiori gradu, &
sunt ut serui obedientes ei. &, cum
consyderauerit homo aliud, & est

q̄ vnuquisq; planetarum septē ha-
bet motus innouatos motui eius vñ
habentes quidem corpora seruien-
tia corpori vñ, ac si essent obedien-
tia, sciet absolute etiam q̄ quilibet
planeta habet iuslarem sibi ppriū,
deputatum eis ex primo iubente. vt
euemit in gubernatione exercitus, q̄
est collectio vniuersiusque eorum
sub vno iuslorem: & isti iuslores, qui
appellantur capitanei, deueniunt ad
vnum principē, & est princeps exercitus,
sic est dispositio in motu cor-
porum celestium, quam percepe-
runt Antiqui de istis motibus, & esūt
quadraginta, & postea reducuntur **E**
omnia ad septem planetas, & redu-
cuntur illi septem ad octauum, & re-
ducitur octauum fin diuersitatem,
quæ est inter Antiquos, in numero
motuum ad iuslarem primum. Et
hæc notitia habet homini hoc mo-
do, siue sciat quomodo sit principiū
creationis horum corporum cele-
stium, siue nesciat: & quomodo sit
copulatio aliorum iubentium cum
primo præcipiente, siue sciat, siue ne
sciat. nam ipse non dubitat q̄, si cēnt
ex seipisis, antiqua absque causa, &
inuentore, possibile esset eis non re-
cipere iuslum à iubente vno cū su-
biectione, & seruitute. & sic ē dispo-
sitio iubentium cum iubete primo.
&, cum hoc non fuerit eis possibile,
ergo est ibi proportio inter eos, &
eum, & proportio, quæ determina-
uit eis obedientiam, & seruitutē. &
hoc non est aliud, nisi ex eo q̄ sunt
ei ex natura esse eorum, non ut acci-
dens ex accidentibus, sicut est domi-
nus cum suis seruis, sed in natura eis
eorū. nam non est ibi seruitus addi-
ta suā, immo substantiæ illæ sultē-
tantur in seruitute. & hæc adeptio &
F regnum

Disputatio

G regnum celi, & terræ, qd vidit Abrahā pater noster, cum dixit Facies cœlum, & terram. Et scias q, cū sic fuerit, necesse est vt non sit creatio horum corporū, & principium gñationis eorum, modo gñationis corporum, quæ sunt hic. & intellectus humanus deficit apprehēdere qualitatem huius operationis, licet sciēt esse eius. Qui autem perquirit asimilati duas entitates, quarum una est in altera, & q agens eatum sū agens eo modo, quo reperiunt agētia, hic est in maxima perturbatione, deceptione, & cōfusione. Et hēc

H est summa eius, quod intellexerunt Antiqui de corporibus cœlestibus, & constitutione eorum à creatore glo. & q non sit corpus, & constitutione eius, quod est ex entibus inferioribus ab eo, quæ non sunt corpora, & vnum eorum est anima cōstituere autem esse eius, ex eo q sunt innouata eo modo, quo innouant corpora, quæ sunt hic, vt conati sūt loquentes, est nimis difficile. & propositiones, adductæ in hoc, non cōplent id, quod intendunt declarare. & declarabimus hoc ex sermonibus nostris subsequentibus, cum loque-

I mur de via constitutionis esse Dei glo. His autem habitus revertamur ad narrandum ea, quæ dicit Alga. in contradicendo ei, quod recitauit de opinionibus Philosophorum, & notificabimus gradum eius in veritate, nam hoc est intentum primum in hoc libro.

ALGAZEL.

A It Alga. contradicens Philo-
phis. Dicimus, id, quod narratis, astutia quādam est. & in rei veritate est obscuritas maior præ aliis obscuritatibus, q si aliquis recitaue-

rit ex insomnio, iudicabit ex eo, q
sit malæ complexionis. &, si id redu-
xerit in genere rerum legum, in qui-
bus termini inquisitionis sunt existi-
mationes, dicetur q sunt errores, &
non adipiscuntur sc̄ientias, sed vanas
 cogitationes.

AVERRÖES.

A vt eueniat hoc stultis cum sa-
pientibus, & vulgo cum electis, vt
euenit eis in rebus artificialibus. nā
artifices cum posuerint multa ex o-
peribus suis vulgo, & ostenderiat suas
operationes mirabiles, fugiet ab eis
vulgus, & existimabit q sunt dimi-
nuti cerebri. Attamen isti in rei ve-
ritate ponuntur in gradu diminuti
cerebri ab intelligentibus, & ignorā-
tes quidem à sapientibus. & sermo-
nes huiusmodi non oportet vt pro-
ijciantur contra eos opiniones sa-
pientum, & hominum speculatiou-
rum. debebat tamen ipse, cum nar-
rauerat hēc, narrare opiniones, quæ
mouerunt eos ad ista, ita quod pos-
sit audiens facere comparationem
inter eas, & sermones, quos perqui-
rit ipse destruere.

ALGAZEL.

A It Alga. Introitus autē qōnis, M
prout est, non narrabitur, sed
ponemus modos determinatos. Et
primus quidē est, vt dicamus, iā po-
suistis q vna rerū multitudinis cāti
primi, et q sit possibilis in eē, tūc di-
cimus eē polem in esse vtrū est esse
eiusmet, aut aliud? si aut idem, igitur
nō puenit ex eo multitudo, si vero
aliud, igitur dicetis in primo princi-
pio eē multitudinē. nā est, & cū hoc
est necessarium in esse. necessarium
aut in esse est aliud quā substātia ip-
sius esse. & permittimus aduentum
diuerso-

A diuersorum in hac multitudine. Si autem dicitis nihil est necessitati in esse, nisi ipsum esse, igitur non erit aliquid possibilitat in esse, nisi ipsum esse. Si autem dicitis bñ pót sciri posse, & nō scieretur esse posse, est ergo aliud. sic etiam necessarium in esse pót sciri esse eius: & nescietur necessitas eius, nisi post aliam rationem: ergo erit aliud. demum esse est quid universaliter, quod dividitur in necessarium, & possibile. &, si aliqua dñia harum duarum partium addatur vñli, sic quoque erit secunda dñia indiferens. Si autem dicas possibilitas

B in esse est ei ex se, & esse eius ex alio, & quomodo erit id, quod est ei ex se, & quod est ei ex alio idem dicimus modo erit necessitas in esse ipsum esse, & potest auferri necessitas in esse, & remanet esse, & unum verum omnibus modis est, quod non convenient affirmatiōni, & ablationi. nā impossibile est dicere esse, & nō esse, aut necessarium in esse, & non necessarium in esse: & tamen potest dici esse, & non necessarium in esse, sicut potest dici non esse, & possibile in esse. scitur autem unitas in hoc. & non est cōgruum stare in primo, si verificatum fuerit id, quod dixerint, quod possibilitas in esse sit aliud ab esse possibili.

A V E R R O E S.

A It Auer. Cum dixit quod dictum nostrum de possibili in esse aut erit ipsummet esse, aut aliud, i. res ad dicta ipsi esse. &, si fuerit idem, nō est multitudo. & nihil est eorum dictū, quod possibile in esse est in eo multitudine. si vero aliud, sequitur vobis hoc necessario in esse, & erit in necessario esse multitudo. & hoc est contra id, quod ponunt, est sermo non ve-

rus, nam dimisit tertiam partem divisionis. Necessarium enim in esse non est quid additum ipsi esse extra animam, sed est quid enti necessarium in esse, & non additum substantiae eius. & quasi reducitur ad ablationem causæ, scilicet esse eius sit causatū ab alio. & quasi id, quod tribuit alii, auferetur ab eo, vt dicimus de ente quod sit unum, nam unitas non intellegitur in ente quid additum substantia eius extra animam in esse, sicut intelligitur ex dicto nostro ens album: sed intelligitur de eo res priuatua, & est priuatio divisionis. & sic necessarium in esse intelligitur de necessitate res priuatua, quam determinauit substantia eius: & est ut sit necessitas in esse ex se, nō ex alio. & sic, cum dicimus possibile in esse ex se, non potest intelligi de eo attributum additum substantiae extra animam, sicut intelligitur de possibili vero, sed intelligitur de eo quod substantia eius determinet quod esse eius non sit necessarium, nisi ex causa. & ipsum significat substantiam, à qua cum auferatur causa, non erit necessarium in esse ex se, sed erit non necessarium in esse, scilicet negatum ab eo attributum necessarium in esse: ac si dicaret F. quod necessarium in esse aliquod eius, quod est necessarium ex se, & aliquid quod est necessarium est causa. quod autem est necessarium ex causa, nō est necessarium ex se. & nemo dubitat quod istae differentiae non sunt differentiae substantiales, i. diuidentes substantiam, nec additae substantiae: sed sunt res negatiuae, & relatiuae: sicut dicimus de re inuenta quod nō significat rem additam substantiae extra animam, eo modo, quo dicimus de re quod sit alba. Et ex hoc errant

Disputatio

Guit Auicenna, qui existimauit quod vnum sit additum substantiae. & sic ipsum esse rei, cum dicimus quod res est, & in futurum disputabitur de hoc.

Et primus, qui inuenit hanc præstationem, fuit Auicenna, cum dixit possibile in esse ex se, & necessarium in esse ex alio, nam possibilis est attingere unum in re præter rem, in qua est possibilis. & determinat simplicitas harum dictiōnū quod id, quod est sub primo, sit compositum ex duobus: vnum quidem, cui attribuitur possibilis: & aliud, cui attribuitur necessitas in esse, & est præfatio vi-

Hilis, sed, cum intelligitur de eo id, quod diximus, non evenire iei dubietas, quam ponit Alg. remanet ei videre utrum, cum intelligitur de causato primo possibilis esse eius, determinat ei quod sit compositum, vel ne? nam, si attributio fuerit relativa, non determinat ei compositionem. & non omne, de quo intelliguntur res diversae, determinatur quod sint attributa, addita substantiæ eius extra animam, nam est haec dispositio priuatitudinum, & dispositio relatiuum.

Et ideo non tenet aliqui Antiquorum ut numeretur prædicamentum

Irelationis in entibus extra animam sed decem prædicamentis. Alga autem intulit in sermonе suo quod omne habens intellectiōnem additam determinat aliquid extra animam in actu & est error, & sermo sophisticus. & patet ex eo, quod dixit. Demum esse est quid universalē, & dividitur in necessariū in esse, & possibile. & si aliqua differentia partium est addita universalī, sic etiam & alia differentia indifferenter. Nam diuisio ipsius esse ad possibile, & necessariū non est sicut diuisio animalis ratione, & non rationale, aut ad animalium, & natans, & volatile. ista sunt addita generi, quae faciunt id diuidi in species additas, & animalitas est communis eis, & istæ differentiæ sunt additæ eis. Possibile autem, in quod Auicenna diuisit ens, non est quid extra animam in actu, & est præfatio vilis, vt diximus, nam ens, quod habet causam, in esse suo non intelligitur de eo, nisi priuationem, id est omne id, quod est ex alio, non habet ex se nisi priuationem, nisi cum fuerit natura eius natura possibilis veri. & ideo diuisio entis ad necessaria in esse, & possibile in esse est diuisio non nota, cum non intelligit per possibile possibile verum. & postea de hoc loquemur. Attamen id tantum dicimus hic quod ens, cum diuiditur, aut diuiditur in differentias substantiales, aut in res relatiuas aut accidentia addita substantiæ. Diuisio autem per differentias substantiales determinat absque dubio multitudinem operationum ab eo: diuisio vero eius per res, & relatiuas seu accidentales non determinat multitudinem operationum. Si autem quis contradixerit quod diuisio eius per attributa intrinseca determinat **M**ei operationes diuersas, tunc igitur primum principium, emanat ab eo multitudine necessario, & non indigeret causato ab eo, quod sit principium multitudinis. Si vero dixerit quod non determinat multitudine attributorum relatiuorum prouenire operationes diuersas, tunc non erunt attributa intrinseca, quae sunt in primo principio, determinantia prouenire operationes diuersas. & positio positionis cattū primū hoc modo est melior. Et, cū dixit, & quō erit quod est ei ex se, &

A ex se, & quod est ei ex alio, idem? iste profecto vir existimabat possibilitem non habere esse nisi in intellectu. Attamen sequitur hoc hic, & nihil prohibetur quia in eadem substantia sit affirmatio, & ablatio in rebus suis, absq; eo q; consequae multitudo in hac substantia, vt negat id Alga. &, cum percepteris hoc, poteris soluere totum id, quod dixit in hoc capitulo. Si aut dixerit sequitur fm hoc vt non sit compositio, nec necessario in esse ex se, nec necessario in esse ex alio, dicimus necessarium in esse ex alio, intellectus comprehendit in eo compositionem in causato, & causa. &, si fuerit corpus, necessare est vt sit in eo unitas aliquo modo, & multitudo alio modo, s. corpora generabilia, & corruptibilia. s. unitas in actu, & multitudo in potentia. si vero fuerit non corpus non comprehendit intellectus multititudinem nec in potentia, nec in actu, sed unitatem omnibus modis. & ideo determinauerunt Antiqui de hac specie entium, & dixerunt q; sunt simplicia: sed dicunt de eis q; causa in eis est magis simplex causata & ideo tenet q; primum est simplicius eis. primum enim non intelligitur de eo causa, & causatum omnino: id vero, quod est post primum, intelligit de eo intellectus compositionem. & ideo secundum apud eos est simplicius tertio. & sic debet intelligi opinio sapientum. & erit dispositio in causa, & causa in his entibus, ac si esset eis multum in potentia, que apparet in causato. s. q; consequentur ab eo causata multa contigua in aliquo tempore. Et, cum intelligitur hoc ex sermone eorum, & conceditur eis, non contingit eis dubitatio, quā fecit Alga.

Cum vero intelligitur ex sermone D corum q; secundum intelligit seipsum, & intelligit principium suū, & in eo q; intelligit seipsum, prouenit ab eo unum, & in eo q; intelligit de principio suo, prouenit ex eo aliud, quā est habēs duas formas, aut duas substantias, vt intellexit Alga. de eis est, sermo falsus, nam, si ēt hoc, ēt compositum ex pluribus formis. & illa forma esset vna subiecto, & plures definitiones, sicut est dispō in anima. sed facta ē fortis hæc opinio eis ex eo, qd existimat de emanatione ab invicem. & quasi intendunt intelligere hoc ibi, assimilando hoc ageti bus sensibilibus. & in rei veritate sciētiae Diuinæ, ex eo q; mis̄ta sunt his sermonibus, existimantur esse discipinæ Legistatum. Igitur declaratū est tibi ex hoc sermone q; id, ex quo conatus est Alg. facere cōsequi multitudem necessario in esse, quia consequitur apud eos possibili in esse, nō ē versū, quā, si intelligit de possibili, possibile verū, erit ibi cōpositio absq; dubio. &, si hoc est falsum, vt diximus, & dicemus postea, non sequitur hoc necessario in esse, si vero intelligitur de possibili res intellectuālis, non sequitur vt sit neq; ali F quod ipsorum cōpositū hoc modo, sed intelligitur de eo compositio ex eo, quod ēt ex causa, & causata.

A L G A Z E L.

A It Alga. Quæstio secunda est ut dicamus intelligere principium suum, aut est ipsummet esse ipsius, & ipsummet intelligere seipsum, aut aliud? si idem, tunc non est multitudo in seipso, nisi dictione ex se ipso. si vero aliud, tunc hæc multitudo reperit quoq; in primo: qm̄ intelligit aliud, & intelligit seipsum.

AVER-

Disputatio

G

A V E R R O E S .

A It Auer. Veritas est q̄ id, quod intelligit de principio suo; est ipsummet est ipsius, & q̄ sit in natura relationis: & in hoc diminuitur à gradu primiti: primum vero ē in natura entis, quod est ex se. Attamen veritas apud eos est q̄: primum non intelligit de seipso, nisi seipsum, non rem relatiuam, & est q̄ sit principiu sed ipsummet apud eos est omnes intelligentię, & etiam omnia entia nobiliori modo, & perfectiori omnibus, vt postea dicemus. quare nō sequitur ex hoc sermone aliquod ī-

H conuenientium, quæ intulit.

A L G A Z E L .

A It Alga. Si autem putauerint q̄ intelligere seipsum est ipsummet: & non intelligit seipsum id, quod non intelligit, quod ipsum sit principium alterius: igitur intellectus adæquatur intellecto, & converteret ad seipsum.

A V E R R O E S .

A It Auer. Hoc est falsum. nam esse principium est quid relatiuum, & non conuenit ut sit ipsummet. & licet intellexerit ipsum esse principium intellectus, non est tam ei principium eo modo, quo ē. nam, si hoc esset, perficietur nobile ab ignobili. intellectum. n. est perfeccio intelligentis apud eos, vt apparet in scientiis intellectus humani.

A L G A Z E L .

A It Alga. Dicimus, causatum autem intelligere seipsum est ipsummet. nam intelligit seipsum, & intelligit animam suam & intellectus, & intelligens, & intellectū eius est idem etiam. Deinde, si intelligere seipsum est ipsummet, tunc intellectus q̄ ipsummet est causatum à cā,

quæ est sic: & intellectus æquatur in intellecto, & conuertitur totum ad seipsum: igitur multitudo non reperitur. si autem hoc esset, multitudo ergo reperitur in primo, & tunc nō prouenient ab eo diuersa.

A V E R R O E S .

A It Auer. Quod recitauit hic Alex Philo sophis circa multitudinem prēter primum principium, est sermo corruptus, & non sequit̄ s̄m radices eorum. nam nō est multitudo illis intelligentiis oībus s̄m opinionem eorum, & non differūt apud eos ex pte simplicitatis, & multitudinis, sed differunt ex parte causa, & causati, & differentia, quæ ē inter intelligere primum seipsum, & alias intelligentias intelligere se ipsas s̄m eos, est quoniam intelligentia prima intelligit de se aliiquid existens ex se, non aliiquid relatum ad causam. aliae vero intelligentia intelligunt de se aliiquid relatum ad causam earum, & ingreditur in eas multitudo hoc modo. & nō est necesse ut sint omnes in eodē gradu simplicitatis, cum non sint in eodē gradu relationis ad primum principiū. & nulla earum reperiſ simplex, eo modo, quo prīmū est simplex. qm̄ primum numerat̄ in esse ex se, illæ vero in esse relatiuo. Cū aut̄ dixit postea, si intelligere seipsum est ipsummet, tunc intelligit seipsum esse causatum à cā, quæ sic est & intellectus equatur intellecto, & totum conuertitur ad seipsum: igitur nō ē multitudo. si autem hoc esset, multitudo reperiatur in primo. Dicendum q̄ non sequit̄ ex eo q̄ intellectus, & intellectū in separatis sunt idem, vt sint oīs æquales in simplicitate, nam ipsi præsupponunt

A p̄̄supponunt q̄ s̄ hac re se se excedunt intelligētice adinuicē, quo ad diminutionē additio vero nō repetitur in rei veritate, nisi in intel' igētia prima. Et cā in hoc est, qm̄ intelligentia prima, substantia eius est existens in se, aliæ vero intelligētiae intelligunt de substantijs suis q̄ cōstituunt ab ea. si autem intellectus, intelligens, & intellectum in vno quoq; earum esset in gradu vnitatis, qui est in prima, esset ens exiūs in se, conforme enti ex alio, aut intellectus non aequaliter naturae rei intellectar. & hoc totum est falsum

B fm eos. & hic sermo totus, & respōsio topica est. Potest tamen fieri in hoc sermo demonstratiuus cū parvitate speculationis hominis in rebus istis, si p̄̄supponat, & sciat pri' quid sit intellectus. & nunquā sciet quid sit intellectus, donec sciat quid sit anima. & nunq̄ sciet quid sit anima, donec scierit quid sit animatum. & non p̄̄t haberi ista primo aspectu, & ex scientijs v̄libus, quæ non sunt propriæ, nec proportionatæ. & cum aliquis locutus fuerit de his rebus, anteq̄ sciat naturam intellectus, erit sermo eius in eis, similis ei, qui somniat. & ideo secta Aſſaria, cū reci-
tauerit opinione Philosophorum, ducit ad ultimitatē inconueniētiae, & prolongationis hominis à specu-
latione in enibus.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et dimittamus ratio-
nes vnitatis eius omnimode. siquidem vnitatis auferetur hac spe-
cie multitudinis.

A V E R R O E S.

A It Auer. Id est q̄, cum ipsi po-
suerint primum ītelligere ſeipſum, & intelliget de ſe q̄ ſit cā al-

terius, debent ponere q̄ non ſit vnu D
omnimode, nā adhuc non eſt decla-
ratū q̄ necessario eſt vnum omni-
mode. & hoc, quod dixit, eſt opinio
aliquorum Peripateticorū, qui ex-
ponunt eam eſte opinionem Arist.

A L G A Z E L.

A It Alga. Si autem dixerit pri-
mū non intelligere niſi ſeipſum, & ītelligere ſeipſum eſt iſpsum
met: & intellectus, et intelligens, &
intellectum eſt vnu, & nō intelligit
aliud. Responsio huic eſt multipli-
citer, et primo q̄ hanc opinionē pp-
falsitatem eius expulerunt Auicen-
na, & alij verificantes, & exiftima-
uerunt q̄ primum ītelligit ſeipſum
eſte principium ad influendū id, qd̄
ſtuitur ab eo. & intelligit entia oīa
in speciebus suis intellectiōe v̄lī, nō
autem particulari. nam vituperaue-
runt ſerit.onem dicētis q̄ ex primo
principio non prouenit niſi intellectus
vnu, & q̄ non intelligit quod
prouenit ab eo. & intellectum eius
eſt intellectus, & influitur ab eo in-
tellectus, & anima orbis, & corpus
orbis, & intelligit ſeipſum, & cauſa-
ta eius tria. sed cā eius, & principiū
eius nō intelligit niſi ſeipſum. igit̄
cauſatum eſt nobilius cā. qm̄ à caū F
fa non influitur niſi vnu: ab istis ve-
ro influuntur tria. & primū non in-
telligit niſi ſeipſum: hoc vero intel-
ligit ſeipſum, & substantiā principiij,
& substantiā cauſatorum. Qui au-
tem cōtentatur vt ſit sermo eius q̄
Deus glo. ſit in hoc gradu, iam po-
ſuit eum viliorem oī ente intelligē-
te ſeipſum. nam id, quod intelligit
eū, & intelligit ſeipſum, eſt dignius
eo. ipſe enim non intelligit niſi ſe-
ipſum, & prouenit ex eis depreſſio
excellentiæ eius, adeo q̄ auferūt id,

Extra ord. Auer. H qd̄

Disputatio

G quod intelligitur in eo de celis studi-
ne, & constituerunt eum tanq; mor-
tuum, cui non est dominium, in eo q; gubernat mundum, nisi q; differt a
mortuo, in eo q; cōsyderat seipsum
tūm, sic meritum reddat Deus glor.
deuiātibus à vijs eius, & tortuosē īce-
dentibus, decipiētibus se ipsos, & ne-
gando dictum suum glo. In princi-
pio creauit Deus, cogitantibus qui-
dem in deo prauas cogitationes, &
credentibus q; res diuinæ assimilan-
tur cū occultatione earum virtuti-
bus carnalibus, & errantibus quidē
in intellectibus suis, & cogitantibus

H q; sit eis amplitudo, & non indigen-
tia mandatis Dei. & securum est eis
pp hoc, q; coacti sunt concedere cō-
stitutionem eorum intellectorum
reduci ad id, qd si recitaretur, inso-
mnio admirarentur eo.

A V E R R O E S.

A It Auer. Qui autem vult per-
scrutari in his rebus, debet sci-
re q; multæ rerum, quæ affirmātur
in scientijs speculatiujs, Cum ad eas
ingressum fuerit primo aspectu, &
cum eo, qd vulgus intelligit de hoc,
erunt respectu eorū similes ei, quod

I percipit somniator in somnio, vt di-
xit ipse. & multæ harū nō sunt de
eis propositiones de genere propo-
nū, quæ sunt intelligibiles apud vul-
gus, & proferunt eas his rebus. Atta-
niē non est modus, vt sit de eis pro-
latio sufficiēs, sed vt eis mediātibus
proueniat veritas ei, qui procedit in
scīa earum modo veridico. Ver.g. si
dicitur vulgo, & ei, qui ē altioris gra-
dus, q; Sol, qui videtur oculo quan-
titate brachij, sit centum septuagin-
ta vicibus maior, quām est terra, in
cipient hoc negare, & qui hoc con-

syderat, erit apud eos vt somniator. **K**
& erit difficile nobis persuadere ei?
hoc cū propositionibus, quibus ha-
betur veritas de proximo, & paruo
tempore. Attamen non est modus p-
ueniendi ad hanc scientiā, nisi per
viam demponis ei, q; incedit via de-
monstratiua. Et, cū hoc fuerit igno-
rum in quæsitis Geometricis, & de-
mum in rebus Mathematicis, mul-
to magis erit in scientijs Diuinis, s.
si aliquid expositum fuerit vulgo,
videbitur falsum, & inconveniens
primo aspectu, & simile somnio. nā
in hac specie scientiarum non sunt
proponēs probabiles, quibus possit **L**
intellectus cōtentari, qui est primo
aspectu ignarus, sicut intellect⁹ vul-
gi, quia vñ q; id, qd appetet intellect⁹
tui in fine, est apud eum inconve-
niens primo aspectu. & non euénit
hoc solum ī rebus speculatiujs, sed
etiā ī factiujs. Et ideo, si imaginati
fuerimus aliquam artē nō appa-
re, deinde videatur esse, videbit̄ hoc
primo aspectu incōueniens. & ideo
tenent multi q; istę artes sunt ex cō-
prehendentibus, nō humanis: & ali
qui attribuunt eas Dēmonib⁹: ali
q; vero Prophetis, adeo q; existima-
uit Benhazam q; fortissima rōnum, **M**
q; reperiatur Propheta est reperi-
has artes. Et, cū sic fuerit, debet per-
quirēns veritatē, cū reperiet sermo-
nē inconvenientem, & nō reperi-
propositiones probabiles ad remo-
uendum illud inconveniens, vt nō
credat q; ille sermo sit incōueniens,
& perquiret eum vijs, quibus existi-
mat aduersarius puenire ad eum, &
versetur in hac doctrina longo tem-
pore, & cum ordine, quem requirit
hac res, quam differt. Et, cum hoc
reperiat in alijs scientijs, quānī Di-
uinis,

Aujinis, multo magis debet hoc reperi in scientijs Diuinis, propter distantiam harum scientiarū à scientijs, quæ sunt notæ primo aspectu. Et, cum sic fuerit, debes scire quod non potest esse in hoc genere praestatio topica, vt est in alijs quæstionibus. & ars Topica est iuuativa, & licita in alijs scientijs, & prohibita in hac scientia. Et ideo determinaverunt multi ex speculantibus in hac scientia, quod hoc totum est incumbere substantiæ, cui non incumbunt intellectus, nam, si scient qualitatem eius, erit prima intelligentia, &

B generabilis, & corruptibilis eadem. Et, cum sic fuerit, Deus glor. vindictam facere dignetur de eo, qui loquitur his sermonibus loquela vulgaris, & loquitur topice in Deo glor. absq; scientia. Et ideo existimatur q̄ Philosophi sunt in ultimitate debilitatis in his scientijs. & prōpter hoc dixit Alga. q̄ Scientia eorū Diuina est existimativa. Artamē omnino nos couabimus declarare ex rebus probabilibus, & propositionibus notis, licet non fuerint demonstratiua. Et non faceremus hoc; nisi quia iste vir posuit hanc similitudinem in hac scientia excelsa, & ab stultis hominibus puenire ad summū bonum ī rebus excelsis, & Deus vindictam de eo faciat. Et sufficit mihi loqui de rebus, quæ excirauerunt Philosophos ad credendum ista de primo principio, & alijs entibus, & de eo, ad quod peruerent intellectus humani, & dubitatiōibus evenientibus in hoc, & declarabimus et vias, quæ mouerunt Loquētes ex Mauis ad id, ad quod peruerent de credulitate de primo principio, & alijs entibus, & dubitatiōib; evenientibus, in hoc, & de eo, ad quod peruerent scientia eorū. qm̄ hoc mouebit diligentem ad habēdū veritatem, & p̄bebit ei solitudinē speculationis scīarū vtriusq; sectā. & hoc totū faciemus, fm q̄ concurret ad hoc Deus glo. Dicimus q̄ Philosophi speculati sūt de notitia entium cū scientijs suis & nō adhæserūt sermoni cogentis eos ad recipiendum sermonē suū absq; demōne: immo qñq; contradicunt rebus sensibilius: & inuenierunt res sensibiles, quæ sunt sub orbe dupliciter, s. habentes animā, & non hñtes animā: & inuenierunt in eis, id qđ gene-

Qūo Philo-
lophi
speculati
sunt res ip
sas, & carū
habuerūt
cognitio-
nē. Vide 4.
dispu. 6.

rat, generari ex re, quam appellant formā: & est id, qđ fit ens, postq; nō fuerat: & ex re, quā appellant materiam: & est id, ex quo generatur. nā inuenierunt q̄ oē, qđ generatur, generat ex aliquo alio, quod appellat̄ materiā. Et inuenierunt ēt id generari à te, quā appellauerunt agens, & propter aliqd, qđ appellauerunt finē: & cōstituerūt quatuor causas, & inuenierunt rem, qua generat̄ generatū, s. forma gñati, & ies, à qua generat̄, & est agēs propinquum ei vñū, aut specie, aut genere, in specie aut, vt hō generat̄ hominē, & equū F equum: in genere vero, vt generari mulū ab equa & asino. Et, qm̄ causae non procedunt apud eos in infinitum, posuerunt causam agentem primam permanētē. & aliqui eorū dixerunt q̄ ista cā sint corpora cœlestia: & aliqui posuerunt eē principium abstractum cū corporibus cœlestibus: & aliqui posuerunt hāc esse primum principium: & aliqui posuerunt esse sub eo, & cōtēti sunt generari corpora simplicia ex celo, & principijs corporum cœlestium:

Disputatio

G qm̄ necesse est apud eos ēt vt ponant eis causam agentem. In eo autē, qd̄ est sub corporibus cœlestibus, ex rebus generabilibus adiuicem animatis, necesse est vt ponant p̄p animā aliud principium, & est tribuēs animam, & influens formā, & sciētiā, quæ vñ in entibus: & est id, qd̄ appellat Gale. virtutem informatiūam. Et aliqui horū posuerunt hāc virtutem principium abstractum, & aliqui posuerunt eā intellectum, & aliqui animā, & aliqui corp⁹ cœlestē, & aliqui primum. & appellauit Gale. hanc virtutē creatorem, &

H fuit ei dubium vtrum sit Deus, aut aliud. Et hoc totū est in animalib⁹, & plantis, habētibus semina. sed in alijs ex plantis, & animalibus, non projcentibus semina, manifestum est eis indigere hoc p̄cipio multo magis. & hoc est id, ad qd̄ peruenit speculatio eorum de entibus, quæ sunt sub cœlo. Et speculati sunt ēt de cœlis, postq̄ conuenet sūt in hoc, q̄ sint cœli p̄cipia corporum sensibilium, & determinauerunt q̄ corpora cœlestia sunt p̄cipia corporum sensibilium mutabilium, quæ sunt hic, & p̄cipia specierum, aut

I solū, aut cum p̄cipio séparato. Et, quia speculati sunt de corporib⁹ cœlestibus, patuiteis q̄ non sunt generabilia eo nō, quo ista sunt generabilia, & corruptibilia, s. id, qd̄ ē sub corporibus cœlestibus. qm̄ generatum, ī eo q̄ est generatum, apparet de eo q̄ est pars huius mundi sensibilis, & non p̄ficitur generatio eius, nisi ex eo q̄ est pars: generatum. n. ex eis generatur ab aliquo, & cum aliquo, & in aliquo, & loco, & tépore. Et inuenierunt corpus cœleste eē conditionem requisitam in genera-

tione eorum, qm̄ sunt cause agentes remotæ. si. n. esent corpora cœlestia generata hac generatione, esent hic corpora p̄cedentia, quæ esent conditio requisita in generatione eorum, adeo q̄ esent pars alterius mundi, & esent hic corpora cœlestia, vt sunt hæc corpora.

Si autem illa corpora esent etiam generata, necesse est vt sint ante ea corpora cœlestia alia, & proceder in infinitum. Et, cum totū hoc habitum fuerit apud eos hoc mō speculationis, & multis alijs modis, patuit eis q̄ corpora cœlestia non gerantur, nec corrumptunt eo mō, quo generantur, & corrūpſit ista L inferiora, nam generatum non habet definitionē, nec declarationem; nec intellectū aliud, q̄ hoc, & apparuiteis q̄ ista etiā: licet corpora cœlestia habeant p̄cipia, quibus mouent, & ex eis. Et, qm̄ speculati sunt de p̄cipijs horū, apparuiteis q̄ ne cœleſtē est vt p̄cipia eorū, mouētia ea, sunt entia non corporea, nec potentiae in corpore. Quod autē p̄cipia eorum non sunt corpora, apparet, qm̄ sunt p̄cipia prima corporū continentia mundum. Quod ve-

ro non sunt potentiae in corporibus, ita q̄ corpora sunt conditio requisita in esse eorum, sicut est in p̄cipijs compositus, quæ sunt hic in animalibus, patet. qm̄ omnis potentia in corpore apud eos est finita: dividitur. n. ad diuisionem corporis: & omne corpus, quod est hīmōi, est generabile, & corruptibile, s. compositum ex materia & forma: & materia quidem est cōditio requisita in esse formę. Ulterius, si esent p̄cipia eorum, vt sunt hæc p̄cipia, cēnt corpora cœlestia, vt ista, & indigerent

Adigerent corporibus alijs precedentibus. Et, qm̄ habitū fuit apud eos eē principia huiusmodi, s. non corpora, nec esse potentias in corpore: & iam habitum est eis de intellectu humano formā habere duplex esse, eē quidem intellectuale, cū spoliatur à materia, & esse sensibile, cum fuerit in materia, v.g. lapis habet formam materiale, & est in materia extra animā, & formā, quæ est comprehendens, & intellectus, & est abstracta à materia in anima: lequit̄ necessario apud eos vt sint hæc entia abstracta simpliciter intellectus ab soluti. qm̄, cū fuerit intellectus, ī eo q̄ est abstractus ab alio, tunc ille pfecto, qui est abstract⁹ simpliciter, multo magis debet esse intellectus. & sic sequitur apud eos vt id, qđ intelligunt hæc intelligentias, sint formæ horum entium, & ordo repertus ī hoc mūdo, sicut est in intellectu humano, nam intellectus nihil aliud est, nisi comprehendere formas entium, in eo q̄ sunt absq; materia. Et verificatum est apud eos ex hoc, q̄ entia habent duas entitates, entitas quidem sensibilis, & entitas intellectualis: & proportio entitatis

Csensibilis ad intellectuā est, sicut p̄portio factorū cum scientijs facientis. Et crediderunt pp̄ hoc, q̄ corpora ccc̄ estia intelligūt hæc p̄cipia, & eorum gubernatio, ī eo q̄ est hic ex entibus, est ex eo q̄ sunt habētia animam. Et, qm̄ comparauerūt inter has intelligentias separatas, & intellectū humano, tenuerunt q̄ istæ intelligentiæ sunt excelsiores intellectu humano. licet cōmunicēt cū intellectu humano, cū intellecta earum sint formæ entium: & forma vniuersiisque earum est id, quod

comprehendunt ex formis entium, D & ordine eorum. vt intellectus manus est id, quod comprehendit Intellectus intelligētā rū sūt cāc̄ entiū: entia vero intellectus separatis, ordo vero, qui est in intellectu nostro, sequitur ad id, qđ comprehendimus ex ordine entiū, & proportionē eorum. & ideo est diminutus nimis: quoniam non comprehendimus multum de ordine, & proportione entiū in intellectu nostro. Et, cū sic fuerit, formæ quidem entium sensibiliū habent gradus in esse, & vilius est esse earum in materijs: deinde esse earum in intellectu humano est dignius, quam eē earum in materijs: deinde esse earum ī intelligentijs separatis est nobilius, q̄ esse earum ī intellectu humano. Iterum habent in intelligentijs illis gradus excedentes se adiuicem in eē, sicut est excessus intelligentiarum illarum ad inuiicem inter se. Et, cum speculati fuerint etiam de corpore cœlesti, tenuerunt q̄ sit iu rei veritate vnu corpus cœ- corpus simile vni animali, habens leste ē hinc quidem vnum motum vniuersalē, vni aīali, similem motui animalis vniuersali. Vide. i. 2. Cœ. 42. 71 & 74. & pus eius, & hic mot⁹ est motus diu- sup. disp. 1. nus: & tenuerunt q̄ alia corpora cœ- & 7. & lestia, & motus eorum particulares sunt similes membris vni anima- lis particularibus, & motib⁹ eorum particularibus: & crediderunt pro-

Disputatio

Gpter copulationē horum corporū adinuicē, & conuersionem eorū ad vnum corpus, & vnum finem, conuenire, & adiuuari in vna operatio-ne: & est vniuersus mūdus, quia omnia deueniunt ad vnum principiū: sicut est in artibus multis, quæ intē-dunt ad vnu effectum, q̄ reducun-tur ad vnam artē principalem. Et

De intelle-
ctiōe Dei,
& intelli-gentiarū.

crediderūt p̄p hoc q̄ ista principia separata tendunt ad vnum principium separatum, quod ē cā oīum. & forma huius principij est ordo, & proportio, quæ est in oībus entib⁹. & hic ordo, & proportio est cā alio-

Hrum ordinū, & proportionum eius, quod est sub eo. & intelligentiæ su-perāt se adinuicem fm esse earum cum eo, in propinquitate, & remo-tione. & prima intelligentia apud eos nō intelligit, nisi seipsum: & intelligēs seipsum intelligit oīa entia excelsiorē eē, & nobiliōri ordine, & proportione: & illa, q̄ est sub ea, sub stantia eius est fm quod intelligit de formis, & ordine, & proportiōe, quæ sunt in intelligentia prima: & excessus earum adinuicem est secū dum excessum earum in hac re. Et sequit̄ ex hoc apud eos vt vilior nō

Intelligat de nobiliōri id, quod in-telligit nobiliōr de seipso: nec no-biliōr intelligit id, quod itelligit vi-lior de seipso, s. vt sit id, qđ intelligit quālibet earum de entibus in eodē gradu. nam, si hoc esler, esler idē, & non distinc̄ta. Et hoc modo di-xerunt q̄ prima intelligentia nō in-telligit nisi seipsum, & quæ est post eam, intelligit primam, & non intel-ligit eam, quæ est sub ea, quoniā est causatum. si autem intelligerer eā, fiet causatum causa, & crediderunt q̄ illud, quod intelligit prima de se

ipsa, est causa omnium entium. & K eiū, quod intelligit vnaquæq; in-telligentiarum, quæ sunt sub ea, ali-qua est, quæ est causa entium pro-priorum huic intelligentiæ, scilicet in creatione eorum, & aliqua est, q̄ est causa sui ipsius, & est intellectus humanus secundum se totum. Se-cundum hoc debet intelligi opinio Philosophorum in his rebus, & his, quæ induxerunt eos ad hanc credu-litatem in mundo. Et, cūm bene conſyderentur, non sunt minus suf-ficientes, & quietantes animū, q̄ res, quæ mouerunt Loquentes hu-ius gentis, s. primo Mahatazelam, & secundo Aſlariam, ad credēdum de primo principio id, qđ crediderunt, scilicet ip̄i crediderūt q̄ hoc sit sub stantia, non corporeā, nec in corpo-re, viuens, sciens, volens, potens, lo-quens, audiens, & videns. nisi quod secta Aſlaria fuit causa sectæ Ma-hatazelæ, & q̄ haec substantia est agēs omniū entium immediate, & sciēs ea scientia infinita: entia. n. sunt i-nfinita: & remouerunt causas, quæ sunt hic. & haec substantia, viuens, sciens, volens, audiens, vidēs, potēs, & loquens reperit cum oībus, & in M oībus, i. copulata cum eis copulatio-ne in esse. Et haec positiō existimat̄ de ea q̄ eueniunt ei multe obiectio-nes, nam hoc tale ex entibus est de necessitate de genere animæ. aīa, n. non est corpus, & tñ est substātia, vi-uens, sciens, potens, volēs, audiēs, vi-dens, & loquēs. Igitur isti posuerūt principium entium aīam vñem se-paratam à materia, ex eo q̄ nō sen-tiunt eam. Postea autē narrabo q̄-nes, quæ sequuntur hanc positionē. Et quod manifestum est de eis, vt ē sermo de attributis, ē vt sit hic sub-stantia

A stantia composita eterna, & erit hic
cōpositio æterna. & est aliter, q̄ po-
nit secta Astaria, q̄ omnis composi-
tio est innouata: qm̄ est accidens,
& omne accidens s̄m̄ eos est innou-
atum. & posuerunt cum hoc om-
nia entia esse operatiōes possibiles,
& non tenent q̄ sit in eis ordo, nec
proportio, nec sapientia, quæ ordinat
naturam illam entium, sed credide-
runt q̄ omne ens est possibile ut sit,
aliter quā est. & hoc sequitur eis in
intellectu de necessitate. Et ipsi etiā
tenent in rebus artificialib⁹, quibus
assimilātur naturalia, q̄ sit ordo, &

B proportio, quæ appellatur sapientia:
& appellant artificem sapientem. Et
in eo, quod dicūt, & eo cōtenti sunt,
in eo q̄ sit in toto vniuerso tale p̄-
cipium, est q̄ assimilant operatiōes
naturales operationibus volitarijs.
& dixerunt omnis operatio, in eo q̄
est operatio, prouenit ex agente, vo-
lente, eligente, viuente, & sciente: &
natura huius operationis, in eo q̄ ē
operatio, hoc determinat. & dixerūt
in hoc id, qđ non est viuens, est ina-
nimatum, & mortuum: & mortuū
non prouenit ex eo operatio: ergo
id, quod nō est viuens, nō prouenit

C ex eo operatio. & negauerunt opera-
tiones prouenientes ex rebus natu-
ralibus, & negauerunt cum hoc ut
sunt operationes in rebus viuis, quę
apparent. & dixerunt q̄ istae opera-
tiones proueniunt cōiunctim in vi-
uente in apparentia: agens vero eo
rum est viuens, quod nō appetet. &
sequitur eis ut non sit vita rebus, q̄
apparent, qm̄ vita conuenit rei ap-
parenti propter operatiōes suas. Vl-
terius vellem scire vnde p̄uenit eis
hoc iudicium in re occulta? Via au-
tem, qua processerunt ad constituē

dum hunc efficientēm, est qm̄ po- D
suerunt innouatum habere inno-
uantem. & in hoc nō proceditur in
infinitum: vnde de necessitate per-
ueniet ad innouās antiquū. & hoc ē
verum, sed nō declaratur ex hoc q̄
hoc æternum nō sit corpus: quare
oportet vt copuletur huic q̄ nō om-
ne corpus est antiquū, cui accidentū
multæ dubitationes. & nō sufficit
in hoc eos declarare mundum ha-
bere innouās, nam potest dici q̄ in-
nouās eum sit corpus antiquum, in
quo nō est aliquid accidentium, qui
bus probauerunt cœlos esse innoua-
tos, non ex revolutionibus, nec ex E
alio, nam ponunt compositum an-
tiquum. Et, quia posuerunt corpus
cœleste generatū, posuerunt id alio
modo, q̄ intelligitur de generatiōe
in re apparenti: & est ut sit ex re, &
tempore, & loco, & aliquo modo, &
conditione, non autem vlt: qm̄ in
rebus apparentibus non est corpus
generatum ex non corpore, nec po-
nunt q̄ agens eius sit sicut agēs ap-
patens: agens. n. apparēs, actio eius
est ut mutet ens ex dispositione ad
dispositionem, nō q̄ mutet priua-
tionem ad esse, sed facit id quiesce-
re, s. ens ad formam, & denomina- F
tionē aīalem, qua permittatur hæc-
res ex uno ente ad aliud ens, diuer-
sum ab eo, in substātia, definitione,
noīe, & verbo. Et ideo tenebāt Anti-
qui q̄ ens simpliciter nō generatur
nec corrūpit. vnde, cum cōcedit eis
cœlos innouatos esse, nō p̄nt decla-
rare eos esse primū innouatorū: &
tū appareat ex eo, qđ scriptum est in
lib. excelsō, cū d. In p̄cipio creauit
cœlū, & terrā, &c. &, cū d. Deus ī cœ-
lo p̄parauit sedem suam, et cū dixit,
Et extendit eos vt tabernaculum.

Disputatio

G Agens autem apud eos efficit materiam generati, & formam eius, si crediderit habere materiam, aut efficit id secundum tuum, si crediderint esse simplex, ut crederunt de substantia indivisiibili. Si autem hoc sic se habet, tunc haec species agentis mutat priuationem ad esse apud generationem, scilicet generationem substantiae indivisiibilis, quae est apud eos fundamentum corporum, & mutat esse ad priuationem apud corruptionem, scilicet apud corruptionem partis indivisiibilis, & manifestum est non conuerti contrarium ad contrarium, nam non conuer-
H titur ipsa priuatio ad esse, nec ipsum calidum ad frigidum, sed priuatum est id, quod fit ens, & calidum frigidum, & frigidum calidum. & ideo dixit secta Mahatazela quod priuatio sit substantia: sed posuerunt hanc substanciali denudatam denominatio eius est, antequam fuerat mundus. Sermones autem, ex quibus existimaverunt sequi non generari aliquid ex aliquo, sunt sermones non veri. & magis sufficiens ex illis est, cum dixerint si aliquid esset ex aliquo, procederet in infinitum. Et responsio huic est hoc est impossibile, cum esse secundum relictitudinem, quoniam sequetur infinitum in actu: sed non est immutabile circulariter, ut ex aere erit ignis, & ex igne aer in infinitum, & subiectum aeternum. nam sustentaculum eorum in priuatione vniuersi est quod id, quod non euadit ab innovationibus est priouatum: & vniuersum est subiectum innovationum, & non absolvitur ab innovationibus: ergo est priouatum. & magis quod sequitur eis de falsitate, conceundo hanc rationem, cum concedatur eis haec propositio, est quod ipsi non praeberent iudicium quod id, quod non euadit ab innovationibus apparet, sit priouatum in eo quod est priouatum ex aliquo, non ex nihilo. & tamen ipsi ponunt vniuersum esse generatum ex nihilo. Ulterius hoc subiectum apud Philosophos, & ceteri id, quod appellant materiam primam, non euadit a corporeitate. & corporeitas simpliciter apud eos non est priouata. Propositio autem dicens quod id, quod non euadit ab innovationibus, est priouatum, non est vera nisi in eo, quod non euadit a corporeitate. id autem, quod non euadit ab innovationibus, sunt eodem genere, quibus non est principium, quarto unde sequitur ut sit subiectum eorum priouatum? & ideo, quia senserunt hoc Loquentes secta Astartae, copulauerunt huic proponti aliis, & est impossibile esse reperiri priuationes infinitas, scilicet non habentes principium, nec finem: quod sequitur a Philosopho. Et hoc, & similia sunt inconvenientia sequentia positionem eorum: & sunt plura inconvenientibus sequentibus Philosophis, & positione eorum, quod id agens, quod est principium, sit agens ei, quod est in modo immediate. nam haec positio contradicit ei, quod videtur ad sensum de actione rerum adinuicere. Et fortius, quod dixerunt in hac re, est quod agens, si esset passum, procederet in infinitum. Attamen hoc sequetur, si agens esset agens, ex eo quod est passum, & motor, motor ex eo quod est motum. & non est sic: quoniā agens est agens, in eo quod est in actu: quod enim non est, nihil agit. quod vero sequitur ex hoc, est ut finiatur agentia passa ad agens, quod non est passum omnino, non autem ut auferantur

A auferantur agentia passa, ut existi-
mauerunt homines. Præterea mag-
gis sequitur ex conclusionibus eorum
falsitas, q̄ sequitur ex propositionib⁹,
à quibus venerunt ad conclusions.
qm̄ si esset principium entium, ha-
bens vitam, scientiam, posse, & volū-
tatem, & essent hæc attributa addi-
ta substantiæ, & substantia illa non
corpora, tunc nulla esset differen-
tia inter animam, & hoc ens, nisi
q̄ anima est in corpore, & hoc ens
est anima, quæ non est in corpore.
& quod est huiusmodi, est necessaria-
rio compositum ex substantia, & at-

B tributis. & omne compositum indi-
get necessario componēte. nam im-
pe⁹ est vt sit aliquid compositum
ex se, sicut impossibile est vt sit gñatum
ex se. gñatio. n. quæ est in actu gene-
ranti, nihil aliud est, nisi composi-
tio generati, & gñans nihil aliud est
nisi componens. Item, sicut om-
ne passum haber agēs, sic omne cō-
positum habet componentem effi-
cientem. compositione. n. est conditio
in esse compositi, & impossibile est
vt sit res causa in conditione esse sui:
nam sequere, vt esset res causa sui
ipsius. & ideo Mahatizel, cum po-

C nebant hæc attributa in primo prí-
cipio reduci in substantiam, non ad
dita ei, eo modo, quo iuueniuntur
multa attributorum substantialium
multis entibus vt esse, & vnum, & et-
ernum, & alia, sunt viciniores veri-
tati, q̄ secta Astartaria, & opinio philo-
sophiorum in principio est vicina o-
pinioni Mahatizilæ. Ecce q̄ narra-
vimus res adductas ab istis sectis ad
credulitates istas de primo princi-
pio. De inconuenientibus autem,
quæ sequuntur ambabus sectis, illa
quæ sequuntur philosophis, iam ad

duxit ea Alg. & iam præcessit respō D
sio nostra quibusdam eorum: & vi-
terius postea afferemus eam. que ve-
ro sequuntur loquentibus, iam in-
nuimus hic in hoc sermone. Et re-
uertamur ad cognoscendum gradū
cuiusq; sermonis sermonum posito-
rum ab hoc viro in hoc libro de præ-
fatione, & sufficientia, ac mensura
veritatis, vt promisimus. coacti autē
fuimus narrare sermones probabi-
les, qui induxerunt Philosophos ad
has credulitates de pricipijs vniuer-
si: cum ex eis possit respōderi adver-
sarijs in eis, quæ sequuntur eis ex in-
conuenientibus, & narrauimus in- E
conuenientia, quæ sequuntur Loquē-
tibus etiam: quoniam iustum est vt
habeatur notitia rationum eorum
in hoc, & vt extrahātur ex eis ratio-
nes eorum, cum quibus ratiocinan-
tur: & iustum est etiam, vt dicit sa-
piens, vt vir asterat rationes aduersa-
rio, sicut affert sibi ipsi, s. vt inuigilet
in perquirendo rationes opinionis
eius, & concedat ex eis id, quod con- Quo p-
cedit sibi ipsi. Et dicimus q̄ id, qd̄
Loquentes existimauerunt, q̄ pri- At Deus,
mum principium, si non intelligit
nisi se, ipse ignorat totū, quod crea- intelligēdo
scipit, cu
ta intelli-
gat.

F
intelligit de se, esset aliquid præter
entia simpliciter. id vero, quod po-
nunt est q̄ id, quod intelligit primū
de scipio, est esse entia nobiliori es-
se, & est intellectus, qui est causa en-
tium, non q̄ intelligit entia, in eo q̄
sunt causa intellectionis eius, sicut
est in intellectu nostro. & dictū eo-
rum, q̄ ipsum non intelligit aliud
ab eo ex entibus, s. q̄ ipsum non in-
telligit ea eo modo, quo nos intelli-
gimus, sed modo, quo nullum intel-
ligens ea intelligit præter Deum gl.
nam

Disputatio

Gnam, si intellectio eorum est modo,
quo ipse intelligit, esset communis
eis scientia, absit. & hoc est attributum
proprium Deo glo. & ideo de-
terminauit aliquis Loquentium q̄
est Dei. glo. attributum sibi propriū
præter septem attributa, quæ ei con-
stituerunt. Quare non concedimus
scientiam eius denominari q̄ sit vni-
uersalis, nec q̄ sit particularis. vni-
uersale. n. & particulares sunt causatae
ab entibus: & ambæ scientiæ sunt
gnabiles, & corruptibiles. Et nos
declarabim⁹ hoc magis, cum loque-
mur an scit particularia, vel ne: vt

Hest mos eorum in positiōe huius di-
spunctionis: & declarabimus q̄ sit q̄
stio vana in Deo glo. Hac autem
questio includitur inter duas partes
necessarias. quarū vna est, q̄ Deus,
si intelligit entia, ita q̄ sunt causa sci-
entiar̄ eius, tunc sequeretur q̄ intelle-
ctus eius esset gnabilis & corruptibi-
lis, & perficeretur nobile per ignobi-
le. &, si esset substantia eius præter in-
tellecta rerum, & ordinem earum,
esset hic alius intellectus, qui nō est
comprehensio formarum entium,
prout sunt, ordine, & proportione.
&, cum ambo ista sint inconuenien-
tia, sequitur vt id, quod intelligit se-

ipsum, scit entia nobiliori esse, q̄ sit
esse, in quo entia reperiuntur. Et qđ
testatur, q̄ idem ens reperiuntur ei
gradus in esse, est id, quod reperiut
de anima. nam color exempli ḡfa,
reperiuntur ei gradus in esse, quorū
alter est nobilior altero. quoniam vi-
lissimus graduum eius est esse i ma-
teria, & hēt esse nobilior isto, & est
esse eius in oculo. nam hoc eē est es-
se coloris, comprehendens seipsum:
& quod hēt in materia est esse inani-
matum non comprehendens seip-

sum. & iam declaratum est etiam in K
sciēria de Anima q̄ color hēt etiam
esse in potentia imaginatiua, & est
nobilis, q̄ esse eius in virtute visiua.
& sic declaratum est q̄ est ei in vir-
tute memoratiua esse nobilis, q̄ eē
eius in virtute imaginatiua, & habet
in intellectu esse nobilissimum om-
nium horum esse. & sic dicimus q̄
in substantia scientiæ primæ est esse
nobilissimum omnium esse eorū, &
est esse, quod impoſte est vt sit aliud
esse nobilis eo. Id autem, quod nar-
rauit ex philosophis de ordine influ-
xus principiorum separatorum ab
eo, & numero eius, quod influitur ex L
quolibet principio illorum p̄cipio-
rum, est res, cuius nō erit demonstra-
tio de aduentu eius, & terminatiōe
eius. & ideo nou reperitur definitio,
quam narrauit in lib. Antiquorū.
Quod autem omnia principia sepa-
rata, & non separata influunt a pri-
mo principio, & propter influxū hu-
ius potentiar̄ vnius erit totū vniuer-
sum vnum, & ex eo copulantur om-
nes partes eius, adeo q̄ totum intelli-
git vnam operationē, sicut est dispo-
sitio in corpore vnius animalis, qđ
est diuersarum potentiarum, mem-
brorum, & operationum, quoniam M
fuit apud sapientes vnum ens p̄p po-
tentiam vnam influxam ei a primo,
est res, ad quam cōueniunt oēs. quo-
niam cœli apud eos vñt sunt vt vñū
aīal: & motus diurnus, quē habent
oēs, est sicut motus localis vñis toti⁹
animalis: & motus, quos habet par-
tes cœli, sunt sicut motus particula-
res membrorum animalis. & iā cō-
stituta fuit apud eos demonstratio,
q̄ animal est vna potēcia, qua vñū
est, & qua oēs potentiar̄, quæ sunt in
eo, intendunt vnam operationem,
&

A & est cōseruatio animalis. & hēc potētia copulata est potētia influxæ a primo principio. &, nisi esset hoc, separentur partes eius, & ipsum nō permaneret iētu oculi. Si autem est necessario animali vni vna potētia spiritualis, transiens per omnes partes eius, qua est pluralitas, tūc id, qđ reperitur in eo ex potētijs, & corporibus, erit vnum, adeo q̄ dicitur de corporibus repertis in eo q̄ sint corpus vnum, & dicitur de potētijs repertis in eo q̄ sint potentia vna, & erit proportio partium entium ad totū vniuersum proportio partium vni⁹

B animalis ad vnum animal: ergo de necessitate erit vt sit dispositio eorū in partibus vitalibus, & potētijs motiuis animalibus, & intellectualib⁹ hēc dispositio, s. q̄ est in eis vna potētia vitalis, qua copulantur adinui cē oēs potētia spirituales, & corporales, & transit in omnes vno transitu. &, nisi esset hoc, non esset hic ordo, & proportio. & fin hoc verificatur sermo, q̄ Deus creat omnia, & manutinet, & conseruat, vt dixit, Verbo Dei facti sunt cœli. Et non est necesse ex transitu huins potentia in res multas, vt sit illi potētia pluralitas,

C vt existimauit, qui dixit q̄ ex primo principio vno influitur primo vnu, deinde influuntur ab hoc vno plura. quoniam existimatur q̄ sequat̄ hoc, si assimilaretur agēs absq; materia agenti, quod est in materia. vnde, si dī nomen agentis de eo, quod est absq; materia, & eo, quod est cū materia, est æquiuoce. & hoc quidē declarabit tibi possibilitatem emanationis pluralitatis ab vno. Prete rea, quoniam esse aliorum principio rum separatorum est in eo q̄ imaginantur de eo, & non est quod pro-

hibeat quin ipsum sit idē, in quo i- D magninantur multa imaginationibus diuersis, sicut non est impoē in pluralitate vt imaginetur de ea vna imaginatione: & iam reperimus q̄ corpora cœlestia omnia in motu eorum diurno imaginantur ipsa, & orbis stellarum fixatum eadē imaginatione: nam mouētur vlt hoc motu ab vno motore, & est motor orbis stellarum fixatum: & reperimus eis et motus proprios diuersos, & necesse est vt sint motus eorum ex motibus diuersis aliquo modo, & eisdē aliquo modo, & est ex copulatione motuum ei⁹ motui primi orbis. qm̄ E sicut si aliquis imaginatus fuerit q̄ auferatur membrum vnum cōmu ne membris animalis, aut potentia cōis, auferuntur oīa membra huius animalis, & omnes potētia eius, sic est dispositio in orbe, & partibus eius, & potētijs eius motiuis, demum principijs mundi, & partibus eius cum primo principio, & adinuicem. Et mūdus maxime similis est apud eos ciuitati vni, nam, quēadmodum cijtas consistit in vno Principe, & multis Vicarijs sub illo primo Principe deputatis, sic est dispō apud eos in mūdo. nam, quēadmodū alijs Vicarijs, q̄ F sunt in ciuitate, copulantur primo Principi, eo q̄ Princeps primus est, is, qui tribuit vnicuiq; eorū dñia illa fīm finem, p̄p quem fuerant illa. dñia, & fīm ordinē operationum producētum ad illos fines, sic est dispositio in Principe primo, qui est ī mūdo cum alijs Vicarijs. & declaratū ē apud eos q̄ qui tribuit finē entibus separatisa materia, est is, qui tribuit esse. qm̄ forma, & finis sunt idem in hac specie entium: & qui tribuit finem his entibus, est is, qui tribuit for-

Disputatio

G formam: & qui tribuit formam est agens: ergo qui tribuit finem his in tibus est agens. & ideo videtur q̄ pri mum principium sit principiū om nium istorum principiorum , in eo & est agens, forma, & finis . De di spositione autem eius cum entibus sensibilibus: quoniam ipsum est, qđ dat eis unitatem: & unitas, quæ est eis, est causa esse pluralitatis, quam copulat illa unitas, erit profecto pri cipium horum omnium , i eo q̄ est agens, forma, & finis. & omnia entia perquirunt finem suum cum motu & est motus, quo perquirunt finem

H suum, ad quem creata sunt. & hoc est omnibus entibus naturaliter, ho mini uero voluntarie. & ideo præcipitur ei præter alia entia , & est credens præ ceteris . Contingit autem sapientibus dicere q̄ ista dominia, quæ sunt in mundo, licet omnia p roueniant ab uno primo principio, ali qua quidem eorum proueniant ab eo immediate, & aliqua mediate cū progressu , & ascensu a mundo infi rioti ad mundum superiorem . qm repererunt partes orbis alias pro pter motus aliquarum: & hoc attri buunt primo, vsq; quo deueniat ad

I primum simplici. & innuitur eis, & declaratur vñus ordo , & operatio , qua communicat omnia entia vna cōmunicatione. & peruenire ad gra duationem, quam comprehēdit spe culans in entibus apud ascēsum ad scientiam primi est difficile: & quod comprehendunt scientiae humanæ de eo est vlt. Sed id, quod īduxit ho mines ad credendum q̄ sint ordina ta, & graduata a primo principio, se cundum graduationem orbium eo rum in loco , est qm viderunt q̄ or bis superior, in eo q̄ appetet de eo ,

est excelsior eis , qui sunt sub eo , & alij orbes sequuntur eum in motu eius: & crediderunt pp hoc id, quod recitatum fuit de eis in graduatiōe fm locum. Et posset dicere aliquis, forte graduatio, quæ est in illis, est pp operationem, non pp ordinem s̄ loco. qm , cum manifestum est q̄ operationes planetarum , & motus eorum, sunt pp motum Solis , forte motores eorum intendunt, & inni tuntur in motione sua motui Solis, & Sol prouenit a primo. Quare non inueniuntur in hoc quæsito propo sições veræ, nisi ex parte dignioris, & nobilioris. Et his habitis reuerta mur ad id, in quo fueramus.

ALGAZEL

A It Alg. Responsio secunda est q̄, qui tenet primum non in telligere, nisi seipsum, inducitur ad hoc ex timore pluralitatis . nam , si dicitur q̄ intelligit aliud, necesse est vt sit in intellectu eius pluralitas, & alietas, cum intelligat seipsum, & aliud. Et hoc profecto necesse est es se in causato primo. vnde oportet vt non intelligat, nisi seipsum . nam, si intelligeret aliud , id esset aliud a se ipso, & indigeret causa, quæ est alia a causa sui ipsius : & non reperitur **M** causa, nisi causa sui ipsius: quare est primum principium: ergo oportet vt non sciat, nisi seipsum : & auferat pluralitas, quæ facta est hoc modo:

Si autem dicet, ex eo q̄ intelligit se ipsum, oportet vt intelligat q̄ sit pri cipium, dicimus , si sequitur hoc ei, aut erit ex causa ? aut sine causa ? Si ex causa , tunc non datur causa, nisi primum principium, & est vnum, & non potest imaginari q̄ proueniat ab eo, nisi vnum, & iam prouenit, & est substantia causati, igitur secun dum

A dum quomodo proueniet ab eo? Si vero sine causa, sequerentur ad esse primi entia multa absque causa, & sequeretur ex eis pluralitas. Si autem hoc non intelligitur, ex eo quod necessarium in esse, non erit nisi unum, & additum vni est posse, & posse indiget causa, tunc hoc sequitur in causato, si fuerit necessarium in esse, ex se igitur est inconueniens dictum eorum, quod necessarium in esse est unum. Si vero fuerit posse, impossibile est esse sine causa: & non est ei causa: igitur non intelligit esse suum. & non est de necessitate causati primi ut sit possibile in esse. nam possibilias esse est necessaria omni causato, causatum autem scire causam non est necessarium in esse sui, sicut causam scire causatum non est necessarium in esse sui, sed fieri scientiam in causato est magis manifestum, quod fieri scientiam in causa. igitur declaratum est quod pluralitas, proueniens in scientia eius de principio, est falsa. nam non habet principium, & non est de necessitate esse causati. & hoc etiam non potest euadi ab eo.

A V E R R O E S.

C **A** It Auer. Hec est ratio eius, quod affirmat primum intelligere id, cuius est causa. quoniam dicit, si non intelligit ex se quod sit principium, intelligere quidem seipsum est intellectio diminuta. Quæstio autem Alga. in hoc est. quoniam, si intelligit id, cuius est causa, non euadit, aut erit hoc ex causa, aut sine causa. si autem ex causa, igitur primum habet causam. sed prius non est causa. si vero fuerit sine causa, necesse est ut proueniatur ab eo pluralitas, & quod sciatur eam. si autem prouenerit ex eo plura, non esset necessarium in esse. quoniam

necessarium in esse non erit, nisi unum: & quod proueniunt ab eo plures vno; est posse in esse: & possibile in esse indiget causa: ergo falsum est dictum eorum, quod primum est necessarium in esse, & scit causatum suum.

Et dixit causatum autem scire causam non est de necessitate esse sui; & multo magis quod non erit de necessitate causam scire causatum. Dicimus, hoc dictum est sophisticum. nam, cum posuerimus causam intellectum, qui intelligit causatum suum, non est de necessitate ex hoc, quod sit ex causa addita substantia eius, sed ex seipso. nam sequi causatum ab eo est, quasi sequens substantiam eius. si autem sequi causatum ab eo non ex causa, sed ex seipso, igitur non sequitur ut proueniatur ab eo pluralitas. nam hoc secundum radicem eorum reducitur ad substantiam eius. & si substantia eius est una, proueniatur ab ea unum: si autem plures, plures. Id autem, quod ponitur in hoc sermone, quod omne causatum est possibile in esse. hoc est verum in causato composito. & impossibile est esse aliquid compositum, & aeternum: & omne posse in esse apud philosophos est innouatum. & hoc est id quod declarauit Aristoteles in multis locis librorum suorum: & declarabit magis hoc a nobis, cum loquemur de necessario in esse. Id autem, quod Auicenna appellat posse in esse; ipsum quidem, & possibile in esse dicuntur aequinoce. Quare id indigere efficiente non est manifestum e modo, quo est manifestum eo possibile indigere.

A L G A Z E L.

A It Alg. Quæstio tertia. Intelligere autem causatum primum seip-

Disputatio

G seipsum, aut est ipsummet, aut diversum. si autem diversum, sic etiam erit in primo principio, & proueniet ab eo pluralitas. si vero non fuerit diversum, ergo in eo non est quatenus, nec trinitas secundum existimationem eorum, s. q. intelligit se ipsum, & intelligit principium suū, & est posse in esse, & potest addi, q. sit necessarium in esse, propter aliud & ita apparet quinqueitas. & in hoc patet ampliatio eorum in errore.

A V E R R O E S

A It Auer. Sermo hic de intelligentijs est duobus modis, quo H rum Vnus est in eo, quod intelligit, & in eo, quod non intelligit. & est di spuratio, de qua disceptauerunt Antiqui. Sermo autem in eo, quod prouenit ex eis, solū Auic. de eo locut⁹ est, sermone, quem hic recitauit, p philosophis, & se extendit ad dubitā dum cōtra eum, ad hoc vt existime tur ipsum dubitasse contra omnes. & hoc, vt ipse dixit, est ampliatio si stentis in errore. & non reperitur hic sermo alicuius Antiquorum. & est sermo, qui non constituitur demon stratio, nisi ei, q. existimauerunt q. ab vno non prouenit, nisi vnum. q.

I quidem propositio non est in agen tibus, quæ sunt formæ in materijs, si cut est in agētibus, quæ sunt formæ abstractæ a materia. nam non est substantia intelligentiæ causata apud eos, nisi id, quod intelligit de pri cípio suo. & non sunt hic duo, quo rum vnum est substantiæ, & aliud qd additū substantiæ. quoniam, si hoc esset, esset compositum, simplex au tem non est compositum. Differen tia autem inter causam, & causatū est, quoniam causa prima esse eius est in se, s. formis separatis: causa ve-

ro secunda esse cius est relative ad **C** primam causam. nā esse causatum est ex semetipsa, & non est quid ad ditum ei, sicut est in causatis mate rialib⁹. v.g. color est aliquid existēs in se in corpore, & esse causa visiōis est, ex eo q. est relative, & visio non habet esse, nisi in hac relatiōe. Qua re abstracta a materia sunt substantiæ de natura relationis, vnde vniū tur causa, & causatum in formis ab stractis a materia. & propter hoc sunt formæ sensibiles de natura re lationis, vt declaratum est in libro de Anima.

A L G A Z E L.

A It Alga. Quæstio Quarta. Tri nitas non sufficit in causato primo. nam corpus primi orbis secundum eos secutum est ab aliqua substantia principij. & in eo est compo sitio tripliciter. Primo, quia est compositum ex fornīa, & mate ria, & sic omne corp⁹ apud eos, & nō euadit vnumquodq; eorum a pri cípio: nam forma differt a materia. & nulla earum secundum opinionē eorum est causa, quæ non indigeat alia, adeo q. erit vna earum medianā te alia, absq; alia causa addita eis.

A V E R R O E S.

A It Auer. Qod autem dixit est, quoniam corpus celeste secundum eos est compositū ex ma teria, & forma, & anima, necesse est ex hoc vt sint in intelligentia secun da, ex qua prouenit orbis, quatuor res. res quidem, ex qua prouenit for ma: & res, ex qua prouenit materia, cum nulla harum est causa non indigēs alia, sed materia est causa for me aliquo modo, & forma est causa materiae aliquo modo: & res, ex qua prouenit anima: & res, ex qua pue nit

A nit motot orbis secundi: igitur in eo erit quaternitas necessario. Attamen sermo, q̄ corpus coeleste sit cōpositū ex forma, & materia, vt sunt alia corpora, est quid, in quo errauit Auicenna in Peripateticis. nam corpus coeleste secundum eos est corp⁹ simplex. si autem esset compositū, contrumperetur apud eos. & ideo dixerunt de eo q̄ si ingnabile, & incorruptibile, & non habet potētiam ad duo contraria. Si autem esset, vt dicit Auicēna, esset compositum, sicut animal. & si hoc conceditur, seque-
retur quaternitas ei, qui dicit, q̄ ab

B uno non prouenit, nisi vnum. & iā diximus q̄ modus, quo istæ formæ, aliquæ earum sint causa aliquarū, & q̄ sint causæ corporum colestiū, & eius, quod est sub eis, & q̄ causa prima sit causa omnium, est diuer-
sus ab hoc.

ALGAZEL

A It Alg. Secundus autem mod⁹ est, q̄ corpus supremum est in termino determinato in magnitudine. & determinatio eius ī hac mēsura præ cæteris orbibus est quid ad ditum esse eius. nam ex seipso pole est vt sit maius, aut minus: & impos-
C sibile est ei hoc esse absq; determinante in hac mēsura, addito rei sim-
plici, quæ necessitat esse eius, non au-
tem vt esse intellectus, quod est esse
absolutum, & non determinatur in
mensura opposita alijs mensuris. &
potest dici q̄ non indiget, nisi causa
simplici.

VERROES.

A It Auerr. Dispositio huius ser-
monis est q̄ ipsi, cum dixerit
q̄ corpus orbis est res tertia, quæ se-
quitur, & ipsum in se non est sim-
plex, s. q̄ est corpus habens quanti-

tatem, tunc in eo sunt duo, quorum **D** vnum præbet corporeitatem sub-
stantialem, & aliud quantitatem tex-
minatam. & necesse est vt in hac ī-
telligentia, ex qua prouenit corpus
orbis, sint plura, & non erit causa se-
cunda trina, sed quaterna. Attamen
hoc totum est positio falsa. nā
philosophi non crediderunt corpus
vniuersum prouenire a principio se-
parato. si autem prouenit ab eo ali-
quid apud eos, prouenit forma sub-
stantialis, sed mensurae partium ei⁹
apud eos sequuntur formas. Sed hoc
totum apud eos est in formis mate-
rialibus. corpora autem coelestia a-
E.

pud eos, ex eo q̄ sunt simplicia, non
recipiunt paruitatem, & magnitudi-
nem. Vlterius ponere formam, &
materiam prouenire a principio se-
parato est quid extra radices eorū,
& absurdum. Agens autem in rei ve-
ritate secundum Philosophos, quod
est in generabilibus, & corruptibili-
bus, non efficit formam, nec mate-
riam, sed efficit ex materia composi-
tum ex virtute simul, scilicet com-
positum ex materia, & forma. nam,
si agens efficeret formas in mate-
ria, efficeret eas in re, non ex re. &
hoc totum non est opinio Philoso-
phorum: & non est arguendum cō-
tra eam ex eo, quod n̄t opinio Phi-
losophorum. **F**

ALGAZEL

A It Algazel, respondes pro phi-
losophis. Si autem dixerit cau-
sa eius est quod, si esset maius, non
esset necessarium in aduentu ordi-
nis vniuersalis. si autem mi-
nus, non esset conue-
niens ordo
inten-
tus.

Auer-

Corpa ce
lestia n̄ re
cipiūt p-
uitatē, &
magnitu-
dineni.
Ages n̄t ef-
ficit for-
mā , nec
mām, nec
formā in
mā, sed ex
mā cōpo-
situm .

Disputatio

G AVERROES

A It Auer. Intedit in hoc sermo ne q̄ Philosophi non opinantur p̄ corpus orbis exempli gratia possit esse maius, seu minus eo, qđ est. nam, si esset vna hatum positum, non proueniret ordo intentus hic, & non erit motio eius ad id, qđ est hic, motio naturalis, sed esset aut addita huic motioni, aut diminuta: & ambo determinant corruptionē entium, quæ sunt hic, non autem q̄ magnitudo sit concessa, vt dixit Alga, sed maioritas, & minoritas, amba determinant corruptionem mū.

H di apud eos.

ALGAZEL.

A It Alga. arguens Philosophis. Et dicamus, & ipse modus ordinis, aut est sufficiens in esse eius, si quo est ordo, aut indiget causa reporta. si autem sufficiens, ergo vos non indigeris positione causarum, & iudicatis qđ est ordo his entib⁹ absq; causa addita. si vero hoc non sufficit, led indiget causa, hoc etiam nō sufficit in appropriatione mensurarum, sed indiget etiam causa compositionis.

AVERROES

I It Auer. Summa huius sermo nis est q̄ sequitur eis vt sint corpore multa, quæ non possunt p̄uenire ab uno agente: nisi dicant q̄ ab uno agente proueniant operatio nes multæ, aut credant q̄ multæ ex passionibus corporis proueniant a forma corporis, & forma corporis ab agente. & secundum hanc opinio nem non prouenient accidentia pro sequentia in corpore gnato ab agente prouentione prima, sed mediante prouentione formæ ab eo. & hic sermo est positis fīm. radicem philosophorum, non autem fin radices Lo K

quentium. Et existimo q̄ Mahata zile non tenent, q̄ hic sint aliqua non prouenientia ab agēte prouen tione prima, vt tenent Philosophi, nos autem iam diximus quomodo vnum sit causa ordinis, & rerum subiectatum ordinis, & non oportet rei terare illud hic.

ALGAZEL.

A It Alga. Tertius modus est q̄ orbis supremus dividitur in duo puncta, quæ sunt poli, & sunt q̄ cōstituunt situm, & non separātur a locis suis. ptes uero Zodiaci, diversifi catur situs earum, & non euadit, aut erunt omnes partes orbis supremi similes, & nō sequitur mutatio duo rum punctorum p̄æ cæteris punctis, vt sint poli, aut erunt partes ei⁹ diversæ, & in quibusdam sunt proprietates, quæ non sunt in alijs. Et quaro quid est principium illarum diversitatum? corp⁹ enim supremū non prouenit nisi ex uno simplici: simplex autem non efficit nisi simplex in figura, & est rotunda, & simile in re, & est imponit ab actioni bus cognoscētibus, & separatis. & hoc etiam non est euasio ab eo.

AVERROES.

A It Auer. Simplex dī duplī, quo tum Vnum est, quod non est compositum ex multis partibus, & tamen est compositum ex forma, & materia: & hoc modo dī de corpori bus quatuor q̄ sint simplicia. Aliud vero dī de eo, quod non est compo situm ex forma, & materia, quæ mu tatur ad formam in potentia, & sunt corpora coelestia. Et ulterius sim plex dī de eo, cuius definitio & totū & partium est eadem, licet fuerit cō positus ex quatuor elutis. Simplex aut

M

A autem dictum de corporibus cœlestibus, non est inconueniens ut repellantur partes eius diuersæ natura, ut dextrum, & sinistrum in orbe, & poli. nam orbis, in eo quod est orbis, ne cesset est ut sint ei poli terminati, & centrum terminatum, quo differt orbis ab orbe. & non sequitur, ex eo quod sunt in orbe partes terminatae, ut sit non simplex: sed est simplex, ex eo quod non est compositum ex forma & materia, in qua est potentia: & est dissimilis, ex eo quod pars recipiens locum duorum punctorum non est quacunq; pars fuerit orbis, sed est

B pars terminata naturaliter cuilibet orbi. & nisi esset hoc, non essent in orbibus centra naturaliter, quibus differunt, & sunt dissimiles in hac re. & non est necesse ex positione eorum non similium in hoc ut sint compositi ex corporibus diuersarum naturalium, nec ut sit agens eorum compositum ex potentijs multis. nam omnis orbis est unus. Et non verificat etiam sermo eorum, quod omne punctum cuiusvis orbis possit esse centrum, sed id appropriat agens: quoniam hoc verificatur in orbib⁹ artificialib⁹, non autem in naturalibus. & non se

C quiritur ex positione quod omne punctum orbis possit esse centrum, & agentes est quod id appropriat, ut agentia sint plura: nisi ponatur, quod in apparentibus nobis aliquod unum non prouenit ab uno agente. nam quod iubis appetet, est compositum ex decē predicamentis, & sequeretur ut unum quodque eorum, quae sunt hic, proueniret ex decē agentibus. & hoc totū sunt deceptions, & dementiæ, ad quas induxit ista consideratio, quae assimilatur stultiæ in scientia Diuina. attamen affectum unum in appa-

rentibus nobis efficitur ab agente vero, licet repellantur in eo decē prædicamenta. O quod maxime est fallax ista propositione, quod unum non efficit nisi unum, cum intelligitur de ea id, quod intellexit Auicenna, & Alfarabius, & Alga. in Fenestra luminarium, qui sustentatur per opinionem eorum de primo principio.

ALGAEZL

A It Alga. Si autem dicitur, forte in principio sunt multæ spes pluralitatis, quae prosequuntur non ex principio, sed videntur esse tres, aut quatuor. & quod remanet non cura E mus de eo. & negligentia nostra de eo non facit nobis dubium, quod principium pluralitatis sit pluralitas, & quod ab uno non proueniunt plura.

AVERROES

A It Auet. Hic sermo, si eum dixit sent Philosophi, necesse esset eis credere quod in cato primo sit pluralitas infinita, & sequitur ut dicatur eis, unde venit ad causatum primū pluralitas? & sicut dicunt quod ab uno non proueniunt plura, sic sequitur ut plura non proueniunt ab uno. Et dictum vestrum, quod ab uno non provenit nisi unum, est contradicere ei, F quod dicitis, quod id, quod prouenit ab uno primo, est in eo pluralitas. quoniam necesse est ut ab uno proueniat unus tantum: nisi dicatur quod pluralitas reperta in causato primo, unumquodque eorum est primum, & sequitur eis ut prima sint multa. Ego autem admiror summa admiratione quoniam latuit hoc Alpharabium, & Auic. quoniam sunt primi eorum, qui dixerunt de ipsis dīijs, & vitiauerunt cum eis homines, & attribuerunt hunc sermonem Philosophi nam, cum ipsis dixerint quod pluralitas, quae est in principio se-

Extra ord. Auer. I cū-

Disputatio

Gundo, est ex eo, quod intelligit de se, & eo, quod intelligit de alio, necessitate est finis eos ut sit substantia eius substantia duarum naturarum, aut duarum formarum. Et vellem scire, quae est, quae prouenit a primo principio & quae non prouenit. & sic etiam sequitur eis, cum dicunt de eo, quod est posibile ex se, & necessarium ex alio. nam natura possibilis necessaria est ut sit a natura necessaria, quae adepta est a necessario in esse. natura. n. potest non potest conuerti ad naturam necessariam, nisi conuertatur natura potest & necessaria. quare non est natu-

primam operationem protenientem K a primo principio esse unitatem, quam primum causatum estens unum cum pluralitate reperta in eo. Nam, si co-cesserint postea esse pluralitatem in primo causato non determinatam, aut erit minus numero entium, aut plus, aut æqualiter? si minus, necesse est ponere tertium principium, aut esse aliquid sine causa. si vero æqua liter, aut plus, non est necesse eos posse tertium principium, sed erit pluralitas posita in eo superflua.

ALGAEZEL.

Huris necessariis possibilitas omnino tam si fuerint necessaria ex se, quod ex alio. Et omnia ista sunt vanitates, & sermones debiliores sermonibus locutum. & sunt omnia, quae ingeruntur in philosophiam, & non sequuntur radices eius. & sunt sermones, qui non perueniunt ad gradum satisfactionis rhetoricae; quanto magis topicæ. & ideo bene dicit Alga, in multis locis librorum suorum quod scientia eorum diuina est existimativa.

ALGAEZEL.

A It Alg. Et, cum posueritis hoc I multitudine eorum licet perueniret numerus eorum ad mille, prouenient a primo causato. & non oportet ut reductatur ad orbem exteriorem, & animam eius: sed potest ut proueniant ab eo omnes animæ cœlestes, & humanæ, & omnia corpora terrestria, & cœlestia, & multæ species prouenientes ab eis, quarum scientiam non habemus, & erit sufficiencia in primo causato.

VERROES.

A It Auer. Hæc consequentia est vera, & præcipue si posuerint

A It Alg. Et sequitur ex eo sufficiencia in prima causa. nam, cum poterit generari pluralitas, quae dicitur prouenire non ex causa, licet non sit necessaria in esse causati primi, tunc potest etiam ut consideretur hoc cum prima causa; & erit esse eius non ex causa. & dicitur quod p. sequitur eam, & non scimus numerum eius. & omne, cuius esse imaginatur absq[ue], causa cum primo, imaginatur hoc absq[ue], causa cum secundo. Ac etiam nihil est dictum nostrum cum primo, & cum secundo. nam non est inter ea diffia, nec in tempore, nec in loco. & quae non differunt in loco, nec in tempore, & potest esse sine causa, non appropriatur aliquid eorum in comparatione eius.

VERROES.

A It Auer. Dicit, quod si potest effici reperiendi pluralitatem in causa to primo absque causa, ex eo quod non prouenit ex prima causa pluralitas, tunc poterit considerari pluralitas cum causa prima, & non oportet posse causam secundam, & causatum primum. si autem falsum est esse aliquid

A quid cum causa prima absque causa, est etiam falsum cum secunda causa. sed nihil est dictum nostrum de causa secunda. nam sunt eadem in re, & non differt una ab alia tpe, nec loco. &, cū poterit esse aliquid absq; causa, non appropriatur una duarū causarum ei, s. prima, aut secunda, sed sufficit in hoc vt reperiatur cum una earum, & non oportet ponere id cum causa secunda.

ALGAZEL.

A It Alga. Respondens pro philosophis. Si autem dixerit, iā multiplicauitis res, adeo q; superauerunt mille, & est inconueniens vt sit pluralitas causato primo vñq; ad hunc terminum: & ideo multa sunt media. Deinde dixit arguens contra eos. Cum autem dicitis hoc esse inconueniens, est iudicium extimatum, cum quo non debemus iudicare in intellectualibus, nisi dicat q; sit falsum. & dicimus ei quare est falsum? & quid intelligitur in dādo differentiam in hoc, & quotiescūq; posuerimus vnum possibile, & considererimus sequi a primo causato, non ex parte causæ consequēs vñū, & duo, & tria, quæcūq; est quod faciat falsitatem in quatuor, aut qnque, & sic vñque ad mille qñisi quod qui iudicat consyderatione præter consyderationem, non est ei transacto vno differentia. & hic etiam est sermo incisius.

AVERROES

A It Auer. Si autem respondis sent Auicen. & alij Philosophi quod ī causato primo sit pluralitas absque dubio, & q; omnis pluralitas prouenit ex ea vnum, mediante vni-

tate determinante, vt reducatur plu-
ralitas ad vnum, & vñitas illa, qua
fuerat pluralitas vna, est quid sim-
plex, proueniēs ab vno separato sim-
plici, tunc essent quietentes ab istis
consequentijs, quas fecit eis Alga. vt
exirent ab istis inconuenientibus.
Alga. autem, quia vigoratus est hic
super positione corrupta attributa
philosophis, & non inuenit respon-
dentem ei vera responsione, latatus
est in hoc, & incidit in multa incon-
uenientia, quæ sequuntur ab ea, &
omnis stultus stultitia sua latatur.
si autem sciuisset ipsum non argue-
re in hoc contra Philosophos, non E-
tamen latatus fuisset. Et radix cor-
ruptionis huius positionis est dictū
eorum, q; ab vno nou prouenit nisi
vnum: deinde ponunt in hoc vno p-
ducto pluralitatem: & sequitur eis
vt hæc pluralitas sit sine causa. & po-
sitio eorum q; cum hæc pluralitas
sit terminata, oportet ponere princi-
piū tertium, & quartum ad esse en-
tiū, est quid leue, ad quod non est
demonstratio. Demum hæc positio
est absq; positione principij primi,
& secundi. & hoc, qm̄ dī non sicut
appropriata a vobis causa secundā,
cui sit pluralitas præter primā cām. F-
& hoc totum sunt stultitiae, & vani-
tates. & radix eius est, q; ipsi non in-
telligunt qñō vñū erit cā in opinio-
ne Arist. & in opinione sequentium
eum ex Peripateticis. & iam gloria-
tus est ipse in fine Duodecimi ī hac
re, & dixit q; præcedētes eum ex An-
tiquis non potuerū dicere aliquid
in hoc. & hoc mō prædicto a nobis
de eis erit propositio, q; ab vno non
prouenit nisi vnum, vera: & q; ab v-
no prouenit pluralitas est proposi-
tio vera etiam.

Disputatio

ALGAZEL

A It Alga. Adhuc dicimus hoc est falsum in causato secundo. nam prouenit ab eo orbis stellarum, in quo sunt stellae 1022. & plus, & sunt diuersae quantitatis, & figurae, situs, coloris, impressionis, & fortunae & infortuniae. & aliqua earum sunt in forma Arietis, Tauri, & Leonis, & aliqua in forma hominis. & differunt in dando impressionem in uno subiecto mundi inferioris, & figuram, & caliditatem, & fortunam, & infortunium. & differunt me surae earum ab inuisum. & impossibili

H bile est dicere totum esse eandem speciem cum hac diuersitate. nam, si hoc esset possibile. tunc esset possibile dicere omnia corpora mundi esse unam, & eandem speciem in corporeitate. & sufficit eis una causa. Si autem differre in dispositione eorum, & substantia, & natura indicat diuersitatem eorum, sic etiam stellae sunt diuersae procul dubio, & quilibet earum indiget causa ad formam eius, & non ad materiam eius, & causa ad appropriationem naturae faciens, seu in frigidandi, seu fortunandi, seu infortunandi, & essendi in loco suo, & vt sint figurae earum ad figuram animalium diversorum. haec autem pluralitas, si imaginatur intelligi in intelligentia secunda, imaginatur etiam hoc in prima, & tunc sufficit primum.

AVERROES

A It Auer. Hec autem dubitatio iam fecit eam: & est res, in qua nimium protelauit sermonem in hoc libro. & cum responderetur ei responsibus praedictis, non sequitur aliquod horum inconuenientium. Cum autem intelligitur de sermone quod ab

vno numero simplici non prouenit nisi vnum simplex numero, non autem vnum numero aliquo modo, & plures aliquo modo, & unitas eius est causa pluralitatis, nunquam euadit ab istis dubitationibus. Ulterius res plurificantur apud Philosophos dñis substantialibus. differentia vero rerum ex parte accidentium non facit apud eos differentiam in substantia, siue sit quantitas, siue qualitas, aut aliud praedicamentorum. corpora autem celestia (vt diximus) non sunt cōposita ex materia & forma, & non differunt specie. nam non comunicant apud eos in vno genere. **L** nam, si communicaret in genere, essent composita, & non simplicia. & iam loqui sumus de his rebus, & non oportet multiplicare verba in eis.

ALGAZEL

A It Alga. Quæstio Quinta est ut dicamus, licet concesserimus has positiones frigidas, & inuoluntures corruptas, quomodo non pudet eos, cum dicunt causatum primum possibile in esse est, quod determinat esse corporis orbis exterioris ab eo, & intelligere seipsum determinat esse animam orbis ab eo, & ipsum in telligere primum determinat esse intelligétiab ab eo, quare quod est dñe inter hoc, & dictum dicetur quod scit esse huius occulti, & quod sit posse in esse, & quod intelligit seipsum, & efficiēti suū? & dixit quod sequitur, ex eo quod est posse in esse esse orbis, & dñe ei quod est approprio inter esse posse in esse & esse orbis ab eo? & sic est sequitur, ex quo intelligit seipsum, & efficiēti suū, duo alia. Et hoc quod dñe, cum dñe de huius, est deridēdū eo, & sic de alio ente, nā posititas in esse est de terminatio, quod non differt, cum differat substantia positatis, siue sit hō, aut

A angelus, aut orbis. & nescio quō satisfacit stultus sibi ipsi his positionibus, quanto magis docti, qui penetrat cœlū, cū cogitat ī itellec[t]ualib[us].

A V E R R O E S

A It Auer. Omnes isti sermones qui sunt Auic. aut sit quicūq; fuerit, qui dixeit eos, non sunt veri, & nō p[ro]sequuntur radices naturales: īmo nō pueniunt, pp[er] carētiā eorum in sufficiētia, & rhetorica, ad gradū, quē dixit iste hō. Et forma, quam imaginatus est ī ea, nō ē vera. nam hō, quē posuit pole ī eē ex se, necesarium ex alio, intelligētē scipsum,
B & efficiētē suum, verificat exēplum eius de cā secunda, cū ponit istū hominem agere entia ex se, & ex scien[ti]a sua, vt ponit eē secundum princi piū ille, qui dicit, vt dicit Auic. & sicur de more omnium ē ponere pri muni principium glo. nam cū poni tur hoc, necessit[er] ē vt pueniat ab hoc hoīe duo: vnum est, ex eo q[ui] scit se ipsum: & aliud, ex eo q[ui] scit efficiētē suum. nam positum fuit agēs ex parte scien[ti]a. & non est ēt incōueniēs, si positū fuerit agēs ex parte sui, vt dicatur q[ui] id, quod sequitur ab eo, ex eo q[ui] ē pole ī eē, ē aliud ab eo, quod

C sequitur ab eo, ex eo q[ui] est necessariū in eē. nam ista duæ positions reperiuntur ī eo. Igitur iste sermo nō ē adeo turpis in forma, quam voluit imaginari iste vir, adeo q[ui] homines deuiant a sermonibus philosophorum, & vilipēdēt eos apud speculan tes: Et nulla ē dīa inter hoc, & dicētē, cū ponitis ens, viuēs vita, volēs voluntate, sciēs scien[ti]a, potēs potētia audiēs auditu, vidēs visu, & loquens loquela, & sequitur ex eo totus mūdūs, adeo q[ui] hō viuēs, sciēs, potēs, volēs, audiēs, vidēs, & loquēs, sequitur

ex eo totus mundus. q[ui]m, si ista attrī D buta sunt, quæ determinarant esse mundi, necessit[er] ē vt nō sit dīa in eo, quod faciunt consequi in omni ente, cui attribuuntur. Si autē iste vir habuerit intētionē dicēdi veritatē ī his rebus, & errauerit, est ei excusatio. attamē si sciuerit fallaciam, & ītēdit eam, si nō fuerit necessitate dūctus, nō est ei excusatio. si vero intē it no t ificare q[ui] nō sit ei in hoc sermo demōstratiuus, quo sustētetū ī hac quēstione, s. quēstio vnde proueniat pluralitas, vt videbit postea, beneficet ī hoc. nam nō puenit iste vir ad gradū scien[ti]a comprehēdētē **E** hanc quēstionē. & hoc apparebit de eo postea. & causa eius est, quia non dedit opam hic vir, nisi libris Auic. & accidit ei diminutio in scientia, p[er] hoc.

A L G A Z E L

A It Alga. Si autē dixerit aliquis, cum destruitis opinionē eorū quid dicitis, vtrum existimatis q[ui] p[ro]ueniant ab vno omnimode duo diuersa? & summittitis intellectū: aut dicitis q[ui] primum principium, in eo sit pluralitas? & negabitis vnitatem: aut dicitis q[ui] non ē pluralitas ī mūndo? & negabitis sensum: aut dicitis **F** q[ui] sequitur medijs? & oportebit vos cōcedere id, quod dixerint. Nos autē dicimus nō ēt intētionē nostram in hoc libro directe disputare hinc inde: sed intētio nostra ē debilitate rōnes eorū: adeo q[ui] nos dicimus q[ui] qui existimauit emanationē duorum ab vno, est summissio intellectus, seu attribuere principio attributa, antiqua, veterina, cōtradicētia vnitati. & haec ambae sunt rōnes falsæ. & nō habet de eis dem̄fatiōes: q[ui]n nō scitur falsitas emanatiōis duorum ab vno

Disputatio

G sicut scitur falsitas esse hominis eiusdem in duobus locis. demum non sciatur ex necessitate, nec ex speculacione. Et quid prohibet quin dicatur quod primum principium sit sciens, potes, volens, & agit quicquid vult, & scit quicquid vult, & creat diversa, & similia, ut vult, & de eo quod vult, & falsitas huius non scitur necessario, nec speculacione. & iam posuerunt id Prophetae, facientes miracula. & necessitate est id recipere. Speculari autem de qualitate emanationis operationis ab ipso glo. voluntate est superfluum & spes in re non speranda. Qui autem

H defunderant perquirere proportionem & scientiam eius, finis consideratio nis eorum est id, quod causat primum, ex eo quod est post in esse, prouenit ex eo orbis: & ex eo, quod intelligit se ipsum, prouenit ex eo anima orbis. & hoc est stultitia, & demetria, non apparitio proportionis. quare recipiamus principia harum rerum a Prophetis, & erunt vera in eis: nam intellectus non negat ea: & dimittamus speculacionem de qualitate, & quantitate, & dignitate: nam hoc non est ad quod potentia humana extenditur. Et ideo dixit dator legis, Considerate in creatione Dei, & non considerate, nec cogitate in substantia Dei. Et dixit Prophetae. Et cui assimilabitur Deus, & quam similitudinem dabit ei?

AVERROES

A It Auer. Cum dixit quod in eo, in quo est diminutus intellectus humanus circa comprehensionem eius, revertamur ad legem, est verum. nam scientia, prouenies ex prophetia, prouenit tantum complexis scientias intellectus, scilicet oculi, in quo deficit intellectus, id tribuit Deus per prophetiam. Diminutionum autem comprehensionio-

nū, quarum scientia est necessaria in vita hominis, & esse eius aliqua est diminutio absolute, id est de natura intellectus id comprehendere; in eo quod est intellectus, & aliqua est, quod est diminutio secundum naturam aliquorum hominum, & haec diminutio aut est in radice creationis, aut erit per aliquid eveniens ab extra ex priuatione disciplina, sed scientia prophetiae tribuit oculis habens species oculi. Cum autem dixit, intendimus hic debilitatem rationes eorum, profecto. haec intentio non conuenit ei, & est ruria ruinarum scientis. nam sapientia, in eo quod est sapientia, intentio eius est perquirere veritatem, non facere dubitationes, & ponere involutiones in opinionibus. Cum autem dixit, quoniam non scitur falsitas emanationis duorum ab uno, sicut scitur falsitas esse hominis eiusdem in duobus locis. & licet non fuerit haec dubia, proponentes in eodem gradu veritatis, tamen non est falsum, quin propositione, dices quod ab uno simplici non prouenit nisi unum, non sit vera in apparentibus nobis. Propositiones autem verae superant se ad invicem, ut declaratum est in libro Posteriorum. Et cum in hoc est, quoniam propositiones verae, cum adiuvantur imaginatione, debilitatem, imaginationem autem non consideratur nisi apud vulgus. & isto qui visus est intellectus, & proieciit imaginabiles, erunt ei ambae istae propositiones in eodem gradu veritatis. & plurimum, quod sit veritas in istis propositionibus, est cum fecerit inductionem in entibus generabilibus, & corruptibilibus, & viderit quod differant notitia, & definitiones eorum propter operationes eorum. nam si proueniret quodlibet ens ex quolibet agente, & quilibet actione, miscerentur substantiae, & defini-

A definitiones, & destruentur sc̄ientia, & aīa. exempli gratia discernitur ab inanimatis in operationibus suis, p̄ prijs prouenientibus ab ea: & inanima tā differunt ab inuicem operatio nibus proprijs, & sic etiam animāe. si autem prouenirent ab vna poten tā operationes multā, vt proueniūt a potentij compositis operationes multā, non erit diff̄entia inter substantiam simplicem, & compositā, & non discernerentur a nobis. Vlte rius, si possent prouenire a substanciā vna operationes multā, erit pos sibilis actio prouenire absq; agēte.

B nam ens est ab ente, non ex nihilo. & ideo impos̄e est vt reperiatur id, quod non est ex se. & cū fuerit mo tor eius, quod non est, & extrahens id a potentia ad actum, id extrahit ex eo, q̄ est in actu, necesse est vt sit modus actus, qui est ei secundū mo dum actus extrahentis id a priuatio ne ad esse. nam, si exiret quodlibet actum a quolibet agente, non esset inconueniens vt exirent acta ad actum ex seip̄is, non ex parte agētis, quod ea effecerit. si autem exierint multi modi a potentia ad actum ab eodem agente, uecessit ē vt ei sit plu ralitas, s̄ modis illis, & illi, quod at tribuit eis. nam, si non esset ei nisi vnu modus eorum, id quidē, quod exit ex alijs modis, erit ex seip̄o ab s̄que extrahento eum. Et non potest dicere aliquis q̄ conditio agētis est vt reperiatur agens tantum, actione ab soluta tantum, non modo actio nis proprie. qm̄, si hoc esset, ageret quodcunq; ens fuerit q̄cunq; actio nem, & miscerentur entia. Vlterius, quoniam ens absolutum, s̄ vniuersale est vicinum priuationi veri en tis, & ideo auferunt sermonem de

ente absoluto, & colore absoluto, di centes ablationem dispositionum. Et dixit dicens in affirmatione earū q̄ non sunt entia, nec sunt nō entia. Si autē hoc verificaretur, verificate tunc q̄ res sint causa entium. Et pro uenire vnam actionem ab uno est magis manifestum in scientie, quod nobis apparet, quām in alio ab hoc scientie. nam scientia plurificat plurificatione intellectorum sc̄ienti, quo niam intelligit ea eo modo, quo sūt & sunt causa scientiæ eius. & impossibile est vt sc̄ita multa sciantur vna scientia, & non erit scientia vna cau sa adūctus causatorum multorum. ab ea in apparentibus nobis, verbi gratia quoniam scientia artificis, ex qua prouenit exēpli gratia thesau rus, est alia quām scientia, ex qua prouenit sedes. sed scientia antiqua differt in hoc a scientia innouata, & agens antiquum ab agente innouato.

ALGAZEL.

A It Alga. Et si dixerit quid diciatis vos in hac quæstione, quia iam destruxisti opinionem Auicen nae de causa pluralitatis, quid dici stu in hoc? quoniam dictum est q̄ se f̄la philosophorum respondit huic vna trium iesponsionum. Quarum vna est sermo dicentis quod plurali tas prouenit ex materia. Secūda aut̄ dictum dicentis, q̄ prouenit ex instrumentis. Tertia vero est dictum dicentis ex medijs. & recitatum fuit de secta Aristote. quod ipsi verificauerunt sermonem cius, qui ponit causam in hoc me dia.

Disputatio

G

AVERROES

A It Auer . Dixi q̄ huic non potest responderi in hoc libro response demonstrativa. atamen non inuenimus in Auct. nec in eo, qui est in fama ex Antiquis Peripateticis hunc sermonem, quem attrahit eis, nisi Porphyrio authori introitus logicę & vir ille non fuit ex expertis eorum . Et quod occurrit mihi ex radicibus eorum est q̄ causa pluralitatis est aggregatum triū causarum, scilicet media, & dispositiones, & instrumenta . & ista omnia iam

H declarauimus quomodo innititur vni, & ad id reducuntur. nam esse uniuscuiusque eorum est ex unitate absoluta, quae est causa pluralitatis. Nam ipse imaginatur q̄ erit causa pluralitatis intelligentiarum separatarum diuersitas naturarum suarum recipientium in eo, quod intelligunt de primo principio, & in eo, quod adipiscuntur ab eo de unitate quae est actio una ex se, & plures propter multitudinem recipientium. si etsi est in Principe, sub quo sunt multi substituti: & ars, sub qua sunt artes multæ. & hoc speculatur de eo ī

I alio loco , si quidē declarari potest aliquid de eo: fin autem reuertetur ad prophetiam . Quod autem diuersitas sit propter diuersitatem quatuor causarum est manifestum . nam diuersitas orbium erit ex diuersitate motoris eorum, & diuersitate formarum eorum, & materierum eorum, si fuerint in eis materiae, & operationibus eorum proprijs in mundo: licet non fuerint proprieas operations apud eos. Diversitas autem, quae accidit primo ei⁹, quod est sub orbe, de simplicibus corporibus, est

diuersitas materiei cum diuersitate eorum in propinquitate, & remotione a motoribus eorum, qui sunt corpora cœlestia. vt est diuersitas terræ & ignis, deniq; contrariorum. Causa aut̄ diuersitatis duorum motuum magnorum, quorum unus facit generationem, alijs vero corruptionem, est diuersitas corporum cœlestium, & diuersitas motuum eorum, vt declaratum est in libro Generationis, & Corruptionis. Et ea diuersitatis, que erit ex corporibus cœlestibus est similis diuersitati, quae erit ex diversitate instrumentorum. Et, cum sic fuerit, causæ pluralitatis ab uno agere te apud Aristot. sunt tres causæ, & rediutio earum ad unum est ex precedentib; & est, quia unum est causa pluralitatis. Id aut̄, quod est sub orbe Lunæ, reperitur in eo diuersitas ex quatuor causis, scilicet diuersitate agentium, & diuersitate materierum, & diuersitate instrumentorum, & prouentione operationum a primo agente, mediante alio. & hoc est quasi proprie instrumentum. Exemplum aut̄ diuersitatis, quae erit ex diuersitate recipientium, & ex eo q̄ diuersa sunt causæ adiunictæ, est color factus in aere, qui est alius a colore facto in corpore: & qui fit in visu, id est in oculo, alius ab eo, qui est in aere: & qui fit in sensu communi, alius ab eo, qui fit in oculo: & qui fit in imaginativa, alius ab eo, qui fit in sensu communi: & qui est in virtute conservativa, & memorativa, alius ab eo, qui fit in imaginativa . & hoc totum est, secundum q̄ declaratum est in libro de Animali.

Di-

DISPV TATIO IIII.
De declaracione, quod non pos-
sunt afferre rationem, qđ
sit efficiens mundo.

A L G A Z E L.

A I T Alga. Et dicim⁹ qđ homines diuiduntur in duas sectas. Pri-
ma est secta homini⁹ veritatis, qui opinati
sunt mundū esse innovatū, & scie-
runt necessario qđ innovatū nō in-
B nouat seipsum, sed indiget efficien-
te. & intelligitur opinio eorū, cū di-
cūt agēs. Et alia secta sunt Hæreti-
ci, qui existimāt mundum esse an-
tiquum, prout est, & non constitue-
runt ei efficientē. & opinio eorū be-
ne intelligitur licet rationes indi-
cent destrucciónē eius. Philosophi
aut̄ opinantur mundū eē antiquū,
deinde consti tuerunt ei cū hoc effi-
cientē, & haec opinio quasi cōtradi-
cit sibjpsī, & nō idiget destrucciónē.

A V E R R O E S.

A It Aver. Immo opinio Philo-
sophorum intelligitur appar-
C renter, magis qđ ambæ opiniōes si-
mul. Nam agens est duplex. aliqd
n. est, à quo prouenit actum, i quo
pendet operatio eius hora, qua re-
peritur. & hoc, cū perficiui cē eius,
non indiget agente, vt esse domus
ab ædificatore. & aliquod ē, ex quo
prouenit actio tm̄, quæ pendet in
acto. & non est esse huic acto, nisi
cum perdētia agentis in eo. Et hoc
agens est rei proprium, qđ actio eius
cū equalis esse huius acti, s. qđ cum
corrumpitur hoc agens, corrumpit
hoc actum: & cum reperitur hoc

agens, reperitur actum, i. qđ sunt si-
mul. & hoc agēs est nobiliss, & ma-
gisingreditur in capitulo operatio-
num, qđ primum, qđm producit. sub-
iectum suum, & id cōseruat: agēs
vero primum producit actum suū,
& indiget alio agēte, quod id cōser-
uat post inuentiōnem. & hēc est di-
spositio motoris cum motu, & re-
rum, quarum esse est in motu. Phi-
losophi autem, quia crediderunt qđ
motus est actio agētis, & qđ esse mū-
di nō perficitur, nisi cum motu, di-
xerunt qđ agens motus est agēs mū-
di. &, si cessaret operatio eius iecu-
oculi à motōe, destrueretur mun-
dus. & cōstituerunt suū syll̄m sic.
Mundus est actio, aut̄ res, cuius esse
sequitur ad actionem: & oīs actio
impossibile est vt sit sine agēte, qđ:
sit ad esse eius: & intulerūt ex hoc
qđ mundus habet agēs, qđ est ad eē
eius. &, quia necesse est apud eum,
vt proueniēs ab agēte mundi sit in-
nouatum, dixit mundum innoua-
tum ab agente antiquo. &, quia es̄
apud eum opatio antiqui antiqua,
dixit mundum innouatum ab agē-
te antiquo, & operatio eius est anti-
qua, s. qđ nō habet principium, nec
finem, nō autem vt sit ens in se. an-
tiquum, vt videtur ei, qui denomi-
nat eum antiquum.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Phi-
losophis. Si autem dicet, nos
autem, cum dicimus qđ mundo sit
efficiens, non intelligimus in hoc
efficiens, eligēs ad operandum ali-
quid, quod nō operabatur, vt vide-
mus in agētibus in sutura, textura,
& ædificatiōe, sed intelligimus per
illud, causam mudi, & appellamus
eam primum principium, in eo qđ
nō

agēs du-
plex: vnu,
a quo res
acta s̄ de-
pēdet i cō-
fusualia
verso a
quo depē

Disputatio

G non habet causam aliā in esse suo : & si appellauerimus eā efficiens , ap- pellamus hac expositione . Esse autē tens , ad cuius esse non est cā , cito cō stituerur de eo demō incisiū . nā nos dicimus mundus , & entia eius aut habent causam , aut non habēt causam , si habent causam , tunc aut illa causa adhuc habet causam aut non habet cā . & sic dī de cau- sa causæ . & tūc aut procedet in infi- nitum , et ē falsum , aut deueniet ad extre mū , & finis erit cā prima , cui⁹ ē nō habet cā , quā appellabim⁹ primū principiū . si vero mūdus eēt

H ens ex se absq; cā , tūc iam appetet causa prima . qm̄ nos non intelligi- mus per eam nisi ens , qd̄ nō habet causam , & est permanens necessaria- rio . Verumt̄ impossibile est vt ip- sum primū principium sint corpo- ra coelestia : qm̄ sunt plura . & ratio- vnitatis ē manifesta , & appetet de- structio eius in conſiderando con- ditionē principij . Nec ēt pōt dici q̄ sit orbis vnuſ , aut corpus vnum , vt Sol , aut aliud . est . n . corpus , & corp⁹ ē compositū ex materia , & forma : primū autem principium impossi- bile est vt sit cōpositum . & hoc scie-

It tur secunda conſideratione . & intē- tum est vt sit ens , cuius esse non ha- beat causam , pmanens necessario , & cōuenienter : diuersitas vero est ī attributis , & est id , quod intelligi- mus per ptimum principium .

A V E R R O E S .

A It Auet . Hic sermo est theto- riticus , & non verus . nā nomē causę dī quoce de causis quatuor , s . agente , forma , matēria , & fine . Quare , si hāc esset rñsio Philo- phorum , eēt rñsio inuoluta . Nam interroga- mus eis de qua cā volue-

runt , cum dixerint esse mūndo cā K- sam primā . Si dixerint intelligim⁹ per eam , cām agēt , cuius ope- ratiō nō cessauit , nec cessat , & operatiū eius ē actio eius , esset rñsio vēra fm̄ opinionē corū , prout dixerūt absq; qōne aliqua contra eos : Si vero di- xerint intelligimus formā separatam à materia , sequitur dictū corū fm̄ opinionē corū . Si vero dixerint for- mā materialē , ergo principium nō erit apud eos aliquid , nisi corpus ex corporibus . & hoc quidē nō dicūt de eo . et sic , si dixerint est cā finalis , L sequeret hoc ēt fm̄ radices corū . Et cū in hoc sermone sit interpretatio diuer fa , vt vides , qnō ponit rñsio Philosophi⁹ ? Et , cum dixit , & ap- pellabimus eā primū principium , in eo q̄ est ēt nō habet cām alia , est sermo ēt debilis . nā hāc appella- tio verificat̄ de orbe primo , seu de orbibus vñlī , demū de qualibet spe- cie entium , de qua ponit q̄ nō ha- bet cām . & nulla est dīa inter hāc opinionē , & opinionē Hæreticorū ī causā prima . Et , cū dixit de eis ēt , & est ens , ad cuius esse nō est cā , ci- to constitueret de eo demō incisiū , M est sermo intricatus ēt . nam oportet distingue re de quatuor causis , & declarare q̄ in viaquaq; earū ē primū , cui non est cā . l . q̄ cā agen- tes deueniunt ad ptimum agens , & formales ad primā formam , & ma- teriales ad primam materiam , & fi- nales ad ptimum finē : & remanet postea declarat̄ q̄ istā quatuor cau- ſe vltimē deueniunt ad primā cau- ſam . & hoc totū non est declaratū in hoc sermone , quē ipse recitauit de

A de eis. Et sicutā sermo quē induxit in declaratione q̄ hic sit cā prima, est sermo intricatus, cū dixit q̄ nos dicimus mundus est ens : & omne ens aut habet causam, aut non habet cām, vſq; ad finē sermonis ei⁹. Nam cā dī equiuoce. & sic p̄cessus causarū in infinitum aliquo mō ē falsus, & impossibilis, & aliquo mō est necessarius a pud Philosophos. q̄n est impossibilis apud eos, cum fuerint essentialiter, & directe, si p̄cedens earum esset cōdō in esse posterioris : & nō est impossibilis apud eos, cum fuerint per accīns, & circu-

B lariter, & cum non fuerit corruptio p̄cedentis conditio in esse posterioris, & esset ibi agens primū, vt ē esse pluuiarū à nube, & nubis à vapore, & vaporis à pluuiia. nā hoc procedit apud eos circulariter in infinitum. sed hoc est de necessitate causa primæ. & sic esse hoīs ab homine in infinitum : q̄n esse p̄cedentium apud eos in hmōi non est cōditio in esse posteriorū, sed aliq̄n ē conditio corruptio aliquorum. Et hmōi causē sunt apud eos deuenientes ad cām primā eternam, ad quā finit motus in qualibet harū causarū, & hora innovationis alterius causati, v. gr. cū Socrates generauit Platonem, motor quidē vltimus in motione in hora generationis eius est orbis, aut aīa, aut intellect⁹, aut oēs, aut Deus glo. & ideo dicit Aris. q̄ hō generat eum hō, & Sol. & apparet q̄ Sol deuenit ad motorē ei⁹, & motor eius ad primū principiū : ergo non est hō p̄teritus cōdō in esse hoīs futuri. vt artifex cū fecerit operata successiva in temporibus successiuis, instrumentis diuersis, & fecerit instrumenta illa cum alijs

C causarū, & hora innovationis alterius causati, v. gr. cū Socrates generauit Platonem, motor quidē vltimus in motione in hora generationis eius est orbis, aut aīa, aut intellect⁹, aut oēs, aut Deus glo. & ideo dicit Aris. q̄ hō generat eum hō, & Sol. & apparet q̄ Sol deuenit ad motorē ei⁹, & motor eius ad primū principiū : ergo non est hō p̄teritus cōdō in esse hoīs futuri. vt artifex cū fecerit operata successiva in temporibus successiuis, instrumentis diuersis, & fecerit instrumenta illa cum alijs

instrumentis : & illa inst̄ra cum alijs D instrumentis. nam esse horū instrumentorū vnius ab alio est per accīdens, & nullū eorū est conditio in esse operati, nisi primū inst̄m, s. ap̄ parens. & pater est necessarius i ē filij, sicut instrumentum, cum quo appropīquatur operato, est necessarium ad ēē operati. inst̄m autem, cum quo fit hoc instrumentū, est necessarium in esse inst̄ri contigui, & non est necessarium in esse operati, quod iam operatū est, nisi per accīdes. & ideo aliq̄n erit corruptio instrumenti p̄cedentis conditio in ēē posterioris, cum fit posterius ex E materia p̄cedentis, vt cum fit homo ex hoīe corrupto, mediāte eo, q̄ fuerit plāta sperma, aut sanguis menstruus. & iam locuti sumus de hoc. Qui aut̄ admittūt processum causarū in infinitum essentialiter, sunt H̄retici. & qui concedit hoc, necessā est ei vt nō sciat aliquid de causa agēte, & nō ē dīa apud Philosophos circa esse cause agētis. Et, cū dixit si autem mundus esset ens ex se absq; causa, tunc iam appareat cā prima, i. q̄ H̄retici, & alijs confitentur causam primam, cui nō est causa. Sed differtūt in hoc p̄ncipio. F nam H̄retici dicūt q̄ est orbis vniuersalis, & qui non sunt H̄retici, dicunt q̄ est res extra orbem. & orbis est causatum. Et isti diuidūtur in duas sectas, sectam quidem, quē existimat q̄ orbi sit actio in nouata, & sectam, quā existimat quod sit actio antiqua. Et, q̄m h̄c declaratio ē cōmunis H̄reticis, & alijs, dixit verumq̄ q̄ impossibile est vt primum principium sit corpus cōleste, quoniam sunt plura. & rō vni tatis est manifesta, i. q̄ ordo, qui est in

Disputatio

Gin mundo, apparet ex eo, q̄ gubernator eius sit unus: sicut ordo, qui est in exercitu, apparet ex eo, q̄ gubernator eius sit unus, & est princeps exercitus, & hoc totum est sermo verus. Et, cum dixit, imposse est ut dicatur orbis unus, aut corp⁹ unus,

Que mā
dicat ē i
cc. viii.
cc. 92.

aut Sol, aut aliud: qm̄ est corpus, & corp⁹ est compositum ex materia; & forma, & primū principiū sp̄ole est ut sit cōpositū. Dixi, cū dixit oē corp⁹ est cōpositū ex materia & forma, hæc nō est opinio Philosophorū de corpore cœlesti: nisi fuerit nomē materiae dictum æquiuio

Hec: sed est id, quod dixit Auicē. tñ. Qm̄ omne cōpositū apud eos ex materia, & forma est innouatiū, si- cut est innouatio domus, & thesau- ri: cœli autē nō sunt apud eos innouati hoc mō innouatiōis. & ideo appellauerūt eos aeternos, s. q̄ eē eo rū est cum eterno. Nam, cum fue- rit causa corruptionis apud eos ma- teria, id, quod nō ē corruptibile fm̄ opinionē eorū nō habet materiā, sed est quid simplex. &, nisi eē generatio, & corruptio, q̄ est his no- stris corporibus, nō esset necessarie ut eēnt cōposita ex materia, & forma.

Inam radix huius est, quia corpus ē vnū in esse, sicut est in sensu. &, nisi esset corruptio horum corporū, de- terminaremus q̄ essent simplicia, & q̄ materia eēt corpus. igitur cor- pus cœleste, ex eo q̄ nō est corrupti- ble, indicat q̄ materia in eo sit cor- poreitas, q̄ reperitur in actu: & ani-

Quo cor-
pora cœle-
stia idige-
ant aia, &
q̄o nō vi-
de. 8. Me.
. 8. 12.

ma, quæ est in ea, non habet situm
in hoc corpore. nam hoc corpus nō
sit idigēt in sua permanentia aia, vt
indigēt corpora aialium: indigēt
anima, nō q̄ ex necessitate eēt eo
rū est ut sint habētia aiam, sed qm̄

melius ex necessitate eorum est q̄ sint in dispōne meliori, & habētia aiam sunt meliora nō habētib⁹ eā. Corpora autē cœlestia, nō est differ- entia inter ea, q̄ non est eis poten- tia substātiq; & non sunt necessario habētia materiam, vt sunt corpora generabilia, sed aut erunt, sicut di- cit Them. formæ, aut erunt eis ma- teriæ æquiuoce. Ego vero dico, siue sint eadē materiæ, siue materiæ vi- uentes ex se, non autē viuētes vita:

A L G A Z E L.

A It Alga. Et responsio est duo- bus modis. Prim⁹ quidē, qm̄ sequitur fm̄ opinionē eorū, vt sint omnia corpora mūdi antiqua, qui bus nō est causa. Et, cum dicunt q̄ destrucción huius scietur secunda cō- sideratione, destruetur quidē hoc eis in disputatione vnitatis, & abla- tionē attributorum post hauc di- spitationem præcedentem.

A V E R R O E S.

A It Auerr. Idest q̄ ipsi, cum nō poslunt affirmare vnitatem, nec poslunt affirmare q̄ num nō sit corpus. nam, cū nō pñt remoue- re atributa, erit hoc primū ap̄ eos substātia cū attributis: & quod est hmōi, est corpus, aut potentia i cor- porē: tunc sequitur eis ut primum; quod nō habet causam, sint corpo- ra cœlestia. Attamen hic sermo se- quitur dicenti sermonem, quem re- citauit nomine Philosophorum. Philosophi vero non indigent ad esse primi non habētia causam eo, quod tribuit eis rationib⁹. nec etiā existimant q̄ ipsi nō possunt afferre rationem vnitatis, nisi per viam rationis ex ablatione corporeitatis à primo principio. & hæc quæstio veniet postea.

Algazel.

ALGAEZEL.

A It Alga. Modus aut Secundus, & est proprius huius disputationi est, ut dicatur iam scimus quod ista entia habent causam, sed forte illa habet eam, & ea causa haec eam, & sic in infinitum. Cum autem dicunt quod affirmare causas infinitas est falsum, hoc quidem non conuenit. quoniam nos dicimus an scitis hoc de necessitate absque medio; aut scitis hoc mediante aliquo medio? & non est modus rationibus de necessitate. & quilibet via, quam vos dicitis cum consideratione, destruitur vobis, cu

B admittitis revolutiones non habentes principium. & cum fuerit possibile procedere in esse ipsum infinitum, non est inconveniens ut aliquid eorum sit ea alicuius, & finiunt in ultimo extremo ad causatum, quod non habet causatum, & non finiunt ex alio late re ad causam non habentem causam, sicut tempus praecedens habet finem, & est instantis, & non habet principium. Si autem existimatis quod innovatio nes praeteritae non reperiuntur simul in uno tempore, nec in aliquibus temporibus: & quod non est, non denominatur fine, & priuatione finis, tunc

C sequitur hoc vobis in animab' hominum, separatis a corporibus, quae non finiunt se vos, & ente separato a corpore ex animab' infinitis. nam nunquam cessauit sperma ab homine, & homo a seminatore in infinitum. Ulterius, oīs homo mortuus remanet anima eius, & est alia numero ab anima eis, quod mortuus est antea, & cum eo, & post eum licet totum sit unum species: ergo secundum opinionem vestram sunt in esse in qualibet hora animae infinitae. Si autem dixerit anima non habet copulationem ad invenire, & non habet gradum, nec natura, nec pos

tione, nos autem negamus entia infinita cum habuerint ordinem naturaliter, ut sunt causae, & causata, animae vero non sunt sic. Dicimus hoc iudicium est positione, & non est dignius consequi quod contrarium eius. quare negatis vnam duarum partium, & non negatis aliā? & quae est demonstratio distinguēs? Et quare negatis ei, qui dicit quod iste anima infinita non evadet ab ordine, & gradu? postquam esse alicuius earum est ante eum alterius. nam dies, & noctes praeteritae sunt infinitae: & cum consideraverimus eam vnius animae in die, & nocte, tunc esset id, quod est in presenti extra finem, & esset in ordine entitatis, scilicet post aliquod post aliqd. Causa autem finis eius est ut dicatis quod sit ante causatum naturaliter, ut deinde quod est supra causatum essentialiter, non in loco. & cum hoc non fuerit falsum in praecedenti vero, sic etiam non debet esse falsum in praecedenti essentiali naturali. & quero quid habent in mente sua, cum non ponunt possibile, ut sint corporum aliqua supra aliqua in loco in infinitum, & ponunt possibile aliqua entia ante aliqua tempore in infinitum? est ne hoc nisi iudicium frigidum sine radice?

AVERROES.

A It Aver. Cum dixit sed forte causa habet causam, & causa causa habet causam, & sic in infinitum, usquequo, & oīs via, quam dicitis in hac re, destruetur vobis, admittendo revolutiones non habentes principium, est profecto dubitatio, cui responsio iam praecessit, cum diximus quod Philosophi non admittunt causas, & causata infinita: quoniam deuenietur ad causatum cui non est causa: & procedunt hoc per accidentem, propter

Disputatio

A V E R R O E S

G propter causam præcedenter: sed non cū sunt directe, & simul, nec ī materijs infinitis, sed cū fuerit circulariter. Id autem, quod recitat de Auic. q̄ ipse admittit animas infinitas, & hoc nō est impōle nisi in habente situm, est sermo nō ver^o: quē nemo Philosophus dixit. & ipossibilitas ei^o apparer ex demōfōne v̄lī, quam recitauimus de eis. Et nō sequitur Philosophus aliquid eius, qđ intulit eis ex hac positiōe, s. sermone dicēte q̄ sint aīā infinite ī actu. & p̄p hoc dixit de migratione aīārū ex corpore ī corpus, ex eo q̄ aīā sunt numeratae numeratiōne individualiū, & q̄ remaneat. Et, cum dixit & quare nō admittunt corpora, quorū aliqd est supra aliqd in loco in infinitū, & tñ admittunt repetiri aliqd eorum ante aliqd in tempore in infinitum? est ne aliquid hoc, nisi iudiciū frigidū dīa profecto inter ea apud Philosophos est manifesta. nā ponere corpore infinita simul, sequitur ex eo ut reperias infinito totū, & q̄ sit in actu. & hoc ē falsum. tēpus vero non haber sitū: & non sequit ex eo q̄ sunt corpora, quorum aliqd est ante aliqd in infinitum, ut sit infinitum in actu. I quod est impossibile apud eos.

A L G A Z E L.

A It Alga. r̄ndens pro Philosophis. Si aut̄ dixerit, demonstratio quidem incisiva de falsitate eius, q̄ proueniat ad infinitum, est ut dicatur vnumquodq; individuo rū causarū, aut erit possibile ex se, aut necessariū. si necessariū, nō indiget cā. si vero posse, ergo totū est denominatum possibile: & oē possibile indiger cā addita substatię ei^o: igit vniuersum indiget cā extra se.

A It Auer. Hæc demonstratio, quā recitauit Alga. nō Phi losophorum, primus, qui dedicauit eam Philosophis, fuit Auicē. ita q̄ sit via optima viatum Antiquorū: qm̄ existimauit q̄ sit de substantia entis, & q̄ via hoīum est ex accūtibus cōsequētibus primū p̄cipiū. Attamē est via, quam Auic. asump̄s it ex Loquentibus. qm̄ Loquētes tenent q̄ est notum per se ens diuidi ad possibile, & necessariū: & posnere aliquid posse infert q̄ habeat agens: & iō mūdus v̄lī, cum fuerit L polis, necesse est vt agens eius sit necessariū in esse. Hac est credulitas Mahatazalæ: & est sermo bon^o: & non est in eo falsitas, nisi in eo, qđ posuerunt, q̄ mūdus v̄lī sit possiblis. nā hoc nō est notum p̄ se. Et voluit Auic. q̄ sit v̄lī hæc propositio. & intelligit per possibile id, qđ habet cām, vt dixit Alga. &, cū large appellauit hoc nō extendit ei diuisio ad id, quod vult. nam diuisio entis, primo ad id, qđ h̄t causam, & id, quod nō habet causam, non est nota per se. Vlterius habēs causam diuiditur ad possibile ne- M cessarium. Si intellexerimus possibile verum, finitur ad possibile necessarium, & non finitur ad necessarium, non habens causam. Si vero intellexerimus de possibili id, qđ habet causam, & est necessarium, non sequitur ex hoc, nisi q̄ habens causam habeat causam: & possum^m ponere q̄ illa causa habeat causam, & procedet in infinitum: ergo non finitur res ad ens, non habens causam. & est id, quod intelligunt per necessarium in esse: nisi intelligatur

A gatur de possibili posito distincto contra non habens causam, quod est possibile verum. nam haec possibilia sunt, in quibus est falsum deuenire causas in infinitum. Si vero intellexerit per possibile id, quod habet causam, ex rebus necessariis, adhuc non est declaratum quod hoc sit falsum eo modo, quo declaratum est in entibus possibilibus in rei veritate. & non est declaratum adhuc quod sit hic necessarium, indigens causa, ut sequatur ex hac positione, ut finiatur ad necessarium absque causa, nisi declaretur quod dispositio in unius versali necessario, quod est ex causa, & causato si sicut est dispositio in universali possibili.

ALGAEZEL.

A It Alg. Dicimus quod dictio possibilis, & necessarii est dictio indefinita: nisi intelligat per necessarium, cuius esse non habet causam. & si hoc intelligit, revertatur ad hanc dictiōnem. Et dicimus aliquod totum est possibile, in eo quod habet causam, additam substantia eius: & totum non est possibile, in eo quod non habet causam additam substā-

C tiam eius extra eam. si autem intelligit per dictiōnem possibilis, aliter quod nos intelligimus, est quid non intelligibile. Si autem dixerit, hoc inducit ut constituatur necessarii in esse per possibile in esse, quod est falsum, dicimus si intelligitis per necessarium, & possibile, id, quod nos intelligimus, est ipsummet quantum, & non concedit quod sit falsum. et est sicut sermo dicentis, falsum est constituere antiquum per innovationes, & tamen apud eos est antiquum & unitates revolutionum sunt in-

nouatae, & hinc principium: aggreditur vero non habet principium in habentibus principium: & verificantur habentia principia de unitibus, & non verificantur de aggregate. & sic de causa de unaquaque earum, & non dicitur de aggregato, quod habeat causam. & non oī, quod verificatur de unitatis, necesse est ut verificetur de aggregato, postquam de unaquaque verificatur quod sit una, & quod sit aliqua, & quod sit pars, & non verificatur de aggregato. & quilibet locus demonstratus in terra est illuminatus a Sole in die, & obscurus in nocte, & unusquisque est innovatus, postquam non fuerat ei principium: aggregatum autem apud eos habet principium. & est manifestum quod quod admittit innovationes non habentes principium, & sunt formae quatuor elementorum, non potest euadere a possibilitate causarum infinitarum. & concluditur ex hoc quod non eis est via ad constituendum primum principium propter hanc dubitationem, & confusione. & sit sermo eorum industria absolute.

AVERROES.

F

A It Auer. Ponere causas possibilis infinitas sequitur ex eo ponere possibile, cui non est agens. ponere vero res necessarias, habentes causas infinitas, sequitur ex eo ut sit id, quod positum est habere causam, non habere causam. Et hoc profecto est verum, nisi quod falsitas, quae sequitur ex talibus causis, est alia ab ea, quae sequitur ex causis a natura possibilitatis. Quare, si aliquis voluerit, ut prolatione huius sermonis Aver. sit prolatione demonstrationis

Disputatio

Gtionis, & faciat sic entia possibilia; impolle eit ut sint absq; causis, & pcedet in infinitum. &, si procedit in infinitum, nō erit ibi causa. & sequitur q̄ sit possibile sine causa: & hoc est falsum. & nō est falsum q̄ deuenier ad causam necessariam. & hęc cā necessaria nō euadit quin sit necessaria, aut cū causa, aut sine causa. si cum causa, interrogetur ēt de hac causa, & aut deuenient cāe in infinitum, & sequetur vt sit absq; causa id, quod positū fuit cū cā. & hoc est falsum. & impossibile est quin finiatur ad causam necessariā

H absq; causa, i. ex se. & hoc est necessarium iñ esse necessario. & in hac specie diuisionis erit demonstratio vera. Sed, cū pferet eo modo, quo protulit Auic. non est verum multis modis. & p̄to qm̄ possibile possum in ea ēt æquiuoce. & diuisionis primo ī ea ad possibile, & impossibile nō est vera, s. non est diuisionis includens ens, ī eo q̄ estens. Cū autem dixit ī dubitatiōē cōtra Philosophos, & dicimus aliquod totū est possibile, in eo q̄ est ei causa addita substantiæ eius. i. &, cum concesserint Philosophi q̄ intelligunt

I per possibile in esse id, quod habet causam, & per necessarium ī eē id, qd nō habet causam, dī eis nō prohibetur fm radices vestras, qn sint causæ, & causata infinita, & erit totum aggregatum necessariū ī esse. nā ex radicibus eorū est q̄ ipsi admittunt vt sit ratio partis diuersa à ratione totius, & aggregati. Qui qdem sermo, est ī eo inuolutio multipliciter, & primo, qm̄ ipsi nō admittunt causas p se infinitas, vt diximus superius, huc sint causæ, & causata à natura possibilis, siue à natu-

ra necessarij, vt declaratū est ex sermone nostro. Et deceptio, quę seq̄tur Auic. in hoc sermone est vt dicatur ei, cuni diuisiſti ens ad possibile in esse, & necessarium in esse, & fuit intentio tua per possibile in esse id, qd̄ habet cām, & per necessarium id, qd̄ non habet causam impossibile quidem est tibi afferre de msonem, q̄ sit impossibile ut sint causæ infinitæ: qm̄ sequitur ex hoc q̄ sunt infinitæ, vi s̄nt ex entibus nō habentibus causam, & erunt de genere necessarij in esse præcipue, cū sit possibile apud eos vt constituat eternū ex causis infinitis, & vnaqq; L earum est inuocata. Accidit autem huic sermoni hęc inuolutio pp diuisionē eius entis ad habens cām, & nō habēs cām. si aut̄ diuisiſlet id eo modo, quō diuisiſmus nos, non cēt ei aliqua harum dubitationū.

Cum autē dixit q̄ Antiqui cōceidunt q̄ iam cōstituitur antiquum ex infinito, ex eo q̄ concedūt reuolutiones infinitas, est sermo corruptus. nā de hoc dicitur nomen antiqui cū antiquo, quod est vnu æquiuoce. Cum aut̄ dixit, si aut̄ diceret hoc, inducit vt cōstituat antiquum necessariū ī eē p pole in eē, dicimus M si intelligitus per pole, & necessariū id, qd̄ nos ī telligim⁹, est ipsum summet quęſitū, & nō concedimus q̄ sit falsum. i. q̄ si intelligit p necessarium id, qd̄ nō habet cām, & per pole id, qd̄ habet cām, nō cōcedimus q̄ sit absurdū cōſtituere id, qd̄ nō habet cām p causas infinitas. nā, cū ponimus q̄ hoc sit falsum, ē ablatio cārū infinitarū. & positio vestra ē de necessario in esse, & ē cōclō vestra, quā intēditis declarare. D. d. & ē si cū sermo dicētis est falsum consti tuere

A tuere antiquū per innouata: & tem
pus apud eos est antiquū, & vni-
tates reuolutionū sunt innouatae, &
hūt principiū, & aggregatū nō hēt
principiū: igit̄ cōstituit id, qđ n̄ hēt
principiū, p̄ reuolutiōes habētes p̄-
cipium. & est verū q̄ vnitates sint
habentes principiū. & non est verū
de aggregate, postq̄ sit verū de vna
quaq; eaꝝ q̄ sit vna, & q̄ sit aliqua,
& q̄ sit pars, & nō sit verum de ag-
gregato, i. q̄ non est falsum ut con-
stituatur non habens cām per cau-
sata infinita, vt cōstiuatur antiquū
apud vos per innouata infinita. nā

B īeps apud eos est antiquū, & tñ cō-
stituit p̄ tpa īnouata. & sic mot⁹ or-
bis apud eos est antiquus, & reuolu-
tiones, ex quibus cōstituit, sunt infi-
nitæ. Attamen r̄nsio est, q̄ Philoso-
phi, nō est de radicib⁹ eorū q̄ sit an-
tiquū permanēs ex parte partium
innouataū, in eo q̄ sunt infinitæ:
sed ipsi negant, hoc magis q̄ oēs ho-
mines. Sed hoc est ex sermone Hæ-
reticorū, nā aggregatū nihil prohi-
bet quin aut sit ex indiuiduis fini-
tis generabilibus, & corruptibilib⁹,
aut ex infinitis. si ex finitis, oēs qui-
dem in hoc conueniunt p̄totum, i.

C genus est generabile, & corruptibi-
le. si vero ex indiuiduis infinitis, Hæ-
retici quidē ponunt q̄ est possibile,
aut necessarium vt sit aggregatum
æternum absq; cā, à qua p̄ueniat.
Philosophi át admittunt hoc, & te-
nēt q̄ talia tota, ex eo q̄ cōstruunt
per indiuidua possibilia generabi-
lia, & corruptibilia, impossibile
est eis vt sint absq; cā extra totū eo-
rū continua æterna, qua ponimus
hac tota in æternitate: & non existi-
mant ét q̄ falsitas causarū infinita
rū sit pp̄ falsitatē constitutionis an-

tiqui per id, qđ est infinitum. & ipsi **D**
dicunt q̄ sunt hic motus diversi in
toto, continu, & nō cessantes: quia
est hic motus vnius numero æter-
nus. Et cā, quare sunt hic corpora
generabilia, & corruptibilia f̄z par-
tē, æterna vero fm totū, ē qm̄ ē hic
eius æterna fm partē, & fm totū, &
est corpus cœleste. & motus infini-
ti sunt æterni genere pp̄ vnum mo-
tum continuū, & est motus corpo-
ris cœlestis. & nō est motus cœli cō-
positus ex multis reuolutionib⁹, ni-
si in intellectu tñ & motus corpo-
ris cœlestis acquisiuit æternitatem,
līcer fuit generabilis, & corrupti- **E**
bilis fm partes ex motore, i quo im-
possibile est vt aliquā moueat, & ali-
qñ non moueat, & ex moto, in quo
imposse ē vt moueatur aliquā, & qe-
scat aliquā, ex eo q̄ mouet, vt reperi-
tur hoc in mous, que sunt hic. Opī-
nio aut̄ hominū de totis, i. generi-
bus est triplex. Prima opinio eius, q̄
tenet q̄ oē totum est generabile, &
corruptibile, qm̄ est finitū i indiui-
duis, & Secunda est opinio eius, qui
tenet q̄ ex totis aliqua sunt, q̄ sunt
æterna, non habentia principium,
nec finē, ex eo, qđ apparel de eis, q̄
sunt ex indiuiduis infinitis. & diui- **F**
ditur in duas sectas. nā aliqui dicūt
q̄ talia tota conuenit eis continu-
tas ex cā necessaria vna nūero. sin
autē, eueniēt eis vt corrūpantur infi-
nities in tpe īfinito. & illi sunt Phi-
losophi. & aliqui cediderūt q̄ esē
indiuidua eorū in infinitū, sufficit
vt sint æterni, & sunt Hæretici. Et
cōsyderare veritatē de his trib⁹ opi-
nionibus, & summa disputationis
reducit ad has tres radices, & sunt
an mūdus sit ætern⁹, vel nō ætern⁹:
& an sit ei agēs, vel ne? & sermo Lo-

Ex ord. Auer. K quē-

Disputatio

Guisciū, & dicētis innouationē mūdi est vna secta, & sermo Heretico-rū est alia secta, & sermo Philosophorū est medius inter eos. Et, hoc habito, declarabis tibi q̄ sermo dicētis q̄ admittens causas infinitas, impoſe ē ei cōſtituere cām primā, est sermo falsus. sed qd̄ magis vñ ē cōtrariū eius, & est, q̄ qui nō cōcedit q̄ sint cāq̄ infinitæ, nō poterit cōſtituere cām primā eternā. qm̄ esse causata infinita est id, qd̄ determinauit necessitatē cause eternæ, ex qua emanat infinitū esse. Sin autē, necesse eēt vt finirent tota, quorū

Hvñquodq; indiuiduū innouatur. & hoc mō tñm pōle ē vt sit antiquū cā innouatorū, & eē infinita innouata infert eē Primū antiquū, vñ gl. & non est Deus aliis ab eo.

A L G A Z E L .

A It Alga. rñsio p̄ Philosophis qñni, quā fecit eis. Si aut̄ dice ret reuolutiones nō reperiunt̄ alia-qua hora, neq; formæ elementorū, sed id, qd̄ reperiit ex eis, ē vna forma in actu, & id, qd̄ nō repetitur, non denominat̄ a finitate, neq; ab infinitate, nisi cū imaginet̄ i imaginatione eē corū. & nō est incōueniēs

I id, qd̄ conſiderat̄ in imaginatione, licet fuerint conſiderata, q̄ sint alia-qua earū cāq̄ aliquorū. nā hōi hoc euenit in imaginatiōe sua. Sermo aut̄ est in entibus, prout sunt, nō in entibus in intellectu: & nihil rema net, nisi aīc mortuorū. Et iam con-cessit aliquis Philosophorū in hoc, q̄ fuit vna æterna ante alligatiām eius in corporibus, & apud separa-tionē ex corporibus vniūt̄: & nō erit eis numerus, quanto magis vt denominet̄ q̄ non habet finē. Et dixerūt alii, aīa seq̄c̄ complexiōes: &

mors ē priuatio eius, & nō hēt cōfi-
stentia ī ſe abſq; corpe: igit̄ nō ē eē
aīc, niſi cū viuūt. &, vita, q̄ reperiit, i-
cludit̄, & nō auferit̄ finis ab ea. q̄ ve-
ro nō ſunt, nō denominant̄ oīno,
nec finito, nec priuatiōe ei⁹ niſi exi-
ſtimatione, cum pouantur in eſte.

A L G A Z E L .

A It Alga. Et rñsio q̄ hēc dubi-
tatio de aīabus plurimū ei⁹
euenit nobis ab Auicē. & Alphata.
& verificātibus ex eis, cū iudicau-
rint q̄ aīa ſit libidinā existē p ſe.
& eft opinio Arist. & expofitorum
Antiquorū eius. Et ei, qui declinat
ab hac via, dicimus an imagineſ q̄
innouet̄ in oī instāti aliqd̄ permanēs
vel ne? ſi dixerit q̄ nō, eft falso. ſi
vero q̄ ſic, dicimus, cū conſiderau-
rimus oī die innouari aliqd̄, & per-
manere aggregata, ſunt pfecto hu-
cuſq; entia infinita, & reuolutiōes,
licet fuerint incise, peruenire quidē
aliqd̄ ens ex eis, qd̄ permanet, & nō
finitur, non eft falso. & hac con-
ſideratione quiescent dubitatiōes.
& nō eft op̄ nobis declarādi an ſit
hoc permanē aīa, aut hō p̄ſceps,
aut Diabolus, aut Angelus, aut ſit
quicquid vis ex entibus. & hoc ſe-
quitur eis omnimode, cū affirmat̄ M
reuolutiones infinitas.

A V E R R O E S .

A It Auer. rñsio aut̄ ex Philoſo-
phis, q̄ reuolutiōes p̄teritā n̄ ſunt, & ſic formæ elemētorū p̄teritē
generat̄ ab inuicē nō ſunt, & qd̄ n̄
eſt nō denominat̄, nec finite, nec
infinitate, nō eſt rñsio vera. & iā p̄-
cessit hoc. Et qd̄ dubitauit cōtra eos
de credulitate eorū in aīabus, nō ē
aliqid̄ huius in opinionibus Phi-
loſophorū. & permuatare de q̄ſtio-
ne in qñn̄ eſt operatio ſophiſtica.

Disputatio

DISPV TATIO V.

De declaratione, quod nō pos-
sunt afferre rationem, quod
Deus gl. sit vnu: & quod im-
possibile est ponere Duo ne-
cessaria in esse, et quo libet eo-
rum non habeat causam.

A L G A Z E L

IT Alga. Ipsi autē adducunt rōnem in hoc duabus vijs. Pri-
ma quidē ē, quia dic-
unt, si eēnt duo, tūc
estet aliquod necessariū in eē, di-
ctū de vnoquoq; eorū, & id, de quo
dī necessariū in esse, aut erit necessi-
tas eē sui ex se, & nō imagina q̄ sit
ex alio: aut necessitas esse sui erit ei
ex cā, & substantia necessarij in eē
erit cāta, & determinat cām, ex qua
est ei necessitas essendi. Nos autem
nō intelligimus p̄ necessariū in eē,
vñi id, cuius esse nō habet alligan-
tuam cū cā aliquo mō. & existima-
uerunt q̄ species hoīs dī de Socr. &
Platone, & non est Socr. hō ex se.
nā, si eslet hō ex se, non eslet Plato

C hō, sed ex causa, q̄ posuit eū homi-
nē. & iam posuit ēt Platōnē homi-
nē, & plurificatur humanitas pluri-
ficatione materiei prouenientis, &
alligantia eius in materia intelligi-
bili, nō ex substātia humanitatis.
& sic cōstitutio necessitatis esse ne-
cessario in esse, si eslet ex se, nō erit
nisi ei. nam, si eslet ex causa, tūc ip-
sum est causatum: & nō est neces-
sarium in esse: ergo appetet ex hoc
q̄ necessarium in esse impossibile
est quin sit vnu. hic est sermo, que
posuit Alga. Deinde dixit.

ALGAZEL.

D

A It Alg. rñdens per viā cōtra-
diētionis. Dicimus cum dici-
tis aliqua necessitas in eē, q̄ est ne-
cessario in esse, aut ex se, aut ex cā, ē
diuisio falsa i positione sua. q̄m nos
declarauimus q̄ dictio necessitatis
in esse tollerat multas expositiōes,
nisi intelligat per eā ablationē cau-
ſe, & vñs fuit haec dictione. Et dici-
mus q̄ non est falsum constituete
duo entia nō habentia primū, quo-
rum alterum non sit causa alteri^o.
&, cum dicitis q̄ non habens cām
non habet causam aut ex se, aut ex
cā, est diuisio falsa. nā ablatio cau-
ſe, & non indigere causa, nō queri-
tur de eo causa. Et quid valet ser-
mo dicentis q̄ nō habēs cām, si nō
fuerit ei causa ex se, aut ex cā, cum
dictū nostrum nō habere cām, sit
negatio absoluta, & negatiū absolu-
tum non habet cām, & nō dicitur
de eo q̄ sit ex se, aut non ex se. Si ve-
ro intelligitis per necessariū in esse
attributum sīm necessitati in esse,
præter q̄ sit ens, cuius eē nō habet
causam, nō est quidem intelligibili-
le in se. & quod attribuiſ tibi de di-
ctione ablationis causæ in eē eius,
& est negatum absolutum, non dī
de eo q̄ sit ex se, aut ex cā, vñq; quo
adficemus in positione huius diui-
sionis q̄ōnem. & significat q̄ hæc
sit demō fallax, quæ nihil est. sed
dicimus q̄ aliquid eē necessarium
in esse est q̄ eius esse nō habet cau-
ſam, nec habet causam vt sit absq;
causa omnino, & esse eius sine cau-
ſa non est causatum etiam ex se,
sed non est causa esse eius, nec cau-
ſa quōd sit sine causa omnino. Et
hæc diuisio non innititur aliquib^o
attributis constitutionis, quāto ma-

K ij git

Disputatio

Gis ut reduci ad negationem. Nā, si aliquis dixerit nigredo aut est color ex se, aut ex cā. si ex se, oportet ut nō sit rubedo color, & ut non sit hēc species, sc̄ coloris, nisi substantia nigredinis. si vero nigredo esset color ex causa, quae posuit eam colorē, ergo intelligitur nigredo, q̄ non est color, i. nō ponit eam cām colorum. nā omne, qđ constituitur substantia, additū substantię ex aliqua cā, pōt̄ cōsiderari priuatio eius ex stimatione, licet nō verificetur in esse. & ideo dicit q̄ hēc diuisio est fallax positione, & nō dicit q̄ dice-

Hre nigredinē esse colorē ex se sit sermo q̄ impossibile est vt sit ex alio q̄ ex se. & sic nō dicit q̄ diceſ hoc ens est necessarium in eē ex se, id est nō habens causam in esse suo, q̄ sit sermo quōd impossibile est vt sit ex causa, alia à substantia sua.

A V E R R O E S.

Ait Auer. Hēc via prēcipue est via Auic. & non est via alicuius Philosophorū Antiquorum: & est sermo cōpositus ex propositionibus generalibus, q̄ quasi dicuntur equiuoce: & ingreditur in eas propter hoc qđ, & contradic̄tio multo tiens. quate cū diuidatur ista, & spe culetur intentū eorum, appropinquaret sermonibus demōstratiuis. Et sermo Alga. in prima diuisione q̄ sit diuisio corrupta est sermo nō verus. nā ipse dicit q̄ id, qđ intelligitur de necessario in esse, est id, qđ non habet cām. & tñ, si aliquis dixerit de non h̄ntē cām aut nō habet cām ex se, aut ex cā, esset sermo falsus. & sic sermo dicentis in necessario in esse, aut erit necessarium in eē ex se, aut ex causa. & non est sic.

Attamen sermo est an sit necessarium in esse ex natura sibi propria, ex eo q̄ est vnum numero, aut ex natura cōi ei, vt dicimus an Socrates sit hō, ex eo q̄ ē Socrates, aut ex natura cōi ei, & Platoni. si autē eē homo, ex eo q̄ est Socr. non reperiatur humanitas alteri. si vero esset ex parte naturę cōis, tunc est compositus ex duab⁹ nātūris, vñ, & particulari. cōpositum at̄ est causatū: & necessariū in esse non habet causam: ergo necessarium in eē ē vñ. cū autē sermo profert hoc mō, sermo Auic. erit verus. Et, cum dixit & negatum absolutū non habet causam, & non dī de eo q̄ sit ex se, aut ex alio, non est sermo verus ē. qm̄ res iā negatur à re, aut pp̄ aliquid simplex sibi propriū: & est id, quod hic debet intelligi, cū dicit ex se, aut pp̄ attributum ei non proptium: & est id, qđ debet intelligi hic, cū dicitur causa. Et, cum dixit q̄ hoc nō est verum i attributis affirmatiuis, quanto magis negatiuis. & cōtradic̄t huic per exemplū, qđ adduxit de nigredine, & colore. Et dispō sermonis eius est q̄, cū dicimus de nigredine q̄ sit color, nō diuidit verū & falsum de eo sermo dicentis aut **M**erit color ex se, aut ex cā. sed ambo sermones sunt falsi. nam, si eē color ex se, necessē est vt non sit rubedo color. quēadmodū, si esset Socr. hō ex se, necessē est vt non sit Plato hō. si vero esset color ex cā, necessē est vt sit hoc attributum additum substantiæ: & oē, quod est additū substantiæ, potest imaginari ex se absq; addito, & hēc positio facit vt sequatur q̄ imaginetur nigredo ab que colorentate. & hoc est falsum. attamen est sermo sophisticus propter

Apter equiuocationem nominis causa est. Et est cum dicimus ex se, quoniam cui intelligitur de substantia oppositum eius, quod est per accidens, est verum dicere quod colori reperitur nigredo ex se: et nihil prohibet quin sit alij, i. rubedini, cum vero intelligitur quod sit nigredini ex causa, id est ex alia re ultra nigredinem, s. ex causa non existente a re, non sequitur ex eo ut imaginetur nigredo absque coloreitate, nam genus est quid additum dicitur, & species: & impossibile est imaginari speciem, aut dictionem absque genere. hoc tamen est possibile addito accidentaliter,

B non autem addito substantiali, & sic diuidit verum, & falsum dictum nostrum, quod color est nigredini ex se aut ex causa, i. quod color aut est nigredini, in eo quod est substantia nigredinis, aut in eo quod est quid additum nigredini. Et hoc est, quod intelligit Algarum. cum dixit quod necessarium in esse aut est necessarium in esse propter aliquid proprium sibi ipsi, aut propter aliquid additum sibi: quod non est proprium, si propter aliquid sibi proprium non imaginatur ibi duo entia, & unumquodque eorum quod sit necessarium in esse. si vero esset

C quod aliquid esse, tunc unumquodque eorum est compositum ex re communis, & re propria: compositum autem non est necessarium in esse ex se: & cum sic fuerit, tunc sermo Alga. quid prohibet quin imaginentur duo entia, & unumquodque eorum est necessarium in esse, est sermo falsus. Si autem diceret quod iam dixisti quod hoc est proprie demonstrationem, & est manifestum ex eo quod sit demonstrationis, dicimus quod diximus hoc, quoniam vis huius demonstrationis est vis sermonis dicentis quod alietas inter duo

posita necessaria in esse aut erit alienas in individuo, & communicant in attributo speciei: aut in specie, & communiciant in attributo generis, & ambae alietates reperiuntur in cōpositis. Attamen diminutio huius a demonstratione est, quoniam declaratum est quod sunt hic entia diuersa, & sunt simplicia, quae non differunt in specie, nec differunt in individuis, & sunt intelligentiae separatae. quare declaratum est de eis quod necessare est ut sit in eis posterius in esse, & prior. sin autem non intelligitur ibi alietas omnino. Demonstratio autem Auic. completut hoc modo. Neces- E sarium in esse si est duplex, aut erit alietas, quae est inter ea numero, aut specie, aut prioritatem & posterioritatem. Si autem diuersitas, quae est in ter ea, est numero, tunc essent conformia specie. si vero esset diuersitas specie, tunc essent cōformia genere, & secundum haec duo necessari esset ut sit necessarium in esse compositum. Attamen, si esset alietas, quae est ab inuicem in prioritatem & posterioritatem, sequeretur ut esse necessarium in esse unum, & est causa amborum: & hoc est verum: ergo necessarium in esse est unum, si non sunt hic, nisi haec tres partes, quarum duas cadent, & verificatur pars remanens, quae necessitat separationem necessarij in esse circa unitatem.

ALGAEZL.

A It Alga. Secunda vero via eorum est, cum dicunt, si ponimus duo necessaria in esse, aut erunt similia omnimode, aut diuersa. Si similia omnimode, non intelligitur numeratio, & secundatio. nam nigredines sunt duas, cum fuerint in

Disputatio

G duobus subiectis, aut eodem subiecto, sed in duobus temporibus, cū nigredo, & motus in eodem subiecto, & eodem tempore sunt duo pp diuersitatem substantiarum earū: cum vero non differant ambē substantiae, vt sunt nigredines, cū vnitate temporis, & loci non intelligitur numeratio. Si autem est possibile dicere in eodem tēpore, & eodē subiecto duas nigredines, tunc possibile est dicere in vnoquoq; indiui duo q̄ sunt duo individua, & tamē non discernitur inter ea alietas. Et, cum falsā sit assimilatio omnimo-

H de, & nō potest fieri absq; alietate, & non erit in tempore nec in loco, non remanet nīl diuersitas in substantia. & quotienscunq; diuersificantur in aliquo, aut cōmunicat in aliquo, aut non cōmunicant in aliquo. si non cōmunicant in aliquo, est falsum, qm̄ sequitur q̄ non cōmunicent in esse, nec necessitate in esse, nec in eo, q̄ vnumquodq; existit in se, non in subiecto. cū vero communicant in aliquo, & diuersificantur in alio, erit id, ex quo prouenit communicatio, aliud ab eo, ex quo prouenit diuersitas. & erit

I compositio, & diuisio in sermone. Attamen necessariū in esse, non est in eo compositio, nec diuisio. &, sicut non diuiditur in quantitate, sic nec diuiditur in sermone declarāte, cum non componatur substātia eius ex rebus, quarum cōnumerationē indicat sermo declarans. sicut est significatio animalis, & rationalis de eo, quo constituitur quiditas hōs, quae est animal rationale: & significatio dictionis animal de homine alia est à significatione dictionis rationale: & erit hō com-

positus ex partibus ordinatis in definitione cum sermone significante illas partes: & erit nomē hominis aggregatio earū. & hoc nō imāginatur, & aliter non pōt̄ imaginari alietas. Responsio autem est, cōceditur q̄ non potest imaginari scūdatio, nisi cum diuersitate in re: & similis omnimode non imaginatur diuersitas corū. sed dictum velstrum, q̄ hæc species compositionis est falsa in primo principio, est industria absoluta. & quarto quæ est dem̄o in hoc, non autem deputabimus hanc disputationem separata L tim, nam ex sermone eorum famo so est q̄ primum principium non diuiditur sermone declarāte, sicut non diuiditur quantitate. & super hoc ædificatur constitutio vnitatis Dei glo, apud eos.

AVERROES.

A It Auer. Alg. non consyderat in inuolutionem, quæ est in hac via secūda. & incepit loqui cū eis cum possibilitate plurificatiōis in definitione necessarij in esse, qđ ammouerunt ab eo, & voluit pone re id disputationē separatim. quoniā Loquentes sectā Aſſārię admit M. tunt i p̄fio principio pluralitatē, cū posuerint id substātiā cum attrito. Iuulotio autem, quæ est in hac via secunda, est quoniā distincta iam distinguuntur in substātijs suis, absq; eo, q̄ cōmunicent in re, nīl dictione tantum. & hoc quidem, cum non cōmunicet in genere omnino, neque propinquo, neq; remoto, vt est nomē corporis apud Philosophos, quod dicitur de corpore cōlesti, & corpore corruptibili: & sicut nomen intellectus, qđ dicitur de intellectu humano, & intelligentijs

A telligentij separatis: & sicut nōmē
entis, quod dicitur de rebus genera
bilibus & corruptibilibus , ac exte
nis . nā tales dictiones verisimilius
est ut ingrediantur in uomina eq
uocā, q̄ vt sunt in nominibus vniuo
cis: ergo nō est necesse in entibus
diuersis vt sint composita. Et, quo
niam dimicatus fuit Alg. in respō
dendo eis hac via , in hoc sermone
eorum īcēpit primo adaptare op
inionem eorum p̄cipue, & deinde
conarur contradicere eis.

A L G A Z E L.

A It Algaz: recitans opiniones
Philosophorum. Sed existi
mauerunt q̄ vnitas non perficitur,
nisi affiūmatione vnitatis substatię
Dei glo. omnimode. affirmatio au
tem vnitatis est ablatio pluralita
tis omnimode: Attamen pluralitas
intelligitur in substantijs quinque
modis. Primus quidem est diuidi ī
actu, aut cogitatione. vnde nō erit
corpus vnum, vnum simpliciter. nā
est vnum continuacione v̄lī , reci
piente negationem q̄ sit diuisibile
cogitatione in quantitate. quod est
falsum in primo principio. Secun
dus, q̄ diuidatur res in intellectu ad

C duas res diuersas , non quantitatifi
ue, vt diuiditur corpus in materiā,
& formam. nam vnumquodq; eo
rum, licet non imaginetur q̄ possit
constitui ex se absque alio, sunt tū
duo diuersa definitione, & veritate,
& prouenit ex ambobus vñū, & est
corpus. & hoc etiam remouetur ab
ipso Deo gl. nam impossibile est vt
sit Deus glo. forma in corpore, nec
materia, nec ambe sil. Quod autē
non ambe, hoc est duabus causis.
quarum vna est, qm̄ esse diuisibi
lis quantitate apud separationem

actu, aut cogitatiōe. secunda vero, D
quia cēt diuisibilis in re ad formā ,
& materiam : & non erit materia,
quoniam indigeret forma. necessā
rium autem in esse est sibi sufficiēs
omnimode, & impossibile est vt co
puletur esse eius cum aliqua condi
tione alia ab eo , nec erit forma in
digēs quidem materia. Terris au
tem , pluralitas attributorum con
sideratione scientię potentia. & vo
luntatis. nā hēc attributa , si esent
necessaria in eē, tunc cēt necessariā
in eē cōe inter substantiā, & hēc at
tributa, & causaret pluralitatē ne
cessario in esse, & auferetur vnitas. **E**
Quartus aut̄, pluralitas intellectua
lis p̄ueniens ex cōpōne generis, &
sp̄ei. nā in nigredine est nigredo, &
color: & nigredo est aliud q̄ colorei
tas in intellectu : sed coloreitas ē ge
nus, & nigredo d̄ria: ergo est cōposi
tū ex genere & d̄ria . & animalitas
est p̄pter humanitatē in intellectu.
nam hō est animal rōnale , & aīal
est genus, & rationale est differētia,
& est cōpositus ex genere, & d̄ria. &
hēc species pluralitatis existimau
runt ēt q̄ remouetur ē primo prin
cipio. Quintus vero, pluralitas, que
sequit̄ ex parte quiditatis, & ex par
te esse illius quiditatis. nam homo
habet quiditatem ante esse , & esse
supuenit ei, & refertur ei. & sic triā
gulus habet quiditatem, & est q̄ sit
figura , quam circundant tria late
ra. & esse non est pars quiditatis, &
esse non est pars substantiæ huius
quiditatis, ea constituens. vnde p̄t
intellectus percipere quiditatē ho
minis, & quiditatem trianguli : &
tū non scit an habeant esse in retū
nā, vel ne. & si esse constitueret qui
ditatē, non imaginaret constitutio

Disputatio

Gquiditatis in intellectu ante esse eius. Igitur ecce refertur quiditati, siue sit copulatum ei, ita quod non erit haec quiditas, nisi sit existens, ut cœlum, siue eueniens, postquam non fuerat, ut est quiditas hominis de Socrate, & Platone, & quiditas accidentium, & formarum innouatarum in Socrate. & existimauerunt quod haec pluralitas etiam oportet ut auferatur a primo, & dixerunt quod non habet quiditatem, cui esse referatur, sed esse, quod oportet ut sit ei, est ut est quiditas alteri. Igitur esse necessarium quiditas eius, & essentia eius, & natura

H eius & verificatio eius: ut homo, & arbor, & cœlum est quiditas: nam si constitueretur ei quiditas, esset esse necessarium copulatum illi quiditati, & non constituens eam: copulatum autem est sequens, & causatum: ergo esse necessarium est causatum, & contradicit ei quod sit necessarium.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hoc est id, quod recitauit Alga, ex sermonibus Philosophorum in auferendo pluralitatem ab uno ipso: & postea incipiet adaptare id, in quo contra dicterunt sibi ipsis in hac re. Et oportet nos considerare primo in his sermonibus, quos dedicauit ipsis, & declarabimus gradum eorum in veritate, deinde speculabimus in eo, quod accipit ipse de contradictione eis, deinde speculabimus in eo, quod contradicit eis in hac questione. Prima autem specierum diuisio, de qua dixit quod ea auferunt Philosophi a primo principio, est diuidi quantitatem cogitatione, aut esse. & est decretum apud omnes credentes primum principium non esse cor-

pus, tam apud eum, qui credit corpus compositum esse ex partibus nondiuisibilibus, quam apud eum, qui credit quod non sit compositum ex eis, & demonstratio de hoc est demonstratio quod non sit corpus: & postea loquemur de hac demonstratione.

Scilicet autem species est diuisio qualitate, ut diuiditur corpus ad materiam, & formam. & hoc quidem opinione eius, qui tener quod corpora sunt composita ex materia, & forma. & est opinio Philosophorum. & non est hic locus verificatio viiis duarum opinionum. & haec diuisio affertur a Primo ipso, etiam apud omnem credentem quod ipsum non sit corpus. Auferri autem corporeitatem a Primo, ex eo quod est necessarium in esse ex se, loquemur de eo notificatione gradus sermonis facti in hoc perfecte. Et hoc, quod dixit, quod necessarium in esse sufficit absq; alio, id est quod non constituitur ex alio, corpus vero constituitur ex forma & materia, & utrumque non est necessaria in esse, quoniam forma non est non indigens materia, & materia etiam non sufficit nisi cum forma, in hoc est consideratio, nam corpus celeste non

est compositum ex materia, & forma, sed est apud eos simplex: & tamen existimatur quod sit verum dicere de eo quod sit necessarium in esse ex se. & postea veniet haec disputatio. Nos autem non scimus aliquem Philosophorum credere corpus celeste esse compositum ex materia, & forma, ut sunt corpora composta, quae sunt sub eo, nisi Averroem. & iam locuti sumus de hac questione in multis locis, & ad huc loquemur de ea in posterum.

Tertia

A Tertia autem declaratio, & est auferti pluralitate attributorum a necessaria in esse. quoniam ista attributa, si essent necessaria in esse, & substantia necessaria in esse, tunc esset necessariis in esse plura uno ente. & si sunt causata a substantia, necesse est ut non sint necessaria in esse: & erit ex attributis necessariis in esse aliquid, quod non est necessarium in esse: aut erit hoc genus, includens id, quod est necessarium in esse, & non necessarium in esse. & hoc est impossibile, & falsum.

Et est profecto declaratio propria veritatis, cum coeditur quod necessarium

B in esse significat omnimode ens absque materia. quoniam entia, quae non sunt in materia, & sunt permanentia in se, absque eo quod sint corpora, impolare et imaginari in eis attributa essentialia, quibus constituitur substantia, quanto magis ut imaginetur in eis esse attributa addita substantiae, & sunt attributa, quae appellantur accidentia. nam, cum imaginatur ipsa afferi, non afferunt substantia aliter, quam attributa essentialia. quare verificatur attributa essentialia de re, cui attribuuntur quae sunt idem, & tamen non verificatur praedicationis attribu-

C torum non essentialium de eo, nisi nomine denominatio. nam non dicimus de hoce quod sit scientia, ut dicimus de eo quod sit viuum, sed dicimus de eo quod est sciens. Igitur esse talia attributa in eo, quod non est corpus, est falsum. quoniam natura eorum est natura extranea ab eo, cui attribuuntur. & ideo appellantur accidentia, & distinguntur, & distinguuntur ab eo, cui attribuuntur in anima, & extra animam. Si autem diceretur, philosophi tenent, quod in anima sunt talia attributa: nam ipsi credunt quod ipsa comprehen-

dit, & vult, & mouet, & tamen ipsi credunt cum hoc quod non est corpe: Respondetur quod ipsi non opinantur haec attributa esse animae addita substantiae, sed tenent quod sunt attributa essentialia. & de natura attributorum essentialium est ut non plurifacetur ex eis subiectum sustinens ea in actu, sed tamen plurifacetur modo, quo plurifacatur definitum ex partibus definitionis: nam est pluralitas intellectualis apud eos, non pluralitas in actu extra animam. Exemplum huius est quod definitio hois est animal rationale, & rationabilis, animalitas, unquamqueque eatum non cognoscitur ab aliis in eo extra animam in actu: & tamen color, & figura plurifacantur in eo extra animam. & ideo sequitur ei, quod concedit quod anima non est de conditione esse eius in materia, ut concedat quod iam repetitur in entibus separatis id, quod est unum in actu, extra animam, & plura definitione. Et haec est opinio Christianorum in trinitate. nam ipsi non tenent ea attributa, addita substantiae, sed sunt apud eos plurifacata definitione, & sunt plura in potentia, non autem in actu: & ideo dicitur quod est trinus, & unus, & unus in actu, & tres in potentia. & postea loquemur de incognitiis, & falsitatibus, quae sequentur ei, quod ponit quod primus principium sit huius attributa, ad dicta substantiae. Pluralitas autem Quatta, & est pluralitas rei ex parte sui genitivis, & dicitur, est quinque pluralitati, quae est rei ex parte materialis, & formalis eius definitiones. non sunt in compositione ex materia & forma, non autem in simplicibus. & nemo det contradictionem ablationi pluralitatis definitiuarum a primo principio. Pluralitas vero Quinta, & est numerus ratio quiditatis, & est quoniam est in rei

Disputatio

G veritate in entib^z est quid intellectua
le, & est esse tem extra aīam, sicut ē
i aīa. & id, quod illud signat, ē syno-
nymum veri: & est id, quod significi-
catur per copulam categoricam in
ppōnibus categoricis. Nā dictio, ē
dī duplīt. Primo id, quod signat per
verum, vt cum dicimus si resest, aut
non est, aut si hoc erit hoc, aut non
erit hoc. Secundo id, quod ponitur
de entibus tanq^z genus, vt diuisio en-
tis ad decem prædicamenta, & ad
substantiam, & accīns, & cum intel-
ligitur de ente id, quod intelligitur
de vero, tunc nō erit extra animam

H pluralitas. tunc vero intelligitur de
eo id, quod intelligitur de substantia:
& tunc nomen substantia dicit de
necessario in esse, & alio fīm prius &
posterior, vt nomen calidi, quod dī
igne, & rebus calidis. hæc autem est
opinio Philosophi. Atamen iste
vit adificauit sermonem suum i eis
fīm opinionem Auicennæ, & est opi-
nio falsa, nam ipse existimat q̄ enti-
tas, s. q̄ res sit, est quid additum qd-
ditati extra animam, & quasi acci-
dit ei. Et, cum posuit q̄ sit conditio
in esse quidditatis, tunc, si necessari-
tum in esse haberet entitatem, que

I est conditio in quiditate eius, est et
necessarium in esse compositum ex
conditione, & conditionato, & est
potē in esse. Ulterius apud Auicen-
nam id, cuius esse est additum sub-
stantiae sua, habet causam. Quod
aut̄ esse apud Auicennam sit accīns
eveniens quidditatis, id indicat sermo
Alga. hic. & hoc quidem, cum dixit
q̄ homo habet quiditatem ante es-
se, & esse reducitur ad eam, aut re-
fertur ei. & sic triangulus habet qd-
ditatem, & est q̄ sit figura, quam cir-
cundant tria latera. & nō est eē pars

substantiæ huius quidditatis, consti-
tuens eam. & iō potē est vt compre-
hendat intellectus quidditatem ho-
minis, & quidditatē trianguli, & nō
scit an sit eis esse, vel non esse: quod
indicauit q̄ esse, quo vtitur hic, non
est esse, quod significat substantiam
rerum, s. quod est tanq^z gen^z eis, nec
id, quod significat, q̄ res sit extra a-
nimam. Nā nomen entis dī de duo
bus. vnum quidem de vero, & alterum
de eo, cuius oppositum est pri-
uatio. & hoc est, quod dividitur in
decem genera, & est tanq^z genuseis.
& hoc præcedit entia secundo mō;
s. res, quæ sunt extra animam. & hoc L
est, quod dī fīm prius, & posteri^z de
decem prædicamentis. & hoc mō
dī de substantia q̄ sit ens ex se, & de
accidenti q̄ sit ens, ex eo q̄ reperitur
i ente ex se. ens vero, quod est de ve-
ro, communicant in eo oīa prædi-
menta æquali. Et ens quidem, qd^z
est verum, est quid in intellectibus,
& est esse rei extra animam, prout i
aīa, quæ quidem scientia præcedit
scientiam de quiditate rei, s. q̄ non
quæritur scientia quidditatis rei, ni
si prius sciatur q̄ sit. Quidditas ve-
ro, quæ præcedit scientiam esse in i
tellectu nostro, non est de verifica-
tiōe quidditatis, sed est expositiō rei
noī sex noībus. & cum scitur q̄ hæc
res reperiatur extra animam, scit q̄
sit quidditas, & definitio, & de hoc
dī in libro Prædicamentorum q̄ v-
niueſalia rerum intellectarū sunt
in individuis suis, & individua intel-
liguntur in vñibus suis. & dictum ē
in lib. de Anima q̄ potētia, qua cō-
prehendit res sit talis, & reperia-
tur alia a potentia, qua comprehen-
ditur quidditas talis demonstrati. &
de hoc dī q̄ individua sunt talia de
monstrati.

A mōnstrata, vñia vero in intellectu. & non est dñia de vero in entib⁹ materialibus, & separatis. Cum autem aliquis dicit q̄ esse est additum qđditati, & non constitutur eo ens ex se, est sermo fallax nimis, quoniam sequitur ex hoc vt nomen entis significet acc̄ns commune decem p̄dicamentis extra animam. & est op̄inio Avice[n]t[er]. & interrogabim⁹ eum de hoc accidenti, cum dicitur de eo q̄ sit, an significet verum, aut acc̄ns repertum in hoc accidenti. & sic repertentur accidentia infinita. quod est falsum. & iam declarauim⁹

B hoc in multis locis. Et existimo q̄ hoc conatus est Alga, auferre a primo principio, & tamen auferunt ab omnibus entibus, quanto magis a primo, cum sit credulitas falsa. Et, qm̄ recitauit hoc de vnitate ex sermone eorum, sc̄cepit narrare id, cū quo contradicunt sibi ipsis in hac re, ex eo, quod existimatur de eis.

ALGAZEL.

A It Alga. Et cum hoc ipsi dicūt q̄ Deus glo. est p̄cipium, & primum, & ens, & substantia, & vnu, & antiquum, & permanens, & necel C sarium in esse, & intellectus, & intel ligens, & intellectum, & agēs, & crea tor, & sciens, & volens, & potens, & viuum, & desyderans, & desyderatū, & alij oblectantur eo, & ipse oblecta tur alijs, & beneficat, & excelsus, & verum absolutum, & bonum abso lutum. & existimauerunt q̄ hoc totum sit p̄fatio vnius rei, in qua nō est pluralitas. & hoc est quid mirabile. Dixit debemus primo verifi care opinionem eorum, deinde ope ram dabimus quæstionibus. nam q̄ sio opinioni, anteq̄ cōplete habeat

intelligentia rei, est conatus absut dus. Sustentaculum autem in intel ligētia opinionis eorum est, q̄ ipsi dicunt substantia principij est vna, plurifaciat in noīa apud relationē rei ad eam, aut relationem eius ad aliquid, aut negationem alicuius ab ea. Negatio autem non causat plu ralitatem in substantia negati, neq; relatio causat pluralitatem. igit̄ nō auferunt pluralitatem negatorū, & pluralitatem relationum. Sed veniē dum est in reductionem horū om nium ad negationem, & relationē. Et dixerunt, cum dicitur de eo pri E mum, est relatio eius ad entia post id. Et, cum dicitur principium, siue q̄ alia ab eo proueniunt, & ipse est causa eorum, & est relatio ad causa ta ab eo. Et, cum dicitur ens, bene notum est. Et, cum dicitur substanc ia, s. est ens, cui negatur q̄ sit in sub jecto. & hæc est negatio. Et, cum di citur antiquum, est negatio pri uationis eius p̄cedentis initium. Et, cum dicitur permanens, est negatio priuationis finis: & quod intelligit per antiquum & permanēs, est esse, quod non p̄cessit priuatio, nec euenit ei priuatio. Et, cum dicitur ne F cessarium in esse, est q̄ sit ens, nō ha bens causam. & est causa alterius, & erit ratio negationis, & relationis: cū dicere non habet causam sit negatio: &, cum ponitur causa alteri, est relatio. Et, cum dicitur intellectus, est q̄ sit ens mundum a materia. & om ne ens tale est intellectus, i. intelligit seipsum, & considerat substantiam suam, & intelligit aliud. Substantia autem Dei glo. talis est, s. puritas a materia: igit̄ est intellectus. & sunt duæ p̄fationes de eodē. Et, cum dici tur intelligentia est q̄ substantia eius, quæ

Disputatio

Guæ est intellectus, habet aliquid proprium intellectum, & est ipsum, qm̄ considerat seipsum, & intelligit seipsum. ergo ipsum est intellectus & est intelligens, & totū id est, postq̄ est intellectus, ex eo q̄ est quiditas abstracta a materia, non cælata sibi ipsi, qui est intellectus. & est intellectus, & ex eo q̄ est quiditas abstracta a materia, nihil est cælatum ab eo. & ex eo q̄ intelligit seipsum, erit intelligens, & qm̄ ipsum est intellectus, & ex eo q̄ intellectus eius est sibi ipsi, nō additus sibi ipsi, erit intellectus. &

H non est inconueniens vt sint idem intelligentis, & intellectum. qm̄ intelligens, cum intellexerit esse intelligens erit intellectio eius q̄ sit intelligens, & erit intelligens & intellectum idem aliquo modo. & licet intellectus noster sic sit, nō in hoc differt ab intellectu primo. qm̄ id, quod est primo, est in actu semper: id vero, quod est in nobis, aliqm̄ est in potentia, aliqm̄ vero in actu. Et, cum dī formator, agens, & creator, & alias denominations actionis, est q̄ esse eius est in esse excellens, ex quo emanat eē totius emanatione continua, & q̄ esse

Ialterius prouenit ab eo, & sequitur ad esse eius: sicut sequitur esse lucis ad Solem, & calefactionis ad ignem. & non assimilatur quidem proportio mundi ad creatorem, proportioni lucis ad Solem, nisi in eo q̄ est causus tñ. & in rei veritate nō est sic. quoniam Sol non sentit emanationem luminis ab eo, nec ignis emanationem calefactionis, quia est natura simpli, primum in seipsum, & q̄ ipsum est principium alterius, & emanatio eius, qd̄ prouenit ab eo ē nota ei. & nihil est occultū ei ei⁹,

quod prouenit ab eo. Nec ē vvvv. nūquisq; nostrū cū fuerit inter ægrū, & Solē, & auferat caliditas solis ab ægrio ex casu eius, non ex electio ne eius, sed ex eo, q̄ scit seipsum, & ē non abhorret se. nam corpus opacum, faciens vimbrā, est indiuiduum eius, & corpus eius: sed sciens, volens vt sit vimbra in medio, est anima eius, nō aut corpus. In primō vero nō est sic, qm̄ in eo agēs ē sciens, & ē volens, i. q̄ non abhorret se, & bene scit q̄ pfectio sua est influere aliqd alteri. Sed, si fuerit posse vt ponatur q̄ corpus vimbram faciens sit ipm̄met sciens aduentum vimbrā, & sit et volens, tunc eē tale, quale primū. nam primum est sciens, & est agēs, & sciētia eius est principium operationis eius. nā scientia eius de seipso q̄ sit principium omnium, est causa emanationis totius, qm̄ ordo repertus sequitur ordinem intellectū, in eo q̄ est quid sequēt̄ ei. & esse agēs totius nō est additum ei, q̄ sit sciens totius, cum sciētia eius de toto sit tā emanationis totius ab eo, & esse sciens totius nō addit aliiquid scientiæ, suæ de toto. nam ipsum non scit seipm̄, nisi sciuerit q̄ sit principium totius. ergo scitum prima intentione est substantia ei⁹, & totū erit scitū ab eo secunda intentione. Hoc ē igit̄ id, q̄ sit agēs. Cū aut dī potēs, nihil aliud est, q̄ vt sit agēs eo mō, quo nos cōsiderauimus id. & ē q̄ eē eius ē eē, a quo emanat res, quas pōt, in quarū emanatione ordinatur cōpō in toto in nobilissimo eē, & pulchritudinis. Et, cū dī volens, nō intelligitur nisi q̄ id, quod emanat ab eo, non est occultum ei, nec abhorret id, sed ipsum bene scit q̄ pfectio eius est apud emanationem toti⁹

A totius ab eo. & potest dici in hoc quod sit volens. & potest dici de volente quod sit desyderans. & nihil erit voluntas nisi ipsummet posse: & non erit posse, nisi si ipsamet scientia: nec erit scientia, nisi ipsamet substantia: ergo totum reducitur ad ipsamet substantiam: scientia. n. eius in rebus non est assimilata a rebus. sed autem, tunc aquireret attributum, & perfectionem ab alio, quod est falsum in necessario in esse. Quare scientia nostra est duplex. aliqua. n. est scientia rei, puenies ex forma huius rei, ut scientia nostra de forma coeli, & terrae, & aliqua est

B scientia, quam facimus nos, ut est res, cuius formam non videmus, sed imaginamur eam in anima nostra, & postea eam accipimus. & tunc est formæ emanat a scientia, non autem scientia ab ente, scientia vero Primi est secundâ spem. nam imaginatio ordinis ex se ipso est causa emanationis ordinis ex se ipso. verum, si reperire formam picturæ, aut scripturaræ in tabula in mente nostra sufficeret in faciendo illam formam, tunc esset scientia nostra ipsummet posse, & ipsummet velle, sed propter diminutionem nostram in posse non sufficit imaginatio nostra ad invenientiam.

C dum formam, sed indigemus cum hoc voluntate, quod sit nobis, puenies quidem ex potentia desiderativa ad hoc, ut mouetur ab ea potentia motu animi muscularum, & nervorum & membrorum organicorum, adeo quod mouetur ex eis manus, verum quod mouetur in motione muscularum, & nervorum manus ipsa, & aliud, & mouetur ad motum eius calamus, aut aliud istum ab extra, & mouetur materia ad motum calami in atramento, aut alio, & postea puenit figura imaginata in mente nostra. & ideo non esse huius figuræ in

mente nostra posse, nec voluntas, sed certe figura nobis aliud præter principium mouens musculos. & haec figura mouet hunc motorem, qui est principiū posse, & non est sic in necessario in esse, nam non est compositum ex corporibus, in quoium extremitatibus orientantur potentiae, igitur potentia, & voluntas, & scientia, & substantia eius vnu, & id est. Et, cum dicitur vivus, non intelligimus per id, nisi quod scit scientia, a qua emanat esse, quod appellatur operatio eius, nam vivus est agens, comprehendens, & intelligimus per id ipsummet cum relatione operationis modo predicto, & non sicut vita nostra, quod perficitur, nisi cum duabus potentijs diversis, ex quibus derivantur comprehensio, & operatio, igitur vita eius est ipsamet substantia eius. Et, cum dicitur de eo beneficans, intelligimus quod emanat ab eo totum, non ad intentionem, ut ad se redeat, beneficium autem complectit duabus rationibus, quarum una est ut sit recipienti utilitas ex eo, quod tributum est ei, non dare aliquid ei, quod non indiget eo, non dicitur beneficium. Secunda est ut non indigeat ipsum beneficians illa beneficentia, ita quod beneficium tribuitur propter indigentiam suam. & qui beneficium praestat ex eo quod vult glorificari, aut adipisci bonum nomine, aut ut euadat suspicionem, ipsi querit premium, & non praestat beneficium. Sed beneficium, quod praestat Deus glori, est ut non querat ut euadat a suspicione, aut ad perfectionem facientem adipisci gloriam ei. ergo beneficium præstans est nomen testificans de eis ei, aut cum relatione eius ad operationem, & negationem intentionis, & non inducit quidem ad pluralitatem in substantia eius. Et, cum dicitur bonum absolutum est, quod nos videmus quod est eius est sequentia stratum

Disputatio

Gistratiū ab omni diminutione, & pos-
sibilitate priuationis. nam mālū nul-
lam hēt substantiam, sed reducitur
ad priuationem substantiarū, aut pri-
uationem adaptationis substantiarū,
ex eo q̄ est ēē bonum. reducuntur
go oīa ista noīa ad negationē poli-
tatis, diminutionis, & mutationis. &
etiam aliquā dī bonū de eo, qdī ē cā
ordinis rerum: primum aut̄ est prin-
cipium ordinis oīum: ergo est bo-
num. & tunc nomen signat ēē cum
aliquā specie relationis. Et, cum dī
necessarium in ēē ē cum negationē
cāx ēē eius, & remotione cāx priua-
tionis eius in principio, & fine. Et, cū
di desyderans, & desyderatum, & ob-
lectari alio, & aliud oblectari eo est
q̄ ē intellectus pulchritudinis, & di-
lectionis, & perfectiōis, & est dilect⁹,
& reducitur ad habens perfectionē.
Et nihil aliud ē oblectari, nisi acqui-
sitione perfectionis debite. & qui scie-
rit perfectionē sui ipsius, in eo q̄ cō-
prehendit scita, si comprehendenterit
ea, & pulchritudinem formæ eius,
& substantiam possè sui, & fortitu-
dinē mēbrorum suorum, demū ei⁹
peruetionem ad omnem perfectio-
nem possibilem ei, si hoc posset ima-

Htōnis eius in principio, & fine. Et, cū
di desyderans, & desyderatum, & ob-
lectari alio, & aliud oblectari eo est
q̄ ē intellectus pulchritudinis, & di-
lectionis, & perfectiōis, & est dilect⁹,
& reducitur ad habens perfectionē.
Et nihil aliud ē oblectari, nisi acqui-
sitione perfectionis debite. & qui scie-
rit perfectionē sui ipsius, in eo q̄ cō-
prehendit scita, si comprehendenterit
ea, & pulchritudinem formæ eius,
& substantiam possè sui, & fortitu-
dinē mēbrorum suorum, demū ei⁹
peruetionem ad omnem perfectio-
nem possibilem ei, si hoc posset ima-

Iginari in vno hoīe, tunc diligenter p-
fectionem suam, & oblectaretur ea.
Diminueretur autē oblectatio sua,
cum cōsyderaret priuationem, & di-
minutionē. nam lātitia non pficiſ
eo, quod aufertur, aut sentit ablato-
nem eius. Primum aut̄ ē ei gloria per-
fecta, & pulchritudo cōpleta, postq̄
om̄nis perfectio polis est ei. & ipn̄i
comprehendit illam perfectionem
cū securitate a politate diminutiōis
& ablationis, & perfectio excelsa, p-
ueniēs ei ē superior oī pfectio. &
comprehēsio eius huius perfectiōis

ē supior oībus cōprehensionibus. & K
dilectio, & desyderiū eius ad hanc p-
sectionē ē excelsior omni dilectiōe.
& oblectatio in ea ē superior oī ob-
lectatione. & ēt non est proportio ī-
ter oblectationem nostram, & suam
omniū, sed est excelsior omni, qdī
pōt, pferri a nobis de oblectatiōe lā-
titia, & complacentia, & gaudio. Sed
de istis rebus non sunt nobis p̄prijs
sermones. & non potest fieri quin
deueniamus ad abusionē transum-
ptive, vt, cum accommodam⁹ ei di-
ctionē volentis, eligentis, & agentis
assumptam a nobis cum decisione
remotionis voluntatis, eius a volun- L
tate nostra, & posse eius a posse nō,
& Scientiæ eius a Scietiā nra. & non
est inconueniēs defectus proprij ser-
monis oblectationis ab eo, & vsus
alterius. Et in cētū nostrū ē q̄ di-
spō eius est nobilior dispōne Ange-
lorum. & dignius est vt sit lātā, &
dispositio Angelorum dignior di-
spositione nostra. & si non esset ob-
lectatio, nisi in appetitu commestio-
nis, & coitus, tunc esset dispositio asi-
ni, & porci nobilior dispositio An-
gelorum, qui non habent hanc ob-
lectationem. & intelligo per Ange- M
los principia abstracta a materia, ni-
si gaudio, & consyderatione eius, qdī
est eis proprium ex perfectione, &
pulchritudine, quæ non potest re-
moueri, sed illa, quæ est in primo,
est superior ea, quæ est in angelis.
quoniam esse angelorum, qui sunt
intelligentiæ abstractæ, est esse pos-
sibile ex se, necessarium vero ex a-
lio & possibilitas est malum quid,
& diminutio. & nihil est remotum
ab omni malo, nisi Primum glo. ex
go ipsum est bonum absolutum, &
ei est gloria, & pulchritudo, & pfe-
ctio

DISPV TATIO VI.

D

De conuenientia eorum circa
falsitatem constitutionis
scientiae, posse, & vo
luntatis in pri
mo princi
pio.

ALGAZEL.

IT Alga. Contine-
runt philosophi cir-
ca falsitatem consti-
tutionis scientiae, &
posse, & voluntatis i E
primo principio, ut conuenit in hoc
secta Mahatazela: & existimauerunt
q̄ ista nomina imponuntur in lege
& potest proferre ea idioma alicui⁹
gentis, sed reducuntur ad eandē sub-
stantiam (vt dixim⁹.) & impoſe est
constituere attributum additū sub-
stantiæ eius, sicut pōle est in nobis,
vt sit scientia nostra, & posse nostrū
& voluntas nostra attributum no-
bis additum substantiæ nostræ. &
existimauerunt q̄ hoc facit plurali-
tatem. quoniā, si ista attributa in-
nouarentur nobis, sciremus q̄ sunt
addita substantiæ, cum abstraham-
tur. & si conſyderentur copulata es-
ſe nō absq; vniōe, nō euadēt quin
ſint addita substantiæ copulatiōe.
& oſa duo, quorū vnu inouat super
alterū, & ſcitur q̄ hoc nō eſt illud,
nec illud eſt hoc, ſi copulare, deter-
minat intellectus q̄ ſint duo. &, cū
nō poſlumus fugere de iſtis attribu-
tiſi hoc, q̄ ſint copulata substantiæ
primæ, ita q̄ ſint cāx p̄xter substantiæ
igī hoc faciet pluralitatē necel-
ſario in eē. & hoc ē falſum: & iō co-
uenerūt circa abſlonē attributorū.

Auer.

Actio ſumma. Ulterius iſum eſt de-
ſyderatum, ſive deſyderetur ab alio,
ſive non deſyderetur. ſicut eſt Deus,
intelligens, & intellectum, ſive intel-
ligat eum alter, ſive non intelligat.
& oſa iſta reducuntur ad ſeipſum,
& ad intelligentiam ſui iſpiſus. & in-
telligere iſum, & intelligere ſeipſum
eſt iſummet. nam eſt intellect⁹ ab-
ſtractus, & totum reducitur ad idē.
Hæc eſt via intelligendi opinionē
eorum. & omnia iſta diuiduntur ad
id, quod poſſible eſt credere, & de-
clarabitur q̄ eſt inconueniens ſecū-
dum rādices eorum: & ad id, quod

Bnon eſt poſſible credere, & de-
clarabitur falsitas eius. & reuertamur ad
quinq; gradus diuisionis plurali-
tatis, & rationes eorū in auferēlo eos.
& declarabimus q̄ non poſlunt in
hoc cōſtituere rationem, & faciem⁹
de vnoquoq; eorum diſputationem
ſeparatim.

A V R R O E S

A It Auer. Beneficit in plurib⁹,
quod ſcripit de narratiōe o-
pinionum philofophorū, quod sit
Deus glo. vnuſ, cum denominatiōe
attributorum multorum: & non lo-
quimur cum eo de eis, niſi in eo,
quod dixit de appellatione intellect⁹,
q̄ indicat rem Tnegatiuam. & non
eſt ſic, ſed eſt nomen ſibi proprium
ſecundum philofophos Peripateti-
cos, & aliter q̄ intelligit Plato, q̄ in-
tellectus ſit aliud, q̄ primum principi-
um, & q̄ non denominetur q̄ ſit
intellectus. & ſic, cum dixit de intelli-
gentijs ſeparatis q̄ eſt in eis ex po-
litate, & priuatione, & malo, non eſt
de ſermone eorum. & reuertamur
ad id, quod dixit ex quæſtione con-
tra eos in illis quinq; diſputationib⁹.

l. relati

n

Disputatio

G

A V E R R O E S.

Ait Auerr. Qui aut dubitat cō-
tradicēntē auferri numeratio-
nē attributorū, estq; attributa, diuer-
sa reducans ad eandē substantiā, ita
qd id, qd intelligif p scientiā exēpli
gratia, & voluntatem, & poslē, est i-
dem, & qd sint eadē substantia, & qd
ēt sciētia & sciēs, poslē & potēs, volū-
tas & volēs sint idem. & qui dubitat
contra dicētē qd hic est substantia, &
attributa addita substantia, ē qd sit
substantia conditio in esse attribu-
torū, & attributa conditio in perse-
ctiōe substatiæ: & erit aggregatum

Hex hoc aliquid necessariū in esse, s.
ens, non habēs cām, nēc causatum.
Quare hēc nō ē rēsō eius in rei ve-
ritate, cum ponitur qd hic sit aliquid
necessariū in esse ex se, vt sequatur
qd sit vñ oīmodo, & nō cōpositum
oīno ex conditione & cōditōato, &
cā & causato. Nam oē ens tale aut
erit cōpositio ei⁹ necessaria, aut pos-
sibilis. si necessaria, erit necessaria p
aljud, non ex se. qm̄ difficile est po-
nere cōpositū antiquum ex se, s. ab-
sque qd sit ei cōpositor, & præcipue
fm ponētē qd oē accēns sit innovatū.
nā cōpositio in eo ē accēns antiquū.

I si vero polis, indiget quidē copulāre
cām causato. Attamen qd repiatur
aliquid compositū ex se fm radices
Philosophorū, & an admittant flat-
ge accēntia antiqua, est impossile. nā
cōpositio est cōdō in eē eius. & im-
posile est vt partes faciant cōpōnem.
cōponi. n. est conditio in esse corū.
quate partes oīs cōpositi rerū natu-
ralium cum resoluās, non erit no-
men dictū de eis, nisi aquiuoce. vt
est nomen manus, quod dī de ea, qd
est pars hoīs viui, & manu incisa.
sed vīs cōpositio apud Aristō. est

gūabilis & corruptibilis, quāto ma-
gis vt sit non habēs cām. Si autē tene-
retur via, qua incellit Auicenna de
necessariō in esse, & possibili in esse,
qua remouer cōpositum antiquū,
non finitur quidē ad hoc. nam,
cum posuerimus qd posle finitur ad
cām necessariam: & necessaria aut
habebit causam, aut non habebit
causam: si habet causam, ergo finit
ad necessarium non habēs causam.
Hic sermo inducit ad impossibilitatem
pueniendi ad ens necessarium non
habēs cām agētē, non aut ad ens nō
habēs causam omnino. nā pōt ha-
bere cām formalem, seu materiale, L
nisi ponat qd oē habēs formā, & ma-
teriā. demum oē cōpositum neces-
se est vt habeat agēs extra id. & hoc
quidē indiget declaratiōe. & id non
includit sermo, quo pcessit circa de-
clarationē necessarij in eē cū eo, qd
diximus, qd sit in eo ex inuolut one.
& ex hoc mer non verificatō sectæ
Aſſariz, & est qd oē innovatū habet
innovans æternū primum, anti-
quum, non cōpositum: perficitur
vero ad primum, quod nō est inno-
uatū. Quod autē sit scieus, & sci-
entia idem, non est impossibile, sed est
necessē vt deueniat, in his talib⁹ ad M
id, qd vniatur id, quod intelligitur de
eis. nam sciens, si est sciens per sciē-
tiā, id quidē, quo sciens est sciēs
multo magis debet esse sciens. nam
id, quod acquirit attributū ab alio,
illud quidē attributum dignius ē
in hac re, quaē facit acq̄rere. v.g. qd i-
sta corpora viuētia apd nos, si nō cēnt
viuētia ex se, sed p̄p vitā, qd inest eis,
necessē esēt vt illa vita, ex qua acq̄-
siuit id, quod non est viuēns, iſ in vi-
uere cēt vita ex se, aut procedet in in-
finitū. & hoc idē euēnit scientiā, &
alijs

Aliis attributis. Attamen esse ean dem substantiam, habentem multa attributa relativa, aut negativa, aut imaginativa diuersimode, absq; eo q̄ hæc substantia plurificetur plurificatione attributorum illorū, hoc quidem nō auffert esse eius, vt est aliquid esse, aut vnum, & possibile, aut necessarium. nam idem, cum cōsyderetur ex eo q̄ ab eo prouenit aliud, dicitur potens, aut agens. & cū consyderetur ex appropriatione vnius duarum operationum oppositarum, dicitur volens. &, cum consyderetur ex eo q̄ comprehendit ope-

Brata sua, dicitur sciens. &, cum consyderetur scientia, ex eo q̄ est comprehensio, & causa motus, dicitur vita. nam viuens comprehēdit, & mouetur ex se. Quod autem prohibetur, est eē vnum simplex, habens attributa multa, fixa in se: & præcipue si fuerint illa attributa essentialia, & reperta in actu. si vero in potentia, non prohibetur apud Philosophos quin sit aliquid vnum in actu, multa vero in potentia. & hoc apud eos sunt partes definitionum cum definitionibus. Et cum dixit, & existi-

Cmauerunt q̄ hoc facit pluralitatem usque ad, cum sint duo. i. q̄ esse hæc attributa copulata substantiæ non prohibet quin sint necessarij multa ex se, sicut si postponitur esse eorum substantiæ, & postponitur eē aliquorum eorum aliquibus, non esset intelligentia eorum apud intellectū eadem. &, quia recitauit Alga, opinionem Philosophorum dixit.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et dicitur eis unde scitis vos falsitatem pluralitatis ex hac via, & tamen vos contradicatis ex sectis Maurorum secta Maha-

tazelæ tantum? & quæro quæ est de monstratio de hoc? nam sermo dicetis pluralitatem esse falsam in necessario in esse cum hoc, q̄ substantia, cui attribuitur, sit vna, reducitur ad id, q̄ sit falsa pluralitas attributorū. & ibi est quæstio, & non est falsitas eius scita necessario. & impossible ē dicere hoc absq; demonstratione. Et ipsi profecto habent in hoc duas vias. Quarum prima est, cum dicūt demonstratio autem eius est. nam vnumquodque attributum, & eius, cui attribuitur, cum non fuerit hoc ipsum, nec ipsum hoc, aut sufficit vnumquodque eorum absq; alio in esse suo, aut indiget vnumquodque eorum alio, aut sufficit vnum eorū absq; alio, & tamē aliud indiget eo. Siautem ponatur q̄ vnumquodq; eorum sufficit, erunt ambo necessaria in esse, & est posterioritas absolta. & hoc est falsum. si vero indiget vnumquodq; eorum alio, non erit quidem aliud eorum necessariū in esse, cum necessarium in esse est quod existit in se, & non indiget oīmode alio: & quod indiget alio, hoc quidem aliud est causa eius: &, si auferatur hoc aliud, prohibetur esse eius: ergo esse eius non est ex se, sed ex alio. Sed, si dicitur q̄ vnum eorū indiget alio, & non aliud, tunc id quidem, quod indiget, est causatum, & necessariū in esse est aliud. & quodcunq; eorum fuerit, causatum indiget causa, & inducitur ad copulacionem necessarii in esse cum causa.

A V E R R O E S.

A It Auer. Cum concedit aduer sari⁹ Philosophis q̄ sit hic ens necessarium in esse ex se, & q̄ necessarium in esse est vt non sit ei causa, nec ex se, ex qua constituitur, nec ab Extraord. Auer. L extra

Disputatio

Gextra, nō potest fugere id, qđ intule
runt necessarium contra eum Philo-
sophi, nam si attributa sunt fixa in
substantia, substantia quidem est ne-
cessaria in esse ex se, & attributa per
aliud, & erit necessarium in esse ex
se ipsa substantia, & attributa neces-
saria per aliud, & aggregatum ex eis
erit compositum. Attamen secta
Assaria non concedit eis qđ neces-
sarium in eē ex se significet hoc, quo-
niam demonstratio eorum non per-
uenit ad hoc. demonstratio enim
eorum inducit ad non habens cau-
sam agentem additam ei.

H A L G A Z E L.

Avt dicatur, melior harum par-
tium est pars vltima. & ideo, cum
destruitis primam partem, & est se-
cūdatio absoluta, iam declarauim⁹
qđ nō est vobis demonstratio in hoc
in disputatione præcedenti. & cum
non perficitur nisi in ædificatione
ablationis pluralitatis in hac dispu-
tatione, & subsequenti, cum sit ra-
mus huius disputationis, quomodo
ergo ædificabitur hæc disputationis
per eam? Quare melius est dicere qđ
substantia non indigeret in constitu-
tione eius attributis, tamen attribu-
ta indigent eo, cui attribuuntur, si-
cūt est in nobis. Et remanet sermo
eorum, qđ indigens alio non est ne-
cessarium in esse. & dicitur, si intelli-
gitis per necessarium in esse, quod
non habet causam agentem, quare
dicitis hoc? & quare est falsum dice-
re sicut est substantia necessaria in
esse antiqua, non habens agens, sic
attributa eius sunt antiqua cum eo,
non habentia agens? Si vero intelli-
gitis per necessarium in esse qđ non
erit ei cā receptiua, ergo non est ne-

cessarium in esse secundum hanc ex **R**
positionem, sed est antiquum cum
hoc, & non est ei agens, quæro quid
est quod reddit hoc falsum? sed, si di-
cent necessarium in esse simpliciter
est, quod non habet cā agentem,
nec receptiua, & cum concedit qđ
sit ei cā receptiua, ergo concedit qđ
sit causatum, dicimus appellare sub-
stantiam recipientem cām recepti-
uam est ex inuentione, & adaptatio-
ne vestra, Rō aut̄ non indicat cōsti-
tutionem necessarij in esse fm ada-
ptationem vestram, sed indicat con-
stitutionem finis, in quo cessat ema-
natio cārum, & cātorum, & non in-
dicat fm hanc consyderationem qđ
cessatio emanationis est possibilis ī
vno. nā ista attributa sunt antiqua
non habentia agens, sicut ipsum id
non habet, sed ipsa sunt consydera-
ta in substantia eius. & proiiciamus
dictionem necessarij in esse, vt non
erremus in ea. nam demonstratio
non indicat nisi cessationem ema-
nationis, & non indicat aliud omni-
no: & rationes alterius sunt iudiciorū
& sophistications. Si aut̄ diceret, si-
cūt necesse est vt sit cessatio emana-
tionis in cā agenti, sic necesse est, vt
sit cessatio eius in cā receptiua, nam **M**
si omne ens indigeret subiecto, in
quo existat, & indigeret etiam su-
biectum alio subiecto, esset necessa-
rio emanatio: sicut, si indigeret om-
ne ens causa, & illa cā indigeret cau-
sa etiam, diceremus ei bene dicitis:
& pp hoc dicimus qđ cessat hæc ema-
nation, & dicimus qđ sit attributū in
subiecta eius, & subiecta eius nō existit in
alio, sicut est scientia nostra in subiecta
nostra, & subiecta nostra est subiec-
tum eius, & non est subiecta nostra in
subiecto. Igit̄ attributū, cessat ema-
nation

Anatio causæ eius agentis cum substâtia, cum non sit ei agens, sicut nō est agens substantiæ: sed non cessat esse substantiæ in hoc attributo, & non habet causam, nec attributa habent causam. causa vero recepiua nō celsat emanatio eius, nisi ad substantiæ. Et quero unde sequitur ut auferat subiectum cum ablatione causæ: demonstratio autem nō concludit nisi cessationem emanationis. & omnis via, qua possibilis sit cessatio emanationis, est in apparentia eius demonstratio inducens ad necessarium in esse, sed si intelligit per ne-

Bcessarium in esse aliquod ens nō habens causam agenti, ita q̄ cessatio eo emanatio, tunc non conceditur q̄ hoc sit necessarium omnino. & quotienscumque dilatauerit se intellectus ad concedendum ens antiquū, cuius esse non habet causam dilatabit se etiam ad concedendum antiquum, cui attribuitur attributum, cuius esse non habet causam iū substântia, & attributis simul.

A V E R R O E S.

A It Aver. Cum autem dixit sed destruccióne veltra primæ partis & est secundatio absoluta, iam declarauimus q̄ non est vobis demonstratio de hoc in disputatione præcedenti, & q̄ non perficitur nisi in ædificatione ablationis pluralitatis, i.e. destruccióne eorum q̄ sit id, cui attribuitur, & attributum vnumquodque eorum existens in se, nam sequitur ex hoc ut sufficiat vnumquodque eorum absq; alio: & erit Deus glo. sufficiens in se, & tamen erit ibi secundatio, postq; non erit aliquid, quo erunt attributum, & id, cui attribuitur vnum. Et, qm laborauerunt in destructione huius speciei pluralitatis, & in necel-

sitate esse secundationem in Deo, D. demonstratiue id necesse est ut sit contrarium. s.vt auferatur secundatio ex ablatione pluralitatis, ideo dicit in eo q̄ est contrarium, & declarauerunt radicem per ramum. Et id, quod fecit, est questio non secundum rem ipsam, sed secundum sermonem aduersarii, nam aduersarij auferunt posterioritatem. & tu iam sciuisti in multis locis q̄ questio est duplex, aliqua est secundum rem ipsam, & aliqua secundum sermonem contradictentis, & q̄ veritas est illa quæ est in rem ipsam, & q̄ alia, licet non fuerit vera, aliqñ quidē sit. E.

D.d. & ideo melius est ut dicatur, substantia in se non indiget attributis, & attributa indigent eo, cui attribuuntur, & remanet dictum eorum, q̄ indigens alio non erit necessariū in esse, i.e. cum ipse posuerit eis hanc partem paruum, quas fecerit in destructione pluralitatis, peruenit ad hoc, ut affirmet q̄ necessarium in esse impossibile est ut sit compositū ex attributo, & eo, cui attribuitur, nec q̄ sit substantia eius habens multa attributa. & hoc non potest esse, sān radices eorum. Deinde incepit declarare q̄ falsitas, quā conati sunt p̄ bare expositione huius partis, nō sequitur. & dixit & dicatut eis, si autē intelligiūs per necessarium in esse, quod non habet cām agentem, quare dicitis hoc? & quare est falso di cete sicut subā necessarij antiqua nō habet agens, sic attributa eius antiqua nō habet agens? Dixi, hoc totū est cōtradictio ei, q̄ p̄cedit in remotione attributorū via Auicēne in cōstituēdo necessariū in eē ex se, sed via magis sufficiēs in hoc cōstituēdo vniōne. & hoc sequit se cātā Assarij, & est

Disputatio

G via Mahatazelç. nám ipsi intelligūt per possibile in esse possibile verum & tenent φ omne id, quod est sub primo principio, sit tale. & aduersarii eorum ex secta Assaria concedūt hoc, & tenent etiam φ omne possibile habet agens, & φ emanatio cessat, finiendo ad id, quod non est possibile ex se. & aduersarii concedunt eis hoc, & cum conesserint eis hoc, existimatur apud eos φ sequitur ex hoc, vt primum, ad quod cessata est possiblitas, non sit possibile: ergo necessitatem est ut sit simplex, non cōpositum. Sed secta Assaria est dicere φ

H id, ex quo auferitur possibile verum, non est de necessitate simplex, sed ē necessitatem ut sit antiquum tantum, nō habens causam agentem. quare nō est apud eos demonstratio, φ primum sit simplex per viam necessitatis in esse. Deinde dixit. Si autem dicet necessarium in esse absolute ē, quod non habet causam agentem, nec receptiuam: &, cum conceditur quod habet causam receptiuam, rūc non est necessarium in esse secundū hanc expositionem. i. si autem dixerint Philosophi φ demonstratio induxit ad hoc, φ necessarium in esse non haber causam agentem: ergo non haber causam receptiuam. &, cum ponitis substantiam, & attributa, iam ponitis causam receptiuam.

Deinde dixit, respondens huic, Di cimus, cū concedimus φ habet cām receptiuam, tunc conceditur φ sit causatum, dicendum appellare substantiam receptiuam causam est ex deliberatione nostra. ratio autē non indicat cōstitutionem necessarii in esse secundum deliberationem veram, sed indicat extreum, ī quo cessat emanatio cārū, & cātorum,

si secta Assaria non cōcedit quōd K hæc substantia, quæ sustinet attributa, sit causa receptiuā, & sequitur eis vt in ea. s. in causa receptiuā sit causa agens, & non indicat necessariū in esse, fm φ induxit demonstratio vertra ad ens, non habens causam receptiuam, quanto magis vt indicet non habens substantiam, & attributa, sed indicauit causam agentem.

Dixi, Hæc qđ sequitur fm rationē eorum. nam, si secta Assaria concedit Philosophis φ non hēns causam agentem non habet causam receptiuam, non destruitur ex hoc sermo eorum. qđn substantia posita ab eis recipit attributa, non autem primū cum ponant φ attributa sint addita substantiæ, nec ponunt ea attributa essentialia, vt ponunt Christiani. Deinde dixit. Si autē dicet, sicut sequitur cessatio emanationis in causa agēte, si c sequitur cessatio eius in receptiuā. nam, si indigeret oē ens subiecto, in quo existat, & indigeret subiectum subiecto, rūc séqueretur emanatio, vt pueniat ad ens non ha bens subiectum, sicut est in causa agenti. D.d. respondens eis, vos be

L

M

nie dicitis. & propter hoc dicimus φ cessat hæc emanatio, & dicimus φ attributum est in substantia eius, & non est substantia eius existens in alio, sicut scientia nostra in substantia nostra, & substantia nostra est subiectum ei, & substantia nostra nō est in subiecto. Dixi, hic sermo nō habet alligantium in hac disputatio ne, nec in eo, quod recitauit de Philosophis, nec in eo, quod responderet eis: & quasi ē sermo sophisticus. nā sermo de necessitate cessationis cau sarum receptuarū, & non cessationis earū, nulla est pportio inter eū, & dispu-

A & disputatione, de qua loquimur: & est an ex conditione agentis primi sit ut sit ei causa receptiva. Speculatio enim de cessatione causarum agentium est diversa à speculatio de necessitate causarum receptivarum, qm̄ qui concedit esse causas receptivas, concedit necessario cessationem emanationis earum ad causam receptivam primam extra agens primum necessario, sicut concedit esse agens primum extra materias receptivas. igitur agens primum, si esset ei materia, illa quidem materia nō numeratur in recipiente primo, nec in eo,

B quod est sub eo ex recipientibus in aliis entibus, sed neesse est ut sit illa materia agentis primi, si esset ei materia, & materia propria ei. demum erit quidem ei: & hoc quidem aut erit prima ei, aut cessabit ad receptivum primum. demum non erunt hæc recipientia de genere receptionis conditionatae in esse aliorum entium prouenientium à primo agente. quare, si esset materia conditionis in esse agentis primi tantum, sequeretur necessario ut sit conditio in eis omnium agentium in passis, & materia non erit conditio in esse actionis a-

C gentis tantum: cum omne agens agit in recipiente. sed, si esset conditio in esse agentis, erit omne agens corporatum. & hoc totū non concedit secura Assaria, nec id querit. Si vero dixerint q̄ hæc substantia, cui attribuitur hæc attributa, neesse ē ut sit corpus, r̄ uidetur eis, anima apud vos, attribuunt ei hæc attributa, & tamē apud vos anima non est corpus. & hic est finis, ad quem finiunt sermones topicos in hac ratione. sermones vero demonstrati sunt in libris Antiquorum, quos scripsierunt in hac

scientia, & maxime in libro primi **D** Sapientis. Autamen id, quod dixit in hoc Auicen. & alii ex eis, qui dedicantur Mauris, si reperitur eis aliquid in hoc, id quidem, quod constituerunt in hac scientia, est de genere sermonum probabilium quoniam sunt ex propositionibus generalibus nō autem propriis de natura rei, de qua speculantur. Et, cum dixit dici mus de hoc attributo, cessata ē emanatio causæ agentis eius cum substantia, nam non habet agens, sicut non est agens substantia, sed non deficit substantia talis quin sit. & non habet causam, nec attributa posita ab **E** eis habent causam. Dixi, hoc non concedunt aduersarii, sed dicunt q̄ ex conditione agentis primi est, ut non recipiat attributum aliquod. nam receptio indicat materiam, im possibile enim est ut cesset emanatio ponendo agens, quodcumq; fuerit: sed agens, cui non est actio oīno, nec cui datum sit ut sit ei actio. nam ponendo attributum agenti primo q̄ constituantur ex causa receptiva, quæ sit conditio in esse eius, existimat q̄ sit falsum. nam omne, qd̄ habet conditionē in esse suo, copulatio quidem eius conditionis est ex **F** causa alterius. qm̄ aliquid non potest esse causa copulationis conditionis eē eius, sicut non erit causa esse sui ipsius conditionatum. n. non evadit quin existat in se absq; copulatione eius conditio, & indiget cā agente copulationis eius, conditionatorū aliquid non erit cā conditionis sui eē. sed omnia ista sunt res cōs. Demū hæc nōis accommodatio, non possumus imaginari de ea aliquid p̄p̄n- quum veritati ex hac via. & hoc propter aequiuocationem necessarii in **L** iii esse

Disputatio

Gesse ex se, & possibilis in esse ex se, ne
cessarii vero ex alio, & aliarum pro
positionum additarum eis.

A L G A Z E L.

A It Alga. Secunda autem via,
cum dicunt q̄ scientia, & pos
se in nobis non ingreditur quidita
tem substantiæ nostræ, sed est acci
dens: & cum constituantur hæc atri
buta primo, non ingredientur etiā
quiditatem substantiæ eius, sed erūt
accidentia relativa ad id: & licet cō
tinuata fuerint antea, tñ nō separa
bunt, aut sequent ad quiditatē eius
& cū hoc non cōstituent subam e
ius, & cum fuerint accidentia, sequū
tur ad substantiam, & substātia erit
causa in eis, & erunt causata: ergo
quomodo erunt necessaria in esse?

A L G A Z E L.

A It Alga. dubitans huic sermo
ni. Ethoc quidem est primū
cum mutatione præfationis, & dici
mus, si intelligitis; cum dicitis q̄ se
quitur ad substantiam, & eē substanti
am causam eius, q̄ substantia sit
causa agens eius, & q̄ sunt acta à sub
stantia, hoc non est verum. nā hoc
sequitur in scientia nostra in relatio
ne ad substantiam nostram, cū sub
stantia nostra non est cā agens sci
entia nostra. Si vero putatis q̄ sub
sist subiectū, & attributū nō existit p
seipsum in alio, hoc quidem conce
ditur, & non prohibetur, licet profe
rant per verbum sequitur, seu acci
dit, seu causa, aut quicquid volue
rit dicere proferens, modo non mu
tat prolationem ipsam. nam res ipsa
nihil aliud est, nisi q̄ existit in sub
stantia consistentia attributi in re,
cui attribuitur. & non erit falsum,
q̄ existat in substantia, & sit cū hoc
antiquum, & non habet agens. & o-

mnes rationes eorum fuit inuolu
tiones in vituperatione prolationis,
cum appellatur possibile, & transiēs
& sequens, & proueniens, & causa
tum. & hoc est absurdum. Nos ve
ro dicimus, si intelligit per hoc, q̄
habet agens, non est sic. si vero non
intelligit per id, nisi q̄ non habet a
gens, tamē habet subiectum, in quo
existit, licet proferat in hoc quacun
que prolatione, nō est in ea falsitas.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hoc est multiplicare
sermonem in eadē re. Respō
sio autem in hac propositiōe ab ad
uersario breuis talis ē. videlicet aut
est possibile habenti causam recepti
uam vt non habeat agēs, aut est im
possible. & ex radicibus loquētiū
quod copulatio conditionis conditionato
est possibilis, & omne possi
ble indiget in exitu eius ad actum
aliquo faciente illud, & copulatione
conditionis conditionato. &, quo
niam copulatio est conditio in esse
cōditionati, & impossibile est vt sit
res causa conditionis esse sui, & im
possible est etiam vt conditio sit cā
agens esse conditionati: nam substā
tia nostra non est causa agens esse
scientiæ in ea, sed est conditio esse
scientiæ existentis in eo: quare non
euad et secundum has radices à cau
sa agente, quæ faciet copulationem
conditionis cōditionato? & sic est i
omni composito ex conditione, &
conditionato. Attamen hoc totum
destruitur secundum Philosophos,
cum ponūt orbes coelestes antiquos
& sunt substantia, & attributa, & nō
ponunt eis agens eo modo, quo est
agens in apparentibus nobis, vt se
quitor ex hoc, nisi ponant q̄ sit hic
demon-

Ademonstratio inducens ad copulationem antiquam ex copulatae antiquo, & est species copulatiōis diuersa ab ea, quae est in generabilibus, & corruptibilibus. Et omnia quidem ista sunt loca magnae speculationis.

Quod autem ponunt, quod ista attributa, non constituitur ex eis substantia, non est verum. nam omnis

substantia, quae perficitur attributis quibus erit magis perfecta, & magis electa, substantia illa consistit cum attributis illis, quemadmodum per scientiam, & posse, & voluntatem sumus entia nobilitora entibus non scientibus,

Bribus, & substātia nostra, in qua existūt ista attributa est communis nobis, & inanimatis, quero quomodo erunt hæc attributa accidentia, sequentia substantiam nostram? hoc totum quidem est ex sermone eius, qui non est peritus in attributis essentialibus, & accidentalibus.

ALGAEZEL.

A It Alga. Et aliquando dicunt in virtuperatione prolationis alio modo. & dicunt hoc inducit ut sit primum indigens his attributis, & non erit sufficiens simpliciter. nam sufficiens simpliciter non indiget alio. Deinde dixit dubitans eis.

ALGAEZEL.

A It Alga. Ethicēst sermo disputationis in ultimitate debilitatis. nam attributa perfectionum non separantur à substantia perfecta, ita quod dicat p̄indigēt alio. & cum non cessauit, nec cessabit esse perfectum in scientia, & posse, & vita, quomodo ergo indigebit alio, aut quomodo possum proferre de continuatione perfectionis indigentia? & est, sicut sermo dicentus, perfectū est id, quod non indiget perfectio-

ne. Et si dicet, indigens attributis ad D pficiendū se ipsum est diminutū, dicetur quidē, sicut nihil est ut sit pfectum, nisi sit perfectio in se, sic nihil est ut sit sufficiens, nisi sit ei attributum, quod auferat indigentias in se. quō ergo remouētur attributa, quibus perficitur deitas, his talibus imaginationibus verborum?

AVERRONES.

A It Auer. Perfectū autem est duplex, perfectū in se, & perfectum attributis tribuentibus ei perfectionem. & illa attributa necessarie ē ut sint perfecta in se. nam, si essent perfecta per attributa perficiencia, etiā interrogaretur de illis attributis an sint pfecta ex se, aut ex aliis attributis, & deueniret ad pfectum ex se. perfectū vero per aliud indiget necessario fin radices præcedentes, cum cōcedantur aliquo tribuēti ei attributa perfectionis. sin autem, esset diminutum. Attamen perfectū ex se est in ente ex se, & conuenit ut sit ens ex se pfectum ex se. si autem est hic ens ex se, necessarie est ut sit pfectum ex se, & sufficiens ex se. sin autem, esset compositum ex substantia diminuta, & attributis perficiencib⁹ substantiam illam. & cum sic ficerit, ergo attributum, & id, cui attribuitur, est idem: & quod attribuitur ei ex actionibus, quae inducent ut prouenant ab attributis se, paratis, in eo est relative.

ALGAEZEL.

A It Alga. redarguens Philosophos. O quantum est inconveniens ut simus nos, & Deus glo. in hoc æquales, s. q̄ perfectio est substantia nostræ per attributa pfectiæ. Si autem dicet cū constitutis substantiam,

Disputatio

G & attributum, & existentia attributi in substantia est compositio, & omnis compositio indiget componente, quare non admittimus quod primus sit corpus, quia est compositum? Dicimus quod sermo dicentis omne compositum indiget componentem est, si cut sermo omne inuentum indiget inuentore. & sicut dicitur de eo primum est antiquum ens, non habes causam, nec inuentorem, sic dicitur id, quod attribuitur ei, attributum est antiquum, & non est causa substantiae eius, nec attributorum eius, nec existentiae attributorum in substâ-

H tia eius, sed totum est antiquum sine causa. corpus vero impossibile est ut sit primum. ipsum namque est in nouatum, ex eo quod non euadit ab in nouationibus, & qui non constituit ei innouationes corporis, non est necessaria ei ut cōcedat quod sit causa prima corpus, ut sequitur hoc vobis in eo, quod sequetur postea.

A V E R R O E S.

A It Auer. Compositio autem non est sicut esse. nam compositio est sicut moueri. scilicet attributum possibile, additum substantiae rerum recipientium compositionem. esse vero est denominatio, que est ipsam et substantiam. & qui aliter dicit, errat. compositum autem non diuiditur ad compositum ex se, & compositum ex alio. & necesse est ut deueniat ad compositum antiquum, ut deuenit in entibus ad ens antiquum. & iam locuti sumus de hac disputatione in multis locis. Ulterius, cum fuerit, sicut diximus quod compositio sit quod additum esse, potest aliquid dicere si reperitur compositum ex se, erit motus ex se: & si erit motus ex se, erit priuatum

ex se: quoniam esse priuati est exitus eius, quod est in potentia ad actum. & sic est de motu & moto, & non est sic de esse: quoniam ipsum non est attributum additum substantiae, & omnne ens, quod non est aliquando in potentia, & aliquando in actu, est ens ex se, & esse motu est ut sit cum potentia motiva, & ideo indiger omnem motum motore. Attamen responsio in hac disputatione est quod compositum aut erit qualibet pars partiū eius, ex quibus componitur, conditio in esse sui socij duobus modis diversis, sicut est in compositis ex materialiis, & formis apud Peripateticos: L aut non erit qualibet earum conditio in esse socij sui: aut una earum est conditio in esse alterius, & altera non erit conditio in esse primi. prima autem pars impossibile est ut sit antiqua. nam compositio ipsa est conditionis in esse alterius, & impossibile est ut partes sint causa compositionis, nec compositio causa sui ipsius. & ideo talia composita sunt generalia, & corruptibilia: & impossibile est eis ut sint absque agente, quod extrahat ea à priuatione ad esse. Secunda vero pars, scilicet quod nulla duarum partium sit conditio in esse socij, haec tales, cum non fuerint in natura unius earum ut sequatur ab alia, non componentur, nisi cum compositore extra eas: cum compositio non sit de natura earum, qua constituitur substantia earum. si vero natura earum determinaret compositionem, & sunt ex se antiquae, necesse est ut compositum ex eis sit antiquum. quare impossibile est ei ut sit sine causa tribuere ei unitatem: quoniam impossibile est reperiri aliquid antiquum, cui sit unitas per accidentem, sed;

G sed, si esset vna earum conditio in esse alterius, & altera non est conditio ei, sicut est in attributo, & eo, cui attribuitur non essentiali: si quidem id, cui attribuitur, est antiquū, & de natura eius est ut non separetur ab eo attributum: tūc compositū est antiquum. &, cūm sic fuerit, impossibile est ut cōcedat aliquis esse compositū antiquum. Sic edificatur via

H secta Aſſarie, q̄ omne corpus est in nouatum. nam, si esset compositum antiquum, reperientur accidētia antiqua, quorum vnum est compositū adiutoriū: qm̄ fundamentum, supra quod edificant necessitatē innovationis accidentium, est quia non sunt partes, ex quibus cōponit̄ corpus apud eos, niſi post separationem. &, cū admittunt compositum antiquū, possibile est ut reperias aggregatio, quā nō præcedit separatio, & motus, quē nō præcedit quiete. &, cūm hoc fuerit possibile, tunc esset possibile ut reperiatur corpus, habēs accidentia antiqua, & non est verificatum eis q̄ id, quod non euadit ex innovationib⁹. sit in nouatum. & adhuc etiam dictū est superius q̄ oē compositum erit

I vnum ex vnitate reperta in eo. & hæc vnitas reperiatur i eo ex aliquo, quod est vnum ex se. &, cū sic fuerit, tunc vnum, in eo q̄ est vnum, prædit omne compositum. & hoc quidem agens vnum, si fuerit æternum, operatio quidē eius, quæ est influere oīa entia individualia, quibus sūt entia distincta, est operatio cōtinua æterna, non autem aliquā sic, & aliquā non. nam agens, cuius actio alligatur acto, hora quidē, qua exit à potētia ad actum, est agens in nouatum necessario, & actum eius est in nouatum

bet alligationem acto continue, & Ractum miscetur ei potentia cōtinue. Et fm̄ hoc debet intelligi dispositio Primi glo. cum omnibus entibus. & hæc quidem, cū impossibile est nobis declarare ea in hoc loco, dimittimus nam intentio nostra est declarare q̄ id, quod comprehenditur in hoc libro ex sermonibus, sunt sermones non demonstrati: & plurimi eorum sunt sophistici: & maior grādus eorū est, ut sint topici. sermones enim demonstrati sunt pauci nimium, & sunt inter sermones tāquā aurum purum inter alia mineralia, & adamas inter gēmas. & redeamus ad id in quo fuimus.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et omnes viæ eorum in hac disputatione sunt imaginationes. Ulterius ipsi non possunt auferre omne id, quod attribuerunt substantiæ primæ. nam ipsi cōstituerunt q̄ sit sciens, & necesse est ut hoc sit additum abstracto substantiæ. Et dicitur eis an conceditis q̄ primum sciataliud à seipso? & aliqui eorum sunt, qui concedunt aliud ab hoc, & aliqui dicunt non scitnisi seipsum. sed primum est id, quod elegit Aquincum. nam ipse putat q̄ Dens glor. Mscit omnia specie vniuersali, quæ nō ingreditur sub tempore, & non scit particularia, quorum comprehensio causat mutationē in substantia scientiæ. Nos autem dicimus aut Scientia Primi de omnibus entitatibus genere, & specierum infinitarū est ipsam scīa sui ipsius, aut alia. si dicitis alia, iam constituitis pluralitatē, & ruinatis fundamentum. si vero dicitis q̄ sit eadem, non cognoscimini ab eo, qui ratiocinatur q̄ scīta hominis de alio est alia à scīta eius de

Nota de
sermoni-
bus demō
stratiui.

L**M**

Disputatio

G de seipso, & de alio . & qui dicit hoc
cū intellectu suo ex definitione eius
dem falsificatur in imaginatione ag-
gregatio inter negationem, & affir-
mationem , & sic scientia de codem.
quia idem falsum est vt imaginetur
de vna eadem re, q̄ repertiatur, & nō
reperiatur. & , cum non erit falsum
in imaginatione, vt consideret sciē-
tiam hominis de se, & nescit aliud, er-
go necesse est vt credat q̄ scientia sua
de alio est præter scientiam suam de
se.nam, si esset eadem tunc esset ne-
gatio sui negatio eius , & affirmatio
sui affirmatio eius . cūm falsum fuc-

H rit q̄ Socrates sit, & Socrates nō sit, s.
vt sit idem in eadem dispositione, &
tamen non falsificatur tale in sciē-
tia eius de alio cum scientia de se . &
sic est in sciētia Primi de se cum sciē-
tia eius de alio . nam possibile est vt
imaginetur esse sui absque esse alte-
rius. si autem similitudo est sic, tunc
haec imaginatio est falsa . & omnis,
qui ex Philosophis concedit q̄ pri-
mum scit aliud, necesse est vt consti-
tuat pluralitatem proculdubio.

A V E R R O E S .

A It Auer. Summa huius sermo
I tem q̄ primum scit seipsum, & intel-
ligit aliud: qm̄ scientia scientis seip-
sum est diuersa à sciētia scientis aliud.
Quæ quidem est sophisticatio, qm̄
ex hoc intelliguntur duo , quorum
vnum est vt sit sciētia Socratis de se-
ipso individuali sciētia eius de alio .
& hoc nullo pacto potest esse verū.
secundum vero est, vt sit sciētia ho-
minis de alio, vt sunt entia , sciētia
eius de se & hoc est verum. Et decla-
ratio eius est. quoniā nihil aliud est
substantia eius, nisi sciētia eius de en-
tibus. &, si esset homo , vt alia entia,

& sciret quiditatē suā sibi proptiā, & esset quiditas eius sciētia rerum, tūc sciētia hominis de se necessario esset scientia eius de aliis rebus. nam, si esset alia, tunc substātia eius non esset scientia de rebus. & hoc manifestum est in artifice . nā substātia eius, qua appellatur artifex, nō est aliquid nisi sciētia sua de artibus. cum autē dixit, nam, si sciētia eius de se esset sciētia eius de alio, tunc negatio sui esset ne-
gatio eius, & affirmatio sui affirmatio eius i. q̄, si esset scientia hominis de se scientia eius de alio, tunc hō, cū non scierit aliud, non sciet seipsum, cū ignorauerit aliud, ignorabit se ipsum. &, cū scierit aliud, sciet se ipsum. Attamen est sermo verus ali-
quo mō, & falsus aliquo modo. qm̄ quiditas hominis est scientia, & sciētia est sciētū aliquo modo, & aliud à sciētū aliquo modo: &, cū ignorat sciētū , tunc ignorat aliquam partem sui ipsius: &, si ignorauerit oīa scita, ignorabit se ipsum. & negare hāc sciētiam de homine est negare sciētiam hominis de se ipso. nam , cum auferetur à sciētia scitum , ex eo q̄ scitum et scientia sunt idem, tūc auferetur sciētia hominis de seipso. sciētum autem, ex eo q̄ est aliud à sciētia, est præter hominem: & nō sequi-
tur ex ablatione huius sciētia ab ho-
mine ablatio sciētia hoīis de seipso.

& sic est in indiuiduis. nā nō est sciētia Soc. de Plat. aīa Socr. quā scit Socr. seipm, cū ignoratiā eius de Platone.

A L G A Z E L .

A It Alga. Si autem dixerit ipsū
non scit aliud prima intentio-
ne, sed scit seipsum , quia est princi-
pium omnium, & copulatur ei sciētia
totius secunda intentione, cū im-
possibile sit ei scire seipsum, & nesci-

te q̄

A re q̄ sit principium alterius. nam ve-
rificatio sui est esse principium alte-
rius: & impōle est scire se esse princi-
pium alterius, nisi ingressum fuerit
illud aliud in scientiam eius vniuer-
saliter, & consecutive. & non est in-
cōueniens quin substantiae eius sint
consequentia. & hoc quidem nō fa-
cit pluralitatem in quiditate substan-
tiae, impossibile vero ut sit ipsa sub-
stantia pluralitas. Et responderetur
ei multipliciter, & primo q̄, cūm di-
citis q̄ ipsum scit se esse principium,
est industria quædam vestra, & ima-
ginatio. sed oportet vt sciat esse sui.

B Scientia autem q̄ sit principium est
addita scīæ de esse eius. nā principiū
est relatiū substatiæ: & pōt scire sub-
statiæ, & nescire relationē p̄cipij ad
substatiæ: & pōt scire substatiæ, & ne
scire q̄ sit principiū: nā esse princi-
pium, & esse ens sunt duo diuersa. &
sicut possibile est vt sciat homo seip-
sum, & nesciat q̄ sit causatum: nā sci-
re q̄ sit causatum est relatio eius ad
causam: sic esse ipsum glo. p̄cipiū,
& esse causam est relatio eius ad cau-
sum. & consequētia est bona in ab-
stracto, cūm dicunt q̄ ipsum scit se
esse principium. in eo. n. est scientia

C de substatiæ, & principio, quod est re-
latio: & relatio est diuersa substatiæ:
& scientia relationis est diuersa à sci-
entia substantiae, ratione, quam dixi
mus: & est quia possibile est vt ima-
ginetur scientia de substantia p̄ter
scientiam de principiis, & impossibi-
le est vt imaginetur scientia de substan-
tia p̄ter scientiam de substan-
tia: nam substantia est vna.

A V E R R O E S.

A It Auer. Sermo Philosophorum
cū isto homine in hac dispu-
tatione ædificatur fm radices; quas

habet, de quibus necesse est prius lo-
qui cum eis. Nam, cūm conceditur
id, quod posuerunt de eis, & existi-
mauerunt q̄ demonstratio induxit
eos ad id, non sequitur eis aliqua ha-
rum consequentiarum suarum. Nā Quodacto
Philosophi pōnunt q̄ eis, quod nō
est corpus, est in scientia tantum.
q̄m ip̄i tenent q̄ formæ nō sciunt,

quia sunt in materijs: & cum inueni-

tur aliquid, quod nō sit in materia,
notum est q̄ scit. & hoc habetur ra-
tione. q̄m inuenierunt q̄ formæ ma-
teriales, cūm abstrahantur in anima
à materijs suis, fiunt scientia, & intel-
lectus: & intellectus nihil aliud est,

E nisi formæ abstractæ à materia. &,
cum sic fuerit in eo, quod nō est ab-
stractum à radice naturæ suæ, id qui-
dem, quod est abstractū à radice na-
turæ suæ, multo dignius est vt sit sci-
entia, & intellectus. & q̄m intellecta

rerum sunt verificatio rerum, & in-
tellexus nihil aliud est nisi cōprehēsio
intellectorū, tunc intellectus noster est
ipsummet intellectum, in eo q̄ est in-
tellectū. & nō erit aliena inter intellectū
& ipsam rē intellectam, nisi quia
intell̄a sunt intell̄a rerū, quæ nō sūt

in naturis suis intellectus, sed siūt in-
tellectus, cū abstrahit intellectus for-
mas earū à materijs: & pp hoc non

erit intellectus noster intellectū oīmo-
de. si vero reperiatur aliquid absq; mā, erit intellectus eius intellectū oīmo-
de, & est intellectio intellectorū absq; dubio. & q̄m intellectus nihil aliud

est nisi cōprehēsio ordinis rerū, quæ
reperiūt, & gradus eaꝝ, ideo
necessē est, in eo q̄ est intellectus se-
paratus, vt nō sūtentetur in intelle-
ctione rerum, quæ reperiūt in re-
bus, quæ reperiuntur, & retardetur
intellectum eius eis. nam oīs intelle-
ctus

Disputatio

A Etus talis sequitur ordinem repertū in entibus, & completeum: & ipse de necessitate diminutus est in eo, qđ intelligit ex rebus. & ideo intellectus noster est diminutus in eo, quod determinat de natura rerum circa ordinem, & proportionem repertam in eis. & cum naturae rerum sequantur secundum rationem intellectus, & fuerit hic intellectus, qui est ī nobis, diminutus in comprehendendo naturas entium, necesse est ut sit hic scientia cum ordine, & cum proportione, quæ est causa ordinis, & proportionis, & scientiae reperte in quo

B liberente. Et necesse est ut iste intellectus, ordo eius sit causa huius ordinis in entibus, & comprehensio eius non denominetur de vniuersalib⁹, quanto magis de particularibus. qm̄ vniuersalia sunt intellecta entium, & posteriora eis. hic vero intellectus, entia sequuntur eum, & intelligit necessario entia, cùm intelligit ex se ordinem, & proportionem repertam in entibus, non autem cū intelligit rem extra se. nam esset causatum ab ente, quod intelligitur, & tamē nullam habet causam: & esset diminu-

C tus: scientia. n. rerum notitia vniuersali est scientia diminuta, qm̄ est scientia eius, quod est in potentia. Cum autem intellexeris hoc ex opinione Philosophorum, ir. telliges qđ intellectus separatus non intelligit nisi se ipsum, & intelligit se ipsum, cùm intellectus intelligit omnia entia. intellectio. n. eius nihil aliud est nisi ordo, & proportionatio, quæ est omnibus entibus. & illic aliud ē iste ordo, & proportio est ille, quem recipiunt potentia actiua, habentes ordinem, & proportionem, reperta in omnibus entibus, & est id, quod Philosophi appellant naturam. nam

videtur qđ omne ens habet operationes, quæ sequuntur ordinem intellectus, & proportionem eius. & impossibile est ut hoc sit p̄ accidentis: & impossibile est ut sit propter intellectus similem intellectui nostro, sed propter intellectum superiorem omnibus entibus, & non est nec vniuersalis, nec particularis. Et, cùm intellectus hoc ex opinionib⁹ Philosophorum, soluuntur tibi omnes dubitationes, quas fecit eis iste vir hic, & cū posueris qđ intellectus, qui est ibi, sit similis intellectui humano, valent illæ dubitationes prædictæ. nam intellectus, qui est in nobis, est is, cui evenit numeratio, & pluralitas. ille vero intellectus non evenit ei aliquid horum. nam est modus pluralitatis eveniente his intellectis, & non imaginatur in eo alietas inter comprehendentes, & comprehensum. intellectus vero, qui est in nobis, eius comprehensionis substantia rei est aliud à comprehensione eius, qđ sit principium rei: & sic eius comprehensionis alterius est alia à comprehensione sui aliquo modo, attamen est in eo similitudo illius intellectus: & ille intellectus est ille, qui tribuit ei illam similitudinem. nam intellecta, quæ sunt in illo intellectu, sunt remota à diminutionibus, quæ eveniunt huic nostro intellectui. ver. g. qđ intellectus fit intellectu, in eo qđ est intellectu. qm̄ reperitur intellectus, qui est intellectu omnimode. nam omne id, cui reperitur attributum diminutum, reperitur quidem ei propter ens, cui est illud attributum perfectum ver. gra. id, in quo reperitur caliditas diminuta, reperitur quidem ei propter aliquid, quod est ī caliditate perfecta. & sic quod reperitur intelligens intellectu

A intellectu diminuto, reperitur quidem ei propter aliquid, quod est intellectus intellectu perfecto. & sicut, cui reperitur operatio intellectualis diminuta reperitur quidem ei propter intellectum perfectum. Et, cum fuerit operationes omnium entium operationes intellectuales perfectae & sapientes, & non sunt habentes intellectum, necesse ut sit hic intellectus, quo operationesentium sunt operationesintellectuales. & qui non intelligit hoc ex dubibus sapientum, est is, qui quarit virum primum principium intelligat seipsum, aut intel-

B ligat aliquid extra seipsum. & si ponit quod intelligit aliquid extra se, ergo sequitur ut perficiat seipsum per aliud. si vero ponit quod non intelligit aliquid extra se, sequitur ut ignorentia. Et mirandum est de istis hominibus, quod ipsi auferunt attributa, quae repetiuntur in Deo glo. & creaturis ex diminutionibuscenentibus creaturis, & ponunt intellectum nostrum similem intellectui, qui est in eo, & ipse est dignior omnibus in tali ablitione, & hoc sufficit in hoc capitulo, quare statim narrabimus sermonem huius viri in hoc capitulo, & declarabimus errorem euenientem ei.

A L G A Z E L.

A It Alga. Secundus autem modus est, cum vos dicitis quod totum est scitum ei intentione secunda, est sermo non intelligibilis. nam quotienscunque scientia eius comprehendit aliud, sicut comprehendit seipsum, tunc esset ei duo scita diversa, & esset ei scientia in eis. numeratio autem sciti, & diuersitas eius facit numerationem scientiarum, & reperitur numeratione eius, cum recipiat unum duorum scitorum differentia eius ab alio

imaginatione, & non erit scientia de uno eorum eadem scientia de alio. nam non numeratur consideratio vnius eorum absque alio, & non est ibi aliud, quotienscunque fuerit totum unum. & hoc non differt, cum exponitur ab eo secunda intentione. Vt igitur vellem scire quomodo est pluralitas apud dicentem quod non defecit a scientia sua pondus grani in celo, & terra nisi quod scit omnia specie uniusversali, & uniusversalia scita non sunt finita: & erit scientia copulata eis cum pluralitate, & diuersitate eorum etiam omnimode.

A V E R R O E S.

A It Auer. Sermo eius hic consistit in duabus questionibus. Quarum una est, quomodo sit scientia eius de se, scita eius de alio. & iam precessit responsio in hoc, quod reperiatur in intellectu humano ex hoc aliquid, quod facit nos puenire ad necessitatem esse eius in intellectu primo. Et secunda questione est, an plurificatur scientia eius ex plurificatione scientiarum. nam ipsum comprehendit omnia scita finita, & infinita. Et responsio eius est, quod non est impossibile scientiae primae ut reperiatur eum unitate differentia in scitis. nam non est impossibile apud Philosophos ut sciat aliud, & seipsum scientia distinguita, ex eo quod sunt ibi scientiae multe: sed est impossibile apud eos ut intellectus perficiat seipsum per aliquod intellectum, & causatum eius. si. n. intelligeret aliud eo modo, quo intelligimus nos, erit intellectus eius causatus a mente intellectu, non babente causalitatem. & iam fuit demonstratum quod ipsum est causa entis. Pluralitas autem, quam negauerunt Philosophi, est ut sit sciens non ex se, sed ex scientia

Disputatio

Scientia addita substantia eius. & nō sequitur ex negatione huius pluralitatis Deo glo. negatio pluralitatis scitorum, nisi topice. & permutatio quæstionis de pluralitate prohibita apud eos ad pluralitatē, quæ est i scientiis ipsis, est de operationibus sophistis. qm̄ inducit ad opinandum q̄ ipsi, quemadmodum negant pluralitatem illam, quæ est ex subiecto, & prædicato, sic negat pluralitatē, quæ est scientia p̄ scita. Quare veritas in hoc est, q̄ nō est numeratio scitorū in scientia æterna, sicut est numeratio in scientia humana¹. nam euénit

H eis numeratio in scia humana duobus modis, quorū vnu est ex parte imaginationum: & hæc assimilatur numeracioni locali. numeratio vero secunda est numeratio in seipsis in intellectu nostro, s. numeratio, quæ euénit primo generi, ac si diceres ipsi enti, cùm diuiditur ad omnes sp̄es, quæ sunt sub eo. nam intellectus, qui est in nobis, est, vnu ex parte rei vniuersalis, comprehendētis oēs species entium in mundo, & numeratur numeratione specierum. & est manifestum q̄, cum abstulerimus sciēs eter nū à re vñi, q̄ aufertur ab hac nume

I ratione, & remanet ibi numeratio, quam comprehendere nō potest in intellectu nostro, nisi esset intellectus noster idem intellectus cū illo eterno. & hoc est falsum. Quare verum est id, quod dixerunt Philosophi, q̄ intellectus habent terminum, i quo firmantur, & eum non transeunt: & est diminutio imaginationis, & comprehensionis, quæ est in haec scientia. Ulterius, qm̄ intellectus noster est scientia entium in potentia, non autem scientia in actu: & scientia in potentia est diminuta à scientia in actu:

& quanto magis erit scientia nostra. vniuersalior, tanto magis ingreditur in capitulum scientiæ in potentia & magis ingreditur in capitulum diminutionis scientiæ: & non conuenit ut sit scientia æterna diminuta aliquo modo: & nō reperitur in ea scientia in potentia, qm̄ scientia in potentia est scientia in mā. & ideo tenent Philosophi q̄ necesse est ut scientia primi sit in actu, & q̄ non sit ibi vniuersalitas, nec pluralitas orta à potentia, sicut est pluralitas specieꝝ, quæ oritur a genere. prohibetur autem apud nos comprehendere infinitum in actu: qm̄ scita apud nos dis L iunguntur ab invicem. si vero repe riatur hic scientia, in qua vniuantur scita, tunc infinita, & finita apud eā sunt equaliter. Hoc totum est, quod existimauerūt Philosophi, q̄ de eo fuerit demonstratio apud eos. & cū nos non intelligimus de pluralitate scientiæ, nisi hanc pluralitatem, quæ auferitur ab eo, tunc est scientia eius vna, & existens in actu. Sed comprehendere hoc, & id uere imaginari ē impossibile intellectui humano. nā, si homo comprehendet hoc, tunc esset intellectus eius intellectus Dei glo. & hoc est falsum. Et, qm̄ scientia M de individuo apud nos est scientia in actu, scimus q̄ scientia eius est magis similis scientiæ individuali, q̄ scientiæ vniuersali, licet nō fuerit nec vniuersalis, nec particularis. & qui intel ligit hoc, intelligit dictum suum, q̄ non deficit ei pondus grani, nec in cœlo, nec in terra, & alia ex sermonibus, qui sunt de hac re.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et iam contradicit in hoc Auicen. alijs Philosophis; qui opinantur q̄ ipse non scit nisi ipsum

A ipsum ad cautelā consecutionis pluralitatis. quomodo ergo communiamus eis in negatione pluralitatis? vtlerius contradicit eis in constitutio[n]e sc̄ientiæ de alio. & qm̄ pudet ipsum dicere q̄ Deus non scit aliquid in hoc seculo. & in alio. sed scit seipsum tantum. & bene scit aliud. & scit etiam se. & aliud: ergo aliud est dignius eo in scientia. & dimisit hoc tanq̄ verecūdus de hac opinione. & quasi timens: deinde non puduit eū oīmodo: & exiliimauit q̄ eius scientia de se. & alio etiam omnibus rebus est substātia ei⁹ absq; additione. **B** & sunt cādem diminutiones. quibus vituperati sunt omnes Philosophi. cūn̄ sit manifesta contradictione eius prima consyderatione: ergo nō euasit aliqua sectā eorū à prauo eloquio de scientiis. Sic meritum redat Deus glor. ei. qui declinat à viis eius. & existimat q̄ rebus diuinis dominatur cum consyderatione sua.

A V E R R O E S.

A It Auer. Responsio huic toti appareret ex eis. q̄ diximus. qñ Philosophi negant q̄ sciat aliudeo modo. quo hoc aliud est vihorisese. ad hoc vt causatum non fiat causa. & nobilius esse vilius esse. sc̄ientia enim est sc̄itum. & nō negant id. ex eo q̄ scit hoc aliud scientia nobilioris esse. q̄ sit scientia. qua nos scimus aliud. sed necesse ē vt sciat illud hoc mō: qm̄ hic modus est modus. quo reperitur aliud ab eo. Attamen consyderatio possibilis tatis pluralitatis sc̄iterum de scientia eterna est disputatione secūda. & iā recitavimus cā. & non fugiūt Philosophi propter hāc questionem ad id. q̄ ipse nō scit. nisi seipsum. prout imaginatur iste homo. sed pp id. quod diximus. & est

vniuersaliter vt non assimiletur sc̄ia **D** eius scientiæ nostræ. quæ est in vltimitate differentiæ cum ipso. Anicēna autem conatus est cōgregare sermonem. q̄ ipse non scit nisi seipsū. & scit alia entia Scientia nobiliori. q̄ sit illa. qua scit ea homo: nā ista sc̄ia est substantia eius. & hoc apparet ex eo. quod dixit. q̄ Scientia eius de sc̄. & de alia etiam omnibus rebus est substantia eius. licet non exposuerit hoc. vt exposuimus nos. Quare hic sermo eius non est eadem contradictione. qua vituperati fuerunt alij Philosophi. sed est sermo omnium. aut quod sequitur ex sermone oīum. & E cū hoc quieverit in mēte tua. apparabit tibi vilitas eius. qd̄ īserit iste hō de intellexu cōtra sapientēs cū eo. quod appetat de cōuenientia viri cum eis in plurimis opinionum eorum.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo sophi. Si autem dixerit. cū affirmatum fuerit q̄ scit se esse principium relatiue. tunc scientia de duabus relatiuis est eadem. nam qui scit filium. scit eum vna scientia. qua ēt est scientia de patre. paternitas autē. & filiatio sunt vniuersalia. & plurifū cantur sc̄ita. & vnitur scientia. & sic **F** etiam ipsum scit seipsum esse principium alterius. & vnitur scientia. licet numerentur sc̄ita. deinde cū intellecterit hoc in uno causato respectu eius. & hoc nō faciet pluralitatē. additio quidē in eo. cuius genus nō faciet pluralitatem. non faciet pluralitatem. & sic ēt qui scit rē. & scit sciētiam suam de te. tunc scit eā hac scientia. & omnis scientia est sc̄ientia de se ipso. & de sc̄ito eius. & numerat̄ sc̄itum. & vnitur sc̄ia. & inducat id ēt. qm̄ vos tenetis q̄ sc̄ita Dei glo. sunt infinita.

Disputatio

G infinita, & scientia eius est una, & nō attribuitis ei sciētias infinitas numero. si autem esset numeratio sciētia, tūc in substātia Dei glo. esset sciētia infinita, & sciētia eius vna. & hoc est falso. Deinde dixit rīndens eis.

ALGAEZL.

A It Alga. Dicimus quotiēscūq, fuerit sciētia vna omnimode, nō imaginatur alligātia eius duob^o scitis, sed facit hoc pluralitatē, vt ponunt Philosophi, & secundum deliberationem eorum in capitulo pluralitatis, ita q̄ deuenierunt ad hoc, & dixerūt, si esset in primo quiditas co-

H pulata ip̄i esse, esset in hoc pluralitas. nam non intelligunt rem habētem veritatem, & postea attribuitur esse: sed existimauerunt q̄ esse copula eur verificationi, & est aliud ab ea, & determinat pluralitatem. Et secundum hunc modum impossibile est consyderare scientiam alligari scitis multis, quin sequatur ei aliqua pluralitas maior, & excelsior ea, quæ sequitur ex esse suo copulato quiditati suā. Scientia autem de filio, & parente, & sic alij relatiuis, est in ea plura litas. nam impossibile est absq; sciētia de substantia filij, & substātia pa-

I tris: & sunt duo scita, & scitum tertium, & est relatio: q̄q̄ hoc tertium includatur in duabus scitis præcedētibus, cum fuerint ex cōditione eius, & necessitate eius. Sin autem, qui nō scit relatum primo; non scierit relationem. Igitur sunt sciētiae numeratæ, quarum aliqua est conditionata alteri. & sic, cūm scit primum seipsum relatum alij genetibus, & specieb^o, tūc esse principium eorum indiget vt sciat seipsum, & vnitates generū, & sciat relationem sui, quo ad esse principium eorum, licet non intelle-

xerit esse hāc relationem scitam ei. K Cūm vero dicūt, q̄ qui scit aliquid, scit seipsum scire eadē sciētia, & erit scitum numeratum, & scientia vna, non est verum: sed scit ipsum scire alia scientia à sciētia, & deueniet ad scientiam, quæ later evin, & non sciet eam. & nō dicimus q̄ emanatio procedat in infinitum, sed cessat in sciētia alligata scito, & latet in esse sciētiae: nō autem esse sciiti. & qui scit nigredinem, & ipse tempore suā sciētiae est profundæ animā scito suo, quod est nigredo, & latet eum sciētia eius de scientia nigredinis, & nō L respicit ea. si. n. respiceret eam, indigeret alia scientia, vt que quo cessat aspectus ei^o. Cūm aut dicit q̄ hoc cōvertitur contra vos in scitis Dei glo. quæ sunt infinita, & sciētia apud vos est vna, nos quidem dicimus, non disperamus in hoc libro disputatione constituētium, sed disputatione ruinantium, & dubitantium. & ideo appellauimus hūc librum Destructiōnem Philosophorum, non constitutionem veritatis. & nō est nobis hæc responsio. Si autem dixerit, verum est q̄ non sequitur vobis opinio aliquius secta sectarū, sed id, quod cō M uertitur secundum cursum creationis, & sunt æquales intelligētiæ in dubietate eius, impossibile est vobis id ponere, & hoc dubium conuertitur contra vos, & non est fuga ab eo, dicimus q̄ non. sed intentio nostra est de diminutione vestra in rationib^o vestris circa scire res vetas demōstrationibus incisuis. & induxit vobis dubiū in rationibus vestris. &, cūm apparuerit diminutio vestra, dicimus q̄ sunt aliqui, qui opinantur q̄ verificatio rerum diuinatum nō cōprehenditur cōsyderatione intellectus,

Actus, & etiam uō est impossibile homini comprehendere eas. & ideo dixi sapiens considerate in operibus Dei & non cogitatis in substâria Dei. Quare vos negatis contra se etiam credentem veritatem nuntij cum quidem miraculorum, quæ non habentur a propositionibus intellectus super affirmationem mittitis quæ magnificat considerationem attributorum, consideratione intellectus, quæ fit per habentem fidem, ī eo quod est in ea de attributis Dei glo. quæ est post, cū profertur dictio scietis, volentis, & potentis, & vi-

Buentis, quæ causa est proferre id, qđ non conceditur in eo sciens in diminutione comprehendēti veritatem, cū vero vos negatis ea iputādo eis ignoratiā in vijs demonstrationū, & mō ordinis propositionū in figura syllogismorum, & rationum, dicētes vos qđ nos sciuimus ea vijs intellectualibus, iam profecto declarata est diminutio vestra, & destractio viarū vestrum, & dedecoris vestri in rationibus scientiæ vestrae. & intētum huius declarationis est, vt qui ponit qđ demonstrationes Diuinæ sunt incisiæ, vt demonstraciones Geometriæ.

C A V E R R O E S.

A It Auer. Hic est sermo prolixus: cuius conclusio est rhetorica, seu topica. Et summatus, qđ recitauit, est conservatio Philosophorum, qđ scientia Dei glo. est vna ex duabus rationibus, quarum conclusio est qđ ipsi tenet, ex eo qđ in intellectis nostris sunt multa, ex quo rūm pluralitate non plurificant substantias intellectorum, vt appareat in entibus quædā dispositiones, & non multiplicantur substantiae in multiplicatione earum, vt qđ res sit ens, &

vnum, & necessarium, aut possibile. D & hoc postqđ fuerat ens, est ratio qđ sit scientia vna, comprehendens scietias multas, & infinitas. Ratio autem prima, quam facit in hoc capitulo, est id, quod videtur de rebus in tellec̄tibus, quæ eueniuit rei intellectu in anima: & est similis rebus in entibus apud considerationē relationum repartarum in eis ex negatione. nam relatio eueniens intellectis, apparet de ea qđ sit aliquid, quo non plurificantur intellecta. & dant rationem in hoc: qđ relatio eueniens rebus relatis est huiusmodi. Ipse autem contradicit huic rationi, qđ relatio, & duo relativa sunt scīæ multæ, & scientia nostra de paternitate, exempli gratia, est alia à scientia nostra de patre, & filio. Veruntamen qđ relatio est attributum additum relatiui extra animam in entibus, relatio vero, qđ est in intellectis, dignior est vt sit res, qđ vt sit attributum additum ambobus relatiui. Attamen hoc totum est assimilatio scietiæ humanae scientiæ æternæ, & est substâria erroris, & ideo omnis, qui adduxit dubium in scientia æterna, & conatur soluere id cum eo, quod apparet de scientia humana, ipse quidem pmutauit iudicium ab eo, quod appetat ad occultum in duobus entibus in ultimitate distantiæ, nō in duobus entibus communibus specie, aut genere, sed diuersis in ultimitate diuersitatis. Secunda vero ratio est, quoniam nos scimus rem eadē scientia, & scimus qđ scimus scientia, quæ est eadem cum scientia prima, non attributū ei. & ratio in hoc est, quoniam procederet in infinitum. & id, cum quo respondet ei, qđ hæc scientia est scientia secunda, & non procedit Extra ord. Auer. M dit

Disputatio

Gdit, nihil est, quoniā apparet de nobis q̄ procedit, & non sequitur ex eo q̄ sciens est sciens aliquid, & non scit quod ipse scit, vt, cum scit q̄ ipse scit, sciat scientia addita scientiā primā, sed scientia secunda est aliquid ex rebus scientiā primā. quare non est ei impossibile procedere in infinitum. si autem esset scientia existēt in substantia nostra, addita primā scientiā, non esset vetus in eo processus in infinitum. Ratio autem, quam fecerunt Philosophi Loquētibus, ex eo q̄ Loquentes oēs confitetur q̄ scīa Dei glo. sunt infinitæ, & scīa vna, est

Hq̄ fm opinionē dicentis, nō aut q̄ fm rē. & est cōtradicō, quā aduersarij non possunt euadere, nisi cū ponunt q̄ scientia Dei glo. non assimilatur in hoc scientiā creatā. nam ipse non ignorat, magis q̄ ille, qui cōdit q̄ scientia Dei glo. non differt à scientia creatā, nisi in quantitate tantum, s. q̄ est nūltarum scientiarum tātum. & omnia ista sunt sermones topici, & id, quo sustentatur, est q̄ scīa Dei est vna, & non est causatum ex causatis, sed est causa eorū, & res profecto, cuius causæ sunt multæ, est et multa. res vero, cuius causata sunt

Imulta, nō est necesse vt sit multa, eo modo, quo causata sūt multa. & scīa prima, non est dubium q̄ negatur ab ea pluralitas, quæ est in scientia creatā, vt negatur ab ea mutatio mutationē sciti. & Loquentes ponūt hoc vnam ex radicibus suis. Sed sermones, qui hic dicūt, sunt sermones topici. Cūm autem dixit q̄ intētio eius hic non est notificatio veritatis, sed intentio eius est destruere sermones eorum, & facere apparere rationes eorum falsas, non est intentio conueniens, nisi hominibus

peſſimis. Et quomodo non erit hoc **K**ſic, cūm plurimū, quod adeptus est iste homo ex virtutib⁹, & excellētia, & docuit sapientiam homines in eo, quod tribuit eis in compēdijs suis, non fuerat niſi ex eo, quod accepit ex libris, quos posuerūt Philosophi, & ex disciplinis eorum. Et ponamus q̄ ipsi errauerunt in vna re, non tamē ex hoc debemus negare excellentiam eorum in speculatiōne, & in eo, q̄ fecerunt exercere intellectum nostrum. Et niſi fuisset eis nihil, niſi Logica, esſet necesse ei, & omni, qui scit hanc artem, laudare eos in ea, & tamen ipse scit hoc, & contradicite ei. & iam fecit in ea libellos, & dixit q̄ nemini est via ad sciendum veritatem, niſi ex hac scīa: & peritenit ei exaltatio in ea, ita q̄ extraxit eam à libris Dei glor. est ne conueniens ei, qui adeptus est ex libris, & doctrinis eorum illam utilitatem, quam accepit ipse? Ex eis itaque iudicauit homines suā temperatūs, & magnificatum est nomen eius in Mauris, vt dicat hunc sermonem, & narrat vilitatem eorum similičter, & vilitatem scientiarum eorum. & licet posuerimus q̄ ipsi errauerint in aliquibus ex rebus scientiarum diuinarum, nos tamē non ratiocinabimur de errore eorum, niſi ex canonibus, quos notificauerunt nobis in scientia Logicæ, & determinamus q̄ ipsi non vilipēderent nos de eo, q̄ sumus in errore, si fuissent secundum opinionem eorum. quoniam intentio eorum est notificare veritatem. & licet non fuerit eis niſi hoc intentum, sufficit hoc in laude eorum: q̄q̄ nēmo dieat in scientijs diuinis sermonēm, cui sit fidelitas: & nēmo euadit: ab errore, niſi is, cui

A cui tribuit Deus glo. rem diuinam præter naturam hominis, sicut sunt Prophetæ. & nescio quid lucratus est iste vir in talibus rebus, peto à Deo veniam de vilipensione sermonis, & facti. Quod autem recitauit de credulitate eius, qui sequitur fidem in his rebus, est id, quod dicunt verificantes Philosophorum. nam sermo dicentis q̄ scientia Dei, & attributa eius non considerantur, & nō comparantur attributis creaturarum, ita q̄ dicit q̄ sunt substantia, aut addita substantiæ, est sermo verificantum ex Philosophis, & verificantum alio-

B rum ex hominibus scientiæ, & Deus dirigit ad veritatem.

A L G A Z E L.

A It Alga. Si autem dixerit, hoc dubium sequitur fm opinione Auicē. cùm existimauit q̄ pri-
mum scit aliud: verificantes vero ex Philosophis determinauerunt q̄ ip-
sum non scit, nisi seipsum, & aufer-
tur ab eis hoc dubium. Et dicimus
labor videtur esse dedecus in hac o-
pinione. & nisi esset in vltimitate
mollitiei, & debilitatis, non dimis-
serit posteriores, tenere eam. Nos au-
tem ostendemus modum dedecoris
C in ea qm̄ in ea est q̄ causata eius es-
sent digniora eo. nam Angelus, & ho-
mo, & vnaquaq; intelligentiarū scit
seipsum, & principium suum, & scit
aliud: Primum vero non scit nisi se-
ipsum: ergo est diminutum in com-
paratione ad quemlibet hominum,
quanto magis Angelorum. Imo etiā
bestiæ cum earum sensatione sui ip-
sius sciunt alia præter se. & nō est du-
biu m q̄ scientia est nobilis, & priua-
tio eius est diminutio. Quare ubi
est dictum eorum q̄ ipsum est de-
syderatum, & desyderas, & est ei glo-

ria perfecta, & pulchritudo adimple D-
ta? & quare quoq; pulchritudo est en-
ti simplici, non habenti quiditatem,
nec verificationem, neq; scientiam
de eo, quod currit ī mundo, & de eo,
quod sequitur à substantia eius, &
prouenit ab eo: & q̄ diminutio est
maior ista in scientia Dei? O q̄ ma-
xime admirabitur intelligenseo, qd̄
profunde speculati sunt de intellec-
tis fm existimationem eorum: de-
inde finit speculatio eorum ad hoc,
q̄ Deus Deorum, & causa causatorū
non habet scientiam omnino de eo,
quod currit in mundo. & que est dif-
ferentia inter eum, & mortuum, ni-
si q̄ scit seipsum? & que est perfectio E
in scientia sui ipsius, cum ignorau-
erit aliud? & hæc opinio non indiget
in imaginatione dedecoris eius lo-
quela cum Melodia, & Rhetorica.
Deinde dixit eis q̄ isti non euadunt
à pluralitate cum reductione eorū
ad hoc dedecus. Nam nos dicimus,
aut scientia eius est alia à seipso, aut
cadem. si dicitis q̄ est alia, tūc est plu-
ralitas. si vero dicitis q̄ sit eadē, que
ergo est differentia inter vos, &
dicentem q̄ scientia hominis de seip-
so est ipsem? & est demētia, & stul-
titia, cum intelligat esse sui per ali-
quid existens in eo, quod nonappa-
ret in substantia eius, deinde aufer-
tur illa occultatio, & excitatur, & re-
ducitur ad se, & tunc erit considera-
tio eius de seipso alia a substantia ei⁹
absq; dubio. Si vero dicitis q̄ hō est
priuatus scientia de substantia sua,
& innouatur ei, & erit alia ab ea sine
dubio, dicimus q̄ alietas non scitur
in innouatione, & copulatione. nam
identitas rei impossibile est vt inno-
uetur supra tem, & alietas rei, cum se-
paretur à re, non redit idem, & non

Disputatio

A V E R R O E S.

Gexit quia sit aliud. Si autem primum non defecit esse sciens de se ipso, non indicat quod scientia eius de se ipso est ipsummet. & ampliata est cogitativa in considerationem substantiae, deinde in innovationem considerationis. & si hoc esset, ipsamet substantia non potuisset imaginari hanc considerationem. Si vero dixerit substantia eius est intellectus, & scientia, & non habet substantiam, deinde scientia existit in eo, dicimus delusio est manifesta in hoc sermone. nam scientia est attributum: & attributum est accidens determinans re,

H cui attribuitur. & sermo dicentis est in seipso intellectus, & scientia est si cut dicere est posse, & voluntas, & ipsum existit in se. Si autem hoc dicatur ei, est quidem sicut sermo dicentis de nigredine, & albedine quod existens in se, & quantitate, & quadratura, & trinitate existit in se, & sic in omnibus accidentibus. Attamen via, quae facit falsitatem, ut sint attributa corporum in se absque corpore, quod est praeter attributa in alio, est via in scientia, quod attributa viuentis ex scientijs, & vita, & posse, & volun-

Itasetiam non existunt in se, sed existunt in substantia, nam vita existit in substantia, & ex ea erit vita eius. & sic scientia existit in substantia, & erit sciens ex ea. & sic alia attributa, ergo non solum proferunt primo negationem aliorum attributorum, & negationem verificationis, & quiditatis, sed et negant ab eo existentiam in seipso: & id reducunt in veritatē accidentium, & attributorum, quae non habent existentiam in seipsis, ita quod nos declarabimus postea diminutionem eorum à producendo rationem. quod sciat de se ipso. & alia questione est separata.

A It Auer. Sermo in Scientia Dei glo. de se & de alio est prohibitus, cum sit topice hora disputacionis, quanto magis ponere eum in scriptis. nam non peruenit intelligentia vulgi ad tales profunditates. &, cum disputatur cum eis in hoc, destruitur dininitas apud eos. quare disputatione cum eis in hac scientia prohibita est, cum sufficiat in felicitate eorum ut intelligent in hoc id, quod potest percipere intelligentia eorum.

Quare lex, cuius intentione prima fuit docere vulgus, non defecit circa intelligentiam harum rerum de Deo glo. ex eo quod sunt in homine, sicut dicit ipse glo. Non erit tibi Deus alienus. & dixit Qui non vident, nec audiunt. & dixit Oculos habent, & non vident, sed indigunt ad faciem dum intelligere aliqua de Deo glo. assimilatione eius instrumentis humanis, ut dixit Manu eius fundauit terram, & dextra eius mensurauit cœlum. Et haec quidem questione est propria sapientibus, quos dedicauit Deus veritati. unde uero debent poni in scripturis, nisi in libris positis in via demonstrativa: & sunt quorum mos est ut legantur secundum ordinem, & post acquisitionem scientiarum aliarum, M quae impediunt multos homines à speculatione in eis modo denostratio, cum fuerint perfectæ creationis conuenientis cum paucitate reperiendi hanc creationem perfectam in homine. Sermo autem de his rebus cum vulgo est, sicut qui dat potum venenorum multis corporibus animalium, quibus sunt venena. nam venena sunt res appropriatae: quia aliquod erit venenum proprium aliqui animali, quod erit nutrimentum

Quod est
et debet
tradi
vulgari
quod fa
tibus,

A in alio atali. & sic est dispositio in opiniōnib⁹ cum hominib⁹, s. q̄ aliquis erit opinio, quæ erit venenū in ali⁹ quibus hominib⁹, & nutrimentum in aliis. & qui ponit q̄ opiniones omnes sint conuenientes omnib⁹ hominib⁹ est, sicut qui ponit oīa esse nutrimentum omnibus hominib⁹. & qui prohibet speculationē ab eo, cui dēt tribui est, sicut q̄ ponit cibos oīes venena oīibus hoīibus. & non est sic, sed est in eis aliquod, quod est venenū aliquibus hoīibus, & nutrimentum aliis. & qui dat venenū ei, cui ē conuenies, debet inculpari, licet fuerit aliis nutrimentū. & qui prohibet

naturæ earū, s. substantiæ, & accidētia, D. Et inuenierunt q̄ ea, quæ habēt quiditates, in rei, veritate sunt corpora. Et intelligimus per quiditates corporum attributa reperta in eis, quibus corpora illa sunt in actu, & appropriata in aduentu alicuius actionis, & operationibus proueniētib⁹ ex eis. Differunt autem hæc attributa ab accidentib⁹ apud eos. qm̄ inuenierūt accidētia res additas substantiæ demonstratæ existenti in se, indigenia quidē substantiis, in quibus existunt, & substantiæ quidē nō indigēt existentia eorum in eis, s. accidētū.

B Et inuenierūt hæc attributa, quæ nō sunt accidētia, non addita substantiæ, sed sunt ipsamēt verificatio substantiæ demonstratæ existētis per se: ita q̄, si imaginaretur ablatio illorū attributorum, auferetur substantia. Et sciuerūt hæc attributa in entibus demonstratis, s. corporibus ex operationibus vniuersiūsq; corporis, ex corporibus illis eis propriis. exēpli gratia qm̄ ipsi comprehendērunt attributum, quo fuit planta plāta, ex operatione eius sibi propria: & attributa, quibus viuens est viuens, ex operationibus viuētis sibi propriis. & sic

C comprehendērunt q̄ sunt in inanimatis formæ huiusmodi sibi p̄prias propter operationes in animatorum sibi proprias. Deinde, cū consyderauerunt in his attributis, sciuerunt q̄ sunt in subiecto huius substantiæ. & cognitum fuit eis hoc subiectum ex conuersione entium demonstratorum ex specie ad speciem, & ex genere ad genus cum conuersione attributorum, & mutatione eorum. ver. g. conuersio naturæ ignis ad aerem, cū auferatur attributum, ex quo p̄uenit operatio ignis. & est id, quo

M iij ignis

a : qua
a : cō-
a : illoſo - sydērātūt in oīibus cōprehēnsib⁹
i entia libus. inuenierunt q̄ sunt dupliciter.
nsydera rūt, ea- aliquod. n. est cōprehēnsibile sen-
rūt, ea- su, & corpora existentia in se demō-
es, ac ac strata, & accidentia demonstrata in
fētia in corporib⁹ illis: & aliquod compre-
nerunt. hēnsib⁹ in intellectu, & sunt quidi-
pu. ; tates rerum illarum sensibilium, &

Disputatio

Gignis est signis ad attributum, ex quo prouenit operatio aeris sibi propria & est id, quo aer appellatur aer. Et **P**assio ratiō fuit in ueniēdi su biectū : opatio ve to formā. sum pserūt rōnē de operatiōe ex par te formæ. qm̄ impossibile est vt ima gine ē p sit actio, & passio ex re, quæ sit vnius naturæ. Et crediderunt ex hoc q̄ omnia corpora agentia, & pa tientia sunt cōposita ex duabus natu ris, agēte, & paciente: & appellauerūt agens formam, & quiditatē, & substā

Htiā: & appellauerunt patiēs subiectū, fundamētū, & materiā. & patiuit eis ex hoc q̄ ista corpora sensibilia non sunt corpora simplicia sicut appareat sē fui, nec cōposita ex corporibus sim plicibus: cūm oē corp⁹ habeat actio nem, & passionēl. Et opinati sunt q̄ ea, quæ apprehendit sensus ex istis, sunt corpora demōstrata, cōposita quidē ex duobus istis: quorum vñū appellauerūt formā, aliud vero ma teriam. & id qd̄ cōprehēdit intellectus ex istis sunt formæ, quæ sūt intellecta, & intellectus, cūm abstraxerit ea intellectus ex rebus, quibus existūt,

Iscilicet eo. quod appellauerūt subie ctum, & materiam, & esse accidētiū diuiditur intellectu in has duas na turas: licet subiectum eorū in rei ve ritate, sc̄ sedes, in qua fuerint, sit cor pora cōposita ex his duob⁹. Et, cūm distinctæ fuerūt apud eos res intelle ctuales a rebus sensibilibus, & decla ratum fuit eis q̄ sunt in sensibilibus due naturæ, quarū vna est potentia alia vero actus, considerauerūt quæ duarum naturarum p̄cedit aliam: & inuentunt q̄ actus precedit poten tiam, cūm agens sit prius acto. Et con syderauerūt in causis, & causatis,

& finitur processus in eis ad causam primā, que est in actu, & est causa pri ma oīum causarum, & affītaue runt q̄ sit actus purus, & q̄ in ea ni hil sit potentia omnino. nam, si esset in ea potentia, esset causata aliquo modo, & causa aliquo modo, & non esset prima. Et, qm̄ omne compositum ex attributo, & re cui attribuiē, est in eo potentia, & actus, sequitur apud eos vt non sit Primum, compo situm ex attributo, et eo, cui attribui tur. & cum fuerit apud eos oē, quod est immune à potentia, intellectus, sequitur apud eos, vt Primum sit in tellectus. Hęc est via Philosophorū **L** conclusa breuiter. Siautem fueris ex hoībus perfecte creationis dispo sita ad recipiendum scientias, et eris ex hoībus constantiæ, & ocij, iubeo profecto tibi vt incumbas libris Phi losophorum, & scientijs eorum, ad hoc vt habeas id quod est in libris eorum ex veritate, aut cōtrario eius Si vero fueris ex eis, quibus deficit vnum horum trium, iubeo vñcū bas dictis simplicibus legis, & nō cō syderes in his credulitatib⁹, quæ sūt in Mauris. nam, si tu eris ex eis, non eris quidem nec ex hominibus veri tatis, nec ex hominibus legis. & hoc **M** est, quod mouit istos homines ad cre dendū q̄ hic substantia, quam inuenierunt, sit principium mundi, & q̄ sit simplex, & q̄ sit scientia, & in tellectus. Et, qm̄ viderunt q̄ ordo hic repertus in mūndo, & partibus ei⁹ p̄uenit ex scientia p̄cedenti, deter minauerunt, q̄ hic intellectus, & scien tia sit principium mūndi: qd̄ fuit cau sa vt reperiatur, & vt sit intellectum & hoc profecto est distans à primis notitijs, & rebus famosis, ita quod im posse est vt exponatur vulgo ēt, & multis

A & multis ex hoībus : & est prohibi-
tum ei, cui est veritas patefacere hoc
ei, cui non est via ad habendum ve-
ritatem. nam esset, ac si interfecisset
eum. Appellant autem separatum
à materia substantiam: quoniam in
uenerant definitionem propriam
substantiæ, quod est id, quod exi-
stit per se. et, cùm primum sit cau-
sa omnis eius, quod existit per se ex
entibus, ideo est dignus noīe substā-
tiæ, & noīe entis, & noīe scientis, &
nomine viueis, & oīum rerū, quas
influxit entibus, & præcipue, & quic
quid est earum ex attributis perse-
ptionis.

B Reliquum vero, in quo vi-
tuperauit iste vir hanc opinionem,
est res, cui non est inspiciendum nisi
à vulgo, & vilibus hominibus: & sūt
quibus prohibitū est eis audire hūc
sermonem. Et, cùm dixit & quæ
pulchritudo est enti simpli, non
habenti quiditatē, nec verificatio-
nem. nec scientiam eius, quod sit in
mundo? nec eius, quod sequitur ex
substantia eius, & prouenit ab ea?
vñq; ad finē sermonis, est sermo cor-
ruptritus totus. Nam, si ipsi ponerent
quiditatē remotam à subiecto, tūc
profecto erit remota ab attributis,

C & non erit subiectum attributis, nisi
esset in subiecto, & esset composita
intellectus ex natura potentiæ, & natura actus. Et
imus ha- est habēs quiditatē, quæ est simpli-
tē quidi- citer & entia non erunt habēta qui-
tem sim- citate, nisi mediante ea. Et est ens
icitate: re dicitatē, nisi mediante ea. Et est ens
qua vero scientiæ de entibus simpliciter: qm̄
iuia ha- entia sunt intellecta, & reperta ex
et quidi- scia eius de seipso, nam cū fuerit ip-
ante. sum causa quod entia reperiantur,
& sunt intellecta, & sunt entia in qui-
ditatibus suis, & intellecta propter
scientiam eius, ergo ipsum est cau-
sa qd̄ quiditates eorum reperiantur,

& sunt intellecta. Philosophi autem D
negauerunt de eo qd̄ sit scientia eius
de entibus, vt scientia hoīs de eis, qui
est causatus ab eis. ergo scientia eius
de entibus est in contrarium sci-
entiæ hoīs, cùm fuerit facta demon-
stratio de hac specie sciētiæ, attamē
fim opinionem sectæ Astartiæ nō ha-
bet oīno quiditatē, nec substantiā
qñ esse substantiæ non habētis qui-
ditatem, nec qd̄ ipsa sit quiditas, non
intelligitur: licet quædā pars Astartiæ
sectæ opinetur qd̄ sit quiditas ei pro-
pria, qua discernitur substātia eius
ab aliis entibus. & hēc quiditas apud E
Sophios est quod significatur p no-
men Dei magni. Cum autem dixit
iterū dicatur istis non euadūt à plu-
ralitate cum reduktione eorū in hāc
vili pensionem, nā nos dicimus aut
scia eius est alia à substantia eius,
aut est eadem. si dicitis qd̄ sit alia, ec-
ce qd̄ est pluralitas. si vero dicitis qd̄
sit eadem, quæro quæ differentia est
inter vos, & dicētem qd̄ scientia hoīs
de se ipso est ipsem, est profecto
sermo in vñlimate molitici, & de-
bilitatis. & qui loquitur in eo est di-
gnior hoībus verecundia, & vitupe-
rio: qm̄ est inconueniens vt perfe- F
ctum remotum ab attributis iano-
uationis, & mutationis: & diminu-
tionis sit in denominatione diminu-
ti, & mutabilis. nam homo, ex eo qd̄
est quid compositum ex subiecto, &
scientia reperta in hoc subiecto, ne-
cessere est vt sit scientia eius alia à sub-
stantia eius aliquo modo, vt dictū
est, cùm subiectum sit causa muta-
tionis scientiæ, & substātiae. Et, quo-
niā homo est homo, & dignior
omnibus entibus sensibilibus, pro-
pter intellectum copulatum substā-
tiæ suæ, non ex seipso, necesse est vt
M iiiij ille,

Disputatio

G ille, qui est ex se ipso intellectus, sit dignior omnibus entibus, & sit remotus ab omni diminutione, quæ reperitur in intellectu hominis. Et, cū dixit, si autem dicatur substantia eius est intellectus, & scientia, nec habet substantiam, & postea scientiam existentem in ea, dicimus quod stultitia apparet in hoc sermone, nam scientia est attributum, & accidens determinans rem, cui attribuitur. Et sermo dicentis de nigredine, & albedine, & eo, quod existit ex se, & quātitate, & quadratura, & trinitate quod cōsistat in se, & sic in omnibus accidentibus, vsq;

H ad & sic in aliis attributis, dicimus quod malignitas, & fallacia magis videtur in sermone eius. quoniam declaratum est, quod reperitur aliquod attributum, quod est dignius appellari substantia, quam substantia existēs per se, & est attributum, quo hæc substātia, existens per se, existit per se. nam declaratum est quod subiectum huius attributi non est aliquid existens per se, nec repertum in actu, sed inest ei existētia per se, & esse in actu ex hoc attributo, & est in suo esse modo, quo sit recipiens accidentia, licet appareat in aliquo eius quod indigeat subiecto.

In rebus, quæ mutantur, quia funda mentum in accidentibus est ut existant in alio : & fundamentum in quiditatibus ut existant in se, nisi id, quod evenit hic in rebus generabilibus, & corruptibilibus de indigētia quiditatium earum subiecto. & hoc profecto attributum est distantissimum omnium à natura accidentiū : & assimilari apud eum scientiam, quæ est ibi accidentibus, quæ sunt hic, est in ultimitate mollitiei: & est quid debilius, & leuius sermone ei⁹, qui dicit animam esse accidens, vt

trinitatem, & quadraturam. Et hoc K sufficiat in destructione hui⁹ sermonis totius, & debilitatis eius. Et appellatur hic liber Destructio simpli citer, non autem destructio Philosophie. O quantum est distans natura scientiæ à natura accidentis, & præcipue scientia primi glos. & cùm fuerit in ultimitate distantia à natura, accidens est in maxima remotione indigentia subiecti.

DISPUTATIO. VII.

De destructione sermonis eorū, quod primum impossibile est L vt communicet cum alio in genere, & separetur ab eo differētia aliqua: et quod non dirigitur ad id verificatione intellectus diuīsto in genus, & differentiam.

ALGAEZEL.

It Alga. Et determinauerunt in hoc, & edificauerūt supra id, quod cùm non cōmunicetur cū alio in re generica, non separatur ab ea in re differentiali. ergo non erit ei definitio, nam definitio sit à genere, & differētia, & quicquid non habet compositionem. nō hēt definitionē, & hēc quidē est spēs compōnis. Et existimauerūt quod sermo dicentis quod in eo, quod æquaf causato primo, cùm sit ens, & substātia, & cā alterius, & separatur ab eo in alio, absq; dubio nō est cōicatio in gñe, sed est cōicatio in cā, sequenti vñ. Et

A Et est quidem differentia inter genus, & consequens in rei veritate, litterat non differant in vniuersalitate, ut scitum est in Logicis, nam genus substantiale est vniuersale dictum cum responsione quid est, & ingreditur in quiditatem rei definitam, & notificat substantiam eius. esse enim hominē animal, ingreditur in quiditatē hominis, s. vita, & est genus esse vero genitum, seu creatum est quid consequens ei, à quo non separatur omnino, sed non ingreditur in quiditatē, licet fuerit consequēs.

B Vniuersale, & scitur hoc in Logicis. Evidentia vera, quę non latet. Et existimauerunt quę esse non ingreditur omnino in quiditatē rerum, sed est relatum quiditati, aut copulatū, quod non separatur, ut cœlum, aut quid superueniens, postquam nō fuerat res innouata. ergo communicatio in esse non est communicatio in genere, sed communicatio eius, ex eo quę est causa alterius, sicut sunt alii cause, est communicatio relativa, & consecutiva. & nō ingreditur etiam in quiditatē. nam principium, & esse non facit vnumquod-

C que eorum consistere substantiam, sed consequuntur substantiam post constitutionem substantiæ per partes quiditatis eius. & non est cōmunicatio in eo, nisi communicatio in consequenti vniuersali, quod sequitur substantiam consecutionis eius, non autem in genere. quare nō definimus res, nisi per constituentes eas. si vero definimus per consequētes, erit descriptio ad discernendum, non ad formandum veritatē rei. nam non dicitur in definitione trianguli quod est is, qui habet tres angulos æquales duobus rectis, licet

D hoc fuerit consequens vniuersale omnibus triangulis, sed dicitur quę est figura, quam circundant tria latera. Et sic est communicatio in eo quę sit substantia, nam esse substantiam est quę sit ens non in subiecto: ens autem non est genus, cum enim copuletur ei aliquid negativum, & est quę non sit in subiecto, non sit genus constitutiuū: sed, si copulentur ei consequētia eius, & dicitur ens in subiecto, non numeratur quidem genus per accidens, nam qui scit substantiam per definitionem eius, quę est quasi descriptio eius, & est quod est ens non in subiecto, nō scit quod sit E ens, quanto magis vt sciat quę sit in subiecto, aut non in subiecto. sed, cū dicimus in descriptione substantiæ quę est ens non in subiecto, intelligimus quę sit verum quę reperitur ens non in subiecto, & nō intelligimus quę sit ens in actu dispositione abstractionis: ergo non est communicatio cum eo cōmunicatio in genere, sed communicatio per constituentes quiditatē est communicatio in genere, ducens separationem postea cum differentia. Primum vero non habet quiditatē, nisi esse necessarium, nam esse necessarium est F natura verificationis eius, & quiditas eius in se est ei, & non alteri. &, cum necessitas in esse non fuerit natura vera, & quiditas in se, nisi communicet cum alio, & non separatur ab eo differentia specifica, ergo non habet definitionem.

AVERROES.

A It Auer. Hęc est summa eius quod recitauit nomine Philo sophorum in hoc sermone, & in eo est veritas, & in eo est falsitas. Cum autem

Disputatio

Gaute dicunt q̄ Primum impossibile est ut communicet cum alio in genere, & separetur ab eo differencia, si intelligunt per genus, quod dicitur vniuoce, est verum. & sic differentia, quæ dicitur vniuoce, quoniā omne, quod est huiusmodi, ē compositum ex forma vniuersali, & particulari. & hoc est id, cui reperitur definitio. Si vero intelligunt per genus genus dictum per prius, & posterius, reperitur ei genus, & est ens exempli gratia, aut res, aut esse, aut substantia. & iam erit ei definitio ex hac specie definitionis. nam talibus

Hdefinitionibus utimur in scientiis, ut dicitur in definitione animæ q̄ sit perfectio corporis naturalis, organici. & sicut dicitur in definitione substantiae q̄ est eus non in subiecto. Attamen istae definitiones non sufficiunt in notificatione rei, sed faciunt ad dirigendum ex hoc ad unum quodq; eorum, quæ ingrediuntur sub talibus definitionibus, & ad imaginationem eius cum eo, quod est ei proprium. Cum vero dixit nomine Philosophorum q̄ nomē entis significat de substantiis rerū consequē vniuersale, eius est sermo falsus. nam declarauimus hoc in multis locis, & nemo eorum dixit hoc, nisi Auicenna tantum. quoniā, cū est inconueniens apud eum ut sit genus dictum vniuoce, & est inconveniens quoq; apud eum ut sit nomine æquiuocum, existimauit q̄ sit nomen significans consequens vniuersale rebus. & quicquid dixerint de substantia, sequitur de consequenti, licet consequens non dicitur de eo cum responsione quid est.

Interius, si significaret consequens rerū, aut significaret hoc consequē vniuoce, aut æquiuoce, aut consecutio alio. Si significaret vniuoce, q̄ro quomodo reperitur accidentis, dictū vniuoce de rebus diuersis in substantia. & puio q̄ Auicenna concedit hoc, & est falsum, quoniam erit rerum diuersarū aliquid, quod et vniuocum, & vnum, nō ex eo quod res illæ diuersæ conueniunt in una natura. nam sequitur necessario ut sit consequens vnum naturæ vnius, sicut actio una prouenit etiam à natura una. &, cum hoc fuerit falsum, ergo nomine entis significat de rebus substantias propinquas adinuicem. **L**& aliqua in hoc perfectior est alia. quare res, quarum esse est tale, eē in eis est primum, quod est causa aliorum, quæ recipiuntur in hoc gemitre. ver. g. cum dicimus calidum dicitur secundum prius de igne, & poterius de rebus calidis. & quod dicitur secundum prius de eis, & est ignis, est causa ut alia sint calida. & sic est in intellectu, & principio, & substantia, & similibus nominibus. & pluri mæ naturarum eius, quod comprehendit scientia Diuina, sunt huius generis, & nomina talia reperiuntur in substantiis, & reperiuntur in accidentibus. Quod autem dixit de descriptione substantiæ nihil est. sed enī genus substantiæ, assumptū in definitione eius eo modo, quo assumuntur genera harum rerum in definitionibus earum. & iam declarauit hoc Alpharabius in libro suo de demonstratione. & id, quod est apud Philosophos, est dignius hoc. Auicenna autem errauit. quoniam, cum ipse videt q̄ nomen entis significat verū idiomate Arabico, & qd significat verum significat accidentis pculdubio, sed in rei veritate significat

A ficit verificationem intellectorum secundorum, scilicet rationabilium, existi maut ipsi, cum vntuntur eo translatores, significat hoc idem. & non est sic, sed intelligunt per id translatores significare id, quod significat nomen substantiae, & rei. Et iam declarauit hoc Auiyesa in libro nominum, & notificauit ipsi una causarum errorum euidentium in hoc est, quoniam nomen entis est in figura deriuati, & deriuatum significat accidens.

Atamen in rei veritate est in radice idiomatici deriuatum, sed quoniā translatores non inuenierunt in idi-

B mate Arabico vocabulum significans id, quod diuidunt Antiqui in substantiam & accidens, & potentiam & actum. scilicet vocabulum, quod sit prima radix, & non deriuatum, ideo pertulerunt aliqui eorum per nomine entis, non quod intelligatur de eo deriuatum, quod significat accidentes, sed id, quod significat nomen substantiae, & est nomen artificiale, non autem idiomaticum. Et aliquis eorum propter dubium, quod euenit in hoc decreuit ut proferat rem, quam intelligit idioma Graecum dicere de eo, proferēs per dictiōnem entis id,

C quod significat copulam prædicati cum subiecto, quoniam vidit quod hoc est propinquius significationi huius rei. & usus est loco nominis entis nomine esse. sed ipsum etiam est diuersum ab hac dictiōne aliquo regimine, quod non reperitur in Arabico. quare inclinavit alia secta ad nomen entis. ens vero, quod est verum, est cuius intelligentia est diuersa ab intelligentia quiditatis. & propter hoc aliquis potest scire quiditatem, & non sciēt ēē. & hoc est aliud. à quiditate in composito de necessi-

tate. Attanien ipsum, & quiditas in D simplici est idem, non autem id, quod significauerunt translatores per nomen entis. nam est ipsamet quiditas. Et, cū dicimus ipsi entis aliquod est substantia, & aliquod accidens, debet intelligi per ens, id, quod significant translatores, & est significatio dicta p̄ prius & posterius de substantiis rerum diuersarum. Et, cum dicimus ipsi substantia est ens, debet intelligi id, quod intelligitur de verro. & sic etiam, cum intelligimus de interrogatione famosa apud Antiquos. & est an ens est unum, aut plura. & est de qua loquitur Arist. cum E Parmenide, & Melisso ex Antiquis Primo Physicorum. & non debet intelligi de hoc, nisi id, quod significat substantia. si enim ens significaret accidens in subiecto, erit sermo dicentis quod ens est unum contradicens sibi ipsi. & hoc totum est manifestum ei, qui assuetus est in libris Philosophorum. Et, cum complevit adaptare sermonem eorum, incepit dubitare eis.

A L G A Z E L.

A It Alga. Hæc est intelligentia opinionis eorum & sermo contra eam est dupliciter interrogatio, & destrutio. interrogatio autem est ut dicatur eis hæc est narratio opinionis, quero unde sciuitis hoc esse falsum in Primo? adeo quod adfiscatis super illud remotionem secundationis, quoniam dixistis ipsi Deus non debet communicare cum alio, & separari ab eo in aliquo: & id, in quo est aliquid, quo communicat cum alio separatur ab eo, est compositum, & compositione in eo est falsa.

Disputatio

G

A V E R R O E S .

A It Auer. Iam dixi q̄ hoc sequi tur propter communicationē quæ reperitur ex parte generis dicti vniuoce, non autem ex parte generis dicti secundum prius & posterius. & cum ponitur cum Deo Deus in gradu Primi in deitate, tunc erit nō men Dei dictum de eis vniuoce, ergo est genus. & oportet vt diuidant ab inuicem aliqua differentia, & erit quilibet eorum compositus ex gene re, & differentia. Philosophi autem non concedunt de ente antiquo aliquam communicationem in gene-

H re omnino. Si vero dicitur de eo se cundum prius, & posterius, necessē ē vt prius sit causa posterioris.

A L G A Z E L .

A It Alga.contradicens eis. Et dicimus hæc species compositio nis vnde scitis q̄ sit falsa? & non est ratio de hoc, nisi sermo recitatus no mine eorum de ablatione attributo rum, & est q̄ compositum ex gene re, & differentia aggregatur ex partibus. & si possibile esset alicui partium, aut omnibus esse absque alia, erit ipsa necessarium in esse, alia ve ro non erit necessarium. &, si nō est

I verum eē partium præter aggregatum, & aggregati præter partes, erit totum causatum, indigens alio. & iā locutus sumus de eo in attributis, q̄ hoc non est falsum in cessatione emanationis. & demonstratio nō infert nisi cessationem emanationis. Magnificationes autem, quas falso inuenierunt de necessitate attributi necessarii in esse, hoc quidem non demonstrat ratio. &, si esset necessarium in esse id, quod dixerunt ipsi, & est q̄ non sit in eo pluralitas, tūc non indigeret in consistentia eius

alio: igitur non est probatio de affir matione necessarij in esse, sed probatio de cessatione emanationis cārum. & hoc est, cui respondemus in attributis. & est in hac specie magis manifestum. nam diuidi aliquid in genus, & differentiam non est sicut diuidi aliquid in attributum, & id, cui attribuitur. nam attributum est aliud à substantia, & substantia alia ab attributo. species vero non est alia à genere omnimode. &, quotiescunq̄ nominamus speciem, nomi namus genus cum additione. &, cū nominamus hominem non nomi namus nisi animal cum additione L rationis. Igitur sermo dicētis an humanitas sufficeret absque animalita te est, sicut sermo dicentis an huma nitas sufficiat in seipso, cum includi tur cum ea aliquid aliud. & hoc remotius est à pluralitate, quām sit at tributum, & id, cui attribuitur. Et q̄ro quomodo erit falsum, vt cesset emanatio causatorum ad duas cau sas, quarum una est causa cœli, & alia causa elementorum, aut una est causa intelligentiarum, & alia causa corporum omnium, & erit inter ea dfia in re, vt est dfia rubedinis, & calidi in eodem subiecto, quæ diffe runt re, absque eo q̄ ponatur in rubidine compositio generis, & differen tiae, modo, quo recipit separatio nem sed, si fuerit ei pluralitas, ē spe cies pluralitatis, quæ nō ingrediuntur in esse substantiæ: quæro quomodo hoc erit falsum i causis? & cum hoc declarabit eos non posse remoue reduo Deosagentes.

A V E R R O E S .

A It Auer. Compositio autem, quæ est inter genus, & differē tiae, est eadē cōpositio, quæ est rei, quæ

A q̄ est in potentia, & rei, quæ erit in actu. qm̄ natura, quam significat genus non reperitur in actu aliquo tempore, nisi ex natura, quæ appellatur differentia, & forma. & omne id, quod est apud homines compositum ex duabus ipsis naturis, est generabile, & corruptibile, & habet agēs. nam differentia est ex conditione esse generis, in eo q̄ est in potentia, & non reperitur nudum differentiam. & copulatio vnius cuiusq; eorum alterius in aliquo modo cōdō in esse alterius. & id ē impōle est ut sit causa cōditio. nis esse sūi ipsius, ergo est ei de ne-

B cessitate causa, & est illa, quæ tribuit ei esse, cum copulauerit conditionē cōditionato. Et apud eos etiam est ut recipiens in rei veritate sit id, qđ est potentia tantum. nam, si esset actus, est per accidens : receptum vero est id, quod est actus. &, si esset actus, est per accidens. nam nō discernitur, & cognoscitur receptū ī eo à recipiente, nisi ex eo q̄ vnum eorum est in potentia alterius rei, & est in actu res recepta: & oē, qđ est ī potentia alterius. necessario recipit illud aliud, & spoliatur ā re, quæ ē in actu. & ideo, si reperitur hic recipiens in

C actu, & receptum in actu, ambo qui dem existunt in se: sed recipiens est corpus necessario: nam receptio reperitur prius corpori, aut ei, quod ē in corpore. accidentia. n. non attribuitur eis receptio, nec forma, nec superficies, nec linea, nec punctus, nec vniuersaliter id, quod non dividitur. agens autem non in corpore iam declaratum est demonstratiue: recipiens vero nō corpus, nec in corpore est falsum. Sed id, de quo dubitauerunt circa intellectum, qui est ī potentia, est, quoniam, cum compo-

situm ex attributo, & eo, cui attribui D tur, non additur substantia, erigeretur, & corruptibile, & erit corpus necessario. si autem esset compositum ex eo, cui attribuitur, & attributo additis substantiae, absq; eo q̄ sit in eo potentia in substantia, nec potentia ad attributum illud, vt dicunt Antiqui de corpore cœlesti, ne cesset est ut sit habens quantitatem, & ut sit corpus. nam, si auferetur corporeitas à substantia illa subiecta attributo, auferet ab eo q̄ sit recipiens sensibile: & sic auferetur comprehēsio sensus illius attributi, & fient attributum, & id, cui attribuitur amo E bo intellectus, & fiet idem simplex: qm̄ intellectus, & intellectum īā apparet de eis, q̄ sunt idem, cum pluralitas sit eis per accidens, s. ex parte subiecti. Deum homines ponere substantiam, & attributa addita substantia nihil aliud est nisi ponere corporis tantum, & accidentia posita in eo. Et ipsi non considerant q̄, cū ipsi auferunt quantitatem, quæ est corporeitas, auferunt q̄ sit in eo aliquid sensibile, non autem q̄ non sit ibi nec subiectum, nec prædicatum. si vero ponent subiectum, & prædicatum separata à materia, & corpore, sequeretur ut sit intelligens, & intellectum. & id est vnum, simplex, & verum. Cum autem dixit q̄ falacia eorum tota est: quoniam est ex appellatione eorum necessarium in esse: &, cum fecerit loco huius id, quod non habet causam, non sequitur primo id, qđ intulerunt ex attributis sequentibus necessariō in esse, non est verum. qm̄, cū positum fuerit ens non habēs causam, necessare est ut sit necessarium ex se: sicut compositum, cum fuerit necessarium ex se, ne-

Disputatio

C se, necesse est ut non sit ei causa: &, cum non fuerit ei causa, multo dignius est ut non dividatur in duo. s. causam, & causatum. Positio autē Loquentium q̄ Primum sit compositum ex attributo, & eo, cui attribuitur, determinat q̄ sit ei causa agens. ergo non erit causa prima, nec necessarium in esse, & est contrariū eius, quod posuerunt, q̄ sit ex entibus, in quibus sunt attributum, & id, cui attribuitur idem simplex. & hic non debemus reiterare quod dictum est de eo superius, & protelare sermonem in eo. Ad id autem, qd'

H dixerunt quod Deus glo. si non est falsum dicere de eo q̄ sit compositus ex eo, cui attribuitur, & attributo addito ei, multo dignius ē ut nō sit falsum dicere q̄ sit compositum ex eo, cui attribuitur, & attributo, quod est idem, quod id, cui attribuitur, iam profecto diximus quō est falsum, & quomodo non est falsum & elī, quia sunt separata à materia. Cum autem dixit q̄ demonstratio eorum de ablatione secundationis non prohibet quin sint hic duo Dij, quorum Vnus est causa celi, exempli gratia, & alius causa terræ: aut v-

Inus eorum causa intellecti, & alius causa sensibilis ex corporib⁹: & erit inter eos dñia non determinans contrarietatem, sicut dñia, quæ est inter rubedinem, & caliditatem, quæ periuntur in uno, & eodē subiecto. Et est sermo non verus. nam, cum tribuitur innovatio enī, & principium eius naturæ vni, & substantiæ vni, non diuersis naturis, necesse est ut, cum ponitur aliquid illius naturæ, & quale in natura, & intellectu naturæ primi, ut sint communicantes in attributo, & differentes in attribu-

to. & id, quo differunt, aut erit ex spe- **L**cie dñiæ hoīum, aut specie dñiæ sp̄cierum. si ex specie dñiæ specierum, dñ de eis nomen Dei æquivoce. & hoc est aliud ab eo, quod positū est. nam species cōesin vno genere sunt aut contraria, aut ea, quæ sunt inter contraria. & hoc totum est falsum. si vero fuerit dñia eorum in individuo, ergo ambo sunt in materia. & hoc est contra id, ad quod conuenientur. Attamen, si positum fuerit q̄ hæc natura fuerit nobilior alia, & dicitur de eis secundum prius, & posterius, ergo natura primi erit nobilior secundo, & fm est causatum ab eo necessario, adeo q̄ erit, exempli gratia innovans cœlum innovans causam quæ innovavit elementa. & hæc est positio Philosophorū. & ambæ positiones reducuntur ad positionē causæ primæ. scilicet, qui ponit q̄ Primum agit mediantibus multis causis, aut qui ponit q̄ Primum est cā ex se omnium rerū diuersarū immediate.

Veruntamen hoc non est possibili leapud Philosophos. qm̄ est notū per se q̄ mundi consistunt ex cā, & causato. & consideratio de his causis finit apud nos ad causam primā omnium. & si nō essent omnia ista M principia diuersa, aliquod eorum p̄ueniens ex aliquo, scilicet q̄ aliquod non esset causa alicuius, non esset in mundo aliquid vnum, & copulatum. & quod significauit illud esse falsum, est, cum dixit Deus glo. Videte nūc q̄ ego ego sum, & non sunt Dei me cum. ego autem facio mori, & vivi fico. i. significat p̄cessus entitatis destructionem communicationis. nā, si esset ibi alius Deus, tunc corrumperetur totū, & esset ibi destructio, & non reparatio.

A L G A Z E L.

A It Alga. Si autem dixerit hoc est fallsum, qm id, quo est differentia inter duas substantias, si esset conditio in necessitate in esse, ne cesset est vt reperiatur vnicuique necessario in esse, ergo non differunt. Si vero hoc non est conditio, nec aliud conditio: ergo omne id, quod non conditionatur, in necessario in esse eius esse sufficit absq; illo, & per sicutur necessarium in esse p aliud. Dicimus hoc, quod dixisti de attributis, iam locuti sumus de eo. Et facit in uolutionem i hoc toto dictio necessarii in esse, & proiiciamus ea.

B quoniam nos non cōcedimus q; ratiō significat necessarium in esse, ni si intelligimus per id, ens non habēs agens antiquum, si vero hoc intelligimus, omitteremus dictionem necessarii in esse, & declarabimus q; ens Antiquum, non habens causam, est falsa in eo numeratio, & differentia: & non erit de hoc probatio, & remanebit q; dictum corū est, an hoc sit conditio, cum non habuerit cām. Et est error manifestus, nam nō habens causam declarauimus q; non dicitur non habere causam, vsque-

C quo perquiratur conditio eius, & est sicut sermo dicentis an nigredo sit conditio vt sit color color. &, si erit conditio, tunc rubedo non erit color. Et dicitur i rei veritate qud non conditionatur aliquod eorum, s; in affirmatione verificationis coloreitatis in intellectu. in esse vero eius erit conditio vniuersorum, nō autem demonstrati, cum impossibile est vt sit genus entis, quod non habeat differentiam. & sic etiam qui cōstituit duas causas, & cessat emanatio in eis, dicit qud differunt in dif-

ferentia, & quilibet differentiarum quidem est conditio consecutionis absque dubio, attamen non in demonstrato.

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa huius est id, quod recitauit, inferens quidem rationes contra Philosophos. quoniam ipsi dicunt non euadit differentia, qua est secundatio in necessario in esse, quin sit conditio necessarii esse, aut sit differentia, quā nō erit conditio necessarii esse. &, si differentia, qua differunt, fuerit conditio necessarii esse in definitione vniuersique eorum, & non differūt in necessario, esse igitur necessariū in esse est vnum necessario. quemadmodum si esset nigredo cōditio in esse coloris. & albedo conditio in esse coloreitatis, non differunt quidem in coloreitate. si vero differentia, qua differunt, non ingredietur in necessarium esse, erit necessitas esse vnicuique eorum per accidens, & sunt duo, non ex eo q; vnumquodque eorum est necessarium in esse. Attamen hic sermo non est verus, nam species sunt conditio in esse generis. & vnaquæq; earum est conditio in esse generis, non autem quo ad individualitatem, & demonstratio nem tam, nam, si hoc esset, non aggredientur in esse coloris. Ipse autem cōtradicit huic sermoni duabus cōtradictionibus, quarum Vna est, q; hoc accidit ex eo q; ex stimatur q; necessarium in esse significat naturam ex naturis. Attamen nō est sic apud nos: sed intelligit p necessarium in esse quid negatiū, & est q; nō hēt cām, negatio aut nō est cātum. Et qūo sit hoc in negatione eius, qd nō hēt cām? adeo q; dī aut erit

Disputatio

Gerit id, quo differt non habens cām à non habente causam, conditio eius, q̄ non sit causa, aut non erit conditio. si erit conditio, non erit ibi numeratio, nec differentia. si vero non erit conditio, non erit numeratio in non habente causam, & tamen non habens causam est vnum. Et modus corruptionis huius sermonis est in eo, quod existimauit, q̄ id, quod nō habet cām, est ablato absolute: & ablato quidem non habet cām. & quomodo erit ei conditio quā est causa eē eius? & hēc est fallacia: quoniam negatio proueniens, quā cur-

Herit cursu nominum imperfectiorū, & est negatio, quā fit in discernendo entia ab inicem, habet causas, & conditiones, quā determinauerunt ei hanc negationem, sicut habet causas, & conditiones, quā determinauerunt ei hæc attributa affirmativa & negativa. & affirmatio necessarii in esse est attributum non separabile à non habente causam. & non est differentia, sive dicatur necessarium in esse, sive non habēs causam. & error est Loquentis hoc sermone, nō autem aduersarij eius. Contradiccio vero secunda est q̄, cum dicunt aut

Ierit differentia, qua differt necessarium in esse, conditio, aut non erit conditio. si est conditio, non differt vnum eorum ab alio, ex eo q̄ est necessarium in esse, ergo necessarium in esse est vnum. si vero non erit conditio, ergo sermo dicentis necessarium in esse non habet differentiam, qua differt, est sicut sermo dicentis color si reperitur de eo plusquam vnum, aut erit id, quo differt color à colore conditio in esse coloris, aut non erit. si est conditio in esse coloris, non differt vnum eorum ab alio,

in eo q̄ ē color, & erit color vna natūra. si vero nullus eorum fuerit conditio in esse coloreitatis, color non haberet differentiam, qua differret ab alio & hoc est falsum. Deinde dixit pro Philosophis huic quandam respondionem.

A L G A Z E L.

A It Alga. Si autem dixerit, hoc possibile est colori, quoniam habet esse relatum quiditati, additū quiditati. & hoc impossibile est necessario in esse. nam nou habet nisi necessitatem esse, & non habet quiditatem, cui referatur ipsum esse. & nos bene scimus q̄ differentia nigre L. dinis, & differentia albedinis nō conditionatur in coloreitate, ieo q̄ est coloreitas: conditionatur vero esse earum, in eo q̄ sunt prouenientes à causa, sicut etiam non debet conditio- nari esse in necessario. nam esse ne- cessarium Primo ē sicut coloreitas colori, non autem sicut eē relatum coloreitati. Dicimus q̄ non concedi mus hoc: sed habet verificationem eius, cui attribuitur esse, vt declarabimus in disputatione subsequenti.

Cum vero dicunt q̄ est ens absque quiditate, ē exiens ab intelligibili, & erit summa sermonis, q̄ ipsi ædifica- uerunt ablationem secundationis su- pra ablationem compositionis ge- neri, & differentia: deinde ædifica- uerunt hoc supra ablationem quidi- tatis post ipsum esse. & quotienscum que destruimus ultimum, quod est fundamentum fundamentorum, de- struitur & non totum. & est ædifi- cium debilis stabilitatis prope ædifi- cium araneę.

A V E R R O E S.

A It Auer. Respōsio eius p̄ Phi- losophis ædificauit eā hic su- per

Aper sermonem, q̄ esse est accidēs en-
tis, s. quiditas. & contradiciteis ipse,
ex eo q̄ esse in omnibus est aliud à
quiditate, & existimauit q̄ sermo
eorum ædificauerunt eum super hoc.
At tamē differentia, quā adduxit in
hoc, non sequitur ex ea respōsio ei,
quod intulerunt ex rebus coloreita-
tis, & differentiis, quę sunt in ea, quo
modocunq; id posuerint. nam ne-
mo dubitat q̄ differentiae ḡn̄s sunt
causa generis, siue ponatur genericis
se aliud à quiditate, aut quiditas ei⁹
ipsum esse. nam, si esset differē-
tia ipsi esse, & esset esse coloris aliud

B à quiditate coloris, sequeret̄ vt non
sint differentiae, quibus diuiditur co-
lor differentiae quiditatis coloris, sed
differentiae alicuius accidentis acci-
dentium eius. & hæc est positio fal-
sa. Quare veritas est q̄, cum nos di-
uidimus colorē in differentias suas,
& dicimus p̄esse coloris, in eo q̄ est
color, erit in actu, aut quia est albus
aut niger, aut alius color, non diuidi-
mus quidem accidens in colorem,
sed diuidimus substantiam coloris.
igitur sermo, quod esse est accidens
enti, est incōueniens in hoc, & qua-
stio, ac responsio eius quæstioni ser-
mo cadens. Cum autem dixit q̄ ip-
si ædificauerunt ablationem secun-
dationis super ablationem compo-
sitionis ex genere, & differentia, de-
inde ædificauerunt hoc super abla-
tionem quiditatis post esse: &, cum
destruimus ultimum, quod est fun-
damentum fundamentorū, destrui-
tur & totum, est sermo non verus.
nam ædificium eorum est abla-
tionis secundationis numero in duabus re-
bus simplicibus, de quibus dicit̄ vni-
voce. & est notum per se q̄, cum po-
nimus secundationem, & commu-

nicationem in duobus simplicibus D
q̄ simplex fit compositum. Et con-
clusio sermonis est q̄ natura appella-
ta necessarium in esse, quod non ha-
bet causam, & ipsum non habēs cau-
sam est causa alterius, aut erit vñ
numero, aut plus. Deinde, si fuerit
plus, auterunt plures forma vnum
genere dicto vniuoce, aut vnum p̄-
portione, aut vnum nomine tantū.
Si erunt diuersa numero, vt Socrates,
& Plato, & vnum specie, tunc e-
runt animalia necessario. & hoc est
falsum. Si vero erunt diuersa in for-
ma, & vnum in genere, dicto de eis
vniuoce, tunc erunt composita ne- E
cessario. sed, si erunt vnum in gene-
re, dicto s̄m proportionem ad aliqd
nihil prohibet quin sit hoc, & ali-
quod erit causa alicui⁹, & deueniūt
ad primum. & hæc est dispositio for-
marum abstractarū materiis apud
Philosophos. attamen, si communi-
cant nomine, nihil prohibet quin re-
periatur ex eis plusquā vnum. qm̄
hæc est dispositio causarum prima-
rum quatuor, s. agens primum, &
forma vltima, & materia vltima. &
propterea non prouenit ex hoc mo-
do speculationis quid completum,
& non finit ad primum principium F
vt putauit Aucenna, nec q̄ sit vñ
sine dubio.

A L G A Z E L.

A It Alga. Scđa aut̄ via consecu-
tionis est vt nos dicim⁹ q̄ nō
erit esse, & suđa, & principalitas ge-
nus. quia nos respondemus p̄ quid
est. Primū vero apud vos est intelle-
ctus abstractus, queadmodum alij
intellectus, qui sunt principia ipsius
est, quę appellant Angeli apud eos,
& q̄ sunt causata Primi sunt intelle-
ctus abstracti à materiis. Hęc quidē

Extraord. Auer. N verifi-

Disputatio

C verificatio includit primum, & eius causatum. Primum, quoniam ens primum est simplex, etiam nullam habens compositionem in substantia sua, nisi ex parte consequentium & sunt communicantes in eo, quod vnumquodq; eorum est intellectus abstractus à materia. & hoc est verificatio genericā. igit̄ intellectio abstracta in substantia non est ex consequentibus, sed est quiditas. & hæc quiditas est cōmūnis inter primū, & alios intellectus. & si non erit differentia in alio, tunc intelligitis secundationem absq; differentia. si ve

H o differt, id quidem, quo est differentia, est aliud ab eo, quo est communio, & intellectio communis ei est communis in rei veritate. nā Primum intelligit seipsum, & intelligentiū apud tenētem hoc, ex eo q̄ ex se intellectus abstractus à materia. & sic definitio causati primi q̄ est intellectus primus, quem fecit Deus glo. immediate est communis in hoc. & rō huius est. qm̄ intellectus, qui sunt causata, habent species diuersas, sed communicant in intellectione, & differunt aliis differentiis. & sic primum communicat cum oī

I bus in intellectione. igit̄ appareret contradictione opinionis: & id, quod inducit ad intellectum, nō cōstituit substantiā. & ambo sunt falsa apud eos.

A V E R R O E S.

A It Auer. Si intellectus id, quod diximus ante de eo, q̄ sunt hic aliqua, quæ includuntur vno nomine, non inclusione rerum vniuersitatis, nec inclusione rerum æquivalenterum, sed inclusione rerum relatarum ad aliud, quæ dicuntur secundum prius, & posterius, & q̄ proprietas harum rerum vt deueniat ad pri-

mum in illo genere, quod est causa. **M** prima omnibus, quibus imponitur. hoc nomen, vt est nomen calidi, qd̄ dicitur de igne, & aliis rebus calidis, & sicut est nomen entis, quod dicitur de substantiā, & aliis accidentibus, & sicut nomen motus, quod dicitur de motu locali, & aliis motib⁹, non deficies scire inane, quod ingreditur in hoc sermone. nam nomen intellectus dicitur de intellectibus se paratis apud Philosophos secūdum prius, & posterius, quorum est intellectus primus, qui est causa aliorū, & sic est in substantia. Et ratio, quæ demonstrat q̄ non habet vnam naturam communem, est quoniā aliquis eorum est causa alterius. & id, qd̄ est causa rei, est prius causato. & impossibile est vt sit natura causæ, & causati vna genere, nisi in causis individualibus. & hæc quidem species communicationis est contradicens communicationi genericā vre. quoniam communia genere, nō est in eis primum, quod est cā aliorum, sed omnia sunt in eodem gradu. & non reperitur in eis aliquid simplex, sed communia in re, qua dicuntur secundum prius, & posterius necessè est vt sit in eis primum, & simplex. & hoc primum impossibile est vt imaginetur ei secundatio. nam quotiensq; ponatur ei secundum, necesse est vt sit in gradu eius, quo ad esse, & naturam, & erit ibi natura communis eis, qua communicat communicatione generis veri, & necesse est vt differentiis additiis generi: ergo erit vnumquodq; eorum compositum ex genere, & differentia. & omne, quod est huiusmodi, est innovatum. Demum id, quod est in ultimitate perfectio-

A perfectionis in esse, necesse est ut sit vnum. nam, nisi esset vnum, impossibile est ut sit ei ultimitas esse. id. n. quod est in ultimitate, non communicare ei aliud. nam, sicut linea vna non habet ex uno latere duos fines, sic res, quae succedunt in esse, diuersae, quidem in additione, & diminutione, non habent duos fines ex uno latere. Auicenna autem nesciuit in esse hanc naturam medium inter naturam, quam significat nomen vni uocum, & naturas, quae non communicant nisi nominibus tantum, aut accidenti remoto. & evenit ei

B hac dubitatio.

DISPUTATIO VIII.

De destructione dicti corum, quod esse primi sit simplex, scilicet esse absolutum, & non est quiditas, nec verificationis ad quas referatur esse, sed esse conuiens ei est sicut quiditas alteri.

ALGAEZEL.

IT Alga. Sermo autem de hoc est duobus modis. quorum Primus est interrogatio de probatione & dicatur quomodo sciuistis hoc, an necessitate intellectus, aut speculatione eius: & non est ex necessitate: ergo impossibile est, absque eo quod recitemus viam speculationis. Si autem dixerit, quoniam si esset ei quiditas, esse quidem ipsum esset relatum ei, aut consequens eam, & pro-

ueniens post eam: & cum consequens D sit causatum, ergo necessarium in esse erit causarum: & contradicit sibi ipsi. Dicimus quod hoc reuersio erroris est, cum proferimus dictio nem esse necessarii. Nos vero dicimus ei verificationem, & quiditatem. & illa verificatio reperitur. i. non deper ditur, & auferitur. & esse eius refert ad eam. Si vero dilexerint appellare eam consequens, & proueniens, non est cura de nominibus, postquam scit quod non est agens esse eius aliud, sed non defecit hoc esse antiquum esse absq; cā agenti. Et, si intelligunt per consequens, & causatum, quod habet causam agentem, non est sic. Si vero intelligunt aliud, profecto conceditur, & non est in eo falsitas, cum probatio non inferat nisi cessationem emanationis à causis, & tamen cessationis eius in verificatione reperi tur, & quiditas consequens est possibilis, & non oportet ponere negatio nē quiditatis. Si vero dixerit quiditas erit causa ipsius esse, quod sequitur ei, ergo esse erit causatum, aut actum. Dicimus quod quiditas in rebus calidis non erit causa esse, quāto magis in antiquo, si intelligunt per causam agensem eius. Si vero intelligunt E per eam aliud, & est quod non sufficit absq; eo, tunc erit hoc, & nō ē in eo falsitas, sed falsitas est in emanatione causarum. & cū cessauerit, tunc remouetur falsitas, & aliud ab hoc, non scitur falsitas eius. & impossibile est quin adducatur demonstratio de falsitate eius. & omnes quidem opiniones eorum sunt industria, q̄ edificant supra dehinitionem dictio nis necessarii in esse, in eo quod habet consequentia. & concedendo quod rō inferat necessarium in esse eo modo,

N iij quo

Disputatio

S quo attribuerunt ei, & tamen non est sic, sicut diximus. Demū hæc p-
batio eorū reducitur ad probationem ablationis attributorū, & ablationis diuisionis genericæ, & dñialis, nisi q-
est quid magis profundū, & occul-
tum, & debilius: qm̄ hæc pluralitas non reducitur nisi in abstractum di-
ctionis. Sin aut̄, tunc intellectus dilata-
retur ad considerandum esse vñā
quiditatē. ipsi vero dicunt oēm qui
diuine repertā esse pluralitatē, cū in
ea sit quiditas, & esse. & hęc est vlti-
mitas obscuritatis. nā ens vñū est in
telligibile sem p, & non est ens, quod

H non habet verificationem, & esse ve-
rificationis aut aufert vnitatem.

A V E R R O E S.

A It Auer. Non transtulit Alg.
opinionem Auicennæ debite prout est, vt fecit in libro intentio-
num. nam vir, quoniam credidit q-
esse rei significat attributum, addi-
tum subā ei⁹, impoē quidē ē apud
eū vt subā eius sit agens esse eius in
rebus possibilibus. nam, si hoc esset,
erit res cā esse sui, & non erit ei agens.
& sequitur apud eum ex hoc,

q oē, cuius esse est additum subā
sūx, habet cā agentē. & quia Primo
apud eum nō hēt agens, con-
clusit ex hoc vt sit esse eius subā sui
ipsius. & ideo id, quo contradixit Al-
ga. cū assimilauit ipsum esse conse-
quens ex cōsequentibus subā, non
ē verum. qm̄ subā rei est cā, ex qua,
aliquid consequitur, & non pōt̄ esse
res cā sui esse. nam esse rei est prius
quiditate eius: &, cū ponit quiditatē
esse eius, non est ablatio quiditatis,
vt dixit, sed vñio quiditatis, & esse.
Et, cum ponimus q- esse est passio
ex passionibus entis, & id, quod p̄r-
bet esse rerum in rebus possibilibus

est agens, necesse est vt sit id, quod K.
non habet agens, aut non habebit es-
se: & hoc est falsum, aut esse eius erit
quiditas eius. Attamen hoc totum. Quidiqui
adificium eius est supra falsitatem, ficit que-
& est q- esse rei est aliquid cōsequēs
ex consequentibus eius: nam esse,
quod p̄cedit in sc̄ientia nostra sc̄ie-
tiam de quiditate rei, est id, quod si-
gnificat verum. quare idem est, ac si
diceremus an aliquid sit, sed in eo,
quod habet cā, determinat esse e-
ius. & vis eius est visdicti nostri, an
aliquid habeat causam, aut non ha-
beat cā. sic dicit Aris. in principio L
Secundi Posteriorum. sed, cum nō
habuerit causam, erit vis eius an ali-
quid habeat consequens ex conse-
quentibus, quod determinat esse e-
ius. cum vero intelligitur de ente id
quod intelligitur de re, & subā, cur-
rit quidem cursu generis, dicti sim-
prios, & posterius. & quicquid fue-
rit non differt in hoc habens cā,
& non habens cā, & nō significat
rem additam de esse. & est id, quod
intelligimus per verum. sed, si signi-
ficauerit quid additum substantiæ,
ex eo quidem q- est quid intellectua M
le, non habet esse extra animam, ni-
si in potentia, prout est vniuersale.
Hic profecto est modus, quo con-
siderauerunt Antiqui de Primo
principio, & id cōstituerunt ens purum, Sapientes vero Maurorū po-
steriorum putant, ex eo q- consyde-
rauerunt de natura entis, in eo q- est
ens, q- consecutum est apud eos ad
ens purū h̄mōi. Attī via, qua possi-
bile est procedere apud me, adeo q-
appropinquetur naturę demonstra-
tionis, est qm̄ entia possibilia in esse
ex se, exitus eorū à potentia ad actū
erit necessario ex extrahente, quod
est

A est in actu, sagentem mouente ea, & extrahente ea à potentia ad actum. & si extrahens esset etiam de natura possibilis, necessitas est ut sit etiam ei extrahens. & si hoc etiam esset de natura possibilis ex se, necessitas esset ut sit hic extrahens necessarium ex se, non possibile. & hoc quidem ad conservandum ea, quae sunt hic. & permanebit semper natura carum possibilium, procedentium quidem in infinitum. nam, cū ipse fuerint infinitæ, vt appareat ex natura earum, & vnaquæque earum sit possibilis, necessitas est ut causans in ens hoc, scribues

B eis continuitatē, sit quid necessarium ex se, cū appareat de eis necessitas pro certus in infinitum. scilicet rerum possibilium ex se. quoniam, si reperitur tempus, quo non moueres aliquid omnino, non esset via ad innouationem motus: sed necessitas est ut continuetur et in nouatum esse aeterno, absque eo quod eveniat Primo mutatio mediante motu, qui est aliquo modo antiquus. & alio modo innouatus. & motu hoc motu est id, de quo dicit Auicenna, quod sit necessarium in esse ex alio. & hoc quidem necessarium in esse ex alio, im-

C possibile est quin sit corpus mobile continue. nam hoc modo possibile est ut sit innouatum ex se, & corruptibile ab aeterno: & hoc appropinquatione tei aliquam, & remotione ab ea aliquam, ut utrumque hoc eveniat entibus generationibus, & corruptilibus cum corporibus celestibus. Et, quoniam hoc mouens est necessarium ex se, posse vero ex motu innouato, necessitas est ut deueniat ad necessarium in esse ab solute, scilicet quod non habet possibilitatem omnino, non essentialiter, nec in loco, nec in aliis motibus, & quod sit huiusmodi simplex necessario. nam, si esset co-

positum, esset posse, non aut necessaria datum. & illatio probationis de necessario in esse hoc modo probationis sufficit apud me hac via, & est veritas. Id vero, quod intelligit Auicenna in hac via, dicens quod necessarium in esse necessitas est ut finitur aut in necessarium in esse ex alio, aut in necessarium in esse ex se. & si ad necessarium in esse ex alio, necessitas est ut necessarium in esse ex alio consequatur ex necessario in ex se. nam ipse existimauit quod necessarium in esse ex alio est possibile in esse ex se: possibile non indiget necessario. hoc quidem ad-

D ditio apud me est superflua, & error. In necessario quoniam necessarium, quoniamque possum fuisse, in eo quidem non est possibile que potest, & non reperitur aliquid habens rationem naturam, ut dicatur de possibili-

hac natura quod sit possibilis aliquo modo, & necessaria aliquo modo. quoniam declaraverunt homines quod necessariū nihil est posse omnino, posse non contradicit necessario. id vero, quod potest esse, est ut aliquid sit necessarium ex parte unius naturæ, & posse ex parte alterius naturæ, ut existimat de corporibus celestibus, aut eo, quod est supra eas, scilicet quod est necessarium essentialiter, posse tamen quo ad motum ad ubi. Induxit tamen eum ad hanc divisionem: quoniam ipse credit quod celesti sunt essentialiter necessarii ex alio, posse tamen ex se. & iam diximus in multis locis quod hoc non verificatur, & demonstratio, quam constituit Avicecenna de necessario in esse, cum non distinguatur hac distinctione, & consideretur hac consideratione, est de natura sermonum communium topicorum: cū vero distinguitur, est de natura sermonum demonstrativorum. Et debes scire quod innouatio-

Disputatio

Gtio, quam lex declarauit de hoc mūdo, est ei usdem speciei cum innouatione, quę appetet hic: & est illa, quę est in formis entium, quas appellant secta Assaria attributa animalia, & eas appellant Philosophi formas, & hæc quidem innouatio est ex alia re & in tempore. Quomodo autem sit dispositio naturæ entis possibilis cum ente necessario, tacuit de hoc lex propter remotionem eius ab intelligentia vulgi: & etiam, quia nō est necessaria scientia eius, quo ad vulgi felicitatem. Quod vero existimat secta Assaria q̄ natura possibili-

Hlis sit innouata, et creata à nihilo, est id, in quo certant cum eis Philosophi, tam qui dicit innouationē mūdi, quām qui nō dicit eam. & quod dixerunt, cum inspexeris id, in rei veritate non est ex lego Maurorum & nou constituitur de eo demonstratio. quod vero est ex lege, est iussus ut remoueat à speculationibus, quas lex tacuit. & ideo dicitur ī Talmud De eo, quod concessum est tibi, inquire, & non debes incumbe-re rebus occultis. & scias q̄ vulg' detinere ad quæsitum huiusmodi est ex innolutionibus, & erroribus.

I

ALGAEZEL.

A It Alga. Secunda autem via est, ut dicamus esse absq; quiditate, nec verificatione non est intelligibile. & quemadmodum non intelligitur priuatio absoluta, nisi in relatione ad esse, cuius priuati-onem considerat, sic non intelligitur esse absolutum, nisi relatione ad verifica-tionem demonstratam tale: quanto magis, cum demonstratur vna substantia. & quomodo potest demonstrari vnum separatum ab

alio in re. Et non est ei verificatio. nam remorio quiditatis est remo-tio verificationis. &, cum auferatur verifica-tio entis non intelligit ens. & quasi ipsi dixerint esse, & nou esse & contradicit sibi ipsi. & id appetet. quoniam, si hoc esset intelligibile, tunc esset possibile ut in causatis sit ens, cui non est verifica-tio, quod cō-municarer Primo, cui non est veri-ficatio, nec quiditas, & distinguere-tur ab eo, in eo q̄ habet causam: Pri-mum vero non habet causam. Et quare hoc non imaginatur causatis & an sit ei causa? sed hoc non est in-telligibile ex se. & id, quod non est intelligibile ex se, nisi auferatur cau-sa eius, non erit intelligibile, & id quod est intelligibile, cum non con-syderatur causa eius, non exit ab eo, q̄ sit intelligibile. & perueni-te ad finem huius termini, est ob-scuritas eis, postquam existimauerunt quòd ipsi declarant per viam demonstrationis id, quod dixerūt, & peruenit sermo eorum ad abla-tionem absolutam. nam ablato qui-datis est ablato verifica-tionis, & non remanet cum ablacione verifica-tionis nisi dictio ipsius esse, & nō habet nomen omnino, cum non re-feratur ad quiditatem. Si vero dixe-rit verifica-tio eius est quòd si ne-cessarium, & est quiditas ipsa. Dici-mus nihil aliud est necessarium, ni-si ablato cause, & est negatio, qua non constituitur verifica-tio sub-stantiæ: & ablato cause à verifica-tione est quid copulatum verifica-tionis: igitur verifica-tio intelligitur ita quòd attribuitur ei, quòd non habet causam, & non con-syderatur priuatio eius. nam nihil est nec-es-sitas, nisi hoc: ita quòd, si necessitas est

A est quid additum esse, tunc est pluralitas. si vero non est quid additum quomodo erit ipsa quiditas? esse, n. non est quiditas. sic igitur erit id, quod non est additum ei.

A V E R R O E S.

A It Auet. Hoc capitulum totum est sophisticum. nam homines non ponunt primo eē absq; quiditate, nec quiditatē absque esse, sed crediderunt quōd esse in composito est attributum, additum substantiæ eius, & quōd adeptum est hoc attributum ab agente, & crediderunt in eo, quod est simplex, non habens agens, quōd hoc attributum ei non est additum quiditati, & q; ipsius non habet quiditatē diuersam ab esse, non autem quōd nō habet quiditatē omnino, vt fundavit ipse in hoc sermonem suum, cōtradicendo eis. Et quoniam posuit quōd ipsi auferunt quiditatē, & est falsum, incēpit vituperare eos, & dixit, nam, si hoc esset intelligibile, possibile esset vt in causatis sit ens, non habens verificationē, quod communicaret Primo, cui

C non est verificatio. nam homines non ponunt ens non habens quiditatē absolute, sed posuerunt non habens quiditatē in modo quiditatū aliorum entium. Et hic quidem locus est ex locis sophisticis. nam nomen quiditatis est equiuocum. Ethac quidem positio, & omnē compositum secundum eam est sermo sophisticus. nam id, quod non est, non attribuitur ei, quōd negetur aliiquid ab eo, aut quōd affirmetur. Iste igitur vir in huiusmodi locis in hoc libro non euadit

à prauitate, & ignorantiā. & magis propinquum est prauitati, quā ignorantia: nisi dixerimus quōd necessitas induxit eum ad hoc.

Cum autem dixit quōd necessariū in esse est, quod non habeat causam agentem, non est verum. sed, cum dicimus de eo quōd sit necessarium in esse, est attributum aſſt. natuū, quod sequitur ex natura non habetiſ causam omnino, non agentem ab extra, nec partem eius. Cum autem dixit quōd necessitas, si addita fuerit ipsi esse, tunc est pluralitas. si vero non est addita, quomodo erit ipsa quiditas? esse enim non est qui ditas & ſic id, quod non additur ei. Dicendum quōd necessitas in esse non est attributum additum apud eos substantiæ, sed est ſicut dicimus de eo, quod est necessarium, & æternum. & ſic, cum intellexerimus de necessitate in esse attributum intellectuale, non erit quid additum substantiæ. si vero intellexerimus de ea accidentis, ſicut dicit Auicenna de ente composito, difficile quidem est vt dicatur quomodo erit eē ſimplex ipsamet quiditas, niſi dicatur, ſicut hi Scientia in simplici ipsummet ſciens. Cum vero intelligitur F de eſſe id, quod intelligitur de vero, hæc dubia nihil ſunt. & ſic, ſi

intelligitur de eſſe id, qd;

intelligitur de sub-

stantia. & ſe-

cundum

hoc

verificabitur sermo quōd

esse in simplici eſſt

ipsamet qui-

ditas.

Disputatio

DISPVTATIO IX.

De diminutione eorum circa
constitutionem proba-
tionis, quod pri-
mum non sit
corpus.

ALG AZ E L.

IT Alga. & dicimus
q̄ hoc dirigitur ad
eum, qui tenet q̄ cor-
pus est innouatū, ex
eo q̄ non euadit ab

Hinnouatio bus, & omne innouatū
indiget innouante. Vos autem, cum
intelligitis per corpus antiquum id,
quod non habet principium entita-
tis, cum hoc, q̄ ipsum non euadit ab
innouationibus, quid p̄hibet quin
sit primum corpus, aut Sol, aut or-
bis exterior, aut alius? Si autē dixe-
rit, qm̄ corpus non erit nisi compo-
situm diuisibile in partes quantitati-
vas, & ad materiā, & formā diuisio-
ne essentiali, & ad attributa, quibus
appropriatur absq; dubio, ita q̄ di-
versificatur ab aliis corporibus. si-
aut, essent corpora æqualia, in eo q̄

I sunt corpora . necessariū vero in eē
est vnū, nō recipiens quidē diuisio-
nē aliquo horū modorū oīum: Di-
cimus q̄ iā destruximus hoc vobis,
& declarauimus q̄ vos nō habetis p-
bationem in hoc, nisi q̄ aggregatū,
cum indiget aliqua pars eius alia, ē
causatum. Et iam locuti sumus de
eo, & declarauimus q̄, cum non sit
absurdum consyderare ens absq; in
uentore, sic non est absurdum consyde-
rare compositum absq; compon-
itore, & consyderare entia absq; in
uentore. nā ablato numerationis. &

secundationis, fundatis eam super E
ablationē quiditatis diuersæ ab eſc.
& quod eſt fundamentum vltimū,
iam id ruinauimus, & declarauim⁹
industriam vestram in eo. Si vero
dixerit, corpus, si non habuerit ani-
mam, non erit ei agens: &, si habue-
rit animam, tunc anima eius eſt cā
cius: igitur non erit primum: Dici-
mus anima noſtra non eſt cā ēē cor-
poris noſtri, nec aīa orbis tātum eſt
cā esse corporis eius apud vos, ſed ip-
ſi inuenierunt causam aliam: &, cum
poſſibile ſit eſſe eorum antiquum,
poſſibile eſt vt non ſit eis cauſa. Si
autē dixerit quomodo euenit cō-
gregatio animæ, & corporis, dicim⁹
q̄ hoc eſt ſicut ſermo dicentis, q̄o
euenit eſſe Primi, & dicitur q̄ h̄c
eſt interrogatio de innouato. id ve-
ro, quod nunquā defecit eſſe, non di-
citur de eo q̄o euenit. & ſic corpus
& anima cius, cum non defecerit ēē
vnuimquodque eorum, non eſt ab-
ſurdum quin ſit agens.

A V E R R O E S.

A It Auer. Qui autem non ha-
bet probationem, q̄ primum
non ſit corpus, niſi ex eo q̄ verifi-
catum eſt ei, q̄ omne corpus eſt inno-
uatum. O quam debilis eſt probatio M
eius, & quam eſt remota à natura p-
bantis ea, ex eo q̄ præceſſit q̄ proba-
tiones eorum, ſuper quibus ædifica-
uerunt q̄ omne corpus eſt innouatū,
ſunt probationes diuersæ. &
quanto magis eſt dignius, quā con-
ceſſio compositi antiqui, vt recitau-
tibi de ſecta Aſſaria, quæ concedit
eſſe corpus antiquum. quoniam ali-
quod erit accidens antiquum, quod
eſt compositio exempli gratia. &
non verificatur demonstratio eo-
rum, quod oē corpus ſit innouatū.

nara

Nam etificauerunt hoc super innovationem accidentium. Philosophi autem Antiqui non admittunt esse corpus antiquum ex se, sed ex alio. quare impossibile est apud eos, quin sit ens antiquum ex se, quo est corpus antiquus antiquum. sed, si trastulerimus his sermones eorum, essent topici, & declarabuntur in loco proprio. Cum autem dixit in dubitatione, contra hoc dicimus, quod nos destruximus hoc contra vos, & declarauimus quod non est vobis probatio de hoc, nisi quod aggregatum, cum indiget aliqua pars eius alia, est causatum. i.e. quod iam dixit super

Brius quod non habet probationem, quod necessarium in esse ex se non sit corpus. quoniam esse necessarium in esse ex se, est quod non habet causam agentem. Et quare unde prohibuerunt esse corpus non habens causam agentem? & magis inconveniens est, cum ponatur corpus simplex, non divisible, nec in quantitate, nec in qualitate, datum compositum antiquum absque compositore, & est contradictione vera, à qua non potest se saluare, nisi sermonibus topicis. & totum, quod est Alga. in hoc libro contra Philosophos, & Auctores. sunt sermones topicis,

Cui, ex equivocatione nominum, qui bus videntur: quare non est protelandum in hoc. Cum autem dixit, respondens pro secta Astaria, antiquum ex se non indiget causa, qua erit antiquum: &, cum ponimus antiquum ex se, & ponimus quod substantia sit causa attributorum, tunc substantia non erit antiqua ex alio. Dixi quod sequitur ei ut antiquum sit compositum ex causa, & causato, & quod attributa sint antiqua ex parte causae, & est substantia. &, cum causatum non est conditione in esse sui, ergo antiquum est causa. & dicimus

quod substantia existens sit Deus. **D**igo & attributa sunt causata. & sequitur eis ut ponatur causa antiqua ex se, & res antiquas ex alio: & hoc congregatum est Deus. & hoc id est, quod ipsi negauerunt contra dicentes quod Deus est antiquus ex se, & mundus est antiquus ex alio, scilicet à Deo. ipsi vero dicitur quod antiquum est unum. ergo hoc totum est in ultimitate contradictionis. Cum autem dixit, si ponimus ens absque inuentore, est sicut si ponimus compositum absque componentem: & ponere unum ens habemus, aut plura, non est falsum in consideratione intellectum, est totum sermo inuolutus. **E** Nam componentio non determinat componentem, qui sit est compositus, adeo quod deueniat ad compositum ex se: sicut causa, cui fuerit causata, deuenit ad causam non causatam, nec est, cui inducit demonstrationem ad ens absque inuentore, potest declarari demonstratiue ex hoc quod sit unum. Cum autem dixit quod, cui auferatur quod ita afferatur compōnēt, & quod hoc facit affirmare compōnēm in primo, non est verum. quoniam Philosophi non auferunt quiditatem à primo, sed auferunt quod sit ibi quiditas modo quiditatis causatorum. & hoc totum est sermo topicus fallax. Etiam recitauius in sermonibus nostris sermones rhetoricos, qui dant in hoc libro, summa radices Philosophorum, in declaratione quod primum non sit corpus: & sunt & quod postea inducit ad ens necessarium: & quod non emanat postea à necessario, nisi mediante ente, quod est aliquo modo necessarium, & aliquo modo postea: & est corpus celeste, & motus eius circularis. Et est sufficientius id, quod dicit secundum radices eorum, quod corporis potentia eius est finita: & hoc corpus adeptum est potentia infinita in motu ab ente, quod non est corpus.

Disputatio

G

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens dubitatio
ni, qua intulit q̄ non erit agēs
apud Philosophos, nisi orbis, qui est
compositus ex anima, & corpore. Si
autem dicitur, quoniam corpus, in
eo q̄ est corpus, nō creataliud, & ani
ma copulata corpori non agit, nisi
mediante corpore, & non erit cor
pus mediū animæ in creatione cor
porum, nec in productione anima
rum, & rerum, quæ non habent re
lationem ad corpora. Dicimus qua
re non erit possibile vt sit in anima

H bus anima, quæ appropriaturaliqa
proprietate, qua conueniat vt repe
riantur corpora, & alia præter cor
pora ex ea. & falsitas huius non ha
betur necessariό. & non est demon
stratio, quæ probat eam, nisi q̄ ipse
nō videt hoc in istis corporibus no
bis apparentibus. & non videre non
significat falsitatem. Igitur dedica
uerunt enti primo id, quod nō dedi
catur alicui enti omnino. & non te
stificātur de eo alia. & nō videſ hoc
in alio nō significat falsitatē eius. &
sic est de aīa corporis, & corpore ex
teriori, aut eo, quod consyderatur.

I

A V E R R O E S.

A It Auer. Dicere autem q̄ cor
pora non creant corpora, cū
intelligitur de creatione generatio
erit veritas contrarium eius. nā non
generatur corpus in eo, quod vide
mus. nisi ex corpore, nec corpus ha
bens animam, nisi ex corpore habē
ti animam. quoniam nō generatur
corpus simpliciter. nam, si generare
tur corpus simpliciter, erit genera
tio ex priuatione, non autem post
priuationem. sed generantur corpo
ra demonstrata ex corporibus de
monstratis, & cū corporibus demō

stratis. & hoc quidem, cū permuta K
tur corpus ex nomine ad nomen, &
ex definitione ad definitionem. per
mutatur enim corpus aquæ, exem
pli gratia, ad corpus ignis, cū per
mutatur ex corpore aquæ ad attri
butum. in cuius permutatione per
mutatur quidē nomen aquæ, & de
finitio eius ad nomen ignis, e defini
tionem eius. & hoc erit necessario
ex corpore agenti cōmunicante cū
generato, aut specie, aut genere di
cto vniuoce, aut fīm prius, & poste
rius. Attamen an perniuetur indi
uiduum corporeitatis appropriatū L
aquæ ad indiuiduū corporeitatis ap
propriatum indiuiduo, est in eo con
syderatio. Cū autem dixit necerit
corpus medium animæ in creatione
corporum, nec in creatione anima
rum, est sermo fundatus ex opinio
nib[us] Philosophorum fīm opinio
nē tenentis q̄ tribuens formas cor
porum, quæ nō sunt animata. & aīas,
est substātia separata, aut intellect^{us},
aut anima separata, & q̄ impolē est
vt tribuat hoc corpus animatū, nec
non animatum. nam, cū ponitur
hoc, & ponitur q̄ cōelis sunt corpus
babēs aīam, impolē est eis vt tribuat M
formas ex istis formis generabilib^{us},
& corruptibilib[us], nec animam, nec
aliud. nam anima existens in corpo
re agit mediante corpore: & id, quod
agit mediante corpore, non reperi
tur de eo nec forma, nec anima, cū
non sit de natura corporis vt agat
formam substātialem, nec animā,
nec aliud. & est similis sermoni Pla
tonis de formis abstractis à mā, de
quibus dī. & hāc est opinio Auicen
& aliorum ex Philolophis Mauro
rum. Et ratio eorum etiam est, qm̄
corpus agit in corpore caliditatem,
aut

A aut frigiditatem, aut humiditatem, aut siccitatem: & haec sunt operaciones corporum cœlestium apud eos tamen. id vero, quod agit sofas essentiales, & principie aiales, est ens separatum, & est id, quod appellant tribuens formas. Aliqui tamē Philosophorum tenet contrarium huius, & est quod id, quod agit formas in corporibus, sunt corpora habentia formas similes eis, aut specie, aut genere. Specie autem sicut corpora viuentia, quoniam agunt corpora viuentia, ut videmus in animali, quod unum generat alterum: genere vero in his, quae non generantur ex ma-

B re, & foemina. corpora autem cœlestia apud eos sunt, quae tribuunt eis vitam, quoniam sunt viuentia. & isti habent rationes præter famulas, quatuor ueratio hic non est locus. Et ideo dubitauit Alga. contra eos in hoc, & dixit & quare impossibile est animabus quin sit eis anima, quod appro priatur aliqua proprietate, qua conuenit ut sint ex ea corpora, & alia a corporebus: id est et quare impossibile est quin sint animabus existentibus in corporibus animarum, quae appro priantur generationi aliarum formarum habentium animam, & non habentiam

C animam. O quod est extranea concessio. Alga. quod non sit testificatio de generatione corporis ex corpore, & non est profecto testificatio præter hoc. Tu autem debes scire quod, cum extrahuntur sermones Philosophorum ab attributis demonstratiuis, fiunt sermo nes topici absq; dubio, si fuerint famosi: aut inconvenientes, & extranei, si non fuerint famosi. Et causa in hoc est, quoniam sermones demonstratiui discernuntur a sermonibus non demonstratiuis, cum considerantur in genere artis, in qua est speculatio. & il-

le ex eis, qui ingreditur in definitio nem generis, aut genus ingreditur in definitionem eius, est sermo demonstratiuus. & ille, in quo hoc non videtur, est sermo non demonstratiuus. & hoc imposse est, nisi postquam definieris naturam huius generis, de quo consideratur, & abstractatur modus, propter quem reperiuntur prædicta essentialia huic geniti, à modo, propter quem non reperiuntur ei. & debet considerari hic modus, ut quilibet sermo sermonum positorum in illa arte, cum fuerint continue apud oculos eius. & cum habitum fuerit in anima quod sermo est essentialis huic generi, aut consequens ex consequentiis substantiæ eius, verificatur sermo. cum vero non consideratur haec proportio intellectu considerantis, aut consideratur consideratione debili, tunc sermo est imaginatio, non autem veritas. Quare erit differen tia inter demonstrationem, & existimationem prædominantem intellectu subtiliori consideratione capilli ad visum: & occultior fine existenti inter umbram & lucem, & præcipue in rebus materialibus apud homines debiles visu: quia miscentur in eis id, quod est per se, ei, quod est per accidentem. Quare videtur quod id, quod fecit Alga. de translatione opinio num Philosophorum in hoc libro, & alij suis libris, & cetera tribuit ei, qui non considerat in libris hominum cum conditionibus positis ab eis, profecto mutat naturam eius, quod est veritas in sermonibus eorum, aut deuiat plurimos homines ex summa sermoni eorum. & qui facit hoc, malignitas in eo prædominatur, magisque bonitas circa veritatem. Quare Deus glo. bene seit quod non translatis sem

Disputatio

Gsem in his rebus aliquem sermonū eorum, nec permisissim hoc, nisi es- set malum eueniens scientiæ. & intel- ligo per scientiam cōsiderationem in reb⁹, ut expostulat nā demōnis.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo sophis. Si autem dixerit corp⁹ exterius, aut Sol, aut id, quod con- sideratur ex corporibus, est mensura- tum mēsura quadam, cui pōt addi, aut ab ea diminui, & opus est vt sit ī hac mensura approprians, i.ḡ non erit primū. Dicimus quare negatis dicenti q̄ hoc corpus erit in mensu-

H ra quadā, quæ necesse est vt sit finis ordinis vniuersi. & si esset minor ea, aut maior, non esset possibilis, sicut vos dicitis q̄ causatum primum de- terminat vt sit corpus exterius, mensuratum mensura quadam: & alia mensuræ, in comparatione ad substantiā causati primi sunt æqua- les. Attamen demonstrantur aliquę mensuræ tales, ex eo q̄ ordo est alli- gatus eis. igitur necesse est vt sit mē- sura, q̄ eueniit ei, & non aliter. & sic, cum consideratur non causatū. Sed, si isti constituent in causato primo, quod est causa corporis exterioris

I apud eos, q̄ sit principiū appropria- tionis, sicut volūtas exempli gratia, non cessat interrogatio, Nā dī quare voluit hanc mēsuram, & nō aliā? vt fecerunt Loquentibus, cum refer- ent res ad volūtatem antiquam. & nos induximus hoc contra eos in cō- siderando partem motus cœli, & cō- siderando duo puncta poli. &, cūm declarabitur q̄ opus est eis concede re cognitionem rei à simili, & per- uenire ad causam, concedunt etiam illud absq; causa, sicut amittunt cūm cā cū non sit dfia, siue conuertatur

interrogatio inter ipsammet re, & dī dicitur quare appropriatum fuit in hac mensura? siue conuerta ī cām; & dī quare appropriatum fuit in hac mēsura, potiusq; alia? Et si pōle sue- rit expellere interrogationē à cau- sa, q̄ illa mēsura nō est similis huic, qm̄ ordo connectitur ei, & non alte- ri, tunc possibile est expellere inter- rogationem ab ipsammet re, & nō in- diget cā. Et ab hoc nō pōt evadi, qm̄ hēc mensura demonstrata, quæ est ei, si esset sicut mensura, quæ nō erit, tunc conueniret interrogatio, q̄uo cognoscit̄ res à simili in appropria- tionē fm radices eorū ipsi aūt negat̄ voluntatem discernentem. Si vero non fuerit similis ei, tunc non cōsti- tuitur possibilis, sed dicitur hoc sic esse est quid antiquum: qm̄ fuit cau- sa antiqua fm existimationem eoꝝ. & sequitur quæstio ex hoc sermone in eo, quo nos dubitauimus contra eos de conuersione interrogationis ad voluntatē antiquam, & conuer- tis hoc contra eos in duobus pun- ctis poli, & parte motus orbis: & de- claratur ex hoc q̄, qui non verificat innovationem corporum, non pote- rit constituere rationē de eo, q̄ pri- mum non sit corpus omnino. M

A V E R R O E S.

A It Auer. Quām multum est extraneus sermo huius viri in hoc loco, nam ipse ostendit dubita- tionem contra Philosophos, q̄ ipsi non possunt constitutere efficiēs p̄ter corpus cœlestē, cūm indigeant re sponsione fundamento rei, quā non credunt, sed eam credunt! Loquētes. & est sermō eorum q̄ esse cœlum in mensura terminata p̄ter alias mēsu- ras, quibus posset esse cœlum, est ex causa appropriante, & approprians est

Aest antiquum. Attamen iste vir erruit in hoc, aut fecit errare. nam appropriatio, quā affirmauerunt Philosophi, est alia ab appropriatione, quam voluit secta Astaria. nam appropriatio, quam voluit secta Astaria, est cognitio rei, aut à simili, aut à contrario, absq; eo q; hoc determinat scientiam in substantia tei, indigētem quidē appropriatione vnius duorum oppositorum. Philosophi uero intellexerunt in hoc loco per appropriā id, quod determinat sciētia de re facta, & est causa finalis. nā apud Philosophos non est quātitas

Bin ente ex entibus, nec qualitas, quin sit finis in scientia. quæ nō euadit ab uno duorum. aut enim hoc erit necessarium in natura operationis huius entis, aut erit ei ad melius. nam, si esset apud eos in creatis quantitas, aut qualitas, quam non determinat scientia, tunc attribuerent operationem Deiglo. primi in hoc ei, quod impossibile est attribui artifici creato, nisi modo vituperii eius. nam nō est macula fortior, q; dicere consyderavit in re aliqua facta quantitatē, aut qualitatē: & non elegit efficiēs hoc factum, hanc quantitatē, & hāc qualitatē, præter alias quātitates, & alias qualitates possibiles ei: & dicere q; ipse voluit hoc non ex scientia, & alia de re facta. & cōsa sūt aquilia in fine huius facti, quem fecit efficiens propter eum, s; propter operationem eius, quæ est finis. nam omne factum sit propter aliquid. & hoc non repertit ordinatum ad hoc factum, nisi hoc factum esset mensuratum in quantitate terminata: licet fuerit ei latitudo in quibusdā factis, & qualitas terminata, & natura terminata. & si esset quodcūq; factum

fuerit, terminans quamcunq; ope- rationem, non esset hic scientia omnino de factō ex factis, & non esset hic causa oīno: & erunt quantitates operatorum, & qualitates eorum re deuentes ad appetitum efficientis: & erit quilibet hō efficiens. aut dicim⁹ q; scientia sit in operatione creati, non in operatione creatoris. Deus glo. saluer nos ab hoc errore in p̄fō efficiente. sed credimus q; oē id, qđ est in mundo, est ex scientia, licet deficiant vires nostri ingenij in multis eorum. nam scientia artificialis intelligitur ab intellectu ex parte scientiæ naturalis. &, si mundus est quid E factum in ultimitate sapientiæ, necesse est vt sit hic vnum sapiens, cuius esse indigent cœlum, & terra, & quicquid est in eis. nam nemo potest ponere factum à scientia mirabili causam sui ipsius. Homines autem, quia voluerunt exaltare Deum glo. abstulerunt scientiam ab eo, & negauerunt de eo excellentissimum attributorum eius.

DISPUTATIO. X.

In declarando diminutionē declaracionis eorū quod mūdo fit efficiens, & quod Sermo h̄getici sequitur eis.

ALGAEZEL.

It Alga. Et dicimus q; qui cōfitetur oē corpuse esse in nouatione, qm̄ non euadit ab innovationibus, bene intelligit opinionem eorum, cūm dicunt q; indiget agente, & causa. Vos vero

querro

Disputatio

Gquaro quid prohibet vobis ab opinione Hæretorum, & est q̄ mundus est antiquus, & sic non est ei causa, nec efficiens? causa autem est innouationibus, & non innouatur in mundo corpus, & non corruptitur corpus, sed innovatur formæ, & accidentia. nam corpora sunt cœli, & sunt antiqui, & elementa quatuor, q̄ sunt sub orbæ Lunæ, corpora eorū, & materię eorum sunt antiqua, sed permutantur in eis formæ ex mistionibus, & mutationibus, & innouatur animæ humanæ, & animales, & vegetatiæ his innouationibus, quarū

Hcausæ deueniunt ad motum circulare, & motus circularis est antiquus, & facit eum anima antiqua orbis, & non est causa mundo, nec efficiens in corporib⁹ eius. sed ipse, prout est nou defecit esse antiquus absq; causa, s. corpora. quero quid est, quod dicunt, q̄ hæc corpora esse eorum est ex causa, & tamen sunt antiqua?

A V E R R O E S.

AIt Auer. Philosophi dicunt q̄ qui dicit omne corpus esse innouatum, & intelligit per innouationem creationem ex nō ente, s. ex priuatione, ponit aliquid de innouatione, quod non tenent omnino. & hoc indiget de necessitate demonstracione. In eo autē, q̄ adduxit dubitaciones contra eos in hoc capitulo, adeo q̄ induxit eos ad sermonem Hæreti eorum, iam speculati sumus de hoc superius, & non est reiterandum. Et summa huius rei est q̄ corpus apud eos, siue fuerit innouatum, seu antiquum, non est sufficiens in esse ex se ipso: & est apud eos in corpore antiquo de necessitate, eo modo, quo est in corpore innouato, nisi q̄ similitudo non valet circa esse eius in corpo

re antiquo, vt valet in corpore innovato. & ideo quia Arist. voluit declarare esse terram circularem fin naturam suam, posuit eam innotatam, vt consideret intellectus causam huius: & postea transstulit eam ad æternitatem. & hoc quidem Secūdo de Cœlo. Et, quoniam adduxit incōvenientia, quæ euenerunt Philosophis, incēpit respondere eis, contradicēt responsonibus eorum, & dixit.

A L G A Z E L.

AIt Alga. Si autē dicitur, omne non habens causam, est necessarium in esse: & iam diximus de attributis necessarij in esse id, quod declaratum fuit q̄ corpus non erit necessarium in esse, dicimus q̄ iā de clarauimus corruptionem ei⁹, quod posuistiis de attributis necessarii in esse, & demōstratio nō declarat nisi cessationem emanationis. & iam cessata est apud Hæreticos in principio rei, cūm dicitur q̄ non sit causa cœlo. formæ vero, & accidentia aliqua sunt causa alterius, quo usque deueniant ad motum circularem, & ipse metest cā alieuius alterius, vt est opinio philosophorum, & cessat emanatio eorum iu eo. & qui bene considerat id, quod diximus, scit diminutionem eius, qui credit antiquitatem corporum, cū ratio ciuitatis fuerit de cā eōq, vt cogitauit Hæreticus.

A V E R R O E S.

AIt Auer. Huic iam data est responsio, & notificatus fuit gra dus eius in sermonibus veris, & non est hic reiteranda. Hæretici autē adhæserunt sensu. & hoc, qm̄ reducti sunt motus apud eos ad corpus cœlestis, & cessata est emanatio, existimauerunt q̄ iam cessatum est rōne id, quod cessatum est sensu. & nō est sic

A sic. Philosophi vero consyderauerunt causas, adeo q̄ deuenerunt ad corpus cœleste, deinde consyderauerunt causas intellecetas, & res finitur apud eos ad ens non sensibile, quod est causa, & principium entis sensibili bilis. & est sermo Abraæ, faciens cœ lum, & terram. Sed secta Astaria negavit causas sensibiles, s. non dicit q̄ aliqua sit cā alterius, & posuit causā entitatis sensibilis ens non sensibile specie generationis non apparentis, & non sensibilis in causis, & causatis, q̄ est speculatio exiens à natura hominis, in eo q̄ est homo.

A L G A Z E L.

A It Alga. contradicens Philoso phis. Cūm dicunt q̄ probatio, qua probatur q̄ corpus non sit necessarium in esse, est qm̄, si esset necessarium in esse, non esset ei causa, nō extra, nec intus. &, si haberet causam, quia est compositum, est consy deratione sui ipsius possibile. & om ne possibile indiget quidem necessa rio, dicimus q̄ non intelligitur di ficio necessarij in esse, & possibilis in esse & tota inuolutio eorū est in his duabus dictiōibus. Et reuertamur ad id, quod intelligitur de ea, & est ablatio causæ, & affirmatio eius. & quasi dicant an ista corpora habent causam, aut non habent causam. & dicit Hæreticus q̄ non habent causam, quæro quid est inconueniens, cūm intelligit per possibile, & necessarium hoc? & dicimus q̄ est necessa rium, & non est possibile. & cum dicunt corpus non est necessarium, est imaginatio quadam, non habes qui dem nec radicem, nec ramum.

A V E R R O E S.

A It Auer. Iam dictum est supe rius in sermonibus eius q̄, cū

intelligitur per necessarium in esse D id, quod non habet causam, & intel ligitur per possibile in esse id, quod habet causam, non erit diuisio entis in has duas res quid notum. qm̄ ad uersarius poterit contradicere q̄ nō est, sicut ipse dicit, sed omne ens nō habet causam. Attamen, cūm intelligitur per necessarium in esse ens ne cessarium, & per possibile possibile vex, finitur res ipsa proculdubio ad ens, non habens causam. & est ut dicatur oē ens aut erit possibile, aut ne cessarium. si possibile, hēt causam. &, si illa causa fuerit de natura possi bilis procedit res ipsa, & cessat ema natio ad causam necessariam, iterū B interrogatur illa causa necessaria, cū fuerit possibile etiā vt necessarij ali quod sit habens causam, & aliquod non habens causam. &, si quidē po nitur causa de natura necessarii ha bētis causam, sequeretur processus, & deueniet res ad cām necessariam, non habentem causam. Auicen. aut voluit conuenire in hac diuisione opinioni Philosopherum in entib⁹. nam corpus cœleste apud Philoso phos est necessarium per aliud: sed an necessariū per aliud habeat possi bilitatē respectu sui ipsius est in hoc consyderatio. quare hæc via est tor tuosa, cūm incesserint in ea hoc pro cessu. Attamen via eius est falsa necessario. quoniam ipse non diuidit ens primo ad possibile verum, & necessarium. & est diuisio nota na turaliter de entibus.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens Philoso phis dicentibus corpus nō esse necessarium in esse ex se, cūm sint ei partes

Disputatio

G partes, quæ sunt causa eius. Si autem dixerit non est in conueniens, qm̄ cor pus habet partes: & partes sunt prior res essentialiter toto , Dicimus, licet sic fuerit, tñ totum, constitutum ex paribus, in earum aggregatione nō est quidem causa partiū, nec aggregationis eorum, sed sunt antiquæ sic absj; causa agenti. & impossibile est eis dubitare cum hoc, nisi cū eo, qđ dixerunt de affirmatione ablationis pluralitatis ab ente Primo. & iam de struximus: illud cōtra eos, & non habent aliam viam. igitur manifestum est qđ qui non credit innouationem corporum, non peruenit ad creden-

H dum agens omnino.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hic sermo sequitur consequentia, cui nemo dubitat apud procedentem per viam necessarij in esse in constituendo ens, qđ non est corpus: & hæc via, non procedunt per eam Antiqui. Primus in, qui processit per eam ex eis, qui peruenierunt ad nos est Auicen. & dicit qđ sit excellens viarum Antiquorū. Nam Antiqui processerunt ad constitendum ens, quod non est corpus, quod sit principium omnium, ex rebus posterioribus, & sunt mot⁹, & tempus: & existimauit ipse qđ hæc via peruenit ad id, s. ad constitutionem principij eo modo, quo consti tuerunt Antiqui ex consideratione in natura entis, in eo qđ est ens. Et, si perueniret ad id, tunc esset id, quod dixerunt, verum. sed ipsa non perue nit ad hoc. nam necessarium in esse ex se, cū ponitur in esse, erit quod magis auferetur ab eo, quod sit cōpositum ex materia, & forma: demū qđ sit ei definitio. cū vero ponitur et cōpositum ex partibus Antiquis,

quarū natura est vt copulentur adin L uicem, vt est in mundo, & partibus eius, tunc verum est dicere de mundo, apt partibus eius, qđ sit necessariū in esse. & hoc totum, cū concesserimus qđ sit hic ens, quod est necessariū in esse. & iam diximus nos qđ via, per quam processit in constitutive entis huiusmodi, nō est demōstrativa, & non deuenit naturaliter ad eam, nisi eo modo, quem dixim⁹. Et plurimum, quod sequitur ex hoc sermone, c. debilitati huius via, est apud ponentem hic corpus simplex, non compositum ex materia & forma. & est opinio Peripateticoꝝ. qm̄, L qui ponit compositum ex partibus in actu Antiquum, impossibile est ei, quin sit vnum essentialiter. & oē vnu in re cōposita est propter vnu, quod est vnu in se, simplex, & propter hoc vnum mundus est unus. Et ideo dicit Alexan. qđ impossibile est quin sit hic potentia spiritualis, trāsiens per omnes partes mundi, sicut reperitur in omnibus partibus animalis potētia copulans partes adiuicem . Differunt tñ. qm̄ copulatio in mundo est antiqua, ex eo qđ copulans est antiquum: copulatio vero inter partes animalis est generabilis & corruptibilis in individuo, & non generabilis & non corruptibilis specie, propter copulationem antiquam: qm̄ impossibile est ei vt sit non generabile & nō corruptibile in individuo, sicut est in mundo. Et evenit Deo glo. hac diminutio in hac sua specie perfectionis, ad quā peruenire aliud non potest, vt dicit Aristο. in libro de Animalibus. Et iam vidimus nostra tempestate multos, & ex sociis Auicennæ propter hoc dubium ex poluisse Auic. estē huius opinionis: & di-

A & dixerunt, q̄ ipse non tenet, q̄ sit
hic separatum: & dixerunt hoc ap-
parere ex sermōe eius de necessārio
in esse in multis locis: & est id, quod
posuit in philosophia sua orientali:
& dixerunt q̄ ideo appellauit illam
orientalem, q̄m est ex opinione ori-
entalium, tenentium q̄ Deus sit cor-
pus coeleste, vt ipse opinatur & ipsi
quidem cum hoc debilitant viā Ari-
stot. circa constitutionem primi pri-
cipij per viam motus. Nos verò iam
locuti sumus de hac via multis vici-
bus: & declarauimus modum, quo
est in ea veritas: & soluimus omnes

B q̄ones factas cōtra eam. & locuti su
mus etiā de via Alexandri in hoc, s.
quam eligit in libro suo nominato
de principijs. nam v̄ q̄ declinavit a
via Arist. ad aliam viam: licet fuerit
assumpta a principijs, quæ declara-
uit Arist. & ambæ viæ sunt veræ. sed
magis naturalis est via Aristō. qua-
re, cum verificabitur via probatiois
necessarij ī esse, vt recitabimus, erit
vera apud me: licet fuerit in ea com-
munitas: indigēs distinctione: & est
vt præcedat ei scientia specierū pos-
sibilium in substantia, & sciētia spe-
cierum necessariorum in substātia.

C Et hæc via est ut dicamus possibile
in esse in substantia corporeæ, necel-
se est ut præcedat id necessarium in
esse in substantia corporeæ. & necel-
sariū i ē i substantia corporeæ, necesse
est ut præcedat id necessarium in es-
se in substantia absoluta: & est id, i
quo non est potentia omnino, nec i
substantia, nec in alia specierū mo-
tuum. & quod est hmoi non est cor-
pus. v. gr. corpus celeste, apparet de
eo q̄ est necessarium in esse i substā-
tia corporeæ, si autem sequeretur
v sit corpus antiquius eo: & tamen

apparet de eo quod est possibile in esse, D
quo ad motum localem: ergo necesse
est ut motor eius sit necessarius in
esse in substantia, & quod non sit in eo
potentia omnino, nec ad motum, nec
ad aliud. & non attribuit ei nec mo-
tus, nec quies, nec alia species muta-
tionum. & quod est huiusmodi non
est corpus omnino, nec potentia in
corpo. partes vero mundi æternæ
sunt necessaria in esse in substantia,
aut veris, sicut est in quatuor elemen-
tis, aut individualiter, sicut est in corpo
cœlesti.

DISPV TATIO XI.

De diminutione tenentis quod
primum scit aliud ab eo,
& scit genera, & spe-
cies modo vni-
uersali.

ALGAZEL

A It Alga . Perfecti autem quin eē est inclusum apud eos in in nouato , & antiquo, & non erit apud eos antiquum nisi Deus glo . & attributa eius, & quicquid est ulterius est in nouatum ex voluntate eius, iō puenit ad eos , ppō necessaria de sciētia eius: qm̄ volitum necessario impole ē quin sit scitum volēti . & adficae rūt super hoc q̄ totū ē scitū ei, ex eo q̄ totū ē volitum ei, & innouatū ex volūtate ei⁹, & nihil sit qn sit in nouatū ex voluntate eius. & quotiēscūq; affirmabit q̄ vult, sciēs qdē id, qd̄ ve lit, ē viuēs necessario: & oē viuēs scit alid, quāto magis scit seip̄m: ergo totū fit scitū Deo glo . & id scit hac via cū notū ē eis q̄ vult creare mundū.

Disputatio

G.

AVERROES.

Ait Auer. Hic sermo, feci t eum proœmium ad hoc, vt faciat cōparationem inter eum, & sermonem philosophorum de scientia antiqua. Atamen hic sermo est magis satisfacieus primo aspectu, q̄ sermo philosophorum. nam Loquētes, cū verisicatus fuerit sermo eorum, & appauerit apud quem dēt apparere, videtur q̄ ipsi posuerunt Deum gl. hominem æternum. ipsi enim assimilauerunt mundum operatis, quæ sunt ex voluntate humana, & scientia, & posterius. Et, cum dī eis q̄ ne-

Hecle est vt sit corpus, dicunt q̄ est æternus: & omne corpus est innouatum: & necesse est eis ponere hominem absq; materia agentem oīum entium. & si hic sermo, sermo similitudinalis rhetoricus: & sermones similitudinales sunt nimium satisfacientes, nisi q̄, cum procedimus post eos, apparebit inuolutio eorū. nam nihil est distatius a naturā entis gñabilis & corruptibilis, quā natura entis æterni. Et, cum hoc sic fuerit, impōle est vt reperiatur aliqua species, diuisa in æternitatem, & priuationem æternitatis, sicut diuiditur

Ivnum genus i differentias id diuidētes. nam distantia æterni ab innouato est maior, q̄ distantia specierum abinuicem, communicantium quidem in innouatione. &, cū fuerit distantia æterni a non æterno maior, q̄ distantia spērum abinuicem, quō ergo poīe est vt permutetur iudiciū ab apparenti ad occultum? & tamē sunt contraria. &, cum intelliguntur attributa reperta in apparenti, & occulto, apparent q̄ sunt aequiuoca aequiuocatione tali, quæ impōle est pmūtari ab apparenti ad occultum. nam

vita addita intellectui in homīe nō dī, nisi de poētia motiva in loco ex voluntate, & apprehēsiōe pueniēte ex sensibus: sensus autem auferūtur a Deo, & multo magis motus localis. Loquentes vero ponunt in Deo glo. sensus absq; instris, & auferunt ab eo motum absolute: igitur aut non affirmant in Deo vitam reperitam viuo, quæ est conditio in eē scie-
tiæ homini, aut ponunt eam esse ip-
sammet apprehensionem: vt dicūt
philosophi q̄ apprehensio, & scien-
tia in primo est ipsammet vita. & ēt,
quoniam voluntas in viuo est appe-
titus mandans ad motum, & viuo, &
homini euenit ad perficiendum id,
quod ei deficit in esse suo. Deus ve-
ro glo. absit q̄ sit ei appetitus, ex eo
q̄ deficit ei, & substantia eius aliquid.
adeo q̄ sit causa motus, & actionis,
aut ex se, aut ex alio. Et q̄uo potest
imaginari voluntas æterna, quæ sit
causa operationis innouatæ, absq; eo
q̄ additus sit appetitus hora operatio-
nis? aut quomodo imaginet voluntas,
& appetitus, quorum dispositio-
nes sint ante operationem, & hora
operationis? & post operationē ex-
dem, absq; eo q̄ eueniat mutatio?
Ulterius, quia appetit⁹ est causā mo-
tus: & motus non reperitur nisi in
corpo: igitur appetitus non reperi-
tur nisi in corpore animato. &, cum
non sit voluntas in Primo apud Phi-
losophos, nisi q̄ operatio eius sit o-
peratio proueniens a scientia, & scie-
tia in eo quod est scientia, in duob⁹
contrarijs possibile est vt proueniat
ab ea vnumquodque eorum, & pro-
uenit excellentius contrariorum, &
non vilius ex scientia ea, ideo appelle-
latur Sciens, Excellens. & propter
hoc dicunt de Deo glorio. quod ap-
pro-

A propriauntur ei tria attributa, & est quod sit Sciens, Excellens, & Potens. & dicunt quod voluntas eius puenit in entibus secundum scientiam eius, & postea eius non deficit a voluntate eius, sicut de ficit in hoc. Hoc totum est sermo philosophorū in hoc capitulo. & cum positum fuerit, ut posuimus, in his quidem rationibus est sermo satisfaciens, non autem demonstratius. Et tibi est considerare haec, si fueris ex hoībus felicitatis complectæ in locis proprijs libri Posteriorum, si sciueris artes, quas opera demonstrationis, artes enim demonstratiæ assimilantur.

B in omnibus artibus factiis. nam quemadmodum impossibile est ei, qui non est illius artis, ut faciat aliquam operationem illius artis, sic euam impossibile est ei, qui non scit artes demonstrationis, ut faciat aliquam operationem artis demonstratiæ: & est ipsamet demonstratio. sed haec ars dignior est in hoc ceteris artibus. differt tamē sermo in hoc ab operatione. nam operatio est actione una, & non proueniet necessario, nisi ex habetiis artem. species vero sermonum multæ sunt. nam aliquæ sunt demonstratiæ, aliquæ

C vero non demonstratiæ. sed sermones non demonstratiui, quia proueniunt absque arte, id existimatur in demonstratiuis quod proueniat absq; arte. & hic est erior magnus. & ideo quæcunq; materiæ fuerint materiarum artium demonstratiuum, in quibus impossibile est ut sit in eis sermo absq; sermone artificiali, impossibilis est sermo in eis, nisi habeti illam artem, sicut est in arte Geometriæ. Quare totū id, quod posuimus in hoc libro, non est sermo artificialis demonstratius, sed sunt sermones

nes nō artificiales: quorum alter est D magis satisfaciens altero. & secundū hoc oportet ut intelligatur id, quod nos hic scripsimus. & ideo nomē debitum, & conueniens huius libri est Destruçio ambarum sectarum simul. Et hoc totum est apud me excedere legem, & speculare de eo, quod non præcipit lex. quoniam vires hominis deficiunt in hoc. impolē est enim de omni eo, quod tacuit lex ex scientijs, ut speculet, & declaretur vulgo ex eo, id, ad quod peruenit speculatio, quod sit de essentialibus legis. nam sit ex hoc magna inuolutio. & debet homo tacere in istis rebus, si E. cut tacuit in eis lex, & notificate vulgo, quod intellectus humani deficiunt in disputatione de his rebus, & non excedant doctrinam legis declaratā in lege: cum fuerit doctrina communis omnibus sufficiens ad acquirendum felicitatem suam. Quoniam, quemadmodum Medicus speculat de rebus sanitatis in mensura, quæ conuenit sanis, ad conservandum sanitatem, & agris ad remouendum agritudinem: sic est in constitutente legem nā ipse notificat vulgo ex rebus mensurā, qua prueniūt ad felicitatem. Et sic ē ī factibilib⁹. nā id, quod tacuit lex, ē profect⁹, & p̄cipue in locis, in quib⁹ videt quod sint de genere rerū factibilium, in quibus est iudicium legale. Quare Legista differunt in hoc genere: sunt enim aliqui, qui negant rationationem, & sunt sequentes simplicitates rerum: & aliqui, qui eam affirmant, & sunt hoīes rationabilis. & hoc id ē evenit reb⁹ scientificis. & similes aut, & scientifici, magis p̄ficiunt simplices in rebus factibilibus. Interrogatio autem aduersarij in his rebus aut erit ex hoībus demonstratiis.

Quo pa-
eto doc-
ti debeat
vulgares
diuinias.

Disputatio

Gnis, aut non. Si fuerit ex hominibus demonstrationis, loquendum est cum eo demonstratiue, & notificabit ei quod hic modus loquendi est proprius hominibus demonstrationis, & sciet in locis in quibus lex innuit hoc, quod hoc genus scientiae prouenit ex demonstratione. Si vero non fuerit ex hominibus demonstrationis, aut erit ex hominibus, qui credunt legi, aut ex Hetereticis, & non creditibus. si credit ei, notificabitur ei quod loqui de his rebus est prohibitum in lege. si vero non credit ei, non est inconueniens hominibus demonstrationis contradicere ei rationibus incisiuis. Sic profecto det eum dispositio habentis demonstrationem in omni lege, & precepit in lege Mosayca diuina, quae non tacuit de rebus diuinis, sed innuit id, ad quod peruenit demonstratio, & tacuit de eis, dimittens hoc ad doctrinam communem. His autem habitibus, reuerteretur ad id, in quo sumus, cum ad hoc nos induxit necessitas. & nisi esset hoc, Deus scit, & bene intelligit quod nos non licite loqueremur de his rebus hoc modo loquelle. Et, cum exprefserit Alg. viam qua affirmauerunt Loquentes attributum scientiae, & alia, adeo quod est in ultimitate declarationis, ex eo quod est in ultimitate famositatis, & ultimitate facilitatis verificationis, scepit facere comparationem inter eam, & viam philosophorum in his attributis. & haec est operatio rhetorica. & dixit.

ALGAEZEL

sum? & impossibile est hoc absq; ratione in eo. Deinde dixit, & id, quod dixit Auicenna circa verificationem huius in graduatione sermonis eius, tendit ad duo, quorum unum est quod Primum est ens non in materia: & omne ens non in materia est intellectus absolutus: & omnia intellecta sunt manifesta ei, nam probibens ab acquisitione omnium rerum est aliquantia cum materia, & occupatio in ea. nam anima hominis est occupata in regimine materiarum, s. corpore. & cum cessauerit occupatio eius, & non summergetur in appetitibus corporalibus, & conditionibus viliibus, procedentibus de rebus natura libus, patescit ei veritas intellectorum. & ideo apparet quod Angeli omnes sciunt omnia intellecta, & non deficit eis aliiquid: quoniam sunt etiam intellectus abstracti non in materia. Postea, cum recitauerat sermonem eorum, dubitans eis, dixit.

A It Alg. Et dicamus, cum dicitis quod Primum sit ens non in materia, si intelligitis quod non sit in corpore, nec in natu corpori, sed est ex his in se, absq; apprehensione termini, & appropriateo in aliqua parte, cocedet. Et circa id, quod dicitis, & hinc est intellectus abstractus, quanto quod intelligitur per intellectum, si intelligitis eum, quod intelligit alias res, hoc est ipsummet quod sit, & locus quoniam. & quoniam id accipitur in propinquis syllabis in quod sit, si vero intelligitis aliud, & est quod ipse intelligit sermone, forte cocedet tibi hoc tui frater Philosophi, & non puenit ad hoc, ex eo quod intelligit seipsum, ut intelligat aliud. & deinde ei quare ponis hoc, quod non est necessarium: igitur differt Auicenna ab aliis philosophis, & quoniam ponit id necessarium?

ALGAEZEL

A It Alga. loquens cum philosophis. Vos autem, cum existimatistis quod mundus sit antiquus, non innovatus quidem a voluntate, quae in unde vos sciuitis quod ipse scit seip-

Arium? & si ē speculatiū, q̄to quæ ē demfatio in hoc? si vero dicit, qm̄ prohibens ab acquisitione rerum, ē materia: & ibi non est materia: igit̄ non est prohibens. Nos dicimus nō concedimus q̄ sit prohibens: & non concedimus q̄ ipsa sit prohibens tātū. Et fundatur syllogismus eorum in figura syllogismi hypothetici: & est vt dicatur, si hoc est in materia, non intelligit res: sed non est in materia: ergo intelligit res. & in hoc ponitur contradictionis antecedentis. & positionis contradictionis antecedentis non concludit conuenienter: & est

B sicut sermo dicentis, si hoc, quod videtur, est homo, est animal: fed non est homo: ergo non est animal. hoc enim non sequitur, cum multoties non erit homo, & tamen erit equus, & erit animal. Verum est q̄ positionis contradictionis antecedentis cōcludit contradictionem consequentis, sicut dixerunt in Logicis cum cōditione: & est conuersio consequentis cū antecedente. & hoc vlt̄, & est sicut dicunt si Sol oritur, dies est: sed Sol nō oritur: ergo dies nō est. qm̄ esse diei non hēc cām, nisi ortum Solis: & alterum eorum conuertitur cum alte-

C ro. & declaratio harum positionum & dictionum intelligitur in lib. Apprehensionis intellectus, quem ordinamus ad hunc librum, si vero dicit, nos autem ponimus conuersiōnem, & est q̄ prohibens est materia tantum, &c.

A V E R R O E S

A It Auer. Primum, quod est in hoc sermone ex inuolutionibus, est recitatio opinionis, & rationeū contra eam. Nam id, quod posuit in eo ex propositionibus, q̄ sunt tanq̄ principia, sunt apud eos

conclusiones multarum propositioū. Quoniam declaratum est apud eos q̄ omne ens sensibile sit cōpositum ex materia, & forma: & forma est id, quo ens est ens, & est id, quod significatur per nomen, & definitionem, & ex ea p̄uenit operatio propria in quolibet ente, & est ea, q̄ significat esse formarum in ente. Et hoc, qm̄ ipsi inueniunt q̄ sunt in substantijs potentia agentes, p̄prie cuilibet enti, & potentia patientes, aut propriæ, aut communes. & impossibile est vt res patiatur re, qua agit. nam actio contradicit passiōi: & contraria non recipiunt alterum **E** alterum, sed recipit ea subiectū eorum, modo, quo vñ aduenit, postquam recessit aliud. v.g. calidū non recipit frigidum: id vero, quod recipit frigidum, est corpus calidū, cum recesserit ab eo calidum, & recipit frigidum, & econtra. Et, qm̄ inueniunt actionem, & passionem esse hmōi, scierunt q̄ oīa entia talia sunt cōposita ex duabus substantijs, substātia quidem, quæ est actus, & substātia, quæ est potentia: et inueniunt q̄ substantia, q̄ est in actu est pfectio substantiae, quæ est in potentia, & est ei in fine ī generatione, cum nō **F** fuerit distincta ab ea in actu. Deinde cum speculati fuerūt formas enī, declaratum fuit eis q̄ necesse est q̄ deueniat res ī istis substantijs ad substantiam in actu, spoliatam a materia: & necesse est vt sit hæc substantia agens, non patiens omnino: & vt nō eueniāt ei debilitas, nec fessitas, nec corruptio: cum hoc eueniāt substantia, quæ est in actu, ex eo q̄ est pfectio substantiae, quæ est in potentia, non ex eo q̄ est actus absolute. qm̄, cum substantia, quæ est in potentia,

Disputatio

Cexit in actum ex parte substatiæ, quæ est in actu, necesse est ut deueniat res in entibus agentibus, & patientibus ad substatiæ, quæ est actus absolute, & q̄ cœlesti emanatio, & p̄cessus ad hanc substantiæ. & declaratio q̄ reperiatur hæc substatiæ, ex eo q̄ est mouens, & agens positionibus essentialibus, & p̄prijs, est in lib. Octavo Physicoru. Et, qm̄ constituerunt hanc substatiæ via propria, & cōi, vt est notum in libris eorum, considerauerunt in natura formarum mouentium materialiū, & inuenierunt aliquas eorum magis

Hpropinquas actui, & magis remotas a potentia: qm̄ sunt remotæ a passionibus magis q̄ alia, quod est signum materiæ sibi propriæ: & inuenierunt animam ex ipsis formis immunem præ ceteris a materia, & p̄cipue intellectum, adeo q̄ dubitaverunt de eo an sit ex formis materialibus, aut non ex materialibus. Et, qm̄ viderunt formas apprehensiwas esse ex formis animæ, & inuenierunt eas remotas a materia, sciuerunt q̄ causa apprehensionis sit remoto a materia. Et, qm̄ inuenierunt intellectum non esse passibilem, sciuerunt

Iq̄ cā, qua sit forma nō aīata, aut apprehensiua, nihil aliud est, nisi ex eo q̄, cum fuerit perfectio eius, quod est in potentia, erit inanumata, aut non apprehensiua. &, cum fuerit p̄fectio absoluta, cui nō admiscetur potentia, erit intellectus. & hoc totum iam ordinatum est ordinatione demonstrativa, & syllogis naturalibus, & impōse est ut ordinetur in hoc loco ordinatione demonstrativa, nisi aggregateur id, cunis natura est ut scribatur in multis libris diuersis ī vñ locum. & hoc bene scit, qui est aslue

tus in libris Logicæ pauca asluefa. **K**Etione, quod impōse est hic. Et ex hoc modo viæ sciuerunt q̄ id, quod non patitur omnino, est actus, & nō est corpus. qm̄ oē corpus passibile apud eos est in materia. Modus aut̄ questionis contra philosophos in his rebus debet fieri cum principijs, quæ adduxerunt in declarationem harum rerum, non autem cum his met rebus, quib⁹ dubitauit iste vir: & cum hoc sciuerunt q̄ hic sit ens, quod est intellectus absolutus. Et, quoniam viderunt etiam ordinem hic in natura, & operationibus eius sequi ordinem intellectualē, simili **L**lem ordini artificiali, sciuerūt q̄ hic **Quo** sit intellectus, qui influit has **& o itel** potētias naturales, quarum operationes **& prin** currunt modo operatiōis intellect⁹: **itelligē** & determinauerunt ex his duab⁹ **se, intel** gat alia bus q̄ hoc ens, quod est intellectus **gat alia** absolutus, est ille, qui influit entib⁹ ordinem, & proportionem repertā i operationibus eorum: & sciuerunt ex hoc toto q̄ ipsum intelligere seipm̄ est intelligere omnia entia. Et hmoi ens non est id, quod intelligit de se aliud ab eo, quod intelligit de alio, sicut est in intellectu humano. & ei non conuenit diuisio p̄dicta. & est **M**vt dicatur omnis intellectus aut intelligit seipsum, aut aliud, aut intelligit vtrūq; simul. deinde dicit, si in intelligit aliud, patet q̄ intelligit seipsum. si intelligit seipsum, non oporet vt intelligat aliud. & iam locuti sumus de hoc superius. Er toton, de quo locutus est in syllogismo hypotheticō, quo vñs est, vt dixit, nō est verum. nam syllogismus hypothetic⁹ non verificatur, nisi declaretur id, quod reiteratur in eo, & consequens per syllogisinum categoricum, aut **vñs,**

A vnum, aut plus vno. syllogismus vero hypotheticus verus in hac q̄ōne talis est. Si id, quod est in materia, non intelligit, id quidem, quod non est in materia, intelligit. & hoc quidem, cū declarabitur verificatio huius consequentiae, & verificatio ei⁹, quod reiteret, & sunt ppōnes, quas diximus esse apud eos conclusiōes. & iste vir attribuit eis q̄ō sint prima, aut pp̄inqua primis. & cum declarabuntur fīm q̄ō diximus, erit syllus veræ figuræ, & veterarum propositionum. Verificatio aut̄ figuræ, q̄īn id, qđ reiteratur, est oppositū cōsequē

B tis, & concludit oppositum antecedentis, non est sicut ipse putauit, q̄ō ipsi reiterant oppositum antecedentis, & concluditur oppositum consequentis. Att̄n, quia non sunt primæ, nec famosæ, nec cadit earum in primo aspectu veritas, ideo sunt in utilitate inconuenientiae, præcipue apud illum, qui nihil audiuit de his rebus. Igitur inuoluit iste vir scientias inuolutione magna, & extraxit scientiam a radice, & lēmita eius.

A L G A Z E L.

A It Alga. Secundus aut̄ modus est, cum dicunt q̄ō licet nos nō dixerimus q̄ō Primum vult innouationem, nec q̄ō totum sit īnouatum innouatione permanenti, nos tamē dicimus q̄ō ipsum id fecit, & est constitutum ab eo, nisi q̄ō nō defecit attribuere ei operationes, & nunq̄ō defecit esse agens: & non distinguunt apd nos nisi hac imaginatiōe, in fundamento vero agentis non. & cum ne cōfesse est vt agens sciat deliberatiue, ergo totum est apud nos ētex operatione eius. R̄hisio aut̄ huic est duob⁹ modis. quorum Vnuus est q̄ō opatio est duplī, aut voluntaria, sicut ope-

ratio animalis, & hominis: aut natū D ralis, sicut operatio Solis illuminatiōe, & ignis calefactione, & aquæ infrigidatiōe. est aut̄ necesse, vt sit scientia in operatione voluntaria, vt est in artibus hominis: in operatione vero naturali non. & apud vos est q̄ō Deus glo. fecit mundum via consecutionis ab eo naturaliter, & necessitate, non aut̄ via voluntatis, & eleuationis: sed consecutum est totū a substantia eius, vt consequitur lumen a Sole. & quemadmodū Sol non potest euitare lumen, nec ignis euitare calefactionem, sic nō potest Primum euitare operationes suas. E quod absit. & hæc species, licet ad misericordiam appellare eam operationem, non determinat tñ agenti sciētiā omnino. Si vero dicatur differunt, quoniam prouenire totū a substantia eius est propter scientiā eius de toto. & imaginatio ordinis vñis est cā influxus totius: & non est ei causa præter scientiam de toto, sciētia autē de toto est ipsam et substantia eius: & nisi esset ei scientia de toto, non proueniret ex eo totum, & non est sic lumen proueniens a Sole: dicimus, & in hoc contradicunt tibi fratres tui. nam ipsi dixerunt q̄ō substantia eius est substantia, ex qua consequitur esse totius fīm ordinem suum naturaliter, & ex necessitate, non autem ex eo q̄ō scit de se. quæro quid est qđ facit hæc opinionē esse falsam, quotiescumque cōueniat eis circa ablationem voluntatis? si autē non conditionatur Scientia Solis de illuminatione in cōfessione lumen, sed q̄ō sequitur ei ex necessitate, tunc potest considerari hoc de primo, & nihil prohiberet.

Disputatio

G

A V E R R O E S

A It Auer. Incœpit in hoc caplo recitare de Philosophis quid absurdum: & est q̄ Deus glorio. nō habet voluntatem, nec in innouatis nec in toto: quoniam operatio eius prouenit a substantia eius ex necessitate, sicut prouenit lumen a So'e. Deinde recitauit de eis q̄ ipsi dixerunt, ex eo q̄ est agens, necesse est vt sit sciens. Attamen Philosophi nō negant voluntatem a Deo glori. & non affirmant ei voluntatem humana. quoniam illa, quæ est ī huminis, est quia reperitur diminutio in

H volente, & passio rei volitæ. &, cum reperitur ei volitum, cessat diminutio, & aufertur passio, quæ appellat voluntas. sed id, quod affirmant ei de voluntate, est q̄ operationes, prouenientes ab eo, prouenient a scientia: & omne id, quod prouenit a scientia, & sapientia, prouenit ex voluntate agentis, non autem ex necessitate naturali: cum nō sequitur ex natura scientia aduentus operationis ab eo, vt ipse recitauit de Philosophis. quoniam, cum dicimus q̄ ipse scit duo contraria, sequeretur q̄ prouenant ab eo duo contraria simul.

I & hoc est falsum, & prouenire vnu duorum contrariorum ab eo indicat attributum additum scientia, & est voluntas ipsa. sic dēt intelligi affirmatio voluntatis in Primo apud Philosophos: & tamen est apud eos sciens, & volens. Cum autem dixit q̄ operatio est duplex, aut naturalis aut voluntaria, est falsum. quoniam operatio eius apud Philosophos nō est naturalis multis modis, nec voluntaria absolute: sed voluntaria, quæ abest ab omni diminutione reperita in voluntate humana. quare no-

mē voluntatis dī de eis æquiuoce, si K, cut nōmē scientiæ dī sic de ambab⁹ scientijs, antiqua, & innouata. nam voluntas in animali, & homine est passio proueniens a volito, & est causa ab eo. Hoc est, quod intelligitur de voluntate hominis, & Dei gl. absit q̄ sit ei attributum causatum. Et non intelligitur per voluntatem, nisi ordinatio operationis, copulata scientiæ, & scientia, vt diximus, est duorum contrariorum. in scientia vero Primi est aliquo modo scientia duorum contrariorum. & operatio eius vnius duorum cōtrariorum est probatio q̄ sit hic aliud attributū, quod appellatur voluntas.

A L G A Z E L

A It Alga. Secundus autem modulus est, vt nos confiteamur q̄ prouentus rei ab agēte determinat scientiam in operatione, quæ emanat: & tamen apud eos operatio Dei glo. est vna, & est causatum, quod est intellectus simplex, & non debet scire nisi eum. causatum vero primum erit sciens id, qđ p̄uenit ab eo tñ. nam totum non p̄uenit a Deo glo. statim, sed medijs, & proueniente, & consecutione. & id, quod emanavit ab eo, quod emanavit ab eo, non oportet vt sit scitum ei. & non emanat ab eo nisi vnum. & hoc, cñ non est necesse, vt sit in operatione voluntaria, quomodo erit in natura li?nam motus lapidis a summitate montis erit motu voluntario, quem faciet scientia in substantia motus, & non faciet scientia id, quod sit ex eo de contactu, & eruptione alterius rei. hoc etiam non possunt responderemus ei.

Auer.

A

A V E R R O E S.

A It Auer. Responsio nostra, qp agens, cuius scia est in vltimi
tate pfectiois, scit qd emanat ab eo,
& id, qd emanat ab eo, qd emanat,
ab eo, & qd emanat ab hoc, quod
emanat, vsiq; ad finem eius, qd ema-
nat. Et, si primum fuerit in vltimi-
tate scientie, oportet ut sit sciens to-
tum id, quod emanat ab eo media-
te, vel immediate. & non sequitur
ut sit scientia eius de genere scientie
nostra: quoniā scientia nostra est
diminuta, & posterior scito. Deinde
dixit, respondens quæstioni, quam
B fecit Philosophis.

A L G A Z E L.

A It Alga. Si autē dicatur, si defi-
nimus qp ipsum non scit, nisi
seipsum, hoc erit in vltimitate scien-
tientie, nam aliud scit seipsum,
& aliud, & erit excelsus eo in gra-
du. & quomodo causatum erit ex-
cellentius causa?

A V E R R O E S.

A It Auer. Hęc responsio est di-
minuta. nā ī ea induxit rem
intellectā ad inconueniens. Deinde
rñdit ipse, & dixit, dicimus qp hoc ī
C cōueniens sequitur Philosophis cir-
ca ablationem voluntatis, & abla-
tionē innouationis mūdi: & debet
cōtradici, sicut cōtradicunt eis cęte-
ri Philosophi. & impossibile ē quin
derelinquatur Philosophia, & con-
fiteatur qp mūdus sit innouatus vo-
lūtate. i. qp sequitur eis, si fuerint ex
eis, qui intulerint qp ipsum scit ope-
ratū suum propter inconueniétiā,
vt ipsi tollerent hoc inconueniens,
quemadmodū deuenerūt in aliud
inconueniens de antiquitate mun-
di, & ablatione voluntatis. & ipsi

tñ non auferunt volūtatem, sed au-
ferūt partē diminutā ab eo. Dicde.

A L G A Z E L.

A It Alg. Quare negatis dicen-
ti ex Philosophis qp hoc non
est additio dignitatis, qm scia indi-
get ea aliud ad recipiendū vulitatē
aliquā: nā ipsum ī se ea indiget. Ho-
mo aut̄ exaltatur intellectis, aut ut
perueniat ad felicitatē ī fine huius
seculi, & alterius, aut ad perficiēdū
se, tanqo obscurum, & diminutū: &
sic alique creaturę. Substātia vero dei
glo. non indiget pfectione. &, si cō-
syderetur de eo scientia, qua perfice-
retur, hoc erit, qm substātia ei² ēēt E
diminuta. & sic alique creaturę. & hoc
est, sicut si tu attribueres ei auditū,
& visum, & scientiam particulariū
ingrediētiū sub tempore. Tu autē
conuenis cum fratribus tuis Phi-
losophis qp Deus gl. abest ab eis: &
qp mutationes ingredientes in tépo-
re, diuisæ ad id, quod fuit, & erit, nō
scit eas Primū: qm hoc faceret mu-
tationē in substātia eius, & impres-
sionē. & non sequitur in negatione
huius ab eo diminutio, sed est per-
fectio: immo diminutio est habere
sensus, & indigere eis. &, nisi ēēt di-
minutio in homine, non indigeret F
sensibus ad pr̄seruandū se ab eo,
quod ei enenit ex eius mutatione.
& sic scia innouationum particula-
riū vos putatis qp sit diminutio. Et
quemadmodum, cum nos scimus
innouatiōes oēs, & apprehendimus
sensibilia oīa, & Primū nō scit ali-
qd de p̄ticularib⁹, & nō apprehēdit
aliqd ex sensibiliib⁹, nō erit hoc di-
minutio, sic scia de vl: b⁹ intellectua
libus ēēt polē ēēt affirmet alteri, et
nō affirmatur ei: & nō erit hoc di-
minutio ēēt. & ab hoc nō p̄teuadi.

Auerroes

Disputatio

G

A V E R R O E S

A It Auer. Hęc est ratio eius, q̄ dicit q̄ ipsum nou scit nisi se ipsum. Et iam recitauim⁹ opinio-nes hominū circa aggregationem eius, qđ dicunt q̄ ipsum non scit ni si se ipsum, & q̄ ipsum scit oīa entia. & ideo dicunt aliqui famosi eo-rū q̄ Deus glo. est entia oīa, & ipse est motor eorū, & non oportet re-iterare sermonē ī hoc. & propōnes adductę in hoc capitulo sunt famo-ſe topicę: qm̄ omnes sunt in capi-tulo reductionis syllogismi occulti ad manifestū, quos n̄ aggregat ge-

Hnus, & n̄ est inter eas cōdicatio oī-no. Demum loquitur in hoc capi-tulo cū Auic. in eo, q̄ ratiocinat cō-tra dicentem ex Philosophis q̄ ipse scit se ipsum, & scit aliud. qm̄ ipossi-bile est quin sciat id, quod fecit. & oēs propōnes, quas recitat ex Auic. in constitutione huius opiniōis, & quas facit ipse in disputatione sua, sunt assumptæ ex rebus, quæ viden-tur in homine: & conatur permuta-re eas ad Deum glo. & hoc non po-test fieri: qm̄ ambę scientię dicun-tur equiuoce. nā id, quod dicit Auic. q̄ oē intelligens, à quo emanat

I operatio vna, ipsum scit operatio-nem illam, est propō vera: sed non modo scientię hominis de te, quā intelligit. qm̄ intellectus hominis perficit se ipsum cum eo, quod apprehendit, & intelligit, & patitur ab eo. & causa passionis ab eo est cō-syderatio ī intellectu. & propōnes, quæ sunt in hoc genere, arguit con-tra eas Alg. nam omne intelligens ex hominib⁹ aliquam operationē, & sequit̄ ex illa operatiōe alia ope-ratio, & ex secunda tertia, & ex ter-tia quarta, n̄ oportet ut sciat agēs

intelligens consecutiones, quę con-K sequuntur ex operatione eius pri-ma, & dicitur ei q̄ hoc repertur ei, qui operatur voluntarie. & qm̄ se-quitur, cum ponitis sciens, quod nō operatur voluntarie? & dixit hoc, qm̄ id, quo sustentatus est, est qm̄, cum affirmatur sciētia in Deo gl. affirmatur ei voluntas. Et ideo di-xit hoc sequitur, à quo non potest euitari, idest quin sequatur vt Pri-mum non sit apud eum intelligēs de alio nisi operationē, quę conse-cuta est primū, & est cā secunda, & causatū primū. & sic ēt id, qđ recita uit de eo, q̄ si intelligeret se ipsum, L & n̄ intelligeret aliud, esset hō dignior eo. Et causa esse eius, & appa-rentię, q̄ est in hoc sermone, est qm̄, cū cōsyderat hō duos hoīes, quorū vnu nō intelligit, nisi se ipsum, & alter intelligit se ipsum, & aliud, iudi-cat intellectus q̄ ille, qui intelli-git se ipsum, & aliud, est excellētior eo, qui intelligit se ipsum, & n̄ in-telligit aliud. Attamen id, curus in-tellectus cū hoc intellectu d̄f equiuoce, ex eo q̄ vnu eo q̄ est agēs nō patiens, & aliis patiens nō agēs, nō verificatur hęc permutatio. Et qm̄ ratiocinatus est de mente Auicēnē M cum propositione, quam concedit ipse in omni habente intellectū, & est q̄ habens plus scīæ est excellētius: & quod putauit de ablatione voluntatis, & ablatione innouatio-nis est id, quod fecit eis sequi q̄ n̄ poslunt affirmare q̄ Primum scit aliud, quoniam scit agens, ītelligēs operatum suum, quod est aliud ab eo, ex eo q̄ id vult, dixit q̄ hoc in-cōueniens sequitur Philosophis tā-tum, idest q̄ causatum, quod ē hō, sit excellentius causa, quę est Deus glo.

A gl. nam, cum ipsi auferunt innovationem mundi, ut putauit, auferunt voluntatem. & cum auferatur voluntas, auferitur quod sciat id, quod piovebit ab eo. & hoc totum iam diximus superius quod non est verum, scilicet voluntatis a Deo gl. sed tantummodo auferunt voluntatem innovata. Et, quoniam ratiocinatus est de mente Auct. propositionibus, quae existimantur esse communes duabus scientiis, & innovatae, & antiquae, incipit ratiocinari contra eum in eo, quod dixerunt Philosophi in hoc capitulo de differentia inter duas scias. &

B sequitur hoc ei in rei veritate. Et dicit quare negatis dicenti ex Philosophis quod hoc non est additio in dignitate. nam scientia indiget ea aliud, usque ad finem eius, quod scripsimus. Et expositio eius est quod, si oes iste apprehensiones sunt propter diminutionem in homine, Deus gl. abest ab eis, & ipse dicit Aucten. nam, si cut conuenisti cum socijs tuis quod ipsum non apprehendere particula- tia non est propter diminutionem in eo, postquam fuit demonstratio apud te, quod comprehensio particula- rum est propter diminutionem in

C comprehendente, sic priuatio apprehendendi aliud est propter diminu- tionem comprehendentis. Et respon- sio huius totius est, quod in scientia eius non diuidunt verum, & falsum op- posita, quae diuidunt verum, & fal- sum in scientia hominis. verbi gra- tia quoniam homo dicitur de eo aut scit aliud, aut non scit aliud, adeo quod sunt duo contradictionia: & cù fuerit verum unum eorum, aliud est falsum. ipse vero Deus glo. veri- ficantur de eo ambo simul, scili- licet quod sciat id, & quod non

sciat, scilicet non scit id scientia, de- terminante diminutionem: & est scientia humana, & tamen scit id scientia, non determinante diminutionem: & est scientia, cuius qualitatē non comprehendit nisi ipse. & sic est de vniuersalibus, & particu- laribus, quae uerificantur de Deo gl. quod sciat, & non sciat ea. Hoc est, quod determinant radices Philosophorum Antiquorum eis.

Qui vero distinxerit, & dixerit quod ipse scit vniuersalia, & non scit par- ticularia, non percepit opinionem eorum, & non sequitur ex radicibus eorum. nam scientiae humanae om- nes sunt passiones, & impressiones entium, & entia faciunt impressio- nem in eis: scientia vero Dei glo. facit impressionem in entibus, & entia patiuntur ab ea. His autem ha- bitis, quiescit lis inter Alga. & Phi- losophos in hoc capitulo, & in capi- tulo subsequenti. Attamen omnino recitabimus nos hec capitula, & ostendemus in quo appropriatur, & recitabimus id, quod dictum est superius de hoc.

DISPV TATIO XII.

De diminutione eorum in ad-
ducendo ratione, quod
ipse scit seipsum.

A L G A Z E L.

IT Alg. Et dicamus quod perfecti, quoniam scierunt innovatio- nem mundi ex voluntate eius, adduxerunt probationem ex voluntate, quod sit sciens: & ex voluntate, & scia simul

Disputatio

G p̄ sit viuens: deinde mediante vita in eo, p̄ oē viuens consyderat in se, & est viuēs, necessē est ēt vt sciat se ipsum. & hic discursus intellectiu⁹ est in ultimitate declarationis. Vos vero, cū auferitis volūtati⁹, & īnouationē, & existimatis q̄ id, qđ emanat ab eo, emanat cōsecutue p̄ viā necessitatis, & naturæ, quid incōueniens erit, si fuerit substantia, cuius substantia, cui⁹ natura est vt sit ex eo causati⁹ primum tñ, deinde sequitur ex causato primo causatum secundum, vñq, ad complemētum emanatiōis entium: & ipsum profecto cū hoc non consyderat seip-

H sum, sicut ē ignis, ex quo sequitur calefactio, & ſol, ex quo ſequunt lu men. & vnumquodq; eorū nō ſcit ſeipſum, ſicut non ſcit aliud, ſed id, quod ſcit ſeipſum, ſcit qđ emanat ab eo: ergo ſcit aliud. & iā declarauimus ex opinione eorū q̄ ipsum nō ſcit aliud: & conclusimus q̄ cōtradicentes huic conueniunt in iudicio positionis eorū: igitur, cum non ſcit aliud, nō est inconueniens vt non ſcit ſeipſum. Si vero dicat, omne id, quod non ſcit ſeipſum, est mortuum, & qūo Primi⁹ erit mortuū? dicim⁹ q̄ ſecutum est hoc vo-

I bis fm curſum opinōis vefrē. qm̄ non est dīfia inter vos, & dicentem, oē, quod non agit voluntate, & poſ ſe, & electione, & non adit, & nō videt, est mortuum: & id, qđ non ſcit aliud, est mortuum. &, ſi eſt poſſibili le vt ſit Primum priuatū his attributis omnibus, quid ſi dīget vt ſciat ſeipſum. ſed, ſi reuertuntur ad id, q̄ omne ens mundū à materia eſt intellectus ex ſe, & intelligit ſeipſum, iam declarauimus q̄ hoc eſt veritā, & nō eſt ei demonstratio. Si ve-

ro dixerint q̄ dem̄o eius eſt, q̄ ens **K** diuiditur in viuū, & mortuū: & viuum eſt prius, & excellentius mortuo: & Primū eſt prius, & excellen tius: ergo eſt viuens: & omne viuens consyderat ſeipſum, cū ſit fal ſum vt in cauſatis ab eo ſit viuens, & ipſum non ſit viuēs. Dicimus q̄ hæ ſunt deceptions. qm̄ nos dici mus q̄ non eſt fal ſum vt ſequatur, ex eo, quod non ſcit ſeipſum id, qđ ſcit ſeipſum, mediantibus multis, aut mediantibus. &, ſi falsificās hoc fuerit, qm̄ cauſatum eſſet nobilius cauſa, nō eſt fal ſum profecto vt cā tu ſit nobilius cauſa. Prēterea, qua re negatis q̄ nobilitas ei⁹ duret durante ente vñl per ſeipſum, non per ſciam ſuam? & hoc probatur. qm̄ aliud aliqñ ſcit aliqua p̄ter ſe, & uidet, & audit: ipsum yō gl. nō videt, nec audit. Si yō dixerit aliqñ ens diuiditur ad videns & cēcum, & ad ſciens & ignorans: & vidēs ē prius: ergo Primum videt, & ſcit res. Di cendū q̄ ipſi negant hoc, & dicunt non eſt nobilitas in viſione, & ſcīa terum. ſed, cum non eſt neceſſitas videndi, & ſciendi, & ſit ſubstantia mō, quo ſit ex ea vniuersum, i quo eſt ſcīa, & dominus viſionis, ſic igi tur nō eſt nobilitas in ſcīa ſubstan tie. ſed, cum fuerit principium ſub ſtantiarū ſcītiū: & hoc eſt nobilitas propria ſibi: ergo de neceſſitate coguntur ad ablationē ſcītiā eius de ſe ipſo etiam, cum nō ſigni ficauerit aliud p̄ter volūtatem, & non ſignificatur per voluntatē niſi innouatio mundi, & in corruptiōe huius corrumpitur. hoc totum eſt fm q̄ aſſumit hēc ex conſyderatione intellectus. Igitur id, quod dixerunt de attributis primi, ſeu de ablatione

L

M

A latione eorum, non est eis ratio de eo, nisi sermo estimatiuus, & cogitationes. & absint Legistæ à talibus existimationibus. Et non est mirandum de diminutione intellectus in attributis diuinis, & nō est quid miraculosum: sed quid miraculosum est diminutio corū in seipsis, & assumptionis rationum suarum, & credulitas eorum q̄ sciant hęc scia verā cum eo, quod est in eis de subita neitate, & inuolutione.

A V E R R O E S

A It Auer. Ex rebus mirādis est ratio mundi sequitur vt sit ex voluntate, & tū videmus q̄ innovations fiunt ex natura, & voluntate, & casu. q̄ aut̄ fiunt ex voluntate, sunt res artificiales: & que fiunt ex natura, sunt res naturales. & si innovatum nō fieret nisi ex voluntate, tunc voluntas ingredieretur in definitionē eius. & uotum est q̄ definitio innovati est quod reperitur post priuationem: mūdus aut̄ si esset innovatus, dignius est vt innouetur, ex eo q̄ est ens naturale ex principijs rerū naturalium, q̄ vt sit innovatus ex principijs artificialibus. & ē voluntas.

C luntas. Attamē, cū affīrmatur q̄ sit ab agente primo, qui elegit cē eius, poti⁹ q̄ priuationem, oportet vt sit volens. &, si volens, nō defecit quin sit eligens esse rei volitę, vt dixit, ne esse est vt sciat: igitur cōmunicat eis Philosophi in hac radice. & sermo torus, que recitauit de Loquen tibus, est satisfaciens. q̄n in eo est similitudo rerum naturaliū rebus artificialibus. Cū autē dixit de Philosophis q̄ ipsi tenent q̄ id, qđ prouenit à Deo gl. puenit naturaliter, est sermo corruptus de eis. & qui te

nent in rei veritate q̄ emanatio en D tium sit ab eo, est profecto nobilio ri modo q̄ naturaliter, & voluntate humana. nā his duobus modis euc nit diminutio: & nō diuidit verū, & falsum, cum fuerit demonstratio q̄ impossibile est vt sit emanatio operationis ab ipso glo. emanatio naturalis non autem emanatio vo luntaria, eo modo, quo intelligitur voluntas hic, nā voluntas in viuen te est principiū motus. & cum ipse De⁹ absit à motu, necesse est vt absit à principio motus, eo mō, quo ē vo lens: qđ appareat nobis: & est emanatio ab eo nobiliōrī mō hac volūtate: & nemo scit modū illum, nisi ipse glo. Et probat q̄ sit volens, q̄n ipse scit duo cōtraria. &, si cēt agēs, ex eo q̄ est sciens tñ, operaret̄ duo contraria simul: & hoc est falsum: ergo necessē est vt operetur vnum duorū contrariorū electione. Et id, in quo inuoluuntur in hoc capitulo, est, cum dicunt, si est agens aut est naturaliter, aut voluntarie. & ip si quidem nō intelligunt nec quid sit natura, nec quid sit voluntas. Nam natura apud Philosophos di cūt dupliciter. & Primo de ascen su ignis sūperius, & descēsu lapidis inferius. & hic quidem motus prouenit ex ente, cui cuenit quid accidentale, & est vt sit res extra locum suū, & est ibi cogēs, quod cogit eā. & Deus glo. absit q̄ sit huius natura. & Secundo proferunt ēt eam de omni potentia, à qua puenit actio intellectualis, vt sunt operationes, que prouenient ex artibus. & aliquis attribuit huic naturę q̄ sit intellectus: & aliqui dicunt quod nō ha bet intellectum, sed operatur natu raliter. Attamen ipsi dicunt q̄ prouenit

Disputatio

Guenit ex intellectu. qm̄ assimilat ea rebus artificialibus, q̄ mouentur ex seip̄sis, & emanat ab eis operatiōes proportionat̄, & ordinat̄. Et ideo dicit Arist. princeps Philosophorū, manifestū est q̄ natura intellectus dominatur toti. & q̄ maxime est remota hæc credulitas ab eo, qd̄ dicit Alga. Qui autē ponit propositionē vniuersalem, q̄ sciens seip̄sum scit aliud, qd̄ emanat ab eo, sequitur ei q̄ qui n̄ scit aliud, n̄ scit seip̄sum. Et, qm̄ iam destruxit sermonē Auct̄ē, cum dixerit q̄ ipse scit aliud, cum eo, qd̄ adduxit contra eū ex rationib⁹ Philosophorū, in hoc sequitur ei vt primū n̄ sciat seip̄sum: & consequens est verū. Quod autē recitauit ex Philosophis de rationib⁹ pductis ab eis in hoc capitulo, cum dicunt q̄ nesciens seip̄sum est mortuum, & Primū impōle est vt sit mortuū, est sermo satisfaciēs, cōpositus ex propōnibus famosis. nā qd̄ non est viuens, n̄ est mortuū. nisi id, cuius natura est habere vitā nisi intellexerit per mortuū id, qd̄ significat dictio inanimatū. & tūc diuidit verum & falsum. nā oē ens aut erit viuens, aut inanimatum. & **I** hoc quidē, cū intelligimus per vitā, illam, q̄ dicitur equivoce de cetero, & corruptibili. Et, cū dixit si autem dixerint q̄ omne, qd̄ est remotum à materia, est intellectus in se, & intelligit ex se, iā diximus q̄ hæc est versutia, cui n̄ est dem̄so. Dicim⁹ q̄ iam diximus superius modū de m̄sonis eorū in hoc, fm̄ q̄ oportet, vi dem̄sonis in hoc libro, s. q̄ dimi nuitur vis eius procul dubio, prout est res, cū extrahitur à suo loco naturali. Quod autē recitauit ēt ex ratione adducta contra Philosophos in hoc, cū dicunt q̄ ens aut erit viuū, aut mortuum: & viuū est nobilis mortuo, & principiū est nobilis viuo: ergo est viuēs necessario. cū profecto intelligitur p̄ mortuum mors ipsa, tunc propōnes famosae veræ sunt. Cum aut̄ dixit q̄ possibi le est vt emanet ex eo, qd̄ nō est viuens, vita, & ex eo, qd̄ non est sciēs, scīa, & erit nobilitas principiij in eo profecto, qd̄ est principiū eius vniuersale tm̄, est sermo falsus. Nam, si esset polle vt emanet ab eo, qd̄ nō ē viuēs, vita, erit polle vt emanet ab eo, qd̄ non est ens, ens: & vt emanet qdlibet à quolibet. & nō erit conuenientia of no inter causas, & causa ta, nec in genere dicto secundū pri⁹ & posterius, nec specie. Cum aut̄ dixit q̄, cū dicunt q̄ nobilis viuēte est viuēs, est sicut sermo dicētis id, qd̄ est nobilis ex eis, qui habet auditum, & visum, habet auditum, & visum. ipsi tamen non dicunt hoc, quoniam auferuāt à primo principe auditum, & visum. & quemadmodum ē possibile apud eos vt sit nobilis audiente, & vidente non audiens, nec videns, sic possibile est vt sit nobilis viuente, & sciēte nō viuens, nec sciens. Ulterius, sicut est possibile apud eos vt proueniat ex eo, quod non habet visum, habens visum, sic possibile est vt proueniat ex non habente scientiam habens scientiam. Hic sermo profecto est sophisticus, & fallax nimis. quoniam apud eos esset non habens auditū, nec visum nobilis habente auditum, & visum, nō simpliciter, sed ex eo q̄ habet apprehensionem nobiliorem visu, & auditu: & est scientia. Et, quoniam nihil est nobilis scientia, impossibile est vt sit non sciens

DISPV TATIO. XIII. D

A sciens nobilior scientia, siue sit principium, siue non sit principium quo niam principia, ex quo aliquod eorum est sciens, & aliquod non sciens, impossibile est ut non sciens sit nobilior scientia, sicut est in causatis scientibus, & non scientibus. Et nobilitas principij impossibile est ut excedat nobilitatem scientiae, nisi excedat nobilitas principij scientis. & impossibile est ut sit excessus nobilitatis principij nobilior excessu nobilitatis scientie. Quare necesse est ut sit principium, quod est in ultimitate nobilitatis, in ultimitate ccessus, & est scientia. Timent autem homines attribuere ei auditum, & visum. quoniam sequetur ex istis attributis ut sit animatum, sed attribuit ei lex auditum, & visum ad indicandum quod ipse Deus gloriatur, non deficit ei aliquid ex speciebus scientiarum, & doctrinæ: & impossibile est facere quod vulgo hoc intelligat, nisi per auditum, & visum. quare haec exppositio est propria sapientibus: & impossibile est ut ponatur ex capitibus, & radicibus legis communibus omnibus,

B mitate nobilitatis, in ultimitate ccessus, & est scientia. Timent autem homines attribuere ei auditum, & visum. quoniam sequetur ex istis attributis ut sit animatum, sed attribuit ei lex auditum, & visum ad indicandum quod ipse Deus gloriatur, non deficit ei aliquid ex speciebus scientiarum, & doctrinæ: & impossibile est facere quod vulgo hoc intelligat, nisi per auditum, & visum. quare haec exppositio est propria sapientibus: & impossibile est ut ponatur ex capitibus, & radicibus legis communibus omnibus,

C ut currit cursus multarum rerum, quæ attribuuntur scientiae in lege. Et totum, quod includitur in hoc capitulo, est fallacia, & destractione ipsius Algaz. nos autem reuerteremur ad Deum propter vilipendiū, & depressionem eius prouenientes à Sapientibus, ex eo quod perquirunt bonum nomen in his rebus, & petimus à Deo gloriari, ut non ponat nos in numero eorum, qui separantur in hoc seculo ab alio seculo, & in finimo à supremo, & primat nobis gloriam eternam: in omnibus. n. ē omnipotens.

De destructione eius, quod dicunt, quod Deus gloriatur absit, ignorat particularia, diversa ad divisionem temporis, ad praesens, et preteritum, et futurum.

ALGAZEL.

IT Algaz. Et iam conueniunt in hoc. nā qui opinatur ex eis quod ipse non scit nisi seipsum, non latet hoc esse ex opinione eius. & qui opinatur quod ipse scit aliud, & est id, quod elegit Averroë, existimat quod ipse scit res scientia vniuersali, quæ non ingreditur sub tempore, & non distinguitur in preteritum, futurum, & praesens: & cum hoc existimauit quod non deficit scientia eius pondus grani in celo, & in terra, quoniam scit particularia aliqua specie. Et impossibile est quin prinsintelligamus opinionem eorum: & postea dabimus operam questionib[us], & declarabitur hoc similitudine. & est quod Luna eclipsatur, postquam non fuerat eclipsata, & postea apparebit. nā evenient ei tria, scilicet eclipsis hora, qua non est, sed est apta ut sit: & aliquid in quo est, scilicet in fieri: & aliquid tertium, in quo non est, sed fuerat antea. Et sic nobis secundum hos tres modos sunt tres scientie diuersae. nam nos scimus primo quod eclipsis non est, sed erit: secundo quod fit: & tertio quod fuit, & non fit nunc. & haec tres scientie sunt scientie numeratae,

&

Disputatio

G & diuersę. Et, quia veniunt successi
ue in subiecto , faciēt mutationem
substantię scientis. nā, si sciret post
apparentiam q̄ eclipsis sit nunc, vt
fuerat antea, esset ignorantia , non
autem sc̄ia . &, si sciret hora, qua ē,
q̄ non scit, erit etiā ignorantia : &
aliquod horum non erit loco alte-
rius. Et existimauerūt q̄ ipse Deus
glo. non diuersificatur his tribus re-
bus. nam hoc inducit ad mutatio-
nem. & id, qđ non diuersificatur, di-
positio eius nō potest credi q̄ scit
hæc tria. sc̄ientia. n. sequitur sc̄itum,
& sciens sequitur sc̄iam. &, cū mu-

H tatur sc̄itum mutatur sc̄ia : &, cum
mutatur sc̄ia mutatur sc̄ies procul-
dubio. mutatio autem in Deo glo.
est falsum. & cū hoc existimauerūt
q̄ ipse Deus gl. scit eclipsim, & om-
nia attributa eius, & accidētia ei? .

Attamen sc̄ia, quę attribuitur pri-
mo, & non mutatur , exempli gra-
tia vt sciet q̄ Sol sit, & q̄ Luna sit,
ex eo q̄ perueniunt ab eo median-
tibus Angelis, quos appellant ex de-
creto eorū intellectus abstractos: &
sciet q̄ ipsi mouentur motibus cir-
cularibus: & sciet q̄ orbes eorū se-
cantur in duobus punctis, quę sunt

I caput, & cauda, & q̄ reperiuntur ali-
quibus temporibus in sectionibus
illis, & eclipsatur Sol, s. cū fuerit cor-
pus Lunæ inter eum, & oculos aspi-
cientium, & occultatur Sol oculis :
&, cum transierit sectionem in tali
spatio, vt est annus exempli gratia,
eclipsabitur iterum: & hæc eclipsis
erit in toto, aut tertia parte, aut me-
diata: & durabit per horam aut
duas horas: & sic in omnibus tem-
poribus eclipsis & accidētibus eius:
& non deficit sc̄iæ eius aliquid. At-
tamen sc̄ientia eius in hoc ante ecli-

psim, & hora eclipsis , & post appa- **K**
rentiā, est eodem mō: & nō diversi-
ficatur, & non causabit mutationē
in substantia eius. & sic est sc̄ia eius
in oībus innoationibus, quę fiunt
per causas. & illę cause habent etiā
alias causas, vñq; quo deueniant ad
motum circulare coelestem. & cau-
sa mouis circularis est anima coeli.
& causa motiōis animę est desyde-
rium assimilandi se Deo gl. & An-
gelis propinquis. & totum est sc̄itū
ei, s. est notū ei notitia quadā pro-
portionata, & simili, in qua temp⁹
non facit impressionem. & cū hoc
circa tempus eclipsis non dicitur q̄
ipse scit q̄ eclipsis sit nunc, nec scit
postea q̄ nūc apparuit. & omne, in
cuius sc̄ia necesse est relatiōe ad tē-
pus, nō pōt consyderari q̄ id sciat,
qm̄ causat mutationē. & hoc est ei,
quod diuiditur tēpore. & sic est opi-
nio eorum in eo, qđ diuiditur mate-
ria, & loco, vt sunt indiuidua homi-
num, & animalium. qm̄ dicunt q̄
non scit accidentia Socratis, Platoni-
cis, & Hippocratis: sed scit homi-
nem absolute scientia vñ: & scit ac-
cidentia, & proprietates eius: & q̄
oporeat vt sit corpus eius composi-
tum ex membris, quorum aliqua **M**
sunt ad natādum, & aliqua ad am-
bulandum, & aliqua ad apprehen-
dendum, & aliqua paria, & aliqua
disparia: & quōd potentia eius ne-
cessē est vt extendantur in partibus
eius. & sic sequitur omni attributo
intus in homine, & extra, & omni-
bus passionibus eius, & attributis,
& accidentibus, adeo q̄ non deficit
aliquid scientiæ eius: & id scit vnu-
uersaliter. indiuiduum vero Socra-
tis cognoscitur, & distinguitur ab
indiuiduo Platoni sensu, non au-
tem

A tem intellectu. & cognitio eius habetur ex nutu ad vnam partem . & intellectus intelligit partem absolu tam vñem, & locum vñem. Cum au tem dicimus hoc & hoc, innuimus proportionem appropriatā huius sensibilis ad sentiens, cum fuerit in propinquitate, aut remotiō ab eo, aut in parte tali demonstrata. quare falsum est in Deo glo. Et hoc est fundamentum fidei eorum, in quo fundatē sunt omnes leges, quæ vñ tenent q̄, cum Socrat exempli gratia seruerit Deo, aut fuerit ei rebel lis, Deus nesciet id, qd sit ex reb' ei?

B qm̄ ipse nō scit ipsum Socratem q̄ sit indiuidū, & operationes eius innouatas, postquam non fuerint. &, cum non sciuerit indiuiduum, non sciet res eius, & opationes eius: immo nō scit heresim Socratis, nec fidem eius: sed scit heresim hoīs, & finem eius absolutam vniuersalē, non autem propriam indiuiduis. Etiam necesse est vt dicatur excita tur Propheta ad prophetiam: & ipse non scit in illa hora q̄ excitetur ad eam. & sic est in omni re demonstrata. & ipse bene scit q̄ hominū aliquis est, cui competit prophetia,

C & tamē nescit q̄ sint tales, & tales. Propheta autem talis, indiuiduum eius non scitur ab eo: quoniā hoc habetur sensu. & res, quæ emanant ab eo, ipse non scit eas, qm̄ sunt res, quæ diuiduntur diuisiō temporis ab indiuiduo tali. & apprehēsio earum fm̄ diuersitatem earum cau sat mutationem. Hoc est, quod voluimus narrare primo de permute tione opinionum eorum, & secundo qm̄ intelliguntur, & postea lo quemur de inconuenientibus, quæ sequuntur eis, & nunc narrabimus

assimilationem eorum, & modum destrūctionis eius. Assimilatio autē eorum ē. qm̄ hēc tria sunt diuersa: & diuersa, cum venerint successiue in eodem subiecto, necesse est vt sit in eo mutatio absq; dubio. &, si hora eclipsis scitur q̄ erit vt fuerat antea, est profecto ignorans, nō sciēs. si autem est sciens q̄ est in instati, & ante sciebat q̄ non est, & q̄ ven tura est, necesse est vt diuersificetur scīa ei'. & diuersificatur res ipsa, & sequitur mutatio, cum nihil sit mutatio, nisi diuersitas scientis. nā qui nō sciuerit aliquid, deinde id sciue tit, necesse est vt mutatus sit. & qui non sicut ei scītia q̄ fuerit p̄sens, deinde peruenit ad eum scītia, hora ipsius esse mutatus est. Et verifi cauerunt hoc ex eo, q̄ sunt tres di spositiones. est. n. dispositio, quæ est relatio individualis absoluta, sicut dicimus dextrum & sinistrum. nā hoc non conuertitur ad attributū esentiale, sed est relatio absoluta; &, si mutaueris rem, quæ erat ī dextro ad sinistrum, mutabitur relatio tua, & non mutabitur substātia tua in te. & hēc est permutatio relatio nis ad substātiā, & non permutat substātia. & hm̄oi est, cum poteris F mouere corpora, quæ sun: ante te, & corrumptur corpora, aut cor rumpatur aliqd eorum, non mutatur ex hoc calor fundamētalis, nec posse tuum. qm̄ posse tuū est posse mouendi corpus absolutum p̄sio, deinde demonstratū tale, in eo q̄ est corpus. & non erit relatio posse ad corpus demonstratum attributum: esentiale, sed relatio absoluta. & pri uatio eius causat ablationem relationis, non autem mutationem in re eius, qui potest. Secunda autem Extra ord. Auer. P est

Disputatio

Gest mutatio in substantia, & est quod non erat sciens & scit: & non erat potes, & potest. & hec est mutatio. Tertio vero est quod mutatio sciti facit mutationem scientie. nam verificatio substantiae scientie, in creditur in ea relatio ad scitum, quod habetur, cum verificatio scientiae talis demonstraret sit alligatio eius cum hoc scito tali demonstrato, prout est: & alligatio eius cum eo aliter est alia scientia necessario, & peruenientio eius successive unum post aliud facit diuersitatem in re scientie. & impone est ut dicatur quod sit substantia scientiae eadem. nam datur scientia quod sit, postquam fuerit sciens quod venturus est: deinde

Hec scientia quod iam fuit, postquam est scientia, ergo est eadem scientia, & equalis, & iam permutata est relatio in ea. & quoniam relatio est verificatio substantiae scientie, igitur permutatio eius facit permutationem substantiae scientie, & sequitur ex ea mutatio. quod est falsum in Deo gl. Dubitatio autem est dupliciter, primo ut dicatur eis, quare negatis dicenti quod Deus gl. habet eadem scientiam de esse eclipsi in hora tali: & haec scientia, antequam sit, est scientia quod futura est, & est eadem apud esse scientia in esse, & est eadem post apparentiam a scientiae in fine. & hec mutatio

Iconuertunt ad relationes, que non faciunt permutationem in substantia scientie, nec faciunt mutationem in substantia scientis. & hoc est positum in gradu relationis absolute. nam idem homo erit in dextra tua, deinde veniet ante te, deinde ad sinistram tuam, & erit tibi relationes una post aliam, & quod mutat est hoc individuum, quod permuteatur. & sic debet intellegi dispositio scientie Dei glo. concedendo quod scit oia eadem scientia antiquitate, & eternitate, & in praes-

tiatum, & non mutatur. & intentio nostra est auferre mutationem, ad quod conuenerunt. Cum autem dicunt quod de necessitate affirmationis scientie in esse est ut sit presens, & cessione postea est mutatio, non conceditur. Et unde sciunt hoc? Immo, si Deus gl. creauerit nobis scientiam de ambulacione Socratis in mane aperiendum Solis, & continuauerit haec scientiam, & non creauerit nobis aliam scientiam, nec ignorantiam huius scientie, scitemus apud ortum Solis similiiter scientiam precedentem ambulacioni eius in presentiarum, & postea quod iam ambulauerat antea. & erit haec scientia eadem, que remansit, sufficiens in comprehensione horum trium temporum: & remanebit dictum eorum, quod relatio ad scitum demonstratur tale ingrediatur in verificationem scientie: & quotienscumque diuersificatur relatio, diuersificabitur res, cui relatio est essentialis: & quotienscumque erit diuersificatio, & peruenient unum post aliud, erit mutatio. Et dicimus, si verificatur fuerit hoc, vos ibitis in via fratrum vestrorum ex Philosophis, cum dicunt quod ipse non scit nisi seipsum, & quod scientia eius de seipso est ipsa. Nam, si ipse sciret hominem absolutum, & animal absolutum, & inanimatum absolutum, & ista sunt diuersa sine dubio, tunc relatio ad ea diuersificatur sine dubio. quare non verificatur in eadem scientia quod sit diuersorum, nam relatum est diuersum & relatio est diuersa: & relatio ad scitum est essentialis scientie: igitur hoc facit numerationem, & diuersitatem, non numerationem tantum cum assimilatione. nam similium aliqua sunt, que procedunt processu

A su aliquorum: & scientia de anima
to non procedit processu sciētia de
inanimato, nec sciētia de albedine
procedit processu scientiē de nigre
dine: ergo sunt diuersæ. Præterea
haec species, & genera, & accidentia
vniuersalia sunt infinita, & sunt di-
uersa: igit scītæ diuersæ quo cōpre-
henduntur sub eadem scientia? Vi-
terius haec scientia est substātia scītæ
tis, absq; eo q addat ei aliquid, vel-
lem scire quomodo permittit scītæ,
cum imaginatus fuerit idētitatem
scientiæ in eadem re, cuius disposi-
tiones distinguntur in præteritū,

B futurum, & p̄sens: & non imagi-
natus est identitatem scientiæ alli-
gateæ in omnibus generibus, & spe-
ciebus diuersis? & diuersitas, & di-
stantia inter genera, & species di-
stantes est maior diuersitate, quæ
est inter dispositiones eiusdem rei,
quæ diuiditur diuisiō temporis ad
præteritum, p̄sens, & futurum. &
cum hoc non facit numerationē,
pluralitatē, & diuersitatē, quo-
modo illud faciet numerationem,
& diuersitatem? & quotienscunq;
affirmabitur demonstratiue diuer-
sificari tempus absq; diuersitate ge-

C nerum, & specierum, & q̄ hoc non
faciet numerationem, & diuersita-
tem: ergo hoc etiam non faciet di-
uersitatem, & numerationem. &,
cum non fecerit diuersitatem, erit
profectio comprehensio totius ea-
dē scientia continuata ab antiquo,
& in eternum. & hoc non facit mu-
tationem in substantia scientis.

AVERROES.

A It Auer. Fundamentum hu-
ijs q̄onis est assimilatio scītæ

Dei glo. scītæ humānæ, & compara-
tio vnius duarum scientiarum al-
teri. nam comprehensio hominis
individuorum est per sensus: & cō-
prehensio entium vñium est per in-
tellectum: & causa comprehensio-
nis est ipsummet comprehensum.
& non dubitatur de mutatione cō-
prehensionis, cum mutetur cōpre-
hensa, & numeratione eius, cū nu-
merentur. Attamen responsio eius
in hoc est q̄ possibile est vt sit hic
sciētia, ad quam erit proportio sci-
torum proportio relationū, in quo
rum substantia non sunt relationes,
sicut est dextrum, & sinistrum in ha-
bente dextrum, & sinistrum est quid,
quod nō intelligitur in natura scītæ
humānæ. & ista contradic̄tio est cō-
tradic̄tio vera sophistica. Secunda
vero contradic̄tio, & est cum dixer-
it q̄ qui dicit ex Philosophis q̄ ip-
se scit vniuersalia, sequitur ei, cum
cōcesserint in scientia eius nume-
rationem specierum, vt concedant
numerationem individuorum, &
numerationem rerum eiusdem in
diuidui, est contradic̄tio sophisti-
ca etiam. nam scientia individuo-
rum est sensatio, aut imaginatio:
scientia vero vniuersalium est in-
tellectus. & innouari individua,
aut res individuorum causat duo,
scilicet mutationem comprehen-
sionis, & numerationem eius: sci-
entia vero specierum, & generum
non causat mutationem. nam sci-
entia eorum est permanens, & in-
nouantur scientia comprehendende-
te ea, sed communicant, scilicet
vniuersalia, & particularia in nu-
meratione.

Cum autem dixit q̄ qui ponit ex
Philosophis vnam scientiam sim-
plicem,

Disputatio

G plicem, comprehendētem generā, & species, absq; eo q̄ sit ibi contradic̄tio, & diuersitas, quam facit diuersitas generū, & specierū, & distantia eorum ab invicem, sequeretur ei vt concedat vnam scientiā comprehendētem indiuidua diuersa, & res vniū diuidni diuersas. & est sicut dicens q̄, si reperiatur intellectus comprehendens species, & genera, & est vnū, sequeretur de necessitate vt reperiatur genus vnum simplex, comprehendēs indiuidua diuersa. Attamē est sermo sophisti cus: quoniam nomen scientiē dici

H tur de eis equivoce. Et, cum dicit q̄ numeratio specierum, & generū facit numerationem in scientia, est verum. & propter hoc verificantes ex Philosophis non ponunt scīam ipsius Dei gl. de entibus, non vlem, nec particularem. nam scientia, cui hæc eveniunt, est intellectus passi uus, & causatus: primus vero intellectus est actus purus, & cā. & non comparatur scīa ei⁹ scīa humanę, & aliquo mō non intelligit aliud p̄ter se, ex eo q̄ est scientia non passi ua, & aliquo mō intelligit aliud p̄ter se, ex eo q̄ ipsemet est scīa acti-

I ua. Et declaratio opinione eorum est, quoniam, cum sciuerint demonstratiue q̄ ipse nō intelligit nisi se ipsum, necessè est vt subāstia eius sit intellectus. &, quoniam intellectus, in eo q̄ est intellectus, est alligatus ei, quod est, non autem ei, qd non est: & qui constituerit demonstrationem q̄ non reperiuntur nisi hęc entia, quę nos intelligimur, nō est dubium q̄ alligatur eis intellectus eius. &, cum necessè fuerit vt al ligetur his entibus, aut alligabitur eis modo, quo alligata est eis scien-

tia nostra, aut alligabitur eis altiori modō, quā sit alligantia scientiæ nostræ eis: alligari autem eis sciētiā ei⁹ modo, quo alligatur scīa nostra, est falsum: ergo sequitur vt sit alligatio scīe ei⁹ eis mō altiori, & esse perfectiori, q̄ sit esse, quo erit alligantia scientiæ nostræ eis. nam scīa vera est, quę conuenit ipsi cē. &, si sciētiā ei⁹ est nobilior scīa nostra: igitur scīa ipsius Dei glo. est alligata enti modo altiori, q̄ mod⁹, quo alligata est ei scīa nostra. Igit enti sunt duæ entitatis, entitas nobilis, & entitas ignobilis: & entitas nobilis est cā ignobilis. & hoc ē id, L quod dicunt Antiqui q̄ Deus glo. est oīa entia: & est motor, & agens eorum. & ideo dixerūt principales Sophiorum, nō est ipse nisi ipse. At tamen hoc totū est ex notitia profundatorum in scīa. & hoc non debet sibi nec cōpellere homines, vt huic credant. & ideo non est ex doctrina legali. & qui constituerit id extra locum suum, errauit, sicut qui celauerit eum, cui competit, maleficit. Quod autem idem habeat gra dus entitatis, est notum ex anima.

ALGAZEL

M

A It Alg. Secunda autem dubitatio est, vt dicatur quid prohibet fm radices vestras quin sciat hæc particularia, licet mutaretur? & quare non creditis q̄ hęc species mutationis non sit falsa ei? vt opinata est quędam secta ex Matazela, q̄ scītię eius de innouationibus sunt innouatę; & vt crediderunt Carmei ex recentioribus q̄ sit subiectum innouationum. & non negat hoc eis vulgus hominum veritatis,

Atatis, nisi ex eo, q̄ mutatum nō euadit à mutatione. & qđ non euadit à mutatione, & innouatiōibus est innouatum, & nō est antiquū. vos vero, & vestra opinio est q̄ mūdus est antiquus, & q̄ nō euadit à mutatione. & cum intelligitis antiquū mutabile, nihil prohibet vobis ab hac credulitate. Si autē dixerit abstinuum⁹ nos ab hoc, qm̄ sc̄ia, quæ innouatur in se, aut sit ex se, aut ex alio. & falsum est ut fiat ex se. nam nos iam declaramus q̄ antiquum non emanat ab eo innouatum : & nulla erit actio, cū non fuerit agēs:

B causat, n. mutationem. & iam ad aptauimus hoc in disputatione de nouitate mundi. si vero hoc prouenerit ei ex alio, qđ aliud faciet im pressionem in eo, & eum mutabit? adeo q̄ mutabuntur reseius modo subiectiōis, & violētiae ex alio. Nos autem dicimus q̄ vtraq; partiū nō est falsa s̄m radices vestras. nā, cū dicitur q̄ sit falsum vt emanet innouatum ab antiquo, iam nos destru ximus hoc in illa disputatione: & p̄ticipue, cum apud vos nō erit fal sum vt emanet ab antiquo innouatum, quod erit principium innoua

C tumū, & conditionando falsitatē, q̄ sit principium in his innouatiōibus, nō habentibus causas innouatas in infinitū, sed deuenient me diante motu circulari ad aliquā antiquum, qđ est anima orbis, & vita eius, & anima orbis antiqua: & motus circularis antiquus fit ex eo, & quālibet pars motus innouatur, et finietur: & quicquid est post eum innouatur procul dubio: igitur innouationes proueniunt ab antiquo apud vos. Quare, cum consideren tur res antiqui consideratiōe ema-

nationis innouationum ab eo, con D tinue, sicut considerantur res motus, ex eo q̄ emanat ab antiquo q̄ qualiter, declarabitur, q̄ quālibet sc̄la eorū bene scit q̄ possibilis sit emanatio, innouata ab antiquo, cū emanauerit proportionabiliter. & continue igitur erunt scientiæ inno uatæ huius speciei. Secunda vero pars, & est emanatio huius sc̄iæ in eo ex alio, dicimus in ea, quare est falsum hoc apud vos? & non sunt in eo, nisi tria: quorum Vnum est mutatio. & iam declarauim⁹ q̄ be ne est s̄m radices vestras. Secundū autem, q̄ mutatio sit cā mutatiōis alterius. quod non est falsum apud vos, & erit innouatio rei cā innouationis scientiæ. sicut vos dicitis q̄ te p̄senterari hominem coloratum in frontispicio pupillæ videntis sit cau sa impressionis similitudinis homi nis in tunica pupillæ, cū mediatio ne aeris cristallini inter pupillam, & visum. &, cū sit possibile vt inanimatum sit causa impressionis fi guræ in pupilla, & est res visionis, sic nō erit falsum, vt sit innouatio innouationum causa ad proueniē dum sc̄iæ primi in eas. nā virtus vi siua, sicut est disposita appiehēsio ni, & erit inuentio hominis colorati cum ablatiōe velaminis interme dij causa proueniendi cōprehensio nis, sic etiam erit substantia primi principij apud vos apta ad recipien dum sc̄iam, & exitum à potētia ad aētum, cum fuerit in esse hoc innouatum. &, licet fuerit in eo mutatio antiqui, antiquum quidem mutabile non est falsum apud vos. Si vero opinati fueritis q̄ hoc est falsum in necessario in eē, vos profecto nō habetis demonstrationem de ne

Disputatio

Gcessario in esse quod sit de necessitate, nisi de cessatione processus causarum, & causatorum, ut diximus ante. & iam declarauimus quod cessatio processus sit possibilis in antiquo mutabili. Et tertium, quod hoc includit, & est quod antiquum sit mutabile ex alio, & quod hoc faciat seruitutem. & dominiū alterius ei, de eis de hoc quare hoc ē falsū apud vos, & ē ut ipse sit causa innouationis innouationum mediantibus medijs, deinde erit innouatio innouationū causa innouationis scientiæ eius de eis, & quasi ipse est causa prouentionis.

H scientiæ in eo, attamē cum medijs? Et, cum dicitis quod hoc assimilat seruituti, dicimus quod sic. & id quidem sic erit, quoniam est conueniens radicib⁹ vestris, cum opinati fueritis quod quicquid prouenit ab ipso Deo gl. prouenit consecutive, & naturaliter, & non est ei posse ad non agendum. & hoc etiam assimilatur speciei seruitutis. & in nūt quod sit quasi coacte ad id, quod prouenit ab eo. Si vero dixerit hoc non esse coacte: quoniam perfectio eius est ut sit ordinatior omnium rerum, dicimus quod hoc non est seruitus: quoniam per festio eius est ut sciat omnia. Et, si dixerimus quod prouenit nobis scientia copulata omni innouato, erit profectio hoc nobis perfectio, non autē diminutio, & seruitus, & sic erit de Deo gl. & ipse glo. bene scit.

A V E R R O E S.

A It Auetr. Summa huius contradictionis primus Philosophus, quæ est contradictionem sermones eorum, non enim rem ipsam, est ut dicatur eis, ex radicibus qui-

dem vestris est quod sit hic antiquum, **K** in quo veniunt innouatiōes, & est orbis. quare ergo negatis quoniam sit antiquum primum subiectum innouationum? Astaria autem secta hoc negavit: quoniā omne id, in quo sunt innouationes, apud eos est innouatum. Attamen hęc est contradic̄ topica, nam innouationum aliquę sunt, quae non sunt in antiquo, & sunt innouationes, quae mutant substantiam subiecti, in quo sunt: & aliquę sunt, quae sunt in eo, & sunt innouationes, quae non mutant substantiam subiecti. sicut motus localis in corpore mobili, & sicut cristallitas, & illuminatio. & antiquum quoque aliquod est, in quo non est motus omnino, neque mutationes penitus: & est id, quod non est corpus. & aliqđ est, in quo est aliquis motus, & est antiquum, quod est corpus, ut sunt corpora cœlestia. & cū hęc distinctione ponatur à Philosophis, igitur hęc contradictione est contradictione inanis, quoniā loquimur de antiquo, quod non est corpus. Et, quoniam adduxit hęc contradictionem Philosophis, adduxit etiam responditionem Philosophorū huic. Et summa eius est, quoniam ipsis negauerunt quod sit ei sc̄ia innouata, nam sc̄ia innouata ei aut erit ex seipso, aut ex alio si ex seipso, igitur sit ab antiquo innouatum: & ex radicibus nostris est ut non emanet ab antiquo innouatum. Ipse vero contradicit eis, dicens quod non emanat ab antiquo innouatum, cum ponunt orbem antiquum, & cum ponunt innouationes emanare ab eo. Et responsum eorum huic est, quod in innouatum impossibile est apud eos ut emanet ab antiquo absoluto, tamen possibile est ab antiquo

Antiquo essentialiter, & in innouato quo ad motum suum, & est corpus cœleste. quare erit apd eos qua si medium in rei veritate inter antiquum absolutum, & innouatum absolutum: nam aliquo modo est antiquum, & aliquo modo est innouatum. Et hoc quidem mediū est motus circularis cœlestis apud eos, qui est antiquus quo ad specie, innouatus vero quo ad partes: & in eo quod est antiquus prouenit ab antiquo, & ex parte partium innouatarum emanant ab eo innouationes insuirię. Philosophi autem

Bnegauerunt esse innouationes. Primo: quoniam non est corpus: & innouationes non inueniuntur nisi in corpore. nam receptio non reperitur apud eos, nisi in corpore: remotum vero à materia nihil recipit. Summa autem eius contradictionis secundæ parti argumenti eorum, & est quod prima causa non erit causata, est quoniam possibile est ut sit scientia eius, similis sciencie humanae, scilicet quod scita sint causa scientiarum eius, & innouatio eorum causa innouationis scientiarum ab eis: sicut visibilia sunt causa appre-

Chensionis visus, & intellecta causa comprehensionis intellectus: adeo quod erit secundum hoc, cum fecerit entia, & creauerit ea, causa comprehensionis eorum, non quod causa creationis eorum sit scientia eius. & hoc profecto ē falsum apud Philosophos, scilicet ut sit scientia eius, sicut scientia nostra. nam Scientia nostra est causata ab entibus: scientia vero eius est causa eorum. & impossibile est ut sit scientia antiqua, prout est scientia innouata. & qui credit hoc ponit profecto Deum gl.

hominem eternum: hominem vero deo Deum generabilem & corruptibilem. demum iam declaratum est superius quod dispositio in scientia Primus est opposita dispositioni scientiae humanae, scilicet quod scientia eius est agens entium, non autem quod entia agant scientiam eius.

DISPUTATIO. XIII.

De diminutione eorum in constitudo rationem, quod cœli sint animati, seruientes Deo glorioso motu circulari eorum, & quod mouentur voluntarie.

ALGAZEL.

IT Algaz. Et etiam dixerunt quod cœli sunt animati, & quod habent animam, cuius proportio ad corporis cœli est sicut proportio aë nostræ ad corpus nostrum. & sicut corpora nostra mouentur voluntarie ad partem voluntatis nostræ, & ad motum animæ, sic etiam cœli. & quod motus cœli simpliciter, & essentialiter seruit domino mundi, modo, quem narrabimus. Dixit & opinio eorum in hac disputatione est, quæ non potest evitari. & nos non disputabimus ad reprehendendum eam. nam Deus gloriosus potest creare vitam in omni corpore: & for-

Disputatio

Gtitudo corporis non potest evitare quin sit animatum, nec quin sit rotundum. nam figura appropriata non est conditio vitaे, cum animalia cum diuersitate figuræ eorū cōmunicant in receptiōe vite. sed nos disputabimus de diminutione eorum in scientia huius rei ratiōe intellectus. & hoc profecto, si esset verum, ipsi quidem id non apprehendūt nisi Prophetæ, quorum animæ requiescāt in pace, cum diuinitate Dei gl. aut prophetia: ratiocinatio vero intellectus ad id nō perducit. Verumtamen non negat q̄ poslit

Hsciri hoc ratiōe, si reperiatur ratio, aut hoc bene erit fortunato viro: sed dicimus q̄ ea, quam posuerunt rationem, non conuenit nisi ad habēdum existimationem. q̄ autem adipiscatur veritatem determinatam, & sūmam meram non. Imaginatio autem eorum est, quia dixerunt cœli mouentur: & hęc est p̄positio sensu manifesta. & oē corpus mobile habet motorem: & hęc est propositio intellectu cognita. nā, si corp⁹ ēst mobile, ex eo q̄ est corpus, & esset profecto omne corpus mobile. & omnis motor aut pioue-

Inīt à substātia eius, quod mouetur naturaliter, vt est motus lapidis deorsum, & voluntate, vt est motus animalis cum possit, aut erit motor ab extra, sed mouet violenter, sicut est impulsio lapidis sursum. Et omne, quod mouetur ex re existenti in seipso, aut non apprehendit hāc rem in motu: & nos appellamus eā naturam, vt est motus lapidis deorsum: aut apprehendit eam: & nos appellamus eam voluntariam, aut animalem. Motus autem vniuersalis circularis est his distinctionibus

inter negationē, & affirmationem, R. aut violentus, aut naturalis, aut volūtarīus. &, cū destruantur duę partes, remanet tertia. & īpossibile est vt sit violentus, qm̄ motor inclinās aut erit aliud corpus, quod mouet voluntarie, aut violenter, & finiet proculdubio ad voluntatē. & quotiensq; affirmabitur in corporib⁹ cœli mobile voluntarie, iā habemus intentum, & ad quid ponuntur motus violēti. & in fine impossibile est quin deueniamus ad volūtatem: aut dicatur q̄ mouent̄ violenter, & Deus gl. est, qui mouet eos L

immediate, qđ est falsum. nā, si mouerentur ab eo, in eo q̄ sunt corp⁹, & in eo q̄ sunt creaturæ eius, sequetur ut moveatur omne corpus. & impolē est quin approprietur motus aliquo attributo, quo discernatur ab alijs corporibus. & hoc quidem attributum est mouēs propin' quū aut volūtarie, aut naturaliter. & impolē est ut dicat q̄ Deus glo- sit motor eorū uoluntarie: qm̄ uoluntas proportionatur corporibus eadē proportiōe. & quare est aptū hoc corpus p̄cipue q̄ uelit id mouere, & non aliud? & impolē est ut M

sit hoc existimatio iudicio. nam hoc esse falsum diximus ī disputatiōe de creatiōe mundi. Et, cū p̄ba- tū fuerit q̄ hoc corp⁹ necesse est ut sit ī eo aliquid, qđ sit principiū motus, destructa est prima pars, & est ponere motū uiolētū: remanet ergo ut dicat q̄ est motus naturalis. qđ quidem est impolē. nam naturalis tñ non erit causa motus. moueri. n. nihil aliud est nisi recedere ab uno loco, & petere alium locū. locus autē, in quo est corpus, si esset ei conueniens, non moueret ab eo. Quare

A Quare non mouetur uter plenus ac re in superficie aquarum. & cū plenus fuerit aqua, mouetur in superficie aquarum? nam inuenit locum conuenientem, & quiescit in eo. & natura fixa. & ideo, cum permutterum fuerit ad locum conuenientem ei, recedit ab eo ad conuenientem, si cut recedit a medio aquæ ad terminum aeris. motus vero circularis non potest considerari q̄ sit naturalis. nam quicunque locus aut ubi ponatur, a quo recedit, ad eum redit. & is a quo fugit, a nobis naturaliter, non queritur naturaliter. & ideo non ibit uter aeris ad intus aquam, nec lapidis post quietem supra terram, & tendit ad aerem: ergo non remanet nisi tertia pars, & est mot⁹ volūtati⁹.

AVERROES

A It Auer. Quod autem posuit Alga. in hoc sermone, q̄ omne, quod mouetur, aut mouetur ex se, aut mouetur ex corpore ab extra: & hoc est, quod appellatur violentia, est notum per se. Quod autem omne, quod mouetur ex se, non est motor in eo, nisi motum, est quid non notum per se, sed est famosum. Philosophi autem laborant in demonstratione, q̄ omne motū, quod mouetur ex se, habet motorem repetitum in eo, qui est diuersus a moto, & fecerunt alias propositiones notas ex seipisis, & propositiones, quæ sunt conclusiones aliarum demonstracionum, & est quid, quod habetur ex libris eorum. Et sic etiam nō est notum per se q̄ omne motum, quod mouetur a motore ab extra, finitur ad motum ex seipso. Et istæ propositiones, quæ positæ sunt hic, q̄ sint propositiones notæ ex se, sunt in eis ex ambabus speciebus simul, s. ali-

quæ sunt, quæ sunt conclusiones, & **D** aliquæ, quæ sunt notæ ex se. Quod autem motum ex se, non ex corpore ab extra, sit motum aut ex se, & natura sua, aut ex principio in eo: & impossibile est ut moueat ex alio, qd̄ non sentitur, nec comprehenditur sensu, quod est distinctum ab eo ab extra, ac si diceres id, quod non est corpus, est quid notum per se. & iam laboramus in hoc libro in declarando hoc, s. q̄, si sic esset, non erit motus sursum dignior in igne, q̄ terra. & hoc est notum per se. Quod autem non moueat ex se, & natura sua, appetat in rebus, quæ mouentur alii quando, & quiescent aliquando. nā id, quod est naturaliter, non habet agere duo contraria: in rebus vero, quæ apparent sensu moueri continue, necesse est fieri demonstrationem. Id autem, quod posuit hic in hoc sermone, q̄ motum ex se mouetur ex principio in eo, quod appellatur natura, aut principio, quod appellatur anima, & electio, est verū, cum probauerit q̄ non sit hic aliqd̄ quod mouetur ex se. Id vero, quod posuit, q̄ principium appellatum natura, non mouetur ex se in loco, nissi cum locus fuerit non conueniens ei: **F** nam tunc mouetur ad locum sibi conuenientem, in quo quiescit: est verum. sed id, quod posuit etiam, q̄ motum circulariter non habet locū non conuenientem, & conuenientem, & permittatur ab uno ad aliud non in toto, nec in partibus, est quasi notum per se, & facile comprehendit: & recitat in hoc sermone aliquid sive considerationis, & declaracionis. quare necesse est ut non moueat naturaliter, cum intelligimus per naturam hoc, quod ipse imaginatus

Disputatio

AVERROES

K

Gnatus est. Et sic id, quod posuit, q̄, cum non mouetur naturaliter, mouetur ab anima, aut potentia simili anima, apparet ex eo, q̄ ipse tenet q̄ anima in corporibus cœlestibus non dicitur de eis nisi aequivoce. & plurimum, quod appellant sapiētes nomen naturæ, est super omnē potētiam, quæ agit actione intellectua lī, s. currū curru ordinis, & proportio nis, quæ est in rebus intellectualib⁹, sed auferunt a cœlo talem potētiam vitem, cum fuerit ipsum apd eos id, quod tribuit hanc potentiam regiti uam omnibus entibus. Attamen

Hic sermo, quem hic recitat ex propositionib⁹ nostris, est topicus, ex eo q̄ assūpsit in eo plurimum ei⁹, quod est conclusio demonstratiōis, q̄ sit notum per se: & ex eo q̄ assūm p̄sit in eo pro opposito id, quod nō est oppositum. & est topicus, quoniam propositiones eius sunt probabiles, & famosæ. & hæc quidem via in declarando q̄ corpus cœleste sit corpus animatum, est via Auicenæ. Antiqui vero habent in hoc viā magis efficacem, & magis lucidam.

ALGAZEL

It Algazel, Quæstio autē est ut dicamus, nos conſyderam⁹ tres conſyderationes, præter opinione m̄ vestram: in quarum deſtru ctione non est demōstratio. Prima quidem, cum conſyderauimus motu m̄ cœli violentum ex alio corpo re, quod id mouet continue: & hoc corpus mouens non erit rotūdum, nec comprehendēs, nec cœlum: igit̄ est falsum dictum eorum, q̄ motu m̄ cœli est voluntarius, & q̄ cœli sunt aīati. & hoc, qđ diximus, est pole, & non est in negatione eius, niſi negatio ſimpliſter.

A It Auerr. Hoc est falsum. qm̄ declaratum est apud eos, q̄ extra cœlum non est aliud corpus, nec poſſibile eſt ut sit in ſtra cœlum. nam illud corpus, ſi mouet, imposſible eſt quin moueat, & reuertitur. interrogatio.

ALGAZEL

A It Alga. Secunda vero eſt ut dicatur q̄, motus eſt violentus, & principium eius eſt voluntas Dei glo. nam uos dicimus q̄ motus corporis grauiſ deoſum eſt violentus, & fit, quotiam creat Deus glo. motum in eo. & ſic dicitur de alijs motibus corporum, quæ non ſunt animalia, & remanet quæſtio eorum, quare voluntas appropriata eſt eis, & tamen alia corpora communicat cum eis in corporeitate, & non appropriateant in genere. & iam decla rauimus q̄ voluntas antiqua, eius mo ris eſt appropriate rem præ ſimili: & ipli necessitatib sunt confiteri attributum tale, cum conſyderatur pars motus circularis, & locus polorum, & puncta. & non reiterabimus id. Sermo autem breuis circa id, quod negauerunt de appropriatione corporis ex alligantia voluntatis in eo absque diſtinctione attributi, quod conuertitur contra eos in diſtinctio ne illius attributi, eſt q̄ nos dicimus quare cognoscit corpus cœli tali attributo, quo diſtinguitur ab alio ex corporib⁹: & alia corpora ſunt etiā corpora: & quare eueniit ei id, quod non eueniit alteri. Nam deuenire hoc ex alio attributo facit interrogatore in illo attributo alio: & ſic in infinitū. & indigent demum deuenire ad iudicium voluntatis, & q̄ in principioſ ſit aliquod diſcernens rem a simili.

M

A simili, & appropriat ipsam attributo scientiam legis, & intellectus, & de- D
præ ceteris similibus.

AVERROES

A It Auer. Quod autem lapis mo- ueatur deorsum ex attributo, quo creatus est, & sic ignis sursum, & ambo attributa sunt contraria, est quid per se notum. & contradicere huic est temeritas. & multo plus ut dicatur quod voluntas æterna faciat motum continuum absque actioe, quæ agat in eo volens, & quod hoc non sit elementale in natura sua, & appellatur violencia, nam si hoc sic esset, non esset rebus natura omnino, nec veri b^o fatio, nec definitio, quoniam notum est per se quod differunt in natura rerum, & definitioes earum per dñiam operationum earum: sicut est notum per se quod omnis motus violentus corpori erit ex corpore ab extra. & hic sermo nihil est. Cum autem dixit quod ponere actionem entis procedentis ab eo determinat attributum proprium, interrogatio remanet de hoc attributo: & est quare appropriatur huic enti, præter id, quod est ex genere eius? v.g. ignis & terra communicat in corporeitate, & receptione, sed differunt attributo addito corporeitate, sequitur ei ut dicatur quare appropriatur attributum ignis ignis? & attributum terræ terræ? & quare non fuit econtra? Hic quidem est ex sermone eius, qui non ponit attributis ipsis subiectum proprium, sed potest evenire oportet attributum cuiilibet ei, cui attribuitur. & dicens hoc, est aufert definitionem, & aufert diuina subiectorum. appropriatio enim eorum attributis proprijs est causa prima appropriati entia attributis proprijs. & hæc positio est ex radicibus sectæ Astatiz, qua coati sunt destrucere

ALGAZEL

A It Alg. Tertia vero est, ut concedatur quod coeli propriæ sunt attributo, & illud attributum est principium motus, ut crediderunt de descenditu lapidis deorsum: sed non considerant hoc in eis, sicut in lapide. Et cum dicunt quod id, quod queritur naturaliter, non est id, a quo fugitur naturaliter, est error. quoniam non est ibi dñia numero apud eos, sed corpus est unum, & motus circularis est unus: & corpus non habet partem in actu, nec motus habet ptem in actu, sed distinguuntur imigatione. & non est ille motus, quia querit locum, nec quia fugit a loco. & possibile est ut creet corpus, & si se sit aliquid determinans motum circularem, & ipsem motus hoc determinat, non autem quod determinet ille motus querere locum, deinde erit motus ad perueniendum ad eum. Et cum dicitis, quod omnis motus est ad perquirendum locum, aut ad fuigendum ab eo, cum fuerit violentus, est ac si poneretis querere locum determinatum a natura ipsa, & poseretis motum non intentum in se ipsum, sed sequitur eam, nos autem dicimus non negatur quod sit motus ipsummet determinatum, non perquisitio loci: quanto quid reddit hoc falsum. Et declaratio eius, quod dixerunt, quod reputatur esse fortior alia concessione, non debemus sententiare ex hoc quod auferatur aliud. igitur iudicium in sententiando quod cœli sunt animati est pura veritas, non habens quidem sustentaculum.

Auer-

Disputatio

G

AVERROES

A It Auerr. Cum autem dicūt quod hic motus non est ex potentia naturali, simili potētiā nāli terræ, & ignis, est verum . Et hoc manifestum est ex eo, quod dixerunt, quod illa potentia est desiderium loci couenientis corpori, cuius esse est per illam potentiam. corpus vero cœlestis, cum omnis locus sit conueniens ei, ideo non mouetur tali potentia. & ideo appellant Sapientes talem potentiam, nec grauem, nec leuem . Si autem hæc potentia est cum com-

H prehensione, aut sine comprehensione, quo nam modo comprehensionis est declaratum est alibi . Et declaratio huius est ut dicamus. Prima autem consideratio est ut ponam⁹ motorem cœli aliud corpus, non cœleste, est nota destructio eius ex seipso, aut prope notitiam ex seipso. Nā hoc corpus non potest mouere corpus cœleste circulariter, nisi quod ipsum mouatur ex se, ac si diceret homo, aut angelus id reuolutus ab oriente in occidens . &, si hoc esset, erit hoc corpus animatum, aut infra

I mundum, aut extra. & falsum est ut sit extra . nam extra mundum non est locus, nec vacuum , vt declaratū est in multis locis. & oportet etiam, cum mouerit istud corpus, ut firme tur super aliud ibi quiescens, & illud corpus sit quiescens super aliud & procedet in infinitum . & est falsum etiam, ut sit infra mundum . nam, si hoc esset, comprehendetur sensu . omne enim corpus infra mundum est sensibile. & indigerent etiam alio corpore, quod contineat ea, præter id, quod ea reuolutus, aut

id, quod reuolutus ea, est id, quod continet ea: & continens indigeret continente. & necesse esset ut sit numerus corporum animatorum, quæ mouentur numero motuum corporum celestium. Et interrogatur etiam de ipsis corporibus an sint cōposita ex elementis quatuor, & erit generabilia & corruptibilia, an simplicia. si erunt simplicia, quæ est natura eorum. & hoc totū est falsum, & præcipue apud eum, qui sciuerit naturam corporum simplicium, & sciuerit numerum eorum, & numerum specierum corporum compotorum ex eis. & incumbere huic in hoc loco nihil est. Et iam declaratum est demonstrative in multis locis quod hic motus non est violentus . nam est principium omnium motuum, & eo mediante influit vita omnibus entibus, quanto magis motus? Secunda vero consideratio, & est quod motor eorum sit Deus glorio. absque eo, quod creat in eis potentiam, qua mouentur, est etiam sermo turpis nimis, prohibitus, & distans ab eo, quod intelligit homo: & est similis dicenti, quod Deus glorio. tāgit omnia, quæ sunt hic, & mouetea. & quod comprehenditur ex causis, & causatis est falsum & erit homo homo non modo, quo creavit eum Deus: & sic alia entia. Et destructio huius est destructio intellectorum . nam intellectus comprehendit res ex parte eorum causarum. & est sermo similis sermoni decentis ex antiquis, quod Deus est in omni re, & sunt pueri. & loquemur cum eis in loco, vbi recitabimus destructionem causarum, & causatorum. Tertia vero consideratio currit cursu naturæ, & est ut po-

A ponamus, quòd motus cœli est ex potentia naturali in eo, & attributo essentiali, non ex anima. Et demon stratio eorum in destructione hu ius est falsa, quoniam ad dicauerūt demonstrationem in eo, quòd, si motus cœli esset naturalis, erit locus, quæ situs in motu eorum naturali, idem cum eo, a quo receditur, nam quælibet pars cœli mouetur ad locum, a quo iam mota est. motus enim eius est circularis: in motu vero naturali locus quidem, a quo recedit in motu, est diuersus a loco quæ situs. nam is, a quo moue-

B tur, est accidentalis: & is, ad quæ va dit, est naturalis, in quo quidem quiet scit. Et est positio falsa. quoniam ipsi posuerunt in partibus cœli multis motus multis motis. & hoc secundum radices eorum. quoniam ipsi dicunt, quòd motus circularis est unus, & corpus, quod mouetur eo, est unum, in motu vero circulari non perquirit mobile locum, & pos sibile est quòd creauerit in eo alii quid, quo perquirit mobile motum ipsum, & erit natura, non autem anima. Et responsio huic est, quòd hic sermo eorum est apud eum, qui

C cogitauit quòd mutatio loci stell arum prouenit ex motu naturali, simili permutationi motorum naturaliter ex locis suis. Attamen positio eorum vera est, quòd motus circularis mobile non perquirit in eo locum, sed, cum perquirit anima, motus circularis, & mouens eius est anima necessario, non autem natura, & motus eius non habet esse, nisi in intellectu. nam non reperitur extra animam nisi moto tantum. &

in eo est pars motus, quæ non com prehenditur in esse. & id, quod mouetur ad motum, i eo quòd est motus, desiderat eum necessario. & id, quod desiderat motum, imaginatur eum necessario. & hic est unus ex locis, ex quibus appareat quod corpora cœlestia habent intellectum, & desiderium. Et appareat hoc etiam ex multis locis. quotum Vnus est q idem motum ex corporibus rotundi, id inuenimus moueri duobus motibus contrarijs simul, scilicet, orientali, & occidentali. & hoc im possibile est, vt sit ex natura. nam **E** motum naturaliter mouetur uno motu tantum. Et iam locuti sumus de rebus, quæ mouerunt homines ad tenendum quòd cœli sint habentes intellectum. & quod magis appa ret ex eis, est quoniam, cum declaratum est apud eos quòd motor eorum est intellectus separatus a materia, necesse est vt non moueat, nisi ex eo quòd est quid intellectum, & con sideratum. &, cum sic fuerit, igitur motum ab eo est intelligens, & considerans necessario. Et appareat hoc etiam ex eo, quòd motus eorum est conditio in esse eorum, quæ sunt hic **F** ex entibus, & conseruatione eorum.

& impossibile est vt hoc sit ca su. & hæc non declaran tur hic, nisi declara tione dispu tatiua, & satisfaci enia.

D-

Disputatio

D I S P U T A T I O X V .

De destructione eius, quod dixerunt de intentione mortua cœli.

A L G A Z E L .

A It Alg. Dixerunt autem quod cœli sunt animati, seruientes quidē Deo glo. cum motib⁹ suis, & appropinquantur ei. nam omnis motus voluntari⁹ est ad aliquam intentionem, cum non pōt̄ consyderari ut emanet actio, & motus ab animato, nisi cum actio sit dignior ei ociositate. &, si essent actio, & ociositas æquales, non imáginatur actio. Ulterius dixerunt appropinquari Deo glo. non est querēre desyderatum ab eo, & abstineri ab ira eius. nam Deus glo. abest ab ira, & desyderio. &, si attribuuntur ei ambae istæ dictiones, est abusus, & denominatur eis ex voluntate condemnandi, & voluntate præmiādi. & impōle est ut sit appropinquatio Deo glo. cum queretur approximatio ad eum ī loco. quod est falsum.

I Et nō est via querendi approximationem cum attributis. nam ens pfectius, eius est pfectius: & omnē est respectu eius est diminutū. Et diminutio quidem hēt gradus, & dñiam. Angelus. n. est magis proximus Deo glo. attibuto, non autē loco: & est id, qd̄ intelligimus per angelos propinquos, s. substantias intellectivas, quæ non differunt, nec mutantur, nec finiuntur, & scīt̄ res, prout sunt. hō vero, quanto magis vult appropinquari angelo attributis, tāto magis additur appropinquā-

tio apud Deum glo. & finis naturæ R humanæ, est ut assimiletur angelis. Et, cum probatum sit q̄ hæc est ap propinquatio Deo, & q̄ est ad p̄fessionem appropinquationis ei attributis, hoc erit homini, cum sciret veritatem rerum, & cum remanserit æternus in perfectioni esse suo sibi pōlī. & remansio in perfectiōe vltima est Deo glo. & Angelis proximus in totum, quod possibile est ei ex perfectione, & tunc reperitur cum eis, ut entia, in quibus nihil est potētia, adeo q̄ exeat ad actum. igitur perfectio eorum est in vltimate respectu eius, qui est præter Deū, L & Angelos cœlestes: & est p̄fatio animarum mouentium cœlum, in quibus est aliquid in potentia: & p̄fectiones eorum distinguntur ad id, quod est in actu, sicut est figura rotunda, & dispositio. & hoc reperitur & ad id, quod est in potentia, & est dispositio in loco, & in vbi, & uō est locus demonstratus, qui non sit ei possibilis. Attamen non habet alios situs in actu. nā aggregare ambo est impossibile. &, quoniam impōle est eis completere vnitates sitū, continuo conantur perficere eas species, & non deficiunt querere sitū M post sitū, & vbi post vbi. & non cessat omnino hæc positas, & non cessantistī motus. intentio autem eorum est assimilari primo principio acquisitione perfectiōis vltimę p̄ficitatem eis, & est seruitus Angelorum cœlestium Deo gl. Et acquirūt assimilationem duobus modis. quorum unus est perficere oēm sitū pōlem eis specie: & hoc est intētū prima intentione. Secundus vero id, quod componit̄ motū suo ex diuersitate proportionis in trinitate, &

A & quadratura, & cōiunctione, & op
positiōe, & diuertitate ascensionis, &
descensionis respectu terra, & ab eis
emanat gratia ei, quod est sub orbe
Lunæ: & proueniunt ab eis hę inno
vationes omnes. hic est modus pfe
ctionis anima cœlestis. & oīs anima
intellectua, desyderium quidē eius
est perficere scipiam.

VERROES.

A It Auer. Totum aut̄, quod re
cit de Philosophis, est op
niōe corum, aut sequitur ex opiniōe
eorum, aut posse est ponere sermonē
de eo secundum opinionem eorū,

B præter id, quod dicit, q̄ cœli quaerūt
in motibus suis situs particulates in
finitos. nam infinitum non quaerit,
cum ad id non peruenit aliquis. &
nemo hoc dixit, nisi Auicen. Et con
tradictio Alga. huic sermonis satisfa
cit cum eo, quod postea dicetur. At
tamen intentio cœli apud homines
est ipsem motus, in eo q̄ est mot^o.
nam perfectio animati, in eo q̄ est
animatum, est motus: euenit tamē
hic quies animato gñabili, & corru
ptibili per accidens, s. propter neces
sitatem materia: nam fessitas, & la
bor accidit huic animato, ex eo q̄ ē

C materiale: astatum vero, cui non eue
nit fessitas, nec labor, necesse ē vt sit
vita eius omnis, & perfectio eius ex
motu, & assimilatio eius creatori est
cum præbuerit vitā ei, quod est hic
cum motu. Et non est hic motus a
pud philosophos propter id, quod ē
hic prima intentione. & intelligo p
primam intentionem vt sit corpus
cœleste creatum pp̄ id, quod est hic.
nam motus est operatio eius ppria,
pp̄ter quem est. nam, si ista essent
pp̄ter id, quod est hic prima inten
tionē, esset corpus cœleste creatum

pp̄ter id, quod est hic. & est falsum D
apud eos vt sit creatum nobile pro
pter ignobile: sed ad bene esse pro
culdubio sequitur ignobile, sicut est
princeps cum eo, quod est sub eo, cu
ius perfectio non est absq; principe.
Princeps vero est ad perfectionē su
am. & sic prouidentia de eo, qđ est
hic, est similis prouidentiæ Prícipū
de eo, quod est sub eis, cui non est e
uasio, nec esse, nisi per Principes: &
principie Princeps principalis, qui
non indiget in esse suo perfecto, &
nobili principe alio, quanto magis
in esse suo.

ALGAZEL

E

A It Alga. Et dubitatio huic est,
quoniam in propositionibus
huius sermonis est, cui potest cōtra
dici. sed nos non protelabimus in
hoc. Et reuertamur ad intentionem,
quam voluistis in fine, & destruem^o
eam dupliciter, & primo q̄ perquisi
tio perfectionis, vt sit in omni vbi si
bi possibili, est stultitia, non autem
seruitus. & hoc non est nisi sicut ho
mo, qui non habet negotia oīno, &
cessavit in cumbera voluptatibus, &
necessitatibus suis, & quieuit, & cir
cuit domum, seu circuit ciuitatem,
& existimat q̄ approp̄iquatur Deo F
gl. & perficit seipsum, cum sit sibi es
se in omni loco possibili. & existima
vit q̄ esse in multis locis est possibi
le ei, & cum non potest congregare
ea numero, perficitea specie, qua est
perfectio, & approximatio. & ille ho
mo peruenit ad stultitiam, & dicit
q̄ permutatio a parte ad partem, &
a loco ad locum non est perfectio
sensibilis, quam desyderet. &
nulla est differentia in
ter id, quod dixe
rant, & hoc.

Auer-

Disputatio

A V E R R O E S.

A It Auerr. Existimatur, q̄ hic sermo propter molliciem ei⁹ prouenit ex vno duorum hominū, aut stulto, aut maligno. Alg. autem est mundus ab ipsis duobus attributis: licet aliquando proueniat miraculose ab homine nō stulto sermo stultus, & ab eo, qui non est malignus, sermo prauus. Attamen significat hoc diminutionem humanā propter id, quod euenit eis ex euāsione. Quoniam, si conceſſerimus Auicennę q̄ orbis intendit in motu suo permutare situs: & permutatio

est, qui remanet specie, & est genera **K** bilis & corruptibilis in partib⁹ suis: sed cum hoc dicitur de eo, q̄ sit motus vnum modis, quibus distinguitur in multis locis librorum suorum, quib⁹ dicitur q̄ sit vnum motus. Cum autē dixit, qm̄ impolē est ei, perficere ea numero, perficit ea specie, est sermo falsus. nam motus cœlestis est vnum numero. sed hoc dī de motibus, qui sunt in ceteris gñabilibus, præter cœlum. qm̄ isti, ex eo q̄ impolē est eis ut sint vnum numero, sunt vnum specie, & remanent in eo pp̄ remanentia motus vnius numero.

A L G A Z E L. **L**

H situum eius propter entia, quæ sunt hie, est id, quod conseruat esse eius, postq̄ adiuuenit eum: & est hęc operatio eius continue: quāero quæ est maior seruitus, q̄ ista seruitus? quē admodum, si vult aliquis incumbe-re ad conseruandum ciuitatem a p̄ditoribus, circuens eam nocte, & die, teneremus quidem q̄ hęc operatio est ex maximis operationibus ap- propinquantib⁹ Deo glo. sed, si po-nimus motum huius hominis cir-ca ciuitatem intentione, quam ipse dicit ex mēte Auicennæ, s. q̄ ipse nō intendit in motu suo, nisi querere

A It Alga. Secundus quidē est, Ut nos dicamus id, quod reci-tatis de intentione, est falsum in mo-tu occidentali. & quāero quare fuit motus primus orientalis? & quare non fuerunt motus vniuersi ad ean-dem partem? &, si est in diuersitate eorum intentio, quare non differūt in contrarium. & erunt hi, qui sunt orientales occidentales, & qui sunt occidentales orientales. nam id, qđ vos dicitis de peruentione innova-tionum ex diuersitate motuum in tri-nitate, & sexilitate, & alijs, prouenit **M** ex contrario. Et sic etiam id, quod dixerunt de perfectione situum, & vbi omnium, postq̄ pole est eis in alia parte, quāro quid habent q̄ non moueantur aliquā ex vna parte, & aliquid ex alia parte ad perficien-dū id, quod est pole eis, si fuerit ad-i-plete omne pole perfectio? Igitur hoc significat q̄ ista sunt imagina-tiones, quæ nihil sunt. & secreta re-gni colorum non habētur hisima-ginationibus, sed habuerunt ea Pro-phetae, & Antiqui nostri via diuini-tatis, non via assūmendi rōnes. & iō-defi-

I perfectionem in vbi infinitis, dicit de eo q̄ sit homo stultus. & hoc est, quod dixit Deus Glo. Quis mensu-rauit pugno suo aquas, & cœlum? Cum autem dixit qm̄ impolē est ei perficere vnitates, aut congregare eas numero, perficit eas specie, est sermo iuuolatus, non intelligibilis: nisi intelligatur, i. quoniam motus impossibile est ut remaneat in parti-bus suis, remanebit in toto. nam ali qui sunt motus, qui non remanent nec in parti-bus, nec in toto, & est ge-nerabilis & corruptibilis: & aliquis

A deficiunt posteriores philosophorum in declarando causam partis motus, & electionem eius.

AVERROES.

A It Auer. Hæc est dubitatio sophistica, nā permutteri ex disputatione ad disputationem est operatio sophistica. Quoniam quod sequitur ex diminutione eorum, si diminuunt in dando causam diversitatis partium motuum cœli, vt diminuant etiā in dando causam motus cœli, & vt non sit motui eius causa. hoc totum est sermo in ultimata molitie, & debilitatis. O q̄ maxi-

B ma est laxitia eorum in hac disputatione, nam putant q̄ ipsi vicerit philosophos in ea. Et causa huius est ignorantia eorum in modis viæ visitæ, in dando causas, & considerationes, de quibus queritur ut tribuitur in quolibet entium, quæ quidē differunt propter differentiam naturalium entium. Nam res simplices non habent causam eius, quod prouenerit ex eis, nisi substantia naturæ & formæ earum: cōpositæ vero habent causas agentes præter formas earum: & sunt, quæ fecerunt compositionem earum, & copulationem partium earum adiuvicem. V.g. terra non hæc causam vt descendat deorsum, nisi attributum terrestreitatis.

& ignis non hæc causam, vt ascendet sursum, nisi substantiam naturæ, & formæ suæ: & cum hac natura dicit q̄ sit contraria igni. & sic sursum, & deorsum non habent causam, qua fuerit vna duarum partium superius & alia inferius. sed hoc est ex determinatione naturæ eorum. Et, cum necesse fuerit diversitas partium ex se ipsis, & diversitas motuum ex diversitate partium, tunc non erit hic

causa, quæ possit assignari diversitate motuum, nisi diversitas partium mobilium: & diversitas partium est ex diversitate naturæ eorum, s. q̄ q̄dani sunt nobiliora quibusdam. V.g. cum homo senserit in aīali q̄, p̄cedit in ambulando cum uno duorum pedum ex aliqua parte corporis sui, deinde sequitur eum alter, & dicit quare aīal p̄ponit hunc pedem, & postponit alterum, & non ē cōtra, non erit profecto ibi causa completa, nisi vt dicat, q̄ impolē est in motu animalis quin p̄ponat pedem, & sustentetur super aliud pedem. & hoc profecto facit vt sint animali duas partes, dextrum, & sinistrum. & dextrum est, quod semper p̄ponitur ex potentia reperta ī eo sibi propria: & sinistrum semper post ponitur dextro ex potentia sibi propria. & impolē est vt sit ē contra, s. vt sit pars dextra pars sinistra. nam natura aīalis hoc requirit aut vt plurimum, aut semper. Et sic est in corporibus cœlestibus. nam, si aliquis interrogauerit quare mouentur cœli ex quadam parte, & non ex alia, respondetur quia habent dextrum, & sinistrum: & præcipue, cum affirma uerimus de eis q̄ sunt viventia: nisi q̄ est eis quid proprium q̄ pars dextra in quibusdam eorum est pars sinistra in quibusdam alijs. & tamen ipsi pedes etiam cum ista differentia, unus eorum mouetur ad duo contraria, vt ē pes sinistralis durus quidē. Et quæadmodū, si aliquis interrogauerit, & dixerit q̄ motus aīalis cēt completus, si dextrum ei⁹ cēt sinistrum, & sinistrum dextrum: & quare appropriatum fuit dextrum vt sit dextrum, & sinistrum vt sit sinistrum, dicitur ei quod huic nō est causa, nisi q̄ natura partis, q̄.

Extra ord. Auer.

ap-

Disputatio

Gappellatur dextrum, determinavit si se ut sit dextrum, & non sit sinistrum, & nobile datur parti nobili. sic etiam, cum aliquis interrogauerit quare appropriata est pars coeli dextra motui magno, vt sit dextrum, & pars sinistra, vt sit sinistrum, & iam erat possibile ut sit contrarium, sicut est in orbe planetarum, non erit ei responsio, nisi dicatur q̄ pars nobilis appropriata fuit corpori nobili, sicut est in appropriatione ignis superius, & terra inferius. Quod autem coeli mouetur duobus motibus contrarijs, prater motum diurnum, est

H propter necessitatem contrarietatis motuum hic, scilicet generationis, & corruptionis. & non est natura intellectus humani, vt apprehendat magis, q̄ hoc in istis sermonibus, & in hoc loco. Et, quoniam dubitauit eis Alga, cum hac dubitatione, & dixit q̄ non habent responsonem ei, recitauit in hoc responsonem quotundam philosophorum.

ALGAZEL

A It Alga. Et alii eorum dixerunt, quoniam perfectio eorum prouenire ex motu a quacunq; parte fuerit, & orto innovationum terrestrium determinat diuersitatē motuum, & partium deputatarum, id, quod induxit eos ad radicem motus, est appropinquatio Deo glo. & quod induxit ad partem motus est influere gratiam mundo inferiori. Dicit Alg. q̄ hoc est falsum dupliger. Primo, quoniam, si hoc potest considerari, est ex diminutione iudicij, nam natura quietis magis debet appropriari ei, q̄ motus, & mutationis, & est assimilari Deo glo, in

rei veritate, quoniam abest a mutatione, motus autem est mutatio. At tamen eligit motum ad influendum gratiam. nam, si adiuuat alteri, & nō aggrauat sibi motus, quid est quod prohibet ab hac consideratione? Secunda vero, quoniam innovationes fiunt ex diuersitate proportionum, quae fiunt ex diuersitate partium motuum. & sic erit motus primus occidentalis, & alij orientales. & veniet haec diuersitas, ex qua proveniet diuersitas proportionū. quare ergo respicit unam partem? istae autem diuersitates non determinant nisi substantiam diuersitatis, pars vero, quā respicit, non est dignior suo contrario in hoc.

AVERROES

A It Auer. Hic loquens conatus est dare causam ī hoc ex causa finali, non autem ex agēti. & nullus Philosophorum dubitauit q̄ sit ibi causa finalis secunda intentionē, quae est necessaria in esse eorum, q̄ sunt hic. & licet adhuc non scierit differentiam, non dubitat tamen q̄ non est hic motus, nec incessus, nec regreslus planetis, qui non habet in tritum in rebus, quae sunt hic, ita q̄, si diversificaretur ex eis aliquid, ī uolueretur hoc nostrum esse. Attamen multa harum causarum particularium, aut non scimus eas omnino, aut scimus eas post longum temporis, & magnam exercitationem, sicut dicitur q̄ sapiens affirmauit illas in libro suo de regimini bus celestib; bus particularibus. res vero vniuersales defaci hanc scientia earum, & habentes scientiam iudicij stellarum peruererunt ad multas earum

DISPV TATIO. XVI.

D

De destructione dicti eorum,
Quod animæ cœli respi-
ciunt omnia particu-
laria, quæ sunt
in hoc mun-
do.

ALGAEZ

It Alga. Dixerunt quod animæ cœli respiciunt omnia particularia, quæ sunt in hoc mundo: & quod intelligimus per tabulam seruatam animas cœli: & pictura particularitatum mundi in ea assimilatur picturæ rerum conseruatrum in virtute cōseruatua posita ī cerebro hominis: nō quod sit corpus amplius durus, in quo scribantur res, sicut scribunt pueri ī tabula. nā illa scriptura requirit plurimū ei⁹ dilatationē scripti in ea. & cū id, qđ scribis sit infinitū, nō erit quidem rei scriptæ in ea finis, & nō ī imaginē corpus infinitū. & impōle est scribere literas infinitas in corpore, & impōle est notificare res infinitas per literas numeratas finitas. Et existimauerunt quod Angelī cœlestes sunt animæ cœli, & Angelī Cherubini approximantes sunt intelligentiae separatae, quæ sunt substantiae existentes per se: & non continent terminum, & nō vtuntur corporibus: & quod istæ formæ particulares influunt ab aīab⁹ cœlestibus, & sunt nobiliores Angelis cœlestibus: qm̄ ipse influīt, illi vero nō influīt: & qđ influīt est nobili⁹ eo, cui influīt: & iō appellant nobile noīe calami, & dicunt scit cū calamo, qm̄ assimi-
Q ij lauit

* & apprehensum fuit nostra tempestate plurimum eius, ad quod peruerterunt Antiqui in hoc, ut Chaldaei, & alij. Quare non oportet ut non credatur quod sit huic scientia de entribus, cum appareat inductiue quod omne, quod videtur in cœlo, est propter scientiam finaliem, & causam causarum finalium. nam si hoc est in animalibus, multo magis dignius est ut sit in corporibus cœlestibus. & ita videtur in animali, & homine, ut decem milibus scientia in tempore spatij mille annorum. ideo non est inconueniens ut videatur in alter-

B num extenuitatis annorum longiorum nimium scientia, & sapientia, quæ est in corporibus cœlestibus. & nos inuenimus Veteres uti versibus in hoc. nam ipsi bene sciunt expositiones eorum profundatas in scientia, & sunt sapientes veridici. Primum autem, & est, cum dicit quod aliquis potest dicere quod assimilatio Deo gl. determinat ei ut sit qui scens, quoniam Deus glorio. abest a motu, sed elegit motu ex eo, quod est in eo de influxu gratiæ generationibus, est sermo involutus. nam Deus glorio. non est quiescens, nec

C mobilis: & ut moueat corpus, est melius, quam ut quiescat. & cum as simileetur ens Deo glorio. assimilatur quidem ei, cum fuerit in nobiliori dispositionum eius: & est motus.

Responsio ve-
ro se-
cunda iam dicta est
responsio ad
eam.

Disputatio

A L G A Z E L

Glauit picturam influentem calamo,
& assimilauit id, cui influitur, tabu-
lx. Hæc est opinio eorum. Et cōtra-
dictio huic disputationi differt a cō
tradictione p̄æcedenti. nam id, qđ
dixerunt antea, nō est falsum; cum
sit de eo, qđ coeli sunt viuentes, & mo-
uentur ad intentionem, & est quid
possibile. hoc vero idem est, quod te-
nere qđ sit scientia in creato de par-
ticularibus infinitis. & hoc forte exi-
stimatur quid sit falsum. & quarti-
tur eis ratio in hoc, quoniam est ver-
sutia ipsa.

A V E R R O E S

H **A** It Auer. Hoc, quod dixit; nul-
lus Philosophorum dicit de
scientia eius, nisi Auicē. s. qđ corpora
cœlestia imaginantur quanto ma-
gis ut imaginentur imaginationes
infinitas. Alexander autem exponit
in libello suo, appellato P̄incipia to-
tius, qđ ista corpora non imaginan-
tur. nam imaginatio reperitur in a-
nimali propter cōseruationem: ista
vero corpora non timent qđ euenerat
eis corruptio: igitur esse imaginatio-
nes in eis est falsum. sic etiam & sen-
sus. nam, si essent in eis imaginatio-
nes, essent eis sensus. sensus. n. sunt

I conditio requisita in imaginacioni-
bus: & omnis imaginans sentit ne-
cessario, & non conuertitur. & fm
hoc non est vera expositio tabulæ
seruatæ, ut recitat de eis. Expō vero
intellectuum separatorum, qui mo-
uent quemlibet orbem modo serui-
tutis, qđ sunt eis Angeli approximā-
tes, est expō currens fm radices eo-
rum. & sic appellare animas orbiū
Angelos cœlestes, cum intentio fue-
rit conuenire id, quod inducitur a
demonstratione, ei, quod inducitur
a fide.

A It Alga. Et assignauerunt rō-
nem in eo, dicētes quidem; iā
probatum est qđ motus circularis ē
voluntarius, & voluntarium sequit-
ur volitum, & volitum vniuersale
non respicitur nisi a voluntate vni-
uersali: voluntas autem vniuersalis
non prouenit ab ea aliiquid: nā om-
ne ens in actu est demonstratum ta-
le particolare: & voluntas vniuersal-
is, proportio eius ad vnitates parti-
culares est in eodem gradu: igitur
non prouenit ab ea aliiquid particu-
lare. sed impōle est absque volunta-
te particuli motui demōstrato ta-
li: & orbi quidem ī omni motu par-
ticuli demonstrato a pūcto demō-
strato ad punctum demonstratum
est voluntas demonstrata ad illum
motum, & est ei proculdubio imagi-
natio ad motus illos particulares po-
tentia corporali, cum motus parti-
culares non apprehendātur nisi pot-
tētis corporalibus: igitur omnis vo-
luntas de necessitate eius est imagi-
natio illius voliti, s. scientia de eo, si-
ue sit particularis, siue vniuersalis:
& quotienscumque fuerit orbi ima-
ginatio partium motuum, & com-
prehensio earum, comprehēdit eas M
proculdubio, ī eo qđ sequitur ex eis
de diuersitate proportionum cum
terra, in eo qđ aliquæ partes oriūtur,
& aliquæ occidunt, & aliquæ sunt ī
medio cœli aliquorum hominum,
& sub terra aliorum. & sic etiam scit
quod sequitur de diuersitate propor-
tionum, quæ fiunt in motu de trino
sextili, quatto, & oppositione, & con-
iunctione ad alias innouationes cœ-
lestes. Et alias innouatiōes terrestres
sustentantur innouationibus cœle-
stibus, aut immediate, aut uno me-
dio

Adio, aut pluribus. Demum omne in nouatum est ei causa innouās, quo usque cessat processus ascendendo ad motum cœlestem æternum, si aliquod eorum est causa alicuius. nā causæ, & causata, ascendit processus eorum ad motus particulares cœlestes: & ea, quæ imaginantur in motibus, imaginantur in consequētijs eorum, & consequentijs consequentium usque ad finem processus. & ideo respiciunt omne, quod innouatur. nam omne, quod innouatur innouatio ei⁹ procedit a causa: & quo tienescunq; verificabitur causa, veri-

Bficabitur causatum innouatum. Nos autem non scimus id, quod venturus est in futuro: quoniam nos nō comprehendimus omnes causas eorum. si enim sciremus omnes causas, sciremus omnia causata. nā, cum scimus qđ ignis tangit bombicem, exēpli gratia, i aliquá hora determinata: tunc scimus combustionem bōbicis. & quotienscunq; scimus qđ alii quis comedit, scimus qđ saturabit. & quotienscunq; scimus qđ homo deā bulat in loco, i quo ponitur thesaurus cooperatus leuiter, cum deambulauerit super eum deambulans, ce-

Cspitat pes eius in thesauro, & scit eū, scimus, qđ diues fiet ex inventione thesauri. Atamen istæ causæ, nō sci mus eas: & aliquando scim⁹ aliquas earum, & evenit nobis sensatio eius cum euenerit causatum. & si scim⁹ maiorem partem earum, prouenit nobis existimatio manifesta de euētu eius. & si esset nobis scientia omnium causarum, esset nobis scientia omnium causatorum. Nisi qđ orbes sunt multi, & habent missionem cū innouationibus terrestribus, & hō non potest scire eas, & animæ cœlo-

rum sciant eas, quia respiciunt pri- D
mam causam, & consequentia ea-
rum, & consequentia consequentiū
usque ad finem processus. Et ideo
existimauerunt qđ dormiens videt
in somno suo id, quod erit in futu-
rum. & hoc propter copulationem
eius cum tabula seruata, & respiciē-
tia eius. & quotienscunq; respicit
rem multis vicibus, remanebit hæc
eadem res in conservatiua eius. &
aliquando accelerat virtus imagina-
tiua ad imprimēdum eam. nam ex
natura sua est imprimere res cum
exemplationibus, qđ proportiona-
tæ sunt aliqua proportione, aut per E
mutatione ex eis ad contraria. & au-
fertur comprehensum verum a con-
servatiua, & remanebit exemplatio
imaginationis in conservatiua, & in-
diget aliqua interpretatione in exē-
plificatione imaginationis. & aliquā
exemplificat imaginatio hominem
arbori: & mulierem ornamento, &
seruum amissioni alciuius rei do-
mus, & conservantem pecuniam a-
micorum, & proborum lumini. nā
lumē est cā cādelq; qđ est cā illumina-
tionis, & scientia interpretatiōis ra-
mificatur ex hac radice. Et existima-
uerūt qđ copulatio cū illis aīab⁹ daç, F
postqđ nullū ē ibi velamen. Attē nos
hora vigilię incubimus ei, ad qđ de-
ueniunt sensus, & appetitus. & dare
operā his reb⁹ corporalibus deuiat
nos ab eo. & cū auferant a nobis in
somno aliquæ inuolutiōes sensuū,
apparet i eo dispō nřa copulationi.
Et existimauerūt qđ Propheta pur⁹
respicit occultū hac via, nisi qđ viit⁹
aīalis p̄phatica fortificat tali forti-
tudie, qđ nō offendit a sensibus mani-
festis. & p̄p hoc videt ipse i vigilia id
quod aliud videt in somno. Vite-

Disputatio

Grius virtus imaginatiua exemplifi-
cat ei etiam id, quod vidit, & aliquā
do remanet res eadem in memoria
eius, & aliquando exemplificatio e-
ius. & indiget hæc visio expositiōe,
vt indiget somnum illud expositiōe.
&, nisi q̄ omnia ḡnabilia sunt fi-
xa in tabula seruata, non scit̄ Pro-
phetæ occultum in vigilia, nec in
somno. attamen congregari cala-
mum in eo, quod est, erit in die iu-
dicij. & dispositio eius est hoc, quod
diximus. Et hoc est, quod volumus
præmittere, vt bene intelligatur opi-
nio eorum.

H

A V E R R O E S

A It Auer. Iam diximus q̄ hæc
opinio, non scimus aliquem
dixisse eam, nisi Auicennam. Ratio
autem eius, quam recitauit, est debi-
lum propositionum, licet sint rhe-
toricæ, & topicæ. nam ipse ponit q̄
omne operatum particolare proue-
nit ab habente animā propter ima-
ginationem particularē de hoc ope-
rato, & motus particulates, quibus
erit hoc operatum particulate: dcin
de copulabimus huic propositioni

I maiori minorem, & est q̄ cœli ha-
bent animam, ex quibus proueniunt
operationes particulates: sequit̄ ex
hoc vt proueniat ex eis id, quod p-
uenit ab intellectis particularibus,
& operationibus particularibus, ex
conyderatione particulari, quod ap-
pellatur imaginatio. & hoc non vi-
detur in artibus tantum, sed etiam ī
multis animalibus, quæ operantur
operationes terminatas, sicut est do-
minus apum, & caranea, & alia. Attamē
contradic̄tio, eueniens his proposi-
tionibus, est q̄ non prouenit opera-

tio particularis ab habentibus intel- K
lectum, nisi ex eo, q̄ hoc est imagi-
natum imaginatione vniuersali, &
prouenient ex ea res particulares in
finitæ. verbi gratia, artifex prouenit
ex eo figura thesauri ex parte ima-
ginationis vniuersalis, quæ non ap-
propriatur vni thesauro præter aliū.
& sic est in eo, quod emanat
ex artibus naturaliter ab animali.
& sunt istæ imaginationes mediæ
inter comprehensiones vniuersales,
& particulares, si sunt mediæ inter de-
finitionem rei, & imaginationem
eius sibi propriam. Corpora autem
cœlestia si imaginarentur, esset ta- L
lis quidem imaginatio, quæ est a na-
tura vniuersali, nō autem imagina-
tio particularis tributa a sensibus. &
impossibile est vt operationes no-
stræ proueniant ab imaginatione
particulari. Et ideo tenent philosophi
q̄ formæ imaginatiæ, a quib⁹
prouenient operationes animalis de-
terminatae, sunt tanquam mediæ in
ter intellecta, & formas imaginati-
uas indiuiduales. sicut forma, quam
facit avis, quæ appellatur Begiathe
ex rapiētibus, quæ est simili ei, qua
faciunt apes domus suas. artifex ve- M
ro, qui indiget exemplificatiōe par-
ticulari sensibili, est is, qui non est
apud eum hæc exemplificatio ima-
ginaria vniuersalis: quæ quidem est
necessaria in emanatione ei⁹, quod
emanat ab ea ex particularibus. &
hæc imaginatio vniuersalis est, quæ
mittit voluntatem vniuersalem, quæ
non tendit ad indiuiduum præter
indiuiduum. voluntates vero parti-
culares sunt, quæ tendunt ad indiui-
duum præter indiuiduum eiusdem
speciei. & hoc non reperitur in cor-
poribus cœlestibus. Quod vero re-
plicatur

A peritatur voluntas vniuersalis rei vniuersali, in eo quod est vniuersalis, est falsum. nam vniuersale non habet esse extra animam, nec est generabile, & corruptibile. & eius diuisio prima voluntatis ad vniuersalem, & particularem non est vera, nisi dicatur quod corpora coelestia mouentur ad partem definitionum terum absq[ue], eo quod componatur definitio ex imaginatione cuiuslibet individuorum repertorum aliter, quam est apud nos. Cum autem dixit quod voluntas vniuersalis non prouenit ab ea particularis, est error cum intelligitur

B per voluntatem vniuersalem ea, quae non appropriatur individuo, praeter individuum, sed vniuersaliter, si cut Rex, cum haberet exercitus suos. Si vero intelligitur per voluntatem alligantia eius eidem rei vniuersali, tunc non est alligata ei voluntas omuino, & non repetitur voluntas talis, nisi modo, quem diximus. Igitur corpora coelestia, si declaratum fuerit de eis quod intelligunt ea, quae sunt hic, ex eo quod imaginantur, hoc est ex parte imaginationum vniuersalium, quae sequuntur a definitionibus, non autem ex parte ima-

C ginationum particularium, quae sequuntur a sensationibus. Et quod magis videtur est quod hoc non esset, nisi ex imaginatione particulari: & principium cum dicitur quod quicquid prouenit ex eis hic, prouenit secunda intentione apud opinionem hominum, quod ipsa intelligent se ipsa, & intelligant ea, quae sunt hic. si vero intelligunt ea, quae sunt hic, ita quod sint diuersa a seipsis, est consideratio, de qua speculabitur in locis propriis. Demum, si sciunt, nomen quidem Scientiarum dicitur de Scientia corum,

& scientia nostra aequiuoce. Quod autem dixit in hoc capitulo de causis visibilibus, & prophetia est quid, cui solus Auicenna assentit. sed opiniones Antiquorum in hoc sunt diversae ab hac opinione. nam esse scientiam de individuis infinitis in actu, ex eo quod est scientia individualis, est quid impossibile. & intelligo per scientiam individualem comprehensionem, quae dicitur imaginatio. Et non est ponenda disputatio de prophetia, & visione in hoc loco, nisi procedatur in hoc ad immensam questionem: & est operatio sophistica, E non autem topica. Attamen hoc, quod dixi de imaginatione corporum coelestium, quod sunt imaginations mediae inter imaginations particulares, & vniuersales, est sermo satisfaciens. sed quod sequitur ex radibus philosophorum est quod corpora coelestia non imaginantur omnino. quoniam istae imaginations ut diximus, sunt propter conservationem, siue sunt vniuersales, siue particulates. & sunt etiam ex necessitate considerationis nostri intellectus, & ideo consideratio nostra est generabilis, & corruptibilis. igitur necessaria est, ut non copuletur imaginationi, & non sustentetur ea modo aliquo. quare haec apprehensio non erit vniuersalis, nec particularis: sed vniuntur ibi ambae scientiae necessario, scilicet vniuersalis, & particularis: & differunt hic ex parte materialium propter hoc. & hoc modo est

scientia de occulto, & prophe-

tia, & similibus. & hoc de

clarabitur perfec-

te in lo-

co pro-

prio.

Q. iij

Alg.

Disputatio

G

ALGAZEL.

A It Alga. Et responsio est ut dicatur, quare negatis dicenti, q̄ Propheta scit futura notificatiōe a Deo proueniente, aut ab Angelo angelorum, & non indigem⁹ aliquo eorum, quæ narrauistis, nec ratione in hoc. & nulla est vobis ratio de de scensu legis in tabulam, & calamū, nam habentes legem nō intelligūt per tabulam, & calamum hoc decisiue. & non amplectimur leges ablatione amplexus viarum intellecūtū. Et quod dixistis, licet concessetim⁹

H politatē eius, quotiescumque non conditionatur ablato finis ab istis scitis, non scitur de eo esse, & non ve riſicatur esse eius. Via vero ī hoc est vt sciatur a lege, nō autem ab intellectu. Quod autem vos dicitis de ratione intellectuali primō, edificatur super multas propositiōes, quarum destructionem non narrabim⁹, sed tantummodo contradicimus tribus propositionibus. Quatu⁹ prima est, cum dicitis motum cœli esse volun tarium, & iam contradiximus huic disputationi, & adduximus destructionem rationum eorum in ea. Se

Icunda est, si hoc concedatur vobis abusive, tunc, cum dicitis q̄ indiget imaginatione particulari in motibus particularibus, est quid, quod non conceditur. sed nō est distictio apud eos ibi de corpore, quia ē quid vīnum: diuidit̄ tñ existimatione, nō aut̄ motu, & est vnum continuatio ne. q̄uo ergo cœli desyderabunt cō plere loca pōlia eis? vt vos dicitis, & sufficit eis imaginatio v̄lis, & volun tas v̄lis. & dabimus exemplum de voluntate v̄si, & particulari, vt bene ntelligat intētio eorum. Cum autē

fuerit hōs intentio exēpli grā ad faciendū festiuitatem in tēplo Dei, ex hac quidem voluntate v̄si non emanat motus: nam motus est particularis in partem deputatā, & mensura deputata. sed non deficit fieri ī homine, cum respicit tēplum imaginatione post imaginationem ad locum, in quo deambulat, & parte, ī qua deambulat. & sequitur omnis imaginatio particularis, & voluntas particularis ad motum præter subiectum, quod prouenit ei ex motu. Hoc ergo est id, quod intelligunt p̄ voluntatem particularē, quā seq̄ tur imaginationem particularē. & hoc conceditur. nam partes numerantur, cum respicit Hierusalem, & iter non est conſideratum, & oportet conſiderare locum præter locū, & partem præter partem ex voluntate quadam particulari. motus vero cœlestis est ei vñus modus tantum: nam rotundum in se ipso, & termino suo, id nō transit motus, quem vult: & nō est ibi, nisi vnum attributum, & vna species, & vnum nomē. & est, sicut descensus lapidis deorsum, quia querit tēram via propinquiori: & via propinquior est linea recta: & ad conſiderandum lineam M rectam non indiget innovatiōe cāę innonatae præter naturam vniuersalem potentēm centrum cum innovatione propinquitatis, & remotionis, & peruetionis ad terminum, & exitus ab eo. Igitur sic sufficit isti motui voluntas vniuersalis ad motum, & non indiget volente. & hæc quidem propositio, conati sunt versutia quādam in præponendo eam.

Auer.

A V E R R O E S.

A It Auer. Sermo autem Alg. & responsio est ut dicatur, quare negatis, vsq; ad, non indiget aliquo eorum, quæ dixistis, est responsio quidem de genere auditus, non autem de genere intellecti. & non est ponendum in hoc libro. Philosophi. n. speculatur de omni eo, qd est in lege. &, si id apprehendunt, tunc sunt equales ambae apprehensiones: & hæc quidem erit perfectissima scientia. si vero id non apprehendunt, notificant diminutionem intellectus humani in eo, & q

B comprehenditur in lege tatum. Et, cum dubitat contra eos cum expositione tabulae, & calami ē quid extra hæc disputationē, nec etiam est ponendum hic. & hæc expositio de scia occulti ipsius Auicen. nihil est. Contradiccio vero intellectualis, q adduxit de mente Auicē. in hoc, est contradicatio vera. nam cœlum nō habet motum extra animam particularē incesu particuliari, ita q; hoc determinabit q; sit ei imaginatio. habens. n. animam, quod mouetur extra aīam motib⁹ p̄ticularib⁹ in locis p̄ticularib⁹ hēt pculdubio ima-

C giationē de eis, ad q; mouet, & de illis motibus, cum fuerint illa itinera non comprehensa ab eo visu. circulare vero, vt dixit, mouetur ex eo q; ē circulate vno motu, licet sequatur illum motū vnum motus multi diuersi particulares, ad id, quod ē sub eo ex entibus. nam non est intentio orbium de illis particuliari bus, nisi conseruare species tñ, qua rum illa particularia sunt particula ria, non autem esse cuiuscunq; particularis illorum particuliariū, i eo q; est particulare. qm, si hoc es-

set, necesse est vt cœlum proculdubio imaginaretur. est tamen speculatio de particularibus, que fūt ex eis, an sint intēta ad seiplos, aut ad conseruationem speciei tantum. & impossibile est vt hoc declaretur ī hoc loco, sed videtur q; est hic prouidētia proculdubio de particularibus ex parte somniorum veridicorum, & similiū ex pronosticis futurorum, que quidem in rei veritate est prouidentia in specie.

ALGAZEL.

A It Alg. Propositio tertia, & ex astutia nimis absurda est, cū E dicunt q; cum consyderant motus particulares, consyderant etiā consequentia eorum, & prouenientia ex eis, & hæc est stultitia absolu ta. & est sicut dictum dicentis q; cū homo mouetur, & sciat motum suū, oportet vt sciat quod sequi ex motu suo de oppositione, & vicinitate. & est p̄pōrtio eius ad corporā, q; sunt supra, & sub eo, & ex laterib⁹. &, cum ipse deambulat ī Sole, oportet vt sciat loca, ī quæ cadit umbra eius, & loca, in quæ non cadit: & qd euénit ex frigoie ab umbra sua, cū absindatur radius in illis locis: & F quod euénit ex constrictione parti bus terrę sub platis pedum suorū: & quod euénit de separatiōe ī eis: & quod euénit humorib⁹ suis in ventre de mutatione ex causa motus ad caliditatem: & in quo membro superabundauit caliditas, ita q; quasi corrumpit complexionē ei⁹: & in quo membro rectificauit id. quod frigidum antea quasi corrupit: & in quo loco rectificauit: & etiā quicquid fecit in his membris de humiditate & siccitate: & quod sequitur

Disputatio

Gsequitur ex eis de oppilatione, aut putrefactione: & quod sequitur ex hoc de mutatione pulsus, & demū de mutationibus partium corporis ad sanitatem, seu ad extitudinem: & quod mutatur in partibus eis ad sudorem, aut ad aliam humiditatem. & sic sequitur in omnibus innovationibus in corpore eius, aut extra corpus de eo, cuius motus est causa, aut conditio, aut preparatio. & est stultitia, quam non imaginatur in intelligens, & non cadit in ea nisi stultus. Et ad hoc quidem deuenit haec versutia, adeo quod nos dicimus de istis

Hparticularibus diuersis scitis in anima orbis, utrum reperiatur in presentiarum, aut denominatur eis, id quod venturum est in futurum? Si intelligitis id, quod reperitur in presentiā est falsum quod respiciat occultum. & Prophetę quidē percipiunt in vigilia, alij vero homines sibi non id, quod futurū est eo mediāte. Vtterius destruitur iudicium rationis, quia est versutia. nam qui scirem, scit consequentia eius, & prosequentia: ita quod si sciremus omnes causas rerum, sciremus oīs innovations futuras: & tamen cause omnium innovationum, quae reperiuntur in presentiarum sunt motus coelestes: sed determinamus causam in eis, aut duobus medianibus, aut multis medianibus: & cum transierit ad futurum, non erit ei finis, quæro quomodo scietur differētia particularium in futurū in infinitum? & quō congregantur in aīa creatura; in uno tempore, absq; eo quod proueniāt vnum post aliud scīas particulares distinctas infinitas, & vnitates eorum sunt infinitas. & is, cuius intellectus non testatur de hu-

ius rei falsitate, non considerat ingenio suo. Si vero cōuerterit supra nos hoc in scīa Dei gl̄ tunc dicimus non est alliganda scīa Dei glo. casui de scitis suis modo, quo alligatur scīa creaturarum: sed quotienscunq; scīta fuerit anima orbis ab anima hominis, eslet specie anima humana. nam communicatur ei in eo, quod comprehendit particularia media, & licet non apprehendat hoc decisivū, erit tamen prōdominium existimatiō quod sit ex speciebus ei. si vero non prōdominatum fuerit, tunc est possibile: & possibile destruit determinationem eorum in eo, quod determinauerunt. Si autē dixerit quod mos ipsius anima humana est ut apprehendat etiam omnia, tamen occupatio eius est in inuolutionibus appetitus, ira, & odio, & timoris, & doloris, demum accidentium corporis, & in eo, quod faciūt peruenire ad ea sensus, adeo quod, cū processerit anima humana in aliqua re, occupatur ab alia: sed anima coelestes mundū his attributis, non euenit eis inuolutio, & non impedit eas cogitatio, & dolor, & sensatio: ergo sciunt omnia. Dicimus unde scitis quod non sit eis occupatio, nonne seruitus earum, & desideriū earum ad primū impedit eas, & probet eis inuolutionem, qui considerat particularia diuersa? aut quod redit falsum quin consideremus aliud prohibens præter iram, & appetitum, & haec prohibentia sensibilia? & unde scitur quod includatur in eo, quod videm⁹ de anima nostra, & tamen intellectui sunt occupantes ex magnitudine anima, & pertendo dominū id, quod non potest imaginari apud infantes, & non existimant

A sumant eas esse occupantes, & pro
- bidentes? & unde scitur falsitas ei^o,
qd est loco earū in aīalibus cōlesti
bus? & hoc ē, qd voluim^o narrare ī
sc̄tijs, appellatis ap̄d eos Diuinis.

A V E R R O E S .

A It Auer. Quod aut̄ negat, qn
sit hic intellectus separatus à
materia, intelligēs quidem res per
consequentia earū esentialia mō
vniuersalitatis eorum, non est im-
possibilitas eius ex rebus per se no-
tis, nec ē necessitas esse eius est ex
rebus per se notis: sed hoīes, s. Phi-

B losophii existimat q̄ iam facta est
dem̄o apud eos, q̄ reperiatur intel-
lectus talis. Quod vero reperiantur
imaginaciones infinitē est impossibili-
tate vnicuiq; particulari hoc ima-
ginari. Attamen q̄ reperiatur in fi-
nitum in scientia antiqua, & qnō
erit scientia de particularibus, quæ
sient in futurum homini ex parte
scientiæ antiquæ, est id, in quo di-
cūt homines q̄ apud eos est decla-
ratio, nam anima intelligit de hac
re vle, quod est in intellectu, non
autem particularē, quod appropria-
tur temporī tali, & indiuidua nota

C apud eos. anima enim est in poten-
tia omnia entia: & id, quod est in
potentia, exit in actum, aut propter
res sensibiles, aut propter naturam
intellectus pr̄cedentis sensibilia in
esse, si intellectus, propter quē erunt
entia sensibilia intelligibilia, & cer-
te quidem non ex eo q̄ sunt in haec
scientia imaginaciones indiuiduo-
rum infinitorum. demū existimat
q̄ iam vniuntur amb̄ scientiæ, vni-
uersalis, & particularis in substātia
separata à materia. & cum ipsa in-
ficiat hanc scientiā ei, quod est hic,

diuiditur ad vñiuersalē, & particū- D
larem. & non est hæc scientia vñis,
nec particularis. & hoc quidem, si-
ue contrarium eius non potest de-
clarari in hoc loco. loqui. n. de his
rebus in hoc loco est, sicut quis ac-
cepert propositiōes Geometricas,
quæ non habent famositatē, & fa-
ciet cum eis verificationem, nō au-
tem satisfactionem primo aspectu,
& miscet vnam cum alia, scilicet
dubitabit cum vna alteri. nam hoc
est ex debilibus speciebus loquelx,
& vilioribus, quoniam non erit in
hoc verificatio demonstrativa, seu
rethorica. Et sic etiam scientia de E
differentijs, quæ sunt inter animas
cœli, & animam humanam, sunt q̄
sita p̄funda. & qui loquitur de ali-
quo eorum extra locum suum, aut
erit sermo eius de eis extraneus, aut
rhetoricus, & primo aspectu, scili-
cet propositionum possibilium: si-
cūt dicunt quod potentia irascibili-
lis, & concupisibilis prohibet animam
humanam ab apprehensione
eius, cuius apprehensio est propria
animæ. nam isti sermones, & simi-
les, appetit de eis quod sunt possi-
biles, & oportet afferre rationē eis,
& diriguntur ad eos multę possibi- F
litates oppositæ. Et hic finis im-
ponitur ei, quod decreuimus narrare
de notificatione sermonū, qui sunt
in hoc libro in disputationibus Me-
taphysicis: & est maior pars huius.
libri. & deinde loquemur de
disputationibus Physi-
cis, si Deus glo.
voluerit.

IN.

IN PHYSICIS.

DISPUTATIO PRIMA.

De iudicio eorum, quod haec copulatio, quæ apparet in esse
inter causas et causata, est copulatio, quæ
consequitur necessario.

A L G A Z E L.

HIT Alga. Ea autem, ad q̄ est int̄io ī naturalib⁹, sunt multe scientie. & narrabim⁹ partes eorum, ad notificādī q̄ lex nō necessitat, nec astringit ut contradicatur eis, & ne genē nisi in locis, quæ narrabimus. Et diuiduntur profecto in radices, & ramos. Radices autem sunt octo partes. quaū Prima est, ī qua narrabitur id, quod euenit corpori, in eo q̄ est corpus, sicut est diuīsio, & motus, & mutatio, & id, quod euenit motui, & sequitur ei, vt tempus, & vacuum. & id includit liber, appellatus Liber Physicorum. Secunda est notificatio dispositionū partium elementorum cum orbibus, & eius, quod est in concauō orbis Lunę ex elementis quatuor, & naturis eorum, & causa appropriatio- nis vniuersiusq; eorum ī loco tali demonstrato. & id includit Liber, appellatus de Cælo, & Mundo. Tertia, notificantur in ea dispositiones generationis, & corruptionis, & geniture, & clementi, & mutationis, & qualitatis perfectiōis specierum cum corruptiōe indiuiduorum ex duobus motibus cœlestibus, orientali, & occidentali. & id includit Li-

ber appellatus de Generatione, & Corruptione. Quarta speculatur ea de rebus euenientibus quatuor elemen- tis ex missionibus, ex quibus fiunt impressione superioris, vt nu- bes, & pluiae, & tonitrua, & lampades, & circulus circa Lunam, & iris, & coruscationes, & venti, & terræmotus. & id includit Liber Meteororum appellatus. Quinta specula- tur ea de mineralibus. Sexta specu- latur ea de plantis. Septima specu- latur ea de animalibus. & est Liber dictus de Naturis animaliū. Octaua speculatur ea de animabus ani- malium, & virtutibus apprehensiuis, & q̄ homini insit anima, quæ non moritur ad mortem hominis, id est quod substātia spiritualis finiatur. quod est falsum. Earum autem ra- mi sunt septē. quorum Primus est Medicina. cuius intentio est scire p̄cipia corporis humani, & dispo- sitiones eius ex sanitate, & ægritudi- ne, & causis, & signis earum ad hoc vt ægritudo remoueat, & tūc cō- seruatur sanitas. Secundus est Iu- dicium stellarum: & est consydera- tio faciens iudicium ex figuris pla- netarum de eo, quod euenit ex re- bus mundi, & tempore, & filijs, & clementi, & ætatibus. Tertius est sc̄ia Physionomia: & est faciens iu- dicium

Ad dicti ex figura, & dispositione eius de moribus. Quartus est Interpretatio somniorū : & est faciens iudicium ex eo, quod est simile de impressione alterius. Quintus est scītia imaginum : & est copulatio virtutum cœlestiū virtutibus aliquorum corporum terrestrium, vt fiat ex hoc operatio extranea in mundo terrestri. Sext⁹ est scītia Prestigiationis : & est mistio virtutum corporum terrestrium, vt fiant ex eis res extraneæ. Septimus ē ars Alchimie: & intentio eius est permutare substantias minerales ad perueniē

Bdum ad purificationem auri, & argenti, aut in aliqua specie apparentiæ. Lex autem non astringit vt cōtradicatur eis in aliqua re harum scientiarū. nos vero disputabimus contra Philosophos ex omnibus istis scītijs quatuor disputatiōib⁹:

A V E R R O E S.

AIt Auel. Id aut̄, quod numeravit de octo generibus scītiae Naturalis est verum fm opinione Arist. Attamen scītæ, quas numeravit, q̄ sint rami earum, nō sunt sic, sicut ipse numeravit. Nam Medicina non est ex scītia Naturali. est. n.

Cars factiua, quæ assumit principia sua à scītia Naturali. qm̄ scītia Naturalis est speculatiua: Medicina vero est factiua. &, cum loquimur de re cōi in duabus scītij, erit duobus modis, vt cum loquimur de sanitate, & cōgritudine. nam habēs scītiam Naturalem cōsiderat de sanitate, & cōgritudine, i eo q̄ sunt ex passionib⁹ entium naturalium: Medicus vero cōsiderat de eis, in eo q̄ conseruat vnam earum, & destruit alterā. i. q̄ ipse cōsiderat de sanitate, in eo q̄ conseruat eam, & cōgritudi-

ne, in eo q̄ remouet eam. Scītia autē D iudicij stellarum non est etiam ex ea, sed est scientia in pronosticādo id, quod fieri in mundo: & est species diuinationis. Et huius generis est etiam scientia Physiōnomiæ, ni si q̄ scītia Physiōnomiæ est scientia rerum occultarum, quæ nunc reperiuntur, non autē futura rū. Et scientia Interpretatiōis somniorum est etiam species pronosticatiōis eius, quod fit. & hoc quidem genus scītæ non est speculatiū, nec factiū, licet existimetur q̄ habetur utilitas ex eo in operatione. Scītia autem Imaginum est falsa. qm̄ impossibili le est, si posuerimus q̄ situs cœlestis E faciat impressionem in rebus, quæ fiunt hic, vt sit illa impressio, nisi ī re facta, non autem vt transferat illa impressio huius rei factæ ad aliam rem extra eam. Scientia autem Prestigiationis sunt scītiae, quæ ingrediuntur in capitulum mirabilium, & non habent ītroitum in artibus speculatiuis. Alchimia vero est ars, ī qua est dubium an reperiatur. &, si reperiatur, impossibile est vt quod fit in ea sit ipsummet naturale. nā ars diminuitur in assimilando naturæ, nec peruenit ad eam in rei vēritatem. &, si fecerit aliquid simile, F quo ad sensum, rei naturali, nō est apud nos aliquid, quod necessitatē falsitatem, nec possibilitem eius, & quod possibile est vt perueniamus ex eo ad hoc est longa experientia cum longitudine tēporis. Quatuor autem disputationes, quas numerauit Alga. nos profecto recitabimus vnamquaniq̄ earum.

A L G A Z E L.

AIt Alg. Disputatio prima est iudicium eorum, q̄ hæc copulatio,

Disputatio

G pulatio, quæ videtur esse inter causas, & causata, est copulatio, quæ secura est necessario, & nō est in posse, nec possibilitate vnire causam absque causato, nec esse causatum absque causa. Secunda autem, cum dicunt q̄ animæ humanæ sunt substantię existentes in scipis, & non sunt innatae in corpore, & mors est cessatio copulationis earum in corpore cœlauione regiminis, sed sunt existentes in scipis omni hora. & existimauerunt q̄ hoc est scitū demonstratione intellectuali. Tertia autem, cum dicunt q̄ istæ animæ,

H est falsum dicere de eis q̄ corrūpatur, sed, cum reperiāntur, sunt eterne, & perpetuae, & non imaginatur finitas durationis earum. Quarta vero est, cum dicunt q̄ istæ animæ falsum est dicere q̄ redeant ad corpora. Sequitur autem quæstio ī Prima disputatiōe, ex eo q̄ adificatur super eam affirmatio miraculorū rescindentium consuetudines, sicut est conuersio baculi in serpentem, & viuificatio mortuorum, & quiescere Lunam. & ponens cursum cōsuetudinum semper prosequi necessario negat totum hoc, & expo-

Inunt id, qđ ponit in libris Prophetarum de viuificatione mortuorum, & dixerunt q̄ intelligitur per hoc, Cauete ne sitis ignari in vita scientiarū. Et exponunt contradictionē baculi fascinationem ex fascinationib⁹ in destructionē rationum diuinarum notarum apparentiū median te Moysi cum erroribus H̄ereticorum. Quiescere autem Lunā aliqui id negauerunt, & existimauerunt q̄ non est possibile. Attamen nō cōcedūt Philosophi miracula rescindentia consuetudines, nisi trib⁹ re-

bus. quartum Vna est virtute imagi nativa, nam ipsi existimauerunt q̄ cū prædominatur, & fortificatur, & non impediunt eam inuolutes, & sensus respicit in tabula seruata, & imprimuntur in ea formę particulares, quæ fiunt in futurū. & hoc quidem ī vigilia Prophetis, & alijs hominibus in somno. & hoc est proprium Propheti virtute imaginativa. Secunda vero est propria virtuti intellectiæ speculatiuæ, & deuenit ad fortē extimatiuam, & celeritas permutandi ex scito ad scitum. & aliquā purificatur, cū cogitans in eo, ad quod sumitur ratio, L & excitat⁹ ad rationem. &, cū recordatur ratione, excitatur habens rōnem ex seipso. demum, cum occurrit ei terminus medi⁹, excitatur ad conclusionem. &, cum fuerit in intellectu suo terminus conclusiōnis, peruenit ad mentem suam terminus medius, congregans extremitates conclusionis. Et homines profecto differunt in hoc. Nā sunt aliqui, qui mouentur ex scipis: & sunt aliqui, qui mouētur pauca, excitatione: & sunt aliqui, qui nō cōprehendunt cum excitatione, nisi diminutione magna. &, quemadmodum possibile est vt eueniat ultima diminutio non habenti sensationem omnino, ita q̄ non mouet ad intelligendum intelligibilia cū excitatione, sic etiam potest euenire ultima fortitudo, & additio, vt exercitetur ad omnia intelligibilia, aut ad plurima eorum, & tempore breuiori. & differt hoc quātitate ī omnibus quæsitis, aut aliquibus, & etiā qualitate, ita quōd differt celeritate, & propinquitate. & forte reperiatur propinquitas animæ sancte p. ix,

A re, quæ transit in sensatione in omnibus intelligibilibus ad scientiam, & celerrimo tempore, & est Propheta, qui habet mirabilem virtutem speculatiuam, & non indigeret in intelligibilibus docente, sed quasi ipse addiscit ex se ipso. & est is, qui de nominatur quæ quasi illuminatur lumen eius, licet non tangat id ignis: & est lumine præ ceteris luminibus. Tertia vero est virtus animalis factitia, quæ peruenit ad terminum, quo disponitur naturæ, & obediunt ei. Et exemplum eius, nam aña aliquius nostri, exempli gratia cū im-

B ginatur aliquid, inseruiunt ei membra corporis, & virtutes, quæ sunt in ea, & mouetur ad partem imaginam quæ sitam, ita quod, cum imaginatur aliquid suavis saporis, resoluuntur gengivæ, & excitatur vittus resoluens humiditatem spermaticam à loco suo. & cum imaginatur coitum, excitatur virtus, & induatur instrumentum. etiam, cum deambulauerit super corpus longum extensem in vacuo, & super trabem, cuius extrema sunt in duobus parietibus, fit fortiter imaginatio eius quod cadat, & patitur corpus hac imaginatio, &

C cadit. & si hoc esset super terram, deambularet super eam celester, & non eaderet, quoniam corpus, & virtutes corporales creatæ sunt ad seruendum, & obediendum animalibus. & differt hoc diuersitate puritatis animarum, & fortitudinis earum. Et non est inconueniens ut perueniat virtus fortitudinis animæ ad terminum, quo inseruiat ei natura necessaria, & absque corpore, nam anima eius non est iuncta in corpore, nisi quod habet aliquam excitationem, & desiderium ad regimē

eius. & creatum fuit hoc in radice creationis eius. & quemadmodum oportet ut seruant ei membra sui corporis, sic non est impossibile quod inseruiat ei aliquid præter corpore, adeo quod cōsiderabit, & perueniet anima eius ad flatum venti, aut descēsum pluviæ, aut innouationem toni, aut terrēmotum, & profundat hoies. & hoc quidem peruenit ad frigus venturum, aut calidum, aut motum in aere: & fit ex anima eius hæc caliditas, aut frigiditas. & fiunt ex ea hæc absq; cā naturali manifesta. & erit hoc miraculum: licet hoc eueniat aeri disposito ad recipiendū. **E** sed non peruenit ad hoc ut conuertatur lignum in animal, aut rescindatur Luna, quod non recipit rescisionem, & extensionem. hæc est opinio eorum de miraculis. Nos vero non negamus quod sit aliquid eius, quod dixerūt, & quod hoc sit Prophetis: negamus tamen sufficientiam eorum in eis tantum, & negationem eorum cōuerionis baculi in serpentem, & viuificationis mortuorum, & alia. Igis' necessè est ut disputemus in hac disputacione ad affirmandum miracula, & aliud: & est ad conseruandum id, ad quod peruererunt perfecti: & est quod **F** De' omnia potest. & disputabimus in hoc intento.

AVERROES.

A It Auet. Loqui autem de mirabilibus, Anuqui philosophorū non fecerunt de eo sermonem. quoniam hoc est apud eos ex rebus, de quibus non sunt ponenda quæstiones discutienda, nam sunt principia legum: & qui speculator de eis, & dubitat de ipsis oportet condemnari

Disputatio

Gdemuati apud eos, quemadmodum qui speculator de alijs principijs legis vniuerſalib⁹. sicut, si Deus gl. reperitur: & si summum bonum reperiatur, in quorum esse non dubitatur, & qualitas eē eorum est quid diuinum abstractum ab apprehensione intellectus humani. & causa huius est, qm̄ hæc sunt principia eorum, quæ operantur quibus hō erit religiosus. & non est modus ad peruenientium ad scientiā, nisi postq̄ peruererit ad religionem. & oportet vt non se intromittat ad specu-

Hlandum de principijs, quæ faciunt dignitatem, anteq̄ perueniat ad dignitatem. Et, cum artes scientificæ non perficiantur, nisi proceſijs, & pambulis, quæ primo recipiet ad-discens, quanto magis hoc debet eē in rebus, quæ operantur. Quod autem dixit de causis huius nomine Philosophorum est sermo, quē nescio aliquem dixisse, nisi Aui. Attamen; cum verificatum fuerit ipsum esse, & possibile sit vt mutetur corpus ab eo, quod non est corpus, nec potentia in corpore absq; mutatione eius, tunc id, quod dedit de

Icausa eius est possibile. tamen non omne, quod est possibile, in natura sua potest homo id facere. nā possibile homini est scitum, & plurima possibilium ex ſeipſis ſunt imposſibilia ei. Igitur veritas q̄ Propheta ſcindat conſuetudines est imposſibilis homini, est tñ possibilis in ſe. & non oportet in hoc vt ponatur q̄ res impolēs in intellectu ſint possibiles Prophetis. Et, cum bene conſiderauerit in miraculis, quorum eē verificatum est, inuenies ea esse huius generis, & quod magis manife-

ſtum est ex eis in hoc est Liber Dei **K** omnipotētis, qui non deſtruit cōſuerudinem per viam auditus, ſed probatum eſt eſte miraculum ſenſu, & conſideratione omnibus hominibus repertis, & qui reperiētur vſq; ad diem iudicij. & in hoc ſunt hæc miracula nobiliora cæteris miraculis. & ſufficiat hoc ei, qui non contentatur tacere in hac disputatiōe, & ſciat q̄ via electorum in verificatione Prophetarū eſt alia via, ad quam excitauit nos Aui. in multis locis, & eſt operatio, proueniens **L** ab attributo, quo Propheta appellatur Propheta: quē eſt notificatio occulti, & poſitio legum conuenientium veritati, & faciētum adipisci ex operationibus id, quod eſt ſumnum bonum omnis creaturæ. Id vero, quod recitauit de prophetia ex Philosophis, nescio aliquem dixisse hoc, niſi Aui. Attamen quod dicunt Antiqui de prophetia, & visio ne, eſt q̄ ſit ab ipſo Deo glo. mediāte aliquo ente ſpirituali, quod non eſt corpus, & eſt tribuēt intellectū humanum apud eos: & eſt id, qđ appellant Moderni intellectū agen tem: & appellatur in lege Angelus. & reuertamur ad id, quod dixit de his quatuor disputationibus.

ALGAZEL.

A It Alga. Copulatio autem in ter id, quod reputatur ad modum cauſe, & id, quod reputaſt cauſatum, nō eſt neceſſaria apud nos. ſed oīa duo, quorum hoc non eſt illud, nec illud hoc, & affirmatio vni⁹ non includit affirmationē alterius, nec negatio vnius includit negationē alterius, nou eſt ex neceſſitate eſte vnius eſte alterius, nec ex neceſſitate priuationis vnius ut pri uetur

Auetur alterū, sicut est ebrietas & potus, saturatio & commestio, combustio & tactus ignis, lumen & elevatio Solis, mors & diuisio colli, potus medicinæ & fluxus ventris & assūmptio solutiui, & sic sequimur ad oīa, quæ videntur ex copulatis in Medicina, & iudiciis stellarū, & artibus, & dictiōnibus, quorum copulatio non praecessit, & est in posse Dei glo. crea re ea equafr, non q̄ sit necessariū ex se, nō recipiens quidē diminutionē, sed ex posse, & in posse eius est crea tū saturationem absq; comeditione, & create mortē absq; sectione colli, &

B facere continuationem vitæ cum se ctione colli, & sic sequitur in oībus copulatis. & Philosophi quidem negauerunt possibilitatem eius, & rōci natūrā sūt de falsitate eius. Et cōsideratio de his rebus, quæ excipiuntur ab vniuersali est longa. attamen exē plificabimus in hoc cū uno exēplo, & est cōbustio in stuppa exēpli grā cum tactu ignis, quia nos concedimus esse tactū inter ea absq; cōbu stione, & concedimus fieri cōuersio nem stuppæ cōbusta in cinerē absq; tactu ignis. ipsi tñ negant possibilita tē huius. Et sermoni quidē in hac

C disputatione sunt tria loca. Quorū Prim⁹ est vt dicat aduersari⁹ q̄ agēs cōbustionis est ignis tñ, et est agēs naturalr, non aut electiue: igitur im possibile est ei vt recedat ab eo, qđ est ei connaturale, cū tetigerit subiectum recipiens. Et hoc quidem nos negamus sed dicimus q̄ agens com bustionis creauit nigredinem i stuppa, & separationem in partibus eius, & posuit eam combustam, & cinerē, & est Deus glo. medianibus Angelis, aut immediate: ignis vero est quid ināsumtum, nō hñs quidē opera-

tionē, quæto quæ est rō q̄ ipse sit a gens? & non hñt rōnem nisi testimoniū aduentus combustionis cum tactu ignis. sed testimoniū idicat q̄ aduenit cum eo, & nō indicat q̄ aduenit ex eo, & q̄ non sit cā alia p̄tēter eum. nam nulla est dīa in eo, q̄ copulatio spūs virtutibus apprehe nsiūs, & motuīs i spermate aialis nō ḡnetur ex naturis inclusis in calido, frigido, humido, & sicco &, in eo, q̄ pater efficiat embrionē easū sperma tis, nec ipse efficit uitam eius, & visū, & auditum, & alia, quæ sunt in eo, & patet q̄ sunt in eo, & tñ nemo dicit q̄ sunt ex eo, sed esse eorū est ex parte primi, aut immediate, aut mediati bus Angelis deputatis his rebus, quæ fiunt. & hoc est, qđ determinant Phi losophi, dicentes q̄ in hoc mundo ē efficiens. & sermo est cum eis. Igitur declaratum est q̄ esse cum re, nō indi cat q̄ sit ex ea: attamen declarabitur hoc exēplo. Et est, qui natus est cœtus, ex eo q̄ in oculis suis est velati ne nebula; & nō audierit ab hoīb⁹ dīam inter diem & noctem, si quidem remoueretur nebula ab oculis in die, q̄ aperiret palpebras suas, & videt colores, existimabit q̄ cōpre hensio habita per oculos suos de pictura colorum, agens eius est aperi tio viſus: & quotienscumq; fuerit vi ſus eius sanus, & apertus, & velamen ablatum, & hō obiectum coloratū, necesse est proculdubio vt videat: & non intelligit q̄ nō videt, vtque quo occiderit Sol, & obscurat⁹ fuerit aer, & tunc sciet q̄ lumen Solis est cauſa impressionis colorū viſu suo: que ro viſi credimus iudicio q̄ sint prin cipijs esse cause, ex quibus influuntur hæ innovationes cum tactu inter eas, nisi q̄ sunt permanentes: &

Extra ord. Auer. R. non

Disputatio

G non sūt corpora mobiliavt deficiāt: &, si deficerēt comprehendēremus separationem , & cōsyderauimus q̄ sit ibi causa post illam , quam vidi- mus. & hoc non potest euitari ab eo fm rationem radicū eorum. & ideo determinaue runt verificanteseorū q̄ ista accidentia, & innouationes, q̄ proueniunt cū tactu corporū, & de- mūm cum diuersitate proportionis earum, influāt à datore formarum, & est Angelus, aut Angeli , adeo q̄ dixerūt q̄ impressio formarum co- lorum oculo prouenit ex parte da- toris formarum: ortus autem Solis,

H & pupilla sana, & corpus coloratum p̄parant subiectum ad recipiendū has formas: & affirmauerunt hoc oī innouato. & hoc quidem destruit ra- tionē eius, qui ratiocinatur q̄ ignis sit efficiens combustionis, & panis ef- ficiens saturationis, & solutiuum ef- ficiens sani tatis, & sic alia causæ, & causata.

A V E R R O E .

A It Auer. Negatē autem causas efficiētes, quas videmus in se- sibilibus, est sermo sophisticus. & lo- quens in hoc, aut cum lingua sua ne- gat id, quod est in corde suo , aut se- quitur inuolutionem sophisticae, quæ sibi euenit in hoc. & qui aufert hoc, nonne poterit scire q̄ oī actio impossibile est quin fiat absq; agen- te? Attamen si istæ causæ sufficiūt ex se operationibus prouenientibus ex eis, aut perficiēt operationes suas ex causa extrinseca separata, aut non se parata, est quid non per se notum, & indiget inquisitione, & cōsyderatio ne magna. Et, si invenerunt hoc du- bium in causis agentibus, in quibus apparet sensu q̄ aliquæ agāt aliquas, ex eo q̄ est hic ex agētibus, quorum

agens non apparet sensu, hoc quidē **K** non est verum. nam illa, quorū cau- sae non apparent sensu, sunt intelligi bilia, & quæ sita, ex eo q̄ nō habetur sensu causæ eorum. Si vero fuerint il la, quoꝝ cāæ nō apparet sensu, igno- ta naturaliter, & quæ sita, tunc id, quod nō est signotū, sunt cāæ eius sensibili- les necessariō. & hoc est de actione eius, qui nō diuidit inter notū per se, & ignotū. igf quod adduxit̄ hoc capitulo est sophisticum. Ulterius quid dicent de causis essentialibus, sine quaꝝ cognitione non intelligi- ens. nam notum est per se q̄ in reb⁹ L sunt substantiæ, & attributa, quæ de- terminauerūt operationes proprias cuilibet enti. & sunt ea, propter quæ differunt substantiæ rerū, & nomi na, & definitiones earū. &, si non es- set cuilibet enti operatio sibi propria, non esset ei natura sibi propria. &, si non esset ei natura sibi propria, non esset ei nomen sibi proprium, nec de finitio: & essent oīa eadem, & nō ea- dem . nam de eodem interrogaretur an sit ei operatio vna sibi propria, si- ue passio, siue propria, aut nō habet operationem. &, si habet operatio- nem sibi propriā, igitur his sunt ope- rationes propriæ prouenientes à na- turis propriis. &, si non habebit vñā operationem sibi propriam, igf vñā non est vñā. &, cùm aufertur natura vñius, aufertur natura entis. &, cùm aufertur natura entis, sequitur pri- uatio . Attamen operationes proue- niētes à quolibet ente necessariæ a- ctionis in eo. cuius nā est vt agat, an sunt electiue, aut poles vt plurimū, aut est eis vtrunq; simul , est quæsi- tū, i quo dēt fieri speculatio. nā actio & passio vna inter quælibet duo en- tia ex entibus est propter aliquā re- lationem

A lationem relationum infinitarum : & īā datur relatio sequēs relationē : quare nō decidemus de igne, si appr̄-
ximatus fuerit corpori sentienti q̄ agat proculdubio. qm̄ non est incō-
ueniens, quin sit ens, cui sit ad cor-
pus sentiens relatio, quæ relatio im-
pediet operationem ignis, vt dicitur
de lapide balnei, & alijs. hoc tamen
nō faciet necessario negationē ignis
ab attributo combustionis, quotiēs-
cunque perseverabit esse ei nomen
ignis, & definitio eius. Quod vero
entia, quæ sunt, habeant quatuor
causas, agens, materiam, formam, &
B finem, est notum per se. & sic etiam
eas esse necessariās in esse causatoꝝ:
& p̄cipue illas, quæ sunt pars rei cau-
satæ, scilicet quam appellant aliqui
materiam, & aliqui conditionem &
subiectum, & aliqui formam, & ali-
qui attributum animale. Loquentes
autem confitentur q̄ sunt hic condi-
tiones, quæ sunt necessariæ in condi-
tionato, sicut id, quod dicunt, quod
vita sit conditio in scientia: & sic co-
fitentur q̄ rebus sunt verificatio, &
definitiones, & sunt necessariæ in es-
se entis: quare perseverant iudicium
in hoc palam, & occulte eodem mō.
C & sic faciunt in passionibus sequen-
tibus substatiām rei : & est id, quod
appellant rationem, sicut dicunt q̄
adaptatio in ente indicat q̄ agens sit
intelligens: & esse ens, in quo est in-
tentio ad aliquem finem indicat q̄
agens sit ipsum. intellectus. n. nihil
hil. aliud. aliud est, nisi apprehēsio entium cū
ē, nisi appr̄. causis suis. & ī hoc differt ab alijs vir-
hēsio, en-
tūtibus apprehensiuis. & qui aufer-
tūtibus causis. causas aufer intellegunt. & ars Lo-
gicę ponit positione q̄ sint hic cau-
ſe, & causata, & q̄ scientia illorū cau-
ſatorū non erit perfecte, nisi ex scie-

tia causarum eorum. Igitur negare D
hac destruit sciām. nam sequitur q̄
non sit hicaliquid scitum oīno sciē-
tia vera: sed, si fuerit, erit imagina-
tiū. & nō erit hic demonstratio, nec de-
finitio oīno, & auferetur species pre-
dictorum essentialium, ex quibus
componuntur demonstrationes. Et
ponens q̄ non datur scientia vna ne-
cessaria, sequitur ei, vt nō sit hoc suū
dictum necessarium. Qui vero con-
fitetur q̄ sunt hic aliqua talia, & ali-
quonon necessaria, & iudicat anima
de eis iudicio imaginatio, & existi-
mat q̄ sunt necessaria, & tamen nō E
sunt necessaria. Philosophi quidem
non negāt hoc ei. & si appellat hoc
consuetudinem, est possibile: sin au-
tem, nescio quid intelligunt per no-
men consuetudinis, an intelligūt q̄
sit consuetudo agentis, aut consuetu-
do entium, aut consuetudo eorum
apud iudiciū de istis entibus. & fal-
sum est vt Deo sit consuetudo. nam
cōsuetudo est habitus, quem acqui-
rit agēs, qui facit reiterationē actio-
nis ab eo vt plurimum: & Deus glo-
dixit Ego vero dominus non mu-
tor: & non est in eo aliquid mutatio-
nis omnino. Si vero intelligunt q̄ F
sit consuetudo entium, consuetudo I
quidem non est nisi in habentibus
animam. si vero fuerit in non haben-
tibus animam, est verificatio natu-
ræ. & hoc quidem non negamus, scilicet q̄ sit in entibus natura determi-
nans rem aut necessariam, aut vt plu-
rimum. Quod autem sit in nobis
cōsuetudo in iudicio de entibus, hęc
quidem consuetudo nihil aliud est,
nisi actio intellectus, quam determi-
nat natura eius, & ea intellectio est
intellectus. & non negant Philoso-
phi talement consuetudinem. & est di-
R ij Clio

Disputatio

Gratio sophistica, cum verificabitur quod non sit sub ea aliquid, nisi quod sit actio positiva: sicut dicimus procedit tale agens ut facit hoc & hoc. id est quod ipse id faciet ut plurimum. &, sic hoc fuerit, essent omnia entia positiva, & non erit ibi scientia omnino, qua attribuitur agenti quod sit sapiens. &, sicut diximus, non debemus dubitare quod talia entia aliquod eorum agit in aliquod, & ex aliquo, & ipsa non sufficiunt ex seipso in hac actione, sed indigent agente ab extra, cuius actio est conditio in actione eorum etiam in esse eorum, quanto magis in actione

Hne eorum. Quae autem sit substantia huius agentis, aut agentium, differunt in eo. Sapientes quibusdam modis, & non differunt quibusdam modis. nam omnes conuenient in hoc, quod agens primum est separatum a materia: & hoc agens operatio eius est conditio in esse rerum, & esse operationum earum. & peruenit operatio huius agentis his entibus, mediante aliquo intellectu ei, quod est aliud ab ipsis entibus. & aliqui ponunt id esse celum tantum: & aliqui ponunt cum celo aliud ens remotum a materia: & est id, quod appellant dator et for-

Imarum. & non est hic locus speculationis de ipsis opinionibus. & nobiliorum, de quibus speculantur Philosophi, est hoc. &, si fueris ex eis, qui desideras has veritates, vade ad quodlibetorum in capitulo proprio. Accidit tamen questione in innovatione formarum essentialium, & precipue animarum: quoniam non possunt attribuere hoc calido, frigido, humido, & sicco, quae sunt causae eius, quod sit hic ex naturis, & eius, quod corrumpitur. Dehinc autem sunt, qui attribuunt omne, quod videtur hic ex

eo, cuius non est causa, quae attribuantur calido, frigido, humido, & sicco. & dicunt quod, cum ista elementa miscantur aliquibus commissionibus, fiunt haec res, tanquam sequentes illas mutationes, sicut fiunt colores, & alia accidentia. & Philosophi conati sunt dubitare contra istos, & primi contra eum, qui locutus est de causa.

A L G A Z E L.

A It Alga. Locus autem Secundus est cum eo, qui confitetur quod haec innovationes influunt a principiis innovationum: dispositio tamen ad recipiendum formas prouinit ab his causis apparentibus, quae reperiuntur agentes, nisi quod illa principia etiam proueniunt res ex eis secundue & naturaliter, non autem per viam consilii & electionis, sicut prouenit lumen a Sole. Attamen sunt differentes in dispositione circa receptionem propter diversitatem dispositionum earum. nam corpus clarum recipit radium Solis, & reddit eum, adeo quod illuminat eo alium locum: opacum vero hoc non recipit. & aer non impedit extensionem luminis eius: lapis vero impedit. & aliqua dissoluuntur in Sole, & aliqua induantur: & aliqua dealbantur, ut sunt panis lutorum, & aliqua denigrantur, ut facies. principium autem est unum, & impressiones sunt diversae ex diversitate dispositionum in subiecto. & sic principia entitatis influxu seorum ei, quod prouenit ex eis, nulla est in eo prohibitio, nec diminutio: diminutio tamen est in recipientibus. &, cum res sic se habuerit, quotienscumque posuerimus ignem in conditione sua, & posuerimus duas stupras similes contagi ab eo eodem modo, quomodo imaginetur

A vt comburatur vna earum , & non alia? ibi nulla est electio . Et propter hoc negauerunt casum Abrahæ in ignem casdim cum priuatione cōbultionis , & remanentia ignis : & existimauerunt q̄ hoc est impossibile , nisi negando caliditatem ab igne . & hoc auferit ei q̄ non sit ignis , aut cōcedendo conuersionem substantiae ipsius Abrahæ in lapidem , aut aliqd , in quod non agit ignis , & hoc nō est possibile , & illud etiā non est posse .

A V E R R O E S .

A It Auer . Qui putauit ex Philosophis q̄ hæc entia sensibilia nō agunt ad inuicem , sed agens eorum est principium ab extra , nō poterit dicere q̄ id , quod videtur de actione alicuius eorum in aliquod , ē quid falsum in totum , sed dicet q̄ ipsa agunt ad inuicem dispositionem ad recipiendum formas à principio ab extra . Attamen nescio aliquē Philosophorū hoc dixisse simpliciter , sed dixerūt hoc in formis essentialibus . in accidentibus tamē omnes cōueniunt q̄ calidum agit calidum sibi simile , & sic aliæ qualitates quatuor , nō ex eo quod comprehendit eas caliditas ignis elementalis , & caliditas proueniens à corporibus cœlestibus . Quod autem attribuit Philosophis q̄ principia separata agunt naturaliter , nō elective , nemo hoc dixit , cui adheretur . sed oīs habens sciētiā agit apud eos electione . tamē propter dignitatem , quæ est eis , non prouenit ex duobus contrariis , nisi digniuseis : & electio eoru non est propter aliquid , quod perficiat substantiam eorum , cùm in subtatij suis nulla sit diminutio , sed vt perficiatur id ex entibus , quod habet diminutionem in natura sua . Quod

autem attribuit ex dubitatione miraculi Abraæ , nemo hoc dicit , nisi Epicurei ex gentibus Hilmælitis .: Nam sapientes , & Philosophi , nō est concessus eis sermo , nec dubitatio in principiis legis . & qui hoc facit , apud eos est cōdemnādus magna condeleges .

Quo pa-
cto Philo-
sophi se ha-
beat circa
leges .

m natione . nam quoniam omnis ars habeat principia : & necesse est speculanti in illa arte vt recipiat principia eius : & non debet dubitare eis in affirmatione aut negatione : ars quidem operativa legis dignior est in hoc cæteris . nam consuetudo à pueritia ī virtutibus legis est necessaria apud eos , nō autem in esse hominis , in eo quod est homo , sed ī eo quod est homo sapiēs . quare oportet omnem hominem recipere principia legis : & procul dubio vt exalte eum , qui posuit ea . nam negatio eorum , & dubitatio in eis destruit esse homini . quare oportet interficere Hæreticos . & quod debet dici de eis , est q̄ principia eorum sunt res divinae , in quibus conuenire debet intellectus humani ad cōfitēdum eis cum ignorantia causalium eorum . quare non inuenimus aliquid Antiquorū loqui de miraculis cum patefactione eorum in mundo . nam sunt principia cōstitutionis legū : & leges sunt principia virtutum : & non vt dicitur de eis post mortem . & , cùm nutritus fuerit homo in virtutibus legis , tunc est religiosus simpliciter . & , si cotinuauerit ei tempus , & fortunum , adeo q̄ erit ex sapientibus profundis in sapientia . & innuitur ei expositio alicuius principij principiorū eius , præcipitur ei vt nō expresse patefacta expositione eius , & dicat quod sunt res , prout scribuntur , vt dixerunt sapientes nostri in eo , quod di-

R iii xii,

Disputatio

Gxit, & vidi usq[ue] ad Angelum honor
Dei est abscondere re. hæ sunt defini-
tiones legū, & definitiones sapientū.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et responsio ei est ex
duabus vijs. quarū Prima est
vt dicatur non concedimus q[uod] prin-
cipia non agunt electiue, & q[uod] Deus
glo. non agat voluntariae. & iam per-
fecimus destructionem rationis eo-
rum in hoc in disputatione innova-
tionis mundi. & cùm affirmabitur
q[uod] agens creat cum sua voluntate cō-
bustionem cum contactu ignis ad
stuppā, possibile est in intellectu vt
H non creet eā cum contactu existēti.

A V E R R O E S.

A It Auer. Id autem, quod hic
posuit ad constituendum du-
bium ī lite, est id, quo expellitur lis.
& dicitur q[uod] non est ei ratio in hoc,
& est q[uod] agens primum creat combu-
stionem absq[ue] medio, quod creaue-
rit vt sit combustum ab igne. nā ta-
lis error expellit sensus circa esse cau-
sarum, & causatorum. & nullus Philo-
sophorum dubitat q[uod] combustio
proueniēt ex igne in bōbicē; exem-
pli gratia, ignis agat in eum. at non
simpliciter, sed propter principium
I ab extra, q[uod] est conditio ī esse ignis;
quanto magis in combustionē eius.
differunt tñ in hoc principio quid
sit, an sit separatum, aut sit mediante
aliquo inter innovatum, & sepa-
ratum præter ignem.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo-
sophis. Si autem dicat hoc, inducit ad tolerandum multa incōuenientia. Nam, cum negatis conse-
quentiam causatorum ā causis, &
attribuuntur voluntati creatoris eo-
rum, & non erit voluntati consuetu-

do propria demonstrata tali, sed ip-
samet, & ī specie sua hora actionis;
tunc erit possibile vnicuiq[ue] nostrū
vt sint ante eum animalia lādentia,
& ignis inflammas, & mons profun-
datus, & inimici tenentes enses & ta-
mē ipse nō videt eos, quia Deus glo-
non creabit ei visum. Et qui dimisit
librum domi, possibile est vt conuer-
sus sit, cùm reuersus fuerit domum,
in iuuenem intelligētem, aut in ser-
pentem. &c. si dimiserit puerum do-
mi, possibile est vt conuertatur in ca-
nem. aut, si dimiserit cinerem, possi-
ble est vt conuersus sit in myrrā,
& vt conuertatur lapis in aurum, & L
aurum in lapidem. Et, si interrogāt:
cum de aliquo horum, debet dicere:
nescio quid sit domi nunc: sed id, q[uod]
tantum scio, est q[uod] ego dimisi librū
domi, & forte nunc est equus, & fo-
dauit bibliotecam vrina, & stercore.
& ego dimisi dōmi vegetem, & for-
te conuersa est in arborēpomi. nam
Deus glo. omnia potest. & nō est de
necessitate equi, vt sit creatus à sper-
mate, nec de necessitate arboris vt
creetur à grano etiam, nec est ex ne-
cessitate eius vt creetur ex aliquo. &
forte creantur aliqua, quę nunq[ue] fue-
runt in esse. &, cùm aspicerit homi- M
nem, quem nunq[ue] vidit hucusque, &
dicatur ei an sit hic creatus, debet re-
spondere, & dicere, nobis possibile
est q[uod] aliqui fructus dulces, qui sunt
in plantæ, cōuersi sunt in homines.
& est hic homo. nam Deus potest oē
possible, & hoc est possibile, & im-
possible est quin respondeatur ei. &
hic est modus, in cuius imaginatio-
ne amplificatur falsitas. & hoc tan-
tum sufficiat. Et postq[ue] narravit hoc
pro Philosophis, adduxit responsio-
nem, & dixit.

A L G A -

ALGAEZEL.

A It Alga. Responso autem est, vt dicamus, si affirmauerimus q̄ possibile, impossibile est vt sit ho-
mini scientia de eo q̄ non sit, sequū
tur omnia ista inconuenientia. Nos
autem non dubitamus huic formę
positę à vobis. nam Deus glo. crea-
uit nobis scientiam, q̄ hęc impossibili-
ta non efficiet ea. & non dicimus q̄
hęc sunt necessaria, sed sunt possibi-
lia, quę possunt esse, & possunt non
esse. & prosequi consuetudinem in
eis multis vicibus imprimi cursum
eorum in intellectu nostro secundū

B cōuenientiam consuetudinis præte-
rita impressione tali, à qua non est
euasio: sed possibile est vt sciat Pro-
pheta ex Prophētiis, viis, quas dixe-
runt, q̄ talis homo dimittet morem
suum prauū: & dimissio eius est pos-
sibilis cito. & quomodo scitur priua-
tio esse huius possibilis, sed sicut vi-
detur vulgo, & scimus q̄ ipse nō scit
occultum ex aliqua re, & non appre-
hendit intellectu absq; disciplina: &
cum hoc non est incōueniens vt for-
tificetur anima, & cogitatiua eius,
ita q̄ apprehendit id, quod apprehe-
dunt Prophetę, vt confitentur possi-

C bile. & quomodo scient q̄ hoc possi-
bile non erit: si autem fecerit Deus
glor. currere consuetudinem in esse
eorum tempore refectionis consue-
tudinum, tunc auferentur hęc scietię
à cordibus, & non creabit eas igitur
nihil prohibet, quin sit res possibilis
in posse Dei glo. & iam scuerat an-
tea quod ipse non efficiet eam: licet
sit possibile in aliquo tempore: & crea-
bit nobis scientiam quod ipse non
id efficit in illo tempore. & non est
in hoc sermone nisi inconueniens
absolutum.

AVERROES.

A It Auer. Cūm autē cōcesserint
Loquētes q̄ opposita in enti-
bus sūt possibilia æqualiter, & q̄ sūt
sic apud agēs, & nō appropriat vnu
oppositorum, nisi ex voluntate agē-
tis, non autem q̄ voluntas eius con-
tinue procedit, nec semp, nec vt plu-
rimū, tūc id totum, quod intulerūt
Loquentes ex inconuenientibus, se-
quitur eis. Nam scientia vera est sci-
tia rei, prout est. &, cū nō fuerit ī esse
nisi possibilitas duorum oppositorum
ipſi recipienti, & agenti, non erit hic
scia permanēs de re oīno, neq; icta
oculi, cū posuerimus agens humōi
prædominās entibus. sicut Rex ma-
gnus, cui est dominium supremum,
nō erit aliquid difficile ī regno suo,
nec scitur de eo ordo, ad quem pro-
cedit, nec consuetudo. nā operatio-
nes huius Regis necesse est vt sint i-
gnotę naturaliter: &, cūm reperitur
aliqua operatio eius, erit continua-
tio esse eius in omni instanti ignota
naturaliter. Euadit autem Alga. ab
istis inconuenientibus. qm̄ Deus glo.
creavit nobis scientiam, q̄ ista possi-
bilia non eueniunt nisi temporibus
deputatis, ac si diceres hora miracu-
li. Et tamē non est euasio vera. nam
scientia creatu nobis est semper quid
sequens naturam entis. verum enim
est vt credatur q̄ res sit in ea disposi-
tione, qua est in esse. &, si eslet nobis
scientia de his possibilibus, tunc es-
let in entibus possibilibus dispositio
qua ei est alligata scientia nostra. &
hoc quidē aut propter ipsas met, aut
propter agens, aut propter vtrunque.
& est id, quod proferunt no-
mine consuetudinis. &, cūm sit fal-
sum q̄ reperiatur hęc dispositio, q̄
appellatur consuetudo primo agen-
tis.

Disputatio

Gti, nō remanet ergo ut sit nisi in entibus. & hoc est, quod appellat Philosophi, vt diximus nominæ naturæ. & sic sciætia Dei glo. de entibus, licet fuerit causa eorum, sequitur etiam sciætiam eius. quare necesse est vt sit ens secundum cœnientiam notitiæ eius cum sciætia, & notitia reuersio-
nis Socratis, exempli gratia, si fuerit Propheta, ex notificatione Dei glo.
ei, unc causa q̄ sit secundum cœnientiam sciætiae nihil aliud est, nisi q̄ na-
tura entis sequitur sciætiam eternam.
nam scientia, in eo q̄ est sciætia, non

Hest alligata ei, quod non habet natu-
ram completam. & sciætia Dei glor.
est causa q̄ pueniat illa natura, quæ
reperitur, & est ei alligata. & ignora-
ria nostra de possibilibus nō est, nisi
quia ignoramus hanc naturam, quæ
determinat ei esse, aut priuationem.
nam, si essent opposita in entibus, &
qualiter propter seipsa, aut propter
causas agentes ea, sequeretur necessa-
rio aut q̄ nō reperiantur, & nō cor-
rumpantur. aut q̄ reperiatur, & cor-
rumpatur simul. & cùm res sic se ha-
buerit, impossibile est quin incline-
tur vnum duorum oppositorū ad es-
se. & scientia de esse huius naturæ est

id, quod necessitat esse vnum duorum
oppositorum perfecte. & sciætia alli-
gata ei est aut scientia id præcedens,
& est scientia, à qua est causatum, &
est scientia antiqua: aut scientia se-
quens, & est scientia non antiqua. &
scit occultum nihil aliud est nisi in
spicere hanc naturam, & peruenire
sciætiam nobis de eo, in quo nō est,
nobis ratio præcedit eam. & est id,
quod appellatur in hominibus con-
filiū, prophetis vero prophetia.
voluntas vero æterna, & scientia æ-
terna sunt, quæ faciunt in entibus

hanc naturam. & hoc est id, quod K
dixit Deus glo. Occulta sunt Deo
dominio nostro, &c. & scias ho-
die, &c. & hac quidem natura æqua-
liter erit necessaria, & aliquid erit
vt plurimum, & visio, & prophetia
non est nisi scientia de hac natura in
entibus possibilibus, & artes, quæ de-
terminant pronosticationem eius,
quod erit in futurum, est eis impres-
sio impressionum huius naturæ, aut
mensura, aut appella eam vt vis, s. q̄
puenit ex seipso, cui alligata est scia.

A L G A Z E L.

Alt Alga. Secunda autem via, L
qua est euasio ab istis dubita-
tionibus, est vt confiteamur q̄ ignis
creatus est dispositione, qua, cū con-
tagūt eum duæ stupæ simul simi-
les, comburit eas, & non distinguit
inter eas, cùm fuerint similes omni-
modo. Attamen hoc est etiam pos-
sibile, vt projiciatur aliquid in ignē,
& tamen non comburitur, aut pro-
pter mutationē attributi ignis, aut
propter mutationem attributi rei,
& sit ex Deo glo, aut ex Angelis ali-
quod attributum igni, ita quod suf-
ficit caliditas eius corpori, & non id-
trāsit, & remanet cū eo caliditas ei⁹,
& erit sūm formam ignis, & verifica- M
tionem eius, sed nō transit caliditas
eius, & impressio eius. & sit in corpo-
re humano attributum, quod nō ab-
strahit id, quin sit caro, & os, & au-
fert escharam ignis, qm̄ nos videm⁹
q̄, qui emplastratur cum Altelach,
& postea sedet in furno inflamma-
to, nō lreditur, & nō comburitur ī eo.
& qui non vidit hoc, id negat. & sic
negatio aduersarij quę v̄l possit ad-
tribuēdum aliquod attributū igni,
aut corpori humano, quod prohibeat combustionem, est sicut nega-
tio

A tio eius, qui non vidit Altelach, & a-
tributum eius. Et in excelsis viribus
Dei glo. sunt extraneitates, & mira-
bilia: & nos non videmus omnia. &
non debet negari possibilites eorum,
& iudicamus falsitatem eorum. &
sic est verificatio mortuorum, & co-
uersio baculi in serpentem, & man^o
nobilis, & munda facta est alba hoc
modo: & est q̄ materia recipit om-
nia essentialiter. & teria, & oia ele-
menta mutantur in plātam, deinde
planta mutatur, cum comedit eam
aīal, & erit sanguis, deinde sanguis

B conuertitur in sperma, deinde sper-
ma proicitur in matrē, & erit crea-
tura in aīalibus. & hoc quidem erit
iudicio consuetudinis in lōgo tpe.
& non negat aduersarius quin sit in
posse Dei glori. vt regat materiam
in his innouationibus tpe breuiori,
quā id, in quo consuetum est. & cū
fuerit posē breuiori tpe, igitur non
est in potentia Dei glo. quin accele-
rentur hæ potentiæ ad faciendū ope-
rationes suas cito, & prouenit in eis
id, quod est miraculum Prophetis.
Si vero dī q̄ hoc p̄uenit ex anima
Prophetæ, aut ex principio princi-

C pitorum cum desiderio Prophetæ,
dicimus q̄ ipsi concesserunt possibi-
litatem descensus pluiae, & tonorū
& terræmotus, virtute animalium pro-
uenientium ex eis, aut ex alio princi-
pio: ergo sermo n̄ in hoc est sicut
vester in illo. & qd̄ melius est nobis
& vobis est attribuere hoc Deo gl.
aut immediate, aut mediatisbus An-
gelis. sed hora verificationis aduen-
tus eorum versat cogitatio Proph-
etæ in ea, & innuitur ordo in die con-
uenienti, cum oīderit sequi ordinē
principii. & hoc inclinat modum ip-
sius esse, & erit res ipsa in anima ei^o

possibilis, & principium eius est bo- D
nus mos, sed non influit ab eo in-
clinatio, nisi cum inclinat necessitas
ad esse eius, & fit bonum demōstra-
tum tale, & non erit bonum demōstra-
tum tale, nisi cum indiget Pro-
pheta ad stabiliendum prophetiam
suam ad inuentionem boni. & hoc
totum est conueniens processu ver-
borum eorum, & sequit' ea, & quo-
tienscunq; apieuerint iāpani vni-
tatis creaturæ præcisæ, differt cōsue-
tudo hoīum. nam mēsura huius p
rietas non cōtinuat in intellectu
possibilitas eius, & non sequit' eo
falsitas eius, quod consuetū est con- E
cedi, & narratio libri in verificatio-
ne eius Demum non recipit formā
animalis, nisi sperma, sed influit po-
tentia aīales ei ex Angelis, qui sunt
principia entium apud eos, & nō fig-
uratur aliiquid ex spermate hoīis,
nisi homo, & ex spermate equi, nisi
equus. aduentus. n. eius ab equo fe-
cit inclinationem ex proportione
formæ equi p̄t cæteris formis, & nō
recipit nisi formam inclinantē hoc
modo. & p̄p hoc nō nascit' omnino
ex hordeo triticū, nec ex grano per-
fici pomum. postea videmus aliqua
gñia aīalium nasci ex terra, & nō ge- F
nerant oīno, vt sunt vermes: & ali-
qua sunt, quæ gñantur, & generant,
vt est mus, & serpens, & scorpions, &
gñantur ex terra, & diversificat dis-
positio eorum ad recipiendum for-
mas ex rebus occultis nobis. & im-
pole est viribus humanis scire ea, cū
non influat forma apud eos ex An-
gelis sufficienter, & nec exumatione
& translatiue: sed nō influit oīno,
nisi qd̄ consyderat recepo ciuis in
eo, qd̄ sit dispositū in se. & dispōnes
sunt diuersæ, & principia corū apud
eos

Disputatio

Geos sunt mīstīōēs pōtentiarū stellārum, & cōiunctiōēs earū, & diuersitas proportionū corporū cœlestium iū motib⁹ suis. Igit⁹ pātēt ex hoc q̄ principia dispōnūm in eis sunt res extraneæ, & mirabiles, adeo q̄ perueniet ad capitulum imaginū ex scientia proprietatū substantiarum mineraliū, & scientia iudicii stellarū, & ad mīstīōēs potentiārum cœlestium cum proprietatibus mineralib⁹. & accipiunt figurās ab istis rebus terrestrib⁹, & querunt virtutēm propriam prē cęteris virtutib⁹, & faciūt eum ea res

Hextraneas in mundo. & aliquā expellunt serpentes, & scorpiones ab aliqua ciuitate, & muscas ab alia, & alia ex istis mirabilib⁹ sciunt in rebus imaginū. & cum proueniant à rebus extraneis principia dispositionū, & non scimus ea, & nō erit nobis via ad comprehendēdūm ea: igit⁹ vnde scitur falsitas aduentus dispositionis aliquib⁹ corporib⁹ ad mutandum in innovationib⁹ breui tempore, adeo q̄ disponit ad recipiendum formam, ad quam nō erat dispositus antea. & hoc excitat ad miraculum, & non negatur nisi

Igrossitē cordis, & obliuione entiū superiorū, & ignoranīa secreto-rum Dei in creatione. & qui discurrit inductiue in mirabilib⁹ mūdi, non negat in posse Dei glo. id, quod dī de miraculis Prophetarum in tē-pore deputato. Si autem dixerint nos adiuuamus vos in hoc, q̄ omne possibile attribuitur posse Deo gl. & vos adiuuatis nos in hoc q̄ omne inconueniens non est consyderatū: & ex rebus aliquā sunt, quarū falsitas scitur, & aliquā, quarum possibi-litas scitur: & aliquā, quē sunt firma

tio intellectus, & non determinat in K-eis falsitatem, nec possibilitatē: nunc vero quā est definitio inconuenientis apud uos, si quidem est cōgregatio inter negationē, & affirmatiō nem in eadem re eodem tpe, dixerunt q̄ omnia duo, quorum hoc qđem non est illud, & illud nō ē hoc, non determinat esse vnius eortū ec alterius. & dixerunt q̄ Deus potest creare voluntatem absq; scientia de-re volita, & creare scīam absq; vita: & potest mouere manū mortui, & reddere eum, ut scribat cū manu sua coria, & pergamenā, & īcumbet atribus: & in eo est apertio oculi, & L-acuitur visus eius, tamen non videt & non est in eo vita, nec posse ad eā. hasaut operationes ordinatas creat Deus glo. cū motione manus suā. & motus est ex parte Dei ḡlor. &, cum concesſe imus hoc, deſtruitur dīa inter motum voluntarium, & factū ex tremore: & non indicat operatio apta scientiam, nec posse agentis. Et oportet ut consyderemus q̄ con-uer-tantur genera, & cōuertitur sub-stantia in accīs, & conuertit scīa in posse, & nigredo in albedinē, & vox in odorem, sicut cōsyderauimus de cōuerſione inanimati in aſatum, & M-lapidis in aurum, & sequiſ etiam ex eo ex inconuenientib⁹, quā nō pāt numerari. Rñſio autē est, q̄ inconueniens nō attribuitur posse eius, & inconueniens est affirmatio rei cū negationē eius, aut affirmatio parti-cularis cum negatione vñoris, aut affirmatio amborū cū ablātione v-ni⁹ & quod non venit in hoc, nō est inconueniens, & id, quod non est in conueniens, iam consyderatur. ag-gregatio autem inter nigredinem, & albedinem est inconueniens: quo niām

Aniam intelligitur ex affirmatione formæ nigredinis in subiecto ablatione disponit albedinis, & esse nigredinis. igitur quemadmodum ablatione albedinis, intelligitur ex affirmatione nigredinis sic etiam affirmatio albedinis erit cum negatione eius inconueniens. impossibile est esse individuum in duobus locis: quoniam nos intelligimus ex eo quod est domi, quod non sit in alio loco præter domum. & impossibile est considerare id esse præter domum, cum eo quod est domi, quod intelligitur ex negatione præter domum. & sic intelligitur per voluntatem.

Bitem qualiter notum. & si ponitur qualiter, & non fuerit scientia, non erit voluntas, & erit in eo negatio eius, quod possumus. inanumatum autem est inconueniens, ut creet in scientiam. nam nos intelligimus per inanumatum id, quod non comprehendit. & si esset creata in eo comprehensio, erit appellatio eius inanumatum in eo, quod intelleximus in inconuenientem. & si non comprehendit appellare hoc scientiam, & non comprehendet subiectum suum, oīno est inconueniens. hic quidem est modus falsitatis eius. Conuersio vero generum

Caliquid Loquentium dixerunt quod est quid considerabile Deo glo. & dicunt nos ponimus rem aliud non intelligibile. nam nigredo cum conuersa est in posse, exempli gratia, tunc quarto anno nigredo remanet, vel ne? si corrumpitur, igitur non conuertit, sed corrumpitur nigredo, & reperit posse. & si ambo reperientur, tunc non conuertitur, sed copulatur ei aliud & si remanet nigredo, & posse corrumpitur, tunc non conuertit, sed remanet prout est. & cum dicimus conuersus est sanguis in sper-

ma, intelligimus in eo, quod illa eadem D materia spoliata est forma, & recepit aliam formam. & quod provenit ex hoc, est quod forma corrupta est, & forma generata est, & ibi est materia antiqua, in qua veniunt formæ successivæ. & sic, cum dicimus conuersa est aqua in aerem caliditatem, intelligimus in eo quod materia illa recipiens mutabilis recepit formam aeris, & spoliata est forma aquæ, sicut diximus antea. & sic, cum dicimus quod conuersus est baculus in serpentem, & terra in animal. & non est inter accidens, & substantiam materia communis. & hoc quidem est in E conueniens hoc modo. & sic non est inter nigredinem & possibiliter materia communis, motus vero manus ab ipso Deo glo. in motu, & erectio eius, ac si esset viuus, qui feder & scribit, adeo quod fit ex motu manus eius scriptura ordinata, non est inconuenientem in ipso, quod quotienscumque deputabimur innovationes voluntati eligenti: videtur vero negandum, cum succedit consuetudo in contrarium eius. cum autem dicitis destruit in eo ratione adaptationis operationis scientię agentis, non est verum. nam ager est Deus glo. & ipse est adaptans, & ager eius. Cum autem dicitis quod non remanet dfia inter motum terrae motus, & motu electiuum, dicimus quod comprehendimus hoc ex nobis ipsis. quoniam nos videmus ex nobis ipsis dfiam inter ambo ista, & proferimus ex hac dfia posse, & scimus quod ex duabus partibus possibilibus, una quidem est in uno tpe, & alia in alio tpe: & est inventio motus cum posse ad eum in aliquo tpe, & inventio motus absq; posse in alio tpe. cum vero inspicimus alios, & viderimus multos mo-

Disputatio

Crus ordinatos, proueniet nobis scia de posse eius. igit haec sunt scientiae diuersae, quae creat Deus glorio, in cursu consuetudinum, ex quibus scientiae vnius partium possunt, & non declaratur ex eo falsitas alterius partis, ut dictum est.

A V E R R O E S.

Ait Auer. Quoniam vidit sermonem quod non sunt rebus attributa propria, nec forma, ex quibus sequuntur operationes propriæ in quolibet ente, et sermonem in ultimitate inconvenientiarum, & quid aliud ab eo, quod intelligunt homines, id cocessit hunc sermonem, & permisit negationem suam ad duo loca: quorum unus est, quod possibile est ut reperiatur haec attributa enti, & non repertus ei impressio, in eo quod currite eius consuetudo ut reperiat ei. ut ignis, exempli gratia, cui possibile est ut reperiatur ei caliditas, & non comburet id, quod tangit, licet natura eius sit ut comburatur, cum approximeat ei ignis. Secundus vero locus est, quod non est formis propriis cuilibet enti materia propria. Sermo autem primus non negat. nam continet scilicet philosophi actiones, non agentium, non est emanatio operationum earum necessaria propter ea, quae sunt ab extra, & non prohibet quin copuleat ignis bombici, exempli gratia in aliquo tpe, & non comburatur ea, si reperiatur ibi aliquid, ex cuius copulacione bombici factus est bombix, non recipiens combustionem, ut de lapide Altelach cum australi. Quod autem in aliis sint conditiones ex condonibus sententiam habentium manifestum est quid, quod non potest Loquentes evadere ab eo, nam sicut dicit Alg. non est definitor inter negare nemini, & affirmare nemini rem ipsam simul: aut negare nemini, & affirmare

nem partem eius simul: quemadmodum cum constituantur res ex duabus attributis vel, & proprio, & sunt quae significant philosophi nomine definitionis, cōpositæ quidem apud eos ex genere, & definitio. & non est definitio inter negationem entium, & negationem vnius horum duorum attributorum. v.g. cum constitutio hominis fuerit ex his duobus attributis, quorum unum est rationis, & est animalitas exempli gratia, & aliud proprium, & est rationis, tunc quemadmodum nos, cum auferimus ab eo, quod sit rationalis, non remanebit homo, sic est cum auferimus ab eo, quod sit animal. nam animal est conditio in rationali, & cum removetur conditio, removetur condonatum. & nulla est definitio inter Loquentes, & Philosophos in hoc, nisi in rebus particularibus, in quibus tenentur Philosophi quod attributa rationis sunt eis conditio, ut sunt attributa propria. Loquentes vero non tenent hoc, sicut calidum & humidum, quae sunt apud Philosophos ex condone animalitatis in aequali dignibili & corruptibili, quia sunt vñiora aequalitate, ut est aequalis cum rationali. & Loquentes non tenent hoc: quare audies eos dicentes non ex condone vita apud nos dispicio, & senectus. & sic figura apud eos est conditio ex conditionibus vita propriis entibus, habentibus figuram. nam si non esset conditio, erit post alterum duorum: aut enim erit proprietas australi, & non erit ei operatio eius ostino, aut non erit. v.g. quoniam manus apud eos est instrumentum intellectus, ex quo emanat ab homine operationes intellectuales, ut scriptura, & aliæ artes. & si esset possibilis esse intellectum in ostino, tunc post esset ut sit intellectus, absque eo quod reperiatur operatio eius, quae emanat ab eo. sicut

A sicut si eēt posse ut sit caliditas, absq; eo quōd calefaciat id, cuius natura est ut calefiat ab eo. Igitur omne ens apud eos est ei quantitas terminata, licet habeat latitudinem cuilibet enti apud eos. & est ei qualitas terminata etiam, licet habeat latitudinem apud eos. & sic esse entium est terminatum, & tempus duratio- nis eorum est terminatum; licet ha- beat latitudinem etiam, sed est ter- minata. Et non est differentia inter eos in hoc, quōd entia, quæ com- mu- nicant eadem materia, talis quidem materia eorum aliquando recipit

B vnam duarum formarū, & aliquā- do recipit oppositam eius t sicut est apud eos in formis corporum sim- plicum quatuor, quæ sunt ignis, aer, aqua, & terra. sed differentia est in non habente materiam commu- nem, aut eis, quorū materiæ sunt diuersæ, an sit possibile ut aliquod eorum recipiat formas alterius. verbi gratia id, cuius natura est ut vi- deatur nō recipere aliquam formā formarum, nisi multis mediis, an sit possibile ei ut recipiat formam vi- timam absque mediis. verbi gratia ex elementis componitur planta, de-

C inde ea nutritur animal, & genera- tur ex ea sanguis, & sperma, deinde generatur ex sanguine & spermate animal. Loquentes quidem dicunt q̄ forma hominis potest inesse ter- ræ absque ipsis mediis, quæ videm⁹: Philosophi vero negant hoc: & di- cunt, si hoc esset possibile, erit sapiē- tia ut creet hominem absque ipsis mediis: & erit creatio eius huiusmo- di magis conueniens, quā aliæ crea- tiones, & magis potens ipsi⁹. & una- quæque harum duarum sectarum determinat quōd id, quod dicit, est

notum per se: & nulla eārum habet D rationem in opinione sua. tu autē præpara cor tuum, & quicquid di- cet tibi, sit positio tua, cui debes cre- dere, & est id, quod iustum est tibi. & Deus glo. ponat nos, & te ex ho- minibus veritatis, & conuenientiæ. Et opinatus est aliquis Maurorum quōd Deo glorio, attribuitur posse congregare duo opposita. & consi- deratio eorum est quōd determina- tio intellectus de impossibilitate hu- ius rei est quid, in quo innatus est intellectus. si vero innatus est in na- tura determinante possibiliter ei- us, non negaret hoc, & id admittit E ret. Attamen sequeretur ei ut non sit intellectui natura perfecte perue- niens nec entibus, & non erit veritas repertaria eo sequens esse entis.

Loquentes vero verecundantur ex hoc sermone. & si tenerent eum, es- set magis conservans positionē eo- rum ab inconvenientibus eueni- tibus eisī hac re ex aduersariis. quo- niam ipsi querunt differentiam in ter id, quod affirmauerunt in hoc genere, & id, quod negauerunt, & est difficile eis. sed non inueniunt ni- si sermones fallaces. quare inueni- museum, qui est expertus in arte ra- F tionis, oportere eum ut neget neces- sitatem, quæ est inter conditionem & conditionatum, & inter rem & definitionem suam, & inter rem & aliud ab ea, & inter rem & rationē suam. & hoc totum est profundatio in opinione Sophistarum. & nihil est. & qui facit hoc ex Loquentibus est Auoalmahely. Attamen sermo- vniuersalis soluēs has dubitationes est quōd entia diuiduntur ad oppo- sita, & conuenientia. & si esset possi- ble ut distinguantur conuenientiæ, erit

Disputatio

Gerit possibile ut congregentur opposita: sed non congregantur opposita: ergo non distinguentur conuenientia. Hæc autem est sapientia Dei in entibus, & in apprehensione huius sapientiae erit intellectus intellectus in homine. & esse sic in intellectu divino est causa esse eius in entibus. & ideo intellectus non est possibile ut sit creatus diuersis attributis, ut imaginatur hoc Auenbazæ.

DISPUTATIO II.

Humanæ sunt substantiae, existentes in se, & non sunt innatae in corpore.

A L G A Z E L.

IT Alga. Disputatio Secunda est de diminutione eorum in constituenda demostriatione intellectuali de eo, quod anima humana est substantia spiritualis existens per se, & non continet terminum, & non est corpus, nec innata in corpore, nec cōtinuata corpori humano, nec est separata ab eo, quemadmodū Deus glori. non est extra mundum, nec infra mundum. & sic Angeli apud eos. & sermio in hoc requirit declaratio nem opinionis eorum de virtutibꝫ vitalibus, & animalibus. Virtutes autem vitales dividuntur apud eos in duas partes, motiuas, & apprehensiua, & apphensiua sunt duas p[ro]res, extrinsecæ & intrinsecæ. extrinsecæ autem sunt quinque sensus, & sunt res innatae in corporibus, scilicet istæ virtutes, in trinsecæ vero sunt tres virtutes: quia R[es] Vna est virtus Imaginativa, & est in parte anteriori cerebri post virtutem visuam. & in ea quidem est remanentia formarum rerum, quæ videntur post clausuram oculi in eo, quod imprimitur in eam, q[uod] defertunt ad eam sensus quinq[ue], & congregantur, & appellatur sensus communis & nisi esset ipse, is quidem qui videt mel album, non apprehenderet dulcedinem eius, nisi gustu. & cum viderit id secundo, non apprehenderet dulcedinem eius, quotienscumque non gustauerit id, sicut fecit primo. attamen in eo non est L[ogica] aliquid, quo iudicat q[uod] hoc albū sit dulce. & non est dubium q[uod] erit apud eum iudex, apud quem congregata sunt ambo, scilicet color, & dulcedo ita quod determinabit cum praesentia unius eorum, quod sit præsens et alterum. Secunda vero est virtus cogitativa: & est ea, quæ apprehendit intentiones: prima vero virtus apphetebat formas. Et intelligim⁹ per formas id, quod impossibile est ut sit sine materia, scilicet corpus. & intelligimus per intentionem id, quod non requirit esse eius corpus, euenit tamen ei ut sit in corpore, sicut amicitia, & odium. nam agnus apprehendit de lupo colorem, & figuram, & dispositionem eius: & hoc quidem non est nisi in corpore: & apprehendit etiam quod sit eius inimicus. & apprehendit de pecude figuram mattis, & colorem eius, deinde apprehendit amicitiam eius: quare non appropinquatur lupo, & deambulat post matrem. diuersitas autem, & conuenientia non est de necessitate earum, ut sint in corporibus, sicut est de necessitate figuræ, & coloris,

coloris, nisi quod accidit odio, &
A amicitia etiam ut sint in corporib⁹.
 Et hæc virtus est distincta à prima
 virtute: & locus eius est ventriculus
 ultimus cerebri. Tertia vero vir-
 tus est virtus: q̄ appellat in animalibus
 imaginativa, & in homine extima-
 tiva. & natura eius est componere
 formas sensibiles adinuicem, & cō-
 ponere intentiones cum formis: &
 est in ventriculo medio cerebri in-
 ter conseruatorem formarum, & cō-
 seruatorem intentionum. quare po-
 terit homo imaginari e quum volā-
 tem, & hominem, cuius caput est ca-
 put hominis, & corpus eius corpus

B equi, & alias compositiones, licet nō
 viderit talia. & dignius est ut attri-
 buatur hæc virtus virtutibus mōti-
 uis, quām sit in virtutibus apprehen-
 siuis. Scιuntur autem loca harum
 virtutum in arte Medicinae. nā la-
 sio in capite cum fuerit in his ventri-
 culis, inuoluuntur hæc, quæ appellan-
 tur virtutes. deinde existimauerunt
 quod virtus, in qua imprimuntur
 formæ sensibiles in quinque sensi-
 bus, conseruat illas formas, adeo q̄
 non amittat receptionem. & res qui-
 dem conseruat rem non cum virtu-

C te, quæ eam recipit. nam aqua reci-
 pit figuram, & non conseruat eam.
 & cera recipit figuram cum humi-
 ditate sua, & conservat eam cum sic-
 citate sua, aliter quām aqua. Igi-
 tur conseruator hac consyderatio-
 ne est diuersus à recipiente. & appel-
 latut hæc virtus conseruativa. Et sic
 intentiones imprimuntur in cogi-
 tativa, & conseruat eas virtus, quæ
 appellatur memorativa. & erunt ap-
 prehensiones intrinsecæ hac consy-
 deratione, cum coniungitur cū eis
 imaginativa, quinq; : quemadmo-

dum fuerunt extrinsecæ quinque. **D**
 Sed virtutes motiuæ diuiduntur ad
 motorem, per modum, quo ipse p̄c-
 cipit motum, & motorem per mo-
 dum, quo ipse agit eum. motor au-
 tem in eo quod p̄cipit motum,
 est virtus concupisibilis, appetiti-
 ua: & est illa, quæ cum imprimitur
 in virtute imaginativa, quam dixi-
 mus, forma alicuius quæsiti, aut ali-
 quod, quod est fugiendum ab eo,
 p̄cipit virtutem motiuam agen-
 tem motionē. & habet duos ramos.
 Unus ramus est quidem, qui appella-
 tur virtus Appetitua, & est virtus,
 quæ p̄ceperit motum, ad quem ap-
 propinquatur ex rebus imaginatis,
 necessario sequens ad perquirendū
 delectationem. & alijs ramus est, q̄
 appellatur virtus Irascibilis: & est
 virtus p̄cipiēs motum, quo expel-
 litur res imaginata, nocens, aut fa-
 ciens perquirere victoriā. & cum
 hac virtute perficitur cōgregatum
 perfectum actioni, quæ dicitur vo-
 luntas. Virtus vero motiuā, in eo
 quod est agens, est virtus transmis-
 sa per nervos, & musculos. & de na-
 tura eius est ut excite musculos cū
 attractione cordatum, & ligamen-
 torum iunctorum membris ad par-
 tem loci, in quo est virtus: aut eos le-
 tos reddit, & extendit longitudinem
 & ibunt chordæ, & ligamenta ad cō-
 trariam partem. Hæ sunt virtutes
 animæ vitalis, vniuersaliter dimitti-
 do differentiam. Anima vero intel-
 lectua rerum est, quæ appellatur a-
 pud eos rationalis. & intelligunt p̄
 rationalem intellectuam. quoniā
 ratiocinatio est propriæ proprietati-
 bus intellectus in apparentia. & iō
 attribuunt eam ei. & habet duas vir-
 tutes, virtutem quidem intellectivā
 &

Disputatio.

G & virtutem factiuam. & vnaquæc;
earum dicitur intellectus, sed æqui-
uocè. Factua autem virtus est prin-
cipium motuum corporis humani
ad artes ordinatas humanas, qua
inuenit ordinem earum consilio p
prio homini. Intellectua vero est
ea, quæ appellatur speculativa. & est
virtus, cuius natura est ut apprehe-
dat veritatem intelligibilium ab-
stractorum à materia, & loco, & par-
tibus. & sunt propositiones vniuer-
sales, quas appellant dispositiones a-
liquando, & modos aliquando, & ap-
pellant eas Philosophi vniuersalia

parentes, quod Deus gloriosus pro **K**
cedit in gubernatione earum volu-
mus tamen hic dubitare contra eū,
qui hoc negat, pcedere à posse Dei
gloriosi, aut videt quod in lege ve-
nit oppositum eius. sed forte decla-
rabitur in congregatiōne in dieiu-
dicii, & resurrectionis, quod lex hoc
verificat. nos vero negamus ratio ci-
nationem eorum cum ratione ab-
stracti intellectus, & non indigere
lege. & quærimus ab eis ut auferat
in hoc rationem. sunt tamē eis mul-
ta demonstrationes secundum opi-
nionem eorum. L

H abstracta. Igitur animæ sunt duæ
virtutes respectu ad duas partes. vir-
tus quidem speculativa respectu ad
partem Angelorum, cum ex ea aslu-
mamus ab Angelis scientias veras.
& debet esse hæc virtus continuare
ceptionis ex parte superiori. & vir-
tus factua inest ei respectu ad infe-
riora: & est pars corporis, & regimé
eius & adaptatio morum. & hæc qui-
dem virtus oportet ut dominetur
aliis virtutibus corporalibus, & alię
virtutes sint correctæ ab ea, & subie-
ctæ sub ea, adeo quod non patitur,
nec fit ei impressio ex eis, sed patiun-

A·V·E·R·R·O·E·S.

I tur illæ virtutes ab ea, ad hoc vir-
fiat nobis in anima ex attributis cor-
poralibus aliqua mala qualitas, quæ
appellatur vicium: sed erit ipsa præ-
dominans ut perueniat ad animam
propter eam qualitas, quæ appella-
tur virtus. Hæc est breuitas eius, qd
distinxerunt de virtutibus vitalibus
humanis. & prolixius fuerunt in narra-
tione earum cum dimissione narra-
tionis virtutum plantarum, quæ no-
sunt necessariæ in intentione nra. &
nihil est eorum, quæ dixerunt, qd
debet negari in fide. nam sunt res ap-

A It Auerr. Hoc totum non est
in eo, nisi recitatio opinionis
Philosophorum de his virtutibus,
& attributis earum, nisi quod sequi-
tur in hoc Aucenna: differt tamen
a Philosophis in eo, quod ponit in
animali virtutem præter virtutem
imaginatiuam, quam appellat cogi-
tatiuā loco cogitatiuē in homine. &
dicit quod nomen imaginatiuē p-
ferunt id Antiqui pro hac virtute.
& cum id proferant, erit imaginatiuē **M**
ua in animali loco cogitatiuē, & e-
rit in ventriculo medio cerebri. &
cum prolatum fuerit nomen ima-
ginatiuē pro ea, quæ includit figu-
ram, dicitur de ea quod est in ante-
riori parte cerebri. & nulla ē discor-
dia quod conseruatiua, & memora-
tiua sunt in posteriori parte cerebri.
nam cōseruatio, & memoratio sunt
duæ in actu, vna vero in subiecto.
Attamen quod appetet ex opinio-
ne Antiquorum est quod imagina-
tiua in animali est ea, quæ iudicat
quod lupus sit inimicus agno, & q
pecus

A pecus sit amica. nam imaginatio est virtus apprehensionis, & iudicat necessitatem absque eo quod indiget ingressum alterius virtutis, praeter virtutem imaginativam. est autem possibile id, quod dixit Averroë. si virtus imaginativa non esset apprehendens, igitur nihil esset addere virtutem praeter virtutem imaginativam in animali, & praecipue in animali, cui sunt multæ artes naturaliter. nam imaginationes in ipsis non apprehendunt sensu: & quasi sunt apprehensiones mediae inter formas intellectus, & imaginatas. & iam de **B** clarata est dispositio huius forme in de Sensu & sensato, quod dimittimus in hoc loco. & reuertamur ad id, quod dicit iste vir, contradicens hominibus.

A L G A Z E L.

A It Alg. Demonstratio autem prima est cum dicunt quod scientiae intellectuales existunt in animabus humanis, & includantur in eis unitate quadam, & non dividuntur. & non est dubium quod subiectum **C** earum etiam non dividitur: & omnne corpus dividitur, igitur indicat quod subiectum eius est quid non divisibile. Et potest hoc reduci ad conditionem logicalem in figuris eius, & est quasi ut dicatur si erit subiectum scientiae corpus divisibile, tunc scientia, quæ inest ei, est etiam divisibilis: sed scientia, quæ inest ei, non est divisibilis: igitur subiectum non est corpus. & hic est syllogismus conditionalis continuus, in quo reiterated oppositum consequentis, & concluditur oppositum antecedentis.

tis deliberative. Et non est disputatio de verificatione figuræ syllogismi, nec etiam de verificatione amborum propositionum. nam, cum dicimus, omne, quod existit in divisi, est divisibile procul dubio, & evenit divisione in subiecto, est primum intellectum, in quo dubitatio impossibilis est. Secunda vero, cum dicimus quod scientia una existit in homine, & tamen ipse est indivisibilis, est intellectum secundum. nam si dividetur infinitum esse inconveniens. si vero esset ei finitas, includitur in unitatis procul dubio non divisibilibus. demum nos scimus aliquas partes, quarum pars non possumus ponere a se, & partem remanere, ex eo quod non habent partes aliquas & sic remanebit dubitatio in duobus locis. Quorum Primi est ut dicatur quare negatis dicenti quod subiectum scientiae est substantia, indivisibilis, occupans regionem, quæ non dividitur: & iam scitum est hoc ex opinione Loquentium. & non remanet post hoc nisi negatio absoluta. & est quomodo existent omnes scientiae in substantia indivisibili, & remanebunt omnes substantiae natantes in ea absque scientia frustra. negatio autem non est utilis ei, cum fuit posibile etiam dicere secundum opiniones eorum quomodo erit anima quid unum, non occupans regionem, & non innuitur ei, & non erit infra corpus, nec extra, nec continuum corpori, nec separatum ab eo. Sed nos non eligimus hunc locum. quoniam sermo de parte non divisibili est prolixus, & ipse habet in ea rationes Geometricas, in Extraord. Auer. S qua-

Disputatio

G quarum narratione esset proxilitas. & ex eis est, cum dicunt cum ponimus esse subtilitatem individualis, & cōtangit vna duarum extremitatum eius id, quod cōtangit alia, vel ne? si idem est inconveniens, cum sequitur ex eo contactus duarum extremitatū. nam contagens contactum est cōtractum. si vero fuerit id, quod contagitur, aliud, in hoc quidem est affirmatio numerationis, & diuisio- nis. & hoc dubium est difficilis solutio- nis, aut prolixus eslet sermo de eo, & non est nostrum ut dispute-

H mus de eo, & veniamus ad alium lo- cū. Secundus vero locutus est, vt dicamus id, quod narrauistis, quod omne existens in corpore, oportet ut diuidatur, est falsum, & conuer- tur contra vos, in eo quod comprehēndit virtus extimatiua agni odīū lupi. nam ipsa in iudicio vnius rei non potest consyderari quod diuidatur, cum non est odio aliqua pars ita quod consyderetur apprehensio alicuius parti eius, & ablatio alteri⁹ partis. & iam peruenit apprehensio eius per virtutem corporalem apud

I vos. nam animæ bestiarum sunt in- natæ in corporibus, & non remanet post mortem. & in hoc conuenerūt omnes. & si esset possibile eis ut conarentur ad consyderandum diui- sionem in apprehensis per sensus quinque, & sensum communem, & virtutem conservatiuam formarū, impossibile est tamen eis consyde- rare diuisiōnem in virtute intentio- num, ex cuius conditione non est ut sit in materia. Si autem dixerit agnus non apprehendit odium abso- lutum abstractum à materia, sed ap-

prehendit odium lupi demonstrati- talis individualis, copulatum quidē individuali duo suo, & sede sua: virtus vero intellectua apprehendit verita- tes abstractas à materiis, & individualis, dicimus agnus quidem appre- hendit colorem lupi, & figuram eius usque ad odium. &, si color im- primitur in virtute visuā, & sic figu- ra, & diuiditur diuisione subiecti visus, q̄ro, odiū, cū quo apprehēdit ab eo. &, si id apprehendit in corpe, igitur diuidit? Et velle scire quid ē hęc apprehensio, cum diuiditur? & quomodo erit pars eius? an sit ap- prehensio partis, aut quælibet pars apprehensio totius odii? & erit odium scitum pluribus vicibus, & erit apprehēsio eius in omnibus par- tibus partium subiecti. hęc sunt du- bitationes, quæ sunt demonstratio- nibus eorum, & non possunt euade- re ab inconvenienti. Si autem di- cetur, hęc est contradic̄tio in intelli- gibilibus, quæ non possunt contra- dici. nam vos, cum non potestis du- bitare in ambabus propositionibus & est quod scientia vna non diuidi- tur, & quod id, quod non diuiditur, M non existit in corpore diuisibili, nō poteritis dubitare in compositione syllogismi. & iam verificatum est q̄ figura eius est figura concludens: & impossibile est vobis dubitare in cō- clusione. Responsio autem est q̄ hic liber, non composuimus eum, nisi ad declarandum conatum, & contradic̄tionem verbis Philoso- phorum. & prouenit ex eo, quod cō- tradicimus cum hoc vni duarum re- rum: aut enim ei, quod dixerunt de anima rationali, aut ei, quod dixerunt de virtute extimatiua. postea p- sermo-

A sermonem huins contradictionis de clarabitur quod ipsi dereliquerunt locum, quo inuoluitur in syllogismo. locus autem inuolutionis est, cum dicunt, si scientia existit in corpore modo, quo existit tinctura coloris in colorato, & diuiditur tinctura ad diuisionem colorati, diuiditur quidem scientia ad divisionem subiecti. & inconueiens consistit in dictione existentia, cum potest esse ut non sit proportio scientiae ad subiectum, sicut proportio tinctura ad colatum, ita qd' q exteditur super id existens in eo, & dispargitur in lateribus eius, & diuiditur ad diuisionem eius. & forte propositio scientiae ad subiectum suum est alio modo. & hic quidem modus, imposibilis est ei diuisio ad diuisionem subiecti: sed proportio eius ad id est proportio odii ad corpus: & modi proportionum attributorum ad subiecta non includuntur eodem modo. & non sunt nota differentiae nobis scientiarum, cui confidendum est. & iudicium de eo prater inclusionem differentiarum propositionis est iudicium, cui non est confidendum.

C Demum non negatur quod id, qd' dixerunt, est id, propter quod vigoratur existimatio, & fortificatur, sed negatur quod sit scitum scientia vera, in quam non transit error, & no ditinguntur dubitationes ad eam. & hoc capitulum dubitat contra eam.

A V E R R O E S.

A It Auer. Cum accipiuntur positiones facte à Philosophis in hoc quæsito indefinitæ, tunc disputatio facta ab Alga sequitur eis;

nam, cum dicimus omne, quod existit ex attributis in corpore, est diuibile ad diuisionem corporis, intelligentur de eo duo. quorum Vnum est quod sit definitio partis illius attributi existentis parti ipsius corporis definitio totius: ut existentia albedinis in corpore albo. nam quælibet pars albedinis existet in corpore demonstrata, talis erit definitio eius, & definitio albedinis totius secundum vero est, ut sit attributum alligatum corpori absque figura propria, & hoc etiam est diuibile ad diuisionem corporis: nō autem quod definitio totius, & partis sit eadem definitio, ut virtus visiva existens in visu, sed ex eo qd' ipsa recipit magis & minus, recipit etiam subiectū magis & minus. & ideo erit virtus visiva in sanis fortior, quam sit in ægris, & iuuenibus fortior, quam senibus. Et qd' in eo communicant hæc duæ potentiae est quod sunt individuales. scilicet quod diuiditur in quantitate, & non diuiditur in quiditate, scilicet quod ipse aut remanebunt idem definitione, & quiditate, aut auferetur, & diuiduntur ad vnum terminum in quantitate, & sunt idem definitione, & quiditate, & non diuiduntur ad quamlibet partium. & totum hoc differt à primo secundum magis, & minus. & parseius, quæ de perditur, non est operatio eius operatio residui. nam operatio desperdiati ex visu debili non agit actionem visus debilis, & communicant in eo qd' coloratio etiam nō diuiditur ad diuisionem sui subiecti ad quamlibet partem. & definitio eius remanet eadem: sed finitæ diuisione ad ter-
S i j minum

Disputatio

Gminum, ad quem si diuiditur, corrumptur coloratio. Attamen quod conseruat diuisionem semper est na-
tura continui, scilicet forma con-
tinuitatis. Et haec propositio etiam,
cum sic posita fuerit, erit nota ex se-
ipso, scilicet quod omne recipiens diu-
isionem his duabus speciebus diu-
isionis subiectum eius est corpus ex
corporibus. & conuersio etiam est
manifesta: & est quod omne existens
in corpore recipit diuisionem ali-
qua harum duarum specierum di-
uisionis. Et, cum verificatum fuerit
hoc, tunc conuersio sui contradicto-
Hrij est vera, si sciueris quid sit con-
uersio cōtradicторii: & est, id, quod
recipit diuisionē aliquo horū duo-
rum modorum, non existit in cor-
pore. &, cum copulaueris huic id,
quod manifestum est etiam de in-
tellectis vniuersalibus, & est quod ipsa
non recipiunt diuisionem aliquo
duorum modorum, cum non sint
formæ individuales, manifestū est
quod sequitur ex hoc quod intelligibilia,
non est eis subiectum corpus ex cor-
poribus, nec potentia ad ea est potes-
tia in corpore: ergo sequitur ut sit
subiectum eorum virtus spiritualis
I comprehensens seipsum, & aliud.
Alg. vero, quoniam assumpit vnam
speciem duarum specierum diuisi-
onis, & removit eam ab intellectis v-
niuersalibus, contradixit per secun-
dam partem repartam in virtute vi-
sua, & virtute imaginativa, & fecit
in hoc sermonem sophisticum. &
scientia animæ est nobilitas, & pro-
fundior, quam ut apprehendatur in
arte topica. Præterea ipse non addu-
xit demonstrationem Auctoritatem se-
cundum modum eius. nam vir ille
fundauit demonstrationem suam; **K**
dicens quod intellecta, si existerent in
corpore, aut existerent ex eo in par-
te non diuisibili, aut in parte diuisi-
bili. deinde inconueniens est ut exi-
stant in re idiusibili ex corpore. &
cum hoc fuerit inconueniens, rema-
net ut intellectus, si existit in corpo-
re, ut existat in eo in re diuisibili. de-
inde destruxit quod existat in re diuisi-
bili: ergo falsum est ut existat in cor-
pore omnino. Et, quoniam destru-
xit Alga. vnam duatum partium,
dixit non est absurdum, quin sit pro-
portio intellectus in corpore alia pro-
portio. & est manifestum quod, si pro-
portionabitur corpori, non sunt hic nisi
duæ proportiones, aut proportio ad
id ad subiectum diuisibile, aut subie-
ctum non diuisibile. Attamen quod
cum eo completeretur hæc demonstra-
tio, est quod intellectus non habet alli-
gationem alicui virtuti virtutum
animæ alligatione formæ in subie-
cto. nam, si auferetur ab eo, quod est al-
ligatus corpori, non est dubium quod
auferetur ab eo, quod non est alligatus
virtuti virtutum animæ alligatus
corpori. nam, si esset alligatus alicui
virtutum animæ, ut dicit Arist. non
erit operatio ei nisi ex virtute illa: **M**
&, si hoc esset, non apprehendit vir-
tutem illam. Hoc est, quo sustenta-
tus est Arist. in declarando quod intel-
lectus est separatus. Et narrabimus
etiam dubitationem secundā, quā
adduxit in secunda rōne, quam Phi-
losophus assumpit pro rōne, post-
quā notificauerimus quod rationes eo-
rum, cum permutatae fuerint ab arte
sibi propria, est supremus gradus ea-
rum gradus sermonum topicorum:
& ideo intentio nostra in hoc libro
est

A est scire qualitatem sermonum positorum in eo, attributorum ambab⁹ scientis, & ad patefaciendum, qui duo rum sermonum sit dignior ut attri buatur domino eius destructio, & contradic̄tio.

A L G A Z E L.

A It Alga. Ratio Secunda. Dixerunt, si dispositio scientis sci-
to vno intellectuali, & est scitum ab stractū à materia, est existens in ma-
teria existentia accidentium in sub-
stantiis corporalibus, sequitur diui-
sio eius in forma ad divisionem cor-
B poris, ut diximus ante. Et, si nō fue-
rit existens in eo, nec extensum in
ipso, & negant dictiōnem exis-
tentia, veniemus profecto ad aliam p-
lationem, & dicemus an scientia sit
proportio scienti, vel ne? & est fal-
sum celiare proportionem. nam, si
celiarer proportio de eo, tūc q̄ sciat
id, non erit dignius, quā non sciat.
Et, si est ei proportio, non euadet à
tribus partibus. aut. n. erit propor-
tio ad quamlibet partem partiū su-
biecti, aut ad alias partes subiecti
præter alias, aut non erit ad aliquā
partium proportio. Et falsum est vt
C dicatur non est proportio ad aliquā
partium. nam, cum non fuerit pro-
portio in unitatibus, non erit pro-
portio in aggregato: aggregatum
enim ex separatis est separatum. &
falsum est vt dicatur proportio ad
alias nam id, ad quod non habet
proportionem scientia, nō est de di-
spositione scientia, & de eo non lo-
quimur. Et falsum est vt dicatur q̄
euilibet parti polita sit proportio ad
substantiam. nam, si esset proportio
ad substantiam scientia fm totum,

manifestum est q̄ quælibet pars nō D
est pars sciti, sed erit scitum sicut est
totum. & tunc erit intellectum vici
bus infinitis in actu. si vero quælibet
pars habet proportionem aliam
quam sit proportio, quam habet alia
pars ad substantiam scientię: igit̄
substantia scientię diuiditur re. &
iam declarauimus q̄ scientia de sei-
to vno omnimode non diuidit re.
&, si fuerit proportio cuiuslibet ad
rem ex substantia scientię alia, quā
illa, ad quam est proportio alterius,
tunc diuidi hanc scientiam in hoc ē
magisapparens, & est falsum. Et ex
hoc declarabit̄ q̄ sensibilia impres-
sa in quinq; sensibus non erunt nisi
similitudines formarum particula-
rium diuisibilium. nam hæc appre-
hensio est aduersus similitudinis ap-
prehensiō in animam apprehenden-
tis, & erit euilibet parti similitudinē
sensati proportio ad partem instru-
menti corporalis. Dubitatio tamē
huic est id, quod dictum est supra.
nam permutare dictiōnem exis-
tentia in dictiōnem proportionis non
ausert dubium in eo, quod existit. si
cut virtus extimativa in agno, & o-
dium lupi, ut dixerunt, quæ est ap-
prehensio absq; dubio, & non pro-
portio ad eum. & sequitur ex ppor-
tione illa illud qđ dixisti. nam odiū
non est quid, cui mensurata sit pro-
portio habens quantitatē mensur-
abilem, adeo q̄ imprimatur simili-
tudo eius in corpore mensurato, &
proportionē partes eius partibus
illius. & esse figurā lupi mensuratā
non soluit dubium, nā genus aliquid
apprehendit præter figurā, & est di-
uersitas, & odium, & contrarietas. &
hoc quidem odium additī figuræ

S iii non

Disputatio

G non habet mensuram: & iam appre-
hendit id in corpore mēsurato. Hoc
profecto est dubium huic demon-
strationi, sicut est primæ. Si autem
dixerit alius, vos repulisti has de-
monstrations, ex eo q̄ scientia exi-
git in subiecto per substantiam oc-
cupantem regionem, quæ non diui-
ditur, & est pars indivisibilis; dici-
mus q̄ non: qm̄ loqui de substantia
indivisibili pendet in rebus Geome-
tricis, & prolixus esset sermo in so-
lutione eius. Præterea, non est in eo
aliquid, quo auferatur dubium. nā
sequitur ut sit posse, & voluntas etiā

H in hac parte homini enim est actio.
& hoc non potest considerari nisi
cum posse, & voluntate, & non po-
test considerari voluntas, nisi cum
scientia, & posse scribere cum manu
& digitis Scientia vero eius non est
cum manu, cum non auferatur in
incisione manus, nec voluntas eius
est cum manu: nam vult eam præ-
ter dominium manus. & prohibe-
tur non ex priuatione voluntatis, sed
ex priuatione ipsius posse.

A V E R R O E S .

A It Auer. Hic sermo non est de
claratio distincta in se, sed est
complementum sermonis præcedē-
tis. Nam in sermone præcedenti po-
suit q̄ scientia non dividit ad diui-
sionem subiecti positiva, in hoc ve-
ro sermone conatus est declarare il-
lud, faciens quidem divisionem eius
ad tria. & tunc dubitatio prima re-
mansit ei, & remansit, qm̄ ipse non
complevit ambas res, de quibus di-
citur diuisio materialis. nā, qm̄ ipsi
auferunt q̄ diuidat intellectus ad di-
visionē subiecti eo mō, quo dividū
tur accidentia ad divisionē subiecti

& hęc est una species diuisioneis cō-
poralis, & est quæ reperitur in virtu-
tibus corporeis apprehensiuis, ingres-
sa est profecto contra eum dubita-
tio pp̄ has virtutes. completur vero
demonstratio, cum auferantur hęc
duę species diuisioneis ab intellectu,
& declaretur q̄ omnē habens per-
manentiam in corpore non euadet
ab una harū duarum sp̄erum diui-
sionis. Et forte dubitatur in eo q̄
reperitur in corpore in hac specie al-
lia entitatis, s. quæ non dividit ad di-
uisione subiecti definitione, utrum
sit separatum à subiecto, vel ne? nā
nos videmus plurimas partes subie-
cti auferri, & tñ non aufer hic mo-
odus entitatis, s. apprehensionis indiui-
dualis. & existimatq; quēadmodū non
aufertur forma in destructionē
partis, aut partiū à subiecto, sic non
aufert in destructione totius, & q̄
ablatio actionis formæ pp̄ subiectū
est similis ablationi operationis ar-
tificis pp̄ instī. & ideo dixit Arist.
q̄, si esleteni oculus, sicut est iuue-
ni, videret sicut videt iuuenis. i. pōt
existimati q̄ diminutio visus oculi
quæ evenit seni in virtute visua, nō
est ex debilitate visus, sed ex debilita-
te instī. & sumit rō i hoc ex destru-
ctione instī, aut plurimarum par-
tium eius in somno, & apoplexia, &
ebrietate, & ægritudinibus, quibus
destruuntur apprehensiones sen-
suum. nam non dubitatur q̄ virtu-
tes non destruuntur in illis temporī
bus. & hoc videtur magis in anima
libus, quæ, cum incidentur in duas
partes, viuant. & plurimæ plantarē
sunt hīnōi, licet non fuerit in eis vir-
tus apprehensionis. Sermo autem de
anima est nimis profundus. sed Deus
appro-

Appropriauit eum sapientibus profundis in scientia. & ideo dixit Iob, simplex ego sum, nescio animam meam. Et similitudo mortis somno in hoc est ratione evidens permanentiae animae. quoniam destruitur operatio animae in somno ex destructione instrumentorum eius, & tamen ipsa non destruitur. igitur necessarie est ut sit dispositio eius in morte, sicut est dispositio eius in somno. iudicium enim partium est idem, & est ratio communis omnibus, conveniens vulgo in credendo veritatem, & excitat homines sapientes ad viam, ex qua scient immortalitatem animae. & hoc manifestum est ex sermone Dei, Perueniunt animae in morte in eo, qui non moritur in somno.

A L G A Z E L.

A It Alga. Ratio Tertia. Dicunt si scientia existet in parte corporis, tunc esset sciens, qui scit hanc partem praeter alias partes hominis. & tamen homo non de eo sciens. & scire est attributum ei vestrum absque proportione ad subiectum proprium. & hoc est manifestum. quoniam ipse appellatur videns, & audiens, & gustans & odor repertus est ei. & sic bestia attribuitur ei hoc. & id quidem non indicat quod apprehensio sensibilium non sit in corpore, sed est species permissionis. sicut dicitur talis homo est in Gallia, licet fuerit in parte aliqua vniuersitate Galliarum, non in tota, & tamen refertur ad totam.

A V E R R O E S.

A It Aver. Cum autem conceditur quod intellectus non attribuitur alicui membro hominis, & constituta est demonstratio in hoc: id enim non est notum per se; manife-

stum est quod sequitur ex eo ut non sit subiectum eius aliquod corpus ex corporibus. Et non erit dictum nostrum de homine, quod sit sciens, sicut dictum nostrum, quod videat. quoniam, cum fuerit notum per se quod videt per aliquid membrum deputatum, manifestum est quod, cum attribuimus ei visum absolute, est possibile secundum consuetudinem Maurorum, & aliorum gentium in hoc. & cum non fuerit intellectui membrum deputatum, manifestum est quod, cum dicimus de eo quod sit sciens, non est ex eo quod aliqua pars eius sit. sed quomodo hoc sit non est notum per se. nam ipse non tenet quod sit hic membrum deputatum ei, nec locus deputatus in aliquo membro membrorum, sicut est in virtute imaginativa, & cogitativa, & memoria. nam loca illarum sunt nota in cerebro.

A L G A Z E L.

A It Alga. Demonstratio Quarta. Si autem scientia existit in parte cordis, aut cerebri, exempli gratia, tunc ignorantia est contrarium ei. & oportet ut admittamus quod sit in alia parte cordis, aut cerebri: & erit hoc aliquando sciens, & ignorantia de aliqua re. & cum hoc falsum fuerit, declarabitur quod subiectum ignorantiae est subiectum scientiae. & hoc subiectum est vnum, ita quod falsum est aggregari duo contraria in eo. & ipse quidem, si esset in subiecto, non esset falsum existere ignorantiam in aliqua parte eius, & scientiam in aliqua parte eius. quoniam rei existentia in subiecto non contrariatur contrarium eius in alio subiecto, ut congregantur nigredo & albedo in eodem oculo, sed in duabus subiectis. & non

S iiiij sequi-

Disputatio

Gsequitur hoc in sensibus. nam nullū est contrarium apprehensioni eorum. ipsi enim apprehendunt, & nō apprehendunt. & non est inter eos nisi oppositio esse, & priuationis. & propter hoc dicimus q̄ apprehendit per alias partes eius, ut oculus & aures: & non apprehendit per residuum sui corporis. & nulla est ei contradictionis. & non sufficit dictum velut q̄ scire est contrarium ignorantiae. & iudicium est vniuersale eis in toto corpore, cum non sit falsum ut h̄i iudicium præter subiectū causat. nam sciens est subiectum, in quo

Hexistit scientia: & si profertur nomine de vī, est abusive. sicut dī est in Galia, licet fuerit ī aliq̄ pte eius, & sicut dī videns, licet sciuerimus de necessitate q̄ iudicium visionis non consistit in pede, & manu, sed est propriū oculū. & cōuertitur iudicium de subiectis, ut cōuertitur de causis. nam iudicium est diminutum de subiecto causalium. & non euadit ab hoc sermo dicentis q̄ subiectum, aptum ad recipiendum scientiam, & ignorantiam hominis, est vnum, & converuntur cum eo. nam apud vos omne corpus, habens vitam, recipit

Iscientiam, & ignorantiam, & nō ponunt præter vitam aliam conditio-
nē, & aliæ partes corporis apud eos circa receptionem scientiæ sunt in eodem gradu. Dubitatio vero, q̄ hoc conuertitur, est contra vos in appetitu, & desyderio, & voluntate. nā hēc existunt in bestiis, & hominib⁹, & sunt simul existentia in corpore. deinde falsum est ut mutetur, ex eo q̄ appetunt, & congregantur in eo fuga, & perfectio ad idem, cum fuerit desyderium in subiecto, & fuga

in alio subiecto. & hoc non indicat q̄ ipsa non existant in corpore. quoniam ista virtutes, licet multæ fuerint, & mouentur diversis instrumentis, habent tamen vnum copulans: & est anima. & hoc homini, & bestiæ simul. & cum vnitur copulâs mutabuntur relationes contradictionis in comparatione ad id. & hoc q̄ dem non indicat q̄ anima non sit existens in corpore, sicut ē in bestiis.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hoc, quod narravit nomine Philosophorum hic, non sequitur ab eo, nisi q̄ scientia non existit in corpore, modo, quo L existit coloratio in eo, demum alia accidentia, nō autem q̄ ipsa existat in corpore omnino. nam prohibito subiectæ scientiæ, quin recipiat ignorantiam de re, & scientiam de ea, indicat necessario q̄ non sit ei vñitas. contraria. n. non existit in eodem subiecto. & hæc species impossibilitatis reperitur in aliis attributis, que sunt apprehensiones, & ex apprehensionibus, quod vero est propriū subiecto scientiæ ex receptione est q̄ apprehendit contraria simul. s. rem, & contrarium eius. & hoc quidem impossibile est ut sit, nisi apprehensione nō diuisibili in subiecto nō diuisibili. nam iudex est vñus nec clatio. & ideo dī q̄ scientia contradictionum est eadem. Hic quidem modus receptionis est, qui appropriatur animali necessario. Attamen declaratum est apud eos q̄ hæc est dispositio sensus cōis iudicantis de quinq; sensibus, & est apud eos corporeus. quare non est rō ad pbandū q̄ intellectus nō existat in corpore. quoniam nos diximus q̄ existentia ē duobus

Abus modis, aut existentia attributorum nō appreheudentium, aut existentia attributorum apprehenden-
tium. Et id profecto, cum quo i hoc
sermone dubitauit ei, est verum : &
est q̄ anima concupisibilis nō mo-
uetur ad contraria simul, & tamē est
corporea. Et non videt aliquem Phi-
losophorum ratiocinari ex hoc, in
affirmando permanentiam animæ,
nisi non considerant sermone
suos, nam proprietas vniuersusque
virtutis apprehensiva est ut non co-
pulentur in apprehensione eius duo
opposita, sicut proprietas duorum

Bcontrariorum extra animani est ut
non congregentur in eodem subie-
cto. Igitur hoc est, in quo communi-
cant virtutes appetensiuæ cum vir-
tutibus non apprehensivis. & appro-
priatur virtutibus apprehensivis q̄
ipse iudicant de contrariis repertis
simul, scilicet vnum eorum ex sci-
entia alterius. & appropriatur virtuti-
bus non apprehensivis, quoniam di-
viduntur ad diuisionem corporis, &
reperiuntur in diversis partib⁹ eius
dem corporis contraria simul, non
autem in eadem parte. &, quoniam
anima subiectum eius nō diuiditur

Chac specie diuisionis, non evenit ei
ut reperiantur in ea duo contradic-
toria simul in duabus partibus su-
biecti. Quare isti sermones omnes
sunt sermones hominis non peruen-
tientis ad opiniones Philosophorum
in his rebus. O q̄ est remota opini-
o afferentis rationem de perma-
nentia animæ, ex eo q̄ ipsa non iudicat
de duobus contradictoriis si-
mul. nam sequitur ex hoc ut subie-
ctum eius sit vnum non diuisibile.
& quæro quæ est ratio ad probandū

q̄ subiectum non diuisibile ad diui-
sionem subiecti accidentium, quod
non sit diuisibile omnino ?

ALGАЗЕL.

A It Alga. Ratio Quinta. Dicū
si intellectus intelligit intelli-
gibilita instrumento corporeo, ipse
quidem non intelligit seipsum. & cō-
sequens est falsum, quia ipse intelli-
git seipsum: igitur antecedens est fal-
sum. Dicimus, nos bene cōcedimus
q̄ reiteratio oppositi consequentis
concludit oppositum antecedentis:
attamen, cum probatur consequen-
tia consequentis ab antecedenti, nō E
admittimus, sed dicimus nō concedi-
mus consequentiam consequentis.
Et quæro quæ est ratio eius? Si autē
dixerit ratio eius est, quia visus est i
corpore, & visus, non alligatus visui
in aspicio non vider, & auditus
non audit, & sicali sensus, & intelle-
ctus non apprehendit etiam, nisi in
corpore: ergo non intelligit seipsum.
intellectus autem, quemadmodum
intelligit aliud, sic intelligit seipsum,
& intelligit q̄ intelligat aliud, & q̄
ipse intellexerat seipsum. Dicimus
id, quod dixisti est corruptum ex
duobus. Primum quidem. quoniam F
visus apud nos possibile est ut allige-
tur sibi ipsi, & erit visus alteri, & sibi
ipsi, quicadmodum erit vnum sciens
sciens aliud, & sciens seipsum. sed cō-
suetudo currit in contrarium huius,
& rescissio consuetudinis apud nos
admittitur. Secundum vero, & est
fortius, est concedendo hoc in sensi-
bus. Attamen non, cum hoc im-
possibile est in quibusdam sensi-
bus impossibile est etiam in quibus-
dam. Et quid inconvenientius est

Disputatio

Gut distinguitur iudicium sensuum in modo apprehensionis cum communicatione eorum q̄ sūt corporē? ut differunt visus, & tactus. quia tactus nō acquirit apprehensionem, nisi cum continuatione contacti instrumento tactus. & sic etiam est gustus & differt ab eo visus, cūm conditionatur in eo separatio, ita q̄, si ponatur super palpebras, non videt colorē, quia non distat ab eo. & hac quidem diuersitas non facit diuersitatem, quō ad eorum indigentiam corpore. & non negatur quin sit in sensibus corporeis quid, quod appellatur intellectus, & differt ab eis, in H eo q̄ apprehendit seipsum.

A V E R R O E S.

Ait Auer. Contradic̄tio autem Prima, & est, cūm dicit q̄ pos sibile est vt rescindatur consuetudo, & videbit visus seipsum, est sermo in vltimitate sophistificationis, & inuolutionis, & iani locuti sumus de hoc superius. Secunda vero contradic̄tio, & est, cūm dicit q̄ nō est absurdum vrapprehensio corporea apprehendat seipsum, habet quidem quādam sufficientiam. Attamen cūm I scitus fuerit modus, qui mouit eos ad hoc, scietur q̄ hoc est impossibile. nam apprehensio est quid reper tum inter agens, & patiē, & est apprehendens, & apprehensum. & falsum est vt sit sensus agens, & patiens eodē modo. &, cūm reperitur agens, patiens est duobus modis, s. q̄ actio est ei ex parte formae: passio vero ex parte materiae: igitur omne compositum non intelligit seipsum. quo niam substantia eius est alia ab eo,

per quod intelligit. nam intelligit p̄ partem substantiae suę. &, quia intellectus est ipsum intellectum, tūc, si compositum intelligit seipsum, cō uertitur compositum in simplicem, & totum sit pars, & hoc totum est fal sum. Et hic sermo, cū scribitur hic, est rhetoricus. &, cūm scribitur secū dum ordinem demonstrationum, & est vt præcedant eum conclusio nes, quæ debent præcedere, potest fieri demonstratiuus.

A L G A Z E L.

A It Alga. Ratio Sexta. Dicunt si intellectus apprehēderet cū instrumento corporeo, vt visus, nō apprehenderet instrumenta sua, vt faciunt alij sensus: sed ipse apprehendit cerebrum, & cor, & quod ponitur, q̄ sit instrumentum eius: ergo indicat q̄ nō habet instrumentum, nec subiectum. Sin autem, id non apprehenderet. Dubitatio autem huic est, sicut dubitatio, qua sit in præcedenti. quoniam nos dicimus q̄ non est inconueniens quin visus apprehendat subiectum suum, sed currit secundum consuetudinem. nam dicimus nō est falsum vt differenti sensus in hoc, licet communicent in existentia eorum in corporibus, vt tan tea. Et quare dicitis q̄ existens in corpore, falsum est vt apprehendat corpus, quod est subiectum eius? & quare sequitur vt iudicemus ex uno demonstrato tali particulari remoto super vniuersale absolutū? & unde scitur deliberatiue falsitas eius? & iam dictum est in Logica q̄ iudicatur ex causa particulari, aut particula ribus plurimis, super vniuersale, ita

A ita quod datur exemplum in hoc, cum dixerit alius quod omne animal mouet in masticando mandibulam inferiorem, quoniam vidimus inductum oia animalia esse talia. & hoc quidem erit, quia nescit tansah. nam ipsum mouet mandibulam superiorem. & sic isti profecto non inquirunt inducive, nisi quinque sensus, & inueniunt eos modo tali, & indicauerunt de omnibus cum eo. & forte intellectus est sensus, qui currit in his sensibus curso rafah inter alia animalia, igitur sensus cum hoc, quod sunt corporis, dividuntur ad id, quod apprehendit subiectum suum, & ad id, quod

non apprehendit, ut dividuntur ad id, quod apprehendit objectum suum absq; contactu, ut est visus, & ad id, quod non apprehendit, nisi continuatione, ut gustus, & tactus. igitur id, quod dixerunt, si generauit existimationem, non generauit tamē veritatem, cui confidendum sit. Si autem dicet nos non sustentamus simplici inductione sensuum, sed de monstratione, & dicimus si essent cor, & cerebrum in anima hominis, non deficeret ei apprehensione eorum, adeo quod non euadet ab apprehensione sui ipsius. nam unus homo non

scit seipsum ex seipso, sed affirmat se per animam suam ex anima sua. sed non est sic in apprehensione eorum. homo enim cum non audieret recitationem cordis, & cerebri, nec videt ea in anatomia alicuius hominis, non apprehendit ea, nec credit quod sint. &, si intellectus esset in corpore, oportet ut intelligat hoc corpus semper, aut id non apprehendit semper. Dubitatio autem est, quod nullum argumentum est verum, sed intelligit seipsum

aliquando, & non intelligit seipsum aliquando. & hoc probatur. quoniam, si apprehensio, existens in subiecto, apprehendit subiectum ex proportione eius ad subiectum, & non consideratur quod sit et proportio ad id, nisi existentia in eo, protectio nunquam id apprehendet. Et, si haec proportio non erit tunc, nunquam debet id apprehendere: cum impossibile est ut sit ei alia proportio ad id, prout est ipse. quoniam ex eo quod intelligit seipsum, intelligit seipsum semper, & hoc non deficit ei in aliqua hora. Dicimus quod homo, quotienscumque persenerauerit considerare animam suam, & non exalatur ei, ipse profecto considerat corpus suum. Veruntamen quod non innuitur ei nomen cordis, & forma eius, & figura eius, sed affirmat animam suam esse corpus, adeo quod affirmat esse animam suam cum vestibus suis, & esse donum. anima vero, quam dixerunt, non attribuitur vestibus, & doni. & affirmatio eius ad corpus, quod est principale, sequitur ei. & non curant de figura eius, & nomine eius, sicut non curant de subiecto odoris, & quod sunt addita in anteriori parte cerebri similia capitibus mamillarum. Et, sicut homo scit quod apprehendit odorem cum natibus, taeniam subiectum apprehensionis non consideratur ab eo, nec demonstratur, licet apprehenderit quod est propinquior ad caput, quod sit propinquior ad infra aures, sic considerat homo animam suam, & scit quod esse eius, quo consistit, est propinquus cordi, quam sit pedi. nam ipse considerat animam suam, remansuram cum priuatione pedis, & non considerat considerationem animae suae remansuræ

Disputatio

C mansure cum priuatione cordis. igitur id, quod dixerunt de eo, quod ipse intelligit de corpore aliquando, & aliquando non intelligit, non est sic.

A V E R R O E S.

A It Auer. Dubitatio autem eius, quod id, quod est in corpore, aut virtus in corpore, non intelligit se ipsum per rationem, quoniam sensus sunt virtutes apprehensiæ in corporibus, & ipsæ non intelligunt seip-sas, hoc quidem est in capitulo inductionis, quæ non facit ad ipsi verita-

H tem. Et assimilatio eius inductioni factæ de eo, quod omne animal mouet mandibulam inferiorem, profecto non est ei similis aliquo modo, licet fuerit similis aliquo modo. Quod autem sit ei dissimilis est, quoniam ponens inductionem quod oœ animal mouet mandibulam inferiorem, facit inductionem diminutam: nam inducit in ea omnes species animalium. Ponens vero quod omnes sensus non apprehendunt seipso in rei veritate, facit inductionem perfectam, cum non sit sensus præter quinque sensus. Iudicium autem per id, quod videtur ex sensibus, quod omnis virtus apprehensiva non est in corpore, est simile inductioni, qua iudicamus quod oœ animal mouet mandibulam inferiorē.

nam ponens hoc, quemadmodum non facit inductionem in omnibus animalibus, sic ponens quod omnis virtus apprehensiva non est in corpore, ex eo quod sic est in sensibus, non facit inductionem in omnibus virtutibus apprehensivis. Quod vero dicit de eis in eo quod, si intellectus esset in corpore, comprehederet corpus,

in quo est apud apprehensionem suam, est sermo leuis, & non est ex sermonibus Philosophorum, quoniam hoc sequeretur, si omnis apprehendens esse rei, id apprehenderet per definitionem eius. & non est sic. nam nos apprehendimus animā, & multa, & non apprehendimus definitiones eorum quoniam, si apprehenderemus definitionem animæ cum esse eius, sciremus necessario ex definitione eius esse eius, an sit in corpore, vel non sit in corpore si non esset in corpore, esset corpus necessaria assumptum in definitione eius. & si non fuerit in corpore, non erit corpus assumptum in definitione eius. hoc quidem est id, quod debet teneri hic. Contradiccio autem Alga. huic sermoni, quod homo considerat de anima quod sit in corpore eius, licet non discernatur ab eo membrū, in quo est ex corpore, est profecto vera. & Antiqui differunt in hoc. sed scientia nostra, quod sit in corpore, non est scientia, quod sit ei existentia in corpore. nam hoc non est notum per se. & est id, in quo differunt homines & Antiqui, & Moderni. si non corpus esset ei ut instrumentum, nullam quidem habet existentiam in eo. si vero esset ei ut accidentis substantia, non erit ei esse nisi in corpore.

A L G A Z E L.

A It Alga. Ratio Septima. Dixerunt virtutes apprehensiæ in instrumentis corporeis, accedit eis ex consuetudine in operatione, & continuatione apprehensionis diminutio. nam continuatio motus corrumpit complexiones corporum, & destruit

A struit eas. & sic res excessiue excelsioris comprehensionis debilitat̄ eas, & aliquando corrumpt̄ eas, adeo q̄ non apprehēdunt postea aliquid leuius, & debilius: sicut est vox excessiva auditui, & lux clara visui. nā aliquando corrupit eum, aut prohibetur postea ab apprehēsione vocis leuis. & sic etiam apprehēsa ex gustu, apprehendens enim dulcedinem excessiuam non sentit postea dulcedinem, quæ est minor ea. Dispositio vero in virtute intellectua est in cōtrarium. nam continuatio in speculando intelligibilia non eam reddit

B fessam in hoc. & apprehensio speculabilium supremorum fortificat eā ad comprehendendum speculabilia levia, & non debilitat eam. si vero euénit ei aliquando fessitas, hoc est, quia indiget virtute imaginatiua, & coadiuuatione eius, & debilitatur virtus imaginatiua, & non inseruit intellectui. Dubitatio autem est ex vijs præcedētibus, nam nos dicimus non negatur quod differant sensus corporei in hoc. & non omne, quod affirmatur aliquibuseorum, oportet ut affirmetur aliis. sed non negamus q̄ differant corpora. nam sunt

C aliqua eorum, quæ debilitat ea motus aliquis: & aliqua, quæ ea fortificatius motus, & non debilitat. &, si receperint impressionem ex eis, erit profecto ibi causa mutans virtutem eorum, ita quod non sentiet impressionem. & totum hoc est possibile, cūm iudicium affirmands in aliquibus, nou oportet ut affirmetur in omni - bus.

A It Auer. Hęc est ratio antiqua ex rationibuseorum, & conclusio eius est q̄, cūm intellectus apprehendit intelligibile forte, deinde reuertitur ad apprehensionem eius, quod est debilius, tunc apprehensio eius est facilior. & hoc indicat q̄ apprehensio eius nō est in corpore. nā nos reperiim̄ virtutes corporeas apprehensiuas recipere impressionē ab apprehensis fortibus impressio- ne tali, qua debilitatur apprehensio earū, ita q̄ impossibile est eis ut apprehēdant ea, quæ sunt facilioris apprehensionis post apprehensionem fortioris apprehensionis. Et causa in hoc est, quoniam omnis forma existens in corpore, existentia eius in eo est, quia recipit hoc corpus impressionē ab ea, sed existit in eo, quo nā est diuersa proculdubio. si autem, non erit forma in corpore. &, quoniam inuenierūt q̄ recipiens intelligibilia non recipit impressionē ab intelligibilibus, determinauerūt q̄ recipiens non sit in corpore. At tamen hoc non est ei contradic̄tio. nam omne recipiens impressionem à subiecto ex existentia formę in eo, conuenientem quidem, aut fugiendam, aut paucā, aut multam, est corporeum necessari. & conuersio huīus est etiam vera, & est, omne, quod est corporeum, recipit impressionē à formia adueniente ei, & mensura impressionis eius est secundum mēsuram instantis illius formę corpori. Et causa in hoc est, quoniam omnis generatio sequitur mutationē. &, si introduceretur forma in corpo re absque mutationē, tunc esset possi- bile

Disputatio

● bilitate repetitetur forma corporea,
ex qua non imprimitur aliquid su-
biecto in aduentu eius.

A L G A Z Z L.

A It Alga. Ratio Octana. Dixe-
runt, oēs partēs corporis debi-
litatur vigor eātū, postquam per-
uenient ad statum propē qua tra-
gīta annos: & quod postea, debili-
tatur vīsus, & auditus, & aliæ virtu-
tes. virtus tamen intellectua ut plu-
ritum fortificatur post hoc in plu-
ribus.

H Et non est dicendum contra
hoc, ex eo q̄ evenit priuatio specula-
tionis intelligibili, cūm acciderint
morbi corpori, & hyeme causa sene-
cūtis. nam quoq̄ enescunq; declarata
sit q̄ fortificatur eūn. debilita-
te corporis in quib⁹dam temporib⁹
bus, declarabitur etiam q̄ existat in
corpore. Sed destrūctio eius apud
destructionem corporis non infert
necessariū ut existat ī corpore. nam
reiteratio consequentis non conclu-
dit, nos enim dicimus si virtus intel-
lectua existeret in corpore, debilita-
ret eam debilitas corporis in aliqui-

I bus temporibus: igitur declarata est
existentia eius in seipso in omni tē-
pore. sed consequens est falsum igitur
antecedens est falsum. & cūm di-
cīmus consequens, quod repetitur
in aliquibus temporibus, non sequi-
tur ut antecedens sit verum. Ulterius
causa eius est, quoniam anima ha-
bet operationem in seipso, cūm non
fuerit ei prohibens, & non fuerit ei
occupans. nam ipsius animae duæ
sunt operationes, operatio quidem
respectu corporis, & est regere id:
& operatio respectu principiorum

suorum, & sui ipsius, & est apprehen-
sio intelligibilium. & sunt duæ ope-
rations diuersæ, & distinctæ: & dū
occupauerit seipsum in aliqua eātū,
declinat ab alia, & defecit ei congre-
gare ambas simul. occupatio autem
eius ex parte corporis sunt sensatio,
& imaginatio, & appetitus, & timor,
& ira, & existimatio, & tristitia, &
dolor. & cūm inceperit considerare
intelligibili, deficit ab istis rebus.
immo sensus tantum prohibet, &
remouet ab apprehensione intellectus,
& speculatione eius, absq; eo q̄
aliquid tangat instrumentum intel-
lectus, aut accidat ipsius lāsio. Et **L**
causa huius est occupatio animæ in
aliqua operatione. & ideo destruitur
speculatio intellectus etiam apud
dolorem, & morbum, & timorem,
quia est morbus in cerebro. Et quo-
modo prohibetur impossibilitas cū
diuersitate mōdorum actionis ani-
mæ, & numeratione vnius modi se-
quitur impossibilitas: nam timor in-
noluit à dolore, & appetitus ab ira
& consideratio in intelligibili ab ali-
quo intelligibili separato ab eo. & si-
gnum, q̄ morbus eveniens corporis
nō est in subiecto sciatū, est, qm cū
reuertitur sanum, non indiger discipli-
na scientiarum denuo, sed redit
qualitas animæ eius, prout fuerat, &
reuertuntur illæmet scientiæ, absq;
quod fiat disciplinatio. Dubitatio
autem, quoniam nos dicimus q̄ di-
minutio viriūtum, & additio eātū
habent multas causas, quæ nō con-
cluduntur, & aliquæ profecto virtu-
tes fortificantur in principio vitæ, &
aliq; in medio, & aliquæ in fine,
& intellectus est sic etiam. & non re-
manet nisi quod topicus ratiocene-
tur,

A tur, & non concedat quod differentant odor, & visus. quoniam odor fortificatur post quadragesimum annum, & tamen visus debilitatur, licet sint æquales, cùm fiunt in corpore. quæ admodum differunt istæ virtutes in aëlibus, & fortificatur odor in quibusdam, & auditus in quibusdā, & visus in quibusdā ex diuersitate complexionis eo rūm. & non est quidem posse hoc scire & nō est inveniēs ut sint et complexiones instrumentorum diversæ secundum individua & secundum tempora. & erit una causa rūm prioritatis debilitatis visus præter intellectum. quoniam visus est prior intellectu. nam videt in principio creationis, & tamen non perficitur intellectus eius, nisi post quintumdecimum annum, aut plus, prout vidimus quod differunt homines in eo, ita quod dicitur quod canities in capillis capitis est prior ea, quæ est in barba, quoniam capillus capitis est prior. Hæ sunt cause, de quibus, si aliquis loquitur, & non attribuit hoc cursui consuetudinum, non potest ædificare super eas scitum. quoniam modi possibiliter, in eo quod adduntur ex eo virtutes, aut debilitantur, non includentur. & hoc non facit peruenire ad aliquid veritatis.

si esset subiectum eius calor elementalis, vt veterascat ad veterationem eius. Attamen, si consideretur quod subiecta sint diuersa in intellectu, & sensibilibus, tunc non sequitur vt sint æqualia tempora eorum.

A L G A Z E L.

A It Alga. Ratio Nona. Dixit quomodo erit homo prefectio corporis, & accidentium eius: & tñ hæc corpora nō deficiunt resolui: & nutrimentū restaurat id, qđ fū soluitur, adeo qđ cū videmus sensu vnu puerum ægrotare aliquā & mactesciri, deinde impinguari & crescere, tūc possimus dicere qđ non remanet ei post quadragesimū annum aliquid ex partibus, quæ reperiebātur in eo apud exitū ab utero matris, sed fuit initium esse eius ex partibus spermatis, & non remansit ei aliquid ex partibus spermatis, sed resolutur totum hoc, & permittatur in aliud, & erit hoc corpus aliud à corpore illo. & tñ dicimus hunc hominem esse eundem hominem. adeo qđ remanebunt cum eo scientiæ eius ab initio pueritiae. & iam mutauit omnes sensations suas. igitur indicat qđ sit anima esse præter corpus, & qđ corpus sit instrumentum animæ. Dubitatio autem, qđ hoc destruitur in belua, & arbore, est cùm consideratur clementum earum à pueritia. nam dī qđ hoc est illud, sicut dī de homine, & tamē non indicat hoc, qđ sit esse præter corpus. & quod dictum est de scientia destruitur, cùm imaginativa conseruat formas. nam ipsa remanet à pueritia ad clementum, licet mutentur partes cerebri.

A V E R R O E S.

A It Aver. Si posuit quod virtus apprehensionis, subiectum earum est calor naturalis, & calor quidem elementali evenit diminutio post quadragesimum annum, tunc debet esse intellectus in hoc, vt aliae virtutes, scilicet quod oportet,

Disputatio

6

A V E R R O E S.

A It Auer. Hæc est ratio, quam nō fecit aliquis Antiquorum in permanentia animæ, sed fecerunt eam in eo, q̄ in indiuiduis est substantia remanens à genitura vsq; ad mortem, & q̄ res non sunt in continuo fluxu, vt putauerunt multi ex Antiquis, auferentes necessarium, adeo q̄ necessitatis fuit Plato pone-re ideas. & non est occupandum tem-pus in hoc. & dubitatio Alga. huic rationi est vera.

H

A L G A Z E L.

A It Alga. Ratio Decima. Dixe-runt, virtus intellectua appre-hendit canones vniuersales intellectuales, quos appellant Loquētes di-spositiones, & apprehendit hominē absolute, ex eo q̄ videt aliquid in diuidum humanum demonstratum tale. & est sciētia de indiuiduo, quod videtur. nam id, quod videtur, est in loco proprio, & colore proprio, & tempore proprio, & mensura pro-pria, & situ proprio. homo vero ab-solutus intellectus est abstractus ab his rebus: immo in eum ingreditur omne, de quo profertur nomen ho-minis: licet non fuerit secundum co-lorem apparentem in mensura eius, & situ eius, & loco eius, & tempore eius. immo is, cuius esse est possibile in futurum, ingreditur i eum, adeo q̄, si corrumperetur homo, remane-ret verificatio hominis in intellectu, abstracti quidem ab istis proprietati-bus. & omne, quod sensus vidit, id in diuiduale, ex eo peruenit in intellectum verificatio illius indiuidui vni-

uersalis abstracta à materiis, & mi-neralibus, adeo q̄ diuidentur attri-buta eius ad id, quod est ei essentiiale, vt est corporeitas plātæ, & anima-li, &c. vsq; ad finem capituli.

A V E R R O E S.

A It Auer. Id autem, quod recita-uit nomine Philosophorum de hac ratione, est q̄ intellectus ap-prehendit in indiuiduis, quæ com-municant specie aliquid, quo com-municant. & est quidiras illius spe-ciei, absq; eo q̄ diuidat illud in ea, in quæ diuiduntur indiuidua, in eo q̄ sunt indiuidua, ex loco, situ, & mate-riis, ex quibus plurifificantur. igitur necesse est vt sit non genetabilis, nec corruptibilis, nec deperditur, cùm de-perdatur aliquid indiuiduorum, in quibus inueni illæ. & ideo scīæ sunt æternæ, & nō generabiles nec corrūptibiles, nisi per accidēs, s. ex copula-tione earum Socrati, & Platoni, scīæ sunt corruptibiles propter copu-lationem, non q̄ sint corruptibiles ex se. nā, si essent generabiles & cor-ruptibiles, tunc esset hæc copulatio in eismet ipsis, & non congregaten-tur in eadem re. Dixerunt &, cùm hoc habitum fuerit de intellectu, & fuerit in anima, necesse est vt sit ani-ma non diuisibilis ad diuisiōnem in diuiduorum, & vt sit etiam quid v-num in Socrate, & Platone. Et hæc quidem ratio de intellectu est fortis, quoniam intellectus nihil est indiuidutatis. anima autem, licet fuerit abstracta ab accidētibus, quibus nu-merantur indiuidua, famosi tamen ex sapientibus dixerunt q̄ non exit à natura indiuidui, licet sit appre-hens.

A dens. & est speculatio in hoc loco . Dubitatio autem , quam fecit cōtra eos Alga. consistit in hoc quod intellectus est quid indiuiduale : & vniuersalitas accidit ei. & sic assimilavit cōsiderationem eius de re communi indiuiduis considerationi vnius sensus multis vicibus. nam est vnu apud eos, non autem quid vniuersale . & vita exempli gratia in Socrate est eadem numero, quā vidit in Platone. & hoc est falsum. nam, si hoc eset verum, non esset inter apprehensionem intellectus , & apprehensionem sensus differentia. & non tradu-

B ximus sermonem eius hic, quia prolixus est.

DISPUTATIO III.

De dicto eorum, quod falsum est dicere quod corrumpantur istae animae: sed, cum repe- riatur, sunt æternæ per- petuae, & non potest considerari corru- ptio, & finitas earum.

AVERROES.

It Auer. Et sic dixit postea q̄ Philosophi in eo, q̄ anima habet corruptionem post es- se, q̄ sit falsum , habet duas rationes. Quarum vna est, si anima corrumpitur, corruptio eius nō euadet ab vna trium resum. aut enim corrumpitur cum corruptio- ne corporis, aut corrumpitur propter contrarium repetrum ei, aut ex posse potentis. & falsum est vt cor-

rumpatur ad corruptionem corpo- ris. est. n. separata à corpore . & falsū est vt sit ei contrarium, nam substā- tia separata non habet contrarium. & falsum est vt alligetur posse poten- tis priuationi, vt dictum est supra . Dubitatio autē eis est. nos non cōce- dimus q̄ sit separata à corpore. Vtē rius, quia dilectum apud Auicenam est vt sint animæ numeratae ad nu- merationem corporum. nā esse ani- mam vnam numero omnimode in omnibus indiuiduis, accidūt ei mul- ta inconuenientia, ex quibus illud est, q̄, cūm scit Socrates aliquid, sciet id etiam Plato. &, cūm ignorat id Pla- to, ignorat id Socrates. Iterum sunt inconuenientia alia, quæ sequuntur huic positioni. ipse vero respondet huic sermoni q̄ ipsa cū ponitur nu- merata ad numerationem corpo- rum, sequeretur vt esset alligata eis, & corrumperetur necessario ad cor- ruptionem corporum . Attamen Philosophi possunt dicere q̄ non se- quitur, cūm fuerit inter duo pro- portio alligationis, & amoris, vt est F propositio inter desyderans, & desy- deratum , & vt est propositio inter ferrum, & magnetem, vt, cūm cor- rumpitur vnum, corrūpatur aliud. sed aduersarius potest interrogare eosquid est, quo appropriantur ani- mæ, & plurificantur plurificatione numerali , & tamen sunt separatae à materia. nam plurificatio numera- lis indiuidualis prouenit ex mate- ria. Veruntamen defendant permanentiam animæ , & numeratio- nem eius est dicere q̄ sit ex materia subtili: & est calor animalis, qui in- fluitur à corporibus cœlestibus: & est calidum, quod non est ignis, nec Extra ord. Auer. T est

Disputatio

Gest in eo principium ignis, sed in eo sunt alia informantes corpora, quæ sunt hic, & animas existentes in illis corporibus. Et nullus Philosophorum contradicit quin in elemetissit calor cœlestis, deferens virtutes generantes animal, & plantam, sed aliqui appellant has virtutes naturales cœlestes: Galenus vero appellat eam virtutem informantem, & aliquando appellat eam creatorem, & dicit q̄ ipse tenet quod sit hic agens animalis sapiens id creans. & hoc apparet ex anatomia, vbi vero existit hoc agens, & quid sit, est

Hquid nobilius quam possit homo id scire. Et ex hoc assumptis rationem Plato, quod anima sit separata à corpore, quoniam ipsa est creatrix eius, & informatrix. nam, si corpus esset conditum in esse eius, non crearet, nec informaret illud. & hæc quidem anima, scilicet creatrix magis apparet in animali non generante, postea in generante. nam nos, quemadmodum scimus quod anima sit quid additum calori elementali, cum calor, in eo q̄ est calor, non est de natura eius ut efficiat operationes ordinatas intelligibiles,

Is sic etiam scimus quod calor, qui est in spermatibus, non est ei sufficiencia ad creationem, & informatio nem. & nulla est differentia apud eos quod sint in elementis animæ, creantes quamlibet speciem specierum repertarum in animali, & plantis, & mineralibus, & totum, quod opus est in esse eius & permanentia cum regione, & quod sint virtutes conseruantes eam. Haec autem animæ aut erunt tanquam media inter animas corporum cœlestium, &

animas, quæ sunt hic in corporibus sensibilibus, & habebunt ab illo in animalibus, quæ sunt hic, & corporibus dominium: & hinc ortus est sermo de parte: aut ipse in se ipsis sunt alligatae corporibus, quæ ab eis sunt creatae propter similitudinem, quæ est inter ea. & cum cor rumpantur corpora, reuertuntur ad materias suas spirituales, & corpora sua subtilia, quæ non sentiuntur. & nullus est Philosophorum antiquorum, qui non concedat esse has animas: differunt tamen an sint illæ, quæ existunt in corporibus, aut est aliud genus præter illas. Qui vero dixerunt de datore formarum, ipsis quidem posuerunt has formas intellectum separatum. & hoc non reperitur alicui Antiquorum, nisi quibusdam Philosophis Maurorum. quoniam ex radicibus eorum est, q̄ separata non mutant materias mutatione transmutationis per se, & primo. nam mutans est contrarium eius, quod mutatur. Et hæc quidem disputatio est profundissima disputationum, quæ sunt in Philosophia. Et fortissimum, quod testatur in hoc, est quoniam intellectus materialis intelligit infinita in uno, & eodem intellecto, & iudicat de eis iudicio vniuersali, & non est substantia eius hæc substantia. igitur est non materialis omnino. Et ideo laudat Aristoteles Anaxagoram, cum posuerit primum motorem intellectum, aut formam separatam à materia. & ideo non patitur ex aliquo entium. nam causa passionis est materia. & in hoc est dispositio in virtutibus recipientibus, sicut est dispositio in virtutibus agentibus.

tilbus, nam virtutes recipientes, habentes materiam, sunt quæ recipiunt res determinatas.

DISPUTATIO IIII.

De dicto eorum, quod non sit falsum quod animæ reuertantur amplius in corporibus.

A V E R R O E .

It Auer. Et, cùm separatus fuit ab hac disputatione, incœpit cogitare quòd Philo sophi negant congregationem corporum in die iudicij. & hoc quidem non reperitur sermo de eo in aliquo præcedentium. Sermo autem de congregatione corporum habet paucam prouulgationē in legibus prouulgatis. & quod dixerunt de ea Philosophi, est præter numerum duorum. nam primi, qui dixerunt de cōgregatione corporum, sunt Prophetæ Israëlitæ, qui venerunt post Moysen principem Prophetarum, & hoc apparet in psal-

C mis, & in multis libris attributis filiis Israel. & affirmatur etiam hoc in euangelio. & est sermo Zabaistarum, quam quidem legem dixit Auenhazam fuisse antiquissimam legum. Sed isti homines apparet de eis quod sunt vigorosiores ad magnificandum eam, & credendum ei. Et causa huius est, quoniam ipsi tenent quod currit cursu regiminis hominum, in quo quidem consistit esse hominis, & aduentus summi boni ei proprij. nam ipsa est neces-

saria inuentioni virtutum moralium D in homine, & virtutum speculabilium, & artium operatiuarum. ipsi enim tenent quod homo nō habet vitam in hac nostra habitatione, nisi per artes operatiuas: & non est ei vita in hoc seculo, & in futuro, nisi per virtutes speculatiuas: & non per hincit quilibet harum duarum, & non peruenit ad eum, nisi per virtutes morales: & virtutes morales nō vigorātur nisi per cognitionem habitam de Deo glo. & magnificatio- nem eius p operationes legales præceptas in qualibet gente, ut sunt ho- E locausta, & orationes, & similia ex sermonibus, quos dicunt de Deo glo. & Angelis, & Prophetis. Denique tenent quod leges sunt artes necessariae morales, quarum principia accipiuntur ab intellectu, & lege, & præcipue id, quod est commune omnibus legibus: licet differant in hoc secundum magis, & minus. & tenent cum hoc quod non debemus dubitare, per sermonem affirmantem, aut negantem, in principiis earum vniuersalibus, ut an necesse sit seruire Deo glo. vel ne, & quod maius est an reperiatur, vel ne? & sic F tenent in alijs principijs eius, sicut sermo de inuentione summi boni ultimi, & qualitate eius. nam omnes leges conueniunt circa entitatem ultimam post mortem, licet differant in qualitate huius entitatis: quemadmodum conueniunt circa scientiam esse eius, & attributa, & operationes eius, licet differant in eo, quod est de substantia principijs, & operationibus eius secundum plus, & minus. & sic etiam conueniunt in operationibus perducentibus ad sum-

T ij mum

Disputatio

Grum bonum, quod est in habitatione ultima, licet differant in consideratione harum operationum. Demum ipsæ leges quid virtutur modo scientiæ per viam communem omnibus, quæ est necessaria apud eos. nam Philosophi virtutis usu notificationis summi boni aliquorum intelligéntium, quibus opus est addiscere scientiam, & leges. & ideo intendunt docere vulgus generaliter: & tamen non inuenimus legem ex legibus, quæ nō excitet ad id, quod est proprium sapientibus, & includat id, in quo communis.

Hec vulgus. Et, quoniam species hominum propria. perficitur esse eius, & peruenit felicitas eius ex communicatione speciei vniuersalis, ideo doctrina vniuersalis, est necessaria in esse speciei propria, & vita eius. in tempore autem pueritiae, & cremento eius nemo quidem in hoc dubitat. cùm vero permuttererit sed ad id, quod est sibi proprium, tunc ex necessitate nobilitatis eius est, vt non vilipendat id, in quo nutritus est, sed id exponat pulchra expositione, & sciat quod id, quod intendit in hac doctrina, est

I vniuersale, non autem proprium. Et, si declaratum fuerit ei quod sit dubium in principiis legis, in quibus nutritus est, aut in expositione sit aliquid contradicens Prophetis, & declinauerit à viis eorum, est ex illo hominibus, qui debent appellari Hæretici, & debet condemnari in lege, in qua nutritus est condemnatione Hæretici. & oportet etiam eum cum hoc religat legem nobiliorem suæ ætatis: licet omnes apud eum fuerint veræ, & ab igno-

biliori permutteret ad nobiliorem ea. Et ideo conuersi sunt ad sectam Maurorum sapientes, qui docebant discipulos Alexandriæ, cùm peruenit ad eos lex Maurorum, & facti sunt Christiani sapientes, qui erant Romæ, cùm peruenit ad eos lex Christiana. & nemo dubitat quin fuerant in filiis Israel sapientes multi. & hoc est manifestum ex libris, qui reperiuntur apud filios Israel, attributis Salomonis. & non deficit scientia reperiri in hominibus Prophætiæ, & sunt Prophetæ. & ideo verissima omnium propositionum est, quod omnis Prophetæ est sapiens, & non omnis sapiens est Prophetæ: sed sunt sapientes, de quibus dicitur quod sunt hærides Prophetarum.

Et, cùm artes demonstratiæ habeant in principiis suis præambula, & radices positas, quanto magis est dignum ut sit hoc in legibus, assūptis à prophetia, & intellectu. & omnis lex, quæ est per prophetiam, miscetur ei intellectus, & qui tenet quod possibile est ut sit hic lex per intellectum tantum, necessè est ei ut sit diminuta omniū legum, quæ extractæ sunt per intellectum, & prophetiam. & vniuersum conuenit in hoc, quod principia operationis debent recipi ab alio: cùm demonstratio non possit producere operationes, nisi per virtutes, prouenientes ab operationibus moralibus, & factiis. Igitur declaratum est ex hoc sermone quod Sapientes omnes opinantur in legibus hanc opinionem, scilicet quod recipiat à Prophetis, & ponentibus principia operationis, & præcepta legalia in qualibet gente, & laudabilius apud eos

A eos ex istis principiis necessariis est id, quod magis excitat vulgus ad operationes laudabiliores, adeo quod erunt, qui nutriuntur cum eis, perfectioris virtutis, quam qui nutriuntur cum aliis: ut sunt orationes apud nos. quia non est dubium quod orationes abstinere faciunt a turpibus verbis, & Hæresi. & oratio posita in hac lege, reperiatur ei haec operatio, perfectior quam alijs orationibus positis in alijs legibus. & hoc quidem est ex eo, quod conditionatur de numero eius, & temporibus eius, & sermonibus eius, & alio,

B quod conditionatum est de munditate, & dimissione operationum, & sermonum corruptum eam. & sic id, quod dicitur de merito in ea, magis excitat ad operationes bonas, quam quod dicitur in alia. & ideo assimilari meritum in eis rebus corporeis est nobilis, quam assimilari rebus spiritualibus. ut dixit Deus glorus. Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradisum. Et dixit Propheta Oculus non videt eam domine præter

C te. & dixit sapiens in hoc. Id, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec reputatur in corde carnis. Et dixit Hauhas hen nega non est in fine huius mundi, nisi cœlum. Igitur indicat quod illa entitas est superior, & excelsior, hac entitate, & alius gradus nobilior hoc gradu. & non debet negare hoc, qui credit quod nos comprehendimus unum ens permutari a gradu ad gradum, ut est permutatio formarum inanimatarum ad id, quod comprehendant seiphas, & sunt formæ intellectuales. Qui vero dubitae-

runt in his rebus, & disputauerunt contra hoc, & se patet fecerunt in eo, sunt qui intendunt destruere leges, & destruere virtutes, & sunt Epicurei, qui opinantur quod nullus est finis intentus in homine, nisi prosequi delectationes, & hoc quidem est cui nemo dubitat, & qui meditatur hoc facere de eis, non est dubium quod habentes leges, & sapientes simul interficerent eum, & qui non habet possè super eum, perfectior quidem sermonibus, quibus ratiocinatur contra eum, sunt rationes, quasi includit liber excellens. Id autem,

E Quo pa-
cto in diui-
dua reuer-
tantur.

quod dixit hic vir, contradicens eis, est bonum. & non euadet in contra dicendo eis, quin ponatur anima immortalis, ut indicauerunt hoc ratios intellectuales, & legales, & ut ponatur quod qui reuertentur, sunt vestimenta corpora, quæ fuerant in hac habitatione, non ipsam. nam corruptum non reuertitur in individuum, sed reuertitur ens simile ei, quod corruptum est, non ipsummet, quod corruptum est, ut declarauit Algazel. Quare non est verus sermo de reuersione secundum opinionem opinantis ex Loquentibus F quod anima sit accidens, & corpora, quæ reuertentur, sunt illa, quæ corrupta sunt. nam id, quod corruptum est, & postea inuenitur, est unum specie, non unum numero, sed duo. & præcipue apud eum, qui dixerit ex eis quod accidentia non permanent per duo tempora. Hic autem vir negavit Philosophis tres disputationes. quarum una est ista: & est apud eos ex disputationibus speculatiis. Secunda vero est, cum dicunt quod Deus gloriatur. scit parti-

T iii cularia

Disputatio Quarta.

Gularia. & iam diximus etiam q̄ hic sermo non est ex sermonibus eorum . & Tertia , cūm dicunt de antiquitate mūdi . & iam diximus etiam quōd id , quod intelligunt per hoc nomen , non est id , quod negaverunt Loquentes in eo . & dixit in hoc libro , quōd nullus Maurorum dicit de merito spirituali : & dixit in alio libro quōd Sapientes id dicunt.

Et secundum hoc non erit H̄eresis ei , qui dicit de merito spirituali , & non dicit sensibiliter congregacionem , & ponit possibilitatem huius sermonis de merito spirituali , & re-

Hueritur etiam in alio loco in negationem congregationis . & hoc totum est implicatio , & perturbatio , vt vides . & non est dubium quōd iste vir errauit secundum legem , si-
cūt errauit secundum scientiam . &
Deus est ditigens ad verum , & ap-

proprians veritati eum , quem vult .
Et decreui resecare hic sermonem de his rebus . & pero veniam de sermone nostro in eis . & nisi fuisset necessitas perquisitionis veritatis ei , cui conuenit : & est , sicut ait Galenus , vnusex mille , & prohibito ut loquatur de ea cum eo , qui non est ex hominibuseius , non laborarem in hoc . & Deus glo . bene scit etiam & vnicam literā . & debet Deus glo . recipere excusationem nostram in hoc , & remouere scrupulum ex bonitate , & misericordia sua , quia est tribuens & benefaciens omni - bus .

Destructionum destructionum Phi-
losophie AlgaZelis
finis .

Auerrois

A V E R R O I S
TRACTATVS DE ANIMAE
BEATITUDINE.

*Proponit declarare anime beatitudinem, que est secundum Aristotelem
coniunctio intellectus abstracti cum anima
humana. Cap. I.*

Ntentio mea in
hoc tractatu no
bilissimo est de
clarare beatitu
dinem ultimam
animæ humanæ

* [in hoc mun
do, & in futuro.] sive principalem in
tentione Philosopherum in ascen
su supremo ipsius. Et, cùm di
co ascensum, intelligo quòd persi
ciatur, & nobilitetur, ita ut coniun
gatur cum intellectu abstracto, &
vniatur cum eo, ita ut cum eo fiat

C vnum: & hoc sine dubio est su
ertia oia premus gradus sui ascensus. Nam
ib tribus manifestum est omnia entia sub
pèbus cō- tribus speciebus comprehendi.
tehendi. Una est materia infima, & qua
ex ea generantur. & illa quidem
igubilior est in gradu, & loco. Et super istam in gradu, & loco
est species corporum sphæricorum:
quorum semper est fixa forma, &
stabilis in suis materijs: ita quòd
dicuntur materia, & forma in il
lis, & generabilibus ex materia in
fima æquiuoce. Et super illa est
vnu gradus supremus, & gloriosus,

qui vocatur gradus intellectum ab
stractorum, qui vere sunt formæ E
dantes perfectionem, non existen
tes in subiecto. Ideo, cùm dici
tur de anima quòd ascendit, in
telligitur coniunctio eius cum ali
quo intellectum abstractorum.

Et, quia cognosco principalem
intentionem Philosopherum fuisse
contemplati in essentia huiusmodi
entis apud eos, & apud verita
tem, & ultimam beatitudinem, vi
sum est mihi declarare hoc, sermo
ne breui: & intelligenti, sicut tu
in quo reperies declarationes huius
rei, plusquam in commentis meis
de Anima: & plus argumentis pro
batum, quam in libris Philosopho
rum. Solicite itaq; meipsum dedi,
nobilissime soci super rem à
te postulatam, scilicet ad opinio
nem Philosophi in coniunctione
intellectus abstracti cum anima
humana declarandam, & ad ve
ritatem aperiendam. & hoc secun
dum radices suas: nam illud qui
dem fundamentum est, quod ab
omnibus glorificatur Philosophis.
sed multum condivisi sunt Philo

T iiiij sophi

De Animæ

G sophi: quemadmodum per intentionem sermonum apparet diuisio in eo, quod de sermonibus ipsius est verum.

De intellectus materialis essentia, tum ex Antiquorum, tum ex propriis dictis declarata. Cap. 2.

Radices
dux, ad co-
gnoscēdū
cōnexio-
nē intellē-
ctus abstracti
cū hoīe.

Cias q̄ certitudinis huius rei cognitio existit in duabus radicibus. Vna est speculatio in esse intellectus materialis. & hoc est fundamentum huius questionis. & non sunt diuersificati Philosophi in hoc,

H nisi propter diuerstatem, quam habet in esse huius intellectus. Secunda radix est speculatio in re, propter quam intellectus abstractus est causa reducendi intellectum materialē in esse actu intellectum & hoc est scire, si est causa secundum modum efficientis, & motoris solum, sicut reperitur in motoribus naturalibus, aut per viam formæ, & finis, sicut faciunt abstracta in animalibus sphæricis. Hic uolo enarrare tibi breuiter intentionem Philosophi in esse intellectus materialis, & abstracti.

I Post hoc autem declarabo tibi quid oritur ex sententia sua ex ijs duobus. Deinceps perueniam ad cognitionem possibilis tatis coniunctionis animæ cum intellectu. Dico autem quod principium dicti Philosophi in speculatione intellectus, qui materialis dicitur, si est, aut non, fuit quod proposuit ex rebus notis per se, & dixit quod comparatio intelligibilium ad intellectum, scilicet materialē ip-

Aristo. di-
cta, & qđ
ex eis cō-
prehēdis.

sorum apprehensiu[m], est vna, & eadem, quæ est sensibilium ad sensum. Et ex hoc habet quod intellectus apprehensius intelligibilium est virtus recipiens, & non agens: sicut sensus, qui est virtus recipiens à sensato. Et, cùm declaratum fuit ei quod intellectus materialis est de virtutibus recipientibus, & non agentibus, resultauit ei de necessitate vna duarum rerum: aut quod intellectus, qui est in potentia recipiat, quæ sunt intelligibilia actu, & permuteat ex eis, sic ut receptio sensus ad sensatum: aut sit hæc receptio, & permutatio alio modo. Et postquam vera est hæc diuisio, speculatur postea in esse intellectus, dicens conueniens esse q̄ natura huius receptionis, & permutationis sit diuersa à natura receptionis sensus, & dicatur receptio, & permutatio de eis æquiuoce. & hoc ideo est, quia est de rebus notis per se quod intellectus materialis habet intelligere omnes formas. De necessitate ergo est quod illa virtus non sit disgregata, siue distensa per corpus, neque disgregabilis ad diuisiōnem corporis sicut sunt virtutes sensibiles, quæ sunt disgregatae in corpore, & disgregabiles ad diuisiōnem corporis secundum vnum modum. Ethoc probatur quatuor mediis demonstratiuis. Primo quidem, quia, si intellectus materialis esset virtus apprehensiva in corpore secundum modum sensuum, non apprehenderet nisi vnam formarum. quia proprias subiecta non recipiunt nisi proprias formas: sicut natura sensus visus non recipit sensatum gustus.

Secundo.

Intellect
nō est
tus p eo
pus diste
M

A Secundo. quia, si esset virtus in corpore ad propriam formam, non appreenderet rem sibi approptiam. nam, si oculus, esset coloratus non posset recipere virtus visibilis colorem. &, si in lingua esset sapor, non appreenderet alios sapores.

Tertio. si esset hæc virtus in corpore ad formam propriam, sicut dictum est, non appreenderet seipsum. q[uod]a videt formas sensibiles materiales non scilicet apprehendere: & finis est earum est apprehensionis alterius rei à se. Quarto. si hæc vir-

B tus, & preparatio esset in corpore ad formam propriam, continget ei quod accidit sensibus, quoniam apprehendunt unum sensatum. Nam duorum alterum accidit sensui: vel quia non recipit contrarium, quando apprehendit istud sensatum: vel, si recipit, imperfectum, & permutatum recipit: sicut accidit visui in contrariis coloribus, & gustui in contrariis saporibus. & hoc voluit Philosophus, cum dixit, si esset mixtus, non reciperet contraria: vel imperfecta, & permutata reciperet. Et hæc est summa eius, quod comprehendi po-

C test ex verbis Philosophi in essentia huius intellectus. Et quando de lis nō habet clararum fuit ei esse intellectus materialis, fuit etiam declaratum quod hæc pars perfectionis, quæ est in anima, quæ vocatur intellectus materialis, non habet nisi naturam possibiliatis, & præparationis solū: quia non est mixtus materia, nec de virtutibus motius. Et non est hæc præparatio in proprio subiecto essentia intellectus materialis, sicut opinati sunt Antiqui commentatores. Et ideo diuersa est eius possibili-

tas ab aliis possibilitatibus. Et ideo dico quod non est aliquid entium, antequam intelligat. Sed Anti-

qui commentatores, sicut Themistius, & alii, quando dicitur ab Ari-

stotele quod intellectus materialis

non est aliquid entium, intellexe-

runt quod non sit ens actu: sed est a-

pud eos substantia potentia, recipies

formas materiales, scilicet possibili-

tatis ipsius est in seipso, & quod est po-

tentia propriæ speciei, quam recipit.

Et postquam occurrit in hoc sermone incidet memoratio pos-

sibilitatis, non recusabo de ea ver-

bum nouum dicere, utile, & necessa-

tium. Et, quamvis possiblitas, & po-

Dñs inter tentia in pluribus cōmunicent, scias possibili-

tamen quod differt possiblitas in tem, & po-

duobus à potentia. Vnū est, quia tenuam.

possiblitas attribuitur substantiæ

rei, cuius est: potentia vero attribui-

tur ei, quod recipit aliquid aliud ex

tra ipsum i specie. verbi gratia mala

ferri habet in se possibilatem ut

ex ea fiat ensis: iterum etiam habet

in se potentia ensem, sed possiblitas

attribuitur substantiæ suæ solum,

& dicitur quod est possibilis in se, &

præparata virtutis ut ex ea fiat ensis

& cetera alia, quæ ex ferro sunt, q[uod]

non possunt nec ex palea, nec ex cæ-

ra fieri: potentia vero attribuitur for-

mæ aptæ recipi in subiecto in spe-

cie ensis: & dicitur quod ensis est in

hac massa in potentia. possiblitas

ergo est magis substantialis, & ma-

gis generalis, quam potentia: & præ-

cedit in intellectu, quia est præpara-

tio fixa, & stabilis in substantia talis

rei, per quam potest habere virtu-

tem ut efficiatur hoc, vel illud.

Aliud autem est, quia potentia de-

necessi-

De Animæ

Gnecessitate est ut exeat in actum in aliquo individuorum specie aliquo tempore. & si non, esset vana verbi gratia, sicut ex necessitate est ut sit aliquis Philosophus in specie humana: sed non est de necessitate ut sit Socrates Philosophus, quāvis Philosophiam habeat in potentia. sed possibilitas non est necessarium ut exeat in actum in specie, nec in individuo, nec in aliquo tempore. verbi gratia, sicut omne vinum possibile est fieri acetum: sed non est necessarium ut aliquod vinum demostriatur efficiatur, si ab extrinsecis

Hcustodiatur accidentibus. Et, cum dixerim quod possibilitas est magis substancialis, dico propter substancialiam rei met. Et scias quod multi Sapiētes errauerunt in hoc, credentes non esse aliquam differentiam. & nō expectes declarationem aliquam in aliquo librorum antecedentiū mē. Nunc autem redeo ad sententiam meam, & dico quod secundum illorum Antiquorum opinionem debet intelligi quod natura intellectus materialis intelligitur, sicut natura materiae: scilicet ut dicatur quod iste intellectus comparatur rei intelligibili

Ili comparatione materiae, & formae: quanuis essentia materiae sit potentia. Et, quando ponunt quod hęc substantia intellectus materialis sit solum ens in potentia, sicut materia prima, non possunt dicere quod generetur, & corruptatur. quia quod in potentia est, non generatur, neq; corruptitur, sicut declaratum est in esse materia prima. Alexander au-

Alexandri opinio. tem, qui fuit de postremis inquisitoribus, sentit quod natura huius partis intellectus non est aliud, nisi prepa-

ratio quadam in anima. Et hoc K ideo mouetur dicere, quia Aristoteles assimilauit intellectum materialēm præparationi, quæ est ut tabula rasa ad recipiendum omnes formas. & ipse opinatus ē, ideo quod subiectum præparationis est anima, & cū anima. Ex hoc trahitur argumentum quod hęc præparatio adueniat cum esse animæ: quemadmodum aliae præparationes cum subiectis adueniunt suis. Et quidem secundū verisimile appetat ex radicibus Aristotelis quod ipsa sit præparatio. Siquidem enim ipsa esset substantia, tunc intelligibilia, quæ sunt L etiam per se formæ rerum sensibiliū non fierent: & essent secundum hoc intelligibile, & sensus res vna omni ex parte: & ex ea parte, qua est intelligibile, non esset possibile cognoscere essentiam rerum. Finis deniq; huius rei est quod sermo liste similis est sermoni formarum intelligibilium, quæ apparent in esse eorū, quod in eis nō est aliud, nisi rei sensitæ forma. Et, nisi hoc esset, nullo modo daret ad cognoscendum seipsum. Substantia enim vnius rei non facit alterius rei substantiam intellectam, inquantum est alia ab ea. Et M hęc quidem res est cum aliis, quæ sunt hic, necessaria, ad sciendum vnam de magnis reprehensionibus, quas de his in aliis narravimus locis. Confirmatio vero Alexātri est, quia tenet esse per se notum quod iste intellectus est ingenerabilis, & incorruptibilis: quoniam non habet naturā nisi possibilis, & præparationis. & hęc res, per Deum, nō est res clara, verum ipsa est dubitatione digna, atque inquisitione. sed est

A est cui contradici potest, sicut contradiximus, quod nunc prætermittamus. Sed in hoc Aristoteles non firmiter manifestauit sententiam suam, eo q̄ superficies sui textus sustinet duo simul: primo scilicet q̄ sit permutabilis: secundo vero q̄ sit separabilis. Et potest intelligi pro separabile q̄ non sit virtus in corpore, recipiens diuisionem corporis, scilicet ut diuidatur secundum diuisionem corporis, quamvis à corpore necessariam habeat dependentiā, mediaante anima: & propter hoc sustinet q̄ non in toto separabi-

B lis sit. sustiner etiam q̄ separabilis sit: quia separabile nihil aliud est, nisi quod est separabile. Et propter hoc diximus hoc apud nos, non bene esse declaratum, præter illud, qd habemus ab Octavo Physicorum. Nam ibi dicitur quod non diuiditur ad corporis diuisionem: nec est mixtus materiae: relinquunt ergo quod in toto sit separabilis. & hoc est contrarium coniunctionis: & cōtradiccio huius contrarietatis non est declarata. Adhuc etiam, quia virtus qualibet, quæ non diuiditur ad corporis diuisionem, separabilis

C est. Et quia habet radices apud se quod formæ inueniuntur, quæ non habent relationis naturam, quid cōtradicet esse præparationes hoc modo: multo fortius cum eo, quod videmus in esse huius præparationis, quod est vna numero in omnibus hominibus, plures tamen per accidēta quod in formis non est materialibus.

De intellectu eius materialiis cum abstrac-
tis intellectibus connexione.
C. p. 3.

Ed prætermittamus hoc quia alterius est inquisitionis in loco alio, & redeamus ad dictum nostrum. Et dicamus quod nulla duarum sententiarum horum hominum, qui vocati sunt scientiarum inquisitores delecta existentes Aristotelis, de intellectu est apud eos aliquid, quod denegat istum intellectum materiali intelligere intellectus abstractos, ita ut efficiatur in intellectus abstractus unum cum eo. Declaratum est enim quod illud, quod intelligitur de abstractis, non est aliud quam intelligere rem, quæ per se stat, videlicet intellectum agem. Et iste intellectus materialis, si est substantia æterna, ut expositores omnes testantur, non est impossibile ei intelligere rem æternam. Et si est præparatio solum ut dicit Alexander, non inuenitur ratio, per quam denegari possit, quin efficiatur æternum, veluti Auennasar faciet. Credo autem q̄ hoc ideo opinatus est Auennasar, quia credi-
dit intellectum materiali esse substantiam possibilem, nouam, & corruptibilem. Et hoc est oblitio, & error, nam omnes Philosophos cōcordari vides ultimam animæ hominis beatitudinem esse in apprehendendo abstractos intellectus.

Et quidem vides q̄ Alexander posuit hoc in uno libro suorum, ac si pse notum esset. Et Themistius in hoc dicit verbum abbreviatum, crederet illud esse in hoc sufficiens, si intel-
lectus,

Themisti-
diūtū.

De Animæ

Glectus, qui est in nobis, intelligit id, quod non est intellectus per se, multo magis id, quod est intellectus per se. Et huic, si vellem, possem quodam modo contradictionis contradicere. Nam Sol est magis apparet aliquo apparet, & ut plurimum ab habentibus visum magis quam aliud quid apparetens apprehendi debet: & cum hoc vespertilionis visus ipsum minime apprehendit, comprehendens tamen quedam minus visu comprehensibilia. Philosophus autem promisit in libro de Anima tentare hanc questionem: verum nunquam

Hinueni solutionem in aliquo suorum librorum. Sed inueni in quodam ^{Alexan. de} ~~mōstrauo~~ libro viam vnam demōstratiuam, ubi credit eam mouisse Philosophum ad inueniendā eiusmodi apprehensionem, & intellectus huiusmodi coniunctionem, & est ut supra dixi, & quemadmodum hic melius repetam. Dicit nanque, scis quod comparatio intelligibilis ad intellectum est una, & eadem in hoc, sicut sensati ad sensum. & hoc quasi notum est per se. Et manifestum est quod sensus in tribus consistit. Vnum est recipiens: & hoc est

Imembrum sensituum. Aliud est receptum in eo, videlicet sensibilis virtus fixa in membro sensitivo. Tertium est motor, qui sentitur in actu, videlicet extra animam: ut lux in visu. Similiter haec tria in intellectu reperiuntur debent: intellectus recipiens, ut intellectus materialis: intellectus receptus, ut intelligibile, quod est speculatum acquisitum: & intellectus motor, & agens, ut abstractus. Hac quidem declarata proportione necessaria, coniungitur de

bite alia huic, videlicet quod, si sensuum potentiam habet recipiendi sensibile, quod in actu est, licetum est similiter ut intellectus, qui in potentia est, debeat in se habere potentiam recipiendi intellectum, qui est in actu, qui sensato ipsis comparatur. Et cum coniungitur huic una propositio, cuius certitudinem omnes confirmant, videlicet quod omne, quod in potentia est ad aliquid, indubitanter accedit in actu aliquo tempore: & hoc species, aut generere. & hoc est necessarium, cui nulus contradicit. & cum intellectus L materialis in se potentia habeat intellectum abstractum, necessario orietur ex his, ut in actu educatur aliquo tempore. haec autem receptione in actu non est aliud, nisi esse unum cum eo. Eapropter hoc dixit Alexander in eodem sermone verbum simile supradicto. Dicitemus quod intellectus, qui est in potentia, quando perfectionem recipit, intelligit abstractum. nam, sicut virtus ambulandi, quae est in homine tempore suæ natuitatis, ex longitudine temporis, & consuetudine multa exit in actum, similiter intellectus materialis exit, cum perficiatur intelligendo res suapte natura intelligibles, & a sensibilibus intelligibilia recipiens. Nec existimes ut propter hoc permuteatur in seipso, ita ut efficiatur aliud in se, & ut recipiat per modum sensus, hoc est ut permuteatur. immo specialiter in hoc contrarius est ipsis sensus esse: quia sensus est passio cum permutatione, sed quod recipit intellectus ab intelligibili est solum receptio apprehensionis: quae quidem apprehensio est idem

A idem, quod ipse. Et non accidit ei permutatio ex hac receptione, sicut accidit sensui, qui est in potentia. Nam entium nihil aliud est, nisi qđ receptum est, quod in sensu nō est, quia sensus est in potentia aliud, quā receptum in eo. Et vere post hoc dicendum est quod, si esset intellectus materialis aliud, quā extra receptionem, nasceretur ex hoc quod cōprehendendo intellectum abstractum, fieret ex novo eternum. & est hoc impossibile declaratum, ut videbis. Adhęc autem iam manifestū est quidem apud nos quod intellectus

B ētus agens non tantum est causa in intellectu materiali per viam efficiētis, & motoris, sed per viam ultimā perfectionis, hoc ē per viam formāe, & finis. Et hoc est vnum eorum, quae fecerunt errare Auenasatem, cum opinatus sit quod ē et causa solū, sicut motores materiales. Et quidem argumentum Themistij ad huiusmodi copulationem supra adductum, est, quod videlicet sensa ta hæc intelligibilia sunt à parte intellectus abstracti: & quia res efficit semper sibi simile: conueniens est

C igitur, & magis dignum ut intellectus materialis cum eo coniugatur, & fiat vnum in aliquo individuo. Nam, sicut res sensibilis per naturā sit occulta oculis alicuius speciei animalis propter suam debilitatem, nō accidit esse occultam omnibus speciebus. Nam, si occulta esset omnibus speciebus, igitur prouidentia diuina, quæ dicitur natura sapientiæ, fecisset aliquid vanum, ponendo tē in potentia, quæ nunquam ad actū reduceretur. ut, quamuis vespertilio

lumen Solis intueti non possit, non D in omnibus animalibus est hoc. similiter quamvis aliqua hominum societas non possit intelligere hunc intellectum, non est de necessitate ut hoc contingat toti speciei, immo necesse est ut hoc non accidat. Et hic solutum est dubium supra mon stratum, quod videlicet præparatio hæc, cum qua abstracta recipiuntur est vnum, quod accidit intellectui speculatiuo post perfectionem, ita ut huius præparationis proportio ad intellectum adeptum completū, est sicut materialis intellectus ad animam. Vides nanque post quamlibet formam nouam particularem generabilem & corruptibilem quod accidit recipiendi impressio ad formam aliam, & aliam: & quamvis pcedat in infinitum in præparationū fine, recipit formam vnam, non materialē. Quia vero est hoc, iam habes quod intelligibilia intellectus speculatiui sunt scientiæ in potentia, cum sint scientiæ rerū, quæ sunt in potentia. Et ex hoc remouetur dubium, cum dicit, quomodo possunt verificari vniuersalia in apprehensione, cum non inueniantur extra animam. & hoc est, quod induxit Platonem dicere quod sint formæ singulare ab abstracte, quæ dant esse singularium speciei humanae, & animalis. Responsio quidem ad hoc est, quod vniuersalia sunt scientiæ in potentia eorum sensibilium, quæ sunt extra animam. Et iam diximus esse notum per se quod id, quod est in potentia in aliquo genere, necessario exit ad actum in illo genere ex aliquo illius: sed scientiæ

Quopacto
v'la pñtv
rificari i
appret en
tione cum
non inue
niantur ex
v'a ai: m.
F

De Animæ

tiz in p̄tentia sunt intelligibilia: igitur necessario educuntur a scien-
tias, quæ sunt in actu, quando re-
quirunt motorem efficere de ea po-
tentia ad actum. Difficile est au-
tem ei, qui non peruenit ad hunc
gradum, concedere hoc. itaque
dubitatur. sicut longe est ei, qui est
in una æstate temporis, credere qd accidit sibi in futuris. Et nobis

Quo tempore
intellius
humans
perfectio-
ne copula
tus cū

H
intellec-
tibus abstra-
ctis acqui-
tit.

quidem in hoc videtur quod even-
tus ad hanc perfectionem natura-
liter accidit vt plurimum ex aggre-
gatione rerum coadiuantium se-
se. igitur euentus huius perfectio-
nis vt plurimum contingat tempo-
re senectutis, ac post multum stu-
dium in speculatione, & moribus,
& post elongationem superflua-
rum rerum, quæ videntur neces-
riæ & non sunt. & videtur quod
plures debeat peruenire ad hanc
perfectionem, quando vicinantur
segregationi huius ævi: quia hæc
perfectio est opposita perfectioni
corporeæ. Et cum Auennasar
credidit in fine suorum dierum per-

uenire ad hanc perfectionem,
& non peruenit, potuit
impossibile hoc,

& vanum,

& dixit

esse

fabulas veterarum. sed est
solum, vtnos diximus

non autem,

vt dixit vir

iste.

De intellectus agentis natura: ac quo pa- E
elo intellectonis causa sit humano
intellectui. Cap. 4.

T remansit iterum decla-
ratio vna, adiuncta iam
dicto ad inquirendū, vi-
delicet intellectū in actu
qui moueat materialem, & reducat
eum in actu: sicut reperiuntur hæc
duo in quolibet generabili, & corru-
ptibili specie, hoc est potentiale, &
actuale, qd trahit illud in actu. &
fm Arist. in libro de Anima hæc via
est manifestior ad inueniendum in
tellectum abstractum, qui ducat in-
tellectum materialem ad actu. L

Et dicētibus nobis qd intelligere est
simile ipsi sentire, non debes ppter
hoc credere qd hic intellectus est ex
tra animam, sicut sensus est extra a-
nimam, quia intelligibile, quod est
comparatum intellectui materiali
comparatione sensati ad sensum, est
in anima, & sensatum est extra ani-
mam. Et propter hoc non de neces-
itate est qd hæc intelligibilia sint se-
parabilia, vt opinatus est Plato, &
anima recipitur in definitione intel-
ligibilium speculabilium, sensus au- M
tem non. Et remansit nobis decla-
rare, quomodo formæ materiales Quo p:
mouent intellectum materialem, &
reducunt eum in actu: sicut sensa
tum sensum. Hanc autem præpara-
tionem non habent formæ, inquan-
tum sunt in materia, sed inquantū
formæ: nam impossibile est rem ma-
teriale operari in immateriale,
nisi inquantum est forma solum.
Formæ igitur materiales sensatae
mouent intellectum materialem,
cum

A cum acquirunt esse formatum, que de necessitate non sunt in materia. Hęc aut̄ est forma illa, quę inducit formas materiales efficere intellectio nē. Et scis q̄ ō, qđ inducit aliquid facere rem intell̄us, est intellectus necessario. & ideo d̄ q̄ formæ materiales sunt intelligibiles in potentia: & o portet q̄ habeant vnum agens, qđ extrahat eas de potentia ad actum: si cut habet quodlibet, qđ est in potentia. Et sicut res, quę apprehendit à sensu visus, apparet per illud, qđ v̄, quod est sua causa, vt est lux, p̄ hanc eandem rōnem est proportio intellectus abstracti cum materiali simili proportioni primi apparentis, vi delicit lucis cum sensu visus. Et, cū intellectisti hęc, intelliges etiā illud, qđ Arist. ait. dixit. n. q̄ conueniens est hic esse intellectum intelligentem omnia, & vnu intell̄m, qui oīa reducat intelligibilia: vt lux, quę omnia apparentia in potentia reducit ad actum. Et, postquā cōparatio intellectus abstracti ad materialem est similis cōparationi lucis ad visum: igitur decet ipsum esse intelligibile ab intellectu materiali, magis quā illud, qđ est intelligibile per ipsum. Sicut ignis est dignior calefacere, quę est calefacta per ipsum. nam resapta recipere ignem particulariter, magis de necessitate est apta recipere ignem absolute. hoc tñ posito, q̄ mediet ali quid. hoc autem accedit per vnum subiectum accidentale. nā sunt multa, quę recipiunt per mediū vnius, vel plurim rerum. Et ex hoc vide tur q̄ causa, propter quam non recipit intellectus materialis hunc intellectum, nisi per medium alterius rei quę est intellectus, est vna, & eadē,

cum qua multa entium non recipiunt suam ultimam perfectionem, nisi per media aliqua: vt reperitur iuuentus post infantiam, & alia innumera entia. & hęc causa à parte naturae manifesta est. A parte vero consuetudinis est alia causa. nam videmus quod multa entia non recipiunt perfectionem, quę est per naturam in aliquo genere, nisi ex consuetudine: & existentiam omnium horum recipit intellectus iste in hoc, q̄ est materialis. Et, si forte dicere vellet quis, natura est velamen separatum, à Deo, vt has apprehensiones apprehendere non possimus: quem E admodum natura materiali oculo rū vespertilionis obstat videre lucē, quamuis lux sit sui natura apparet, respondeas, vt supra diximus, q̄ in individuo solum est, non autem in specie. Et scias quod non est alia species, quę apprehendat intelligibilia, nisi homo: animalium autē plures sunt species pr̄ter vespertilionē, q̄ lucem apprehendunt. immo dicatur quod sunt quædam animalia, quę etiam corpus stellæ contiuentur, vt animalia sunt quædam rapinaria. Similiter oportet vt inueniantur aliqua individua in specie hominis, quę apprehendant hunc intellectum ex necessitate: & erunt illa quidem, quę sunt pfecta in scientiis speculatiis cū aliis nobilitatib⁹ quę oportet necessario vt cum illis coniungantur. Et, si quis dicere vel

Dubitatio
a.l. separantium.

Solutio.

Solus hō
apprehen
dit intelli
gibilita.

Dubitū A.
uēnasaris,
quo pacto
intell̄s n̄
possit reci
pere formā
intell̄s ab
stracti.

E
F
tur

recipiunt suam ultimam perfectionem, nisi per media aliqua: vt reperitur iuuentus post infantiam, & alia innumera entia. & hęc causa à parte naturae manifesta est. A parte vero consuetudinis est alia causa. nam videmus quod multa entia non recipiunt perfectionem, quę est per naturam in aliquo genere, nisi ex consuetudine: & existentiam omnium horum recipit intellectus iste in hoc, q̄ est materialis. Et, si forte dicere vellet quis, natura est velamen separatum, à Deo, vt has apprehensiones apprehendere non possimus: quem E admodum natura materiali oculo rū vespertilionis obstat videre lucē, quamvis lux sit sui natura apparet, respondeas, vt supra diximus, q̄ in individuo solum est, non autem in specie. Et scias quod non est alia species, quę apprehendat intelligibilia, nisi homo: animalium autē plures sunt species pr̄ter vespertilionē, q̄ lucem apprehendunt. immo dicatur quod sunt quædam animalia, quę etiam corpus stellæ contiuentur, vt animalia sunt quædam rapinaria. Similiter oportet vt inueniantur aliqua individua in specie hominis, quę apprehendant hunc intellectum ex necessitate: & erunt illa quidem, quę sunt pfecta in scientiis speculatiis cū aliis nobilitatib⁹ quę oportet necessario vt cum illis coniungantur. Et, si quis dicere vel

B

C

ignis est dignior calefacere, quę est calefacta per ipsum. nam resapta recipere ignem particulariter, magis de necessitate est apta recipere ignem absolute. hoc tñ posito, q̄ mediet ali quid. hoc autem accedit per vnum subiectum accidentale. nā sunt multa, quę recipiunt per mediū vnius, vel plurim rerum. Et ex hoc vide tur q̄ causa, propter quam non recipit intellectus materialis hunc intellectum, nisi per medium alterius rei quę est intellectus, est vna, & eadē,

De Animæ

Gitur etiam ex necessitate ex parte receptionis huius, si ei accidat hæc receptio: & si reciperet formam intellectus abstracti, & vnitetur cum eo, fieret quæ vnum: igitur possibile esset corruptibile effici æternum. &, quia hoc impossibile est de rebus notis per se, sententiatus est Auenna sat verba dicentium quod vniuersum cum intellectu abstracto, esse verba veterinarum. Dico igitur, quemadmodum declaratum est nobis, quod vnaformæ materiales mouent hunc intellectum, qui in potentia est, & hunc motum faciunt à parte intellectus abstracti.

*Solo Auer
rois, & de-
claratio,
quo pacto
intellexus nō*

*intelligatur
intellexus ab-
stractos, & etiā se-
ipsum,*

nam motor materialis nō potest mouere, nisi in virtute rei, quæ non est in materia: vt declaratum est. Similiter nobis declaratum est quod receptio, quam habet iste intellectus, qui est in potentia, est speciei receptionis naturæ intellectuum abstractorum, non speciei receptionis materialis: & species receptionis est illa, quæ limitat ei hanc vniōrem cum abstracto, ad hoc reducantur ad vnam substantiam effendi: & maxime quando intelligit seipsum: & tunc erit intellectus abstractus necessario. nam hæc species motus, quæ accidit intellectui materiali, accidit ei à parte rei, quæ est intellectus necessario: quoniam declaratum est intellectum abstractorum esse proprietatem, vt seipso apprehendant. & scis quod proprium, in quantum est propriū, convertitur. Et postquam declaratum est quod intellectus materialis apprehendit seipsum, & cetera abstracta, oportet vt habeat hoc, aut ex se, aut ab alio. &, postquam est impossibile vt habeat ex se, quia

nihil mouet seipsum: & est impossibile etiam vt sit nouum: necesse igitur est vt habeat hanc proprietatem à parte coniunctionis, scilicet vt cōiugatur cum ea re, quæ est ipsa eadem apprehensio, abstractio videlicet. Et, postquam ita est, oportet qd hæc species receptionis, quam habet iste intellectus, sit per viam coniunctionis, & vniōnis cum abstracto sine nouatione, & generatione: ita vt ipse idem recipiat seipsum. Etordo vniōnis huius, & sui esse hoc modo est, vt dixerunt Philosophi, qd intellectus intelligit agens primum & omnia secunda, & seipsum: & similiter quæ non sunt actu intelligibilia, reducit ad intelligibilia actu. Et qd seipso intelligibilia sunt, ea sunt, quæ à corporibus separata sunt, nec sunt in materia: & substantia quidem harum rerum intelligunt, & intelliguntur. Et scis qd intelligunt ex ea parte, quæ intelliguntur, & quod in eis est res intellecta, est res intelligens: quod non est in aliis intelligibilibus. verbi gratia lapis, & terra nascens sunt intelligibilia: id tamen, quod ex eis intelligitur, non intelligit. nam quæ sunt M corpus, vel stant per corpus, non sunt in se intelligibilia, vel substantialiter: nec aliquid eorum est intellectus in actu: sed agens intellectus est, qui facit ea actu intellecta, eleuans ea à gradu essentiæ, in quo erant ad gradum nobiliorem essentiæ, plusquam eis sit concessum à parte naturæ ipsarum. Nam virtus rationalis, quæ est in homine, non est ipsa eadem in se intellectus in actu, nec per naturam suæ essentiæ: sed intellectus agens reducit eam

Acam in intellectu in actu, & concedit quod alia sint sibi intelligibilia in actu. Et, cum rationali virtuti acciderit ut sit intellectus in actu, ascendat tunc ille intellectus in actu ad assimilationem rerum abstractarum, & intelligat suum esse, quod est actu intellectus: & tunc relinquitur suum intelligibile esse intellectus: & etiam intellectus, intelligibile, & intelligenter tunc unum, & idem in hoc, & reducetur in essentiam gradus intellectus agentis. nam erit tunc intelligens intellectus materialis, res intellecta est agens, & in

B intellectus erit intellectus materialis. & hec sunt vnum in esse, & tria in dispositione. Verbi gratia scis quod comparatio intellectus agentis ad hominem est sicut comparatio Solis ad sensum visus: & ut Sol dat vi sui lucem, & postea per hanc lucem, quam recipit videns a Sole, efficitur vidēs ipsum Solem in actu, qui sicut causa faciens ipsum videre rem in actu, & quod omnes colores, qui erant apparentes in potentia, efficiuntur apparētes in actu: similiter intellectus agens facit: quia tribuit homini eē impressum

Cin virtute rationali, quod habet compositionem cum anima rationali, quam habet lux cum visu: & cum illa eadem re intelligit anima rationalis id, quod fecit eam intelligere: & reducuntur per hoc ea, quae erant potentia intelligibilia ad actu intellecta: & reducitur ut sit ipsa idem cum intellectu agente, & efficitur intellectus, quod non erat prius, & reducit se ad intelligibile, hoc est ut intelligat se, quod non erat prius: igitur reducuntur om-

nia haec, quae tria sunt, in unum, quando sunt in actu: & res, quae erat attributa materiae reducit ad esse diuinum. Et haec est actio, qua facit in nobis intellectus agens: & hinc vocatus est agens. Et quando quidem ad hunc peruenimus gradum, completa est nostra beatitudo. Et si quis quod, quando est separata a nobis aliquo tempore accidentaliter, non debet haec separatio sibi attribui a diminutione, & permutatione in sua substantia: nec coniunctio simpliciter acquirit ei aliquam formam, quam antea non habuerit. Neque vitique est in vanum ista apprehensio. Nam intentio diuina in hoc fuit quod forma, quae sunt æternæ in genere, ut universalia, debeat ascēdere ad formā vnam numero. Nam cuilibet enti inest diuina intentio, ut perueniat ad recipiendum tantum illius nobilis finis, quantum competit suæ naturæ: nec denegatur ab eius essentia pars sibi concessa. itaque entibus, quae in ipsorum natura non habent, nisi ut sint in hac essentia diminuta, ut bruta animalia, erit possibile habere in seipsis virtutes, per quas in fine ascendent ad tales perfectiones, qualis est primi entis simpliciter. Quod quidem igitur est primum ens simplex, ideo est primum, quia primum primo habuit sicut ipsum, non autem ab antecedente causa. quod vero est post ipsum, suū esse habet virtute primi. & hoc est esse primæ materię cum prima forma: quia ipsum primum tribuit sibi meritum in prima dispositione, ut gratiam habeat recipiē-

Extra ord. Auer. V dī

De Anima

Cdi formas, quæ possunt sibi accidere: & formis materialibus tribuit gratiam, qua possint peruenire ad formas complete abstractas, tanquam in finem.

De ordine Principiorum.

Cap. 5.

Volumus autem nunc concludere sermonem nostrum, & cum hoc tibi demonstrare, & brevibus verbis referre ordinem valde pulchrum principiorum, ut ponit **H**uennasar. & est quidem radix una eleuandi intellectum intendebibus scire magna. Dixit itaque Huennasar principia, per quæ constituantur corpora, & ipsorum accidentia esse Sex gradus altos, & supremos: & unaquæque specierum continetur in aliquo illorum graduum hoc modo: ut prima causa in primo gradu, secunda in secundo, intellectus agens in tertio, anima in quarto, forma in quinto, materia demum in sexto. Quod est in primo gradu, non potest esse plura, sed omnibus modis est unum solum, separatum: quæ autem sunt in alijs, sunt plura. Et horum quidem tria, neque sunt corpora, neque ad corpus, videlicet prima causa, secunda causa, & intellectus agens: tria autem alia, licet non sunt corpora, sunt ad corpus, videlicet anima, forma, & materia. Genera autem corporum sunt sex, videlicet corpus celeste, rationale animal, irrationalē animal, vegetabile, minerale, & quatuor elementa. Summa vero ex his sex generibus

composita est mundus, cuius propriam, & Primam causam credendum est esse altissimum Deum benedictum. ipse enim est cā propinquæ essentiæ secundorum, & essentiæ intellectus agentis. Secunda vero sunt causa corporum coelestium, & ab his proueniunt substantiæ horum corporum. essentia enim cuiuslibet corporis coelestis dependet à quolibet secundorum. nam supremum secundorum in gradu constituit esse primæ sphæræ: infimam constituit esse Lunæ, media quoque, quæ sunt inter hæc, cōstituunt esse cæterarum sphærarum, quæ sunt inter has. Et numerus quidem secundorum est secundū numerum corporum coelestium. Et, cum dico hic numerum, debes intelligere per modum causarum, & causatorum. scis nanque causam, quæ non est corpus, non recipere numerum, nisi per modum, quo est causa corporum numeratorū: hæc autem secunda sunt, quæ dicuntur Angeli. Et intellectus quidem agens habet de sua virtute, & opere prouidentiam, quæ est in animali rationali, & apprehendere quidem illum est ultimus gradus perfectionis animæ nostræ, quia illud est finis, & nostra beatitudo. Contingit autem hoc, cum separatur, nec eget in suo esse re, quæ sit substantia: ut est corpus materia, vel accidentis: & in hac perfectione remanet semper. Et substantia quidem intellectus agentis est una, quamvis gradus suus contineat id, quod dependet ab omnibus animalibus rationalibus receptiuis beatitudinis. & hoc est quod vocatur Spiritus

tus

A tus Sanctus. Res autem illæ principiorum, quæ sunt in gradu animaliæ, sunt plures. earum enim sunt animæ cœlorum: & earum, sunt animæ rationabilium animalium: & earum, irrationalium. In anima autem rationalium animalium continetur virtus rationalis, motiva, imaginativa, & sensibilis.

Virtus quidem enim rationalis ea est, qua homo apprehendit artes, & scientias: & qua etiam deprehenduntur conueniens, & disconueniens in operationibus, & virtutibus moralibus: & id, quod est cō-

B ueniens facere, vel non facere iuuatiuum vel nocium, delectabile vel triste. Et de hac quidem quadam est speculativa, & quadam practica: practicæ vero quadam artifcialis, quedam cogitativa. Speculativa quidem ea est, qua homo adipiscitur cognitionem rerū, quæ non possunt fieri ab homine. Practica vero, qua cognoscitur quod potest homo facere, & quod pertinet ipsi homini facere. Artificialis est illa, qua apprehendit omnes artes Mechanicas. Cogitativa vero, qua præuidet homo, si est con-

C ueniens facere, vel non. Motiva vero est, per quam est motus humanus ad prosequendum, vel fugiendum, delectando, vel abhorrendo: & ab hac contingunt odium & benevolentia, timor & audacia, ira & mansuetudo, crudelitas & pietas, & aliæ animæ affectiones. Et illa quidem est imaginativa, quæ impressiones rerum sensatarū cōseruat, postquam à sensibus abierint, & componit vnam cum alia, & separat vnam ab alia, & in som-

no, & in vigilijs, compositiones, & separationes dico in parte veras, & in parte falsas: & , cum hoc etiam apprehendit iuuatiuum, & nocium, & alia, quæ in virtute rationali supradicta sunt. Sensibilis autem manifeste est illa, qua sensata apprehenduntur quinq; sensuum, & delectabile & triste, non autem iuuatiuum & nocium, nec conueniens ab inconvenienti. Sed in quibusdam animalium irrationalium reperiuntur tres virtutes, p̄ter videlicet rationalem: in quibus quidem imaginativa stat loco rationalis, quam habet animal ratiōnale, & in quibusdam reperiuntur solum motiva, & sensibilis. Animæ vero corporum cœlestium diuersificātur ab his animabus in esse ipsa te, & specie. Nam per has animas, quas habent corpora cœlestia, stant, & mouentur motu continuo, & circulari, & recipiunt multam nobilitatem, & perfectionem. & sunt nobilioris essentiæ, quam sint animæ, quæ sunt animæ, quæ sunt apud nos. Nec sunt in potentia aliquo tempore, sed actu semper. quoniam intelligibilia ipsorum nec defuerunt, nec desunt ipsi à principio eorum: quia id, quod intelligunt, semper intelligunt. animæ vero nostræ primo sunt in potentia, postea reducuntur ad actum: & accedit hoc ab aptitudine, quam habent ad recipiendum intelligibilia. Et corpora quidem cœlestia non habent de anima sensibilem, neque imaginativam: licet ipsorum anima intellectua sit similis animæ rationali aliqua parte assimilationis.

De Animæ

G Et intelligibilia ipsorum sunt substantia abstracta à materia : quia qualibet anima illorum intelligit primum , & sc̄e hoc est suum esse , quod Dahaath appellatur . de secundis vero intelligit Zobar , quod dedit sibi suum esse . Nobiles autem gradus intelligibiliū , qui sunt apud nos , quamvis sint nobiles in intellectu , cum ipsi sint in materia , ab animabus cōclorum non intelliguntur . nam gradus ipsorum intelligibilium est multo nobilior , quām sit gradus intelligibiliū , quæ sunt sub iphis . Nec pluralitas intelligendi est deputata pro vltima nobilitate . Vides enim Primum se solum intelligere , quamvis sit quodammodo omnia enia . cum igitur se intelligit , iam omnia intellexit per illum modum , quia quodlibet ens recipit esse suū ab eo . itaque pluralitas intelligendi * pluralitas non est . Et quidē ipsorum secundorum intelligere diminutum est ab illo . nam quodlibet horum intelligit se , & primum . & solutio huius quæstionis dimitatur in alium locum . Animæ autem , in quantum perseverant in esse ipsarū , nec faciunt opiniones eārum , sunt virtutes , & præparatio-nes solum præparatæ ad recipien-dum impressiones rerum , quæ recipiuntur . verbi gratia ut est virtus visibilis , antequam videat , & imaginativa , ante impressiones rerum imaginabilium , & ijs similia , usque ad hunc pñctum , ipsæ sunt formæ . verum quando impressiones sunt receptæ in iphis in actu , vi-delict et impressiones sensatorum in virtute sensibili , & impressiones

imaginabilium in virtute imagi-natiua , & impressiones intelligibilium in virtute rationali sunt sepa-ratae à formis : neque sunt formæ , nisi per viam similitudinis . & quæ sunt longiores ab his , vt dicantur formæ , sunt impressiones intelligibilium , quæ accidunt virtuti rationali : ipsæ nanque sunt possibi-les esse separatae à materia . simili-tudo etiam ipsarum existens in vir-tute rationali est multum longinqua à similitudine coniunctionis forma cuin materia . & quando ac-cidit quod intellectus in actu est si-similis intellectui agenti , tunc non L debet vocari intellectus forma , nec simili formæ . Quidam tamē ho-mines vocant omnes substâias in-corporeas formas , equiuoce dicen-tes de formis . Dico quod formarum quædam sunt separatae , & de-nudatae à materia , nec egent ma-teria : quedam sunt , quæ sunt inseparatae à materia , vt illæ quæ di-ctæ sunt . & hæc diuīsio est per equiuoca . Et formæ , quæ egent mate-ria , sunt plurium graduum . magis autem infimus gradus formarum est grad⁹ formarum quatuor elementorum . ipsæ nanque sunt M quatuor formæ in quatuor mate-riis : & sunt aliæ formæ corporum , quæ generantur ex commixtione elementorum . Et de his etiam sunt aliquæ , quarum una est nobilior altera . aliqua nanque forma cor-porum mineralium est nobilior alia in gradu , & formæ corporum mineralium sunt nobiliores for-mis elementorum , & formæ na-scentium tertæ secundum eārum nobilitatem sunt nobiliores for-mis

Pluralitas
intelligendi
nō depu-

H
rata & no-bilitate .

*al. perse-
cio.

A mis corporum mineralium, & formarum animalium irrationalium sunt nobiliores formis nascentium terrenae: forma autem rationalis animalis, in quantum rationalis, est nobilior omnibus formis diuinis. Verumtamen prima materia, & prima forma plus diminutae sunt omnibus alijs in ipsorum esse. nam quilibet illarum eget in suo esse stabilitate alterius: altera vero, scilicet forma, stabilitatem non habet ni-

si in materia. Similiter & materia Dicitur ens & in seipso, & in sui natura propter formam, & perfectio suæ essentiae est ut recipiat formam. nam, si forma non esset, neque, materia esset. post hoc autem sunt formæ quædam, quæ abstractæ sunt.

De animæ Beatitudine finis.

Sequens epistola De connexione intellectus abstracti cum homine idem est cum tractatus De animæ Beatitudine parte: quam alia ab illo versam translatione hic apud posuimus; ut codicum, & interpretationum diuersitas inspici possit.

V iii Libellus

LIBELLVS SEV EPISTOLA

AVERROIS DE CONNEXIONE intellectus abstracti cum homine,

*Calo Calonymos, Hebræo, Neapolitano,
Medico, Interpretæ.*

H PER AM dedi, frater optime, ei qd petiſtī à me, vt tibi pateſaciam mētem Aristotelis circa connexionē intellectus abstracti cum homine, & ostendam verificationem ſermonis in hoc, iuxta radices huius vi-ri. ipſe enim fuit princeps, quo perſciuntur omnes sapientes post eū: licet differant in intelligendo verba eius, & in eo, quod ex eis sequitur. Notitia autem huins quæſiti fundatur super duas radices, qua rum Vna est natura intellectus materialis, & est fundamentum huius quæſiti: & euenit differentia inter eos vt plurimum ex eorum differētia in natura huius intellectus. Se- cunda vero radix est modus, quo intellectus abstractus est intellectui materiali cauſa vt sit intellectus in actu, ſcilicet an sit ei cauſa, tanquā agens, & motor tam, vt est diſpoſitio in motoribus naturalibus, vel tanquam forma, & finis, vt est diſpoſitio in motoribus abstractis, qui mouent animas corporum cœleſtium. Decreuiimus tamen ante omnia breui ſermone narrare tibi id, quod dixit sapiens de natura intellectus materialis, & natura intellectus abstracti. Deinde narrabimus tibi id, quod videtur in hoc quæſito ex rebus conſequētibus ab opinione eius in his duabus natu-ris. ex hoc enim poſſibile erit peruenire ad veritatem ei⁹: fi quidem hoc poſſibile fuerit homini.

Radicēs dux ad co-
gnoscēda

I connexio-
nē intelle-
& abstra-
cti ho-
I

Dicta Ari-
de intelle-
ctu, & ea,
M
q illis fe-
quuntur.

Et dicimus q sapiens primum, quod dixit, cum incepit perſcru- tari de natura intellectus, quem ipſe materiale appellat, est preſupponendo quod ex rebus per ſe no- tis est quod proportionis intellectorū ad intellectum apprehendētēm ea est, ſicut proportionis ſensibilium ad ſenſum. & verificatū est ei ex hoc, quod intellectus apprehendens intellecta est potentia recipiens, non autem agens, ſicut est in ſenſibus, ſcilicet quod est potentia receptiua ſenſibilis. Et, cum verificatum est ei qd sit ex potentijſ receptiuiſ, ſcili- cet quae ſunt in potentia, nō autem

A ex potentij actiuis, sequitur necesa-
fario ex hoc vnum duorum, scilicet
aut q̄ receptio intellectus, qui est in
potentia intellectorum, que sunt
in actu, & passio eius ab eis est sicut
receptio sensus sensibilium, & pas-
sio eius ab eis: aut quod receptio
intellectus, & passio eius est aliter.
Et, cum verificata fuit ei h̄c diui-
sio, in qua restringitur veritas, per-
scrutatus est de natura intellectus,
& dixit q̄ necesse est vt sit natura
eius in hac re diuersa à natura sen-
sus: & vt sit nomen passionis, & re-
ceptionis dictum de eis equivoce.

B Quoniam, cùm sit notum per se de
intellectu in intellectu quod intelligit omnes for-
ē potētia i- mas, necesse est vt h̄c potentia nō
corpo, extensa ad sit potentia in corpore, ita quod sit
extensa in eo, & diuisa ad divisionem
eius exten- sonem. nem eius: sicut est dispositio in po-

tentia sensuum, scilicet quod sunt
extensa in corporibus, & diuisa
quodammodo ad divisionem eo-
rum. Nam, si ipse esset quid reper-
tum in corpore, sicut est in sensi-
bus, eveniret quidem ei vt appre-
henderet vnum genus tantum for-
marum. Subiecta enim propria re-
cipiunt formas proprias. Ulterius, si

re determinato, tunc accideret eis D
id, qđ accedit sensibus, cum appre-
hendunt aliquod sensibile. & est vnu
duorum: aut enim non appre-
hendunt rem hora apprehensionis suę:
aut, si apprehenderint ipsam, appre-
hendunt quidem eam, non prout
est. quemadmodum accedit colori
bus, qui sunt contrarij adiuvicem
in visu, & saporibus, qui sunt con-
trarij in gusto. & hoc voluit Arist.

cum dixit, si enim ī eo apparuerit,

apparēs impediet alienum, quia est

aliud. H̄c est summa eius, quod di-

xit sapiens de natura huius intellec-

tus, & eius, quod sequitur ex ver- E

bis suis. Et, cum peruererit ad eum

hoc tū de intellectu materiali, pa-

tuit ei q̄ h̄c pars perfectionis, que

in anima reperitur, appellata qui-

dem intellectus materialis, non ha-

bet naturam, nisi naturam possibi-

litatis, & preparationis tū, cū non

fuerit mixtus cū materia neq; cum

natura aliqua naturatū sensibiliū

omnino. Quare non est h̄c p̄- F

paratio, seu dispositio, appellata eam

vt vis, existens in subiecto propor-

tionato naturæ intellectus, vt ima-

ginabatur expositores Antiqui. vn-

de p̄ ceteris possibilitab⁹ fuerat

intellectus. & ideo dixit loco huius

q; ipse nihil est ex entibus antequā

intelligat. Expositores autem An-

tiqui, vt * Theophrastus, & alij in-

tellexerunt de hoc, q; ipse nihil est

ex entibus in actu, sed est substau-

tia in potentia, s. q̄ est substantia

intellectiva cuius esse est in poten-

tia, prout est in potentij recepti-

uis formatum materialium, scili-

cet quod possilitas in eis est in

substancia, que est in potentia pro-

portionata speciei, quam recipit.

V iiiij Ec

Intellectus
nālis nō
hēt nī na-
turā pof-
tatis, & p̄-
paratiōis.

Thea op-
nio.
* al. Ther-
mist.

Epistola

G Et videtur quidem q̄ secundum opinionem eorum intelligitur natura intellectus, prout intelligitur natura materiæ primæ, scilicet dicatur q̄ iste intellectus est ille, cuius proportio ad id, quod intelligit, est proportio materiæ formæ demonstratæ talis ad formam: licet entitas huius materiæ sit in potentia. & cum posuerint entitatem huius substantiæ in potentia tantum, non potuerunt quidem dicere q̄ sit generabilis, & corruptibilis. id n. quod est in potentia non generatur nec corripitur, ut declaratum est in Physicis de mate-

inconuentia, consequentia illâ opinione, quæ alias narravimus. Ni si q̄ Alexander determinauit q̄ notum est per se q̄ hæc natura est generabilis, & corruptibilis: quoniam non haber aliam naturam nisi possibilitatis, & præparatiōis. quod quidem non mihi placet, sed oportet summopere de hoc perscrutari. Ari-

Discrepā
tia itera
lexan. &
Auer.

Haria prima. Alexander vero ex recentioribus Peripateticorum videbatur ei q̄ natura huius partis animæ nihil aliud est, nisi præparatio, seu dispositio, quæ repetitur in anima, dicens quidem, & ideo assimilavit eā Aristoteles, præparationi repertæ tabule recipienti scripturam. nam tenet q̄ subiectum huius præparationis nihil aliud est, nisi anima. & determinauit ex hoc q̄ hæc præparatio ino uetur ad innouationem animæ, prout est in alijs præparationibus. Atamen veritas, quam præbent fundamenta Aristoteles, est q̄ sit præparatio tā

Itum. nam, si reperiatur hic substantia recipiens formas entium, tunc essent præparations vnum ex entib⁹ exstantib⁹ per se. & si esset vnu ex entib⁹ exstantib⁹ per se, tunc essent absq; formis rerum sensibilium, & non essent naturæ quidditaris earum. Demum hic sermo assimilatur sermoni de formis abstractis, nam hæc intellecta, videtur de eis q̄ nihil sit in eis, nisi quidditas rei sensibilis. & si essent absq; ea, non notificaret substantiam eius. nam aliud non notificat substantiam alterius, præter alia

K
L
M
phi

naturam nisi diuisio nem eius, licet fuerit ei connexio necessaria in corpore mediante anima: & potest dici q̄ sit abstractus simpli citer. Diximus autem q̄ hoc non est notum per se. quoniam declaratū est de potentia prima abstracta in lib. Physi, q̄ non sit diuisibilis ad diuisiōnem corporis, neq; misceat materia: & reniansit conuersio huius propositionis, & destructio conuersi non declarata, & est q̄ omnis poten tia, non diuisa ad diuisiōnem corporis, sit abstracta. & qui habet ex radiis suis q̄ sunt hic formæ abstractæ, quæ non sunt ex natura relativa, querit quid prohibet apud eum quin sint hic præparations huiusmodi: præseruit cum eo, quod vide tur de hac præparatione, q̄ sit vna numero in hominibus. & hoc quidem per se est, tamen multa per accidens, quod non est sic in formis materialibus. Et dimittamus hoc, & redeamus ad id, in quo fuimus. hoc enim requirit maximā speculatiōnem per se ipsum. Et dicimus q̄ in aliqua harum duarum opinionem quas tenent isti homines, s. philoso-

Aphi' nūncupati Peripatetici esse de
Quo ja- mente Arist. in intellectu materiā
cto iteñus li, nihil est quod cogat, ut prohibeat
mālis iel ligere pō intellectum, & discursum suum de
sit itelus intellectib⁹ abstractis, & ne fiat sub
abstra- stantia abstracta, ut declaratum est.
ctos.

quoniam intellectum de abstractis
est ipsummet esse. Nam iste intellectus
materialis, si est substantia antiqua, ut dixerunt omnes exposito-
res, nihil profecto ei prohibet quin
intelligat priores eo. si vero est præ-
paratio tantum, ut dicit Alexander,
tunc non est hic ens innovatum, qđ
prohibeatur quin fiat æternum: ut
dixit Alpharabius.

Et opinor qđ Al-
pharabius imaginatus est hoc, quo
niam opinatur qđ intellectus mate-
rialis sit substantia, habens potentiam
innovatam corruptibilem. nam ip-
se dixit in de Intellectu, & Intellecto,
recitans de hoc intellectu qđ sit sub-
stantia quadam, seu aliquid, cuius
motis est ut cum recipit intellecta,
sit unio cum eis, seu dispositio eius
est hæc dispō. & posuit substantiam
cuius esse est in potentia innovata
statim, ut vides. Igitur omnes hōes
pp hoc conueniunt qđ felicitas ultima

Chominis est, cum sit intelligens in-
tellectus abstractos. Et Alexander po-
suit hoc in libro suo de Anima, tan-
quam quid per se notum. Et sic se-
cir Themist. qui fecutus est id in ser-
mone, quem reputat esse sufficiēt.
nam dixit, cum intelligat intellect⁹,
in nobis existens id, quod non est i
se intellect⁹, multo fortius dēt intellect⁹
id, qđ est i se intellect⁹. Sed oppo-
nitur huic ut dicatur qđ lumen solis
dignius est ut videatur, & tamen ve-
spertilioes id non apprehendunt.
Et iam promisit sapiens perscrutari
de hoc quæsito in lib. de Anima, &

non deuenit ad nosadhuc sermo e-
ius in eo. Tamē inuenimus in libel-
lo Alexandri de intellectu demon-
strationem de hac re: & existimauit Alex. de
qđ ipsa est, quę mouit sapientem ad
sermonem de intellectu adepto. Et
declaratio eius, quod dixit in hoc, &
id, quod peruenit mihi, est hoc, ac si
diceret qđ prop̄tio intellect⁹ apud
Arist. est ipsamēt prop̄tio sensus.
& cum appareat quod tria sunt in
sensu, s. recipiens, & est sensus: & re-
ceptum, & est sensatio: & motor, &
est sensibile in actu, seu extra aliam,
necessē est etiam ut reperiantur in
intellectu hæc tria, s. intellectus reci-
piens & est materialis: & intellectus,
& est speculabile: & agens, & est in
tellectus abstractus. Et cum vera sit
hæc propositio, & copuletur ei id,
quod sequitur ex ea, & est qđ sensus
potest recipere sensibile, quod est in
actu: igitur sequitur ut intellectus,
qui est in potentia, possit recipere in-
tellectum, qui est in actu, s. abstra-
ctum, qui est tanquam sensibile. p-
portio enim eadem est. Et etiam, cū
copuletur ei propositio, quā omnes
confitentur, s. qđ omne, quod habet
potentiam ad aliquid, oportet de ne-
cessitate ut exeat in actu: & ut res,
quæ est in potentia in aliquo tpe,
fiat necessario res, quæ est in actu i
illo genere: tunc sequitur ex hoc de
necessitate ut intellectus materialis
fiat intellectus, qui est in actu in ali-
quo tpe. Et iō dixit Alexander in li-
bello prædicto, postq̄ declarauit id,
cuius vis est vis prædicti demratio-
nis, hoc, cuius litera talis est. Intellectus autem, qui est in potentia, cum
perficiatur, & augetur, intelligit illū.
quoniam, ut ipse dicit, quēadmodū
potentia eundi, quæ est homini ho-

Epistola

Gra nativitatē, exit in actum cum p̄ cēlu temporis, & perficitur res, mediante qua id erit, sic etiam intellectus, cum perficitur, intelligit res, q̄ sunt in natura sua intellecta, & facit etiam sensibilia intelligibilia. Nā intellectus non est in natura sua passibilis, i eo q̄ recipit aliud, prout est sentiens, sed est in contrarium sentienti. sensus enim est in eo passio, & receptio impressionis: apprehēsio vero illius est receptio, quæ addit. Causa autem receptionis intellectus materialis rerum abstractarum est, quoniam non evenit ei in receptione

Hne earum passio, prout est in sentiente, qui est in potentia. nam intellectus non est aliud ens, nisi substantia recepti in contrarium sentienti, quod est in potentia aliud, prēter receptionem in se. Et dixit hoc. qm̄, si eslet intellectus materialis aliquid prēter receptionē, sequeretur, cum perscrutatus fuerit de intellectu abstracto, ut nouatum fiat aeternū. & hoc patet, ut vides. Et patet profectō ex hac proportionē q̄ intellectus agens non est intellectui materiali ut agens tam, sed ut perfectio ultima eius per viam formę, & finis, prout est sentienti

Iti cum sensibili. Et hoc est etiam unum ex eis, quæ fecerunt errare Alpharabium, qui existimauit q̄ sit ei agens tñ, prout est in motorib⁹ naturalibus. Demratio vero Themiſtij prædicta vera est. qm̄, cum hæc sensibilia sint intellecta ex parte intellectus abstracti: & res semper tribuit similitudinem suę entitatis: ergo multo dignius est ut ipsum sit intellectum. quemadmodum colores cum fiant visibiles ex parte luminis Solis, multo dignius est ut lumen ei⁹

sit magis visibile. Et licet omne visibile, & vlt̄ sensibile naturaliter occultetur alicui speciei animalis pp debilitatem eius, non occultatur tamen alteri speciei. nam, si occultaretur omnibus speciebus, tunc prouidentia diuina, & est illa, quam appellant naturam, frustra operata fuisset: cum posuerit aliquid in potentia ad aliquid absque eo, q̄ id exeat in actum. Vespertilio enim si non possunt aspicere lumen Solis, hoc tamen non est sic in ceteris animalib⁹. Et sic etiam, si aliqui homines non possunt respicere hunc intellectum non est necesse ut ita sint oēs hoēs. qm̄ fuit hoc eis ex aliquo euētu, qui eis accidit, seu ex natura, seu ex voluntate vlt̄, quæ sic voluit. sed, si hoc eslet pp dispositionem, quæ est intellectui abstracto, dantem q̄ sit intellectum, non exiens ī actum, tunc eslet frustra. Id autem, ex quo apparet, q̄ hæc præparatio, qua homo recipit res abstractas, fiat in intellectu speculatiuo post suā pfectiōnem, adeo q̄ hæc præparatio erit, p portio eius ad intellectum adeptū perfectissime, ut proportio præparationis appellatæ intellectus materialis ad animam, est hoc, qm̄ oīs forma in nouata evenit ei politas, & præparatio ad recipiendum aliam formam. & hoc quidem aut procedet ī infinitum, aut ultima præparatiōnum recipiet formam non materialē. & hoc indicat, quoniam intellecta rerum, quæ sunt ī habitu, sunt scientiæ in potentia, ex eo, q̄ sunt scientiæ rerum in potentia. & ideo vniuersale includit id, quod est infinitum. & iam declarauit hoc Aristoteles in sermone suo in Metaphysī.

Et

Thēm. de
mīratio.

A Et ex hoc soluitur dubium, qd^r sit, quomodo vniuersalia sunt vera, & tamen non reperiuntur extra animam: & est id, quod coegerit Platonem ad tenendum formas abstractas. Et

respondetur qd^r vla sunt scientiae in potentia rerum, quae sunt extra animam in potentia, & ex rebus per se notis est qd^r in omni genere res id, quod est in potentia, necesse est vt procedat ad id, quod est in actu in illo genere. & cum fuerint scita scientiae in potentia, & moueantur a potentia in actu, necesse est vt moueantur ad scientias, quae sunt in actu. Qua-

B quam hoc videatur absurdum ei, qd^r non peruenit ad huc gradum, adeo qd^r pudet eum loqui de eis: prout videtur absurdum ei, qui fuerit in aliis quaeritate suorum annorum, credere quod ei euenerit in alia aetate, ad quam adhuc non peruenit. In eo vero, quod interrogasti me de dicto sapientis, si quidem anima fuerit aetatio, tunc erit posse ut abstrahatur, ipse profecto inuit id, quod declaratum est de intellectu materiali, qd^r non indigeat in operando, ut sit vnu ex entibus materialibus. qm ens talem positionem est ei abstractio: & non est

C necesse ut perfectio sit ei polis, non autem necessaria. & hoc patet ex opinione eius. Et videtur qd^r proueniat haec perfectio naturaliter: & vt plurimum erit ex aggregatione hominum, qui congregantur ad hoc, ut proueniat haec perfectio. & cum haec per-

fectio proueniat ex his congregatis, illa quidem perfectio huic vniuersitatem difficulter est, nisi senectute, & perseverantia in speculationibus, & non deficiendo ei res, quae existimantur esse necessariae. Et videtur fm eos qd^r adueniat haec perfectio multis hominibus, prope separationem eorum ab hoc seculo, qm est perfectio contraria perfectioni corporali. Alpharabi autem, vt vidisti, contradixit in suo libello huic interrogationi. & cum reputauit se esse perfectum in fine sua aetatis, & non peruenit illud ad eum, adduxit inconvenientia ex rebus per se notis. & ideo dixit de eis qd^r sunt vanitates senectutis. Perfectio vero, ex qua prouenit hoc, vt dimicimus, est nimis difficulter. nam ex conditionibus eius est ut non sit peccatum in credulitate sua. & id existimat de eo qd^r sit proprium hominum excelsis. Et hoc totum, quod ea tui recitauimus, est narratio opinione hominum. & qui id intelligit, & illud negat, non debet decidere qd^r sit opinio recitantis. Et accidunt ei, & similiter multi errores, & maximi quidem. & Deus omnipotens auertat nos, & vos a lapsu in eis, & dirigat nos omnes ad scientiam. & operationes rectas. F

Et pax vobis, ac pietas Dei, & beneficaciones eius. Demum perfectio, quae innuimus, erit per scientias iuuatiwas, & opiniones veras, & mores

bonos, ac operationes bonas.

Vale.

MARCI ANTONII
ZIMARAE
SOLVATIONES

contradictionum in dictis
Auerrois,

Super Sermone de Substantia
Orbis.

De substantia
orbis. ca. 1.

solutio

Icit Auer. in 1. cap. de substantia orbis, quod unum est possum habere nisi unam formam est impossibile. Huius oppositum patet ab ipso in 3. cœ. commento 67. ubi ponit plures formas elementorum in eodem remanere. Soluitur. ipse sententio quando de formis substancialibus, perfectis & totalibus, quod in uno composite non est, nisi una tantum. nam, cum illa constitutum est in actu simpliciter, qualibet superueniens esse accidens, fallit autem de formis, quae non sunt verae substantialia, sed sunt quasi medietas inter substantiam & accidentia, quales sunt forme elementorum apud ipsum. Et ideo caueant ponentes formam corporeitatis in via eius, & multo magis caueant tenentes in via eius animam intellectuam esse formam vere informatam: quia ista non sicut fuit opinio eius. & si veritas sit ista, ut catholice confitemut.

De substantia
orbis. ca. 1.

solutio

Secunda contradictione est, quia potentia est differentia substancialis materiarum, dicit Commentator in eodem capite. Sed huius oppositum patet primo physi. commen. 70. Vide. 1. physi. commen. allegato, quia ibi diffuse diximus.

De substantia
orbis. ca. 2.

solutio

Tertia contradictione est in 2. cap. dicit Commentator quod celum indigeret anima mouente ipsum in loco, & virtute mouente ipsum semper. Sed huius oppositum patet in 2. cœli comment. 6. Soluitur. negatur. 2. col. tex. commen. 6. celum habere animam, quale antiqui ponebant: quia crediderunt permanentiam illius animam corporis esse eiusdem rationis cum ipsis, quae sunt hic: non negat tamen celum animatum esse, pro quanto habet principium separatum a quo mouetur, & per quod appetit: sicut patet primo capitulo de substantia orbis in fine, ubi dicuntur. & non fuit celum dictum habere animam. Et hoc est rationabile, nam, ut scribi-

bit Commen. 8. phy. commen. i. principie motus de omnibus mobilibus est, sicut a natura de rebus viuis. & hoc non intelligunt Moderni, qui ponunt intelligentiam vere celuni animare, quia non possunt eleuare imaginatiuum supra cogitacuum.

Quarta contradi. est ibidem. Commen. dicit quod celum de se habet finitatem suæ actionis. Huius tamen oppositum patet ab ipso in 3. cap. huius, ubi dicitur quod celum recipit actionis infinitatem. Similiter contra dicit illi, quod immediate dixerat, & est quod celum est simplex, & ideo non habet potentiam ad corruptionem. Soluitur. celum respectu motus localis de se finitatem habet, quia potest quiescere, si pro orbe tantum sumatur celum, nam infinitas motus eius totaliter est ab extrinseco motore. celum respectu sui esse non habet principium intrinsecum, per quod possit non esse, sicut sunt ista generabilia, quia tale principium est materia prima: bene tamen celum habet principium extrinsecum dans sibi permanentiam eternam, & conseruat ipsum in suis dispositionibus necessariis. & si tale principiu non esset, ita esset de subtilitate. cœli, inquit Commen. hic, sicut de eius motu, & est locus iste expressus contra Gregorium Armenensem, qui voluit eternam & necessaria non habere causam efficientem. celum igitur bene potest recipere actionem infinitam, cum eternum sit, sicut dicitur 3. cap. de substantia orbis: sed causa effectiva sui perpetui motus non est ipsum, sed est abstractum principium, sic igitur mens Auer. sibi concordat.

Quinta contradi. est in cap. 3. Dicit Commen. quod celum est subiectum tantum, non materia. Huius oppositum patet. 9. meta. commen. 17. Soluitur. non enim materie quandoque distinguitur contra formam, & quandoque distinguuntur contra subiectum. Et primo quidem modo supposuit Auer. 9. met. commen. 17, quando dixit nihil prohibet ut celum sit materia, sed prohibet ut sit forma. Et ratio huius est, quia 2. de Ghat. 5. tex. materię est moueri & pati, formę vero agere & mouere. quia igitur celum mouetur, ideo potest habere rationem materia, ut ex eo & intelligentia sit unum motum ex se, quia omne tale ex duabus naturis componitur, natura causante motum quae habet modum formę, & ex natura recipiente motum, quae est natura per modum materię, sicut patet in 1. cap. huius. Et hoc patet error multorum Auerroistarum, qui

De substantia
orbis. ca. 2.

qui videntes q. Commen. tenet cęlum seclusa intelligentia non esse compositū ex materia & forma, crediderunt cęlum esse formam simplicem de intentione eius. & hoc nunquam dixit Auer. bene dixit. sc. ca. de substantia orbis q. mediat inter puram potentiam & actum purum. nunquam tamen absolute dixit cęlum actum, aut formam esse. sc. bēne, quando cęlum coi-patatum ad ista inferiora dicitur quasi forma, sicut patet i. cęli commen. 2.4. & 2. de generatione & corruptione. tex. commen. 5.0. vbi dicitur q. forma & species in terminis omnium. Si autem materia sumatur, ut distinguitur contra obiectum, sic cęlum verius dicitur subiectum q. materia. quia materia isto modo, ut contra subiectum distinguitur, dicit earentiam formae cum aptitudine ad illam: sicut pulchre declarat The-mist. i. physi. in digressione propria, quam fecit de potentia materiæ. & quia cęlum non habet potentiam ad esse, ideo verius subiectum dicitur quam materia. & sic locutus est Commentator hic, dum dixit q. cęlum subiectum esse non materiam.

z. subdia. b. ca. 4. Sexta contradicit est in 4. cap. Scribit Cō-men. q. si motus cęli destrueretur, etiam cęlum detrueretur: quia cęlum non est, nisi propter motum suum. Sed oppono, quia Coenam. 12. met. commen. 4.1. dicit q. in cęlo nulla alia est potentia nisi ad q. teni, & tamen in cęlo non est potentia ad non esse, cum in eo non sit materia, q. quā res potest non esse, neq; contrarium, primo cęli tex. commen. 2.0. Amplius, cęlum secundum Peripareticos est necesse esse formaliter, sed dispositio entis necessarij est vt nō sit propter suam actionem, immo aetio eius est propter ipsum: non ergo sequitur, si

motus cęli non esset, q. substantia cęli non esset. Nisi esset q. cęlum primaria intentione non est propter motum suum, sed econtra. Sed dictum Commen. est a signo, non a causa. cęlum enim secundaria intentione est causa intendens generationem, & corruptionem istorum. & ideo, si motus cęli nō esset, non esset cęlum, quia cęlum est propter motum suum secundaria intentione, vt est ordinatum ad generationem, & conservationem, & omnem virtutem conservandam in ijs, quæ sunt hic. opertor enim mundum istum inferiorem superioribus lationibus esse continuum ut omnis eius virtus inde gubernetur, vt dicitur in principio libri meteororum. unde immediate Cō-men. in codem loco intulit q. si motus cęli destrueretur, motus eiusque inferiorum destrueretur, & sic mundus, ex quo verificatur q. dator continuationis motus est dator esse omnibus entibus alijs. Ecce igitur q. propter necessariam dependentiam inter mundum inferiorem cum superiori, ista sequuntur, sed non per viam intentionis primæ sed secunde, sicut diximus. & hoc argumentum prætendunt.

Septima contradicit est in 5. capit. Dicit Commen. q. corpora celestia sunt diversarum specierum. Oppositum huius patet 2. cęli commen. 39. & 49. Solutur. duplex species analogæ, & vniuoca, vt sepe dicimus, corpora celestia sunt eiusdem speciei analogice, non sunt eiusdem speciei vniuocæ, sed, vt sic sunt diversarum specierum.

F I N I S.

De subdia
orbis. ca. 5.

solutio

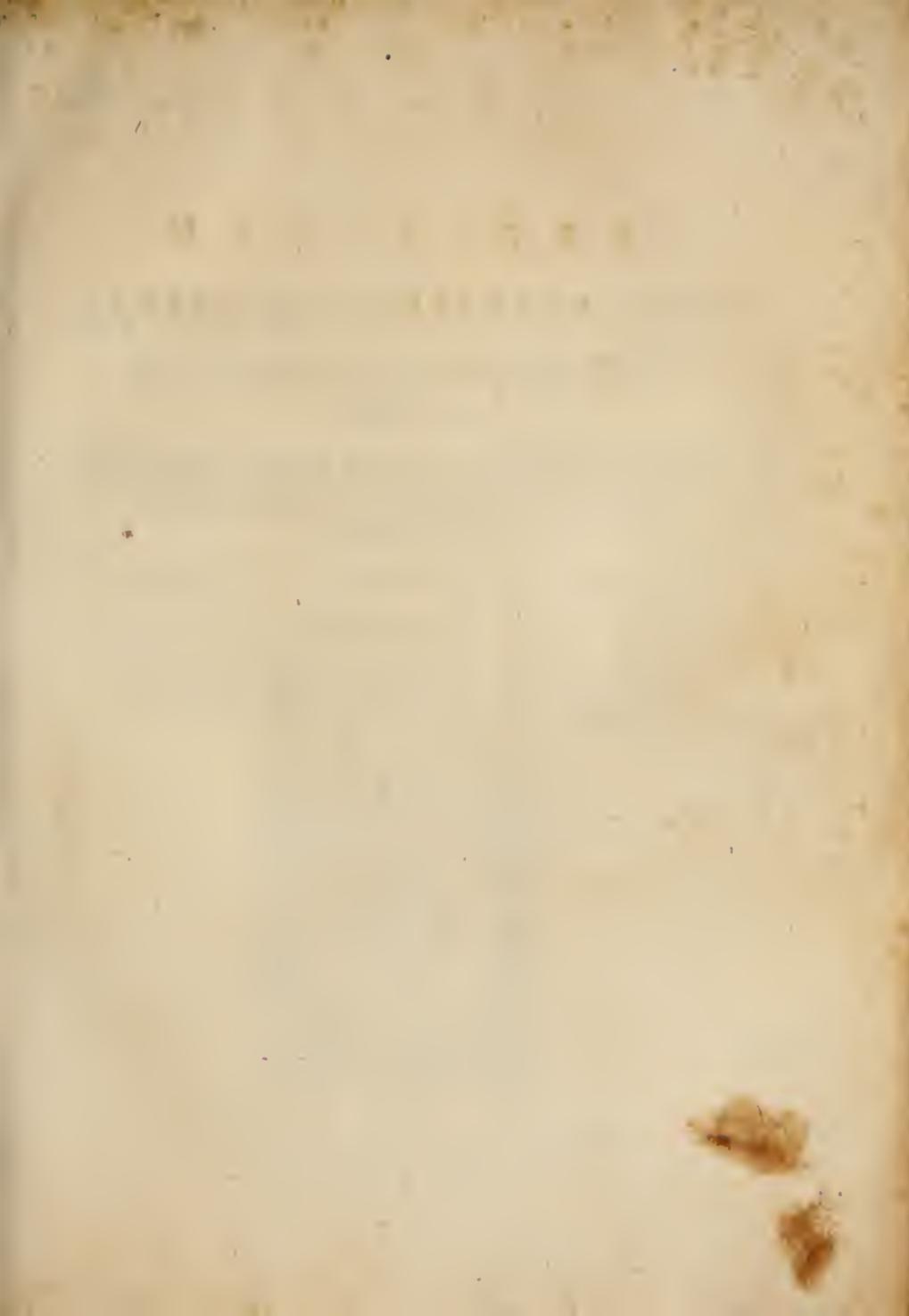
R E G I S T R V M.

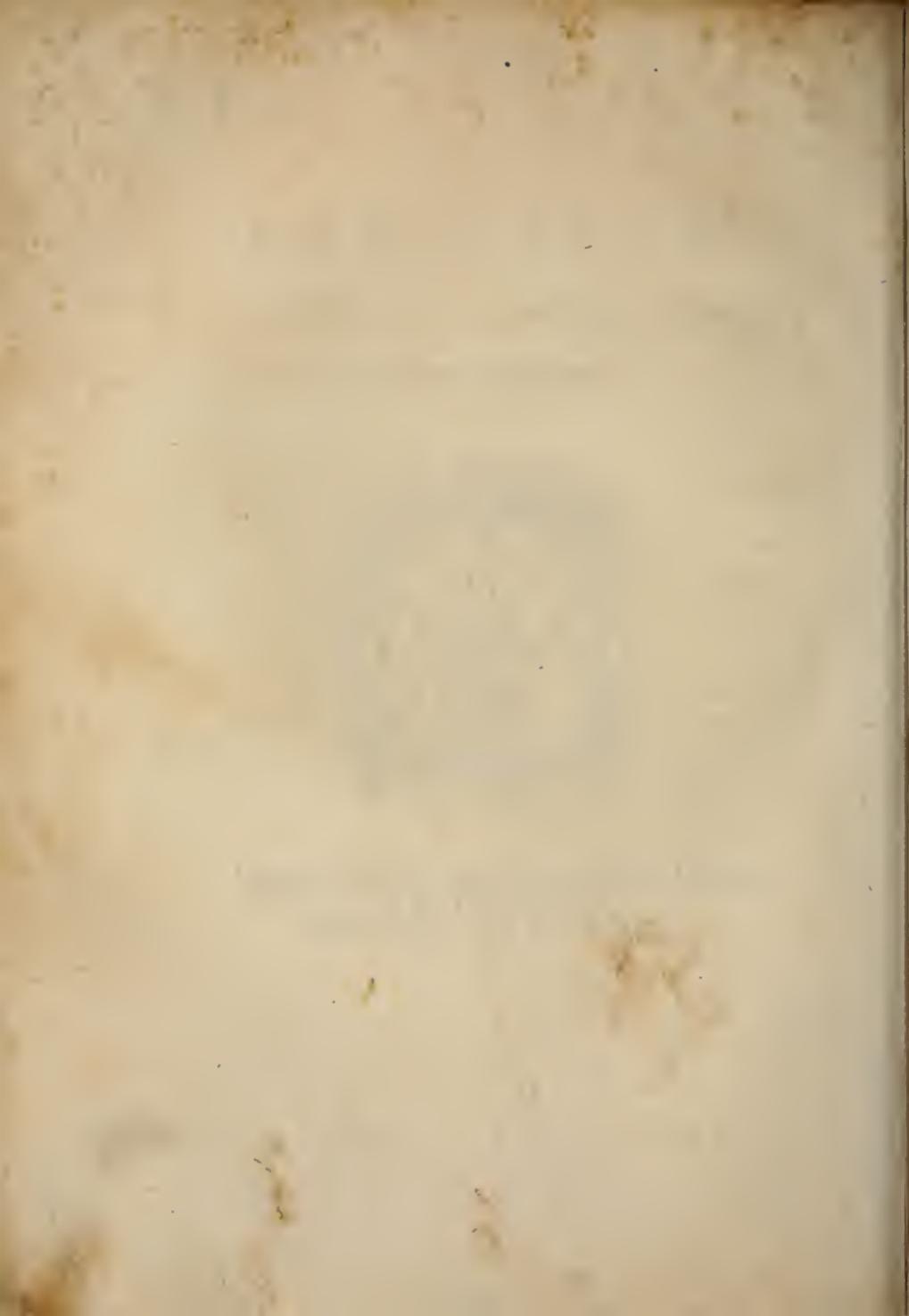
A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V

Omnis Quaterniones

Venetij apud hæredes Lucæ Antonij Iunctę.
Anno Dñi. M D LXII.

ARISTOTELIS
DE ANIMA
LIBRI TRES,

Cum

AVERROIS COMMENTARIIS
*et Antiqua tralatione suæ integritati
restituta.*

*His accessit eorundem librorum Aristotelis noua tralatio,
ad Græci exemplaris veritatem, et scholarum vsum
accommodata,*

MICHAELE SOPHIANO INTERPRETE.

Adiecumus etiam

MARCI ANTONII PASSERI IANVÆ
disputationem ex eius lectionibus excerptam, in qua cum de'
horum de Anima librorum ordine, tum reliquorum
naturalium serie pertractatur.

VENETIIS APVD IVNCTAS.

M. D. LXII,

21.3 TUTTA LA

TISSUE DUST - 0

100% COTTON

100%

21.3 TUTTA LA TISSUE DUST - 0

100% COTTON

100%

100% COTTON

MICHAEL SOPHIANVS:
FRANCISCO GONZAGÆ
ILL^{MO} AC R^{MO} S. R. E. CARD.

S. P. D.

Emini obscurum esse arbitror, Francise Gonzagæ
Card. Ampliss. ex iis, qui uel mediocriter in stu-
diis litterarum, doctrinisq; uersati sunt, quam dis-
flicilis opera suscipiatur ab iis, qui suam ad Aristote-
telis scripta de græco uertenda industriam con-
serunt. Id ego cum aliâs sâpe in uariis doctorum us-
torum interpretationibus ad meam utilitatem conferendis, tum proxi-
me in libris eius de Anima conuertendis expertus sum. Quem ut hoc
tempore laborem susciperem, iunctarum me fratum honesta uoluntas
adduxit. qui cum ad alia multa Auerrois, quem prope ex omni parte
renouatum edebant, ornamenta, hoc etiam accedere uellent, ut Aristote-
telis libri, maxime qui de Anima inscribuntur, quam emendatissimi
exirent, me potissimum cui corrigendi negotium darent, delegerunt.
Ego uero & si quantum ingenii industriaq; eas res postularet, non igno-
rabam, et amen suscepitem, quod illis honesta petentibus nihil denegan-
dum esse dicerem, & haec scilicet me spes aleret, si uetus tam tralatio-
nem cum græco exemplari accuratis contulissem, fore ut cumulatissime
meo promisso satisfacerem. Quæ me postea opinio longe fefellit. Etenim
tralationem illam adeò fœdam, ac ineptam esse repperi, ut nec Aristote-
telis uerba fideliter exprimeret, & pluribus in locis eius sententia per-
uerteret. Accedebat eo, quod cum recentiores philosophi ueteris inter-
pretis inscitiam perficerent, atq; huic incommodo remedium affere cu-
perent, pro suo quisq; ingenio hos libros emendare aggressi sunt, uerum
cum leuiter græcis litteris essent imbuti, non modo quod uoluerunt asse-

† ii cutt

Epistola

cuti non sunt, sed cum multo maioribus tenebris, pluribusq; difficulte-
tibus, eos inuoluerunt: tum uero, tam uaria et inter se discrepantia exē-
plaria reddiderunt, ut in germana illius auctoris interpretatione resti-
tuenda, non mediocriter esse laborandum uideretur. Sed tamen cum ius-
titis de causis suscepit am tam prouinciam deponere non possem, cœpi ut
mihi aptissimum esse uidebatur, multa quæ perperam ingesta erant,
delere: plura immutare: nonnulla quæ deerant, addere: ut aliqua ora-
tionis species emergeret, ex qua idonea sententia elici posset. Cum au-
tem quò progrediebar longius, eò pluribus sordibus immergi me intel-
ligerem, ad extreum eo rem deduxi, ut me ab integro potius Aristó-
telem conuerisse, quam interpretationem ueterem emendasse animad-
uenterem, in quo tamen ita me temperauit, ut non ita longe me à ratio-
ne ueteris interpretationis, & usitatis scholarum uocabulis remone-
rim, quin illius uestigia in mea conversione relinquantur. Quod è feci,
quia non institueram interpretationem nouam: nam multa fortasse
aptius, multa limatus dici potuissent: sed neceſſe habui, quoad eius
facere possem, uerba & genera loquendi, quæ ab hoc eodem aucto-
re, & Auerrois elocutione iam inde ab initio in scholas irrepserant,
quauis horrīda, parimq; latina retinere: ac ueteris huius auctoris
interpretationē corrigere. qui quauis incultus, nec admodum fi-
delis sit: tamen nescio quo modo, quòd perquam religiose ad uerbum
omnia de græco exprimat, ab omnibus habetur in manibus, & ad
hoc tempus publice legitur. Cuius religio quauis in hoc genere scri-
ptorum necessaria sit, ita tamen à iudicio, omnisq; politionis doctrī-
na cognitione inops est, ut non modo singula græca singulis latinis, or-
dinem item, & constructionem uocum eandem reddi posse putauerit:
sed græcas etiam loquendi formulas, perinde ac si idem latine sona-
rent, in latinum sermonem detrudendas esse censuerit. quasi uero lin-
guarum ratio ita comparata sit, ut singulis cuiusque uerbis aliud in
alia lingua, quod omnino idem declaret, respondeat: earumque dif-
ferentia in simplicibus modo uocabulis, ac non multo etiam magis in
dicendi ac eloquendi generibus posita sit: quod tamen usque eo uerum
est, ut hæc ipsa totam uim linguarum sibi uendicent. Quamobrem
qui fidi ac eruditii interpretis fungetur munere, eum prater rerum
subiectarum intelligentiam, atque non uulgarem utriusque linguae co-
gnitionem

Dedicatoria

gnitionem (quorum utroque minime instructum ueterem interpretem
fuisse constat) amplius acris iudicio præditum esse oportet: ut ubi mo-
mina, loquendique forme non idem ualebunt, que illis in altera lin-
gua similitudine ac proportione respondeant, reperire ac discernere
possit: nam ad hunc modum si sua quibusque uis tribuerit, & faci-
lius sensum auctoris consequemur, & omnino ipsi orationi plus uenu-
statis & splendoris accesserit. Quia facultate cum interpres iste, qui-
cunque tandem ille fuit, (neque enim nomen est proditum) plane ca-
ruerit, omnia perabsurde uertit. nec in his duntaxat que com-
memoramus, eius imperitia perspicitur: sed etiam in exponenda ui-
partium orationis: cuiusmodi sunt coniunctiones, participia, præpo-
sitiones, ceteraque generis eiusdem. que, perinde quasi unam ean-
demque rem ubique notarent, præterit ac negligit. ex quo per mul-
ta uitia & errores in interpretanda ac continuanda orationis serie con-
sequi necesse est. His tot tantisque incommodis cum aliqui ex nostris,
qui post Constantiopolitanum excidium in Italiā se receperant, con-
sultum esse cuperent: dederunt se huic generi studiorum, & præstan-
tissimum quenque huius philosophi librum, e græco in latinum translu-
lerunt. è quibus Theodorus Thessalonicensis ea complexus, ad quæ ce-
teri propter immēsam rerum uarietatem se aspirare posse diffidebant,
ita egregie in eo munere se tractauit, ut nemini imitandi sui spem,
omnibus incredibilem sua eruditio[n]is admirationem reliquerit. In eo-
dem numero habendus est Bessario, qui libros primæ philosophiae fi-
deliter, nec ab usu scholarum abhorrente dictio[n]is genere conuerit.
Eodem pertinet Ioannis Argyropoli industria, qui in his Acroamati-
cis libris uertendis præclare operam nauauit suam: & Hercule ma-
ximam in hoc genere laudem esset consecutus, nisi dum contra odio-
sam ueteris interpretis religionem enixe admodum contendit, nimium
sibi ipse indulgeret, nimiaque licentia pertractaret orationem Ari-
stotelis. quod in aliis scriptoribus transferendis fortasse ferendum est:
in his certe librorum generibus periculosum est & lubricum. solet no-
nonsilla de suo addere, multaque obscurius ac angustius, ut sui mo-
ris est, ab Aristotele dicta, ipse pluribus uerbis explicare nititur: ac
integras interdum clausulas ab explanatoribus, præsertim Themi-
stio, & Simplicio, quem maxime sectatur, transfert in orationem

Epistola

Aristotelis : quam rationem in iis maxime locis sequitur , quorum est ambigua , ancepitque sententia . Hæc si Argyropylo detraxeris , magnopere illius interpretatio , ut & grauiissimi philosophi , & hominis suæ linguae scientissimi , probanda est . quæ tametsi ob causas iam explicatas in scholas recepta non est , princeps tamen ille fuit ostendendi luminis hominibus latinis , quo ad cognitionem librorum Aristotelis adire possent . Quamobrem cum hac barbara , parumque fideliis interpretatio passim in Italie gymnasii uestetur : omnesque in eo suam operam ponant , ut omnibus mendis uitiusq; sublati , quæ sunt innumerabilia , ad commodiorem orationis formam redigatur , idem ego quoque oneris suscipiendum esse duxi : non equidem quo de cuiusquam laude aliquid delibarem : sed potius ut illorum exemplo monitus , conferrem ipse quoque aliquid ad hanc præstantissimam , & in primis utillem philosophie partem , quam uehementer à scholis desiderari iudicabam . Proinde in eam curam præcipue incubui , ut fidelissime auctoris sensa latine redderem , atque non modo uim uerborum explicarem , sed nisi uel res ipsa , uel linguae proprietas respueret , etiam multitudinem græcorum nominum , pari numero latinorum exprimerem . Neque uero intuli usquam aliquid de meo , nisi græci uocabuli notio ita ostenderet esse faciendum : uel nominum strueturam immutauit , nisi id postularet perspicuitatis ratio , uerbaque essent eiusmodi , quibus omnium interpretum consensu res aperta minimeque dubia jubiiceret . articulis uero , & participiis , ceterisque id genus orationis partibus uim suam , quæ multiplex est , restituere , & quoad eam latina oratio referre potuit , pro uiribus exprimere conatus sum . sed ante omnia sedulo operam dedi , ut ea quæ ita dicuntur ab Aristotele , ut in uarias sententias trahi possint , ita transferrem , ut eandem ambiguitatibus speciem præse ferrent , neque me uni definitaque sententiae cuiusquam explanatoris addicere . quod ne facerem si quo in loco linguae latinae ratio me impediuit , eum sensum reddidi , quem magis probabilem , magisque peruulgatum esse perspiciebam . quod ea mente feci , quod cogitem aliquando hos eosdem , ac reliquos fortasse huic philosophi libros , qui publice enarrantur , cum annotationibus quibusdam iterum in publicum emittere : atque tum demum cur pleraque uel immutauerim , uel addiderim , ac certis in locis ab aliorum interpretatione

Dedicatoria

pretatione recesserim, denique quam in quaque re secutus sim ratiō-
nem, pluribus aperiam. Hunc porrò laborem meum Cardina- Am-
pliss. in tuo nomine apparere uolui: ratus id esse officii mei, cum pro-
pter incredibilem humanitatem tuam, qua me dum Pataui libe-
ralium disciplinarum gratia commorareris, amplexus es: tunc uel
maxime quoniam si quid est, quod uel ratione institui, uel laudabi-
liter confici a quoquam posſit, praeципue in studiis doctrinæ, eius tibi
fructus iure optimo deberi existimo. nam tui quidem animi excellen-
tia, & ad omnem laudem impetus excelsus & illustri loco sita est:
qui opes, quibus circumfluis: qui cetera bona, quæ uel natura, uel
fortuna tibi benignissime largita est: non in persequendis uoluptati-
bus, quas plarique peruerse admirantur: sed cum omni uirtute com-
paranda, tum uero conformando animo philosophiae studiis, consumis.
idque agis diligenter, ut præclaram uirtutis excolendæ consuetudi-
nem, quæ uiguit in patre tuo Ferdinando Gorizaga sapientissimo &
fortissimo imperatore, & in patruo Cardinali etiamnū maxime elu-
cet, constanter tuearis: usque adeo ut omnium consensu tu unus exi-
stas, ad quem omnes omnium rectæ cogitationes, honesti conatus,
præclara denique opera referri debeant. Multa huins rei argumen-
ta sunt, sed nullum grauius, nullum ad laudem tuam illustrius, pii
Pontificis Maximi testimonio: qui ex imius tuis uirtutibus commo-
sus, summa omnium uoluntate, ad suorum te numerum adscribere,
& in amplissimum sanctissimumque ordinem cooptare uoluit.
Quamobrem cum omnium mentes in te conuersæ sint, omniumque de
aliqua laude cogitantum te spectet industria, probabilem & satis
idoneam causam me habere sum arbitratus, cur hoc meæ operæ stu-
diique monumentum, qualecumque id tandem foret, tuo nomini in-
scriendum esse decreuerim. Quod quidem uel ob eam maxime causam
te non improbatum esse confido, quod coniunctum habeat stu-
dium & industriam Martci Antonii Passeri mei eiusdemque tui do-
ctoris, omniumque huins ætatis philosophorum facile principis: qui in
hos eosdem ac reliquos Aristotelis Libros Auerrois Arrabis Com-
mentarios, singulari diligentia certissimoque iuditio excusit, & in-
finitis propemodum mendis inquinatos, sua integratati restituit. que
res quantum adiumenti philosophiae cupidis hominibus sit allatura,

Epistola Dedicatoria.

non est huius temporis exponere. Neque sane faciam, ut in eius uiri laudes ingrediar, quod & plane superuacaneam operam suscep-
rus sim, & nullum exitum inuentura sit oratio. Nam summam ho-
minis doctrinam, ingenium planè diuinum, acerrimum iudicium,
omnes nationes gentesque tam norunt, ac predican: utque eum e su-
periori loco de abditissimis philosophorum decretis audiant dis-
serentem, frequentes quotannis Patavium confluunt.

Quod supereft Clariß. Cardinalis, lucubratio-
nem hanc meam, non ex ipfa re quam lon-
ge infra tuam dignitatem esse con-
stat: sed ex mea in te obseruan-
tia ponderes uelim.

Vale.

Patavii. V II. Kalen. Iulii.

M D LXII.

DE ORDINE LIBRORVM NATVRALIVM
ARISTOTELIS DISPV TATIO
EX LECTIONIBVS M. A. PASSERI
IANVÆ EXCERPTA.

Ibros naturales eo ordine digesit Aristoteles, quo natura ipsa in rerum naturalium generatione uti solet. Res. n. naturales, vt quæ compo sitæ sunt, ex principijs suis essentialibus hjsq; pri mis, pendeant necesse est, quo in genere est materia prima, & mouens primum: ex quibus for mæ eliciuntur: quæ res naturales vt actu sint ef ficiunt, quasq; proprij fines consequuntur. Quamobrem cum ex his tribus res naturales originem ducant, iure optimo primum in generatione locum habere debent. Hoc mirū naturæ artificium imitatus Aristoteles, ordine doctrinæ libros de Auscultatione Physica primo loco audiendos esse voluit. in quibus præcipue de materia prima, deq; mouente primo, doctrinam complexus est. Quibus proportione respondentes, libri de Cœlo & simplicibus corporibus, secundum obtinent locum. nā cœlestia corpora agen tem causam & mouentem: grauia & leuia materiam, tametsi pro prie magis, pre se ferunt: quippe quæ proximè immediateq; res na turales constituant. Corpora simplicia illa sunt, quæ vt elementa cognoscuntur, quandoquidem ex eorū mixtione naturalia, quæ uere pendent à principijs, componuntur: quibus elementa illa ve luti materia subiiciuntur. Sol vero in obliquo circulo conuersus, cum motu mobilis primi, vt agens illis eisdem comparatur. Itaq; omnes istos libros de principijs appellandos esse censemendum est. Quapropter libri de Generatione & interitu, tertium locum te nent, ita vt horum trium librorum ordini, quæ ab Aristotele in prologo de Physica auscultatione dicta sunt, facile respondere vi deantur, à principijs scilicet & causis, vsq; ad elementa. His demū sic ordinatis liber Meteorologicorum annumeratur, ordine quar tus: at primus naturalium, quæ vere ex principijs esse dicuntur & appellantur mixta. Et primo quidem quæ imperfecta sunt occurunt: is. n. ordo. naturæ est, vt ab imperfectis exordiens in perfectiora ac demū perfectissima generationem terminet. Post hunc qui de his tractat quæ ex terra visceribus effodiuntur, quin tus

tus sequitur liber. Quibus ad hunc modum distributis, qui loco sextus sequi debet, non eadem est apud omnes opinio, cum de animatis deinceps agendum sit. Quare dubium est; num de anima prius, postea de animatis tractandum sit. Deinde si de animatis ratio obtineat, prius ne de stirpibus quæ vegetativa dū taxat viuunt uita, an de animalibus quæ præter hanc, etiam sensitivam habent. Nam qui de anima agendum prius esse uoluere, ac proinde sextum obtainere locum, fuere Aucenna & Latini, his moti rationibus. Nam sermo de anima, vniuersalior est, quam de eadem, ut vegetativa, & ut sensitiva dicitur: quare de ea prius agendum esse persuaderet ratio, sicuti in libris de anima etiam obseruauit ordinem hūc Aristoteles, qui prius animā in communi, mox vegetativam, sensitivam, & rationalem definiuit. Altera ratio ab animatis veluti a causatis accepta est. Causata enim per se, etia notitia cognosci non possunt nisi per suam causam, eamq; formalem, ut ex Auerroe Post: primo. comm. trigesimo quinto, habetur. Ergo ut animata perfecte cognita sint, eorum causam & formam quæ anima est, prius cognitam esse supponunt. Ex aduerso sunt plerique Aristotelis auctoritates. Nam in libello de partibus ad motum utilibus, inquit, Quæ circa progressum animantium, & circa omnem secundum locum mutationem hoc modo se habent, his determinatis, consequens est speculari de anima. Sequitur itaq; librum de partibus, animæ scientia. Idem in primo de partibus animalium dicit, Sed cum satis de his egerimus, nostrām q; explicuerimus sententiam, restat ut de animā natu- ra differamus. Quare post libros de partibus, liber de Anima collocandus est. non itaq; sextus erit. Dubium hac ratione nascitut quis tandem hic locus sit. Inter græcos & Auerroë conuenit locū libri de Anima octauum esse debere. At quomodo è sexto in octauum locum profiscatur ordo, controuersia est. Auerroës Meteororum primo cap. primo ordinavit, ut videtur sexto loco librum de Plantis, septimo de Historia Animalium, octauo de partibus, & de Anima. Alij vero sexto, libros de Animalibus, septimo de Plantis, octauo de Anima. Ex horum dissensione uenit explicanda hæc difficultas de ordine librorum, de stirpibus, & de animalibus: prius tamen positis utriuscq; sectæ rationibus, & illius quæ Auerroës sequi voluit. Nam simplicium notitia, eam quæ compositorum est, ordine præcedit. Quare liber de Stirpibus, librum de animalibus præcedere debet. Præterea, ea proportionet respondeat animatum animato, qua animæ anima, secundum cognoscendi ordinem: sed præponitur vegetatiæ animæ notitia in libro de

De ordine lib. Arist.

de Anima, cognitioni animæ sensitivæ: quare eadem ratione & stirpes animalibus in cognitione præponi debent. Rationes deinde ex aduerso positi sunt: Animalia stirpibus notiora nobis sūt, quare & illis in cognitionis ordine priora esse debent. Nam perinde se habet in ordine cognoscendi perfectum animal ad imperfectum, vt animalia ad stirpes. Habent enim quæ perfectiora animalia sunt conspicuas ac manifestas partes magis, quam imperfecta: vt ex procedendi ordine in libro de Animalium historia colligitur: ubi de homine prius, quam de ceteris agit: quam eandem rationem animalia ad stirpes tenet: quinimo animalium veluti exemplaria quædā stirpes sunt: nam cutis corticem, & caro lignum preferunt. hoc Aristotelem voluisse dictum illud in fine de longitudine, & breuitate vitæ confirmat. Sed de hoc secundū, se in his quæ de plantis determinabitur. Postponitur itaq; planarum notitia animalium cognitioni.

Quid autem in hac interpretum dissensione dicendum sit, Deo. Opt. Max. Fauente dicamus, præposita prius distinctione ex Auerroe, Meteororum primo capit. primo collecta. Librorum qui de animatis tractant ordinem, partim habere quid necessarium, partim quid ut melius: quod & Avicenna voluisse videtur, dicens, cum posuerit animam in sexto loco, si quis ordinem hunc imitare voluerit, non calumniabitur illum. His positis, quæ inter animata ordinem tenemus, tribus propositionibus complexi sumus, quarum prima sit, Plantarum notitia, vniuersæ quæ de animalibus est cognitioni postponenda est. Secunda, liber de animalium historia, sextum locum tenet. mox septimum, libri de partibus ac de incessu animalium. Tertia, liber de anima. His sic ordine dispositis octauum locum iure obtinere debet. Propositione prima ex Aristotele confirmatur, ex primo & nouissimo contextu Meteororum. In primo inquit, secundum inductum modum de animalibus & plantis. In ultimo, & tandem ex his constitutū hominem & plantam. Et aduertendum, quod si aliter reperiatur, ibi ordo non esset: nam tūc ordinem esse inter ordinabilia cognoscimus, quando in principio uel medio uel fine librorum dicta concludit, & dicenda proponit: vt in dictis locis, atq; in fine de longitudine & breuitate vita obseruauit. Hac ratione quæ ex Auerroe in oppositum dicta sunt, facile diluuntur. Nam tunc a simplicioribus ordimur, quando quæ composita magis sunt, illis notiora non fuerint. incepit Aristoteles à compolitis ad simplicium notitiam progrediens, vt notauit Auerroes primo de auscultatione Physica com. 3, quia principijs quæ simplicia sunt, cōposita sunt notiora.

Secun-

M. A. Ianuæ

Secundum quoque non vrget . quandoquidem in libris de Anima naturæ ordinem obseruare uoluit, acturus de eius partibus: ea ratione de vegetatiua prius egit: quæ, sensitiua posita, ipsa necessario ponitur. At contra non contingit. Hic uero cognitionis ordinem obseruandum esse voluit, quia sic melius esse cognouit, ut ex Auerrois distinctione posita manifestum est. Secunda etiam propositio manifesta est. Nam quæ in musica, v.g. vt quia sunt habentur, in Arithmetica propter quid sunt, demonstrantur : sic & de Geometria atq; Astrologia in pluribus apparet. Hac ratione sub alternationem scientiarū , quæ sic se habent , posteriorum primo Aristoteles esse voluit. At si duo hæc quæsita, Quia scilicet & Propter quid, diuersas inter se scientias facere possunt , cur & ea- dem scientia genere diuersas partes minime facere possunt: præsertim cum sic requirat noster cognoscendi modus: qualis in animalibus conspicitur, vbi ea prius esse cognoscere oportuit, ut in libris de historia factū est: mox ex quibus essentialiter cōponantur, quod cū scimus, pp quid ipsa sunt cognoscimus. Neq; impedimento esse potest si quispiam dixerit in eadem partscientiæ , & quia & propter quid eiusdem effectus esse: quandoquidem particula- re aliquod quæsitum hoc modo sciri contingit, vt vbi de composi- tis omnibus, vt de animalibus, cum eorum proprietatibus, dein- de de illorum causis agendum fuerit, non eandem, sed diuersas partes requirunt , confirmatur Aristotelis auctoritate , secun- do de partibus animalium cap. primo. Ex quibus & quot nume- ro membris singula animalia constarent libris historiarum qui de his scripti à nobis sunt planius explicauimus, nūc quas ob cau- fas ita se habent cōsideremus. Idem in libello de incœlu . Quod. n. hoc contingat modo ex naturali palam est historia. Quam autem ob causam, nunc est inuestigandum. Tertia propositio, & ratio- ne & auctoritate confirmatur. At priusquam in hanc descenda- mus, notandum proponimus, quod uniuersa de animalibus disci- plina, tribus cognitis absoluitur, atq; perficitur: quorum primum est essentia animalium cum sibi proprijs operationibus. Secun- dum animalium generatio , qua animal vnumquodque, & gi- gnitur, & successiua perennijs generatione conseruatur: tertium vita, & mors. Antecedit enim animalium essentia, mox sequitur generatio, postremo vita & mors. Tria plane hæc, cōfusa quadam ratione in libris de historia docuit Aristot. Etenim inter initia ad quintum usq; librum quid sit essentia cū proprietatibus: in quin- to secundum posuit, de generatione scilicet: in octauo postremū, quæ ad vitam attinent & mortem, perfecit. His respondentes es- sentiales

De ordine lib. Arist.

sentiales causæ, in his qui sequuntur libris reperiuntur: Et prima quæ materialis causa est: mox sequitur forma, natura, n. hoc nimis procedit modo in generatione rerum, cum materiam prius preparat, ex qua quidem forma in actum & perfectionem ducitur, ac demum compositum naturale resultat. Hunc etiam ordinem in primis principijs obseruauit. Primo. n. de materia prima in primo de Physica auscultatione pertractauit, mox de forma in secundo. Quapropter post de Historia libros, sequentur libri de partibus: Et de his quæ ad incessum faciunt ut materia, septimo loco de terminauit: Post hunc, de anima octavo, ut de animalium forma disseruit. Vnde ex materia illa & forma ista tota animalium habetur essentia, atque animalium quæ consequuntur propria: quandoquidem quæ essentiales causæ sunt, & compositorum causæ sunt, & proprietatum quæ composita illa cōsequuntur. Quorum prima, sensus & motus sunt, his enim ipsis animatum ab in aīato differt ex Arist. sententia primo de anima 19 & secundo 14, 16. Veruntamen animalium cum propria magis operatio sentire sit, & his primo sensibus qui extrinsecus sentiendi occasiones suscipiunt: idcirco inter libros de proprietatibus liber de sensu & sensibili primum locum tenet. secundum qui de intrinsecus operantibus: qualis est liber de memoria ac reminiscencia. quos omnes sensus sua sequitur passio. Hac ratione liber de somno & vigilia tertium locum tenet. Quibus expeditis sequitur liber quarto loco, qui proprietatem alteram declarat quæ motus est, atque de illo in communi tractationem continet. De quibus omnibus proprietatibus confusa quadam notitia in quatuor primis de Historia egit Aristoteles. Quintum deinde locum tenent de generatione Animalium libri, quibus confusè admodum respondent libri de Historia quinto ad octauum usque. In residuis eadem cognitione respondent his qui distinctè agunt libris de vita & morte, cum sibi cognatis: quorum primus de longitudine & breuitate vitæ differit. secundus de iuuentute & senectute, tertius de inspiratione & exspiratione. ultimus de vita & morte. His sic demonstratis satis manifestum est de anima tractationem, octauum locum obtinere. Quod etiam Aristoteles persuadet in fine de progressu animalium dicens. His autem sic determinatis proximum est de anima contemplari. Iste sententiæ aduersari videtur ratio ex dictis Auerrois collecta primo de anima commento secundo, ubi de utilitate agit inquiens, Necesse est ut scire de anima sit necessarium in cognitione animalium, non tantum utile. Ex quibus dictis facile colligitur cognitionem de anima præcedere illam que de animalibus habetur, si animalia

De ordine lib. Arist.

A animalia perfecta notitia cognosci debeant. Alteraratio quæ cū sententia nostra pugnat, hæc est: Nulla est animalis pars quæ animata non sit, vt ex paraphrasi Auerrois super primo de generatione animalium colligitur. Non enim ex pluribus partibus inanimatis corpus vnum animatum componi potest, itaq; cognitio de partibus animaliū à cognitione de anima pendere videtur. Quare quæ de anima est notitia, prior illa est quæ de animalibus tractat. Quibus obiectis sic satisfaciendum esse puto. Primo rotū concedendo, scilicet ad perfectam animalium notitiam necessarium esse animam prius cognouisse: cum vero infertur, ergo liber de anima libros de animalium partibus præcedere debet, consequentia neganda est. Nam ad perfectam animalium notitiā cum ex materia & forma composita sint, vtrinq; illam causam cognosci oportet, tum materiam tū etiam formam: & materiam prius, si naturam generationis ordine sequemur. Quem eundem ordinē obseruauit in doctrina Aristoteles, ut dictum est: Animalium materia partes animalium sunt: eorundem forma anima est: quibus cognitis tota animalium substantia cognita est, cum ex his duabus partibus materia & forma essentialiter resulteret. Taliitaq; ordine anima vt forma secundum perfectam notitiam animalia præcedet. Alterum quoque diluitur argumentum. Nam animalium partes & si animatæ sunt, non tamen vt tales in libris de partibus considerantur, sed vt similares dissimilaresque sunt, & quanta: non aut ut animatæ sunt. Ad rationes quibus Auicenna & latini mouebātur, dicendū: Ad primā, quod ratio eodem modo non concludit: Diuersimode n. comparatur anima animalibus, & partibus suis, quæ animatæ sunt. Namq; anima animalibus vt pars est & forma: At suis cōparatur partibus vt totum quiddā est, & vniuersale. Hac plane ratione prius ipsam in vniuersali, mox secūdū vnam quāque eius partem in secundo de anima definiuit Aristoteles. At considerata anima hoc ordine vt cū animalibus cōparatur vt pars & forma, non sextum sed octauum locum vt dictū est tenere debet. Ad reliquam rationem responsio ex dictis manifesta est. Non enim animalia vt causata cognosci perfecte possent, nisi eorum materia & forma cognitis: videlicet partibus & anima, ex quibus secundum essentiam animalia dependent. Quare anima hoc ordine octauum & non sextum locum obtinebit, ut probatum est.

INDEX SVMMARVM

ac capitum librorum trium
de Anima.

Summa ac Capita Primilibri
de Anima.

Vmma Prima. Proponi-
tur nobilitas, ac difficultas
scientie ipsius animae.
fo. 1.

Quas ob res Animæ cogni-
tio & nobilitas, & difficultas. Cap. 1. 1.
Differenter definire Naturalem, ac dialecli-
cum. Cap. 2. 8.
Summa Secunda. De antiquorum opinio-
nibus circa Animæ essentiam. 9.
Summa Tertia. Confutantur Antiquoru-
mæ opinions de Animæ essentia. Adducen-
turq; nonnullæ circa ipsius unitatem dif-
ficultates. 18.

Diluantur opiniones Animam moueri dif-
ferentes. Cap. 1. 18.

Consuntur opinio, Animam harmoniam
esse afférens. Cap. 2. 29.

Examinatur dubitationes nonnullæ Ani-
mam moueri persuadentes. Cap. 3. 32.

Avinitam non esse numerum se ipsum mo-
uentem. Cap. 4. 34.

Animam ex subtilissimo corpore non com-
poni. Cap. 5. 37.

Animam non esse ex elemētis compositam.
Cap. 6. 38.

Nonnullæ proponuntur difficultates de ip-
sius Animæ unitate, ac partibilitate. Ca-
put. 7. 45.

Summa ac Capita Secundi libri
de Anima.

Vmma Prima. Inuestigat, ac tradit
Animæ definitionem. 48.

Traditur Animæ definitio declarans tamen-
tummodo quod est. Cap. 1. 48.

Traditur Animæ definitio propria, s. per

ipsius rei causam. Cap. 2. 55.

Summa Secunda. De Animæ potētys eari
ordine, ac quo pacllo definiri debeat. 62.

Summa Tertia. De potentia animæ vege-
tativa. 66.

Explicantur Animæ vegetatiæ opera: re-
dargunturq; Empedocles de alimenti cau-
sa. Cap. 1. 66.

De virtutis vegetatiæ obiecto, Alimento
scilicet Cap. 2. 72.

Summa Quarta. De potentia animæ sensi-
tiua. 76.

Sensum passionem esse, eumq; aliquando
potēta, aliquando uero actu esse: pati aut
tū à simili, tū uero à dissimili. C. 1. 76.

Sensibilia alia per se esse, alia uero per acci-
dens: per se autem, alia propria, alia com-
muniæ. Cap. 2. 82.

De uisu, uisibil. bus, ac medio, perspicuo, ac
lumine. Cap. 3. 83.

De auditu, sono, ac medijs. De ipsa Echo:
ac etiam de Voce. Cap. 4. 90.

De olfactu, olfactibili, ac medij. Ca. 5. 98

De gustu, & gustabili. Cap. 6. 102.

De tactu, tactibili, ac medio. C. 7. 106

Sensus recipere sensibilia sine materia. Cur
sensibilium exiperantur corrupti: ipsa
sensoria. Item quo pacllo nō sentientia a sen-
sibilibus pauiuntur. Ca. 8. 114.

Summa Quinta. Nō dari sextum sensum.
Curq; non vnu, sed plures habeamus sen-
sus, redditur causa. 116.

Summa Sexta. Quæstio an eodē, quo sc̄i-
mus sensi, etiam sentire nos percipiamus:
sensusq; quem communem appellamus,
explanatio. 121.

Summa Septima. Ponitur differentia inter
intelligere sapere, ac ipsum sentire: inuesti-
gaturq; ipsius imaginationis efficiā. 128

Non esse idem intelligere, ac sapere cu ipso
sentire. Cap. 1. ibidem.

Probatur imaginationem non esse sensum,
nec scientiam, nec intellectum nec opinio-
ne: traditurq; eius definitio. Cap. 2. 131.

Summa

Index

Summæ ac Capita Libri Tertiij de Anima.

- S**umma Prima. De potentia Animæ in tellecliu. fo. 236
De intellectus possibilis essentia. Ipsius impasibilitatem non esse simile ei, que sensus. Et quando intellectus hic in actu esse dicatur. Cap. 1. 136.
Quo pacto intellectus potestatis materialia, ac eorum formas, similiter et ea, que sunt in abstractione intelligat. Quo etiam pacto intelligat, si est impasibilis. Quo modo seipsum intelligit. Et cur non semper intelligat. Cap. 2. 155.
De intellectu Agente. Cap. 3. 160.
De intelligibilibus, ipsius intellectus operationibus intelliguntur. Cap. 4. 165.
In multis intellectu sensumque conuenire. De intellectu practico, ac ipsius à speculatio differentia. Quo etiam pacto ea, que abstractione dicuntur, intelligan-

- tur. Cap. 5. 165
Animam quodammodo esse omnia, & rerum formas: ipsamq; nō sine phantasmatibus intelligere. Cap. 6. 187
Summa Secunda. De potentia Animæ mortua. 189.
Redarguitur quædā animæ divisione: ac dubitatur quid id esse posse, quod motu locali animal mouet. Cap. 1. 189.
Quod intellectus, ac voluntas causas sint localis motus in animalibus. Item quo pacto fiat iste motus. Cap. 2. 192.
Quid sit mouens in imperfectis animalibus: & quomodo eis insit. Cap. 3. 197.
Summa Tertia. Que animæ potentie quibus animatis necessario insint. 199.
Nutritiuam animam omne vivens necessario habere: sensum uero tactus ipsum animal: atq; etiam gustum, cum sit tactus quidam. Cap. 1. 199.
Animalis corpus simplex esse minime posse: cum sensus tactus sit ei necessarius, atq; uero sint ad base esse. Cap. 202.

Errata in Sophiani interpretatione corrigenda.

Pag. 4	A æqui Corrige equi	Pag. 85	F in quo ante in quo autem
Pag. 13	A habetatione heberationis	Pag. 93	D qua pupilla obregitur quæ pupillæ obtenditut,
Pag. 34	B diuinus diuinius	Pag. 101	D fixida torida
Pag. 40	A eum ens cum ens	Pag. 107	F statim perque statim ea tacta perque
Pag. 42	C latinis latonis	Pag. 112	F tali illud tale illud
Pag. 44	B disimilatū disimilarium	Pag. 135	D aialia alia, aialia: alia,
Pag. 46	B patibile patibile	Pag. 136	B diffentiam differentiam
Pag. 54	B amisit amisit	Pag. 160	E hæc adsint hæc adsint
In eadem	F ac de nimia ac de anima	Pag. 167	F induisibili induisibili
Pag. 55	C differere differere	Pag. 171	A ut illa iter se, ut illa inter se.
Pag. 57	F ea partem eam partem	Pag. 187	F est scientiale & scientiale
Pag. 60	B adiū oēs hæc hæc adsūt oēs	Pag. 188	D in postilla, esse sensibilium esse sensibilia
Pag. 67	B perfecta sint perfecta sint	Pag. 100	B ne ingenerabilem quidem ne ingenerabile quidem
Pag. 71	C sub eis subest		
Pag. 76	C aut impossibi, dictum est aut impossibile, dictum est		
Pag. 82	B duoquidem per se unum, duo quidem per se, unum		

ARISTOTELIS

DE ANIMA

LIBER PRIMVS,

Cum Auerrois Commentarijs.

S V M M A E L I B R I .

In Prima proponitur nobilitas, ac difficultas Scientiæ Animæ.

In Secunda Antiquorum narrantur opiniones de Animæ essentia.

In Tertia eadem confutantur opiniones: Adducunturq; nonnullæ circa
Animæ uitatem quæstiones.

S V M M A E P R I M A E . Cap. I.

Quæ ob res Animæ cognitio & nobilis sit, & difficilis.

A N T I Q V A T R A N S L A T I O .

A Onorum & honorabilium notitiam opinantes, magis autem alteram altera, aut secundum certitudinē, aut ex eo quod meliorumq; & mirabiliorum est, propter utraq; hæc, animæ historiā rationabiliter utiq; in primis ponemus.

M I C H A E L I S S O P H I A N I I N T E R P R E T A T I O .

B *C* V' m omnem scientiam rem pulchram ac honorabilem esse existimemus, aliam tamen magis alia, vel quod exquisitor, vel quod rerum præstantiorum & admirabiliorum sit, propter utraq; hæc, scientiam quæ de Anima habetur, ture optimo in primis ponendam i& opia v esse duxerimus.

A U E R R O I S T E X T V S .

C *Q* Voniam de rebus honorabilibus & delectabilibus est scire aliquid de rebus, quæ differunt ab inuicem, aut in subtilitate, aut quia sunt cognitæ per res digniores, & nobiliores, rectum est propter hæc duo ponere narrationem de anima positione præcedenti.

I Ntendit per subtilitatem confirmationem demonstrationis. Et intendit per hoc, quod dixit aut quia sunt cognitæ per res digniores & nobiliores, nobilitatem subiecti. Artes enim non differunt ab inuicem, nisi altero istorum duorum modorum, scilicet aut cōfirmatione demonstrationis, De Anim. cū cō. Auct. A aut

Differētia
in nobilitate
scientiarum.

De Anima

aut nobilitate subiecti, aut utroq.; v. g. qm̄ Geometria excedit Astrolo- D
giam per confirmationem demonstrationis. Astrologia autem excedit illam nobilitate subiecti. Et dixit. necessarium est propter hæc duo, &c.
idest necessarium est, quia hæc duo inueniuntur in scientia de anima, ut
procedat sermo de ea ante alias scientias. Et manifestum est considerantibus:
quoniam subiectum huius scientiæ est nobilissimis: & similiter demonstatio eius est magis firma. Et incœpit sermocinari ita. Qm̄ de rebus, &c. inducendo homines ad amorē scientiæ. & sermo eius est in forma syllogismi categorici. & quasi dicit &, quia nos opinamur q̄ cognitio est de rebus honorabilibus, & delectabilibus, & q̄ scientia superans se adiu-
Sententia uice in, aut propter confirmationem demonstrationis, aut propter nobili-
tatem subiecti, aut propter utrumq; sicut inuenimus in scientia de anima,
scilicet quia superat in his duobus alias scientias, præter scientiam Diuinam: necessarium est opinari q̄ scientia animæ antecedit alias scientias:
& ideo posuimus eam inter omnia quæ sita positione præcedenti.

Sententia
oēs scias
excedit in
nobilitate
subiecti,
& certitu-
de dem-
strationis,
excepta di
uina.

s o p h.

Videtur autem ad veritatē omnem cognitionem ipsius multū pro- E
ficere: maxime aut ad naturā: est enim tanquam principiū animalium.

Videtur autem cum ad omnem Veritatem cognitione eius magnopere
conferre: tum præcipue ad naturam: est enim quasi principiū animalium.

Et nos videmus etiam q̄ cognoscere eam adiuuat magno iu-
uamento in omni veritate: & maxime in natura: est enim quasi
principium animalium.

2. Cùm demonstrauit causam, propter quam debet esse hæc scientia magis honorabilis, & præcedens alias scientias nobilitate, incœpit etiam demonstrare utilitatem huius scientiæ, dicendo. Et nos videmus etiam q̄ cognitio, &c. Et intendit per omnem veritatē scientias speculatiuas, & intendit per hoc, quod dixit & maxime in natura, id est & maxime in scien-

*2.1. quod
dam.

tia Naturali. Deinde dedit causam, propter quam magis adiuuat Natu- ralem scientiam q̄ aliam, dicendo est enim * quasi principium animalium, i.

Docum.

Iuuamen-
tū scie-
tias iuenit
trib⁹ mo-
dis.

Idem. 12.

Meta. 36.

& 2. Cœli.

e. 61 vide

ft. 3. huius

c. 5. i sofo-

ligentes.

partium naturalium: & anima est principium animalium. Vnde necessaria est ut scire de anima sit necessarium in cognitione animalium, non tantum utile. Et debes scire q̄ iuuamentū scientiæ animæ ad alias scientias inuenitur tribus modis. Quorum unus est sūmum q̄ est pars illius scientiæ: immo nobilissima partium eius, sicut habet dispositionem cum scia-

Naturali. Animalia enim sunt nobilissima corporū generabilium, & cor-
ruptibilium. anima autē est nobilissimis omnibus, quæ sunt in animalibus.

Secundus est, quia dat pluribus scientijs plura principia: ut scientia Morali, s. regendi ciuitates, & Diuinæ. Moralis enim suscipit ab hac scientia ultimum finem hoīs, in eo q̄ est homo, & scientiæ suæ substantiæ, que sit.

Diuinus autem suscipit ab ea substantiam subiecti sui. hic enim declarabitur, qm̄ formæ abstractæ sunt *intelligentiæ, & alia multa de cognitione disponum consequentiū intelligentiam, in eo q̄ est intelligentiæ & intell's:

Tertius

A Tertius vero est commune iuuamentum: & est facere acquirere confirmationem in primis principijs. quoniam ex ea acquiritur cognitio causarum primarum propositionum, & cognitio alicuius per suam causam est magis firma, quam sui esse tantum.

Inquirimus autem considerare & cognoscere naturam ipsius & substantiam: postea quæcunq; accidentunt circa ipsam: quorum aliæ propriæ passiones animæ esse videntur: aliæ autem communes et animalibus propter illam inesse.

OPH. Quærimus autem spectare et cognoscere naturam eius et substantiam: deinde quæ circa ipsam accidentunt: quorum alia propria passiones animæ esse videntur: alia propter illam etiam animalibus inesse.

Et quæstum est scire naturam, & substantiam eius: postea autem omnia, quæ accident ei, & existimatum est quod horum accidentium quædam sunt passiones propriæ animæ, & quedam ac-

Bcidunt corpori propter animam.

3 Cum demonstrauit utilitatem huius scientiæ, incepit demonstrare intentionem suam dicendo. Et quæstum est, &c i. & illud, quod querendū est in hac Scientia, & perscrutandum, est scire animæ naturam, i. substantiam eius. deinde scire omnia contingentia ei: sicut est de alijs confideratis in Scientia Naturali. *Cognitio enim cuiuslibet generis, & speciei nō complebitur nisi per cognitionem substantiae illius speciei, & per cognitionem eorum, quæ contingunt ei, ut dictum est in Posterioribus analyticis. D d. & existimatum est, &c. i. accidentium autem contingentium animæ quedam sunt, ut existimatur, passiones, quæ appropriantur animæ, s. qm anima non indiget corpore in habendo has passiones, verbi gratia ut imaginatione per intellectum. quedam autem reputantur indigere corpore, & qm non cōplebuntur nisi per utrumq; s. anima, & corpore. Et hoc intendebat, cum dixit. & quedam contingunt corpori propter animam, & ha sunt passiones attributæ virtuti concupisibili, s. animæ, quæ desyde-

Crat, & fugit. Et induxit hanc diuisionem in accidentibus animæ: quoniam illud, quod est magis desideratum de passionibus animæ, est utrum possit esse de eius abstractum aliquid, aut non: quod impossibile est, nisi sit aliquid earum proprium animæ sine corpore. Et potest intendere per passiones proprias animæ, eas, quæ primitus existunt in anima, & secundo in corpore: ut sensus, & imaginatio. & intendit per alias, eas, quæ existunt in anima propter corpus, ut somnum, & vigilias. & sic comprehendit in hoc sermone omnia, quæ contingunt animæ, & attribuuntur ei.

*Cognitio cuiuslibet gnis, et spe cieis ei⁹ nō cōpletñti per cognitionē sub statiq; illi⁹ spēi p co gitationē eoꝝ, q̄ cō tingūt ei. Idē. i. Pos. t.c. 43.

Illud, qd magis dsi deratū est de passio nib⁹ aīc ē vtrū d ej⁹ possit esse aliqd ab stractū, vñ nō. idē in fta. cū. 12.

Omnino autem & penitus difficillimorum est, accipere aliquā fidem de ipsa: cum enim sit quæstio cōis, & multis alijs: dico autem eam quæ est circa substantiam, & eam quæ quid est, fortassis alieni videbitur vna quedam methodus esse de omnibus, de quib⁹ volumus cognoscere substantiam, sicut & eorum quæ sunt secun-

De Anima

dum accidens proprietatum, demonstrationem: Quare quærendū D
vtiq̄ erit methodum istam.

¶ P H. Verum usquequaq; difficillimum est aliquam de ea fidem cōsequi:
cum enim illa questio communis sit etiam alijs compluribus, intelligo
autem eam quæ circa substantiam versatur & ipsum Quid est, fortiaſſe
se putauerit quispiam vñan̄ esse methodum in ys omnibus, de quibus
volumus cognoscere substantiam, vt etiam proprietatum eorum quæ ex
accidenti sunt, demonstrationem: quare quæreda fuerit hac methodus.

Et valde est difficile, & graue inuenire aliquid firmum in esse
eius ex hac perscrutatione. Quoniam hęc perscrutatio, quia est cō
munis alijs multis modis, scilicet perscrutatio de substantia eius,
& de ea quid sit, necesse est existimari q̄ via in omnib⁹ rebus, qua
rum substantiam volumus cognoscere sit eadem: quemadmodum
via demonstrationis in passionibus contingentibus substantiæ est E
eadem. quapropter necesse est hanc viam declarare.

4 Cū demonstrauit q̄ quærenda in hac scientia sunt principia duorum
generum, quorum vnum est scire substantiam animæ, & aliud est scire ea,
quæ contingunt substantiæ, incepit primo demonstrare ea, p̄p quæ est dif
fīcile scire substantiam eius: & est difficultas cognitionis viæ & regulæ, ex
qua pōt̄ quis inuenire suā definitionē. Et dixit. Et valde est difficile, &c.
idest & valde est difficile in cognitione definitionis animæ habete regu
lam, & viā, ex qua possum⁹ scire definitionē veram, i. viam inducentē nos
ad suā definitionem perfecte. qm̄ si talem regulam habuerimus, tunc fa
cile erit cognoscere definitionē animæ. Deinde incepit demonstrare mo
dum, p̄p quem difficile est inuenire talem viā, & dare dubitationes, quæ
contingunt p̄p hanc difficultatē, & dixit. Qm̄ hęc perscrutatio, quia est
cōis, &c. i. & causa huius difficultatis est: qm̄ hęc perscrutatio de aīa, quæ
est quærere cognitionē substantiæ eius, quæ est cōis ei, & oībus rebus, qua
rum substantia est quærenda, pōt̄ quis dicere q̄ via, qua vñt peruenimus F
ad cognoscendū definitiones rerū, eadem est in quærendo cognitionem
substantiæ eius, & aliarū substantiarum omniū rerū quærendarū. Et dat
rationē super hoc, dicendo, qm̄ quemadmodum via, qua sit demonstratio
super passiones, quæ contingunt rebus, est eadem via in anima, & in alijs,
ita est in via cognitionis substantiæ: vnde necesse est scire istam viam, quæ
sit, quod est valde difficile. Et, cū narrauit difficultatē contingentē di
centi q̄ ista via est eadem, qm̄ quærendum est ab eo scire illam viam, quæ
sit, incepit demonstrare difficultatē cōtingentē dicēti q̄ ista via nō ē eadē.

Si aut̄ non est vna quædam & cōis methodus de eo quodquid
est, amplius difficultius ē negociari: oportebit enim accipere circa
vnumquodq; quis modus: cum autem manifestum fuerit vtrum
demonstratio aliqua sit, aut diuisio, aut aliqua alia methodus, ad
huc

Liber Primus

3

A **huc** multas habet dubitationes & errores, ex quibus oportet querere: alia enim aliorum principia, sicut numerorum & planorum.

O P H. Sin autem non vna sit & cōis methodus de ipso Quid est, longe difficultior sit pertractatio: oportebit enim inuenire in unoquoq; , quis modulus. Vbi autem manifestum fuerit, vtrum sit demonstratio, vel diuisio, vel etiam alia quādam methodus, adhuc multæ sunt quæstiones & errores ex quibus oporteat querere: alia enim aliorum principia sunt, veluti numerorum & planorum.

Si autem ista via non fuerit eadem, & cōis tunc erit magis difficile illud, quod quæsitum est. necessariam enim erit inuenire aliquam viam in vnaquaq; rerum, & scire illam viam, quæ sit. Et, si fuerit declaratum vtrum sit demonstratio, aut diuisio, aut alia via, post remanebunt plures dubitationes in eis, ex quibus debemus B querere. principia enim rerum diuersarū sunt diuersa, verbi gratia principia numerorum, & superficierum.

I Intendit, & si hæc via, qua imus in inueniendo definitiones rerū, & cognoscendo substantias earū, non fuit eadem, & cōis omnibus rebus, quārum definitiones sunt quærendæ, sed plures vna, tunc illud, quod quæsitū est de cognitione substantiæ aīæ, magis erit difficile. necessariū est enim tunc scire primitus in vnaquaq; rerū, quarū definitio est cognoscenda per aliquam viam propriam illis rebus, quarū substantiæ sunt cognoscendæ.

De mō ve
nādi defi
nitionē iiii
rium est nobis post scire illā viam, quæ sit: vtrum demonstratio, vt dice
bat Hippocrates: aut diuisio, vt Plato dixit: aut alia via, vt via cōpositio
nis, quā Aristotle. dedit in Posterioribus. &, cùm hoc fuerit declaratum, re
manebunt post multæ dubitationes, & loca erroris in reb⁹, ex quibus, op̄z vide ēt 6.

quærere cognitionē definitionū rerum. necessæ est enim cum cognitione
istius viæ scire p̄cipia p̄pria cui libet generi generū speculādorū. Prin
cipia enim terū diuersarū genere sunt diuersa. vnde cognitione isti⁹ viæ nō
sufficit in scire defiōnes rerū, nisi scita fuerint principia propria illis rebus
p̄prij. *nā defiōnes nō cōponunt nisi ex principijs proprijs, q̄ sunt in re.

C Primum autem fortassis necessarium est diuidere in quo gene
rum, & quid sit. Dico autem vtrum hoc aliquid & substātia, aut
qualitas, aut quantitas, aut etiam quoddam aliud diuisorūn præ
dicamentorum: adhuc autem vtrum eorum quæ sunt in potētia,
aut magis entelechia quādam, differt enim non aliquid parum.

Principio fortè necessarium fuerit explicare, quo in genere sit, &
quid sit: vtrum inquam hoc aliquid & substātia, an quale aut quan
tum, an ēt aliud quidpiam de expositis prædicamētis. adhac, vtris corū
quæ in potētia sunt, an potius entelechia quāda: interest enim non parum.

Op̄o
ne Arist.
Met. cōf. 1.
Principia
terū diuer
sa q̄d quo
sit intelli
gēd. vide
12. Mera
cōf. 22.

Defiōnes
non cōpo
nunt n̄ si
ex princ
ipijs q̄ sūt

in re. vide

confise. 1.

Phy. & 2.

vtrō

bīc; 28.c.

De Anima

Et dignū est & rectum ut primo determinemus in quo genere D
existit, & quid est, scilicet vtrum sit hoc & substantia, aut quale,
aut quantum, aut aliud prædicamentorum, quæ sunt determina
ta à nobis. Et amplius, vtrum sit ens in potentia, aut est dignior ut
sit aliqua endelechia: qm hæc duo non parum differunt.

Cum demonstrauit difficultatem contingentem ei, qui voluerit definire
animam, incepit demonstrare ea, quæ primo perscrutāda sunt ab eo, qui
& actū sūt voluerit scire definitionem suam perfectam veram. Et dixit. Et dignū
drię valde est, &c. id est necessarium est volenti scire definitionem suam scire primo
oppositum, in quo genere decem generum continetur, virtū in substantia, aut in qua
cōtingētes litate, aut in quantitate, aut in alijs. Deinde, cūm sciuerit genus, in quo
naturis. Idē collocatur, neceſſe est ei scire vtrum sit in illo genere fm potētiā : aut sit
12. Met. t. in eo fm q̄ est endelechia, s. in actu. Differētia enim inter hæc duo est in
c. z. & cō. 26. & 8. gna, s. opinari q̄ est in aliquo prædicamentorum, si non erit determinatū
met. 15. 7. hac determinatione. *potentia enim & actus sunt dñiæ, quæ contingunt
met. c. 31. omnibus prædicamentis: & sunt valde oppositæ. E

6. & 5. Phy. cō. 9. & 5. meta. 14. Considerandum autem & si partibilis sit, aut impartibilis. &
vtrum sit similis speciei omnis anima, aut non. si autem non sit si
milis speciei, vtrum specie differant aut genere. Nunc quidē enim
didentes & querētes de anima, de humana vident solū intēdere.

SOPH. Considerandum etiam nūm partibilis, an impartibilis sit. & vtrū
eiusdem speciei omnis sit anima, an non. si vero non eiusdem speciei, vtrū
specie differant an genere. Iam enim qui de anima disputatione, & qua
runt, de humana sola videntur considerare.

Amplius autem considerandum est vtrum sit diuisibilis, aut
non: & vtrum omnes animæ vniuersentur in specie, aut non. Et, si
non conueniunt, vtrum differant in specie, aut in genere. nos autē
inuenimus omnes loquentes, & perscrutantes de anima q̄ non vi
dentur considerare nisi tantum de anima hominis. F

7. Cūm incēpit numerare q̄ones perscrutandas ab eo, qui vult considerare
Plato pō- de anima, & demonstrauit primo q̄ substantia eius est quærenda, in
fuit virtu- cōceptu primo post hoc, & dixit. Amplius considerandum est vtrum sit diuisibilis, i. fm subiectum, aut non diuisibilis per di
tē rōnālē concupiscibilis in corde, & naturalis, s. nutritiua in hepate. Aristo, aut opī-
cerebro, & nālē in hepate: naſ eas esse vnam subiecto, & plures fm virtutes. D. d. & vtrum oēs ani-
sēd Atist. mæ, &c. id est, & considerandum est post vtrum aīa est eadem in specie in
opīna q̄ omnibus animatis, verbigratia anima hominis, & equi: aut sunt diuersæ.
tant idem subto, & plures fm q̄ sint diuersæ in specie, vtrum illa diuersitas sit in specie tantum, & tñ cō-
virtutes. uenient in genere: aut illa diuersitas sit in vtroque. dimittere enim hanc
perscrutationem est causa, pp quam Antiqui non considerauerunt nisi
tantū

F

7

Idēcō. 7.
& 74. cō
sug. prie
cāuīcō d
opīnōne
Arist. v
ē inſra in
hoc 1. cō.
§ 9. & 90.
& 92. & 93.

93.

A tantū de anima hōis: existimando q̄ consyderatio de hoc sit cōsyderatio de aīa simp̄t. Et hoc est verum, si aīe esent eōdē in specie: modo aut, quia sunt diuersē, necesse est consyderare si conueniant in genere: qm̄ tūc debet in sollicitari primo circa definitionē illius generis, deinde post circa ea, quā appropriantur vniūcūq; animae: sicut fecit Arist. & indifferenter siue illud genus fuerit prædicatum vniuoce, aut sūi prius, & posterius: sicut est in definitione, quam post inducit de anima.

Formidandum autem quatenus nō lateat utrum vna ratio ipsius est, sicut animalis: aut fīm vnuquodq; altera, ut equi, canis, hominis, dei. quod animal autem vle, aut nihil est, aut posterius: simili-
ter autem & si aliquod commune aliud prædicetur.

Cæterū cauendū est ne nos lateat, utrū eius vna sit ratio, ut animalis: an in unoquog; diuersa: ut equi, canis, hoīs, Dei. Aut aut vniuersale, aut nihil est, aut posterius. similiter et si aliud quipiam cōp̄ dicetur.

B Etoportet nos præseruare ne ignoremus utrum definitio eius sit eadē, ut definitio viui: aut sit alia in quolibet, verbi gratia definitio equi, & canis, & hoīs, & dei. Viuum autem vle, aut nihil est, aut est postremum. sīr etiā & si est hic aliud, de quo prædicat vle.

8. Cūm narrauit q̄ necesse est dñm huiusartis ponere suam consyderationem in aīa vniuersali, incēpit demonstrare q̄, cūm quāsuerit definitio aīe vle, oportet non ignorare utrum illa definitio sit de numero definitionū generum, aut de numero definitionū specierum, sicut ignorauerūt Antiqui. Edixit. Et oportet nos præseruare, cūm quāsuerit eandem definitionem vle ei, ne ignoremus utrū vniuersalitas illius definitionis in oībus animalibus sit sicut vniuersalitas animalis in oīb⁹ suis speciebus: aut sicut vniuersalitas definitionis hoīs, & definitionis equi in omnibus suis individuis. qm̄, cūm hoc fuerit cōsyderatum, non cōtinget nobis, cūm locuti fuerimus de aīa hominis, ut existimemus nos loqui de omni anima: sicut contingit Platon. D.d. Viuum autem vniuersale, &c.

C Demorstratur per hoc q̄ ipse non opinatur q̄ definitiones generū, & species rerum sint definitiones rerum vniuersalium existentium extra animā: sed sunt definitiones rerū particularium extra intellectū: sed intellectus ē, qui facit in eis vniuersalitatem. Et quasi dicit & non attribuitur esse de definitionum speciebus & generibus, ita q̄ illæ res vles sint existentes extra intellectum. viuum enim vle, aut nihil est oīno, aut esse ei⁹ est posterius ab esse rerum sensibiliū: si est aliquid vle ens per se. Et dixit hoc, quia apparet hic q̄ definitiones sunt de istis rebus sensibiliibus existentibus extra intellectum: & tunc aut non sunt res vles existentes per se, vt Plato dicebat: aut, si sunt, esse earum non est necessarium in intelligendo substantias rerum sensibiliū. & quasi dicit q̄ non curat in hoc loco quomodo cunq; sit, cūm apparet q̄ istæ definitiones nō sunt nisi in reb⁹ particularibus existentibus extra aīam: sed qd̄ apparet hic, et q̄ aut nō sunt oīno, aut si sunt, posterium sunt, i. sunt posteriores à rebus sensibiliibus. qm̄, si præcederent

Docum.
Artif. non
opinat q̄
definitiones
generū, &
spēz sunt
definitiones
reū vle uni
existentiū
extra animā: sed in
tel's ē q̄ fa
ci vltacē
in eis. vide
12. met.c.
4. 27. &
2.hui⁹ cō.
& 3. hui⁹.
c. 18. & 1.
met. 6. &
26. & 27.
c. & 3. me
ta.c. 20. &
12. meta.
14. & 28.
& 7. met.
57. & 10.
meta.c. 6.
Vide pro
hoc c. 20.
7.met.

D^e Anima

tas, ita q̄ essent causæ earum, non possemus intelligere substantias rerum sensibilium, nisi postq̄ habuissimus fidē sui esse: sicut est dispositio de alijs causis rerum existentibus in eis, sc. forma, & materia.

Amplius autem si nō multæ anime, sed partes, vtrum oportet prius querere totam animam, aut partes: difficile autē & harum determinare quales aptæ natæ alteræ ad inuicem esse.

SOPH. Præterea si non multæ sint anime, sed partes, vtrum oporteat querere prius totam animam an partes: Quin harum etiam quænam inter se diuersæ sint, explicare difficile est.

Et ēt, si aīx nō fuerint multæ, sed sūm partes, vtrū est quærendū primo de aīa sūm totū, aut de partibus suis. Et quod est valde difficile ad distinguendū, est, que earū differūt ab inuicē sūm naturam.

9 Dicit & ēt cū declaratū fuerit q̄ aīx non sunt plures sūm subiectū, sed sūm partes, tñ qđē subiecto, oportet pscrutari vtrū debamus ponere principiū cōsiderationis primo de tota aīa, deinde postea de suis partib⁹: aut primo debemus cōsiderare de partibus aīx, anteq̄ de anima sūm totū, in eo quod est aīa. D.d. Et quod est valde difficile, &c. i. & cū posuerimus eam quasdam p̄tes aīx ē manifesta & iter q̄fida latens. E

Et vtrum oportet querere prius partes aut opera ipsarum, ut intelligere aut intellectum, et sensibile aut sensituum: sīt autē & in alijs. Si autē opera prius, iterū vtiq̄ dubitabit alijs, si obiecta horū prius querendū, sicut sensibile, sensituo: & intelligibile, intellectuo.

SOPH. Et vtrū partes oporteat querere prius, an earū opera, ut intelligere, an intellectū, & sentire an sensituum: pariter ēt in alijs. Sin prius opera, rursus querat quisi p̄ia, an earū opposita prius sint exquirenda, ut sensible prius quam sensituum, & intelligibile priusquam intellectuum. F

Et vtrū pscrutandū est prius de partib⁹ aut de suis actionibus: v.g. vtrū pri⁹ de intelligere aut de intellectu, aut de sentire aut de sensu, et sic de sīlīb⁹. Et, si prius pscrutādū ē de actionib⁹, pōt hō dubitare vtrū ē pscrutādū de sensato an sensu, & de intellectu an intellectu.

10 Cū incēpit numerare dubitationes, que cōtingūt in ordinatione per scrutationis de anima, & dixit prius, vtrū sit cōsiderandū de anima vīlī, aut particulari, incēpit modo querere, cū considerauimus de partibus, vtrū sit incipiendū de eis, & post de suis actionibus, aut ecōuerso. Et dixit. Et vtrū pscrutandū est prius, &c. & eius sermo est intelligibilis p se. D.d. Et, si prius pscrutandū est de actionibus, pōt homo dubitare, &c. i. & si declaratū fuerit q̄ oportet nos prius querere de actionibus, dubitabit hō in hoc vtrū debeat incipere a sensato an sensum, & ab intellectu ante intellectum: aut ecōtrario. Et dubitabit ī talib⁹: q̄a oportet nos ire de eis, q̄ sunt magis nota

Liber Primus.

5

A nota apud nos, ad ea, quæ sunt latentiora apud nos. & in hoc differunt scie
næ. * Scientiarum enim in quibusdam ea, quæ sunt magis nota apud nos
sunt præcedentia, ut in Mathematicis: & in quibusdam econtrario, ut in
quibusdam, quæ continentur in Scientia Naturali.

In Mathe
maticis ea
de sunt no
ta nobis

& naturæ:
ecclita in
Naturali
bus. Idem

1. Ph. c. 2.
&. 7. Met.
c. 10. & 3.

Cœ. 61. ui
de etiâ. 2.
Met-com.
16.

Videtur autem non solum quod quid est cognoscere, utile esse ad
cognoscendum causas accidentium in substantijs: sicut in mathe-
matis quid rectum, & quid obliquum, & quid linea, & quid pla-
num: ad cognoscendum quo rectis trianguli anguli sunt æquales,
sed è conuerso, accidentia conferunt magnam partem ad cognoscen-
dum quod quid est: cum enim habeamus tradere fīmphantasiā
de accidentibus, aut omnibus, aut pluribus, tunc & de substantia
habebimus dicere aliquid optime: Omnis enim demonstrationis
principium est quod quid est. Quare fīm quascunq; diffinitiones
non cōtingit accidentia cognoscere, sed neq; de ipsis imaginari fa-
cile, manifestum est q; dialecticē dictæ sunt & vane omnes.

s o r h. Videtur autem nō solum ipsis Quid est cognitio utilis esse ad consi-
derandas causas eorum quæ substantijs accidentunt, ut in Mathematicis,
quid rectum, & quid curuum, aut quid linea & planum, ad spectan-
dum quo rectis trianguli sint æquales, sed contrâ etiam, acci-
dentiæ magnam partem conferunt ad percipiendum ipsum Quid est.
Cum enim statuere possumus ex phantasia, de accidentibus, aut omni-
bus, aut plurimis, tu quoq; de substantia, aliquid asserere quām optime
poterimus: omnis enī demonstrationis principiū est ipsum Quid est. Qua-
re ex quibuscumq; definitionibus non contingit ut accidentia cognoscantur, immo ne coniugere quidem de eis est facile, perspicuum est omnes dia-
lecticē & inaniter esse traditas.

11. Et videtur q; hoc non solummodo est utile, scilicet scire quid
C sit aliquid, in sciendo causas accidentium substantiarū, verbi gra-
tia in Mathematicis, quoniam scire quid est rectum, & curuum,
& quid est linea. & quid est superficies, est utile in cognoscendo an-
gulos trianguli quo angulis rectis sunt æquales: sed etiam econ-
uerso, scilicet q; accidentia adiuuant maxime in sciendo quid est
aliquid. Quoniam, cùm declarauerimus aliquid secundum viam
imaginationis in omnibus accidentibus, aut in pluribus corum,
tunc dicemus etiam de substantia meliorem sermonem. nā quid
est aliquid est principium omnis demonstrationis. Et quod fue-
rit ex definitionibus, per quod non preparatur cognitio acciden-
tium, neq; intelligitur aliquid ex eis facile, manifestum q; nō sunt
nisi verba sine certitudine.

Cum

De Anima

11 Cùm dubitauit à quo debet incipere dominus istius artis, vtrum à posterioribus ad præcedentia, aut econuerso, incepit notificare q̄ vtraque via est communis in scientijs, & in vsu earum: quoniam, quamuis sit magis famosum ire de præcedentibus ad posteriora, tamen aliquādō ibitur de posterioribus ad præcedentia. Et dixit. Et videtur, &c. id est & videtur q̄ sola cognitio substantię rei non sit principium cognitionis accidentiū eius: ut contingit in Mathematicis. Scire enim quid est linea, & quid est rectum, & quid est curuuni, & quid est superficies in Geometria est principium cognitionis angulorum trianguli, s. quot angulis rectis sunt æquales: sed etiam econuerso, s. q̄ scire plura posteriora est principium ad sciendum antecedentia, & sermo eius in hoc est intelligibilis per se. Et, cùm demonstrauit q̄ scire posteriora aliquando est principium ad sciendum antecedentia, incepit notificare q̄ hoc non accedit omnibus accidentibus contingentibus rei, s. vt sint principium cognitionis rerum antecedentium s. substantiæ, & dixit. Quoniam, cùm declarauerimus aliquid secundum viam, &c. id est & non est possibile vt tale contingat, s. ire à cognitione accidentium ad cognitionem substantiæ, nisi, quando accidēta rei fuerint cognita à nobis secundum viam imaginationis, i. accidentia, quæ manifesta sunt existere in re, & quæ sunt in loco eius, s. accidentia essentialia propinqua, aut omnia, aut plura, & quasi dicat, & non præparatur nobis cognitionis substantiæ per cognitionem accidentium, nisi cùm scierimus accidentia propinqua essentialia, aut omnia, aut plura, tunc enim contingit vt inducamus meliorem definitionem substantiæ. Deinde d. nam quid est aliquid est principium omnis demonstrationis. & hoc respondet ei, à quo incepit sermonem, s. q̄ cognitionis definitionis est utilis in cognitione accidentium. D. incepit declarare q̄ hoc contingit omni definitioni: & Ois definitio, p. quā q̄' omnis definitio, per quam non cognoscuntur accidentia non dicitur nō cognoscere, nisi æquiuoce: aut quia in ea collocatur aliquid falsū: aut quia scunt acci' componitur ex causis remotis, aut accidentalibus, & dixit. Et quod fuerit dēta, non ex definitionibus, &c. i. & sermo eius in hoc est manifestus per se.

Ois definitio, p. quā
nō cognoscere, nisi æquiuoce:
scunt acci'

Dubitatem autem habent & passiones animę, vtrum communes sint omnes & habentis, an sit & aliqua anima, propria ipsius: hoc enim accipere quidem necessarium est, non autem leue, videtur autem plurimorum nullum sine corpore pati nec face re, vt irasci, confidere, desiderare, & omnino sentire: maxime autem & tem assimilatur proprio intelligere, si autem & hoc phantasias que-
dam, aut non sine phantasia, non contingit utique nec hoc sine corpore esse.

s o r H.

Est etiam de anima passionibus questio, vtrum sint omnes communes eius quoque quod illam habeat, an sit aliqua etiam anima, quae sit eius propria: quod sane sumere necessarium est, sed tamen non facile, videtur autem plurima neq; pati, neq; agere sine corpore, vt irasci, con-

fidere,

A fidere, cupere, deniq; sentire. maxime autem simile proprio est in intelligere. Quod si hoc etiam phantasia quædam sit, aut non sine phantasia, ne ipsum quidem sine corpore esse posit.

Et est dubium de passionibus animæ, vtrum omnes sint communes, & sint cum hoc ei, in quo sunt, aut quædam etiam approprientur animæ. hoc enim necessarium est scire, sed non est facile. Et nos videmus q; plures earum impossibile est vt sint neq; actio neq; passio extra corpus: verbi gratia iracundia, & desyderium, & audacia, & vniuersaliter sentire. Quod autem videtur propriū ei est intelligere. Sed, si hoc etiam est imaginatio, aut non potest eē sine imaginatione, impossibile est vt sit neq; ē hoc extra corpus.

T 2 Cūm numerauit ea, quæ querenda sunt in hac scientia, incepit etiam dicere quoddam perutile, & q; animæ est multum desyderatum: & est vtrum omnes actiones, & passiones animæ non inueniantur nisi per communicationem corporis, & sunt cum hoc actiones, & passiones in rebus existentibus in corpore: aut inuenitur in eis aliquid habens communicationem cum corpore, neq; indiget in actione, aut passione propria aliquo existente in corpore. manifestum est enim q; plures earum habent cōicationem cum corpore: sed est dubium, sicut dicit, de intelligere. Et dixit vtrum omnes sint cōes, &c. idest vtrum omnes actiones, & passiones eius habeant cōicationem cum corpore; & sint cum hoc actiones, aut passiones in rebus existentibus in corpore. Et hoc intendebat, cūm dixit. & sint cū hoce i, in quo sunt. i. communicantes cum corpore, & existentes in eo, q; est in corpore. Et possibile est vt aliquod non cōicans corpori sit existens in rebus existentibus in corpore: & possibile est vt actio alicuius non cōcantus corpori sit non existens in aliquo eorum, quæ sunt in corpore. Et ista perscrutatio de anima est valde perutile: & est necessaria in scendo qualitatem abstractionis animæ. & hoc debemus ponere in directo oculoruin nostrorum. Et ideo dixit, hoc enim necessarium est scire.

C Hoc autem, quod dixit, q; plures passionum animæ videntur habere communicationem cum corpore, & q; illæ partes animæ, quæ habent illas passiones, constituuntur per corpus, vt iracundia, & desyderium, manifestū ē per se: & maxime in passionibus attributis animæ concupiscibili, secundū q; post dabimus rationem: & postea in passionibus sensus: quamuis magis lateat in eis. in primo enim instrumento sensus non appetit passio manifesta apud sentire, sicut appetit in iracundia & verecundia, & in alijs passionibus. intelligere autem valde latet, & multam habet dubitationem. estimatum est enim q; passio eius propria nullam habet communicationem cum corpore: sed, sicut dixit, si intelligere fuerit imaginari, aut habuerit communicationem cum imaginari, tunc possibile est vt sit extra corpus, idest vt sit extra aliquid existens in corpore. Et dixit hoc, quia de unaquaq; istatum virtutum sunt, sicut diximus, duæ questiones.

In ha. 14.

Tertio de
aia t.c. 39

Quarum

De Anima

Quarum vna est, vtrum sit possibile vt actio earum habeat communica- D.
tionem cum corpore, aut non. Postea, si non habeat communicationem
cum corpore, vtrum actio earum sit per res, & in rebus communicatis
corpori, aut est de eis aliquid non communicans omnino. Et ideo dixit
Quod autem videtur proprium ei est intelligere, &c. i. quod autem v est
passio, aut actio animae sine indigentia instrumenti corporalis, est intelligere.
sed, si hoc fuerit imaginatio, aut cum imaginatione, impossibile est
vt ista actio sit extra aliquid habens communicationem cum corpore:

Documen- quamvis intellectus nullam habeat communicationem cum eo. Et hec
tuni. est sententia eius in intellectu materiali. s. q. est abstractus a corpore, & q. impossumibile est vt intelligat aliquid sine imaginatione. Et non intendit

Occurrit- per hoc, hoc, quod apparet ex hoc sermone superficietenuis, s. q. intelligere
tacit ob- non sit nisi cum imaginatione: tunc enim intellectus materialis erit gene-
iectioni. rabilis, & corruptibilis, sicut intellectus Alex. ab eo, & sermo eius est intellectus per se: sed debet obseruare hoc, quod diximus.

Si quid igitur animae operum aut passionum proprium, con-
tinget ut ipse ipsam separari: si vero nullum est proprium, non erit E
ut separabilis: sed sicut recto in quantum rectum, multa acci-
dunt, vt tangere aeneam spharam secundum punctum: non tam
tanget, ab hoc separatum rectum, inseparabile enim, siquidem sem-
per cum quodam corpore est.

20 PH. Ergo si operum aut passionum animae aliquid eius sit proprium, fieri posset vt separetur: si uero nihil est proprium eius, non fuerit separabilis. Sed quemadmodum recto quatenus rectum, multa accidunt, vt
tangere aeneam spharam puncto, non tamen tanget hoc, separatum re-
ctum: inseparabile enim est, siquidem semper cum corpore aliquo est.

Dicamus igitur q. si aliqua actionum, aut passionum animae
sit propria sibi, possibile est vt sit abstracta. Et, si nihil est ei pro-
prium, impossibile est vt sit abstracta. sed ita est de hoc, sicut est
de recto. quoniam, secundum q. est rectum, accidit ei plura. ver-
bi gratia vt contingat spharam cupri in uno puncto: sed tamen
rectitudo impossibile est vt sit abstracta per se, cum semper sit cu- F
aliquo corpore.

33 Cum demonstrauit q. quærendum est prius vtrum aliqua actionum,
aut passionum animae sit extra corpus: &, si fuerit, vtrum est cum eo, q. est
extra corpus, & extra omne existens in corpore: incepit demonstrare hic
q., si fuerit aliqua passio animae propria, i. sine corpore, possibile est vt sit
abstracta, ita q. illa passio, aut actio non sit in rebus existentibus in corpo-
re. &, si non habuerit aliquam actionem propriam, impossibile est vt
sit abstracta: cum actio eius sit in rebus existentibus in corpore. Et dixit.
Dicamus igitur, &c. id est q., si aliqua actionum, & passionum animae no-
n adiget instrumento corporali, possibile est vt illa actio, aut passio sit ab-
stracta.

A stracta. quoniam, si non est in rebus existentibus in corpore, necesse est ut sit abstracta. & si est in rebus existentibus in corpore, necesse est ut sit non abstracta. Verbi gratia quod, si intelligere fuerit sine instrumento corporali, & non fuerit existens in rebus existentibus in corpore, verbi gratia ut est intelligere intentiones imaginabiles, necesse est ut sit aetio semper eterna, & abstracta. & si impossibile est ut sit sine imaginatione, tunc actionis eius erit non abstracta a corpore: quamvis intellectus sit abstractus ab eo. Et est manifestum, sicut dicit Themistius, quod propositiones hypotheticæ continuatuae, in quibus est consequens possibile esse cum antecedente, necesse est semper ut destruamus antecedens, & concludamus oppositum consequentis, econtrario dispositioni propositionum, quarum consequens sequitur antecedens necessarium. & ideo nullum impossibile contingit Aristoteles in quantum destruxit antecedens. v.g. quod si hoc visibile est animal, possibile est ut sit homo: sed non est animal: ergo impossibile est ut sit homo. Deinde dicitur ita est de hoc, sicut est de recto. i.e. si anima non habet actionem propriam, tunc passiones, quae attribuuntur ei, erunt sicut plures res, quae attribuuntur rebus existentibus in materia, in quantum contingit eis quod sint in materia, non in quantum sunt abstractæ a materia. v.g. contactus verus, quem habet linea cum sphera. hoc enim inuenitur extra animam, in quantum linea est in corpore, & figura sphærica in corpore. verbi gratia in quantum linea est in ligno, & sphæricum in cupo, impossibile est enim ut contingat linea sphæram, in quantum virtus earum est abstracta a materia, nisi contactus sit mathematicus non naturalis.

Documē-
ū ex The-
matio.

De hoc vi
de. 5. Ph.
cō. 22. &
30. &c. 1. cō.
li. 32. &c. 3.
Met. cō. 8.
& 1. de ge-
nera. 44.

B huius est actionem propriam, tunc passiones, quae attribuuntur ei, erunt sicut plures res, quae attribuuntur rebus existentibus in materia, in quantum contingit eis quod sint in materia, non in quantum sunt abstractæ a materia. v.g. contactus verus, quem habet linea cum sphera. hoc enim inuenitur extra animam, in quantum linea est in corpore, & figura sphærica in corpore. verbi gratia in quantum linea est in ligno, & sphæricum in cupo, impossibile est enim ut contingat linea sphæram, in quantum virtus earum est abstracta a materia, nisi contactus sit mathematicus non naturalis.

C Videntur autem animæ passiones omnes cum corpore esse: ira, mansuetudo, timor, misericordia, confidentia, adhuc gaudium, & amare, & odire, simul enim his patitur aliquid corpus. Indicat autem hoc, aliquando a duris quidem & manifestis passionibus concidentibus, nihil exacerbari aut timere, aliquando autem et paruis & debilibus moueri, cum accendatur corpus, & si sic se habeat sicut cum irascitur. adhuc autem magis hoc manifestum: nullo enim terribili imminentia, in passionibus fiunt his alicuius timetis, si autem sic se habet, manifestum quoniam passiones rationes in materia sunt.

D O P H . Videntur etiam animæ passiones omnes esse cum corpore: ira, mansuetudo, metus, misericordia, fiducia, ad hanc gaudium, & amare, & odire: nam vero cum his patitur aliquid corpus: quod ex eo indicatur, quod interdum cum graues, ac non obscuri casus accidentunt, nihil irritamur, aut timemus: interdum vero vel ab exiguis & obscuris communemur, cum turget corpus, & perinde affectum est, atque cum irascitur: quod hinc etiam longe manifestius est: nulla enim re terribili accidente, in passionibus sumus eius qui timet. quod si ita est, constat est passiones

De Anima

passiones rationes esse materiales.

Et videtur etiam q̄ omnes passiones animæ sunt in corpore, vt iracundia, & gratia, & timor, & pietas, & audacia, & gaudium, & tristitia, & odium, & amor. corpus enim patitur cum ipsis. Et signum eius est, quoniam forte sunt passiones fortes, & apparates, & non accidit ex eis homini, neq; iracundia, neq; timor: & forte passiones parvæ, & debiles mouebunt ipsum, quando corpus fuerit paratum. Et magis manifestum est q̄ videmus q̄ quidam homines sunt valde timorosi, quamvis nihil timoris accidat eis. unde manifestū est q̄ passiones animæ sunt intentiones in materia.

14 Cū narravit q̄ plures passiones, & actiones animæ videntur habere communicationem cum corpore, incepit hic notificare genus, in quo apparet hoc manifeste, & dixit. Et videtur etiam q̄ omnes, &c & intendit q̄ passiones animæ dispositiones attributas virtuti concupiscibili. Deinde d. corpus enim patitur cum ipsis. i. appetet in eo alteratio, & transmutatio.

Ois passio
facta cum
alteratio
& transmu
tatione est
in corpore
necessario, aut virtutis in corpore. &, cūm hæc propositio fuit vera: & etiam q̄ omnia accidentia animæ concupiscibilis sunt cum transmutatione: cōcludetur necessario q̄ hæc anima aut est corpus, aut virtus in corpore. Sed, quia propositio maior est manifesta, minor vero latet aliquātulum, cūm sit possibile, vt accidentia passiones, ex quibus corpus non patitur apud sensum, incepit declarare hoc alio modo, & dixit. Et signum ei⁹ Aīa. 57. & 3. de Aīa. est, quoniam forte, &c. i. & signum, q̄ ista vtitur corpore, quasi instrumento, & q̄ corpus patitur ab eis. &, si non patitur apud sensum est, quoniam actionis eius differt secundum diuersitatem dispositionum corporis. accidentia enim homini multa, quæ innata sunt mouere motu fortis: & non mouet ipsum nisi debiliter. Verbi gratia quod accidit homini aliquod timorosum, aut aliquid prouocans iram & non mouetur ab eis nisi modicum aut econverso qñ corpus fuerit paratum, sicut dixit: & fuerit ita paratum sicut est iratus. iratus enim mouebitur facile valde ex re modica prouocante iram. Et magis manifestum est, sicut dicit, quia nos videimus multis hominibus timere sine aliquo timoroso. & omnia ista significant q̄ ista actio non sit absq; corpore. Deinde d. manifestum est q̄ passiones, &c. i. manifestum est igitur q̄ formæ, prouenientes in ista anima apud passionem & motum, sunt formæ in materia.

Quare termini tales, vt irasci, motus quidam talis corporis, aut partis, aut potentie, ab hoc, gratia huius: & propter hæc iam phisi est considerare de anima aut omni aut huiusmodi.

807 H. Quare definitiones quoq; tales. Verbi causa irasci, motus quidam est talis corporis, aut partis, aut potentie, ab hoc, gratia huius. Quam demum ob rem ad naturalem spectat considerare de aīa, vel oī, vel tali.

Quapropter definitiones debent esse ita: quoniam ira est motus

Athus alicuius partis istius corporis, aut alicuius virtutis eius, à tali, & propter tale. Et ideo consyderatio de anima, aut de omni, aut de hac, est Naturalis.

I Dicit. &c. cùm declaratum fuerit q̄ istæ passiones sunt formæ materiales, necesse est vt in definitionibus earum appareat materia, & motus, qua sequuntur istæ formæ: & est motus materialis, ita q̄ corpus accipiendo est in definitione istius motus. verbi gratia quoniā ira est motus alicuius partis corporis. Et, cū in definitionibus istarum virtutum appareat materia, manifestum est q̄ consyderatio de anima est naturalis, aut de oī anima, si omnis anima est talis: aut de animabus, quæ declarātur esse materiales. & hoc intēdebat cū dixit. Et iō cōsyderatio de aīa est Naturalis.

Differenter definire Naturalem: ac Dialecticū. Cap. 2.

B Differenter aut̄ diffiniet Physicus & Dialecticus vñūquocq̄ ipsorum, vt iram, quid est. hic quidem .n. appetitū recōtri stationis: aut aliquid h̄mōi: Ille autem feruore sanguinis, aut calidi circa cor. Horum autem aliis quidem assignat materiam: alius vero speciem & rationem. Ratio quidem enim h̄c, sp̄ties rei. necesse est autē hanc esse in materia huiusmodi, si erit. Sicut domus, ratio quidem quēdam talis: quia cooperimentum prohibens corruptiones, à uentis, imbribus, & caumatibus. h̄c autem dicit lapides, & lateres, & ligna, alia vero in his sp̄tiem, ppter ista. quæ igitur naturalis harum: vtrum quæ circa materiam, rationem autem ignorans: aut quæ circa rationem solum: aut magis quæ est ex vtrisq; illorum autem iam quis vterq;

D.P.H. Diverso i amē modo definit Naturalis & Dialecticus eorum vñū quodq; veluti ira quid est. alter enim appetitum mutui doloris afferē di, vel aliquid eiusmodi: alter feruorem sanguinis cordi suffusi, aut calidi:

C Horum autem, alter materiam describit: alter sp̄tiem & ratio nem. H̄c enim est ratio rei, quā necesse est in tali materia esse, si erit.

L Altera m̄ rō ē tera rei. Veluti domus ratio huinsmodi esset. integumentum ad arcenda incom

is inter tan̄-a- p̄ adat cē refe- nō ad initio- moda, quæ à ventis & imbribus & æstibus inferri solent: alia dicit,

alias.

lapides & lateres & ligna: alia formam in his, gratia horum: Quæ

alias.

igitur earum naturalis est? vtrum quæ circa materiam versatur, ratio

Quis.

nem autem ignorat: an quæ circa rationem tantum: an potius quæ ex

vtrisq; iam vero quæ nam est vtrāq; earum?

Et differt illud, quo Naturalis definit vñūquodq; istorum, ab eo, eo, quod definit Sermocinalis. Verbi gratia quid est ira. Sermo cinalis enim dicit, ira est appetitus in vindictam: & sic de simili bus. Naturalis autem dicit q̄ est ebullitio sanguinis, aut caloris in corde

De Anima

corde. Naturalis igitur dat materiam, Sermocinalis autem dat formam, & intentionem. Intentio enim alicuius est hoc. & necesse est ut hoc sit in materia. Verbi gratia domus: aliquis enim dat intentionem, dicendo quod est cooperimentum prohibens ab imbris, & pluviis, & frigore, & calore: alius autem dicit quod est ex lapidibus, & lateribus, & lignis: alius vero dat formam existentem in hoc, propter ista. Secundum igitur quod dictum istorum est Naturalis qui intendebat materiam, & ignorabat intentionem, aut qui intendebat solum intentionem: aut melius est dicere ut sit ille, qui congregabat utrumque. utrumque igitur illorum cui attribuetur?

16 Cūm demonstrauit quod in definitionibus istarum virtutum debet acci-

Natur alis pere materiam, & formam, incepit dubitare finis consuetudinem, quae est definitio per materiam apud naturales, & eos, qui absolute considerant. Disputatores. Naturae vide. 2. ph. les enim differunt a Disputatoribus in modo definiendi. Disputatores. n. 18. 19. & dant definitiones finis formam tantum, dicendo quod ira est appetitus in via 21. &c. 8. dictam: Naturales vero finis materiam dicendo quod est ebullitio caloris, & san- Ph. 52. & guinisin corde. Deinde dicit. Intentio enim alicuius est hoc. i. vt mihi vi 7. Met. 34. detur, intentio enim alicuius, finis quod est ens, est hoc. Deinde d. & necesse est vt &. 37. Idem hoc sit in materia, &c. id est necesse est ut illa intentio. finis quod est hoc exi- in hoc. 1. stat in membris, quae habeat talen disponem, quae sit hoc etiam, & sit per ali- 51. 52. & quam intentionem existentem in ea: quapropter fuit digna, ut illa res exi- documē- steret in ea, non in alia. Et innuit per hunc sermonem. quoniam, sicut necesse tum. est ut intentio existat in materia, finis quod est hoc, ita necesse est ut sit modus *Qui acci- acceptanceis eius in definitione. & si non, erit intentio alio modo ab eo, quā- pi mate- riā in defi- nitione, & te accipit: qui autem accipit formam, & dimittit materiam, existimatur quod dimittit formam, & minute ac cipit: quod autem accipit formam secundum dispositiones, in quibus existit, & residuus ser- mo est manifestus.

accipitor Aut non est aliquis qui circa passiones materiae non separabitur, & dimittit materialia, & teria, vnde dividere alicuius corporis & huius materiae opera & passiones sunt. Circa qualiter autem non in- liquido non necessaria. In quantum huiusmodi, alius: ut de quibusdam quidem artifex est, si contingat, ut instructor, aut medicus. non separabilium, autem rium, sed mathematicus: finis autem quod oīno separatae, primus philosophus.

Vide. 7. Me. 34. vi. de supra quoniam hoc cō. An non est aliquis qui versetur in passionibus materiae non separabilibus, ut non separabiles sunt: sed naturalis in multis omnibus, que talis corporis & talis materiae opera & passiones sunt: quae vero non quatenus talia sunt, alius considerat. atque de nonnullis quidem artifex, si fors

al. i. quae nūs talia sunt, alius considerat. atque de nonnullis quidem artifex, si fors vero non sunt talia. ita tulerit, faber vel medicus: de multis autem quae non separabilia quidem sunt,

A sunt, sed quatenus non talis corporis passiones, & ex abstractione, mathematicus: ut vero separata sunt, primus philosophus.

Dicamus igitur quod ille, qui intendit considerare de passionibus materiae, non abstractis ab ea. secundum quod sunt non abstractae est Naturalis. Nullus enim est nisi Naturalis, considerans in omnibus actionibus istius corporis, & istius materiae, & passionibꝫ. Quod autem non est ita, considerandum est ab alio. quorum quemdam debet intendere artifex, ut Carpenterius, & Medicus. Ea autem, quae sunt non abstracta in rei veritate, sed sunt passiones corporis, & secundum abstractionem intendit Mathematicus: ea autem, quae sunt abstracta in rei veritate, intendit primus philosophus.

17 Cum dubitauit de definitionibus, incœpit demonstrare hic, quæ attinet utuntur in definitionibus forma, & materia, & quæ solummodo forma.

B Et dixit quod ille, qui intendit considerare de passionibus materiae non abstractis ab ea, sicut quod sunt, &c. i. ille, qui intendit considerare de formis con sequentibus passiones materiae non abstractas à materia sum quod sunt non abstractae, est Naturalis, qui considerat in omnibus passionibus corporis, & in natura istius materiae, & in passionibus eius: Deinde d. Quod autem non est ita, &c. id est quod autem accidit ex istis formis, & passionibus, non est per naturam, sed per voluntatem, considerandum est ab artificiis Mechanicis, ut Carpenterio & Medico. Deinde d. Ea autem, quæ sunt non abstracta, &c. i. accidentia aurem non abstracta à corpore, & consequentia ipsum, non in eo quod est transmutabile, sed in eo quod est corruptum, & magnitudo: & sunt ea, quæ intellectus intelligit sum abstractionem à materia, licet in rei veritate non separantur, consideranda sunt à Mathematicis. De formis autem, quæ sunt abstracta in rei veritate, i. sum abstractione & intellectum, considerat primus Philosophus.

C Sed redendum est unde sermo. dicebamus autem quod passiones animæ non separabiles à physica materia animalium in quantum tales existunt furor & timor: & non sicut linea & planum.

P H. Sed èo reuertendum est, unde digressa est oratio. dicebamus autem, passiones animæ inseparabiles esse a naturali materia animalium ut tales sunt. ut ira, ut timor: Et non ut linea & planum.

Sed reuertendum est ad nostrum sermonem, in quo loquebamur quod passiones animæ non sunt separatae à materia naturali: & ea, quæ sunt talia in rei veritate, sunt ira, & timor: non sicut linea, & superficies.

18 Idest, & quia hoc est magis proprium Logico, reuertamur ad illud, de quo loquebamur: scilicet passiones animæ. scilicet concupisibilis, non sunt abstractae à corpore, neque in definitione, neque in esse, v.g. ira, & timor, quæ non sunt abstractae, neque in definitione, neque in esse, sicut linea, & superficies.

Vide apud illo cō. 16. 2. Ph. De Anim. cū cō. Auer. B Summa

al. l. siquidem talia sunt ira & timor.

De Anima

S V M M A S E C V N D A .

D

De antiquorum opinionibus circa Animæ essentiam.

Ntendentes autem de anima, necesse est simul dubitan-
tes de quibus abundare oportet, pertransentes prio-
rum opinione comprehendere, quicunque de ipsa ali-
quid enuntiarunt: ut bene quidem dicta accipiamus, si
vero aliquid non bene, hoc vereamur. Principium autem qua-
stionis, apponere quæ maxime videntur ipsis inesse secundum na-
turam. Animatum igitur ab inanimato in duobus maxime dif-
ferre videtur, motu & sensu. Accepimus autem & à progenitori-
bus fere hæc duo de anima.

SOPH. *L*etopœiv Considerantes autem de anima, necesse est prius quasi in inopia si-
*L*etopœiv mus, dum de ys dubitamus quorum copiam habituri sumus, atque in
*L*etopœiv orationis progressu opiniones etiam priscorum adhibeamus, quicunq;
*L*etopœiv de ea aliquid enuntiarunt, ut quæ quidem recte dicta sunt, sumamus,
si quid vero non recte, id vitemus. Principium autē huius inquisitionis
erit, eā prius ponere quæ maxime ei videntur inesse secundum naturam.
Animatum igitur ab inanimato duobus potissimum differre vide-
tur, motu & sensu. Accepimus etiam à superioris ætatis philosophis
hæc duo ferè de Anima.

Et necesse est nobis in quærendo de anima prædicere opinio-
nes Antiquorum: & iuuabimur per eas, & retinebimus illud, q̄
dictum est vere, & secundum quod oportet: & vitabimus illud,
quod dictum est, & secundum quod nō oportet. Et debemus præ-
dicere etiam ea, quæ reputantur propriæ esse naturalia: & hoc po-
nemus principium, dicendo q̄ habens animam videtur differre
ab inanimato his duobus proprie, s. motu, & sensu. Et hæc duo ac
cepimus ab Antiquis de anima.

19 Cū declaratum est in Posterioribus quod consyderatio ducens ad
certitudinem perfectam in rebus quæsitis in unoquoque generum non

Astatū dif- fit nisi consyderando in principijs proprijs illi generi, incœpit demon-
fert ab ina- strare quod necesse est consyderare de anima hoc modo principiorū, &
nimato sē dixit. Et debemus prædicere, in quærendo de anima, propositiones, &
su. 2. a. 16. principia, quæ videntur esse propria animæ, secundum quod est anima:
& mou & illas propositiones ponamus principium consyderationis. Et notifi-
locali. 2. cavit q̄ ea, quæ habent de anima taleni dispositionem, sunt duo, sensus, s.
1. q̄nq; vt sic & motus. animatum enim non differt ab inanimato, nisi sensu, & motu
philoso- locali. & dixit q̄ habens animam &c. Et intendit hic per videtur certitu-
plus vide dinem: quoniā ipse vtitur talibus verbis loco certitudinis in locis, in qui-
1. p certo bus certitudo est famosa. & residuus sermo est manifestus.

Dicunt

A Dicunt enim quidam & maxime primo eē animam id quod est mouens: existimantes autem quod non mouetur ipsum, non contingere mouere alterum, eorum quæ mouentur, animam sic arbitrati sunt esse. Vnde Democritus quidem ignem quendam & calorem esse dicit ipsam: In infinitis igitur existentibus figuris & atomis: quæ sunt speciei rotundæ, ignem & animam dicit. vt in aere mota, quæ vocantur decisiones, quæ videntur per portas in radīs. quarum omne elementa dicit Democritus totius naturæ: Similiter autem & Leucippus: horum autem sphærica, anima, propter id quod maxime possunt penetrare per omne huiusmodi figuræ, & mouere reliqua cum moueantur & ipsa, arbitrantes animam esse efficiens in animalibus motum.

B Dicunt enim nonnulli & maxime & primo, animam esse id quod mouet, existimantes autem quod ipsum non mouetur, non posse mouere aliud, aliquid eorum quæ mouentur, animam esse arbitrati sunt. Quapropter Democritus ignem quendam & calidum eam esse dicit. Cum enim infinitæ sint figuræ & atomi, eas quæ rotundæ sunt, ignem et animam esse afferit, vt in aere, ea quæ vocantur ramenta, quæ cerni solet in radīs, qui per fenestras introeunt: quarum omnium farraginem, elementa esse ait totius naturæ: Pariter etiam Leucippus. horum autem quæ rotunda sunt esse animam, eo quod maxime tales figuræ quoouis penetrare possunt, & mouere reliqua, cum etiam ipsa moueantur, existimantes animam esse id quod præbet animalibus motum.

C Quidam enim eorum dicunt quod illud, quod est proprie, & per prius animæ, est mouere. & quia existimabant quod omne, non motum non potest mouere aliud, existimauerunt animam esse aliquod motum. Vnde Democritus dixit ipsam esse ignem, aut calidum. dixit enim ipsam esse ex corporibus, & figuris indivisibilibus infinitis: & ea, quæ sunt sphærica ex eis, sunt ignis, & anima verbi gratia. & similia his sunt corpora existentia in aere: que dicuntur atomi: quæ sunt in radīs Solis ingredientibus per foramina. & dicit quod per congregationem fundamentorum in eis sunt elementa omnium naturalium. Et similiter Leucippus. Et quod est sphæricum ex istis est anima: quia tales figuræ sunt possibles transire in rem secundum totum, & mouent omnia, que mouetur: etiam: quoniam existimant quod anima dat animalibus motum.

D Cūm notificauit quod Antiqui non consyderant de anima, nisi per motū aut sensum, aut per utrumque, incœpit primo numerare sententiās hominū consyderantium de anima per motum, & dicit. Quidam enim eorū, &c.

De Anima

idest, & cūm quidam opinabātur q̄ illud, quod appropriatur animæ pri- D
mo, est quia mouet aliud, & opinabāt q̄ illud, q̄ mouet aliud, debet mo-
ueri, existimauerūt q̄ aīa est aliqd motum semp. D.d. Democritus dixit
ip̄sam esse ignē, aut calidum. i. ignem, aut igneū. D.d. dixit. n. ip̄sam esse
ex corporibus, & figuris, &c. i. opinabatur. n. quia mouet aliud, & mouet,
ip̄sam eē ex corporibus indiuisibilibus habētibus figuras infinitas: & q̄ ex
istis est solūmodo & sphēricis. &, quia sphērica sunt ignis, aut igneū, crē-
debat q̄ sphērica eorū, aut sunt ignis, aut aīa. D.d. exempla horum cor-
porum apud Demo. & d. similia his sunt corpora existētia in aere. i. & ista
corpora apud eum sunt similia atomis, qui apparent moueri in radijs so-
lis. Et, cūm notificauit q̄ Demo. opinabāt aīam esse ex corporibus indi-
uisibilibus, quæ apud ipsum assimilantur atomis, notificauit quæ partes sunt
de quibus opinat Demo. aīam fieri ex eis, & quō opinantur esse elemēta
aliorum compositorum, & dicit q̄ per congregatiōne fundamētorū, &c.
i. & hēc corpora sunt, de quibus Demo. dicit q̄ per congregatiōne funda-
mentorū in eis adaptat, vt ex eis cōponant diuersa entia, quāvis sint eius-
dem naturæ. Et intendit per fundamēta diuersitatem eorū in figura, & in
situ, & in ordine. diuersitas. n. partium in his tribus est cū diuersitate com-
positorū ex eis: sicut scripūræ diuersitātē pp̄ diuersitatem lētarū in his
tribus. Et, cūm narrauit q̄ ipsi opinabātur aīam esse ignem, aut aliquod
igneū, quia opinabātur aīam eē sphēricā, & ignē esse sphēricū, d. rōnēm,
pp̄ quā opinabāt aīam esse sphēricā, & dicit, Et q̄ est sphēricum ex istis
est aīa, &c. i. & Demo. & Leucip. non opinabāt q̄ sphērica ex corporib⁹
indivisibilibus sunt anima, nisi quia opinabātur q̄ talia corpora sunt ea,
quæ possibilia sunt pertransire per alia, & mouere ipsa: quamuis ipsa mo-
ueantur semper, & hēc est dispositio, quam existimabant esse propriam
animæ, s. quoniam mouet corpus, & mouetur semper.

Vnde & viuendi terminum esse respirationem. Constringente
enim eo q̄ corpora continet, & extrudente figurās prahentes ani-
malibus motum, ex eo quod non est ipsas quiescere nullatenus, au-
xiliū fieri de foris, ingredientibus alijs huiusmodi in respirādo. F
prohibere enim has, & quæ insunt animalibus disgregari, simul
prohibentem constringens & comprimens, & viuere autem quā-
diu possunt hoc facere.

SOPH. *Et proinde viuēdi terminum esse respirationem. Cum enim aer am-
biens comprimat corpora, et eas elidat figurās, quæ motum præbent
animalibus, quandoquidem nec ipsæ vñquam quiescunt, auxilium fer-
ri extrinsecus, alijs eius generis succedentibus, dum spiritum ducimus:*
*has enim prohibere quominus ea etiam quæ insunt animalibus, excer-
nantur, id repellendo, quod comprimit, ac facit concrescere, viuerēq.,
donec possunt hoc facere.*

*Et propter hanc causam fuit an helitus definitio vite. Aer enim
continens*

A continens, cùm congregat corpora, & constringit ex istis figuris, quæ dant animalibus motum, quia ista non quiescunt in alijs quahora, sustineri ab extrinseco, imponendo per anhelitum alias figuræ sibi similes, dicunt quod istæ etiam prohibent illud, quod iam peruenit intus in animalibus ab exitu: & contra expellunt cùt eis illud, quod congregat, & constringit eas: & ideo fuit vita, dum animal potest facere hoc.

B Quoniam omnis dicens in quiditate alicuius aliquid laborat in faciendo conuenire illud oibus sensibili bus, & in dando causam, illius sensibilis ex illo dato ab eo in substantia illius isti autem, qm opinabantur aiam eē partes sphæricas indivisi biles, laborauerunt hōc modo in dando causam anhelitus, dicendo. Et prōpter hanc causam, sc. quia aia est partes sphæricæ, quæ semper sunt in motu, fuit anhelitus definitio vita, aut consequens viam. Aet enim continens, cùm cogitat corpora, constringentur multæ figuræ sphæricæ, quæ sunt intra corpora, & quæ dant aialibus motum, quia semper sunt in motu. & tunc hēc corpora mouebuntur ad exitum: & illud erit exitus anhelitus: & tunc sustentabitur animal ad impotendū alia corpora sphærica ab extrinseco: & hoc est impotendo anhelitum. Hoc aut̄ fuit p̄ tria. Quoru vnu est in acquirendo loci illius, q̄ exiuit. Secundum aut̄ est ad prohibendum plura corpora intrinseca ab exitu. Tertium est vt adiuuet ea et in expellendo illud, q̄ constringit, & q̄ congregat ea. & dicunt. & ideo fuit vita, dum aia potest facere hoc.

C Videtur autem & à pythagoricis dictum, eandem habere intelligentiam. Dixerunt enim quidam ipsorum, animam esse que sunt in aere decisiones, alij autem has mouēs, de his autem dictum est, propter id q̄ continue videntur moueri, & si sit tranquillitas nimia. In idem autem feruntur & quicunq̄ dicunt animā esse quod se ipsum mouens, videntur autem omnes hi existimasse motum maximie proprium esse animæ, & alia quidem omnia moueri, propter animam, ipsam autem à seipsa: propter nihil videre mouēs, quod non moueat & ipsum.

D Videtur etiam, quod à Pythagoreis dici solet, eandem habere sententiam. Dixerunt enim eorum nonnulli, animam esse ramenta, quæ in aere videntur: alij, id quod ea mouet, de quibus propterea dictū est, quod continue videantur moueri, quamvis sit tranquillitas maxima. Eodem tendunt qui dicunt animam esse id quod se ipsum mouet. Videntur n. hi omnes existimasse motum rē maxime propriā esse animæ, & alia quidem oīa moueri propter animam, hanc autē à se ipsā: propterea quod nihil videbant mouere, quin & ipsum moueat.

Et forte etiam est talis sermo Pythagoricorum. Quidam enim illorum dicunt q̄ anima ēst atomus, existens in aere: quidam au-

Sermo q-
ditati⁹ de
bet solue-
te q̄ones
circa reni
sensibili
cōtingen-
tes. Idē. 4.
Ph. 31. &
8. Ph. 2. &
supra hoc
c. 11. &c. 2.
de aia. 12.
& 22. 1. Cę
li. 22.

De Anima

tem illud, quod mouet atomos. & dixerunt hoc: quia semper vi- D
denter moueri, licet ventus deficiat omnino. Et similes isti sunt
dicentes quod anima est aliquid mouens se. Omnes enim isti viden-
tur opinari motum conuenire animae: & quod omnia non mouentur
nisi per animam: anima autem mouetur per se, nihil enim videtur
mouere nisi ipsum etiam moueatur.

D. Et forte etiam opinio Pythagorae in anima est similis opinioni De-
mocriti, & Leucippi, quidam enim pythagoricorum dicebant anima esse
atomos aereos: & quidam illud, quod mouet atomos. & opinabantur hoc, quia
credebant quod atomi semper mouebantur, & quod anima semper mouetur. De-
inde dicitur. Et similes isti sunt dicentes, &c. & innuit Plato. Omnes igitur isti
conueniunt in hoc, scilicet quod motus est proprius animae: sed differunt in quid
est. Et quidam eorum existimabant eam esse corpora indivisibilia, aut
ignem, aut aliquid igneum, quidam vero atomos.

Sicut autem & Anaxagoras ait dicit eum mouentem, & si aliquis alius di-
xit quod omen mouit intellectus: non tamen penitus sicut Democritus. ille quidem. n. dicit E
similiter id est eum ait & intellectum, verum. n. eum quod videtur: unde bene facie-
re Homerum, quod Hector iacet aliud sapiens: non itaque vt in intellectu
tanquam potentiam quidam quod circa veritatem, sed id est dicit ait ait & intellectum.

SOPH. Similiter etiam Anaxagoras Animam esse dicit eam qua mo-
ueat, & si quis alius dixit intellectum mouisse hanc vniuersitatem: no-
tanien ita plane ut Democritus: is enim dicit idem simpliciter esse a-
nimam & intellectum: verum enim esse, quod apparet: Et ideo prae-
clarus cecinisse Homerum, quod Hector iaceret mentis inops. Non ergo
videtur intellectu, ut potentia quadam circa veritatem, sed idem dicit
animam, & intellectum.

Et sicut et dicebat Anaxagora, quod anima est mouens, & cum dicebat quod in-
tellectus mouet omen, sed tamen Anaxagora aliud intendit ab eo, quod intendit De-
mocritus. n. absolute dixit quod id est anima, quod intellectus, dicit. n. quod
veritas est res manifesta. Et iohannes dixit Homerus, & verum dixit, quod
Hector apoplexizabat, & carebat intellectu. Non nam vtebatur intellectu
quasi aliqua virtute, sed dicebat quod intellectus & anima idem sunt.

23 Dicit. Et sicut et opinat Anaxagora, cum dicitur eum mouentem: & dicitur quod intellectus
mouet omen: sed Anaxagora non intendit in hoc, illud, quod Democritus. n. propala-
uit quod anima, & intellectus id est sunt dicitur. n. quod veritas comprehensa non est nisi in
eo, quod manifestum est sensui tantum. Et ideo bene dixit Homerus verifi-
ficator, cum narravit de hoere, qui carebat sensu, quod carebat intellectu. Democri-
tus igitur non intendit quod intellectus sit aliqua virtus in animalibus, a-
lia a virtute sensus, sed dicit quod intellectus & anima idem sunt.

Anaxagoras autem minus certificat de ipsa. Multoties quidem. n. caram
eius quod bene & recte, dicit eum intellectum; alibi autem intellectum hunc esse
alix.

Aaīg. In oībus. n. ipsum inesse aīalibus, magnis & paruis, & honora
bilibus, & inhonorabilibus, nō vī aut̄ fm prudentiam dictus in-
tellectus oībus sīliter aīalibus inesse, sed neq; oībus hominibus.

O P H. Anaxagoras autem non admodum de eis aperte loquitur: multis
enim locis causam eius quod bene recte q; est, intellectum esse afferit.
Alibi verò idem esse animam, & intellectum: Cunctis enim eum in-
esse animalibus, & magnis, & paruis, & nobilioribus & vilioribus.
Videtur tamen is quem intellectum prudentiae vocamus, non omnibus
aīē inesse animalibus, immo ne hominibus quidem omnibus.

Anaxagoras aut̄ latētius loquebat̄ de istis, cū multotiens dice-
bat q; intellectus est cā in inuentione. & dixit in alio loco q; intelle-
ctus, & aīa idē sunt. intellectus. n. apud ipsum existit in oībus aīa-
lib⁹, magno, paruo, nobili, & ignobili. Sed nō videm⁹ hūc intellim⁹
existere similiter in omnibus animalibus, neq; etiam in homine.

24 Dicit. Anaxa, aut̄ cū propalauit q; intellectus, & aīa idē sunt, latentius p;
B palauit, q; Demo. cūni multotiens dicebat q; intellectus est cā rectitudinis
& ēt verificationis. & hoc appetat ex eius sententia q; intellectus sit aliud
à sensu. & in alijs locis vī opinari q; intellectus, & aīa idē sunt. d.n. q; intel-
lectus est existens in oībus aīalibus, magno, & paruo, nobili, & ignobili.
Et non est, sicut existimauit: quia non videm⁹ intellim⁹ existere eodē mo-
do in oībus hominibus, nedum existere in omnibus animalibus.

Intellect⁹
si existit
codē mo-
do in oī-
bus hoīb⁹
oppo. cō.
5. 3. de A-
nima, Vi-
de conur.
Zini.

Quicunq; igit̄ in moueri aīatū aspexerūt, hi qdē maxime mo-
tiūnū opinati sunt aīam eē. Quicūq; aut̄ ad cognoscere & sentire ea
q; sunt, isti dicūt aīam eē principia, alīq; quidē faciētes plura, hæc.
alīq; vero, vñū, hoc: sicut Empedocles quidē ex elemētis oībus, esse
aut̄ & vñū quodq; eorū aīam, dicēs sic, terrā quidē terra cognosci-
mus, aquā autem aqua. ethere autem ethera, sed igne ignem mani-
festū est. concordia aut̄ concordiam. discordiā aut̄ discordia tristi.

S O P H. Quicunque igit̄ ad motum animati respexerunt hi, quod maxi-
mē motuum est, animam esse existimauit. Qui vero ad vim cognoscendi & sentiendi ea quae sunt, hi vero afferunt animam esse princi-
pia, nempe qui plur. faciunt principia, hæc eadem: qui vero vnum, il-
lud idem: Quemadmodum Empedocles quidem ex elementis omnibus,
esse tamen & eorum unumquodq; Animam, sic dicens.

” Iam Terra Terram, iamq; Aequore cernimus Aequor,

” Aetherique Aethere, sic rutilum ignis conspicit ignem,

” Atque Cupidinem Amor, tristis lis denuque litem.

” Et ponentes principiū aīæ motū existimabāt q; aīa sit dignior
oībus ut moueat. Ponentes aut̄ regulā in hoc cognoscere, & senti-

De Anima

re oīa entia,dicebāt aīam esse principia . & quidā eorū ponebāt. D
hēc principia plura vno:& quidā eorū ponebāt vñā animam. Vt
Empedocles.iuste.n.ponebat eā ex oībus elementis, sed tñ ponebaē
vñūquodq elemētorū esse aīam.& dixit q̄ nos non cōprehendi-
mus terrā nisi per terrā,& aquā p aquā,& aerē per aerē,& ignem
per suū simile, signem,& litē per litem, amicitiā per amicitiam.

Cā isti^o po-
niū infra.
27. & so-
lutio hui^o
ponit. 3. 3
Aīa. 30. 25 Cū cōpleuit sermonē cōsideratiū in aīa p motū,inceperit et dicere op-
niones eoꝝ, q̄ cōsiderat de aīa p cognitionē,& distinctionē,dicēdo. Et po-
nētes p̄cipiū aīa motū,&c.i.ponētes aut̄ regulā aīa,& cognitionē suę ha-
turę pp̄ motū:quāpp iudicauerūt q̄ aīa ē magis oībus digna motu,sm q̄
diximus. Ponētes aut̄ t̄lām in cōsiderōne de aīato p cognitionē eius,&
distinctionē in oīb̄entib^o,opinabāt q̄ aīa est p̄cipiū toti^o,aut ex princi-
pijs totius.Qui igit̄ ponebāt hēc p̄cipia plura vno, ponebāt aīam plura
vna:& q̄ opinabāt p̄cipiū vñū eē, ponebāt aīam vñā.v.g.qa Empedo-
cles ponebat aīam fieri ex el̄htis,& ponebat ipsam sex in numero,sm numerū
el̄htoꝝ apud ipsū.dixit n.h̄ nos nō cōprehēdim^o terrā,nisi p̄terrā,&c.
Et,cū d. & q̄dā eorū ponebāt hēc p̄cipia plura vno,incēdebat & q̄dam

E

eorū,q̄a posuerūt hēc p̄cipia plura vno,opinabāt aīam eē plura vna:
vt Empedo.sed fuit cōrītus dicere rē loco cōsequētis. Et,cū d. & q̄dā eo-
rum ponebāt vñam animā.intendebat & quidam eorū, qui ponebāt
plura prin vñū p̄cipiū, ponebāt vñā aīam.sed fuit contētus hoc cōsequētelo-
cipia vno.co rei,econuerso ei,quod fecit primo.& t̄sidiū sertmo est manifestus.
idē. 1. Ph. 41.35.

Eodē aut̄ modo & Plato in Timao aīam ex elementis facit: cō-
gnosci.n.silē silē, res aut̄ ex p̄cipiis eē,silē aut̄ et i his q̄sūt de phi-
losophia dicta,determinatū ē: ipsū q̄dē aīal ex ipsa vni^oex idea &
prima lōgitudine & latitudine & altitudine,alia aut̄ silēmodo.

F

20 PH. Eodem etiam modo Plato in Timao Animam facit ex Elementis:
cognosci nanque simile simili: res autem ex p̄cipiys constare. simili-
ter etiam in ys quae de philosophia dicuntur,expōsitus est:ipsū qui-
dem anius al ex vnius idea, & ex prima longitudo, & latitudine,
& altitudine:cātera Verō similiter.

Et silē Plato in Timao ponebat aīam aliquod ex elementis,qm̄
apud ipsum nihil cognoscitur,nisi p suū silē.& q̄ oēs res non sue-
runt nisi ex suis p̄cipijs.Et similiter determinauit prius in phi-
losophia,s.in suis disputationibus.& manifestum est q̄ Timaeus
exit ab is,& q̄ aīa simili ē ex forma vni^o,& prima lōgitudine,&
prima latitudine,& prima p̄fundido:& q̄ alia currunt hoc modo.

26 Dixit Et silē Pla. posuit Timao q̄ aīa ē aliq d ex substātia el̄ntorū.o-
pinabāt.n.illud,q̄ opinabāt q̄ ponebat aīam ex p̄cipiis & ē q̄ dētes nō
cognoscūt,nisi p sua silē:& nō cognoscunt nō p cognitionē suorū prin-
cipiorū.& q̄a principia cognoscūt p sua silē,cōtinet q̄ principia cōgno-
scantur

A scens p̄ principia. Et, cū cōiūgēm̄ huic qđ aīa cōgnoscit r̄s p̄ principia ea Vide pro
rū, cōtinget ex hoc qđ aīa sit p̄ principia. h̄c. n. sunt p̄prietates cōuertibiles. isto intra
cō. 33.

D.d. Et s̄l̄t determinauit, &c. i. & s̄l̄t determinauit i sua Philosophia & Vide p̄d
in scholiseius: qm̄ in Tim̄o dixit hoc alio mō. D. enim illuc, q̄ aīal sim
pliciter absolutum, quod est genus animalium particularium, & princi-
pium eorum, est composita ex dualitate prima: & ex latitudine, quæ est cō
posita ex dualitate prima: & ex latitudine, quæ est composita ex prima tri-
nitate: & ex profundo, quod cōponitur ex prima quaternitate: quæ sunt
principia aliorum numerorum compositorum. Et opinabatur q̄ longi-
tudo cōponitur ex dualitate, quia linea sit ex duobus punctis: & latitudo
ex trinitate, quia sit cum longitudine ex tribus punctis: & spissitudo ex qua-
ternitate, quia sit cum longitudine & latitudine ex quatuor punctis. Quo-
niam cūm opinabatur q̄ numeri sunt principia omnium, sicut necesse apud
ipsum, vt principia numerorum sint principia generum esse sensibills: &
alijs numeri, qui cōponuntur ex principijs, sicut principia etiam rerū pat-

B ticularium. ita q̄ principiā animalis simplicis est prima vnitas, & primā
dualitas, & prima trinitas, & quaternitas: principia aut̄ aliorū animaliū
sunt alijs numeri. Et ideo d. q̄ alia curunt hoc modo. i. & principiā alio-
rum animalium particulariū sunt alijs numeri. Et, quia opinabantur hoc
in principijs entium: & opinabantur q̄ anima cōponitur ex principijs
p̄p cognitioñē: op̄lnati sunt q̄ anima est iste numerus, qui est principiū
numerorum. D.d. & manifestum est q̄ Tim̄us exit ab eis. i. vt mihi v̄,
q̄ illud, quod dictum est de principijs in Tim̄o, est aliud ab eo, quod dia-
ctum est in disputationibus. Et quasi diuersitas hominū in anima non
est nisi p̄ diversitatem eorum in principijs. Omnes enim cōlūeniant q̄
dōportet esse ex principijs: & dicunt q̄ opinio Platonis in Tim̄o de anima
est q̄ aīa est nā media, s̄ inter formas abstractas indiuisibilis, & inter for-
mas sensibiles diuisibilis s̄m materiā. Themist. aut̄ dicebat q̄ Pla. intēde-
bat p̄ istam naturā mediā, in intellectū inter oēs partes aīa: cum suum eē sit
mediū inter formas materiales, & abstractas & v̄liter difficile possumus

C hodie intelligere opiniones Antiquorū: quia non sunt nota apud nos..

Adhuc autem & aliter, intellectū quidēm, vnum, sc̄ientiā au-
tem, duo, singulariter enim ad vnum: plani autem numerum, opi-
nionem, sensum vero, eum qui firimi: hi quidem enim numeri spe-
cies & principia entiū dicebant: sunt autem ex elementis: ludican-
tur autem r̄s aliae quidem intellectū, aliae vero sc̄ientia aliae autē
opinione, aliae vero sensu: species autem numeri hi, rerum.

SOPH. Pr̄terea etiā aliter, vnum quidem ipsum, intellectū: Duo autē,
sc̄ientiam. Vno enim modo ad vnum: plani autem numerum, opinio-
nem, solidi sensum: Numeri enim species ipse, & principia dicebātur:
sunt autē ex Elementis. Iudicantur vero r̄s, aliae intellectū, aliae sc̄ien-
tia, aliae opinione, aliae sensu: hi vero numeri species sunt rerum.

Vide. i
Meta. 38.

& 39.

Difficile
possumus
hodie itel
ligerē op-
mōnes Au-
tiqutū:
ga nō sūt
hōc ap̄d
nos. Idē. 2.
Cic. c. 72.

De Anima

Et est dictum hoc etiam alio modo, & est q̄ intellectus est vnu, D
& scientia duo. est enim singuſt ad vnu. & q̄ existimatio est nu-
merus superficiei: & q̄ sensus est numerus solidi. Numeri enim di-
cebantur esse formæ, & principia in reb⁹ entibus: & numeri sunt
vnu illorum elementorū. Sed omnes res confyderantur, quædam
per intellectū, & quædā per scientiā, & quædam per existimatio-
nem, & quædam per sensum. ista aut sunt numeri, qui sunt formæ.

27 Et opinati sunt alio modo animam esse principia numerorum. Dicūt
enim q̄ intellectus est vnum numerale. & per intellectum intēdit primas
propositiones. & dixerunt ipsum esse vnum: quia scire propositiones est
vnius scientiæ, & intendit per scientiam conclusionem. & dixerunt eā esse
dualitatem: quia est processus ab uno, s. propositionibus, & ad vnum, s. cō-
clusionem, vnde sit dualitas. Et hoc intendebat, cum d. est enim singulaſi-
ter ad vnum. Et dixerūt q̄ existimatio est numerus superficiei, s. trinitatis.
est enim ab uno, s. propositionibus ad duo. nam conclusio est in eo falsa,
& vera. vnde sit illic aliqua dualitas. & dixerunt etiam q̄ sensus est quater-
nitatis. opinati sunt enim q̄ sensus comprehendit corpus, & q̄ forma cor-
poris est quaternitas. D.d. Numeri enim dicēbantur esse formæ, &c.i. &
dixerunt hoc, quia opinabantur q̄ principia numerorum sunt formæ ab
stracta: & principia entium sunt vnum elementorum eorum. Et, quia re-
rum quædam confyderantur, i. cognoscuntur intellectū, & quædam scien-
tia, quædam existimatione, & quædam sensu: & nihil cognoscitur nisi per
suum simile: necesse est vt istæ virtutes animæ comprehensiæ sint prin-
cipia numerorum, qui sunt formæ & elementa entium, s. vnitatis, & dua-
litatis, & trinitatis, & quaternitatis: & necesse ē vt intellectus ex istis sit vni-
tas, & scientia dualitas, & existimatio trinitas, & sensus quatentitas.

Quoniam autem & motiuum videbatur anima esse & cognoscitum sic quidam complexi sunt ex vtrisq; enuntiantes animā
esse numerum mouentem se ipsum: differunt autem de principijs
quæ & quot sunt, maxime quidem corporea facientes, & incorpo-
rea. his autem, miscentes & ab vtrisq; principia referentes: differūt
aut & circa multitudinē: hi quidē enim vnu, illi vero plura dicūt.

SOPH. Sed cum Anima & mouendi, & cognoscendi vi præeditū quiddam
videretur, ita nonnulli ex vtrisq; connexuerunt, afferueruntq; animam
esse numerum mouentem se ipsum. Contēdunt tamen de principijs, que sci-
licet quotq; sint, præcipue quidem, qui corporea ea st̄atuunt, cum ijs qui
incorporei: contra hos autem, qui permiscuerunt, & ex vtrisq; principiis
enuntiarunt. de multitudine etiam habent inter se controuersias:
aly enim vnu, aly plura dicunt.

Et, quia existimatū est de anima q̄ est mouens, & cognoscēs,
voluerunt aliqui congregare hæc duo, & iudicauerunt q̄ anima
est

A est numerus seipsum mouēs. Et magna diuersitas est in principijs, quæ sunt, & maxime inter eos, qui faciunt ea corporalia, & inter eos, qui non corporalia. Et isti ēt differūt ab eis, qui admīscēnt, & ponūt, principia ex vtroq;. Et differūt ēt in numero principiorū. quidā enim dicunt vnū principium esse, quidam plura.

28 Et, quia existimatū est, i. certificatū q̄ mouere, & cognoscere sunt principia animæ, intendebant aliqui ad congregandū vtrūq; in anima, dicendo animam esse numerum s̄e mouentē, quia non mouetur ab alio.

Et, cum notificauit sectas, quæ differūt in definiendo animā, & sunt tres: Quarum prima definit eam per motum, aut per consequentia motum: Secunda per cognitionem: Tertia vero per vtrūq;; & omnes conueniūt q̄ est ex principijs: incœpit notificare modos diuersitatis eorum vlr, licet conueniant in hoc, quod est ex principijs, & d. Et magna diuersitas, &c. i. & differunt in substantia animæ: quia differunt in principijs, s̄. in natura eo-

Tres fuerunt sc̄cē
definiēntiū alia.

B rum, & in numero. & maxima diuersitas est in natura principiorū, inter ponentes principia corporalia, & ponentes ea non corporalia, cū iste duæ naturæ maxime differant: differunt etiam isti ab eis, qui admīscēnt, & ponunt principia ex vtroq;, idest corporalibus & non corporalibus. D. d. Et differunt etiam in numero principiorum, idest differunt etiam in anima: quia differunt in numero principiorum.

Nā corporalis, & in corporeæ maxie dif-
ferūt. vide
10. Met. t.
c. viii. l.

Consequenter autem his, & animam assignāt. motiuum enim s̄m naturam primorum existimauerūt, non irrationabiliter. vnde quibusdam visum est ignem esse, etenim hic in partibus subtilissimus est, & maxime elementorum in corporeus. adhuc autem moueturq; & mouet alia primo.

His consequenter animam quoq; describunt. quod enim natura motiuum est, id inter prima collocandum existimant: neque adeo iniuria.

C Quamobrem nonnulli eam esse ignem putarunt. Is enim & subtilissimum est partium, & præ ceteris elementis incorporeus: Ad hæc & mouetur, & mouet cetera primo.

Et isti procedunt in definiendo animam processu consequentiista. hoc enim quod reputant, qm̄ natura principiorū est mouens, non est extra veritatē. Et ideo existimauerunt quidam ipsam esse ignē. ignis enim est primorū partiū inter elemēta: & q; magis v̄r nō esse corp⁹. & ipse mouēt, & mouet alia corpora prima intēctione.

29 Cūm notificauit sententias Antiquorum de anima, incipit laudare eas in eo, quod dicunt de veritate, & de verificatione consequentiæ, & d. Et isti procedunt, &c. i. & isti, qui opinantur animam esse ex principijs, quia mouetur per se, & definierunt eam hoc modo, processerunt in hoc via recta, & consequente principia. opinari q̄ natura principiorum est mouens per se rectum est. D. d. Et ideo existimauerunt quidam, &c. i. &, quia opinati sunt

Opinari
q̄ nā pri-
cipiorū est
mouens p
se rectū ē
Id. 2. Ph.
3. 4. vide
2. de Gen.
33.

De Anima

funtem esse ex principijs, existimauerant quidam esse ignē: quia repudabant ignem esse elementum ceterorum elemētorum, & simpliciorum partium: & q̄ magis videtur non esse corpus: quia opinant principia esse talia, scilicet simpliciora alijs, & remotiora natura corporea. & omnia ista cum eo, q̄ visa est ab eis moueri, & mouere alia prima intentione, sicut anima.

Democritus autē dulcius dixit enuntians propter quid virtūq; horum: animam quidem enim & intellectum idem. Istud autem primorum & indiuisibilium corporum esse: motuum autem propter subtilitatem partium & figuram: Figurarum autem mobilis simam, quæ sphærica dicit, hoc autem intellectum esse & ignem.

SOPH. Democritus autem eō etiam politius loquutus est, quod reddiderit causam, cur sit horum virtutēq;. Animam enim & intellectum idem esse: hoc autē ex primis esse, & indiuisibilibus corporibus: motuum vero ob exiguitatem partium, & figuram: figurarum autem omnium & mobilissimam sphæricam dicit: talem autem esse intellectum, & ignem.

Democritus autē dixit in hoc sermonem magis latenter, & iudicauit causam in vtroq;, & dixit q̄ anima, & intellectus sunt idē, & q̄ hoc est ex primis corporibus indiuisibilibus. Et attribuit ipsum motui propter paruitatem partium eius, & propter figuram: & dixit q̄ inter figuras magis obediens motui est sphærica, & q̄ intellectus, & ignis habent talem figuram.

30. Quia intentio eius in hoc capitulo est demonstrare q̄ Antiqui bene dicerunt in hoc, q̄ cōueniunt in hoc, q̄ anima est ex principijs p̄p motum, & facere comparationem inter sermones eorū de hoc, & iam locutus fuit de sententia eius, qui dicebat animam esse ignem, incepit modo loqui de opinantibus eam esse ex partibus indiuisibilibus, dicendo, Democritus autem d. de natura animæ p̄p motum sermonem magis latenter sermone dicentis ipsam esse ignem, & est magis latens, quia iudicauit aīam in virtutēq; F; virtute: & d. ipsam esse candē, & q̄ natura virtutēq; est eadem, scilicet intellectus, & animæ mouentis, & sensibilis. d. enim q̄ anima, & intellectus sunt idem, & q̄ natura illius est, quia est pars partium indiuisibilium sphæricarum.

D. d. Et attribuit ipsum motui, &c. i. & attribuit ipsum motui p̄prio animæ. i. posuit ipsum causam motus animæ propter paruitatē suarum partium, cum sit indiuisibilis, & p̄p suam figuram. opinabatur enim q̄ illa si manifestū gura est levioris motus omnium figurarum. & ideo opinabatur q̄ ista si sed videt op̄ gura existit in anima, & in igne. Et iste sermo latet propter duo. quorū positiū. 4. vnum est horum, q̄ opinabatur, scilicet q̄ anima, & intellectus sunt idem: & Cet. 2. Vide cōr. q̄ est pars indiuisibilis. sed partem indiuisibilem esse est dubium, ignem autem esse est manifestum.

Anaxagoras autem videtur quidem alterum dicere animā & intellectum ut diximus prius: vtitur autē vtrisq; sicut vna natura, veruntamē

A veruntamen ponit intellectum principium maxime omnium: solum quia dicit ipsum eorum quae sunt, simplicem esse & uniuscunsum & purum: assignat autem utrumque eidem principio, & cognoscere & mouere, dicens intellectum mouisse omne.

P.H. *At Anaxagoras videtur quidem diversum dicere animam & intellectum, ut prius quoq; diximus. Vtitur tamen utraq; quasi natura: nisi quod principium planè omnium sit atque intellectum. Solum enim ex omnibus entibus simplicem, & non mixtam, & purum eum esse dicit. tribuit autem hæc utraq; eidem principio, cognoscere scilicet & mouere, dicens intellectum mouisse rerum universitatem.*

Anaxagoras aut̄ videtur dicere animā esse aliud ab intellectu, sicut dixit superius. sed tñ vtitur eis etiā, quasi sint eiusdem naturæ. Sed ponit intellectum digniorem omnib⁹ rebus, ut sit principiū. **B** dicit enim q̄ solus intellect⁹ inter omnia entia est simplex, & mundus, & purus. Et attribuit ei utrumq; scilicet cognitionem, & motum, dicendo q̄ intellectus mouet omne.

31 Cum fecit comparationem inter opinionem dicentis ipsam esse ignac, & opinionem dicentis ipsam esse partem sphæricam partium indiū: libellum, incēpit et facere comparationem inter opinionē Anaxa. & Denio. *Et d. Anaxa. &c. i. Anaxa. aut̄ videtur, fm q̄ apparet, dicere animani esse aliud ab intellectu. sed quāuis hoc apparet ex suo sermone, tñ ipse ponit eos esse eiusdem naturæ, eiusdem generis: & cum hoc posuit intellectum magis dignum, ut sit principium omnium rerum, & præponit ipsum omnibus. d. enim q̄ solus intellectus est simplex, mundus, purus, i. abstractus a materia, non admixtus cum ea: & attribuit utrumq; ei in omnibus partibus mundi, cognitionem, & motū. opinatur enim q̄ intellectus mouet omnia, & q̄ non mouetur. Quoniam aut̄ iste sermo est magis vicinus veritati, & sententiæ Aristó. s. q̄ intellectus est ex principijs, & q̄ est causa cognitionis, & motus est manifestum, & ideo laudabit ipsum post multum,*

C & notificabit id, quod remansit ei dicere de intellectu.

Videtur aut̄ & Thales ex quibus reminiscimur, motuum aliquid animam opinari, si quidem dixit lapidem animā habere quam ferrum mouet: Diogenes aut̄ sicut & ait, qui dā aetem, hunc opinans omnium subtilissimum esse, & principiū: & propter hoc cognoscere & mouere animam: fm q̄ quidem principium, & ex hoc reliqua, cognoscere. secundum vero q̄ subtilissimum est, motuum esse: Heraclitus autem animam principium esse dicit, si quidem vaporem, ex quo alia constituit, & incorporellum aut̄, & fluens semper: quod vero mouetur motu cognosci: in motu aut̄ esse quæ sunt & ille arbitratus est & multi. Similiter autem his & Alcmeone opinari: visus est de anima, dicit enim ipsam immortalē

proprietate

*s. de Aia.
t.cō. 4. &
hic insita
34. t.cō.*

De Anima

propter hoc quod assimilatur immortalibus, hoc autem inesse ipsi tantum
quam motae semper, moueri enim & diuina omnia continue semper, Lunam, Solem, Astra, & cœlum totum. Magis autem ruidum.
quidam & aqua enunciauerunt, ut Hippo. suaderi enim visi sunt
ex genitura, quoniam omnium humida est: & namque arguit sanguinem dicentes esse animam, quoniam genitura non est sanguis, hanc
autem esse primam animam. Alij autem sanguinem, quemadmodum
Critias, ipsum sentire animæ magis proprium opinantes, hoc autem
in esse propter naturam sanguinis. Omnia enim elementa præter
terram iudicem acceperunt, hanc enim nulli protulerunt, nisi si aliquis dixerit animam esse ex omnibus elementis, aut omnia.

SOPH. *Videtur etiam Thales ex ijs quæ memorantur, motuum quidpiam.*
animam existimasse: si quidem lapidem illum dixit habere Anima,
quia ferrum mouet. Diogenes autem, ut etiam nonnulli aly, aerem, ratum
eum esse omnium subtilissimum, & principium: et propterea cognoscere, &
mouere animam: quatenus quidem primum est, atque ex eo
cetera, cognoscere: quatenus vero subtilissimum, motuum esse. Hera-
clitus etiam principium esse dicit animam, si quidem exhalationem, ex
qua cetera conficit: atque etiam maxime incorporeum, & semper flues:
Quod autem mouetur, eo quod mouetur, cognosci: in motu autem esse ea
quæ sunt, & ille & vulgo arbitrabantur. Similiter etiam ac y Alc-
maeon putasse de Anima videtur. Nam afferit eam esse immorta-
lem, quod sit similis immortalibus: id vero ipsi inesse, utpote ei quæ
semper moueatur: moueri autem Diuina quoque omnia continuè semper,
Lunam, solem, Sydera, & uniuersum Cœlum. Non desuere etiam non
nulli molestiores qui aquam affererent, ut hippo: adducti vero viden-
tur ex genitura, quod omnium sit humida: namque, refellit eos qui ani-
mag dicunt sanguinem, quia genitura non est sanguis: hanc autem esse
primam animam. Aly autem sanguinem, ut critias, sentire animæ ma-
xime proprium esse existimantes: hoc vero esse propter naturam san-
guinis. Enimvero omnia elementa præter terram, iudicem aliquem ne-
sta sunt: hanc vero nemo protulit, præterquam si quis eam dixit ex om-
nibus constare elementis, vel esse omnia.

Milesius autem videtur, ut narratur de eo, dicere animam esse ali-

quid mouens, cum dicebat quod lapis habet animam, quia mouet ferrum.

Diogenes autem, & alij multi opinabantur animam esse aerem, quia

existimabant quod nihil est subtilius aere: & propter hoc anima cognoscitur

A scit, & mouet. secundum enim quod est principium aliarum rerum cognoscit: secundum autem quod est subtilior omnibus rebus mouet. Et Heraclitus etiam dicit quod anima est principium, cum dicit ipsum esse vaporē, ex quo constituit omnes res. & ponit ipsum valde remotū à corporibus, & semper liquidum. & opinabatur cum multis alijs quod omnia entia sunt in motu. Et forte est aliquis videtur opinari est in anima talem opinionē. dicit enim ipsam esse immortalē, quia assimilatur immortalibus: & quod hoc est ei, quia semper mouet. & dixit omnes enim Dñs: Luna, s. Sol, & Stellarē semper mouent motu continuo. Et alii, qui digniores sunt derideri, iudicauerunt ipsam esse aquā, ut Hypo. et virū declinare ad hanc opinionem propter sperma cum sit humidissimum rerum. quoniam per hoc contradicitur dicenti animā esse sanguinē, descendendo quod sperma non est sanguis. & sperma est prima anima. Et alii dixerunt ipsum esse sanguinē, ut Critias, cum existimauerit quod nihil consequitur animā, sicut sentire, & quod sentire est ex natura sanguinis: Vnde quodquid est enim elementum, præter terrā, habet iudicē: terra autem nullum. & quod dictum fuit de ea est quod est ex omnibus elementis, aut omnia elementa.

32 Vult numerate omnes opiniones Antiquorum in anima, & dare cui libet aliquam rationem. & sermo eius est manifestus. Miles usque opinabatur animam esse principium mouens per se: quia dicebat quod magnes habet animam, quia mouet ferrum. Diogenes autem opinabatur animam esse aerem. aer enim est subtilius ceteris corporibus, & principium eorum. in quantum igitur est principium, dabitur ei cognitio: & in quantum subtilius ceteris corporibus, dabitur ei motus & haec duo appropriantur aīe. Heraclitus vero opinabatur animam esse principium, & quod illud principium est vapor liquidus motus. quia opinabatur quod ex vapore est constitutio aliatum, & quod est valde remotus à corpore: & haec duo sunt in principio. D. d. & opinabatur cum multis alijs, &c. id est & opinabatur cum multis alijs, quod omnia mouentur: & credebat propositionem communem omnibus, scilicet quod simile cognoscitur per suum simile. & quia apud ipsum omnia sunt mota, fuit necesse ut cognoscētur sit motum. quapropter iudicavit animam esse vaporē. Et similiter qui ponit ipsam similem naturā stellarum, & Solis, & Lunae ut opinari ipsam moueri per se. Sed dicens ipsam esse aquam debet derideri. nullus enim dixit aquam, esse elementum ceterorum, sed tamen dedit ei rationē aliquam, scilicet quia sperma, quod est principium generationis, est valde humidum: & existimatū est quod sperma est anima; cum ipsum formet embryonem. D. d. quoniam per hoc contradicitur dicenti quod anima est sanguis. i. & ponit quod sperma est prima anima, quia ponit quod sperma non est sanguis. forte igitur non iudicavit quod anima est aqua, nisi quia videbat sperma esse animam, & aquam non sanguinem. D. d. Vnde quodquid enim elementorum præter terram, &c. id est & vnumquodque elementorum iudicatum est ab antiquis esse animam ex eo, præter terram. nullus

De Anima

Nullus op̄i nullus enim opinatur terram esse elementum aliorum: sed quod tantum D
lat̄ terrā est composita ex quibusdam elementis, aut est omnia clementa, id est ex
aliorū op̄is elementis.

1. positiū. t.
2. h̄era. L.C.
3. 14. de He-
4. s̄odo, Vi-
5. ne conur-
6. zum:
Diffiniunt autem omnes animā tribus ut est dicere, motu, sensu, & incorporeo: horum autem vnumquodq; reducitur ad principia. vnde & in cognoscendo diffiniētes ipsam, aut elementum, aut ex elementis faciunt, dicentes similiter inūicem, præter vnu. Dieunt enim simile cognosci simili: quoniam enim anima omnia cognoscit, constituunt eam ex omnibus principijs.

s o p h. Definiunt porro omnes animam tribus prop̄e dixerim. motu, sensu, incorporeo: quorum vnumquodq; redigitur ad principia. Quapropter quis cognitione eam definiunt, aut elementum, aut ex elementis faciunt, eadem ferè omnes, præter vnu, dicentes: aiunt enim simile cognosci simili: nam quia anima vnu cognoscit, ex oībus principijs eā constituant. E

Et ipsi vlt̄ definiunt animam tribus, motu, & sensu, & nō corporeo. & vnumquodq; istorum reducitur ad principiū. Et propter hoc posuerunt ipsam esse elementum, aut ex elementis illi, qui definiērunt eam per cognitionem, & quidem dicunt in hoc, est simile ei, quod dicunt quidam, præter vnu, dicunt enim q; simile non cognoscitur, nisi per suū simile. & quia anima cognoscit omnia, posuerunt eam constitui ex omnibus principijs.

33. Cum demonstrauit q; conſiderantes in anima per motum debent opinari ipsam esse ex principijs, incœpit demonstrare vlt̄ q; omnia dicta in definitione animæ reducta sunt ad principiū. & d. Etipli vniuersaliter definiunt, &c. i. & Antiqui vlt̄ procedunt in definiendo animā, & cognoscendo suam substantiam tribus vijs, motu, & sensu, i. cognitione: cūm hæc duo videantur propriā animæ. tertium aut, quia est non corpus, plures n. eorum opinabantur hoc existere in anima, non minus q; prædicta duo. & F vnaquæq; istarum viarum inducit eos ad opinandum animā esse ex principijs. & hoc intendebat, cūm d. & vnuquodq; istorū reducitur ad principium. D. incœpit demonstrare viam, per quā processit qui indicauit animam esse ex principijs p cognitionem, & d. Et propter hoc posuerunt ipsam esse elementum, &c. i. & quia q;cs opinabantur eam esse ex principijs, dixerunt illi, qui definierunt eam per cognitionem, q; est elementum, aut ex elementis, & via, qua processerunt isti in hoc, est eadem, & similis, præter vnu illorum, s. Anaxa. D. demonstrauit hanc viā, & dixit, dicunt n. q; simile non cognoscitur nisi per suum simile. i. & hoc fuit necesse apud eos, quia opinabantur tres propositiones. Quarū vna est, q; omnis res cognoscitur per suum simile. Secunda est, q; omnia non cognoscunt nisi per sua principia. Tertia est, q; anima cognoscit omnia. ex quibus sequitur q; anima est principia omnia, aut ex principijs omnium.

Quicunq;

A. *Quicunq; quidem igitur vnā aliquam dicunt causam aut elemētum vnum, & animam vnum ponunt, vt ignē aut aerē: plura vero dicentes principia, & animā plura dicunt. Anaxagoras autē solū impassibilem dicit intellectū, & cōe nihil nulli aliorū habere. huiusmodi autē cūm sit, q̄ō cognoscit & propter quam causam: neq; ille dixit: neq; ex his quæ dicta sunt conspicuum est.*

Ac y quidem, qui vnam dicunt esse causam, & elementū vnum, Animam etiam vnum ponunt, vt ignem, aut aerem. Qui verò plura dicunt principia, animam etiam plura dicunt. Solus autem Anaxagoras impassibilem dicit esse intellectū, & nihil cum ceteris habere cōmune. Qui cūm sit eiusmodi, quomodo cognoscat, & quam ob causam, nec ille dixit, nec ex ys quæ dicta sunt, apparet.

B. *Qui igitur dixit q̄ principiū, & elementum est vnu, ponit animam ēt vniū: aut ignē, aut aerē. & qui ponit principia plura vno, ponit animā plura vno. Anaxa. aut̄ solus dixit q̄ intellectus nō recipit passionē: & q̄ nihil est in eo, quod habeat communicationē cum alia re. Sed non dixit q̄uo, & propter quid per hanc dispositionem cognoscit. & hoc est, quod apparet ex suo sermone.*

C. *Cūm notificauit q̄ opiniones eorum in substantia animæ sequuntur illud, quod opinabantur in substantia principiorum, incepit demonstrāre etiā q̄ opiniones eorum in numero animarum, sequitur etiā illud, quod opinat̄ in numero principiorū, & d. Qui igitur dixit vnum principium esse, ponit aīam vnius rei, i. vnius naturæ ex illo principio, aut ignē, aut aerē. & qui dixerunt principia esse plura vno, opinant̄ animā esse plura vno. D. Incepit declarare opinionē Anaxa. & q̄ alia via pcessit, & d. Anaxagoras aut̄ solus dixit q̄ intellectus non recipit passionem. idest non est materialis. & q̄ in nullo habet communicationem cum alio, i. q̄ nulla res omnium, quas intelligit, est in eo, ita q̄ sit cōisēis in alia forma, i. q̄ nō est hoc, neq; in hoc, i. neq; est corpus, neq; virtus in corpore. & hoc nullus dixit, nisi Anaxagoras. & super hoc laudabit Anaxagoram post. D. d. Sed non d. quomodo. idest sed non d. quomodo contingit ei vt intelligat omnia: vtrum secundum q̄ est in actu, aut fm, quod est in potētia. neq; dixit etiam qua de causa intelligit res, quæ non sunt intellectus in actu. & hoc est quod post complebit, cūm locutus erit de intellectu.*

Quicunq; autem contrarietates faciunt in principijs, & animā ex contrarijs constituunt: Quicunq; autem alterum cōtrariorum, vt calidum, aut frigidum, aut aliud huiusmodi aliud. & animam similiter vnum aliquid horū ponunt: vnde & nominibus consequuntur, qui quidem calidum dicentes, quia propter hoc & viue re nominatum est: qui autem frigidum, propter respirationē & De Anim. cū cō. Auer. C refrige-

Dē Anima

refrigerationem, vocari animā. Tradita quidem igitur de animā,
& propter quas causas dicunt sic, hæc sunt.

SOPH. At uero qui contrarietates in principijs statuunt, Animam quoq;
conficiunt ex contrarijs: qui vero alterum contrariorum, vt calidum,
aut frigidum, aut eius generis aliud, y itidem animam vnum eorum
esse ponunt. Ideoq; nomina sequuntur, qui quidem calidum dicunt, pro-
pterea. Cū id est vivere vocari: qui vero frigidum ob respirationem,
& refrigerationem, vocari. Vxī id est animam. Quæ igitur de Ani-
ma traditas sunt, atq; quas ob causas ita afferant, hæc sunt.

Et illi, qui in principijs ponebant contrarietatem, constituunt
etiam animam ex contrarijs. Qui igitur posuerunt principium al-
terum contrariorum, vt calidum, & frigidum, & aliud simile, opi-
nati sunt in anima etiam illam esse vnam hoc modo. Et videmus
eos etiam consequi nomina, quidam igitur eorum dicunt animā
esse calidum: quoniam hoc nomē vita in lingua Græca cecidit ex
hac intentione. & quidam dicunt q; est algidum, id est frigidum
propter anhelitum: & infrigidatio, quæ prouenit ex anhelitu, di-
citur in Græco ifagogi, i. anhelitus. Hoc igitur accepimus ab Anti-
quis de anima: & ista induxerunt eos ad dicendum hoc.

35 Narravit in hoc capitulo consequentia eius, quod opinantur in sub-
stantia animæ ad illud, quod opinantur in principijs, adeo quod qui opi-
natur principia esse contraria, dicit animam esse ex contrarijs. Dicens igi-
tur quod principia sunt calidum, aut frigidum, aut aliud contrarium, di-
xit quod anima similiter est vnum illorum contrariorum. Et in alia trans-
latione inuenitur additum, & qui opinabantur quod principia sunt alte-
rum par contrariorum, dicunt quod anima est in illo pari contrarium.
& est illud, quod dixit, & qui posuerunt contrarietatem in principijs, &c.
Deinde dicit: Et videmus eos etiam consequi nomina, &c. id est & inue-
nimus eos ratiocinari super hoc, scilicet quod alterum contrariorum est
principium, & quod anima est ex eo ex deriuatione huius nominis vitæ,
& animæ. Dicésigitur ipsam esse calidum, ratiocinatur per hoc quod hoc
nomen vita in lingua Græcorum deriuatur à calido. & similiter hoc nō
men motum. Et, cum dixit ipsam esse frigidum, ratiocinatur per hoc nō
men anhelitus, quod deriuatur à frigido. Deinde dicit, hæc igitur accepi-
mus, &c. id est in substantia animæ. & istæ sunt rationes, quæ induxerunt
eos ad hoc dicendum, scilicet rationes acceptæ ex distinctione, & motu, &
quod anima non est corpus.

Summa

S V M M A T E R T I A.

A Confutantur Antiquorum opiniones de Animę essentia: adducunturq; nonnullæ circa ipsius unitatem difficultates.

Diluvuntur opiniones Animam moueri afferentes.

Cap. 1.

Onconsiderandum autem primum quidem de motu: fortassis enim non solum falsum est substantia ipsius huius modi esse, qualem aiunt dicentes animam esse quod est se ipsum mouens, aut possibile mouere, sed vñ quoddam est impossibilium, inesse ipsi motum. qd quidem igitur nō ne esse sit mouens, & ipsum moueri, dictum est prius.

P. H. Primum igitur de motu considerandum est: fortassis enim non solum falsum est talem eius esse substantiam, qualem asserunt qui dicunt animam esse id quod se ipsum mouet, vel potest mouere: immo vnum de impossibilibus est, inesse ei motum. Ergo non necesse esse id quod mouet, ipsum quoq; moueri, prius dictum est.

Et debemus perscrutari prius de motu. videtur enim qd nō hoc solum est falsum. s. qd substantia eius sit talis dispositionis, sicut narrant isti, qui dicunt animā esse aliquid mouens se, aut aliquid motuum sui, sed esse animā motum est impossibile. Et dico etiā qd nō est necesse vt mouens sit motum: & hoc etiā prædictum est.

36 Cum compleuit sermones Antiquorum de anima, & rationes eorum, & qd collocatur in eis de vero, incœpit in hac parte cōtradicere falso dicto ab eis, quæ est tertia pars huius tractatus. Prima enim est in prologo. Secunda in inueniendo opiniones eorum. Tertia in contradicendo eis. Et incœpit in hac parte contradicere eis, qui definitum eam per motum, &c. Et debemus perscrutari, &c. id est, & perscrutandum est de considerantib;

Nota diu
sionē hui⁹
primi lib.

C in substantia eius per motum. Vism est enim qd nō tantum est falsus sermo eorum, qui definitum eam, qd est aliquid mouens, aut motuum sui: sed etiam qd sit anima mota per se, scilicet vt constituantur per motum, vt plura entia, vt venti, & fluuij, est falsus. Et hoc intendebat, cūm d. sed esse animam motum est impossibile, id est sed sermo dicentis qd essentia animę cōstituitur per motum est impossibilis. Deinde dicit. Et dico etiam qd non est necesse, &c. id est quoniam autem non est necessarium vt aliquid moueat se, declaratum est prius, scilicet in naturalibus. quod autem est mota per se, modo incœpit declarare.

Vñ, & fluuij, consti
tuent per
motu. l. 1. &
cō. sequē.
8. Ph. i. c.
40. & cō.
28.

Dupliciter enim cum mouetur omne, aut enim secundum alterum, aut sīm se ipsum: Secundum aut̄ alterum dicimus, quæcunq; mouentur ex esse in eo quod mouetur, vt nautæ: non enim sīl moventur nauj; hæc quidem enim sīm se ipsum mouetur, illi autē ex

C ij esic

De Anima

esse in eo quod mouetur: Manifestum autem in partibus est: proprius quidem enim motus pedum, ambulatio. hoc autem & hominum est: non inest autem nautis tunc.

SOPH.

Sed cum bifariam omne moueat, vel enim per aliud, vel per se: per aliud aut ea moueri dicimus, quaecumque mouentur, quia in eo quod mouetur sunt, ut nautantes: non enim similiter mouentur, atque nauigium: id enim per se mouetur, illi vero quod in eo sunt quod mouetur. quod in partibus perspicuum est: proprius namque motus pedum, est incessus: atque hic idem hominum est: sed tunc non adest nauigantibus.

Et omne motum mouetur duobus modis, aut per aliud, aut per se. Et dicere per aliud est illud, quod mouet, quia est in aliquo moto, ut equitans in naue, motus enim eius non est sicut motus nautis, quoniam nautis mouetur per se, & equitans mouetur, quia est in moto. Et hoc est manifestum ex membris. motus enim proprius pedibus est ambulatio, & conuenit etiam homini: sed non primo inuenitur in illa dispositione in equitanibus in naui.

37
1. de Gen.
cc. 45.

Cum declarauit quod falsitas non tantum inuenitur in hoc, quod mouet se anima, ut declaratum est in sermonibus vniuersalibus, sed etiam in hoc, quod dicunt quod substantia anima constituitur per motum, ut veri, & fluuij, incepit declarare hoc etiam esse impossibile. Et incepit primo diuidere modos, secundum quos dicitur quod aliquid est motus: & declarauit primo quod motus attribuitur alicui duobus modis: aut essentialiter, quando aliquid fuerit motum per se: aut accidentaliter, quando fuerit motum per motum, alterius, cum fuerit in re mota. Et dicit: Et omne motum mouetur duobus modis, aut per aliud, aut per se. Dicit exemplum de equitanibus in naui. Deinde dicit: & hoc manifestum est ex membris, id est motus nautis non attribuitur equitanibus essentialiter. * & hoc manifestum est ex motu membrorum, propter quae attribuitur motus essentialiter homini, & animali, scilicet pedum. motus enim non attribuitur homini essentialiter, nisi propter haec membra: & iste motus non inuenitur in equitibus in naui: motus igitur essentialis non inuenitur in eis. † Et debes scire quod illud, quod dicitur motum, quia est in moto, est duobus modis.

vbi dicitur
per cor.
Vide co-
simile. 4.
Ph. t.c. 32.
& 5. Phy.
cō. 1. & 6.
phy. 86. &
8. phy. 27.
Vide cō.
Zim.

modo, qui est possibilis ut mouatur per se: ut equitantes in naui, qui mouentur per motum nautis. Et modo, qui est impossibilis: ut albedo, quae mouetur per motum corporis albi. Dupliciter autem utrumque dicto moueri, nunc intendimus de anima si per se ipsam mouetur & participat motu. Quatuor autem motus cum sint, loci mutationis, alterationis, augmenti, & decrementi, aut secundum unum horum mouebitur, aut secundum plures, aut omnes. Si vero mouetur non secundum accidens, natura inerit motus ipsis: si autem hoc, & locus: omnes enim dicti motus in loco sunt.

Cum

A Cum inquam moueri bifariam dicatur, nunc consideramus de Ani 80 p. h.
ma, an per seipsum mouetur, motusq; particeps sit. Cum autem qua-
tuor motus sint, latio, alteratio, auctio, & diminutio, aut uno eorum mo-
uebitur, aut pluribus, aut omnibus: Quod si mouetur non per accidens,
natura ei inheret motus: Sin hoc, etiam locus: omnes enim dicti motus,
in loco sunt.

Et, quia motu dicitur duobus modis, debemus modo perscruti-
tari de anima utrum moueatur per se, aut per aliud. Et, quia motus
sunt quatuor, loci, & alterationis, & auctio, & diminutio, ne-
cessitatem est aut ut moueat aliquo istorum motuum, aut ut moueatur
plusq; uno, aut ut moueatur omnibus motibus. Si igitur mouetur
non accidentaliter, & motus est ei naturaliter. & si ita sit, habet lo-
cum etiam oes enim motus, quod diximus, sunt in loco.

B Cùm diuisit motum in duo essentialiter, & accidentaliter, incepit per-
scrutari utrum sit possibile ut anima moueatur per se, & dicit. Et quia mo-
tum dicitur, &c. id est & cum declaratum est quod motus dicitur duobus
modis, perscrutandum est utrum anima moueatur per se, aut non moueat
nisi accidentaliter. Deinde proposuit huic tres propositiones, quarum
Una est q; motus sunt tres in genere. sed ipse dixit quatuor large, quasi nu-
merando additionem, & diminutionem pro duobus. Secunda autem est
q; si anima mouetur, aut uno istorum motuum, aut pluribus, aut omnib;
mouetur. Tertia vero est q; si mouetur uno istorum motuum, necessitatem est
ut sit corpus. Quod autem, si anima mouetur, tunc uno istorum motuum
mouetur, sic componitur. Si anima mouetur essentialiter, necessario mo-
uetur uno essentialium motuum, aut plurib;, aut omnibus: & omnis mo-
tus aut est loci, aut alterationis, aut auctio: ergo anima, si mouetur, mo-
uetur, aut localiter, aut cremento, aut alteratione. & cùm coniuxerimus
huic quod omne motum aliquo istorum motuum est corpus, ut decla-
ratum est in Sexto Physic. concludetur quod, si anima mouetur, est cor-
pus, & in loco: cùm omne corpus sit in loco. Hoc igitur possumus intelli-
gere de hoc, quod dicit, si igitur mouetur non accidentaliter, & motus est
ei naturaliter. Si igitur ita sit, habet locum. omnes enim motus prædicti
sunt in loco. Si igitur mouetur naturaliter: & omnis motus naturaliter est
vnum illorum trium: & quilibet illorum est in corpore: & omne corpus est
in loco: necessitatem est ut anima sit in loco. & cùm fuerit in loco, erit mota mo-
tu locali necessario. omne enim, quod mouetur altero illorum duorum
motuum, mouetur localiter: sed non conuertitur. Sed in verbis est am-
biguitas. quoniam d. omnes enim motus prædicti sunt in loco: & non d. Obiectio.
omnia enim mota illis motibus prædictis sunt in loco: sed omnes motus Nunquid
prædicti. sed hoc etiam secundum suum modum non vere dicitur de illis
motibus tribus, scilicet ut sint in loco, si hoc, quod dixit prædicti, respoderet
illis tribus. motus enim alterationis non est in loco. Et ideo possumus Pria solum
C iii intelligere

6. phy. te.
cō. 32.Ois motu
ē in loco.Nunquid
ois motus
sit in loco.

Pria solum

De Anima

intelligere ex hoc, quod d. si igitur mouetur non accidentaliter, & motus D.
est ei naturaliter, id est per se, non propter aliud extrinsecum, necesse est ut
moueat motu locali, & sic intendit per motus praedictos omnes modos
motus localis. iste enim motus existit in re naturaliter, & est necessario in
loco, & secundum hoc erit sermo eius & motus est ei naturaliter, quasi alia
conditio addita ei, quod est ei essentialiter. alteratio enim potest dici ali-
quo modo quod est in alterato essentialiter. Et potest dici q. est in eo
accidentaliter aliquo modo. albedo enim non mouetur in nigredinem,
nisi quia est in aliquo diuisibili, scilicet in corpore, non quia est diuisibilis
in se, & sic erit hic alias modus modorum accidentaliter a modo descripto:
vt verificat hanc expositionem hoc, quod post dicet.

Si autem est substantia animae, mouere se ipsam, non secundum
accidens moueri ipsi inerit, sicut albo & tricubito: mouetur enim
& haec, sed secundum accidens: cui enim haec insunt, mouetur illud
corpus. unde non est locus ipsorum: animae autem erit, siquidem E
natura motu participat.

SOPH. Quod si Animæ substantia est mouere se ipsam, profecto moueri non
per accidens ei inerit, quemadmodum albo, vel tricubito: mouetur enim
haec quoq; sed ex accidenti: nam id cui insunt, mouetur, videlicet corpus:
ideoq; non est locus ipsorum: at Animæ erit, si natura motus est particeps.

Et, si substantia animæ est ut moueat se, tunc mouere non erit ac-
cidentaliter, ut motus albi, & tricubiti, ista enim mouentur, sed ac-
cidentaliter, quod autem mouetur est corpus, in quo haec duo exi-
stunt. Et ideo non habent locum. anima autem habet locum: cum
habeat naturaliter communicationem cum motu.

39 Cùm declarauit q. si mouetur essentialiter, oportet ut moueat vno
trium motuum, incepit declarare q. non potest moueri motu alteratio-
nis, neq; augmenti. impossibile est enim ut inueniatur in eis aliquod mo- F
uens: quoniam hoc non inuenitur nisi in motu locali tantum: quamvis
illud, quod mouetur in qualitate mouetur aliquo modorum rerum, que
dicuntur moueri accidentaliter. Et dicit: Et, si substantia animæ, &c. i. &
si substantia animæ est aliquod mouens se, ut Antiqui describunt, tūc im-
possibile est ut moueat in qualitate, ut album in nigrum: neq; in qua-
ntitate, ut tricubitum in tetracubitum. quoniam, si aliquod istorum dicat
moueri, non dicetur nisi accidentaliter: quoniam illud, quod mouetur in-

Vide. 8. istis, non est nisi corpus. Et hoc est quasi causa, propter quam non inue-
phy. 60. et nitur in his duobus motibus mouens ex se, sed quoniam motus non attri-
qx ibi. buitur albedini, & nigredini, nisi propter corpus, in quo existunt he duæ

Dubium. qualitates, manifestum est. Sed difficile est imaginari quomodo attri-
buitur additio, & diminutio in quantitate rei augmentabili, & diminui-
bili accidentaliter. augmentatum enim essentialiter mouetur in loco.

Sed

A. Sed fm q̄ est motus in partibus, nō in toto. mot⁹ igitur attribuitur toti. *Solutio.*
accidentaliter. motus igitur attribuitur alterabili, & augmentabili modo *Vide. i. de*
accidentali: sed alterabili propter corpus deferens, augmentabili autem &
diminuibili propter partes corporales augmentabiles, & diminuibles. Et
secundum has duas intentiones intelligendus est suus sermo, in quo dicit,
quod autem mouetur est corpus, in quibus sunt hæc duo, id est est corpus,
in quibus sunt hæc duo. in qualitate vero est corpus subiectum: in augmē-
tato autem sunt partes corporis, in quibus inuenitur iste motus. & sic pos-
sunt dissolui omnes dubitationes contingentes huic sermoni.

B. Amplius autem & si natura mouetur & violentia mouetur, &
si violentia, & natura: eodem autem modo se habet & de quiete: in
quod enim mouetur natura, & in hoc quiescit natura: in quod au-
tem violentia, quiescit in hoc violentia. quales autē violenti mo-
tus animæ erunt & quietes, neq; fingere volentibus facile est red-
dere. Amplius autem siquidem sursum mouebitur ignis erit, si ve-
ro deorsum, terra: Horum enim corporum motus hi: eadem autē
ratio & de medijs.

C. PH. Item si natura mouetur, & vi etiam moueri possit: & si vi, etiam
natura. Eodem etiam modo res habet de quiete: ad quod enim natura
mouetur, in eo quoq; natura quiescit: similiter etiam ad quod vi moue-
tur, in eo quoq; vi quiescit. Qui autem violenti motus Animæ erunt, et
quietes, ne si fingere quidem velis, facile describas. Item si sursum mo-
uebitur, erit ignis: si deorsum, terra: hi enim motus, horū corporū sunt.
Eadem ratio est de intermedij.

C. Et, si mouetur naturaliter, mouetur etiam violente: & si violen-
te, naturaliter. Et similiter de quiete, ad quod enim mouetur natu-
raliter, in eo quiescit naturaliter. & similiter in illo, ad quod moue-
tur violente, in eo quiescit violente. Qui igitur sunt motus, & quietes
isti, qui violente accidentum animæ: Et si mouetur superius natu-
raliter, est ignis: & si inferius, est terra. isti enim duo motus non
sunt nisi horum duorum corporum. Et sermo de corporibus me-
dijs est iste idem sermo.

D. Idest Et, si mouetur naturaliter, i. per se in loco, necesse est ut moueatut,
violentè in loco. & hoc necesse est in eo, quod mouetur in loco motu re-
cto. D. posuit conuersum, & d. & si mouetur violente, mouetur etiam na-
turaliter. & hoc etiam necesse est, s. qd illud, quod mouetur violente, debet
moueri naturaliter: motus enim violentus non intelligitur nisi respectu
naturalis. D. d. Et similiter de quiete, idest & sim hunc modum debet esse
in quiete s. qd omne motum naturaliter habet quietem naturaliter: & oē
habens quietem naturaliter habet quiete violente: & oē habens quietem
violente, habet quiete naturaliter. Si igitur anima mouet naturaliter, hæc
motus qd est in quiete naturaliter.

C. in quietem naturaliter.

*Mot⁹ vio-
lent⁹ habet
lent⁹ respectu
intelligit, ut
si itepe
nālis. vide
1. Cor. 14.
& qd ibi. &
2. Cor. 8.*

De Anima

quietem naturaliter; & si habet quietem naturaliter, habet quietem violentem. Et, cum narravit quod illud, quod mouetur naturaliter, potest habere violentam quietem, narravit in quo loco habet quietem violentem, &c. &c. similiter in illo ad quod mouetur naturaliter, in eo quiescit violentem. i. in loco enim, in quo mouetur naturaliter, quiescit violentem. verbi gratia ignis, qui mouetur naturaliter in loco inferiori, in eo quiescit violentem: terra autem econuerso. & hoc determinatum est in Quinto Physi. Et, cum probauit quod anima mouetur naturaliter, & per se, necesse est ut moueat violentem, aut quiescat violentem, his propositionibus verificatis, d. Qui igitur motus sunt? id est nullus enim potest dicere in hoc aliquid. hoc enim nullo modo imaginatur in anima, nedum sit necesse. Et potentia istius sermonis est potentia duorum syllogismorum hypotheticorum. Quorum primus est quod, si anima mouetur naturaliter, mouetur violentem, sed non mouetur violentem: ergo non mouetur naturaliter. Secundus autem, est quod, si anima mouetur naturaliter, quiescit naturaliter, & si quiescit naturaliter, quiescit violentem: sed non quiescit violentem: ergo non quiescit naturaliter: & si non quiescit naturaliter, non mouetur naturaliter. & iste componitur ex duobus syllogismis hypotheticis continuatiuis, in quorum utroq; destruitur consequens, & concluditur oppositum praecedentis.

D. d. alium syllogismum, qui sequitur ex istis propositionibus, per quem declarat quod anima non mouetur naturaliter, & d. Et, si mouetur superius naturaliter, est ignis: & si inferius, est terra. id est si mouetur naturaliter in loco mouetur aut superius, aut inferius: cum omnis motus in loco est altero istorum modorum. & hoc verum est in motu recto. Si igitur mouetur superius, est ignis: si inferius, est terra: si medio modo est alterum duorum corporum mediorum, aur aqua, aut aer. Et hoc intendebat cum dicit. Et sermo de corporibus, &c. id est quasi diminuit impossibile consequens: quia manifestum est. & est quod, si est ignis, aut aliquid elementorum est in corpore violentem. &, si est aliquid elementorum, non debet moueri in corpore nisi uno motu naturaliter, aut superius, aut inferius, non motibus oppositis, sed nos videmus ea moueri motibus oppositis in loco: ergo non est unum elementorum quatuor.

Quoniam autem videtur mouere corpus, rationabile est his mouere motibus, quibus & ipsa mouetur: si autem hoc, & conuententibus dicere verum, quod secundum quod corpus mouetur, hoc & ipsa: Corpus autem mouetur secundum loci mutationem, quare & anima mutabitur secundum corpus, aut tota, aut secundum partes translata: Si autem hoc, contingit & exeunt iterum ingredi: ad hoc autem sequitur, resurgere mortua animalium.

Item quia videtur mouere corpus, consentaneum est, ut ipsi illud moueat motibus, quibus & ipsa mouetur. Quod si ita est, etiam facta conversione dicere verum est, quo corpus mouetur, eo & ipsam moueri, at vero

A vero corpus latione mouetur, quare & anima mouebitur quomodo corpus, aut tota, aut partibus demigrando. Sin autem id fieri potest, fieri etiam poterit ut egressa rursus introeat: Cui consequens fuerit ut mortua animalia resurgent.

Et etiā, si videmus eā mouere corpus, necesse est ut moueat ipsum illis motibus, quibus illa mouetur. Et, si ita sit, cum iste sermo cōvertetur, erit verus, s. q̄ motus, quo corpus mouetur, mouetur etiam ipsa illo motu, & corpus mouetur motu locali: vnde necesse est ut anima transmutetur fm transmutationē corporis, & transferatur ī loco, aut fm totū, aut fm partes. Et, si hōc fuerit, possibile est ut cū exiuierit ab aliquo loco reuertat̄, & existat in eo vñ possibile est ut illud, q̄ morit̄ ex animalibus, reuertatur, & viuat.

41 Dicit Et etiam, si videmus eam , &c. i. & est etiam altera raciocinatio. quoniam, si ponimus quōd ipsa mouet corpus secundum quōd mouetur B necesse est ut moueat ipsum modo motus, quo mouetur, s. q̄, si transferatur, necesse est ut transferat ipsum: & si alteretur, necesse est ut alteret ipsum. Et, cūm posuit hoc, d. & econtrario etiam, s modus motus, quo corpus mouetur ab anima, necesse est ut moueat illo eodem motu. Hoc posito, si posuerimus q̄ corpus mouetur ab anima motu locali, tunc necesse erit ut anima moueat in corpore, aut secundum totum, aut secundum partes, erit igitur in corpore quasi corpus in loco. &, quia innata est mouere corpus in locis diuersis, possibile est etiam ut ipsa moueat in locis diuersis. Et cūm ita sit, possibile est, sicut dixit, cūm exierit à corpore, ut reuertatur, & intret ipsum, vnde consequitur, sicut dixit, ut animal mortuum reuertatur, & viuat. Sed ista contradic̄tio est secundum sermonē dicentis, non secundum rem in se. Nosenim non ponimus quōd omne mouens mouetur illo modo motus, neq; in motu locali: nisi mouens sit corpus: ut declaratum est in Physicis. Et, cūm quidam existimauerunt Dabium, quōd hæc contradic̄tio est secundum rem in se, dederunt dubitationes su

C per Aristο. in hac propositione, dicenti q̄ omne corpus non mouet nisi moueat, & dicunt, nos videmus hic multa, quæ mouent, & non mouent illo modo motus, ut lapis retitus: quoniam, cūm calefit, mouet paleam motu locali, tamen ipse non mouetur. Sed iste non est locus istius quæstionis. & eius dissolutio iam dicta est in. viij. physico. vbi indigebat pone re hanc propositionem. Si quæstio esset propria huic loco, contradic̄tio 32 Solutio 8. & Ph. 35. & esset secundum rem in se: quia multa videmus alterare, tamen non alterātur. Sumus igitur inter duo. Aut debentes ponere q̄ contradic̄tio est secundum rem in se, & tunc non erit verum, nisi in motu locali, q̄ uon sonant verba Aristο. Aut ponere q̄ contradic̄tio est secundum sermonem dicentis, non secundum rem in se. Et ista quidem contradic̄tio non verificatur, nisi concedendo primam propositionem, à qua incēpit loqui, scilicet q̄, si anima mouet corpus, secundum quod mouetur, necesse est ut moueat ipsum

De Anima

ipsum modo motus, quo mouetur: & hoc concedunt Antiqui: aut sequitur illud, quod concedunt, hoc quidem concessio, consequitur conuersum, eius necessario, & est quod omnis motus, quo corpus mouetur, necesse est ut anima moueat illo motu. & hoc manifestum est. secundum hoc intelligenda est ista contradic^{tio} in hoc loco.

Secundum accidentis, autem motu si ab altero moueatur: depelletur enim utiq*ue* violentia animalis, non oportet autem cui a se ipso moueri inest in substantia, hoc ab alio moueri: nisi secundum accidentis: sicut neq*ue* quod sum se bonum aut propter se ipsum, hoc quidem propter aliud esse, hoc autem alterius causa.

SOPH. Motu porro, qui per accidentis fit, etiam ab alio moueri posset, fieri enim potest, ut vi animal impellatur: non oportet autem cuius in substantia inest, ut a se ipso moueat, id ab alio moueri, nisi forte per accidentis: quemadmodum neque quod per se bonum, aut propter se, id per aliud esse, aut alterius causa.

Motu autem accidentaliter non mouetur, nisi per aliud, si cum animal expellitur violente. Sed non est necesse ut illud, in cuius substantia est moueri per se, moueatur per aliud, nisi accidentaliter, quemadmodum non est rectum, ut illud, quod est bonum per se, sit bonum per aliud: neq*ue* illud, quod est delectabile per se, sit delectabile per aliud.

42 Cum destruxit q*ue* anima mouetur per se, incœpit declarare q*ue* non est impossibile ut moueatur accidentaliter: immo forte est necessarium. Et dicit. Motu autem accidentaliter, &c. id est motu autem accidentaliter potest moueri: cum talis motus non est nisi per motum rei, in qua est, & hoc accedit ei, cum corpus, in quo est, moueat violenter ab aliquo extrinseco. Et, cum dedit pro possibili istum modum motus, declarauit q*ue* non debet necesse esse, ut illud, quod mouetur per suam substantiam, moueatur per aliud. Quemadmodum enim illud, q*ue* est bonum per se, non est bonum per aliud, sic illud, q*ue* est motum per se, non est motum per aliud.

Animam autem maxime dicet aliquis utiq*ue* a sensibilibus moueri si quidem mouetur. At vero & si mouet ipsa se ipsam, & ipsa mouebitur utiq*ue*. Quare quoniam omnis motus exstantia est eius quod mouet sum q*ue* mouet: & anima utiq*ue* distabit a substantia ipsius secundum se ipsam, nisi secundum accidentis se moueat, sed est notus ipsius substantiae per se.

SOPH. Animam autem maximie dixerit quispiam a sensibilibus moueri si mouetur. Nam uero si mouet ipsa se ipsam, ipsa quoq*ue* moueatur. Quare si omnis motus recessus est eius quod mouetur, quatenus mouetur, anima etiam recedere posset ex substantia, si non ex accidenti se ipsa moueat,

Liber Primus

22

Audiat, sed motus sit substantiae ipsius per se.

Et melior sermo omnium sermonum dictorum in hoc, q̄ anima mouetur, est q̄ mouet sensibilia. Sed, si mouet se, mouetur ēt. Vnde necesse est, quia motus est processus moti in modo sui motus, ut anima etiam procedat à sua substantia, si non mouet se accidentaliter, sed motus est suæ substantiæ per se.

43 Cùm declarauit quod contingit dicentibus quod anima non mouet, nisi secundum quod mouetur, vt moueatur modis motuum, quibüs mouet: anima autem videtur mouere pluribus modis, vt motu locali, & motibus sensibilium: & iam dedit eis impossibilitatem, si mouetur motu locali, qui est modus quo mouet: declarauit hic quòd sermo magis sufficiens quòd anima mouetur illo modo, quo mouer, est vt moueat motu, quem facit in sensibilibus, & dicit. Et melior sermo, &c. idest & magis sufficiens sermo est dicere quod anima mouetur in genere motus, quem habet in se. Sicut etiam in aliis dicitur, sicut in libro de animalibus, capitulo de animalibus.

B sensibilibus. & intēdebat hoc, cūm dicit, quōd mouet sensibilia, id est quod mouet modo motus, secundum quem mouet sensibilia. Sensus* enim licet moueantur à sensibilibus, tamen existimantur mouere, & moueri ab eis insimul. Deinde incēpit dicere aliud impossibile contingens omnibus: & est quod si actio substantialis animæ, qua sustentatur, quasi forma sit † motus: motus autem est transmutatio rei in sua substantia: necesse est ut anima transmutetur in sua substantia: & non sit in sua ultima perfectione, id est in actu. Esse* enim motus est esse transmutabile, & est compositum ex esse in potentia, & ex esse in actu. & ideo existimauerunt plures Antiquorum ipsum non esse. & dicit. Sed, si mouet se, mouetur etiam, &c. id est, sed si anima mouet se, ut ponunt Antiqui, ipsa etiam mouetur in se, & in sua substantia. Et, quia omnis motus est transmutatio moti in modo suæ substantiæ, secundum quod est motum, necesse est ut anima etiam transmutetur à sui substantia. Deinde dicit si non mouet se accidentaliter, id est mihi videtur, si motus non est aliquod posterius ab anima quasi accidentis illi, scilicet ut anima accipiatur in definitione motus, non motus in definitione animæ, ut faciunt Antiqui. Et intendebat per hanc expositionem, si non mouet se, ita quod motus sit accidens, & consequens substantiam eius. & forte intelligit intentionem prædictam de accidenti, id est quod opponitur essentia.

Quidam autem & mouere animam dicunt corpus in quo est, si
cū ipsa mouetur, vt Democritus: similiter dicens Philippo co-
mædiarum Didascalο: ait enim Dædalum fecisse mobilem ligneā
venerem, infundens argentum fusile. Similiter autem & Demo-
critus dicit: motas enim inquit indiuisibiles sphæras, propter id
q[uod] aptæ natæ sunt nusquā manere, cōtrahere q[ui] & mouere corpus
omne. Nos autem interrogabimus si & quiescere facit hoc idem?
Quomodo autem faciat difficile aut impossibile dicere. Omni-

⁴ Sensus licet moueant a sensibili bus, sicut existimat mouer & moueri ab eius insimul. Et Motus est trasmutatio rei in sua lba. expositu. i.ph. 63. & s.ph. 7. vi de contra Zini.

Eē mot⁹
est cōpōsi-
tū ex eē i-
potēcia, &
ex esse in
actu. & iō
existima-
uerūt plu-
res Anti-
quorū ip-
sum nō eē
Idē. 3. ph.
14.

De Anima

no autem non sic videtur anima mouere animal, sed per voluntatem quandam & intellectum.

302 H. Sunt etiam qui dicant animam mouere corpus in quo est, ut ipsa mouetur, ut Democritus, similiter dicens ac Philippus Comicus. inquit enim Dædalum fecisse ligneum illam venerem, que moueretur infuso argento fusili. Similiter etiam Democritus afferit: Inquit enim dum mouentur orbes indiuisibiles, eo quod suapte natura nunquam posse quiescere, secum rapere, & mouere vniuersum corpus. Nos autem interrogabimus, num illud idem etiam quiescere faciat? At quo tandem pacto id faciet, difficile est immo vero dictu impossibile. Omnino non ita videtur anima mouere animal, sed electione quadam, & intellectione.

Et dicunt aliqui quod anima mouet etiam corpus, in quo est, modo, quo mouetur, ut Demo. dixit enim sermonem similem sermoni Philippi. Iste enim dicit quod Dedalus posuit imaginem Hermaphroditii motam, ponendo in ea argentum viuum. Et similiter dicit Democritus dicens, quod sphære indiuisibiles semper mouentur, quia innatae sunt non quiescere in aliqua hora: & sic attrahent secum totum corpus, & mouent ipsum. Nos igitur querimus ab eo, vtrum hoc idem faciat quietem etiam. & difficile est, immo impossibile dicere quomodo facit hoc. Et vniuersaliter non videmus animam mouere animal hoc modo, sed voluntarie.

44 Cùm declarauit quod contingit dicentibus quod mouetur anima ex se, ut transferatur ex se, quemadmodum corpus transfertur, & dedit eis multa impossibilia, incepit hoc etiam dicere quod plures homines sunt, qui hoc dicunt, & dicit. Et dicunt aliqui quod anima mouet corpus, &c. id est, & quidam opinantur quod anima mouet corpus motu locali, illa etiam mota. ut Democritus opinatur enim quod partes indiuisibiles semper mouent corpus motu suo, sicut dixit Philippus quod Dedalus fecit mouere imaginem Hermaphroditii, imponendo in eam argentum viuum. iste enim opinatur quod ita est de anima cum corpore in motu, sicut de argento viuo cum imagine. Deinde dicit. Nos igitur querimus ab eo, &c. id est, & si causa apud ipsum, propter quam anima mouet corpus, est ista, querendum est ab eo, quomodo anima facit quietem, si facit mouum, secundum quod semper mouetur. Deinde declarauit quod non solum est difficile, immo impossibile dare causam, quomodo facit quietem. secundum quod mouetur, & dixit. & difficile est dicere, &c. Deinde dicit. Et vniuersaliter non videmus animam, &c. id est quod, si motus corporis ab anima esset, sicut motus imaginis ab argento viuo, tunc motus corporis non esset voluntarius, sed necessarius, & hoc manifestum est.

Eodem

A Eodem autem modo & Timæus physiologizat animam mouere corpus. in eo enim quod est moueri ipsam, & corpus mouet, propter id quod complexa est ad ipsum. constitutam enim ex elementis, & dispartitam secundum harmonicos numeros, quatenus connaturalem sensum harmonię habeat, & ut omne feratur secundum consonantes motus, aspectum rectum in circulum reflexit, & diuides ex uno in duos circulos dupliciter coordinatos, iterum unum diuisit in septem circulos: tanquam essent cœli motus, animæ motus.

B PH. Eodem etiam modo Timæus dicit animam mouere corpus: quod n.

ipsa moueat corpus etiam mouere, propterea quod connexa sit cum ipso: constantem enim ex elementis, & distinctam harmonicis numeris, ut insitum sensum harmonię habeat, utque uniuersum feratur consonis lationibus, rectitudinem in orbem torsit, & cum diuisisset unum al. i. ut sensum & in fitam habet monia ha beat.

B in duos circulos duobus punctis connexos, rursus unum diuisit in septem circulos, ut pote cum Cœli lationes, sint Animæ motus.

Et similiter est de hoc, quod dixit Timæus in sermone natura, li. s. quod anima mouet corpus. dixit enim quod non mouet corpus, nisi ipsa mota, quia admiscetur cum eo. Constitutio enim animæ est ex elementis, & est diuisibilis secundum diuisionem numerorum compactorum, ut habeat sensum conuenientem harmonię, & moueat totum motibus conuenientibus. dixit & ideo incuruauit rectitudinem, & posuit eam circulum, & diuisit ex uno duos circulos separatos in duobus locis. deinde diuisit unum circulum etiam in septem circulos: ita quod posuit motus cœli, sicut motus animæ.

Figure

De Anima

Figuræ, Platonis opinionem declarantes, ex eius præcipuis sectatoribus.

Numeri animam constituentes, ac eorum proportiones.

			Dupla super- bipartiens.			
Proprio	Dupla.	Sexta altera.	Sextertia.		Sexgoctaua.	Tripla.
1	2	3	4	8	9	27

Diapason.

Diapente.

Diatestaron.

Cóposita ex

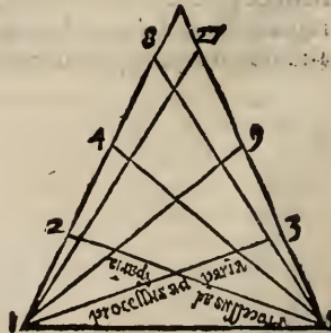
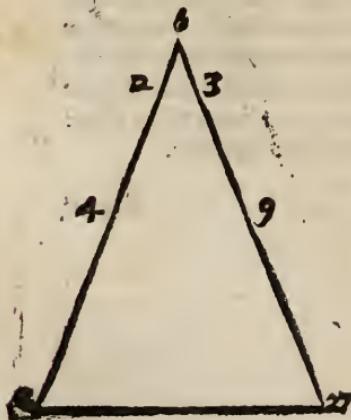
Diapason &
Diatestaron.

Ton'.

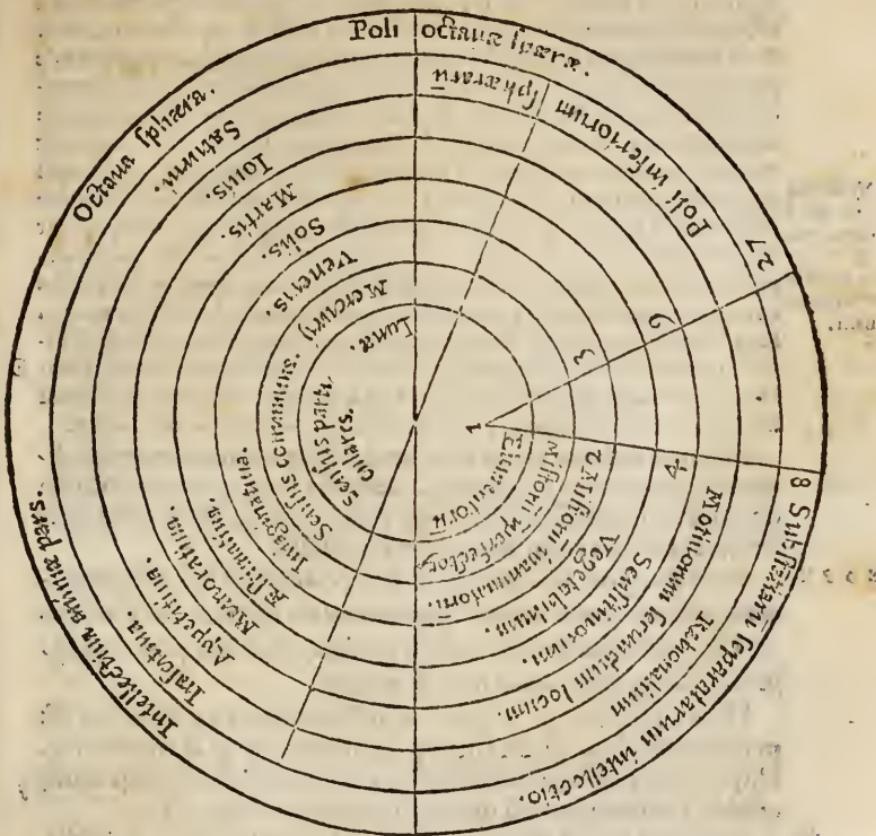
Cóposita ex
Diapason &
Diapente.

Figura, duplē dicitorū numerorū ostendens coordinationēm, in quib[us] identitas, ac diuersitas reperitur.

Figura, numerorū ostendens reflexionēm, quasi circularem, a pari- bus ad imparia, & econtrario.

Figura, & colorum ostendens divisiones, animas, motus, rerum intelligibilia, animaq; nostræ potentiarum ordines, ac proportiones.

45. Cùm declarauit quòd Democritus opinabatur animam mouere corpus localiter, ipsa translatā, & dedit impossibile consequēs eius opinionē, incepit etiam declarare quòd illud, quod dictum est in Timæo, est simile opinioni Democriti, &c. d. Et similiter etiam, &c. i. & similiter dictū est in Timæo, s. quòd anima mouet corpus localiter: immo etiā anima trāsferetur, quia admisetur cum eo: & cùm ipsa transfertur, transfertur corpus. Et, cùm declarauit similitudinem inter hanc opinionem, & opinionem Demo, incepit etiam dicere illud, q̄ est proprium huic opinioni, & contradicit ei proprie, & d. Constitutio enim animæ, &c. i. & hoc dictum fuit in Timæo quòd constitutio animæ est ex elementis istius mundi: sed est intelligens, quia componitur ex elementis musica compositione, & sphærica: & comprehendit harmoniam, quia componitur compositione harmonica:

De Anima

harmonica: quoniam & apud ipsum talis est natura corporum cœlestium D corpora enim cœlestia sunt composita apud ipsum tali compositione: & figura eorum talis est. Et, cum d. quod constitutio animæ est ex elemen- tis, intendit ex elementis, quibus componitur mundus apud ipsum. Et d. & est diuisibilis. i. & ē composita compositione harmonica, quia per talē proportionem compositionis potest sentire harmoniam. Ethoc inten- debat, cum d. vt habeat sensum. D. d. & moueat totum motibus conue- nientibus. i. quia habet numerum harmonicum. D. d. & ideo incuruauit rectitudinem. i. intendit quod Timæus, qui opinabatur quod anima non agit, nisi in quantum est sphærica, & comprehendit harmoniam, & moue- tur motibus armonicis, id est conuenientibus, in quantum componitur ex elementis compositione harmonica, dixit narrando de creatore q̄ cō- posuit animam ex elementis, composuit ipsam prius magnitudine recta- compositione harmonica. deinde incuruauit lineam, & fecit ipsam circu- lum, vt intelligat, & fecit illum circulum habere latitudinem. deinde diui- sit illum circulum in duo: quorum vnum diuisit in septem. s. orbes stella- rum erraticarum, & orbem stellarum, ita q̄ posuit motus cœli eosdem cū motibus animæ. i. q̄ actiones cœli sunt eadem cum actionibus animæ.

Primum quidem igitur non bene, dicere animam magnitudi- nem esse: eam enim quæ omnis, talem esse vult, qualis est aliquan- do vocatus intellectus: Non enim velut sensitua est: neq; vt desi- deratiua: Harum enim motus non circulatio.

S O P H. Primum igitur non recte habet, dicere Animam esse magnitudi- nem. Animam enim universi nimirum talem esse vult, qualis est qui vocatur intellectus: non enim qualis sensitua est, neque qualis concipi- scitua: harum enim motus non est conuersio.

Dicamus igitur prius q̄ non est rectum dicere quod anima est magnitudo. Manifestum est, n. q̄ qui intēdebat q̄ aia totius. v.g. id, q̄ dicitur intelligentia, est sic, non intēdebat sensibilem aiam, nec desideratiua: qm̄ motus istarum non est circularis.

46 Prima 16 Dicit quod non est rectum opinari quod anima sit corpus, cū intelle- cōtra Pla- cōtū fuerit per animam intellectus: vt declaratum est quod hoc intēde- tonem. batur in Timæo per hoc nomen anima. & ideo fecerunt corpus sphæri- cum. actio enim intellectus similis est circulationi. Et non intelligebatur illuc per animam, aut sensibilis, aut desideratiua. motus enim istarum, & actio earum non assimilatur circulationi: sicut actio intellectus apud eos nō assimi- lat ipsum Arist. sphæræ.

Aia sensi- tiua, & de- sideratiua. Intellectus autem unus & continuus est, sicut intelligentia: In- telligentia autem sicut intelligibilia: Hæc autem eo quod conse- querent, vnum: sicut numerus, sed non sicut magnitudo: propter quod quidem neq; intellectus sic continuus, sed aut impartibilis, aut

A aut non sicut magnitudo aliqua continuus. Qualiter enim intelliget magnitudo cū sit qualibet partium ipsius: parte autem aut secundum magnitudinem, aut secundum pūctum: si oportet & hoc dicere partem, siquidem igitur secundum punctum, hæc autem infinita, manifestum est quoniam nequaquam per transibit: Si vero secundum magnitudinem, multotiens & infinites intelliget idem: videtur autem & semel contingens. Si autem sufficiens qualibet partium tangere: quid oportet circulo moueri, aut & omnino magnitudinem habere?

P.H. intellectus autem unus est & continuus, ut etiam intellectio: intellectus autem est ea que intelliguntur: que qui deinceps sunt, vnu sunt ut numerus, & non ut magnitudo. Quam ob rem nec intellectus hoc pacto continuus est, sed aut carens partibus, aut non ut magnitudo ali-

B. qua continuus. nam quo tandem pacto si magnitudo sit, qualibet suarū al. l. nam intelliget partium? atque adeo partium, que vel in magnitudine, vel quo tende in puncto consistant: si modo oporteat id quoque partē vocare. si igitur pacto n magnitudo sit intellectus, utrū vniuersitatem, an qualibet suarū partium.

Intellectus autem est unus, & continuus, & similiter intellectus.

& intelligere est res intellectæ. & istæ sunt vna secundum consequiam, sicut mensura sine magnitudine. Et ideo intellectus est non est continuus hoc modo, sed aut est indivisibilis, aut continuus, non sicut magnitudo. Nullo enim modo possumus dicere quomo

C do intellectus intelligit per aliquam partem partium eius, quæ cuncta pars sit idem. Et intelligere per aliquam partem eius aut erit per magnitudinem, aut per pūctum. & si punctus est infinitus, manifestum est igitur quod non pertransit ipsum in aliqua hora. Et si intelligit per magnitudinem, intelligit multotiens, & infinites, sed nos videamus intelligere semel possibile esse. Si igitur sufficit tangere per unam partem, quæcunq; pars sit, in quo indiget moueri circulariter, & vniuersaliter, quo exco fiat magnitudo.

47 Intellectus autem est unus, &c. i. & intellectus dicitur esse unus, & continuus illo modo, quo dī in suo intellecto esse unus, & continuus. D. d. in Sedā rō intelligere est res intellecta, &c. i. quia intelligere est ipsa res intellecta, quæ contra Platonem. non dicuntur esse vna, nisi sicut dicuntur res consequentes esse vna, s. numerus. & hoc intendebat, cū. d. sicut mensura sine magnitudine. i. sine continuatione, & ideo impossibile est ut dicatur quod intellectus sit unus, &

De Anim. cū cō. Auer. D continuus

De Anima

continuus, nisi eo modo, fm quem dñs hoc in rebus consequentibus, sc. in D quantitate discreta. Intellectus igitur non est corpus: quia non est continuus in rei veritate. D.d. sed aut est indivisibilis, aut continuus, nō sicut magnitudo. d.&c, cùm dispositio in intellectu sequitur dispōnem in intellecto, necesse est dicere intellectum, aut esse indivisibilem, vt vnum pūctus aut continuum: sed non sicut continuatio magitudinis, sed continuatio

Tertia rō contra Platonē, qua sumit de- compositi. i. quantitatis discretæ. D.d. Nullo enim modo possumus dicere, &c. i. & cùm diximus in eo quod est magnitudo continua, tunc non intelligeret nisi secundum tactum, vt dictum est in Timæo. nullo enim modo possumus dicere quō intelligit intellectus per aliquam partem eius, a prima.

quæcunq; pars sit idem rerum intellectarum. D.d. Et intelligere p aliquam partem eius. i. & intelligere per tactum, cùm fuerit magnitudo, necesse est aut vt tangat per partes eius intellecti, aut per totum: totū autem vtrunq; d. si intellexerit per contactum partium cùm partibus rei, necesse est vt, sit aut per aliquam partem eius, quæ sit magnitudo, aut per partem aliquam, quæ sit pūctus. Et, cū declarauit hoc, dedit impossibile consequens vtrunq; & d. si pūctus est infinitus, &c. i. si intellexerit per pūctum, manifestum est quod non potest intelligere totum corpus semper: puncta enim quæ sunt in corpore, sunt infinita. Si igitur necesse est in intelligendo corpus, vt tangat pūctus ex eo omnia puncta, quæ sunt in corpore: q̄ est impossibile, quia puncta sunt infinita: manifestum est quod impossibile est vt intelligat corpus omnino fm hunc modum.

Et, cùm declarauit impossibile consequēs, si intelligit fm quod tangit corpus per puncta, incœpit etiam dicere impossibile consequens, si tangat ipsum per partem aliquam, quæ sit corpus, non pūctus, & d. Et, si intelligit per magnitudinem, &c. i. & si intellectus intelligit rem, tangendo per aliquam partem eius, quæ sit corpus, omnes partes corporis intellecti, circumgyrando se, quo usq; tangat per illam partem corporis omnes partes corporis intellecti, necesse est ex hoc, vt intellectus intelligat idem infinites, quando tangit corpus. quoniam pars non differt à parte in suo tactu: & impossibile est vt intelligat totum corpus. sed nos videmus q̄ intellectus intelligit totum corpus simul, & vnicō intelligere, & non indiget intelligere iterato. Si igitur aliquis dixerit quod sufficit intelligere corpus, intelligere vnam partem eius, quando tangit ipsum per suam partem; dicemus ei quomodo igitur indiget corpus vt moueat circulariter, quo usq; tangat per suam partem, aut per suas partes omnes partes eius? & vniuersaliter quo indigeat quod intellectus sit corpus, si nō intelligit p tactu.

Si autem necessarium est intelligere tangentē toto circulo, quis est partibus tactus? Amplius, quō intelligit partibile imparibili, aut imparibile partibili: Necessarium autem intellectum esse circulum hunc: Intellectus quidem enim motus, intelligentia: circuli autem, circulatio. si igitur intelligentia, circulatio, & intellectus vtq; erit circulus, cuius huiusmodi circulatio intelligentia, semp autem

A autem aliquid intelliget, siquidem perpetua circulatio. Practicarum quidem enim intelligentiarum, termini sunt: omnes enim alterius causa sunt. Speculatiæ autem rōnibus terminantur simili ter. Ratio autem omnis, deferritio est aut demonstratio: Demonstrationes vero & à principio sunt, & habent quodammodo finē, syllogismum, aut conclusionem: si autem non concludantur, sed non reflectuntur iterum in principium, accipientes autem semp medium & extremitatem, recte procedunt: sed circulatio iterum in principium reflectitur. Definitiones autem omnes finitæ sunt. Amplius autem, si eadem circulatio multoties est, oportebit multotiens intelligere idem. Adhuc autem intelligentia assimilat cui dā quieti & statui magis q̄z motui: eodem modo & syllogismus.

B P H. sin necessarium est intelligere toto circulo tangentem, quānā erit tactio quæ partibus sit: item quomodo intelliget partibile impartibili, aut impartibile partibili? Necessarium porrò est, intellectum esse circulum hunc. nam motio intellectus, intellectio est: circuli vero circuuectio. Ergo si intellectio est circuuectio, & circulus etiam erit intellectus, cuius talis circuuectio intellectio est. Tam uero semper aliquid intelliget: & quidem oportet, si quidem perennis est circuuectio: Actionum enim intellectuum termini sunt: omnes enim alterius gratia sunt. Contemplatiæ etiam à rationibus terminantur: Ratio autem omnis vel diffinirio est, vel demonstratio. Demonstrationes vero & à principio sunt, & habent quodammodo finem syllogismum, aut conclusionem: quod si non terminatur: at saltē non retro comeant ad principium, sed medium semper & extrellum adhibentes, recta progreduuntur: at circuuectio retro ad principium comeat. Definitiones etiam omnes terminatae sunt. Item si sapientia eadem fiat circuuectio, sapientia idem intelligere oportebit. Item intellectio similis est quieti potius cuidam & statui. Eodem etiam modo syllogismus.

Et si necesse est intelligere ut tangat per totum circulum, quid igitur est tangere per partes? Et etiam quō intelliget per indivisi bilitate diuisibile, aut per diuisibile indiuisibile? Et necesse est ut intellectus sit iste circularis ipsæ. intelligere. n. est motus intellectus, & circulatio est motus circuli. Et si intelligere est circulatio, erit etiā ista circulatio intelligere. Quid igitur intelligit semper? hoc enim necessarium est, si circulatio sit semper æterna. Intelligere. n. mechanicum est finitum: qm̄ quodlibet illius est ppalterum. Et intelligere speculatum, & est definire per sermones, similiter. Et

De Anima

omnis sermo aut ē definitio, aut demonstratio. Et demonstrationes D accipiuntur ex principio, sicut ultimo; & est syllogismus, & conclusio. Et, quamvis in eis non accidat conclusio, tñ non reuertunt ad sua principia, sed semper crescunt in medio, aut extremo, & procedunt recte. circulatio autem reuertitur ad suum principium. Et etiam omnes definitiones sunt finitæ. Et etiam, totus motus idem est multoties. Et etiam intelligere dignius est ut attribuatur quie- ti, quam motui, & similiter syllogismus.

48

Vid supra cō. 6. Cūrātā rō cōtra Pla. Dicit. Et, si est necesse intelligere, &c. i. & si necesse est intellectus tangat per totum circulum rem intellectam, & tunc intelliget, & ista est secunda pars trium diuisionum. quo igitur indigetur ut tangat p partes? oc' osum enim est tangere per partes. Deinde. d. Et etiam quomo-
do intelliget per individuabile, &c. i. quomodo cum posuerimus quod tangat, siue per partem individuabilem, siue per diuibilem, siue illud diu-
sibile fuerit totum, aut pars, aut virumq; s. quod tangat partem per partē,
& totum per totum, impossibile est nobis dicere quomodo intelligit per taclum. Quoniam, si dixerimus quod habet partes individuabiles, quomo-
do tangit per partes individuabiles partes diuibiles rerum. &, si dixerimus quod habet diuibiles, quomodo tangit per eas: tangens enim debet esse superpositum. & omnia ista contingunt ei: quia ponit quod intellectus in eo quod est intellectus, habet partes, & quod non intelligit, nisi tangen-
do. Deinde dicit. Et necesse est ut iste intellectus sit circularis ipse. i. & ne-
cessere est ut intellectus sit proprium aliquid corpori circulari. manifestū
est igitur quod contingit ex hoc quod intellectus est corpus circulare.

Et syllogismus sic componitur. Actio intellectus est circulatio: & circu-

Quod mo latio est corpus circulare: ergo actio intellectus est corpus circulare . & il-
tus circu- lud, cui attribuitur actio intellectus est intellectus: ergo intellectus est cor-
latis sit in ceulo pa- puscirculare. Et, cū declarauit quod contingit necessario ut intellectus sit corpus circulare: & eius actio sit circulatio: notificauit quod est ne-
ret. i. celi a t.c. 9. vñ-
que ad. 18 secundum quod est corpus celeste, ut eius intelligere sit semper, & in infi-
p. vero e- nitum. Et. d. Et, si intelligere est circulatio, &c. i. & si intelligere est cir-
tēnus. 8. ph. 73. 75 culatio, tunc etiam circulatio existens in intellectu erit intelligere, & cir-
Quint. rō culatio erit semper. vnde manifestum est quod intelligere erit semper, &
cōtra Pla. in infinitum. Deinde, incepit dare impossibile, quod sequitur ex hoc,
&. d. Quid igitur intelligit semper? &c. &, cū secundum hanc opinionē
necesse est ut semper intelligat, quid possunt dicere q semper intelligit.
Oē itellni
arud opō
nē nō in-
telligē ni-
fi p. aliud:
& oīa pp
vñlūmū fi-

hoc enim necesse est propter hoc, quod ponunt, q circulatio est semper.
& nihil posunt dicere in hoc: qm̄ intelligere per operationem est finitū.
omne enim intellectum apud operationem nō intelligitur nisi per aliud:
& omnia propter ultimum finem, qui intenditur in illa operatione me-
chanica. Et, cū declarauit q intelligere est finitum in intellectu me-
nico, incepit declarare quod ita est in speculatiuo, & d. Et intelligere spe-
culatiuum,

A tutatiuum, & est finire per sermones, similiter. i. similiter est in rebus spe- nē, q̄ int̄ culatiuis. D.d. Et omnis sermo, aut est definitio, aut demonstratio. i. & omnis actio intellectus, aut est definitio, aut demonstratio. Et, cūm de- clatauit hoc, incepit declarare quōd vtraq; istarum actionum est finita, & d. Et demonstrationes accipiuntur ex principio. i. & demonstrationes habent principium, ex quo accipiuntur, & sunt propositiones: & habent finem, & est syllogismus, qui fit ex propositionibus, & conclusione. D.d. & quāuis in eis non accidat conclusio, &c. i. & qui concludit aliquam con- clusionem, non faciet reuertere illam cōclusionem, sicut facit in syllogis- mo circulari: sed addit ei aliam propositionem, per quam impossibile est ut demonstratio reuertatur circulariter, s.vt principium fiat finis, & fi- nis principium: sed additur illic terminus medius aliud, & extrellum ma- ius aliud, & alia conclusio: & erit notus intellectus tunc fm rectitudinem, non secundum circulationem. Circulatio aut, quam opinantur esse actio- nem intellectus, non intelligitur ab hoc intellectu. i. qui procedit fm recti- tudinem, sed reuertitur. Et, cūm declarauit hoc in demonstratione, in- cœpit declarare hoc in definitione, & d. Etiam oēs definitiones sunt finitæ, i. & definitiones terum, cū perficiuntur per intellectum, sunt finitæ: sicut res, quae exigunt ut credantur. & intelligere non teuertitur in eis circula- riter: sicut fides non reuertitur in demonstrationibus circulariter. D.d. Et etiam totus motus idem est multotiens. i. & si motus intellectus, & circulatio eius fuerit in eodem intellecto, tunc comprehendet ipsum infini- ties. Et in alia translatione est manifestius sic. Et, cūm motus intellectus fuerit circularis, non specialis, tunc comprehendens comprehendet idem multotiens. & ideo possibile est ut sermo sit sic. Et, si motus intellectus fuerit circulatio, tunc intelliget omnia multotiens. D.d. Et intelligere dignius est ut attribuatur quieti, quam motui. & intendit ex hoc, qđ apparet: quoniam actio nostra per ipsum apud quietem est magis perfe-cta, quam apud motum, & ideo melius est attribuere actionem intellectus quieti, quam motui, sicut fecerunt isti.

C At vero neq; beatū, quod non facile, sed violentum: si autem est motus ipsius non substantia, extra naturam vtiq; mouebit, laborio sum autem & commisceri animā corpori, nec posse absolui, & ad huc fugiendum: si quidem melius est intellectui non cum corpore esse: quemadmodum & consuetum est dici, & multis videtur.

SOPH. Quin ne beatum, quidem est, quod non facile, sed violentū est. Quod si est motus eius non substantia, vtique præter naturam mouebitur. Laboriosum etiam est coniunctum esse cum corpore, nec posse ab eo sol- tu: & insuper etiam fugiendum: si quidem melius est intellectui non es- se cum corpore: quemadmodum dici solet, & inter plerōq; commentit.

Et etiam quod non est facile, non est delectabile, sed quasi violē tum. Si igitur motus nō est substantia aīæ, tunc non mouetur, nisi

De Anima

ab aliquo extrinseco à sua natura. Et est etiam valde difficile ut intellectus sit admixtus cum corpore admixtione, qua non posuit recedere ab eo: si melius est intellectui ut nō sit coniunctus cū corpore, sicut est consuetudo dicendi, & secundum quod plures opinantur.

49 Septima rō contra Platōnē. Et etiam manifestum est quod intelligere apud motum magis est difficultate, quā apud quietem motus sicut est ab aīa, quasi violentus: ergo nō est in substantia eius, neque aīa constituit per ipsum, sed est extra naturā eius.

Octaua rō contra Pla. Et cū notificauit hoc, incēpit dare impossibile contingens eis in hoc, quod dicunt intellectū esse corpus, &c. d. Et est et valde difficile, &c. i. & valde est improbable, & difficile ad intelligendum, sicut quod homines consueuerunt dicere, quod si intellectus sit corpus, aut admixtum cum corpore, tali admixtione quod non potest euadere ab eo omnino: cū omnes, aut plures opinentur quod melius est ut intellectus non sit coniunctus cū corpore, nedium sit corpus. Nā intellectus vñ ēē valde opposita naturae corporis.

Immanifesta autem & circulariter ferri cœlū causa: nequod enim animæ substantia cā est circulariter ferri: sed fīm accidens sic mouetur: nequod corpus cā: sed anima magis illi. At vero quia nequod melius dī oportebat ppter hoc deum facere circuitū ferri aīam, quia dignius sit ipsam moueri quam manere: moueri autem sic, quod aliter.

soph. Incerta est etiam causa, cur cœlum circunferatur: neque enim aliæ substantia causa est quā obre circunferatur, sed per accidentem ita mouetur: neque corpus est causa: sed illi potius anima. Neque vero quod melius dicitur: at qui oportebat Deum propterea facere animam circumferri, quod melius sit ei moueri, quam stare: & ita moueri, quam aliter.

Et ex eis, quæ latent, etiam est causa, ppter quam cœlum mouetur circulariter. Substantia enim animæ non est cā motus eius circulariter, sed mouetur isto motu accidentaliter. Nequod corpus etiam est cā in hoc: immo anima est dignior in hoc. Et etiam nequod dixit quare hoc fuit melius: licet apparet quod Deus non posuit animam moueri circulariter, nisi quia moueri est ei melius, quam quiescere. & quod mouetur hoc modo est melius quam quod moueatur alio modo.

50 D. Et latet fīm hanc opinionem dare causam, ppter quam cœlum mouetur: fīm enim positionem eorum substantia animæ non dat istum motum, cū substantia animæ apud eos non sit nisi corpus elementorum: & iste motus, scilicet circularis est ei accidentaliter, scilicet quia creator incurauit ipsum à re-stitutidine in circulationem. D. d. Neque corpus etiam, &c. i. & cum anima nō est causa istius motus essentialiter, quæ est dignior ut sit causa: & corpus, in eo quod est corpus, remotius est ut sit causa. D. d. Et etiam nequod dixit, &c. i. & etiam Plato non dedit in hoc sermonem, quare animam moueri circulariter est melius, quam non moueri, aut quam non moueri circulariter: neque potest dare. Necesse enim ut Deus non posuerit animam

Nona
cōtra Pla.

mam

A nam moueri, nisi quia moueri est melius ei, quod quiescere. & posuit ea moueri circulatiter: quia talis motus est melior recto. & intendit quod omnia ista demonstrent hanc opinionem esse improbabilem.

Quonia in autem hmo intentio est alteris rōnibus magis propria, hanc quidem dimittamus nunc. Illud autem inconueniens accedit & huic rationi, & pluribus quae de anima sunt: copulat. n. & ponunt in corpus animā nihil determinantes, p̄q quā causam, & quomodo habente corpore.

D PH. Sed quoniam haec consideratio alijs est disputationibus accommodata, eam in præsentia prætermittamus. Illud autem absurdum accedit & huic sermoni, & plurimis eorum qui de Anima haberent solent: Cōpingunt enim et immittunt in corpus Animani, nihil præterea distinguentes, quam ob causam, & quomodo se habente corpore.

Si igitur ista consyderatio est magis propria alio sermoni, dimittenda est statim à nobis. Et dicamus q̄ est alia improbabilitas contingens huic sermoni, & pluribus sermonibus de anima. Et est, quia ipsi coniungunt animam corpori, & ponunt eam in eo: & non dant cūm hoc, qua de causa sit coniuncta cum eo, & quae est dispositio illius corporis.

51 Et quia haec perscrutatio est magis propria aliae scientiæ, s. quare est melius cœlum moueri, quam quietere: & quare circulariter magis quā recte. ista enim quæstio proprie est primæ Philosophie, quapropter oportet nos dimittere hoc cito, & dicere quae est improbabilitas contingens huic sermoni, &c. i. Erat improbabilitas, quae contingit huic sermoni: & pluribus sermonibus de anima, est q̄ omnes dicentes q̄ est ens, siue corpus, siue nou corpus, coniungunt eam corpori, & non dant causam, propter quam ligata est cum corpore, neq; dicunt q̄ est dispositio corporis, quod est adaptatum, vt ligetur cum ea.

C Et tamen vī hoc vt q̄ necessarium esse: p̄q enim cōitatem, hoc quidem agit, illud autē patitur: & hoc quidem mouet, illud autē mouetur: Horum autem nihil inest ad inuicem quibuscumq;.

D PH. Quod tamen necessarium esse videatur. nam propter communionē hoc agit, illud patitur: utque hoc mouet, illud mouetur. Horum autem nihil adest inter se quibuslibet.

Et licet hoc, vt reputo, necessarium sit, qm̄ propter cōicationē hoc agit, & hoc patitur, & hoc mouet, & hoc mouetur: & nihil ex hoc fit in quibuscumq; adiuicem. Dicere enim hoc in eis est simile, ac si hoc diceret, q̄ ars Carpētaria existat Musica. Ars. n. ita vītur instrumentis, sicut anima corpore.

Qd, quare
melius sit
cœlū mo-
ueri, q̄ q̄
scere ē p-
tria pri-
philoso-
phie. & q-
re circula-
riter ma-
gis, q̄ re-
cte. Sed vi
de oppo.
i. Coe. t.c.
ii. quia vī
q̄ sit nāla
cū ibi ter-
mineat. Vi
de cōta.
Zim.

Hęc repe-
ties in tex-
tu sequenti

De Anima

52 Id est & hoc, q̄ ignorauerit de anima, necessarium est vt causa eius sit **D**
Decima rō^o contra Plat. cōis sibi, & An tiquis. data: quoniam in omnibus rebus est cōicatio inter agens, & patiens, & mo-
tus & motum: & non patitur quidlibet à quolibet. Hoc igitur, q̄ dicit, q̄ anima est in corpore sine aliqua cōicatione data inter corpus, & animam, quæ anima est digna mouere, & corpus animalis moueri inter omnia cor-
pora, simile est sermoni dicentis quod anima existit in quoconq; corpo-
re, sic, q̄ est simile sermoni dicentis q̄ ars Carpentaria existit subiectum
Musice. Si igitur ars Carpentaria habet propria subiecta, & propria in-
strumenta, quibus vtratur, necessare est vt ita sit de anima cum corpore. cor-
pus enim est instrumentum animæ. & ideo corpora animalium conve-
nientia sunt animabus eorum.

Hi aut̄ solū conātur dicere qualequid sit anima: de susceptuo aut̄
corpore nihil adhuc determinant, tanq; cōtingēs sit fm pythagoricas fabulas, quamlibet animam quodlibet corpus ingredi. Simile
itaq; dicunt aliquid: sicut si aliquis dicat rectonicā in fistulis in-
gredi. Oportet. n. artē quidē vti organis: animam autē corpore. **E**
videtur, n. vnum quodq; propriā habere speciem & formam.

SOPH. Hi vero solum aggrediuntur dicere, qualequid sit *Anima*: de re-
cepturo autem corpore nullam addunt distinctionem: quasi possibile sit
secundum pythagoricas fabulas, quamlibet animam quodlibet corpus
ingredi. simile ergo quidpiam dicunt, vt si quis dicat artem fabrilem
in tibias ingredi. Oportet enim artem quidem vti instrumentis, ani-
mam vero corpore.

Et isti non querunt loqui nisi tantū quid est anima, & nihil deter-
minant de corpore recipiente, sicut Apologus, quo vtitur Pytago-
ras, s. vt qualibet anima intret quodlibet corpus. videmus n. quod **F**
qualibet habet formam, & creaturam propriam.

53 Dicit. Et isti, qui locuti sunt de anima, non sunt perscrutati, neque vo-
lunt perscrutari, nisi quid sit tantum, & nihil dicunt de natura corporis
ei proprij, & quia hoc dimiserunt, videtur esse possibile apud eos vt quæ-
libet anima existat in quolibet corpore, & transferatur de corpore in cor-

Membra pus: sicut dixit pythagoras in Apologo, quem posuit ad corrigendum a-
cerui non nimas ciuium. & ista opinio est falsa. videmus enim quod quilibet habet
differunt a membris leonis, ni-
si quia anima cerui non differunt a membris leonis. & si est possibile vt anima leo-
nis differat ab anima cerui ab anima leonis. & si est possibile vt anima leo-
nis existeret in corpore cerui, tunc natura ociose ageret. & hoc etiam ma-
nifestum est in diuiduis eiusdem speciei. & ideo diversi sunt mores. & ex
hoc destruximus opinionem Pithagoricam.

Confutatur

A Consutatur opinio, Animam harmoniam esse afferens. Cap. 2.

A Lia autem opinio quædam tradita est de anima, creditibilis quidem multis: & neq; vna minor his quæ dicta sunt: ratio nes autem tanquam directius præbens, & in communis factis rationibus. Harmonia enim quandam ipsam dicunt. Etenim harmoniam temperamentum, & compositionem contrariorum esse: & corpus componi ex contrarijs.

P.H. Traditur etiam alia quædam de Anima opinio, probabilis illa quidem multis, & nulla eorum inferior quæ circunferuntur: quæ tamen veluti ii qui magistratu abissent, etiam in communib; disputationib; rationes retulit. Harmoniam enim quandam eam nonnulli dicunt: etenim harmoniam temperamentum, & compositionem esse contrarium, & corpus constare ex contrarijs.

B Et est alia opinio, de qua multi contenti sunt, & non est minor opinionibus prædictis. Dicunt enim q; est aliqua compositio harmonica, harmonia enim est admixtio, & compositio contrariorū & corpus est compositum ex contrarijs.

54 Cùm compleuit contradictionem eius, quod dictum est in Timo, resuersus est ad contradicendum sermoni dicentis animam esse formam ex congregatione, & harmonia propria elementorum. & quia ista opinio est valde sufficiens, dixit & est hic alia opinio de anima. D. d. Dicunt enim q; est aliqua compositio harmonica, &c. id est dicunt enim q; anima est aliquod harmonicum, & aliqua compositio ex compositionibus elementorum in re composita admixta ex eis. & dixerunt hoc, quia opinabant q; harmonia est compositio, & admixtio contrariorum, & q; corpus est cōpositum ex contrarijs. ergo in corpore est harmonia: ergo est anima.

C Et quidem harmonia, quædam ratio compositorum est, aut cōpositio: animam autem neutrum possibile est esse horū. Amplius aut mouere non est harmoniae: animæ autem attribuunt oēs hoc.

O.P.H. Atqui Harmonia ratio quædam est commixtorum, vel etiam cōpositio: Animæ autem neutrum horum esse potest. Præterea mouere non est harmoniae: quod tamen oēs ferè dixerim animæ potissimum tribuunt.

Licet harmonia sit proportio inter res admixtas, aut cōpositio: anima aut non est alterū istorum duorū. Et etiā harmonia non est innata mouere: & in hoc proprio cōueniunt oēs animam habere.

55 Cùm dixit hanc opinionem, incepit contradicere ei, & dixit q; harmonia, quam dicunt esse animam, aut est proportio inter res admixtas ex elementis: & hoc erit, si compositio corporis ex elementis est sūmum modum cōplexionis: aut anima est ipsa compositio, si compositio ex elementis est vicinatio,

De Anima

Pri^o 16 cōtra dicentes aīam harmoniā esse. cinatio, non admixtio. v.g. compositio domus ex lapidibus, & lateribus. D.D. d. anima autem non est alterum istorum duorum. & intendit, vt diximus, & dicemus post. D.d. E tētiā harmonia non est innata mouere, &c. idest & apparet cito q̄ harmonia nou est anima: quia oēs conuenient in hoc, q̄, aīa mouet, & non possunt dare modū, fm quē harmonia moueat.

Congruit autem magis de sanitate dicere harmoniam, & omnino de corporeis virtutibus, q̄ de anima: Manifestum autē si aliquis tentauerit reddere passiones & opera animæ harmonia quadam: difficile enim adaptare.

so P H. Magis autem quadrat dicere, harmoniam de sanitate, & omnino de corporeis virtutibus, quam de Anima. Quod apertissimum erit, si quis tentauerit attribuere affectus & munera animæ alicui harmonie: difficile enim est accommodare.

Et dignius est, & melius dicere q̄ harmonia currit cursu sanitatis, & vniuersaliter currit cursu alicuius, s. bonitatum moralium corporalium, non cursu animæ. & hoc manifestum est valde, cū homo laborauerit in pficiendo passiones animæ, & actiones eius q̄ aliquā harmoniā, conuenientia enim in hoc est valde difficilis.

56 Et melius est existimare q̄ harmonia est de corporibus currens cursu sanitatis, idest cursu formarum, quæ sunt in animato, in eo quod est animatum, non cursu animæ, neq; formarum, quæ sunt in anima: & siue harmonia sit compositio, aut proportio agens mixtionem, & complexionē.

D.d. & hoc manifestum est valde, &c.i. & differentia inter formas corporales attributas elemētis, & formas attributas animę, manifesta est ex hoc, q̄ possumus attribuere in formis corporalibus diuersitatē contingentem in actionibus, & passionibus corporum compositioni factæ in eis ex elementis: ita q̄ possumus dicere q̄ actio carnis in manu est alia ab actione ossis propter mollitatem, & humiditatem carnis, & duritatem, & siccitatem ossis, & non possumus dicere per quam complexionem, & per quam cōpositionem differunt actiones sensus ab actionib⁹ intellectus, & actiones cōtra opiniōnē dicitur.

Secunda rō virtutis sensibilis ab actionibus virtutib⁹ mortuæ. Et hoc, quod dixit, est cōtinuitati actionis dicitur. Vna dubitationum contingentium dicenti esse animam proportionē elementarum harmentorū, aut aliquod consequens proportionem. moniā cē.

Amplius autem qm̄ dicimus harmoniam in duo respicientes, maxime quidem propria magnitudinum in habentibus motum & positionem, compositionem ipsorum: cū sic cōgruant, vt nūl lum congeneum permittatur. hinc autem & eorum quæ miscentur rationem, neutro quidem igitur modo rationabile est: compositione autem partium corporis, multum inuestigabilis est: multæ enim compositiones partium, & multipliciter sunt, cuius igit& quo

A & quomodo congruit accipere intellectum compositionem esse:
aut sensituum, aut appetituum.

P.H. Præterea si dicamus harmoniam ad duo spectantes, propriissimè quidem in magnitudinibus iis quæ habent motum & positionem, compositionem earum: cum adeò hærent, ut nihil prorsus eiusdem generis admittant: atq; hinc etiam permixtorum rationem, profecto neutro quidem modo rationi consentaneum fuerit. partii tamen compositio nullo negotio refelli potest: multæ enim cōpositiones sunt partium, cæq; varic. Cuius igitur, aut quo tandem pacto existimare oportet intellectum esse compositionem, aut etiam sensituum, aut appetituum?

Et etiam nos non comprehendimus harmoniam, nisi intendo alterum duorum: secundum autem verū apud magnitudines, cùm habent motum, & situm. tunc igitur intenta est compositio earum, cum fuerint superpositæ tali superpositione, in qua nō potest intrare inter eas aliquid sui generis: quod autē extrahitur ex hoc, est proportio, quæ est rerum istarum: nō est igitur rectum dicere neq; de altera istarum duarum intentionum. Compositio autem partiū corporis facile potest determinari. cōpositiones enim partium corporis multæ sunt. Intellectus igitur cuiuslibet partis debet compositio existimari, & quomodo & sensus compositio cuiuslibet:partis, & desyderium compositio cuius partis?

57 Dicit Eretiam nos non comprehendimus harmoniam, & sentimus ipsam nisi per duo. & est vnum, quod dicitur harmonia in rei veritate, qn̄ Tertia 16
fuerint magnitudines habentes motum, & situm, & fuerint compositæ ad cōtra can-
inuicem, & fuerint superpositæ, ita q; inter illas nulla magnitudo sui ge-
neris possit intrare. quod autē assimilatur huic, & trahitur ab eo, est pro-
portionio, quæ fit in rebus admixtis, ante quam admisceantur. Et, cùm noti

C ficiat q; harmonia dicitur his duobus modis, incœpit declarare q; nō est rationabile dicere q; anima est altera istarum duarum intentionum, & dixit non est igitur rectum dicere, &c.i. non est rationabile dicere ut differet tñx partium anima sint datæ ex altera istarum duarum intentionum. v.g. dicere q; intellectus est talis harmonia, & sensus talis, & desyderium tale: sicut est rationabile in partibus corporis. D. incœpit declarare hoc, s. q; hoc rationabiliter dicitur in partibus corporis, sed nō in partibus animis, & dixit. Compositio autē partium corporis, &c.i. & hoc fuit sic, quia perficere solem cuiuslibet membrorum corporis, & dare essentiam eius p compositionem est facile, quia manifestum est sensu q; compositiones eorum diuersæ sunt, & multifariæ. scire autem que cōpositio approprie tur intellectui, & quæ sensui, & quæ desyderio, hoc impossibile est ut detur ratione. Et hæc est quasi alia dubitatio, contingens dicentibus animam esse harmoniam, aut proportionem. prima enim dubitatio est, quia illi nō possunt

De Anima

possunt perficere actiones, & passiones animarum per compositionem. ista autem, quia non possunt perficere diversitatem substantiarum eius propter diversitatem compositionis, & indifferenter in hoc, quod contingit eis, siue formae entium compositorum fuerint ex vera harmonia, aut ex harmonia abstracta à vera.

Similiter autem inconueniens & rationem mistionis esse animam: non enim eandem habet rationem commixtio elementorum, sicut quam caro, & sicut quam os. accidet igitur multas animas habere, & sicut omne corpus. siquidem omnia ex elementis commixtis sunt: commixtio autem ratio harmonia & anima.

SOPH. *Pari quoque modo absurdum est animam esse permixtionis rationem: non enim eandem obtinet rationem elementorum permixtio, quia caro, & qua os permixtum est: itaque fieri ut multas habeat animas, easque per uniuersum corpus: si quidem omnia ex elementis permixtis sunt: ratio vero permixtionis harmonia est & anima.*

Et est etiam alia dubitatio, ut anima assimiletur mixtioni. mixtio enim elementorum, quae sit caro, & os non est eiusdem proportionis. Ex quo contingit ut in corpore sint multae animae, & in toto corpore cum omnia membra fuerint ex mixtione elementorum, & proportio mixtioni fuerit harmonia, & anima.

59 Ista est Tertia dubitatio, contingens dicentibus animam esse harmoniam, & mixtione elementorum. contingit enim eis ponere quodlibet membrum habet animam particularem, & uniuersum corpus animam valem. Quae igitur est dñia inter proportionem, quae facit animam, & quae facit membrum. Quoniam, si anima, sicut quae est proportio mixtioni, & compositionis, aut illud, quod sit ex proportione mixtioni, & compositionis, & formae membrorum sunt aut harmonia, aut proportio, aut aliquid factum ex proportione: manifestum est quod contingit ex hoc ut in quodlibet membro sit anima, & in toto corpore sit anima. Aut dicent, quae est differentia inter harmoniam, & proportionem, quae facit animam, & quae facit membrum: cum omnia membra fiant ex mixtione. & anima ex mistione. Et ista dubitatio similis est primae, in qua interrogauit quae mixtio approprietur unicuique virtutum animae.

Inuestigabit autem hoc utique aliquis ab Empedocle: unumquodque enim horum, ratione quadam dicit esse. utrum igitur haec ratio anima est, aut magis alterum aliquod cum sit, in partibus infinitum. Amplius autem utrum concordia cuiuslibet mistionis causa, aut eius quae sunt rationes: & hoc utrum ratio est, aut aliquid praeter rationem.

SOPH. *Hoc etiam aliquis ab Empedocle peteret: nam unumquodque eorum ratione quadam constare dicit: utrum igitur anima est ratio, an potius, cum*

A cum aliquid aliud sit, membris accedit? Ad hæc vtrum amor cuiuslibet permixtione est causa; an eius quæ in ratione consistit? At, hæc eadem vtrum ratio, an aliquid aliud est præter rationem?

Et debet homo querere ab Empedocle. Empedo enim dicit quodlibet membrorum est in aliqua proportione. Vtrum igitur proportio sit animæ, aut anima est aliud, sed sit in membris. Et quærendum est etiam vtrum amicitia est causa mixtione cuiuslibet, aut non est nisi causa permixtione in aliqua proportione. Et amicitia etiam vtrum est ista proportio, aut aliud.

S 9 Dicit & quærendum est ab Empedocle hanc dubitationem. dicit enim quod forma cuiuslibet membra non est nisi per aliquam proportionem facta apud compositionem elementorum in eo. &, cùm opinio eius sit talis, quærendum est ab eo, vtrum proportio, quæ est substantia membra, sit anima, aut aliud, sed sit in membris ab extrinseco. Et intendit. si igitur dixerit quod

B sit proportio membrorum, contingit ei quod quodlibet membrum habet animam. &, si dixerit aliud, contingit ei dare dictam. D.d. Et quærendum est etiam vtrum amicitia, quam opinatur esse causam mixtione, sit cuiuscunq; mixtione. & intendit. & si dixerit quod est causa cuiuslibet mixtione, contingit ut ex omni mixtione sit membrum, & anima. &, si dixerit quod est causa alicuius mixtione, oportet ipsum dare causam cuius sit mixtione: & maxime si mixtio faciens membra sit alia à mixtione faciente animam.

D.d. Et amicitia etiam vtrum est ista propria, aut aliud. & intendit, ut mihi videatur, &, si dixerit quod sit proportio, tunc proportio non existit ante mixtione, sed agens debet esse ante patientem. &, si dixerit aliud, quid igitur erit? Et quasi intendit notificare quod illæ tres dubitationes, contingentes dicentibus animam esse complexionem, aut compositionem contingent Empedo. & contingent ei proprie istæ dubitationes, quas dixit, propter hoc, quod ponit amicitiam, & litem.

C Hæc quidem igitur habent huiusmodi dubitationes. si vero alterum est à mixtione anima, quid igitur aliquando simul carnis esse, interimitur & alijs partibus animalis? Adhuc autem siquidem non unaquæque partiū habet animam, & si non est anima ratio compositionis, quid est pugnandum quod corruptitur, anima deficiente?

P.H. Ac de ipsis quidem eiusmodi dubitationes oriuntur. Quod si anima dinersum est à permixtione, cur vna cum carni esse, reliquis etiam animalis partibus tollitur? Ad hæc si non vnaquæque partium habet animam, si non est anima ratio permixtione, quid est quod abscedente anima corruptitur?

Istæ igitur sunt dubitationes: Et si anima sit aliud à mixtione, qua de causa tollitur, si tollitur propter mixtione, quæ inueniebatur

De Anima

batur in carne, & in alijs mēbris in animalibus. Et etiam, si quod, D
libet membrum corporis non habet animam, & anima non est
proportio mixtionis, quid est igitur hoc, quod corrūpitur, quan-
do separatur ab anima?

- 60 Ita igitur sunt dubitationes, contingentes dicentibus animam esse cō-
plexionem: licet dicens hoc possit in hoc dare aliquam rationem. quoniā,
si anima est aliud à mixtione, & à complexione, quare corrumpitur cum
corruptione cōplexionis? si enim est aliud à forma carnis, & à forma mē-
brorum, & tamen inuenitur in membris, quare corrumpitur cum corru-
ptione membrorum? Et etiam, si anima nō est complexio, & mixtio, qua-
re corrumpuntur membra, quando separātur ab anima? nisi in membris
sit aliud corruptibile, quando anima separatur. quid est ergo illud?

Quod quidem igitur non harmoniam possibile est esse animā, neq; circulariter moueri, manifestum est ex dictis: Secundum aut̄
accidens moueri sicut diximus est, & mouere se ipsam: vt moueri E
quidē in quo est, hoc autem moueri ab anima. aliter autem nō est
possibile moueri secundum locum ipsam.

SOPH. Nec igitur harmoniam posse esse animam, neq; in orbem ferri, per-
ficiūm ex dictis est: moueri tamen, & mouere scip̄am per accidens,
vt diximus, potest: uerbi causa moueri quidem id in quo est, atq; id de-
mum moueri ab anima. Alio autem modo haud quaquam fieri potest,
vt loco moueat.

Quoniam autem anima impossibile est vt sit harmonia, aut vt
moueat circulariter, manifestum est ex prædictis. qm̄ vero mo-
uetur accidentaliter, sicut diximus, & mouet se, hoc non est, nisi
quia anima mouetur per illud, in quo est. & hoc etiam mouetur
ab anima. fm̄ aut alium modū impossibile est vt moueat in loco. F

Cū destruxit q; anima est aliquod mouēs se essentialiter, aut harmo-
nia, aut complexio, incēpit facere rememorationem, & declarare q; non
contingit ei mouere se, nisi accidentaliter, & dixit Quoniam aut̄ aīa, &c. &
intendit per hoc, quod dixit, aut vt moueat, aut vt moueat in circuitu,
idest aut moueat se essentialiter, vt existimatū est de corporibus cœle-
stibus, quæ mouentur circulariter. Et, cū declarauit quod impossibile
est vt moueat ex se essentialiter, incēpit declarare quod hoc possibile
alio moue est accidentaliter, & dicit, quoniam vero mouetur accidentaliter, &c. idest
tur, & mo- quoniam vero mouetur accidentaliter, & mouet se accidentaliter, necel-
lēt, sed p- larium est quod anima videtur moueri p illud, in quo existit, scilicet cor-
accēs. Idecō. 42. pus, quando corpus illud mouetur ab ea. sed alio modo impossibile est vt
anima moueat in loco.

Examini-

A Examinantur dubitationes nonnullae Animam moueri persuadentes. Cap. 1.

Rationabilius autem dubitabit ut quisquis de ipsa tanquam quæ mouetur, in homini considerans: dicimus enim animam tristari, gaudere, confidere, timere: amplius autem, irasci, & sentire, & intelligere: haec autem omnia motus esse videntur. Vnde opinabitur quisquis ipsam moueri.

P.H. Sed aptius de ipsa querat quisquis, ut de ea quæ moueatur, ad hæc animaduertens. Dicimus enim animam angustari, latari, confidere, timere: ad hæc, irasci, sentire, ratiocinari: quæ omnia esse motus videntur. Quæ obrem eam quisquis moueri putauerit.

B Sed est questio cogens ad dicendum, quod anima mouetur essentialiter: & est quod nos dicimus quod anima contristatur, & gaudet, & ascendit, & timet, & irascitur, & sentit, & distinguit, & omnia ista videntur esse motus. Vnde homo existimat quod anima mouetur.

62 Cùm declarauit quod impossibile est ut anima moueatur, nisi accidentaliter, dedit dubitationem super hoc, & dixit. Sed est questio cogens ad dicendum quod anima mouetur essentialiter: & est quod nos dicimus quod anima contristatur, & gaudet, &c & omnia ista reputatur esse motus. & propter has duas propositiones existimatur quod anima mouetur. V.g. anima contristatur: & cùm tristitia est motus: ergo anima mouetur.

Hoc autem non est necesse: si enim & maxime gaudere, aut dolere, aut intelligere, motus sunt: & unumquodque moueri aliquid, moueri aut est ab anima, ut irasci, aut timere, in eo quod cor quodam modo moueretur: Intelligere autem forsitan huiusmodi est, aut alterum aliquid. Horum autem accidunt, alia quidem secundum loci mutationem quorundam motorum: alia autem, secundum alterationem: C qualia autem & quomodo, alterius rationis est.

P.H. Quod tamen non est necessarium: Nam tametsi vel maximè angustari, vel latari, vel ratiocinari, motus sunt: atque horum unumquodque est moueri: tamē moueri ab anima est, ut irasci, ut timere, eo quod cor ita mouetur: Ratiocinari autem, aut eiusmodi fortassis est, aut aliud quidpiam. Horum autem partim eueniunt, dum latione aliqua mouentur: partim, dum alteratione: Quæ nam porro illa sint, & quomodo, id alio pertinet.

Et hoc non est necessarium. quoniam, si cōtristari, & timere, & distinguere sunt motus: & quodlibet eorum moueat aliquid: tunc hoc mouere nō est nisi mouere ab anima. V.g. irasci enim est motus ad cor, si cor inflatur. & distinguere est motus. si cor tale membrum currit tali cursu: & rectum est ut aliquid currat tali cursu. Et quodam istorum

De Anima

istorum accidunt sicut translationem rerum, & quaedam sicut altera- D.
tionem. quae aut sunt ista, & quae sunt, proprium est alij sermoni.

¶ 3. Dicit &c. licet concedamus ista esse motus, tamen non est necessarium ut
sint motus animarum. quoniam si timere, & distinguere sint motus: & quilibet mo-
tus istorum appropriatur alicui membro corporis: tunc icti motus non de-
bent attribui, nisi in illis membris: & illa motio non est in membro, nisi
ab anima. v.g. quoniam irasci videtur esse proprium cordis, scilicet quod cor mouetur hoc
motu, id est tumescit: & similiter timere videtur esse proprium cordis, cum con-
stringatur. Et, cum manifestum est quod icti duo motus debent attribui cor-
di, incepit querere cui membro attribuatur intelligere, si sit motus, & di-
xit. & distinguere est motus, scilicet quod tale membrum currit tali cursu. ita ceci-
dit in scriptura & intendit quod, si distinguere sit motus, opinandum est quod
aliud membrum est ei proprium, sicut cor iras. & dixit hoc, quia iam de-
claratum est quod omne motum est corpus. Dicit & recte est ut aliquid cur-
rat tali cursu. ita cecidit in scriptura, & intendit quod recte est quod aliquod mem- E
brum currat tali cursu, aut in omnibus passionibus animarum, si omnes sunt
motus: aut in quibusdam, si est in eis aliquid, in quo non est motus. & co-
rum, & in quibus sunt motus, quaedam mouentur sicut locum, & quaedam
secundum alterationem. Dicit quae aut sunt ista, & quomodo, &c. i. quae
autem membra sunt ea, quae mouentur unoquoque; istorum motuum in
vnaquaque; partium animarum, & quomodo mouentur, proprium est alii loco,
¶ Phy. 32. Et dixit hoc, quia in hoc loco tantum est necessarium quod icti motus
sint essentialiter in rebus corporeis, & diuisibilibus, ut declaratum est in
sermonibus vniuersalibus.

Dicere autem irasci animam simile est, et si aliquis dicat eam te-
xere vel edificare: melius est enim fortassis non dicere animam mi-
sereri, aut addiscere, aut intelligere, sed hominem anima: hoc autem
non tanquam motu in illa existente: sed aliquando quidem usque
ad illam, aliquando autem ab illa: ut sensus quidem ab his, remini- F
scientia vero ab illa, ad eos qui sunt insensitiis mortuorum, aut quietes.

SOPH. Dicere autem irasci animam: vel timere, simile est atque si quis di-
cat animam texere vel edificare: melius enim fortassis est non dice-
re animam misereri, aut discere, aut ratiocinari: sed hominem anima.
Quod non ita intelligendum est, quasi motus in illa sit: sed interdu-
quidem usque ad illam: interdum vero ab illa. uerbi causa, sensus quidem ex
his: recordatio vero ab illa, ad eos motus sive mansiones, quae sunt in
sensuum instrumentis.

Dicere autem quod anima irascitur est simile ei, quod texit, aut edi-
ficat. melius enim videtur non dicere quod anima habet pietatem, aut
docet, aut distinguit, sed dicere quod homo facit hoc propter animam.
& hoc non est, quia motus venit ad ipsam, & sit in ea: sed quodcumque
peruenit

A peruenit ad ipsam, & quandoq; est ex ea. v.g. q; sentire est ab ipsis rebus: rememoratio autem est ab anima.

64 Quia facit hominem errare hoc, quod est in consuetudine dicendi, q; anima irascitur, & timet, vnde existimatur q; isti motus sint existentes in anima absq; corpore, & q; anima mouetur essentialiter ipsis, incœpit declarare q; hoc non dicitur nisi fm similitudinem, & q; isti motus sunt, sicut motus, qui sunt in membris apparentibus, sicut edificare, & texere: & q; in nullo differt, nisi quia membra illa sunt interiora, & hæc exteriora.

Et dixit, dicere autem q; anima irascitur, &c.i. quæadmodum motus extortis, & ædificatoris non attribuitur animæ, nisi accidentaliter, ita est motus iræ, & timoris. D.d. melius enim videtur non dicere, &c.i. & ideo melius est vt locutio sit in omnibus ipsis actionibus, q; homo facit hoc p; animam, non q; anima distinguit, aut ædificat, aut addiscat, aut habeat pietatem: sed homo addiscit per animam, aut distinguit per eam. D.d. & hoc

B non est, quia motus est in anima, &c.i. & isti motus non existunt in aia: sed principium motionis in quibusdam eorum est extrinsecus, & finis eorum est in anima. Et, cùm declarauit q; principium quorundam istorum motuum est extrinsecus, & finis eorum in anima, dedit exemplum. sed in translatione à qua dicimus, diminuta est. & intendit q; motus, cuius principium est extrinsecus, & finis in anima est motus, sensus & motus, cuius principium est in anima, & finis extra, est motus rememorationis. & iste motus rememorationis forte puenit ad sensum, & forte non. virtus enim rememoratiua, qn mouerit imaginatiua, tunc forte imaginatiua movebit sensibilem, & forte non. Et hoc manifestum est in alia translatione sic. & dicere q; anima irascitur est quasi dicere q; texit, aut edificat sed melius est non dicere q; anima gaudet, aut addiscit, sed homo per animam. & non quia motus peruenit ad ipsam, & fit in ea: sed quandoq; peruenit ad ipsam, vt sensus, qui reddit illud, quod reddit ad ipsum à sensibilibus: & quandoq; fit motus principium ab ea, vt in memoratione. & tunc aut re-

C manebit in ea, & non pertransibit ad aliud: aut veniet ad sensus, & transmutabit eos. Et intendit per hoc, quod dixit, nō est quia motus venit ad ipsam. & fit in ea. i. nō, quia anima est subiectum istius motus, dicitur habere ipsum. Et intendit p; hoc, quod dixit, & tunc aut remanebit in ea, &c. id est q; iste motus, cuius principiū est ab anima, s. rememoratio, forte remanebit in corpore, quod est in fm istius virtutis: & forte pertransibit ad aliud, quousq; perueniat ad sensus, id est ad instrumenta sensuum.

Intellectus autem videtur infieri substantia quædam existens, & non corrupti. maxime enim corruptetur vtq; ab ea quæ est in senio debilitate: nunc autem fortassis quemadmodum in sensu istius accidit: si enim accipiat senior oculum huiusmodi, videbit vtq; sicut & iuuenis. Quare senium non est in sustinendo aliquid animal, sed in quo, sicut in ebrietatibus & infirmitatibus.

De Anim. cū cō. Auer.

E Intelle-

Mot⁹ cui⁹
Principiū ē
extrinsec⁹
& finis in
aia, ē mo-
tus sensus
oppositū
s co., hu-
ijs primi.
Vide cōt.

Zim.

De Anima

S O P H. intellectus autem videtur accedere, ac substantia quædam esse, nec D interire, nam ab ea potissimum hæbetatione quæ in senio fieri solet, la befactar etur. nunc vero ut in sensorijs euenit: nam senex naclus oculum talem, videbit utiq; sicut et iuuenis. Quare senectus nō est eo quod anima aliquid sit passa, sed id in quo: quemadmodum in ebrietatibus fit & in morbus.

Intellectus autem videtur esse substantia aliqua, quæ sit in re, & non corruptitur. Quoniam si corrumperetur, magis dignum esset ut corrumperetur in fatigatione, quæ est apud senectutem. sed videmus q; illud, quod accidit in sensib; ex hoc, accidit in corpore. senex enim si reciperet oculum iuuenis, videret ut iuuenis. senectus igitur nō est dispositio, in qua anima patitur aliquid, sed dispositio in qua anima est sicut est apud ebrium, & ægrotum.

65 Cūm concessit q; anima mouetur accidentaliter, i. propter subiectum, per quod cōstituitur, & propter hoc est generabilis, & corruptibilis, incepit declarare q; intellectus materialis inter partes animæ videtur esse non mobilis, neq; accidentaliter etiam est. n. non generabilis, & non corruptibilis, nisi fm illud, in quo agunt ex corpore, aut fm illud, à quo patitur: quia habet instrumentum corporale, quod corruptitur per suam corr

ptionem: sicut est dispositio in alijs virtutibus animæ. Et dixit. Intellectus autem videtur esse substantia, &c. & intendit hic per intellectum, intellectum materialem, qui comprehendit intentiones omnium entium. D.d. Quoniam si corrumperetur, &c. idest quoniam, si corrumperetur, habet instrumentum corporale: est enim virtus corporis. Et, si haberet instrumentum corporale, accideret ei apud senectutem illud, quod accidit sensibus: & tunc debiliter intelligeret intentiones rerum intelligibilium.

sed non est sic: & tunc necesse est ut non habeat instrumentum corporale.

1. de Aia &, cūm iste intellectus non corruptitur in se, tunc illud, quod corruptif F e. c. 20. & in se, est passio, aut actio eius per corruptionem eius, à quo patitur: cūm il hic i textu lud, à quo patitur, sit intra corpus, ut declarabitur post. Deinde dicit sed sequenti. videmus q; illud, quod accidit in sensibus ex hoc. idest sed, quia videmus hoc, quod accidit in sensibus ex fatigatione apud senectutem, potest attribui virtuti sensitiva tali modo, scilicet non quia virtus transmutata est, & inueterata, sed quia illis, per quæ intelligit, accidit fatigatio. verbi gratia artifex, cuius actio fatigatur propter fatigationem instrumenti, non propter seipsum. & cūm iste sermo sit sufficiens in sensibus, quanto magis in intellectu. Deinde dixit. senectus igitur non est dispositio, &c. idest & sit senectus, & inueteratio contingens homini fm hanc rationem, nō est dispositio, in qua anima patitur ad viam corruptionis: sed dispositio, quæ accidit ei apud senectutem est similis dispositioni, quæ videtur accidere ei apud ebrietatem, & ægritudinem. existimatur enim q; anima apud hęc duo non patitur ad corruptionem, & maxime apud ebrietatem. Et iste sermo

A sermo postremus est sufficiens, non demonstratiuus. * sed cōsuetudo Atri stoteliſis est inducere sermones ſufficiētes, aut poſt demōſtratiuos, aut in locis, in quibus non poſteſt inducere sermones demonstratiuos.

Intelligere autem & conſiderare marcescunt alio quodam in te-
rius corrupto: ipſum autem impaſſibile eſt. Intelligere autem aut
amare & odire, non ſunt illius paſſiones, ſed huius, habētiſ illud
ſim q̄ illud habet: quare & hoc corrupto, neq; memoratur, neq;
amat: non enim illius erant, ſed cōis, q̄ quidem deſtructum eſt: In
tellectus aut̄ fortalit̄ diuinū aliquid & impaſſibile. Quod quidē
igitur non poſſible moueri animam, maniſtentum eſt ex hiſ: ſi aut̄
penitus non mouetur, maniſtentum quoniam neq; à ſe ipſa.

Cōſuetudo Attil. ē
iducere ſer-
mones ſuſ-
ficiētes,
aut poſt
demōſtrati-
uos, aut in
locis, i qui
bus ſi pōe-
tideſt ſer-
mones de-
miatinoſ.
Vide idē.
1. Cet. c. 3.
& q̄ ibi.

O R H. Itaq; & intelligere & contemplari lauguescit, dum aliud quidpię
intus corrumpitur: at ipſum impaſſibile eſt. Ratiocinari autē, & ama-
Bre vel odiſſe, non ſunt illius paſſiones, ſed eius quod h. abet illud, quate-
nus illud habet. Itaq; hoc corrupto, nec meminit, nec amat: non enim il-
lius erāt, ſed communis illius, quod interiſt: intellectus autem fortalitſe
Diuinus quiddam eſt, & impaſſibile. Ex hiſ igitur animam moueri nō
poſſe perſpicuum eſt. Quod ſi omnino non mouetur, conſtat eam neq; a ſe
ipſa moueri poſſe.

Et intelligere, & conſiderare diuersantur, quādō aliquid aliud
corrumpitur intus: ipſum autem in ſe nihil patitur. Difſinctio au-
tem, & amor, & odium non ſunt illius, ſed iſtius ſim q̄ habet. Ideo etiam, cum hoc corrumpetur, non rememorabimur, neq; di-
ligemus alios. nū igitur eſt illius, ſed eius, quod eſt cōe, quod amit
Ctebatur. Intellectus aut̄ dignius eſt vt ſit aliquod diuinū, & impaſſibile. Quod igitur imposſibile eſt vt anima moueat maniſtentū
eſt. & ſi oīno non mouetur maniſtentū eſt q̄ non mouet, neq; ex ſe.

66 Cūm poſuit q̄ intellectus, qui intelligit intelligibilia, neq; eſt genera-
bilis, neq; corruptibilis, ſed intelligere, quod eſt actio iſtius intellectus, vi-
detur generabile, & corruptibile, incepit dare modum, ex quo contingit
hoc: & eſt, q̄ illud, quod intelligit, eſt in tra corporis, & eſt generabile, & cor-
ruptibile, & dixit. Et intelligere, & conſiderare diuersantur, &c. id eſt & ac-
cidit q̄ intelligere quandoq; ſit in potentia, quandoq; in actu: non, quia
intellectum eſt generabile, & corruptibile: ſed quia in tra corporis corrumpit
aliquid aliud, vel ei⁹, in quo eſt intelligere. Deinde dicit, ipſum au-
teni in ſe nihil patitur. ſcilicet intellectus imaginans. & poſt declarabit q̄
haec eſt res imaginans, vel imaginata: aut intelligens, vel intellecta: & eſt
illud, quod vocat in Tertio traſlatu intellectum paſſibilem. Et, cūm de-
dit modum diſſolutionis quaſtionis, in qua quaerit quomodo intellect⁹

De Anima

intelligens non est generabilis, aut corruptibilis, & intelligere, quod est D
sua actio, sit generabilis, & corruptibilis, incepit etiam declarare de virtu
tibus, licet, cum sint attributa intellectui, videantur generati & corrum
pi, qd illae virtutes non sunt intellectus æterni. Et facit hoc, ne accedat que
stio in hoc, quod dixit in intellectu materiali in Tertio tractatu, scilicet
quomodo intellectus sit ingenerabilis, & incorruptibilis: & nos posuimus
quod post mortem neq; diligimus, neque odimus, neq; distinguimus.

3. de Ania
tex.c.20. Deinde dicit. Distinctio autem, & amor, & odium, &c. idest distinctio
autem, quæ attribuitur virtuti cogitatiæ, & amor, & odium, quæ attri
buuntur rationi, scilicet quæ accipiunt actionem rationis. videtur enim
in hac parte animæ qd sit aliquid rationabile, quod est obediens intellectui
in hoininibus bonis. ista igit non sunt actiones intellectus: sed sunt
actiones virtutum habentium hanc rationem, fm qd habent illam actionem.

Et addidit hanc conditionem, scilicet secundum qd habent: quia imposs
ibile est vt istæ virtutes sint, nisi cum intelligere: sed, si attributæ fuerint
ei, non erit attributio fm qd sunt. Deinde dicit. Ideo etiam, cum hoc cor
rumperet non rememorabimur, neq; diligimus. idest &, quia haec actiones
sunt in nobis à virtutibus generabilibus & corruptibilibus, alijs à vir
tute, quæ est intellectus materialis, s. qui comprehendit intentiones uni
versales, non potest aliquis dubitare, & dicere qd, si intellectus sit ingene
rabilis, & incorruptibilis, quare non rememoramus post mortem, neque
diligimus, neq; odimus. haec enim actiones sunt virtutum aliarum ab illa
virtute. D.d. Intellectus autem dignius est vt sit aliquid diuinum, & nō
passibile, idest nō transmutabile propter mixtionem cum materia. D.d.

Quod igitur impossibile est, &c. idest manifestum est igitur ex hoc ser
mone, qd impossibile est vt anima moueat. in quibusdam autem parti
bus, scilicet in intellectu, neq; essentialiter, neq; accidentaliter: in quibus
dam vero accidentaliter, non essentialiter: & cum declaratum fuerit qd nō
mouetur omnino ex se: quia necessarium est in omni moto ex se, quod ē
proprium animalibus, vt moueat ex se essentialiter, & non cōuertitur.
F

Multum autem his quæ dicta sunt irrationalius, dicere ani
mam esse numerum mouentem se ipsum: insunt enim his impossibi
lia, primò quidem ex ipso moueri accidentia, propria autem, ex
eo qd dicunt ipsam esse numerum. Quomodo enim oportet intel
ligere unitatem motam, & à quo, & quō, impartibilem & indiffe
rentem existentem: si namq; est mota & mobilis, differre oportet.

SOPH. Sed multò magis, quam quæ dicta sunt à ratione distat, dicere ani
mam numerum se ipsum mouentem: adiunt enim his impossibili
a, primum, quæ ex ipso moueri accidentia: deinde peculiaria quedam,
ex eo s. quod dicant eam esse numerum. Quomodo enim oportet intel
ligere unitatem quæ mouatur, & à quo, & quomodo: cum impa
tibilis

A tibilis sit, & nullam habeat differentiam? Nam si est motua & mobilis, differre eam oportet.

Et magis remotus à ratione est sermo, qui dicit animam esse numerum mouentem se. contingunt enim hoc dicenti multa impossibilia. & primo ea, quæ contingunt dicenti animam moueri: & postea quæ contingunt ex dicere eam esse numerū. Nescimus enim quomodo intelligimus vnitatem motam, & à quo mouetur, & quomodo mouetur: igitur oportet ut diuersetur.

67 Cùm complevit contradictionem ad videntes motu tantum in definitione animæ, incepit contradicere eis, qui cum motu videntur numero & dixit. Et magis remotus, &c. i. & iste sermo in anima est minoris sufficientie omnium sermonum, si sermo dicentis animam esse numerum se mouentem, contingunt enim ei multa impossibilia. & primo illa, quæ con-

Prima rō
contra po
nentes ani
mā ē nu
merum.

B tingunt dicenti animam esse aliquod mouens se: & postea ea, quæ continent, quia ponunt eam esse numerū mouentem se. D. d. Nescimus, &c. id est nescimus enim quō intelligitur vnitatis semp̄ mota. omne enim motum habet situm & vnitatis non habet situm. Et similiter impossibile est et intelligere quō mouetur, quousq; diuidatur in aliquod motum, & in ali quod mouens, fm q̄ diuiditur illud, quod mouet se. vnitatis enim in se nō diuiditur. Et si etiam impossibile est intelligere quō mouet, qm̄ illud, 6 Phy. t. c. quod non diuiditur, non mouetur. ut declaratum est. V. d. igitur oportet ut diuersetur id est si est aliquis modus, fm quem mouetur, & alius, fm 86. 87. & 88. quem mouet, oportet ut illi modi diuersentur: & sic erit diuisibilis fm intentionem. vnitatis autem non diuiditur aliquo modo.

C Amplius autem, quoniam dicunt lineam motam facere planū, punctum autem lineam: & vnitatum motus, lineæ erūt: punctus enim est vnitatis positionem habens: numerus autem animæ ī alio cubi est, & positionem habet. Amplius autem à numero si auferat quis numerum aut vnitatem, relinquit̄ alias numerus: plantæ aut & aīaliū multa, diuisa viuunt & vident̄ eandē aīam hēre specie.

e r. H.

item quia dicunt motam lineam planum facere: punctum verò lineam: & vnitatum etiam motus erunt lineæ. punctum enim vnitatis est positionem habens. numerus verò animæ alicubi tandem est, & positionem habet. item si à numero quipiam numerum vel vnitatē auferat, relinquitur alias numerus: at uero plantæ & pleriq; animalia si secentur, viuunt, & eandem specie habere animam videntur.

Et etiam, cùm dicunt q̄, cùm linea mouetur, faciet superficiem, & punctus lineam. punctus enim est vnitatis habēs situm, sicut numerat animam in situ, & habet situm. Et etiam, si de numero diminuitur numerus, aut vnitatis, remanebit alter numerus. & plan-

E iiij 12.

De Anima

tæ, & plura animaſia remanebunt viua, cūm abſcienduntur: & tam
men reputatur q̄ anima eorum est illa eadem anima in ſpecie.

68 Secūda rō Cūm dedit modos, ex quibus accidit vt iſte fermo contadictat ſibi, de-
dit et alia imposibilia, & dixit. Et etiam, cūm dicunt, &c i. & cūm conſuetudo eſt Mathematicorū dicere q̄, cūm linea mouetur, fit ſuperficies: & cūm punc tus, fit linea: vnitates aut, ſi mouentur, neceſſarium eſt vt ha-
beant ſitum: & oīs vnitatis habens ſitum eſt punc tus: neceſſe eſt vt vnitates,
Tertia rō. quas ponunt eſſe numerum aīæ, ſint punc ta. &, ſi ſint punc ta, & mota, ne-
ceſſe eſt vt faciant lineas, nō actiones animæ. D. dedit aliud imposibile, & dixit. Et et, ſi de numero diminuitur, &c i. & et modi numerorum di-
uersant̄ fm magis & minus. ſi enim ex quaternitate auferant̄ vnitatis, fieri
ternarius: &, ſi addat̄, fieri quinarius. & nos videmus oē animatum ex plan-
tis, & plura ex animalibus, licet diminuatur ab eis vna pars, tñ remanet il-
lud, quod remanet æquale in ſpecie primo. vnde actio animæ videtur in-
Actio aīx vīcē i q̄li, capitolo qualis, non quanti. &, ſi actio animæ eſſet in quantitate, contin-
n̄ i quāto. geret vt anima, quæ remanet in plantis, eſſet diuersa in ſpecie à priori.

Videbitur autem vtiq̄ nihil diſſerre dicere vnitates, aut corpo-
ra parua, et nanq̄ ex Democriti sphæris ſi fiant punc ta, maneat
autem ſolum quantitas, erit aliquid in ipſo, hoc quidem mouens,
illud autem quod mouetur: ſicut in continuo: non enim propter
hoc quod eſt magnitudine diſſere, aut paruitate, accidit quod di-
ctum eſt, ſed quia quātum: vnde neceſſe eſt aliquid eſſe motiuum
vnitatum. Si autem in animali mouens anima, & in numero. Qua-
re non mouens & quod mouetur eſt anima, ſed mouens ſolum.

s o p h. Nihil autem referre videatur, ſue vnitates, ſue parua corporuſula
dicantur: Etenim ex Democriti sphærulis ſi fiant punc ta, modo ſola ma-
neat quantitas, erit in ipſa quidpiam quod moueat, & quidpiam quod
moueatur, quemadmodum in magnitudine: neq; enim quod magnitu-
dine diſſerant aut paruitate, quod dictum eſt euenit, ſed quia quantum
ſunt: Itaq; neceſſarium eſt ad eſſe aliquid quod ſit moturum vnitates.
quod ſi in animali id quod mouet anima eſt, etiam in numero. Quare
non quod mouet, & quod mouetur, aut eſt: ſed id dūtaxat quod mouet.

*a. Lipsis Et potest homo dicere q̄ nulla eſt diſſerentia inter vnitates, &
corpora parua. Fiuſt enim ex sphæris Democriti paruis punc ta,
& remanet ſola quantitas, quaſi eſſet in eo aliquod motiuum, &
aliquod mouens, non enim, quia diuersant̄ fm magnitudinem,
& paruitatem, continget hoc, quod diximus, ſed quia quantum.
Et ideo neceſſe eſt vt ſit aliquid, quod moueat vnitates. Si igitur
anima eſt mouens, etiam eſt numerus. vnde neceſſe eſt vt anima
non ſit mouens, & motum, ſed mouens ſolum.

Ideſt

A. Idest, Et potest homo dicere q[uod] nulla est d[omi]nia inter ponentem vnitates 69

se mouentes, & ponentem has vnitates corpora parua, ponendo enim eas mouentes se, ponit eas corpora. &, si non, quo intelliguntur vnitates se mouentes. D.d. Fiunt enim ex sphæris Democriti paruis p[ar]cita. & intendit, vt mihi videtur, & s[ic]l qui ponit q[uod] possibile est vt punctus moueat, cōcedit q[uod] contingit ei q[uod] punctus sit corpus. & ideo bene possumus dicere q[uod] sphæra Democriti, quæ mouentur ex se, adeo sunt paruae, q[uod] dicuntur p[ar]cita, punctus enim fm hanc positionem non est nisi corpus. Et, cum narravit hoc, dedit causam, propter quam possibile est in talibus punctis iminari q[uod] in eis sit aliquid quasi mouēs, & aliquid quasi motum, & dixit.

& remanet sola quantitas, &c. idest vt mihi videtur, quoniam, cūm fuerint mo[ti]a, remanebit in eis sola quantitas, si auferat ab eis alias quantitates. & cūm natura qualitatis remanet in eis, possibile est intelligere in eis aliquid motum, & aliquid mouens: sicut in corporibus. hoc enim nō accidit corpori, nisi fm q[uod] est corpus, non fm q[uod] est magnum, aut paruum, s. B. q[uod] sit motum ex se, & q[uod] mouens in eo sit aliud à moto. Et hoc intendebat, cūm dixit sicut est in continuo, &c. idest q[uod] res nō dicitur esse mota ex se, & vt mouens sit aliud in ea à moto, quod est corpus magnum, aut paruum: sed quia est corpus continuum tantum. & ideo omnisponens vnitatem motam ex se, aut p[ar]cita, necesse est ei ponere corpora parua, & sic in nullo differt ponens animam esse vnitates, aut puncta se mouētia, à De mortito ponente eam esse sphæras paruas. D.d. Et ideo necesse est, &c.i. & cūm vnitates sint mouentes: & mouēs in re est aliud à moto: necesse est vt illud quod mouet vnitates, sit aliud ab vnitatibus. si igitur est mouens in omni moto, anima etiam est mouens in vnitatibus, non vnitates mo[ti]æ, quæ sunt numerus: vnde necesse est, vt aia sit mouenstantum, non mouens, & motum insimil. D.d. Si igitur anima est mouens, &c.i. si igitur aia est mouens materia, est etiam mouens numerum, vnde necesse est vt anima non sit mouens, & motum ex numero, sed mouens solum.

C. Contingit autem hanc vnitatem quodammodo esse: oportet enim quandam in se ipsi differentiam ad alias, puncti autem solitarij, quæ utiq[uod] differentia erit, nisi positio. Si quidem igitur sunt alteræ in corpore vnitates & puncta, in eodem erunt vnitates, obtinebit enim locum puncti: & tamen quid prohibet in eodē esse, si duo sunt, & infinitas: quorū enim locus indiuisibilis est, & ipsa.

O P H. Tam uero qui fieri potest vt ea sit vnitates? oportet enim aliquā eius esse differentiam ab alijs: at puncti monadici quænam fuerit differentia, nisi positio? si igitur vnitates siue puncta quæ sunt in corpore diversa sunt, in eodem erunt vnitates: occupabit enim locum puncti. At qui si duo in eodem sunt, quid obstat cur non etiam infinita sint? Quorum enim locus est indiuisibilis, & ipsa itidem.

Quarta 18

Cū nā q[uod] t[em]p[or]is renā net in ali quo, pose ē i eo ima gnari mo uēs, motū

Quid de cōfusis i va cuo fm Cōmētato rē cō. 71. 4. phyl. et ex eo op- positiū seq- tur dicti superioris. Vide cōt. Zim.

De Anima

Et quō est possibile ut sit vnitatis necesse est enim ut habeat differentiā, qua differat ab vnitatibus alījs. & quæ diuersitas potest cadere in puncto, & vnitate, nisi sit in situ? Si igit̄ vnitates, & puncta in eodem loco fuerint, quia occupant locum puncti: licet nihil prohibeat ut in eodem loco sint duo puncta, & pūcta infinita: res autem, quarum locus est indiuisibilis, sunt etiam sic.

70 Et quō est possibile apud eos ut anima sit aliquod compositum ex vnitatibus? necesse est enim dare dñiam, qua vnitates, quæ sunt in anima, differunt ab vnitatibus numerabilibus. &c. si non, tunc numerus esset aīatus.

Et cūm narrauit q̄ necesse est eis dare differentiam inter duo genera vnitatum, dixit. & quæ diuersitas potest cadere, &c. idest & nihil est, in quo differant hæ dux vnitates, in quantum vtraq; est indiuisibilis: nisi aliquis dicat q̄ vnitatis, quæ est in anima, habeat situm numeri, aut non habeat sitū. & sic vnitates, quæ sunt in anima, erunt puncta. dictum est enim q̄ pun-

supra tex. &cō. 68. ctus est vnitatis habens situm. Et, cūm declarauit q̄ necesse est eis dicere q̄ vnitates, quæ sunt in anima, sunt puncta, incēpit declarare q̄ cōtingit eis

dicere q̄ sunt eadem cum punctis existentibus in corporibus, & dixit. Si igit̄ vnitates, & pūcta fuerint in eodem loco, necesse est ut vnitates, quæ sunt in anima, & puncta, quæ sunt in corpore, sint idem. sed dimisit conse quens: quia manifeste consequitur à præcedenti. D. incēpit declarare antecedens, & dixit. quia occupant locum puncti. i. necesse est ut sint in eo dem loco: quia necesse est ut locus vnitatū, quæ sunt in aīa, sit locus vnius puncti punctorū, quæ sunt in corpore. &, cūm locus vnitatū, quæ sunt in aīa, est locus vnius puncti punctorū corporis, necesse est ut sint in eodem loco. D. incēpit declarare q̄ necesse est ut, locus eorū sit locus vnius puncti, & dixit. licet nihil prohibeat. idest nihil prohibet ut duo puncta, immo infinita sint in eodem loco. immo hoc necessariū est. omniaenim, quorū locus est indiuisibilis, cūm supponuntur ad inuicem, nullū fit diuisibile.

Si autē quæ in corpore puncta, numerus animæ, aut si qui eorū quæ in corpore punctorū, numerus anima, quare non omnia ha bēnt anima corpora? puncta enim in omnibus videntur esse, & in finita. Amplius autē quomodo possibile est separari puncta & ab solui à corporibus, nisi diuidantur lineæ in puncta?

SOPH. Quod si puncta ea quæ sunt in corpore sunt numerus is qui aīa est: nūl si numerus constans ex punctis ys quæ in corpore sunt, anima est, cur non omnia habent animam corpora? in omnibus enim puncta esse videntur, eaq; infinita. Præterea qui fieri potest, ut puncta separantur ac soluuntur à corporibus, si quidem non diuiduntur lineæ in puncta?

Et, si numerus animæ sit puncta, quæ sunt in corpore, aut aīa est in numero, qui est ex punctis, quæ sunt in corpore, quare oīa corpora

A corpora non habet animam: opinantur enim quod in omnibus corporibus sunt puncta, & infinita. Et etiam quoniam est possibile ut puncta separarentur a corporibus: cum linea non dividantur in punctas.

71 Dicit & cum necesse est ex sermone praedicto quod unitates, quae sunt anima, sunt puncta, quae sunt in corpore: aut anima est aliquid existens in numero, qui sit ex punctis, quae sunt in corpore, cum necesse est in duobus punctis quod superponatur, quousque; si autem idem: quare omnia corpora non sunt animata, cum in omni corpore sint puncta infinita? immo necesse est ut qualibet pars eius sit animata: quod est impossibile. Dicit etiam impossibile: & est quod anima non sit abstracta a corpore, ita quod impossibile est ut animal moriatur, nisi per corruptionem sui corporis, & dixit. Et etiam quomodo est possibile ut puncta separarentur a corporibus: &c. i. & continet eis finis hanc opinionem ut anima non separetur a corpore, neque ut moriatur. quoniam, si anima sit puncta: & puncta impossibile est ut separarentur a corporibus: cum declaratum est quod linea non componuntur ex punctis, neque superficies ex lineis, neque corpus ex superficiebus: sed puncta non separantur a linea, quia sunt eius ultima, neque linea a superficie, neque superficies a corpore: tunc animam impossibile est separari a corpore. sed tandem possibile esset in punctis abstractio, si linea essent compositae ex eis. quod est impossibile: ut declaratum est in Physicis.

Animam ex subtilissimo corpore non componi.

Cap. 5.

Sexta ad
contra Ad
elquos.

Septima
ad contra
Antiquos.

Accidit autem sicut diximus, sic quidem idem dicere corpus quoddam subtilium partium ipsam ponentibus, sic autem, sicut Democritus moueri dicit ab anima, proprium inconveniens. Siquidem enim est anima in omni eo quod sentit corpora, necesse est in eodem duo esse corpora, si corpus aliquid anima.

C Numerum autem dicentibus, in uno puncto, puncta multa, & oportet corpus animam habere: nisi quidam numerus differens fiat, & aliud ab his qui in corpore punctorum.

OPH. Accidit autem quemadmodum diximus ut partim idem dicant quod si qui corpus quoddam subtilium partium ipsam statuant: partim ut Democritus ab anima dicit moueri, peculiare absurdum. Nam si Anima est in quaquam parte eius quod sentit, necesse est in eodem duos esse corpora, si anima corpus aliquid est. Iis autem qui numerum dicunt, in uno puncto, multa esse puncta, aut omne corpus animam habere, si non aliquis differens numerus accedit, atque diversus a punctis iis quae in corpore sunt.

Et contingit, sicut diximus aliquo modo ut sermo eorum sit similis sermoni ponentis eam esse corpus subtilium partium: secundum autem alium modum, ut dicit Democritus in motu, propria eius

De Anima

eis est impossibilitas. Quoniam si anima est in toto corpore sensibili, necesse est ut duo corpora sint in eodem loco. si autem est aliquod corpus, necesse est dicentibus numerum. ut in eodem puncto sint multa puncta, ut oē corpus habeat animam: nisi continet in re animalis, quæ differt à pūctis existentibus in corporib⁹.

72 Et contingit aliquo modo dicentibus hunc sermonem impossibilitas contingens dicentibus aīam esse corpus subtilium partium: & aliquo modo est propria eis ēt in impossibilitas Democrito, accidens in hoc, quod posuit, q̄ cā motus est, q̄ sphæræ, quæ sunt aīa, mouentur ex se, non enim est dīia inter ponente q̄ cā motus aīa est corpus, quod est vnitates motæ ex se, aut quōd sphæræ motæ ex se. D. incēpit notificare in qua possibilitate conueniunt isti cum dicentibus aīam esse corpus subtile, & dixit. Qm̄ si aīa est in toto corpore sensibili, &c. i. & impossibilitas cōis est, quia necesse est dicentibus aīam esse corpus ut duo corpora sint in eodē loco. quoniam fuit necessariū ut aīa sit in toto corpore, quia corpus sensibile in oībus partibus suis. vnde necesse est ut in oī parte eius sit aliqua pars aīæ: & vniuersa aīa sit in vniuerso corpore. & sic supponantur corpora, & penetrantur ad inuicem, s. corpus, quod est aīa, & corpus, in quo est. & sic necessario erunt duo corpora in eodem loco. Et est necesse dicentibus animam esse numerum ut in loco eiusdem puncti ex corpore sint multa puncta, distincta per intellectum. Et hoc est simile sermoni dicentis possibilis eē multa corpora in eodem loco. qm̄ cum hoc, quod ponunt ea in eodem loco, si non posuerint ea esse distincta, ut declaratum est, contingit eis ut puncta, quæ sunt aīa, sint puncta ipsius corporis. & sic oē corpus erit aīatum, si non concederint q̄ in corpore sint alia puncta, diuersa à punctis, quæ sunt in anima, si hoc concederint, contingit eis ut multa puncta sint in loco vnius puncti. & hoc est simile sermoni dicentis q̄ multa sunt corpora in eodē loco. & hoc est impossibile, contingens dicenti aīam esse corpus subtilium partium.

Acciditq; animal moueri a numero, sicut & Democritum diximus ipsum mouere. Quid ē enim differre dicere spheras paruas, aut vnitates magnas, aut omnino vnitates ferri: vt robiq; enim est necesse moueri animal, in eo quōd mouentur ipsæ.

SOPH. Accedit etiam, ut animal moueatur à numero, ut etiam Democritum diximus illud mouere. Quid enim interest, siue paruæ sphæræ dicatur, siue unitates magnaæ, aut deniq; unitates quæ ferantur? Nam utroq; modo, necesse est mouant animal, eō quōd ipsæ moueantur.

Et cōtingit eis ut animal non moueatur nisi à numero, sicut diximus de opinione Democriti. Nulla enim differentia est inter dicentes partes paruas, & dicentes quod vnitates secundum q̄ sunt motæ, necesse est enim secundum vtrungq; modum ut animal nō moueatur nisi illis motis.

A - Vult hic declarare impossibilitatem propriam eis, & Democrito, & di
 73 xit. Et contingit eis, &c.i. & contingit eis in hoc, quod dicunt, q̄ animal
 non mouetur nisi ab unitatibus motis ex se, illud, quod contingit Demo
 crito, cū dixit q̄ aīal non mouetur, nisi ex sphæris motis ex se. D.d. mo-
 dum, fm quem est similitudo inter vtramq; opinionem, & dixit. Nulla
 enim differentia, &c.i. nulla est differentia inter dicentem q̄ illud, quod
 mouet corpus, est paruum, aut unitates paruæ, cum fuerit positum q̄ v-
 trunq; non mouet corpus, nisi fm q̄ mouetur: contingit.n. q̄ hæc duo, s.
 unitates, & partes non mouent, nisi fm q̄ mouentur ex se. & intendit, q̄,
 cū ita sit, impossibilia cōtiugētia Democrito, cōtingūt ē huic opinioni.

B Completentibus igitur in vnum numerum & motum, hæc
 quidem accidunt & multa alia huiusmodi: Non enim solum diffi-
 nitionem animæ huiusmodi impossibile esse, sed & accidens. Ma-
 nifestum autem si quis argumentauerit ex ratione hæc animæ red-
 dere passiones & opera, vt cogitationes, sensus, lætitias, tristitias,
 & quæcunque alia huiusmodi: sicut enim diximus prius, neq; diui-
 nare facile est ex ipsis.

P.H. Ac iis quidem qui simul connexuerunt numerum & motum, &
 hæc, & pleraq; id genus alia contingunt. neque enim solum fieri po-
 test ut aliqua Anima definitio eiusmodi sit, uerum ne quidem acci-
 dens. Quod perspicuum fuerit, si quis ex ratione hac affectus & mu-
 nera Anima aggrediatur describere, ut cogitationes, sensus, uolupta-
 tes, dolores, ceteraq; generis eiusdem: Ut enim superius diximus, ne di-
 uinare quidem ex ipsis facile est.

Congregantes igitur numerum, & motum in eodem habent.
 etiam hæc impossibilia, & alia multa similia eis. impossibile est,
 enim vt sit definitio animæ talis, neq; accidens accidentium ei. Et
 C hoc manifestū est, si aliquis voluerit perficere ex hoc actiones, & pas-
 siones aīæ, vt cogitationes, & sensum, & voluptatem, & tristitiam, hoc
 n. sicut diximus superius, neq; est facile, neq; erit p̄figmentum.

Dicit q̄ definientibus animam per numerum, & motum insimulacci-
 dunt hæc impossibilia prædicta, & alia plurima. Et hoc manifestum est:
 nullus enim eorum potest dare causas actionum, & passionum in anima
 propter numerum: neq; si finixerint, dicendo q̄ talis numerus facit sen-
 sum, & talis cogitationem, & talis voluptatem. Quoniam, si causæ rerum
 diuersarum sunt diuersæ: & causæ istarum sunt unitates, & numeri: ne-
 cessè est vt unitates, & numeri causæ istorum diuersentur. Et sermo eius
 in hoc capitulo est palam.

Tribus autem modis traditis secundum quos diffiniunt **asam**,
 Alij

Cæz rerū
diuersarū
sunt diuer-
ſe. I. emi ſu-
præ. t. c. ſ.

De Anima

Alij quidem motuum maximè enunciauerunt, in mouendo se ipsam. Alij autem corpus subtilissimum, aut in corporalissimum aliorum. Hæc autem quas dubitationes & subcœtrarietates habet, præter h̄mus fere. Relinquitur autem considerare, qualiter dicitur ex elementis ipsam esse. dicunt enim quatenus sentiat ea quæ sunt, & vnum quodq; cognoscat.

SOPH. Cum autem tres modi tradantur quibus definiunt Animam, partim illorum maxime motuum asseruerunt, eo quod se ipsa moueat: partim corpus tenuissimarum partium, aut quod maxime inter cætra incorporeum est. quæ quas dubitationes repugnant. isq; habeant, ferre persecuti sumus: Restat considerandum, quomodo dicitur ex elementis eam constare. dicūt. n. ut sentiat ea quæ sunt, & unūquodq; cognoscat.

Et, quia diximus tres modos definitionum animæ. quidam: n. iudicauerunt ipsam esse motam ex se: & quidam iudicauerunt ipsam esse corpus valde subtile, & valde remotum ab alijs corporibus. & nos iam vñi sumus induxisse dubitationes, contingentes his duobus sermonibus. Remanet igitur querere eam esse ex elementis: cùm dicatur hoc, quia sentimus entia, & cognoscimus vnum quodq; illorum.

Dicitq; Antiqui definiunt aiam tribus modis. Quorū quidā est, quia mouetur ex se: & quidā, quia est corpus valde subtile, aut maxime remotum à natura corporea. quidā vero definiunt eam, quia est ex principijs, & elemētis: quia est, vt dicitur, distinguens, & cognoscens. Et, quia iam cōtradiximus opinioni eorum, qui definiunt eam per motum, & eorū, qui definiunt eam per corpus subtile, contradicēdum est modo opinioni eorum, qui dicunt eam esse ex elementis. Et debes scire quod, contradictione eius dicentibus eam esse corpus, collocatur sub contradictione dicentis eā esse mouens, quia mouetur. Omnibus enim illis contingit dicere eam eē corpus, & indifferenter siue posuerit illud, quod mouetur ex se, spheras partus, vt Democritus: aut vnitates, vt in Timæo. & similiter collocantur in contradictione addentes eam esse complexionem aut harmoniam, & vñi corpus compositum. Remanet igitur contradicere opinioni singentium eā esse ex elementis propter cognitionem, & sensum.

Necessarium autem est accidere multa & impossibilia rationi. ponunt enim cognoscere simile simili, tanq; ac tibi animā res ponentes: non sunt autem hæc sola, multa vero & alia: magis autem fortassis infinita numero quæ sunt ex his.

SOPH. Cui quidem sententiæ multa eāq; impossibilia accidunt necesse est. Ponunt enim cognoscere simile simili, quasi animam res ipsas ponentes. Atqui

A Atqui certè non hæc sola sunt, sed pleraq; etiam alia: immo innumera fortasse, quæ ex eis constant.

Sed huic sermoni contingunt plura impossibilia. Ponunt enim quæ simile non cognoscitur nisi per suum simile: & quasi ponunt a nimam esse ista. Sed ista non sunt tantum hæc, sed plura alia. immo videtur quæ ea, quæ ex istis sunt, sunt infinita.

76 Idest & iste sermo verificat adeos dicendo quæ principia sunt oīa, quæ sunt ex ipsis principijs: & principia non sunt ea, quæ sunt ex principijs oīibus modis: sed ea, quæ sunt ex principijs, magis sunt quæ principia: immo recte vñ vt ea, quæ sunt ex principijs, sunt infinita. Et, cū ea, quæ sunt ex principijs oīibus modis, alia vero aliquo modo sunt ex principijs, non sunt iuuantur in dicendo quæ aīa est ex principijs: quin si m p est aliud, non est illic consimilitudo. & cū illuc non fuerit consimilitudo, non erit cognitio: cū cognoscens non cognoscet, nisi per illam consimilitudinem, quam habet cum re cognita. Et, cū declarauit q̄ facta ex principijs non sunt eadē principia in formis, & esse entiis, incepit declarare impossibilia, contingētia huic, quod dixit, q̄ nihil cognoscitur nisi per suum simile.

Ex quibus quidem igitur vnuim quodq; horū, sit cognoscere animam & sentire: sed compositum non cognoscet, neq; sentiet, vt quid est Deus, aut homo, aut caro, aut os, similiter autem quod libet aliud compositorum: non enim quolibet modo se habentia elementa horum vnumquodq; sed ratione quadam & compositione, quemadmodū dicit Empedocles os: terraq; humus coaptata in aniplis diffusionibus, duas ex octo partibus sortita est: aquæ, luminis, quattuor autem vulcano: ossa autem alba facta sunt: Nihil igitur profectus elementa in anima esse, nisi rationes inerunt & compositio: cognoscet enim vnuquodq; simile, os autem aut hominem, nihil: nisi & hæc inerunt. hoc autem quod impossible sit nihil oportet dicere. quis enim dubitat, si inerit in aīa lapis aut hō: sifit autem bonum & nou bonum, eodem modo & de alīis.

P.H. Ea igitur ex quibus est horum unumquodq;, esto, cognoscet anima & sentiat, at compositum quo cognoscet, aut sentiet? ut quid D E V S, aut homo, aut caro, aut os? similiter etiam quiduis aliud compositum? neque enim eorum unumquodq; est elementa quous modo se habentia, sed ratione quadam & compositione, quæ admodū Empedocles dicit os?

As̄t partes liquidi splendoris Dædala tellus

Ex octogeminis, patulis fornacibus hausit:

Bis geminasque ignis: sunt ossa hinc alba creata.

Nihil igitur prodest elementa esse in Anima, nisi & rationes insint, & composi-

Prima rō
contra Ant-
ti uos de-
finientes
aīani ex
principijs
p.p cogni-
tionem.

De Anima

*C*ompositio: nam unumquodque cognoscet sui simile: os autem uel ho
minem nihil, nisi et haec insint: quod fieri non posse, nihil attinet dice
re. Quis enim ambigat, an insit in *Anima* lapis aut homo? itemque bo
num et non bonum? sic etiam in alijs.

Ponatur igitur quod anima cognoscet, & sentiat ea, ex quibus sit
quidlibet: & tunc non cognoscit vniuersum, neque sentit. v.g. quid
est Deus, & quod est homo, & quod est caro, & quod est os, & sicut alia cōposi
ta. Esse. n. vniuersusq[ue] istorum non est ut elementa sint in quacūq[ue]
dispōne, sed in aliqua cōponē & proportione: sicut narravit Empē
docles in generatione ossis. Dicit. n. quod terra magna, quae est in va
sis ossis, quae habet de pallore octauam partē, & de igne quatuor
partes: & sic facta sunt ossa alba. Nihil enim prodest quod elementa
sint in anima, nisi in eis sit proportio, & compositio. tunc enim co
gnoscet quodlibet per similitudinem, & non cognoscet os, neque
hominem, nisi haec duo fuerint in ea. Et iste sermo non indiget cō
tradictione. nullus enim existimat quod in anima sit lapis, aut homo.
& similiter viuum, & non viuum.

⁷⁷ Sed et. Dicit. Ponatur igitur quod anima, &c. i. ponat sicut opinionem eorum quod anima co
gnoscit, & sentit elementa ex quibus componit quidlibet, quod est ex ele
mentis. contingit igitur eis ut non cognoscat vniuersum rei cōpositæ: &
quod non cognoscat eius formæ. forma. n. eius est supra elementa in compo
sito. contingit igitur ut non cognoscat Deum, neque hominem, neque carnem,
neque os. essentia enim non est elementum, neque ex elementis. & hoc necesse est
Essentia in omnibus cōpositis. D.d. Esse. n. vniuersusq[ue], &c. i. & essentiae, & formæ, re
& formærum necesse est ut sint supra additæ elementis: quia quodlibet ens cōposi
terum superadditum ex elementis cōponitur in aliqua proportione terminata à cōposi
tione. id est tunc ex elementis cōponitur in aliqua proportione terminata à cōposi
tione propria, per quam illudensest, quod est. & hoc cōcedit Empedocles. F
7. Me. cō. dat enim in generatione ossis proportionem & dicit quod ossa sunt alba, quia
60. &c. i. existit in eis terra, quae appropriatur nigredini, & pallori octaua pars, &
Me. c. 12. de igne, qui appropriatur albedini, quatuor partes. D.d. Nihil. n. prodest
generatione quod elementa sint in anima, &c. i. nihil. n. prodest in hoc, quod anima cognoscit for
mas, & essentias rerum, ut sit ex elementis: nisi cum hoc quod est ex elementis
sint in ea proportiones, & compositiones, quae appropriantur essentiis re
rum. tunc enim possibile est ut cognoscat quodlibet. D.d. & non cogno
scet eos, neque hominem, nisi haec duo fuerint in ea. i. necesse est, cum non
cognoscat rem, nisi per similitudinem, ut non cognoscat os, neque hominem, nisi in ea sit compositio ossis, & hominis. D.d. Erit iste sermo non in
diget, &c. i. & iste sermo est valde impossibilis. nullus enim dubitat utrum
in anima sit lapis, aut non. & vniuersaliter nullus existimat quod in anima
sit viuum. & non viuum, ita quod cognoscit viuum per viuum partem, quae
est in ea, & non viuum per non viuum.

Amplius

A Amplius autem cum multipliciter dicatur id quod est: signis-
cat enim aliud quidem hoc aliquid, aliud quantitatem, aut quali-
tatem, aut & quoddam aliud diuisorum prædicamentorum: utrum
ex omnibus erit anima, aut non, sed non videntur communia om-
nium elementa esse? Si igitur quæcunq; substatiarum sunt, ex his
solum, quomodo igitur cognoscet & aliorum vnumquodq; aut
dissent vniuersaliter generis elementa esse & principia propria: ex
quibus animam constare erit ergo qualitas & quantitas, & sub-
stantia: sed impossibile est ex quantitatis elementis substani-
tam esse, & non quantitatem. Dicentibus itaq; ex omnibus, hæc
& huiusmodi alia accidunt.

P.R.H. Præterea uero eum ens multifariam dicatur (significat enim par-
tim hoc aliquid, partim quantum, aut quale, aut aliud quidpiam expli-
catorum prædicamentorum) utrum ex omnibus erit anima, an non?

B atqui non videntur communia omnium esse elementa: num igitur
ex his constat solis, quæ substatiarum sunt? quo nam ergo pæsto cæte-
rorum unumquodque cognoscit? An dicent cuiusque generis esse ele-
menta, & principia propria, atque ex eis Animam constare? erit er-
go & quantum, & quale, & substantia: atqui fieri non potest, ut ex
quantitatis elementis substantia sit, & non quantitas. His igitur qui
dicunt ex omnibus, hæc, & huiusmodi alia accidunt.

C Et etiam, si ens dicitur pluribus modis (demonstrat enim hoc
& quantum, & quale, & aliud prædicamentorum) utrum anima
sit ex omnibus eis? Sed non existimatur q; omnia habent elemen-
ta, & principia. Et utrum non sint nisi ex elementis substantiæ tā-
cum? Sed, si fuerit ita, quō cognoscit vnumquodq; illorum? Aut dī-
cant q; quodlibet generum habet elementa, & principia propria,
ex quibus constituitur. Anima igitur erit quale, & quantum, &
substantiæ. Sed impossibile est vt ex elementis quanti sit substani-
tia, & non quantum. Qui igitur dicunt quod est ex omnibus, con-
tingunt eis hæc, & alia similia.

78 Cū declarauit impossibile contingens eis pp cognitionem formari
terum, cū formæ non sint elementum, neq; ex elementis, incepit decla-
rare q; contingunt eis alia impossibilia, licet concedant q; cognoscit cō-
posita pp sua principia, i. quia est ex principiis eorum. Et d. Et etiam si
ens, &c. i. & etiam quō possunt dicere q; alia cognoscit res pp sua principia?
Ens. n. qñq; demonstrat hoc, qñq; alia nouem prædicamenta: & sic que-
rendum est utrum alia cognoscat quodlibet istorum generum, quia est
ex principiis oīum eorum, si oīa habent principia: aut ex principiis quo-
rundam,

De Anima

rundam, si non oīa habent principia. D.d. Sed non existimatur. i. sed, si D posuerint eam esse ex principiis quorundam, querendum est ab eis utrū aīa sit ex principiis substantiæ tantum: cū hoc prædicamentum inter oīa existimetur habere tantum principia, dicetur eis quō cognoscit aīa vñū quodq; illorum prædicamentorum? D.d. Aut dicant q; quodlibet generum, &c. i. aut cogentur ad primam diuisionē: & est q; quodlibet decem prædicamentorum habet propria principia: & q; aīa non cognoscit ea, ni

Impossibi
le ē vt s̄ba
sit eftū
alioz p̄di
camētoz
Vide opp.
12. Me. cō
22. Vide
corr. Zim.

si quia sunt ex suis principiis. Contingit eis ex hac positione aliud impos-
sibile: & est q; aīa quædam pars est substantia, & quædam pars quale, &
quædam quantum: cū impossibile est vt substantia sit elementum aliorū
prædicamentorum. principia. n. non substantiæ, sunt non substantiæ.
Inconueniens autem est dicere quidem impassibile esse simile
à simili, sentire autem simile simile, & cognoscere simile simili: sen-
tire autem pati aliquid & moueri ponunt: similiter autem & co-
gnoscere & intelligere. Multas autem difficultates & dubitatio-
nes habente ipso dicere sicut Empedocles, q; corporeis elementis
singula cognoscuntur, & ad simile, testatur quod nunc dictū est.
quæcunq; enim insunt in animalium corporibus simpliciter ter-
re, vt ossa, nerui, pili, nihil sentire videntur: quare neque simi-
lia, & rāmen conueniret.

SOPH.

Absurdum est etiam dicere simile quidem non pati à simili: simi-
le uero sentire simile, & cognoscere simile simili: et tamen illud senti-
re, pati quoddam & moueri statuunt: itemq; intelligere, & cognosce-
re. Cum autem multæ dubitationes ac difficultates orientur, si quis
ut Empedocles dicat corporeis elementis singula cognosci, & ad simi- F
le, fidem facit quod nunc dictum est: quæcunq; enim insunt in anima-
lium corporibus, quæ simpliciter terræ sunt, ut ossa, ut nerui, ut pili, ni-
hil videntur sentire: quamobrem nec similia: & tamē oportet.

Et improbabile est etiam dicere quod simile non patitur à suo
simili: & q; simile sentit suum simile, & q; simile cognoscit suum
simile: opinando q; sentire est pati, & moueri, & similiter distin-
guere, & intelligere. Et testatur q; sermo, quē dixit Empedocles,
q; vnaquæq; rerum non cognoscit corporalia elementa, nisi fm
similitudinem, est multarum dubitationum. & hoc, qd dicemus
in hoc loco, & est quod corpora animalium, quibus existit sim-
plex terra, vt ossa, vt videtur, nihil sentiunt, non sentiunt igit nec
similia: licet hoc sit necessarium.

Quarta rō 79 Cūm dedit impossibilia contingentia huic opinioni, incepit contradicere

A dicere propositioni, sup̄ quia fundatur hæc opinio, C propositioni dicentí q̄ simile non comprehenditur, nisi per suū simile, &c. d. Et improbabile est ēt dicere, &c. i. & improbabile est hoc, quod Antiqui opinant̄, q̄ si le non patitur à suo sile, & q̄ passiuū non est nisi contrariū à suo contrario. & opinant̄ cum hoc q̄ cognoscere, & sentire fiunt per sile, tñ cognoscere, & distinguere sunt pati, & moueri. Et intendit per hoc q̄ illud, quod consequitur hanc opinionē, est contrarium primæ. Hoc n. quod ponunt q̄ sentire, & intelligere fiunt per sile, & q̄ sunt pati, coget eos ad dicendū q̄ simile patitur à suo simili: quod non cōcedunt, quia iā posuerūt sile pari à suo simili: & in se ēt impossibile est. D. d. Et testatur q̄ sermo, quem d. Empedocles, &c. i. & testat̄ q̄ sermo, quē Empedocles d. s. q̄ vnuſquisque non cognoscit generalia corporalia elementa, nisi fm similitudinem. i. quōd nos non cognoscim̄ us terram, nisi per illud, quod est in nobis de terra, & aquā per aquam, & aerem per aerē, & ignem per ignē, est falsus. Et haec est mūltitudo dubitationum contingentium illi in hoc loco. Illud. n. quod in corporibus animalium magis vicinatur terræ simplici, nihil sentit. & tamen ossa non sentiunt terram: licet in eis dominetur terra. simile ergo nō sentit simile. Et hoc intendit cū d. non sentiunt igitur neq; similia. D. d. li c̄t hoc sit necessariū. i. q̄ simile debet sentire suum simile. tūc enim necessarium esset vt ossa sentirent terram, sed videntur carere omni sensu.

Amplius autem, vnumquodq̄ principiorum ignorantia plurim quām intelligentia existet. cognoscet quidem enim vnum, quodlibet: multa autem ignorabit, omnia epim alia. accedit autē & Empedocli insipientisūm esse Deum. solus enim elementorum vnum non cognoscet, discordiā: Mortalia autem, omnia: ex omnibus enim vnumquodq̄ est.

C P.H. Præterea unicuiq; principiorum plus ignorationis, quām cognitionis inerit. Vnūquodq; enim vnum cognoscet, pleraq; uero ignorabit: si quidem cetera omnia. Accedit etiam Empedocli D E V A I esse insipientisūm: solus enim hoc unum elementorum non cognoscet, nempe discordiam: mortalia uero, res omnes: ex omnibus. n. constat unūquodq;.

Et etiam vnumquodq; principiorū magis ignorat, quā sciat. vnumquodq; enim eorum vnum tantum agnoscit, & plura ignorat. Et contingit Empedocli attribuere Deum maximæ ignorantia. ipse. n. solus nescit de elementis hoc vnicum. s. lītē: animal uero mortale scit ea omnia. omne. n. animal fit ex omnibus illis.

20 Et etiam contingit ei impossibilia vniuersalia, s. vt quodlibet etiam. principiorum magis ignoret, quām sciat. vnumquodq; enim principiorum eorum non scit apud eos, nisi ex quibus componitur: & sunt ea, quibus assimilatur. D. d. Et contingit Empedocli attribuere, &c. i. & contingit Empedocli aliud impossibile proptium, s. q̄ Deus apud ipsum sit in finibus.

De Anima

ne ignorantiae: ita quod animal mortale est scientius ipso. contingit enim secundum suum sermonem, ut non sciat de elementis, quae sunt apud ipsum sex, nisi quinq; tantum, scilicet quatuor elementa, & amicitiam, & quod nesciat item. animal autem mortale scit sex, quia apud ipsum componitur ex omnibus. Et opinatur quod Deus componitur ex quinq; tantum. i.e. non ex aliis. contingit igitur ei ut nesciat item: quapropter animal mortale erit scientius eo. Et Dij. quos Empedocles opinatur esse compositos ex quatuor elementis, sunt orbes. opinatur enim orbis esse Deos, & compositos ex quatuor elementis, & amicitia. Et ideo reputabat Deum esse immortalem. Iis enim est causa corruptionis licet iam narrauerit quod ipse iam opinatur mundum, quod iam corrumpebatur, & iam generabatur. sed forte non opinabatur hoc, nisi in eis, quae sunt sub sphæra, quamuis ipse videtur hoc opinari in omnibus partibus mundi.

Omnino autem propter quam causam, non omnia habent animam quae sunt: quoniam omne, aut elementum, aut ex elemento aut uno, aut pluribus, aut omnibus: necesse est enim unum aliquod cognoscere, aut quedam, aut omnia.

SOPH. Denique cur non omnia quae sunt habent animam, cum quodque aut elementum sit, aut ex elemento uno, aut pluribus, aut omnibus? Necesse est enim unum quidpiam cognoscere, aut nonnulla, aut omnia.

Et vniuersaliter, quare non omnia habent animam: cum omnia aut sint elementum, aut ex elemento uno, aut ex pluribus, aut ex omnibus: oportet, nescire aut unum, aut quedam, aut omnia.

81 Septima ratione. Et vniuersaliter necesse est eis dare causam, quare non omnia habent animam comprehendentem. contingit, nescire ut omnia sint comprehensa. quoniam, si principia, & elementa sunt cognoscenda: & omne ens aut est ex elemento, aut elementum, necesse est ut omnia sciant. Oportet enim ut omne sciat, aut unum eorum, si fuerit elementum, aut ex uno elemento. quoniam tunc non sciet, nisi illud, quod cōponitur ex illo elemento: aut ut sciat plura, si componitur ex pluribus: aut, si cōponitur ex omnibus, oīa. & hoc intendebat, cum dicit oportet enim scire aut unum, aut quedam, aut omnia.

Dubitabit autem aliquis, & quid est unum faciens ipsa: materialia enim comparantur elementa. Maxime enim proprium est illud continens quodcumque est: anima autem aliquid melius esse & antiquius impossibile est: impossibilius autem adhuc intellectus: Rationabilissimum enim hunc esse nobilissimum & diuinum secundum naturam. Elementa autem dicunt esse prima entia.

SOPH. Quæret præterea quidpiam, quid nam sit quod ea unum efficiat? materia enim similia sunt elementa: Potissimum enim est id quod cōtinet; quidquid id tandem sit. at anima aliquid esse potius aut dominans, impossibile est: longe etiam impossibilius intellectus. Maxime rationi

A rationi consentaneum est eum longissime antecedere, & natura esse proptiorem, & tamen elementa dicunt prima entium esse.

Et debet homo dubitare illud, quod dedit istis esse, elementa enim assimilantur materiæ. Illud enim, quod agit, dicitur valde noble, impossibile est igitur ut aliquid sit nobilior, & principalius quam anima. & magis impossibile est ut aliquid præcedat intellectu, necesse est non vt iste sit præcedens naturali ipsum, quod per eum acquirit nobilitatem suam, elementa autem sunt principia entium.

82 Et debet homo quæxere per quid sunt elementa, sed forma, elementa. n. vi. Octauatō dentur assimilari materiæ. sed manifestū est quod aliud nobilior eis ligat, & congregat ea in composito: & est illud, quod est in eis quasi forma, & finis. D. incepit declarare quod hoc necesse est esse aīam & maxime intellectum, & d. illud. n. quod agit, definitio valde nobile &c. i. & illud, quod ver e no**bilius** elementis, necesse est ut sit aīa. omnis. n. quod definitio esse nobilior aliquo, mihillud, quod agit, est val de nobile. Idē. 3. de Aia. t. cō. 19.

B nus est dignum nobilitate quā aīa. aīa igitur præcedit oīa elementa causa liata, & nobilitate: elementa autem type. D. d. & magis est impossibile ut aliquid præcedat intellectum. i. si anima esset ex elementis, tunc præcederent eam elementa nobilitate, & causalitate: quod est impossibile. & magis impossible est opinari quod aliquod elementorum præcedat intellectum secundum nobilitatem, & fm causam finalē. D. dedit rōneim super hoc, & d. necesse est non vt iste sit, &c. i. necesse est enim ut intellectus præcedat in eis omnia attributa sibi, & quæ ab eo acquirunt nobilitatem, ut elementa. Aia prece dit elīta nobilitate, & cālitate, elīta autem type.

D. d. elementa autem sunt principia entium. i. & valde differunt. anima enim & intellectus sunt principia entium secundum finem & formam: elementa autem secundum materiam.

Omnes autem & qui ex eo quod sentit & cognoscit anima quæ sunt, ex elementis dicunt ipsam, & qui maxime motuum, non de omni dicunt anima: neque enim sensitiva omnia, motiva, videntur enim esse quædā animaliū, manentia fm locū: & tamen videtur

C hoc solo motu mouere anima animal. Similiter autem & quicunque intellectiu & sensitivū faciunt ex elementis. videntur. n. plantæ viuere non participantes loci mutatione, neque sensu: & animaliū multa intelligentiam non habere.

OPH. **O**mnes autem, tum qui èo quod cognoscat & sentiat ea quæ sunt, ex elementis eam constare dicunt: tum qui maxime motuum eam esse censem, non de omni loquuntur Anima: Neg, enim in omnibus ys quæ sentiunt, motus est: Apparet enim esse nonnulla animalia, quæ in eodem loco semper manent. At qui hoc solo motu vivunt mouere animal uidetur: Similiter etiam quicunque intellectum, & sensitivum ex elementis faciunt: nam & plantæ videntur uiuere, cism tanen nec latinus, nec

De Anima

sensus participes sint: ne non animam complura rationem non habere. D

Et omnes facientes animam ex elementis per cognitionem, & sensum, & per motum non loquuntur de anima. Non n. videmus anima sensibilia moueri, cum quædam animalia videantur permanentia in eodem loco: licet videatur quod illo solo motu mouet anima animalia. Et si r. etiam est dispositio ponentium intellectum, & virtutem sensus ex elementis. plantæ enim videntur vivere: sed nullam habent portionem de motu locali. & plura animalia etiam non intelligunt.

83 Dicit et omnes ponentes substantiam animæ ex elementis, quia cognoscit Nona rō. & quia mouetur ex se, non loquuntur de substantia animæ, nisi particulariter, non vult: sicut debet facere ille, qui vult naturaliter loqui de ea. D. incepit declarare hoc, & d. Non n. videmus omnia sensibilia moueri, i. & definitio eorum, qui definierunt per motum, est diminuta. multa n. sensibilia, & anima non mouentur in loco, ut spongia maris: quamuis iste motus apud eos proprius est animæ, & si ita esset, oportet animatum moueretur in loco. Error igitur accidit eis, qui existimant quod iste motus est proprius animæ sensibili.

Vide de spongia maris. 2. d. aia co. 16. Et, cum narravit diminutionem contingentem, definitibus animam per motum, incepit declarare diminutionem accidentem ponentibus ex elementis per cognitionem, & dicit. Et similiter etiam est dispositio ponentium intellectum, &c. id est, & similiter est deponentibus intellectum, & substantiam animæ ex elementis, quia cognoscit. plantæ n. videntur habere vitam, & non sensum, neque motum in loco. & videmus quod multa animalia sensibilia non intelligunt. Et, si ita esset, necesse esset, ut omne vivum esset sensibile: & omne sensibile esset intelligens, sicut opinabantur plures Antiqui. sed non est ita. omnes enim definiunt substantiam animæ per cognitionem, aut motum, non incedunt via ducenti ad cognitionem substantiarum animarum.

Si autem aliquis & hæc segregauerit, posueritque intellectum partem aliquam animæ. Similiter autem & sensituum, neque utique sic dicet de omni anima, neque de tota vel una: Hæc autem sustinuit & que est in orphicis vocatis carminibus ratio. Dicit enim anima ex toto ingredi, respirantium, quæ fertur a ventis: non possibile itaque plantis hoc accidere, neque animalium quibusdam, siquidem non omnia respirant.

80 PH. Quod si quis hæc quoque concesserit, posueritque intellectum partem aliquam animæ, itemque sensituum, ne sic quidem dicent universæ de omni anima: immo ne de una quidem tota. Hoc etiam ipsum accidit ei sententiae, quæ circumfertur in Orphicis carminibus. Dicit enim animam ex universo ingredi, cum spiritum trahimus, delatam a ventis. quæ res nec plantis, nec animalium quibusdam contingere potest, si quidem non omnia spirant: Quod tamen fugit eos qui ita existimant.

Et,

A Et si homo concesserit ista, & posuerit quod intellectus est aliqua pars animæ, & similiter etiam virtus sensus, tamen neque cum hoc locuti sunt vniuersaliter de omni anima, neque de una anima vniuersaliter. Et similiter accidit in sermone, qui dicitur inueniri in versibus attributis Archoim. dicit enim quod anima intrat intus a toto apud anhelitum: quia venti deferunt eam. Hoc igitur non accedit plantis, neque in quibusdam animalibus: cum non omne animal sit habens anhelitum.

84 Dicit. Et si homo concesserit eis quod omne animal est intelligens, & posuerit quod virtus intellectus, & sensus sit idem, tunc cum hoc etiam non erunt locuti de oī anima. Qui enim locutus est de ea per cognitionem, non loquitur de anima non cognoscenti: qui autem per motum, non loquitur de anima non mota. & cum hoc sermo amborum non est in eadem anima. natura enim animæ motæ alia est a natura cognoscentis. Iste igitur non loquuntur de anima vñi, & etiam cum hoc quidam eorum loquuntur de uno modo animæ, & quidam de alio modo. D.d. Et si uero accidit, &c. id est & hoc idem accidit Archoim, sicut quod loqui de anima particulari, & existimat loqui de anima vñi, fingens quod natura animæ est illud, quod intrat corpus a toto continentem apud anhelitum. Iste enim non loquitur de omni anima, quia plantæ habent animam, animalia non habent anhelitum, & similiter plura animalia. animalia enim est animal ambulans sanguinem habens, ut dictum est in Animalibus.

- Decima
- rō.

B Anhelans
- animalia
bulas, san
guine hab
bens.

Hoc autem latuit sic opinantes, si vero ex elementis animam facere oportet, nihil oportet ex omnibus. sufficiens enim est altera pars contrarietatis, se ipsam diuidicare & oppositam. Recto. n. & ipsum & obliquum cognoscimus. Iudex. n. utrumque canon est. Obliquum autem neque sui ipsius, neque recti.

OPH.

C Ceterum si ex elementis animam facere oportet, non est opus ex omnibus. sufficit. n. altera pars contrarietatis, ad se ipsam diuidicandam, & oppositam: recto enim tum hoc ipsum, tum obliquum cognoscimus: norma enim utriusque iudex est: obliquum uero, nec sui, nec recti.

Et ignorauerunt existimantes hoc. scilicet ponentes animam ex elementis, scilicet non de necessitate debent ponere eam ex omnibus eis. Sufficit. n. unum contrarium in iudicando super ipsum, & super suum oppositum. per rectum. n. scimus rectum, & curuum. regula. n. iudicat utrumque per suam rectitudinem. per curuum autem non scimus, neque ipsum in se, neque rectum.

85 Et, cum ignorauerunt quoniam non indigebant ponere animam ex omnibus contrarietatis existentibus in elementis. Sufficiebat enim eis ponere eam ex altero duorum contrariorum, scilicet ex alio, quod est quasi habitus quidam, & forma. tale enim contrarium sufficit in iudicando super se, & super suum op-

F iii positum.

De Anima

positum. scimus enim lineam rectam per regulam rectam, in eo quod est recta. D
Et, similiter curuam. sed per curuam non scimus neque ipsam, neque rectam.
Et causa in hoc est, quia non debemus iudicare per contrarium, quod est
primum, super contrarium, quod est secundum.

Et in toto autem quidam misceri ipsam dicunt. unde fortassis
& Thales opinatus est omnia esse plena deus. hoc autem habet quasdam
dubitaciones. propter quam non causam in aere aut in igne anima cum
sit, non facit animal, in mixtis autem: & hoc in his melior esse pu-
tata. Quare etiam n. vti quisquis aliquis, quam ob causam quem in aere anima,
ea quae in animalibus melior & immortalior.

SOPH. Sunt etiam qui in universo mixtam esse eam dicant: quo circa for-
te etiam Thales cuncta esse plena Deorum putauit. De quo questiones
oriuntur nonnullae. Cur enim in Aere aut in Igne si inest anima, non fa-
cit Animal, sed in mixtis? idque, cum praeiantior in eis esse videatur?
Querat preterea quipiam, cur Anima quae est in aere, ea quae est in E
animalibus praeiantior est & immortalior?

Et dixerit quidam quod anima est in toto. & forte ex hoc loco existi-
mauit Milesius quod omnia sunt plena Deo. Sed in hoc loco est du-
bitatio. Quarendum est. non cum anima existat in aere, & igne, qua-
re non facit animalia, & facit hoc in mixto: licet sit existimat quod
anima, quae est in istis, sit nobilior. Etiam debet homo respondere,
quare anima, quae est in aere, est melior anima, quae est in animali-
bus, & magis immortalis.

86 Intendit ut mihi utrumquidam dixerunt quod anima existit in toto. id. in ele-
mentis, & in compositis. & ex hoc existimauit Milesius quod omnia sunt plena
Deo. D. d. Quarendum est. non. & c. i. & prima dubitationum contingentium
huius opinioni est, quare anima, in quantum est in aere, & Et in igne, non facit
animalia in eis. id. quare haec corpora simplicia non sunt sensibilia, & compre-
hensibilia. quoniam, cum anima eadem proportionem habeat ad elementum, & ad F
compositum, necessarie est ut, si alterum eorum fuerit animatum, ut alterum
etiam sit animatum. D. d. licet sit existimat quod anima, quae est, & c. i. licet
existimat sit quod anima, quae est in elementis, magis digna est ut faciat ele-
menta esse animata. existimabitur igitur esse nobilior anima, quae est in
mixto ex elementis. D. dedit questionem secundam, & d. Etiam debet
homo respondere, quare anima, quae est in aere, & c. i. & contingit homini o-
pinanti hanc opinionem respondere querenti quae de causa anima, quae est in
elementis, est nobilior anima, quae est in animalibus. anima enim quae est
in elementis, est non mortal is apud eos: & quae est in animalibus, est mortal is.

Accidit autem utrobius inconveniens & irrationabile. & namque
animal dicere ignem aut aerem, magis irrationabilem est; & non
dicere animalia cum anima insit, inconveniens est,

Accidit

A Accidit autem utringq; absurdum quiddam, et alienum à ratione: etenim dicere ignem vel aerem esse animal, i.e. ratione discrepat: nec dicere animalia, cum anima insit, absurdum est.

Et contingit vtriq; sermoni improbabile, & irrationabile. dice re. n. q; ignis, & aer sunt animalia, est simile sermoni stulto. & etiā non dicere ea esse animalia, & dicere ea habere animas est improbabile.

87 Cūm declarauerit q; contingit dicentibus q; in elementis est anima ut elementa sint animata, dicit. Et contingit vtriq; sermoni, &c. id est hoc, q; ponunt, quod elementa sunt animata: aut hoc, quod ponunt, q; elementa habent animam, & nō sunt animata. dicere enim q; ignis, & aer sunt animata, simile est sermoni stultorum. & dicere etiam q; habent animam, & non sunt animata, est valde improbabile: quia nulla differentia erit inter animam esse in animato, aut non esse.

Opinari autem videntur animam esse in his: quoniam totum partibus simile speciei. quare necessarium ipsis dicere & animam B similis speciei partibus esse, si propter intercipi aliquid continens in animalibus, animata animalia fiunt. si autem aer quidem discriptus similis speciei, anima autem dissimilis partis, hoc quidē aliquid ipsius existet, videlicet, aliud aut nō existet, necesse est igitur ipsam similis partis esse: aut non inesse in qualibet parte omnis. Manifestum igitur ex dictis, q; neq; cognoscere inest animæ p; id quod est ex elementis, neq; moueri ipsam bene neq; vere dī.

C Existimasse autem uidentur Animam his inesse, quoniam totum, atq; partes eiusdem sunt speciei, quare fateri compelluntur animam ac partes eiusdem esse speciei, si eo quod in animalibus intercipiatur aliquid ambientis animata animalia fiat. quod si Aer quidem descripsus eiusdem est speciei, anima autem dissimilium partium, pars quadam eius inerit. s. quedam non inerit. Necesse ergo est ipsam aut similarium esse partum, aut non inesse in qualibet totius parte. Perspicuum igitur ex dictis est, cognoscere, non ideo inesse Animæ, quod constet ex elementis: nec eam moueri, recte ac uerè dici.

Et videtur existimare q; aīa existat in istis, quia forma vniuersi eorū est, sicut forma partiū. Oportet igitur eos dicere q; forma animæ etiam est sicut forma partium eius: cūm animal non sit habens animam, nisi cū in eo concluditur aliquid de aere continenti. Si igitur aer, cūm separatur, est similis formæ, & anima, cūm separatur, non est consimilium partium: manifestum est q; aliquid eius erit ens, & aliquid non ens. Necesse est igitur ut sit consimilium partium, aut non existet in qualibet parte totius. Quoniam

De Anima

autem neq; cognoscere existit in anima, quia est ex elemētis: neq; moueri dicitur recte, manifestum est.

88 Cūm numerauit impossibilia contingentia huic opinioni, dedit cām,

Ratio Ta- ex qua existimatur elementa esse animata, & destruxit eam, & d. Et vi-

letis. dentur existimare, &c. i. & videntur opinari q; aīa est in elementis: quia

vnum iudicium habet totum, & pars in recipiendo aīam. D.d. Oportet

igitur eos dicere, &c. i. sed, cum posuerint quōd idem iudicium habet totū

& pars elementorum in recipiendo aīam, oportet eos ponere q; natura à-

Iudicium nīma vīs, & forma eius est sicut forma partium, s. q; iudicium vīs in sua

vīs in sua natura, & particularis idem est. Et declarauit hoc, cū dedit causam, pro-

nā, & pti- pter quam opinati sunt q; pars elemētorum est animata, & q; propter hoc

cularis idē debet esse totum animatum, & d. cū animal non sit habens animam, &c.

é. vide. 4. i. & opinati sunt, quōd pars elementorum est animata, quia viderunt qd

Ph. c. 37. & 48. & animal non sit animatum, nisi qn in corpus intrauerit apud anhelitū ali-

2. h. cō. 9 quid aeris continentis: & ideo opinantur quōd ista pars aeris, quae est in E

& i. Cœl corpore animalium, est animata. Et, quia natura partis est talis necesse est

17. vt natura totius sit talis. Et ordo verborum debet esse talis. & vñr existi-

mate quōd anima existat in istis. i. in elementis. s. quōd forma totius, &

partis est idem: sed pars est animata: opinantur. n. quōd animal non sit ani-

matum nisi per aerem, qui concluditur in eo: ideo oportet eos dicere qd

forma animæ vīs est sicut forma particularis. i. q; natura animæ vñuer-

salis, quae est in elementis, & particularis, quæ est in animalibus, est eadem.

Impugna- Et, cū narrauit hoc, incœpit declarare modum, fm quem contingit eis;

tio rōnis Thaletis- & d. Si igitur aer, cūm separatur, &c. i. si igitur aer, cū diuiditur, est consimi-

lis formæ, s. q; natura partis, & totius est eadem: & anima, quæ est in ele-

mentis, cū diuiditur per diuisionem elementorum, non est consimilium

partium: qn illud, quod existit ex ea in parte, s. in aīalibus, est mortale, &

quod existit ex ea in toto, est nō mortale: manifestum est quōd pars, quæ

existit ex ea in toto, alia est ab ea, quæ existit in parte. ergo necesse est, aut

vt in anima, quæ est in toto, sit similis animæ, quæ est in parte, si posueri-

mus quōd totū, & pars habent idem iudicium in recipiendo aīam aut, vt

ponamus q; iudicium totius, & partis in recipiendo aīam non est idem: &

illud, quod sequitur ponere eorum. s. quōd anima, quæ est in toto, est no-

bilior ea, quæ est in parte. Et hoc posito, destruitur argumentum eorum

per hoc, q; anima existit in toto, quia existit in parte. qm, cū natura ani-

mæ fuerit diuersa, diuersabitur etiam natura recipientis. vnde necesse est,

sicut d. vt non quælibet parseius recipiat animam mortalem, sed partes p

Documen priæ. iudicium igitur totius, & partis non est idem. Et debes scire quōd

tum. hoc contingit necessario dicentibus elementa esse non animata: & quod

est ex eis in animalibus est animatum, scilicet contingit eis dare causam,

propter quam fuit ita, sicut contingit hoc dicentibus elemēta animata, sed

per animam nobiliorem anima existenti in animalibus. Sed causa data à

dicentibus elementa esse non animata non potest esse data à dicentibus ea

esse

A esse animata, s. mixtio, & complexio. & ideo visum est nobis q̄ ponentib⁹ primas perfectiones animæ esse factas à mixtione, & complexione, non à causa extrinseca, contingit q̄ elementa sint animata per animam aequaliter existenti in animalibus. & Alexan. videtur hoc opinari in pri mis perfectionibus animæ, & contra Arist. & cōtra ipsam veritatem. & in nullo differunt in hoc primæ perfectiones, & vltimæ. & ideo videmus q̄ ista opinio similis est opinioni dicentium casum esse, & negantium causam agentem. D. d. fm rememorationem sum mam eorum, quæ prædicti ex hoc, quod diximus, q̄ non est necesse ut sit ex elemētis p̄p̄ hoc, quod cognoscit, & sentit: neq; èt hoc, quod dicitur, q̄ mouet se, est verum.

Nonnullæ proponuntur difficultates de ipsius Animæ unitate,
ac partibilitate.

Cap. 7.

B **Q** uoniam autem cognoscere inest animæ, & sentire, & opinari: adhuc concupiscere, & deliberare, & omnino appetitus: sit autem & fm locum motus ab anima in animalibus: adhuc autem augmentum & status & decrementum: vtrū toti animæ vnumquodq; horū insit, & omni inrelligimus & sentimus, & aliorum vnumquodq; facimus & patimur, aut partib⁹ alteris altera: & viuere igitur vtrum in aliquo horum sit vno, aut in pluribus, aut in omnibus: aut aliqua alia causa?

IOPH. **Q** uoniam autem animæ est cognoscere, & sentire, & opinari: ad hæc cupere, et deliberare, & omnino appetitus: fit q̄ præterea motus loci animalibus ab anima, itemq; auctio, & status, & diminutio: utrius toti animæ horum unumquodq; inest, & tota ipsa intelligimus & sentimus, & aliorum unumquodq; agimus & patimur, an partibus alijs alias? iam uero uiuere utrum in aliquo horum est, an in pluribus, an in omnibus? an etiam alia quedam causa est?

Et, quia anima habet cognoscere, & sentire, & existimare: & èt appetere, & velle, & vlr modos desyderij: & etiam anima habet per animam motum in loco: & etiam augmētum, & complemen tum, & diminutionem, vtrum vnumquodq; istorū est totius animæ, & per ipsam totam intelligit, & sentit, & mouet, & facit alios motus, & actiones, & passiones: aut non agit, & patitur, nisi p̄ virtutes diuersas, & membra diuersa, & actiones, & passiones diuersas. Et vtrum vita est in vna istorum, aut in pluribus vna, aut in omnibus, aut habeat aliam causam.

89 Cūm contradixit sermonibus Antiquorum de anima, incepit hic declarare q̄ primo consyderandum est de anima, & de numero actionum eius

Req̄re cō-
sile cōtra
Alex. 3. de
Aia cō. 5.

De Anima

ei⁹ diuersarum in genere: deinde vtrum omnes proueniant ab vna vir-
tute, s. ab anima, aut agit vnam quanq; actionem eius diuersarum in ge-
nere per virtutes diuersas, aut fm definitionem & subiectum, aut fm defi-
nitionem tantū. Et d. Et, quia anima, &c i. &, quia anima habet quinq;
actiones, aut passiones diuersas in genere. Quarum vna est scire, & existi-
mare: Secūda sentire: Tertia desyderare, & velle: Quarta moueri in loco:
Quinta augeri, & minui, & nutriti: vtrum qualibet istarum actionum di-
uersarum in genere sit totius animæ, ita q; per eandem naturā intelligit,
& sentit, & mouetur in loco, & desyderat, & nutritur, & vniuersaliter agit,
& patitur vnoquoq; illorū motuum: aut non agit, aut patitur vnoquoq;
eorum, nisi per virtutes diuersas, & membra diuersa, & membra commu-
nia eis* connuenientia.

Hæc igitur est opinio Aristó, non enim opinatur
Opio Ari-
sto. de pfa neq; per vnicas virtutes, & membra diuersa tantum: nec etiam per virtutē
litate aia-
xū. vide ēt
Ista. c. 92. diuersas, & membra vnicas, s. principalia, & membra diuersa. & hoc inten-
debat, cum d. per virtutes diuersas, & mēbra diuersa i. cum hoc, quod agit
cum membris conuenientibus. qñ, si sic non intelligeretur, erit idem cū
Vide s̄ cō.
7. de opio
ne Plato-
nis, & in
cō. seq.
sermone Platonis. D.d. Et vtrum vita est in vna istarum, &c.i. & perscrū-
tandum est cum hoc, vtrū illud, quod dicitur vita, est in vna aliqua ista-
rum virtutum quinq;, aut in pluribus vna, aur in omnibus.

Dicunt itaq; quidam partibilem ipsam: & alio quidem intelli-
gere, alio autem concupiscere. Quid igitur continet animā si par-
tibilis est apta nata: non enim vtiq; corpus: videt enim contrariū
magis, aīa corpus continere: egrediente enim spirat & marcescit.

SOPH. E
Equidem sunt qui eam afferant esse partibilem, atq; alia parte in-
telligere, alia cupere. ergo quid tandem est quod animam contineat, si
partibilis est? profecto nō corpus: uidetur enim cōtra potius anima cor-
pus continere: egressa enim ea, evanescit putrescit.

Et quidam dicūt q; anima est diuisibilis, & q; ipsa intelligit per
hoc, & desyderat per aliud. Quid igitur continuat animam, si na-
turaliter est diuisibilis? Hoc enim non est corpus. existimandum
est enim contrarium, scilicet q; anima continet corpus. & hoc de-
monstratur, quia, cūm exierit ab eo, putrefiet.

90 Innuit Platonem, qui opinatur q; anima essentia liter diuiditur in cor-
pore fm diuisiones membrorum, quibus agit suas actiones diuersas, & q;
non communicantur in aliquo membro, ita q; pars intelligens est in ce-
rebro tantum, & desyderans in corde tantū, & nutritus in hepate. Et di-
xit & quidam dicunt, &c.i. & quidam dicunt q; anima diuiditur essentia-
liter per diuisionem membrorum corporis, ita q; intelligit per membrū,
& virtutem alia à membro, & à virtute, quibus desyderat. Deinde dicit:
Quid igitur continuat animam, &c. idest sed, si poscerimus q; anima di-
uiditur

A videtur essentialiter per diuisionem membrorum, in quibus existit: & manifestum est per se q̄ anima, quæ est in singulis individuis nobis est unica: quid igitur copulat partes animæ, ita q̄ potest dici esse una? Non enim potest alius dicere q̄ hoc sit corpus, quod copulet partes animæ: quoniam magis rectum est dicere q̄ corpus est vnum, quia anima est una, non eodem uero. & hoc intendebat, cum dixit. existimandum est enim esse contrarium, &c. id est opinio enim, quam habemus naturaliter in hoc, contraria est huic opinioni, scilicet q̄ anima magis digna est ut sit causa copulationis corporis, & suæ unitatis in numero, q̄ ut sit corpus causa copulationis animæ, omne enim quod est, est vnum: & continuum non est per suam materiam, sed per suam formam. Sed, quia ista argumentatio est quasi latens in hoc loco, dedit significationem manifestam, & dixit. & hoc demonstratur, quia, cum exierit à corpore putrefiet, id est diuidetur.

B Si igitur alterum aliquid unam ipsam facit, illud maxime erit anima. oportebit autem iterum illud querere, utrum vnum aut multipartium sit: siquidem enim est vnuū, propter quid non mox & animam vnum: si vero diuisibile, iterum ratio queret, quid est continens: & sic utiq̄ procedet in infinitum.

P.H.

C *Si ergo aliud quidpiam unam eam faciat, illud maxime fuerit anima: sed rursus oportebit illud etiam querere, utrum unum, an multarum sit partium: nam si unum, cur non protinus anima quoq; unum esse censendum est? si patibile, rursus ratio queret quid sit quod illud contineat: atq; ita adhuc procedet in infinitum.*

C Si igitur est aliud quid, quod facit eam esse unam, illud procul dubio est anima. Sed querendū est de illo, utrum sit vnum, aut pluriū partiū. Si igitur fuerit vnum, & diuisibile, tunc querendū est quid est illud, quod copulat ipsum. & principia illius erunt infinita.

C Si igitur corpus non facit eam esse unam, & continuam, & dixerit alius quid est aliud, quod facit eam esse unam, dicemus quod illud est anima, & reuertetur perscrutatio, si utrum illud in se est vnum, aut plura. si vnum, hoc est, quod volumus. si plura, reuertetur questio quid copulat illud, per quod copulatur anima: & sic in infinitum: & non erit illuc principium primæ continuationis. Et hoc intendebat, cum dixit & principia illius erunt infinita, id est principia continuationis, & unitatis existentias in homine erunt infinita, quapropter nulla unitas erit.

Dubitabit autem aliquis & de partibus ipsius, quā positionem habet unaquæcū in corpore. si enim tota anima omne corpus continet, conuenit & partiū unam quamcū continere aliquid corporis: hoc autem assimilatur impossibili: qualem enim partē aut quomodo intellectus continebit graue est fingere,

Quia

Oe, qd est
vnū, & cd
tinuū, n̄ ē
p sū ma-
teriā, sed
p sū for-
mā. Cōsile
4. Ph. 38.
& 2. hui⁹
c. 7. & 8.
& 60. &
3. Ph. c. 60
& alibi fe-
quenter.

De Anima

SOPH.

Quin etiam de eius partibus querat quisiā, quam quæq; habeat D
in corpore potentiam. si enim tota anima totum corpus continet, conue
nit etiam ut pars quæq; partem aliquam corporis coniineat. quod simi
le est impossibili. Quam nang; partem uel quomodo intellectus contine
bit, uel fingere difficile est.

Et debet homo dubitare de partibus eius, & querere quæ virt⁹
dat cuilibet parti corporis esse. Qm, si tota anima copulat totum
corpus, oportet vt vnaquæc^p partium copulet vnaquamq^p partē
corporis. Et iste sermo est similis impossibili. difficile est enim &
etiam in fingendo dicere quā partem copulat intellectus, & quō.

92 Cūm declarauit q^p contingit dicentibus animam esse diuisibilem om
nibus modis, vt sit vna, secundum q^p est anima, & diuisibilis, sī q^p habet
actiones diuersas, dedit dubitationem saper hoc, & d. Et debet homo du
bitare de partibus eius, cūm fuerit opinatus eam habere partes secundum E
hunc modum, scilicet vt sit diuisiblēs vno modo, & vnicā alio modo. &
querere quæ virtus dat cuilibet istarum partium corporis cōtinuationē.
Necesse est enim si tota anima copulat totum corpus, secundum q^p est in
eo secundum totum, vt vnaquæq; partium eius sit in vnaquaq; parte cor
poris, ita q^p copulet ipsum, secundum q^p est in eo. D.d. Et iste sermo est
similis impossibili, &c. idest, & ponere q^p qualibet pars eius copulet vna
quæq; partē corporis, & existit in ea, ferē videtur impossibile: intellectum
enim videtur impossibile attribui alicui membro corporis. Et debet scri
re q^p ista dubitatio non sequitur hoc, nisi quia non determinatur utrum
sit vnicā secundum subiectum, & plura secundum virtutes: ita q^p diuisio
animæ in suas partes sit sicut pomī in odorem, colorem¹, & saporem. aut
est vna proper vnam naturam communem, & plura, quia ista natura ha
bet diuersas virtutes: ita q^p diuisio animæ in suas partes sit, sicut diuisio ge
neris in species. Quoniam secundum hunc modum contingit dubitatio
prædicta: sed, cūm posuerimus eam vnicā secundum subiectum tantū, F
non contingit hoc. subiectum enim partium eiuserit vnum tantum: &
quædam earum erunt subiectum quarundam.

Videntur autem & plantæ decisæ viuere: & animalium quædā
incisorū, tanquā eandem habentia animam specie, & si non nume
ro: vnaquæq; quidem enim partium sensum habet & mouetur se
cundum locū in quoddam tempus.

SOPH.

Videntur etiam plantæ, si secentur, uiuere, & animalium nonnulla
insectorum, utpote quæ eandem specie animam habeant, tamet si nō nu
mero: vtraq; enim partii sensum habet, & aliquando loco mouetur.

Et nos videmus plantas viuere etiam, cūm diuiduntur: & simi
liter quædam animalia annulosa, quasi anima sit in eis vna secun
dum

Docum.
qua docet
quō aia
vna sit, &
pures.

A dum formam, & si non est vna fm numerum . videmus enim q
vtraq; pars sentit, & mouetur in loco aliquandiu.

B Cūm dedit impossibile contingens sermoni , q tota anima est in toto
corpo, & partes in partibus, & iam dederat impossibile, contingens etiā
sermoni q anima diuiditur per diuisionem membrorum , absq; eo q sit
in ea virtus vniuersalis copulans corpus, in cœpit hic cōtradicere his dua-
bus opinionibus, & d. Et nos videmus plantas, &c. idest & signum super
hoc, q partes animæ non existunt in partibus corporis , est quia nos vide-
mus plantas, & plura animalia, vt annulos, cūm diuiduntur, agit motum
vtraq; pars, & sensura in animalibus, & augmentum , & nutrimentum in
plantis, sicut totū. & si pars sensus esset in alia parte corporis ab ea, in qua
existit motus, tunc cūm animal annulos diuidetur , non moueret,
& sentiret: sed parcius, quæ mouetur, esset alia ab ea, quæ sentit. Et simi-
liter, si pars nutritiua esset in plantis in parte alia ab augmentatiua , tunc
impossibile esset vt, cūm plures plantæ diuiduntur, viuerent: &, cūm plan-
tarentur, vt viuerent. D.d. quasi anima sit in eis vna secundum formā,
& si non est vna secundum numerum. quoniam, si esset vna secundū nu-
merum, contingenteret vt corrumperetur apud diuisionem corporis : sicut
accidit hoc in pluribus animalibus, & in quibusdam plantis. &, si partes
animæ essent in partibus corporis, contingenteret vt, cūm corpus diuidetur
in illas partes, vt quælibet earum ageret suum proprium , ita q pars mo-
tiua esset alia à sensibili , & nutritiua ab augmentabili. Et, cūm ita sit, si-
cut d. neceſſe est vt anima sit in toto animali vna in subiecto , & plures se-
cundum virtutes: ita quod quædam partium sit subiectum quarundam,
scilicet q nutritiua sit subiectum sensibilis tangibilis, & tangibilis sit subie-
ctum aliorum sensuum. & similiter quædam quorundam: vt post decla-
rabitur, Et, cūm anima sit talis in omni animali , aut est vna in numero,
scilicet in animalibus organicis, quorum pars non viuit post diuisionem:
aut oportet vt sit in eis quasi vna in specie, scilicet in eis, quorum pars vi-
C uit post diuisionem: & sunt illa, quorum membra sunt consimilia.

Si autē non permanent, nullum inconueniens est: instrumenta
enim non habēt quibus saluent naturā: sed nihilominus in vtraq;
partiū omnes inexistunt partes animæ , & similis speciei sunt ad
inuicē & toti: ad inuicem quidem, sicut que non separabiles sunt:
toti autem animæ, tanquā indiuisibili existente.

*Quod si non persenerant, nullum absurdum est: non enim habent or-
gana, quibus conseruant naturam: Sed nihilominus in utraq; partium
omnes insunt partes aīæ, ac eiusdem speciei inter se sunt, & cum tota: in
ter se quidē, ut potè nō separabiles: cū tota uero aīæ, ut quæ diuisibilis ē.*

Et non est inopinabile vt remaneant: non enim habent instrā,
quibus conseruant suam naturam , sed tñ hoc non dat vt in vna-
quaq;

Vide Et. 2.
de Aia. 19.
& 20.

Aia è vna
m subīm
& ples fm
virtutes.

Idē supra
cō. 7. & q
ibi.

De Anima

quaç partium sint omnes res animæ. Et sunt consimiles in specie D adinuicem. totius autem animæ est, quia est diuisibilis.

¶ 4 Et non est impossibile ut partes istorum animalium, & plantarum remaneant in agendo actiones totius. Causa enim in hoc est, quia iste modus animalis non habet diuersa instrumenta, quæ appropriantur actionibus diuersis animæ cum membro communis officiali, in quo existunt in potentia omnes actiones animæ, sicut est cor cum alijs membris, ut declaratum est in libro de Animalibus: sed quodlibet membrum membrorum istius animalis adaptatur omnibus actionibus animæ. & similiter quælibet pars partium vnius inembri. Et causa in hoc sic debet intelligi. quoniam definitio partis membra officialis, non est definitio totius, ne esse est, cum anima impossibile est ut existat in aliquo animali proprio illi animæ nisi habeat principium, ut pars eius adaptetur ad hoc, quod habet totum ad recipiendum animam. verbi gratia quod, si cor habet naturam recipiendi animam, quia habet talcm figuram, manifestum est φ pars eius non recipit illam animam, quia non habet illam figuram. Vnde necesse est ut contrarium iudicium habeant animalia, quorum membra sunt consimilia, scilicet ut illud, quod recipit totum, recipiat pars: cum habeat eandem definitionem. Deinde dicit: sed tamen hoc non dat, &c. id est, sed, quia iste modus animalis non habet corpus officiale, neque habet membra officialia, non est remotum ut anima, quæ est in qualibet parte eius, sit consimilis ad inuicem in specie, & similiter etiam animæ, quæ est in toto. immo, quia membra eius non sunt officialia, necesse est ut sit sic.

Deinde dicit: totius autem animæ est, quia est diuisibilis. id est esse autem animam, quæ est in rebus, consimilem in specie, est, quia est diuisa in actu, & vnaquæque eorum agit actionem alterius. consimilitudo autem in

AIA annu ter animam, quæ est in partibus, & animam, quæ est in toto in specie, est locoru, & scilicet tota anima per potentiam, & diuisibilitatem, non secundum actum: platarum vna in actu quoniam, cum diuidetur, tunc non remanebit totum. sed ipse dimisit hoc, plures in uno quia propalauit alteram duarum divisionum. quoniam haec particula, F tentia. Id est aut, demonstrat divisionem. & quasi dicat consimilitudo autem, quæ 2. de AIA est in specie inter partes, est quia est diuisa in actu: totius vero, quia 19. 20. & 7. Met. 56 est diuisibilis.

Videtur autem & quæ in plantis anima, principium quoddam esse: hac enim solum communicant & animalia & plantæ, & ipsa quidem separatur à sensibili principio: sensum autem nullum sine hac habet.

SOPH. Videtur etiam principium, quod inest in plantis, anima esse quedam. hæc enim sola plantarum & animalium communis est: Atque ea quidem separatur à sensitivo principio: at nero sine ea, nihil est quod sensum habeat.

Et

A Et videtur etiam q̄ principiū existens in plantis sit aliqua anima, in hoc enim solo communicat plantæ, & animalia. Et hoc differt à principio sensibili: & nihil habet sensum sine isto.

B 95 Cùm dedit rationem in sermone prædicto super hoc¹, quòd anima nō dividitur essentialiter per diuisionem subiecti, ex hoc, quod appetit in plantis: & iste sermo non est acceptus à ratione, nisi ei, qui concedit quòd plantæ habent animam: incœpit declarare hoc quomodo, & dicit, Et videtur etiam quòd principium, &c. idest & videtur etiam quòd principiū, quo plantæ nutriuntur, & augmentur, sit anima, in hoc enim principio extimantur habere communicationem cum animalibus secundum vitam. & ideo non dicitur mortuum, nisi animal, quod caret principio,* idest vita, non principio sensus & motus. Et, cùm narravit quòd animalia comunicant in hoc principio cum plantis secundum vitam, incœpit narrare quòd plantæ non communicant eis in hoc, & quòd communicatio sensus, & motus cum nutrimento est necessaria, & dicit: Et hoc differt à principio sensibili, &c. idest & principium, quod est nutrimenti, & augmenti, & generationis separatur a principio sensibili in plantis: sed principium sensibile non separabitur ab illo: cùm omne animal nutritur, & augetur.

Sed debes scire quòd necessitas essendi nutritibile, aut augmentabile, non est sicut necessitas essendi calidum, aut frigidum, aut humidum, aut siccum, aut graue, aut leue: & quòd sūm esse augmentabile, & nutritibile est ei, secundum quòd est viuum: & esse graue, aut leue est ei secundum quòd est corpus naturalē. Q[uod]oniam, si non fuerit sic determinatum, non est necesse propter communicationem cum principio sensibili, vt principium secundum sit anima.

Non dicit
mortuū,
nisi aīal,
qd caret
vita, n̄ p̄i
cipio sen-
sus, & mo-
tus. Idē in
2.h⁹.c.16.
&cō. 3. &
37.

* a l. plātē.
Docum̄.
Estē nutri-
bile & aug-
mentabili-
ē fm̄ q̄ est
viuū. ēē ve-
ro graue,
aut leue ē
fm̄ q̄ est
corpus na-
turale.

A R I S T O T E L I S D E A N I M A
L I B E R S E C V N D V S,

Cum Auerrois Commentarijs.

S V M M A E L I B R I .

- In Prima inuestigat, ac tradit Animæ definitionem.
In Secunda Animæ potentias, earum ordinem, ac quo pacto definiri debeant declarat.
In Tertia de potentia Animæ vegetativa sermonem facit.
In Quarta de potentia Animæ sensitiva.
In Quinta probat non dari sextum sensum; curq; non unum, sed plures habeamus.
In Sexta querit an eodem, quo sentimus sensu, etiam sentire nos percipiamus: Sensumq; quem Communem appellamus, explanat.
In Septima ponit differentiam inter intelligere, sapere, ac ipsum sentire, inuestigatq; ipsius Imaginationis essentiam.

S V M M A E P R I M A E Cap. I.

Traditur *Anima* definitio declarans tantummodo quod est.

Væquidem igitur à prioribus tradita sunt de anima, dicta sint. Iterum autem tanquam ex principio redeamus, tentantes determinare quid est anima, & quæ vtiq; erit communissima ratio ipsius.

soph.

Quæ igitur à superioribus de anima tradita sunt dicta sint. Rursus autem tanquam ab initio reuertamur, conantes explicare quid sit anima, & quænam fuerit cōmuniſſima ratio eius.

Hoc igitur est, quod accepimus ab Antiquis de anima. modo autem incipiamus aliter in determinando anima quid est secundū definitionē, quæ magis comprehendit ipsam.

IVm contradixit opinionibus Antiquorum, incœpit modo querere Cognitio de substantia eius, &c. Hoc igitur est, quod accepimus, &c. id est hoc vñis sp de igitur est, quod diximus in contradicendo opinionibus, quas accepimus F bet p̄cede de anima. D. narravit q̄ oportet incipere in cognoscendo substantiam re cognitione, & cōsiderare in hoc, quousq; sciatur definitio, quæ est magis vniuersalitatem pro priā id ī in fra cō. 3.4. incipiamus, &c. id est modo autem incipiam⁹ loqui de anima alio modo: & in 1. Phy. 1. proœm. 1. Phy. 1. quia non inuenimus ab Antiquis aliquid vtile de ea. & primo debemus 2. de Cen. * inuenire definitionem, quæ est magis vniuersalis omnibus partibus eius. 1. Phy. 1. t. cō. 51. & 3. Ph. c. 2. * cognitio enim vniuersalis semper debet præcedere cognitionem propriam. & sermo eius intellectus per se.

Dicimus

A. Dicimus itaq; vnum quoddam genus eorū quæ sunt substantiam: huius autem, aliud quidem est sicut materia, quæ secundum se quidem non est hoc aliquid: aliud autem, formam & speciem, secundum quam iam dicitur hoc aliquid: & tertium quod est ex his. Est autem materia quidem potentia, species autē entelechia: & hoc dupliciter, hoc quidem sicut scientia: illud autē, sicut considerare.

P.H. Dicimus ergo unum quoddam genus eorum quæ sunt, substantiam: huiusq; aliud ut materia, quod ex se quidem non est hoc aliquid: aliud formam & speciem, ex qua demum dicitur hoc aliquid: & tertium, quod ex eis constat. est autem materia, quidem potentia: species uero en telechia: & hoc bifariam aliud ut scientia, aliud ut contemplari.

Dicamus igitur q; substantia est vnu generum entium. Et substantiarum quædam est substantia fm materiam, & ista non est p se hoc. Et quædam est forma, per quam dicitur in re, q; est hoc. Est autē tertia: & est illud, quod est ex ambob;. Et materia est illa, quæ est in potentia, forma autē est perfectio. Et forma est duobus modis: vnu est sicut scire, & aliud est sicut speculari.

C. Cūm voluit scire definitionem vniuersalem omnib; partibus animæ, & fuit quasi manifestum q; collocatur in genere substantiæ, incœpit diuidere quot modis dicitur substantia, & in quo modo est anima, & dixit q; substantia est vnu generum entium, i.e. entium, quæ sunt fm antecedentiam in esse, quorum anima est vnu, q; anima non est accidens. Ponere an

mā accidens
ē impolc,
fm q; dat
nob̄ pria
cognitio
nalis.

enim animam accidens est impolc, fm q; dat nob̄ pria cognitio naturalis. opinamur enim q; substantia est nobilior accidente: & q; anima est nobilior omnibus accidentibus existētibus hic. Et, cūm narrauit q; substantia vlt̄ debet poni genus talium istorum entium, incœpit diuidere eius genera, & dixit. Et substantiarum quædam est substantia, &c. id est & omnia, de quibus dicitur substantia, sunt tribus modis. Quorum vnu est, vt sit materia prima, quæ per se non est formata, neq; aliquid per se in actu: vt dictum est in Primo Physicorum. Secundus autem est forma, per quā individuum sit hoc. Tertiū est illud, quod sit ex istis ambobus. Quod autem forma est, & cūm hoc est substantia, manifestum est enim quia comprehenditur sensu: est autem substantia, quia est pars substantiæ. & similiter pars huius substantiæ cum auferatur, auferatur substantia. Et similiter prima materia est substantia: quia est vna partium, quæ cūm auferatur, auferatur substantia, s. individuum. Deinde incœpit describere substantiam, quæ est fm materiam, & quæ est secundum formā, & d. Et materia est illa, quæ est in potentia, &c. id est & materia est substantia, quæ est in potentia: forma autem est substantia, per quam perficitur hæc substantia, quæ est in potentia forma. Et ista forma inuenitur duobus modis. Quorum vnu est, secundum quod est in actu, tamen non prouenit ab ea

1. Phy. 69.
Individuum fit hoc
p formā.
Idē ifra. 7
8. 9. & 60
sed vid op
positū. 12.
Meta. 14.
& 1. Cœli.
92. vbi dic
it q; per
matériā.
Vide cōr.
Zim.

De Anim. cī cō. Auer.

G actio,

De Anima

actio, quæ innata est prouenire ab ea: sicut à sciente, qui non vtitur sua D
scientia. Secundus est, secundum quod prouenit ab ea illa actio: sicut est
de sciente, quando scit. Et prima forma dicitur prima perfectio: secunda
autem dicitur postrema.

Substantiæ autem maxime videntur esse corpora, & horū phy
sica: hæc enim aliorum principia. Physicorum autem alia quidē
habent vitam, alia autem non habent: vitam autem dicimus id
quod per seipsum alimentum & augmentum & decrementum.
Quare omne corpus physicum participans vita, substantia erit:
Substantia autem sit, sicut composita.

soph. Porrò autem corpora potissimum esse substantiæ videntur, & ex
his, ea quæ naturalia sunt: hæc enim ceterorum sunt principia. Natu
ralium autem, alia habent uitam, alia non habent: uitā uero dicimus
nutritionem que per se ipsum fit, & auctionem, & diminutionem: E
itaq; omne corpus naturale uitæ particeps substantia fuerit, & ita sub
stantia, ut composita.

Et corpora sunt ea, quæ proprie dicuntur substantiæ: & maxi
me corpora naturalia. ista enim sunt principia aliorum corporū.
Et corporum naturalium, quædam habet vitam, & quædam nō.
Et dicere vitā, est nutriti, & augeri, & diminui essentialiter. Vnde
necessè est, vt omne corpus naturale, habens communicationem
in vita, sit substantia, sīm q; est compositum.

3 Cū demonstrauit nobis numerum substantiarum, incœpit declara
re nobis quæ earum sit magis digna vt habeat hoc nomen, & dixit. Et cor
pora sunt ea, quæ proprie dicuntur, &c. idest & corpora composita habet
hoc nomen substantia magis proprie, secundum q; est magis famosum:
& maxime corpora naturalia. ista enim sunt principia corporum artifi
cialium. D.d. Vnde necessè est, vt omne corpus naturale habens commu
nicationem in vita, idest corpus naturale necessè est vt sit substantia: im
mo magis dignum est habere hoc nomen substantia. Deinde exposuit Hie vñ ar
hoc nomen vita, & dixit. Et dicere vitam est nutriti, &c. idest & intelligo
per vitam principium, quod est commune omni animato, scilicet nutriti
& augeri, & minui essentialiter. & est illud, quod appropriat plantis. quo
niām hoc nomen vita dicebatur in lingua Græca de omni eo, quod nu
trit, & augetur. animal enim dicitur de omni eo, quod nutrit & sentit. *Sed vid
In Arabico autem videtur significare idem: sed tamen non dicitur mor
tuum, nisi animal, quod caret principio nutrimenti, & sensus insimul, nō
caret solo principio sensus, & motus tantum. Et dicit essentialiter: quia inuenitur
extra viuum aliquod, quod assimilatur augmento & diminutioni, *vt la
pis, & nō est viuum. Et cū declarauit q; necessè est vt omne corpuss ha
bens vitam sit substantia, declarauit cuiusmodi substantia est, & d. sit sub
stantia,

Mortuū fi
dicit, nisi ca
sial, qd ca
ret princi
pio nutri
menti, & sē
sus insimul.
S; vide op
positū. I.
de Aia. c
vt. vbi d.
q; mortu
urn est, qd
caret solo
principio,
q; ē vita.
Vide cōt.
Zim.

mal h̄c
principiū
augēdi e
sentiafr.
i. de Aia
t.c.39.
* Vide
Cet. c. 22
& 1. de G
nēra. 38.
Vide cō
Zim.

Astantia, secundum quod est compositum, idest & necesse est ut corpus viuum sit substantia composita: & est hoc individuum.

Quoniam autem est corpus huiusmodi, vitam enim habens, neque utique erit corpus anima: non enim eorum quae in subiecto, corpus, magis autem sicut subiectum & materia. necesse est ergo animam substantiam esse, sicut speciem corporis physici potentia vitam habentis.

D.P.M. Quoniam autem corpus est tale, nempe uitam habens, equidem non fuerit corpus anima: non enim eorum quae sunt de subiecto corpus est, sed potius ut subiectum & materia. necesse est ergo animam esse substantiam, ut speciem corporis naturalis uitam habentis.

B Et, quia corpus viuum est corpus, & est tale, imponit est ut anima sit corpus. corpus enim non est eorum, que sunt in subiecto: immo est sicut subiectum, & materia. Vnde necesse est ut alia sit substantia, sicut est forma corporis naturalis, habentis vitam in potentia.

C 4 Cum declaravit quod corpus viuum est substantia, sicut quod est compositum ex substantia, quae est sicut materia, & ex substantia, quae est sicut formam, incepit querere de anima utrum sit substantia composita, scilicet corpus, aut secundum formam. dicere enim animam esse materiam impossibile est. & hoc manifestum est per se. Et dicitur. Et, quia corpus viuum, &c. idest & anima non est substantia sicut compositionem. compositum enim corpus habens vitam non est corpus viuum, sicut quod est corpus simpliciter, sed secundum quod est tale corpus. est igitur viuum per aliquod existens in subiecto, non per aliquod existens non in subiecto. corpus autem est substantia, secundum quod est subiectum. Et, cum dedit propositiones, ex quibus consequitur ut anima non sit substantia, sicut quod est corpus, sed secundum quod est forma, dicitur. Vnde necesse est ut anima sit substantia, secundum quod est forma corporis naturalis, habentis vitam in potentia, &c. Quoniam autem non est substantia secundum corpus declarabitur in secunda figura per illas duas propositiones praedictas, scilicet quod anima est in subiecto, & corpus est non in subiecto. Quoniam vero est substantia sicut formam, manifestum est ex hoc, quod est substantia in subiecto. hoc enim proprium est formae, scilicet ut sit substantia in subiecto. Et differt ab accidente, quo niam accidentis non est pars substantiae compositae: forma autem est pars huius substantiae compositae. Et etiam equivoce dicitur forma esse in subiecto. & accidentis esse in subiecto. * Subiectum enim accidentis est corpus secundum quod est substantia composita: & forma est pars substantiae compositae. Et aliud existens in actu, & non indiger est quae in suo esse accidenti. Subiectum autem formae non habet esse in actu, secundum quod est subiectum, nisi per formam, & indiger forma ut sit in actu:

*Equoce
dt forta, &
actis ee i
subiecto.*

*'Subni ac
ctis e ens
i actu: sub
iectu for
me subal
eens i po
tentia. id e*

*1. Phy. 4.
& 5. Phy.
7. & 8. 1.
ca. d' suba
orb. sed vi
de istatia
de q'natia
b' inter
minaus. 1.
ca. d' sube
orbi.
Vide c't.
Zim.*

Primum utrum non
denudatur a
orta omo.
d. 1. Phy.
6. & 2.
Phy. 12. &
C. 29. possum ex materia & forma, & est aliud existens in actu, & non indiger
ed quae in suo esse accidenti. Subiectum autem formae non habet esse in actu, se
cundum quod est substantia composita: & indiger forma ut sit in actu:
7. & 1. & t' maxime primum subiectum, quod non denudatur a forma omnino. Vide c't.
Phy. 82. & propter similitudinem inter ista et cauerunt plures loquentium, & di-

De Anima

xerunt formam esse accidens. Et ex hoc declarabitur perfectio anima. D
non est substantia secundum materiam. materia enim est substantia, se-
cundum quod est subiectum. anima autem secundum quod est in subiecto. Et
dicit habentis vitam in potentia. id est necesse est ut anima sit substantia,
cum quod est forma corporis naturalis, habentis vitam, cum quod dicitur habere
illam formam in potentia, ut agat actiones vita per illam formam.

Substantia autem actus, huiusmodi igitur corporis actus: Hic
autem dicitur duplicitate, alius quidem sicut scientia, alius sicut con-
siderare, manifestum est igitur quod sicut scientia: in existere enim ani-
mam, & somnus & vigilia est: proportionale autem vigilancia qui-
dem ipsi considerare, somnus autem ipsi habere & non operari.

s o p h. Hæc uero substantia est actus, ergo talis corporis est actus: hic autem
bifaria dicitur, partim ut scientia, partim ut contemplari. constat ergo
eum esse ut scientiam: ex eo enim quod est anima, & somnus et uigilia E
est: proportionale autem respondet uigilia quidem ipsi contemplari: som-
nus autem ipsi habere & non operari.

Et ista substantia est perfectio, est igitur perfectio talis corporis:
& quia perfectio dicitur duobus modis: quorum unus est sicut scire;
& alius sicut aspicere: manifestum est quod ista perfectio est sicut scire.
Quoniam apud ipsum est esse anima. & vigilia est similis studio, som-
nus autem est similis dispositioni rei, cum potest agere, & non agit.

5 Cùm declarauit quod anima est substantia cum formam, & formæ sunt per-
fectiones habentium formas, & sunt duobus modis, incepit demonstrare
quod perfectio est in definitione animæ, quasi genus, & d. Et ista substan-
tia est perfectio, &c. id est &, quia substantia, quæ est secundum formam;
est perfectio corporis habentis formam: & iam declaratum est quod anima est F
forma: necesse est ut anima sit perfectio talis corporis, id est perfectio
corporis naturalis habentis vitam in potentia, cum quod perficitur per ipsam.

Et, cùm declarauit quod anima est perfectio, declarauit cum quod modos di-
citur perfectio, & d. &, quia perfectio est duobus modis, &c. id est &, quia
perfectio est duobus modis: quorum unus est sicut scientia existens in scien-
te, quando non vtitur sua scientia: & alius est sicut scientia existens in scien-
te, quando vtitur ea. Deinde incepit demonstrare secundum quem mo-
dum istorum duorum dicitur quod anima est perfectio, & d. manifestum est
quod ista perfectio est sicut scientia. i. &, quia iam declaratum est quod anima est
perfectio corporis naturalis, & perfectio dicitur duobus modis, manifestum
est quod perfectio, qua est animatum, & differt a corpore non animato est
existens in eo, sicut scientia in scientie. Deinde dedit rationem super hoc,
& dixit Quoniam apud ipsum est esse anima, id est quoniam apud esse istius
perfectio in animato inuenitur aīa, non apud esse alterius perfectionis.

Eti,

A Et, cum demonstrauit qd perfectio accepta in definitione animæ, quæ est substantia animæ, est illa, quæ est quasi scientia existens in scientie, quādo non vtitur ea, dedit exemplum super hoc, & dicit, & vigilia est similis, &c. idest &, cum animal fuerit dormiens, tunc anima erit in eo secundum primam perfectionem. & hoc est simile esse scientiæ in scientie in tempore, in quo non studet: & non est simile esse ignorantiae in non scientie. Manifestum est enim qd animal apud somnum habet animam sensibilem, sed non vtitur sensu: sicut sciens habet scientiam, sed non vtitur ea. Dispositio autem animæ apud vigiliam in animalibus est similis scientiæ in scien-
re, quando vtitur ea. Et hoc est in anima sensibili. Anima autem nutritiua nunquam inuenitur in animalibus, nisi secundum postremam per-
fectionem. Nisi aliquis ponat qd sit quidam modus animalium, qui non
nutritur in aliquo tempore, scilicet in tempore, in quo manet in lapidi-
bus, vt ranæ magnæ, quæ nihil thesaurizant, & manent tota hyeme in la-
pidibus: & similiter plures serpentes. Et secundum hoc erit hoc commune
B animæ sensibili, & nutritiua eadem intentione. &, si non, tunc perfectio
accepta in eis erit secundum æquinationem. Et quocunq; modo sit,
quando intellecta fuerit diuersitas inter vtrunq;, tunc non nocebit hoc
accipere indefinite in hac definitione, cum sit impossibile aliter. Et di-
somnus autem est similis dispositioni rei, &c. idest dispositio animæ apud
somnum in animalibus est similis dispositioni rei in tempore, in quo po-
test agere, sed non agit. & hæc est descriptio primæ perfectionis: & ex ea
intelligitur descriptio postremæ perfectionis: & est dispositio rei, per quā
ens agit, aut patitur in tempore, in quo agit, aut patitur.

Docim.
Aia nutritiua nunq;
inuenit in
animalib⁹, ni
si fini po-
stremā p-
fectionē.
Id. S. Ph.
20. & hic
ifra. 14. &
3. de Aia
44. 59.
Vide pro
hoc ifra c.
30. & c. 5.
tertij h⁹.

Prior autem generatione in eodem scientia est: vnde anima est
primus actus corporis physici potentia vitam habentis: tale autē
quodcunq; organicum: organa autem & plantarū partes, sed pe-
nitus simplices: vt foliū fructiferi cooperientū: fructiferum autē
fructus: radices vero ori siles sunt: vtracq; enim trahunt alimentū.

C Prior autem generatione in eodem scientia est: qua propter anima
est actus primus corporis naturalis potentia uitam habentis: cuiusmo-
di est quodcunque fuerit organicum. sunt porro plantarum quoq; par-
tes organa, sed plane simplicia: ut folium integrum est pulpa, quæ
semen complectitur: pulpa autem seminis: radices uero ori proportionē
respondent, utraq; enim attrahunt alimentum.

Et scientia in eodē antecedit in esse. Et ideo anima est perfectio
prima corporis naturalis, habentis vitam in potentia. & est fin qd
est organicū. Et partes plantarum sunt etiā organa, sed valde sim-
plicia. verbi gratia qd folia sunt coopertoria, & vestes fructibus:
radices autē similes sunt ori: qm̄ isti duo modi contrahunt cibum,

De Anima

6 Cūm declarauit q̄ genus animæ est perfectio, quæ est quasi sc̄ientia extens in sc̄iente, quando non vtitur ipsa, inc̄epit narrare q̄ ista perfectio præcedit in esse secundam perfectionem, & q̄ propter hoc debet adiungi in definitione q̄ anima est prima perfectio corporis naturalis habentis vitam in potentia. Et d. Et sc̄ientia in eodē, &c. i. & perfectio, quæ est quasi sc̄ientia, præcedit in esse in indiuiduo secundam perfectionem, quæ est quasi studium. Et, cūm narrauit hoc, inc̄epit narrare q̄ propter hoc de bēnus hanc intentionem dicere in definitione, vt per primam distinguitur à perfectione postrema, & d. Et ideo anima est perfectio prima, &c. i. & ideo dicendum est in definitione animæ, &c. D. d. & est fm q̄ est organum. ita cecidit in scriptura locus *albus. & est corpus fm q̄ est organum. i. corpus habēns vitam in potentia est primum organicū corpus. Et, cūm narrauit q̄ omne corpus viuum est organicum, & hoc fuit manifestum in animalibus, sed latuit in plantis, inc̄epit demonstrare q̄ organa existunt etiam in plantis, & dixit. Et partes plantarū sunt etiam organa, &c. i. & sermo eius in hoc est manifestus. Et hoc, quod dixit de plantis, manifestum est. folia enim ita sunt de plantis, sicut corium in animalibus, & radices sunt, sicut os: quoniam vtrunq; comprehendit cibum. & hoc intendebat, cūm dixit, quoniam isti duo modi contrahunt cibum, scilicet radices, & os, & alia ventriculā, quæ transeunt ad ipsa.

*2.1. alias. Docum. Id īfīat. 38.

Si autem aliquod cōcē in omni anima oportet dicere, erit utiq̄ actus primus corporis organici physici. vnde non oportet quærere si vnum est anima & corpus: sicut neq; cera & figura, neq; omnino vniuersūiusq; materiā, & id cuius est materia: hoc enim vnu & esse cum multipliciter dicantur, quod proprie est, actus est.

Ergo si quid commune de omni anima sit dicēdum, ea fuerit actus primus corporis naturalis organici. idcirco non oportet quærere an unū sit anima & corpus, quemadmodum neq; cera & figuram, nec deniq; uniuersūiusq; materiam, & id cuius est materia: unū enim & esse cum multifariam dicatur, quod proprie est, actus est.

Si igitur aliquod vniuersale dicendum est in omni anima, dice mus q̄ est prima pfectio corporis naturalis, organici. Et ideo nō est perscrutandum vtrum anima, & corpus sint idem: sicut nō est perscrutandum hoc in cera, & figura, neq; in ferro, & figura, neq; vniuersaliter in materia cuiuslibet, & in illo, quod habet illā materiam. vnu enim & ens cūm dicuntur pluribus modis, perfectio est illud, de quo dicitur hoc prima intentione.

7 Dixit Si igitur aliquod vniuersale, &c. idest si igitur possibile est definire animam definitione vniuersali, nulla definitio est magis vniuersalis q̄ ista, nec magis conueniens substatiæ animæ: & est q̄ anima est prima pfectio corporis naturalis organici. Et induxit hunc sermonē in formā dubitationis,

Docum.

Ad dubitatione, cum dicit, Si igitur dicendum est, &c. excusando à dubitatione de accidente in partibus istius definitionis. perfectio enim in anima rationali, & in alijs virtutibus animæ ferè dicitur pura æquiuocatione: vt declarabitur post. Et ideo potest aliquis dubitare, & dicere quod, anima non habet definitionem vniuersalem. & ideo dicit, Si igitur, &c. quasi dicit, si agitur fuerit concessum nobis quod possibile est inuenire sermonem vniuersalem comprehendentem omnes partes animæ, erit illæ sermo istæ.

Deinde dicit, Et ideo non est perscrutandum, &c. id est & cùm declaratum est quod anima est prima perfectio corporis naturalis, & quod animatum non habet hoc esse, nisi ex eo quod habet animam, non est dubitandum quomodo anima, & corpus, cùm sint duò, siant idem: sicut non est dubitandum hoc in cera, & in ferro cum figura existente in eis, & vniuersaliter in materia, cuiuslibet, & in re, quæ existit in illa materia. Hæc enim nomina, scilicet *vnum*, & ens licet dicantur pluribus modis, tamen prima perfectio in omnib' istis, scilicet forma, magis digna est ut habeat hoc nomen, scilicet *vnum*, & ens, quām illud, quod est congregatum ex materia, & forma. congregatum enim non dicitur *vnum*, nisi per unitatem existentem in forma. materia enim non est hoc, nisi per formam. Et, si materia & forma essent in composito existentes in actu, tunc compositum non diceretur *vnum*, nisi sicut dicitur in rebus, quæ sunt *vnum* secundum contactum, & ligamentum. Modo autem, quia materia non differt à forma in composito, nisi potentia: & compositum non est ens in actu, nisi per formam: tunc compositum non dicitur *vnum*, nisi quia sua forma est una. Et quasi innuit per hoc quæstionem contingentem dicibus quod anima est corpus. & est quomodo illud, quod aggregatur ex anima, & corpore, sicut *vnum*.

Vniuersaliter quidem igitur dictum est quid sit anima: est enim substantia quæ f'm rationem: hoc autem est quod quid erat esse huius modi corporis. sicut si aliquod organorum physicum esset corp' **C** vt dolabra: erat quidem enim dolabrum esse, substancia ipsius & anima hæc. diuisa autem hac, non ut amplius dolabra erit, sed aut æquiuocem: nunc autem est dolabra: non enim huiuscmodi corporis quod quid erat esse & ratio, anima: sed physici huiuscmodi corporis, habentis in seipso principium motus & status.

IOPH. *Vniuersaliter* igitur dictum est quid sit anima: nempe substancia ea quæ in ratione consistit: quod quidem est Quid erat esse tali corpori: ueluti si quod instrumentum esset naturale corpus, uerbi causa securis: esset enim securi esse substantia eius & anima hoc: ea enim separata, non amplius esset securis, nisi æquiuoce: nunc uero est securis: non enim eiusmodi corporis Quid erat esse & ratio est anima, sed naturalis, talis scilicet quod in se motus status & principium habeat.

De Anima

Iam igit̄ diximus quid est anima vñr, & est substantia s̄m hanc intentionem, s̄ fm illud, quod hoc corpus est. Quod est, quēmodum si aliquod instrumentū esset corpus naturale, vt securis, tunc acumen securis esset substantia, & est anima s̄m hanc intentionem. & similiter istud, cūm abstractum est, nō erit securis post nisi æquiuoce. materia autem erit pōst securis. anima enim nō est quidēm talis corporis, & intentio eius, sed corporis talis naturalis habentis principium motus.

8 Cūm prædixit q̄ anima est substantia, deinde declarauit quod est forma, & perfectio, incepit hic inducere modum, per quem potest accidere certitudo, q̄ formæ naturales sint substantiæ. & hoc est necessariū in hoc loco. Et d. Iam igit̄ diximus, &c. idest declaratum est igit̄ ex hoc, qđ dixit, quid est anima vniuersaliter. & secundum q̄ dixit in hac definitione, anima est substantia secundum intentionem, per quam dicim⁹ in re, per quam hoc corpus naturale est substantia, non alio modo. Deinde dixit exemplum de corporibus artificialibus, & fecit differentiam in hoc inter corpora naturalia, & artificialia. Essentiæ enim rerum artificialiū sunt actus. & ideo existimarerunt quidam q̄ ita est de essentijs corporū naturalium. Et d. quemadmodum, si aliquod instrumentum, &c. idest & formæ, & essentiæ corporum naturalium sunt substantiæ. quoniam, quē admodum si aliquod instrumentum esset corpus naturale, vt securis, i. si imaginati fuerimus ipsum esse ens naturale, tunc acumen securis esset substantia eius. Deinde dedit rationem super hoc, & d. & similiter istud cūm abstractum est, &c. i. & necesse est in securi, si esset ens naturale, vt ci⁹ acumen esset substantia. Securis enim non dicitur nisi illud, quod cōgregatum est ex materia, s̄ ferro, & forma, quæ est acumen. &, si acumen auferatur, & esset securis corpus naturale, tunc securis non esset: quia materia, & forma non esset, nisi diceretur securis æquiuoce. &, illud, pro cuius ablatione auferatur hęc substantia, est substantia: est enim parseius. pars autem substantiæ est substantia. Deinde dicit: materia autem erit post subā. Idē securis i. materia è ute, quia securis est corpus articiale, licet acumen sit s̄ eo. 2. qđ quo sit intelligēdū. manifestabitur ex hoc, quod dico. Manifestum est enim per se q̄ hoc nō t.a.c. 5. men securis, siue fuerit naturale, siue articiale, dicitur de illo congregatio ex illo, quod est quasi forma in eo, & ex eo, quod est quasi materia. Et Digrēssio primū sup positum. Secundū. etiam manifestum est per se q̄ securis dicitur de aliquo indiuiduorum substantiæ. Et sic necesse est vt hoc nomen, quod dicitur de eo, s̄m q̄ est indiuiduum substantiæ, sit dictum de eo s̄m materiā, & formam insimul. Vnde necesse est vt vñq; sit substantia. partes enim substantiæ sunt substantia. Et sic necesse est, cūm fuerit forma ablata, vt hoc nomen auferat ab ea, scilicet nomen, quod demonstrat ipsum, s̄m q̄ est indiuiduum. Aut dicamus q̄ hoc nomen non dicitur de eo nisi secundū materiam tantum,

A v.g. *fm q̄ est corpus ferreum*, & tunc forma erit in eo *fm accidens*. & tunc necesse erit, si forma fuerit ablata, ut hoc nomen, quod dicitur de ea, *fm q̄* dicatur individuum substantiae, remaneat. Sed quia formæ rerum naturalium, cum fuerint ablatae, auferentur materiae, & nulla ens remanet nisi æquiuoce, necesse est, cùm posuerimus securim esse corpus naturale, & ablata fuerit acuitas, quæ est in ea quasi forma, ut auferatur materia, & non remaneat ens. Cùm igitur forma fuerit ablata *fm* hanc intentionem statim auferetur, hoc nomen securis, quod demonstrat ipsum *fm q̄* est in dividuum substantiae, quoniam per ablationem formæ auferitur materia &, cùm materia & forma auferuntur, nihil remanet de eis, quæ demōstrātur per hoc nomen, *fm q̄* demonstrat aliquid individuum substantię, nisi sit aliquid individuum: & tunc non dicitur securis nisi æquiuoce.

Formæ igitur naturales substantiae sunt, quia, cùm ablatae fuerint, auferre nomen, quod demonstrat ens, secundum *q̄* est individuum substantiae.

B Et similiter definitio, quæ est *fm illud nomen*, quia auferuntur genus, & differentia, quorum unum demonstrat materiam, & aliud formam. v.g. *q̄*, cū sensus auferatur à carne, non remanet caro, nisi æquiuoce: sicut caro mortui. Forma autem artificialis non est substantia. quia, cùm auferri, non auferitur materia: sed remanet nomine, & definiuone. quoniam, cū figura securis auferatur, remanet ferrum idem, sicut ante, nomine, & definitione. Et necesse est, & recte ut remaneat nomen eius, s. securis, quod demonstrat hoc instrumentum, *fm* quod est individuum substantiae: licet acuitas auferatur. Ethoc fuit, quia nomē dicitur in rebus naturalibus primo de forma, & secundo de congregato. in rebus autem artificialibus ecōtrario, s. quia primo de materia, & secundo de congregato. In rebus igitur artificialibus demonstrat individuum substantię secundum suam primam significationem, quia significat materiam: & in rebus individualibus substantia naturalibus demonstrat ipsum secundū suam* primam significationē.

C quoniam significat formam. Hoc enim individuum non est hoc, nisi per suam formam, non per suam materiam. [†]Materia enim nullum habet esse in actu, in rebus naturalibus, secundum *q̄* est materia. & esse non est in actu, nisi formæ. & hoc valde manifestatur in formis rerum simpliciis. qm̄ cū forma fuerit ablata, nihil remanet. Et in rebus artificialibus nihil est hoc, nisi per suam materiam, non per suam formam. & sic declarabitur tripla differentia inter naturalia, & artificialia. Et intelliges hoc, quod dixit Aristoteles, & auferetur dubitatio, quæ inducit credere quod formæ sint accidentia. Dicitur, anima enim non est, &c. i. & est de anima econuerso acuitati. non enim auferatur ab animato per ablationem animæ, & remanet in securi, licet acumen auferatur. anima enim non est talis corporis, in quo est acuitas, scilicet corporis artificialis organici, sed naturalis. & hoc intendebat, cùm dixit talis. & hoc, quod dicit principium motus, & quietis, est dispositio corporis naturalis.

Considerare autem & in partibus oportet quod dictum est, si enim esset oculus animal, anima utiq; ipsius: visus esset: hic enim substantia

Cū formæ rex nāliū auferuntur, auferuntur materiae iporū. Sed vide opp. 1. Phy. § 2. vbi dī q̄ mā est in gñabilis, & icorruptibilis. vi de cōtraria. Zim.

Genus demonstrat mām, & dīa formā vid. 7. met. 43. &c. Met. 17. & 2. ccc. 49.

Nomē in reb⁹ nāli⁹ b⁹ primo de forma, scđo dī cōgregatio.

Vide cām 8. Met. ch.

7. In reb⁹ scđo artificiālib⁹ pri modī no mē de mā scđario de congregato. Sed vid opposi. 5. Met. c. 14. & 7. Met. c. 18. vbi dicit *q̄* nomē accidentiale primo si gnificat formā, & scđo subic tū. Vide contradi. Zim.

a.l. appiā tia naturalibus demonstrati ipsum secundū suam* primam significationē
Mā nul̄ habet
ē in actu
rebus nā
ibus, *fm*
q̄ est mā.
idez. phy
ico. (2.1.
Ph. 76. 3.
C. 29. 7.
Met. 8 &
i. cap. de
ba orbis.
& i. physi.
9.

De Anima

substantia est oculi quæ est secundum rationem, oculus autem materia visus est: quo deficiente non est adhuc oculus, nisi æquiuoce, sicut lapideus aut depictus. Oportet igitur accipere quod est in parte, in toto viuente corpore: proportionaliter namque se habet si cur pars ad partem, totus sensus ad totum corpus sensituum: secundum quoddam huiusmodi.

soph. *Hoc uero quod diximus in partibus etiam considerasse non ab re sue rit: nam si oculus esset animal, profecto anima ei esset uisus: is enim est oculi substantia quæ in ratione consistit: oculus autem materia est uisus, quo deficiente non est amplius oculus, nisi æquiuoce, quemadmodum lapideus & pictus. Ergo quod parti alicui conuenit in totum uiuens corpus est transferendum: proportione namque respondet, ut pars ad partem, sic totus sensus ad totum corpus sensituum, quatenus eiusmodi est.*

Et considerandum quod dictum est in membris etiam. Oculus enim si esset animal, tunc visus esset anima eius. iste enim est substantia oculi, quæ est secundum suam intentionem. & corpus oculi est materia visus: qui: cum deficit, non dicetur oculus, nisi æquiuoce, sicut dicitur de oculo lapideo. Et accipendum est illud, quod dicitur de parte in toto corpore, comparatio enim partis ad partem est sicut totius sensus ad totum sensibile.

Individu- Cū declarauit quod ita est anima in corpore, sicut forma in materia: for
ma. n. incorporibus naturalibus magis habet nomen substantiae quam ma-
teria: & quod individuum non sit individuum, nisi per formam: quia non est
um non est individuum, nisi formam quod est ens in actu, & est ens in actu per suam formam,
individuum, nisi per suam materiam. Et, quia declarauit hoc ratione, vult modo de-
clarare hoc exemplo, &c. d. Et considerandum est quod dictum est in me. F
līcē supra bris. i. & hoc, quod dictum est in anima, quoniam est substantia, quia, cū
cō. 7.1. de aufertur, aufertur nomen ab animato, verificatur in membris habenti
Aia. 9. bus proprie virtutes particulares animæ sensibilis. D. d. exēplum de hoc
in oculo, & d. Oculus enim si esset animal, &c. i. quoniam proportio visus
ad oculum est sicut proportio animæ ad corpus. si igitur fuerimus imagi-
nati quod oculus esset animal, necesse esset ut visus esset anima eius. visus. n.
tunc esset substantia animæ, si illud quod est, & oculus esset materia illius
animæ. D. d. qui cum deficit, &c. i. & quia manifestum est de visu, quod cū
deficit, non remanet oculus post, nisi æquiuoce: sicut oculus factus de lapi-
de, aut formatus in pariete: quia non habet de intentione oculi, nisi tantum
figuram: & quod visus est substantia oculi: manifestum est quod anima debet ha-
bere talem dispositionem cum corpore, scilicet quod cū aufertur, aufertur nomen
ab animato, & non remanet animatum, nisi æquiuoce. v. g. quia, cū ani-
malitas fuerit ablata ab aliquo individuo, non remanet animal nisi æquiuoce:
quapropter anima est substantia. Et, quia Aristoteles posuit primo quod ita
est

A est de parte, sicut de toto, & quod possibile est ut habeamus certitudinem de toto, considerando hoc in partibus, incepit declarare modum, ut iudicium totius, & partis sit idem in hoc loco, & dicitur comparatio enim partis ad partem, &c. i. & necesse est ut ita sit de toto sicut de parte in hac intentione, quoniam Vide cor. 1. Co*n*sideratio. 19. 4. Ph. 37. 1 de 2. nima. 83. 2. Co*c*or. 59. comparatio alicuius membra apud suam formam particularem sensibilem in essendo substantiam illius membra, est comparatio totius sensus ad totum corpus sensibile. Et hoc, quod dicitur manifestum est, comparatio enim visus, qui est pars sensus ad oculum, est sicut comparatio totius sensus ad totum corpus, & quia comparatio est eadem: & visus est substantia: igitur anima erit substantia.

Est autem non abiiciens anima potentia ens ut viuat, sed quod habens semen autem & fructus potentia huiusmodi corpus est. Sicut quidem igitur incisio & visus, sic & vigilancia actus. ut autem visus & potentia organi, anima: corpus autem quod potestia ens: sed sicut oculus pupilla & visus, & ibi anima & corpus, animal.

B *P.H.* Ceterum quod amissit animam non est id quod potentia est ad unum, sed quod habet semen uero & fructus id sane est quod potentia est tale corpus: ergo ut sectio & visus, sic uigilia est actus: ut uero uisus & potentia organi, sic anima est: corpus autem est id quod potentia est: uerum ut pupilla & uisus est oculus, ita etiam illic, anima & corpus est animal.

Et illud, quod habet potentiam ut viuat, non est illud, à quo ab lata est anima, sed illud, quod habet animam. semen autem, & fructus sunt in potentia corpus tale. Et, sicut absindere, & aspicere sunt perfectiones, ita vigiliae. & sicut visus est potentia instrumenti, sic est anima: corpus autem est illud, quod est in potentia. & sicut oculus est membrum, & visus, ita animal est anima, & corpus.

C **10** Quia accepit in definitione anima potentiam, quae dicitur quasi & quae uoce, incepit declarare quam intentionem intendit, & compleat declarationem illius, & primae, & secundae intentionis hoc modo declarationis, à quo modo incepit, scilicet exemplariter. Et dicitur. Et illud, quod habet potentiam ut viuat, &c. i. & cum dicimus in corpore, scilicet quod est quod habet potentiam ut viuat, non intendimus per hoc, sicut diximus in eo, quod non habet habitatum, & formam, quibus potest agere: & pati: quemadmodum dicimus quod semen, & fructus habent potentiam ut viuant: & quod sanguis menstruosus habet potentiam ut sentiat, aut moueatur: sed diximus hoc in habenti animam in actu, qua agit, aut patitur, sed in illo tempore neque agit, neque patitur, sicut animal dormiens. Et, cum demonstrauit hoc de potentia, quae est prima perfectio, dedit dictam inter istam, & potentiam, quae non est anima in suo esse, & incepit etiam declarare exemplariter dictam inter primam perfectionem in rebus habentibus formas, & secundam, & dicitur. Et, sicut absindere, &c. i. & si cut

De Anima

et abscindere in securi. & aspicere in oculo sunt postremae perfectiones istarum rerum; ita vigilia est postrema perfectio animalis sensibilis. Et d. hoc: quia manifestum est q̄ proportio abscisionis ad instrumentum, qn abscindit, & aspectus ad oculum, qn aspicit, est sicut proportio actionis seu suum ad animal in vigilia. vigilia enim est visus sensuum. & sicut ista dispositio est postrema perfectio oculi, sic vigilia est postrema perfectio animalis. D.d. & sicut visus est potentia instrumenti, sic est anima. i. & sicut visus, quando anima nō vtitur ipso, dicitur esse potentia, qua oculus videt, ita dicimus quod anima est potentia, qua animal vivit, quādō anima non agit per illas actiones animæ. D.d. corpus autem est illud, quod est in potentia. i. corpus autem animalis est illud, quod recipit illam potentiam, aut quod dicitur illam virtutē habere. & dicitur potentia: quia qnq; agit, & qnq; nō: & dicitur potentia in tempore, in quo nō agit. D.d. & sicut oculus est membrū, & visus, ita animal est anima, & corpus, i. & sicut hoc nō oculus dicitur de illo membro, quod est corpus compositum, & de virtute visibili, quæ est in eo: ita animal dicitur de anima, & corpore. & sermo eius in hoc capitulo est manifestus.

Quodquidem igitur non sit anima separabilis à corpore, aut partes quædam ipsius, si partibilis apta nata est, non immanifestū est: quarundam enim actus, partium est ipsarum: at vero secundū quādā nihil prohibet, propter id q̄ nullius corporis sunt act⁹. Amplius autem immanifestum, si sit corporis actus anima, sicut nauta nauis. Figuraliter quidem igitur sic determinetur & describatur de anima.

SOPH. Animam igitur non esse separabilem à corpore aut partes quādā eius si partibilis est, non est obscurum: quarundam enim actus partium est ipsarum: nihil tamen obstat quominus aliquæ sint, propterea quod nullius sunt corporis actus. incertum autē adhuc est, an ita ita sit actus corporis: ueluti nauta nauigii. Ac de nīa quidem adūbratione quādā sic explicatum descriptumq; sit.

Quoniam autem anima non est abstracta à corpore, aut pars eius, si innata est diuidi, non latet. est enim quarundam partium perfectio. Sed tamen nihil prohibet ut hoc sit in quibusdam partibus: quia non sunt perfectiones alicuius rei ex corpore. Et cum hoc non declaratur utrum anima corpori sit, sicut gubernator nāti. Secundum igitur hunc modūm determinādum est hoc de anima secundum exemplum, & descriptionem.

Cū accepit in definitione animæ vñ q̄ est perfectio corporis naturalis, incēpit declarare quantum appareat ex hac definitione de abstractione, aut non abstractione, &c. d. Qm̄ autem anima, &c. i. qn manifestū est ex hoc, quod dictum est in definitione animæ, q̄ impossibile est q̄ anima sit

A sit abstracta à corpore, aut secundum omnes partes, aut per aliquam partem eius, si innata est dividi, non latet. Apparet enim quod quædam virtutes sunt perfectiones partium corporis, secundum quod formæ naturales perficiuntur per materiam: & tale impossibile est ut sit abstractum ab eo, per quod perficitur. D.d. Sed tamen nihil prohibet, &c. i. sed hoc manifestū non est in omnibus partibus eius: cùm sit possibile ut aliquis dicat quod quædam pars eius non est perfectio alicuius membra corporis: aut dicat quod, licet sit perfectio, tamen quædam perfectiones possunt abstrahi, ut perfectio natus per gubernatorem. Propter igitur hæc duo, non videtur manifestum ex hac definitione quod omnes partes animæ non possunt abstrahi.

Et Alexan. dicit quod ex hac definitione apparet quod omnes partes animæ sunt non abstractæ, & nos loquemur de hoc, quando loquemur de virtute rationabili. D.d. Secundum igitur hunc modum, &c. i. tanta igitur cognitio est data à talibus definitionibus, quæ inductæ sunt exemplariter,

B & secundum sermones vniuersales sicut nos fecimus hic. i. quod non notificant rem perfectam notificatione, quo usq; appareant ex ea omnia conuenientia illi rei. & ideo, cùm perscrutati fuerimus de ynaquaq; partium animæ, secundum definitionem propriam cuilibet, apparebit tuuc intentionis, & aliae intentiones querendarum in anima.

C Traditur Animæ definitio propria, scilicet per ipsius rei causam. Cap. 2.

3. de Aia
C. 5.

Vide p. il
lo. 4. ph. c.
31. 4. Cœ.
2. & 1. de
Aia. c. 71.
& hic c. se
quenti, &
tex. & c. 13

Q Voniam autem ex incertis quidem, certioribus autem, fit quod certum & secundum rationem notius, tentandum est iterum sic aggredi de ipsa: Non enim solum Quia, oportet diffinitiūam rationem ostendere, sicut plures terminorum dicunt: sed & causam inesse & demonstrari. Nunc autem sicut conclusiones rationes terminorum sunt, ut quid est tetragonismus? & quale altera parte longiori, orthogonium esse equilaterale: talis autem terminus ratio conclusionis: dicens autem quoniam tetragonismus est mediæ inuentio, rei causam dicit.

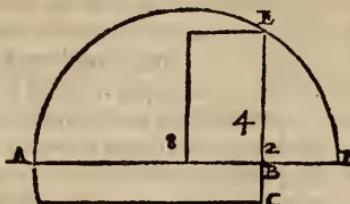
P.H. Quoniam autem ex obscuris quidem sed manifestioribus, nascitur id quod manifestum & ratione notius est, hoc eodem pacto rursus de ea diligenter conandum est: neq; enim solum ipsum Quod definitiūam rationem aperire oportet, ut plurimæ definitiones explicant, uerum etiam causam inesse & apparere: alioqui, quasi conclusiones orationes definitiūnum sunt, ut quid est quadratio? & quale ei quod altera parte est longius, rectangulum fieri equilaterum: quæ sane definitio, ratio est conclusio-
alit ratione
terminorumnis: at uero quæ quadrationem dicit esse mediæ inventionem, ea rei causam dicit.

Et, quia res manifesta, quæ est magis propinqua in sermone ad intelligendum, est ex rebus latentibus, sed magis apparenter, quæ rendum

De Anima

rendum est etiam ut tali cursu curramus in anima. Oportet enim D
ut sermo definiens non tantum demonstret quid est res, sed etiam
causa erit inuenta, & manifesta in ea. Modo autem intentiones de
finitionum sunt quasi conclusiones. v.g. quadratura: & est inueni
re superficiem rectorum angulorum æqualium laterum æqualē
longo. & ista definitio est intentio conclusionis. Dicens autem q
quadratura est inuenire medium in re, narravit causam.

Tetragonismi demonstratio.

12

Quia cognitione acquisita ex hac definitione non sufficit in cognitione substantiæ cuiuslibet partis animæ: quoniā hæc definitio est vniuersalis des vñes vñ omnibus partibus animæ, & dicta de eis multipliciter: & tales definitiones vñioco nō non sufficiunt in cognitione rei perfecte, cum fuerit vñes vñiuocæ, nedum sufficiunt i cū sint vñes multiplices: quætendum est. n post ad sciendum, vñamquaq; cognitiæ pfecte, partium, quæ collocatur sub illa definitione cognitione propria, cum de nedū cū finitio non * dicatur de eis vñiuocæ: incepit igitur hic demonstrare viā sint vñes ad cognitionem definitionum, quæ appropriantur cuilibet partium in multipli- rebus ignoratis, & causam, pp quam nō sufficiunt definitions in talibus c. s. rebus, & d. Et quia res manifesta, quæ est magis propinquæ, &c. i. &, quia de Aia. 8. naturalis in cognitione causarum propinquarum rebus est ire de latenti- F & hic su bus apud naturam apparentibus apud nos, & est ire de posterioribus in eç pra. 7. & i ad priora: vt dictum est in posterioribus, oportet nos ite in cognitione de fina. 30. & i. de Aia finitionum propriarum vnicuiq; partium animæ per istam viam. & nul lo. 5. la via est in cognitione talium definitionum. s. quæ componuntur ex pro pinquis causis proprijs rei, cùm fuerint ignoratae, nisi à posterioribus a- pud nos. D. d. oportet enim ut sermo definiens non tantum demon- strer, &c. i. & causa, proprie quæ non sufficiunt in cognitione rei tales de- finitiones vñes, est, quia oportet vt sermo definiens perfecte non demon- strer genus rei tantum, sicut faciunt plures definitiones: sed sermo defi- piens debet demonstrare causam rei propriam propinquam existentem in ea in actu. s. formam, non genus. Et, cū notificauit hoc, narravit eius modi definitio est definitio, quæ querit in vnaquaq; partium animæ, & in cuiusmodi est definitio prædicta, & d. Modo aut intentiones defini- tionum sunt quasi conclusiones. i. ista definitio, quæ mō querimus, est si- milis

In nñl

im⁹ d

sterior ad pri

Id. i.

2. & 5

7. Me

10. & c.

c. 61.

hic if

c. 33.

A milis definitionibus, quæ sunt quasi principium demonstrationis: definitio autem vniuersalis prædicta est similis definitionibus, quæ sunt quasi demonstrationis conclusio. Et, cum declarauit hoc, dedit exemplum de definitionibus, quæ sunt quasi conclusio, si fuerint ignoratæ esse in definito: aut fuerit causa quæsita in eis, & ex definitionibus, quæ non sunt quasi conclusio demonstrationis, sed sunt, si fuerint manifestæ per se, principia demonstrationis, & si fuerint ignoratæ, tunc impossibile est, ut declararentur esse in definito, nisi per argumentum. Et, quia d. v. g. quadratura, &c. i. exemplum definitionum vñium, quæ sunt quasi conclusio demonstrationis, est respondere quærenti quid est quadratum, quod est superficies rectorum angulorum, & æqualium laterum æquale longo. D. d. exēplum definitionis, quæ est quasi principium demonstrationis, & d. Dicēs autem q̄ quadratura, &c. i. qui autem definit quadratum, quod est superficies rectorum angulorum æqualium laterum, factum super lineam medium in proportione inter latera oblongi, quod æquatur ei, definit qua-

B dratum definitione, quæ est quasi principium demonstrationis, cum definiat ipsum per causam propinquam. Et cū d. Modo autem intentiones definitionum sunt quasi conclusiones, non intendebat q̄ ista definitio inducta in anima est conclusio demonstrationis, sed intendebat q̄ est ex generere istatum definitionum, sūm q̄ tales definitiones sunt vñes. & ideo d. sunt quasi conclusiones, istæ enim definitiones, aut sunt conclusiones, aut sunt similes definitionibus, quæ sunt conclusiones. Neq; intendebat et q̄ definitio, querenda hic in vnaquaq; partium animæ, est ex definitionibus, quæ sunt quasi principium demonstrationis: ita q̄ sint manifestæ per se, quia sunt ignoratæ apud nos: & via ad cognoscendum eas est ex posterioribus, sicut dicit: sed intendebat q̄ est ex genere illarum definitionum.

C tales enim definitiones aut sunt principium demonstrationis, aut sunt similes definitionibus, quæ sunt quasi principium demonstrationis. Etiō sermo eiusita deberlegi, sed etiam cā erit inuenta, & manifesta in ea. i. ser-

- Dicamus igitur principium accipientes intentionis, determinari animatum ab inanimato, in viuendo. multiplicitate autem ipso viuere dicto, & si vnum aliquod horum insit solum, viuere ipsum dicimus: vt intellectus, sensus, motus &c status sūm locum: Ad huc autē, motus sūm alimentū, & décrementeū, & augmentum.

H. Dicamus igitur initio considerationis accepto animatum, distincte esse ab inanimato ipso p̄metere: cum autem pluribus modis impere dicantur,

Si fuerint
aliquæ defini-
tiōes, quæ
sunt igno-
rare in eē
in defini-
to, tales sū-
declarantur,
nisi p̄ at-
gumētū.
vide. 3. ph.
cō. 12.

De Anima

tur, si vel unum dunt axat horum insit, uiuere ipsum dicimus: ut intel- D
lectus, & sensus, & motus & status loci: motusq; item alimenti, &
diminutio & auctio.

Incipiamus igitur querere, & dicere q; animatum distinguitur
non animato viuendo. Et, quia viuere dicitur multis modis, si
inuentus fuerit in re aliquis eorum unus tantum, dicemus q; vi-
uit. v.g. intelligere, & sentire, & moueri, & quiescere in loco, & nu-
triri, & diminui, & augeri.

13 Cùm notificauit definitionem animæ vñr, & notificauerit quantum
dant tales definitiones in cognitione rei, & q; diminute faciunt cognoscere
re, non perfecte, cum sint vñs, & quasi conclusio demonstrationis: & quia
& quæ ibi definitio quærenda in unaquaq; partium animæ est similis definitioni- E
bus propriis, quæ sunt quasi principia demonstrationis: & q; tales defini-
tiones cùm fuerint nō manifestæ esse in definito, sicut contingit in parti-
bus animæ, oportet tunc ire ad cognitionem earum ex rebus posteriori-
bus, quæ sunt magis notæ apud nos. scilicet compositis, dicitur. Incipiamus igitur

Vide p. il quærere, &c. i. dicamus igitur q; quia notam est apud nos q; animatum nō
lo. 1. ph. c. differt à non inanimato, nisi per vitam: viuum autem dicitur multiplici-
s, & illius cám req- ter. 1. per multas actiones, quæ sunt in eo: manifestum est q; omne, de quo
re. 10. Me. dicitur una illarum intentionum, aut una illarum actionum, aut plures
cō. 9. vna est animatum, & hoc intendebat, cùm dixit. si inuentus fuerit in re ali-
quis eorum, &c. Deinde numeravit actiones attributas vitæ, & dixit. v.g.
intelligere, & sentire, & moueri, & quiescere in loco, & nutriti, & diminui

Intelliger & augeri. i. & istæ actiones attributæ vitæ sunt quatuor genera: quarum
vñere est. vnum est intelligere, secundum sentire, tertium moueri, & quiescere in lo-
idē. 12. me ta. 36. & co, quartum nutriti, & augeri, & diminui.

39. Et. 2. Cœ. 61. Vnde & vegetabilia omnia videntur viuere: videntur enim in
se ipsis habentia potentiam & principium huiusmodi, per quod E
augmentum & decrementum suscipiunt secundum contrarios lo-
cos: non enim sursum quidem augmentur, deorsum autem non: sed
similiter in utroq; & penitus quæcumq; aluntur & viuunt in fine,
quousq; possunt accipere alimentum,

s o p. H. Quamobrem & quæ terra gignit omnia videntur uiuere apparet
enim ea in se ipsis eiusmodi habere potentiam & principium, quo au-
ctionem & diminutionem contrariis capiant locis: neq; enim sursum
versus augmentur: deorsum, non item: sed per æquum in utramq; partem
et undiq; semperq; nutriti, & pergit uiuere, dum possunt cape-
re alimentum.

Etideo omnia vegetabilia reputantur viuere. existit. n. i eis po-
tentia, & virtus, & principium, per quod recipiunt augmentum,
& di-

A & diminutionem in duobus locis contrariis. non enim augēt, & diminuuntur superius, & inferius. si & omne, quod nutritur, ne cessario viuit, & non viuit, nisi dum potest nutrimentū accipere.

B Quia vita magis latet in motu nutrimenti, & augmenti, & diminutio-
nis, quam in aliis actionibus, quas numerauit, incepit declarare quōd ista
actio attribuitur animæ: quia impossibile est attribui virtutib[us] elemen-
torum, ex quibus componuntur corpora, quæ agunt actiones nutrimenti,
& augmenti. Et dixit, Et ideo omnia vegetabilia, &c. i. &, quia mo-
tus nutrimehi, & augmenti, & diminutionis numeratus est apud nos in
actionibus animati, opinamur quōd omnia vegetabilia sint viua, in qui-
bus videmus existere principium, quo agit motum diminutionis, & aug-
menti in duobus locis contrariis. s. superius, & inferius. corpus enim sim-
plex, aut compositum ad vnam partem mouetur. qm̄, si simplex fuerit,

B mouebitur aut superius, aut inferius: si compositum, mouebitur secundū
elementum dominans. &, quia corpus augmentabile videtur moueri ad
vtranque partem ab eodem principio. s. ramos, & radices, necesse est vt
hoc principium sit neutrū, neque graue, neque leue: & tale dicitur ani-
ma. † Et, quia augmentum est per se actio actionis nutrimenti, fuit necessaria
rium vt principium, quod agit nutrimentum, esset ex genere eius, quod
agit augmentum. principium igitur nutrimenti est anima necessario.

Oe aīal & * ideo omne animal dicitur viuere, dum nutritur.

ſ viuere, Separari autem hoc ab alijs possibile est, alia autem ab hoc im-
p[er]nitri. de supra possibile in rebus mortalibus. manifestum est autem in his quæ
o. s. & q. vegetantnr: neq; n. vna est in ipsis potentia alia animæ.

O P H. Arq, id quidem ab aliis separari potest: cetera uero ab hoc non pos-
sunt in mort. aliis. quod perspicuum est in iis que ex terra oriuntur: nulla
enim alia inest eis animæ potentia.

C Et hoc possibile est vt separetur ab alijs rebus: alia autem im-
possibile est vt separarentur ab hoc: in rebus mortalibus. Et hoc ap-
paret in vegetabilibus. non enim in eis nec vna virtus alia ab
eletitia vi ista ex virtutibus animæ.

I Cūm numerauit genera virtutum animæ, incepit demonstrare ordi-
nēs istarum virtutum adiuuicem & d. Et hoc possibile est vt separetur ab
alijs rebus. i. & hoc principium, existens in animato, possibile est vt separe
ed nō nu- tūr ab alijs principiis animæ, quæ numerauimus à sensu, s. & motu, & in-
niri, neq;
entire. vi- tellectu. D.d. alia autem impossibile est vt separetur ab hoc in rebus mor-
talibus. i. & impossibile est, vt hoc principium separetur, s. nutritiū ab
alijs principijs animæ. i. sensu, & motu, & intellectu ex rebus, quæ innatae
sunt moueri. † Et dixit hoc, quia corpora celestia manifeste videntur in
telligere, & moueri, sed nō nutriti, neq; sentiri. & ideo dixit in rebus minoribus
cum declaratum est hæc non esse mortalia. D.d. Et hoc appetat
in vegetabilibus, &c. i. & appetat qd hoc principium, quod est nutritiū
De Anim. cū cō. Auer.

Mixtum
mouēt f:
elūnū do-
minās. id ē
1. C. c. 7
8. & 12. &
19. &. 2. de
Ge. cō. 49
1. de Aia.
4. o.

Augumē
tū et pfe-
ctio actio-
nis nutri-
menti. Id ē
1. de Ge. e.
38. 42. 1.
Cœ. 21. 5.
Ph. 18.

Quō autē
cēlū appē

De Anima

rat, & itel tum, & augmentum separatur ab alijs virtutibus animæ in hoc, quod vi-
ligat, vide detur sensui in vegetabilibus. in istis enim nulla virtus videtur ex virtuti
in fine primi ca- bus animæ, nisi ista. & innuit contradictionem contra fingentes q̄ plan-
de substâ- tæ habent somnum, & vigiliam.

Viuere quidem igitur propter hoc principium est in omnibus
viuētibus. Animal autem propter sensum primum. & nanc̄ quæ
non mouentur, neq̄ mutantia locum, habentia autem sensum, ani-
malia dicimus, & non viuere solum.

s o p h . Ac uiuere quidem ob hoc principium adest omnibus uiuentibus.
Animal autem est ob sensum primo. etenim quæ non mouentur, neq̄
mutant locum, sensum tamen habent, ζῶα, idest animalia dicimus, &
non ζῆν, idest uiuere, solum.

Viuere igitur dicitur de omni viuo per hoc principium. Ani-
mal autem per sensum. omnia enim, quæ non mouentur, neq̄ mu-
tant locum, sed tantum habent sensum, vocantur animalia, & nō
sumus contenti in dicendo ea viua tantum.

16 Vult facere dñiam inter hanc virtutem, & virtutem sensus per nomina
dī ligua posita apud eos, & dixit. Viuere igitur, &c. i. dicere igitur aliquid viuere
Graeca, ni- non dicitur in haclingua. s. græca, nisi de omni, quod viuit per hoc princi-
si d̄ oī eo pium, quod est nutrimentum, & augmentum, non per aliud. D. d. Aīal
quod vi- autem, &c. i. hoc nomen animal non dī, nisi de eo, quod habet principiū
cipiū hoc, sensus, inquantum habet hoc principium tñ: licet non habeat principiū
quod ē nu- motus in loco. & signum eius est spongia maris, & multa ex habentibus
trimentiū testam, quæ habent sensum, tamen non mouentur, & dicuntur animalia,
& augmē- non tantum viua.
tū. Sed vi-
de oppo-
tū supra. F
cō. 13. Vi-
de contra.
Zim.

Sensuum autem tactus primo inest omnibus. sicut autem ve-
getatiuum potest separari à tactu & ab omni sensu, sic & tactus
ab alijs sensibus. vegetatiuum autem dicimus partem huiusmodi
animæ qua & vegetabilia participant. animalia autem omnia vi-
dentur tangendi sensum habentia.

s o p h . Ex sensibus autem primo inest omnibus tactus: atq; ut nutrimentū
potest separari à tactu & omni sensu, sic tactus à ceteris sensibus. nu-
trituum uero eā partem animæ dicimus, cuius etiam plantæ partici-
pes sunt. animalia autem omnia uidentur tangendi sensum habere.

Et primus sensus, existens in eis omnibus, est tactus. Et quem-
admodum nutrimentum potest separari à tactu, & ab omni sensu,
ita tactus potest separari ab alijs sensibus. Et intelligo per nutri-
mentum partem animæ, in qua habent cōicationem plantæ etiā.
Et omnia animalia uidentur habere sensum tactus.

Et

A Et prima virtus sensus, quæ est prior naturaliter in eis aliis virtutibus sensus, est sensus tactus. quoniam sicut virtus nutritiva potest separari in platis a tactu & ab omni virtute sensus, ita tactus potest separari ab alijs sensibus. i.e. cu fuerit inventus, non est necesse ut inueniantur alij sensus: & cum alij sensus fuerint inventi, necesse est ut inueniatur tactus. est igitur prior natura liter alijs sensibus, sicut nutrimentum est prius naturaliter sensu tactus. Deinde dixit Et omnia animalia videntur habere sensum tactus. i. & iste sensus est necessarius omnibus animalibus inter omnes modos sensus. oē enim animal habet sensum tactus, non autem sensum visus, aut alium, sed animal perfectum. & sermo eius est manifestus.

Tactus est
prior nat
alijs sensi
bus. Vide
qua pr o
titate. 2. &
Gec. 7. &
2. h^o com.

Propter quam autem causam utrumque horum accidit, posterius dicemus. nunc autem intantum dictum sit solum, quod anima hominum est quæ dicta sunt principium, & his determinata est: vegetatio, sensitio, intellectio, & motu.

Oē aīal
hēt sen.ū
tactus vid
infra etiā
117. & 3. d
Aīat. 67.
& 68.

B *R H.* Causam autem cur utrumque horum eveniat post dicemus: nunc hoc tatum dictum sit, Animam esse principium eorum quæ diximus, & his definitam esse: nutritio, sensitio, dianoetico, motu.

Causa autem, propter quam utrumque istorum duorum continuit, dicenda est post. in hoc tantum loco tantum est declaratum. sed quod anima est principium istorum, quæ dicimus, scilicet nutritio, sensitio, & distinguenter, & mouentis.

I 18 Ideo, causa autem, propter quam virtus nutritiva videtur separari ab alijs virtutibus, & antecedere eas naturaliter, & similiter tactus cum alijs virtutibus sensus, dicenda est post, scilicet causa finalis, & hoc fecit in fine istius libri. Deinde dixit, in hoc autem loco, &c. id est in hoc autem loco, tantum est declaratum, quod anima dividitur in haec quatuor genera, & quod substantia eius est in istis principiis. alia autem querenda perscrutatus est post.

Tex. e. vlti
mi & pe
nultiimi
terij hui⁹

C Vtrum autem unumquodque horum est anima, aut pars animæ: & si pars, vtrum quidem sic, ut sit separabilis ratione solum, aut & loco, de quibusdam quidem horum non est difficile videre, quædam autem dubitationem habent.

R H. **V**trum autem unumquodque horum sit anima, an pars animæ: & si est pars animæ, vtrum est pars, secundum quod est abstracta in sola intentione, aut in loco etiam: quoniam autem quedam sunt sic, non est difficile ad sciendum, in quibusdam autem est dubitatio.

T 19 Cum declarauit quod virtutes animæ sunt plures una, & posuit hoc positione quasi manifesta per se, dixit. Vtrum igitur unaqueque istarum, &c.

H ij id est

De Anima

id est utrum igitur vnumquodque; istorum principiorum existentium in D
animali sit anima, aut non. & si est anima, utrum est anima per se, aut pars
animae: & si pars animae, utrum est pars, & alia in essentia, & in loco in cor
pore inanimato perscrutandum est. Et intendit per hoc, quod dixit,
utrum est anima, aut pars animae, utrum est possibile ut vnum istorum sit
in animali absque anima: aut impossibile est ut sit in animali absque anima, cuius
est pars. Et cum narravit hoc, incepit demonstrare diuersitatem dispo
sitionum eorum in unoquoque modo animalium, & dicit quoniam autem quae
dam sunt sic, non est difficile, &c. i. quoniam autem istae virtutes in quibus
dam animalibus sunt exdem in subiecto, & alia definitione, non est diffi
cile, in quibusdam autem habet dubitationem difficultem. & similiter utrum
vnuquodque; istorum principiorum sit in anima, aut non, in quibusdam est
manifestum, & in quibusdam later.

Sicut enim in plantis quaedam diuisa videntur viuentia, & se
parata ab inuicem, tanquam existente in his anima actu quidem
una in unaquaque planta, potentia autem pluribus, sic videmus
& circa alias differentias animae accidere, ut in entomis decisis: &
enim sensum utraque partium habet, & motum secundum locum: si
autem sensum, &phantasmam & appetitum. ubi quidem enim sen
sus est, & tristitia & letitia est. ubi autem haec sunt, ex necessitate
desiderium est.

soph.
*Vt enim in plantis sunt quae cum secantur, et pars alia ab aliis sepa
ratur, videantur uiuere, ut pote cum anima quae in eis est una in una
quaque planta sit, potentia uero plures: sic etiam in aliis animae differen
tiis uidemus fieri, ut in iis insectis quae inciduntur: ctenim sensum utraque
partium habet & motum loci. quod si sensum, & phantasmam etiam
& appetitum: ubi enim sensus est, & dolor & voluptas consequitur:
ubi autem haec sunt, necessario etiam cupiditas.*

Quoniam, sicut plantarum quiddam si absinduntur, viuit, &
separatur ab inuicem, quasi anima, quae est in eo, est eadem in figu
ra in omnibus vegetabilibus, in potentia autem plura: ita accedit
aliquo modo animae in animalibus annulosis, quando absindun
tur. Quoniam utraque pars habet sensum, & motum in loco, & om
ne habens sensum habet desiderium, & imaginationem. ubi n. in
uenitur sensus, illic inuenitur voluptas. & cum ista inueniuntur,
inuenitur necessario appetitus.

20 Cū narravit quod non est difficile in pluribus animalibus declara
re quod istae virtutes sunt exdem in subiecto, & plures in intentione, incē
pit demonstrare hoc, & dixit, quoniam, sicut plantarum quiddam si ab
scinduntur, &c. id est, & quemadmodum videmus quod quaedam planta
rum, licet diuidantur, viuunt partes, postquam separantur ab inuicem, vi
ta pro-

Ata propria plantis: ita quod anima, quae est in illo vegetabili, quasi sit in forma una in actu in illo vegetabili, & plures in potentia, id est, quod potest diuidi in animas, quae sunt eadem in forma cum anima existente in eo: ita est in aliquo modo animalium, scilicet annuloso, scilicet quod postquam absinduntur, faciunt partes de actionibus vite, illud, quod faciebat illud animal. Et, cum narravit quod, postquam diuiditur iste modus habet partes omnes actiones, quas totum habebat, incepit declarare quomodo hoc apparet in omnibus. Potest enim aliquis dicere quod pars non habet ex actionibus totius in hoc animali, quod * dixistis, nisi sensum, & motum tantum, non alias partes animarum, quae est imaginatio, & concupiscentia. Et dixit. Quoniam utraque pars habet, &c. id est, & diximus quod esse virtutes animalium in hoc animali videntur eadem esse in subiecto, quia sentimus quod utraque pars, postquam diuiditur, habet sensum, & motum in loco: & omne habens sensum, & motum necesse est ut habeat desiderium, & imaginationem. quoniam, ubi existit sensus, illic necesse est ut existat voluptas & tristitia apud comprehensionem rei sensibilis: & cum illuc voluntas, & tristitia fuerint, illic etiam necessario motus ad illud voluptuosum, & motus a contristante, & illud, ad quod est motus, non est in actu delectabile, aut contristans: unde necesse est ut sit imaginatum, & desideratum. * In omni igitur parte istius animalis existit anima sensibilis, & desiderativa, & imaginativa, & mouens in loco. quoniam, quando motus in loco fuerit propter voluptatem, & tristitiam, necessario erunt duae virtutes illic. Sed tamen debes scire quod in quibusdam animalibus virtus imaginativa semper est coniuncta cum sensu: non quando sensatum est absens, & animal est diminutum. in eis autem, quae sunt perfecta, inueniuntur in absentia sensatorum.

Bluptas, & tristitia fuerint, illic etiam necessario motus ad illud voluptuosum, & motus a contristante, & illud, ad quod est motus, non est in actu delectabile, aut contristans: unde necesse est ut sit imaginatum, & desideratum. * In omni igitur parte istius animalis existit anima sensibilis, & desiderativa, & imaginativa, & mouens in loco. quoniam, quando motus in loco fuerit propter voluptatem, & tristitiam, necessario erunt duae virtutes illic. Sed tamen debes scire quod in quibusdam animalibus virtus imaginativa semper est coniuncta cum sensu: non quando sensatum est absens, & animal est diminutum. in eis autem, quae sunt perfecta, inueniuntur in absentia sensatorum.

Contingere separari sicut perpetuum a corruptibili.

De intellectu vero & contemplativa potentia nihil adhuc manifestum est: sed videtur genus alterum animarum esse, & hoc solum contingere separari sicut perpetuum a corruptibili.

Et manifestum, sed videtur animarum genus diversum esse, id est solum posse separari, quemadmodum aeternum a corruptibili.

FIntellectus autem, ut virtus speculativa, nihil adhuc declaratus est de eis. sed tamen videtur esse aliud genus animarum: & iste solus potest abstrahi, sicut semper internum abstrahitur a corruptibili.

GCum dixit quod querendum est in unoquoque; istorum principiorum utrum sit anima, aut non, incepit declarare virtutem, quae non videtur esse anima, sed manifestius est de ea ut sit non anima. Et dixit. Intellectus autem, & virtus speculativa, &c. id est intellectus autem in actu, & virtus, quae perficitur per intellectum in actu, adhuc non est declaratum utrum sit anima, aut non, sicut est declaratum de aliis principiis: cum ista virtus

id est 7. me.
eo. 5. & 1
d. Aia. 94

Ode his se
st, & mo
tum, oport
et ut hecat
imagine
atione; & d
syderium.
vide pio
hoc. 3. de
aia. 50.

Illud, ad
quod est
motus, no
estactu de
lectabile,
aut contri
stantis. vide
p. hoc. 3.
de aia. t.c.
54.

"In off
cial sensi
bilis repit
aia sentibi
lis, desyde
rativa, &
imaginati
ua. vid op
pos. 1. 156.
vbi h[ab]et
aliqua ca
ret in imagi
nativa. Vi
de de contr.
Zim.

De Anima

*O*Et* quo tu*s* non videatur ut i*n* sua actione instrumento corporali, sicut alia vir-
manifesta tutes animae v*tuntur*. Et ideo non s*uit* manifestum ex pr*ædicto* sermone
manifesta v*trum* sit perfectio, aut non. * Omne enim, i*n* quo manifestatur, aut ma-
bit quod manifestabitur quod perficitur, secundum quod form*e* perficiuntur per ma-
p*er* f*aci*nt*e*, fm terias, necessario est anima. Et, c*um* declarauit quod hoc latet i*n* intelle-
p*form* et*tu*, inc*ep*it demonstrare qu*æ* pars duarum contradictiorum i*n* hac in-
ni*as*, nec*ess* tentione querenda est magis manifesta i*n* opinione hominum, & secun-
dario est dum quod apparet, donec hoc declaretur ratione demonstrativa post, &
anima*dicit*, sed tamen videtur esse aliud genus anim*e*, &c. idest, sed tam*e* melius
Magis *v*t** est dicere, & magis videtur esse verum post perscrutationem, vt istud sit
intell*e*s*it* aliud genus anim*e*. &, si dicitur anima*erit* secundum æquiuocationem:
aliud ge- &, si dispositio intellectus sit talis, nec*esse* est vt ille solus inter omnes virtu-
nus a*iz*, & tes anim*e* sit possibilis vt abstrahatur à corpore, & non corruptatur per
a*ia*, erit suam corruptionem, quemadmodum sempiternum abstrahitur. & hoc
fm æqui- erit, c*ū* quandoq*;* copulatur cum illo, & quandoq*;* non copulat*cum* illo.
uocatione

Id. 3. h⁹ Reliquæ autem partes anim*e* manifestum ex his quod non se- E
c*co*. s*unt* parabiles sunt, sicut quidam dicunt: rationale autem quod alteræ
manifestum: sensituo enim esse & opinatiuo, alterum: siquidem
& sentire ab ipso opinari. similiter autem & aliorum unu*quodq*;**
qu*æ* dicta sunt.

SOPH. Cæteras autem partes anim*e* ex his perspicuum est non esse separ-
rables, ut nonnulli dicunt: quas tam*e* diuersas esse rationale perspicuum
est: sensituo enim esse, & opinatiuo, diuersum est, si quidem sentire &
opinari: ut emq*;* cæterorum qu*æ* diximus unum quodq*;*

Aliæ vero partes anim*e* manifestum est q*æ* sunt non abstractæ.
sicut dicunt quidam, sed tamen manifestum est q*æ* sunt diuersæ se-
cundum intentionem. Esse enim alicuius i*n* sensu aliud est à suo es-
se in cogitatione. sentire enim aliud est à cogitare. & similiter de
vnaquaq*;* aliarum pr*ædictarum*.

22 C*um* declarauit quod latet de intellectu v*trum* sit abstractus, aut non,
quamvis manifestius est vt sit abstractus secundum quod est non anima,
inc*ep*it declarare quod contrarium est i*n* alijs partibus anim*e*, & quod
videntur esse non abstractæ, & dicit. Aliæ vero partes anim*e*, &c. idest,
manifestum est ex sermonibus pr*ædictis* i*n* definitione anim*e*, quod aliæ
partes anim*e*, non sunt abstractæ. declaratum est enim i*n* vnaquaque ea-
parat*a h-* rum quod est perfectio corporis naturalis organici. perfectio enim est fi-
nis, & complementum perfecti: finis autem non separatur à finito: vnde
necessit*e* est vt illæ partes anim*e* sint non abstractæ. Et, c*um* declarauit
quod dubium est de quibusdam harum virtutum, v*trum* sint abstractæ,
aut n*ō*, & quod i*n* quibusdam manifestum est quod sunt non abstractæ,
inc*ep*it demonstrare quod est illud, quod manifeste videtur existere i*n*
omni-

A omnibus, & est illud, quod hæc quatuor genera sunt diuersa secundum intentionem, & dicit, sed tamen manifestum est quod sunt diuersa secundum intentionem, &c. id est, sed tamen manifestum est per se quod omnes istæ virtutes sunt diuersa secundum intentionem, & sensum: & quod esse virtutis, quæ constituitur per sensum, aliud est ab esse virtutis, quæ constituitur per cogitationem: cum actio cuiuslibet istarum sit altera ab actione sui comparata. sentire enim, quod est actio virtutis intellectus. Deinde dicit & cuiuslibet intentionem, & c. id est, & similiter apparet in diversitate aliarum virtutum predicatorum in intentione, & definitione, quia differunt etiam in actionibus.

Adhuc autem quibusdam quidem animalium omnia insunt hæc: quibusdam vero quædam horum: alteris autem unum solū. hoc autem facit differentiam animalium. propter quam autem causam sit factum, posterius intendendum est. Similiter autem & circa sensus accedit. alia quidem enim habent omnes, alia vero quosdam, quædam vero unum maxime necessarium, tactum.

O P H. *Præterea uero nonnullis animalibus ad sunt omnes hæc: in quibusdam nonnullæ: in aliis una dunt axat. quæ res facit differentiam animalium. de causa uero post considerabimus. simile quedam in sensibus evenit: quædam enim habent omnes: quædam nonnullos: quædam unum qui maxime necessarius est, tactum.*

Quoniam autem quædam animalia habent omnia ista, & quædam unum tantum, & qd hoc facit diuersitatem inter animalia, & quare perscrutandum est post. Et simile huic contingit in sensib: quædam enim habent omnes sensus, & quædam quosdam, & quædam unum. & est unum, quod est valde necessarium. s. tactum.

C Quoniam autem quædam animalia habent istas quatuor virtutes, & quædam habent quasdam istarum virtutum, & quædam habent unum tantum, & qui modi sint isti modi animalium, & quod hoc inducit diuersitatem inter animalia, & qua de causa inducuntur hæc in animalibus, dicendum est post. Hoc enim quod accedit animalibus in quatuor virtutibus animaliæ, quas numerauimus, simile accedit animalibus in virtutibus sensus tantum, quædam enim animalia habent quinq; virtutes sensus, & quædam quasdam tantum, ut talpa: & quædam unum. s. tactum, ut spongia maris. & sermo eius in hoc capitulo est manifestus per se.

Quoniam autem quo viuimus, & sentimus dupliciter dicitur, sicut quo scimus: dicimus autem hoc quidem scientiam, illud autem animam: utrumq; enim horum dicimus scire, similiter & quo sanamur, aliud quidem sanitas est, aliud autem parte quadam corpore.

Sentire est
actio. opp.
7.52. Vide
corr. Zim.

al. l. pau-
ciores.

3. de aia a
te. cō. 55.
vñq; in li-
nem.

* Spongia
maris hæc
vnū sensu
s. tactu. vi
d supra c.
16. & 1. de
aia. 83.

De Anima

ris aut & toto. horum autem scientiaq; & sanitas forma & species D
quædam & ratio & vt actus susceptiuorum, hæc quidem scientiæ
ci, illa vero sanabilis. videtur enim in patiente & disposito actiuo-
rum inesse actus, anima autem hoc quo viuimus & sentimus &
mouemur & intelligimus primo. Quare ratio utiq; quedam erit
& species, sed non vt materia & subiectum.

SOPH. Quoniam autem id quo viuimus & sentimus duobus modis dicitur,
quemadmodum id quo scimus : horum autem unum dicimus scien-
tiam, alterum animam: nam utroq; eorum scire dicimus. similiter etiā
id quo sanis sumus, tum sanitatem, tum parte aliqua corporis, uel etiam
toto: horum autem scientia quidem & sanitas forma est et species que-
dam, & ratio, & ueluti actus receptiuorum, illa quidem eius quod
scire, hæc uero eius quod sanari potest: videtur enim in eo quod patitur,
atq; afficitur effectuorum inesse actus, Anima uero id est quo viuim-
us & sentimus & dico uero a primò, profecto anima ratio que-
dam erit & species, non autem ut materia & subiectum. E

Et, quia illud, per quod viuimus, & sentimus, dicitur duobus
modis: & similiter dicimus in re, per quam scitur. quorum vnum
est scientia, & alijs anima: quoniam per vtrumque istorum dici-
mus quod scimus. & similiter dicimus in re, per quam sanatur,
quod vna est sanitas, & alia est aliquod membrum corporis, aut
totum corpus. & scientia est ex ipsis. & sanitas est aliqua for-
ma, & intentio in actu in illis duobus recipientibus: quorum hoc
recipit scientiam, & hoc recipit sanitatem. existimatur enim quod
actio agentium, non est nisi in recipiente passionem, & dispositio-
nem. anima autem est illud, per quod primo viuimus, & sentim⁹,
& distinguimus: necesse est ergo vt sit aliqua intentio, & forma,
non quasi materia, & quasi subiectum.

modo reuersus est ad declarandum q; anima est substantia sola secun-
dum formam, non sicut materiam, neq; sicut compositum ex eis, s. corpus.

Et d. Et, quia illud, per quod viuimus, & sentimus, &c. i. & quia manifestū
est per se q; actio nutrimenti, & sensus, & scientiæ, & aliarum virtutū ani-
mæ attribuitur nobis per duo: quorum vnum est per ipsam virtutem, &
aliud per habens illam virtutem. v.g. q; sensus attribuitur nobis p; sensum
& per visum sentiens, quandoq; n. dicimus q; videmus per visum, & qñq;
per oculum. & similiter in scia qñq; dicimus q; scimus per scientiam, &

Vt. 1. aia 65. & 3. d. quandoque per animam: quæ est virtus habens scientiam. & similiter est
aia. prīo. de omnibus virtutibus animatis. verbi gratia q; dicimus qñq; q; sumus
sani

A sanitate, & qñq; per corpus sanum, aut per membrum sanum. Et, cū posuit hanc propositionem pro manifesta per se, & inductionem, incœpit ponere aliam propositionem, & d. & sc̄ia est ex istis, &c. idest & appetet per vnum istorum duorum modorum, quod est quasi scientia de anima, & sanitas de corpore, q; vnum est forma, & aliud est materia. forma enim est ex istis, & est intentio, quæ inuenitur in duobus recipiētibus ea, s. in sapiente scientiam, & recipiente sanitatem. vnde necesse est vt omnis actio attributa alicui enti propter aliqua duo existentia in eo, vt vnum eorum sit materia, & aliud forma. sed dimisit hanc conclusionem: quia bene appetebat ex his, quæ posuit. D.d. existimatur enim q; actio agētum, &c. idest & diximus q; vnum eorum duorum est forma: & est illud, quod est quasi scientia, & sanitas: quia sanitas, & sciētia, & similia sunt actiones agētis, i. dantis sanitatem, & largientis: & actio agētis est illud, quod existit in recipiente, & est forma. vnde necesse est vt scientia sit existens quasi forma, & anima quasi materia. Et, cū declarauit q; omnis actio attributa

B alicui enti propter aliqua duo, necesse est vt alterum eorum sit materia, & alterum forma: & fuerit manifestum q; propter formam attribuitur actio enti primitus: & q; actiones istæ animæ videntur attribui corpori, & animæ, sed primo animæ, secundo corpori: concluditur ex hoc q; anima est forma, & corpus materia. Et d. anima autem est illud, per quod primo vivimus, &c. sed non propalauit nisi quasdam istorum propositionū, & dimisit quasdam, quia erant manifestæ, & syllogismus sic cōponitur. Actiones animati attribuuntur corpori, & animæ insimul: & omnis actio, quæ attribuitur alicui enti propter aliqua duo, necesse est vt vnum eorum tantum sit materia, & aliud forma: ergo alterum istorum duorum, s. corporis, & animæ est forma, & alterum materia. Et, cū coniunxerimus* huic q; p p formam attribuitur actio primitus enti, & q; ista conuertitur: & cū coniunxerimus suæ conuersæ q; actio attribuitur animato per animam primitus: concludetur ex hoc q; anima est forma, & corpus materia.

C Tripliciter enim dicta substantia, sicut diximus: quarum haec quidem species: illud autem materia: aliud autem ex utrisq; horū autem materia quidem, potentia, species autem, actus: postea ex utrisq; animati: non corpus est actus aīæ, sed ipsa corporis cuiusdam.

Cum enim tribus modis substantia dicatur, ut diximus: quorū aliud est species, aliud materia, aliud id quod ex utrisq; constat: atq; horum quidem materia est potentia, species autem actus: cum id quod ex ambo bus constat animatum sit, profectio corpus non est actus animæ, sed ipsa corporis cuiusdam.

Quā autem substantia dicitur tribus modis, sicut diximus, materia, s. & forma, & compositū ex eis: & materia istorum est potentia, & forma est endelechia, & quod sit ex eis, est animatum: tunc corpus nō est perfectio aīæ: sed aīa perfectio alicuius corporis.

Ista

Propter
formā at-
tribuitur
actio enti
primitus.

Id. 2. l.h.
37. & 3.
Ph. 1. & 9.
Meta. 20.
& 2. de Ge-
ner. 53.

Ois actio,
q; attribut
ur alicui
enti p p ali
qua duo,
necessitatis
est vt vnu
eorum sit
mā, & aīa
forma. Idē
3. de Aīa
cō. 36.

* Dubiū ē
pp. c.; pri
mi de Aīa
vbi ponit
actionē at
tribui aīæ
pp. corp.
Vide cōta-
zion.

De Anima

25 Ista est alia declaratio à prædicta q̄ anima est substantia fm formam, D
Quæ sit de non fm materiam. sed quia ista declaratio dat causam, & esse, prima autē
mīo^{ndans} dat tantum esse, induxit eam quasi causam sermonis prædicti, & dixit, &
cām, & cē, viā 2.Cœ. quia iam prædiximus q̄ substantia diciſ tribus modis, materia, & forma,
35. & p̄fio & compositum ex eis: & esse materiae est in potētia, & esse formæ est ende
Phy. 2. lechia, & actu: & compositum ex anima & corpore est animatum, & per
alterum eorum est in potentia animatum, & per alterum in actu: manife
stum est q̄ anima est endelechia corporis, nō corpus animæ. est enim ani
matum in actu per animam: & quod est in actu debet esse endelechia ei⁹,
quod est in potentia, & non econuerso. Et hoc intendebat, cūm dixit &
quod fit ex eis est animatum i. & quod fit ex eis est animatum in actu per
animam, & in potentia per corpus, necesse est vt corpus nō sit endelechia
animæ, sed anima corporis.

Et propter hoc bene opinantur quibus videtur neq; sine corpo
re esse, neq; corpus aliquod anima. corpus quidē enim non est: cor
poris autem aliquid est. & propter hoc in corpore est, & corpore
huiusmodi: & non sicut priores ad corpus aptabāt ipsam nihil dif
finientes in quo & quali: & vere cūm nō videatur accipere quod
libet contingens. sic autem fit & secundum rationē: vniuersiūq;
enim actus in potentia existente, & in propria materia aptus nat⁹
est fieri. Quod quidem igitur actus est quidam & ratio potētiam
habentis esse huiusmodi, manifestum ex his.

SOPH. Quamobrem probè censem ii quibus uidetur neq; sine corpore esse,
neq; corpus aliquod anima: corpus enim non est, sed corporis aliquid: &
propterea inest in corpore, & in corpore tali. & non quemadmodum su
periores in corpus eam coniiciebat, nulla præterea addita distinctione,
in quonam illo, & quali: præsertim cum non uideatur quodlibet recipi
re quodlibet. hoc autem pacto res ratione procedit: uniuscuiusq; enim
actus in eo quod est potentia, & in sua ac idonea materia, natura com
paratum est ut fiat. Animam ergo actum esse quendam & rationem
eius quod habet potentiam ut tale sit, ex his perspicuum est.

Et propter hoc bene existimauerunt dicentes q̄ anima non est
extra corpus, neq; est corpus. corpus autem non est, sed est perfe
ctio corporis. Et propter hoc est in corpore, & in tali corpore. non
sicut fecerunt Antiqui in ponendo eam in corpore absq; determina
natione illius corporis, q̄ corpus sit, & cuiusmodi. & hoc licet nō
quodcumq; recipiat quamcumq;.

26 Et propter hoc, quod apparuit de anima, quod est endelechia corporis
naturalis, recte dixerunt opinantes q̄ anima nō est extra corpus, neq; est
corpus. endelechia enim talis est, s. vt sit in corpore, & quod nō sit corpus.
corpus

A corporis enim non perficitur per corpus, cum corpus non sit innatum, ut sit Corpus ^{per} in subiecto. Et hoc intendebat, cum dixit, corpus autem non est, sed est perfectio corporis. quoniam autem est corpus, sed quod est perfectio non est pos-^{per} sibile, sed existit in corpore. D.d. Et propter hoc est in corpore, &c. id est & ex hoc modo, quem dedimus in substantia animae, possibile est dare cau-^{no sit ina-} sam, propter quam anima existit in corpore, & corpus recipiens eam est tale, non ex illo modo, quem dederunt Antiqui in substantia animae, cum di-^{existit per} xerunt quod est corpus, & quod intrat aliud corpus, & non determinauerunt quae natura est, natura illius corporis, & quare habuit proprium, ut esset anima-^{cum} tum absq; alijs corporibus, & ex quo modo fuit consimilitudo inter haec duo corpora, scilicet vnum recipit alterum, cu non quodecunq; recipit quod-^{de hoc vi-} cunq;. Necesse est enim isti hominibus dare causam, propter quam hoc corpus recipit illud corpus, quod est anima, & necesse est eis dicere, quare hoc corpus, quod est anima, existit proprie in hoc corpore, & non in alijs.
Et hoc intendebat, cum d. absq; determinatione illius corporis, quod corpus sit, scilicet receptum, & cuiusmodi, scilicet recipiens. Et d. hoc, quia definitiones demonstratiuæ innatae sunt dare causas omnium, quæ videntur in defini-^{de 1. de} nito. & si definitio non erit talis, non erit definitio.

S V M M A S E C V N D A.

De Animæ potentijs, eorum ordine, ac quo pacto definiti debentur.

R Otentiarum autem animæ, quæ dictæ sunt, alijs quidē insunt omnes, alijs vero quedam harum, quibusdam vero vna sola. potestias vero dicimus, vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, motiuum fīm locum, intellectiuū. In est autem plantis vegetatiuum solum: alteris autem hoc, & sensituum: si autem sensituum & appetitiuum: appetitus quidem enim desiderium, & ira, & voluntas sunt: Animalia autem omnia habent vnum sensuum, tactum, cui autem sensus inest, huic & letitia & tristitia, & dulce, & triste: quibus aut hæc, & concupi-^{Definōnos}
^{dīmūtiuæ}
^{inatæ sunt}
^{date cas}
^{oium, que}
^{vñr in de}
^{finitio, Id ē}
^{4 ph. 31. et}
^{1. de Aia}
^{11. & 40}
^{Cxxii.}

C & delectabilis enim appetitus hæc.

IOPH. Potentiae porro animæ quis commemorauius, in aliis insunt omnes: in alijs nonnullæ earum: in aliquibus una dunt axat. potentias autem diximus, nutritiuum, sensituum, appetitiuum, motiuum motu loci, dia-^{noeticum.} ac plantis quidem adeat tantummodo nutritiuum: alijs autem, tunc hoc, tunc etiam sensituum: quod si sensituum, & appetitiuum etiam: appetitus enim cupiditas est, & ira & voluntas: cuncta autem animalia unum habent ex sensibus, tactum. cui autem sensus inest huic & voluptas & dolor, & incundum & molestum: in quibus autem hæc insunt, & cupiditas inest: hæc enim est appetitus iucundi.

De Anima

Ista autem virtutes animæ, quas diximus, inueniuntur in qui busdam animalibus omnes, sicut diximus, & in quibusdam quædam, & in singularibus, i. in paucis inuenitur vna. Et appellamus virtutes, nutritiua, & sensibilem, & desyderatiuam, & mouentem in loco, & distinguentem. Et istarum in plantis est sola nutritiua: in alijs vero est ista, & sensibilis, & desyderatiua. desyderium enim est appetitus, & ira, & voluptas. Et omnia animalia habent saltem vnum sensum, scilicet tactum: & omne habens sensum habet voluntatem, & tristitiam. & omne habens istas habet appetitum, appetitus enim est desyderium voluntatis.

27 Cū voluit incipere loqui de vnaquaque virtutum animæ, incœpit primo numerare eas esse, & q[uod] quædam animalia habent proprie quædam earum, f[ac]tum q[uod] artifex ponit subiectū suæ artis. Artifex enim necesse est ut ponat subiectum, de quo loquitur, & diuidit genera eis quasi manifesta

Artifex nō
pt demissio-
re subm-
cies illius subiecti. & quod dixit in hoc capitulo, est manifestum. Et hoc, suæ artis, quod dixit in singularibus, intendit & in paucis, id est & in paucis animalibus existit vna virtus sensuum, scilicet tactus. D. d. Et appellam⁹ virtutes, &c. Instauria ē id est, & cum dixerimus virtutes, intelligenda est virtus nutritiua, & sensibilis. Et intendit per nutritiua omnia principia, quæ agunt in nutritiib[us]. cl[ass]e lib[er]alium, & sunt tria, scilicet nutritiumentum, & augmentum, & diminutio. Et intendit per desyderium appetitum ad cibum. & ideo separavit ipsum à morte. igne. 4. Cœ. c. 32. uente in loco, & posuit ipsum genus per se: cū ista virtus inueniatur in Sed 1. phy. animalibus, quæ non mouentur. & intelligit per distinguentē intelligentiā, vlt. & tem. D. d. & istarum in plantis, &c. i. in plantis autem inuenitur sola nutritiua, in animalibus vero sensus, qui est tactus, & desyderium, quod est 12. Me. c. 5. desyderium nutritiumenti. & hoc est cœ omnibus. D. d. desyderium enim & 6. Met. est appetitus & ira, & voluptas, i. & intendimus per desyderium appetitū. c. 1. id est sensibilitas, q[uod] sensibilitas hic videtur de pluribus. Et voluit declarare q[uod] appetitus existit in omni animali habenti sensum: quia hoc nō sicut manifestum sensui. & d. & omne habens sensum habet voluntatem. & sermo eius in hoc cap. est manifestus.

Adhuc autem alimenti sensum habent: tactus enim alimenti sensus: siccis enim & humidis & calidis & frigidis aluntur omnia viventia: horum autem sensus tactus: sed aliorum sensibilium secundum accidentis: nihil enim in alimento confert sonus, neq[ue] color, neq[ue] odoratus. humor autem vnum aliquod est tangibilium. Exurries autem & sitis concupiscentia. & exurries quidē calidi & siccis: sitis autē frigi & humili. sapor vero ut delectamentū horū est.

SOPH.

Præterea vero sensum habent alimenti: nam tactus, sensus est alimenti: cuncta enim viventia siccis aluntur & humidis & calidis & frigidis:

A frigidis: quorum sensus, tactus est: ceterorum autem sensibilium per accidentem: nihil enim ad alimentum conservat sonus, nec color, nec odor: sapor autem unum quoddam est de tangilibus: fames uero & sitis cupiditas est: ac fames quidem calidi & siccii: sitis uero frigidi & humidi: porro sapor est ueluti quoddam eorum condimentum.

Et etiam habet sensum nutrimenti. qm̄ distinctio cibi est sensus. Omne enim viuum non nutritur, nisi per siccum, & humidum, calidum, & frigidum. & tactus sentit ista. sentiens autem alia sensibilia est secundum accidens in cibo: quoniam non iuuatur aliquid in cibo per vocein, nec per colore, neq; per odorem. sapor autem est vnum tangibile. fames autem, & sitis est appetitus. Fames autem calidi, & siccii: Sitis vero frigidi, & humidi: Sapor autem est quasi causa istorum.

B 28 Cū posuit q̄ omne animal habet sensum tactus, & desyderiū ad nutrimentum, & in declarando hoc non sufficit inductio, incēpit declarare hoc ratione, & d. & etiam habet sensum nutrimenti, i. & etiam necessē est ut omne animal habeat sensum, per quem comprehendat conueniens, & inconuenientēs nutrimenti: ut expellat nocumentum, & attrahat iuuatiuum. Et hoc fuit, quia nutrimentum eius non existit in potentia in pluribus rebus, sicut est in plantis. & ideo plantæ non indigent sensu, quo distinguant cibum. Et iste locus indiget magna consideratione. Et, cū narravit q̄ necessē est q̄ omne animal habeat sensum, quo distinguat cibū, incēpit declarare quis sensus est iste sensus, qui est necessarius in distinguendo cibum, & d. Omne enim viuum non nutritur, &c. i. & quia omne viuum non nutritur nisi per siccum, & humidum, calidum, & frigidum: cum nutrimentum est loco eius, quod dissoluit ex elementis, ex quib⁹ componitur: necessē est vt sensus nutrimenti sit sensus, qui innatus est cōprehēdere has qualitates: & iste sensus est tactus. Et quasi dicat, oē viuum non nutritur, nisi per siccum, & humidum, & calidum, & frigidū: & sensus tactus est illud, quod sentit ista: necessē est vt tactus sit sentiēs, quod distinguit cibum. omne igitur animal habet tactum necessariō. D.d. Sentiens autem alia sensibilia, &c. i. sensus autenī comprehendentes alia sensibilia, accidentaliter sentiunt cibūn, i. non sunt necessarij in distinguēdo cibum, sm q̄ est cibus, cūm accidentaliter sentiant cibum: sensibilia enim eorum non sunt in cibo, sm q̄ est cibus. & hoc intendebat, cūm d. qm̄ non est in cibo, &c. i. secundum q̄ est cibus. D.d. sapor autem est vnum tangibile. i. sapor autem, si existit in cibo, sm q̄ est cibus, est unus modorū rerum tangibile. & sensus gustus est aliquis tactus. Et propter hoc, qd̄ d. opinandum est q̄ iste sensus existit etiam in omni animali, sicut sentiū tactus, cum sit quasi species eius: & post declarabitur qualiter est in rei veritate. Et, cūm narravit q̄ frigidum, & calidum, & humidum, & siccum existunt in cibo, sm q̄ est cibus, & sapor existit in eo secundū q̄ est cibus,

Vide 3. de
Ara. 61. &
12. Met. 36
ad qd da-
ti sint sen-
sus.
Vide ista
8.cō. 124.
& ibi The-

C sensus gustus est ali quis tactus. Vide ista cō. 94.

De Anima

incipit declarare modum, fm quem existit quodlibet istorum in cibo, & d. fames autem, & sitis, &c. i. & si sapor existit in cibo, in eo q̄ est cibus, tñ primæ qualitates existunt in eo primo, & essentialiter. Et signum ei⁹ est q̄, cùm desyderat cibum animal, non desyderat nisi calidum, & frigidū, & humidum, & siccum. Fames enim est appetitus calidi & siccii: & sitis frigi- di & humidi, & non desyderat dulce, neq; amarum. Sapor autem est cō junctus cum istis qualitatibus. Et hoc intendebat, cùm dixit. Sapor autē est quasi causa istorum. i. causa, q̄ animal sentit conueniens ex illis, & nō conueniens. Et non intendebat hic p causam, causam in esse: primæ enim qualitates sunt causa saporis. Et forte intelligit q̄ sapor est causa, pp quā animal vtitur cibo, propter delectationem coniunctam cum ea.

Certificandum autem de his posterius est: nunc autem in tan- tum dictum sit, q̄ animalibus habentibus tactum & appetitus in- sit: de phantasia autem immanifestum, posterius autem intenden- dum est. Quibusdam vero adhuc inest & secundum locum mo- E tium: alteris autē intellectuum & intellectus, ut hominibus, & si aliquid alterum huiusmodi est, aut & honorabilius.

SOPH. Sed de iis postea dilucidius agendum est: nunc hoc tantum dictum sit, quod animalibus habentibus tactum, appetitus quoq; inest: de phan- tasia autem non patet, sed post considerandum est. quibusdam autem præter hæc, inest etiam motuum motu loci: aliis autem & dianoeticis & intellectus, ut hominibus, & siquid extat eius generis aliud, uel etiam nobilis.

Ethoc declarandum est post: in hoc autem loco cōtentи sumus hac determinatione, & est q̄ omne viuum, habens tactum, habet desyderium. De imaginatione autem later, & quærendū est post. Et ponamus cum hoc mouēs in loco etiam: & in alijs distinguēs, & intellectis, vt in hoībus, & in alijs rebus, si fuerint sic, aut meliores. F

29 Quia vult ponere hic numerum istorum virtutū, fm q; artifex ponit subiecta suæ artis, non vult ponere, nisi illud, quod manifestum est per se, & dimittit alia, quæ non sunt manifesta, quoq; perscrutetur de eis. Et ideo d. Et hoc declarandum est post. In hoc autem loco contenti sumus haec determinatione, id est quæ est manifesta per se, aut ferè, s. q̄ omne animal carens tactu, caret desyderio. hoc enim est manifestū per se. Deinde nar- rauit q̄ hoc latet de imaginatione, & d. De imaginatione autē latet. id est virum imaginatio existit in omni habente sensum tactus. aut non. D. d. Et ponamus cum hoc mouens in loco. i. & ponamus pro manifesto q̄ oē motum in loco est imaginans. Et potest intelligi & ponamus in numero istorum virtutum, quæ manifestæ videntur, & differūt in definitione, & essentia virtutem mouentem in loco. & intendit virtutem concupisci- bilem. D. d. & in alijs distinguens, & intellectus. id est & ponamus etiam pro

A pro manifesto q̄ virtus cogitatiua, & intellectus exist̄t in alijs modis animalium, quæ non sunt homines, & q̄ proprie sunt in aliquo genere, vt in hominibus, aut in alio genere, si demonstratio surgat q̄ alia sunt huiusmodi. & hoc erit, si fuerint æquales hominibus, aut meliores eis.

Manifestum igitur est qm̄ eodem modo vna vtiq; erit ratio animæ, & figuræ: neq; enim ibi figura est præter triangulum & figuræ quæ consequenter sunt, neq; hic anima, præter prædictas est. fiet autem vtiq; & in figuris ratio cōis, quæ conuenit quidē omnibus, propria autem nullius erit figuræ. similiter autem & in dictis animabus. vnde ridiculum est querere cōem rationē in his, & in alteris, quæ nullius erit eorum quæ sunt propria ratio, neq; fm propriā & indiuiduam speciem, dimittentes huiusmodi.

R.H. *Per spicium igitur est perinde unam esse anima & rationem, atq; figura: neq; enim illuc figura nulli est præter triangulum, & eas que deinceps sunt: neq; hic anima nulla præter eas que dictæ sunt. fieri tamen poterit, & in figuris ratio communis, quæ omnibus quidem congruat, propria autem nullius sit figuræ: similiter etiam in dictis animabus. Idcirco ridiculum est & in his & in ceteris communem querere rationē, quæ nullius eorum quæ sunt erit propria ratio, neq; ex propria & indiuidua specie, hac tali prætermissa ratione.*

Dicamus igitur q̄ manifestum est q̄ ex via vnius exempli eadem erit definitio animæ, & figuræ. non enim est illuc perfectio extra virtutes prædictas: sed possibile est in figuris etiam ut sit definitio vniuersalis conueniens omnibus figuris, & non sit propria alicui earum. & similiter ex omnibus prædictis. Et ideo qui quaerierit in istis, & in alijs sermonem vniuersalem, qui nō est, neq; est proprius alicui ex omnibus, neq; est secundum modum hunc conuenientem, qui non diuiditur, & dimiserit talenm sermonem, rectum est ut derideatur.

30 Cūm genera accepta in definitionibus, aut sunt vniuoca, vt animal in ns, potē definitione hominis, aut dicta multipliciter, vt tens, & potentia, & actus, & act, & act² incepit declarare cuiusmodi sit genus acceptum in definitione animæ, & d. non est æquiuocum, neq; vniuocum. Et d. dicamus igitur q̄ manifestū est, &c. i. dicamus q̄ manifestum est ex exemplo q̄ illud, quod dat definitio animæ vñ sex intentione cōi omnibus partibus animæ est simile illi, & 4. Me. quod dat definitio figuræ vñiuersalis omnibus figuris. manifestum est. n. 14. 7. & 5. Met. per se q̄ sicut nulla perfectio est alicuius partis animæ extra perfectionem, c. 4. & 1. d. c. 15. 12. Aia c. 7. et c. 21. 22. vñem, quam accepimus in definitione omnium virtutum: & si ista virtus tes sint diuersæ in intentione propria vnicuiq; earum: ita noui est hic figura aliqua extra definitionem figuræ vñiuersalis: licet figura differant ab inuicem

Genera accepta in definitionibus, aut sunt vniuoca, aut st. vniuocata, aut sunt multa. dicitur dicta. Cōsile h̄. 4. Me. c. 1. & 5. Met. Aia c. 7. et c. 14. 7. Aia c. 7. et c. 21. 22. Phy. cd. 4.

De Anima

inuicem in terminis proprijs. quædam enim est rotunda, & quædam re- D
cta, & quædam composita ex vtroq;. Ethoc exemplum est valde simile
definitioni animæ. non n. est ex definitionibus æquiuocorum nominū.
quoniā, si ita eēt, tunc Geometria esset Sophistica, neque esset ex generi-
bus, quæ dicuntur vniuoce. qm, si ita esset, tunc necesse esset vt alterum
duorum foret, aut vt sit hic vna virtus in definitione, & in nomine, in
qua communicent omnes virtutes quas numerauimus: quemadmodum
modi animalium conueniunt in definitione animalitatis simplicis: aut
vt omnes virtutes animæ sint exdem indefinitione, & essentia. Et, cūm
narravit qd definitio aīæ per exemplum est similis definitioni figuræ, in-
cepit dare modum consimilitudinis, & d. sed possibile est in figuris etiā
&c. ista definitio non est vniuoca: sed quemadmodum possibile est in
oībus figuris, licet differant, vt habeant definitionem vlem magnam cō-
uenientem oībus eis, licet multum differat in definitione & essentia: sic
possibile est vt istæ virtutes diuersæ habeant vnam definitionem vlem
conuenientem oībus: sicut definitio figuræ conuenit omnibus figuris, & E
nulli appropriatur. D. d. Et ideo qui quæsuerit, &c & propter hoc, quod
diximus, qui quæsuerit in anima & in alijs similibus entibus vnam de-
finitionem vlem, que non appropriatur alicui ex oībus, & non est talis,
qualis est ista definitio, quam dedimus in anima, sed sicut vniuersalitas
definitionis animalitatis simplicis specierum animalis, aut etiam est vna
idest vnius naturæ definitio, non diuisibilis secundum speciem, & qui di-
miserit tales definitiones, qualem dedimus, iustum est, vt derideatur: cū
isti duo modi definitionis non inueniantur in talibus naturis, & non in-
uenitur in eis, nisi iste modus definitionis, quo vñ sumus. qui enim labo-
rat in dādo in anima primum modum definitionis, est in hoc, quod la-
borat in quærēdo impossibile: sicut qui dimittit hanc definitionem in
dimittendo possibile. dimittere enim possibile est simile secundum locu-
tionem ad quærēre impossibile.

Similiter autem se habent ei quod de figuris est, & quæ fī animam sunt, semper enim in eo quod est consequenter, est potentia quod prius est, & in figuris & in animatis: vt in tetragono quidē trigonum est, in sensituo autem vegetatiuum. quare & fī vnu quodq; quærendum quæ vniuscuiusq; anima, vt quæ plantæ, & quæ hominis, aut bestiæ. propter quam autem causam cōsequen ter sic se habent considerandum est. sine quidem enim vegetatiuo sensituum non est: à sensituo aut separatur vegetatiuum in plan tis: iterum autem sine quidem eo quod potest tangere, aliorū sensuum neq; vnu est: tactus aut sine alijs est: multa enim animaliū, neq; visum, neq; auditum habet, neq; odoratus omnino sensum.

SOPH. Quemadmodum autem in figuris, sic etiā in animares habet: semper enim in eo quod est deinceps, inest potentia id quod prius est, tum in figuris

A figuris tum in animatis: ut in quadrato triangulus, in sensitivo nutritiu-
num. Quare sigillatim quæredum, quæ cuiusq; sit aia, uerbi gratia quæ
plantæ quæne hominis uel bestiæ. cur autem deinceps sic se habeant, con-
siderandum est. na sine nutritivo, sensituum non est: a sensitivo autem
separatur nutritiuum in plantis: rursus sine tactu nullus aliorum est
sensuum: tactus uero sine aliis est: pleraq; enim animalia neq; uisum
neq; auditum nec odoris planè sensum fortita sunt.

B Et dispositio in aia, similis est dispositioni in figuris, inuenitur
enī semper in potentia in figuris, & in rebus animatis præcedēs in
consequente. v.g. triangulus in quadrato, & nutritiuū sensibili.
Oportet igit quærere in quolibet q; est fm suam definitionē: v.g.
aia plātæ qd est, & aia bruti quid est. Et oportet quærere qua de
causa sunt talis dispositionis ex cōsequētibus cū sensibile nō sit si-
ne nutritivo: sed sensibile separat in plātis. Et etiā nullus aliorum
sensuum sit extra tactū: sed tactus est extra, 'alios sensus, multa.n.
viva non habent visum, neque auditum, neque odoratum, neq;
alium sensum.

QUADRATVM

C:

31 Cū declarauit q; definitio animæ est similis definitioni figuræ, incep-
pit declarare modum consimilitudinis & demonstrare cuius naturæ na-
turarum definitionum sit, & d. Et dispositio in anima similis est, &c.i. &
dispositio in rebus, quæ continentur in definitione animæ est, sicut dis-
positio in rebus, quæ continentur in definitione figuræ. quemadmodū
enī inuenitur in figuris prius & posterius: & prius existit in potētia in
posteriori: ita est de virtutibus animæ. verbi gratia in figuris quidem tri-
angulus est prior quadrato, & triangulus existit in potentia in quadrato.
& ideo, si quadratum est, triangulus est, & non e conuerso. & simi-
liter in virtutibus animæ. nutritiuum enim prius est sensibili et existit
in eo in potentia, & si sensibile est, nutritiuum est, & non econuerso.

De Anim. cū cō. Auer.

I Et,

De Anima

Et, cùm declarauit naturam istius definitionis, & quantum largitur de cognitione, dixit. Oportet igitur querere in quolibet quid est, &c.i.cùm declaratum est q̄ ista definitio animæ est de genere definitionis figuræ : & quemadmodum non sufficit in cognitione figuræ rectarum linearum, & si figuræ circularis cognitionis figuræ simpliciter, ita est in definitione aīa vñis. quæreda est igit̄ post cognitionē istius definitionis vñis definitio ppria vniuersitatis, virtutis aīe, s. q̄ est aīa plantarū, & q̄ aīa hoīs ppria illi, et que bruti. D.d. Et oportet querere qua de cā sunt talis dispōnis. i. & oportet p̄scrutari ēt quare inuenit̄ in virtutibus aīe prius & consequens. sensibile enim imposse est vt sit absq; nutritiuo. nutritiuū aut̄ potest esse absque sensibili. & hoc est in plantis. Et ēt apparet q̄ impossibile est vt aliosqu tuor sensuum sit sine tactu : tactus aut̄ potest esse extra alios sensus plura enim aīalia catent visu, & auditu, & odoratu, & gustu. & hoc intendebat supra. 15. cùm dixit neq; alium sensum. Et iste locus indiget cōsideratione. existi Digeessio matur enim q̄ gustus est unus modorū tactus, secundū, q̄ dixit* superius. qua q̄tū Sed, si aliquod animal nutrit̄ ex rebus carentibus sapore, tunc gustus il vtrum oē aīal hēat hius aīalis non erit nisi fm calidum, & frigidum, & humidum, & siccum. gustu. Aut intendit, cùm d. neq; alium sensum. i. q̄ aliussensus non distinguit *Te. c. 28. in vltimo. i. in fine, a sensu tactus', fm q̄ inuenit̄ in aīalibus perfectis. † Si aliquid Et vñr opinandū est q̄, si aīal habet sensum tactus, & nutrit̄ a suis radicibus, sicut plantæ nutrit̄untur, vt dicitur de spongia matis, & istud aīal ex rebus ea rētibus sa habet sensum tactus si ne gustu. & forte innuit tales istos modos anima poterit, gu lium. omne enim animal habens os, habet aliquem gustum. stus: eius est fm calidum; & frigidum.

Et sensitiorum autem, alia quidem habent fm locū motiuū, alia vero non habent: vltimum autem & minimum, ratiocinatio nem & intellectū: Quibus enim inest ratiocinatio corruptibiliū, his & reliqua omnia: quibus aut̄ illorum vnumquodq; non omnibus ratiocinatio: sed quibusdam quidem neq; imaginatio: alia autem hac sola viuunt. De speculatio autē intellectu altera ratio est. q̄ quidem igitur de horum vnoquoq; ratio, hęc propriissima & de anima, manifestum est.

SOPH. Inter sensitua etiā sunt quæ habeant motiuū motu loci, sunt quæ non habeant. ultima autem & minima rationem & diācēam: in quibus enim mortalium inest ratio, ius quoq; reliqua omnia insunt: in quibus autem unumquodq; illorum, in iis non omnibus inest ratio. sed quibusdam ne phantasia quidem: quædam, hac sola viuunt. De contemplatione autē intellectu alia est ratio. ac disputationem quidem de uno quoq; horum maxime etiā ad animum pertinere perspicuum est.

Et ex eis, quæ sentiuntur, est q̄ quædam habent motum in loco, & quædam non: cōplementum autem, & finis est illud, quod habet cognitionē, & distinctionem. omne enim ex rebus corruptibilibus

A bilibus habens cognitionē, habet omnia alia. quod autem habet vnum illorum, non est necesse ut habeat cognitionem: sed quædam non habent imaginationem, & quædam viuunt per ista tātum. Sermo autē de intellectu speculatiuo, & cogitatiuo alias est. Declaratum est igitur quod sermo in vna quaque istarum virtutum, est sermo magis conueniens in anima.

32 Et cōprehenditur sensu q̄ quædam animalia mouentur in loco, & est modus perfectus, & quædam nō. Complementum aut̄ animalium, & finis eorum, qui intendebat in generatione, quæ cūm natura potuit pertingere, stetit, est modus animalium habens virtutem speculatiuam & cogitatiuā i. intelligibilem. D.d. omne enim ex reb⁹ corruptibilibus, &c. i. & appetet, q̄ omne, habens virtutē cogitatiuā ex rebus generabilibus, & corrupti- bilibus, necessario habet alias virtutes animæ. Et dicit hoc, præseruando se à corporibus ecclēstibus. declaratum est enim q̄ illa non habet de vir-

B tutibus animæ nisi concupiscentiam, & intellectum. Deinde dicit, quod aut̄ habet vnum illorū, &c. i. habens aut̄ vnam virtutum, quæ sunt priores naturaliter intellectu, nō est necesse ut habeat cognitionem, aut intellectum: sed quædam non habent imaginationem, nēdum habeant cognitionem: quædam viuunt per illa, quæ sunt sub imaginatione ex virtutibus prioribus ea, & hoc intendebat, cū dicit. & quædam viuunt per ista tm̄. Deinde dicit, sermo autē de intellectu speculatiuo, &c. i. sermo de eo est, ita q̄ sit extra istam naturam. existimatur enim q̄ non est aia, neq; pars aia. & innuit nobilitatem eius, & dueſitatem illius ad alias partes. opinandum est enim q̄ est ex natura supiori naturæ animæ. D.d. declaratū est enim, &c. i. Declaratum est igitur ex prædictis quod primū, quod intendit de scientia animæ, quod est magis conueniens sermoni in anima, est loqui de aia vniuersiſq; istarum virtutum.

S V M M A T E R T I A.

De potentia Animæ vegetatiua.

C

Explicantur Animæ vegetatiue opera, redarguiturq; Empedocles
de alimenti causa. Cap. 1.

Ecessarium autem est debentem de his perscrutationē facere, accipere vnuquodq; eorum quid est, postea sic de habitis aut & de alijs inuestigare, si autē oportet dicere quid vnumquodq; ipsorum: ut quid intellectuū, aut sensituum, aut vegetatiuum, prius adhuc dicendum quid sit intelligere & quid sentire. priores enim potentiss actus & operatōnes sūm rationē sunt. Si autem sic, his autem adhuc priora opposita oportet considerare, de illis vtiq; primum oportebit determinare propter eandem causam: ut de alimento & sensibili & intelligibili.

Corpa cœ
lertia de
virtutibus
a i.e. nō ha
bēt nisi cō
cupiscentiā
& intellectū. Idē.
12. Me. c.
36. Idē su
pra. i hoc
secundo.
cō. 15. idē
1. Cœli. 90
& 2. Cœli
38. & 61.
Intell's spe
culatiuus
nō est aia
nec pars a
nimæ: sed
est de nā
superiori
aīc. Idē su
pra. cō. 21.
sed vide
opp. 3. de
Afa. t. c. 1.
Vide cōt.
Zim.

D^e. Anima

so p. h.

Necesse autem est eum qui de his consideraturus est, sumere quid D
quodq; eorum sit, atq; tunc deimū de his quæ proxima ab his sunt, ac
de reliquis exquirere. quod si oportet dicere quid quodq; ipsorum sit, ut
quid intellectuum aut sensituum aut nutritiū, multo ante dicen-
dum est quid sit intelligere, & quid sentire: nā operationes & actiones
potentis ratione sunt priores: quod si ita est, ac obiecta etiam multo
prius quam hæc oportet considerasse, profectō de illis primum ob eandē
cām differendū fuerit: ut de alimento, & de sensibili, et de intelligibili.

Et indiget necessario qui voluerit perscrutari de istis, scire vna
quāq; istarum quæ sit: deinde post perscrutetur de contingentib;
bus illis. Et, si necesse est dicere vnam quāq; istarum quæ sit, ver-
bi gratia intellectus qd sit, & sentiēs quid sit, & nutritiū quid
sit, oportet etiam prædicere intelligere quid sit. actiones enim &
operationes præcedunt in intellectu virtutes. Et si ita sit, & cōsy-
derare dealijs rebus oppositis istis debet præcedere consyderatio-
nem de istis, oportet nos vt intendamus ad definiendum istas pri-
mo propter istam cām, v.g. cibum, & sensatum, & intellectum.

33 Cum declarauit quod definitio vniuersalis aīæ prædicta nō sufficit in
cognitione suæ substantiæ; incœpit dicere quid oportet scire de aīa post
illam disfinitionem, &c. d. Et idiget necessario, &c. i. & oportet necessario
illum, qui voluerit acquirere perfectam cognitionem de anima, perscrutari
de vnaquaq; virtutum aīæ per se, quo usq; sciat per demonstrationē
vnamquāq; illarum quæ sit, & quam naturam habet. verbi gratia, per-
scrutari quid est intellectus, & quid est sensus. Deinde post hoc perscrutari
de vnicuiq; contingentibus istarum virtutum vniuersalibus, & pro-

Id. i. Ph.
2. &c. i. de
Aia. ii. idē
hic supra.
13.

privijs. v.g. vtrum virtus intelligibilis possit abstrahi, aut non. Et, cūm de-
clarauit illud quod oportet perscrutari nos de anima, incœpit demōstra-
re vnam ad hanc cognitionem: & quod est ex eis, quæ sunt magis nota F
apud nos, & sunt posteriora in esse, ad ea, quæ sunt magis nota apud na-
turam, quæ sunt priora in esse. Et d. Et, si necesse est dicere vnamquāq;
istarum, &c. i. & si oportet, sū qd declarauimus, scire quæ est vnaquaq;
istarum virtutum, necesse est præscire actiones proprias vnicuiq; istarū
virtutum, quæ sunt. verbi gratia quid est intelligere per intelligens, &
sentire per sentiens, & nutritiū per nutritiū, cognitio enim actionum ista-
rum virtutum, prior est apud nos in nā prima cognitione, qd cognitio
istarum virtutum. Et, cum narrauit qd cognitio actionum debet præ-
cedere cognitione in virtutum, narrauit etiā qd cognitio patientium illas
actiones debet præcedere cognitionem illarum actionum, propter illam
eandem cām, propter quam debet præcedere cognitio actionum cogni-
tionem virtutum, & d. Et, si ita sit, &c. id est. &, si ita sit, s. qd debemus scire
sem p de eis, quæ apud nos sunt magis nota, ad illa, quæ sunt magis nota
apud

A apud naturā, & consyderatē de rebus oppositīs istis virtutib⁹, & sunt pas-
sua earum, debet præcedere consyderationem in actionib⁹, & in virtu-
tibus, necesse est præscire primo cibum quid sit, quod est passuum virtu-
tis nutritiæ, & sensatum qd sit, & intellectum quid sit, antequam sciatur
nūtrire, & sentire quæ sunt. Et vocauit ea opposita: passuum enim, &
actuum videntur esse quodammodo opposita.

Passiuū &
actiuū vi-
den⁹ quo-
dā mō op-
posita. Id ē
1. de Gen.
50. & 1. de
Cœ. 29. &
21.

Quare primo de alimento & generatione dicendum est. vegeta-
tua enim anima & alijs inest, & prima & maxime cōis potentia
est animæ: sīm quām inest viuere omnibus, cuius sunt opera gene-
rare, & alimēto vti. Naturalissimū enim operū viuentibus quæ-
cunq; perfecta & non orbata aut generationem spontaneam ha-
bent, facere alterum quale ipsum, animal quidem animal, planta
aut plantam: quatenus ipso semper & diuino & immortali parti-
cipent: sīm qd possunt. omnia enim illud appetunt, & illius causa
B agunt omnia quæcunq; agunt secundum naturam.

• P. H. Quare primum de alimento & de generatione dicendum est. nam
nutritiua anima & ceteris inest, & prima & maxime communis est
animæ potentia, ex qua inest uiuere in omnibus: cuius officia sunt, ge-
nerare & alimento uti: hoc enim est maxime naturale inter omnia of-
ficia uiuentium, quæ perfecta sunt & non mutila, aut sponte sua na-
scantur, procreare aliud quale ipsum est, animal, animal: planta, plan-
tam: ut æternitatem & diuinitatem participant quoad possunt: cu-
Eta enim illud appetunt, & illius causa agunt, quæcunque secundum
naturam agunt.

Op̄ret igitur primo loqui de nutrimento, & generatione.
Anima enim nutritiua est prior in oībus viuentib⁹, & est uni-
versalior virtutibus aīæ, quibus uiuum viuit. Et actiones istius
C sunt generare, & vti nutrimento. qm̄ actio, quæ magis conuenit
naturæ omnis uiuentis ex eis, quæ sunt perfecta, & non habent oc-
casione, nequæ generantur casu per se, est vt agat aliud simile:
animal enim facit animal & planta plantam, ita vt habeat com-
municationem cum sempiterno diuino sīm suūm posse, oīa enim
desyderant, & propter hoc agit omne: quod agit naturaliter.

34 Cū declarauit quæ definitio est magis vniuersalis inter omnes defi-
nitiones aīç, & quātum largitur de cognitione, & quod non sufficiunt
cognitiones substantiæ animæ perfectæ, & qd est necessarium præscire quā-
libet virtutum aīç per suam definitionē propriam & quot modis sunt istæ
virtutes diuersæ, & quo adunantur, incœpit narrare qd oportet primo
incipere de cognitione istarum virtutum ab ea, quæ est valde prior, s. nu-
tritiua, & qd primo debet consyderari de passuuis, & de actionibus istarum

De Anima

virtutum. Et d. Oportet igitur primo loqui de nutrimento, & generatio D
ne, &c. i. &, cùm declaratū est q̄ primo oportet considerare de actionib⁹,
& de passiuis ante virtutes, necesse est vt primo loquamur inter oēs istas
actiones de cibo, & de generatione, quæ sunt passiuū aīā istius, & actio.
& est necesse vt primo loquamur de aīā nutritiua, quia est prior naturali-
ter alijs rebus, per quas aliquid dicitur viuū: & ideo est magis vniuersalis
inter alias virtutes aīā. Et inuit q̄ propter prioritatem, & eius vniuersalita-

* Vnde no- tius ē apud nos q̄ pre- Ph. 4. 5. & 17. 3. Ph. 2
tius est apud nos quā propriū: vt dictū est alibi. Et, cùm declarauit hoc, incēpit
nūmerare actiones attributas illi, cum ante debemus scire esse quā quid
ēsse, & d. Et actiones istius sunt, &c. i. & actiones istius virtutis sunt nutri-
re, & generare, & vt cibo. & dicimus q̄ generare ē actio illi⁹ virtutis: qm̄
actio, quę maxime conuenit nature ei⁹, quod dicit viuum per hanc virtu-
tē, est generare simile in specie. Et hoc sit in tribus conditionib⁹, quarū vna
est vt pertingat tempus, in quo habethāc virtutē, cùm nō sit in effectu oī

tempore. Secunda est vt cum hoc non habeat occasionem. ista enim E
cū nō potuerit facere hanc actionem, licet pertingat tempus, in quo peruenit ab illo
illa actio. Tertia est, viuillud viuum non sit ex eis, quę sunt casu, sed per
se. qm̄ igitur in viuo fuerint congregata hæc tria, tunc generabit. Et hoc
intendebat, cùm d. qm̄ actio quę magis conuenit, &c. D. d. causam fina-
pmanere lem, propter quam ista virtus existit in animalibus & plantis, & d. ita vt
in indiui- duum, nisi
festa ē in
serabile, & corruptibile cōmunicent cū sempiterno fm suū possit. + solli-
dando ei
citudo enim diuina, cùm nō potuerit facere ipsum permanere fm indiui-
virtutē, q̄ duum, misera est in dando ei virtutem, qua potest permanere in specie.
pmanere & hoc non est dubium, s q̄ melius est ī suo esse, quod habeat istam virtu-
posse. Idē. 1. tem, quam vt non habeat. D. d. omnia enim desiderant &c. id est & hoc
Cœ. c. 98. fuit ideo, quia omnia desiderant permanentiam sempiternam, & mouēt
& 2. de Ge ergo ipsam fm quod innata est natura eorum ad recipiendum: & propter
ner. & cor
rup. c. 59.
d. sollicitu-
dine autē
Dei qualit
atē. vide 12.
Meta. 37.
& 51. & 2.
Phy. 75.

Id autem q̄ cuius causa fit, dupliciter est: hoc quidem, cuius, il-
lud vero, quo. qm̄ igitur cōicare non possunt ipso semper & diu-
no, continuatione: (propter id q̄ nihil contingit corruptibiliū idē
& vnū numero permanere (fm q̄ potest participare vnū quodq̄,
sic cōmunicat: hoc quidem magis, illud vero minus: & permanet
non idem, sed vt idem. numero quidem non vnū, specie aut vnū.

s o p h. Id autem cuius causa res est duplex est, unum, Cuius, alterū, Cui. Er-
go quia participare nequeunt aeternitatem & diuinitatem continua-
tione: quia fieri non potest ut corruptibilium quicquam idem & unum
numero permaneat, quo ad eorum unum quodq̄ participare potest, cate-
nus participat: aliud magis, aliud minus: & permanet non ipsum, sed
quale ipsum est: numero quidem non unum, specie uero unum.

E

A Et propter quid dicitur duobus modis. quorū vñus est in quo est: aliis est cuius est. Quia igitur impossibile fuit vt haberet cōmunicationem cum sempiterno diuino in æternitate, quia impos sibile est vt aliquod corruptibile permaneat idē in numero, ideo habet communicationem quodlibet cum eo fm suum posse: & hoc magis, & hoc minus: & sic permanet non illud idem, sed suū simile, neq; vnum numero, sed vnum forma.

35 Cūm dedit causam finalem, propter quam virtus generatiua existit in viuo vñr, & est assimilatio corruptibilis cum sempiterno, fm q̄p habet na turam assimilandī, & q̄p oīa entia faciūt actiones erga istum finem, nra uit fm quot modos dicitur iste finis, & d. Et propter quid dicitur duobus modis: quorum vñus est illud, quod est iste finis: & aliis illud, in quo est iste finis. verbi gratia in hoc sermone, q̄p omnia entia agunt propter permanentiam sempiternam: & proprieatā in quibusdam inuenitur pér-

B manētia sempiterna, aut dispositio permanētē sempiternē. Et cūm decla rauit hoc, incēpit declarare modum, in quo generabilia, & corruptibilia possunt cōicāre cuī in eternis, & cām propter quam diminuta sunt a per manētia sempiterna, & d. Quia igitur impossibile est, &c.i. & intendit p̄ sempiternū dininū corporū cœlestē. cœlestia enim illa permanent fm̄ individuum. Et hoc, quodd. & hoc magis, & hoc minus, intendit gene ratiuū, & non generatiuum. vtrunq; enim permanet secundum speciē, sed generatiuum habet semper hoc, & non generatiuum in maiori parte temporis, & in pluribus subiectis.

Est autem anima viuentis corporis causa & principiū: hæc au tem multipliciter dicuntur, attamen anima fm̄ determinatos tres modos causa dicitur: etenim vnde mot⁹ causa est: & cuius causa: & sicut substantia animatorum corporum anima causa.

C *o p h.* Est autem anima viuentis corporis causa & principium: hæc autem multifariam dicuntur. Anima item tribus illis expositis modis causa dicitur: etenim unde motus, & cuius causa, & ut substantia animato rum corporum anima causa est. Constat igitur eam esse causam ut sub stantiam: causa enim omnibus cur sint, substantia est.

Anima igitur est corporis viui causa & principium tribus mo dis determinatis. est enim illud, ex quo est motus, & illud pro pter quod fuit corpus. Et anima etiam est causa, secundum quod est substantia, quæ est causa esse omnium.

36 Cūm apparuit ex definitione vniuersali aīc quod anima est causa cor poris fm̄ formā, & apparuit hic q̄ virtus generatiua est causa agēs anima tum, incēpit declarare q̄ aīa non est solum causa fm̄ formā, sed causa fm̄ tres modos, fm̄ quos dicitur caūla. & hoc est tribus modis. & hoc est nec essentiū p̄fere, antequā loquatur de vnaquaq; partium aīc: licet iā sit

Finis du plex cuius & cui idē
2. Phy. -4.
& hic in tra. 37.

De Anima

C. & pti-declaratum vñr quod oīs forma naturals'taliis est. Et d. Anima igit' est cor D
cipiu: mul- poris viui causa, & principium. &, quia hęc duo dicuntur multipl'r, silt &
tip't dār. Idē. i. Ph. anima est causa fm tres modos determinatos, s. causa mouens, finalis, &
cō.i. & s. formalis : quæ determinatæ sunt in sermonibus vniuersalibus physi-
Me. t. c. i. cis. D.d.est enim illud, ex quo fit motus, s. causa agens motum. Et pos-
& 12. Met. sumus intelligere ex hoc motum in loco, & generationem, & motum in
23. t.c. 28. augmento & diminutione. anima est enim causa aḡs istos tres motus in
& 29. animato. D.d.& illud, pp quod fuit corpus, s. causa finalis. corpus enī non
fuit nisi propter animam : cūm declaratum est q̄ aīa ita est de corpore,
sicut forma de materia : & declaratū est in sermonibus vñib' q̄ materia
In. 2. Phy. est pp formam tñi, & q̄ non est aliquid cōsequens materiā, aut aliquid,
a. 7 4. vñfq; in finem. quod sit de necessitate materiæ: sicut existimabāt Antiqui, nō concedētes
causam formalē esse, neq; finalem. Et anima ēt causa, idest & anima ēt est
causa corporis fm substantiā, & formam, quæ est causa esse omnium.

Esse ēesse
et ut forz.

Idēs. c. 7.
8. Me. 7.

Quod quidem igitur sit sicut substantia manifestum est, causa E
enim ipsius esse omnibus substantia est: viuere aut̄ viuentibus est
esse: causa aut̄ & principium horū anima. Amplius aut̄ eius quod
potentia, ratio actus est. Manifestum aut̄ est & q̄ cuius gratia aīa
causa. sicut enim intellectus gratia huius facit, eodem modo & na-
tura: & hoc est ipsius finis: huiusmodi aut̄ in animalibus anima, et
fm naturam: oīa enim physica corpora animæ instrumenta sunt,
sicut animalium, sic & plantarū, tanquā gratia animæ existentia.
dupliciter aut̄ dicit q̄ cuius gratia est: & q̄ cuius, & q̄ quo. At ve-
ro & vnde principium qui fm locum motus anima est, non oīb'
aut̄ viuentibus inest potentia hęc. Est aut̄ & alteratio & augmen-
tum fm animā: sensus enim quædam alteratio esse videt: nihil aut̄
sentit quod non habet animā. Similiter aut̄ de aumento & decre-
mento se habet: nihil enim decrementū patitur, neq; augmētatur
physice, nisi alatur: alitur aut̄ nihil quod non cōmunicet vita.

SOPH. Viuere autem uiuentibus esse est: quorum causa & principium est
anima. Præterea eius quod est potentia ratio est actus. Constat itē, ut
id cuius gratia, animam causam esse. ut enim intellectus gratia aliqui-
us facit, sic etiam natura, & hoc est ei finis: eiusmodi autem est in ani-
malibus anima, & secundum naturam. cuncta enim naturalia corpo-
ra animæ sunt instrumenta, ut animalium sic etiā plantarum: ut pote-
quæ gratia animæ sint. Bisariam autē dicitur id cuius gratia aliquid
est, scilicet cuius & cui. Quinetiam unde primum est motus loci anima
est: uerum hęc potentia non omnibus inest uiuentibus. Præterea uero et
alteratio et auētio ab aīa est: uidetur enim sensus alteratio esse quæda-
nihil

A nihil autem sentit quod non habeat animam. similiter etiam de auctio-
ne & diminutione res habet: nihil enim diminuitur, neque naturali-
ter augetur, nisi alatur, nihil autem alitur: quin sit uita particeps.

Et esse viui est viuere. & anima est causa, & principium istius.
Et etiam endelechia est intentio eius, quod est in potentia ens. Et
manifestum est quod anima est causa etiam propter quid. quo-
niam, quemadmodum intellectus nihil agit, nisi propter aliquid,
ita natura. & hoc est finis eius. & similiter anima in animalibus,
& in omnibus, omnia enim naturalia sunt instrumenta animae, si-
c ut in animalibus, & plantis: ita quod etiam illa est causa animati.
Et propter quid dicitur duobus modis, quorum unus est illud, p-
pter quod: & alius cuius est hoc. Et anima est etiam illud, ex quo
B primo fit motus in loco. sed ista virtus non inuenitur in omnibus
viuis. Et alteratio etiam, & augmentum fiunt per animam, sensus
enim existimatur esse alteratio aliqua, & nihil sentit nisi habeat a-
nimam. Et similiter est de augmento, & diminutione. nihil enim au-
getur, & diminuitur naturaliter, nisi nutriatur: & nihil nutritur,
nisi habeat partem in vita.

37 Cum posuit qd anima est causa corporis tribus modis, de quibus modis
dicitur hoc nomine causa, incepit declarare modos istos esse in ea, & in pri-
mo qd est cā corporis secundum formam. Et d. Et esse viui, &c. i. & signū,
qd anima est forma corporis, est qd hocens viuum nō haber esse, sīm qd est
viuum, nisi per illud, per quod viuit, i. qd est cā istius actionis, sī vita: & ma-
nifestum est qd cā istius actionis est aīa: ergo hoc, quod est viuum, sīm qd
est viuum, est per aīam. & illud, per quod est ens, & est hoc, est sua forma:
ergo anima est forma animati: cum non est hoc, & ens nisi per animam.

C D. d. secundam rōnem super hoc, & d. Et ēt endelechia est intentio eius,
quod est in potentia ens. i. & etiam anima est, sīm qd iam declaratum est, p
fectio: perfectio autem est forma, & intentio eius, quod est in potentia ens:
ergo aīa est forma. Et, cū declarauit eam esse cām sīm formam, declara-
uit etiam eam esse cām sīm finem, & d. Et manifestum est qd aīa est cā, &c.
i. manifestū est per se qd aīa est cā corporis animati, sīm illud, ppter quod
fuit corpus animatum. Quemadmodum enim* multa artificialia non a-
gunt nisi propter aliquid, sic etiam est de natura, sī. qd non agit nisi ppter
aliquid. & hoc est finis naturae, sī. qd non agit nisi propter aliquid, sicut ars
non agit nisi propter aliquid. D. declarauit quod illud, ppter quod natura
agit, videtur esse anima in animalibus, & non solum in animalibus, sed oī
bus rebus naturalibus, & d. & similiter anima in animalibus, & in omni-
bus. i. & quemadmodum forma est finis artis in artificialibus, ita anima ē
finis naturae in animabus, & in omnibus naturalibus. D. declarauit mo-
dum, ex quo apparet quod anima est finis omnium naturalium, & dicit,
omnia

Forma est
id, p quod
aliquid ē
ens. Idēsu
pra. 7. 8.
& 36. & 8
Mc. cō. 7.
a.l. intel-
lecta.

De Anima

Oia nālia omnia enim naturalia sunt instrumenta animæ, &c. i. & diximus quod anima propter finis istra est finis omnium naturalium, quia omnia naturalia videntur instrumenta esse indifferenter in omnibus animatis, &c. sicut videtur in animalibus, ita videtur in plantis. D. d. ita quod etiam illa est causa animati, &c. i. & hoc, quod diximus de ea, non latet, immo est manifestum per se: adeo quod apparet ex hoc quod anima etiā est causa animati. Illud enim propter quid inuenitur aliquid, dicitur duobus modis. Quorum unus est illud, propter quod inuenitur aliquid: & ista proportionatio animæ ad corpus. Et aliud est illud, cuius est hoc, propter quod inuenitur aliquid: & ista est proportio animæ ad animatum. dicitur enim quod anima, & corpus utrumque non sunt nisi propter animatum. Et, cum declarauit eam esse causam formam, & formam finem, declarauit etiam eam esse causam mouentem finem oेis modos motuum, existentes in animato, siue veros, siue existimatos esse motus, &c. Et anima etiam est illud, ex quo primo fit motus in loco. sed ista virtus non est in oibus viuis, i. in omnibus animalibus. Deinde d. Et alteratio etiam, & augmentum, &c. i. & alteratio attributa sensibus, sicut quidam reputant, si concesserimus eam esse motum, erit per animam: & si augmen-tum, & diminutionem. nihil nam dicitur habere hunc motum, scilicet sensum, nisi habeat animam. D. d. Et si sit est de augmento, & diminutione, id est quemadmodum apparet quod non sentit nisi habens animam, sic apparet quod non augmentatur, neque diminuitur nisi illud, quod habet coniunctionem cum animalibus in aliqua parte animæ. Nihil enim diminuit naturaliter aut augmentatur naturaliter, nisi habeat uitatem nutriendi. & nihil nutritur, nisi habeat communicationem in vita attributa animalibus. & ideo hoc nomen mortuum non dicitur de animali, uisus cum caruerit communicatione, quam habet cum plantis.

Mortuū
nō dī de
aīali, nīsi
cū caruer-
tē cōica-
tione quod ha-
bet cū plā-
tis. Id ē. i. d
aīa cōvlt.
& hic s. ;
& 16. & 14.

Empedocles autem non bene dixit hoc, addens augmentum ac cidere plantis, deorsum quidem radicem mittentibus, propter id quod terra sic fertur secundum naturam: sursum autem propter ignem similiter. Neque enim sursum & deorsum bene accipit. non enim idem omnibus sursum & deorsum & cōmuni. sed sicut caput animalium, sic radices plantarum sunt: si congruit instrumenta dicere altera & eadem, operibus.

S O P H. Emepedocles autem non recte dixit hoc addens auctionem fieri in plantis, deorsum quidem radices agentibus, propterea quod terra sic feratur natura, sursum que itidem propter ignem: neque enim has differētiās uidelicet sursum & deorsum, recte usurpat: non enim idem est sursum & deorsum omnibus, atque rerum uniuersitati: sed quam caput animalium eā obtinent rationem radices plantarum: siquidem instrumenta diuersa & eadem ex eorum officiis dicere conuenit.

Empedocles autem non recte dixit in hoc, & vere, cum dixit quod augmen-

A augmentum accidit in plantis, in hoc autem, quod ramificatur, radices inferius, fit per motum ipsius terrae naturaliter ad istam partem: & hoc posuit causam. in hoc vero, quod ramificatur superiorius, fit, quia ignis mouet similiter ad superiorius: & hoc posuit causam. Hoc etiam, quo visus fuit in suo sermone de superiori, & inferiori, non recte fuit dictum. superiorius enim & inferiorius non sunt idem omnibus rebus, & in omni, sed, quemadmodum caput est animalibus, ita radices plantis: cum per actiones debemus dicere in instrumentis eorum, quae sunt conuenientia, aut diuersa.

B 38 Cū declarauit q̄ motus augmenti non est ex principio, quod est elatum, incepit declarare q̄ Empedocles errauit, cū opinabatur q̄ hoc principium est ex elementis, & q̄ augmentum in plantis ad inferius est per partem grauem, & terram, & aquam: & superius propter leuem, aerem, & ignem. Et d. Empedocles autem, &c. i. Empedocles autem non bene existimabat, cū opinabatur q̄ hoc principium non est alia: & q̄ hoc, quod addidit de augmento in plantis, est per naturam elementorum. illud igitur, quod augetur inferius, est per naturam terrae: & hoc posuit causam eius. i. & posuit eam motus istius ad inferius naturam grauem: & eam in augmento ramorum ad superius naturam leuem, signeam. D. incepit narrare quid contingit huic sermoni de errore, & d. Hoc etiam, quo visus fuit in sermone suo de superiori, &c. i. & iste sermo, quem induxit in dando eam istius motus contrarij, qui inuenitur in augmentabili, non est verus. Hoc n. quod existimabatur q̄ superius in plantis est superius in mundo, & inferiorius in inferius, non est verum: quia neque in parte conuenient, neque in natura, neque in potentia. In parte autem: quia licet hoc concedamus in plantis, tamen in pluribus animalibus non possumus illud concedere. superius enim in eis non respicit superius in mundo. & veritas

C non concedit hoc natura. n. in inferioris in plantis alia est à natura inferioris in mundo, sed contingit congregatio eorum in parte eadem casu: & ipsa eadem est natura superioris in animalibus. Et signum eius est, q̄ caput in animalibus est simile radicibus in plantis: cū actio eorum sit eadem. & per actiones debemus respicere conuenientiam, & diuersitatem in partibus augmentabilibus. Et d. superius enim, &c. i. & primus error Empedoclis est, q̄ superius, & inferiorius non sunt eadem pars in omnibus rebus, & in omni, scilicet et in mundo, quoniam, licet hoc concedamus in plantis, quid possumus dice-

sedm a- re in pluribus animalibus: superius enim in animalibus non respicit superius rationes ē mundi. D. d. sed quemadmodum caput, &c. id est sed non concedamus q̄ incedit q̄ inferiorius in plantis sit inferiorius in mundo in naturam, & potentiam: neque tales aia- superius in eis superius in mundo, licet sint in eadem parte. Natura enim animalium & plantarum in animalibus est natura radicis in plantis, cum habeant easdem actiones, & secundum actiones est dicendum quod partes animalium, & plantarum & instrumenta eorum sunt conuenientia, aut diuersa in natura. Et, cum natura radicis in plantis est natura capitidis in animalibus, tunc superius in plautis est in rei veritate inferiorius in mundo. Et, si nos coceilissimus q̄ eslet inferiorius

Per actiones debemus recipere conuenientiam, & diuersitatem in partibus augmentabilibus. Vide p. illo 7. Me. 9. & 5. Me. 11. & 9. Me. co. 7. & hoc 22.

De Anima

inferius, tunc hoc, quod accedit plantis, scilicet inferius in eo est inferius mundi, non accedit nisi casualiter, non quia habent eandem naturam: ita quod ad inferius in plantis mouetur pars grauis, & ad superiorius leuis. quoniam: si ita esset, tunc neque superiorius, neque inferiorius haberet animal: neque natura superioris, & inferioris in plantis, & animalibus esset eadem. Et dicitur potestia capititis in animalibus est potentia radicis in plantis. quia hoc est principium eius, per quod animal est animal. scilicet sensus. hoc autem est principium eius, per quod plantae sunt plantae. scilicet cibi qui per radices attrahuntur. & ideo si caput ex animali, & radix ex plantis absconditum, depereunt.

Hic d.
caput
principij
tentaci
oppo.
lib. de
su &
to. V
eduz. Z

Adhuc autem quid est continens in contraria quae feruntur ignem & terram? distraherent enim nisi aliquid sit prohibens, si uero erit, hoc est anima, & causa alimenti & augmenti.

30 PH. Ad hanc quid est quod continet dum ad contrarias partes feruntur ignem & terram? distraherent enim nisi aliquid fuerit quod sit prohibitorum: quod si erit, id ipsum est anima, & causa cur res augeantur & alantur.

Et postea quid est illud, quod retinet ignem, & terram, cum moueat ad partes contrarias, sunt enim veloces ad separationem, nisi aliquid prohibeat. Et, si illic fuerit aliquid prohibens, illud prohibens debet esse causa, vel anima, & causa in augmentatione, & nutrimento.

39 Et si concederimus quod natura superioris, & inferioris in plantis est natura superioris, & inferioris in mundo, & quod pars signea mouetur in plantis ad superiorius, & terrestris ad inferius: & nos videmus quod eadem pars mouetur ad superiorius, & ad inferius insimul: videmus enim quod quilibet pars potentiae sensibilis, & quodlibet membrum mouetur ad utramque partem insimul: si igitur posuerimus quod illa pars sit unica, scilicet mouet ad utramque partem: tunc principium, per quod mouetur istis duobus motibus insimul, est unicum principium. Istud igitur principium habet potentiam ut moueat ad utramque partem insimul: quod non est in elementis: quoniam una pars eorum non habet nisi unicum motum, sive fuerit simplex, sive

Motus composita. Quoniam, si fuerit composita ex eis, mouebitur secundum dominans. Et, si partes, quae mouentur in illa eadem parte in sensu, aut natura, ad superiorius, sint aliæ à partibus, quae mouentur in illa parte ad inferius, tunc illæ partes necessario sunt distinctæ ab inuicem, aut quia sunt similes, aut quia illud, quod dominatur in eis, quae mouentur ad inferius de corporibus simplicibus, est aliud ab illo, quod dominatur in eis, quod mouentur ad superiorius. Et, si ita sit, quid est illud, quod retinet ignem, & terram, aut partem igneam, & terrestrem? cum non possumus dicere quod hæc duo sint admixta. quin, si essent admixta, mouerentur ad eandem partem, scilicet dominantis. Et, si ita esset, cito separarentur, nisi aliquid prohiberet.

Aret. sed contingit eis necessario dicere illic esse prohibens, cū videantur nō separari, sed permanere insimul, dum vivit planta. & hoc est necessarium eis. &c, cūm concescerint illic esse prohibens, cuius potentia non est potentia elementorum, dicemus ei s q illud prohibens est anima. fm hoc igitur est sermo eius in hoc intelligendus, licet sit ualde breuis.

Videtur autem quibusdam ignis natura simpliciter causa alimenti & augmenti esse. & namq; ipsum videtur solum corporum & elementorum quod alitur & augmentatur. vnde & in plantis & in animalibus putabit vtiq; quis esse hoc quod operatur.

H. Sunt autem qui censeant ignis naturam simpliciter causam esse nutritionis & auctiōnis, is namq; solus omnium corporum uel elementorum uidetur ali & augeri: quamobrem & in plantis & in animalibus putauerit aliquis eum esse id quod operatur.

B. Et quidam existimant q natura ignis est simpliciter causa nutrimenti, & augmenti. ignis enim inter corpora, aut inter elementa nutritur & augetur. & ideo existimatur q ipse facit hoc in plantis etiam, & in animalibus.

40 Cūm destruxit sermonem fingenitum q augmentum est per principium elementare, s. graue, aut leue, incēpit etiam destruere sermonē fingenitum q principium nutrimenti, & augmenti nutritibilis est ignis, aut pars ignis, aut aliquod igneum, & d. Et quidam &c. i. & quidam existimat q natura ignis, in eo q est ignis, non s q est aliquis ignis. & hoc intendebat, cū. d. simpliciter est causa nutrimenti, & augmenti. Et opinati sunt hoc, quia viderunt ignem alterare omnia in sua substantia, adeo q augmentatur per illud. &, quia nutritibile apud eos nutritur alterando omnia in suam substantiam, ideo existimauerunt per duas affirmatiuas in secunda figura q ignis facit hoc simpliciter.

C. Hoc autem concausa quidem quodāmodo est: non tamen simpliciter causa: sed magis anima. ignis enim augmentum in infinitum est, quo usq; fuerit combustibile: natura autem constantium omnium terminus est, & ratio magnitudinis & augmenti. hoc autem est anima, sed non ignis: & rationis magis quam materiæ.

H. Verum is concusa quodāmodo est, non tamen simpliciter causa, sed anima potius: ignis enim auctio in infinitum procedit, quandus sub est res cremabilis: at omnium natura constantium terminus statutus est, & ratio magnitudinis & auctiōnis: hęc autem anima sunt, & non ignis: & rationis potius quam materiæ.

Dicamus igitur nos q ignis non est coniunctus causæ nisi aliquo modo, & non est causa simpliciter, sed anima est dignior ut

De Anima

Sic causa augmentum enim ignis est in infinitum, dum combustibile est. ea autem, quæ constituantur per naturam, omnia habent finem, & terminum in quantitate, & augmento. & ista sunt animæ non ignis, & sunt digniora intentioni, quam materiæ.

41 Cūm narrauit hanc opinionem, incepit primo narrare partem verā, quæ est in ea, & partem falsam, & dicit. Dicamus igitur nos quod ignis non est causa nutrimenti, & augmenti in animalibus simpliciter, sed attribuitur causæ quasi instrumentum suorum instrumentorum: immo anima est illa, ad quam attribuitur simpliciter hæc actio: & concessit quod ignis est coniunctus causæ secundum quod aliquid attribuitur alicui, cuius actio non perficitur, nisi per illud. quia nutritile non videtur alterare cibum, nisi per partem igneam existentem in eo. hoc enim elementum in ter alia, aut est alterans alia: aut magis dominatur in eo alterare quam in

Ignis dñs in aliis elementis. & ideo fuit necesse ut ignis esset dominans in corpori-
tut in cor-
porib⁹ nu-
tribilis-
tribilib⁹
Sed oppo-
z. de Ge. &
corruptio-
ne. t. com.
49. vbi dr
q. terra. vi
de cōta.
Zim.

E

Et, cūm declarauit quod, si ista actio fuerit attributa ei, non erit attributa, nisi secundum quod est coniunctus causæ, non quod ipse sit causa, declarauit modum, ex quo non oportet attribuere istam a-
ctionem igni simpliciter, & quod digniss est attribuere eam simpliciter

aliam virtute sibi coniuncta, scilicet, ut primum mouens sit potentia ignis, secundum quod est ignis, non alia virtus coniuncta igni, inuenietur infinitus, & non cessabit in aliquo termino, dum combustibile inuenierit: motus autem alterandi, & augmentandi, qui inuenitur in hac natura augmentabili, semper inuenitur finitus, & terminatus in quantitate: unde manifestum est in secunda figura, quod iste motus non est ignis simpl. & cūm F

non est ignis, necessarij est alterius principij, & illud vocamus animam nutritivam. Et intendit per terminum, & mensuram ultima naturalia, quæ inueniuntur, in quantitatibus corporum augmentabilium. Deinde vide cām dicit, & sunt digniora intentioni, quam materiæ. i. & ista actio, quæ inueniatur in hoc motu, s. qui incepit à principio terminato, & peruenit ad finem terminatum, digniss est ut attribuatur ei, q. est in ista actione quasi forma, scilicet anima, quā illi, quod est quasi materia & instrumentum, s. li. 17. & 3. ph. 59. 3. phy. 59. 60. & 3. cc. 72. & j. c. 72. & j. c. ignis. Et d. hoc, quia apparet quod actio augmenti est composita ex a-
ctio ex parte ignis, & ex aliqua intentione in igne. alterate enim, quod est in eo, ubi dr debet attribui igni. & quia est terminatum, debet attribui virtuti coniuncta cum igne: quemadmodum mollificare ferrum per ignem ad facien-
dum aliquod instrumentum, secundū q. est mollificare, attribuitur igni & secundum q. illa mollificatio habet terminum notum in unoquoquo instrumento, attribuitur virtuti artis.

A. De virtutis vegetatiæ obiecto, Alimento scilicet. Cap. 2.

Q Voniam autem est eadem potentia vegetativa & generativa, de alimento necessarium est determinare primum, separatur enim ab aliis potentias opere hoc.

P.H. Cum autem eadem sit animæ potentia nutritiva & generativa, primum de nutrimento differere necesse est, hoc enim officio ab aliis distinguuntur potentias.

Et quia potentia nutriendi, & generandi sunt eadem, oportet prius necessario determinare quid est nutrimentum, & distingue re ab alijs virtutibus.

42 Cūm narrauit q[uod] vult loqui primo de virtute nutritiva, cūm sit magis vniuersalis: & principium eorum, quæ apparent in eo, vel principium eorum, de quibus consideratur ex hac virtute, est q[uod] anima, & suæ actiones sunt augmentare, & nutrire, & generare: incepit in modo determinare quod B est illud, de quo oportet considerare, primo in hac virtute, postquam cognoscitur esse anima, &c. d. Et quia potentia nutriendi, & generandi, &c. i. & quia subiectum potentiae nutritive, & augmentabilis, & generativa id est, s. nutrimentum^{*} & iam diximus primo q[uod] via ad cognitionem substantiarum istarum virtutum, non est nisi per cognitionem passiuorum earum primo: vnde necesse est primo incipere, & determinare cibū quid fit, & nutritore quid sit. Et, cū narrauit hoc, incepit demonstrare quid ē cib^o.

Subiectum potentiae nutritive, & augmentabilis id est. vide. i. d. § e- nera; 39. &

41. * Supradict. cō. 33.

Videtur autem esse alimentum contrarium contrariom omni autem omni: sed quæcumq[ue] contrariorum, non solum generationem habent ex inuicem, sed & augmentum, fiunt enim multa ex inuicem, sed non omnia augentur, vt sanum ex laborante. Videtur autem neq[ue] illa eodem modo ad inuicem esse alimentum:

C. sed aqua quidem igni alimentum est, ignis autem non alit aquā.

In simplicibus quidem igitur corporibus hoc esse videtur maxime, aliud quidem alimentum, aliud uero quod alitur.

P.H. Videtur igitur nutrimentum esse contrarium contrario: non tamen quodvis cuius: sed quæcumq[ue] contrariorum non solum ex se mutuo generantur, uerum etiam augmentantur: fiunt enim multa ex se mutuo, sed non oīa^{*} augēntur. ut sanū ex egrotatē. quin in ne illa quidem eodem modo uidetur sibi mutuo esse alimentum, sed aqua quidem ignis est alimentū: ignis autem non alit aquam. Ac in simplicibus quidem corporibus hoc esse uidetur maxime, unum alimentum, alterum quod alitur.

Dicamus igitur q[uod] existimatur quòd nutrimentum est contrarium contrario: & non omne contrarium omni contrario, sed contraria, quæ non tantum fiunt ab inuicem, sed etiam augmentantur, plura

De Anima

ra enim fiunt ab inuicem, sed non omnia augmentur: verbi gratia **sa** **D**num ab infirmitate. Videmus etiam quod non eodem modo sunt nutrimentum ad inuicem: sed aqua est nutrimentum ignis, ignis autem non est nutrimentum aquae. In corporibus autem simplicibus haec duo proprie existimantur, quod alterum est nutrimentum, & alterum nutritibile.

43 Dicit quod existimatum est quod nutrimentum est illud, quod est contrarium nutritibili, sicut quidam existimati sunt. sed ista existimatio non est in oppositio contrario, sed in eis contrariis, quae non tantum fiunt ab inuicem, sed etiam augmentantur. plura enim contraria, quae generantur ab inuicem, non augmentantur ab inuicem: sanum enim fit ab infirmitate, sed non nutritur ex eo.

Ethoc intendebat, cum dicit non omne contrarium omni contrariu, &c. & sermo eius est intellectus per se. & innuit per hoc contraria, quae sunt in substantia. ista enim existimantur augmentari ab inuicem, & nutriti ab inuicem. Et, cum declarauit quod ista existimatio non inuenitur nisi in contrariis, quae sunt in substantia, & sunt ea, quae possibile est ut nutriti repentur ab inuicem, declarauit etiam quod hoc non aequaliter inuenitur in vitro, contrario, contraria enim non videntur nutriti esse ab inuicem aequaliter. Et dicit. Videmus etiam quod non eodem modo sunt nutrimentum, &c. id est & ista existimatio non inuenitur in vitro, contrariorum, quae sunt in substantia aequaliter, sive utrumque eorum nutriti suum compar aequaliter. aqua enim & vis corpora humida videntur esse nutrimentum ignis, ignis autem non esse nutritum alicui. Et, cum narrauit quod ista existimatio debilis est, si accepta fuerit absolute, narrauit quod ista existimatio tantum inuenitur in elementis, &c. dicit. In corporibus autem simplicibus, &c. i. existimare autem quod nutritio est contrarium nutritibili, non inuenitur propter nisi in duobus his corporibus simplicibus: quorum alterum est ignis & alterum humidum, ut aqua, & aer.

Dubitatem autem habet, dicunt enim hi quidem simile ali simili, sicut & augeri. aliis autem sicut diximus econtrario, videtur ali contrarium contrario: tanquam impensabile sit simile a simili. alimentum autem mutari & decoqui: mutatio autem omnibus in contrarium aut in medium.

SOPH. Sed questio existit: sunt enim qui dicant simile ali simili, quemadmodum etiam augeri: contra alios, ut diximus, contrarium uidetur contrario: utpote cum simile pati non possit, alimentum vero mutetur a concoquatur: mutatio vero omnibus in oppositum fiat, aut in medium.

Sed in hoc est locus dubitationis. Quidam enim dicunt quod simile nutritur per simile, & similiter etiam augmentatur. Et quidam econuerso, scilicet quod contrarium nutritur per suum contrarium

Arium: simile enim non patitur à suo simili. & nutrimentum transmutatur, & digeritur: & trāsmutatio in quolibet est ad dispositio nem oppositam, aut ad medium.

44 Sed ista existimatio, licet inueniatur in elementis per sensum, & inductionem, tamē i ipsa questione est locus dubitationis ex propositiōibus famosis, est enim sermo quidā qui dat φ nutritiū est sile, & aliis, qui dat nutritum esse contrarium. D.d.rōnem super vtrunq; sermonem, & d. Quidam enim dicunt, &c. i. quidam enim Antiquorum opinabantur φ nutritum debet esse simile, quia sile nutrit suum simile, & augmētāt ipsum. contrarium. n. transmutat suū contrariū: sed non nutrit ipsum neq; augmentat. Et, cū dixit hanc rōnem, dixit etiam rōnem, φ nutritum est contrarium, & d. Et quidam econuerso. i. & dixerunt hoc. s. φ contrarium nutritur à suo contrario, nō à suo simili, quia opinati sunt φ nutritum partit à nutribili, & sile non patitur à suo simili: ergo nutritum non est sile. & cū viderunt etiam q; nutritum transmutatur in nutritibile, & patitur: & omnis transmutatio est à contrario ad contrarium, aut ad illud, quod est medium inter contraria: concluserunt ex hoc quod nutritum est contrarium.

1. de Gene.
3. & 1. ex.
21.

Idē 5. ph.
9. 9. & 1.
& 10. Me.
23. eu. ph.
2. 40. ad.
50.

C Adhuc autem patitur aliquid alimētū ab eo quod alitur, sed non hoc ab alimēto: sicut neq; instructor à materia, sed ab illo hæc instructor autem mutatur solum in actum ex ocio. vtrum autem sit alimentum quod vltimo aduenit. aut quod primō, habet differentiam: si autem vtrumq; sed hoc quidem non coctū, illud autem coctū, vtrobīq; vtiq; continget alimentum dicere: inquantū enim non coctū, contrarium contrario alitur: inquantū autē coctū, simile simili. Quare manifestum quod dicunt quodam modo vtriq; & recte & non recte.

D H. Præterea alimentum patitur aliquid ab eo quod alitur: sed non hoc ab alimento: quem admodum neq; faber à materia, sed ea ab illo: faber autem, ex ocio duntaxat ad negocium mutatur. utrum autem sit alimētū id quod ultimo adhibetur, an id quod primo, differētia est: quod si utrumq; sed alterum crudum, alterum concoctum, utroq; modo possumus alimentum dicere: nam quatenus crudum est, contrarium contrario alitur: quatenus concoctum, simile simili: itaq; constat utroq; quodammodo & recte & non recte dicere.

Et etiam nutrimentum patitur quoquo modo à nutribili, sed non econuerso. sicut Carpenterius non à materia, sed materia ab illo. Carpenterius autem transmutatur tantum ad actionem ex ocio. Inter hoc igitur, φ nutritum sit illud, quod copulatur in postremo, & hoc scilicet vt sit illud, quod prius copulatur, est dis-

De Anim. cū cō. Auer. K ferentia

De Anima

serentia. Si igitur nutrimentum est vtrūq; sed hoc est illud¹, quod D
digeritur, illud autem quod digestum est: possibile est dicere, q
nutrimentum est vtrunq;. secundum enim q est non digestum, cō
trarium nutritur à contrario: secundum vero q digestum, simile
à simili. Quod autem vtraq; istarum duarum sectarum vere, &
non vere dicit aliquo modo, manifestum est.

45 D. Et ést nutrimentum patitur quoquo modo, &c. i. potest intelligi q
Prim⁹ mo
dus intro-
ducendi
textum. iste sermo est quasi ratiocinatio iuvans dicentem q nutrimentum est cō
trarium, & remouens obiectiones contradictentes huic sermoni. Potest
enim alius dicere q, si nutrimentum esset contrarium nutritibili, oport-
eret vt vtrunq; transmutaretur à suo cōpari, & pateretur ab eo. & quasi
dicit r̄ndendo q nutrimentū est quod patit à nutritibili, nō nutritibile à nu-
trimento. Non. n. est necesse vt ab oī patiente patiat agens eo modo, quo
oī patient-
te patiat a
gēs eo mō
quopatiēs
patitur ab
eo. Idem 2.
Cf. 42.
Secundus
modus. patiens patitur ab eo. lignū. n. patitur à Carpenterio, sed Carpenterius nō
patitur à ligno: nisi alius vocet illam transmutationem quæ est ex ocio
ad operationem, passionē. Et forte preponet iste sermo ad illud, quod col-
lōcatur de vero in vtroq; istorū duorum sermonū oppositorū. Qm̄, cùm
hoc fuerit scitū de nutrimēto & nutritibili. s. q nutrimentū est illud, quod
transmutat in formā nutritibilis, non nutritibile in formā nutrienti, neq;
vtrūq; à suo compari æqualiter. Et q ita est de nutrimento & nutritibili, si

Nutrimē-
tū dī duo
b⁹ modis.
Idē. i. de
Ge. 39. cut de Carpenterio ad lignū, non sicut cōtraria, quorū eadem materia, de
clarabit statim, cū nutrimentū dī duobus modis. Dī. n. de illo, quod ad-
huc nō digerit, neq; transmutat in naturā nutritibilis: & dī ét dē illo, quod
digestum est, & transmutatur in naturā nutritibilis, q cibum est ē similem
vere dī de digesto, & contrarium de indigesto. Et ideo dicit post. Inter
hoc igitur q nutrimentū, &c. i. & cū nutriens est illud, quod alterat nutri-
mentum in substātiā suā, manifestū est q magna dīa est inter hoc, quod
fit nutrimentum, & inter hoc, quod copulatū est cum nutritibili apud com-
plementum digestionis, & inter illud, quod innatum est vt copuletur cū
nutritibili, sed nondū copulatur. D. d. Si igitur nutrimētū est vtrūq;, &c.
i. si igitur hoc nomen nutrimentū dī de vtroq;: sed alterū eorū est nutri-
mentū in potentia, cū innatū est digeri, sed tñ adhuc non digerit: alterū
aut̄ est nutrimentum in actu, & illud est, quod iā digerit: vere possumus
dicere vtrunq; de cibo, s. simile, & dissimile sine aliqua cōtradictione. Hi
enim duo sermones non esent cōtrarij, nisi hoc nomen nutrimentū di-
ceretur eodē modo. Nutrimentum. n. nō digestū est nutrimentū in pot-
entia, quod vere potest dici contrariū: nutriens. n. nō agit in ipsum, nisi fm
q est cōtrarium. nutrimentū aut̄ digestū pōt dici simile: nō. n. est pars nu-
tribilis, nisi fm q est simile. D. d. Quod aut̄ vtraq; istarum duarū secta-
rū, &c. i. manifestū est igit ex hoc sermone, q in sermone vtriusq; ista-
rum duarum sectarū est aliqua pars vera, & aliqua falsa.

Quoniam

A Quoniam autem nihil alitur non participans uita, animatum
vtiq̄ est corpus quod alitur, in quantum animatum: quare & ali-
mentum ad animatum est, & non secundum accidens.

D.P.H. sed quia nihil alitur, nisi sit uite particeps, id quod alitur anima-
tum corpus fuerit quatenus animatum. quare & alimentum ad ani-
matum est & non per accidens.

Et, quia nihil nutritur, nisi habeat partem in vita, ideo corpus
animatum est nutribile fm q̄ animatum, nutrimentum enim at-
tribuitur animato non accidentaliter.

46 Et, quia nihil videtur nutriti, nisi cōcēt in aliqua intentione, de qui-
bus dī hoc nomen vita, vt declaratum est, ideo corpus animatū est nutri-
bile, fm q̄ est corpus animatum. nutrimentum. n. nō attribuit̄ aīāo, nisi
fm q̄ habet aīāo. nō fm q̄ est corpus. Ista igitur actio attribuit̄ aīāo else^{a.l. partis}
trialiter, non accidentaliter : & * pars substantia aīāo cui attribuitur ista aīāo supa.
actio, non est nisi virtus, quae innata est habere istam actionem, cūm igitur

B cognoverimus hanc actionem proprie, tunc cognoscemus substantiam
istius virtutis proprie.

Est autem alterum alimento & augmentatiuo esse. secundum
enim quōd quantum aliquod animatum est, augmentatum. fm
vero q̄ hoc aliquid & substantia, alimentum est, saluat enim sub-
stantiam, & vscq̄ ad hoc est, quo usq̄ alatur. Et generationis autem
factuum non eius quod alitur, sed quale id quod alitur. iam. n. est
ipsa substantia. generat autem nihil ipsum se ipsum, sed saluat.

D.P.H. Est autem aliud alimento & auctifico esse: nam quatenus quātum
quoddam est, auctificum est: quatenus uero hoc aliquid & substantia,
alimentum: conseruat enim substantiam, & tandem est, quādiu alitur:
effectuumq; generationis est, non eius quod alitur, sed cuiusmodi est id
C quod alitur: iam enim est ipsa substantia, & nihil generat se ipsum,
sed conseruat.

Et esse nutrimentum est aliud ab esse augmentum. est autē nu-
trimentum fm hoc: & substantia, quia conseruat substantiam nu-
tribilis, quoniam semper nutritur. Et est agens generationem, nō
quia se generat, sed quia facit generationem nutritibilis. illud enim
habet esse. & nihil generat se, sed se conseruat.

47 Vult distingueire tres actiones nutrimenti. s. nutritre, & augmētare, & ge-
nerare, & d. Et eē nutrimentū, &c. i. & aliquid eē nutrimentū, aut nutritiuū
aliud est ab eē augmentatiū. Nutrimentū. n. dī, fm q̄ conseruat substantiam
rei nutritibilis, ne corrūpiat. dat. n. ei aliquid loco dissoluti. & ideo permanet
in eē, dū nutrit: & cū cessat nutrimentū, corrūpit. Est vero augmentatiū
fm q̄ perficit quātitatē naturalē eius, quod diminuit̄ in principio pp ne-

De Anima

cessitate. sed tacuit hoc, qm̄ dñia inter augmētū, & nutrimentū est manife- D
sta. si forte nō esset diminutio scriptoris. Et, cū diuisit has duas actiones,
incepit dicere tertīā actionē, quæ est gñare, & d. Et est agēs gñationē, &c.
i. & nutrimentū habet aliam actionē à cōseruatione & augmentatione, s
gñare. D. exposuit gñationē, & d. nō gñationē nutritibilis, sed gñationem
similis nutritibili, i. in specie. D. d. illud. n. haber esse, pōt intelligi, i. illud. n.
quoquo modo est suum esse, & conseruat generabile, vt permaneat vñ
in specie, vt prædiximus. D. d. & nihil generat se, sed conseruat se, i. & differ-
entia inter has duas actiones est, q̄ nutritio est conseruare se, & genera-
re est generare alterū, nō se. impossibile enim est, vt aliquid generet se.

Quare huiusmodi animæ principium potētia est possibilis saluare suscipiens ipsa, secundum q̄ est huiusmodi: alimentum autē præparat operationē: vnde priuatum alimento non potest esse.

Quare tale anime principium cuiusmodi est potentia, quæ cōseruet quod habet ipsam, quatenus tale est. alimentum autē subministrat apparatus ad operandum: qua propter si priuetur alimento, esse non potest. E

Hoc igitur principium est virtus animæ, quæ potest conseruare illud, quod est ei, sive omnem dispositionem. Et nutrimentum est illud, per quod præparatur ad agere. & ideo, cùm nutrimentū deficit, impossibile est ut sit.

48 Et cum declaratum est quod istae actiones sunt diversae, secundum diuersitatem suorum finium; licet subiectum sit idem, scilicet nutritiū: & est necesse ut istae actiones sint attributae alicui virtuti animae. Et, cum ita sit, necesse est ut hoc principium animae, scilicet virtus nutritiva, sit virtus, quae potest coseruare ens in sua forma secundum dispositionem, id est aliquam dispositionem conseruationis. Et de hoc.

Virtutes quia sunt aliquæ virtutes, q̄ cōseruāt eē fm oēm dispōnē, & oēs ptes eius corporū codē, mō, s. virtutes corporū c̄lestiū. D.d. Et nutrimentū est illud, p̄ quod cōseruant præparat, &c. i. & nutrimentū est in s̄fm, p̄ quod facit hāc actionē. & ideo F cōseruant cūm ista virtus caret nutrimento, tunc nō habet hanc actionem, quemad ē fm oē; modum Carpenterius, cūm caret s̄erra, tunc non potest sc̄are.

Quoniam autem sunt tria, quod alitur, quo alitur, & ales: ales
Quidem est prima anima: quod uero alitur est habens hanc corporis:
quo vero alitur alimentum. quoniam autem a fine appellari om-
nia iustum est: finis autem est generalis quale ipsum, erit utique pri-
ma anima generatuum quale ipsum.

Cum autem tria sint, quod nutritur, & quo nutritur, & quod nutrit: id quidem quod nutrit, est prima anima: quod uero nutritur, cor dicere per prius quod eam habet: quo autem nutritur, alimentum. sed quia à fine manentia celi nō esse appellare omnia par est, finis autem est generare quale ipsum est, erit a virtute, prima anima generatiuum talis quale ipsum est.
Vide con-

Sunt igitur tria, nutritibile, & per quod hoc nutritur, & nutritiu-
m.

A uum. nutrituum igitur est prima aia: nutritibile autem corpus: illud vero, per quod nutritur, est nutrimentum. Et, quia oportet ut omnia sint vocata ex suis finibus: & finis est generare simile: ideo prima anima est generans simile.

49 Cū descripsit hęc principiū aia: & descripsit nutrimentū, reuersus est ad distinguēdū intētiones istorū nōūm, quæ denoīant à nutrimento, & d. Sūt igitur tria, &c. i. & manifestū est p se tria cē diuersa fm diuersitatē rerū relatiuarū. quorū vnu est nutritibile, & fm illud, p quod nutrit: tertium aut est nutrities. Et iā declaratū est q illud, quod nutrit, est aia cui attribuitur hęc actio: vnde manifestū est q nutrities est aia principia aliarū virtutū, quæ attribuunt nutritimēto. Erintedit hic p primā priorē naturaliter: & q nutritibile est corpus: & illud, p quod nutrit, est cibus. D.d. Et quia oportet ut oīa. i. quia oportet ut oīa appellant ex suis finibus, cū hęc cā finalis ē dignior oībus cau sis. Idē .3. Me.c.3.

B nutriendi, quæ est cōseruare, vt prædiximus. Dicēdū est igitur q anima nutritiua est virtus, quæ est innata generare à cibo sibi simile indiuiduo, in quo existit in specie: cūm omnes sūt actiones non sint nisi p hanc vir tu tem. & hoc manifestum est in plantis, & animalibus.

Est autem quo alitur dupliciter, sicut & quo gubernatur & manus & temo, hoc quidem mouens & motum, illud autem mouēs solum. omne autem alimētum est necessarium decoqui: operatur autem decoctionem calidum. vnde onine animatum habet calorem. figuraliter quidem igitur alimentum quid sit dictum est, certificandum autem de ipso posterius in propriis rationibus.

O P H. **D**uplex porro est id quo nutrit, ut etiam id quo gubernat. f. manus & temo. aliud quod mouet & mouetur, aliud quod mouet tantummodo. omne autem alimentum necesse est concoqui posse: efficit autem concoctionem calidum: quamobrem omne animatum habet calorem. **A**c alimentum quidem quid sit, dielum est adumbratione quadam: de quo post idoneo loco apertius agemus.

Et illud, per quod nutritur, est duplex: quemadmodum illud, per quod gubernatur nauis, & manus, & remus. quorum vnum est motor & motum, & aliud est mouens tantum. Et oportet necessario ut omne nutrimentum possit digeri. & faciens digestiōnem est calidum. vnde onine animatum habet calorem. Iam igitur diximus secundum descriptionem quid sit cibus. & post expō nemus sermonem in eo.

50 Cū demōstrauit modos actiōis aia nutritiue, & descripsit cā, & descripsit nutrimentū, incepit declarare mō in s̄fm primū, p quod ista aia agit in cibum. iā. n. sūt dictum vlt q definitio aia est pfectio corporis organici.

De Anima

Dicitur. Et illud, per quod nutritur, &c. i. & illud, p quod cōpletur actio nutrimenti, est duplex. s. primum mouens, quod nō mouet cū mouet: & prium mouēs, quod mouet & mouetur, & est illud, quod est de primo motore quasi subiectū. & primus motor de eo quasi forma. Et de hoc, quod dixit, quædam declarauit hic, & quædam in sermonibus vñibus. Quod igitur declaratum est hic, est q̄ aīa nutritiua est primū mouēs in cibo, quod agit in cibo per calorem, per quem sit digestio. Vtrum autem oportet ut moveat, & non moueat, fīm q̄ est primum mouēs, & q̄ calor moueat, ita q̄ moueat à primo motore, hoc declaratum est in sermonibus vñibus. declaratum est enim illic q̄ omnis primus motor, si fuerit corporalis componimamente in motore non moto, & ex motore moto, fīm q̄ componuntur res ex materia & forma. Sed est dubitatio in hoc, quod dixit. Motus enim virtutis nutritiuae est in capitulo alterationis: & illud, quod mouetur ex se, quod componitur ex motore non moto, & ex motore moto, non inuenitur nisi in motu locali. In motu autem alterationis non inuenitur motima. 26. tum ex se, nō enim est necesse q̄ primū alterās corporeum alteret, & tunc & 8. phy. alteret, sicut est necesse in primo motore corporeo. s. vt non moueat in loco, nisi moueat. Qūo igitur dixit hic q̄ alterū eorū est mouēs & motū, & alteruni mouēs tñ: & dedit exēplum de rebus mouētibus in loco? &, si hic esset locutus de motu locali aīalium, tūc exemplum esset verum. Di

Prima solu-
lūo. camus igitur qm̄ propinquum alterans cibum debet esse corpus manifestum est. Quoniam vero corpus alterans non sufficit in effendo primum mouens istud motum, declaratum est prius, qm̄ d. q̄ calor non sufficit in agendo actionē alteratiā terminatā, nisi sit illic alia virtus, quæ nō est

Supra tex.
cō. 41. corpus, sed est in corpore. corpus igit, quod est primū alterās, cōponitur ex alterante, quod nō alteratur. s. aīa, & ex alterante alterato. s. calore naturali. Declaratum est igit q̄ illud, per quod fit nutrimentum, ex duplex. s. alterans non alteratum (omne enim alteratum est corpus) & istud est anima, & est alterans alteratum. s. calor naturalis. Hoc igitur nomen motus large, & vniuersaliter accipitur in hoc loco. & fīm hanc expositionem non indigetur illo, quod declaratum est in illo sermone. s. q̄ primus motor in loco cōponitur ex motore non moto, & ex motore moto. Et possumus dicere q̄ calor naturalis non alterat cibum, nisi primo moueat in loco. de claratum est enim q̄ motus localis antecedit cæteros motus: & maxime istum motum, qui est terminatus, s. qui alterat rem in alia hora, & alia nō & etiam non alterat tñ, sed attrahit & expellit cibum. & hoc est motus localis. Et fīm hanc expositionem erit demonstratio manifesta. Sed prima expositiō videtur magis conueniens: & etiam fuit exemplum largiter acceptum. manus enim non est primus motor natus, qui nō mouetur, sed ipse gubernator. Et, cū declarauit q̄ aīa nutritiua est forma in corpore, cū propinquum alterans corpus, quod est cibus, necessarium debet esse corpus: & q̄ forma sit alterans non alterata, cū sit non corpus: & q̄ corpus alterans est alteratum, incōpit declarare quid est hoc corpus, & d.

Secunda solu-
tio. 8. ph. a. 55
vñq; ad. 61 Et oportet
claratum est enim q̄ motus localis antecedit cæteros motus: & maxime istum motum, qui est terminatus, s. qui alterat rem in alia hora, & alia nō & etiam non alterat tñ, sed attrahit & expellit cibum. & hoc est motus localis. Et fīm hanc expositionem erit demonstratio manifesta. Sed prima expositiō videtur magis conueniens: & etiam fuit exemplum largiter acceptum. manus enim non est primus motor natus, qui nō mouetur, sed ipse gubernator. Et, cū declarauit q̄ aīa nutritiua est forma in corpore, cū propinquum alterans corpus, quod est cibus, necessarium debet esse corpus:

& q̄ forma sit alterans non alterata, cū sit non corpus: & q̄ corpus alterans est alteratum, incōpit declarare quid est hoc corpus, & d. Et oportet necessarium ut omne nutrimentum, &c. id est & oportet necessarium ut omne nutri-

Antrumentum, quod iam est nutrimentum in actu, digeratur per corpus alterans, quod est instans aīe nutritiū. & cū hoc corpus debet esse alterans, & digerens: & tale est corpus calidū: vnde Antiqui dixerunt q̄ ignis nutritur: oportet necessario vt oē habens aīam nutritiū habeat calorē: sed non absolute, immo calorem naturalem. declaratō est enim in Quar 4. Me. 14. to Meteororum quod illud, quod facit digestionem, est calor conueniens illi enti, non extraneus. D.d. Iam igitur diximus fm. descriptionem. i. vlt & largiter, &c. i. & cōplementum sermonis in vnaquaq; parte eorum, ex quibus constituitur nutrimentum, exponendum est post in loco conuenienti. Et dixit hoc: quia sermo de nutrimento, & augmēto non perficitur nisi in pluribus librīs. In libro n. de Generatione & corruptione determinatus est motus augmenti & diminutionis. In Meteororis autē determinati sunt modi calorū, & modi actionum, vt decoqui, & assari. Et in hoc libro etiam declaratus est primus motor in istis motibus. Et in libro etiam de Animalibus determinatum est quot sunt insta ī istius virtutis vnoquoq; animali: & qūo completur actio per ipsam in vnoquoque eorum: & per quot membra: & quomodo seruiūt illi illa membra: & qualis est proportio eorum in ista actione adinuicem, & huiusmodi. & ideo dixit quōd illud, quod declaratum est hic de nutrimento, non est nisi prius motor, & primum instrumentum.

Sermo de
nutrimentō &
augmēto nō
perficitur nisi
in plurib⁹
libris.

S V M A M A Q V A R T A.

De potentia Animæ sensitiva.

*Sensem passionem esse, eumque aliquando potentia, aliquando uero actu esse:
pati autem tum à simili, tum uero dissimili.* Cap. 1.

C Eterminatis autem his dicamus communiter de omni sensu. sensus autem in ipso moueri & pati aliquid accedit, sicut dictum est: videtur enim quedam alteratio esse. aiunt autem quidam & simile à simili pati. hoc autē quomodo possibile aut impossibile, dictum est in vniuersalibus rationibus de agere & pati.

O P H. His expositis de omni sensu communiter disputemus. sensus sit dum aliquid monetur aut patitur, ut dictum est. uidetur enim esse alteratio quedam. sunt etiam qui dicant simile à simili pati. id uero quomodo possibile sit aut impossibile, dictum est in uniuersalibus sermonibus de agendo et patiendo.

Et, cū iam determinauimus ista, dicamus iam in omni sensu vniuersaliter. Dicamus igitur quōd sentire accedit secundum motum, & passionem aliquam, sicut diximus. existimatur enim q̄ sensus sit aliqua alteratio. Et quidem dicunt quōd simile patitur à suo simili, & dissimile à dissimili, & iam diximus in sermonibus

De Anima

vniuersalibus de agere, & pati, quomodo possunt fieri, aut nō fieri. & in hoc loco etiam locuti sumus de eo.

51 Cūm fuit locutus de virtute nutritiua, incepit loqui de sensibili, & pri
Prīmū cōmo de illo, quod commune est omnibus sensibus, & d. Dicamus igitur q
ſideratū d ſentire, &c. i. dicamus igitur quōd ſentire fit per aliquam passionem, &
ſenſu ē v motum in sensibus à ſenſibilibus, nō per actionem ſenſuum in ſenſibilia.
trū ſit nu meratus i hoc enim eſt primum conſideratum de ſenſu, ſcilicet utrum ſit numera
virtutibus rū ſenſu in virtutibus actiuiſ, aut paſſiuſ.* Et, cūm poſuit iſum in genere
actiuiſ, & virtutum paſſuarum, dedit cauſam illius exiſtimationis, & d. exiſtimatur
paſſiuſ. "Sēſus ē d enī, &c. i. & diximus quōd ſenſu ſit ſecundum passionem: quia exiſti
virtutibus matur quōd ſenſu alterantur à ſenſibilibus aliquo modo alterationis.
paſſiuſ. Et dixi taliqua, vt notet proprium, quia † poſt declarabitur quōd iſta trāſ
Idē in cō mutatio non dicitur alteratio, niſi multipliciter. Deinde dicit. Et quidā
ſeq. &c. i. & co. 59. & co. 60. Idē, 3. dicunt quōd ſimile, &c. i. &, cūm poſuerimus quōd genus ſenſu eſt paſ
de Aia cō ſio, conſiderandum eſt in quibus exiſtimatur paſſio. quidam enim dicūt
18. auſto ſimile pati à ſuo ſimili: & quidam econtrario, ſcilicet q̄ contrarium pati-
ritate Ale tur à ſuo contrario. Et intendebat hic per ſermones vniuersales librum
xā. Idē, 7. de Generatione & corruptione. * & non ſufficit ei, quod declaratum fuīt
Ph. cō. 12. in illo libro, quia ſermo hic videtur magis proprius. ſubiectum ep̄im, de
fed viā op quo loquitur hic, magis proprium eſt ſubiecto, de quo loquebatur illic.
po. cō. 37. & in hoc & primo incepit dare dubitationem in hoc, quod poſuit, quōd ſenſu eſt
ſedō, vbi de virtutibus paſſiuſ, non actiuiſ.
dicit ani-
mā cē cau Habet autem dubitationem propter quid ſenſuum iſporū non
ſan eſſe. ſit ſenſuſ, & quare ſine hiſ quae ſunt extra non faciunt ſenſum, in
actiuiſ cu- existente igne, & terra & aliis elementis. quorum eſt ſenſuſ per ſe,
iūſliber motuſ tā aut ſecundum accidentia hiſ. Manifestum igitur q̄ non eſt actu,
veti, q̄ exi ſtimati vi ſed potentia tantum. vnde non ſentiunt: ſicut combustibile non
de contra. comburitur iſum à ſe ipſo ſine combustione: combureret enim ſe
Zim. iſum, & nihil indigeret actu ignem eſſe.
t. j. t. c. 57. Sed oritur quæſtio, cur non ſenſuum quoq; iſporū nō ſit ſenſuſ, & cur
& 3. h. t. e. 23. ſine iſis quae ſunt extra non efficiunt ſenſum: cum inſit & ignis & ter-
e. 1. de Ge. 4. & ra, & reliqua elementa quorum eſt ſenſuſ per ſe, aut ea quae iſipſis acci-
inſta. dunt: perſpicuum igitur eſt ſenſuſ non eſſe actu ſed potentia tantio
modo: qua propter non ſentit: quemadmodum res cremabilis non crema-
tur iſpa per ſe, ſine eo quod uim habet cremaſti: ſe enim iſpa cremaret,
nec actu ignis indigeret.

Sed eſt irrationabile, quare ſenſuſ non ſentiunt ſe: & quare etiā
nullus ſenſuſ agit abſc̄p extrinſeco, & ex eis ſunt ignis, & terra, &
alia elemēta, & ſunt illa, quae cōprehendunt à ſenſu per ſe, & acci-
dentiā contingentiā eis. Dicamus igitur q̄ ſenſuſ non eſt in actu, ſed
tantum

A tantum in potentia. & ideo non sentimus. quemadmodum combustile non comburitur a se absq; comburente. & si hoc nō esset, combureret se, & non indigeret quod ignis esset in actu.

52 Cūm posuit sensum esse de virtutibus passiuis, incepit dubitare dubitationem * cogente ut sit de passiuis, non de actiuis. & hoc, si non intendit per existimationem certificationem. multoties enim vtitur existimatio pro certitudine. Et di. Sed est irrationalis, quare sensus non sentiunt se. id est vt mihi videtur, sed est irrationalis, cūm posuerimus q; virtutes sensiua sunt actiuæ, dicere quare sensus non sentiunt ex se ab que extrinseco. necesse enim est, si virtutes sensus essent actiuæ, vt sentirent ex se: & non vt indigerent in sentire aliquo extrinseco. Deinde di. & ex eis sunt ignis, & terra, & alia elementa. id est & sensum quidam attribuitur in sua compositione vnicuique elemento: & ista sunt sensibilia. oportet igitur vt sentirent se. & hoc intendebat, cūm d. & accidentia con-

B tingentia eis id est contingentia istis sensibilibus, ex quibus componuntur instrumentaistoriu sensuum. Et, cūm narrauit quod est irrationalis dicere quare sensus non sentiunt absque extrinsecis, si posuerimus sensus esse ex virtutibus actiuis, incepit narrare modum, secundum quem erit responsio huic questioni, & dixit. Dicamus igitur quod sensus non est in actu, sed in potentia, &c. id est dicamus igitur in respondendo quod sensus non est ex virtutibus actiuis, quæ agunt ex se, absq; eo quod indiget in actione, quæ prouenit ab eis, motore extrinseco: sed, quia sunt ex virtutibus passiuis quæ indigent motore extrinseco. & ideo non sentiunt ex se. quemadmodum combustibile non comburitur ex se absque motore extrinseco, scilicet igne. & quemadmodum combustibile, si esset combustibile ex se, tunc possibile esset vt combureretur sine igne extrinseco existente in actu: sic sensus, si sentirent ex se, secundum quod sunt virtutes actiuæ, tunc possibile esset vt sentirent absque extrinseco. Et debes

C p. 1. de Pela diff. scire quod hæc est † prima differentia, qua virtutes animæ differunt ab etentia, q; inuicem: & est principium considerationis de intellectu, de alijs virtutibus aībus. virtus autem nutritiva manifestum est ex prædictis, quod est ex virtutibus actiuis. est per ab initio. & passiuū.

Idem 3. de Aia cō. 1. Quoniam autem sentire dicimus dupliciter: potentia enim aut diens & videns, audire & videre dicimus, & si forte dormiens: & quod iam operans: dupliciter utiq; dicetur & sensus: hic quidē sicut potentia, ille autem sicut actu. similiter autē & sentire, quodq; potentia ens, & quod actu.

• P.H. sed cum sentire bifariā dicatur, quod enim potentia audit uidetq;, id audire & uidere dicimus, quamvis forte dormiat: & quod iam operatur, sensus quoq; bifariā dicetur, partim ut potētia, partim ut actu. similiter etiam sentire: & quod potentia est, & quod actu.

De Anima

Et quia dicere quod aliquid sentit est duobus modis: quod enim in potentia audit, & videt, dicimus imperium audire, & videre licet sit dormiens: & illud, quod peruenit ad agere, dicimus in eo hoc: vnde sensus dicitur potentia, & actu. Et similiter oportet ut sentire etiam dicatur duobus modis, de potentia, & actu.

33 Cum declarauit quod sensus est ex virtutibus passiuis non actiuis: & ista habent duplex esse, scilicet esse in potentia, antequam virtutes eius perficiantur a motore extrinseco, & esse in actu, quando fuerint perfectae & inuenientur in actu a motore extrinseco: incœpit declarare quod hec duo cōsensus est tingunt virtutibus aīæ, &c. d. Et quia dicere quod aliquid sentit, &c. i. &, duobus modis, quia manifestum est per se quod dicere quod aliquid sentit est duobus modis. Quorum unus est cum dixerimus in aliquo audiēti, & videnti actu. Id est in potentia, quod audit, & videt: vt dicimus de dormiente. & hoc intentio. t. cō. debat, cum dixit, quod enim in potentia audit, & videt, &c. i. qd. n. est in 138. 139. potentia propinquā audiēti, & videntis dicitur secundum consuetudinem E. & 141. & audiēti, & videntis: licet sit dormiens, qui est magis remotus alijs modis 142. & 156. potentia. quod enim est in obscuro est videntis in potentia, sed ista potencia est propinquior actui. quam potentia, que est in visu dormientis. D. d. Potentia vi. & illud, quod peruenit ad agere, dicimus in eo hoc. i. & illud, quod peruenit de rebus sensibili bus vt videat, & audiat, & vlt sentiat, dicitur quod sus exūtis i obseruo est propinquor actui, dicitur de vtraque intentione, dixit. Et sicut oportet vt sentire etiam dicatur q̄ potētia, duobus modi, de potentia, & actu, &c. i. & similiter oportet vt sentire, q̄ est ī visu dormientis quibus prouenit sentire.

Primum quidem igitur tanquam idem sit pati & moueri, & agere, & mouere, dicimus. & namq̄ motus est actus quidam, imperfectus tamen, sicut in alteris dictum est. omnia autem patiuntur & mouentur ab actu, & actu ente: vnde est quidē tanquā à simili pati, est autem, vt a dissimili: sicut diximus. patitur quidem enim quod dissimile: passum autem simile est.

SOPH. Ac primum tanquam idem sit pati & moueri operariq; dicamus. etenim motus est actus quidam, sed imperfectus, ut in aliis dictū est. omnia autē patiuntur & mouentur ab efficiente & eo quod actu est: sic circa partim à simili patiuntur, partim à dissimili, quēadmodum diximus: patitur enim quod dissimile est, ubi autē passum est, simile est.

Sermo igitur noster primo non est secundū quod pati, & moueri est idem cum agere, & mouere. Motus enim est aliqua actio sed nō perfecta, vt dictum est in alijs locis. & omne quod patitur & mouetur, non patitur, & mouetur nisi ab aliquo agente in actu. Et ideo pati quandoq; est à simili, quandoque à dissimili. & secundum

Ac secundum quod diximus, dissimile est illud, quod patitur: & postquam patitur, fit simile.

S4 Cūm declarauit sensum esse ex virtutibus passiuis, & quōd est duobus modis, dixit. Sermo igitur noster, &c. idest & magna differentia est inter sermonem de sensū, opinando in eo: quōd est virtus passiua, & sermo nem de eo, opinando quōd est virtus actiua. sermo enim de aliquo, sūm quōd opinamur in eo quōd suum esse est pati & moueri, alius est à sermone in eo, secundum quōd opinamur quōd suum esse est agere & mouere. Et, cūm narrauit hoc, dedit differentiam inter vtrunque, & d. Motus enim est aliqua actio, sed non perfecta. idest & hec duo genera esendi sunt diuersa. esse enim vnius generis est de genere esse motus: & iam declaratum est quōd motus est actio nō perfecta: est enim perfectio alicuius existentis in potentia sūm quōd est in potentia: esse autem alteri generis est actio perfecta. Deinde dedit aliam differentiam inter vtrūq; esse; & d. & omne, quod patitur, & mouetur &c. idest & differunt etiam,

Bquoniam omne numeratum in genere passionis nō habet esse nisi ab aliquo, scilicet agente. &, iō, si agens non fuerit, hoc non erit. omne autem numeratum in genere actionis habet esse ex se, non ex alio. D. d. Et ideo pati qnq; est a simili, &c. i. & quia esse virtutū passiuarū est admixtū ex potentia, & actu. passiuum enim antequam patiatur, est contrarium agenti. & cum passio compleatur, est simile agenti. &, dum patitur, est admixtum. anq; patia non enim cessat dum mouetur, corrupti in eo pars cōtrarij, & fieri pars similis. Et manifestum est quod qui non intellexerit virtutes passiuarū tūq; agēti. & cū passiū sūm cōpletū, non poterit dissoluere prædictam questione m: neque etiam qui non concesserit quod virtutes sensus sunt de virtutibus passiuijs. Potest ēt ē sile agen ti, & dum patit, ēad mixtū sūm & contratio cōsiste ēt. cō. 45. & 1. de Ge ner. t.c. 48 & 49.

CDicendum autem, & de potentia & de actu. nunc enim simpli- citer dicimus quae habemus de ipsis. est quidem enim sic sciens aliquod, sicut si dicamus hominem scientem, qm homo scientiū & habentium scientiam. est autem sicut iam dicimus scientē ha- bentem grammaticam. vterq; autem horū non eodem modo pos- sibilis est, sed hic quidem quoniam genus huiusmodi, & materia est: ille autem quia volens, possibilis est considerare, nisi aliquid prohibeat exterius.

P.H. Distinguendum etiam est de potentia & actu: nunc enim simpliciter de eis loquimur. partim enim ita sciens quidpiā est, quasi dicamus hominem scientem, quoniam eiusmodi est humānum genus, ut sciat & habeat scientiam: partim iam dicimus scientem, eum qui habet gram- maticam: uterq; autem horum non eodem modo potest: sed unus quidē, quia

De Anima

quia genus ac materia talis est: alter uero quia cum voluerit potest con templari, nisi aliquid prohibeat externum.

Et oportet nos determinare et potentiam, & perfectionem: quoniam in hoc loco locuti sumus de eis simpliciter. Dicamus igitur quod intendimus. cum dicimus quod aliquid, v.g. homo, est sciens, quod homo est de habentibus scientiam. Et quoniam dicimus hoc, sicut dicimus de eo, qui iam acquisiuit scientiam grammaticae, quod est sciens. Sed potentia in utroque istorum non est eodem modo. sed potentia primi est genus suum genus est tale: secundi autem est, quia, cum voluerit, potest inspicere; dum aliud extrinsecum non impedit ipsum.

33 Cum declarauit quod sensus dicitur duobus modis, potentia, scilicet actu: & etiam utrumque istorum dicitur duobus modis, incepit determinare hoc, &c. d. Et oportet nos determinare etiam, &c. id est & oportet nos, cum sciuerimus quod sensus inuenitur duobus modis, potentia, scilicet actu, determinare intentiones, de quibus dicitur potentia, & perfectione, & actus simpliciter: cum in hoc loco non sumus locuti de eis nisi simpliciter. Et, cum dedit causam, propter quam oportet loqui in hoc loco de potentia, & actu simpliciter, scilicet quae existunt in sensu simpliciter, dixit Dicamus igitur quod intendimus, &c. i. dicamus igitur quod manifestum est quod, cum dixerimus quod aliquid est tale in potentia, quod hoc intenditur duobus modis, aut sicut dicimus quod homo est sciens in potentia, id est innatus scire: aut sicut dicimus in scientie grammaticam in actu, quod est sciens in potentia, quando non vitetur sua scientia. Et, cum declarauit istos duos modos potentiarum, dedit differentiam inter eos, &c. d. Sed potentia, quae est in utroque, non est eodem modo, &c. id est sed intentio potentiae in utroque, eorum non est eodem: sed, cum dicimus quod ignorans est sciens in potentia, intendimus quod genuseius, & materia est receptibile scientie. Et, cum dicimus in scientie grammaticam quod est sciens in potentia, dicimus quod habet potentiam considerandi grammaticam, cum voluerit.

Iam autem considerans, actu ens & proprie sciens hanc literam. Ambo quidem igitur primi sunt potentiam scientes sunt: sed hic quidem per doctrinam alteratus est, & multotiens ex contrario mutatus habitu. hic autem ex eo quod habet sensum aut grammaticam, non agere autem, in agere alio modo.

At uero qui iam speculatur, actu est & proprie sciens hoc. Ambo igitur priores illi, potentia quidem sunt scientes, sed alter quidem per disciplinam alteratus, & sibi ex contrario mutatus habitu: alter uero ex eo quod habeat sensum vel grammaticam, & non operatur, ad operandum alio modo.

Qui

A. Qui autem considerat est in perfectione, & in rei veritate sciens hoc. Illi igitur duo primi sunt scientes in potentia. sed alter eorum, cum alterabitur per doctrinam, & mutabitur multotiens ex habitu ad dispositionem contrariam. alter autem, cum mutabitur ex habere sensum, aut scientiam grammaticarum, sed non intelligit, quo usque agat modus igitur eius est alius.

§6 Idest sciens autem grammaticam, considerando in ea, est sciens secundum ultimam perfectionem; & tale dicimus sciens in rei veritate. hoc autem, de quo considerat non in eo quod scit illud, si non considerat actu de eo. Deinde di. Illi igitur duo primi sunt scientes in potentia, scilicet ignorans, & sciens, quando non virtutur sua scientia. D.d. sed alter eorum &c. sed alter eorum mutabitur ex potentia in actum, cum alterabitur per doctrinam, & mutabitur multotiens ex habitu ad dispositionem contrariam, & ex dispositione contraria habitu, quousque; habitus sit firmus, & fixus. Et intendit B: per habitum formam scientiae: & per dispositionem contrariam ignorantiam. D.d. alter autem cum mutabitur ex habere sensum, aut scientiam grammaticarum, sed non intelligit, quousque; agat. idest & alter exit de potentia in actu, & in ultimam perfectionem, quando mutabitur ex habere sensum in actu, aut scientiam grammaticarum in actu in tempore, in quo non intelligat ab eo, quousque; agat ab eo. modus igitur istius virtutis est alius modus.

Non est autem simpliciter neque agere neque pati. sed aliud quidem corruptio quedam a contrario: aliud autem salus magis eius quod potentia, ab eo quod est actu & simili, sic sicut potentia se habet ad actu. Speculans enim fit habens scientiam: quod vere aut non est alterari: in ipsum enim additio est & in actu: aut alterum genus alterationis est.

P.M. Pati quoque, non est simplex, sed aliud est corruptio quedam a contrario: aliud salus potius eius quod est potentia, ab eo quod est actu & simili: quomodo potentia se habet ad actu. contemplans enim fit quod habet scientiam: quod sane aut non est alterari: nam in ipsum fit accessio, & in actu: aut certe aliud est genus alterationis.

Et passio etiam non est simplis. sed quedam est aliqua corruptio a contrario. & quedam videtur magis esse eiusdem eius, quod est in potentia, ab eo, quod est in actu: & est sile. Ista igitur est dispositio eius, quod est in potentia apud perfectionem. non enim considerat nisi habens scientiam. & hoc aut non est alteratio, additio enim in ipso est ad perfectionem: aut est aliud genus perfectionis.

§7 Et hoc nomen passio non significat eandem intentionem simplicem, sed quedam est passio, qua est corruptio patientis a contrario, a quo patitur: ut passio calidi a frigido, & humidi a sicco. D.d. & quedam videtur

De Anima

detur magis, &c. id est etiam est passio, quae est euasio patientis in potentia ab eo, quod est in perfectione, & actu, non fū illud, quod est in actu est simile non contrarium, scilicet extrahens ipsum à potentia ad actum, econuerso dispositioni in prima passione. D.d. Ista igitur est dispositio, &c. i. & iste ultimus modus passionis est dispositio eius, quod est in potentia ex anima apud perfectionem mouentem illud, quod est in potentia, & extrahentem eam in actum non fū primum modum passionis. D.d. non enim considerat, &c. i. & iste modus passionis est ex modo, qui est euasio patientis ab eo, quod est in actu, mouens ipsum, non corruptio eius, non enim considerat in aliquo, postquam non considerabat, nisi qui fecit illud. & haec non est alteratio fū primam intentionem, quae est corruptio patientis. D.d. additione. n. in ipso est ad perfectionem, &c. i. &, quia ista transmutatio non est ex non esse, sed est additione in transmutibili, & ite ad perfectionem, absque eo quod sit illuc corruptio, aut mutatio ex non esse, ponitur sicut mutatio ex ignorantia ad sciām. Et quasi intendit quod hoc est magis remotum à vera alteratione duobus modis, alteratio enim, quae est euasio patientis, est duplex: alteratio scilicet de non esse ad perfectionem, & alteratio de prima perfectione ad ultimam. & haec est additione, quā innuit. D.d. aut est aliud genus alterationis. i. & iste modus, qui est euasio patientis, aut dicetur alteratio, aut erit aliud genus alterationis.

Vnde non bene habet dicere sapientē cū sapiat, alterari: sicut neque edificatorem cū edificat. In actum quidem igitur ducēs ex potentia ente fū intelligere & sapere, nō doctrinam, sed alteram habere denominationem iustum est: Ex potentia autem ente addiscens & accipiens scientiam ab actu ente & didascalo, aut neque pati dicendum, sicut dictum est, aut duos esse modos alterationis, & eam quae in priuatius dispositiones mutationem, & eam quae in habitus & naturam.

602 H. Quamobrem non recte se habet dicere id quod scit cū scit, alterari: quemadmodum nec edificatorem cum edificat. Quod igitur ad actum ducit ex eo quod est potentia intelligens et sciens, id nō doctrinam, sed aliam habere appellationem meretur: quod autem cū sit potentia dicit et comparat scientiam ab eo quod est actu, et docet, id vel nō esse dicendum pati, quemadmodum diximus, aut certe duos esse alterationis modos: uidelicet mutationem eam quae ad priuatius fit dispositiones, et eam quae ad habitus et naturam.

Et similiter non est rectum dicere in eo, quod intelligit, quando intelligit, quod alteratur, sicut non dicitur quod redificator, cū redificat, alteratur. Qui autem reuertitur ad perfectionem ab eo, quod in potentia existit in capitulo intelligendi, non est rectum ut vocet disciplina, sed oportet ponere ei aliud nomen. Qui autem addiscit,

A scit, postquā fuit in potētia, & accepit sciām ab eo, qui est in pfectiōne doctor, oportet, aut vt nō dicāt oīno pati, aut vt dicāt q alteratio est duplex, transmutatio, s. ad dispositionem non esse, & transmutatio ad habitum & naturam.

58 Et similiter non est rectū dicere in eo, qui venit de ignorantia ad scientiam, cuius dispositio dicitur disciplina q alteratur: sicut nō dī hoc in eo, qui mutatur ex hoc, q non operatur ab habitu existente in eo in actu, ad hoc vt agat ab eo: vt Carpenterius, qui mutatur à non carpentari ad carpentari. Et hoc exemplum inuenimus in ali translatione. D. d. Qui autem reuertitur ad perfectionem, &c. i qui autem acquiririt perfectiōnem de scientia post potentiam fm reversionem ad illud, quod iam acquisiuerat primo, deinde amisit ipsum, non debet dici illo nomine quo dicitur ille, qui est in potentia primo semper, & nunquam lucratus fuit illud quod dicitur disciplina: sed iste modus debet habere aliud nomen. & iste

B modusquem innuit, dicitur rememoratio. Et dixit hoc quia Plato opinabatur quod disciplina, & rememoratio idem sunt. D. d. Qui autem addiscit, postquam fuit in potentia. i. transmutatio autem ex ignorantia in scientiam à doctore, qui est sciens in perfectione, & in actu, necesse est aut vt non vocetur alteratio, aut vt dicatur q alteratio est duobus modis. Quorum vnus est transmutatio, quæ fit in dispositionibus non esse in patienti ab agente: Et alius est transmutatio, que fit in dispositione habitus, & formæ existentis in paciente ab agente. & ista est passio, quæ est corrūptio patientis, non euasio. & hoc est illud, quod dixit ante, aut est aliud genus alterationis.

Sensitiui autem prima quidem mutatio fit à generāte: cùm autem generatum est habet iam sicut scientiam & sentire, quod aut secundum actum similiter dicitur ipsi considerare: differt autem quoniam huiusmodi actua operationis extra sunt, visibile & audibile: similiter autem & reliqua sensibilia.

D. H. Sensitiui autem prima quidem mutatio fit ab eo quod generat: cū autem generatum est, habet iam tanquam scientiam & sentire. quin etiam quod actu est perinde dicitur atq. contemplari: differētia tamen est, quod ea quæ actu sensum efficiunt, extra sunt, uisibile scilicet & audibile, ceteraq. itidem sensibilia.

Et prima transmutatio sentientis est à generante, ita q, cū fuerit generatum, statim sentit. Et sentire est sicut scire. & quod est in actu est simile ad conſyderare. Sed tamen differunt q agentia in hoc sunt extrinseca, vt visum, & auditū: & silt alia sensibiliū,

59 Et prima transmutatio sentientis, quæ est similis transmutationi hominis de ignorantia ad scientiam per doctorem, est transmutatio, quæ fit per agens generans aīal non à sensibiliū. Et innuit differentiam inter primam

Plato opī-
nabat q
sciplina,
& reme-
moratio
idēs. idē
3. de Aīa
c. 20. & 7.
Phy. c. 20.
Idē. 1. Me.
48. & 49.
Idē. 7. Me.
cō. 53.

De Anima

Prius per se primam perfectionem factam in sensu, & ultimam. Opinatur n. qd primam dicitur sensu perfectio sensus fit ab intelligentia agente, ut declaratur in libro de animalibus. Secunda autem perfectio fit a sensibilibus. D. d. ita qd cum fuerit genere. Ide factum, &c. i. ita qd cum prima virtus fuerit facta statim sentiet nisi aliqd 7. Met. c. impedit, aut sensibilia non sint presentia. & hoc est simile sciz, quae est 31. & 12. in sciente, qui non vtitur scientia. D. d. Et sentire est sicut scire id est & Met. c. 18. ultima perfectio sensus, que est comprehendere sensibilia in actu, & considerare in eis simile est vti scientia, & consideratione. D. d. & quod est in 12. de Gen. aia- liu cap. 3. actu est simile ad considerare. i. sentire in actu simile est ad considerare, & scire. D. d. Sed differunt, &c. i. sed prima perfectio sensu differt a scientia scientis, quae est in actu, qd non considerat, in hoc, qd mouens primam perfectionem in sensu, & extrahens in secundam sunt extrinseca sensata, vt visibilia, mouens autem scientem de prima perfectione in secundam est aliquid copulatum cum anima copulatione in esse.

Causa autem est quoniam singularium quidem sicut actum sensus, scientia autem est vniuersalium: hæc enim in ipsa quodammodo sunt anima: vnde intelligere quidem est in ipsa cum velit, sentire autem non est in ipsa: Necessarium est autem esse sensibile. Similiter autem & hoc se habet in scientiis sensibilium, & propter eandem causam: quia sensibilia singularium sunt & exteriorum. Sed de his quidem certificare tempus fiet & in rursum.

SOPH. Cuius rei causa est, quia sensus qui actu est, singularium est: scientia vero uniuersalium: hæc autem in ipsa quodammodo sunt anima: sic et intelligere quidem est in ipso cum voluerit, sentire autem non est in ipso: neesse enim est adesse sensibile. Similiter etiam res se habet in scientiis sensibilium, & ob eandem causam: quia sensibilia singularia & extra sunt. sedde his apertius differendi erit occasio etiam alias.

Et causa in hoc est, qd sensus in actu comprehendit particularia scientia autem vniuersalia, & ista quasi sunt in anima. Et ideo homo potest intelligere cum voluerit sed non sentire, quia indiget sensato. Et ista dispositio est etiam in scientia sensibilium. ista enī causa est causa eorum, s. qd sensibilia sunt ex rebus particularibus extrinsecis. Sed sermo de ipsis rebus, & exponere ea erit post, & habebit horam.

60 Ide & causa huius diuersitatis inter sensum, & intellectum in acquirendo ultimam perfectionem est in hoc, quod motor est in sensu extrinsecus & in intellectu intrinsecus est. quia sensus in actu non mouentur nisi motu, qui dicitur comprehensio a rebus particularib⁹ sensibilibus, & isti sunt extra animam. intellectus autem mouetur ad ultimam perfectionem a rebus vniuersalibus, & istæ sunt in anima. Et dixit & ista quasi sunt in anima. quia post declarabit qd ea, quae sunt de prima perfectione in intellectu,

At intellectu, sunt quasi sensibilia de prima perfectione in sensu; si in hoc, quod ambo mouent, sunt intentiones imaginabiles: & istae sunt vniuersales potentia, licet non actu & ideo dixit. & ista quasi sunt in anima. & non dicitur sicut sunt, quia intentio vndevis, alia est ab intentione imaginata. Deinde dicitur: *Et ideo post homino intelligere, &c.* i.e. quia mouentia virtutem rationalem sunt intra animam: & habita a nobis semper in actu: *id est homo potest considerare in eis, cum voluerit: & hoc deinceps formate, & non potest sentire,* quo patet cum voluerit: quia indiget necessatio sensibilibus, quae sunt extra animam.

D. *Et ista dispositio est etiam, &c. i. & ista dispositio est etiam in nobis poterit servare, cum lucrit, quae causa in esse istius dispositionis in nobis in scientia sensibili, est eadem causa in esse istorum in ipsis sensibilibus. Et similiter est intelligendum quod dispositio existens in nobis in scientia vniuersali est in nobis, quia est in virtute rationali, & quod causa quod sumus per illam hoc modo, est causa, quia ipsa est illo modo. Sed, quia sermo in intellectu non est hic manifestus, transmisit nos ad aliud tempus, & dixit. Sed sermo de istis rebus. i.e. de intellectu. **E**t potest aliquis dicere quod sensibilia non mouent sensum illo modo, quo existunt extra animam. mouent enim sensus secundum quod sunt intentiones, cum in materia non sint intentiones in actu, sed in potentia. Et non potest aliquis dicere, quod ista diuersitas accidit per diuersitatem subiecti, ita quod sicut intentione, propter materiam spiritualem quae est sensus, non propter motorem extrinsecum. melius est enim existimare quod causa in diuersitate materiarum est diuersitas formatum: non quod diuersitas materiarum sit causa diuersitatis formae. Et, cum ita sit, necesse est ponere motorem extrinsecum in sensibus alium a sensibilibus: sicut fuit necesse in intellectu. Visum est igitur quod si concederimus quod diuersitas formarum est causa diuersitatis materiarum, quod necesse erit motorem extrinsecum esse. Sed Aristoteles hoc in sensu, quia latet, & apparet in intellectu. Et debes hoc considerare, quoniam indiget perscrutatione.*

C. Nunc autem tantum sit diffinitum, quoniam cum non simplificiter sit quod potentia dicitur: sed aliud quidem sicut si dicamus puerum posse militare: aliud autem sicut in aetate existentem: sic se habet sensituum.

SOPH. *V*erum hoc tantum in praesentia sit distinctum: cum non simplex sit id quod potentia dicitur, sed partim quasi dicamus puerum posse ducere esse: partim ut eum qui per etatem idoneus sit, sic se habet sensituum.

Nunc autem instantum determinetur, quod illud quod dicitur esse in potentia, non est simplex, sed de quodam dicitur, sicut dicitur quod puer potest gubernare exercitum, & de quodam deinceps, sicut dicitur de experimento, & similiter est de sensu.

B. Ide est summa eius, quod declaratum est ex hoc sermone, & in hoc loco haec est. Et intendit per simpliciter unam intentionem. & dixit quod illud,

De Anim. cum cō. Auer.

L quod

Thomas nō dicitur, cū vo
lucrit, quae
causa in esse istius dispo
sitionis in nobis in sc̄ientia sensibili, est eadem
causa in esse istorum in ipsis sensibilibus. Et similiter est intelligendum
quod dispositio existens in nobis in scientia vniuersali est in nobis, quia est
in virtute rationali, & quod causa quod sumus per illam hoc modo, est causa,
qua ipsa est illo modo. Sed, quia sermo in intellectu non est hic manife
stus, transmisit nos ad aliud tempus, & dixit. Sed sermo de istis rebus. i.e.
de intellectu. **E**t potest aliquis dicere quod sensibilia non mouent sensum
illo modo, quo existunt extra animam. mouent enim sensus secundum
quod sunt intentiones, cum in materia non sint intentiones in actu, sed in po
tentia. Et non potest aliquis dicere, quod ista diuersitas accidit per diuer
sитет subiecti, ita quod sicut intentione, propter materiam spiritualem
quae est sensus, non propter motorem extrinsecum. melius est enim exi
stimare quod causa in diuersitate materiarum est diuersitas formatum: non
quod diuersitas materiarum sit causa diuersitatis formae. Et, cum ita sit, necesse est
ponere motorem extrinsecum in sensibus alium a sensibilibus: sicut fuit
necessere in intellectu. Visum est igitur quod si concederimus quod diuersitas for
marum est causa diuersitatis materiarum, quod necesse erit motorem extrinsecum
esse. Sed Aristoteles hoc in sensu, quia latet, & apparet in intellectu. Et
debēs hoc considerare, quoniam indiget perscrutatione.

36. *D*igressio.
Michæle exi
stimare quod
cā diuersitate ma
teriarum, ed
uertit s
forayū, q
ecōtra, cō
file r. de
Aia cō. 53. & 2. Phy.
c. 87. Sed
vide oppo
sitū. 8. vbi.
c. 46. vbi
ex diuersi
tate māt
arguit di
uersitatē
formæ.
vide cōr.
zim.

De Anima

quod est in potentia, non est via intentio, sed plures. & d. sed de quodam D. dicitur, &c. id est sed quidam sensus dicitur esse in potentia, sicut dicitur q̄ puer pot gubernare exercitum. & ista est potentia prima remota : ex qua cum sit transmutatio ad propinquam potentiam sit per generans, non per sensibilia: & est similis potentiae ignorantis ad scientiam. Deinde dixit, & de quodam dicitur, sicut dicitur de experimēto, & similiter est de sensu. & intendit potentiam, quae est prima perfectio sensus: & est illa, ex qua sit transmutatio ad ultimam perfectionem per ipsa sensibilia, & est similis scienti, quando non vtitur sua scientia. Et intendit per omnia ita declarare q̄ potentia sensus, quae recipit sensibilia, non est pura præparatio, sicut præparatio, quae est in puer ad recipiendum scientiam: & q̄ est aliquis actus, sicut habens habitum, quando non vtitur suo habitu.

Quoniam aut innominata est ipsorum differentia, determinatum est autem qm altera, & quomodo altera, vti autē necesse est ipso pati & alterari tanquam propriis nominibus. sensituum autē E. potentia est quale sensibile iam actu, sicut dictum est. patitur autē non simile ens: passum autem assimilatum est: & est quale illud.

SOPH. Sed quia nomine caret eorum differentia, explicatumq; est ea esse diuersa, & quonā pacto diuersa, necesse est nominibus his, pati scilicet & alterari, ut tanquam propriis. sensituum autem potentia est tale, quale iam sensibile actus, quemadmodum dictum est. patitur igitur cum non est simile: ubi autem passum fuerit, simile factum est, & tale est quale illud.

Sed, quia differentiae eorum non sunt nominatae, & iam determinauimus de eis q̄ sunt diuersae, & quomodo necesse est nobis vti passione, & alteratione, sicut res verae. Et, sentiens in potentia est sicut sensatum in perfectione, fm q̄ diximus. Patitur igitur dū non est simile, & cum patitur, assimilatur. F.

62 Idest, sed quia differentiae potentiae, & trāsinutatōnis existentium in anima sensibili, & in rebus animatis nō hñt noīa propria, & iam declarauimus ea esse diuersa, & declarauimus modum, fm quem diuersantur: vi sum est nobis quod necesse est, inquantum ista intentio, quam determinauimus de anima, nō habet nomen proprium, dare ei nomen passionis & alterationis, quae est subiectū rerum verarū. hoc enim non nocet, cū iā determinauimus intentionē, fm quam diuersantur. Et dixit, necesse est nobis, quia ista intentio caret nomine apud vulgus: & transumptio nominis vītati apud vulgus est facilior, quam fingere aliud nomen. Et, cū hoc fuerit declaratum de sentiente, incēpit describere eum simpliciter, & dixit, Et sentiens in potentia est, sicut sensatum in perfectione. id est manifestum est igitur ex hoc, quod diximus, quod sentiens simpliciter est illud, quod est in potentia ad intentionem, quam determinauimus de potentia

Transum
pno noīs
vītati a-
pud vulg
ē facilior
ē fingere
aliud no-
men.

Atentia pèr intentionem rei sensibilis in perfectione, id est illud quod inten-
tum est perfici p intentionem rerum sensibilium, non p ipsas res sensibili-
les. Et, si non, tunc esse coloris in visu, & in corpore esset idem. Et, si ita
esset, tunc esse eius in visu non esset comprehensio. & ideo dixit, est illud,
quod est in potentia, sicut sensatum in perfectione. & non dixit, illud, quod
est in potentia sensatum, quoniam sit ita esset, idem esset esse coloris in vi-
su, & in sua materia. D.i.d. Fatur igitur, dum non est simile, & cum pati-
tur assimilatur, &c. i. & contingit ei illud, quod contingit omnibus alte-
rabilibus, vt declaratum est in sermone vniuersali: & eit q patitur à sen-
sibili, dum non est simile ei: &, cum passio perficitur, tunc erit simile.

Sensibilia, alia p se esse, alia vero p accidentis: p se autem, alia propria
alia communia.

Cap. 2.

Séus pati-
tur a sensi-
bili, dū nō
ē sile ei. ex
quo patet
sensible
cōtrariari
sensui, sed
oppositū
vide c. 57.
Vide cōtr.
Zim.

Dicendum autem fm vnumquemq sensum de sensibilibus
primo. Dicitur autem sensibile tripliciter: quorū duo qui-
dem dicimus p se sentiri: vnu autem fm accidentis. Duo-
rum autē, aliud quidem proprium est vniuersiusq sensus: aliud
autem cōe omnium. dico autem proprium quidem, quod non
contingit altero sensu sentiri, & circa quod non contingit errare,
vt visus coloris, auditus soni, & gustus humoris: tactus autem ha-
bet plures differentias, sed vnuquisq iudicat de his, & non deci-
pitur visus quoniam color: neq; auditus quoniam sonus: sed quid
coloratum, aut ubi: aut quid sonans, aut ubi. Huiusmodi quidem
igitur dicuntur propria vniuersiusq.

Igitur in unoquoq sensu primum de sensibilibus dicendum est. sensi-
tiuum tribus modis dicitur, quorū duo quidem p se unū, uero p acci-
dens sentiri dicimus: duorum aut illorum, unum est propriū cuiusq sensus, alterum cōe omnium. id autem intelligo proprium, quod non potest

Calio sensu sentiri, & in quo non potest fieri error: ut uisus coloris, & au-
ditus soni, & gustus saporis: tactus autem plures habet differentias,
sed uniusquisq iudicat de eis: neq; decipitur quod color sit, uel quod so-
nus: sed quid sit id quod coloratum est, aut ubi: aut quid sit id quod so-
nat, aut ubi: Hac igitur dicuntur propria cuiusq.

Et, antequam incipiamus loqui de unoquoq sensu, loqua-
mur de sensibilibus. Dicantur igitur q sensibile dicitur tribus mo-
dis: quorum duo dicuntur sentiri p se, & tertius accidentaliter. Et alter duorum proprius est vniuersiusq sensuum, & alter est com-
munis omnibus. Et est proprius, quem non potest alter sensus sen-
tire, & illud, quod impossibile est vt ei cōtingat error: verbi grā,
visus apud coldrem, & auditus apud vocem, & gustus apud sa-

L ij porem,

De Anima

porem. tactus autē plures vno modos habet. Sed vniuersquisq; eorū D. iudicat ista, & non errat in colore, quis color sit, neq; in voce que vox sit: sed in colorato quid est, & vbi est: & in auditō quid est, & vbi est. Quod igitur est tale, dicitur proprium.

63 Cūm declarauit quid est sensus simpliciter, vult modo loqui de vno-
Necesse ē quoq; sensuum. Et, quia iam prædixit quòd via ad hoc est loqui de ipsis
ite ex eis, sensibilibus, cūm sint magis nota quām sensus, dixit Et, antequam inci-
q; sūt apd piamus loqui, &c. i. & quia necesse est ire ex eis, quæ sunt apud nos magis
nota, ad nota ad ea que sunt magis nota apud naturam, oportet nos loqui prius de
ea, q; sunt ipsis sensibilibus. Et, quia sensibilia hæc sunt vniuersalia, & hæc pro-
magis nota, incepit loqui prius de pprijs, & dixit, Dicam⁹ igitur quòd sensibile
ta apd na &c. idest & sermo ciuis in capitulo isto apparet per hoc, quod dixit, sensus
1. Phy. t.c. autem plures habet modos. Intendit q; sensibilia vniuersaliaque istorum
2. & 7. Me sensuum plura sunt vno modo: sed vniuersquisq; sensuum iudicat suum sen-
ra. t. c. 10. tum proprium: & non erat in eo in maiori parte. visus enim non errat E.
Id ī hoc.
2. t.c. 12. &
33. in colore, vtrum sit albus, aut niger: neque auditus in voce vtrum sit gra-
uis, aut acuta. sed isti sensus errant in comprehendendo differentias indi-
uiduorum istorum sensibilium, ver. gra. in comprehendendo istud albū
quod est nix: aut differentias locorum istorum, ver. g. vt comprehendat
q; istud album est superius, aut inferius. Deinde d. Quod igitur est tale
in maiori dicitur proprium. idest sensibilia autem, quæ inueniuntur alicui soli sen-
tientie. Id ī. sūi, qui non errat in eis, in maiori parte dicuntur propria. Et, cum di-
152. 134. xit, sed in colorato quid est, & vbi est: & in auditō quid est, & vbi est, non
161. Idē su intendebat quòd sensus cōprehendit cōsentias rerum, sicut quidam existi-
per lib. de mauerunt: hoc enim est alterius potentia: quæ dicitur intellectus: sed
Sensu & intendebat quòd sensus cūm hoc, quòd comprehendunt sua sensibilia
Sensato. propria, comprehendunt intentiones individuales diuersas in generibus,
Gēsus nō cō & in speciebus. comprehendunt igitur intentionem huius hominis in-
p̄ihēdūt iū, sicut q diuidualis, & intentionem huius equi individualis, & vniuersaliter inten-
dā existi-
mauerūt: tionem vniuersusq; decem prædicamentorum individualium. & hoc vi F
detur esse proprium sensibus hominis. Vnde dicit Arist. in lib. de Sen-
su, & sensato, quòd sensus animalium non sunt sicut sensus homi-
nis, aut simile huic sermoni. & ista intentio individualis est illa, quā disti-
tellectus. guit virtus cogitatiua à forma imaginatiua; & expoliat eam ab eis, quæ
Sēsus hoīs cōprehen- sunt adiuncta cūm ea ex istis sensibilibus communibus & proprijs, & re-
dūt itētiō ponit ea in rememoratiua. & hæc eadem est illa, quam cōprehendit ima-
nes individualis com- ginatiua. sed imaginatiua cōprehendit eam coniunctā istis sensibilibus:
niū dece- licet eius cōprehensio sit magis spiritualis: vt alibi determinatum est.
p̄dicamen-
tor. Id ī. 3.
d Aia, c. 6.
20. & 33.

Communia autem, motus, quies, numerus, figura, magnitudo: huiuscmodi autem neq; vnius sunt propria, sed communia omnibus: tactui enim motus aliquis sensibilis, & visui, per se quidem igitur sunt sensibilia hæc.

Communia

D P H. **A** *Communia autem, motus, quies, numerus, figura, magnitudo: hæc enim nullius sunt propria sed omnium cōmūnia. etenim & tactus motus quidam sensibilis est, & visu. Atq; hæc quidē per se sensibilia sunt. Comunia autem sunt, motus, & quies, & numerus, & figura, & quantitas. ista enim non sunt propria alicui, sed communia eis omnia. motus enim sentitur tactu, & visu.*

64 *Cum declarauit ex duobus modis essentialibus modum proprium, incepit declarare communem, & d. q; sunt quinq; motus, & quies, &c. Et hoc quod dixit, ista enim non sunt propria, &c. non intendit q; vnum quodq; istorum quinq; est cōmūne vnicuiq; sensuum, ut intellexit The-mistius, & fm quod appareat: sed tria eorum, scilicet motus, & quies, & nu-merus sunt communia omnibus: figura autem & quantitas sunt commu-nia tactui, & visui tantum. & sic intendit per hoc, quod dixit, sed commu-nia eis omnia. i. sed omnia sunt communia sensibus, nō omnia omnibus B sensibus. Quoniam autem hæc sensibilia, s. propria, & communia sunt attributa sensibus: manifestum est. non enim possumus attri-buere comprehensionem sensuum eis alio modo ab eo, fm q; sunt sensus. Hæc igitur est vna intentio eius, quod est accidentaliter, quod est oppo-situm ei, quod est essentialiter. ista enim sunt comprehensibilia sensuum fm q; sunt sensus, non fm q; sunt aliqui sensus.*

O P H. *Secundum accidens autem dicitur sensibile, vt si albū sit Dia-rrī filius: fm enim accidēs hoc sentitur, qm̄ accidit albo hoc q; sen-titur. vnde nihil patitur fm q; huiusmodi est à sensibili. Sensibiliū autem secūdum se, propria proprie sensibilia sunt. & ad quæ sub-stantia apta nata est vniuersaliter sensus.*

C *Per accidens autem sensibile dicitur, uerbi causa si album sit Dia-rrī filius: per accidens enim hoc sentimus, quia accidit albo id quod sen-timus: quo circa nihil quatenus tale est à sensibili patitur. eorum autē quæ per se sunt sensibilia, ea proprie sensibilia sunt, quæ propria sunt, & ad quæ nata atq; apta est cuiusq; sensus substantia.*

Accidentaliter autem dicitur in re q; est sensibilis. album enim quod est Socrates, non sentitur, nisi accidentaliter. accidit enim q; album, quod sentitur sit iste. & ideo non patitur à sensibili, fm q; est sic. Ea aut, quæ sunt sensibilia p se, & propria, sunt sensibilia in rei veritate. & sunt ea, q; sentire est nata suba cuiuscq; sensu.

65 *Cum declarauit duos modos sensibilium per se, s. proprietatum & co-munium, incepit declarare tertium modum, qui est sensibilis per acci-dens, & d. Accidentaliter autem dicitur in re, quod est sensibilis. i. hoc mo-do. D. d. exemplum, & dixit, album enim quod est So. non sentitur, nisi accidentaliter. i. iudicare enim quod istud album est Soc. est sentire acci-*

Mot⁹, qes,
et nūerr⁹
sunt cōia
oib⁹ sensi
b⁹. figura
aut, & q;ti
tas st cōia
tactui. &

De Aftima

dentaliter. D.d. causam, & d. accidit enim quod album, quod sentitur, sic D. iste. i. & dicimus q̄ ista comprehensio est per accidentis: quia nos non sentimus per visum q̄ illud est So. nisi fm q̄ est coloratum: & coloratum illud esse So. est per accidentis, secundum q̄ est coloratum. Sed potest aliquis dicere q̄ si sit accidentis ei figura, & numerus, & motus, & quietes. quomodo igitur fuerunt numerata ista in eis; quæ sunt sensibilia essentialiter? qm̄ si fuerunt numerata quia sunt communia, similiter etiam intentiones in diuidorum sunt communia omnibus sensibus. Et possumus dicere in hoc duos sermones: quorum unus est, q̄ ista communicatio magis videatur necessaria in esse propriorum sensibilium, v.g. quantitas. color enim a. & qualitate. non denudatur ab ea. & similiter calor, & frigus, quæ appropriantur talor, & frigus, q̄ ap̄ propriantur, sunt propria sensui communis, quemadmodum ista sunt propria tactui. Idē vniciq; sensuum: & comprehensio intentionis individualis, licet sit actio infra. 135. sensus communis. & ideo plures indigetur in comprehensione intentionis. E. t. Se sensibilia cōjā s̄ p̄tia s̄tū cōi. oppo- sitū. J. tex. cō. 133. Vide cō. Zim. Cōphēsio intentionū individualium, de qb̄. intentionis individualium, substantiarum, de quibus intellectus cōsiderat, est proprias sensibus hominis. Et debes scire q̄ comprehensio intentionis individualis est sensuum: & comprehensionis intentionis vniuersalitatis est intellectus: & vniuersalitas & individualitas comprehenduntur per intellectum, s. definitio vñis, & individualis. D.d. & ideo non patet, &c. id est & visus non patitur ab intentione sensible per accidentis. qm̄ si patet, id est, de retur ab aliquo individuali, fm q̄ est illud individuali, non debet pati ab alio individuali. D.d. Ea autem, quæ sunt sensibilia per se, &c. i. duorum autem modorum rerum sensibilium per se propria sunt ea, quæ prius debent numerari in eis, quæ sunt essentialiter: & sunt sensibilia in rei veritate, & essentialitas cōptialiter, cum ista sunt, quæ sentiuntur primo & essentialiter: illa autem licet hēdūm, p̄ sentiantur essentialiter, tñ non sunt prima. D.d. & sunt ea, quæ sentire, &c. i. Itel'm. p̄ & sunt ea, quæ sunt nata sentiri primo, & essentialiter ab unoquoque sensu: cō. 9.3. de & si sit natura, & essentia vniuersaliq; sensuum est in sentiendo ea. Aia.

De visu, visilibus, ac medio, perspicuo, ac lumine. Cap. 3.

C Vius quidem igitur est visus, hoc est visibile. visibile autem est color, & ratione quidem est dicere, innominatum autem existit ens. manifestum autem erit ingredientibus maxime, visibile enim est color: hoc autem est in eo q̄ secundum se visibile.

A simile secundum se autem, non ratione, sed quoniam in se ipso habet causam essendi visible.

OPIN. Ergo cuius est visus, id est visibile. visibile autem est color, & quod oratione quidem exprimi potest, nomine autem caret: uerum in orationis progressu maxime perspicuum fit et quod dicimus. quippe visibile est color, qui demum est id quod in eo est, quod est per se visibile: per se autem non ratione, sed quoniam in se habet causam cur sit visibile.

Illud igitur, cui attribuitur visus, est visibile. Visibile enim est color, & quod est possibile dici, sed non est dictum. & post apparebit quod dicimus magis. Visibile enim est color. & hoc est visibile per se. & est dicere per se, non secundum intentionem, sed in eo inuenitur causa in hoc, quod est visibile.

B Cū cōpleuit sermonem vñem de sensibilibus, reuersus est ad sermonem propriū de vñ quoq; sensibili, & primo de sensibili visus, & d. Illud autem cui attribuitur visus id est, & manifestum est per se quod sensibile, quod attribuitur visui, proprie est visibile. & visibile est color, & sibi simile ex rebus, quae videntur in obscuro, quae non habent nomen congregās in colore, neq; etiam in se habent nomen, quod demonstret de eis illud quod est quasi genus, sed non possunt exponi nisi sermone composito. ver. grā. quod dicimus quod sunt ea, quae videntur in obscuro, & non videntur in luce: ut conchæ. Deinde dicit. & post apparebit, &c. id est & nos declarauimus modum post, fin quem dicitur quod color, & ista sunt visibilia, sc̄rum hęc dicantur. & qui uoce, aut fin prius & posterius. D. d. Visibile enim est color, &c. i. visibile enim in rei veritate est color, aut est illud, quod per se est visibile. Et est dicere per se, non secundum primam intentionem intentionum, de quibus dicitur, illud quod est essentialiter, & est modus, in quo pr̄dictatū est in substantia subiecti. sed secundum intentionem secundam, & est illud, in quo subiectum est in definitione pr̄dictati. color enim est causa ut res sit visibilis. & per hoc, quod dixit, sed in eo inuenitur causa. intendit secundum quod color est causa, aut in eo inuenitur causa, ut aliquid sit visibile.

Color est
se visibile
in modo
dicendi per
se, in pri
mo. Id est in
modo, seq.

C Omnis enim color mouens est eius quod secundum actū dia-
phani: & hęc est ipsius natura. vnde quidem non est visibile sine lumine. propter quod de lumine primo dicendum est. Est igitur aliquid diaphanum.

OPIN. Omnis autem color motius est eius quod est actū perlucidum, atque id est ipsius natura. Iccirco non est visibile sine lumine: sed omnis color rei cuiusq; in lumine uidetur: quamobrē, de lumine prius quid sit dicendum est. est ergo aliquid perlucidum.

De Anima

Et quia omnis color est mouens diaphanum in actu. & hoc est D
natura eius. Et ideo nō est visibilis absq; luce, sed necessarium est
vt vnuquisq; colorum non sit visibilis nisi in luce. Et ideo dicen-
dum est de luce quid est. Et hoc erit in dicēdo quid est diaphanū.

67 Et substantia coloris, & eius essentia, sūm q; est visibilis, est illud, quod
mouet diaphanum in actu. D.d. & hoc est natura eius, &c.i. & ista descri-
ptio demonstrat naturam & substantiam eius, sūm q; est visibilis. Et si-
gnum, q; color est mouens diaphanū in actu non diaphanum in pōten-
tia, est, quia nō est visibilis absq; luce, per quam diaphanum in potentia
fiat diaphanum in actu, & hoc autem demonstrat q; ipse opinatur q; co-
lores existunt in obscuro in actu. Et si lux fiat necessaria in videndo co-
lorem, non est nisi sūm q; facit diaphanum in pōtentia diaphanum in actu,
aut opinatur q; lux est necessaria in videre, sūm q; colores existunt in ob-
scuro in potentia: & secundum quōd diaphanum potentia indiget etiam

Digressio,
q; queritur
quō lux
necessaria
sit colori.

Auēpace
r̄fūsio.
* coloris.

Oē recipi-
ens aliquid
nō recipit,
nisi inq̄tū
caret eo,
qd recipi-
tur. Idē. 3.
d Aia.c.4.

Alex. opīo

E in recipiēdo colore, vt sit diaphanum in actu. Et Auēpace dubitauit
in hac descriptione * diaphani, & d. quōd non est necessaria ut diaphanum
in quantum mouetur à colore, sit diaphanum in actu: quoniā diaphanei
taceius in actu est illuminatio eius: & eius illuminatio est aliquis color.
Color enim nihil est, nisi admixtio corporis lucidi cū corpore diapha-
no: vt declaratum est in lib. de Sensu & sensato. Et omne recipiens aliquid
non recipit ipsum nisi in modo, secūdū quem caret illo. Et hoc coagit
eum ad exponendum hunc sermonem alio modo ab eo, quod dixerunt
expositores, & dixit, & dicere quōd color mouet diaphanū in actu: i. mo-
uet diaphanum de potentia ad actu, non q; mouet diaphanum, secūdū
q; est diaphanum. Lux autem necessaria est in videre: quia colores in ob-
scuro sunt in potentia: & ipsa facit eos in actu, vt moueant diaphanū;
secundum quōd diaphanum caret luce, aut illo, quod fit à luce, scilicet co-
lore. & ista expositio est valde difficilis, secundum q; sonant eius verba.

Lux, & co-
lor dñnt.
vide alia
diām. J.
in cō. 72.

Alexan. enim dat rationem, quōd diaphanum in actu mouetur à colo-
re ex hoc, q; apparet. Aer enim videtur multoties coloratus colore, quem Nihil reci-
pet se, aut videmus mediante aere: vt parietes, & terra colorantur per colore plan-
tarum apud transitum nubium super eas. Si igitur aer non coloraretur ius in reci-
per colore illarum plantarum, non colorarentur parietes, & terra. Et pleado ip-
sum, ita manifestum est q; color, licet fiat à corpore lucido, tamen differt ab eo
definitione, & essentia. color enim vt dicitur est ultimum diaphanū ter-
minati, lux autem est complementum diaphani non terminati. Vnde ita, & aris
manifestum est q; non de necessitate illud, quod mouetur a colore debet
esse non lucidum: sed de necessitate debet esse non coloratum. Nihil eni-
recipit se, aut est causa alicuius in recipiendo ipsum & ista est proposizio
manifesta per se. & At ista multoties vtitur, indifferenter: siue moue-
re necessaria, & recipiere fuerint spiritualia, sicut aer recipit colore: aut
materialia, sicut corporis adiunctum ex lucido, & diaphano obscuro recipi-
colorem. Et, cum fuerit possibile q; diaphanū in actu moueat à colore, de Aia.
4. & 5. 3.
necessaria

A necessitate est ut hoc sit ei, aut essentialiter, aut accidentaliter. scilicet finis quod est diaphanum in actu, aut finis quod est diaphanum tantum: sed contingit ei ut non moueatur a coloribus, nisi essendo diaphanum in actu. hoc enim est finis quod est diaphanum. & ista est opinio Averpace. Sed manifestum est per se, quod lux necessaria est in essendo colores visibiles. & hoc auctoritatis, quia dat coloribus formam, & habitum, quo agunt in diaphano: aut quia dat diaphano formam, qua recipit motum a coloribus: aut utrumque. Et est manifestum quod quando consideraverimus quod dixit Aristoteles in principio auctoritatis sermonis, & posuerimus ipsam propositionem quasi manifestam per se, tunc necesse erit ut lux non sit necessaria in essendo colores mouentes diaphanum, nisi secundum quod dat diaphano formam aliquam, qua recipit motum a colore, sive illuminationem. Aristoteles enim posuit principium quod color est visibilis per se, & quod simile est dicere colorem visibilem, & hominem visibilem. scilicet de genere propositionis essentialis, in qua subiectum est causa prædicati, non prædicatum causa subiecti: ut cum dicitur homo est rationalis. & hoc intendebat: cum dixit, sed finis quod in eo inuenitur causa in hoc, quod est visibile, secundum quod exposuimus. Et hoc concessum manifestum est quod impossibile est dicere quod lux est illud, quod largitur colori habitum, & formam, qua sit visibilis, quoniam, si ita esset, tunc comparatio visionis ad colorem esset accidentalis, & secunda non prima, scilicet mediante isto habitu. visio enim manifestum est quod est aliquid posteriorius visibili: & quod eius proportio ad colorem non est sicut proportio rationalis ad hominem. Manifestum est igitur quod proportio eius est sicut proportio visibilis ad hominem: & sicut color secundum quod est color est visibilis, non mediante alia forma sibi contingente. Et, cum ita sit, lux non est necessaria in essendo colorem mouentem in actu, nisi secunda quod dat subiecto sibi proprio receptionem motusa sit. & Aristoteles videtur quod non posuit hoc, quod posuit, nisi intendendo dissolutionem istius questionis. Et secundum hoc intelligendus est sermo eius, quod colores mouent visum in obscuro in potentia. lux enim est illud, quod facit eos motiuos in actu. unde assimilat lucem intelligentiae agenti, & coloresphantasmibus. Quod enim inducit secundum exemplum, & large, non est simile ei, quod inducit secundum demonstrationem. de exemplo autem non intenditur nisi manifestatio, non verificatio. Et non potest aliquis dicere quod color non inuenitur in actu, nisi luce præsente. Color enim est ultimum diaphani terminatus. Lux autem non est ultimum diaphani terminatus. & ideo necessaria non est in essendo colorem, sed in essendo visibilem, ut determinauimus. Reuertamus igitur & dicamus quod, cum declarauit quod color secundum quod est visibilis, mouet diaphanum in actu: & quod est ista natura eius propter hoc quod est visibilis per se: & quod impossibile est ut visio sit sine luce, reuersis est ad narrandum illud, quod consideratum est de istis rebus prius, & dixit sed necessarium est ut unusquisque colorum, &c. id est sed quia unusquisque colorum non est visibilis nisi in luce, dicendum est prius de luce. lux enim est unum eorum, quibus completur visio. Dicitur &

Opuscom
mentato-
ris.

B Cum est causa prædicati, non prædicatum causa subiecti: ut cum dicitur homo est rationalis. & hoc intendebat: cum dixit, sed finis quod in eo inuenitur causa in hoc, quod est visibile, secundum quod exposuimus. Et hoc concessum manifestum est quod impossibile est dicere quod lux est illud, quod largitur colori habitum, & formam, qua sit visibilis, quoniam, si ita esset, tunc comparatio visionis ad colorem esset accidentalis, & secunda non prima, scilicet mediante isto habitu. visio enim manifestum est quod est aliquid posteriorius visibili: & quod eius proportio ad colorem non est sicut proportio rationalis ad hominem. Manifestum est igitur quod proportio eius est sicut proportio visibilis ad hominem: & sicut color secundum quod est color est visibilis, non mediante alia forma sibi contingente. Et, cum ita sit, lux non est necessaria in essendo colorem mouentem in actu, nisi secunda quod dat subiecto sibi proprio receptionem motusa sit. & Aristoteles videtur quod non posuit hoc, quod posuit, nisi intendendo dissolutionem istius questionis. Et secundum hoc intelligendus est sermo eius, quod colores movent visum in obscuro in potentia. lux enim est illud, quod facit eos motiuos in actu. unde assimilat lucem intelligentiae agenti, & coloresphantasmibus. Quod enim inducit secundum exemplum, & large, non est simile ei, quod inducit secundum demonstrationem. de exemplo autem non intenditur nisi manifestatio, non verificatio. Et non potest aliquis dicere quod color non inuenitur in actu, nisi luce præsente. Color enim est ultimum diaphani terminatus. Lux autem non est ultimum diaphani terminatus. & ideo necessaria non est in essendo colorem, sed in essendo visibilem, ut determinauimus. Reuertamus igitur & dicamus quod, cum declarauit quod color secundum quod est visibilis, mouet diaphanum in actu: & quod est ista natura eius propter hoc quod est visibilis per se: & quod impossibile est ut visio sit sine luce, reuersis est ad narrandum illud, quod consideratum est de istis rebus prius, & dixit sed necessarium est ut unusquisque colorum, &c. id est sed quia unusquisque colorum non est visibilis nisi in luce, dicendum est prius de luce. lux enim est unum eorum, quibus completur visio. Dicitur &

In ppone
primi mo
di dicendi
se p d i c a t u

é ca subie
cti, ecclora
in ppone
scd inodi

Impose é
q lux lar
gaz colo
ri habitu,
& formam.

Color e vi
sibilis no
mediante
alia forma
sibi conun
gente.

Remouer
obiectiones
contra se.

De excipi
n requiri
nisi inani
festatio, n
verificatio
Vide. I. pri
ori set. o

3. & 1. po
set. e. o.

De Anima

& hoc erit in dicendo quid est diaphanum, id est & hoc complebitur nobis in dicendo prius quid est diaphanum.

Diaphanum autem dico, quod est quidem visibile, non autem secundum se visibile, ut simpliciter est dicere, sed propter extraneum colorem. hmoi autem est aer & aqua, & multa solidorum, non n. fm q̄ aqua neq̄ fm q̄ aer, diaphanum est: sed quoniā est natura eadem in his vtrisq; & in perpetuo superius corpore.

SOPH. Id autem appello perlucidum, quod est quidem uisibile, sed ut uno uerbo dicam, non per se, sed propter alienum colorem uisibile. cuiusmodi sunt aer & aqua & complura solidoru. non enim quatenus aqua, nec quatenus aer, perlucidum est: sed quia eadem inest natura in utroque eorum, & in aeterno illo supero corpore.

Et Diaphanum est illud, quod est visibile, sed non visibile per se, & simpliciter, sed propter colorem extranei. Et in tali dispositio- ne inueniemus aerem, & aquam, & plura corpora coelestia. non enim secundum q̄ aer est aer, neq̄ secundum q̄ aqua est aqua, sunt diaphana. sed propter naturam eandem existentem in his duobus & in corpore aeterno altissimo.

68 Cum narrauit q̄ opotteret prius considerare de natura diaphani, incœpit describere ipsam, & dixit. Et Diaphanū est illud, quod est visibile, &c. i. Et Diaphanū est illud, quod non est visibile per se, s. per colorem naturalem existentem in eo: sed illud, quod est visibile per accidens, i. per colore extraneum. Et hoc, quod dixit, manifestum est. & ideo innatum est recipere colores, cum nullum proprium habeat in se. D.d. non enim fm, q̄ aer est aer, &c. i. & quia diaphaneitas non est in sola aqua, neque in solo aere, sed etiam in corpore coelesti, fuit necesse ut diaphaneitas non sit in aliquo eorum, secundum illud quod est. v.g. fm q̄ aqua est aqua, aut cœlum cœlum, sed fm naturam cœm, existentem in omnibus: licet non habeat nomen. & hoc, quod dixit, manifestum est.

Lumen autem est huiusmodi actus diaphani, secundum q̄ est diaphanū: potentia autem in quo haec est & tenebra, lumen autem vt color est diaphani, secundum q̄ actu diaphanum ab igne aut huiusmodi, vt quod sursum corpus: & enim huic aliquid iest unum & idem quid quidem igitur diaphanum, & quid lumen, dictum est: quia neque ignis est, neq̄ omnino corpus, neq̄ deflussus corporis nullius: est etenim utique aliquid corpus, & sic, sed ignis aut huiusmodi alicuius præsentia in diaphano: neq̄, n. possibilis est duo corpora in eodem esse.

SOPH. Lumen uero est eius actus, nempe perlucidi quatenus perlucidū est: in quo ante hoc inest potentia, in eodem tenebra etiam insunt: Lumen autem

A autem ueluti color est perlucidi, quando actu fit perlucidum ab igne aut eius generis aliquo, cuiusmodi est superum corpus. Quid igitur sit perlucidum & quid lumen diximus: nimirum quod nec ignis est, nec omnino corpus, neq; effluxio corporis uuius, (esset enim uel sic corpus ali quod) sed ignis aut alicuius eiusmodi praesentia in perlucido. neq; enim duo corpora simul in eodem esse possunt.

B Lux autem est actus diaphani, secundum q; est diaphanum. In potentia autem est illud, in quo est hoc, & obscuritas. Et lux est quasi color diaphani, cum fuerit diaphanum secundum perfectio nem ab igne, & similibus, ut corpus superius. in hoc enim existit illud idem. Iam igitur dictum est quid est diaphanum, & quid est lux. & quod non est ignis, neq; corpus omnino, neq; aliquid currens a corpore omnino. quoniam, si ita esset, tunc secundum hunc

B modum esset aliquod corpus. sed est praesentia ignis, aut simile in diaphano. impossibile enim est ut duo corpora sint in eodem loco.

Cum declaravit naturam diaphani, quod est de luce quasi materia de forma, incepit definite lucem quod est, & d. Lux autem est actus diaphani, &c.i. substantia autem lucis est perfectio diaphani, secundum quod est diaphanum: aut perfectio istius naturae communis corporibus. Ethoc, quod dixit. in potentia autem est illud, in quo est hoc, & obscuritas. i. corpus autem diaphanum in potentia est illud, in quo inuenitur ista natura communis obscuritate. D.d. Et lux est quasi color diaphani, &c.i. & lux in diaphano non terminata est quasi color in diaphano terminato: cu diaphanū fuerit, diaphanū actu a corpore lucido natura: vt ignis: & filia de corporibus altissimis lucidis. D.d. in hoc enim etiam &c.i. natura enim diaphanicatis existens in corpore cœlesti semper associatur illi,

C quod facit eam dispositionem in actu. & ideo nunquam inuenitur cœlū diaphanum in potentia, sicut ea, quæ sunt inferni, cum quandoq; sit lucidum præsens, & qñq; non. ista autem natura cœlestis semper est illuminata. Et ex hoc declaratur etiam q; colores non acquirunt habitum a luce. Nā cœlo-
stis semper est illuminata. Id est
lux enim non est nisi habitus corporis diaphani.

D Videtur autem lumen contrarium esse tenet: ræ, est autem tenebra priuatio huius habitus ex diaphano. quare palæ q; huius praesentia lumen est, & non recte Empedocles neq; si alius quis sic dixit, quod feratur & extendatur lumen in medio terræ & continentis. nos autem lateat. hoc enim est & extra eam quæ in ratione veritatem, & extra ea quæ videmus in paruo enim spatio lateret. nos. ab oriente aut in occidens latere, magna multum est questio.

E Videtur etiam lumen esse contrarium tenebris. sunt uero tenebrae priuatio talis habitus a perlucido. Itaq; perspicuum est eius praesentiam esse

De Anima

esse lumen. neq; recte Empedocles aut si quis alius perinde locutus est. D
ac si lumen feratur, ac demum extendatur inter terram et cœlum. am.
biens, nos uero lateat. hoc enim est prater ueritatem quæ in ratione posse
ta est, & præter ea quæ apparent. in parvo namq; interuerso forte nos
lateret. latere uero ab ortu ad occasum, magnum admodum. po-
stulatum est.

Etexistimatur qd lux sit contrarium obscuritati. & obscuritas
est priuatio habitus à diaphano: declaratur igitur ex hoc qd lux ē
præsentia istius intentionis. Et non vere dixit Empedocles neque
alius, si aliquis dixit sicut ipse dixit, quod lux transfertur, & va-
dit in tempore inter terram, & circunferentiam. sed imperceptibi-
lia à nobis. Iste ep̄im sermo est extra verum, & extra apparentiā.
possibile est. n. hoc non percipi in breui spatio, sed non percipi de
orientē ad occidentem magna est differentia valde.

70 Cūm declarauit qd lux est perfectio corporis diaphani, sī qd est diapha-
num, incēpit declarare modum, per quem certificabitur qd lux nō est cor-
pus, sed est dispositio, & habitus in corpore diaphano, & dixit. Et existima-
tur qd lux est contrarium obscuritatis, &c. & videtur qd lux sit opposita ob-
scuritati sī priuationē, & habitum. D.d. declaratur igitur ex hoc qd lux
est præsentia istius intentionis. i. declaratur igitur ex hoc, s. qd obscuritas ē
priuatio lucis in diaphano, qd lux non est corpus, sed est præsentia inten-
tions in diaphano: cuius priuatio dicitur obscuritas apud præsentiam cor-
poris luminosi. Et hoc, quod dixit manifestum est. qm̄ subiectum ob-
scuritatis, & lucis est corpus, & est diaphanum: & lux est forma, & habitus
istius corporis. & si eslet corpustū corpus penetraret corp̄. D.d. & nō ve-
re dixit Empe. &c. i. & nihil dixit Empe. cum dixit qd lux est corpus, & qd pri-
mo transfertur, & vadit in terram, & circunferentiam, deinde transfore
ad terram, sed sensus non percipit propter velocitatem motus. D.d. Iste
enim sermo est extra verum, &c. & iste sermo, s. Empe. est extra rationē.
possibile ep̄im est hoc non sentiri in breui spatio, sed in maximo spatio. s.
ex orientē in occidentem est maxime recedere à ratione.

Est autem coloris susceptiuum, quod sine colore: soni autem ab
sonum. sine colore autem diaphanum, & inuisibile, autem qd vix
videtur, vt videtur quod tenebrosum est: huiusmodi autem dia-
phanum quidem est: sed non cum sit actū diaphanum sed cum po-
tentia. eadem enim natura quandoq; quidein tenebra: quandoq;
autem lumen est.

80TH. Est autem coloris quidem receptiuum quod colore nacat, soni autem
quod sono. nacat autem colore, perlucidum, & inuisibile, & quod nix
cernitur: cuiusmodi uidetur esse tenebrosum: tale autem perlucidū est
non

A non tamen quando actus, sed quando potentia est per lucidum: eadem n.
natura modo est tenebrae, modo lumen.

Et recipiens colorem est illud, quod non habet colorem: & recipiens vocem est illud, quod non habet vocem. Quod autem non habet colorem est diaphanum, non visibile, aut illud, quod videtur, secundum q[uod] existimatur de obscuro. & quod est tale, est diaphanum: sed non quando in perfectione fuerit diaphanum, sed in potentia. eadem enim natura forte erit obscuritas, & forte lux.

71 Cūm narravit q[uod] color est mouens diaphanum, fm quod est diaphanum in actu, incepit dare causam in hoc, &c. d. Et recipiens colorem est illud, quod non habet colorem, &c. i. & color est mouens diaphanum: quia recipiens colorem debet carere colore: & quod caret colore, est diaphanū non visibile per se, sed si dicitur visibile, erit sicut dicitur q[uod] obscurum est visibile, i.e. est innatum videri, cūm diaphanum sit obscurum, quando lux

B non fuerit præsens. & hoc intendebat cū. d. aut illud, quod vñ sicut existimat de obscuro. i. aurillus, quod est visibile, fm q[uod] dñ q[uod] obscurū est visibile. D. d. & quod ē tale, est diaphanū, &c. i. & diaphanū quod nō est visibile p[ro] sc, non est diaphanum, quod perficitur per lucem, sed diaphanum, quod est in potentia lucidum. D. d. eadem enim natura, &c. i. & diaphanum inuenitur fm has duas dispositiones: quia natura recipiens diaphaneitatem in quibusdam rebus recipit vtrunq[ue]; quandoq[ue] enim inuenitur obscura, & q[uod] nō q[uod] diaphana. Et dixit forte, quia hoc non æqualiter accedit in ista natura, sed tantum in diaphanis generabilibus, & corruptibilibus. Natura autem cœlestis in unquā recipit obscuritatem: nisi hoc, quod existimatur de Luna in eclipti, & apud diuersitatem situm eius à Sole: si concesserimus q[uod] natura Lunæ sit ex naturis diaphanis, non ex naturis luminosis. & forte Luna est composita ex istis duabus naturis.

Docim.
Nō cœle-
stis nunq[ue]
recipit ob-
scutitatē.
Idē s. cōd.
69. vide
¶ hoc. 2.
C. c. 49.

C Non omnia autem visibilia sunt in lumine: sed solum vniuersi-
iusq[ue] proprius color. quædam enim in lumine quidem non viden-
tur, in tenebra autem faciunt sensum, vt quæ ignea videntur & lu-
centia: non autem nominata sunt vno nomine. vt quercus putri-
de, cornu, capita piscium & squamæ & oculi: sed nullius horum vi-
derur proprius color: pp[ro]p[ter]a quā aut causam hæc vident alia ratio.

H. Neq[ue] uero omnia cerni possunt in lumine, sed suis cuiusq[ue] duntaxat color. sunt enim nonnulla quæ in lumine quidem non cernuntur, in tene-
bris autem faciunt sensum, veluti quæ ignea apparent, atq[ue] splendent:
uacant autem uno nomine, ut fungus, ut cornu, ut piscium capita &
squamae, & oculi. uerum nullius horum color cernitur suis. causa au-
sem quam obrem cernantur ad aliam pertinet disputationem.

Et

De Anima

Dicitur. Et nō oia videntur in luce, sed ex quolibet color tantum proprius. Sunt enim quædam, quæ non videntur in luce, sed in obscuritate faciunt sensum, verbi gratia ea, quæ videntur ignea, & splendescere. & ista non habent unum nomen, verbi gratia concha, & cornu, & capita quorundam piscium, & squaminiæ, & oculi. sed color proprius non videtur in aliquo eorum. Quare autem ista videntur, indiget alio sermone.

⁷² Cum prædictis quæ visibilium quoddam est color, & quoddam non co-

Contradi-
ctor i litiis
verbis, &
ta primo
d. q. color
eiuslibet
v. illis v.
in luce, &
post sub-
dit, & idic-
ferenter, si
illud visi-
ble v. in
obscuro si
ue n. mō
si v. in lu-
ce tñ quo
ergo e po-
te in ob-
scuro. Vi-
de contra-
zim.

Lux est vi-
sibilis n. se

lor, & est illud, quod non habet nomen commune, & q. proprium est co-
lori, q. non videatur nisi in luce, incepit dicere q. dispositio illorum alio-
rum visibilium est econtrario colori, s. q. videntur in obscuro, & non in
luce. Et d. Et non omnia videntur in luce, &c. i. & non omne visibile vi-
detur in luce, sed tantum hoc est verum, quod color proprius eiuslibet
visibilis videntur in luce, & indifferenter, siue illud visibile videatur in ob-
scuro, siue non. D. d. Sunt enim quædam, quæ non videntur in luce, &c. B.
idest & diximus q. non est necesse vt omne visibile videatur in luce: quia
sunt quædam, quæ videntur in obscuro, & non in luce, vt plura animalia,
& conchæ, & cornu, & alia. & omnia ista non habent idem nomen. D. d.
sed color proprius non videntur, &c. idest, sed, licet ista sentiantur in obscu-
ro, tamen color proprius vniuersusq; eorū non sentiuntur tunc, sed apud
præsentiam lucis tantum: & ideo nō potest aliquis dicere, q. aliquis color
videtur in obscuro. D. d. Quare autem videntur ista, &c. i. causa autem,
propter quam ista videntur in obscuro, & non in luce dicenda est in alio
loco. Et videntur q. ista videntur in nocte, & in die, quia in eis est parum. D.
de natura lucidi. latet enim veniente luce propter paucitatem eius, sicut
hoc accidit in lucibus paruis cum fortibus. & ideo stellæ non apparent in
die. Et natura coloris est alia à natura lucis, & lucidi. lux enim est visibi-
lis per se, color autem est visibilis mediante luce.

Nunc autem in tantum manifestum sit, quoniam quod quidē E.
in lumine videtur color est. vnde non videtur sine lumine: hoc. n.
erat ipsi colori esse, motuum esse secundum actum diaphani. act⁹.
autem diaphani lumen est. Signum autem huius manifestum: si
quis enim ponat habens colorem super ipsum visum, non vide-
tur. sed color quidē mouet diaphanum puta aerem. ab hoc autē
jam continuo existente, mouetur quod sensituum est.

Nunc hoc tantum constat, colorem id esse quod in lumine cernitur: quamobrem sine lumine non cernitur: hoc enim erat ipsi esse colori, motu eius quod est actu perlucidum: actu autem perlucidi lumen est: cuius evidens indicium est, nam si quis rem colore præditam apponat uisu, non uidebit: sed color quidem mouet perlucidum, uerbi causa aerem: ab eo autem ut pote continue, mouetur sensus instrumentum.

A In hoc loco autem tantum appareat, s. q̄ omne visum in luce est color, & similiter non videtur sine luce. hoc enim etiam est illud, quod fuit in colore, qui est scilicet: quōd est illud, quod mouet dia phanum in actu, & perfectio diaphani est lux. Et signum eius man ifestum est. qm̄ si posueris aliquod habens colorem super ipsum visum, non videbitur. sed color mouet diaphanum: sicut aer, cum continuatur, mouetur sensus ab eo.

B Cū declarauit quid est visibile, s. color, & quid est diaphanum, & lux, incepit dicere summam eorum, quæ declarauit, &c. d. In hoc autem loco, hoc tantum, &c. & hoc, quod dixit, manifestum est, s. istæ dux proposicio

nes. quarum vna est q̄ omne, quod videtur in luce, est color. secunda est, e contrario, s. q̄ omnis color videtur in luce. illa enim, quæ apparent in ob

scuto, manifestum est quōd non videntur fm̄ colorem proprium. D. d. nō vñr f;

B ad dicendum cognitionem substatiæ coloris, fm̄ q̄ est visibile, q̄ est illud hoc enim etiam est illud, &c. i. hoc enim etiam est illud, quod induxit nos

quod mouet diaphanum in actu. Et intendit per hoc q̄ ista definitio nō declarat esse coloris, nisi fm̄ q̄ apparuit nobis q̄ impossibile est vt color vi-

deatur sine luce, & q̄ lux intrat visionem, fm̄ q̄ largitur diaphano præpa rationem vt moueat à coloribus, non q̄ largiatur coloribus habitum.

& hoc declaratum fuit prius. D. d. & perfectio diaphani ē lnx, &c. i. & lux est actus diaphani tantum. Et signum eius, q̄ lux non habet esse absque

diaphano, est quia, si positum fuerit aliquod coloratum super ipsum vi sum, non comprehenditur: tunc enim nō erit lux inter colorem & visum

quia non est illic diaphanum. cū igitur diaphanum auferatur, auferatur lux: & cū lux erit, erit diaphanum. D. d. sed color mouet diaphanū, &c.

i. sed propter hoc, quod diximus, q̄ cū color fuerit positus super visum nō videtur, fuit necesse vt visio coloris non compleatur, nisi color moueat

diaphanum, quod est medium inter ipsum & videns, & medium moueat per suam continuationem cum vidente videntem, vtaer, qm̄, cū copulae

cū vidente, mouetur à colore, qn̄ illuminatur, deinde ipse mouet visum.

C Non enim bene hoc dicit Democritus qui opinatur, si esset vacuum quod mediū, pspici vtiq̄ certe, & si formica esset in celo, hoc enim impossibile. paciente enim aliquid sensitivo fit ipsum videre. ab ipso igitur qui videtur colore, impossibile est. relinquitur autem, quōd à medio. quare necesse est aliquid esse medium. vacuo autem facto non aliiquid certe, sed omnino nihil videbitur. ppter quam quidem igitur causam colorē necesse est in lumine videri, dictum est, ignis autem in vtrisq̄ videtur, & in tenebra, & in lumine. & hoc ex necessitate. diaphanum enim ab hoc lucidū fit.

D Enim uero non recte hoc dicit Democritus, putans si aeris internal lum si at uacuum, cerni posse exquisire si uel formica in celo fuerit: nā hoc fieri nequit. uisio enim fit sensitivo aliquid paciente. ut igitur ab ip so co-

Illa, q̄ vñc
i obscuro
nō vñr f;
colorē p-
priū. Idē
cō. 7. 2.

Docūū.
Lux largit
diaphano
præparatio-
nē vñ mo-
ueat a co
loribus, n
aut largit
coloribus
habitum
Idē 3. 67.
ac. 69. 68.
Idē infra
cō. 7. 4.

De Anima

Si colore quā cernitur, fieri non potest: restat ergo ut ab intermedio: D
quamobrem necesse est aliquid esse intermedium. quod si vacuum fiat
non modo non exquisitē, sed prorsus nihil videbitur. causa igitur cur
necessē sit colorē in lumine videri dicta est. ignis autem in utroq; cerni
tur, & in tenebris, & in lumine: idq; necessario, nam perlucidum ab
eo fit perlucidum.

Democritus igitur non vere dixit in hoc, q; existimauit quōd
si medium esset vacuum, tunc visio esset magis vera, etiam si for-
mica esset in cœlo. Hoc enim impossibile est. visus enim non sit,
nisi quando sensus patitur aliqua passione. sed impossibile est ut
visus patiatur à colore: remanet igitur ut patiatur à medio. vnde
necessē est ut aliquid sit in medio. Si autem fuerit vacuum, non tā
tum visio non erit vera, sed nihil omnino videbitur. Iam igitur di-
cta est causa, propter quam color necesse est ut non videatur, nisi
in luce. Ignis autem videtur ī utroq;, s. in obscuro, & in luce & hoc
necessē est. diaphanum enim per hoc est diaphanum.

74 Cūm declarauit q; actio visus non perficitur, nisi per diaphanum me-
diāns, per signum q; si color fuerit positus super visum non videtur: & ēt,
quia visus non perficitur nisi per lucem, & lux non inuenitur, nisi in dia-
phano medio, incēpit reprehendere Democritum, dicentem q;, si visus
esset in vacuo, tunc esset magis vera. Et d. Democritus, &c. i. &, cūm de-
claratum est q;, visio non sit nisi per medium, non recte opinabatur De-
mocritus quōd, si visio esset mediante vacuo, tunc esset magis vera. D.d.
Hoc enim impossibile est, &c. i. hoc enim, quod dixit, q; visio magis per-
fecta erit in vacuo, impossibile est. Et signum eius est, quodiam declara-

Impose ē tum est q; visus, secundum quōd est virtus sensibilis, mouetur, & patitur à F
ut visus pa-
triat, cernio
neat a co-
jore, si cor-
pus colo-
rati fuc-
rit extra vi-
sum: nisi
illud colo-
rati prius
moueat
medium
& in tactū:
& mediū
fiat per vacuo,
non q; visus impossibile est ut fiat nisi per medium. Po-
test enim aliquis dicere quōd, si necessitas ad essendum medium esset pro-
pter sensatum esse distinctum à sentiente, tunc necesse esset ut, cum sensa-
tum tangenter visum, quōd sentire ipsum. sed non est ita. & ideo non in-
tendit Arist. pēi hunc sermonem quōd visus indiget medio necessariō,
sed declarare

A sed declarare quod, cum sensibilia fuerint distincta ab eo, impossibile erit ut sit per vacuum: ut existimauit Democt. Et est sustentatus super hoc, quod sensus indigent medio necessario. scilicet sensibilia, cum fuerint posita super eos, non sentient: & quod visus etiam non erit nisi per lucem, & lux non inuenitur, nisi per medium. D. d. Iam igitur dicta est causa, &c. i. &, cum declaratum est quod, visus necessario indiget medio, declarata est per hoc causa, propter quam color non videtur nisi in luce, & est quia non videtur nisi per medium. Et hoc demonstrat quod ipse non opinatur quod causa in essendo lucem in visione est ut faciat colores, in actu: sicut quidam opinati sunt. Deinde dicit. Ignis autem videtur in vitroq; &c. idest, & ignis videtur in obscuro, & luce: quia congregatum est in ea vtrumq; scilicet, quia facit medium diaphanum in actu. secundum quod est lucidum, & mouet ipsum, secundum quod est color in corpore.

Eadem autem ratio est de sono & de odore: nihil enim ipsorum tangens sensituum sensum facit: sed ab odore quidem & sono medium mouentur, ab hoc autem sensituum virumq;. cum autem super ipsum sensituum aliquis apponit odorans aut sonans, neque vnu sensum faciet. De tactu autem & gustu habet se similiter, non autem **vtr**: propter quam autem causam, posterius erit manifestum.

Eadem de sono & odore ratio est: nihil enim eorum tangendo sensituum, efficit sensum: sed ab odore quidem et sono mouetur intermediu, ab eo autem instrumentum utrumq; si autem aliquis ipsi instrumento rem apposuerit olenem aut sonantem, nullum sensum faciet: De tactu etiam & gustu pari quidem modo res habet, sed non appetet: causa autem post declarabitur.

Et iste sermo idem est de voce etiam, & de odore. nullum enim eorum, si tetigerit suum sensum, facit sentire. sed medium mouetur ab odore, & a voce, & ab isto mouetur vtrumq; sensuum. si igitur tu posueris super ipsum sensum aliquid habens vocem, aut habens odorem, non faciunt omnino sentire. Et similiter est de tactu & gustu, sed hoc non appetet: & post declarabimus cām in hoc.

75 Cū declarauit quod sensus visus non sit nisi per medium, incepit dicere etiam quod per istam eandem declarationem tres sensus necessario indigent medio. & sermo eius est manifestus. Et per hoc, quod dixit, & similiter est de tactu, & gustu, intendit & opinio nostra in sensu tactus, & gustus in hoc, quod indigent medio, est sicut opinio nostra in alijs sensibus: licet illi duo sensus videantur sentire, cum sua sensibilia fuerint posita super eos. & ideo non ita manifesterentur indigere medio, sicut illa tria alia. Deinde d. & post declarabimus causam in hoc, i. causam, propter quam sensus tactus, & gustus sentiunt sensibilia posita super ipsa: & nō est sic de tribus sensibus alius.

De Anima

Medium autem sono quidem, aer est. odori autem, innominatum est. Communis enim quedam passio est ab aere & aqua, sicut diaphanum colori, sic & habenti odorem quod est in utrisque his. Videtur enim animalium aquatica habere odoris sensum. sed homo quidem & pedibus ambulantium quaecunque respirant, impossibilia sunt odorare, nisi respirantia. causa autem & de his posterius dicetur.

SOPH. Intermedium autem sonorum quidem, est aer: odoris autem nuncat nomine. nam in aere & in aqua communis est quedam affectio, ut res perlucida colori, sic colore praedito, id quod in utrisque his inest: nam & aquatilia animalia habere sensum odoris uidentur: sed homo quidem & inter pedestria quae spirant, nisi spiritum trahant, olfactere nequeunt: quorum etiam causam post reddemus.

Et medium in voce est aer, in odore autem non habet nomen. est enim aliqua passio communis in aere, & in aqua. est & in odo- ratu quasi diaphaneitas in colore, & propter hoc inuenitur ex vtroq;. Animalia enim habitata in aqua habent sensum odoratus. sed homo, & omnia animalia ambulantia anhelantia non possunt odorare sine anhelitu. Et post dicetur causa in istis rebus.

Dicitq; medium in voce est aer, non aqua: quia animalia, quae sunt in aqua, non sentiunt, vt mihi videtur, nisi per voces cadentes in aere ex aq;. apparet enim q; vox non sit ex percussione corporum in aqua, econtra- ria de odore. D.d. in odore autem non habet nomen. i. natura autem re cipiens odorem. s. quae est in medio, non habet nomen, sicut habet natu- ra, quae recipit colorem in aqua, & in aere, s. hoc nomine diaphanum. D.d. est enim aliqua passio cōis, &c. i. apparet enim ex hoc q;, receptio odoris non est aeris sī q; est aer, neq; aqua sī q; est aqua, sed aliquam passionē esse in natura cōi eis. & illa natura innata est recipere odores extraneos. & hoc erit vt nō habeat in se odorem omnino, quemadmodum diaphanū

Documē- est natura, quae recipit colores extraneos, sī q; non haber colorem pro- F

prium. Ethoc demonstrat q; ipse non opinatur q; odor sit corpus dislo-
Ari. nō o- latum in aere ab odorabili, sed est qualitas aliqua, per quam illa natura in
pinatur q; odor sit nata est perfici: sed odor non perficitur per illam, quemadmodum dia-
corpus dis- phanum per colorem, sed color non per diaphanum. Et sicut color t̄ ha- fColor b
solutū in bet duplex esse: quorum unum est in diaphano non terminato, & est il- betduple
aere ab o- liud, in quo est extraneum: & aliud in diaphano terminato, & est esse eius
odorabili. idēt. cō. naturale: sic odor habet similia hæc duo esse. s. esse in humido saporabili, liud exi
97. & 101 & est esse naturale: & esse in humido non saporabili, & est esse extraneum. neu. Idēt
co. 97.11

Et post declarabimus hoc, cū locuti fuerimus de hoc sensu. D.d. & pp
hoc inuenitur ex vtroq;. i. pp hanc naturam cōm inuenitur odor ex v-
troq; elemento. s. aqua, & aere. Animalia enim aquatica habent sensum
odoratus,

Aodoratus, & non est dubium, quin hoc fiat mediante aqua. D. d. sed homo, & omnia animalia ambulantia, &c. & intendebat per hoc declarare quod pisces odorant absq; anhelitu. & hoc non est impossibile, sicut odorant plura animalia habitantia in aere, non anhelantia sine anhelitu. Deinde dicit. Et post diceretur causa in hoc, id est quare quædam animalia odorant per anhelitum, & quædam non.

De auditu, sono, ac medijs. De ipsa Echo: ac eti. un de Voce. Cap. 4.

Nunc autem primum de sono & olfactu determinemus. Est autem duplex sonus: hic quidem enim actu: alius autem potentia. alia enim non dicimus habere sonum, ut spongianam, lanam, & pilos. quædam autem habent, ut æs: & quæcunque plana & lenia sunt: quoniam possunt sonare: hoc autem est ipsius medii & auditus facere sonum actu.

B Nunc de sono primum et auditu differamus. Duplex est sonus, unus actu, alter potentia: quædam enim non habere sonum dicimus, ut spongiam, lanam: quædam habere, ut æs, & quæcunque solida sunt & laeta, quia possunt sonum edere, id est inter se & auditu actu sonum efficere.

In hoc autem loco determinemus primo de voce, & de odore. Et dicamus quod vox est duplex, est enim in actu, & est in potentia. sunt enim quædam, quæ non dicuntur facere sonum, ut spongia, & lana. & quædam dicuntur habere sonum, ut cuprum, & omnino durum. lene enim potest facere sonum, & hic potest facere inter ipsum, & auditum sonum in actu.

C Videtur ordinare conyderationem de virtutibus sensus secundum nobilitatem, non secundum naturam: & ideo præposuit sermonem de visu alijs sensibus, deinde de auditu, deinde de odoratu. Et sermonis eius in hoc capitulo abbreuiatio est. & quædam habent sonum, ut resuræ, & quædam non, ut molles. & habentium sonum, quædam dicuntur habere sonum in actu: & quædam in potentia.

Fit autem qui secundum actum sonus, semper alicuius ad aliquid & in aliquo. percussio enim est faciens. vnde impossibile est cum sit unum, facere sonum: alterum enim est verberans, & quod verberatur. Quare sonans ad aliquid sonat. tangit enim aliquid: cum autem ictu tangitur, sonat: ictus autem non fit sine motu. si cut autem diximus, non contingentium ictus, sonus est. nullus. non sonum faciunt pili & si percutiantur: sed æs, & quæcunque lenia & concava sunt: æs quidem quoniam lene est, concava autem ex repercussione faciunt multos ictus post primum, impotentis exire quod motum est.

B P H. Fit autem actu sonus semper alicuius ad aliquid & in aliquo: ictus

De Anima

enim est qui efficit: ita quod fieri non potest, ut si unum sit, sonus fiat: aliud D-
enim est quod uerberat, aliud quod uerberatur. quare id quod sonat ad
aliquid sonat: ictus autem non sit sine latione. uerum ut diximus non quo
rumuis ictus, sonus est. nullum enim sonum edit lana si percutiatur, sed
pecciat si-
percutitur.
as, & quæcumq; laeva & concava sunt. as quidem quia laue est: conca-
ua autem refractione multos post primum ictus efficiunt, dum quod
motum est exire non potest.

Et sonus in actu semper fit per aliquid & apud aliquid, & in ali-
quo. percussio enim est illud, quod agit. Et ideo impossibile est q-
fiat sonus ab aliquo vno. percutiens enim est aliquid, & percussu-
est aliud. vnde necesse est. vt faciens sonum non faciat sonum, nisi
apud aliquid. & percussio non fit sine motu, & translatione. Et si-
cuit diximus, sonus non est percussio cuiusq; corporis. sicut velle-
ra lanæ, cum fricantur, non faciunt sonum omnino: sed cuprum,
& omne lene concavum. cuprum autem, quia est lene: corpora au- E
tem concava, quia per reflexionem faciūt plures percussionses post
primam propter prohibitionem exitus.

78. Et intendit per aliquid, percutiens: & apud aliquid, percussum: & per in-
aliquo medium, s. aerem, & aquam. & quod dicit in hoc capitulo, manife-
stum est. Et abbreviatio eius est q; sonus fit à percussione, & à percusso, &
ab aliquo, in quo percussio cadit. percussio enim est actio: ergo habet a-
gens. s. percutiens, & materiam, s. percussum. Et, quia percussio est motus
localis, non fit nisi in aqua & aere. qm̄ impossibile est vt sit in vacuo: vt
declaratum est in sermonibus vniuersalibus. Percussum autem, ex quo fit
sonus, est duobus modis, aut lene durum, sicut cuprum, aut concavum.
Sonus igitur fit à leni propter expulsionem aeris apud percussione à pa- F
ribus eius æqualiter. & hoc intendebat, cū d. cuprum autem, quia est lene.
qm̄ ita est de sono in hac intentione, sicut de reflexione radiorum. s. q; for-
titer appetit in corporibus duris, quia æqualiter existit in eis, qua pro-
pter congregatur in eis vna actio: vt homines, qui attrahunt ponderosum.
à corporibus autem concavis propter reflexionem aeris in eis frequenter,
quia non potest exire aer ab eis: & sic expellitur, sicut pila expellitur à pa-
riete. & hoc intendebat per reflexionem. Et debes scire q; sonus non fit
in aere, ita quod aer, qui expellitur à percussione, mouetur per se singula-
riter, donec perueniat ad auditum. Sed debes scire quod illud, quod fit in
aere de percussione corporum adiuicem, est simile ei, quod fit in aqua,
quando lapis projectus in aquam de circulatione, s. quia fit in aere apud
percussionem figura sphærica, aut prope sphæricam: cuius centrum est
locus percussioneis per expulsionem aeris ab illo loco æqualiter, aut pro-
pe. Et signum eius est, q; possibile est audiri in quolibet puncto aeris, cu-
ius remotio à percussione est eadem: & est remotio naturalis actus, à cu-
ius

A ius remotiori non potest audiri illa vox : & ideo omnis percussio habet Ois, percus-
sphæram terminatam. sic est de odore, & de colore, s. quia mouent aerem sphæratæ
ex omnibus partibus secundum istam figuram sphæricam.

Amplius auditur in aere & in aqua, sed minus in aqua, non est autem soni proprius aer neq; aqua: sed oportet firmorum fieri percussionem ad inuicem & ad aera. hoc autem fit cum permaneat percussus aer, & non soluatur. unde si velociter & fortiter percutiatur, sonat: oportet enim præoccupare motum ferientis fracturā aeris: sicut si congregationem aut cumulum lapillorum percutiat aliquis latum velociter.

IOPH. Præterea & in aere auditur & in aqua, sed minus. Neq; uero penes aerē soni potestas est, nec penes aquā: sed oportet solidorū inter se & cū aere confictionem iclumq; fieri: quod tum contingit, cum percussus aer persistenter, nec dissipatus fuerit. itaq; si celeriter & uehenienter percutiatur, sonum edit: oportet enim ut motus ferientis anticipet dissipationem aeris, non secus ac si quis arenae cumulum, aut certe arenam perpetuo lapsu præcipitantem celeriter duerberet.

Et etiam auditur in aere, & in aqua, sed minus. Et aer, nō solus sufficit in sono: necq; aqua. sed indigetur vt percussio sit à corporibus solidis in inuicem, aut ad aeream. & hoc erit, quando fuerit aer fixus ad recipiendum percusionem, & non diuidetur. Et ideo, cū aliquid fuerit percussum velociter, & fortiter, faciet sonum, necesse est enim vt motus percutientis antecedat diuisionem aeris, vt homo si percuaserit cumulum arenæ.

79 Cū declarauit q; percussio fit per aliquid, apud aliquid, & in aliquo, Contradi-
& declarauit ea, per quæ fit percussio, & secundum quæ, incœpit declarare s. cōd. 76.
illud, in quo fit percussio, & dixit. Et Et auditur in aere, & in aqua, sed mi-
Cnus. i. sed aqua minus reddit vocem fortiter quā aer. D.d. Et aer non est q; mediū,
solus sufficiens in sono, &c. i. & aer non sufficit vt fiat sonus absq; aliquo in quo fit
percussio: neq; aqua ēt sufficit in hoc: sed indiget vt in aere fiat percussio à cor-
poribus solidis in inuicem, & in ipso aere. D.d. & hoc erit, qn aer fuerit fi-
xus, &c. i. & sonus fit, qn percussio fuerit à solidis corporibus ad inuicem, & idē hēt in-
in ipsum aerē: & fuerit percussio ipsius aeris p velocitatem, ita q; precedat sonus, est
motū aeris: & fuerit percutiens habens latitudinem, & quantitatē: qm resi-
ster tunc ei aer. cū n. percutiens, & percussio fuerint talia, contingit vt aer
videatur quasi fixus, & non diuisus. s. quando percutiens non fuerit diui-
sum: & motus eius non fuerit tardus. D.d. Et ideo, cū aliquid fuerit p
percussum, &c. i. & signum eius, q; sonus non fit, nisi quando motus percu-
tientis fuerit velocior diuisione, est q; cum aliquid fuerit percussum ex
eis, quæ non sunt innata facere sonum fortiter, & velociter, fieri sonus. vt
accidit, quando homo percuaserit cumulum arenæ fortiter, & velociter

De Anima

& propter hoc, quod dixit accidit, p ea; quæ sunt velocis motus, faciunt sonum in aere, licet non percutiant aliud, ut motus corrigiæ in aere.

Echon autem fit cum ab aere vno facto, ppter vas determinas & prohibens diffundi, iterum aer repellitur sicut sphæra. videtur autem semper fieri echon, sed non certus: quia accidit in sono sicut & in lumine. etenim lumen semper repercutitur. neq; enim fieri penitus lumen sed tenebra, extra solem. sed non sic repercutiæ sicut ab aqua, aut aere, aut ab aliquo alio lenium: Quare tenebra facit qualumen terminamus.

COPH. Echo autem fit cum ab aere, qui propter uas quod eum terminauit syriaric, prohibuit unus efficitur, retro aer ueluti pila pulsus fuerit. uide tur aut semper Echo fieri, sed non clara. quandoquidem ut in lumine sic usu uenit in sono: etenim semper lumen refringitur: alioqui non fieret ubiq; lumen sed tenebra, extra locum à sole illustratum: sed non ita re fringitur, ut ab aqua uel aere uel quousi alio lumen, ut umbram efficiat, qualumen terminamus.

Echo autem fit ex aere, quando fuerit vonus propter vas, à quo continetur, & prohibetur à diuisione, quando aer reuertetur, & expelletur ab eo quasi sphæra. Et forte echo fit semper, sed nō manifeste. Accidit enim in sono, sicut accidit in luce. Lux enim semper reflectitur, & si non esset ita, non esset in omni loco, sed obscuritas esset semper extra locum, super quem cadit Sol. sed nō reflectitur sicut reflectitur ab aqua, & à cupro, & ab aliis corporibus lenibus ita quod faciat umbram, & est illud, per quod uenit lux.

Cum declarauit ea, ex quibus fit sonus, & quō fit, incēpit declarare quod dā accidens soni, quod dē echo: & est iteratio soni, cōseruando suam figuram, ut accidit in domibus nō habitatis. Et d. Echo aut, &c. i. echo fit ex aere, qui fit vonus. i. terminatus, & inclusus p illud, à quo continet, & prohibet ab exitu. qm, cū motus eius à primo percutiente perficit, percutit aer à lateribus eius, à quo continet: & percudit ipsum secunda percussione sili primæ percussione, quæ fecit sonū: & sic audit idē sonus iteratus ei, quasi rindens primo. Et assimilauit istud sphæra expulsæ. qm, qm sphæra expellit, contattingit in ea motus sili primo motui: & echo audit post primū sonū, qua ratiq; in sī rindens: quia iā declaratū est q; inter oēs duos motus est quies. Et non ter omnes est intelligēdū ex hoc, quod dixit, fit ab aere, qm fuerit vonus, qm fiat ex uno: & est quies. aere, quia est distinctus p motū ab aliis partibus aeris, ut lapis, qm proicitur p hoc uitetur, aut pila: sed oportet intelligere q; intendit per vnu aerē, vnu, quia est de 8. ph. t. terminatū, & cōtentū à vase. Aer. n. qui est talis, cū in eo cōtigerit aliqua cd. 62. 63. & passio, & motus fortis: cōtinget tūc à percussione sile ei, quod cōtingit à iā. 64. 65. & a lapidis in aqua, s. q; ille motus non perficitur p ipsum terminas: quapropter

A propter peccatum à lateribus vasis terminatis: & sic cōtingit alia passio similis primæ, quapropter ille sonus iteratur. Arist. igit̄ assimilavit aerem in hoc motu sphæra: quæ, cū proicit̄, expellit̄ mota ab eo, quod occurrit, qñ motus suus nō p̄ficit̄ expulsioni sili primæ, nō fm q̄ vna pars aëris est illa, cui accedit scđo ista reflexio, & expulsio. D.d. Et forte echo semper fit, sed nō manifeste, & innuit per hoc quō motus sphæra fit in aere apud percussione. Talis. n. motus nō fit in aere à percussione, nisi motu reflexionis. Percutiens. n. primo expellit aerē in directo eius ad partem, ad quā mouet̄ percutiens: &, nisi partibus aeris acciderit motus cōuersio, nō fieret iste motus ex oībus partibus rei percussiæ æqualiter, aut prope, ita q̄ ex hoc fieret figura sphærica, aut prope, cuius cētrū est res percussa & dixit. Et forte echo fit semp̄. & forte cā, pp̄ quam fit echo. s. cōuersio, semp̄ est in sono, sed debiliter, Cū. n. fuerit ita fortis q̄ faciet passionem permanentē in aere, aliam numero à prima passione, & si sem̄ ei in qualitate, tunc fit echo. D.d. sicut accedit in luce. Lux. n. reflectitur, &c. i. & hoc, quod accedit in sono, si se est illi, quod accedit luci. Lux. n. habet duas reflexiones, fortem, & debilem. Fortis enim facit lucē secūdā, & est cōuersio, quæ fit à corporibus terris: & est sili reflexioni, q̄ facit in aere sonū scđm, qui est echo. Sili aut̄ est lux debilis, pp̄ quam vñ res in umbra: & est sili cōuersioni, p̄ quam audit homo sonū suum, & est illud, quod nō peruenit ad hoc, q̄ sit sicut cōuersio, quæ fit ab aqua, & cupto, quæ facit secundā lucem in parte opposita primæ luci, sicut cōuersio fortis facit in aere secūdā vocē in parte opposita primæ voci. Et illud, per quod scimus hāc cōuersionē lucis, sicut dixit, est quia videmus in loco, super quē nō cadit sol. Lux. n. innata est exire à lucido fm rectas illuminationes ad partē oppositam lucidat parti ex corpore luminoso, sicut declarauerunt facientes liberos aspectū. Si igit̄ non esset illic cōuersio, tunc obscuritas esset in omnibus partibus præter p̄tē, cui opponit̄ radī. quēadmodū, si mot̄ aeris, q̄ facit sonū, est ī parte, ī qua īpellit̄ à percūtē tñ, tūc sonus nō audireſ, nisi ab eo, q̄ est in illa parte tm̄. sed sonus audiſ in oībus partibus rei percussiæ & iō scimus q̄ illud, quod cōtingit luci de figura sphærica, si se est ei, quod cōtingit motui percussio nis in aere. Sili hoc igit̄ est in intelligēa cōsimilitudo inter has duas reflexiones. Corpus aut̄, cū fuerit luminosum ex oībus partibus, nō est dubium q̄ faciet sphærā lucidā. & hoc declarat̄ est in aspectibus. Dīa igit̄ inter hāc sphærā, & primā, est q̄ lux est in ista cōsimilis, & in illa diuersa fm fortitudinē, & debilitatē. Et vñ ēt q̄ sphæra lucis facta à corpore luminoso ex vna suarū partiū, cū hoc q̄ est nō cōsimilis sibi in luce, est ēt non p̄fecta rotūditatis. I. q̄ lōgissima diameter est illa, q̄ exit à corpore luminoso ad circūferētiā in parte, cui opponit̄ radij: & breuissimā p̄te opposita: & est pars, q̄ est sp̄issioris vmbre oībus ptibus, & paucioris lucis.

Lux hēt
duas refle
xiones, for
tem, & de
bilem.

C tñ. sed sonus audiſ in oībus partibus rei percussiæ & iō scimus q̄ illud, quod cōtingit luci de figura sphærica, si se est ei, quod cōtingit motui percussio nis in aere. Sili hoc igit̄ est in intelligēa cōsimilitudo inter has duas reflexiones. Corpus aut̄, cū fuerit luminosum ex oībus partibus, nō est dubium q̄ faciet sphærā lucidā. & hoc declarat̄ est in aspectibus. Dīa igit̄ inter hāc sphærā, & primā, est q̄ lux est in ista cōsimilis, & in illa diuersa fm fortitudinē, & debilitatē. Et vñ ēt q̄ sphæra lucis facta à corpore luminoso ex vna suarū partiū, cū hoc q̄ est nō cōsimilis sibi in luce, est ēt non p̄fecta rotūditatis. I. q̄ lōgissima diameter est illa, q̄ exit à corpore luminoso ad circūferētiā in parte, cui opponit̄ radij: & breuissimā p̄te opposita: & est pars, q̄ est sp̄issioris vmbre oībus ptibus, & paucioris lucis.

Vacuum enim recte dicitur proprium audiendi. videtur enim esse vacuum aer. hoc autem est faciens audire cum moueat̄ continuus & vñus: sed propter id q̄ frangibilis est, non sonat, nisi le-

De Anima

ne sic quod percutiatur. tunc autem vnum fit. simul enim propter D planum. vnum enim est lenis planum.

SOPH. Penes vacuum autem recte dicitur esse audiendi potestas: nam aer uidetur esse vacuum: is autem est qui audire facit, cum mouetur continuus et unus: uerum quia friabilis est, non personat, nisi res percussa sit lauis: tunc autem unus fit simul propter planum: unū. n. est lauis planū.

Recte igitur fuit dictum qd vacuum prodest in auditu. existimatatur enim qd aer sit vacuum. & hoc est quod facit audire, cū mouebitur continuum, & vnum. Sed non pp hoc, quod est obediens, non. n. fit nisi percussum fuerit lene. & tunc sonus fiet vnum. qm venit insimul à superficie eius, superficies enim lenis est vna.

Cū declaratum est ex hoc qd aer est materia soni, qd impossibile ē sie ri nisi per illum, non errauit ex hoc modo, qui dixit qd sonus fit p vacuū, cū credebat aerem esse vaccum, & si errauerit, in quantum credebat aerē esse vacuum. Ipse igitur laudat eos, quia recte dixerunt vno modo: licet E errauerint in existimatione sua. D.d. Sed non propter hoc, quod est obediens, &c. i. & aer est illud, quod facit audire, cum mouebitur vnum continuum. sed iste motus non inuenitur ei vnum, & continuus, sm. qud est obediens tantum, & rarum: sed cum percussum fuerit corpus lene. Et, cū dedit causam, propter quam motus sit vnum, & continuus: & est qud per cassum sit corpus lene, dedit causam in hoc, & d. & tūc sonus fiet vnum, &c. i. & dicimus qd necesse est in fiendo sonum ut percussum sit lene: quia vnum sonus non fit nisi ab vno motu, quando corpus percussum fuerit lene. tunc igitur motus, qui fit in aere, fit ab vna percussione: quoniam insimul expelluntur partes aeris à superficie eius, quoniam superficies rei lenis est vna: quapropter & percussio, erit vna, quapropter & sonus erit vnum. superficies autem à sphera non est vna, sed plures superficies. quapropter percussio erit plures: quapropter sonus non fiet illic omnia propter diuersitatem, & vniiformitatem earum. &, quia vna earum non sufficit in faciendo sonum, nec omnes insimul, fiunt vna percussio. F

Sonatiuum quidem igit, quod motiuum vnius aeris continuitate vscq ad auditum. auditus autem cōnaturalis est aeris. propter id autē qd in aere est, moto exteriori quod intra mouetur: propter quod quidem non vbiq audit animal, neq; vbiq penetrat aer. non enim vbiq habet aerem mouenda pars, & animatum, sicut pupilla humidum.

SOPH. Sonatiuum igitur est, quod continuatione unum aerem usq ad audi alii hoc locum mouere potest. porro autem in auditu inest aer quidam natuū: sed eo interponunt hæc quoniam in aere est, moto externo mouetur internum: quamobrem animal qualibet sui parte non audit, neq; quouis permeat aer: neq; enim ubiq habet aerem pars mouenda & animata.

Habens

A Habens igitur sonum est mouens vnum aerem sive continuacionem, quo usq; perueniat ad auditum. Et auditus est copulatus cum percussione, quia est in aere. Et ideo non in omni loco audit animal. neque in omni loco transitaer. membrum enim motum, & anhelans non in omni loco habet hoc, sicut dispositio videntis, apud humorem.

32 Cum declaravit dispositiones, quibus fit sonus, scilicet dispositiones percussientes, & percussi & aeris, incœpit declarare quomodo fit copulatio soni cum auditu ab istis rebus, &c. d. Habeus igitur sonum, &c. id est necessarie est igitur ex hoc, quod declarauimus, ut agens sonum sit mouens unum aerem motum uno motu continuo, quo usq; perueniat ad auditum. Et intendit per hoc, quod dixit vnu, non vnum pro distinctionem ab alijs partibus aeris, sed vnum pro vnu motum continuum. D. d. Et auditus est copulatus, &c. i. & sensus auditus copulatur cum sono: quia in eo existit

B aer continuus cum aere extrinseco: qui si non esset, nihil sentiret. D. d. Et ideo non in omni loco, &c. i. &, quia necesse est ut in hoc sensu sit aer continuus cum aere extrinseco, in quem cadit percussio, ideo animal non potest audire in omni loco, sed in locis, in quibus nihil dividitur aer percussum, & aerem in sensu anditus: neq; ex omni membro auditur, sed ex membro, in quod transitaer. s. auris. D. d. membrum enim motum, & anhelans, &c. i. ita est de hoc, quod animal non audit, nisi ex membro proprio, sicut de anhelitu, & visu. membrum enim per quod anhelatur, non est quodcumq; membrum sit, sed membrum proprium, scilicet pulmo. & similiter est dispositio videntis in comparatione ad humorem glacialem, s. q; visio non aptatur, ei nisi per membrum, in quo est humor diaphanus, aptus ad recipiendum colores, v.g. humor glacialis. & ideo animal carentis istis instrumentis caret istis sensibus.

Hic come
tator vi te
nre vilio
ne heri in
humore,
glaciali.

C Per se quidem igitur insonabilis aer, propter id quod facile cessibilis est. cum vero prohibetur diffluere, huiusmodi motus sonus est. hic autem est in auribus edificatus, cum hoc quod immobilitat quatenus certe sentiat oes differentias motus. propter hoc autem & in aqua audimus, quoniam non ingreditur ad ipsum conformatalem aerem, sed neque in aurem propter reflexiones ipsius. cum autem hoc accedit non audit, neque si miringa labore: sicut que in pupilla pellis cum labore.

D. P. M. Aer igitur ipse soni expers est: propterea quod est friatu facilis: cum autem prohibetur friari, tunc motus eius est sonus. is porro qui in auribus est situs, propterea intus est conditus, ut sit immobilis, nimis ut exquisite sentiat omnes motus differentias: quo sit ut etiam in aqua audiamus, quoniam non penetrat in ipsum natuum aerem, sed ne in aarem quidem propter anfractus: quod cum contigerit, non audit: neque etiam si mem-

De Anima

*Si membrana agrotauerit: quemadmodum pellis ea qua pupilla obte- D.
gitur, cum agrotauerit.*

Hoc igitur ipsum non habet sonum, s. aer, quia est velocis diuisio-
nis. cum igitur prohibetur a diuisione, tunc motus eius erit so-
nus. Aer autem, qui est in auribus, fuit positus in eis non motus,
vt sentiat perfecte oēs modos motus. Et propter hoc audimus ēt
in aqua: quia non intrat super ipsum aerem copulatum, cūm non
intrat, neq; in aure propter sphēram. Et, cum hoc acciderit, nō au-
diemus: neque etiam cum acciderit matri cerebri occasio, sicut
dispositio cutis, quæ est super visum, quando accidit occasio. Et
quod accidit de destructione auditus per introitum aquæ super
istū aerē. Istud idē accidit ex iniroitu aeris extrinseci sup ipsum.
& scias hoc.

83 Cūm declarauit q̄ per aerē fit q̄ sonus copulatur cūm sensu, & q̄ ipse E
est elemētum proprium isti sensui, sicut est etiam elementum proprium
sensui visus, incepit declarare modum, sm quem aer recipit sonum, & d:
Hoc igitur ipsum non habet sonum, scilicet aer, &c. idest & aer est reci-
piens proprium sonum, quia non habet in se sonum, cum in ipso non sit
motus, qui faciat sonum. & cā in hoc est, quia est velocis diuisionis hoc.

Sicut si di & hoc in aere simile est in diaphano. quemadmodum enim si diaphanū
aphanum haberet colorem, non reciperet colores, ita aer, si haberet sonos, ex se nō
hēret colo reciperet sonos. D.d. cum igitur prohibetur, &c.i. & cum in eo contin-
peret colo get per aliud motus, qui prohiberet eum à diuisione, & est motus, qui fit
res, ita si a percutiēte in percussum, tunc iste motus facit in eo sonum. D.narravit
aer h̄et sonos, uō Q̄ ista est causa, propter quam natura posuit in auribus aerem non muta-
recipet sō tum, sed valde quiescentem, & d. Aer autem, qui est in auribus fuit po-
nos. Idem situs in eis non motus, vt sentiat perfecte omnes modos motus factos in
3 cō. 67. et aere extrinseco. iste igitur aer positus in auribus excedit aerem extrinsecū
l.c. 71. in quiete. D.d. Et pp̄ hoc audimus etiam in aqua, &c.i. &, quia aer est F
necessarij in sensu auditus, audimus in aqua, quando aqua non intraue-
rit super aerem, qui est in aure, neq; corrupcerit eum propter sphēram,
quæ est in creatione auris. & quando intrauerit non audiemus: & tunc ac-
cidet nobis illud, quod accidit, quando * pelli cerebri accidit occasio. quia

* a.l.matri tunc non audiemus, quemadmodum quando cuti, quæ est sup̄ visum,
Docum. acciderit occasio, non videmus. Et intendebat declarare q̄ comparatio ae-
ris positi in aure, est sicut comparatio membra proprij vnicuiq; sensato, s.
hoc, per quod primo perficitur actio istius sentientis. & ideo assimilauit
istud, quod accidit huic aeri de destructione per introitum aquæ super ip-
sum ei, quod accidit de percussione cadente super autem, & super ipsum
visum. Et illud, quod accidit de corruptione auditus per introitum aquæ
super istum aerem positum in auribus, accidit per introitum aeris extrin-
seci super ipsum.

Sed

A Sed signum est audiendi aut non, sonare aurē sicut cornu. semper enim quodam proprio motu aer mouetur in auribus. sed sonus extraneus & non proprius est. & propter hoc dicunt audire vacuo & sonante, quia audimus in habente determinatū aerē.

P.H. Quinetiam signum audiendi uel non audiendi est, si auris semper sonet ut cornu: semper enim aer in auribus conditus motu quodam mouetur suo: at sonus alienus est, & non proprius: & propterea dicunt nos audire uacuo & sonante, quia eo audimus quod definitum habet aerem.

Et etiam signum auditus primo est audire tinnitū in aure semper, vt cornu. aer enim in aure semper mouet quoquo modo motu proprio: sed sonus est extraneus, non proprius. Et ideo dixerūt quod auditus sit per vacuum terminabile, quia nō audimus, nisi per aliquid, in quo existit aer distinctus.

B 84 Cūm declarauit quod iste aer, qui existit in auditu, est necessarius in hoc. incœpit dare testimonium quod in aure existit aer distinctus ab aere extrinseco. & d. Et etiam signum auditus, &c. i. & demonstrat quod iste aer existit in aure hoc, quod signum verificationis auditus in homine, vt Medici dicunt, est quod semper audiat tinnitus in auribus, cūm hoc fuerit sine occasione: vt accidit homini, quando posuerit cornu in aures, & ascultauebit sonum in eo, propter aerem inclusum in cornu, & duritatem cornu.

D.d.aer enim in aure semper mouetur, &c. i. & causa huius tinnitus, quod est audit acuti auditus, est quia aer, qui est in aure, semper mouetur motu proprio. sed iste motus est proprius, & motus soni est extraneus: quapropter iste motus non impedit motum soni. D.d. Et ideo dixerunt, &c. i. & propter istum tinnitus, quia auditur in aure propter aerem inclusum, periori. dixerūt antiqui quod auditus sit per vacuum habens tinnitus: quod credebant. Vide c. & zim.

C aerem esse vacuum. & dixerunt hoc, quia nos non audimus nisi per mebrum, in quo existit aer distinctus ab aere extrinseco.

Vtrum autē sonat verberans aut quod verberatur? aut vtrumque: modo autem altero, est enim sonus motus possibilis moueri hoc modo, quo quidem saltantia à lenibus cūm aliquis trumperit. non igitur sicut dictum est omne sonat quod verberat & verberans. vt si obiectatur acus acui. sed oportet quod percutit regulate esse, vt aer subito diffiliat & moueat.

P.H. Vtrum autem sonat id quod uerberat, an quod uerberatur? An et utrumque, modo tamen diuerso. est enim sonus motus eius quod potest moveri, ueluti quae resiliunt à lœnibus, cum quis percuferit. nam ut diximus, non quidvis sonat dum percutitur & percutit: uerbi causa, si acus acum fersat: sed oportet ist id quod percutitur plenum sit, ita ut aer confirmat resiliat. & quatiatur.

Vtrum

De Anima

Vtrum autem sonorum est percussio, aut percussum? Dicamus igitur quod est utrumque, sed duobus modis diuersis. Sonus enim est motus illius, quod potest moueri tali modo, scilicet ut a corpore aliquo reflectatur corpora lenia. Sed non omne percussum, & percussio habet sonum, sicut est dictum, ver. gr. si acus percussit acum: sed necesse est ut sit aequalis.

35 Cūm sonus sit, a percussione, percussio autem sit a percussione, & a percusso incepit querere cui attribuitur sonus, &c. D. d. hoc enim sit duobus modis diuersis, sonus enim est motus illius, &c. id est sonus enim est motus illius aeris, qui mouetur expulsus a casu percussione super percussum: sicut aliquid cuadit, & mouetur a corpore leni, cum fuerit percussum super illud corpus per aliud corpus lenum. Quemadmodum igitur motus rerum euanescarum attribuitur percussione secundum agens, & percussio sum subiectum, ita sonus, qui est motus aeris, qui est talis modo, attribuitur percussione, & percusso. D. d. Sed non omne percussum, & percussio, &c. ista est alia conditio addita in corporibus sonoribus, Tres sunt conditiones corporibus sonoribus, s. vt sint lata, sunt igitur tres conditiones, s. vt sint lenia, dura, lata, quae possunt praecedere per suum motum diversionem aeris. f. ut sint lenia, dura, & lata.

Differentiae autem sonantium in sono sum actum ostenduntur. sicut enim non videntur colores sine lumine, sic neque sine sono acutum & graue. haec autem dicuntur sum metaphoram ab illis quae tanguntur. acutum enim mouet sensum in paucum tempore, multum: graue autem in multo, paucum. neque tamen velox est acutum, graue autem tardum. sed fit hoc quidem propter velocitatem huius modi motus, illud vero propter tarditatem. & videntur similitudinem habere, circa tactum cum acuto & hebeti. acutum enim quasi pungit: hebes vero quasi pellit: propter id quod mouet, hoc quidem in paucum, illud autem in multo. Quare accidit, hoc quidem velox, illud autem tardum esse. F

SOPH. Differentiae autem sonantium in sono qui actu est patentes: ut enim colores sine lumine non cernuntur, sic nec acutum & graue sine sono. haec autem per translationem diciuntur a tactilibus: acutum enim mouet sensum brevi tempore, multum: graue longo tempore, parum: neque a. l. sic de uero acutum uelox est, neque graue tardum. sed motus unius fit talis proximi acuti ppter uelocitatem: alterius, propter tarditatem. atque videntur proportio graue tardum ne respondere ei acuto & obtuso quod in tactu consistit: acutum enim quasi pungit: obtusum, quasi pellit: propterea quod unum in multo, alterum in paucum mouet tempore: itaque accidit, ut alterum uelox, alterum tardum sit. Ac de sono quidem sic exposatum sit.

Modi

A. Modi autem rerum sonorarum declarantur in sono, qui est in actu. quemadmodum enim colores non videntur sine luce, sic graue, & acutum non sentiuntur sine sono. Et hoc dicitur secundum transumptionem ex rebus tangibilibus. acutum enim mouet sensum in modico tempore multum. graue autem in tempore longo parum. Sed tamen acutus non est velox, neque grauis tardus, sed motus illius erit sicut velocitas, & motus istius sicut tarditas. Et forte hoc est simile ei, quod inuenitur in sensu tactus de acuto, & obtuso. acutum enim quasi est stimulans, obtusum vero quasi expellit. illud enim mouet in modico tempore, & illud in longo. contingit igitur ex hoc ut istud sit velox, & istud tardum. Hoc igitur est, quod determinauimus de sono.

B. Vult declarare in hoc capitulo, quando comprehenduntur primi modi soni, & qui sunt, & dicit. Modi autem rerum sonorarum, &c. idest differentiae autem rerum sonorarum comprehenduntur, & declarantur apud esse soni in actu. D.d. quemadmodum enim colores non videntur, &c. id est quemadmodum enim differentiae colorum non comprehenduntur sine essentia coloris in actu, illud erit apud presentiam lucis, sic acutus & graue in sono, quae sunt primae differentiae soni, non comprehenduntur sine essentia soni in actu. D.d. Et hoc dicitur finis transumptionem, &c. idest & vocare differentias soni graue, & acutum est finis similitudinem ad res tangibles. quoniam quidem sonus mouet sensum magno motu in modico tempore: & tangibile acutum est tale: & ideo transumebatur nomine eius ad illud. & similiter etiam quia quidam sonus mouet auditum longo tempore paruo motu similis est tangibili, quod mouet tactum in longo tempore paruo motu, scilicet obtuso. D.d. Sed tamen acutus non est velox, &c. idest sed tamen sonus, qui mouet auditum motu magno in tempore paruo, non est velox in rei veritate neque sonus, grauius tardus. velox enim & graue in rei veritate sunt de dispositionibus mobilium. sed hoc dicitur graue, quia mouet tarde: hoc acutum: quia mouet velociter. D.d. Et forte hoc est simile, &c. idest & forte ista intencio, quae inuenitur in sono de moto veloci, & tardo, est quasi similis, ei quod inuenitur in sensu tactus de acuto & obtuso. & ideo transumpta fuit ista ordinatio de acuto, & obtuso, non de veloci & tardo, &c. quia obtusum simile est graui, ideo talis sonus dicitur grauius. D.d. acutum enim, &c. i. sonus enim acutus quasi stimulat, sicut stimulat corpus acutum: & sonus grauius quasi expellit, sicut expellit corpus obtusum, quia assimilatur graui. contingit igitur ex hoc ut illud sit velox, & hoc tardum, idest, & ex quo contingit secundum consuetudinem vocare sonum, qui videtur quasi stimulare, acutum, & sonum, qui videtur quasi expellere, grauem.

De sono igitur sic determinatum sit, vox autem sonus quidem est animati, inanimatorum enim nullum vocat: sed finis similitudinem

De Anima

nem dicitur vocare, ut tibia & lyra, & quæcunq; alia inanimato, D
rum extenſionem habent, & melodiam, & locutionem. assimilan-
tur enim quia & vox hæc habet. Multa autem animalium vocem
non habent, ut quæ sunt sine sanguine: & sanguinem habentium
piscis: & hoc rationabiliter: siquidē aeris motus sonus est. sed qui
dicuntur vocare, ut qui in Acheloo, sonant branchijs, aut aliquo
huiusmodi altero.

302 R. Vox autem est sonus quidam animati: nullum enim inanimatorum
noce uititur, sed similitudine quadam dicuntur uocem emittere, ut ti-
bia, ut lyra: ceterorumq; inanimatorum quæcunq; habent extenſionē
& melos & locutionem. sunt enim similia, quia & uox hæc eadem
habet. multa autem animalia non habent uocem, ut exangua: &
ter sanguine prædicta, piscis: neq; adeò iniuria: siquidē sonus motio que-
dam est aeris. sed quos ferunt uocem mittere, ut in Acheloo amne pi- E
scis quodam, uel sonant branchijs, uel eius generis alio.

Vox autem est aliquis sonus in animato, v.g. q; fistula, & alia,
quæ habent expansionem, & tonum, & idioma, & sunt similia,
quoniam in voce sunt etiam ista. Et plura animalia non habent
uocem, ut carentia sanguine, & piscis de animalibus habentibus
sanguinem, & hoc necesse fuit. sonus enim aliquis motus aeris.
Sed ea, quæ dicuntur vociferare, ut animalia, quæ sunt in flumi-
ne, quod dicitur Achelous, non faciunt sonum, nisi per vias na-
rium, aut per similia. & hoc non dicitur vox nisi æquiuoce.

87 Cūm locutus fuit de sono vlt, siue de animato, siue de non animato,
incepit loqui de sono animati, &c. Vox autem est, &c. idest vox autem
est sonus animalis animati, in quo inuenitur neuma, vel nete, & irach, &
dictiones. & ideo plura instrumenta dicuntur vociferantia secundum F
similitudinem: quia hæc tria inueniuntur in eis. aut sua representantia.
Fistula enim & alia instrumenta non dicuntur vociferantia, nisi quia ha-
bent expansionem, idest neuma, vel nete, & tonum, idest irach, dictiones
idest aliquod simile literis, & dictionib;. D.d. & sunt fistula, &c. i. & ista in-
strumenta in vociferando sunt fistula, animalibus. hæc enim tria existunt
in animali in rei veritate: in ipsis vero per similitudinem. D.d. & plura
animalia non habent uocem, &c. idest & recte accedit q; plura animalia nō
habent uocem, ut animalia carentia sanguine, & piscis de animalibus ha-
bitus factis sanguinem: cum sit declaratum q; sonus est motus factus à per-
a percuteat evtiente, & percussio in aere, & ista animalia carent aere, qui percuteat ea
& percus in suis interioribus: & carent instrumentis, quæ percutiunt aere. Et, cū
so in aere. Iste supra narravit hoc de ipsis animalibus, induxit q; forte aliquis dubitabit de hu-
ic. cc. 78. Iusmodi ex hoc, q; quidam modus piscium vociferat, &c. Sed ea, quæ
dicuntur

Sensimmo factis sanguinem: cum sit declaratum q; sonus est motus factus à per-
a percuteat evtiente, & percussio in aere, & ista animalia carent aere, qui percuteat ea
& percus in suis interioribus: & carent instrumentis, quæ percutiunt aere. Et, cū
so in aere. Iste supra narravit hoc de ipsis animalibus, induxit q; forte aliquis dubitabit de hu-
ic. cc. 78. Iusmodi ex hoc, q; quidam modus piscium vociferat, &c. Sed ea, quæ
dicuntur

A dieuntur vociferare, &c. & intendit per vias branchos. & intendebat q̄ ia
le non dicitur vociferatio, nisi æquiuoce, cum non inueniantur in ea illa
tria genera, quæ sunt neuma, vel nete, & itach, & literæ, aut similia literis.

Vox autem sonus animalis est: & non qualibet parte. sed qm̄
omne sonat verberante aliquo, & aliquid, & in aliquo: hoc autem
est aer: rationabiliter vtq; vocabunt hæc sola, quæcūq; suscipiunt
aera. Iam enim aere respirato vtitur natura in duo opera, sicut lin
gua in gustum & locutionem, quorū quidem gustus necessarius
est, vnde & in pluribus inest, Interpretatio autē est propter bene
esse: sic & spiritu, & ad calorem interiorem tanquam necessariū
(causa autem in alteris dicta est) & ad vocem vt sit quod bene.

P H. Vox autem est sonus animalis, nec quauis parte: sed quoniam om
nia sonant percutiente aliquo, & aliquid, & in aliquo: idq; est aer, me
B rito ea sola uocem fundere censendum est, quæcunq; recipiunt aerem.
Iam enim spiritu abutitur natura ad duo officia, ut lingua ad gustatis
& ad sermonē (quorum gustatus quidem necessarius est, quāobrem plus
ribus etiam inest, sermo uero ut bene sit) sic quoq; spiritu tum ad nat
uum calorem ut quod sit necessarium (causa autem aliás dicetur) tum
uero ad uocem, ut id quod bene est, adsit.

Vox autem est sonus animalis, sed non per quodcunq; mem
brum. Sed, quia omnis res non habet sonum, nisi percutiendo ali
quid, s. aerem, necesse est etiam vt ista tñm vociferant, s. recipientia
aerem. Natura enim vtitur aere anhelato in duabus actionibus,
sicut lingua in gustu, & loquela, sed gustus est necessarius, & ideo
est in pluribus, loquela autem pp melius. Et si sit vtitur anhelitu in
calore intrinseco, & hoc est necessarium: & iam dedimus causam
C in hoc in alio libro: & in vociferatione propter melius.

83 Cū declarauit quòd vociferatio dicitur æquiuoce in eis, quæ voci
ferant per branchos, & in animalibus anhelantibus, vlt modo notificate
genus animalium, in quo inuenitur vera vox, & dicit, Vox autem, &c. i.
vox aut̄ vera est sonus animalis proprij, & per membrū proprium. Dein
deinceps declarare sermonem quod membrum est, & quod animal est,
& d. Sed quia omnis res non habet sonum, &c. i. quia iam declaratum est
q̄ omne sonorum non habet sonum, nisi percutiēs, & percussum in aere,
manifestum est q̄ impossibile est inuenire animal sonorum, nisi habeat
membrum, ex quo fiat percutiēs, & percussum, & aerem, quem immittat
in illud membrum, & extrahat ab ipso: & q̄ illud membrum habeat figu
ram, & quantitatē, & situ terminatum. Vnde necesse est, vt etiam ani
malia vociferantia in rei veritate sint animalia, quæ recipiunt aerē in
terioribus suis, & extrahunt ipsum. in istis enim inueniuntur illa tria, ex
quibus

De Anima

quibus sit vox in tei veritate. Deinde incepit declarare quod istud iuuamē tum, per quod natura vtitur aere in animali anhelāte, est aliud à iuuamento, quod est infrigidatio: & quod natura vtitur eodem membro ad duo, quorum vnum est vtile, & reliquum necessarium, vt declaratur in animalib⁹ & d. Natura enim vtitur aere anhelato, &c. & intendit per duas actiones vociferationem, & infrigidationem. Deinde dicit sed gustus est necessarius, &c. i. sed gustus ex his duobus est necessarius in esendo animalia: & ideo inuenitur in pluribus animalium iuuamentū autem suum in loqua est propter melius: & ideo carent eo multa animalia. Deinde d. Et similiter vtitur anhelitu in calore, &c. i. & natura vtitur immisione anhelitus propter calorem, qui est interius & hoc fuit necessarium animalib⁹ anhelantibus: & vtitur eo propter melius in vociferatione. Et locus, quē innuit quod in eo fuit locutus de hac intentione, est suus tractatus, quem Arist. fecit lib. de Anhelitu. & fecit de Anhelitu. & iste tractatus non peruenit ad nos. & oportet perscrutari de hoc singulariter. videtur enim quod illud, quod dicit Galenus in hoc, non est sufficiens.

Arist. fecit lib. de Anhelitu. & fecit de Anhelitu. & iste tractatus non peruenit ad nos. & oportet perscrutari de hoc singulariter. videtur enim quod illud, quod dicit Galenus in hoc, non est sufficiens.

xix Gal.

Organum autem respirationis vocalis arteria est, cuius autem causa hæc pars est, pulmo. hac enim parte plus habet calorem pendibus gradientia, alij. indiget autem respiratione & circa cor locus primus. vnde necesse est interius respirante ingredi aerem.

SOPH.

Instrumentum autem spiritus est guttū: id uero cuius gratia hæc pars est, pulmo est: hac enim parte plus habent caloris pedestria quam cetera. indiget etiam respiratione locus is qui circa cor est primus. quo circa necesse est intro spiritu ductū intrare aerem.

Et trachea arteria est instrumentum anhelitus, & vocis. & illud propter quod fuit hoc membrum, est pulmo. per hoc enim membrum excedit animal ambulans alia animalia in calore. Et indiget anhelitu propter cor prius. & ideo indiget necessario ut aer in frigidetur, vt anhelet ad interius.

89 Et, cum declarauit quod necesse est ut nullum animal habeat vocem, nisi sit anhelans, & quod per idem membrum facit animal utrumque, incepit dicere illud membrum, & d. Et trachea arteria. & intendit per tracheam arteriam epiglotum, & cannam. Et manifestum est quod hoc membrum est

Docim prīa necesse est in strīm vocis: quoniam in extremo huius membris est corp⁹ simile linguis fistulæ. & similiter est manifestum quod hoc membrum est pp pulmonem: anhelitu est quia est via ad ipsum. Et d. per hoc enim membrum excedit, &c. i. quia ad immitēdū: scđa hoc membrum inuenitur in animalibus habentibus sanguinem ambulantibus, ideo sunt calidiora animalibus carentibus hoc membro. D. d. hēdū: prīa Et indiget anhelitu propter cor prius. i. & ista animalia indigent anhelitū: pp cor: litu pp calorem cordis prius, & secundo propter calorem illius membris. & scđa est D. d. & ideo indiget necessario ut aer frigidetur, &c. i. pp calorem cordis pulmonem. indiget animal ad immittendum aerem frigidum prius, & propter calorem

Arem pulmonis: secundo indiget ut extrahiat ipsum. Et hoc, quod dixit, nō est cœlarium est. Prima enim necessitas in anhelitu est ad immitendum: Secunda ad extrahendum. prima autē est propter cor: & secunda propter pulmonem. qm̄, nisi esset calor pulmonis, nō indigeret animal ad extrahendum aerem frequenter. & hoc est simile ei, quod inuenitur in pluribus artificijs, s. quia indiget mutare instrumentum, per quod agunt propter illud, quod contingit illi instrumento, ab eo, qui vtitur. instrumentum. n. non mutatur, nisi qn̄ consumitur, & consumptio contingens ei aut est propter utentem aut propter ipsum vsum. Si igitur pulmo desiderat ad extrahendum aerem calidum, tunc motus eius non est ex pectore tantū, ut opinatur Galenus. & ista intentio indiget perscrutatione per se.

B Quare percussio respirati aeris, ab anima quæ est in his partibus, ad uocalem arteriā, vox est. Non enim omnis animalis sonus vox est sicut diximus, est enim & lingua sonare sicut tussientes: sed oportet animatum esse verberans, & cū imaginatione aliqua. significatiuus enim quidam sonus est vox, & non respirati aeris sicut tussis: sed isto uerberat eum qui est in arteria, ad ipsam. signū autem est non posse uocare respirantem neque expirantem, sed detinente, mouet enim isto retinens.

C R H. Itaq; iētus spiritu duelli aeris ab anima quæ est in his partibus, ad eam partem quæ arteria vocatur, vox est. neq; enim quilibet sonus animalis vox est, ut diximus licet enim & lingua sonum edere, ut qui tussunt. sed oportet id quod uerberat animatum esse & cum phantasia quadam. vox enim sonus est significans: & non aeris qui spiritu ducitur, ut tussis: sed hoc ipso ferit eum qui est in arteria, ad ipsam. Cuius rei indicium est, quod nemo posset uocem emittere dicens aut rediens spiritum, sed retinens: hoc enim ipso mouet, qui retinet.

C Oportet igit ex hoc ut percussio aeris anhelati ab anima, quæ est in ipsis membris, ad illud, quod vocatur cāna pulmonis, sit vox. Non enim omnis sonus, qui fit in animalib⁹ est vox, vt diximus: possumus. n. facere sonum per linguam, sicut apud tussim: sed indiget ut percussio sit animatum, & cū aliqua imaginatione. vox. n. ē sonus illi⁹, & nō est aeris anhelati, sicut tussis, sed per hoc percussit aerem, qui est in canna. Et signum eius est q; nos nō possumus vociserare in respirando, aut expirando. & nos non mouemus per illud membrum, nisi cum clauserimus ipsum.

D Oportet igitur ut percussio aeris anhelati ab anima, quæ est in ipsis membris, sit illud, quod facit vocem. necesse est igitur ut esset vox, non sit aliud, nisi percussio aeris anhelati ad membrum, quod canna dicitur, ab expulsione animæ imaginatiuæ voluntariæ, quæ est in tis anhe-

De Anim, cū cō. Auer.

N istis

De Anima

lati ad mēbris: quē madmodum fistulatio est percussio aēris ad linguā si-
brū dī, ab stulæ à fistulanre habente animam expellentem apud imaginationem
expulsōe neumatū, vel nete. Deinde d. Non enim omnis sonus, &c. idest & dixi-
aīz īmagi natiuē no-
natiuē lūtarie, natiuē. quia non oīs sonus factus ab animali est vox: vt sonus, qui fit si-
lūtarie, quaē est in natiuē. qui fit si-
istius mē- bris.

Primum mouēs in voce est anima īmagine, & concupiscibilis. Deinde dicit
vox enim est sonus illius, &c. idest primum enī mouēs in voce est ani-
ma īmagine, & concupiscibilis. & ideo vox est sonus illius primi, id-
& concu- est volentis, & nō est sonus mouētis aerē anhelatū: vt sonus, qui fit apud
pisibilis. tūssim. sed mouēs in voce est aliud ab isto mouēte, licet nō moueat nisi p-
ipsum. & hoc infidebat, cū d. sed per hoc percutit aerem, qui est in cāna. i.
sed illud primū mouēs, quod est propriū voci, percutit aerem, qui est in
cāna apud vocē, per illud, quod moueat aerē anhelatum. D.d. Et signū
eius est q̄ nos nō possumus vociferare &c. i. & signū eius q̄ primū mouēs
in voce mouet aerē, mediante primo mouente aerē in anhelitu, est q̄, nos
nō possumus vociferare, dū inspiramus aut expiramus. mouēs. n. in anhe-
litu alio instrumēto vtitur in illa hota, ab instrumēto primē motionis in
percussione, quaē facit sonum. sed impōle est vt vno instrumēto vtatur in
diuersis actionibus in vna hora. D.d. & nos non mouemus per illud mem-
brū, nō cūcluserimus ipsum i. & ideo nos nō mouemus aerē motu
vocis per hoc mēbrū, quod inspirat, & expirat, nō quando incluserimus
anhelitū, & reddiderimus ipsum ociosum ab actione, quaē est anhelitus.

Manifestum autem & quia pisces sine voce: non. n. hñt guttur.
hanc aut partem non habent quia non recipiunt aerem, neq̄ respi-
rant. sed qui dicunt sic, peccant: propter quam igitur caufam al-
tera ratio est.

80 PH. Patet etiam causa cur pisces sint uocis expertes: nimirum quia non
habent guttur: hanc porro partem non habent, quia nō recipiunt aerē,
neq̄ spirant: sed qui ita dicunt aberrant: causa autem ad aliam sit re-
iecta disputationem.

Contradi- Et manifesta est etiam causa, propter quam pisces carent voce.
ctio, quia carent. n. canna quia non recipiunt aerē. & qui dicit hoc esse, pec-
ponit non cat. Causa autem in hoc dicenda est in alio loco.

nem cām Dicit q̄ causæ, propter quas pisces non habent vocem, sunt tres. & pri-
remotā. sed in pri- mo incepit à remotiore, & d. quia non habent pulmonem, & cannam.
mo lōste. D.d. causam huius causæ, & d. quia non recipiunt aerem. i. quia non indi-
posuit eā gent immissione aeris, aut emissione. D.d. causa autem in hoc dicenda
eā; propin est alio loco. idest causa autem istius esse, & est causa propria, & propin-
quā. Vide con. Zim. qua huic accidenti dicenda est in alio libro de Animalibus.

De olfactu, olfactibili ac medij. C. p. 5.

DE odore aut & olfactibili minus bene determinabile est dictis. non n. manifestum est quale quid sit odor, sicut sonus aut visibile, aut lumen. causa autem est, quia sensum hunc non habemus certum, sed peiorem multis animalibus. Praue. n. odorat homo, & nihil odorat odorabilium, sine laetitia & tristitia: si-
eut non existente certo eo quod sentimus.

Dicitur. *De odore & odorabili minus facile explicare est, quam de iis que dicta sunt: non enim constat quale quid sit odor. quomodo sonus aut lumen aut color: causa est, quia non habemus exquisitum hunc sensum, sed deteriorem compluribus animalibus: homo enim exiliter olfactit, atque sine dolore & uoluptate nihil sentit odorabilem: ut pote cum non sit exquisitum hoc instrumentum.*

Odor autem, & odoratum difficultius determinatur, q̄d predicta. odor. n. non declaratur quid sit, sicut de voce, luce, aut colore. Et causa in hoc est, quia iste sensus non est in nobis verus, sed est debilior in nobis q̄d in multis animalibus. olfactio. n. hominis est valde debilis, & nos non sentimus odoratum sine delectatione, aut cōtristatione: quia sensus iste non est in nobis verus.

Cum complevit sermonem de auditu, vult loqui de odoratu, & dixit. Odor aut, & odoratum, &c. i. & cognoscere aut quid sit odor, & quid sit odorabile, ex quo possumus peruenire ad sciendum istū sensum quid sit, sum quod dat doctrina naturalis, difficultius est q̄ scire uocē quid sit, aut colore. Et causa difficultatis in hoc est, quia non declaratur de odore, cuius odor sit, & quā sunt differentiae propria vnicuique eorum, sicut declarantur differentiae colorū, & vocū. Et, cum declarauit q̄cā difficultatis in sciendo odo-
rum cōpre-
hēsio dīa
rū rerum
sensibiliū
a sensu est
cā i cōpre-
hensione
eā ab in-
tellectu. & cō-
tō qui ca-
ret sensu, ca-
ret intelle-
ctu illiō ge-
neris sensi-
bilis. Idem
prior Post.
t. cō. 134.
confite. 2.
ph. t.c. 6.

Cré quid sit est, quia dīa specifica non bene cōprehenduntur a nobis, de-
dit causam in hoc, & d. Et causa in hoc est, quia iste sensus nō est verus in
nobis, &c. i. causa propter quam imperfecte intelligimus dīas odoris est,
quia iste sensus debilior est in nobis q̄d in multis animalibus. Et intēdebat
per hoc demonstrare causam propter quā intellectus difficile comprehen-
dit differentias odorū: & est, quia iste sensus debiliter comprehendit diffe-
rentias odorū sensibiles. cōprehensio. n. differentiarum rerū sensibilium
a sensu est causa in cōprehensione earum ab intellectu. & ideo qui caret
sensu, caret intellectu illius generis sensibiliū. D. d. sed est debilior in no-
bis q̄d in multis animalibus. i. in cōprehendendo differentias odorū mul-
ta animalia videntur cognoscere sua nutrimenta per differentias odorū, si-
de in. 5. de
generatio-
ne aialiū. . sicut nos per saporem. & non tm̄ in hoc excedunt nos animalia aliqua, sci-
lēcet, comprehendendo differentias odorum, sed in cōprehendendo eas à
remoto spacio. D. d. & nos nō sentimus odoratum sine delectatione, aut

D^e Anima

tristitia. i. & non sentimus de differentijs odorati, nisi illud, quod est dele- D
etabile, aut contristabile. i. non sentimus de eis nisi differentias magis cō-
munes. delectabile. n. multos habet modos, & similiter contristabile, & de-
lectabile non inueniuntur, nisi in remotissimis extremis.

Rationabile autem sic & fortes oculis colores sentire, & non per manifestas ipsiſ ſe differentias colorum, niſi terrentium & non terrentium. ſic autem & odores hominum generatio vide-
tur enim & analogiam habere ad gustum, & ſimiliter ſpecies hu-
morum, cum his quae ſunt odoris.

SOPH. *Consentaneum etiam eſt quae durioribus ſunt oculis eodem modo*
colores ſentire, neq; perſpicuas eis eſſe colorum differentias, niſi cum
terrore & ſine terrore: eodem etiam paſto odores hominū genus. enim
nemo ſpecies ſaporum, ſi ad gustum conferas, cum ſpeciebus odoris habe-
re proportionem ac ſimilitudinem uidentur.

Et uidetur q; ſicut ſentīt animalia duri oculi colores. q; apud ea non declarantur modi colorum, niſi conueniens oculo, & incōueniēs, ſic genus hominū ſentit odores. Vr. n. pp. coſimilitudinē, quā habet odor cū gustu, q; modi ſaporū ſunt, ſicut modi odorū.

93 D. Et uidetur q; ita homines differentias odorum, ſicut animalia duri oculi differentias colorum, quēd modū. n. illi non cōprehendunt de dījī ſcolorū niſi conuenientē, & inconuenientē, ita homines non comprehēdūt de dījī ſorum niſi delectabile, & contristabile. Viſum eſt. n. propter coſimilitudinem, quē eſt inter gustum, & odoratum; vt dījī ſorum ſint fm numerū dījī ſaporum. ſed dījī ſaporū apud nos ſunt comprehensibiles, et illæ non: cū in hoc ſenu excedamus omnia animalia, quia quoquo modo eſt tactus. & coſimilitudo, quae eſt inter ſapores, & odo-
res, eſt, quia non inuenitur odor niſi in habente ſaporem, vt declaratum eſt in de Sensu, & ſensato.

Sed certiorem habemus gustum propter id quod ipſe quidam tactus eſt. hūc aut̄ habet homo ſenſum certissimum, in aliis enim deficit ab animalibus multis, ſecundum autem tactum, differēter certificat. unde & prudentiſſimum animalium eſt. ſignum autē, in genere hominum ſecondum ſenſum hunc ingeniosos eſſe & non ingeniosos. fm autem alium nullum, duri enim carne, inepti mente: moles autem carne, bene apti.

SOPH. Sed exquiſitiorem habemus gustatum, properea quod tactus ſit qui-
dam, et hunc ſenſum homo habeat exquiſitiſſimum. in reliquis enim
longe inferior eſt ceteris animalibus: atuero tactu, præter cetera
omnia exquiſite ſuo fungitur munere: & ideo prudentiſſimum eſt ani-
malium

A malium: argumēto quod in genere hominum ob instrumentum hoc ingeniosi sunt & tardi, nec ob ulum aliud: qui n.dur.as habent carnes, tardο sunt ingenio: qui uero molles ingeniosi.

Sed gustus est in nobis magis uerus, quia est aliquis tactus. & si iste sensus est in hoīe ualde uerus, alijs diminuitur à multis aīali bus, in tactu aut̄ excedimus oīa. & ideo est subtilior oībus atilib⁹. Et signum eius est q̄, in genere humano ēt propter istum sensum est homo discretus, & non est hoc propter aliud omnino. duræ.n. carnis non est discretum, & mollis carnis est discretum.

94 Idest est, & sensus gustus est nobis pfectior sensu olfactus: quia gustus est tactus quoquo modo: & sensus tactus est in nobis perfectior: q̄ in omnibus alijs animalibus. D. & si iste sensus &c. i. & licet iste sensus sit perfectior in hoīe q̄ in alijs animalibus, tamen nō consequitur ex hoc vt sit in alijs sensibus perfectior, immo diminuitur in eis à multis animalibus. D.

B d. in tactu aut̄ excedimus, &c. i. in bonitate aut̄ sensus tactus excedimus omnia animalia. & propter bonitatem istius sensus est hō subtilior, & discretior omnibus aīali bus s. q̄ complexio conueniens bonitati istius sensus, conuenit discretioni intellectus D. d. Et signum eius est, &c. i. & signū conuenientia complexionis istius sensus ad complexionē intellectus est, q̄ in genere hominum, quando iste sensus fuerit bonus, tunc homo erit discretus, & econtrario. D. d. & non est hoc propter aliud. i. & bonitas discretionis non videtur consequi bonitatem aliorum sensuum. boni. n. visus homo potest esse indiscretus, & similiter boni auditus: sed boni tactus semper vñ discretus. D. d. duræ. n. carnis. &c. i. & signum, quod bonitas discretionis sequitur bonitatem tactus, est quod mollis carnis', id est boni tactus, séper videtur discretus, & intelligens, & econuerso. Et hoc quod dixit verum est. & cùm inspexeris intelligentes homines, semper inuenies eos talis dispositionis, & ideo hō est mollioris carnis, q̄ cetera animalia.

C Est autem sicut humor, hic quidem dulcis, ille uero amarus. sic & odores sunt, sed alia quidem habent proportionaliter odore & humorem, dico autem dulcem odorem & dulcem humorē: alia vero contrarium. similiter autem & acer & austerus & acutus & pinguis est odor. sed sicut diximus propter id quod non multum permanenti sunt odores sicut humores, ab his acce perunt noīa secundum similitudinē rerum: dulcis quidem. n. a croco & melle: acer autem a thymo & huiusmodi. eodem aut̄ modo & in alijs.

so p. h. Quemadmodum autem sapor, aliis est dulcis, aliis amarus: sic etiā odores. sed alia habent proportionalem odorem & saporem, alia contrari: uerbi causa dulcem odorem, & dulcem saporem: pariter etiam aeris, & austerus, & acidus, & pinguis est odor. sed quoniam ut diximus odores non admodum manifesti sunt, ut sapores, ideo ab eis du-

Bonitas di
scensionis
nō vñ seq.
bonitatis
aliorū sen
su. beni
enī vis⁹ po
test esse in
dilectus,
& sili bōi
audit⁹: sed
boni tact⁹
semp̄ ē di
scetur op
po. in pœ
mio Met.
de uisu &
in 2. de ge
neratione
cō. 7. ubi
habet q̄
prioritas
u is⁹ ad ta
etū ē prio
ritas fini si
nē & for
mam ta-

De Anima

Etus vero xere nomina pro rerum similitudine: dulcis nimirum à croco & melle: acris à thymo atq; id genus alys: sic etiam in cæteris.

Et quemadmodum in saporibus dulce, & amarum, sic in odo-
ribus. Sed in quibusdam odor, & sapor sunt conuenientes. ver.g.
odor dulcis, & sapor dulcis: & in quibusdam contrarii. & ideo in-
uenitur odor acutus. & ponticus, & acetosus, & delectabilis. Sed
sicut diximus qd odores nō sunt ita manifesti: sicut sapores, ita isti
non dñr istis nominibus nisi fm similitudinē ad sapores. odor.n.
dulcis est odor croci: & acut⁹ est odor allij & similiū, & sic de alijs.

Vult declarare quomodo consequuntur differentiae odorum differen- 95.
tias saporum: & d. Et quemadmodum in saporibus est dulce, & amarū.i. Hic p; m;
quemadmodum in saporibus est prima contrarietas, scilicet amaritudo dia cōpo;
& dulcedo, t̄ ex quibus alij componuntur, sic est opinandum qd in odori- ni ex exte-
ribus est prima contrarietas, ex qua componuntur medij. Et, cūm narra- mis cōrt;
tijs. Idē. § Ph. 6. 1. 29.
uit qd iste differentiae debent esse secundum numerum illarum: & quem 52. cō.
admodum est in illis prima contrarietas, sic est in istis: incepit narrare qd E
non semper consequitur unaquaq; illarum in altero duorum generum + Sicut e.
suum simile in altero genere, & d. Sed in quibusdam odor, & sapor, &c. i. saporibus
sed in quibusdam simile consequitur simile, & in quibusdam non, scilicet extremis
quod odor, & sapor non erunt eiusdem speciei. v.g. qd sapor erit dulcis, & cōponuntur
odor acutus. D.d. & ideo inuenitur odor acutus.i. &, quia differentiae odo- medij, si
rum sunt conuenientes differentijs saporum, inuenitur odor acutus.i. eu- ex odori
ius proportio ad odores est, sicut proportio acuti ad sapores: & sic de alijs. mis ēt m;
Et, cūm declarauit qd nos non comprehendimus differentias odorum, ni- dij resul-
si propter consimilitudinem eorum cum differentijs saporum, vult nar- tant. Iden-
rate qd ista est causa, propter quam transumpta sunt ad eas nomina sapo- infra cō.
rum, & d. Sed sicut diximus qd odores, &c. i. sed sicut diximus quia diffe- 105.
rentiae odorum non sunt apud nos manifestæ, sicut saporum, ita qd pos- P.
sumus comprehendere eas absq; comparatione, & assimilatione ad alias,
hoc fuit causa propter quam transumimus ad eas secundum similitudi-
nem nomina saporum: & non imposuimus eis nomina propria, quia nō
intellexi mus in eis intentiones proprias nisi per similitudinem. D.d. odor
enim dulcis, &c. i. manifestū est. n. apud nos qd odor dulcis est sicut odor
croci, aut mellis. i. qd proportio odoris croci, & odoris mellis ad alios odo-
res est, sicut proportio dulcis ad alios sapores. & sic est de alijs odoribus.

Adhuc aut sicut auditus & viuisquisq; sensuum, hic quidē au-
dibilis, & nō audibilis. ille uero uisibilis & non uisibilis. & olfa-
ctus odorabilis & nō odorabilis. non odorabile aut aliud quidē
fm id quod omnino impossibile est habere odorem. aliud uero
paruum habens, & prauum. similiter aut & nō gustabile dicitur.

Præterea ut auditus & uniusquisq; sensuum aliis est rei audibilis
& inaudibilis: aliis uisibilis & inuisibilis: sic etiā odoratus rei odora-
bilis

A bilis & inodorabilis. Inodorabile autem dicitur, partim quod nullum prorsus habere potest odorē: partim quod exiguum habet, & exilem: τὸς οὐ -
λον.
Similiter gustabile, & ingustabile dicitur.

Et quēadmodū auditus, & unusquisq; sensuū, hic quidē est audibilis & nō audibilis, hic uero uisibilis & nō uisibilis, sic ēt odratus est odorabilis & nō odorabilis. Et nō odorabile dicitur nō odorabile, aut quia est impossibile ut habeat odorē: aut quia habet odorē debilē: aut quia habet malū. Et sic dicitur nō gustabile.

B Vult narrare hic aliquid cōmune isti sensui, & alijs sensibus, & quōd omnis sensus comprehendit suum sensibile proprium, & eius priuationē, & d. Et quemadmodum auditus, &c. i. & quemadmodum auditus, & unusquisq; sensuum comprehendit suum sensibile proprium, & eius priuationem, v.g. quia auditus comprehendit audibile & non audibile, & ysis visibile & non visibile, sic etiam sensus odratus comprehendit odrabile & non odrabile. D. incepit narrare secundum quot modos dicuntur hæc nomina priuatua, & d. Etnon odrabile dicitur, &c. id est & non odrabile, & non visibile, & non gustabile dicuntur tribus modis: aut de eo, quod omnino caret illo sensibili: aut de eo, in quo inuenitur debile: aut in quo inuenitur male. ver. g. non odrabile dicitur de carente odore omnino, & de habenti debile, & male. & sic non gustabile.

Est autem olfactus per mediū, ut aerem aut aquam. & nanc aquatica videntur odorem sentire: similiter aut & quæcumq; cum sanguine & sine sanguine. sicut quæ in aere: etenim horum quædā longe occurruunt ad alimentum, quæ ab odore mouentur.

D PH. Fit etiam olfactus per intermedium, ut aerem aut aquam. quippe & aquatilia uidentur odorem sentire, & sanguinea pariter & exanguia: quemadmodum etiam ea quæ in aere degunt. nā & nonnulla eorum odore impulsa procul contendunt ad alimentum.

Et odrare etiā fit per mediū, ver. g. aerem, & aquam. animalia enim habitantia in aqua existimātur sentire odorem. & similiter habentia sanguinē, & carētia sanguine: sicut sentiunt animalia, quæ sunt in aere. quædam. n. mouentur ad suum cibum in remoto.

97 Cū declarauit hic de odore illud, quod potuit declarare in hoc loco dicit quōd, iste sensus ita etiam indiget medio, sicut duo sensus predicti. Et sermo eius manifestus est, sed debet ita legi, & odrare etiam fit per medium. & hoc medium est aer, aut aqua. animalia enim habitantia in aqua videntur sentire odorem, sicut animalia habitantia in aere. & secundum hunc modum videtur q; animalia viuentia in aere, & non viuentia sentiunt odorem. Et signum eius est q; istorum multa mouentur ad suū cibum à remoto, licet non videant. Apes enim mouentur ad suum nutrī-

Expositū
textus.

De Anima

mentum à loco remotissimo, & sunt ex animalibus carentibus sanguine. D

Documentum & similiter in piscibus, & in multis animalibus aquæ. Et ratiocinatio sup*l. 5. re.* per hoc, quod dixit de medio, est ratiocinatio prædicta, scilicet cùm odorabi*concl. 73.* le fuerit positum super sensum odoratus, non sentietur. Et quod dixit de, visione, quod natura media, quæ seruit visui, non est aer, sed quod est aer, aut aqua, sed aqua, sed natura cōis, ita ē intelligēdū hic in nā quæ est media, scilicet quia est natura cōis aquæ, & aeris, & quod odores sunt extranei in ista nā, &

Color & odor habet duplex esse. Ista natura caret odoribus, sicut diaphanū coloribus, & sicut color habet duplex esse, scilicet esse in corpore colorato, & hoc est esse corporale: & esse in diaphano, & hoc est esse spirituale: ita odor habet duplex esse, scilicet 60. 67. esse in corpore odorabili, & esse in medio. & hoc est esse corporale, & illud spirituale: & illud naturale, & hoc extraneum. Et, cùm hoc ignor*vide. 76.* & iei. 46. rauerunt quidam, & extimauerunt quod odor non separatur à corpore odorabili, & quod non habet nisi unum esse tantum, dixerunt quod à corpore odorabili dissoluitur corpus odoriferum, habens corpus subtile, & odorem subtilem, & quod mouetur in aere, donec perueniat ad sensum odoratus. Et hoc destruitur multis modis. Videntur enim quod multa animalia mouentur ad nutrimentum per spacium multarum dietarum, sicut apparet in Vulturibus: & sicut apparet de Tigribus, quæ veniunt ad locum prælii, quod accedit in terra Græcorum a remotis regionibus. Et quando iam posuimus quod omne sensibile, quod comprehenditur per medium æqualiter, debet sentiri ex omnibus partibus, nisi aliquid impedit. Vnde necessè est, ut istud corpus vaporosum sit centrum unum, & quod sua semidiameter sit secundum longitudinem linearum, vnde veniunt ista animalia ad suum cibum, ut dicitur quod Ex hoc time Vultures mouentur à quingentis miliaribus: sed impossibile est ut corpus parvum extendatur, donec recipiat tales dimensiones, cùm impossibile est ut materia recipiat extensionem ad tale ultimum, maxima enim remotio, quam materia recipit, est dimensionis ignis, deinde aeris. Si igitur corpus odorabile alteretur totum in ignem, aut aerem, impossibile F

Minima dimensione est ipsum recipere dimensionem mille miliariorum. Minima enim dimensionum, quam materia recipit, est dimensionis tertæ, & maxima est dimensionis ignis. & inter has duas dimensiones non sentitur ex diuersitate, est dicitur hæc quantitas, scilicet ut magnitudo unius palmi terræ fiat ad mille milieia ter miliaria. hoc enim impossibile est. Et etiam, si ita esset, tunc illud corpus sphæricum non odorabile necessè esset ut penetraret aerem secundum ide dum totum, aut quod aer recederet à loco suo. Et, cùm hoc impossibile sit, etiam impossibile est ut odor sit in aere, sicut in corpore composto. ^{vide. 4.ph. cōcl. 72. vbi} ^{† Co} ^{* Essè c} ^{pl. 36. p. 91. pri} ^{pota si} ^{plicia n} ^{recipiū} ^{dores.]} ^{ce. 16} ^{iu de S} ^{su & se} ^{to.} Sed tamen apparet quod esse coloris magis est ^{est} subtilitas spirituale, quæ esse odoris. venti enim videntur adducere odores. & hoc ris est, ex quo fuit existimat odorem esse corpus. Sed ita est de odore in gis spū: hac intentione, sicut de sono. Sonus enim fit à passione in aere: sed etiam quis est o*ris. Id* ^{q. e. o} ^{ce. 101.} ^{iungitur} ^{ci} ^{pellitur à ventis: sed tamen non consequitur ex hoc ut sit corpus, quasi}

Agitur necesse est in istis duabus passionibus, scilicet soni, & odoris, cum fuerint in aere, ut non sint motus illuc in aere ad aliam partem sine alia.

Vnde & dubium videtur si omnia quidem similiter odorent: homo autem odorat respirans: non respirans aut sed exspirans, aut retinens spiritum, non odorat, neque a longe, neque a prope: neque si in nasum intra ponatur. & hoc quidem in ipso positum quo sentit, insensibile esse, omnibus commune est: sed sine respiratione non sentire, proprium est homini, manifestum est autem tentantibus,

D.P.H. Proinde uidetur oriri questio, si cuncta quidem peraequè olfactant, homo uero spiritum quidem dicens olfacit: quod si non ducat, sed redat, aut cohipeat spiritum, non olfacit, neque è longinquo, neque è propinquo: ne si intranares quidem apponatur. Ac si quid ipsi quidem apponatur sensorio, id esse insensibile, commune est omnium: non sentire uero sine respiratione, peculiare est in hominibus: quod in experientia perspicitur.

Et ideo apparet quod iste est locus dubitationis, secundum quod omnia animalia olfactant eodem modo, & quod homo non olfacit, nisi quando anhelat inspirans: quando autem expirat, aut retinet, non olfacit neque a remoto, neque a propinquuo, neque etiam, si odorosum poneretur in naso. Hoc autem, quod si sensibile fuerit positum super ipsum sentiens, non sentietur, commune est omnibus. hoc vero, quod sentire non sit sine inspiratione, est proprium hominibus. & hoc manifestabitur experimentatoribus.

98 Idest &c, cum dixerimus quod animalia habitantia in aqua, & animalia non sanguinea olfactant, accedit questio, quando coeserimus has duas propositiones. scilicet quod omnia animalia debent olfaccere eodem modo, & possunt uerius quod homo olfacit, quando inspirat, & non quando expirat, aut retinet anhelitum. consequitur enim ex hoc quod, si illud animal fuerit non anhelans, ut non sit olfactens. D.d. Hoc autem, quod si sensibile fuerit positum, &c. i. & hoc autem, quod est necessarium in omnibus animalibus ut sit medium, & quod sentire non fiet, quando sensibile fuerit positum super ipsum sentiens, commune est omnibus. hoc enim opinatur Aristoteles de tactu, & gustu, ut post apparebit. D.d. hoc vero, quod sentire non fit absque inspiratione, &c. i. hoc vero, quod homo, & alia animalia anhelantia impossibile est ut olfactant absque inspiratione, manifestum est per se volentibus considerare, & experimentari.

*a. l. aliud.
aliquid.
Oppositum
vide in cō
sup lib. de
sensi, & se
tibili ubi
hēc pro
priū ē gu
stus, & tra
ctui qd nō
indigent
medio op
positū de
gusto solo
vide infra
c. 10. viii
cōtr. 21. a.

Quare sanguinem non habentia, quoniam non respirant, alterum utique quendam sensum habent præter eos qui dicti sunt. sed impossibile est: si quidem odorem sentiunt: odorabilis enim sensus

De Anima.

sus, & boni odoramenti & mali, olfactus est. Amplius autem & cor-
rumpi videntur a fortibus odoribus, ex quibus homo corrupti-
tur, ut a phalco, sulfure, & huiusmodi. olfactum quidem igitur ha-
bere necessarium est, sed non respirantia.

SOPH. Itaque sanguine carentia, ut pote quae non spirent, alium quempiam
sensem habere censeas, praeter eos qui uulgo dici consuenerunt. res tamen
non ita se habet: si quidem odorem sentiunt: sensus enim rei odorabilis,
& fatidæ & odoratæ, olfactus est. Præterea videntur a uehementibus
odoribus corrupti, a quibus etiam homo corruptitur, ut bituminis,
& sulphuris, atque id genus aliis. olficiant igitur necesse est, non tamen
recipiendo spiritum.

Oportet igitur ex hoc, ut animalia carentia sanguine, cum non
anhelant, habeant alium sensum. Sed hoc est impossibile, cum sen-
tiant odorem, sentire enim bonum odorem, & malum est olfac-
re. Odores enim fortes, qui nocent homini, nocent eis, ut putrefac-
tionis, & sulphuris, & similium. Vnde necesse est ut olficiant,
sed non inspirando.

99 Dixit &, cum posuerimusque omnia animalia eodem modo olficiant:
& est manifestum que homo non olfacit sine inspiratione: necesse est ut ani-
malia carentia sanguine cum non anhelant, & videntur venire ad suum
nutrimentum a remoto, ut habeant alium sensum a sensu olfactus. D.d.
Sed hoc est impossibile, &c. i. sed ponere ea habere alium sensum a sensu
olfactus impossibile est, cum posuerimusque nihil comprehendere odorem,
nisi per istum sensum. comprehendere enim bonum odorem, & malum
est olfaciere: & olfaciere est actio istius sensus, non alterius. D.d. Odores
enim fortes, qui nocent homini, nocent eis. & ista est secunda ratiocinatio.
& est que ista animalia infirmantur, & dolent a nialis odoribus, & fugiunt
eos, sicut homines. &, quia homines fugiunt eos propter sensum olfactus,
oporet ut sic sit de aliis animalibus. D.d. Vnde necesse est ut olficiant,
sed non inspirando. i. necesse est igitur ex hoc, quod diximus. s. que ista ani-
malia olficiant, cum videtur moueri ad odores, & fugere eos. &, quia im-
possibile est ut ista actio sit per alium sensum a sensu olfactus, ista anima-
lia necessario olficiant: & non est necesse ut omnia animalia odotent
eodem modo.

Videtur autem in hominibus differre hoc sensituum ad ea quae
aliorum animalium: sicut oculi, ad ea que durorum oculorum sunt,
Haec quidem enim habent phragma & sicut velamen, palpebras:
quas aliquis non mouens, neque retrahens non videt: fortia autem
oculis nihil huiusmodi habent, sed mox vident quae fiunt in luci-
do. sic igitur & odoratiuum sensituum, aliis quidem sine opercu-
lo est:

AIo est: sicut oculi, aliis vero aerem recipientibus habere cooperientum, quod respirantibus discooperit, ampliatis venis & poris. & propter hoc respirantia non odorant in aqua. necessarium enim est odorem pati respirantia: hoc autem facere in humido impossibile, est autem odor siccii sicut humor humidi. odoratuum autem sensituum potentia huiusmodi est.

B• **H.** Videtur autem in hominibus differre hoc instrumentum à ceterorum animalium instrumentis: ut oculi ab oculis eorum que duros eos habent: nam illi quidem habent septum & ueluti utriculum quendam, palpebras: quas nisi moueat, atque attollat, non uidet. que uero duris sunt oculis, nihil habent eiusmodi: sed illico uident que fiunt in translucido. sic etiam odoratuum sensorium: aliis sine operculo esse apparet, sicut ille oculus: in iis autem que recipiunt aerem adesse uidetur operimentum, id, cum spiratum hauriunt aperiri, dilatatis uenulis ac meatibus. Quamebrem que spirant in humido non olfactiunt: necesse enim est spiritum ducento olfactiant: quod in humido fieri non potest. Est autem odor siccii, ut sapor humidi: Odoratuum uero sensorium est tale potetia.

Videtur igitur quod iste sensus in hominibus differt à se in aliis animalibus, sicut oculi differunt ab oculis animalis duri oculi. Iste n. habent coopertoria, scilicet palpebras, quae cum non aperiuntur, non videt homo. animalia autem duri oculi non habent aliquod tale: sed vident subito illud, quod sit in diaphano. Et sic videtur quod est sensus olfactus etiam, scilicet in quibusdam animalibus est non cooperatus, ut oculus. in animalibus vero recipientibus aerem habet cooperatorium. & cum ista animalia inspirant, ampliantur venæ, & via, & aufert illud. Et ideo ea, quae anhelant, non olfactiunt in humido. inspiratio enim necessaria est in olfactu. Vnde impossibile est hoc facere in humido. Et odor est siccii, sicut sapor humidi. Et olfactiens est illud, quod est in potentia istius dispositionis.

C 100 Cum declaratum est quod animalium quedam sentiunt odorem sine inspiratione, & quedam cum inspiratione, visum est quod cā in hoc est quod iste sensus in hominibus, & in animalibus anhelantibus differunt in creatione, & in forma à se in aliis animalibus non anhelantibus. Quemadmodū enim oculi in homine, & in aliis differunt in creatione ab oculis animalium duri oculi. scilicet carentium palpebris. Et, cum narravit cōsimilitudinem inter ea in hac intentione, dedit modum consimilitudinis, & dixit. Iste enim habent coopertoria, &c. i. & sicut oculi in homine, & in aliis habent palpebras, quibus cooperiuntur: & est inpossibile ut homo videat quousq; nō aperiat palpebras: & in animalibus duri oculi non habent palpebras, sed vident

De Anima

Vident subito colores factos in diaphano sine aliquo cooperatorio: ita vide D
etur q̄ dispositio sensus olfactus in animalibus anhelantibus, differt à se in
non anhelantibus. In anhelantibus enim habet cooperatorium: in non an
helantibus autem non habet cooperatorium. & sic animalia anhelantia
indigent apud olfactum anhelitu ad aperiēdum vias clausas olfactus, per
quas impossibile est vt olfactant, antequam aperiantur. queadmodum im
possibile est vt animalia boni visus videant, quo usq; palpebræ aperiātur.
sed animalia non anhelantia non indigent hoc. & ista erit causa, propter
quam animalia anhelantia non olfactunt in aqua. Sed est quæstio in hoc
quod dicit: animalia enim duri oculi sunt debilioris visus aliis animalib;
sed animalia multa non anhelantia videntur fortioris odoratus homine.
& oporteret, si palpebræ in oculis essent, sicut nasus in animalibus anhelantib;
tibus, vt animalia anhelantia essent verioris olfactus, quām non anhelantia.
Et ideo perscrutandum est utrum, nasus in animalibus olfactentibus
per nasum sit propter melius, sicut palpebræ sunt in animalibus habenti
bus palpebras: aut propter necessitatem. Si igitur est propter necessitatē, E

Oppositū
z. phy. 82.
88. a casu
estet. vide
con. Zim.
Solutio.

non oporteret vt anhelantia sint verioris olfactus quām non anhelantia. Si
autem propter melius, erit econuerso. Sed hoc, quod dicit, ampliantur ve
næ, & viæ, demonstrat q̄ hoc est propter necessitatem, nō propter melius:
& q̄ animalia duri oculi non assimilantur olfactentibus sine inspiratione,
nisi secundum diuersitatem creationis tantum: non q̄ iuuamentum palpe
brarum est de modo iuuamenti inspirationis. D.d. Et odor est siccus, sicut
sapor humidi. i. & odor attribuitur abundantia partis siccæ in odorabili,
sicut sapor attribuitur abundantia partis humidæ in gustabili. Et hoc de
clarabitur in libro de Sensu & sensato. D.d. Et olfaciens est illud, quod
est in potentia istius dispositionis. i. & cùm declaratum est quid sit odor,
& quomodo comprehenditur per sensum, tunc sensus olfactus est illud,
quod in natum est recipere odores.

De gustu, & gustabili.

Cap. 6.

Gustabile autem est quiddam tangibile. & hęc est causa qua F
re non sit sensibile per medium extraneum corpus, nec p. n.
tactus. & corpus autem in quo est humor, quod est quid
gustabile, est in humido sicut in materia. hoc autem est quiddam
tangibile. Vnde & si in aqua essemus sentiremus utq; appositum
dulce: non autem esset nobis tunc sensus per medium: sed in eo qđ
miscetur humido, sicut in potu. color autem non sic videtur, in eo
quod miscetur, neq; defluxionibus.

30 PH. Gustabile autem est tactile quiddam: atq; hoc in causa est, cur non
sit sensibile per intermedium quod sit alienum corpus. numirum quia al. l. tāc
tus. corpus etiam in quo est sapor gustabile in humido ut* mate
ria: id uero est tactile quiddam. idcirco si in aqua essemus, & dulce
quidpiam aqua.

A quidpiam iniiceretur, sentiremus nec esset nobis sensus per intermedium: sed quod admixtum esset humido, quemadmodum in potionē: at color non hoc modo uidetur, nempe quod misceatur, aut effluxionibus.

Gustus autem est aliquis tactus. Et est illud, quod est in potentia istius dispositionis, non per mediū, quod sit corpus extraneū. tactus enim etiam non est sic. Et corpus, in quo est sapor, gustus in eo est in humiditate: sicut res in materia. & hoc est aliquid tangibile. Et ideo, si nos fuerimus in aqua, & in aqua fuerit aliquid dulce, sentiemus non per medium, sed admiscendo se cum humido, sicut est de vino. Color autem non videtur, eo qd admiscetur, neq; quia aliquid currit ab eo.

101 Cūm compleuit sermonem de olfactu, & sensus gustus est illud, quod debet consequi numerum fm ordinem, qui incepit à meliori, & proce-

B dit ad magis necessarium, incepit loqui de eo, & declarare qd est aliquista etus, & qd propter hoc non indiget comprehendere suum sensibile p medium, quod sit corpus extraneum, sed per medium, quod sit pars animalis. E.t.d. Gustus autem est aliquis tactus. & hoc non est in potentia aliquiū dispositionis per medium, quod sit corpus extraneum. tactus enim est etiam sic. i. & iste sensus non est illud, quod est in potentia istius dispositionis per medium, quod est corpus extraneum, sed per mediū, quod est corpus non extraneum. D.d. tactus enim etiam non est sic, i. tactus enim etiam comprehendit suum sensibile non per medium, quod est corpus extraneū: sicut est de sensibus tribus pdctis. Et quasi inducit istū sermonē pro ratione qd gustus est aliquis tactus. & quasi dicit, gustus autem est aliquis tactus, cum comprehendat suum sensibile non per medium, quod sit corpus extraneum, sicut tactus. & hoc est manifestius in secunda translatione, vbi dicit, sensus autem gustus comprehendit per tactum. Et causa illius est qd sensibile per gustum non comprehenditur per medium inter-

C gustans & gustatum, quod est corpus extraneum: neq; etiam tactus ita cōprehendit. D.d. Et corpus, in quo est sapor, &c. i. & alio modo dicimus etiam qd iste sensus est aliquis tactus. corpus enim in quo existit sapor, nō est gustabile, nisi sīm qd ille sapor existit ī eo humore: cuius proportio ad illum saporem est sicut materiae ad formam. & ideo iste sensus non comprehendit saporem, nisi comprehendat humorem: cūm sit impossibile vt denudetur ab eo: & comprehendere humorem est aliquid tangere. vnde iste sensus videſ aliquid tactus. D.d. Et ideo, si nos fuerimus in aqua, &c. i. &, quia gustus non indiget medio extraneo, ideo, cūm nos fuerimus in aqua, in qua inuenitur aliquid dulce, sentietur à nobis admiscendo se cū aqua: nō quia aqua recipit saporem abstractum à materia, & reddit eum isti sensui, sicut est de mediis extraneis, quae reddit sensibilia sensibus. illa enim non recipiunt sensibilia cum corporibus, in quibus existunt, sed abstracta à materia. Et hoc demonstrat qd ipse opinatur qd odor non est corpus.

Vide pro
hoc ī. cō.
115.

Vide ī 11;
vbi indigē
tia mediū
extrinſica
nō ē d ne-
cessitate
etus, sed tā
gibiliū.

Rit obie
ctioni.

Media ex
trinſica nō
recipiunt
sensibilia
cū corporo-

De Anima

ribus, in q̄ corpus. si enim esset corpus, olfactus esset aliquis tactus. D.d. Color autē D
b⁹ existūt non videtur, &c. id est color autem non videtur, ita q̄ aliquid ex eo admī-
idēs c. 76. & 97. cō. scaturit cum aqua, aut aere, neq; q̄ aliquid currat ab eo in aerē, aut aquā;
cōtra Aui sed tantum recipiunt ab eo intētionem coloris abstractam à materia. vñ
eca. dicimus in hoc, & similibus q̄ comprehenduntur per medium extraneū.

Vt quidem igitur medium, nihil est: ut autem color visibile, sic
gustabile humor ē. Nihil autē facit humoris sensum sine humiditate:
sed habet actu aut potentia humiditatem, vt salsum, bene, n.
liquidum ipsum est, & liquefactuum linguae.

s o p H. Quod autem ad intermedium attinet, nullum est. Ut autem uisibile
est color, sic gustabile sapor. Nihil autem saporis sensum efficit sine hu-
miditate: sed habet actu aut potentia humiditatem, ut salsum: nam
et ipsum facile liquefactu est, & colliquefacienda linguae uim obtinet.

Secundum autem hunc modum medium non est medium, sed
quemadmodum color est visibile, sic sapor est gustabile. Et nihil
recipit sensum saporis absq; humiditate, sed in eo est in actu, aut
potentia humiditas, verbi gratia salsum, est enim velocis dissolu-
tionis, & cum hoc dissoluit lingua.

102 Iste autem sensus differt à sensibus, qui comprehendunt per medium,
extraneum in hoc, q̄ non comprehendit suum sensibile per medium, sed
quemadmodum color est visibile, & in rei veritate proprium visui, ita sa-
por in rei veritate est gustabile proprium gustui. D.d. Et nihil recipit
sensum saporis, &c. i. & nihil recipit sensum saporis, qui dicitur gustus, ni-
si sapor sit in humore, & humor est in saporoso, aut in actu, aut in poten-
tia: v.g. salsum, quod est humidum in potentia propinqua, cum velociter
dissoluitur, & dissoluit humores, qui sunt in lingua. Et ideo præparauit
natura saliuam in ore: & præparauit branchos in homine ad congregan- E
dum istam humiditatem, vt ea mediante gustentur sicca. vnde dicimus q̄
sapor non est sapor in actu, nisi in corpore humido in actu.

Peopter
qd natura
pparauit
saliuā in
ore.

Sicut autem visus visibilis est & inuisibilis (tenebra autem in-
uisibilis, iudicat autem & ipsam visus.) adhuc autem & ualde splē-
didi. etenim hoc inuisibile est. alio autem modo à tenebra. simili-
ter autem & auditus soniq; & silentii, quorū aliud audibile, aliud
non audibile: & magni soni, sicut visus est splēdidi. sicut enim par-
vus sonus inaudibilis quodammodo, sic & magnus & violentus.
Inuisibile autem aliud quidem omniō dicitur sicut & in aliis im-
possibile: aliud autem quamvis aptum natum, non habet, aut pra-
ue: sicut quod sine pedibus & sine grano, sic autem gustus gustabi-
lisq; & nō gustabilis. hoc autem est paruum aut prauum habens
humore

A humorem, aut corruptuum gustus. videtur autem principium esse potabile & non potabile: gustus enim quidam ambo. sed hoc quidem prauum & corruptuum gustus. illud autem secundum naturam. est autem commune tactus & gustus potabile.

Sed ut nūs est rei nūsibilis & innūsibilis (nam tenebræ innūsibiles sunt, attamen has etiam nūs est diuidit.) Ad hæc, valde splendidi (nā id quoq; innūsibile est, alio tamē modo atq; tenebræ) sit etiam auditus & soni & silentii: quorum alterum est audibile, alterum nō audibile. atq; etiam magni soni, quemadmodum nūs est splendidi. ut enim parvus sonus inaudibilis quodammodo est, sic etiam magnus ac violentus. innūsibile autem partim sicut etiam in aliis dicitur quod prorsus impossibile est: partim, si cum natum aptumq; sit, non habeat, aut certe exiliter, ut apes, & innucleatum. Sic etiam gustatus, rei gustabilis & ingusta. Tō dōcū-
λως
quo verbo
hic viuit
Aristo e-
positores
tū prau,
tū exiliter
interpretat-
tur.

Prauū d.l. pūdibilis. id uero est, quod aut parvum & exilem, aut gustum corrumpens habet saporem. Videtur autem potabile & impotabile esse principium: sed alterum prauum gustumq; corrumpens: alterum secundum naturam: Est autem potabile commune tactus & gustus.

Et sicut visus est rei visibilis, & nō visibilis: nam obscuritas est non visibilis, & etiam distinguetur à visu. & est etiam manifestū in eo, quod ē valde fulgēs, & splendens. hoc enim quoquo modo est non visibile: sed tamē alio modo ab obscuritate. & similiter auditus est soni, & silētii, quorum vnum est audibile, & aliud nō audibile, & est maximi soni, sicut visus est resplendentis. quemadmodum enim minimus sonus est non audibilis, ita aliquo modo est maximus sonus etiam. Et non visibile quidem dicitur sic universaliter, sicut in omnibus carentibus hoc. & quoddam est innatum videre, sed non habet: aut habet, sed diminute, ut carēs pede. Et similiiter gustus est gustabilis, & non gustabilis, & hoc est, cui sapor est debilis, aut malus, aut corrumpens gustum. Et similiiter existimatur de potabili, & nō potabili. sunt enim gustus quoquā modo: sed illud mālūm corrumpens gustum, & illud naturale. Et potabile est commune tactui, & gustui.

Sermo eius in hoc capitulo est manifest⁹. & abbreviatio eius est quod non sensibile dicitur in vnoquoq; sensuum tribus modis: aut de eo, quod caret sensato proprio illi sensui de eis sensatis, quæ innatus est habere: aut de eo, quod est sensibile int̄sum i se respectu illius sensus: aut de eo, quod est sensibile debile. v.g. obscuritas, quæ est non sensibile fm priuationem in visu: & color splendens, qui est non sensibilis propter intensionem: & color

De Anima

color latens, qui est non sensibilis propter debilitatem. Et in auditu silen- D
tium sī priuationem: & maximus sonus sī intensionem: & sonus latens
sī debilitatem. Et ingusto insipidum sī priuationē: & horribile sī ma-
litia, & debile sī diminutionem. omnia enim ista dīr non sensibilia: qm̄
vnūm quodq; istorum est priuatio alicuius dispositionis naturaliter sensi-
bilis illius sensus. D.d. Et non visibile quidem dicitur, &c. i. & non visibi-

Cōfūlēm
distinctio
nē hēs de
infinito. 3.
Phy. 3.4. &
7. in hoc. 2
120. Idē. 5.
96. Idē. 5.
Me. 27. &
17. consilie
de immo
bili. 5. ph.
• &c. 20.

le dicitur vPr, sicut dī in aliis sensibus multis modis: aut quia non est inna-
tum videri omnino, vt dicimus q; sonus est inuisibilis, & in colore non au-
ditus: aut quia est innatus videri, sed non videtur, quia habet colorē, sed
alio modo ab eo, sī quem ianatum est habere, s; aut propter intensionē;
aut propter debilitatem hoc dicitur nō visibile: sicut dicitur in eo, qui est
debilis pedis, q; non habet pedem. D.d. Et potabile est commune tactui
& gustui, idest q; secundum humiditatem, quae est in eo, est tangibile, &
secundum saporem est gustabile.

Quoniam autem humidum quod gustabile, necesse est sen- E
sitiuum ipsius neque humidum esse actu: neque impossibile fieri
humidum, patitur enim gustus aliquid à gustabili secundum q;
gustabile est. necessarium est ergo humectatum fore quod possibi-
le humectari, saluatum, non humidum autem, gustatiuum sensi-
tiuum. Signum autem, neq; siccā existentem linguam sentire,
neq; multum humidam, hic enim tactus fit primi humidi. sicut
quum aliquis qui ante gustauit fortem humorem, gustet alterum
& vt laborantibus amara omnia videntur, propter id quod lin-
gua plena huiusmodi humiditate sentit.

SOPH. Cum autem gustabile sit humidum, necesse est sensorium eius nec
actu humidum, nec eiusmodi esse ut humectari nequeat: patitur enim
gustus à gustabili quatenus gustabile. Necesse ergo est id quod hume-
ctari potest, humectari ita ut seruetur, nec esse humidū ipsum. s. gusta-
tiuum sensorium, indicium huius est, quod lingua neq; cum præarida F
est, sentit: neq; cum admodum humida: hic enim tactus fit primi hu-
midi: ut cum quispiam degustato uehementi sapore, degustat alium:
& quemadmodum ægrotantibus-amara omnia uidentur, propterea
quod lingua referta eiusmodi humiditate sentit.

Et, quia gustabile est humidum, fuit necesse vt sius sensus non
eset humidus in perfectione. neq; impossibile vt humefiat. gust⁹
enim patitur quoquo modo à gustabili, secundum q; est gustabi-
le. Vnde necesse est vt humefiat illud, quod possibile est vt hume-
fiat, & est saluatum. sed non est humidum sensus gustus. Et signū
eius est, q; lingua non sentit, cūm fuerit valde siccā, aut valde hu-
mida, tactus enim ipse erit per primum humorem, sicut qui pri⁹
gustauit

A gustauit saporem fortē, deinde gustauit aliū saporem. & si-
cūt infirmi sentiunt omnia amara, quia sentiunt ea per linguam
submersam in tali humore.

104. Cū declarauit ea, quæ sunt cōia isti sensui, & sensui tactus, & aliis sen-
sibus, incepit dicere quoddā proprium membro istius sensus, scilicet linguae, &
d. Et, quia gustabile est humidū, &c. i. & quia materia saporis est humor,
vt declaratū est in de Sensu & sensato, necesse fuit vt recipiens saporem re-
cipiat humorē cū sapore. vnde necesse est, vt iste sensus nō sit humidus in
actu, neq; sit ē impossibile vt recipiat humorē, cū sit innatus recipere sa-
porem; quod est impossibile sine receptione humoris. & dicit qd est neces-
se vt sit non humidus in actu: quia illud, quod est aliquid in actu, non est
innatum recipere illud, quod est in eo in actu, scilicet qd est in eo in actu. vi-
sus enim, si haberet aliquem colorem in actu, non reciparet colores. De-
inde dicit, gustus enim patitur quoquo modo, &c. i. & est necesse vt iste
sensus sit innatus humefieri. membrum enim gustans patitur quoquo mo-

Illud, qd ē
aliquid in a-
ctu, nō est
innatum re-
cipere il-
lud, qd est
in eo in a-
ctu, scilicet qd
est in eo
in actu.

Idē 3. 67.
Idē 3. de
Aia cō. 4.
Idē 1. ca. d
sūba orb.
idē 1. ph.
69.
'excedēti-
bus
'excellen-
tiis.

B do à gustabili. & quia gustabili semper associantur humidum, necesse est
vt gustans patiatur ab humorē, qui est in sapore. Vnde necesse est vt hoc
membrum gustans sit in ea dispositione, qua possibile est vt humefiat: &
hoc erit vt non sit humidum in se, & qd sit cum hoc saluatum ab* acciden-
tibus. & hoc intendebat, cū dixit, vnde necesse est vt humefiat, &c. id est
& quia necesse est vt hoc membrum humefiat, necesse est vt sit innatum
humefieri, scilicet vt sit saluatum à siccitate intensa, & vt non sit humidum.
Deinde dicit. Et signum eius est qd lingua, &c. i. & signum eius est, qd lin-
gua apud comprehensionem saporum debet saluari ab intensa siccitate,
& dominio humoris, est qd ipsa non sentit sapores, quando fuerit intensa
siccitas, aut intensa humiditas, sed tantum sentit, cū fuerit in natura-
li dispositione, scilicet quam innata est recipere humiditatē saporis. Dein-
de dicit, tactus enim ipse, &c. i. & cū lingua innata est recipere saporem
cum eius humiditate, necesse est vt super ipsum non dominetur alia hu-
miditas. Prima enim humiditas dominans in lingua impedit eam in re-
cipiendo secundam humiditatem. quemadmodum qui gustauerit ali-
quem saporem fortem, & postea gustauerit aliū saporem: tunc enim
non sentiet secundum saporem propter dominium primi super linguā.

Deinde dicit. &, sicut infirmi sentiunt omnes saporem amaros, quia sentiūt
eos per linguam submersam in humore amaro, ita etiam qui gustauerit
aliquem saporem, & sua lingua fuerit humefacta in humore accidentalī,
tunc non comprehendet humorem saporis proprii, nisi admixtum cum
qualitate illius primi humoris. & sic accidet necessario vt non comprehē-
dat saporem, quia non comprehendit naturā saporis in dispositionē illa.
secundum quam est materia illius saporis.

Species autem humorum sicut & in coloribus, simplices qui-
dem contrariae sunt: vt dulce & amarum, habitus autem sunt, cuna
hac quidem, pingue: cum illa uero, salitum. Media autem horum,

De Anim. cū cō. Auer.

O acrē

De Anima

acre, & austерum, & ponticum, & acutum: ferè enim hæ videntur esse humorum differentiæ. Quare gustatum potentia est huiusmodi. gustabile autem est factuum actu huius.

SOPH. species autem saporum, ut etiam in coloribus, simplices quidē sunt quæ sunt contrariae, dulce & amarum: Proxima aut sunt, ab uno, pingue: ab altero, salsum. His interiecta sunt, acre, & austерum, & acerbum, & acidum. nam hæ propemodū esse saporum differentiæ videntur. Quare gustatum est, quod est tale potentia: gustabile uero, quod est effectuum actu eius.

Et modi saporum sunt sicut in coloribus, simplices quidē sunt contrariai dulcis, & amarus. Sequentes autem sunt duo, istum vinctuosus, istum autem salsus. Et quæ sunt inter ea, sunt acutus, & stypticus, & ponticus, & acetosus. isti. n. modi ferè videntur esse modi saporum. Quapropter necesse est ut Gustans sit illud, quod est in potentia istius dispositionis, & Gustabile sit agens.

105 Et dispositio modorum saporum adiuice est, sicut dispositio colorum adiuicem. quemadmodum igitur colores simplices sunt albus, & niger, ex quibus componuntur alii, quorum quidam sunt propinquiores simplicibus, ita est de saporibus. s. q. simplices eorum sunt contrariae. s. dulcis, & amarus. & sequitur dulcem vinctuosus, & salsus amarum. & inter istos sunt acutus, & stypticus, & acetosus. Et hoc, quod d. in coloribus manifestum est: in saporibus vero habet questionem. Galenus enim opinatur quòd ponticus, & acetosus frigidi sunt, & quòd acutus est calidior amarus.

Digestio. Et si nos concederimus q. isti sapore consequuntur calorem, & frigus, necesse est q. contrarietas in istis sit in illo, quod est ultimæ calidum, & in illo, quod est ultimo frigidum. &, si concederimus q. ita est de saporibus, sicut est de coloribus, s. quòd idem color sit à caliditate, vel à frigiditate, tunc non accidet impossibile. Et videtur q. hæc opinio Galeni sit error.

Videmus enim q. amaritudo quandoq; inuenitur cum frigiditate. verbi gratia q. amaritudo, quæ est in fructibus in primo cremento, demonstrat frigus: & amaritudo, quæ est in rebus combustis demonstrat calorem. Et similiter non est impossibile ut aliqua dulcedo sit frigida, videtur enim q. plantæ amari saporis apud complementum sunt dulces, aut insipida in principio. Et signum eius, q. isti sapore sunt medii, est quòd plantæ habentes sapore, non transferuntur ex amaritudine ad dulcedinem in eis,

quæ innatae sunt esse dulces in fine, nisi mediante aliquo illorum saporū. & hoc erit secundum q. pertinet illi amaro existenti in illa planta, & illi dulci existenti in ea. quemadmodum albedo non transfertur ad nigredinem, vel econuerso, nisi mediante aliquo colorum mediorum. in aliquo igitur transfertur mediante charopo, & in aliquo mediante kiano. non Tertia enim est necesse ut translatio in extremis sit super omnia media. Et vniuersaliter

Aversaliter pér se manifestum est q̄ amarum, & dulce sunt in fine contrarie-
tatis, inquit quātum sunt sapores. quapropter necesse est ut talij sapores sint me-
diū inter hos duos, & compositi ex extremis. Secundum hoc igitur debe-
mus ponere hōc. Et non debemus aduertere sermonem Galeni. suus n.
sermo non est verus in complexionibus saporum finit suas naturas. Et, si
concesserimus quod omne dulce est calidum, & omne amarum etiam est
calidum, debemus etiam dicere q̄ hōc non est nisi respectu corporis homi-
nis, non respectu naturae ipsius rei. experientia enim, licet testetur hoc in
corpore humano, tamen hoc non demonstrat naturam ipsorum saporū.
BEt videtur quod sapor magis sequitur humiditatem & siccitatem, quā
caliditatem & frigiditatem. Necesse est enim aliquam opinari comple-
xionem terminati, ex qua sit amaritudo, & alia ex qua dulcedo: & quod
istae duas complexiones sunt contrariae finit hunc modum. & locus de hac
perscrutatione est in libro de Sensu & sensato, & etiam de numerō modo
rum saporum. Deinde d. Quapropter necesse est ut gustans sit illud, &c:
idest declaratum est ex predictis q̄ iste sensus est illud, quod est in poten-
tia omnes isti sapores, & quod sapor, & gustus est agens, & mouens istum
sensem de potentia in actu.

De tactis, t. visibilibus, ac medio.

Cap. 7.

DE tangibili autem & tactu eadem ratio. Si enim tactus nō est vnuſ ſenſus, ſed plures: neceſſarium eſt & tangibilia ſenſibilia plura eſſe. Habet autem dubitationem, vtrum plures ſint, aut vnuſ.

De tactili & tactu eadem est ratio: si enim tactus non unus est sensus, sed plures: & tactilia etiam plura esse sensibilia necesse est.

C. De tangibili autem, & de tactu idem est sermo. Tactus enim, si non fuerit vnum genus, sed plus, necesse est ut tangibilia etiam sint plura uno. Sed est dubium, vtrum sint vnum, aut plura.

106 Modo vult loqui de tactu, & dixit. De tangibili autem, & de tactu, &c. idest utrum autem tangibile sit unum, aut plura uno est dubium, sicut est de tactu, & sermo in eis est idem. Et innuit per hoc causam, propter quam latet hoc, in hoc sensu, & non latet in aliis sensibus, de illis enim quia manifestum fuit quod sensibile eorum est unum in genere, fuit etiam manifestum eos esse unum in genere: in hoc sensu autem, quia ignoratum est de suis sensibilibus, si it, etiam ignoratum de suo sensu. Deinde dicit, Tactus enim, si non fuerit unum genus, &c. idest, sermo de eis in hac intentione idem est. Notum est enim nobis quod si tactus non est unum genus, sed plura uno, necesse est quod tangibilia sint plura uno, & si tangibilia sint plura uno, necesse est ut iste sensus sit plus uno, sed licet consecutio in istis duobus syllogismis sit manifesta, tamen destruacio, vel positio in eo est ignorata.

De Anima

Et quid est sensituum tangibilis: utrum caro & in aliis proportionale, aut non, sed hoc quidem est medium, primum autem sensituum, aliud quiddam est intus, oinnes etenim sensus unius contrarietas esse videntur, ut visus albi & nigri: auditus grauis & acutus: gustus amari & dulcis. In tangibili autem multe sunt contrarietas calidum & frigidum, humidum & siccum, durum molle, & aliorum quæcunq; sunt huiusmodi.

SOPH. Est autem questio, utrum plures sint, an unus: & quid sit instrumentum rei tactilis tactilium: utrum caro, & in aliis quod ei proportione respondet: an non, sed hoc quidem sit intermedium, primum uero sensuum aliud quidpiam intus sit, quippe omnis sensus unus esse uidetur contrarietas, ut uisus albi & nigri, auditus grauis & acuti: gustatus amari & dulcis: at in tactili multis sunt contrarietas, calidum, frigidum, humidum, siccum, durum, molle, & eiusmodi alia.

Sensus autem tactus, utrum est in carne, aut in alio simili: aut non, sed ista est medium, primum autem sentiens est aliud intrinsecum. Omnis enim sensus existimatur esse eiusdem contrarietas. v.g. visus albi & nigri, & auditus grauis & acuti, & gustus dulcis & amari. In tangibilibus autem sunt plura contraria, calidum & frigidum, & siccum & humidum, & durum, & molle, & asperatum & lene, & alia similia.

107 Cum narravit quod dubium est utrum sensus tactus sit eiusdem virtutis aut plurium, incepit dicere sermones dubitabiles in hoc, &c. d. Sensus aut tactus, &c. i. & principium considerationis in hoc est, utrum sensus tactus sit in carne, aut in simili carni in animalibus carentibus carne: aut sensus

Si propositio carnis fuerit declaratum quod sensus tactus est in carne, ita quod proportio carnis ad tactum ipsum sit sicut proportio oculi ad visum, manifestum est quod sensus tactus est una virtus: quoniam unum instrumentum non est nisi una virtus. F
cili: ad uitium carnis, nisi manifestum est ut tactus non sit in carne, sed caro est quasi medium. Et dixit hoc, si tactus non sit in carne, sed caro est quasi medium. Si autem fuerit declaratum quod ista virtus fuerit plures una, necesse est ut caro non sit nisi medium: & ut non sit quasi instrumentum. Et, cum narravit hoc, incepit inducere sermones dubitabiles, & incepit ab eis, quæ demonstrant ipsam tactus esse plures una: quia post inducit ea, quæ demonstrant ipsam tactus esse unam ex hoc, quod apparet quod sensus tactus est in carne, statim sentiet, ex quo existimatur quod ista virtus est una. Et dicitur, sed ista est medium, &c. i. utrum sensus tactus est in carne, ita quod sit una virtus: aut non est in carne, sed intra, & est plus quam una virtus, est dubium. Porro n. aliquis dicere quod caro est medium, & quod primus sentiens, quod est instrumentum, est aliud quidem intrinsecum, & quod est plus quam unum instrumentum. Et signum eius est, quia manifestum est quod id est sensus non comprehendit nisi una contrarietas, & eius media: visus, n. comprehendit albū & nigrū & media, & auditus, graue

A grāue & acutum & media, & gustus dulce & amarum & media. Tactus autem inulta contraria. v.g. calidum & frigidum, & humidum & secum, & asperum & lene, & durum & molle, & alia contraria. unde necesse est, ut ista virtus sit plures una, & quod caro sit quasi medium. Et hoc, quod dixit, docum. manifestum est. qm, si una virtus est, quae comprehendit unam contrarieatem, contingit oppositum conuerti cum opposito, scilicet ut quae non comprehendit unam contrarietatem, sed plures, non sit una virtus.

Pro hoc vi de. 2. Priorū ca. 21.
& 4. Topi corū ca. 5.

Habet autem solutionem quandam ad hanc dubitationem: & quod in aliis sensibus sunt contrarietates plures, ut in voce non solum acumen & grauitas, sed magnitudo & paruitas, & lenitas, & asperitas vocis, & similia alia, sunt autem & circa colorem differentiae huiusmodi alterae. sed quid sit unum subiectum, sicut auditui sonus, sic tactui, non manifestum est.

Sed est solutio quedam huins questionis: etenim & in aliis sensibus plures sunt contrarietates, ut in uoce non solum acumen & grauitas, uerum etiam magnitudo & paruitas, & lenitas, & asperitas uocis, ceteraque generis eiusdem. In colore etiam eiusmodi aliae sunt differentiae: uerum quid sit subiectum: ut auditui sonus, sic etiam tactui, non est manifestum.

Sed est hic aliquid, per quod dissoluitur ista questione. In aliis enim sensibus sunt modi contrarietatis plures uno, verbi gratia, in sono cum acuto & graui est magnum & paruum & sonus lenis & asper, & alia similia. Et in colore etiam sunt alii similes istis. Sed tamen non est manifestum quid est illud unum subiectum, sicut est sonus auditus, sic tactus.

Cū dedit sermonē, facientem credere quod sensus tactus sit plus uno, dedit 108 aliū sermonem, quasi dubitationē sup hunc sermonē, & dixit. Sed est hic aliquid, &c. i. potest aliquis dicere aliquid esse, p quod dissoluit iste sermo, per quod probat quod sensus tactus sit plus uno: & quod in aliis sensibus etiam sunt modi contrarietatis plures uno. v.g. quod auditus comprehendit graue & acutum, & magnū & paruum, & lene & asperū, & sit visus comprehendit multa album & nigru, & splendens & non splendens. quod p non est necesse ex hoc quod tactus comprehendit plus una, ut sit plures, & quod caro sit quasi medium. Et, cū dedit hanc dubitationē sup sermonē, pbatē quod iste sensus est plus uno, incepit excitare modū debilitatis eius, & dixit. Sed tamen non est manifestum, &c. i. sed iste sermo non sequitur. qm, si magna contrarietas, qua est in tactu, sit similis contrarietati existenti in unoquodque sensu, necesse est ut subiectum modo sit contrarietatis, q est in tactu, sit unum, sicut est in visu, & in auditu. sonus non est subiectum illorum contrariorum prædictorum. & similiter color est subiectum modorum contrarietatis comprehendibilius per visum, sed non est manifestum quid est unum subiectum contrariotum sensus tactus, immo appetet quod subiectum multiplicatur per multiplicationem contrariorum. Et intendit per subiectum

O iii hic

De Anima

7. Me. 4.3. hic genus, quod dividitur in haec contraria. Ethoc, quod dixit, manifesto digressio. sum est. Necesse est. n. si posuerimus q̄ vnu sensus comprehendit multos modos contrarietatis, vt genus subiectū illis modis sit vnu. Qm̄ necesse ē in obice. aliquid esse commune illi multitudini, quod comprehendit ab illo vno sensu. & si non, non erit illic aliquid, per quod ille sensus poterit dici vnu. qm̄ sensus nou est vnu, nisi per vnam intentionē. Et, cū cōtraria fuerint diuersa in generibus, tunc virtutes erunt diuersae. & ideo illud, quod recipit cōtrarietatem colorum, aliud est à recipiente saporū contrarietatem: cū ista contraria sint diuersa in genere. Vnde necesse ē, si tactus sit vna virtus, vt modi contrariorum, quos comprehendit, sit vnum genus subiectū. Etū eis, quod dicatur de cis vniuoce: vt sonus, qui dicitur vniuoce, sit de modis sonorū, & color de modis colorum. Sed contraria tactus non vnr Occurrit habere genus, quod dicatur de eis nisi æquiuoce. Quale enim, quod dicitur de calido & frigido, & graui & leui, non dicitur nisi pure æquiuoce. iectioni. Et illud, quod dictum est de æquiuocatione in hoc nomine quale, diceret ea, q̄ a alijs dicitur de sapore, de calore & frigore, & odore. omnia enim hęc nomina sunt idē genus in prædicamento qualitatis: & graue & leue in prædicamento substatiæ. tangibiliū. Et ideo necesse est vt, virtus comprehendens contrarietatem, quæ est in & ē ipm̄ graui & leui, sit quoquo modo virtus comprehendens contrarietatem, quæ ue & leue est in calido & frigido necessario, & quoquo modo non, cū illa, quæ sunt in p̄ comprehendit graue & leue, non comprehendit ea nisi mediante motu; dicamēto scilicet q̄ non comprehendit graue, nisi quando mouet eam corpus graue, aut leue. Et ideo oportet opinari q̄ velit Arist. q̄ sensus tactus est plus c. 20. opp. quā vnu: & q̄ caro est quasi ei medium. ¶ licet iste sermo sit contrarius s. Me. c. 18 sermoni in libro de Animalibus, sed tamen forte ille sermo fuit secundū vbi. d. q̄ apparuit illuc, scilicet q̄ sciuit de membris animalium in illo tempore. sunt quā tunc enim adhuc nesciebat neruos, & dixit q̄, instrumentum sensus isti, tates. Sed tamen constat q̄ nō est in hoc sensituum mox tactum insinuat. & tamen constat q̄ nō est in hoc sensituum 4. Cql. 3. 9. est caro. & iste sermo dat instrumenta esse istis animalibus tangibiliibus ponit eas intra carnem. & hoc conuenit ei, quod post apparuit per anatomiam. s. ē facilita q̄ nerui habent introitum in tactu, & motu, quod ergo sciuit Arist. ratiōnes, & p̄ cō sequens q̄ tione, apparuit post per sensum.

litteras. idē 2. de Gen. Ium videtur ēē signum fieri sensum simul cum tactu. etenim nūc & cor. t.c. si quis circa carnem extenderit, vt pellem faciēs, similiter sensum S. & 7 ph. mox tactum insinuat. & tamen constat q̄ nō est in hoc sensituum t.c. 11. Vid. cōr. Zim. si autem & connaturale fuerit, citius vtiq; pertinget sensus. t. Soluit cō tradiōne. ¶ Vtrum autem instrumentum sit intus nec ne, sed protinus caro, nūl nū. 2. de P̄ ubus aīā liū ca. 6. lo uidetur esse argento, quod sensus fiat simul atque res tanguntur. 3. d nā aīā Ium ca. 5. Etenim si quis circa carnem extenderit quidpiam in speciem membra ne redactum, statim peraq; sensum imprimet: & tamen constat nō esse in ea sensus instrumentum. quod si etiam coalescat, multo citius sensus penetret.

Vtrum

Vtrum autem sentiens sit intra, aut non, sed est primum, quod
apparet. s. caro, existimatur quod istud signum nihil est. s. q̄ sensus
est, quando tangitur. Quoniam, si tu accēperis membranam, & in
duas carnem ea, tunc eodem modo apparebit sensus, q̄n tangitur:
licet sit manifestum q̄ sentiens non est in ipsis rebus. Si igitur fue-
rit consolidatum cum eo, tunc sensus citius protienit etiam.

Cū dedit sermonē necessarium, ex quo apparet q̄ sensus tactus ē plus
vno, & q̄ caro est quasi medium, vt exposnūmus: licet sit contra opinionē
Continua
textus.

Alex. & expositionem Themistii, quāvis Themistius dicat aperte q̄ ista
est opinio Aristo. s. q̄ caro est quasi medium. sed isti videntur non scire

rationem, super quam sustentabatur Arist. in hoc. & est, quia sensibilia ta-
ctus nō cōcīant in eodē genere, qđ de eis dicitur vniuoce, necesse ēt vt sit

plus vno. & nos diceimus rōne Alex. in hoc, & dissoluemus eam: Et, cū
iam compleuit hoc declarare, & dissoluere questionem contingentem in

hoc, reuersus est ad destruendum illud, ex quo existimatur q̄ caro est in-
strumentum istius virtutis, &c. d. Vtrum aut̄ sentiens est intra, &c. i. dicere

aut q̄ tangēs nō est intra, sed est in primo eorū, quā apparent, s. in carnē:
caro. n. cū fuerit positū super ipsam aliquod tangibile comprehendet ip-
sum: nihil est, s. q̄ istud argumentum non tenet, s. q̄ sensus tactus sit, quā-

do tangibile tangit carnem. D. debilitauit hoc argumentum, & dixit. Expositio.
Quoniam, si tu acceperis membranā, &c. i. q̄n, si tu acceperis membra-
nam non spissam, & indueris eā carne, & posueris super carnem aliquod

tangibile, tunc statim cōprehēdetā sensu, ac si esset absq; illa membrana.
D. d. licet sit manifestum q̄ sentiens non est in ipsis rebus. i. licet sit mani-
festum q̄ primum sentiens non est in cute, non est impossibile vt caro sit

taldispositionis, s. vt sit medium quasi cutis, in apparentibus autē in car-
ne nulla dubitatio est super ea, quā iam declarata sunt rōne. D. d. Si igit̄

fuerit consolidatum, i. & nulla differentia est in hac intentione, siue caro
fuerit continua cū sentiente, siue membrana fuerit non continua. cutis. n.

C. si esset continua, tunc citius redderet sensum. Continuatio igitur non dat
carni nisi facilitatem per transitus sensus: non quia continuatio det vt ca-
ro sit instrumentum istius sensus.

Propter quod talis pars coloris videtur sic se habere, sicut si cir-
culariter nobis aptus natus esset aer: videremur enim vno quodā
sentire & sonum & odorem & colorem: & unus quidam sensus es-
se, auditus, & visus & olfactus: nunc autē quoniam determinatū
est per qđ sunt motus, manifesta sunt p̄dicta sensitiva altera eē.

D.P.H. Itaq; pars hæc corporis perinde se habere uidetur, ac si circumquaq;
coalitus nobis esset aer: videremur enim uno quodam & sonum, & co-
lorem, & odorem sentire; & unus esse sensus auditus, & visus, & ol-
factus: at uero quia distinctum est id per quod sunt motus, perspicuum
est quæ diximus instrumenta diuersa esse.

De Anima.

Et ideo hoc membrum est de corpore, quasi aer, si esset applicatus cum corpore in circuitu. tunc enim existimaremus quod idem sentiremus sonum, & colorem, & odorem: & quod visus: & auditus, & olfactus esset sensus unus. modo autem, quia aer, per quem fiunt isti motus, sicut videre, & audire, & olfacer, est distinctus, apparent sensus, quos diximus esse diuersos.

110 Cū declarauit quod tactus est plus uno sensu, & quod propter hoc caro debet esse media istis sensibus, & quod dubitatio super hoc, ex eo quod appareat sensui, quae fecit multos homines dicere quod caro est instrumentum istius sensus, & quod iste sensus est unus, non sufficit, incēpit declarare modum, ex quo contingit ista existimatio communis omnibus: & forte ipse est unus eorum in libro de Animalibus, qui hoc existimauerūt. Et dixit. Et ideo hoc membrum est de corpore, &c. i. & ista existimatio accidit hominibus: quia hoc membrum, sicut cato, assimilatur aeris, si esset applicatus cum corpore, quoniam, si aer, secundum quod est medium, fuisse applicatus cum corpore, sicut caro, id est, esset pars corporis, tunc existimaremus quod per idem sentiremus sonum & colorem, & odorem: & quod haec tria sunt unus sensus. & hoc idem accidit sensibus tactus cum carne, ita quod fuit existimatum eos esse unus sensum.

D. d. modo autem, quia aer, &c. i. sed appareat quod tres sensus isti sunt diuersi, licet sint per idem medium, quia medium non est pars nostri. Caro autem, quia est pars nostri, non apparuit hoc in sensibus tactus, & fuit existimatum eos esse unum sensum. sed demonstratio coegerit quod sint plures uno sensu.

*al. genet. sentit enim plura uno sensibili in *carne.

In tactu autem hoc quidem nunc immanifestum est. ex aere quidem. non aut aqua impossibile est constare animatum corpus: oportet. non firmum esse, relinquitur autem mixtum ex terra & ex his esse, ut vult caro & proportionale. Quare necessarium est & corpus esse medium tactui, aptum natum, per quod fiunt sensus cum sint plures.

110 PH. In tactu vero id nunc obscurum est: ex aere enim aut aqua corpus animatum constare non potest: requiritur nam ut solidum quidpiam sit. restat ergo ut ex terra & his sit mixtum, cuiusmodi sicut esse caro, & quod ei proportione respondet: nam si omnis sensus per intermedium est, etiam tactus. Quare necesse est & corpus esse inter tactuum quod adharet coactus, sicut per quod fiunt sensus, qui quidem plures sunt.

In tactu autem hoc modo latet. ipse est. non ut constitutio corporis ait, si sit ex aere, aut ex aqua. indiget. non ut sit durum, remanet igitur ut sit ex terra, & ex istis in carne, & similiter. Necesse est igitur ut corpus medium tactus sit applicatum per cuius mediationem erunt sensus, & sunt plures uno.

111 Cum declarauit modum, ex quo contingit ista existimatio in sensibus tactus, & non contingit in aliis sensibus, incēpit hanc causam, & necessitatem in hoc, quod medium in tactu est applicatum, & in aliis non applicatum,

Arum, &c. d. In tactu autem, &c. i. tactui autem accidit hoc, ita quod iste intetius latet in eo, scilicet est plus quam unus sensus, ex hoc, quod omnis sensus indiget medio: & animalia indigent in salute ut sentiant tangibilia: ideo fuit necesse ut medium esset pars eius. Et fuit impossibile ut hoc medium, quod est pars eius, esset aqua, aut aer, impossibile est enim sicut dicitur ut constitutio corporis esset ex aere aut aqua. animalia. n. indigent necessario corpore duro, ex quo contingit necessario ut medium sensibus tactus esset corpus admixtum, super quod abudaret terrestrias, & est caro, & eius simile in animalibus carentibus carne. & sic est intelligendus iste sermo. Et iespe excita uit nos super hoc, quod diminuitur in sermone per hoc, quod dixit. Necesse est igitur ut corpus medium tangens sit applicatum. i. necesse est igitur quod omnis sensus sit per medium: cum sensus non sentiant sua sensibilia nisi tangendo: & animalia indigent ut sentiant sensibilia occurrentia, ut medium sit applicatum, & pars corporis. D. d. per cuius mediacionem erunt sensus, & sunt plures uno. i. sensus tactus.

Demonstrat autem quod plures sint, qui in lingua tactus. omnia enim tangibilia sentit secundum eandem partem, & humorum. si quidem igitur alia caro sentiret humorum, videretur unus & idem esse sensus gustus & tactus: nunc autem sunt duo, propter id quod non conuertitur.

Indicat autem eos esse plures is tactus qui in lingua consistit: eadem enim parte cuncta tactilia & saporem sentit: Ergo si reliqua caro saporem sentiret, sensus gustatus & tactus idem & unus esse videretur: nunc vero duo sunt, quia non fit conuersio.

Et demonstrat eos esse plures uno tactus linguae. omnia enim tangibilia sentiuntur per idem membrum, & sapor. Si ergo alia caro sentiret saporem, tunc existimaretur quod gustus. & tactus essent idem sensus. modo autem sunt duo, quia non conuertitur.

Et demonstrat quod, quia sensus tactus est plus, quam unus, & quod hoc latet, quia caro est quasi medium tactus, qui est in lingua, quoniam sentimus omnia tangibilia per hoc membrum, & etiam saporem, fuit necesse ut caro, quae est in hoc membro, sit quasi medium, non quasi instrumentum, quoniam, si esset instrumentum saporis, non comprehenderet tangibile: & si tangibile, non saporem. idem. n. sensus idem habet instrumentum. Si igitur alia caro, quae est in corpore, sentiret saporem, sicut caro, quae est in lingua, tunc existimaretur quod gustus. & tactus essent idem sensus. D. d. modo autem sunt duo, quia non conuertitur. i. modo autem non accedit hoc, quia non conuertitur, scilicet quod omnis caro gustans est tangens: sed non omnis caro tangens est gustans.

Dubitabit autem aliquis si omne corpus profundum habet: haec autem est tertia magnitudo: quorum aut corporum medium est aliquod

1102
al. talesIdem sensus
idem habet
in istum eum
sive supra
c. 107. &
3. de A. a.
eo. 50.

De Anima

est aliquid corpus, non contingit ipsa ad inuicem se tangere. hu-
midum autem non est sine corpore, nec humectum: sed necesse est
aquam esse, aut habere aquam: quæ vero tanguntur ad inuicem
in aqua, nisi sicca extrema sint, necesse est aquam habere mediū,
quo repleta sunt vltima. si aut hoc verum, impossibile est tangere
aliquid aliud in aqua. eodem autem modo & in aere, similiter. n.
se habet aer ad ea quæ sunt in ipso, & aqua ad ea quæ sunt in aqua.
Latet autem magis nos, sicut & quæ sunt in aqua animalia, si hu-
mectum tangit humectum.

SOPH. Verum querat quispiam, si omne corpus habet altitudinem, atq;
hac est tertia magnitudo: quibus autem duobus corporibus interiaceat
corpus aliquid, fieri non potest ut ea se mutuo tangant: humidumq; nō
est sine corpore, neq; madidū: sed necesse est. vel aquam esse, vel aquam
habere: quæ vero in aqua se mutuo tangunt, cū extrema sicca non sint, E
necesse est aquā habeant interieclam, cuius plenæ sunt extremitates:
quod si hoc verum est, fieri non potest ut aliud tangat aliud in aqua:
eodem etiam modo in aere: similiter enim se habet aer ad ea quæ sunt
in ipso, atq; aqua: latet tamen magis nos, ut etiam ea animalia quæ
in aqua sunt, an madidum tangat madidum.

Ex eis, in quibus homo dubitat, est q; omne corpus habet pro-
fundum, & hæc est tertia dimensio, & corpora, inter quæ existit ali-
quod corpus medium, impossibile est vt tangant se ad inuicem,
& humidum non est extra corpus, neq; humectatum, immo necesse
est vt sit aqua, aut aliquid, in quo est aqua: & ea, quæ occurruit si-
bi in aqua ad inuicem, cū extrema eorū non fuerint sicca, necesse
est vt iter ea sit mediū, & est illud, in quo vltima eorū sūt submer-
sa. Et, si hoc est verū, impossibile est vt aliquod tangat aliud in aqua. Et F
similiter in aere. aer. n. ita est cum eis, quæ sunt in eo, sicut aqua cū
eis, quæ sunt in aqua, v.g. animalia, quæ sunt in aqua, si corp⁹ hu-
mectatum tangit corpus humectatum.

Cum declarauit q; tactus indiget carne pro medio, & q; est plus quam
vnus, inccepit etiam querere vtrum iste sensus cum hoc, q; indiget carne,
indiget etiam medio extrinseco, aut sufficit etiā caro sine medio extrin-
seco. & ista quaestio etiā accedit in gustu. Et dixit, Et ex eis, in quibus ho-
mo dubitat, est, &c.i. & dubitat homo in hoc, utrum tactus indiget me-
dio extrinseco cum hoc q; indiget medio, quod est caro. omne n. corpus
habet profundum, & est tertia mensura corporis. D. d. & corpora, int̄
quæ est medium, &c.i. et, cum omne corpus habet profundū, necesse est
vt inter omnia duo corpora non se tangentia sit corpus. &, cū ita sit, con-
tingit

A singic ut corpora sicca, inter quæ est medium corporum humidum, impossibile est ut tangant se ad inuicem, absq; eo q; suæ superficies sint humefactæ ab illo corpore humido. & humiditas impossibile est ut sit extra illud medium, v.g. corpora humectata. quoniam impossibile est ut tangant se, nisi inter ea sit aqua, aut aliquid aquæ. D. d. & ea, quæ occurunt sibi in aqua ad inuicem, cùm extrema eorum fuerint non sicca, &c. i. &, cū corpora sicca non occurunt sibi in corporibus humidis, nisi extrema eorum fuerint humectata, necesse est, ut non occurràt sibi, nisi inter ea sit medium: & est corpus, in quo superficies eorum sunt submersæ. Et, cū ita sit, impossibile est ut corpus secum tangat corpus secum in aqua, aut in aere: nisi inter ea sit corpus aut ex aqua, aut ex aere. D. d. Et similiter etiam de aere: aer enim, &c. i. & ita est de aere, sicut de aqua in hoc. sed humefactio eorum, quæ sunt in aqua, est manifesta sensu: t^humefactio autem eorum, quæ sunt in aere, non sentitur: sed ratio cogit eam esse eiusdem modi. v.g. animal, quod est in aqua. quoniam, cùm manifestum est q; impossibile est ut aliquid tangat nisi mediante aqua, sic debet esse in animalibus, quæ sunt in aere.

B est ve aliquid tangat nisi mediante aqua, sic debet esse in animalibus, quæ sunt in aere.

Vtrum igitur omnium sit similiter sensus, an aliorum aliter, sicut nunc videtur: gustus quidem & tactus in tangendo, alijs autē à longe: hoc autem non est. sed durum & molle per altera sentimus, sicut & sonabile & visibile & odorabile: sed alia quidem a longe: alia vero a prope: propter quod latet, quoniam omnia sentimus per medium: sed in his latet. Et quidem sicut diximus prius & st̄ per pellē sentiremus omnia tangibilia, ignorato quoniam prolibet, similiter utiq; habemus sicut & nūc in aqua & in aere: putamus enim nunc ipsa tangere, & nihil esse per medium.

C Vtrum igitur omnium similiter sit sensus, an aliorū aliter, ut nūc videtur, gustus quidem & tactus tangendo, alijs autē e longinquo? id vero non ita se habet: sed durum & molle per alia sentimus, quemadmodū & sonatum, & visibile, & odorabile: sed alia ē loginquo, alia ē propinquuo: qua propter latet: quandoquidem omnia sentimus per intermedium: uerū in his latet. Atqui, ut superius diximus, & si per membranum sentiremus omnia tactilia, nescientes eā intercedere, eaque afficeremur, atq; nūc in aqua & in aere: uidemur n.ea tangere, & nihil esse interiectum.

Vtrum igitur sensus omnium rerum est eodem modo, aut sensus rerū diuersarum est diuersus, ut existimatur q; gustus, & tactus sunt per tangere, alia autē sunt à remoto? Aut non est ita, sed nos etiam non sentimus durum, & molle, nisi mediantebus alijs rebq;, sicut sentimus faciens sonum, & visibile, & audibile. sed ista à remoto

Duo cor-
pora dura-
nō pñt se
Inmediate
cōtagere.

Hume-
factio in aq
est mani-
festata sēfui.
sed ea, q; ē
in aere la-
ter sensu.
Idē primo
Pp. c. 14.
idē. i. d Ge-
ner. & Co.
19. consti-
tū aqua ha-
bēt. hic c.
115. ad fi-
nem.

111. 02

De Anima

moto, & illa duo à propinquuo. Et ideo non fuit perceptū. & si nō omnia sentimus per aliquod medium, sed non comprehenditur à nobis in his duobus. Iam enim diximus etiam prius qđ si nos sentiremus tangibilia membrana mediante, ita qđ non perciperemus eam, tunc dispositio nostra esset, sicut dispositio nostra modo in aqua, aut in aere. modo. n. existimamus tangere ea, & nō est illud.

¶ 114. Et, cùm fuerit concessum hoc, quod diximus, qđ corpora siccā impossibile est vt tangant se in corporibus humidis, nisi inter ea sit aliquod corpus ex illo humido, quarendū est vt̄ū sentire omnia sensibilia fiat eo dem modo, s. per medium, aut sentire res diuersas sit diuersum, s. qđ sentire quasdam non est per medium, ut existimatur de tactu & gustu, & quasdam per medium, & sine tactu, sed à remoto, ut auditus, & olfactus, & visus. Aut non est ita, sed omnia tangibilia sentimus per idem mediū, pēr quod sentimus illa tria residua. sed tamen differt in hoc, qđ sensibilia id istis tribus comprehenduntur à remoto, & in tactu, & gustu à propinquuo. Et, cùm ita sit, non sentimus omnes res nisi per medium extrinsecum: sed istud medium non percipit à nobis in tactu. Quemadmodum, si sentiremus tangibilia mediante membrana, absque eo qđ perciperemus illam membranam esse super nos: quotiam dispositio nostra esset cū hac membrana, per cuius mediationem sentiremus tangibilia absque perceptione illius, sicut esset dispositio nostra in sentiendo mediante aqua, aut aere. si quemadmodum accideret nobis existimare qđ nos non sentimus tangibilia nisi tangendo, non mediante illa membrana; cum non percipimus illā esse omnino, sic possibile est hoc accidere nobis in aqua, aut aere, s. existimare qđ nos sentimus res sine mediatione earum. sed nos in rei veritate nihil tangimus, nisi per mediationem earum.

Sed differt tangibile a visibilibus & sonatiuis: quoniam illa quidem sentimus ex eo qđ medium mouet aliquid nos: tangibilia vero non a medio, sed simul cum medio: sicut per clypeum percussus: non enim clypeus percussus prius percussit, sed simul accidet utraque percuti.

¶ 115. Sed tactile differt a visibilibus & sonatiuis: quia illa quidem sentimus medio aliquid in nos agente: tactilia uero non a medio, sed una cum medio: ueluti is qui traecto clypeo percussus est. non. n. percussus clypeus percussit, sed contigit ut ambo simul percuterentur.

Sed tangibile differt a visibilibus, & facientibus sonum. nos. nō sentimus ista, ita qđ medium agit quoquo modo in nobis: & nos in tangibilibus non a medio, sed cum medio, V. g. illi, cui accidit ictus mediante scuto. scutum enim non est illud: quod percussit ipsum, cum percutiebatur scutum, sed accidit qđ percussio amborum fuit simul.

Idest

A Idest, sed licet consequitur ex hoc sermone quod tangibilia non sint nisi per medium sicut tres sensus, tamen opinandum est quod actio medijs in hoc sensu non est sicut actio medijs in illis, sed tangibilia differunt a coloribus, & a sonis in hoc, quod indigent medio: quia sensibilia in illis tribus primo aguntur in medium, deinde medium in nos, tangibilia autem insimul aguntur in nos, & in medium. Sed debes intelligere hic per simul, non quia in eodem tempore patitur medium, & sensus a tangibilibus, & in illis duobus temporibus, existimatur enim quod visus, & aer alterantur a calore in eodem instanti: sed intendit hic per prioritatem, & posterioritatem in illis, prioritatem finis causam, scilicet quod sensibile est causa remota in motione sensus, & medium est causa propinqua. In tactu autem medium, & sensus mouentur insimul a tangibilibus, sed medium nihil facit in hoc, sed est aliquid accidentem necessitatem: non quia est necessitas inesse sensus, sicut medium est necessarij in esse aliorum. Et ideo assimilauit passionem nostram a tangibilibus passioni nostrae a percussione mediante scuto. Quod medium est neceſſarium in actione percussionis nostrae, ita quod scutum sit causa propinqua, & percussio est causa remota, ita est de aere cum tangibilibus, scilicet quod non debet aliquis dicere quod illud necessitas est ad sentire tangibilia, sed dicimus quod insimul patitur nos & scutum ab ictu, per simul igitur debemus intelligere priuationem prioritatis, & posterioritatis in causa, non in tempore. Et intendebat per hoc declarare quod istud non est medium, finis quod est necessarium omnini sensui in sentiendo: sed medium, quod huiusmodi est in hoc sensu, est caro, & hoc, si dicitur medium, erit finis accidentis. Sic igitur intelligendum est iste locus, non quod Aristoteles dubitauit in hoc, & non complevit, neque declarauit modum, secundum quem dicitur quod tangibilia non sentiuntur nisi per medium extrinsecum. Neque etiam Aristoteles, in hoc sermone fuit valde oblitus, sicut dicit Themistius, & alij. Dicunt enim quod nos, si concesserimus quod tangibilia non comprehenduntur in aqua, & in aere, nisi medianibus ipsis, quid possumus dicere in comprehensione qualitatum tangibilium in ipsis duobus medijs ipsis? Et ego dico quod obliuio fortis non fuit nisi a dicente hunc sermonem, licet sit validus difficilis, finis quod appareat. Oenam animal, quod innatum est esse in aqua, aut aere, non sentit aliquam qualitatem caliditatis, aut frigiditatis in eis, si fuerint in simplicitate, quam debent habere, quia est locuseius naturalis, & locus est similis locato, ut declaratum est in sermonibus uniuersalibus, & iam declaratum est quod sensibile est contrarium ante passionem. Et, cum ita sit, animal non sentit calorem aut frigus in aere, aut in aqua: nisi quando cum eis admiscentur corpora calida, aut frigida, illa ergo corpora sunt alia ab aqua, & ab aere naturali. Et, cum ita sit, illud, quod accidit ex hoc quando sentimus quod aer, aut aqua calefacta sunt, aut infrigidata, illud idem accidit in corporibus, quae apparent visui esse alia ab aere, & aqua, scilicet nos non sentimus ea, nisi mediante aqua, & aere naturali, ut declaratum est ex sermone praedicto. Et, si aer, & aqua continentur

Documentum.

Quod medium est neceſſarium in tactu.

Documentum,

a.l.nisi.

B madmodum igitur non debet aliquis dicere quod scutum est necessarium in actione percussionis nostrae, ita quod scutum sit causa propinqua, & percussio est causa remota, ita est de aere cum tangibilibus, scilicet quod non debet aliquis dicere quod illud necessitas est ad sentire tangibilia, sed dicimus quod insimul patitur nos & scutum ab ictu, per simul igitur debemus intelligere priuationem prioritatis, & posterioritatis in causa, non in tempore. Et intendebat per hoc declarare quod istud non est medium, finis quod est necessarium omnini sensui in sentiendo: sed medium, quod huiusmodi est in hoc sensu, est caro, & hoc, si dicitur medium, erit finis accidentis. Sic igitur intelligendum est iste locus, non quod Aristoteles dubitauit in hoc, & non complevit, neque declarauit modum, secundum quem dicitur quod tangibilia non sentiuntur nisi per medium extrinsecum. Neque etiam Aristoteles, in hoc sermone fuit valde oblitus, sicut dicit Themistius, & alij. Dicunt enim quod nos, si concesserimus quod tangibilia non comprehenduntur in aqua, & in aere, nisi medianibus ipsis, quid possumus dicere in comprehensione qualitatum tangibilium in ipsis duobus medijs ipsis?

Hic solutio do dubita tionem The milij, & Alex. excludit expōnem eo rum. The mi. dubiū cap. 8.

Quarto Ph.t.c. 48

animalia

111

Et ego dico quod obliuio fortis non fuit nisi a dicente hunc sermonem, licet sit validus difficilis, finis quod appareat. Oenam animal, quod innatum est esse in aqua, aut aere, non sentit aliquam qualitatem caliditatis, aut frigiditatis in eis, si fuerint in simplicitate, quam debent habere, quia est locuseius naturalis, & locus est similis locato, ut declaratum est in sermonibus uniuersalibus, & iam declaratum est quod sensibile est contrarium ante passionem. Et, cum ita sit, animal non sentit calorem aut frigus in aere, aut in aqua: nisi quando cum eis admiscentur corpora calida, aut frigida, illa ergo corpora sunt alia ab aqua, & ab aere naturali. Et, cum ita sit, illud, quod accidit ex hoc quando sentimus quod aer, aut aqua calefacta sunt, aut infrigidata, illud idem accidit in corporibus, quae apparent visui esse alia ab aere, & aqua, scilicet nos non sentimus ea, nisi mediante aqua, & aere naturali, ut declaratum est ex sermone praedicto. Et, si aer, & aqua continentur

animalia

De Anima

animalia, haberent qualitatem contrariam, tunc impeditent comprehendere tensionem qualitatum contrariarum ab animalibus. Et propter hoc, quod diximus, non est opinandum aquam calefieri, dum fuerit aqua pura, neque per aer infrigidetur, dum est aer purus: sed hoc accidit propter corpora admixta cum eis calida, aut frigida. & hoc fecit dubitate homines, ita quod frigiditas non est accidentis inseparabile aquæ, sicut calor igni. & ista existimatio accidit, quia vulgus consuevit vocare aquam, dum liquefactio remanet in ea: licet in rei veritate non est aqua pura, sed admixta. ista enim qualitas est magis cognita omnibus suis qualitatibus sensibilibus, sicut calor in igne. & ideo vulgus non absolute vocat ignem, qui infrigidatus est propter admixtionem corporum frigidorum. & forte vocat ignem corpora calida: licet sint humefacta per mixtionem, dum remanent calida calore igneo.

Omnino autem videtur caro & lingua sicut aer & aqua ad uisum & auditum & olfactum se habent, sic se habere ad sensituum, sicut illorum unumquodque: ipso autem sensituo tacto, neque ibi, neque hic utique fiet sensus. ut si quis ponat in oculum ultimum corpus album. Quare manifestum est quod intus sit tangibile sensituum, sic enim utique accidit quod quidem in alijs apposita enim super sensituum non sentiunt: super autem carnem posita, sentiunt: quare medium tactui est caro.

SOPH. Omnino uidetur caro & lingua, ut aer & aqua ad uisum & auditum & olfactum habet, ita habere ad sensorium, ut illorum unumquodque si autem ipsum tangatur sensorium, neque hic, neque illic fiet sensus: ueluti si quis posuerit corpus album super extremum oculum. Ex quo etiam perspicuum est intus esse rei tactilis sensorium. hoc enim patet ut in ceteris euenerit: nam si apponantur super sensorium, non sentiunt: at si apponantur super carnem, sentiunt. Quare intermedium tactui caro est.

Et universaliter videtur quod caro & lingua est, sicut aer & aqua in visu, & auditu, & olfactu. & sic est dispositio eorum apud sensum, sicut dispositio universalis illorum duorum, sed ipsum sentiens, cum tetigerit non cadit illic, neque hic sensus. v. g. si aliquis posuerit aliquod corpus album super visum medium. Dicamus igitur quod manifestum est quod sensus tactus est interius. & si non esset hoc, contingenter in eo, quod contingit in alijs, quod, cum ponatur super sentiens non sentiet, caro autem sentit. cum fuerit positum super eam, unde consequitur ut caro sit medium in tangente.

116 Cum declarauit modum, secundum quem dicitur quod aqua & aer sunt media in tactu, si debeat dici media, reuersus est ad dicendum illud, quod est medium

A est medium in rei veritate in hoc sensu, si illud, quod est impossibile vel si non eo sentiat iste sensus. & est caro, cuius proportio ad ipsum est sicut pro-
porcio aquæ & aeris ad alios tres. Et d. Et vniuersaliter videtur, &c. i. &
vniuersaliter opinandum est quod caro & lingua sunt tactui, & gustui, sicut
aer & aqua visui, & auditui, & olfactui. D.d. & sic est dispositio eorum apud
sensum, &c. i. & dispositio carnis & lingue apud tangens, & gustans sit si-
cuit dispositio aquæ & aeris apud tres sensus. D.d. sed ipsum sentiens, cum
estigerit, &c. i. & in omnibus cum super sentiens ipsum fuerit positum ^{sensibile}
sensibile, non sentiet omnino. aut, si sentiet, male: ut accidit, cum super vi-
sum fuerit positum aliquod corpus album. D.d. aliam demonstrationem ^{positum super vi-}
a predicta quod caro est quasi medium, non quasi instrumentum, & d. Di-
camus igitur quod manifestum est, &c. i. & manifestum est quod sensus tactus ^{pra sensu}
est intra carnem: & quod caro non est quasi primum instrumentum ei. quo-
niam, si ita esset, contingere in eo quod contingit in aliis, l. quod cum sensibi-
le esset positum super carnem; non sentiretur a virtute tangibili: quem-
^{Id est suorum}

B admodum color, cum fuerit positus super visum, non sentietur. modo au-
tem, quia videmus quod virtus tangibilis non sentitur, nisi quando tangibile
fuerit positum super carnem, necesse est ut caro sit medium non instru-
mentum. Et hoc, quod dixit, manifestum est per se, quoniam hoc, quod tres sensus
indiget medio, aut est, quia accedit suis sensibilibus, quod sunt remota ab
eis, aut quia impossibile est ut recipientia sua sensibilia, nisi sint prius in
medio: ut plura videntur contraria, scilicet quod non transferuntur ad ex-
tremam, nisi prius transferantur ad medium. &, si hoc esset propter hoc,
quod sensibilia sunt remota, contingere ut sentirent, quando essent posita
super eos. tunc enim non indigent medio. sed non sentiuntur ergo non
indigent medio, nisi propter ipsum sentire. Et, quia hoc accidentis non
potest attribui vni eorum essentialiter, cum commune sit eis, remanet
igitur ut hoc sit eis commune per naturam communem tribus sensibus,

^{met. 23.} sed nulla natura communis est causa in hoc accidente, nisi hoc, quod sunt
sensus: ergo indigenzia medij ad sensus est eis in hoc, quod sensus, non
secundum quodquid sensus: ergo omnis sensus necessario indiget me-

dio in ipso sentire. non quod medium est in ipsis tribus sensibus tantum:
quia sensibilia eorum sunt remota, ut putat Alex. quoniam, si ita esset,
contingere quod, cum essent posita super eos, sentirent. Et hoc, quod
dixit Alex. contradicendo huic opinioni, scilicet quod, si caro esset qua-
si medium, contingere ut sub carne esset aliquod in membrum, per quod
ficeret iste sensus: & illud necessario esset unum, si iste sensus esset unum;
aut plura, si plura: nihil est. Iam enim apparuit post Arist. in tempo-
re eius, scilicet Alex. quod in animalibus sunt quedam corpora, quae di-
cuntur nerui, & habent introitum in sensum, & motum. quod igitur ap-
paruit Arist. ratione, manifestum est post sensu. Et nihil est hoc, quod
dicunt posteriores Peripatetici, scilicet quod ne cui non habent introi-
tum in sensum tactus, est enim sermo Arist. in propinquâ potentia: &
est etiam sensibilis.

Contra
Ale. Moti-
uum Ale.

Tangibles

De Anima

Tangibiles quidem igitur sunt differentiae corporis, secundum **D** corpus. dico autem differentias quibus elementa determinantur: calidum, frigidum, humidum, & siccum, de quibus prius dictum est in hisque de elementis. Sensituum autem ipsorum quod tactiuū, & in quo sensus vocatus tactus est primo, quod potentia huiusmodi pars est.

TOPH. Tactiles igitur sunt corporis ut corpus est differentiae: uoco autem differentias, quae elementa distinguunt: calidum, frigidum, humidum, siccum: de quibus in libris de elementis ante diximus: Sensorium autem ipsorum tactuum, & in quo primo sensus is quem tactum uocamus inest, pars ea est quae potentia est talis:

Et tangibilia autem sunt differentiae corporis, secundum quod corpus. Et dico differentias, quibus determinantur elementa, scilicet calidum, & frigidum, & humidum, & siccum: & sunt illae, de quibus prius locuti fuimus apud sermonem de elementis. Illud autem, quod est sentiens, & tangens, & in quo est primus sensus, qui dicitur tactus, est membrum, quod est in potentia talis dispositionis.

117 D. Et tangibilia sunt differentiae corporis, si & est corpus. id est tangibilia vniuersaliter sunt differentiae existentes in omnibus corporibus, scilicet cōmunes omnibus corporibus generabilibus, & corruptibilibus. Deinde d. Et dico differentias, &c. id est & intelligo per differentias differentias vniuersales, à quibus nullum corpus fugit: & sunt primae differentiae existentes in quatuor elementis, scilicet calidum, & frigidum, siccum, & humidum: & quae sunt ex eis, ut asperum, & durum: & aliæ differentiae tangibiles, & quae sunt coniunctæ cū eis, ut graue, & leue. Deinde d. de quibus prius locuti fuimus apud sermonem de elementis, scilicet in libro de Generatione, & Corruptione, illic enim declarauit modos tangibilium primos, & secundos. D. d. Illud autem, quod est sentiens, &c. id est illud autem, quod sentit has differentias, est membrum, quod est in potentia hæc differentiae. i. illud, quod innatum est percipi per has differentias. & opinandum est quod hoc est caro, aut nerui.

Sentire enim quoddam pati est, quare facieis quale ipsum est actu, huiusmodi illud facit, cum sit potentia. Vnde similiter calidum & frigidum aut durum & molle non sentimus sed excellentias: tanquam sensu velut medietate quadam existente eius quae in sensibilius contrarietatis, & propter hoc discernunt sensitiva sensibilia: medium enim discretiuū est. fit enim ad utrumque ipsorum alterum ultimorum.

Nam sentire pati quoddam est: quare id quod facit quale est ipsum actu, tali illud facit, cum sit potentia. Quamobrem id quod & que calidum

A dum est ac frigidum aut durum & molle non sentimus, sed excessus: ut pote cū sensus mediocritas quædā sit eius contrarietatis, quæ in sensibilibus reperitur: & propterea iudicat sensibilia: mediū n. uim hēt indicandi: fit n. alterum extermorum, ad utrūq; ipsorum comparatum.

Sentire enim est aliquid pati quoquo modo. Vnde necesse est vt illud, quod agit sibi simile in actu, non agat nisi illud, quod est in potentia. Et ideo calidum non sentit sibi simile, neq; frigidum, neq; durū, neq; molle, sed ea, quæ sunt intēsiora: qm̄ sensus quasi est medium inter contrarietatē in sensibilibus. Et iō distinguit sensibilia. medium n. distinguunt, efficitur n. apud vtrūq; æqualiter.

B 18 Cūm dixit quod primum sentiens est illud, quod est in potētia istæ differentiæ, incēpit declarare hoc, & d. Sētire enim, &c. i. sentire enim, quia est aliqua passio sīm modum dictum, & omne patiēs habet agens, & omne

B agens agit sibi simile in actu. i. necesse est vt non agat sibi simile in actu, nisi ex aliquo, quod est sibi simile in potentia, non in actu. D. d. Et ideo calidum non sentit sibi simile, &c. i. & quia agens non agit in eo, quod est sibi simile in actu, sed in potentia: ideo necesse est vt membrum sentiens non sentiat corpus calidum sibi æquale in calore, nec membra frigidū corpus frigidū æquale sibi in frigore: & similiter de duro, & molli. D. d. causam in hoc, & d. quoniam sensus est quasi medium, &c. i. & sensus tactus comprehendit tantum intensiora ex rebus tangibilibus, econtrario alijs sensibus cum suis sensibilibus. quia sensus tactus inuenitur in aliquo, quod est medium inter contrarietatem aliquam in sensibilibus: cūm impossibile est vt aliquod corpus denudetur à qualitatibus tangibilibus econtrario alijs qualitatibus sensibilibus. Et intelligo qd sensus tactus impossibile est vt careat simpliciter calido, & frigido, & sicco, & humido: sicut fuit in visu colore, & in auditu carere sono. & ideo iste sensus comprehendit sua sensibilia secundum totum: sensus autem tactus comprehendit extre-

C ma. D. d. Et ideo distinguit sensibilia. mediū enim distinguit, &c. i. & ideo sensus tactus distinguit, & comprehendit sensibilia, quia est medium. medium enim distinguit, quia recipit vt unque extēnum, & assimilatur ei, & efficitur cum eo idem.

Et oportet sicut debens sentire album & nigrum, neutrum ipso rum esse actu, potentia vero vtrumq;. sic autem & in alijs & in tactu, neq; calidum, neq; frigidum.

Et oportet, quemadmodum id quod sensurum est album & nigrum, neutrum eorum esse actu, sed potentia utrūq;: sic & in alijs & in tactu, nec calidum esse nec frigidum.

Et oportet, sicut diximus, vt illud, quod est innatum sentire album, & nigrum, sit neutrum, sed vtrūq; in potentia, & sic de alijs, ita in tactu debet esse neq; calidum, neq; frigidum.

De Anim. cū cō. Auer.

P Et,

Documē-
tō impole
é sēsū ta-
ctus caref
simp̄l̄ cal'
do, & frigi-
do, & sic-
co, & hu-
midō: si-
cut vis⁹ eo
lore, & au-
dit⁹ tono.
Id ēj. cō. se
quēti, &c. 3.
de Aia cō
men. 66.

De Anima

119 Et quemadmodum oportet ut illud, quod innatum est sentire album & nigrum sit neutrū, sed utrumq; in potentia, & sic in vnoquoque sensu, sic et oportet ut tangens sit neque calidum, neque frigidum secundum modum, qui est possibilis in eo, scilicet ista sunt in eo secundum medium, aut propere: cum imponere est ut denudetur ab eis ostium, sicut fuit possibile in illis alijs, scilicet ut denudetur a suis sensibilibus. Et debes scire quod, quia illud, quod sequitur ex hoc in instrumento istius sensus, illud idem consequitur in medio, non possumus dicere quod caro sit instrumentum istius virtutis, secundum quod est media inter contraria, sicut existimauerunt plures.

Amplius autem sicut visibilis & inuisibilis erat quodammodo visus, similiter autem & reliqui oppositorum, sic & tactus tangibilis & intangibilis. intangibile autem, parvum omnino habens differentiam tangibilium, ut passus est aer, & tangibile excellet in tanta, sicut corruptiua. Secundum vnumquaque quidem igitur sensuum dictum est figuraliter.

SOPH. Præterea ut rei visibilis & inuisibilis erat quodammodo uisus, ceteraque itidem oppositorum: sic quoque tactus, tactilis & intactilis. intactile autem est, tum quod planè levem habet differentiam tactilium (quod usum uenit in aere) tum tactilium excessus. cuiusmodi sunt que corrumpendi uim habent. Ac de sensibus quidem sigillatim differimus adumbratione quadam.

Et quemadmodum visus est quoquo modo rei visibilis & non visibilis, & similiter de alijs, sic est tactus tangibilis & non tangibilis. Et non tangibile est illud, in quo est de dispositione tangibilem aliquid valde modicum, sicut aer: aut valde intensum, sicut corruptentia. In vnoquoque igitur sensuum dictum est secundum descriptionem.

120 Cum notificauit sensus, tactus, & naturam rerum tangibiliū, & quomodo sit tactus, & per quoniam, reversus est ad dicendum aliquid commune omnibus sensibus, comprehendunt enim alterum duorum oppositorum essentialiter, & alterum accidentaliter. Et dixit. Et quemadmodum visus, &c. id est & quemadmodum visus comprehendit visibile & non visibile quoquo modo, sicut etiam alij sensus comprehendunt priuationes suorum propriorum sensibilium, ita sensus tactus comprehendit tangible & non tangibile. & d. quoquo modo, quia non eodem modo comprehendit habitum, & priuationem. Deinde posuit secundum quomodo dicitur non tangibile, & dixit. Et non tangibile est illud, in quo est, &c. id est & non tangibile dicitur duobus modis: quorum unus est illud, in quo existit de qualitatibus valde modicum, sicut est de aere continente nos: & alterum est illud, in quo existit de qualitatibus tangibilibus valde intensum, & corruptens sensum. ut ignis, & glacies.

Sensus

Sensus recipere sensibilia sine materia. Cur sensibilium exuperantia & corruptio
ipsa sensoria. Item quo pacto non sentientia à sensibilibus
patiuntur. Cap. 8.

O Portet autem vniuersaliter de omni sensu accipere, quo-
niam quidem susceptiuus est spetierum sine materia. vt
cera annuli sine ferro & auro recipit figuram. accipit autē
aureum aut æneum signum, sed non in quantum aurum aut es. si-
militer autem & sensus vniuscuiusq; ab habente colorem aut hu-
morem aut sonum patitur, sed non in quantum vnumquodq; il-
lorum dicitur, sed in quantum huiusmodi & fm rationem.

Vniversitate autem de omni sensu hoc sumendum est: sensum id esse,
quod est capax sensibilium specterum sine materia: ut cera annuli si-
ne ferro, & auro recipit signum: sed accipit ea quidem aureum uel
B æreum signum, non tamen quatenus & uel aurum est: Pariter etiam
sensus uniuscuiusq; ab eo patitur quod nec odorem habeat, aut sapore,
aut sonum: uerum non quatenus unumquodq; illorum dicitur, sed quate-
nus eiusmodi est, & ex ratione.

Et dicendum est vniuersaliter de omni sensu q; sensus est reci-
piens formas sensibilium sine materia. ver. g. q; cera recipit for-
mam annuli, sine ferro aut auro. & recipit signum, quod est ex cu-
pro aut ex auro, sed non secundum q; est cuprum, aut aurum. Et
similiter vnuquisq; sensuum patitur ab habente colorem, aut sa-
porem, aut sonum. sed hoc non secundum q; vnuquisq; eorum di-
citur, sed fm q; est in hac di positione, & intentione.

Intendit secundum descriptionem, i. vniuersaliter in libro enim de Se-

Csu & sensato loquitur de istis particulariter, Et. d. Et dicendum est vniuer-
saliter de omni sensu, &c. i. & opinandum est q; receptio formarum sensi-
bilium ab unoquoque sensuum est receptio abstracta à materia. Si enim
recipiet eas cum materia, tunc idē esse haberet in anima, & extra animā.
& ideo in anima sunt intentiones, & comprehensions: & extra animam
non sunt comprehensions, neq; intentiones, sed res materiales, qua non
sunt comprehensae omnino. D.d. ver. g. q; cera recipit, &c. i. & ista rece-
ptio, quæ est in sensibus, abstracta à materia, similis est receptioni ceræ
ad figuram annuli. recipit. ii. eam sine materia cū eodem modo recipiat
eam, siue fuerit ferri, siue auri, siue cupri. D.d. Et similiter vnuquisq; sen-
suum patitur, &c. i. fm hunc modum patitur vnuquisq; sensuum ab eis, à
quibus innatus est pati, siue colore, siue sono. sed non patitur ab eo, fm q;
est color, aut sonus. qm, si ita esset, contingenter q; cum recipiceret ipsum, es-
set color, aut sonus, non intentio. & hoc intendebat, cū dixit, sed non fm
dicitur

De Anima

* Intentio - q̄ dicitur unusquisq; sed fm q̄ est intentio. * intentio n. coloris alia est D. nes, quas à colore. Et dixit sed secundū q̄ est in hac dispositione & intentione, ob t Intendo recipit sen seruando se ab intentionibus, t̄ quas recipit intellectus. illæ enim sunt vni coloris a- s°, sūt par ticulares uer tales: istæ autem sunt particulares.

sed illæ, q̄s recipit intellectus, quidem igitur idem, sed esse alterum est: magnitudo quidē enim c. 76. 97. sunt vñes. Idē ista c. quædam erit quod sensum patitur: non tñ sensitivo esse, neq; sen- i 49. & 3. sus magnitudo est: sed ratio quædam & potentia illius. de Aia. 4.

5. 18. 19. 28 & 30. Id uero est primum sensorium, in quo eiusmodi potentia est. sunt er- go idem, esse uero diuersum est: magnitudo enim quædam fuerit id s o p h. quod sentit: non tamen sensitivo esse, neq; sensus est magnitudo: sed ra- tio quædam & potentia illius.

Et quod est ista potentia est primum sentiens. Sunt igitur idē, in esse autem diuersa. Illud enim, quod sentit, est aliqua magni- tudo: & non secundum q̄ sentit, neq; sensus est magnitudo: sed in- tentio, & virtus illius. E.

122. Et q̄ recipit istam virtutem, quæ est intentio abstracta à materia, est primum sentiens, & cum receperit eam, efficietur idem: sed in numero dif- ferunt. Illud n. quod sentit, est aliquod corpus: & non sentit q̄ est corpus. neque sensus est corpus, sed intentio & potentia illius corporis, quod est primum sentiens.

Manifestum autem ex his & propter quid excellentiæ sensibili- lium corrumpunt sensitiva. Si nanc̄ sit fortior sensitivo motus, soluitur ratio, hoc autem erat sensus. sicut & symphonia & tonus, percussis fortiter chordis.

s o p h. Ex quibus etiam perspicuum est, cur sensibilia excessus corrum- pant instrumenta: quippe si motus instrumento ualidior fuerit, dissolu- tur ratio: id autem erat sensus: ueluti etiam concentus & tonus, ue- hementer pulsatis fidibus. F

Et manifesta est ex hoc causa, propter quam sensibilia intensa corrumpunt instrumenta sensuum. Quoniam, quādo motus sen- tientis à sensibili fuerit fortior eo, dissoluetur sua intentio. et hoc erit sensus. sicut dissoluitur consonantia chordarum, & neumata, cum tanguntur fortiter.

123. D. & ex hoc, quod diximus, q̄ sensus est intentio, declarabitur causa, pp quam sensibilia intensa corrumpunt instru- sensu. qm, qn motus sen- tientis à sensibili fuerit fortior, q̄ sentiens possit tolerare, dissolue illa in- tētio, per quā sentiens est sentiens, & remanebit corpus sine illa intentione, q̄ est sensus. sicut dissoluitur consonantia chordarum, & neumata, uel nete eorum

A eorum, quæ sunt intentio existens in eis, qn̄ fortiter tanguntur, & mouebuntur motu fortiori, quam motu, quem possunt tolerare.

Et propter quid plantæ non sentiunt habentes quandam partem animalem, & patientes à tangilibus: & namq; frigescunt & calescent: causa n. non habere medietatē neq; huiusmodi principium polē recipere spesies sensibiliū, sed pati cum materia.

SOPH. Constat etiam cur plantæ nō sentiant, cū tamen habeant quandam partem animæ, atq; a taclilibus aliquid patientur, quippe quæ & frigescant, & calescent: causa huius est, quia nō habent mediocritatem, neq; eiusmodi principium, quod sit idoneum ad recipiendas species sensibiliū, sed patientur cum materia.

B Et causa, propter quam vegetabilia nō sentiunt, & in eis est aliqua pars animata, & recipit passionem à tangilibus, quia calefit, & infrigidatur. Causa n. in hoc est, quia non habent medium, neque principium, per quod possunt recipere formas sensibiliū.

114 Laborat in hoc sermone ad dandū causam, propter quam vegetabilia non hñt sensum tactus: licet habeat aīam nutritiū, & ēt patiente à tāgi bilib, & calesiū, & infrigidatur. & intendit p aliquid partem aīatam aīam nutritiū. Et d. Causa n. in hoc est, quia non hñt medium, &c. i. causa n. in hoc nihil aliud est, nisi quia vegetabilia non hñt medium, quasi carnem, neq; tale principiū, per quod animalia possunt recipere formas sensibiliū. &, cū declarauit q; à tangilibus pati aliquid, quod non cōprehendit ea, incepit narrare q; econtra est de alijs sensibilibus sensuum.

Dubitabit autem aliquis si patiatur aliquid ab odore quod im possibile est olfactum habere: aut a colore non possibile videre: si- militer autem & in alijs. Si autem olfactibile, odor, si aliquid facit olfactum, odor facit. Quare impossibiliū olfactum habere, nihil C possibile pati ab odore. eadem autem ratio & de alijs. neq; possibilium, sed in quantum unum quodq; sensituum.

SOPH. Verum querat quispiam, num pati posse ab odore id quod olfacere non potest: aut à colore, quod uidere non potest: pari quoq; modo in cate ris: Sanè si odorabile est odor, si quid afficit odoratum, quatenus odor afficit. itaq; fit ut eorum quae olfacere nequeunt, nullum ab odore pati posse. Eademq; ratio in cæteris est. Sed ne eorum quidem quæ possunt, sed quatenus quodq; sensituum est.

Sed non patitur ab odoribus, quod nō pōt olfacere, neq; à colribus, quod nō potest videre. & sic de alijs. Si igitur olfactus est odor, contingit vt omnis res, quæ facit olfacere, facit per odorem. Vnde necesse est q; nihil ex eis, quæ non possunt olfacere, patia-

De Anima

tur ab odore. & iste sermo est de alijs. neq; ēt aliquid ex eis, quæ D possunt. nisi secundum q; quodlibet eorum est sentiens.

125 Idest, & licet aliquid, quod nō est ī natum tāgere patit' à tāgibilibus, tñ nō patit' ab odorib⁹ passione propria odorib⁹, i. fm q; est od̄r, nisi illud, quod pōt olfacere: nec patit' à coloribus passione propria coloribus, fm q; est color, nisi illud, quod pōt videre: neq; à sono, nisi illud, quod pōt audire. D.d. & sic de alijs. Et hoc facit existimare q; sapor est hui⁹ dispōnis. sed ipse dicit post q; quidā patit' à sapore, quod nō ēst innatū sentire ipsum. & forte fecit hoc, quia est locus dubitationis. D.d. Si ign̄ olfactus est, &c. i. si igitur nā olfactibilis, quæ nō existit nisi in olfacte, sit odor ipse, nō intētio cōparata, q; cōtingit odori, manifestū est q; odor facit olfacere oē olfactū: & oē, in quo odor agit, fm q; est olfactus, est olfactiēs. qn̄, si esse odoris nō est, nisi fm q; est olfactus: & olfactum non inueniatur nisi in olfacte: manifestum est q; oē, quod patit' ab odore, est olfaciens. D.d. Vnde necesse est, &c. i. si igitur oē olfaciens patitur ab odore: & oē, quod patitur ab odore, est olfaciens: necesse est fm conuersiōnē oppositi, vt quod non est olfactiēs non patiat' ab odore. Et ipse non propalauit in sermone nisi postremum consequens, & primum principiū: ex quo consequebatur, l. q; si odor est relatiūs, i. olfactus, necesse est vt olfactum sit olfacentis. & nō propalauit propositionē dicentem q; oē, quod patitur ab odore, est olfactiēs, neq; propalauit conuersiōnem sui oppositi. Et quasi opinatur q; ratetus est aliquod cōtingēs rebus cōtrarij stāgibilibus. & nō opinatur q; olfactibile est aliquod contingēs odori, neq; visibile colori, sed opinatur q; olfactū est quasi ipse odor, & visibile ipse color, & audibile ipse sonus. Et ideo fuit necesse apud ipsum vt oē, quod patit' ab odore, sit olfactiēs, & à colore videns, & à sono audiēs. Et non fuit necesse vt oē, quod patitur à tangibili, sit tangens. & hoc indiget magna inquisitione. Ipse. n. quasi opinat q; sensuū quidā sunt in capitulo relationis, & quidā sunt in capitulo actionis, & passionis per se, & accidit eis relatio.

Ari. opinatur q; sensuū quidā sunt in c. re'onis, & quidā sūt ī c. actionis, & passionis p se. vide. j.c. se quenti, & cō 140. & 143.

Simul autem manifestum est & sic: neq;. n. lumen & tenebra, F neq; sonus, neq; odor, nullum facit in corpora: sed ea in quibus est. ut aer qui cum tonitruis scindit lignum. sed tangibilia & humores faciūt. s. n. non: a quo vtiq; patientiē inanimata & alterabūtur.

Quod etiam perspicuum uel inde est: nā nec lumen & tenebra, nec sonus, nec odor ullo modo afficit corpora, sed ea in quibus sunt: ut aer comit ante tonitru scindit lignum. Atqui certe tactilia & sapore aficiunt: alioquin à quonam paterentur inanimata, & alterarentur?

Et cūm hoc manifestum est hoc modo. neq;. n. lux, neq; obscuritas, neq; sonus: neq; odor agunt aliquid in corporibus. sed ea, in quibus sunt ista. v. g. q; aer, in quo est tonitruum, findit lignum. Sed tangibilia, & sapore agunt. quoniam. si non agunt. à quibus igitur patientur, & alterabuntur corpora non animata:

Idest

126 Idest & cùm in hoc sermone prædicto declarauimus hoc de sensibili-

A bus manifestum est per se. apparet enim q̄ neq; lux, neq; obscuritas, neq; odor, neque color agunt aliquid in corporibus: sed non agunt, nisi in rebus, in quibus sunt isti sensus. D.d.v.g.q̄ aer, in quo tonitruum, findit lignū. sed sonus, qui est tonitruum, non est ipse motus, quem lignū recipit Son⁹ qua-
ā motu aeris. sed sonus est intentio, quæ nō inuenitur, nisi in audiente: & si ē 'n ca.
quasi est in capitulo ad aliquid, non in qualitate. & similiter odor apud ad aliqd,
ipsum est, secundum q̄ exposuimus. D.d.Sed tangibilia, & sapores &c. nō in qua
idest sed tangibilia, & sapores magis sunt in capitulo de agere & pati, q̄ in gibia, &
capitulo relationis. quoniam, si ab eis non patitur, nisi quod habet sē- fātate. s; tā
sum gustus, & tactus, à quo igitur patientur alia corpora non animata? fātates, ma
Digestio. contingit enim agere & pati non esse. quod est impossibile. Et hoc quod ti. q̄ in ca.
Vtrum sa dixit in tangibilibus, est manifestum, sed in saporibus indiger considera-
por agat ratione. Potest enim aliquis dicere quod sapor est ipsum gustabile, sicut
reaf. odor est ipsum olfactum. sed videmus, ut dicit Plato, quod sapores ha-
bent in corporibus non animatis passiones diuersas additas calefactioni,
* a.l.sapo- B & infrigidationi verbi gratia exasperare, quod est pontici: & lenificare
zsis. quod est inctuosi: & alia multa, quæ sunt dicta in Timaeo, quæ Galenus
laborat exponere. Itæ igitur actiones vtrum sint saporis, aut sint de sapo-
re quasi motus aeris de sono, indigent consideratione, sed accepit hic q̄
sapor est modus tangibilis cùm sit similis ei.

Ergo ne & illa faciunt & aut non omne corpus passiuū ab odo-
re & sono: & patientia indeterminata, & non manet, ut aer. sicut
enim sicut patiens aliquid. Quid igitur est odorare præter pati-
quid & aut odorare sentire est: aer aut patiens mox sensibilis fit.

ZOPH. Num igitur illa quoq; afficiunt? An non ita natura comparatum
est ut omne corpus ab odore & sono patiatur: & ea demum ipsa quæ
patiuntur, carent termino, neq; perstat, ueluti aer: redolet. n. quasi ali-
C quid passus. Quid ergo erit olfacere, nisi pati aliquid? An olfacere qui-
dem est sentire: aer uero ubi passus fuerit, celeriter sensibilis fit.

Dicamus igitur q̄ non omne corpus est innatum pati à sono,
ab odore: & quod patitur non est determinatum, neq; permanens.
v.g.aer enim est ventus, & propter hoc patitur. Quæ igitur est dif-
ferentia inter olfacere, & pati? Dicamus igitur q̄ olfacere, & est
sentire: & cum aer patitur, & velociter fit sensatus.

127 Cùm declarauit q̄ non patitur ab aliquo trium sensibilium nisi sen-
sus proprij eis, incepit dare differentiam inter passionem corporum me-
diorū ab eis, & inter passionem rerum à tangibilibus, & d. Dicamus igit̄
q̄ non omne corpus, &c.i. & si aliquis finixerit q̄ corpora patiuntur à so-
no, & ab odore, & dederit rationem super hoc de passione aeris, & aquæ
ab eis, dicemusei q̄ nō omne corpus est innatum pati à sono, & ab odo-

De Anima

re. non. n. patitur ab eis ex corporibus, nisi illud, quod est non determinatum in se, i. non habens figuram, neq; propriam constitutionem. v.g. aer enim non patitur ab eis, nisi quia est ventus: & ventus est corpus non determinatum, neq; fixum. corpora. n. quæ patiuntur à tangibilibus, sunt determinata, & fixa. D.d. Quæ igitur est differentia inter olfactum, & pati? i. si igitur aliquis quæsiuerit, & dixerit cum olfactum sit passio, & receptio odoris à medio sit passio etiam, quæ igitur est differentia inter utramque passionem? Dicemus ei q; cùm aer patiatur velociter à sensibili, efficitur per hanc passionem sensatum illi sensui. sensus autem fit per hanc passionem sentiens non sensibile.

*Iuxta Graecorum sectionem hic incipit liber
Tertius de Anima.*

S V M M A Q V I N T A.

Non dari sextum sensum. Curq; non unum, sed plures habeamus sensus, redditur causa.

Vod autem non sit sensus aliis præter quinque, dico autem hos, visum, auditum, olfactum, gustum, & tactum, ex his credet aliquis. si enim omnis cuius est sensus tactus, & nunc sensum habemus. omnis enim tangibilis in quantum tangibile passiones, tactu nobis sensibles sunt. necesse est si quidem deficit aliquis sensus, & organum aliquod nobis deficere.

s o p H.

Nullum autem alium sensum extare præter illos quinq; intelligo autem hos, visum, auditum, olfactum, gustatum, ex his credere rit qui spiam. si enim oīs eius cuius est sensus tactus, nunc quoq; sensum habemus. omnes. n. rei tactilis ut tactilis est, passiones, tactu nobis sensibles sunt: atq; necesse est, si deficit aliquis sensus, sensorium quoque nobis deficit se aliiquid:

Quoniam autem non est aliis sensus præter istos quinq;, s. visus, auditus, & olfactus, & gustus, & tactus ex ipsis creditur. Quoniam, si omne, quod tactus potest sentire, possumus nos sentire. quoniam passiones tangibilis, secundum quod est tangibile, omnes sunt sensibles à nobis per tactum. Et necesse est, si deficiat in nobis aliquis sensus, ut deficiat nobis aliquod sentiens.

128 Cùm compleuit sermonem de uno quoque sensuum quinque existentium in animali perfecto, incœpit declarare q; impossibile est inuenire animal habens sextum sensum, & d. Quoniam autem non est aliis sensus, &c. i. quoniam autem impossibile est inuenire animal habens sensum sextum,

A sextum, præter istos sensus existentes in homine, & in animali perfecto ex istis demonstrationibus creditur. D. incœpit declarare hoc, & d. Quoniam si omne, quod tactus potest, &c. i. quoniam manifestū est q̄ omne, quod sensus tactus potest comprehendere ex sensibilibus, nos possumus cōprehendere: & nihil deficit nobis ex eis, quæ innata sunt comprehendendi ab hoc sensu. & similiter de vnoquoq; sensuum, s. q̄ non deficit nobis in aliquo animali habenti istum sensum, aliquid sensibilium, quæ innata sunt cōprehendi ab eo, ita q̄ nullus potest dicere q̄ potest inueniri aliquis tactus in animali, qui comprehendit tangibile, quod nos non possumus cōprehendere. Manifestum est enim per se q̄, omnes qualitates tangibles, s. q̄ sunt tangibles, sunt sensibiles à nobis, & comprehensa per tactum. & hī militer est de qualitatibus visibilibus, & audibilibus, & olfactibilibus. Et eum posuit hunc sermonem quasi antecedens, induxit consequens. E. d. Et necesse est, si deficiat in nobis aliquis sensus, &c. i. &, cùm posuerimus q̄ isti quinq; sensus non deficiunt nobis, nec in animali, in quo inuenitur B aliquid eorum, quæ innata sunt comprehendendi ab istis sensibus, secundum q̄ sunt isti sensus, necesse est, si deficiat in nobis aliquis sensus, vt deficiat in nobis aliquid sentiens: cùm iam posuerimus q̄ isti sensibus non deficit in nobis sentire aliquid eorum, quæ innata sunt sentiri. &, cùm ita sit, ille sensus, quē ponimus deficere cùm nō deficit propter aliquem sensuum existentium in nobis, necesse est vt defectus eius sit propter hoc, quia à nobis deficit sensus sextus.

C Et quæcunq; quidem ipsi tangentes sentimus tactu sensibilia sunt quem existimus habentes: quæcunq; vero per media, & nō ipsa tangentes, simplicibus, dico autem vt aere & aqua. habent autem sic: vt si quidem per vnum plura sensibilia existētia, altera ab inuicem genere, necesse habentem huiusmodi sensituum, esse sensituum vtrorumq;. vt si ex aere est sensituum, & est aer soni & coloris. si vero plura eiusdem sunt, vt coloris & aer & aqua. (vtraq; enim diaphana) & qui alterum ipsorum est habens solum, sentiet illud quod per vtraq;, aut ab ambobus.

O R H. Et quæcunque quidem ipsi tangentes sentimus, tactu sensibilia sunt quem habemus: quæ uero per intermedia, nec ipsa tangentes, simplicibus: dico autē ut aere & aqua. ita autem res habet: ut si per unum pluram sentiri possunt genere inter se diuersa, necesse sit eu qui eiusmodi habet sensorium, amborum sensituum esse: uerbi enas si ex aere sit sensorium, & aer sit & soni & coloris. quod si plura eiusdem sunt, ut coloris & aer & aqua, (ambo enim hæc translucida sunt,) & qui alterū duntaxat eorum habet, sentiet id quod per utrumq;.

Et omne, quod sentimus nos tangendo ipsum, est sensibile à nobis per tactum qui est in nobis. & omne, quod sentimus p̄ media, non

Manifestū est p̄ se q̄, oēs qualitatis tangibles, s. q̄ sunt tangibles, sunt sensibiles à nobis, & cōprehensa p̄ tactū & hī ē de qualitatibus visibilibus, & audibilibus, & olfactibilib⁹

De Anima

non quia nos tangimus ipsum, est per simplicia. v.g. per aerem, aut per aquam. Et ita est. s. q. si per unum fiant sensibilia plura uno, quae differunt ab inuicem in genere, necesse est habens istum sensum sentiat utrumque. v.g. q. si sentiens est ex aere, & aer est soni, & coloris. Et, si per plura uno sit unum. v.g. color per aerem & aquam: sunt enim aequales: manifestum est quod habens unum tantum sentit, quod sentit per utrumque.

129. Cum declarauit q. si deficit in nobis aliquis sensus necessarius est ut deficit aliquid sentiens: & etiam fuit manifestum ex hoc q. si deficit in nobis aliquid sentiens, necesse est ut deficit in nobis aliquis sensus, qui differat in genere a sensibus istarum virtutum, cum istis virtutibus non deficit sentire aliquid ex eis, quae innata sunt inueniri in eis: & q. haec duo conuertuntur, s. quorum utrumlibet fuerit, erit alterum: & si unum auferatur, auferetur & reliquum: incepit declarare q. impossibile est sextam virtutem esse: quia impossibile est ut sit sentire extraneum in genere ab istis sensationibus. Et hoc declaratur tribus demonstrationibus. Quarum prima

¶ Oe animal vel sentit per contactum vel per medium extraneum: sed si est vera distinctionis mebra non coincidunt sed oppositi pater. Ph.t.c.12. & supra i traneo. & omne, quod sentimus per contactum, aut sentimus ipsum mediante carne, aut per ipsam carnem, si fuerit instrumentum. Et hoc intendebat cum d. & omne, quod sentimus per media, &c. i. & cum ita sit, sicut diximus, manifestum est q. necessario sequitur ex hoc, ut omne habens sensum per carnem, aut per alterum istorum duorum elementorum, aut per utrumque; non inuenitur ei de sensu, nisi illud, quod potest fieri per haec duo, s. per carnem, aut per medium extraneum. omne igitur animal non habet de sensibus, nisi qui possunt fieri per haec duo, s. per carnem, aut per medium extraneum. Et, cum declarauit q. oe animal necessarius est ut non sentiat nisi per carnem, aut per media, incepit declarare quod sequitur ex hoc, q. omne animal habens aliquod medium ex istis mediis, necesse est ut habeat de sensibilibus sensibilia, quibus seruit illud medium, & reddat ea non aliud, & d. Et ita est, s. q. si per unum, &c. i. manifestum est

Idem supra c. 76. Q. cum posuerimus q. omne animal non sentit nisi per medium, quod est caro, aut aer, aut aqua, si per unum istorum mediorum caderent sensibilia plura uno in genere, necesse est, ut omne animal sentiens per illud medium, non habeat de sensibilibus, nisi ea, quae innata sunt reddi ab illo medio,

Adio, si duo duo, si tria tria. Et intendebat per hoc quod, cum media sint determinata in numero, sicut caro, aut aer, aut aqua: & sensibilia etiam, quae reddit ista media, sint etiam terminata in numero: necesse est ut virtutes sint secundum numerum istorum sensibilium, quae reddit media animalibus, quae innata sunt sentire per haec media. & manifestum est quod omne, quod reddit per carnem, est aut gustabile, aut tangibile. & omne, quod reddit per aerem, aut aquam, aut per virumque, est aut sonus, aut color, aut odor. Omne igitur sentire est aut gustare, aut tangere, aut audire, aut videre, aut olfactere. D. d. Et si per plura uno sit, &c. i. &c., si per plura uno medio sit unum sensibile, ut color per aerem aut aquam, quae sunt aequalis in hoc, manifestum est quod animal habens alterum eorum sentit de sensibilibus, sicut quod habet virumque, & intendebat per hoc quod animal, quod est in aqua, debet habere virtutes sensus secundum numerum virtutum sensus animalis, quod est in aere, & animalis, quod sentit in aqua, & in aere.

B Simplicium autem ex duobus his sensitiva solum sunt, ex aere & aqua. pupilla quidem enim aquae: auditus vero aeris: olfactus autem horum alterius est. ignis autem aut nullius est: aut communis omnibus: nihil enim sine caliditate sensituum est. terra vero aut nullius est, aut in tactu maxime miscetur. unde relinquitur nullus esse sensituum extra aerem & aquam.

¶ F. H. Simplicium autem ex his duobus sensoria tantummodo sunt, uidelicet ex aere & aqua: pupilla enim aquae, auditus aeris, olfactus horum alterius est. ignis autem vel nullius, vel communis omnium est: nihil enim sine caliditate sensituum est. terra vero aut nullius, aut in tactu admixta praecipue est. Quapropter relinquitur nullum esse sensorium, praeter aerem & aquam.

C Et sensus ex simplicibus sunt ex aere: aut ex aqua. visus enim est ex aqua, & auditus ex aere, & olfactus ex altero istorum duorum. Ignis autem aut est nullius, aut est communis eis, quoniam nullum sentiens est extra calorem. Et terra aut est nullius eorum, aut proprie est admixta cum tactu. Remanet igitur quod non est sensus extra aquam, & aerem.

130 Haec est demonstratio accepta ex instrumentis sensuum, & d. Et sensus ex simplicibus, &c. i. & instrumenta sensuum, quae propter suam naturam attribuuntur elementis secundum dominium sunt tria tantum, scilicet instrumentum, quod est ex aere, scilicet auditus, ut declaratum fuit prius: & instrumentum, quod est ex aqua, scilicet visus: & tertium est, quod fit ex vitroque, scilicet olfactus & d. In hoc sensu, quod fit ex altero istorum duorum, scilicet aut ex aqua, aut ex aere: quia animalia, quae sunt in aqua, olfacti in aqua, sicut olfacti animalia, quae sunt in aere, per aerem. D. d. Ignis autem, &c. i. ignis autem

De Anima

aut non attribuitur aliquis sensus hoc modo, aut attribuitur communis.

Id. 1. de
Gene. 18.
com. Id est, appareat enim quod nullus sensus potest facere suam actionem cum insuffi-

gatur: & hoc diminute demonstratur per quae notat iterationem. & dicit hoc, quia respectus eius ad aliquid praeter ignem est, sicut proportio alicuius ad materiam: & proportio eius ad ignem est sicut proportio alicuius ad suam formam. Dicitur. Et terra aut non est alicuius, &c. i. & terra aut non attribuitur alicui instrumento instrumentorum istorum sensum, cum non videtur seruire sensibilibus aliquo modo: aut, si attribuitur, attribuitur carni: quia istud medium, aut istud instrumentum

Medium,
aut isti
tactus idem
get consti-
tutio-
ne, & con-
firmatio-
ne. Id est
& 2. de p.
tibus aia-
lium. ca. 1.
& 8. indiget constitutione, & confirmatione: quapropter tetra dominatur in eo. Deinde dicitur quod non est sensus sextus extrinsecus ab aqua & aere, cum non sit corpus extrinsecum ab ipsis duobus corporibus. quia ipossibile est inuenire instrumentum sensus aut ex igne, aut ex terra: sed tamen possibile est ex aqua, aut aere, aut vitro. Et, cum materiae instrumentorum sensuum sint terminatae in numero, necessaria est, ut sensus sint ita. si igitur esset sensus sextus, contingaret quintum elementum esse. sensus enim, qui sunt ex aere, aut aqua sunt aut visus, aut auris, aut nasus. E

Hæc autem & nunc quædam habent animalia. Omnes igitur sensus habentur à non imperfectis, neque orbatis. videtur enim & talpa sub pelle habens oculos.

30 PH. Quæ nunc etiam nonnulla habent animalia: ergo omnes sensus habentur à non imperfectis neque mutilis. nam etiam talpa sub pelle habere oculos uidetur.

Et hæc duo sunt modo in quibusdam animalibus: ita quod omnes sensus sunt distincti in eis, quæ non sunt diminuta, neque habent occasionem. Talpa. n. videtur habere oculos sub cute.

131 Et sensus attributi his duobus elementis non inueniuntur nisi in quibusdam animalibus, scilicet perfectis propriè melius: adeo quod propter solici- F tudinem naturæ circa hoc, oportet ut omnes sensus sint distincti, existentes in animali perfectè creationis, quod non habet occasionem, & quod ab animali perfecto, ut homine, non deficit sensus. Talpa enim videtur habere oculos sub cute, licet non videat. Et quasi intendit per hoc quod, si sensus sextus esset, oporteret ut inueniretur in homine, qui est completissimum animalium. esset enim necessario propter melius. & hoc est manifestum de

Quo soli-
citur nā
circa ista.
Met. c. 37. solicitudine naturæ in dando sensus animalibus: adeo quod propter hoc decidit Talpæ oculos, & cooperit eos cutæ, cum non indigeat eis in maiori parte sua operationis, cum hoc, quod materia eius non possit plus recipere. & si possit, forte esset superfluum.

Quare si non aliquid alterum est corpus & passio quæ nullius est eorum quæ sunt hic corporum, neque unus utique deficit sensus.

Quare

• P.H. Quare si non est aliud quidpiam corpus & passio, que nullius sit corporum eorum quae hic sunt, utique nullum sensum deesse censendum est.

Oportet igitur, si non est aliud corpus, aut passio, quae non est alius corporum, quae sunt apud nos, ut non deficiat aliquis sensus.

132 Hæc est Tertia demonstratio, & deficit præcedens. & syllogismus sic componitur perfecte. Et, si sextus sensus sit, necesse est corpus sensibile esse aliud ab omnibus corporibus sensibilibus, quæ sentiunt quinq; sensus, & passionem eius, & qualitatem, quam sentiens reciperet à sensibilibus, ut qualificet per eam aliam ab istis qualitatibus: sed nullum corpus sensibile est aliud ab istis corporibus sensibilibus, neque passio extra istas passiones: ergo nullus sensus est extra hos sensus quinq;.

At vero neque communium potest esse sensituum aliquod proprium quia unoquoque sensu sentimus non secundum accidens: ut motus, status figuræ, magnitudinis, numeri, unius. Hæc enim omnia motu sentimus: ut magnitudinem motu. quare & figuram. magnitudo enim quædam & figura est. quiescens autem in eo quod non mouetur. numerus vero negatione continui. & propriis, unusquisque enim unum sentit sensus.

P.H. Neque uero communium potest esse sensorium aliquod proprium quia unoquoque sensu sentimus per accidens, ut motus, status, figuræ, magnitudinis, numeri, unius. Hæc enim omnia motu sentimus, ut magnitudinem motu: quare etiam figuram. nam figura quoque, magnitudo quædam est. quod autem quiescit, eo quod non moueat. numerus uero negatione continui, & propriis. nam unusquisque sensus unum sentit.

C Et etiam impossibile est ut aliud sentiens sit communibus, quæ sentimus, nisi per unum quinque sensuum accidentaliter. verbi gratia motui, & quieti, & figuræ, & quantitati, & numero. Omnia enim ista sentiuntur per motum, verbi gratia quantitas per motum. quapropter figura etiam. figura enim est aliqua quantitas. quies autem non per motum. numerus vero per negationem continui, & per eius proprietates unusquisque sensuum sentit unum.

133 Et etiam impossibile est aliud sentiens esse à quinque sensibus, ita quæ sensible eius sit aliquod unum sensibilium communium, sub quibus sunt sensibilia propria unicuique sensuum quinque, nisi sensibilia essent communia unicuique sensuum accidentaliter. & d.hoc, quia, si essent eis accidentaliter, contingere ut essent alicui sensui essentialiter. quod enim inuenitur alicui accidentaliter, debet inueniri alii essentialiter. D.d.v.g. motui, &c.i. & sensibilia communia non sunt comprehensa à quinque sensibus accidentaliter,

Quod ius
nisi alicui
accipiat,
dicit inueni
ri alij ean
tia. Id
4.phy. 4.

De Anima

Sed vide taliter, v.g. motus, & quies, & figura, & quantitas, & numerus. omnia enim oppositū ista sentiuntur à quinq; sensibus per aliam motionem, & passionem. & 2 phy. cō. 48. Idem quod est ita, necesse est ut sit essentialiter. D.d. ver. g. quantitas, &c. i. v. g. cō. 65. quantitas. sensus enim innati sunt comprehendendere eam per aliquam passionem, & motus. & similiter est de figura. figura enim est quantitas cum aliqua qualitate. D.d. quies autem non per motum, &c. i. comprehensio autem quietis est per comprehensionem priuationis motus. cum enim comprehendet motum essentialiter, comprehendunt priuationē eius essentialiter, s. quietem. Comprehēsio vero numeri, & multitudinis à sensibus est per comprehensionem priuationis continui, quod est magnitudo: & iam declaratum est q̄ continuum comprehenditur essentialiter: ergo & sua priuatio comprehenditur essentialiter.

Si habitus
cōprehēsio
tur cōtia
tēt. et pri
uatio. Sed
vide opp.
F.c. 120.
Vide cōt.
Zim.

Quare manifestum est quoniam impossibile est cuiuslibet sensum proprium esse horum, vt motus. Sic enim erit sicut nunc visu dulce sentimus. Hoc autem quoniam amborum habentes existimus sensum, quo quum coinciderit, cognoscimus: si vero non, nequaquam vtiq; sed aut secundū accidens sentiebamus: vt Cleonis filium: non quia Cleonis filius est, sed quoniam albus: huic autem accidit Cleonis filius ēē. Communium autem habemus iam sensum communem non secundum accidens. non igitur est proprius. nequaquam enim vtiq; sentiremus, sed aut sic sicut dictum est Cleonis filium nos videre. Ad inuicem enim propria secundū accidens sentiunt sensus: non secundum q̄ ipsi sunt: sed secundum q̄ vnus: cum simul fiat sensus in eodem, vt cholera quod amara & rubicunda. non enim alterius dicere, q̄ ambo vnū. propter quod & decipitur: & si sit rubicundum cholera opinatur esse.

soph. Quare perspicuum est fieri non posse ut cuiuslibet horum propriis sit sensus, ut motus: nam hoc modo perinde fuerit, atq; nunc usū dulce, In græco textu ē pī sentimus: quod ēō fit, quia amborum habemus sensum, quo cum concur- cula ē quā runt, cognoscimus. alioquin haudquaq; nisi per accidens sentiremus: ut simplius interpetatā Cleonis filium, non quod Cleonis filius sed quod albus, cui sanè accidit tur. pro filio esse Cleonis: at uero communium habemus iam sensum communem, non per accidens. non igitur est proprius: nequaquam enim sentire ob cāni. mus, nisi quo pācto diximus nos cleonis uidere filium. alter porrò aleg- r̄us propria per accidens sentiunt sensus, nō quatenus ipsi, sed quatenus unus, cum simul factus fuerit sensus in eodem: exempli gratia bilem esse amaram & flauam: neque enim alterius est dicere, ambo hāc esse unum, quo sit ut decipiatur: & si flauum fuerit, bilem esse opinatur.

Manifestum

A Manifestum igitur est q; impossibile est vt sensus instruuentū sit proprium alicui istorum, verbi gratia, motui. esset enim sicut nos modo sentimus dulce per visum. & hoc est, quia est in nobis sensus, in quo est vtrunq; & cùm sint ambo coniuncta, scit ea ut, si non esset ita, non sentiremus ipsum, nisi accidentaliter, v.g. filium Socratis. nos enim non sentimus filium Socratis, sed album. & cōtingit huic q; fuit filius Socratis. Communia autem habēt sensum communem, non accidentaliter. non igitur habent sensum proprium. &, nisi hoc esset. non sentiremus ea omnino, nisi sic, sicut diximus q; nos videmus filium Socratis. Et sensus quidam non sentit sensibilia quorundam nisi accidentaliter. & non est vnius, cū sensus fuerit insimul in eodem. v.g. cholera. n. est amara, & citrina, iudicium, quod vtrunq; est eiusdem, nō est alterius. & ideo cādit error, ita q; citrinum existimatur esse cholera.

B

134 Et, cū declaratum est q; communia sensibilia comprehenduntur à quinq; sensibus essentialiter, manifestum est q; impossibile est sensum proprium esse alicuius istorum sensibilium communū, v.g. motus, aut quātitas, quoniam, si ita esset, tunc sentiremus motum, aut sibi similes de sensibilibus communibus, non per se, sed per medium : sicut comprehendimus per visum hoc esse dulce mediante colore. D. d. & hoc est, quia est in nobis sensus, &c. i. & accidit nobis talis comprehensio. si iudicare per aliquem sensum super sensibile alterius sensus: quia contingit q; illi duo sensus fuerint coniuncti in comprehendendo illa duo sensibilia ex eodem aliquo tempore. &, cum post hæc acciderit vt comprehendamus per alterum duorum sensuum alterum sensibile, ex eadem re iudicabimus per illum sensum su-

C per sensibile alterius per coniunctionem precedentem. v.g quoniam nos non scimus per visum q; hoc est dulce, nisi prius acciderit nobis in aliquo tempore quod comprehendimus per visum q; mel est citrinum, & per gustum esse dulce. cum igitur secundo sentiemus ipsum per seolum visum esse citrinum, statim comprehendemus ipsum esse dulce, & mel. D. d. Et, si non esset ita, &c. i. & si non esset concessum à nobis q; si vnum istorum sensibilium communium haberet sensum proprium, contingeret vt sentire ea, esset sicut sentire per visum q; hoc est dulce, necesse esset vt sentire ea esset de genere sensus, qui proprie dicitur accidentaliter. v.g. sentire per visum q; iste est filius Socratis: quia sentiremus ipsum esse album: quia atēdit q; filius Socratis fuit albus. D. d. Communia autem habent sensum communem, &c. i. &, cum declaratum est q; si aliquod sensibilium communium haberet sensum proprium, tunc sentiretur à nobis accidentaliter: quemadmodum sentimus per visum, istum esse filium Socratis, quia est albus: aut quemadmodum iudicamus hoc esse dulce, quia est citrinum. Hæc enim duo sunt duo modi accidentali iter: & iani declaratum est q; sensibilia communia comprehenduntur essentialiter: ergo nullum sensibili-

De Anima

lium communium habet sensum proprium. quoniam, si haberet sensum **D** proprium, tunc senti retur, aut sicut sentimus per visum istum filium Socratis, aut sicut quidam sensus sentit sensibile propriū cuiusdam. Et iste modus est etiam accidentalis. sed differt à primo modo, qui simpliciter dicitur accidentalis, & est comprehendere per visum istum esse filium Socratis: licet vterq; numeratus sit accidentalis. differunt scilicet in hoc: quia comprehendere per visum hoc esse dulce, fuit, quia cum visu fuit coniuncta in eadem re virtus vnius generis virtute visus. s. sensus gustus. Iudicare autem per visum istum esse filium Socratis accidit, quia in alio tempo re fuit coniuncta cum visu alia virtus à virtute * visus. virtus enim qua cō
aut filiū prehendimus istum esse Socratem, aut filium Socratis, superior est ad vir Socratis, tutem sensus. & ideo iste modus videtur magis accidentalis, quā secundus. ad virtutē vnde simpliciter dixit ipsum esse accidentalē, & non secundum. D.d. sensus. Sed & non est vnius, &c. i. & iudicium non est vnius virtutis, † quando duo vide opp. s. sensus fuerint coniuncti ad iudicandum super eandem rem ipsam esse eā com. 63. dem. sed illud iudicium est vtriusq; sensus, non alterius sensus ab eis: sicut Zim. existimare potest aliquis. sed, si dicitur vnum ex hoc modo, dicitur accide-
† Qñ duo taliter. D.d.v.g.cholera, &c. i. v.g.hoc esse choleram, quia est amarum sensus fue citrinum. iudicare. n. q hæc duo sunt eiusdem, s. cholera, non est alterius rint cōiū- virutis ab his duabus. &, quia iudicium super hanc rem eē vnam est dua- cū ad iudi- cū sup rum virtutum non vnius, accedit ei error in iudicando aliquid non chole- cādē rem ipiam eē ram esse choleram, quia citrinum.

Inquiret autem quis cuius causa plures habemus sensus, sed non vnum solum. aut quatenus minus lateant consequentia & communia, ut motus, & magnitudo, & numerus. si enim esset vi- triusq; sensus, nō alterius sensus ab eis. upoij cō. manifestum facit q̄liud quiddam vnumquodq; ipsorum est. F

S U P H. Verum querat quis cur plures sensus & non unum solum habeantur? an ne lateant consequentia & communia, ut motus, magnitudo numerus. nam si visus esset solus, isq; albi, laterent magis atq; idem esse cūncta viderentur: propterea quod simul se mutuo sequuntur color & magnitudo; at quia quæ sunt communia in alio sunt sensibili, res indi- cat aliud quidpiam esse eorum unumquodq;.

Et debet homo perscrutari, quare habemus sensus plures vno, & non vnum tantum. Dicamus igitur, vt non ignoremus conse- quentia communia, ut motum, & quantitatem, & numerū. Quo niam, si haberemus solum visum, tunc ipse visus esset magis di- gnus, vt ignoraret album, adeo vt existimaret hæc esse omnia. co- lor

Ator enim & quantitas consequuntur adinuicem insimul. modo autem, quia communia sunt sensibilia ab aliquo, manifestatur quod quodlibet eorum est aliud.

B **V**ult dare causam, propter quam haec sensibilia cōia non comprehen-
duntur ab uno sensu, &c. d. Et debet honio perscrutari, &c. i. debet homo
perscrutari, quare haec sensibilia cōia cōprehenduntur à pluribus sensibus
uno, & nō cōprehenduntur ab uno. D. d. rationē, & dixit, Dicamus igitur,
vt non ignoremus, &c. i. vt non ignoremus alietatem sensibiliū cōiūm à
sensibilibus propriis. D. d. Quoniam si haberemus solum visum, &c. i. &
hoc esset necesse, qm̄, si poneremus q̄ solus uisus comprehendit ista, & q̄
ipse scilicet in nobis in hac intentione, tunc accideret visui ut ignoraret,
& non distingueret album ab aliquo: adeo q̄ existimat̄ colorē, & quā
titatē, & figuram eandem esse. & hoc accideret ei, eo q̄ color, & quanti-
tas consequuntur sibi adinuicem, s. q̄ color non inuenitur nisi in superficie,
& superficies in corpore. D. d. modo aut quia cōia, &c. i. modo autem,
quia videmus q̄ cōia, vt quantitas, & magnitudo comprehenduntur per
alium sensum à uisu. Secundum hoc igitur est intelligendus suus sermo
in hoc loco, non secundum q̄ sonant verba eius superficietenus, secundū
q̄ loquitur: vt quare sensus sint plures uno. causa. n. formalis in hoc mani-
festa est, s. multitudo sensibilium. & hoc iam dictum est. & causa finalis
est perscrutanda post in fine istius libri.

Docuī,

3. de Aia a
t.c. 59. v.
que ī hnē.

S V M M A   S E X T A.

Quæstio, an eodem, quo sentimus sensu, etiam sentire nos percipiamus:
Sensusq; quem communem appellamus, explanatio.

Q Voniam autem sentimus quod videmus & audimus, ne-
cessitate est visu sentire quia videt, aut altero: si autem altero,
aut ipso erit quod videt, aut altero: sed idē erit visus &
subiecti coloris. quare aut duo eiusdem erit: aut idē eiusdem. Amplius
autem si & alter sit sensus visus, aut in infinitum procedet: aut ali-
quis ipse sui ipsius erit iudex: quare in primo hoc faciendum est:

Q uoniam autem sentimus nos uidere & audire, necesse est aut uisu
sentiat se uidere, aut alio: sed idem etiam erit uisus & subiecti coloris.
Quamobrem aut duo eiusdem erunt, aut ipse sui ipsius. Praterea si etiā
alius sensus sit uisus, aut in infinitum procedet: aut ipse erit sui ipsius:
itaq; in primo illo hoc faciendum est.

Et, quia sentimus nos videre, & audire, necesse est quod sentire
quod nos videmus, aut est per hunc sensum, aut per aliud. Sed il-
lud erit visus, & coloris subiecti: aut duo eiusdem, aut idem sui. Et
etiam, si sensus visionis sit aliud, aut erunt haec in infinitū, aut erit
idem sui, necesse est igitur hoc facere primo.

De Anim.cū cō. Auer.

Q   Cūm

De Anima

136 Cūm cōpleteuit sermonē de quinq; sensib; & declarauit sextū sensum D
non esse, incepit declarare q̄ isti quinq; habent virtutem cōsēm. Et in-
cēpit prius dubitare secundū suā consuetudinem: & d. Et, quia sentimus
nos videre, &c. i. nos, quia videmus & sentimus nos videre, & audimus,
& sentimus nos audire, & sic in vnoquoq; sensuum, necesse est vt hoc fiat
per virtutem visus, aut per aliam virtutē. D.d. Sed illud erit visus, & colo-
ris, &c. i. sed si hoc, s. sentire nos videre fuerit alterius sensus à visu, contin-
get vt ille sensus habeat duplēcē cōprehensionē. cōprehendit. n. vīsum
cōprehendere, & cōprehendit colorē, quē visus cōprehendit. imposē.n. est
vt cōprehendat vīsum cōprehendere colorē, nisi etiam ipse cōprehendat
colorē. D.d. aut duo eiusdem, aut idem sui. i. sequitur igitur ex hoc alte-
rum duorum. qm̄, si posuerimus duas uirtutes esse, continget vt duo sen-
sus sint eiusdem intentionis, sensus scilicet qui sentit eam, & sensus qui sen-
tit q̄ ille sensus sentit eam. vterq;. n. sentit illam. aut ponemus q̄ idem sen-
sus sentit scipsum, ita q̄ agens est patiens. quod impossibile est. D.d. Et ēt,
si sensus visionis. &c. i. et, si posuerimus duas uirtutes esse, s. q̄ sensus, qui
comprehendit nos videre, est aliud ab eo, qui videt, continget etiam in illo
sensus, quod contingit in primo. necesse est igitur vt habeat duplēcē
comprehensionem, s. comprehensionem sui primi subiecti, quod sentit,
& comprehensionem, quam comprehendit. &, si etiam posuerimus hoc
duarū virtutū, continget in tertia quod contingit in secunda: & sic in infi-
nitū. quod est imposē. quapropter necesse est nobis ponere eādē virtutē:
quā cōprehendat vtrūq;, s. lū primū subiectū. & quod cōprehēdat illud,
quod ipse cōprehendit. &, cū necesse est absindere infinitum, melius est
hoc facere in primo, & ponere q̄ per eandem uirtutē cōprehendimus co-
lorē, & cōprehendimus q̄ cōprehendimus ipsum. quod. n. contingit no-
bis posterius, faciendum est prius. & hoc intendebat, cūm dixit, necesse est
igitur hoc facere primo, aut ponere q̄ idem patitur à se, & cōprehēdit se.

Habet autem dubitationem, si enim visu sentire, videre est. vi-
detur autem color, aut habens hunc. s. videbit aliquis quod est vi-
dens, & colorem habebit primum videns.

SOPH. Sed ambigē: nam si uisu sentire est uidere: uidetur uero color, uel
quod est colore p̄aditum: si quis uidebit id quod uidet, etiam colorem id
habebit quod uidet primum.

Et in hoc est quæstio. Et est, quoniam, si visio est sentire per vi-
sum, & videre colorem, & homo non videt illud, quod habet colo-
rem, nisi quando videt aliquid, continget vt illud, quod videt pri-
mo, habeat etiam colorem.

D. sed iste sermo habet quæstionem, s. ponere q̄ per eandem virtutē
comprehendimus colorem, & comprehendimus nos comprehendere co-
lorem. quoniam, si visio est sentire per uisum, & uisus cōprehendit colo-
rem

A rem, & homo non videt ipsum uidere colorē, nisi quando videt aliquid, continget ut illud, quod primo videt, quando iudicat ipsum videre, habeat etiam colorem. & intendebat per hoc q̄, si necesse est ut omne comprehendensibile à uisu sit coloratum, & uisus comprehendit comprehensionem coloris: ergo contingit ex hoc ut ipsa comprehensione sit colorata, quod est impossibile.

Manifestum est igitur quoniam non est vnum, visu sentire. Et namq̄ quum non videmus, visu discernimus & tenebras & lumen, sed non similiter. Amplius autem & videns tanquam coloratum est. sensituum enim susceptuum est sensibilis sine materia vnum, quodq; vnde abeuntibus sensibilibus insunt sensus & phantasie quibus sentiunt. Sensibilis autem actus & sensus, idem est & vnum: esse autem ipsorum nō idem: dico autem ut sonus secundū actu, & auditus secundum actu. Est enim auditum habentia non audire, & habens sonum non semper sonat: cum autem operetur possibile audire, & sonet possibile sonare, tunc secundum actu auditus simul fit, & secundum actu sonus. quorū dicet utiq; aliquis hoc quidem esse auditionem, hoc vero sonationem.

IOPH. Perspicuum igitur est uisu sentire, non esse unum. etenim cum non uidemus, uisu tenebras lumē discernimus, sed non eodem modo. Quin id ipsum quod uidet quodammodo coloratum est: nam sensorium quodq; capax est sensibilis sine materia. idcirco uel amoris sensibilibus insunt sensus phantasie in sensoriis. Actus porro sensibilis & sensus idem est & unus, esse autem ipsis non idem: uerbi causa, actu sonus a-Elug, auditus. fieri enim potest, ut auditum quis habeat, nec audiat: & quod sonum habet, non semper sonat. cum autem operatur id quod potest audire, sonatq; quod sonare potest, tuc actu auditus simul fit, actuq; sonus. quorū dixerit aliquis, alterum, auditionem: alterū, sonationē esse.

Dicamus igitur q̄ manifestum est q̄ sentire per visum non est unum. iudica inuis enim per visum nos, non videndo, obscuritatē, & lucem, sed non eodem modo. Et etiam videns est quasi coloratum. sentiens enim recipit sensibile extra materiā, quidlibet quod libet. & ideo, cum fuerint sensibilia abstracta erunt sensus, & imaginationes existentes. Et actio sensibilis & sensus eadem est: in esse autem nō sunt eadem in eis. v.g. sonus, qui est in actu, & auditus qui est in actu. possibile est enim ut aliquis habeat auditū, sed nō audiat, & ut aliquid habeat sonum, sed non semper sonet. cūm autem fecerit illud, quod est in sua potentia, ut audiat, & sonauerit illud, quod est in potentia sua, ut sonet, tunc erunt insimil auditus

& sonus. & potest alius dicere quod primum istorum est audire, & secundum est sonare.

138 Cūm dedit sermonem dubitatuum, incepit dissoluere eum, & d. Dicamus igitur quod manifestum est quod sentire, &c.i. Dicamus igitur quod manifestum est quod sentire per uisum, non est eiusdem intentionis, ita quod consequitur ex eo ut omne comprehensibile à uisu sit coloratum. D.d. iudicamus enim per uisum, &c.idest & signum eius est, quod nos iudicamus per uisum, non uidento coloratum, cum iudicamus obscuritatem esse obscuritatem, & lucem esse lucem: sed neutrum habet colorem, sed non eodem modo iudicamus per visum obscuritatem, & lucem, iudicamus enim lucem per se, & obscuritatem, quia est priuatio lucis. Et, cūm dedit hunc modum dissolutionis, dedit secundam dissolutionem questioni, dicenti quod visio debet esse colorata, si uirtus visibilis comprehendit visionem, & dixit. Eteriam videns est quasi coloratum, &c.idest, & etiam possumus concedere visionem esse colorem. videns enim quando comprehendit colorem, efficitur quasi coloratum quoquo modo. Et causa in hoc est, quia sentiens recipit sensibile, & assimilatur ei. visus itaque recipit colorē, quem recipit corpus extra animam. sed differunt in hoc, quod receptio sentientis est non materialis, & receptio corporis extra animam, est materialis. D.d. quidlibet quodlibet, i. sentiens enim recipit sensibile non materialiter, quilibet sensuum quodlibet sensibilia. &, quia sensus recipiunt sensibilia quoquo modo, dicuntur etiam de eis quoquo modo. D.d. & ideo, cūm fuerint sensibilia abstracta, &c.i. &, quia sensus recipiunt sensibilia extra materiam, ideo, quando sensibilia fuerint abstracta à materia, efficiuntur ex sensibilibus sensus, & imaginationes non colores sensibiles, neque sapores, neque aliæ qualitatum sensibilia, quae sunt extra animam in materia. D.d. Et actio sensibilis, & sensus, &c, idest & actio sensibilis extra animam in mouendo sentiens, & actio sensus, qui est in sentiente, scilicet qualitas, qua sentiens qualitatur in mouendo etiam virtutem visionis, est eadem actio: licet modus esse sensibilis extra animam differat à modo sui esse in sentiente. verbi gratia quod sonus, qui est in actu extra animam, ita mouet instrumentum auditus, sicut auditus, qui est in actu, mouet virtutem auditus. & similiter dispositio coloris in mouendo videntem est sicut dispositio qualitatis, quae prouenit in vidente à colore in mouendo virtutem visibilem. D.dicit, possibile est enim ut aliquis habeat auditum &c.idest & hoc fuit ita, quod possibile est, ut aliquis habeat auditum in potentia, sicut habet sonum in potentia: & ut habeat sonum in actu, sicut habet auditum in actu. et, cūm habuerit auditum in actu, habebit comprehensionem auditum in actu, idest comprehensionem quod audit. & dixit, possibile est enim dicere quod alius habet auditum, & habet sonum, licet non semper sonet, propter hoc, quia sunt sicut in potentia.

Si igitur est motus & actio & passio in eo quod agitur, necesse est & sonum & auditum qui secundum actum, in eo quod est secundum potentiam

A potentiam esse: actui enim & motui actus in paciente fit. unde non necesse est, mouens moueri. sonatiui quidem igitur actus, sonus, aut sonatio est. auditui autem auditus aut auditio. dupliciter enim auditus, & dupliciter sonus.

O P H. Si igitur motus & actio & passio in eo quod mouetur est, necesse est & sonu & auditum qui actu est, in eo esse qui est potentia: actui. ne & motui operatio in paciente fit. quamobrem necesse non est ut id quod mouet, moueatur. actus igitur sonatiui sonus est aut sonatio: auditui, auditus aut auditio: duplex enim est auditus, ac duplex sonus.

Et, si actio, & motus sunt in passiuo, necesse est ut sonus, & auditus, qui sunt in actu sunt in eo, quod est in potentia. actio enim agens, & mouentis sunt in paciente. ideo non est necesse ut moueatur quod mouet. Et actio sonantis aut est sonus, aut sonare. & actio audiens aut est auditus, aut est audire. auditus enim est duobus modis, & sonus est duabus modis.

139 Cum posuit qd actio sentientis & sensibilis est eadem, licet differant in esse, incipit declarare hoc ex rebus vniuersalibus praedictis, &c. d. Et, si actio, & motus, &c. idest, & si necesse est ut omnis actio: que prouenit ab agente, & omnis motus, qui prouenit a mouente non inueniantur nisi in re paciente, & motu: sensus autem patiuntur a sensibilibus, & sensibilia agunt in eos: necesse est ut actio sensibilis sit in ipso sentiente, quod est in potentia^{*} sensibile. sonus itaq;, & auditus, qui sunt in actu, sunt in eo, quod est in potentia sonans, s. percussum: & quod est in potentia audiens, s. ^{a. l. sen-} sensus audiens. D. d: ideo non est necesse ut moueat quod mouet. i. & quia tiens. motus est in patiente, & non in agente, non est necesse ut omne agens sit patiens, ut declaratum est ita sermōnibus vniuersalibus. & induxit omne hoc ad declarandum qd sensus mouent virtutes, sicut sensibili, quae sunt extra animam, mouent sensus. D. d. & sonus est duabus modis, &c. i. & fuit necesse qd ita esset de sono, sicut de auditu, s. qd eodem modo mouent, & qd actio sit in recipiente, non in agente, propter hoc, qd utrumq; inuenitur duabus modis, modo in potentia, & modo in actu:

Eadem autem ratio in aliis sensibus & sensibilibus est. sicut enim actio & passio in paciente, sed non in agente: sic sensibilis actus & sensitui in sensitivo est. Sed in quibusdam quidem & non minatum est: ut auditio & sonatio: in quibusdam autem non nominatum est alterum. visio enim dicitur uisus actus: quae uero est coloris innominatum est. & gustatiui gustus est: humoris autem non nominatum est.

S O R H. Eadem est in ceteris sensibus ac sensibilibus ratio: ut enim actio & passio in paciente est, non in agente: sic & rei sensibilis actio in sensitivo. uerum in nonnullis nomina quoq; sunt indita, ut sonatio & auditio: in non

De Anima

missus, alterum caret nomine: uisus namq; dicitur uisus actio, coloris
uero caret nomine: sic gustatio, saporis uero nacat nomine.

Et iste idē sermo est de aliis sensibus, & aliis sensibilibus. Quē admodum enim actio & passio sunt in paciente non in agente, ita actio sensuum & sensibilium sunt in sentiente. Sed in quibusdam habent nomina, vt sonare, & audire. in quibusdam autem alterū non habet nomen. actio enim uisus dicitur visio, actio autem coloris non habet nomen in lingua Græca.

140 Et iste idem sermo, quem diximus in sono, & auditu, sc̄ q̄ actio eorum est in paciente, est de alijs sensibilibus. D. iteravit propositionem, à qua incepit hanc declarationem, & dixit. Quemadmodum n. actio, & passio, &c. i. & causa in hoc est. qm, sicut passio, & actio sunt in paciente non in agente, ita actio sensuum & sensibilium sunt in primo sentiente: cū sensibilia sint uirtutes agentes, sensus autem agentes & patientes: primū autē sentiens est patiens tantū. Et, quia hoc latet, sensibilia esse uirtutes agentes, & sensus esse patientes propter nominationm: plura. n. sensibilia carent nominibus, fm q̄ sunt agentia: & nomina pluriū eorū passiuā sunt in figura nominum virtutum agentium, dixit. Sed in quibusdam habent nomina, &c. i. sed in quibusdā sensibus ponebantur nomina actioni ipsius sensibilis, & passioni. vtriusq; sentientis, v.g. sonare, & audire. sonare enim est actio soni: audire autem est passio auditum sentientis. & in quibusdam alterum eorum caret nomine, v. g. in visu. passio enim visus habet nomen, & est videre: licet sit in figura nominis agentis. actio enim sui sensibilis, quod est color, caret nomine in Græcilingua. Et dico q̄ in Arabica actiones habituū sensuū prouenientiū in eis à sensibilibus in primas uirtutes sentientes, non uidentur habere noīa in aliquo idiomate, cū hoc nō sciatur à vulgo. non. n. cōprehenduntur à sensu: nec in primo aspectu,

Quoniam autem unus est quidem actus sensibilis & sensitui. esse autem alterum est, necesse est simul corrumpi & saluari sic dictum auditum, & sonum: & humorē igitur & gustum, & alia similiter. dicta autē secundum potentiam, non necesse est.

60 PH. Sed cum unus actus sit rei sensibilis ac sensitui, esse autem diuersum, necesse est auditū qui hoc modo dicitur, & sonum, simul corrumpi seruariq; sic demum & saporem et gustatum, atq; itidem cetera. at uero quæ dicuntur potentia, haud est necesse.

Et, quia actio sensibilis & sentientis est eadē, sed differūt in esse, necesse est vt insimul corrūpantur, & insimul saluentur, auditus, qui dicitur secundū hunc modū, & sonus, & similiter sapor & gustus, & alia. In eis autē, quæ dicuntur in potentia non est necesse.

141 Et, quia actio sensibilis eadem est cum actione sentientis, scilicet quod habitus, qui ab eo prouenit in sentiente, est idem cum habitu, quo sensibi

Ale agit in utroq; sentiente* in essentia & forma, licet differant in subiecto, necesse est ut corruptio duorum habituum sit insimul, & saluatio insimul, scilicet habitus, per quem sensibile est mouens in actu, postquam fuit in potentia, & habitus per quem sentiens est sentiens in actu, postquam fuit in potentia. Deinde d. auditus, qui dicitur secundum hunc nodum, & sonus, &c. i. & hoc sequitur in sono, qui dicitur secundum hunc modum, & ē sonus in actu, & similiter contingit in sapore, qui est in actu, & in gusto, qui est in actu, & in omnibus sensibus. Insensibili autem, quod est in potentia, & in sentiente, qui est in potentia, non sequitur, scilicet quod, cū alterum eorum corruptitur, q̄ reliquum corrūpetur: aut, quando unum fuerit, ut sit reliquum.

* a Co. le-
git i subiec-
cto, licet
differat in
essentia, &
forma.

Sed priores philosophi hoc nō bene dicebāt. nihil opinātes, ne que albū, neque nigrū, sine uisu esse: neque humorē sine gusto, sic quidē. n. dicebant recte: sic autē non recte. Dupliciter enim dicto sensu & sensibili: his quidem secundū potentia, illis vero secundū actu: de his quidem accidit quod dictum est. sed in alteris nō accedit, sed illi simpliciter dicebant, de dictis non simpliciter.

B P H. Sed prisci naturales authores non recte hoc afferebant, quippe cum nullum prorsus nec album nec nigrum sine uisu, nec saporem sine gusto tu esse putarent, partim enim recte, partim non recte loquebantur. nam cum sensus & sensibile bifariam dicatur, cum potentia, cum actu: in his quidem sit quod diximus: in illis uero aliis non itē. At illi simpliciter loquebantur de iis quae non simpliciter dicuntur,

C Sed Antiqui Naturales nō bene dixerūt in hoc, cū existimauerūt q̄ nihil est albū, aut nigrū absque visu, neq̄ sapor absq̄ gusto. Hoc. n. est uerum vno modo, & alio modo non uerum. qm, quia sensus, & sensibile dicuntur duobus modis, in potentia, & in actu, illud, quod fuit dictum sequitur in istis, in illis autem non. Sed illi dixerunt simpliciter q̄ non dicitur simpliciter.

142 Sed Antiqui naturales non recte dixerunt in hac intentione. Dicebāt .n. q̄ nullus est color sine visu, neque sapor sine gusto. & hoc dixerunt absolute, i. quia opinati fuerunt q̄ sensibile, & sentiens sunt relativa simpliciter: & cū alterum fuerit, reliquum erit: & cū alterum corruptitur, reliquum corrūpetur. D. d. Hoc. n. est verū vno modo, &c. i. & hoc, quod Antiqui dixerunt, est vno modo uerum, & alio modo non uerum. sed sermo Antiquorū sequitur in eis, quae sunt in actu: sensus autē, & sensibile quandoq; dicuntur in potentia, & quandoq; in actu. in eis autem, quae sunt in potentia, non sequitur, s. vt esse eorum, & corruptio sit semper insimul. Sed error Antiquorū fuit in hoc, q̄ locuti fuerunt absolute in eo, quod indiget determinatione.

Si autē symphonia vox quædā est: vox autē & auditus est sicut vnu: & est sicut nō vnu, aut idem. Proportio autē est: symphonia,

De Anima

necessē est & auditū rationē quādā esse: Et propter id corrum
pit vñquodq; excellēs graue & acutū, auditū: & in humoribus
gustum: & in coloribus visum fortiter frigidum & opacum. & in
olfactu fortis odor, & dulcis, & amarus: tanquā ratio quādam sit
sensus: Vnde & delectabilia quidē sunt dū ducūtur syncera & mi-
stā entia ad rationem: ut acutum, aut dulce, aut salitum. dele etabi-
lia enim tunc . omnino autē quod mistū est, symphonia magis,
quā acutū & graue. tactus autē calefactibile est & frigorabile: sed
sensus ratio est. excellētia autē contristant, aut corruptunt.

Si igitur concentus uox quādam est: uox autem & auditus, partim
ūnum, partim non ūnum aut non idem sunt: concentusq; est ratio, ne-
cessē est & auditū rationē esse quādam: & proinde unumquodq;
modum excedens, tum graue, tum acutum, corruptit auditū: itemq;
in saporibus gustatum, & in coloribus uisum quod ualde splendidum;
quodq; tenebrosum est: & in odoratu uehemens odor, tam dulcis quam
amarus: ut pote cum sensus ratio quādam sit. ideoq; iucundā sunt, cum
syncera et non mista rediguntur ad rationem: ut acutum, aut dulce, aut
falsum: tunc enim iucunda sunt. deniq; mixtum magis est concentus;
qui am acutū & graue: tactui autē, calidū, aut frigidum: sensus autē
est ratio. ē autē modū excedunt, aut corruptunt, aut molestia afficiunt.

Lqd ea-
ffere &
trigesere
potest

Si igitur consonantia est sonus, & sonus, & auditus sunt quāsi
idē, & consonantia est proportio; necessē est etiā vt, auditus sit ali-
qua proportio. Et ideo corruptitur quodlibet, quādo auditus fue-
rit intensus, s. aut acutus, aut grauis. & similiter in saporibus cor-
ruptitur gustus. & in coloribus corruptitur visus à lucē intensa, &
obscuritate. & olfactus ab odore forti, & dulci, & amaro: quia sen-
sus est aliqua proportio. Et propter hoc acetosum, & dulce, & sal-
sum, quādo fuerint posita cum simili, essendo purā, nō admixta,
tunc erunt delectabilia. Et vniuersaliter admixta sunt magis di-
gna vt sint consonantia, quā acutū, & graue. Et in tactu possibile
est vt calefact & infrigidetur. & sensus est similis proportio: &
cum fuerint intensa, nocebunt, & corruptent.

143 Dū posuit q; sēsus, q; ē in actu, ē quoquō mō relatiuus, incēpit declarare
hoc, & dare ex eo causas plurimū accidentiū in sensu, & dixit. Si igitur cō
sonātia ē sonus, &c. i. si igit̄ neumata, vel nete cōsonātia in auditu, i. admi-
xta mixtione delectabili fuerit son⁹: & son⁹ in actu ē auditus in actu: & cō
sonātia, q; est in neumatibus vel nete, nō est nisi proportio tēperata inter
extremā, s. inter sonū graue & acutū, q; dicunt in respectu auditus, necessē
est vt illud tēperamētū existēs inter ea; & ē cōsonātia, sit ipse auditus. cūm
ē sic

A esse auditus in actu non est nisi in hac proportione, quæ est in temperanza. Et quia temperans & temperatum sunt relativa, & esse auditus in actu naturale est in sono temperato, contingit quod auditus & audibile erunt in capitulo relationis. Et dixit quod, necesse est ut auditus sit aliqua proportio, & non de proportio simpliciter, quia existimatur quod ista proportio quamvis sit in capitulo relationis, tamē est proportio agens: & proportiones in eo quod sunt proportiones non sunt agentes, sed in eo quod qualitates. Sensus igitur numerantur in relatione uno modo, & in qualitate alio modo. & sic intelligitur. D. d. Et ideo corruptitur quodlibet, &c. i. & propter hoc, sensus numerantur in quod diximus, accidit ut quilibet sensuum corruptatur, quoniam ista proportio telone v. transmutabitur intense in exeundo ad alterum extremorum. v. g. ^{Id. 3. d.} corruptio auditus apud sonum intensum in acuitate & gravitate & corruptio gustus apud saporem intensum, & corruptio visus apud lucem intensam, cō. 7. modo ex & obscuritatem intensam, & corruptio olfactus apud odores intensos. Et hoc p̄t pōtētias ait causa in hoc est quod est sensus naturalis est in proportione temperata. & cū il distingui la proportio fuerit corrupta, corruptus sensus, cū ista proportio sit forma reali ab anima qualitatibus. & cū illa proportio corrupta fuerit, corrupta sanitas: cū for

Bma sanitatis sit in hac proportione temperata. D. d. Et propter hoc acetum, &c. i. & quia sensus est alia intentio & alia proportio, ideo acetum & dulce, & salsum adiuncta ad suum simile, non admixta cum aliquo, erunt delectabilia, quoniam, cūm occurrent similibus, essendo pura, erunt delectabilia: tūc n. erunt magis abstracta à materia. D. d. Et vniuersaliter admixta sunt, &c. id est & vniuersaliter admixta ex contrariis quæ sunt in unoquoque sensu, sunt magis digna, ut sint proportio ipsis contrariis. v. g. Tonus, qui est inter acutum & gravem, magis dignus est, ut sit proportio, quam acutas, & gravis. & similiter est de tactu cum calido & frigido, & humido & sicco: liceat corpus tangens possit calefieri, & infrigidari e contrario alijs sensibus: & ut iam prædictum temperamentum magis est dignum ut sit proportio, quam extrema.

Vnusquisque quidem igitur sensus subiecti sensibilis est: qui est in sensitivo in quantum sensituum: & discernit subiecti sensibilis differentias: ut album quidem & nigrum, visus: dulce vero & amarum, gustus: Similiter autem se habet hoc & in alijs.

SOPH. : *Sensus igitur quisque subiecti sensibilis est. atque est in sensorio quatenus sensorium: discernitque subiecti sensibilis differentias: ut album, et nigrum, visus: dulce et amarum, gustus: Pari modo res habet in ceteris.*

Et vnuquisque sensuum est rei sensibilis subiectæ illi: & est extens in suo sentiente, sicut quod est sentiens, & iudicat dicas sensibilis sibi subiecti. v. g. visus album & nigrum: & gustus dulce & amarum, & sic de alijs:

Cum

De Anima

144 Cūm incepit perscrutari de virtute, qua sentimus nos sentire, vtrum **D** sit eadem cum virtute propria vnicuiq; sensui, an alia, dedit in primo sermonem, ex quo sequitur eam esse vnam, & post, alium, ex quo consequitur eam esse plures: deinde sermonem concludentem eam esse vnam, & dissolutionem, ex qua exiuit ad declarandum q; sensus, & sensibile sunt vnum in actu, non diuersa: propter quod contingenteret vt illud, quod iudicaret super ipsum sensum, esset aliud ab eo, quod iudicaret super ipsum sensibile. Et, cūm hoc fecit, reuersus est postea ad illam eandem perscrutationem, & d. Et vnuſquisque sensuum, &c. idest manifestum est per se quod vnuſquisque sensuum iudicat suum subiectum propriū, quod est ei, secundum q; est illud sentiens: & iudicat cum hoc differentias proprias, quæ sunt in illo subiecto proprio. v. g. quia visus iudicat colorē, qui est proptimum subiectum ei, quod est fm q; est visus, & iudicat differentias contrarias existentes in eo. v. g. album & nigrum & media. & similiter auditus iudicat sonum, qui est suum subiectum, & graue & leue & media, quæ sunt differentiae soni. **E**

Quoniam autem & albū & dulce, & vnuſquodq; sensibilium ad unūquodq; discernimus quodam, & sentimus quia differunt, necesse est igitur sensu, sensibilia enim sunt.

SOPH. Sed quia & album, & dulce, & unumquodque sensibilium cunz unoquoque comparatum iudicamus aliquo, & differre sentimus, necesse sanè est, sensu: sunt enim sensibilia.

Et, quia iudicamus etiam album, & dulce, & vnumquodque sensibilium, comparando ea adinuicem, per quid igitur sentimus esse diuersa? necesse est quidem vt illud sit per sensum. sunt enim etiam sensibilia.

145 Et, cūm sensus comprehendit differentias contrarias, quæ sunt in subiectis proprijs vnicuiq; sensui, per quā igitur virtutē iudicamus istas esse diuersas, cūm fecerimus comparationem inter eas adinuicem? Apparet **F** quidem q; consequitur ex hoc sermone illud, quod à principio dictum * a. l. quæ est, & est q; virtus, * qua visus iudicat album esse aliud à nigro, est alia à iudicat al virtute visus. quemadmodum virtus, quæ iudicat ipsum videre, videtur bum esse alia à virtute visibili. differentia enim inter sensibilia est sensibilis. aliud a dulci.

Quare & manifestum quoniam caro non est ultimū sensitivū: Dīa inter sensibilia necesse enim esset tangens ipsum discernens discernere. Neque ē sensibilis. utique separatis contingit discernere q; alterum sit dulce ab albo. sed oportet uno quodam utraq; manifesta esse; sic enim & si hoc quidem ego, illud uero tu sentis, manifestum utique erit quoniam altera ad inuicem sunt. Oportet autem vnum dicere quoniam alterum. alterum enim dulce ab albo: dicit ergo idem: quare sicut dicit: ita & intelligit & sentit. Quod quidem igitur non possibile se patatis

Aparatis iudicare separata palam. qd autem neq; in separato tempore, hinc: sicut enim idem dicit qd alterum bonum & malum. & sic quando alterum dicit, quoniam alterum, tunc & alterum, non secundum accidens ipsum quando. Dico autem puta, nunc dico quoniam alterum, non tamen quoniam nunc alterum. sed sic dicit & nunc, & quoniam nunc: simul ergo. Quare inseparabile & in inseparabili tempore.

B H. Ex quo perspicuum est, carnem non esse ultimum sensorium: neesse enim esset id quod iudicat, tangendo ipsum iudicare. Hand ergo fieri potest, ut separatis iudicet diuersum esse dulce ab albo: sed unicuique ambo cognita esse oportet, alioquin & si ego hoc, tu illud sensas, cognitum esset ea diuersa inter se esse. Oportet igitur, ut unus dicat diuersa esse: diuersum namq; est dulce ab albo: dicit ergo idem: quamobrem ut dicit, sic etiam intelligit & sentit. Fieri igitur non posse, ut separatis separata iudicentur, perspicuum est: neq; etiam fieri posse in separato tempore, hinc patebit, ut enim idem dicit: diuersum esse bonum & malum, sic & cum alterum dicit diuersum esse, & alterum, non per accidens illud quando: uerbi causa nunc dico aliud esse, non tamen aliud esse nunc: sed ita dicit & nunc, & quod nunc: ergo simul. Quare inseparabile, & in tempore inseparabili.

C Dicamus igitur qd manifestum est quod caro non est ultimum sentiens. contingere. n. cum tangeret quod iudicaret. Sed impossibile est vt iudicans iudicet dulce esse aliud ab albo per duo diuersa, sed necesse est vt ambo sint eiusdem per duo instrumenta. & nisi hoc esset, esset possibile quando ego sentirer hoc, & tu illud, quod ego intelligerem ea esse diuersa, sed necesse est vt, unus dicat hoc esse aliud ab hoc, & dulce aliud ab albo, dicens igitur est idem. quapropter necesse est, sicut dicimus, sic agamus, & sentiamus. Quoniam autem impossibile est iudicare diuersa, & per diuersa, manifestum est. Quoniam vero hoc non fit in tempore diuerso, ex hoc declarabitur. Quemadmodum idem dicit bonum esse aliud a malo, sic cum dixerit in aliquo esse aliud, in illo enim instanti dicit in alio etiam, & non accidentaliter, s. cum dico nunc esse aliud, non quia instans est aliud. sed dico sic instans, & quod est instans, a quo igitur erit, non erit diuisibile, & in tempore indivisibili.

146 Dicamus igitur quod manifestum est hoc, quod dico, quod ultimum sentiens in tactu non est in carne, neq; in visu in oculo. qm, si ultimum sentiens esset in oculo, aut in lingua in gustu, tunc necesse esset, cum iudicaremus dulce esse aliud ab albo, iudicaret per duo diuersa. illud. n. quod comprehendit

De Anima

comprehendit dulce secundum hanc positionem , aliud est ab eo , quod comprehendit colorem omnino . illud enim est in oculo , & hoc in carne , aut sibi simili . sed caro in tactu non est sicut oculus in visu . Deinde declarauit hoc impossibile esse , & dixit sed necesse est ut ambo sint eiusdem , &c. id est sed necesse est ut sint comprehensa ab eodem , & per duo instrumenta . & , nisi hoc esset , manifestum est quod non poterit iudicare hoc esse aliud ab hoc . Si enim esset possibile iudicare haec duo esse diuersa per duas virtutes diuersas , quarum vtrumque singulariter comprehendit alterum duorum illorum , tunc necesse esset , quoniam ego sentirem hoc esse dulce ; & tu illud esse album , & ego non sensi quod tu sensisti , neque tu quod ego , ut ego comprehendere meum sensibile aliud a tuo , licet non sentias tuum , & ut tu comprehenderes tuum aliud a meo : & hoc est manifeste impossibile . Deinde dicit , sed necesse est ut unus dicat hoc esse aliud ab hoc , & quod dulce est aliud ab albo , &c. id est sed quemadmodum necesse est ut idem homo dicat hoc esse aliud ab hoc , sic necesse est ut virtus , quae iudicat dulce esse aliud ab albo , sit eadem virtus . ita enim est in hoc de individualibus , sicut de membris sensus , cum sint etiam plura in numero . Et hoc intendebat , cum dicit . quapropter necesse est , sicut dicimus , sic agamus , & sentiamus . id est quapropter necesse est ut , sicut ille , qui dicit hoc esse aliud ab hoc , est idem homo , sic illud , quod sentit & intelligit hoc esse aliud ab hoc , sit eadem virtus . Deinde dicit . Quoniam autem impossibile est , &c. id est , manifestum est igitur ex hoc sermone quod non iudicamus diuersa esse sensibilia per diuersas virtutes . Quoniam autem ista comprehensio cum hoc , quod est unus virtutis , debet esse et in eodem instanti , manifestum est , quoniam , quemadmodum unus homo dicit bonum esse aliud a malo , sic , cum dixerit in altero duorum esse aliud in aliquo instanti , manifestum est quod in instanti , in quo dicimus quod alterum eorum est aliud , in illo eodem dicit Alietas est in altero esse aliud , cum alietas sit aliqua relatio , & relativa insimul existens restant in actu . Deinde dicit . & non accidentaliter , &c. id est & non intelligentia per instantis hoc instantis , quod dicitur accidentaliter in eo , quod illud est indivisiabile : sicut instantis , in quo dicimus ratione * intrinseca esse aliud F* a.l. extrinseca esse aliud instantis , cum fuerit comprehensum ratione intrinseca esse aliud instantis enim , in quo dicitur ipsum esse aliud , est aliud ab instanti , in quo comprehenditur ipsum esse aliud . Et hoc intendebat , cum dixit non quia instantis est aliud . id est non quia instantis , de quo dixi esse aliud , est instantis , in quo comprehenditur ipsum esse aliud . sed diximus hoc instanti est aliud , & quod nunc est aliud : & illud instantis est aliud ab instanti comprehensio- nis . Dicitur a quo igitur erit . i. a quo igitur erit hoc iudicium ? dico erit a vir- tute indivisiibili & una , & in tempore indivisiibili & uno .

At uero impossibile est simul secundum contrarios motus moueri idem , ut indivisiibile & in indivisiibili tempore : si enim dulce sic mouet sensum aut intellectum : amarum autem contrarietatem & al- bum aliter : ergo simul quidem & numero indivisiibile & separabi- le , quod

Ale, quod iudicat: secundum esse autem separatum: Est igitur quodammodo quod diuisibile diuisa sentit: est autem quod indiuisibile. secundum esse quidem enim diuisibile: loco autem & numero indiuisibile.

P.H. Verum enim uero fieri non potest ut idem simul motibus moueatur contrarijs, quatenus indiuisibile est, & in indiuisibili tempore. si n. dulce sic mouet sensum & intellectum, amarum autem contrario modo, & album diuerso, num igitur simul quidem & numero indiuisibile & inseparabile est quod iudicat, ipso esse autem separatum? quodammodo igitur ut diuisibile diuisa sentit: quodammodo ut indiuisibile: ipso enim esse diuisibile est: loco autem & numero indiuisibile.

Sed impossibile est ut idem moueatur motibus contrarijs insimul secundum q̄ est indiuisibile in tempore indiuisibili. hoc n. si fuerit dulce mouebit sensum, aut intellectū aliquo modo motus, amarum autem contrario, album vero alio modo. Vtrum igitur est possibile ut iudicans ea insimul est numero iudiuisibile, & in esse diuisibile ita q̄ alio modo à modo diuisionis sentit diuisibilia & alio modo, s. indiuisibile, est enim secundum esse diuisibile, sed secundum locum & numerum est indiuisibile.

Cum declarauit q̄ ultimum sentiens in omnibus sensibus debet esse eadem virtus, incepit querere modum fm quem potest esse eadē virtus, & Iudicās di iudicare omnia contraria in eadē tēpore, & d. Sed impossibile est vridē uersa & moueatur, &c. i. sed impossibile est ponere ut idem recipiat contraria in contraria eodem instanti, fm q̄ est idem & indiuisibile. D.d. hoc enim si fuerit dulce, &c. v.g. q̄ si fuerit hoc dulce, mouebit sentiens primum aliquo genere motus: & cum fuerit amarum, mouebit ipsum econtrario: & similiter de cūdū subiectū & C albo & nigro. Cum igitur sensus iudicauerit hoc esse aliud ab hoc: hoc enim dulce & illud amarum essendo, eadē virtus & indiuisibilis tunc patietur à contrarijs insimul, fm q̄ est vnum & indiuisibile. quod est impossibile. D.d. Vtrum igitur est possibile ut iudicans, &c. i. an igitur possibile est ut ista virtus iudicans contraria simul sit eadem subiecto & indiuisibilis, sed per intentiones, quas recipit est diuisibilis? ita q̄ per hoc dis- soluetur quæstio sic. qm̄ ista virtus, inquantum est diuisibilis, comprehendit res anumeratas diuisibiles: & inquantum est eadē, iudicat ea vno iudicio. D.d. est enim secundum esse diuisibile, sed fm locum & numerum indiuisibile. i. sorte iudicans diuersa & contraria est fm essentiam & formam diuisibile, sed fm subiectum, hoc est fm materiam, est indiuisibile. vt dicimus de pomo q̄ est indiuisibile subiecto, & diuisibile fm essentiam diuersam in eo, fm q̄ habet colorem, & odorem, & saporem.

Aut non possibile: potentia quidem enim idem & indiuisibile & contraria, & secundum esse autem, non, sed in operati diuisibile, & impote

De Anima

& impossibile est albū & nigrum esse simul. quare neque species pati ipsorum, si huiusmodi est sensus & intelligentia.

so p. H. *An fieri non potest: potentia enim idem diuisibile, & indiuisibile, contraria est: ipso autem esse nequaquam: sed patiendo diuisibile est: nec potest simul album & nigrum esse: quare nec eorum species pati, si talis est sensus & intellectus.*

Dicamus igitur quod hoc est impossibile. Est enim idem indiuisibile duo contraria potentia, esse autem non, sed est actu diuisibile. & impossibile est ut insimul sit album & nigrum. quapropter necesse est ut neq; formas eorum recipiat, si sentire, & intelligere sint talia.

148 Cūm posuit illum modum ad dissoluēdum prædictam quæstionem, reuersus est modo ad narrandum q; non sufficit in dissolutione, & d. Dicamus igitur q; hoc est impossibile, &c. i. dicamus igitur q; hoc est impossibile, s. vt ista virtus sit vnicā in subiecto, & plures fm essentias, & formas.

Non n. est possibile ut idem sit indiuisibile subiecto, & recipiens cōtraria insimul, nisi in potentia, non in actu & esse v. g. q; idem corpus possibile iur idē sit est dici esse calidum & frigidum insimul potentia, actu autē non, nisi fm diuisibile q; est diuisibile, s. quia quædam pars eius est calida, & quædam frigida. subīc. & re Et hoc intendebat, cūm d. sed est actu diuisibile, &c. Et, cūm declaravit cipiēs cōtraria insimul, nisi ipter necesse est ut neq; formas eorum recipiat, &c. i. quapropter necesse est ut ista virtus non recipiat formas sensibilium cōtrarias, si potentia, ista virtus eadem sensitua est talis, s. vnicā in subiecto, & plures in esentia. Et d. & intelligere: quia intelligere in hac intentione simile est ad sentire, s. quia in virtuē est virtus recipiens, & iudicans contraria insimul, ut declarabimus in virtute rationali. Et intendit per omnia hæc declarare q; hæc virtus non est eadem fm q; est in potentia, sicut est prima materia, sed est vnicā in intellectu & in esse in actu, & multa secundum instrumenta, ut post declarabimus.

Sed sicut quod uocat quidam punctum, aut unum, aut duo, sic & indiuisibile, sic autem & diuisibile. Secundū q; quidem igitur indiuisibile, unum discernens est & simul: secundum uero q; diuisibile, bis utitur eodem signo simul. In quantum quidē igitur pro duobus utitur termino, duo iudicat & separata sunt ut in separato: in quantum vero vnum, uno & simul. De principio quidem igitur secundum quod dicimus sensituum esse animal, sic determinatum hoc modo.

so p. H. Sed ut id quod punctum nonnulli uocant, qua unum & qua duo, eatenus etiam diuisibile est. ergo quatenus indiuisibile est, unum est id quod iudicat, ac simul. quatenus uero diuisibile, non unum: bis. n. codens utitur signo simul. quatenus igitur duobus utitur termino, duo iudicat & sepa-

¶ Separata, cum ipsum quodammodo sit separatum. quatenus uero unum, uno & simul. Ac de principio quidem quo dicimus animal esse sensituum, sic expositum sit.

Sed illud, quod dicitur à quibusdam punctus vnius, secundum q̄ est duo est diuisibile. Secundum igitur q̄ est indiuisibile iudicans, est vnum: & secundum q̄ est diuisibile utitur eodem puncto bis, Secundum igitur q̄ vtitur extremo pro extremis duobus, iudicat duo, quæ sunt diuersa. hoc igitur erit per diuisibile, & secundum q̄ est vnu per vnum. Hoc modo igitur determinemus principium, quo dicimus animal esse sentiens.

- ¶ Cūm narravit quod impossibile est vt hęc potētia sit vna in subiecto, & multa in virtutibus, incepit dare modum, secundum quem est vna, & modum secundum quem est multa. & quia hoc difficile est ad dicendum, & est magis leue ad declarandum per exemplum, induxit sermonem in via exempli, & d. Sed illud, quod dicitur, &c. id est sed ista virtus est vna & multa, vt punctus, qui est centrum circuli, quādo ab eo fuerint ductæ multæ lineaæ à centro ad circumferentiam. & hoc intendebat, cūm d. punctus vnius, hoc est punctus, qui continetur ab una linea. D. d. fm q̄ est duo est diuisibile. i. fm igitur q̄ ista virtus est duo, & plures per sensu, qui copulantur cum ea: quemadmodum punctus est duo, & plures per extrema linearū excentrum ab ea, est diuisibile ad patientium à sensibilibus diuersis. D. d. Secundum igitur q̄ est indiuisibile iudicans, est vnum, &c. i. & secundum q̄ ista virtus est aliquod indiuisibile, scilicet secundum q̄ est finis motus sensuum à sensibilibus, quemadmodum punctus est indiuisibile aliquod, secundum q̄ est finis linearum excentrum ad ipsum à circumferentia, potest iudicare diuersa, quæ copulantur cum ea à sensibilibus. Et, cū declarauit modum, secundum quem potest intelligi q̄ ista virtus est indiuisibilis, & modum, secundum quem potest intelligi q̄ est diuisibilis, incepit distinguere opus eius, fm q̄ est diuisibilis, & eius opus, secundum q̄ est indiuisibilis, & d. Secundum igitur q̄ est diuisibile, vtitur, &c. id est, secundum igitur q̄ ista virtus est diuisibilis per sensus, operatur per istud vnum, quod est de ipsa quasi punctus duabus operationibus diuersis insi mul. & secundum q̄ vtitur rebus, quæ sunt de ea quasi extrema de lineis, s. sensibus, inquantum habent hanc consimilitudinem, iudicat res diuersas iudicijs diuersis: & secundum q̄ est vna, iudicat res diuersas vnico iudicio. Et quasi opinatur q̄ virtus primi sentientis melius est vt dicatur esse vna forma, & multa instrumentis copulatis cum ea, quæ transeunt motus sensibilium, quousq; copulentur cum ea, quād dicere ipsam esse vnam subiecto, & multa secundum formam, quæ describuntur in ea. illud. n. esse est dignius ei secundum q̄ est iudicans, istud autem fm q̄ est ticipies. sed tamen, cūm non ponimus illic eandem intentionem propter formam,
- non
- Hie sumit
q̄ res diffi-
ciles ad dī-
cēdū me-
lius exea-
plo mani-
festo. P
hoc uide-
r. Ph. c. St.
& que ibi
cum ea: quemadmodum punctus est duo, & plures per extrema linearū excentrum ab ea, est diuisibile ad patientium à sensibilibus diuersis. D. d. Secundum igitur q̄ est indiuisibile iudicans, est vnum, &c. i. & secundum q̄ ista virtus est aliquod indiuisibile, scilicet secundum q̄ est finis motus sensuum à sensibilibus, quemadmodum punctus est indiuisibile aliquod, secundum q̄ est finis linearum excentrum ad ipsum à circumferentia, potest iudicare diuersa, quæ copulantur cum ea à sensibilibus. Et, cū declarauit modum, secundum quem potest intelligi q̄ ista virtus est indiuisibilis, & modum, secundum quem potest intelligi q̄ est diuisibilis, incepit distinguere opus eius, fm q̄ est diuisibilis, & eius opus, secundum q̄ est indiuisibilis, & d. Secundum igitur q̄ est diuisibile, vtitur, &c. id est, secundum igitur q̄ ista virtus est diuisibilis per sensus, operatur per istud vnum, quod est de ipsa quasi punctus duabus operationibus diuersis insi mul. & secundum q̄ vtitur rebus, quæ sunt de ea quasi extrema de lineis, s. sensibus, inquantum habent hanc consimilitudinem, iudicat res diuersas iudicijs diuersis: & secundum q̄ est vna, iudicat res diuersas vnico iudicio. Et quasi opinatur q̄ virtus primi sentientis melius est vt dicatur esse vna forma, & multa instrumentis copulatis cum ea, quæ transeunt motus sensibilium, quousq; copulentur cum ea, quād dicere ipsam esse vnam subiecto, & multa secundum formam, quæ describuntur in ea. illud. n. esse est dignius ei secundum q̄ est iudicans, istud autem fm q̄ est ticipies. sed tamen, cūm non ponimus illic eandem intentionem propter formam,
- non
- Qūo pun-
ctus sit in-
diuisibile.
Gld. & Ph.
24. & 4.
pp. 106.

De Anima

non possemus inuenire aliquid, per quod iudicet diuersa esse diuersa. iu- D
diciūm, n. dignius est attribui isti potentia secundum q̄ est actus, quām
fm q̄ est potentia, quemadmodum motio eius passua à sensibus dignior
est attribui fm q̄ est recipiens subiectum, est enim apud ipsum ut videtur
recipiens fm sensus, & agens fm iudicium, recipere enim aliquid est aliud
à iudicare illud. & hæc duo debent inueniri in aliquo duobus modis di-
uersis. Et ideo videmus q̄ ista virtus iudicat intentiones, quas proprie re-
cipit, & eaq̄um priuationes. Et similiter est de virtute rationabili, sed dif-
ferunt in hoc, q̄ ista virtus est intentionum materialium : illa autem est
intentionis non mixta cum materia, ut post declarabitur.

S V M M A S E P T I M A .

Ponitur differentia inter intelligere, sapere, ac ipsum sentire; inuestigaturq;
iugis Imaginationis essentia.

None esse idem intelligere, ac sapere cum ipso sentire. Cap. 1.

Voniam autem duabus differentiis diffiniunt maxime E
animam, motu qui secundum locum, & in eo quod est
intelligere, & discernere, & sentire: videtur autem intel-
ligere & sapere tanquam quoddam sentire esse: in vtri-
usq; enim his anima iudicat aliquid & cognoscit eorum quæ sunt.
Et antiqui sapere & sentire idem esse aiunt, sicut Empedocles di-
xit. Ad presens enim voluntas augetur in hominibus. & in alij.
Vnde eis semper sapere altera præstat. Idem autem his vult & id
quod est Homeri. Talis enim intellectus est in terrenis hominib,
qualē dicit in die pater uirorumq; deorumq;

S O R P H. Quoniam autem duabus potissimum differentiis describunt ani-
mam s. motu loci, & intelligendo, & iudicando, ac sentiendo: vide
tur autē intelligere & sapere quasi sentire quoddam esse: his n. vtrisq;
Anima iudicat & cognoscit aliquid eorum quæ sunt. Atq; etiam pri-
sci idem esse sapere & sentire afferunt, ut etiam Empedocles dixit.

Nam viget ad presens hominum sapientia semper.
& alio loco.

Effigies rerum varias prudentia monstrat.
Hoc idem sibi vult illud Homeris.

Talis enim mens semper adeat mortalibus ægris,
Quales ipse dies dat diuūm hominūmq; creator.

Et quia determinabant animam his duabus differentiis pro-
prie, s. moueri in loco, & intelligere & iudicare & sentire, existimā-
do q̄ intelligere quasi est sentire corpus quoquo modo. Anima n.
in his duobus modis efficitur aliquid, & cognoscit ipsum. Et An-
tiqui

At qui dicebant q̄ intelligere idem est cum sentire, ut Empe. cum dixit. Cū consilium in hominibus recipit fm presens. & dixit in alio loco. Propter hoc transmutatur intellectus in eo semper. Et hoc idem intendebat Home. cum dixit q̄ ita est de intellectu, s. q̄ intelligere corporale est sicut sentire.

150 Quia antiqui conueniunt in definieudo animam per has duas differentias proprie, s. per motum localem, & per cognitionem, & comprehensionem, quæ videtur esse intelligere & sentire. D.d. existimando q̄ intelligere, &c. idest & existimabant q̄ intelligere est genus sensus, qui est aut corpus, aut corporalis. anima. n in his duobus iudicat res, & cognoscit eas. Et quia Antiqui dicebant q̄ intelligere & sentire sunt eiusdem virtutis, oportet nos perscrutari de hoc, D.d. vt Empe. &c. i. vt dixit Empe. q̄ intellectus in hominibus iudicat rem praesentem sensibilem. & in alio loco dixit q̄ sensus est idem cum intellectu, & propter hoc intellectus semper transmutatur in eis, sicut transmutatur sensus. Et intendit per transmutationem errorum qui accidit vtrique virtuti, aut obliuionem, & alia accidentia, in quibus existimatur habere communicationem. & hoc intendebat Home rus, cum dixit q̄ sensus similis est intellectui.

Antiq̄ cō-
ueniunt in
dehniēdo
iam per
motū lo-
cale, & co-
gnitionē.
Iden. i. &
Aia. 19.

Omnis enim hi intelligere corporeum opinantur, sicut sentire: & sentire & sapere simile simili: sicut secundum principia rationibus determinauimus, & tamē oportuit simul ipsos de deceptione dicere. magis proprium enim est animalibus, & plurimum tempus in hoc perficit aīa. vnde necesse aut vt quidā dicunt oīa quæ videntur esse uera: aut dissimilis tactum, deceptionem esse. hoc. n. contrariū ei, q̄ simile simili cognoscere. videtur autē & deceptio & scientia contrariorum eadem esse.

150 P H. *Hi namq; omnes intelligere quē admodum etiam sentire, corporeum esse autem: ut initio harum disputationum exposuimus: at qui de de-
ceptione etiam oportebat eos dicere: magis. n. propria est animaliū, & plus temporis in his versatur Anima. Quare necesse est, uel ut quidam dicunt omnia esse uera quæ appareant, vel rei dissimilis tactionem esse deceptionem. hoc. n. contrarium est illi sententiae, simili cognoscere simile. uidetur autem & deceptio & scientia contrariorū esse eadem.*

Omnis igitur isti existimant q̄ intelligere est corporale, sicut sentire. & sentire & intelligere sunt à simili ad simile, vt prius determinauimus. Quamuis debebant dicere cum hoc in errore etiā. hoc. n. magis proprium est animalibus, & mora animæ in eo est longo tempore. Et ideo necesse est vt sit, sicut quidam dicunt, q̄ omnia, quæ transeunt per mentem, sunt vera, aut error sit tangere dissimile. hoc. n. est contrarium, & simile cognoscitur per suum simile, & existimatur q̄ error in contrariis sit idem.

151 Cūm declarauit q̄ oportet post sermonem de virtute sensas: perficuta p̄
ri de differentia inter hanc virtutem, & virtutem intellectus dixit q̄, exi-
st̄tum, est intellectum esse corporalem, sicut est sensus: & est, q̄a mul-
ti Antiquorum credebant q̄ sentire, & intelligere idem sunt. Deinde nar-
rat naturam ducentem eos ad hoc dicere, & declarat quantum deficit eis

Antiq̄ ete
debat sc̄ti-
re & stelli
per fieri p-
nūc. Idē.
Huius. 25.

in hoc, & d. Omnes igitur isti existimant, &c. i. isti igitur homines existi-
mabant q̄ intelligere & sentire vtrungq; corporis est: quia credebant q̄ sen-
tire & intelligere sunt p̄ simile. &, quia h̄ae duc̄ virtutes comprehendunt
corpus, necesse est vt sint corporeæ, vt prius determinauimus de hoc in
opinione Antiquorum. D.d. Quamvis debebant dicere, &c. idest, quam-
vis oportet eos dicere causam erroris ex hoc modo. error enim magis int-
uēnit in animalibus. & anima in maiori tempore intuenitur ignorans,
& errans, q̄ sciens. D.d. Et ideo necesse est, &c. idest & propter hoc, q̄ dant
causam in cognitione, contingit eis aut concedere hoc, quod dicūt sophi-
stæ, q̄ omnia transeuntia per mentem, & omnia imaginata sunt vera: aut
dicere q̄ verum est animam tangere simile cūm est corpus, & error tan-
gere dissimile. dissimile n. est contrariū simili, & error est contrariū uero.
Ethoc, quod dixit, manifestum est, s. q̄ si anima comprehendit res per res
existentes in ea, sicut dicunt, contingit eis, si dixerunt eam similem esse
omnibus, quia in ea sunt omnia, vt non sit error omnino: aut dicere eā es-
se compositam ex altero duorum contrariorum existentium in rebus: &
sic inueniet veritatem, quando comprehendenter contrarium simile, & er-
rabit quando comprehendenter contrarium dissimile. D. d. impossibile;
quod sequitur ex hoc, & d. & existimatur q̄ error in contrarijs sit idem. i.
sed contingit huic opinioni vt error sit in proprio cōtrario ex unaquaq;
rerum contrariatum. sed manifestū est q̄ error potest accidere in vtrq;
contrario indifferenter, & quod non est proprius vni contrario tantum.

Quodquidem igitur non idem sit sapere & sentire manifestū
est. Hoc quidem, n. in omnibus est, illud autem in paucis anima-
lium est: Sed neque intelligere in quo est & recte & non recte. re-
ste quidem, n. prudentia & scientia aut opinio uera. non recte au-
tē contraria horum: neq̄ hoc est idem cū ipso sentire: sensus qui-
dem, n. priorum semper verus est, & omnibus inest aīlibus:
intelligere aut contingit & falso, & nulli inest cui non & ratio.

Ac sentire quidem & sapere non esse idem perspicuum est: hoc. n. so p̄ h
cuncta participant animalia, illud pauc a: quinimo ne intelligere qui-
dem in quo possum est ipsum recte & non recte. ipsum enim recte pris-
dentia est & scientia, & uera opinio: non recte autem his contrariū:
neg, hoc inquam idem est quod sentire. Sensus enim priorum uerius
semper est, cunctisq; inest animalibus: ratiocinari aut licet etiam falso:
nullisq; inest, cui non etiam ratio.

Dicamus

Dicamus igitur quod sentire non est intelligere. & hoc manifestum est, hoc enim existit in animalibus omnibus, & hoc non inuenitur nisi in paucis animalibus. Neque intelligere, in quo sunt verum, & non verum contraria istis, est idem cum sentire. Sentire enim propria semper est verum, & existit in omnibus animalibus, distingue re autem potest, falsari, & non est in aliquo animali, nisi existimet.

152 Iste sermo potest esse responsio ad hanc particulam, quia, à qua superiore incepit, cùm indiget responsione. i. & quasi diceret, & quia Antiqui determinabant animam per motum & comprehendensionem. & existimatum est quod comprehensio per intellectum & sensum est eadem, cùm utraq; sit cognitio, & etiam multi Antiquorum credebat hoc propter hoc, quod opinabantur quod simile cognoscit suum simile: & quia hoc dicebant, dicamus nos quod sentire non est intelligere per intellectum. Et potest intelligi ita quod responsio sit diminuta, & erit iste sermo principium & quasi dicitur. Et cùm declaratum est quod necesse est perscrutari de hac intentione, dicamus quod senti

te non est intelligere. Dicitur & hoc manifestum est, &c. i. & hoc, quod intellectum est alius à sensu, est manifestum per se. sensus enim existit in omnibus animalibus, intellectus autem in paucis, scilicet in homine. Et dicitur paucis, propter quod plura animalia comunicant homini in hac virtute. & quia hoc non fuit manifestum in hoc loco, accepit concessum, & est quod non possumus dicere quod omnia animalia intelligunt. & cùm haec duæ virutes sint in subiecto diuersæ: necesse est ut sint diuersæ in esse, quæ non differunt in subiecto, differunt in esse. Dicitur. Neque intelligere, in quo sunt, &c. id est. neque res intellectæ, in quibus est verum in maiori parte, & non verum in maiori parte, secundum quod sunt contraria, sunt eadem cum contrariis, quæ sunt in sensu, scilicet in quorum altero est verum in maiori parte, & in altero error in maiori parte.* Sensus enim semper dicit verum in rebus proprijs, & falsum in universalibus: intellectus autem econtrario, verum in universalibus, & falsum in proprijs. Et etiam sensus in rebus proprijs magis durat sua veritas quam intellectus in rebus universalibus. & ideo dixit semper, cùm dicitur. Sentire enim propria verum est semper. & dixit post, distinguere autem potest falsari.

Phantasia enim alterum est & a sensu & ab intellectu: & haec non fit sine sensu, & sine hac non est opinio. Quod autem non est eadem phantasia & opinio manifestum est. haec quidem enim passio in nobis est quum uolumus: præ oculis enim est facere, sicut in recordatiuis positi, & idolum facientes: opinari autem non in nobis est: necesse enim falsum aut verum dicere.

phantasia namque diuersum est tunc à sensu, tunc à dianœa: atque haec eadem sine sensu non fit: & sine ea non est existimatio. Phantasiam autem & existimationem non esse idem, perspicuum est: nā affectio haec, cum uolumus, in nobis est. licet non ob oculos ponere, quemadmodum qui

qd istell
sit alius a
sensu, mani
fessu ē per
se. s. fessu. n.
existit i. oī
b. a. alib.
intellectu
vero i. pau
cis. idē. ;.
hūc cō. i.

S. f. p
dicit verū
in reb. p
prijs: & fal
sū i. vlib.
stelleat a.
utē ecōtra
rio. vid p
hoc. z. de
Aia. cō. 6;
&. 13. 4. &
161. & i. li.
de S. f. &
S. f. & z.
Met. t. 1. &
4. Met. 1.
8. de intel
lectu. quō
nō decipit
circa p. &
ecōta.

De Anima

in mnemonicis collocant, & imagines effingunt. opinari uero non est D
in nobis: necesse. n. est uel fallamur, uel ueritatem assequamur.

Imaginatio autem est aliud à sensu, & aliud à distinctione. & hæc non fit sine sensu, & sine hoc non fit consilium. Quoniam autem non est cum intellectu, & consilio idem manifestum est. Ista enim passio est nobis, quando voluerimus. possumus enim ponere in directo nostrorum oculorum, sicut res depositæ in cōseruatione, & fin gere formas. existimari autem non est nobis. necesse. n. est aut verum aut falsum dicere.

153 Cūm declarauit q̄ distinctio non est nisi in habentibus rationabilitatem, incepit declarare q̄ distinctio, quæ in quibusdam animalibus reputatur esse ratio: non est nisi distinctio, quæ sit ab imaginatione, & q̄ imaginatio non est neque sensus, neque intellectus, &c. Imaginatio .n. aliud est à sensu, &c. i. distinguere non inuenitur nisi in habenti rationem. Imaginari .n. aliud est à sentire, & à distinguere per intellectum: & imaginari non absq; sentire, & absq; imaginari non fit consiliari. Et quasi innuit hic E

Oppositū hēt cō. 2.
hēc. 20. v.
bi v̄ velle istas virtus esasde;
eē. vide cō tra. Zim.
Cōtradi-
cio hic,
& supra
cō. 60. itel
ligim⁹ dū
volum⁹. er
go imagi-
nationia in
hoc . q̄ i-
magina-
mur, dum
volum⁹,
nō distin-
guit ab in-
tellectu. vi
de cō. Zi.

alietatem istarum trium virtutum fm prius & posterius in natura. si. n. sensus fuerit, non sequitur vt sit imaginatio: sed, si imaginatio erit, sensus erit. & similiter, si intellectus erit, erit imaginatio, & nō ecōuerso. D. d. Qm autem non est cum intellectu, & consilio idem, &c. i. & iste sermo manifestus est. D. d. Ista enim passio est nobis, &c. i. imaginatio .n. est voluntaria nobis. cūm .n. voluerimus imaginari res depositas in virtute conserua tiva, quās prius sensimus, poterimus facere. & hoc intendebat cūm d. pos sumus. n. ponere, &c. i. † possumus etiam pér hanc virtutem fingere for mas imaginabiles, quarum indiuidua nūquām sensimus. existimare autem non est voluntarium. & hoc intendebat, cūm d. necesse est enim aut verum, aut falsum. idest contingit enim nobis necessario aut existimare verum, aut falsum: & non est sicut in imaginatione. Et ista est yna rationum, ex quibus apparet imaginari aliud esse ab intelligere.

Amplius autem quū opinamur difficile aliquid aut terribile, statim compatimur. similiter autem est & si confidendū: fm phantasiam aut similiter nos habemus, sicut si essemus considerantes in pictura difficultia & confidentia. Sunt autem & ipsius acceptioonis differentiae scientia & opinio & prudentia, & contraria horum: de quorū differentia altera sit ratio.

Præterea cum opinamur rem aliquam atrocem, aut formidolosam, statim commouemur: itemq; si quid fuerit quod fiduciam afferat: at ex phantasia perinde afficiuntur, atq; qui spectant in pictura terribilia & fiduciam afferentia. Sunt porro & ipsius existimationis differentiae scientia & opinio & prudentia, & quæ his contraria sunt: de quo rum differentia alia sit disputatio.

Et, cūm

† Per vir tutē ima-
ginatiū possumus
fingere for
mas ima-
ginabiles,
quarū id
uidua nū-
q; sc̄im⁹.

A Et, cùm etiā nos existimauerimus aliquod valde timorosum, statim patiemur. & similiter, si existimauerimus aliquod audactiū per imaginationem, aut dispositio nostra erit, sicut dispositio nostra, si videremus res in formis rerum timorosarum, aut audactiuarū. Et dīc ipsius consilii sunt scīa, & existimatio, & intellectus, & contraria istis, & sermo de dīcīs istorū fiet in alio loco.

154 Hoc, quod dixit, manifestum est. & est alia ratiocinatio, q̄ imaginatio est alia à consilio, & existimatione. qm̄, cū nos existimauerimus aliquod timorosum futurum, quoquo modo nos patimur passione, ac si illud timorosum esset præsens. & similiter, cū nos existimauerimus aliquod audactiū futurum, statim patiemur, sed non passione, quali, illo audactiū existēti in præsenti. cūm autem imaginati fuerimus illud timorosum, statim patiemur quasi esset præsens. Et intendit hic per consilium, fidem. Et locus, in quo promisit loqui de istis differentijs, videtur mihi esse liber de Sensu & sensato. illic enim loquitur de rebus particularibus istorū virtutum, & in omnibus accidentibus earum postremis.

Probatur imaginationem nō esse sensum, nec scientiam, nec intellectum, nec opinionem: traditurq; eius definitio. Cap. 2.

DE eo autem quod es intelligere, quoniam alterum ab eo quod est sentire: huiusmodi autem aliud phantasia: aliud opinio esse videtur: de phantasia determinantes, sic & de altero dicendum est. Si igitur phantasia est fm̄ quam phantasma aliquod nobis fieri dicimus, & si non aliquid fm̄ metaphoram dicimus, vna quædā est potentia horum aut habitus, fm̄ quem discernimus, aut verum aut falsum dicimus, huiusmodi autē sunt, sensus, opinio, scientia, & intellectus.

30 PH. De intelligendo autem, quia diuersum est à sentiendo: huius autē aliud esse phantasia uidetur, aliud existimatio: ubi de phantasia dispositauerimus, tunc demum de altero dicemus. si igitur phantasia est, qua phantasma aliquod nobis fieri dicimus (nec loquor nunc, siquid per trālationem dicere consuevimus) profecto una earum potentiarum est aut habituum, quibus indicamus, uerumq; assequimur, aut fallimur. hæc autem sunt, sensus, opinio, scientia, intellectus.

Et quia intelligere aliud est à sentire, & existimatur q̄ intelligere aliud est imaginari, aliud consiliari, determinandum est prius de imaginatione, deinde loquemur de alia intentione. Dicam⁹ igitur q̄, si imaginatio est, quæ sit, quæ dīc imaginari non fm̄ similitudinem, est aliqua virtus istorum virtutum, aut dispositio, per quā innuimus, & experimentamur, & dicimus uerum aut falsum. & ex istis est sensus, & existimatio, & scientia, & intellectus.

R iii Cūm

De Anima

155 Cūm compleuit sermonē de sensu, incēpit post loqui de virtute ima-

ginatiua, & d. Et, quia intelligere, &c. i. &, quia manifestum est, aut prope-
Nota cā; q̄ intelligere est aliud à sentire, sed non est ita manifestum q̄ intelligere:
quare p̄ est aliud ab imaginatione: existimatur enim q̄ actionum intellectus, quę
tractatū d̄ imaginari, quędam credere: & q̄ nulla est differentia inter ima-
ginationem, & intellectum: quapropter determinandum est prius de vir-
tutē ē in imaginationis, deinde loquemur postea de virtute rationali. D. d.
Hic vñ uel
le. Con. &
Aris. qua-
tuor eē ha-
bit⁹, qbus
discernit
verū a fal-
so. f3 vide
oppositū.
6. Ethic. c.
4. Vñd ca.
Zim.

Dicamus igitur q̄, si est imaginatio, &c. i. dicamus igitur q̄, si est actio,
quę sit in nobis, quę dicitur imaginatio non fm similitudinem, sicut di-
citur sensus falsus multotiens, necesse est vt sit, aut aliqua istarum virtutū
comprehensiuarum distinctarum, aut sensus, aut existimatio, aut scien-
tia, aut intellectus, aut virtus alia ab istis virtutibus, & dispositio alia ab
istis dispositionibus, per quam experimentamur entia. i. eligimus ea: &
est vnum eorum, per quem debemus dicere verum aut falsum. Deinde
incēpit declarare q̄ non est aliqua istarum virtutum. Et intendit per in-
tellectum, vt mihi videatur, primas propositiones; & per scientiam illud, E

quod prouenit ab eis.

Quodquidem igitur non sit sensus manifestum ex his est. sen-
sus quidem enim aut potentia, aut actus: vt visus & visio: phanta-
siatur aut aliquid & nullo horū existente. ut quę in somnis: postea
fm potentiam sensus quidem semper adeſt viuentibus & nō or-
batis, phantasia aut em, non. Si vero ei quod actu idem, cmnibus
vtiq̄ contigeret bestiis phantasiā inesse. videtur aut non, ut for-
micæ aut api, aut vermi. Postea hi quidem veri semper: phanta-
się autem plures false. Amplius aut non dicimus quum operemur
certe circa sensibile, quoniam videtur hoc nobis homo. sed magis
quum non manifeste sentimus, tunc aut verus, aut falsus. Et quod
quidem diximus, apparent & dormientibus uisiones.

soph. Ac phantasiā quidem non esse sensum, ex his perspicuum est. Sē-
sus enim aut potentia est, aut operatio: ut nūs uel uisio: at uero appa-
ret aliquid, etiam cum neutrū horum adsit: ueluti ea quę in somnis
apparent. Deinde sensus semper adeſt: phantasia non item. Sin autem
idem est quod operatio, fieri posſit ut in omnibus bestiis phantasia inſit:
quod tamen nō uidetur: ut formicæ, aut api, aut uermi. Deinde illi sem-
per ueri sūt, at phantasiæ pleræq; sūt false. Huc adde quod neq; dicim⁹,
cum exquisite circa sensibile operamur, hoc nobis apparere hominem:
sed potius cum non expresse sentimus: & tunc aut verus est, aut falsus.
Ac denique (quod superius dicebamus) etiam clausis oculis nūs quę-
dam apparere solent.

Quoniam

A Quoniam autem non est sensus, declaratum est ex istis rebus. Sensus. n. est aut potentia, aut actus, v.g. visus, aut visio. & quandoque imaginatur aliquid, quod est neutrum, v.g. quod imaginatur in somno. Et amplius sensus semper est praesens, imaginatio aut non. Et si in actu esset idem, tunc esset possibile ut imaginatio esset in omnibus bestijs, & reptilibus. quod non existimatur, v.g. formicis, apibus, & vermibus. Et amplius ille semper est verus, imaginatio autem est falsa in maiori parte. Et amplius, cum in rei veritate scimus hoc sensibile esse hominem, non dicimus nos imaginari hoc esse hominem. hoc. n. non dicimus, nisi quando non manifeste fuerit hoc: & tunc erit aut verum, aut falsum. Et ex eis, quae prius diximus, est quia est clausis oculis imaginat imaginationibz.

B Quoniam autem imaginatio non est sensus, declarabitur ex istis rebus, quas dicemus. Quarum una est quod, quia sensus est duobus modis, aut in potentia, v.g. visus, quod non agitur: aut in actu, v.g. visio. est. n. aliqua imaginatio, quae non est sensus in actu neque in potentia. s. imaginatio, quae est in somno, non manifestum est. n. quod imaginatio, quae est in somno, non quod est in actu, non est sensus in potentia: & non quod iste actus est ei sine praesentia rerum sensibili, non est et sensus in actu. D. d. Et amplius sensus semper est praesens, &c. Hoc est secundum argumentum. & est quod sensus semper fit cum praesentia sensibilis: imaginatio autem non, sed cum absentia. D. d. Et si in actu esset idem, &c. i. Hoc est tertium argumentum. Existimatur. n. quod non oculum animali imaginatur: & est animal, quod non mouetur ad sensibilia, nisi apud præsentia eorum in actu: ut vermes, & musca. Apes autem, & formicæ necessario imaginantur. apes vero propter artificium: formicæ autem propter depositionem. sed non curatur de exemplo. D. d. Et amplius ille semper est verus, &c. Hoc est aliud argumentum: & est quod sensus sunt veri semper, i.e. in maiori parte: imaginatio autem falsa est in maiori parte. D. d. Et amplius, cum in rei veritate, &c. Hoc est quintum argumentum: & est manifestum per se. non enim dicimus, quando sentimus aliquid esse tale in rei veritate, quod imaginamus eum: sed quod sensus vere non comprehendit ipsum esse talē. &, si sensus esset idem cum imaginatione, oporterebat quod ubi de sensu, ibi dicere imaginatio. D. d. Et ex eis, quae prius diximus, &c. i. & alia ratio est, & propinqua predictis, quod multotiens imaginantur formæ clausis oculis.

Sensus duo
modis i
actu, & in
potentia. l.
dēs te. cō.
53.138. 1-
39.141. &
142

† De exē-
plo non cu-
rat, an sit
verum, s. idē
supra. cō.

57. * Sensus sūt
yī in ma-
iori parte .
led oppo-
situm. d.
supra. c.
152. qd sen-
sus sūt sp
yī. vid cō
tra. zim.

At vero neque semper vera dicentium neque una erit, ut scientia, aut intellectus. est. n. phantasia & vera & falsa. Relinquitur ergo videre si opinio sit. fit. n. & opinio vera & falsa: sed opinioni quidem inheret fides. non. n. contingit opinantē, de quibus videtur non credere, bestiarum aut nulli inest fides. phantasia aut multis. Amplius omnem opinionem sequitur fides: fidem aut suam esse: suasionem aut sequitur ratio: bestiarum aut quibusdam phantasia inest quidem: ratio vero non.

Dē Anima

s o p h . Neq; uero eorum qui semper ueri sunt ullus erit , ut scientia , aut in D
telectus : nam est etiam falsa phantasia . restat igitur spectandum an
opinio sit : fit . n . opinio & uera & falsa : sed opinionem quidem , sequi-
tur fides (neque enim fieri potest , ut is qui opinatur , ea quæ opina-
tur , non credat) at uero bestiarum nulli inest fides : phantasia multis .
Præterea omne opinionem sequitur fides : fidem persuasio : persuasionem
ratio . at bestiaru nonnullis phantasia inest , ratio non item .

Et etiam non est vnum istorum , que semper iudicant , sicut scia
& intellectus . est . n . imaginatio falsa . Remanet igitur considerare
vtrum sit existimatio : cum existimatio quandoque est vera , qñq;
falsa . Sed existimationem consequitur fides . impossibile . n . est ut
qui existimat , non credat , quod existimat . & nullum brutum , &
reptilium habet fidem . imaginatio aut est in pluribus eoru . Oem
igitur existimationem consequitur fides . fidem aut consequitur
sufficientia : sufficientiam aut rationabilitas . & reptilium & bru-
torum quedam hñt imaginationem , rationem autem non .

157 Cū destruxit imaginationem esse sensum , incepit destruere eā esse
scientiam , aut intellectum , aut existimationem , & d . Et etiam non est
vnum istorum , &c . i . & si imaginatio esset scientia , aut intellectus , semper
veridicaret : sed non est ita : ergo non est scientia , neq; intellectus . D . d . Re
manet igitur , &c . i . remanet igitur considerare vtrum sit existimatio , cū
vtrunque dicatur , veridicans quandoque , & quandoque falsans . & hoc fa-
cit existimare eas esse eandem virtutem secundum duas affirmatiwas in
secunda figura . D . d . Sed existimationem consequitur , &c . i . sed existima-
tionem semper consequitur fides . Et , si imaginatio esset existimatio , con-
tingeret q; omne imaginans haberet fidem . sed multa imaginantur , ta-
men non habent fidem . nullum enim brutorum habet fidem , licet plura
eorum imaginentur . D . d . Omne igitur existimationem , &c . i . & quia
omne existimans est credes : & omne credens sibi sufficit : & omne , quod
sibi sufficit , habet rationem : necesse est ut omne existimans habeat ra-
tionem . Et , si imaginatio esset existimatio , tunc omne imaginans haberet ra-
tionem . sed multa brutorum & reptilium videntur habere imaginatio-
nem , sed non rationem omnino : ergo imaginatio non est existimatio .

Manifestum ergo quoniam neque opinio cū sensu : neq; per sen-
su , neq; copulatio opinionis & sensus , erit phantasia : & ppter hæc
& manifestum q; non alia quedam est opinio : sed illa quæ quidem
est cuius est & sensus . Dico autem ex albi opinione & sensu copu-
latio , phantasia est . non enim ex opinione quidem albi est . ex
sensu autem boni . Apparere igitur est opinari quod quidem sen-
titur non secundum accidens .

Constat

A Constat ergo nec opinionem cum sensu, neq; per sensum, neq; conne-
xionem opinionis & sensus, esse phantasiam: tum propter hæc, tum cer-
te, quia nō alia quedam opinio est: sed eiusdē illius, cuius et sensus est:
uerbi causa connexio ex alibi opinione et sensu, phantasia est: neq; enim
ex opinione quidem boni erit, sensu autem albi. Apparere igitur est
opinari, quod sentit non per accidens.

Et manifestum est q; imaginatio impossibile est vt etiam sit exi-
statio cum sensu, neque compositio existimatio & sensus ex-
istis rebus. Et ex hoc manifestum est q; existimatio non est alicu-
ius alterius ab eo, cuius est sensus ēt, s. si compositio, que fit ex exi-
stimatione albi, & sensu eius, qđ est imaginatio, impossibile est. n.
vt sit ex existimatione boni, & sensu albi. sed imaginatio est existi-
matio eius, quod sentitur, non accidentaliter.

158 Cū declarauit q; impossibile ēt imaginatio sit existimatio, aut sen-
B sus, aut scientia aut intellectus, & vniuersaliter aliqua virtutum rationis,
incepit declarare & q; non est compositum ex existimatione & sensu, vt
dicebant quidam Antiquorum, & d. Et manifestū est, &c. i. manifestum
est q; imaginatio non est existimatio coniuncta cum sensu, neque vir-
tus compoluta ex existimatione & sensu ex sermonibus prædictis, in qui-
bus declarauimus q; imaginatio nō est aliqua istarum virtutum, quoniā,
si esset composita ex eis, contingeret vt vere dicerentur de ea proprie-
ties illarum virtutum, ex quibus componit modo medio. composi-
tum enim ex aliquibus necessē est vt in eo existant quoquo modo existē-
tia in componentibus. Et ex hoc etiam manifestum est q; existimatio ve-
renon eset alius, nisi eius, cuius est sensus, sed deberet esse eiusdem ra-
tionis, s. si compositio, que fit ex existimatione albi & eius sensu, vt qui-
dam dicebant, esset imaginatio. & inituit Platonem opinantem, vt repu-
to, q; imaginatio est, vt in eodem componantur nobis existimatio, & sen-
sus insimul. D. d. impossibile est enim vt sit, &c. i. existimatio enim est

Cōpositū ex aliqui-
b⁹ necessē
ēt ut in eo
existant
quoquo
mō exist-
tia ē cōpo-
nentibus.
Idē s. Ph.
6. 19. 52.
Ideni x.
Meth. 23.
Idē 2. de
Ge. 31. vi.
de consi-
3. Ph. ca.
nentiā.
43.

boni, & sensus albi. & impossibile est vt imaginatio sit compositio ex
existimatione eius, quod est, idē esse album & bonū. Existimatio enim,
& sensus secundum hunc modum non erunt eiusdem, nisi accidentaliter.
imaginatio autem apud eos est existimatio & sensus eiusdem rei, non
accidentaliter. Et est necessarium vt sit ita. quoniā, si imaginatio est eius
dem rei, & hoc manifestum est: & componitur ex existimatione & sensu:
necessē est vt existimatio, & sensus sint eiusdem rei essentialiter.

Apparent autem & falsa de quibus simul acceptiōnem ueram
habent. ut videtur sol vnius pedis, sed creditur maior esse habita-
tione. Accidit igitur aut abiicere sui ipsius ueram opinionē quā
habebat saluatam, salua re, non oblitum, neq; decredentem: aut
si adhuc habet, eandem necesse est veram esse vel falsam, sed falsa
facta est, quum lateat transcendens res.

Sed

De Anima

50 P.H. Sed apparent etiam falsa, de quibus simul ueram habet existimationem: ut sol apparet pedalis, persuasum est tamen, maiorem eum esse uniuersa terra. uel igitur accidit ut suā opinionē amiserit, quā habebat uerā, salua re, non oblitus, neq; de sua depulsus: uel si adhuc hēt, necesse est eandē uerā esse et falsā. At qui tūc falsa fit, cū res mutata latuerit.

Et imaginamur etiam res falsas, & cum habemus in eis opinionem veram. v. g. quoniam nos imaginamur quantitatē Solis esse pedalem, & credimus ipsum esse maiorem terra. Contingit igitur aut vt homo proiiciat existimationem, quam habebat, & est salua salute rei, sine vigilia, & sine sufficientia econtrario: aut si fuerit permanēs adhuc in ipsa, necessario, hoc idē erit verū & falsum. sed non efficitur falsa, nisi qñ res transmutatur, absq; eo q; sit pcepta;

159 Et signum eius, quod existimatio, & sensus non sunt eiusdem rei compendentis, est quod, multotiens contradicunt sibi in eadem re. sentimus enim res falsas, & cū hoc habemus in eis opinionem veram. verbi gratia,

Nota ex quod uisibiliter sentimus quantitatē Solis esse pedalem, & cum hoc opī quorū cāis namur vere Solem esse maiorem terra. D.d. contingit igitur aut vt ha- aliq; uerā mo proiiciat, &c. i. contingit, si existimatio & sensus in talibus rebus sint opīōnem abiciere eiusdem comprehensibilis, aut ut homo proiiciat opinionem veram in pī. vide cō istis rebus, licet opinio sit salua, non transmutata propter transmutatio- fīse 1. Pos nēm rei, de qua est opinio ab aliqua dispositione in aliam, neque propter ce. cō. 49. hoc, quod opinans etiam transmutatur propter aliquam infirmitatem, aut vigiliam, aut argumentum, quod induxit conclusionem contrarii, sed transmutata per se, cū sensus & existimatio, quasi sint idem, quia sunt eiusdem: dico vt projiciat, aut vt remaneat in ea credendo duo con- traria insimul, & erit res in se vera, & falsa insimul in eodem tempore.

Cū ipso sit vt eadē sibile est vt opinio vera revertatur, & fiat falsa per se: & non sit falsa nisi res pīa sit quando res transmutatur in se, absq; eo q; illa sit percepta. Et, cū im- posse est vt eadē res sit vera, & falsa: & est impossibile vt verum tran- sūtetur ex se sine transmutatione rei; ergo impossibile est ut existima- mūtetur ex se, & sensus sint eiusdem rei.

se sine tras Non ergo vnum aliquid horum est neq; ex his phantasia. sed mutauōe quoniam est, moto hoc moueri alterum ab hoc, phantasia autem videtur motus esse, & non sine sensu fieri, sed in his quā sentiunt, & quorum sensus est, est autem motum fieri ab actu sensus.

50 P.H. Nec ergo horum unum quidpiam, neq; ex his phantasiā esse per- spicuum est. Verum quia fieri potest, ut moto hoc, moueatut alind ab hoc, phantasia autem quidā esse motus uidetur, nec sine sensu fieri, sed sentiētibus: eorūq; esse quorū sensus est, pōtq; fieri motus ab actu sensus,

Imaginatio igitur non est aliqua istarum, neq; ex eis. Sed, sicut aliquid

Aliquid mouetur per motum alterius: & imaginatio existimatur esse motus: & impoſe eſt ut sit ſine ſenſu, fed in eis, q̄ ſentiuntur, & in eis quæ habent ſenſum: & fit etiam motus ab actione ſenſu.

160 Cū deſtruxit imaginationem eſſe aliquam iſtarum virtutum, aut cōpoſitum ex eis, incēpit demonſtrare ſubſtantiam, & eſſentiā eius, & d. Imaginatio igie, &c. i. declaratū ē igitur ex hoc ſermone q̄ imaginatio nō ē aliqua iſtarū virtutū, neq; cōpoſita ex eis: ſed ſubſtantia iſtius virtutis eſt quod dico. Qm̄, ſi ſint quædā, que mouetur ab aliis, & mouent alia; & imaginatio videtur eſſe uirtus mobilis, & paſſiuia ab alia: & imposſibile ut ſit ſine ſenſu, fed eſt in rebus ſenſibilibus, & in animalibus habentibus ſenſum plectū: & poſſibile eſt ut motus ſiat à ſenſu, qui ē in actu: neceſſe eſt ut imaginatio in actu nihil aliud ſit, niſi perfectio iſtius virtutis per intentiones ſenſibiliſtates exiſtentes in ſenſu fm modū, fm quē ſenſus perficiuntur p ſenſibiliſtate, quæ ſunt extra aīam: & q̄ prima perfectio iſtius partis **B** aīa ſit virtus, quæ innata eſt ſe aſſimilare ſenſationibus, q̄ ſunt in ipſo ſenſu cōmuni. Sed Arist. propalauit in hoc ſermone præcedens, & tacuit conſequens, quia eſt maniſtum, & poſt declarabit ipſum modo per ſectiori. & ideo dimiſit eum in hoc loco.

Et hunc ſimilem neceſſe eſt eſſe ſenſui, erit utiq̄ phantasia ipſa motus non ſine ſenſu contingens, neq; non ſentientibus in eſſe. & multa eſt ſecundum ipſam facere & pati habens: & eſſe veram & falſam. hoc autem accidit propter hoc, q̄ propriorū quidem ſenſus eſt verus. aut quā paucissimum habens falſum. Secundo autem accidere hoc. & hic iam contingit mentiri. Quod quidem n. album, non mentitur. ſi autem hoc album, aut aliud mentitur. Tertio autem cōmuniū & conſequentiū accidentia quibus in ſunt propria. Dico autem ut motus & magnitudo quæ accidunt ſenſibiliſtibus: circa que eſt maxime iam decipi fm ſenſum. **C** motus aut ab actu factus diſſert a ſenſu, qui ab hiſ tribus ſenſib⁹. Et primū quidē præſentis ſenſus verus: alii aut pſentis & abſentis erunt utiq̄ falſi. & maxime cū procul ſit ſenſibile. Si qđē igit̄ nihil aliud habet quæ dicta ſunt, niſi phantasia: hoc aut eſt quod dictū eſt: phantasia utiq̄ erit motus a ſenſu ſecundum actum factus.

P.H. eūm̄ ſimilem eſſe ſenſui neceſſe eſt, hic ſan̄e motus eiusmodi fuerit, qui neq; ſine ſenſu, neq; non ſentientibus in eſſe poſſit: atque fit ut id quod eam habeat, complura per ipſam & agat & patiatur, ac uera ſit & falſa. quod eo fit quia ſenſus propriorum ueris eſt, aut certe quam minimum habet falſitatis. Secundo eius cui accidunt & hac, atq; hic demum falſus eſſe poſteſt. album enim eſſe, non fallitur: ſed an illud album, ſit hoc, aut aliud quidpiam, fallitur. Tertio cōmuniū, et conſequentiū accidentia, quibus in ſunt propria: uerbi cauſa, motus

De Anima

ac magnitudo, quæ accidunt sensibilibus: in quibus demū maxime fieri potest ex sensu deceptio. Motus igitur qui fit ab actu sensus, differens erit, uidelicet is qui ab his tribus fit sensibus. Ac primus quidem præ sente sensu uerius est, cæteri uero & præsente & absente fuerint falsi, præsertim cum procul abest sensibile. Si igitur nihil aliud nisiphantasia quæ ita diximus habet: atq; hoc est quod diximus: profecto phantomasia fuerit motus is, qui fit à sensu qui actu est.

Et oportet ut iste sit similis sensui: iste enim motus impossibilis est ut sit extra sensum, aut sit in carere sensu: & ut sit illud, quod habet ipsum agens & patiens multas res: & erit verus & falsus. Et contingit hoc propter hoc, quod narrabo. Sensus rerū propriarum est verus, & ferè non cadit in ipsum falsitas. Deinde post sensus rei, quem sequuntur ista: & in hoc loco potest falsari. v.g. hoc esse album, in hoc enim nō falsat: quoniam autem album est hoc, aut aliud falsatur. Deinde tertius sensus, & est communium consequentium res, quas consequuntur propria, & sunt ea, quorum esse est proprietor in eis. & dico motum, & quantitatē, & sunt ea quæ contingunt sensibilibus. & in ipsis proprie cadit error. Sensus igitur, & motus, qui fiunt ab actu, differunt à sensu, & differt ab ipsis tribus modis sensus. primus igitur quando sensus fuerit præsens, erit verus: & alias falsatur, siue fuerit præsens, siue absens, maxime quādo sensibile fuerit remotum. Si igitur quod narravimus, non est alio modo quādum diximus: & illud, quod narratū ē, est imaginatio: Imaginatio igitur & motus à sensu, qui ē in actu.

161 Et necesse est, si imaginatio est motus à sensu in actu, ut iste motus, qui est imaginatio, sit similis sensui in eis, quæ contingunt sensui, & quod sit impossibile ut iste motus sit extra sensum, aut extra animalia: & sunt ea, quæ habent hanc virtutem ex animalibus, agentia per illam, & patientia multas res: & si uera & falsa, sicut est de sensu. Deinde dicit. Et contingit hoc, &c. id est & contingit ut in imaginatione accidat verum & falsum, cùm sit motus à sensu, qui est in actu ex hoc, quod narrabo de hoc, quod accidit in sensu. sensus enim quidam est verus in maiori parte, & est sensus, qui est rerum propriarum, verbi gratia hoc est album, aut nigrum: &

Vide supet. 134. quidam est falsus in maiori parte, & est duobus modis, sensus sensibilium accidentalium, v.g. q; iste albus est Socrates vel Plato: & sensus sensibilium communium, verbi gratia quantitas & motus: quoniam in his duabus modis sensibilium cadit error. Et, cùm ita sit, necesse est ut in imaginatione accidat de hoc illud, quod accidit sensui, & plus. Primo autem, quia motus, qui fit in imaginatione à sensu, qui est in actu, differt à motu, qui est in sensu, à sensibilibus apud absentiam sensibilium. & propter hoc accidit falsitas imaginationi. Secundo vero, quia motus istorū trium modorum

A dorum sensus ad uirtutem imaginatiuam differunt ab inuisiōe. Imaginatio autem, quæ est sensibilium proprietatum, quando sensus cōprehendit ea prius, omni modo est vera. imaginatio autem, quæ est aliorum modi rūm sensibilium, licet cōprehendat ea, est falsa, cūm sensus erat in eis. De inde dixit. Sensus igitur, & motus, qui sunt ab actu, differunt à sensu. id est, ut mihi videtur, comprehensio igitur, & motus, qui fit à sensu in actu, quæ sunt imaginatio, differunt a sensu in actu in eo, quod inuenitur de veritate & in sensu. & intendebant per hoc quod sensus est verus: & cūm sensibile absentauerit se, forte transmutabunt illa signa remanentia ex eo in sensu. & hoc erat causa erroris virtutis imaginatioꝝ, licet sensus fuerit verus. Deinde dicit, & differt ab istis tribus, &c. id est & differt iste motus, qui fit ex tribus modis sensus in actu, scilicet qui fit in uirtute imaginatioꝝ ab istis tribus modis sensus. Motus igitur, qui fit à sensu, qui fit à primis sensibilibus propriis, erit uerus, quād sensus fuerit præsens, id est, quād sensus eorum in actu præcedit imaginationem. Duo autem alii motus, qui sunt à duobus aliis modis sensus in actu, qui fit à duobus aliis modis sensibilium, fallatur: licet si præsens sensus, & senserit illa ante imaginationem: & maxime, quando tempus comprehensionis sensibilis à sensu fuerit remotum. Et, quia necesse est, si imaginatio est motus à sensu in actu, ut imaginatio sit similis sensui in omnibus dispositionibus, & ut sit possibile reddere causas omnium apparentium in ea per sensum: & si fuerit similis sensui in omnibus dispositionibus, ut si motus à sensu in actu. & apparet quod est similis. & iam apparuit etiam ex hoc sermone quod causas omnium apparentium in ea possumus reddere finis quod est motus à sensu, & quod est impossibile reddere eas per aliam virtutem. Et tunc, quia necesse est hoc totum, congregavit omnia, quæ dixit & dedit conclusionē, quā intendebat, & dixit. Si igitur quod narrauimus, &c. id est si igitur, hoc quod narrauimus de hac parte animæ, videtur esse, & omnia, quæ contingunt in ea, non contingunt in ea, nisi secundū quod est motus à sensu, qui est in actu tantum, non per aliam virtutem animæ. sed, si posuerimus ipsam esse aliam virtutem virtutum animæ cōprehensioniarum, aut cōpositum ex pluribus vnaearum, contingit impossibile: ut declaratum est ex hoc sermone: illud autem, quod narrauimus, est illud, quod dicitur imaginatio in rei veritate: ergo imaginatio est motus à sensu, qui est in actu. Et debes sciēre quod imaginatio videtur esse motus à sensu in actu per alterū duorum. Quorum unum est quod cum fuerit positum quod uō est modus, quem possibile est dicere nisi modi predicti, scilicet aut scientia, aut intellectus, aut existimatio, aut sensus, aut cōpositum ex eis, aut motus factus à sensu: & ex omnibus accidit impossibile, nisi ab eo quod sit motus à sensu: ex hoc n. nullum accidit impossibile: necesse est ut imaginatio sit motus: à sensu in actu. Secundum autem est quod, cum fuerit positum ipsam esse cum sensibili & insensibili, & similem eis in omnibus suis dispositionibus, poterimus reddere causas omnium apparentium in ea ex hoc modo. Vnde necesse est ut sit motus à sensu in actu. & Aristoteles congregavit ambo, & cōclusit

a l. locus
Epilogus
cōmentarii.

Epilogus
iuxta literam.

documentum.

Secunda rō

De Anima

clusit q̄ necessē est ut substantia imaginationis sit ista substantia. Et sic debemus intelligere sermonem Arist. in hoc loco.

Quoniam autem visus maxime sensus est, & nōmen a lumine accepit: quoniam sine lumine non est videre: & quoniam immanent & similes sunt sensib⁹, multas eccl⁹ ipsas operantur animalia. alia quidem quia non habent intellectum, ut bestiæ: alia vero ex velamento intellectus, aut passione, aut ægritudine, aut somno, vt homines. De phantasia quidem igitur quid est, & propter quid est, dictum sit intantum.

SOPH. Porro autem quia visus præcipue sensus est, ideo etiam nōmen duxit ἀπὸ τοῦ φάνταστος, i. à lumine: nimurum quia sine lumine uidere non possumus: Ac quoniam immanent, similcsq; sunt sensibus, multa per ipsas agunt animalia alia, quod non habeant intellectum, uidelicet bestiæ: alia, quod interdum intellectus obruitur, aut perturbatione, aut morbo, aut somno: ut homines. Ac de phantasia quidem quid sit, & quamobrem sit, tot exposita sint.

Et, quia visus est proprie sensus, deriuatum fuit ei nomen à luce, impossibile enim est videre sine luce. Et, quia sensationes figūtur in eo, & ipse est eodem modo, ideo animal agit per ipsum multa, quorum quædam sunt, quia non habent intellectum, ut brutæ & quædā, quia forte intellectus in eo sincopizatur ab aliquo accidente, aut infirmitate, aut somno, vt homines. Hoc igitur sit finis nostri sermonis, quid est, & quare.

162 Et, q̄a visus pprie ē illud, qđ dſ sēlū primo, cū ē nobilissimū sensuū, & nō pfecti nisi à luce, ideo nomē isti⁹ virtutis deriuat a noſe lucis ī lingua Graeca. Deinde incepit narrare vtilitatē isti⁹ virtutis ī aſalib⁹, sc̄m finalē, & dixit. Et, q̄a sensationes figunt in eo, i. & quia sensationes figūt, & remanēt in aſali imaginati poſt absentiā sensibiliū in eo mō, ſin quē erat apud præſentiā sensibiliū, ideo aſal mouet ab istis sensationib⁹ per hanc virtutē apud absentiā sensibiliū, multis motibus ad sensibilia & nō sensibilia, q̄reendo vtile, & fugiendo nociuū, quēadmodū monebat p̄ sensus à sensibilibus: ita q̄ animal non caret vtilitate in præſentia sensibilium apud absentiam eorum: sed ista virtus remanet in eo modo, ſin quem erat apud præſentiam sensibilium. & vlt vtilitas apud præſentiam sensibilium data est huic virtutis apud absentiā sensibiliū, ita q̄ aſal p̄ hoc habet eſſe nobilissimū in habendo ſalutē. D. d. quorū quædā sunt, quia nō habet intellectū, &c. i. quædā aſalia agunt p̄ hāc virtutē, quia nō habet intellectū, & habet istā virtutē, loco intellectus in acquirendo ſalutē: & quædā agunt p̄ illā, quando intellectus fuerit sincopizatus ab infirmitate, aut alio, & sunt animalia habēta intellectus, vt homines. tunc n. est eis loco intellectus. Hic igitur est sermo de imaginatione, quid, & quare. & hæc duo naſiter sunt defyderata.

3. de Aia
63

Aristotelis

ARISTOTELIS DE ANIMA

LIBER TERTIVS,

Cum Averrois Commentarijs.

S V M M A E L I B R I .

In prima agitur de potentia Anima*æ* intellectiu*a*.In secunda de potentia Anima*æ* motiu*a*.In tertia, qua Anima*æ* potentia quibus animatis sint necessariae declaratur.

S V M M A E P R I M A E Cap. 1.

De intellectus possibilis essentia. Ipsius impossibilitatem non esse similem ei, que sensus.
Et quando intellectus hic in actu esse dicatur.

AE parte autem anima*æ* qua cognoscit anima*æ* & sapit, siue separabili existente, siue non separabili secundum magnitudinem, sed secundum rationem, considerandum quam habet differentiam, & quomodo quidem sit ipsum intelligere.

P. H. **D**E ea autem parte anima*æ*, qua anima*æ* cognoscit & sapit, siue ea sit separabilis, siue etiam non separabilis magnitudine, sed ratione; considerandum est quam habeat differentiam, & quoniam patet fiat intelligere.

DE parte autem anima*æ* perscrutandum est per quam anima*æ* cognoscit & intelligit, utrum est pars differens: aut non differens in magnitudine, sed in intentione. Et perscrutandum est, differentia quae sit, & quio est formare per intellectu*m*.

CVM cōpleteuit sermonem de virtute imaginativa, quae sit, & quare, intentio invenia*re* particula*ris*.
inceptum perscrutari de rationabili, & querere in quo differt ab aliis virtutibus comprehensuis, scilicet virtute sensus & imaginationis. &

Choc in prima & ultima perfectione, & in actione & in passione propterea: cūm necesse est ut virtutes diuersæ diuersentur in his duobus. Et, cūm in his duobus fuerint diuersæ, manifestum est quod necesse est ut diuersentur in qualitate actionis, si fuerint actiua*æ*: aut passionis, si passiua*æ*: aut in virtutis, si virtutis. Et, quia intentio eius est talis, incepit primo demonstrare quod esse istius virtutis, scilicet ipsam esse diuersam ab aliis virtutibus anima*æ*, manifestum est per se: cūm per hanc virtutem differat homo ab aliis animalibus, ut dictum est in multis locis. & quod hoc, quod est dubium, utrum differat ab aliis virtutibus in subiecto, sicut in intentione, aut tan-

Idem. 2. hu-
ius cō. 152Per virtutē rōnale
differt hō
ab aliis
āsimilab*ce*b*is*simile 12.
Met. cōm. 38. & 10.Ethi. ca. 9.
tum

De Anima

tum differat in intentione, non est necessarium ad praesciendum in hac p D
scrutatione: sed forte ex hac perscrutatione declarabitur quomodo. Et
dixit. De parte autem animæ, &c. idest pars autem animæ, qua comprehen-
sionem manifestum est esse diuersa ab aliis virtutibus, & ignorare primo vtrū
differat ab alijs virtutibus animæ subiecto, & intentione, ut Plato, & alij
dicebant quod subiectum istius virtutis in corpore aliud est à subiecto
aliarum: aut non differt ab aliis in subiecto, sed tantum in intentione,
non nocet in hac perscrutatione, quam intendimus, modo perscrutandū
est de differentia, qua ista virtus differt ab aliis. Deinde dixit & quomo-
do est formare per intellectum. idest & prius perscrutandum est, quomo-
do est formare per intellectum, vtrum sit actio, aut receptio. scire enim
actiones animæ prius est apud nos quam scire eius substantiam. Et uide-
tur q̄ intendebat hic per cognitionem, cognitionem speculatiuum: &
per intellectum cognitionem operatiuum: cū intellectus sit communis
omnibus, cognitione autem non.

E
Si igitur est intelligere sicut sentire, aut pati aliquid vtiq; erit
ab intelligibili, aut aliquid huiusmodi alterum.

so Ph. Si igitur intelligere est quemadmodum sentire, aut pati quoddam
fuerit ab intelligibili, aut aliquid eius generis aliud.

Dicamus igitur quod, si formare per intellectum est sicut senti-
re, aut patietur aliquo modo ab intellecto, aut aliud simile.

2 Cū narravit quod principiū perscrutationis de substantia huius vir-
tutis est perscrutari de genere huius actionis, quæ est formare per intellec-
tum, & scire genus quod præcedit differentiam, incepit primo dubi-
tare in hoc, vtrum formare per intellectū sit de virtutibus passiuis, sicut ē
sensus, aut de actiuis. Et, si est de passiuis: vtrum est passiuū propter hoc,
quod est materiale quoquo modo, & mixtum cum corpore, idest virtus
in corpore, sicut sensus est passiuū, aut nullo modo est passiuū, quia nō
est materiale, neque mixtum corpore omnino, sed de intentione passio-

nis tantum haber receptionem. Et dicit. Dicamus igitur quod, si forma-
re, &c. idest dicamus igitur quod, si posuerimus q̄ formare per intellec-
tum est sicut sentire, scilicet ex virtutibus passiuis, adeo quod prima vir-
tus intellectua recipiat intellecta, & comprehendat ea: quemadmodum
virtus sentiens recipit sensibilia, & comprehendit ea: necesse est alterum
duorum, aut ut accidat ei aliqua transmutatio, & passio ab intellecto si-
milis transmutationi, quæ accidit sensui à sensato, quia perfectio sensus
est virtus in corpore: aut vt non accidat ei transmutatio similis transmu-
tationi sensuum, & passioni eorum à sensato, quia prima perfectio intel-
lectus non est virtus in corpore, immo non accidit ei omnino. Ethoc
intendebat, cū dixit, aliud simile. idest aut nō patietur passione aqua-
li passioni sensus, scilicet non accidit ei transmutatio similis transmu-
tationi,

Continua-
tio.

Expo. līc.

A tio[n]i, quæ accidit sensui: sed solum assimilatur sensui in receptione: quia non est virtus in corpore.

Impassibile ergo oportet esse: susceptiu[m] autem speciei, & potentia huiusmodi, sed nō hoc: & similiter se habere sicut sensitiu[m] ad sensibilia, sic intellectiu[m] ad intelligibilia.

P.H. Ergo impatibile ipsum esse oportet: receptiu[m] uero speciei, & potentia tale, sed nō hoc: & similiter habere, ut sensituum ad sensibilia, sic intellectum ad intelligibilia.

Oportet igitur vt sit nō passiu[m], sed recipit formam: & est in potentia, sicut illud, non illud. & erit dispositio eius fm similitudinē, sicut sensus apud sensibilia, sic intellectus apud intelligibilia.

Cū narravit quod primo necesse est perscrutari de hac actione, quæ est formare per intellectum, vtrū[m] est passiu[m], aut actiu[m], incœpit pone-

B re illud, quod vult declarare, scilicet ipsum esse de virtute passiu[m] quoquo modo, & q[uod] est non trasmutabile, quia non est corpus, neque virtus in cor-

pore. Et dixit. Oportet igitur vt sit non passiu[m], &c. idest & cum bene

fuerit perscrutatum de hoc, apparebit quod necesse est quod ista pars ani-

mæ per quam fit formare, est virtus non transmutabilis à forma, quam

comprehendit, sed non haberet intentione passionis, nisi hoc tantum, q[uod]

recipit formam, quam comprehendit: & quia est in potentia illud, quod

comprehendit, sicut sentiens: non quia est aliquid hoc in actu corpore,

aut virtus in corpore, sicut est sentiens. Et hoc intendebat, cùm dixit. & ē

in potentia, sicut illud, nō illud. i.e. & ē in potentia sicut sensus: non quia illa

virtus est aliquid hoc, aut corpus, aut virtus in corpore. Deinde dicit. &

erit dispositio eius secundū similitudinē, sicut sensus apud sensibilia, &c.

potest intelligit sic. & necesse est vt sit de virtutibus passiuis: ita quod pro-

C portio sensus ad sensibilia sit sicut proportio intellectus ad intelligibilia.

& secundum hoc in ordine sermonis erit transpositio, & tunc debet legi

sic. oportet igitur ut, dispositio eius sit secundū similitudinem, sicut sen-

sus apud sensibilia, sic intellectus apud intelligibilia: & vt sit non passiu[m]

passione, sicut passione sensuum: sed recipit formam, & est in potentia,

sicut illud, non illud. Et potest intelligi, & dispositio eius erit secundū

hunc modum, sicut sentiens apud sensibilia, sic intellectus apud intelligi-

bilia. idest quod ponere ipsum non passiu[m] nō contradicit huic, quod

proportio eius ad intellectum sit sicut proportio sentientis ad sensatum.

Sed forte concedendo ipsum habere hanc proportionem, erit necesse vt sit

non transmutable. Et coegerit nos ad illam expositionem hoc, q[uod] intelle-

ctum habere hāc proportionem manifestum est per se, aut prop[ri]e, cū hoc

q[uod] est quasi principiu[m] ad sciendū ipsum esse nō passiu[m], neq[ue] trāsmutabile.

Necesse itaq[ue] quoniam omnia intelligit immistum esse sicut di-

cit Anaxagoras, ut imperet, hoc autem est ut cognoscat, intus ap-

parens enim prohibet extraneum & obstruit.

De Anima

SOPH.

Necessè igitur est cū omnia intelligat, non mixtū esse, ut ait Anaxagoras, ut dominetur sive superet, idest, ut cognoscat: nam [species] se offerens impedimento est alieno & obsepit. D.

Necessè est igitur, si intelligit omnia, vt sit non mixtum, sicut dixit Anaxagoras vt appareat, scilicet vt cognoscat. Si enim apparet in eo, apparenſis impediens alienum, quia est aliud.

4 Cū posuit quod intellectus materialis recipiens debet esse de genere virtutum passiuarum, & cū hoc non transmutatur apud receptionem, quia neq; est corpus, neq; virtus in corpore, dedit demonstrationem super hoc, & dixit. Necessè est igitur, si intelligit, &c. idest necessè est, si comprehendit omnia existentia extra animam, vt ante comprehensionem sit nominatus ex hoc modo in genere virtutum passiuarum non actuatum: & vt sit non mixtus cum corporibus, scilicet nequæ corpus, neq; virtus in corpore naturalis, aut animalis, sicut dixit Anaxagoras. Deinde dixit. vt cognoscat, &c. idest necessè esse vt sit non mixtus, ut comprehendat omnia, & recipiat ea. Si enim fuerit mixtus, tunc erit aut corpus, aut virtus in corpore, & si fuerit alterum istorum, habebit formam propriam, quæ forma impediens eum recipere aliquā formam alienam.

Et hoc intendebat, cū dixit. Si enim apparet in eo, &c. idest si non habuerit formam propriam rerum, tunc illa forma impediens eum a recipiendo formas diuersas extraneas, quia sunt alia ab ea. Sed modo considerandum est in his propositionibus, quibus Aristoteles declarauit hæc duo de intellectu, scilicet ipsum esse in genere virtutum passiuarum, & ipsum esse non transmutabile; quia neq; est corpus, neq; virtus in corpore. Nam hæc duo sunt principium omnium, quæ dicuntur de intellectu. Et, sicut Plato dicit, maximus sermo debet esse in principio. minimus enim error in principio est causa maximi erroris in fine, sicut dicit Aristoteles. E

Digressio

Primo Cœ.
tex. cō. 31.

Res non

mouet, ni

si fm p

in actu.

Idē, 3. phy.

17. & 9.

Mēta. 20.

Obiectio.

solutio.

Dicamus igitur quoniam, cum formare per intellectum est aliquo modo de virtutibus receptiuis, sicut est de uirtute sensus, manifestum est ex hoc. Virtutes enim passiuæ, sunt mobiles ab eo, cui attribuuntur: actiuæ auten& mouent illud, cui attribuuntur. Et, quia res non mouet nisi secundum quod est in actu, & mouetur secundum quod est in potentia, necesse est in quantum rerum formæ sunt in actu extra animam, vt moueant anima rationalē fm p comprehendit eas: quemadmodū sensibilia in quantum sunt entia in actu, necesse est ut moueat sensus idest, vt sensus moueantur ab eis. Et video anima rationalis indiget considerare intentiones, quæ sunt in virtute imaginativa, sicut sensus indiget inspicere sensibilia. Sed tamen videtur q; formæ rerum extrinsecarum mouent hanc virtutem: ita quod mens auferat eas à materiis, & facit eas primo intellecta in actu, postquam étant intellecta in potentia. & hoc modo videtur quod ista anima est actiuæ, non passiuæ. Secundum igitur quod intellecta mouent eā, est passiuæ: & secundū quod mouentur ab eis, est actiuæ. &

&

A & ideo dicit Aristoteles post, q̄ necessē est ponete in anima rationali has duas differentias, scilicet virtutem actionis & virtutem passionis. & dicit aperte q̄ utraq; pars eius est neq; generabilis, neq; corruptibilis, vt post apparet. Sed hic inc̄cpit notificare substantiam virtutis passiuꝝ, cū hoc sit necesse in doctrina. ex hoc igitur declaratur quod h̄c differentia, scilicet passionis, & receptionis existit in virtute rationali. Quod autem substantia recipiens has formas, necesse est vt non sit corpus, neque uirtus in corpore, manifestum est ex propositionibus, quibus Aristoteles vsus est in hoc sermone. Quarum una est, quod ista substantia recipit omnes formas materiales. & hoc notum est de hoc intellectu. Secunda autem est, quod omne recipiens aliquid, necesse est vt sit denudatum à natura recepti: & vt sua substantia non sit substantia recepti in specie. Si enim recipiens est de natura recepti, tunc res reciperet se, & tunc mouens esset motum. vnde necesse est vt sensus recipiens colorem careat colore: & recipiens sonum careat sono. & h̄c propositio est *vera, & sine dubio. Et ex his duabus sequitur quod ista substantia, quæ dicitur intellectus materialis, nul

Recipiens
dēcēt de-
nudatū a
nā recepti
Id ē de
aīa 6. &
7. & 8.
Celi

B lām habeat in sui natura de formis materialibus istis. Et, quia formæ materialis sunt aut corpus, aut formæ in corpore, manifestum est q̄ ista substantia, quæ dicitur intellectus inmaterialis, non est corpus, neq; forma in corpore: est igitur non mixtum cum materia omnino. Et debes scire q̄ illud, quod dedit hoc, necessario est: quia ista substantia est, & quia recipiens formas rerum materialium vel materialis, non habet in se formam materialis, scilicet f̄cōpositam ex materia & forma. Et neq; est etiam aliqua forma formarum materialium, formæ enim materialis non sunt separabiles. Neque ē etiam ex formis primis simplicibus. illæ enim non sunt separabiles, & nō recipiunt formas, nisi diuersas, & fm q̄ sunt intellectus in potentia, nō in actu. est igit̄ aliud ens à forma, & à materia, & cōgregato ex eis. Vtrū autem h̄c substantia habeat formam diuersam in esse à for-

C mis* materialibus, adhuc non declaratur ex hoc sermone. Propositio. n. dicens q̄ recipiens debet esse denudatum à natura recepti, intelligitur à natura speciei illius recepti, nō à natura sui generis, & maxime remoti, & maxime eius, quod dictū est per aequi uocationem. Et ideo diximus q̄ in sensu tactus inueniuntur medium inter contraria, quæ comprehendit, cōtraria enim alia sunt in specie à mediis. Et, cum talis est dispositio intellectus materialis, scilicet q̄ est unum entium, & q̄ potentia est abstracta, & non habet formam materialē, manifestum est ipsum esse non passionem: cūni passiuꝝ, scilicet transmutabilia sint forme materiales, & q̄ est simplex, sicut dicit Aristotele. & separabilis. & sic intelligitur natura intellectus materialis apud Arist. q̄ post loquemur de eius dubiis.

a limma
terialibus

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

Quare neq; ipsius est esse na-
turā neq; vnā, sed aut hoc, q; pos-
sibilis sit. vocat⁹ vtq; animę in-
tellectus, dico autē intellectum,
quo opinat & intelligit anima,
nihil est actu eorū quæ sunt ante
intelligere.

SOPH. Ita ut nulla sit eius natura. nif
hæc, quod possibilis. ergo qui voca-
tur animæ intellectus, noco autem
intellectū quo dico eīt at & exi-
stimat anima, nihil est actu eorum
quæ sunt, antequā intelligat.

Et sic nullam habet naturam
nisi istā, scilicet q; est possibilis.
Illiud igitur de anima, quod di-
citur intellectus: & dico intellectum
illiud, per quod distingui-
mus & cogitamus: non est in
actu aliquod entium, antequam
intelligat.

Cum declarauit q; intellectus ma-
terialis non habet aliquam formā
materialium, incipit definire ipsū
hōc modo, & d. Et sic nullam ha-
bet naturam secundum hoc, nisi na-
turam possibilitatis ad recipien-
dūm formas intellectas materiales,
Etd. Et sic nullam habet naturam,
&c. illud igitur ex anima, quod di-
citur intellectus materialis, nullam
habet naturam, & essentiam, qua
constituatur secundum quod est
materialis, nisi naturam possibili-
tatis, cùm denudetur ab omnibus
materialibus, & intelligibilibus.

Quid p in
tel'm við
J.c6.20. &
c6.2. D.d. & dico intellectum, &c. id est
& intende per intellectum hic virtu-
tem animæ, qua dicitur intellectus
vere

MANTINI TRANSL. D.

Commentum hoc Quintum à viro illo do-
Elissimo Iacob Mantino translatum,
vnā cum Antiqua translatione hic
apposuimus, ut clarior ipsius
redderetur intelli-
gentia.

Sic ergo nullā habet naturam, E
nisi hanc, scilicet q; est quid pos-
sibile. Ipse igitur intellectus ani-
mæ vocatus: dico autem intellectum,
quo anima intelligit (seu
discurrit) & opinat ipsa anima:
nihil actu est ipsorum entium,
antequam intelligat.

Posteaq; Arist. exposuit intel-
lectū materialē nullā obtinere formā
materialē. incipit nūc definire eū co-
paeto, dicens. Sic ergo nullā hēt na-
turā, nisi naturā possibilitatis, vt pos-
sit recipere forma intelligibiles ma-
teriales. Cū itaq; īquit. Sic ergo nul-
lam habet naturam, intelligit eam
partē animæ, quæ intellectus mate-
rialis nuncupatur, nullam utiq; ob-
tinere naturā, neq; essentiam, qua
ipse consistat, ea ratione, s. qua ma-
terialis existit, nisi naturā potentiali-
tatis (seu promptitudinis, vt ita lo-
quat) cùm sit exp̄s omniū forma-
rū materialiū, atq; intelligibilium.

Mox cùm inquit, dico autē intel-
lectum, &c. hoc est, intelligo autē,
cùm dico intellectum, eam aīx vim,
seu

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

A vere: non virtutem, quæ dicitur intellectus large. s. virtutem imaginativa in lingua Graeca: sed virtutem qua distinguimus res speculativas & cogitantes in rebus operationis futuris. D. dixit, non est in actu ali quod entium, anteq̄ intelligat, id est definitio igitur intellectus materialis est illud, quod est in potentia omnes intentiones formatum materialium vniuersalium, & non est in actu aliquod entium. antequam intelligat ipsum.

seu facultatem, quæ vere nominatur intellectus, non eam vim, quā largo vocabulo, seu figuraliter Græci intellectū vocat, q̄ est ipsa potētia imaginaria, sed intelligo eā facultatē, qua discernimus, ac cognoscimus res ipsas cōtēplatiuas, ex cogitamusque factiuas, seu practicas, q̄ sunt sciendi. D. d. nihil actu est ipsorum entiū, anteō intelligat, ac si dixerit ergo definitio ipsius intellectus materialis hæc vtiq; est. nēpe q̄ est id, quod est in potētia ad omnes concilium formarū materialium vniuersalium: & non est actu aliquid entium, antequam intelligat ipsas.

Et, si hæc est definitio ipsius intellectus materialis, sequitur ergo intellectus ipsum differre inquit; ab ipsa materia prima, atque distinguere, iuxta Aristotelis sententiam. Primo quidem, propterea quia intellectus est in potentia ad omnes conceptus formarum vel materialium. sed materia prima est in potentia ad omnes has formas, sensibiles. Secundo vero, quia intellectus dignoscit formas, quas recipit, sed ipsa materia prima nihil dignoscit vel apprehendit. Causa autem ob quam hæc natura dignoscit atque discernit, materia vero prima nihil cognoscit vel discernit, est quidem, quia prima materia recipit formas diuersas singulares atque individuas, intellectus vero velles recipit formas. Hinc colligit potest hoc naturam nihil singulare, vel individuum esse, tu corpus, tu et aliquam potentiam in corpore. quoniam si id fieri posset, tunc reciperet formas, quatenus sunt singulares diuersae, atque individuae formæ, ergo, que in eo existunt, fuissent utique potentia intelligibilis: & sic non dignoscere neque

Etc

S iii distin

Igressio. Et, cum ista est definitio intellectus materialis, manifestum est quod differt apud ipsum à prima materia in hoc, quod iste est in potentia omnibus intentiones formarum vniuersalium materialium: prima autem materia est in potentia omnes istas formæ sensibiles, non cognoscens, neque comprehendens. Et causa, propter quam ista natura est distinguens & cognoscens, prima autem materia neque cognoscens, neque distinguens est, quia prima mate-

Cria recipit formas diuersas, scilicet
individuales, & istas, iste autem re-
cipit formas vniuersales. Et ex hoc
apparet quod ista natura non est ali-
quod hoc, neque corpus, neque vir-
tus in corpore. quoniam, si ita esset,
tunc recipere formas secundum
quod sunt diuersa. & ista. &, si ita
esset tunc formæ existentes in ip-
sa, essent intellectæ in potentiâ: & sic
nô distingueret naturâ formarû se-
cundum quod sunt formæ: sicut est
dispositio in formis individualibus,
sive spiritualibus, sive corporalibus.

ANTIQUA TRANSL.

Secundum
correlatum.

Et ideo necesse est ut ista natura, quod dicitur intellectus, recipiat formas modo alio ab eo, secundum quem istae materiae recipiunt formas receptionis: quarum conclusio à materia est terminatio primae materiae in eis. Et ideo non est necesse ut sit de genere materierumistarum, in quibus prima est inclusa, neque ipsa prima materia. quoniam, si ita esset, tunc receptio in eis esset eiusdem generis. diuersitas enim naturae recepti, facit diuersitatem naturae recipientis. Hoc igitur mouit Aristotelem ad imponendum hanc naturam, quae est alia à natura materiae, & à natura formae, & à natura congregati.

Idem. c p.
de substantia et
b. & i.
Phy. 69.

MANTINI TRANSL.

distinguere naturas formatum, quatenus sunt formae: sicut in particulis formis fieri solet, siue sint spuma, siue materiales, necessarium ergo est hanc naturam, quod intellectus nosatur, recipi eas formas, modo quidem diverso ab illo, quo istae materiae recipiuntur las formas, quas recipiunt: quod quidem ideo continetur, ac retinetur in ipsa materia, quia materia ipsa prima terminat per eas. Et idcirco non oportet ipsu[m] esse ex genere illarum materiarum, quibus materia prima continetur, seu terminatur, neque ut si ipsa met materia prima, nam si ita res se haberet, tunc eius generis esset res eas recipere. E

a. l. rece
ptio fo
rum i. itellu
cet ex gen
re receptiois
formatum
maliuum.

Hoc igitur coget Aristotelē ponere hanc naturam distinctam a natura materiae, atque à natura formae, atque à natura compositi ex ipsis. Et hoc eadem ratione inducti sunt Theophrastus, ac Themistius, aliique plures expositorum credere intellectum materialē esse substantiam ingenitā & incorruptibile, propter quia omnē genus & corruptibile est singulare individualū, sed nemine lateri ipsum intellectum non esse quid individuum & singularē, & neque corpus, neque potestā in corpore. Immo ex hoc etiam inducunt, ut credant hanc esse Aris. sentiā. Hanc autem sīnam, neque ipsi intellectus ita se habeat, affirmat illi, qui demonstrationē Aristo. intelligunt, atque eius uerba. Demonstrationē autem, eo modo, quo nosīa exposuitur: de uerbis vero, quia dixit ipsum esse non passiu[m], & dixit ipsum esse separabile, & simplex. Hac enim tria uerba videntur in eo ab Aristotele. & non est rectum, immo est

Secunda ps.
The. opio
de intellē
polis im
mortalia
teca. 34.

Intellēs non
passiu[m],
& simplex
3. d. Aia. 12.
& 6. Intel
lektū sepa
rabilis 3. d.
Aia. 20. 1.
de Aia. 31.
65. & 2. d.
Aia. 21. 12.
Met. 17. P
ipassibilis
ēt hēs 1. de
Aia. 66. vi
de hoc in
The. ca. 23.
24. 25. 26.
27.

Ethocidem induxit Theophrastum, & Themistium, & plures expositores ad opinandum quod intellectus materialis est substantia, neque generabilis neque corruptibile. omne enim generabile & corruptibile est hoc. sed iam demonstratum est quod iste non est hoc, neque forma in corpore. Et induxit eos ad opinionem eū hoc, quod ita est intentio Aristoteli. Ita enim intentio, scilicet quod intellectus est talis, bene apparet intuentibus demonstrationem Aristotele. & sua uerba. De demonstratione autem secundum quod exposuitur: de uerbis vero, quia dixit ipsum esse non passiu[m], & dixit ipsum esse separabile, & simplex. Hac enim tria uerba videntur in eo ab Aristotele. & non est rectum, immo est

ANTIQUA TRANSL.

est temotum ut aliquo eorum in doctrina demonstrativa de generabili & corruptibili.

MANTINI TRANSL.

immo videtur absurdum describere his descriptionibus, ac denominare ipsum generabile & corruptibile in scientia demonstrativa.

Sed, cum post viderūt Arist. dice re quod necessè est, si intellectus in potentia est, ut etiā intellectus in actu sit, scilicet agens, & est illud, quod extrahit illud, quod est in potentia, de potentia ad actū: & ut sit intellectus extractus de potentia in actum, & est ille, quē intellectus agens ponit in intellectum materialem, secū dum quod artifex ponit formas artificiales in materia artificii. Et cum post hoc viderunt, opinati sunt quod iste tertius intellectus, quem ponit intellectus agens in intellectum recipientem materialem, & est intellectus speculatius, necesse est ut sit aeternus. cum enim recipiens fuerit aeternum, & agens fuerit aeternum, necesse est ut factum sit aeternum necessario.

At, quoniam viderūt post hoc Aristotelem dicere quod, si datur intellectus in potentia, oportet etiam ut detur intellectus in actu, qui scilicet est ipse intellectus agens, qui quidem est, qui extrahit illum intellectum, qui est in potentia de ipsa potentia ad actum: & ut detur intellectus eductus de potentia ad actum, qui quidem est ille scilicet, quem intellectus agens^{*} ponit intellectum materialē esse intellectum in actu, ea ratione, qua ipsa ars ponit formas artificiales in materiam ipsius artis. Ex hoc præterea induci quoque sunt, ut credant hunc tertium intellectum, quem intellectus agens efficit, atque reddit intellectum recipientem materialem, qui quidem est ipse intellectus speculatius, necessario esse aeternum. quoniam, cum ipsum recipiens sit aeternum, agens quoque aeternum, necessario id, quod ex eis effectum est, erit quoque aeternum. Sed ex huiusmodi opinione eorum sequeretur reuera ut nullus reperiretur intellectus agens, vel intellectus factus, seu adeptus, cū & agens ipse, atque adeptus, & productus non possint intelligi nisi cū ipsa genera ratione, & tempore. Vel quod dicatur, quod noīare illū agentē, illū vero factum & adeptū, non nisi similitudine quamdam ita nominetur. & quod intellectus speculatius nihil aliud sit quam perfectio, sive actus ipsius intellectus materialis per ipsum intellectum agens habita: ita ut intellectus agens sit quid compositum ex intellectu materiali, & intellectu, qui est in actu.

Et

S. iiii &

C
† Agens, &
factū si in
tellegunt.
nisi cū ge-
neratione
8. Phy. 15.
2. Phy. cō-
74. & 4.
Ph. c. 129.
Agēs, & fa-
ctū i. reb.
eternis est
em filiu-
dine. con-
fite. 4. cc.
c. i. vide ēt
phoc. 12.
Me. c. 44.
vid. i. c. 36

De Anima

ANTI Q V A T R A N S L .

^{*Vide pro} Ethoc, quod * videtur, q̄ intellectu agens quādoq; intelligit quādo fuerit copulatus nobis, & quandoq; nō intelligit, accidit ei propter mixtionem, s. propter mixtionem eius cum intellectu materiali, & q̄ ex hoc modo tantum fuit coactus Aristoteles ad pōnendum intellectum materialē, non quia intelligibilia speculatiū sint generata & facta.

Et confirmauerunt hoc per hoc, q̄ propalauit Aristoteles q̄ quando intellectus agens existit in anima nobiscum, videmur denudare vniuersali ter formas à materiis primo, deinde intelligere eas, & denudare eas nihil aliud est nisi facere eas intelligetas in actu, postquam erant in potentia. quemadmodum comprehendere eas nihil aliud est quām recipere eas.

Et, cūm viderunt hanc actionē, quæ est creare intellecta, & generare ea, esse reuersam ad nostram voluntatem, & augmentabile in nobis secundum augmentationē in intellectus, scilicet qui est in nobis, sci licet speculatiū: & iam fuit declaratum q̄ intellectus, qui creat, & generat intelligibilia & intellecta, est intelligentia agens. ideo dixerunt q̄ intellectus, qui est in habitu, est ipse intellectus. sed accidit debilitas quādoque, quandoque additio propter mixtionē. Hocigitur mouit Theophrastum, & Themistium, & alios ad opinandum hoc de intellectu speculatiuo, & ad dicendum q̄ hęc erat opinio Aristotelis.

Impugna-
tio Them.
& Theo-
phasti.

M A N T I N I T R A N S L .

& intellectu actu existente. Et q̄ in intellectu agensū videatur qñq; intelligere videlicet qñ ē coniunctus nobis, qñq; vero nō intelligat, id qui dē contingere propterea quod ē immixtus: nempe quia ipsi intellectui materiali immixtus ē. & q̄ ob hanc tñ rōnēfuit coactus Aristoteles ponere intellectū mālē: nō propterea, qd ipsa intelligibilia speculatiua sint nouiter genita & facta. Quā inīam, s. q̄ intellectus speculatiū nihil aliud sit q̄; intellectus in actu, ideo confirmant, quia inueniunt Aristotelē affirmare intellectū agentē reperiri in anima nrā* cū videtur expolia * a l. vide re primo formas ab ipsis materiis, mox eas intelligere, q̄ expoliatio nihil aliud est, q̄; efficiere eas intelligibiles actu, postquā erāt intelligibiles in potentia. quēadmodū & cognoscere eas nihil aliud est q̄; recipere eas.

Et, cūm viderint huiuscmodi actionem, videlicet creandi, ac generandi ipsa intelligibilia, reuerti ac reduci ad nostram voluntatem, oririq;, ac augeri in nobis ad ortū, atq; incrementū ipsius intellectus, qui in nobis existit, hoc est intellectus speculatiū: &, cūm iam sit notum q̄ intellectus, qui creat, ac generat illa intelligibilia, q̄ sunt in potentia, ita ut ea actu intelligibilia reddit, sit intellectus agens: ideo dixerūt q̄ intellectus, qui habitu existit (seu adeptus) est ille metus intellectus. sed efficitur quandoque imbecillior, quandoque vero ualidior propter ipsam mixtionem. Hoc itaque est, quod induxit Theophrastum, & Themistium, & alios opinari hęc de intellectu speculatiuo, affirmare que hanc esse Aristotelis sententiā.

Sed

ANTIQUA TRANSL.

A Et super hoc sunt quæstiones nō paucæ. Quarum prima est, quod hæc positio contradicit huic, quod Arist. posuit, scilicet quod proportio intellecti in actu ad intellectum materialem est sicut proportio sensati ad sentiens. Et contradicit veritati in se. Si enim formare per intellectum esset æternum, oporteret ut formatum per intellectum esset æternum: quapropter necesse esset ut formæ sensibiles essent intellectæ in actu extra animam, & non materiales omnino. & hoc est contra hoc, quod inuenitur in istis formis.

B Et etiam Aristot. aperte dicit in hoc libro quod proportio istius virtutis distinguenter rationalis ad intentiones formarū imaginatarum est sicut proportio sensuum ad sensata. & ideo anima nihil intelligit sine imaginatione: quemadmodū sensus nihil sentit sine præsentia sensibilis. Si igitur intentiones, quas intellectus comprehendit ex virtutibus imaginatibus, essent æternæ, tunc intentiones virtutum imaginaria

C tiuarum essent æternæ. &, si essent æternæ, tunc sensationes essent æternæ: sensationes enim sunt de hac virtute, sicut intentiones imaginabiles de virtute rationabili. &, si sensationes essent æternæ, tunc sensata essent æternæ: aut sensationes essent intentiones aliae ab intentionibus rerum existentium extra animam in materia. impossibile enim est pone-

re

MANTINI. TRANSL.

Sed contra hoc non pauca insurgunt dubia. Primum, q̄ hæc positio, & sententia contradicit dictis Arist. qui dicit q̄ eadē est rō ipsius intelligibilis actu existētis ad intellectum materialē, quæ est ipsius sensibilis ad ipsum sensitiū, (seu sentiens.) Contradicit quoque id ipsi veritati. Nā, si ipsa cōceptio, quæ p̄ intellectū fit, esset æterna, tunc op̄teret ut id quoq;, quod ab intellectu conceptū est, esset æternū, & ob hoc op̄teret ipsas formas sensibiles esse actu intellegibiles extra animam, atq; penitus im materiales. quod quidē est cōtra id, quod de huiuscemodi formis apparet. Aristoteles præterea exp̄sēd. in hoc lib. q̄ eadē est rō huius virtutis distinctiæ rōnaliæ ad conceptrus, seu imagines, formarum imaginatarum, quæ est ipsorum sensoriōrum ad sensibilia. & ideo aīa nihil intelligit sine ipsa imaginatiua vi, quem admodū ipsi sensus, seu sensoria nihil sentiunt, nisi res sensata, seu sensibiles reperiātur corā sensu. Si igit̄ illæ imagines (seu intentiones) quas intellectus ipse ad ipsūcūtūt ab ipsis* a. 1. fōr- virtutib⁹ imaginatiūs ēēnt æternæ, mis ini- giniis,

tunc intentiones illæ, seu imagines ipsarū virtutū imaginatiuarū ēēnt æternæ. &, si hæc essent æternæ, ipsæ quoq; sensationes ēēnt æternæ. quia ita se hūt sensationes ipsæ ad hāc virtutē, sicut intentiones seu imagines imaginatae ad virtutē rōnalem. q̄ si sensationes ēēnt æternæ, & ipsa quoq; sensibilia essent æternæ: vel ipsæ sensationes essent aliae intentiones q̄ sint imagines terum extra animam existentium in ipsa mā. quia imp̄ose est ponere easdem met intentiones, vel imagines qñq; esse æternas & inco- fūptibiles,

reas easlē intentiones quandoque
æternas, & quandoq; corruptibiles:
nisi esset possibile quod natura cor-
ruptilis transmutaretur, & reuertere-
tur eterna. Et ideo necesse est, si istae
intentiones, quæ sunt in anima, sue-
rint generabilem & corruptibilem.
vtrillæ etiam sunt generales & corru-
ptibles. & in hoc fuit prolixus ser-
mo in aliquo loco.

Hoc igitur est vnum impossibili-
um, quæ videntur contradicere
huic opinioni, scilicet huic, quod
posuimus, q̄ intellectus materialis
est virtus non facta de novo. Existi-
matur enim q̄ impossibile est ima-
ginari quomodo intellecta erunt
facta, & ista non erunt facta. quan-
do enim, agens fuerit æternum, &
patiens fuerit æternum necesse est ut
factum sit æternum. Et etiam, si po-
suerimus factum esse generatum: &
est intellectus, qui est in habitu, quo
modo possumus dicere in eo quod
generat, & creat intellecta?

Sed qd.

Et est secunda questio magis dif-
ficens valde. & est quod, si intellec-
tus materialis est prima perfectio
hominis, vt declaratur in definitio-
ne animæ: & intellectus speculati-
vus est postrema perfectio: homo
autem est generabilis & corruptibi-
lis, vñus in numero per suam poste-
ram perfectionem ab intellectu:
necesse est vt ita sit per suam primā
perfectionē, s. q̄ per postremā per-
fectionem de intellectis sum alius à
te, & tu alius à me. Et, si non, tu es
per esse mei, & ego per esse tui.
& vniuersaliter homo cēt ens, ante-

quam

ruptibiles, qñq; vero corruptibiles.
nisi forte esse poleat nā ipsius rei
corruptibilis trāsmutaret, & efficere-
tur æterna, & incorruptibilis. Etiō,
si huiusmodi intentiones in aīa exi-
stētes, sint intentiones (seu imagines)
rerū gnabilium & corruptibilium, ne-
cessum erit vt ipse quoq; sint gene-
rables & corruptibles. sed de hoc
iam alibi factus fuit longus sermo.

Hoc igitur est vñus ex impossibilibus
& incōmodis, q̄ videntur cōtradicere
illi finiæ, q̄ asserebat intellectū māle
esse virtutē nō factā. Qm̄ imposse vi-
de⁹ imaginari ipsa intelligibilia eē
nouiter facta ac * genita, & ipse, s. in ^{a.l. int}
intellectus mālis, non sit nouiter fa-
ctus. cū necesse sit, si agens sit æter-
num, & recipiēs æternū, vt id, qđ noui-
ter factū est, sit quoq; æternum. Ad
hac, si ponamus qđ id, quod est fa-
ctū, sit genitū de novo, quod quidē
est ipse intellectus in habitu existēs
(seu adeptus) quo pacto ergo poteri-
mus dicere i p̄m gnare & creare ipsa
intelligibilia? Scdm̄ argumētum,
& dubiū difficilius valde est. Qm̄ si
intellectus materialis est actus pri-
mus ipsius hominis, vt ex definitione a-
nimæ declaratū fuit: intellectus ve-
ro speculatiuus est vñiq; vltimus a-
ctus: hō autē est gnabilis & corrup-
tibilis, & vñus numero propter vlti-
mū actum eius, quē ab ipso intel-
lectu obtinet: ergo oportet ipsi ita
repetiri propter eiusactum primū:
nēpe q̄ pp vltimū actum (seu per-
fectionē) vltimā ipsius intellectus ego
sū aliiquid, qđ nō es tu, & tu quoq;
eris aliiquid aliud, qđ nō sū ego. Als
enim tu es p̄p esse meū, & ego es-
sein pp tuū esse. & tandem hō erit,
anteq; sit. Hac ergo ratione hō es et
ingenitus

ANTIQUA TRANSL.

quam esset. Et sic homo non esset generabilis & corruptibilis in eo φ homo: sed si fuerit, erit in eo φ animal. Existimatur enim φ quemad modum necessē est quōd, si prima perfectio fuerit aliquid hoc, & numerabilis per numerationem individuorum, ut postrema perfectio sit huiusmodi: ita etiam necessē est econuerso, scilicet φ, si postrema perfectio est numerata per numerationem individuorum hominum, ut prima perfectio sit huiusmodi.

B Et alia sunt multa contingentia impossibilia huic positioni. Quoniam, si prima perfectio esset eadē omnium hominum, & non numerata per numerationem eorum, continget φ, cūm ego acquirerem ali quod intellectū, vttu etiam acquireres illud idem: & quando ego obliuiscerer aliquid intellectū, vtt etiam tu. Et multa impossibilia essent contingentia huic. Existimatur enim φ nulla differentia est in ter vtranque positionē in hoc, φ contingit de impossibilibus, scilicet ex hoc, quod ponimus φ postrema, & prima perfectio sunt huiusmodi, s.

C non numeratae per numerationem individuorum. Et, cūm nos finxerimus omnia ista impossibilia, continget nobis ponere φ prima perfectio est hac intentio, scilicet individus in materia numerata per numerationem individuorum hominis, & generabilis & corruptibilis. Et iam declaratum est ex demonstratiōne Arist. prædicta φ non est aliquid hoc, neque corpus, neq; virtus in corpore. quomodo igitur possumus euadere ab hoc errore: aut quālis est via dissolutionis istius qōnis?

Alex.

MANTINI TRANSL.

ingenitus & incorruptibilis quatenus est hō: sed si cēt gnabilis & corruptibilis, id qđē, rōne, qua est Aīal, fiet. Nā existimari posset, φ quēad modū vē esse necessariū, si primus actus sit aliqd singulare, & individuū, ac numerabile ad numerationē idiu duorū, ut actus quoq; ultimus ita se habeat, sic quoq; sit necessariū hui⁹ oppositum, nēpe φ, si ultimus actus cōnumeretur ad cōnumerationē in diuidorū hoīs, ut actus ēt primus ita quoq; se habeat. Multaque alia incōmoda insurgunt cōtra hanc positionē, inter ceteraq; hoc vnum est. Qm̄, si primus actus esset vnicus in oībus individuis, & nō cōnumeratur ad cōnumerationē eorum, tunc sequeretur φ, si ego assēquerer alii qđ intelligibile, tu quoq; illud idē assequaris: & si ego obliuiscerer alius intelligibilis, tu quoq; illeusmet intelligibilis nō cēs memor. Multaq; i cōuenientia seqtent ad hāc pōnē. Nā existimari pōt, φ hāc dūc pōnes cōcāt iter se circa illa impōlia, q;cōtra ipsas insurgūt, nihilq; circa id iter se differat, nēpe si ponam⁹ primū atq; ultimū actū ita se h̄c, s. φ non cōnumerent ad numerationē individuorū hoīs. At, si voluerim⁹ evitare oīa h̄c incōmoda, erimus vtiq; coacti dicere ipsū actū primū ita se habere, videlicet vt sit quid singulare individuū, existēs in ipsa mā, numerabileq; ad numerationē individuorū hoīs, ac gnabile & corruptibile. Sed ex demonstratione ipsius Arist. prædicta iā probatū fuit ipsū nō cēqđ individuū singulare, neq; corp⁹ aut potētiā in corpore. Quo igt pāclo poterim⁹ evitāt hoc dubiu: aut qua via rōne possēthmōi dubiū solvi?

Alex.

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

Tertia p^s . Alexander autem sustentatut su-
digresio- per hunc sermonem postremum, &
nis. Op. A- dicit quod magis conuenit naturali
lex. vid. p ea est pro bus, scilicet sermonem concluden-
de Aia. cō. tem, scilicet quod intellectus mate-
88. rialis est virtus generata, ita quod
existimamus de eo quod opinatur
in eo, & in alijs virtutibus animæ es-
se præparations factas in corpore
per se à mixtione, & complexione,
& dicit hoc non esse impossibile, sci-
licet ut mixtione elementorum fiat
tale esse nobile mirabile: licet sit re-
motum à substantia elementorum
propter maximam mixtionem.

1. de Gñ-
tione .16.

Et dat testimonium super hoc es-
se possibile, ex hoc, q^p apparet quod
compositio, quæ primo cecidit in
elementis, scilicet compositio qua-
tuor qualitatum simplicium, cum
hoc q^p est parua illa compositio, est
causa maxime diuersitatis in tantu-
m q^p vnum est ignis, & aliud est aer.

Et, cum ita sit non est remotum
vt per multitudinem compositionis,
quæ est in homine, & in anima-
libus, fiant illuc virtutes diuersæ in
tantum à subiectis elementorum.

Ethocaperte, & vniuersaliter p-
paluit in initio sui libri de Anima,
& præcepit ut confyderans de ani-
ma, primo debet præscire mirabilia
compositionis corporis hominis.
Et dixit etiam in tractatu, quem fe-
cit de intellectu secundum opinio-
nem Arist. q^p intellectus materialis
est, virtus facta à complexione. &
hæc sunt verba eius.

MANTINI TRANSL.

Alexander tñ adhæret huic vltimæ
rōni & dicit ipsa magis conuenire re-
bus nāli bus, s. cā rōnem, quæ affit-
mat intellectū mālem esse quādam
vīm genitā, ita vt id existimemus
de hac virtute, qd de reliquis aīæ fa-
cultatibus existimat, nēpe q^p reperiā
tur quādā præparations, ac dispō-
nes in ipsis materijs p^s se à tēperatu-
ra, & mixtiōe effectæ. Inquitq; hoc
facile existimari, ac imaginari pos-
se: nēpe vt ex hmōi elementorū mi-
scella, oriatur hmōi ens nobile, atq;
admirabile. licet enī huiuscemodi
substātia admodū distet à substātia E
elementorū, tñ pp maximā elemē-
torū mixtione, nihil prohibet id fie-
ri posse. Quod aut id fieri possit,
ipse conat probare testimonio eoz,
quæ ex cōpositione elementorū, pri-
ma iniūc oriri solent, nēpe ex cōpo-
siōe quātor qualitatū simpliciū.
que quidē eōpositio, licet sit exigua,
nihil feciū illa pfecto cōstitutio
est causa diuersitatis maximæ, ita
vt eius gratia factum est vnum ele-
mentorum ignis, alterum vero aer.

Si ergo ita res se habet, nihil pro-
fecto prohibet quin orian^c virtutes
tā diuersæ ac varia ex substantia ele- F
mentorū pp multas cōpositiones, q^p
in homine atq; in animalib^s reperiā-
tur. Hanc autē expositionē tradidit
ipse Alex. in initio sui libri de Aia,
vbi præcipit vt ille, qui de aīa tracta-
re, ac contēplare aggreditur, primo
debeat præscire & cognoscere mira-
bilē illā corporis constitutionē. Inquit ita super in eo tractatu,
quē edidit, de Intellectu. iuxta senti-
entiā Arist. q^p intellectus materia-
lis est quādam virtus orta ex ipsa
temperatura, in his verbis.

Cūm

Ex

A. ANTIQVA TRANSL.

Cum igitur ex hoc corpore, quā
do fuerit mixtum aliqua mixtione,
generabis aliquid ex vniuerso mix-
tu, ita q̄ sit aptum ut sit instrumen-
tum istius intellectus, qui est in hoc
mixto, cum sic existit in omni cor-
pore, & istud instrumentum este-
tiā corpus, tunc dicetur esse intel-
lectus in potētia: & est virtus facta à
mixtione, quā cecidit in corporib⁹,
præparata ad recipiendum intelle-
ctum, qui est in actu.

B.

ap. Ale. Et ista opinio in substantia intel-
lectus materialis maxime distat à
verbis Arist. & ab eius demonstra-
tione. A verbis autem, vbi dicit q̄ in
intellectus materialis est separabilis, &
q̄ non habet instrumentum corpo-
rale, & q̄ est simplex, & non patiens,
idest non transmutabilis, † & vbi
laudat Anaxagoram in hoc, quod
q̄ est non mixtus cū corpore. A
demonstratione vero, sicut scimus

C est in hoc, q̄ scripsimus.

Alexan. aut exponit demonstra-
tionem Arist. à qua conclusit intel-
lectum materialem esse non passi-
uum, neq; aliquid hoc, neque cor-
pus, neque virtutē in corpore, ita q̄
intendebat ipsā præparationē, non
subiectum præparationis. Et ideo
dicit in suo libro de Anima q̄ intel-
lectus materialis magis assimilatur
præparationi, quā est in tabula non
scripta, quām tabulæ præparatæ: &
dicit quod ista præparatio potest di-
cere quod non est aliquid hoc,
neque corpus, neque virtus in cor-
pore, & q̄ non est passiva.

Sed

MANTINI TRANSL.

Ex hoc itaq; corpore, cum fuēt
aliqua mixtione smixtum, orietur
quidē ex vniuersa illa temperatura,
vel constitutione aliquid, quod erit
prōptum, aptumq; ut sit instrumen-
tū huius intellectus, qui in huiuscē-
modi mixto existit, quēadmodū re
perit in quolibet corpore, & h̄mōdi
instrumētū est quoq; corpus, & tūc
dicetur esse intellectus in potētia: &
est quēdam potētia orta ex ipsa cō
positione, facta in illis corporibus, q̄
sunt parata, ac prōpta recipere intel-
lectum illum, qui actu existit.

Hęc tñ sententia, quā habet dę
essentia intellectus mālis, est vnuque
aliena valde à verbis Arist. ac ab ei⁹
demonstratōne. A verbis aut̄ eius, quia ip-
se dicit intellectū mālē cē separabi-
lē, nullūq; habere corporeū instrūm̄,
estlēq; simplicem, & impassibilē, hoc
est inalterabilē, seu imutabilē cum
laudet quoq; Anaxagorā dicentē ip-
sum non esse mixtum cū corpore.
Deuiat vero ab Arist. demonstra-
tione, vt ex his, quā superius dixi-
mus, perspicuū est. Sed Alex. cum
exponit demonstrationē Arist. ex
qua concludit intellectum māleū
esse impassibilem, & non esse quid
individuū, neq; corpus, neq; potentia
in corpore, vult q̄ Arist. intelli-
git hoc de essētia ipsius aptitudinis
& prōptitudinis, nō de subiecto illi⁹
aptitudinis. Et ideo dixit in suo li-
bello de Aīa q̄ intellectus materia-
lis similatur magis illi aptitudini, q̄
inest tabulæ rafæ, quām similacri
tabulæ aptæ ac prōptæ: & dicit q̄ hu-
iūmodi aptitudo pōt vere dici q̄
non est aliquid individuū singula-
re nec corpus, neque potētia in cor-
pore, neque passibilis quidem est.

Hoc

De Anima I

ANTIQUA TRANSL.

Impr. eius
dem.

Sed hoc, quod dicit Alexan. nihil est. hoc enim vere dicitur de omni præparatione, s. q̄ neque est corpus neque forma hæc in corpore. Quare igitur appropiauit Arist. hoc præparationi, quæ est in intellectu, inter alias præparations, si non inten-debat demonstrare nobis substantiam præparati, sed substantiam præparationis? si possibile est dicere q̄ præparatio est substantia, cum hoc, quod dicimus, quod subiectū istius præparationis neq; est corpus, neq; virtus in corpore. & illud, quod con-clusit demonstratio Aristot. alia inten-tio est abea, secundum quam dicitur quod præparatio neque est cor-pus, neque virtus in corpore.

scđa 16.

Et hoc manifestum est ex demōstratione Arist. Propositio enim dicens q̄ omne recipiens aliquid ne-cessē est ut in eo non existat in actu aliquid ex natura recepti, manifesta est, ex eo q̄ substantia preparati, & na-tura eius quarit habere hoc prædi-catum, secundum q̄ est præparati. præparatio enim non est recipiens, sed esse præparationis à recipiente est sicut accidentis proprij. & ideo, cùm fuerit receptio, non erit præpa-ratio, & remanebit recipiens. Et hoc manifestum est, & intellectum ab omnibus expositoribus ex demon-stratione Arist.

Aliquid

MANTINISTRANSE.

D

Hoc tamen, quod dicit Alex. nihil veri vtiq; habet. qm illud idem, qd de hac aptitudine dicit, potest vtiq; dici de qualibet aptitudine. nepe q̄ de qualibet aptitudine potest dici, s. q̄ ipsa non est corpus, neque forma individua seu singularis, in corpore existens. Cur igitur Aristoteles vo-luit hœc esse proprium huic aptitu-dini, quæ in intellectu existit potius quā reliqua in aptitudinibus, si ipse Arist. his verbis suis nolebat declara-re nobis substantiam ipsius rei, quæ est subiectum ipsius aptitudinis, sed essentiam ipsius aptitudinis, atque substantiam ei? si ipsam aptitudinem liceat substantiam nominare, eunq; ergo dicit, subiectum huius aptitudi-nis non esse corpus, neq; virtutem in corpore, quod quidem concludebat demonstratio Arist. aliud qui-dem significat q̄ dicere, aptitudi-nem ipsam nō esse corpus, neq; vir-tutem, seu potentiam in corpore.

Et hoc ex demōstratione Arist. aperte dignosci potest. Nam illa propositio, quæ dicit q̄ quicquid recipit aliquid, non debet habere in se actu aliquid naturæ ipsius rei recep-tæ, est vtiq; manifesta, propterea quia substantia acescentia ipsius rei aptæ, & promptæ, atq; eius nā expo-scit, ut in reperiatur illud prædicatu, ea ratione quæ est apta, & parata. nā ipsa aptitudo, non est ipm recipiens, sed natura ipsius aptitudinis se ha-bet ad ipsum recipiens veluti acci-dens proprium. Idcirco, dum ipsa receptio repertitur, nō repertetur ipsa aptitudo, cum tamē remaneat ipsum recipiens. Et hoc quidem per-spicuum est, ac maxime cōstans apud expositorum demōstrationis Arist.

At, cum

ANTIQUA TRANSL.

Aliquid enim esse non corpus, neque virtutem in corpore dicitur quatuor modis diversis. Quorum unus est subiectum intellectorum, & est intellectus materialis, cuius esse demonstratum est quod sit. Secundus est ipsa preparatio existens in materijs. & est propinquus modo, secundum quem dicitur quod priuatio simpliciter neque est corpus, neq; virtus in corpore. Tertius autem est prima, materia, cuius etiam esse demonstratum est. Quartus est forma abstracta: quarum esse est etiam demonstratum. & omnia ista sunt diversa.

errotis ex. Fun-
ctionem remotam manifesti erro-
mētū s. à questionibus prædi-
ex. i suo cōsiderat. Et etiam videmus Alexan. su-
stentari in hoc, qd; prima perfectio
i. t. c. 7. intellectus debet esse virtus genera-
ta sup vniuersales sermones dictos
in definitione animæ, scilicet quia
est prima perfectio corporis natu-
ralis organici. Et dicit qd; ista defini-
tio est vera de omnibus partibus a-
nimæ eadem intentione. & dat ra-
tionem super hoc: quoniam di-
cere quod omnes partes animæ sunt
formæ, est vniuocum, aut prope: &
quia forma, in eo, quod est finis ha-
bentis formam, impossibile est ut
separetur, necesse est, cū primæ per-
fectiones animæ sint formæ, qd; non
separentur. & per hoc destruit vt in
primis perfectionibus animæ sit
perfectio separata: sicut dicitur de
nauta cū naue. aut nauta sicut erit
in ea aliqua pars, quæ dicitur perfe-
ctio intentione diversa ab intentione,
qd; in alijs. Et hoc quod ipse singulis
modis diversis ad nautam cū naue. aut
nautam sicut erit in ea aliqua pars, quæ possit dici actus seu
perfectio vario modo ab eo, quo dicitur qd; vel perfectio de reliquo partibus.

MANTINI TRANSL. D

At, cū dicimus aliquid esse non cor-
pus, neq; potentiā in corpore, id qui-
dem quatuor dī modis diversis. Pri-
mo qd; mō dī de subiecto ipsorū i-
telligibiliū, qd; quidē est ipse intellectus
mālis, cuius cē iā fuit declaratū
quale nā sit. Secō dī de ipsa aptitudi-
ne, & prōptitudine, qd; in materijs exi-
stit. & is modus nō ē absūtilis valde
ab eo in dī, quo dicim' ipsā priuatio-
nē absolutā nō esse corp', neq; poten-
tiā in corpore. Tertio mō dī de mā
prima: qd; quidē qd; sit iā probatū fuit.
Quarto mō dī de formis s. patatis:
quæ ēt qd; siut iā probatū fuit. iij itaq;
quatuor modi oēs inter se differunt. E

Lapsus tñ fuit Alex. in hīmōi ex-
positionē dissłonā, atq; manifeste fal-
sam, ut euitaret illa dubia prætexta.
Addē Et qd; ipse Alex. vñ posse se tue-
ri, ac sibi ipsi saueri per id, quod dī,
qd; actus primus ipsius intellectus de-
bet esse virtus, atq; facultas genita,
ac nouiter orta, iuxta illa, quæ vñ in
definitione aīa dicta sunt. nēpe qd;
ipsa est actus primus corporis phy-
sici organici. Et d. hanc definitionē
vere dici de oībus partib⁹ aīe fm eā-
dē rōnē. qd; quidē hac rōne probat,
videlicet, qd; cū dicimus oēs partes
aīa eē formas, id quidē est vniuoce,
vel p̄p̄rię dictū: sed, cū ipsa forma,
ea rōne, qua ē finis rei, cui⁹ ē forma,
nō poslit separari, ergo & ipsi actus
primi ipsius aīa, cū sint formæ non
p̄nt vñiq; separari. & ex hoc affirmat
nō poslit reperiri inter ipsos primos
actus, seu p̄fctiones aīa aliquē actū
separabile, vt dī dī nauta respectu na-
uis. vel vt poslit reperiri iā ipsa aīa in
vñ vna pars, quæ possit dici actus seu
perfectio vario modo ab eo, quo dī
act⁹ vel perfectio de reliquo partibus.

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

2. de Aia.
2. cō. 11.

ꝝ manifestum est de sermonibus
vniuersalibus in anima, manifeste,
d. Aristo. ꝝ non est manifestum in

~~✓~~ omnibus partibus animæ dicere. n.
formam, & primam perfectionem
est dicere æquiuoce de anima ratio-
nali. & de alijs partibus animæ.

Quarta ps digres
siois. Op.
Auëpa, &
Abuba-
cher,

Abubacher autem, & Auempace
videtur intendere in manifesto sui
sermonis, ꝝ intellectus materialis ē
virtus imaginatiua, secundum ꝝ
est preparata ad hoc, ꝝ intentiones,
quaꝝ sunt in ea, sint intellecta in a-
ctu: & ꝝ nō est alia virtus substantia
intellectus præter istam virtu-
tem. Abubacher autem videtur in-
tendere istud, fugiendo imposibili-
lia contingentia Alex. scilicet quod
subiectum recipiens formas intelle-
ctus est corpus factum ab elemētis,
aut virtus in corpore. quoniam, si
ita fuerit, continget aut ut esse for-
marum in anima sit esse earum ex-
tra animam, & sic anima erit non
comprehensiua: aut vt intellectus
habeat instrumentum corporale, si
subiectum ad intellecta sit virtus in
corpore, sicut est de sensibus.

Vid. p. il-
lo 2. de aia
cap. 121. &
hic in pri-
ci. isti cō.
Cōtra Ale-
xā p̄. p̄-
paratiōes
ad intelle-
cta, & ad
al's postre-
mas perfe-
ctiones d
aia sunt a
moto ex
trinsecu-
tis Arist.
sed vid op
Meta. c. 1.
& Aut. po
nere alias
producit a
moto ex-
trinseco vi-
de cōf. Zl.

Et magis in opinabile de opinio-
ne Alexan. est hoc, quod dixit, ꝝ pri-
me p̄parationes ad intellecta, &
ad alias postremas perfectiones de
aia sunt res factæ à complexio-
ne, noui virtutes factæ à motore ex-
trinseco, vt est famolum ex t̄ op-
nione Arist. & omnium Peripateti-
corum. Ista enim opinio in virtuti-
bus animæ cōmprehensiuis, si est se-
cōtra Th.
cōtra Arist. & omniū sc̄tatorū eius mani-
festetur. Hæc tñ opinio, quaꝝ d vir-
tutibus aia apprehensiuis habetur,
si ita se habeat, vt vñ intelligi, esset
vtiq; falsa. quia ex substantia elemē-
torum, ac ex eorum natura non po-
test ori t̄ virtus discernens, seu diui-
des, atq; dignoscēs. qm, si ex natura
elemē-

MANTINI TRANSL.

Id vero, quod ipse imaginatur esse
manifestū ex definitionibus ipsius
aia Arist. expresse dicit non esse ma-
nifestū in oībus partibus aia. qm,
cū dicimus formā, & primū actū,
id quidē æquiuoce d̄ de rationali
anima, & de reliquis animis partib⁹.

Auempace aut, vt ex eius verbo-
rū apparentia colligi pōt, vñ opinari
intellectū materialē esse virtutē ima-
ginatiuā, quatenus est apta vt cōce-
ptus, qui in ea existunt, sint actu in-
telligibiles: & ꝝ nō datur alia virt⁹,
quaꝝ sit subiectū ipsorū intelligibili-
ū, præter hanc virtutē. Auempace E
aut vñ ē ita imaginatus, vt evitaret
illa impossibilia, quaꝝ contra Alexa.
insurgebat, nēpe ꝝ subiectum reci-
piens formas intelligibiles esset cor-
pus factum ex elemētis, aut vis & po-
tētia in corpore, nam, si ita res se ha-
beret, tūc sequeretur vt vel ipsa for-
marū ita se haberet in aia, sicut se hñt
extra aiam, & sic aia nihil cōprehē-
deret: vel ipsa intellect⁹ haberet or-
ganū corporeū, si subiectū ipsorū
intelligibiliū esset potētia in corpo-
re, vt sit in ipsi sensibus. Maius au-
tē incōueniēs, quod sequitur ex opi-
nione Alexandri, est id, quod dixit F
primas aptitudines ad ipsa intelligi-
bilia, atq; ad ultimos actus ipsiusa-
nimæ ē res ortas ab ipsa tēperatu-
ra, & non vires factas ab ipso moto-
re extrinseco, vt ex sentētia Arist.
& omniū sc̄tatorū eius mani-
festetur. Hæc tñ opinio, quaꝝ d vir-
tutibus aia apprehensiuis habetur,
si ita se habeat, vt vñ intelligi, esset
vtiq; falsa. quia ex substantia elemē-
torum, ac ex eorum natura non po-
test ori t̄ virtus discernens, seu diui-
des, atq; dignoscēs. qm, si ex natura
elemē-

t̄ Op̄o Arist. regre sup hoc in. 2. de Ge-
neratione animalium.c.,

ANTIQUA TR A N S L.

MANTINI TRANSL.

est fieri virtus distingueens, aut com
prehēsiua, quoniam, si esset possibili
le vt à natura eorū, & sine extrinse
cō motore fierent tales virtutes, tūc
esset possibile vt postrema pfectio,
quaē est intellecta, esset aliquod fa
ctū à substantia eorsū elemētorum,
vt color, & sapor fiunt. Et ista op
nio est similis* opinioni negatiū
causas agentes, & non cōcedentium
isque ad.
42. 2. Ph. nisi causas materiales tantum: & sūt
75. vid idē illi, qui dicunt casum. Sed Alexan
dri Ale. est maioris nobilitatis, quām vt cre
mp. opio dat hoc. sed questiones, quaē oppo
uis auēp. nebantur ei de intellectu materiali,
B coegerunt ipsum ad hoc.

Reuertamur igitur ad dictū no
strum, & dicamus q̄ forte ista qua
stiones sunt, quaē induxerunt Auē
pace ad hoc dicendum in intellectu
materiali. Sed q̄ accidit ei impossibili
bile, manifestū est. Intentiones, n.
imaginatæ sunt mouētes intellexum,
non motæ. Declaratur. n. q̄ sunt ill
lud, cuius proportio ad virtutem di
stinctiū rationabilem, est sicut
proportio sensati ad sentiens, nō si
cū sentiētis ad habitum, qui est sen
sus. Et, si esset recipiens intellecta,
tunc res reciperet se, & mouens esset
motum. Et iam declaratum est q̄
intellectus materialis impossibile est
vt habeat formam in actu: cū sub
stantia, & natura eius est vt recipiat
formas: fm q̄ sunt formæ.

Digressio
nis pars. 5.
Prima qō
beda qō.

Et, cū hæc omnia, quaē possunt
dici in natura intellect⁹ materialis.
videtur impossibilia, præter hoc
quod dicit Arist. cui etiam contin
gunt questiones non paucæ. Qua
rum vna est, q̄ intellecta speculati
ua

elemētorum, & absq; motore extrin
seco possēt fieri huiuscmodi virtu
tes, posset, quoq; vltimus actus, qui
est ipsa intellectio esse quid or
tū ex substantia illoꝝ elemētorum,
quēadmodum color & sapor oriunt
tur ex ipsis. Hæc aut opinio ē vtiq;
similis illorū opinioni, qui negabat
causas agētes, & tñ causas mātes cō
cedebat & sunt illi, qui casum, & for
tunā cōcedebant. Sed, cū Alexader
sit longe præstantioris dignitatis ac
nobilitatis, nō est is, qui huiuscemo
di opinions credat. sed fuit coactus
id dicere pp illas rōnes, atq; dubia, q̄
cōtra ipsum insurgebat circa ipsum
intellectum materialē. Reuertam
ur aut nunc vñ digressi sumus, &
dicamus q̄ fortasse hæc argumenta
induxerunt ipsum Auēpace, vt dice
ret illa de ipso intellectu māli. Sed
manifestū est illud inconueniens,
qd cōtra ip̄ni insurget. Nēpe quia
conceptus ipsi imaginatij mouent
vtiq; intellectū, & non mouentur.
Declaratumq; iā est q̄ ita se habent
ipsi ad virtutem discretiū rōnāc, si
cut se hēt res sensibilis ad ipsum sen
tiens, nō sicut sentiētis ad ipsum habi
tum, qui est sensus ipse. Si. n. ipse reci
peret intelligibilia, tūc res reciperet
se ipsam, & ip̄m mouēs esset mobile
ipsum. Sed iā probatū fuit intellēxum
materialē nō possē habere formam
in actu, cū eius substantiæ, ac naturæ
sit recipere formas, quatenus sunt
formæ. Et, cum omnia quaē de na
tura intellectus materialis dici pos
sunt, videātur esse impossibilia præ
ter id, quod ab Aristotele dictum
fuit: cōtra qđ non pauca etiam in
surgeāt arguēta, seu dubia. Quoꝝ
primū est, quia sequereſ q̄ ipsa in
De Anim. cū cō. Auer. T tel-

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

ua sunt æterna. Secunda autem est fortissima earum, q̄ postrema perfe^ctio in homine sit numerata per numerationem individuorum hominis: & prima perfectio sit vna numero in omnibus. Tertia autem est quæstio Theophrasti: & est q̄ pone re q̄ iste intellectus nullā habet formar: necessariū est: & ponere etiam ipsum esse aliquod ens necessarium est. & si non, non esset receptio, neq; preparatio. Præparatio enim est receptio ex hoc, quod non inuenitur in subiecto. & cùm est aliquod ens, & non habeat naturam formæ, remaneat ut habeat naturam primæ materiæ: quod est valde inopinabile. prima. n. materia neq; est comprehensiva, neq; distinctiva. Et quomodo dicitur in aliquo, cuius esse sit tale, quod est abstractum.

Et, cùm omnia ista sint, ideo visum est mihi scribere quod videretur mihi in hoc. &, si hoc, quod apparet mihi, non fuerit completū, erit princi<sup>Met. tex.
cō. 2.</sup> cipium complementi. Et tunc rogo fratres videntes hoc scriptum scriberes suas dubitationes. & forte per illud inuenietur verum in hoc, si non dum inueni. &, si inueni, ut fingo, tunc declarabitur per illas quæstiones. veritas. n. vt dicit Arist. conuenit, & testatur sibi omni modo.

Quæstio autem dicens, quomodo intellecta speculativa erunt generabilia & corruptibilia, & agens ea & recipiens erit æternum: & quæ est indigentia ad ponendū intellectum agentem

MANTINI TRANSL.

telligibilia, speculabilia (seu cōtēplatiua) essent æterna. Scđm, qđ est ceteris alij difficilius, est q̄ ultimus actus in hōe numeratur ad numerationē in individuorum hōis: actus tñ prius esset unus numero in cūctis individuis. Tertiū vero est argumentum Theophrasti, quod affirmat oportere dicere hūc intell'um nullā h̄c penitus formā, atq; necessariū ē dice-re iþm esse aliquod ens alias. n. nulla daretur aptitudo, neq; receptio. Nā ipsa aptitudo ē receptio qđā, ea rōne, qua nō reperiuntur in subiecto. manifestū aut̄ est iþm intell'um esse quodā ens, & nō h̄c nām formæ. re linquitur iþg iþm h̄c nām materię primæ: quod quidē est inopinabile. propterea quia prima mā nihil cognoscit, nihilq; discernit & distinguit vel diuidit. Quo pacto ergo ea res, quæ ita se hēt, poterit nominati res separata, uel abstracta? His itaq; sic se habētibus, dignū putauis scribere de hoc id, quod in mentē meā venit, meūq; iudiciū. &, si id, qđ ego de hoc negocio sentio, nō fuerit p̄ficiū & integrū, erit saltem initiū p̄ficiōnis, atq; cōplementi. Quare rogo atq; obsecro fratres meos, q̄ hēc mea perspexerint scripta, ut scribant & ipsi opiniones suas. fortasse. n. sic veritas huius negotijs reperietur, si hucusq; nondū fuit repta. &, si iā sit reperta, ut opinor, mōstrabitur qđē per illa dubia, atq; manifestabitur. veritas enim, ut inquit Arist. correspōdet sibi ipsi, atq; testimoniū defē vndequaq; perhibet. Dubiū aut̄ illud, quod dicit, quo nā pacto intelligibilia speculabilia possint esse generabilia, & corruptibilia, cū ipsum generās atq; recipies ipsa sit æternū,

ANTIQUA TRANSL.

agentem & recipientem, si non est illic aliquid generatum, illa qualitas non contingere, si non est hoc aliquid, quod est causa esse intellecta speculativa generata. Modo autem quia ista intellecta constituuntur per duo, quorum unum est generatum, & aliud non generatum, quod dictum fuit in hoc, est secundum cursum naturalem: quoniam, quia formata per intellectum, sicut dicit Arist. est sicut comprehendere per sensum: comprehendere autem per sensum perficitur per duo subiecta: Quorum

B unum est subiectum, per quod sensus fit verus, & est sensatum extra animam: Aliud autem est subiectum, per quod sensus est forma existens, & est prima perfectio sentientis: necessere est etiam ut intellecta in actu habeant duo subiecta: Quorum unum est subiectum, per quod sunt verae, & formae, quae sunt imagines verarum: Secundum autem est illud, per quod intellecta sunt unum entium in mundo, & istud est intellectus materialis. Nulla n. est differentia in hoc inter sensum & intellectum, nisi quia subiectum sensus, per quod est verus, est extra animam: & subiectum intellectus, per quod est verus, est intra animam. & hoc dictum est ab Aristotele in hoc intellectu, ut videbitur post.

a. de Anima, 6e.

C Et hoc subiectum in intellectu, quod est motor illius, quoquo modo est illud, quod reputauit Averpace esse recipies, quia inuenit ipsum quandoque intellectum in potentia, & quandoque intellectum in actu. & ista est dispositio subiecti recipien-

MANTINI TRANSL.

& quid cogit ponete intelligenti agentem & recipientem, si nullum dat ibi genitum. illud inquit dubium non oriret, nisi datur aliquid aliud, quod sit causa, ob quam ipsa intelligibilia speculabilia sint genita aliquo modo. At, cum homini intelligibilia ex duobus consistant, quorum alterum genitum, alterum vero ingenitum existit, & homini dictum procedit quidem processu non aequaliter: quoniam, ut inquit Aristoteles, conceptio, quae fit per ipsum intellectum, est veluti apprehensionis, quae fit per sensum: apprehensio autem, vel cognitionis, quae per sensum fit percipi, quidem per duo subiecta. Quorum, unum est illud subiectum propter quod ipse sensus est verus, quod quidem est ipsum sensibile extra animam existens: Alterum vero est illud subiectum, propter quod ipse sensus est quodammodo forma existens, & primus actus ipsius sentientis: ita quoque oportet dari duo subiecta ipsis intelligibiliis actu existentibus. Quorum unum est illud subiectum, propter quod ipsa intelligibilia sunt verae, neque ipse forma, quae quidem sunt exemplaria, seu imagines ipsarum rerum verae, & quiditatis: Alterum vero est illud subiectum, propter quod ipsa intelligibilia sunt unum existentibus mundi: & illud quidem est ipse intellectus materialis. Nam nulla existit deus circa hoc inter sensum & intellectum, nisi quod subiectum ipsius sensus, propter quod sensus ipse est verus, existit quidem extra animam: sed subiectum intellectus, propter quod ipse est verus, existit utique intra animam. & hoc iam fuit dictum ab ipso Aristotele de hoc intellectu, ut post hoc apparebit. Et huiusmodi subiectum ipsis intellectus, quod quidem aliquo pacto mouet ipsum, est illud, quod Averpace putavit esse recipies, quia inuenit ipsum esse quoniam; intellectum in potentia, quoniam; vero in intellectum in actu, subiectum non recipiens

ta. l. intelligibile.
a. l. intelligibile.

T i j ita

de. 39.

Et hoc subiectum in intellectu, quod est motor illius, quoquo modo est illud, quod reputauit Averpace esse recipies, quia inuenit ipsum quandoque intellectum in potentia, & quandoque intellectum in actu. & ista est dispositio subiecti recipien-

ti.

De Anima

MANTINI TRANSL.

D

ANTIQUA TRANSL.

tis, & existimauit conuersionem.

Et ista proportionalitas magis inuenitur perfecta inter subiectum vi-sus, quod mouet ipsum, & inter subiectum intellectus, quod mouet ipsum. Quemadmodum enim subiectum vi-sus mouens ipsum, quod est color, non mouet ipsum, nisi quando per presentiam lucis efficitur color in actu, postquam erat in potentia, ita intentiones imaginatae non mouent intellectum materialem, nisi quando efficiunt intellecta in actu, postquam erant in potentia. Et propter hoc fuit necesse Arist. ponere intellectum agentem, ut videbitur post: & est extrahens has intentiones de potentia in actum. Et quemadmodum color, qui est in potentia, non est prima perfectio coloris, qui est intentio comprehensa, sed subiectum, quod perficitur per istum colorem, est vi-sus, ita etiam subiectum, quod perficitur per intellectum, non est intentiones imaginatae, quae sunt intellecta in potentia, sed intellectus materialis, qui perficitur per intellecta: & est eius proportio ad ea sicut proportio intentionis coloris ad virtutem visibilem.

ita solet se habere, ipse autem purauit id posse cōverti. Hac tamen similitudo, & ratione, seu propria exactius reperiens inter subiectum sensus vi-sus, quod mouet vi-sus, & ipsum vi-sus, & inter subiectum ipsius intellectus, quod mouet ipsum, & ipsum intellectus. Quemadmodum subiectum ipsius vi-sus, quod mouet ipsum, quod quidem est color, non mouet ipsum, nisi ipse color efficiat color actu, postquam fuerit color in potentia, & hoc quidem per presentiam ipsius luminis, ita quoque res se habet in ipsius conceptibus (seu intentionibus) imaginatis, que quidem non mouent intellectum male, nisi reddatur actu intelligibilia, postquam fuerint potentiae intelligibilia. Et ob hoc fuit coactus Arist. ponere intellectum agentem, ut post hoc monstrabatur: qui quidem extrahit homini imagines (seu intentiones) de potentia ad actu. Quemadmodum ergo color, qui est in potentia, non est intellectus primus ipso color, qui sunt imago, (seu intentio) & phantasma ipsius sensibilis, sed illud subiectum, quod perficitur per illum color, est ipse vi-sus, ita quoque illud subiectum quod perficitur per res intelligentibiles, non sunt illae intentiones imaginatae, quae sunt intelligentibiles potentiae, sed est intellectus materialis, qui per perficitur ipsa intelligentibilia: quorum ratione ad ipsum est ratione ipsorum colorum ad virtutem visuam. Si igitur ita se habeant, ut natrauimus, sequitur ut illa intelligentibilia, quae sunt actu, videlicet ipsa speculativa, non sint geniticiae & corruptibilia, nisi ratione ipsius subiecti, in quo sunt vera, non ratione subiecti, in quo sunt vnu ex entibus, & est igitur intellectus materialis. Illud vero sumendum, quod dicebat quo pacto possit intellectus materialis esse vnu numerus in cunctis individualibus hominibus, & ingenitus

Intra t.c. 81.

Solo pri
pēnis.

Et, cum omnia ista sint, sicut narravimus, non contingit, ut ista intellecta, quae sunt in actu, scilicet speculativa sint, geniticiae, & corruptibilia, nisi per subiectum, per quod sunt vera, non per subiectum, per quod sunt vnum entium, scilicet intellectum materialem.

Sed quæstio quæstionis examina-tio. Quæstio autem secunda, dicens quomodo intellectus materialis est unus in numero in omnibus individualibus hominum, non generabilis neque cor-

A MÄNTINI TRANSL.

corruptibilis: & intellecta existentia in eo in actu, & est intellectus speculativus, sunt numerata per numerationem individuorum hominum generabilium & corruptibilium per generationem & corruptionem individuorum: hæc quidem questio valde est difficultis, & maximam habet ambiguïtatem.

^{rimo p-} Si enim posuerimus q. iste intellectus materialis, est numeratus per numerationem individuorum hominum.

minimum cōtinget ut sit aliquid hoc,

B aut corpus, aut virtus in corpore. Et, cū fuerit aliquid hoc, erit intentio intellecta in potentia, intentio aut intellecta in potentia est subiectum mouens intellectum recipientem, non subiectum motum. Si igitur subiectum recipiens fuerit positum esse aliquid hoc, cōtinget ut res recipiat seipsum, quod est impossibile.

^{cedo pro-} Et etiam, si cōcesserimus ipsum recipere seipsum, continget ut recipere se ut diuisa. & sic erit virtus intellectus eadem cū virtute sensus:

C aut nulla differentia erit inter esse formæ extra animam, & in anima. hæc enim materia individualis nō recipit formas nisi has & individuales. & hoc est vnum eorum, quæ attestantur Arist. opinari q. iste intellectus non est intentio individualis.

Et, si posuerimus q. non numeratur per numerationem individuorum, continget ut proportio eius ad individualia ex istæta in sua perfectione postrema in generatione sit eadem: vnde necessæ est, si aliquod istorum individuorum acquisierit rem aliquam intellectam, ut illa acquiratur

ANTIQUA TRANSL.

nitus atq; incorruptibilis: & ipsa intelligibilia, quæ in eo existunt actu, q. quidem sunt ipse intellectus speculatorius, numerent ad numerationem individualium hoīs, generentq; atq; corrūpant ad generationem & corruptionem ipsorum hoīum: hoc inq. dubium est factis difficile, & ad tuū. Qm, si cōcedamus ihmōi intellectū materiale numerari ad numerationem individualium hoīs, tūc sequeret ipm esse aliqd' individualium singulare, sive illud sit corpus, sive potentia in corpore. Et,

si fuerit aliiquid individualium, tūc erit cōceptus (sive intētio) intelligibilis in potentia. cōceptus aut intelligibilis in potentia est ipm subiectū, quod mouet intellectum recipientē, & nō illud subiectū, quod mouet. Si ergo concedamus intellectū recipientem esse aliiquid singulare individualium, tūc se quereb aliquid recipere se ipm, ut diximus. qd' est impossibile. Et, si cōcesserimus quoq; ipm recipere se ipsum, tūc oportet ut recipere se ipsum, quatenus est diuisibilis. & sic

virtus ipsius intellectus esset vna, atq; eadē cū virtute ipsius sensus: aut nulla dabitur penitus dīfia inter esse ipsius formæ extra animam, & esse in anima. * a. l. mate quia hmōi natura individualis nō recipit formas, nisi particulares, & individualias. & hoc est vnum eorum, q. testimonium præbēt Arist. existimat se hunc intellectum nō esse individualē cōceptū. At, si dicamus ipm non numerari ad numerationem individualium, tūc sequeret q. eius rō ad cūcta individualia existēta* in ultimo actu

* a. l. quo in ipsa generatione erit vna & eadē rō. ad ultimum & sic, si vnu illorū individualium adi- a. l. que pescat aliquid intelligibile, oportebit ut illud met intelligibile, quod adipi-

ANTIQUA TRANSL.

satur ab omnibus illorum. Quoniam, si continuatio illorum individui duorum est propter continuationem intellectus materialis cum eis, quem admodum continuatio hominis cum intentione sensibili est propter continuationem primae perfectionis sensus cum eo, qui est recipiens intentionem sensibilem: continuatio autem intellectus materialis cum omnibus hominibus existentibus in actu in aliquo tempore in perfectione eorum postrema deber est eadem continuatio. nihil enim facit alietatem proportionis continuationis inter haec duo continua. quare, si hoc ita est, necesse est, cum tu acquisieris aliquod intellectum, ut ego etiam acquiram illud intellectum. quod est impossibile.

Excludit
tacitam rationem.

Et indifferenter, siue posueris quod postrema perfectio generata in uno quoque individuo subiecta isti intellectui, scilicet per quam intellectus materialis copulatur, & est ex ea quasi forma separabilis a subiecto suo, cum quo continuatur, si aliquid est tale: & siue posueris eam perfectionem esse virtutem uitritum animae aut virtutem corporis, idem est in sequendo impossibile.

Alia ergo ad
idem.
vid. 2. cap.
et 71.

Et ideo opinandum est quod, si sunt aliqua animata, quorum prima perfectio est substantia separata a suis subiectis, ut existimatur de corporibus celestibus, quod impossibile est ut inueniatur ex una specie eorum plus uno individuo. quoniam, si ex eis, scilicet ex eadem specie inuenitur plusquam unum individuum, v. g. vbi de corpore moto ab eodem motori, tunc esse eorum esset ociosum, & iuside speciei superfluum: cum motus eorum es-

set.

MANTINI TRANSL.

scitur illud individuum, obtineatur et a cunctis individuis. Quidam, si assiduitas, & perseverantia illoque individuum sit per assiduitatem intellectus materialis cum eis, quemadmodum coniunctio, & adherentia huius cum ipso conceptu, (seu intentione) sensibili est quidem per continuationem primi actus ipsius sensus cum ipso, quod recipit ipsum conceptum seu intentionem sensibilem: ergo assiduitas ipsius intellectus, atque eius coniunctio cum omnibus individuis, quae actu reperiuntur in aliquo tempore in suo ultimo actu, debet utique esse eadem coniunctio. nihil non referit per se hic, quod faciat diversitatem, & distinctionem in ratione (seu proportione) ipsius coniunctionis inter illa duo coniuncta, & sic oportet ut, cum tu acquisieris aliquod intelligibile, ut ego est adipisceret illud in intelligibile. quod est impossibile. Et nihil differt, siue ponas illum ultimum acutum, qui in cunctis individualibus generatur, et est subiectum illi intellectui, scilicet cum quo coniungitur intellectus materialis atque copulatur, & per ipsum est veluti forma separata a suo subiecto, cum quo copulatur, si datur aliquid tale ita se habet: siue illum actu perfectionem esse aliquam virtutem a se, aut corporis virtutem, nihil utique refert ad hoc ut sequatur illud impossibile, & inconveniens:

Et idcirco consentaneum est existimare quod, si reperiantur aliqua animata, quorum primus actus sit substantia separata a suis subiectis, ut existimatur de corporibus celestibus, quod impossibile erit ut in una specie eorum reperiatur plusquam unum individuum, nam, si una specie eorum reperiatur plusplura individua, exempli gratia ut detur aliquod corpus, quod mouetur ab eodem motore, tunc eorum esse esset frustra & temere, cum eorum motus sit propter

A ANTIQVA TRANSL.

^{cc. a. t. c.} set propter eandem intentionem in
12. vsq; ad numero. v.g. q̄ esse plus vna nauis in
15. &c. 12. numero vni nautae in eadē hora est
de. cc. 49 id cōtr. ociōsum. & similiter esse plus vno
idem. instrumento in numero vni artifici
eiusdem speciei instrumentorū est
ociosum.

MANTINI TRANSL.

propter vnicum tantum propositū.
vt exempli causa si plures naues nu-
mero traderentur vnico gubernato-
ri nauis. nam, si tradantur ei in vni-
co tēpore, erit quidem ociosum ac
temere. similiterq; aliquem artificē
professorem vnius artis habere plu-
ra instrumenta, quæ sint eiusdem ge-
neris, erit vniq; & hoc ociosum. Et
hoc est, quod Arist. sentiebat, dum
dicebat in primo libro de Cœlo &
Mundo q̄ si reperiretur alius mun-
dus, daretur quoq; aliud corpus cœle-
ste. &, si daretur aliud corpus cœle-
ste, illud quidē obtineret motorem
numero diuersum ab illo motore
mouēt illud aliud corp^o. & tūc mo-
tor ipsius corporis cœlestis esset ma-
terialis, & numeraret ad cōnumerā-
tionē corporum cœlestiū. & hoc iō,
quia impossibile est vt idem moter
numero sit motor corporum diuerso-
rum numero. hinc fit q̄ ipse arti-
fex, seu professor alicuius artis non
vtitur pluribus uno instrumento, dū
non proueniat ab ipso nisi una tan-
tum actio. Tandem existimandum
est q̄ illamet incōmoda, quæ sequū-
tur hanc positionem, sequantur ad
illam, in qua posuimus intellectum
in habitu (seu adeptum) esse vnum
numero. Etiam narravit Auempa-
ce, multa illorū inconuenientiū in
eo tractatu suo, cui titulū imposuit.
De copulatione intellectus cum ho-
mine. His itaq; sic se habētib^o, dicen-
dū vtiq; est quo nā pacto debeat sol-
ui hoc dubiū ita arduū. Dicam^o er-
go nos manifestum esse ipm hominem
nō esse actu intelligentē, nisi propte-
rea qđ copulat cū eo intellectus ī actu.
Estq; rursū manifestū materiā &
formā ita sūl cōiungi & vniū, vt ag-

B Eথ hæc est intētio eius, quod fuit
dictum in primo de Cœlo, & Mun-
do, scilicet q̄, si esset alius mundus, es-
set aliud corpus cœleste. &, si esset
aliud corpus, haberet alium motore
in numero à motoſ istius corporis.
&, si hoc esset, tunc motor corporis
cœlestis esset materialis numeratus
per numerationem corporum cœleſ-
tium, scilicet q̄ impossibile est q̄
vnicus motor in numero sit duoru
corporum diuersorum in numero.
& ideo artifex non vtitur plus uno
instrumento, cūm ab eo nō proue-
niat nisi vna actio. Et vniuersaliter

C existimatur q̄ impossibilia, contin-
gentia huic positioni, contingunt
huic, quod ponimus, q̄ intellectus,
qui est in habitu, est vnuſ in nume-
ro. & iam numerauit plura eorum
Auempace in epistola sua, quam ap-
pellauit Continuationē intellectus
cum homine. Et cūm ita sit, qualis
igitur est via ad dissoluēdum istam
quæſtionem difficultem?

D Icamus iḡ q̄ manifestū est q̄
hō nō est intelligēs in actu, nisi pro-
pter continuationem t̄ intellect⁹ cū
intellectu eo in actu. Et est et manifestū q̄ ma-
nī, & itē teria, & forma copulātur adiuvice,
itella ita q̄ cōgregatum ex eis sit vnicum:
& ma-

Scl:

T 1111 gr-

De Anima

ANTIOVA TRANSL.

in actu sit & maxime intellectus materialis, &
maximv. intentio intellecta in actu †. quod
non. qui. n. enim componitur ex eis non est ali-
ex eis non est quod tertium aliud ab eis: sicut est
aliqd ter- de alijs compositis ex materia & for-
tiu aliud ma. Continuatio igitur intellecti
ab eis. fed vide op- cum homine, impossibile est vt sit ni-
positu. si per continuationem alterius ista-
Met. scd. rum duarum partium cum eo, s. par-
vbi d. p. in telligere quod tis, quae est de eo quasi materia, &
fit ex intel partis, quae est de ipso, s. de intellectu
libili & quasi forma.
intellectu

Et, cum declaratum est ex praedi-
stinctu est ab intel-
lectu. Vi-
de contra-
dict. Zim.
† Ex hoc
sumi solet
copositut
dicere ter-
tinuatio intellectorum cum nobis ho-
tiam enti-
tat ea par-
tibus disti-
tam. vide intentiones imaginatae, s. parti, quae
confite. 7. est in nobis de eis aliquo modo qua-
Met. 26. si forma. Et ideo dicere puerum esse
27. & 60. intelligentem in potentia potest in-
c. & 1. de intelligentem in potentia potest in-
Aia. 77. telligi duobus modis. Quorū vnu-
sed vide est, quod formae imaginatae, quae sunt
oppositut in eo, sunt intellectus in potentia. Se-
prior Ph. 17. & 4. cundus autē, quod intellectus materialis, qui innatus est recipere intellectum illius formae imaginatae, est recipiens in potentia, & continuatus
tutibore. cum nobis in potentia.

de equiuo-

ce. Idē. i

hoc coco

tra Ale. &

2. de Aia.

7. 21. &c.

30. comē.

Declaratum est igitur quod prima
perfectione intellectus differet à primis
perfectionibus aliarum virtutum
animarum: & quod hoc nomine perfectio di-
citur de eis modo aequiuoco, ecotratio-
ei,

MANTINI TRANSL.

gregatū ex ipsis efficiatur fit vnus,
& praecipue ipse intellectus materialis,
& ipse coceptus (seu inteltio) intelligi-
bilis in actu. quin id, quid ex eis costat,
non est aliqd tertiu diversu ab eis, vt
res se habet in alijs rebus copositis
ex materia & forma. Imposse ergo
est vt copuletur * intellectus, cum ip- * a Lintel-
so homine, nisi p copulatione vnus gibile.
illarū duarū pattiū, videlicet illius
partis, quae se habet ad eū ueluti ma-
teria, & illius, quae se habet ad ipsum,
scilicet intellectu veluti forma. At
cum iā per supradicta argumēta, p- E
batū fuetit quod intellectus non pot co-
pulati cum obibus individuis, & vt nu-
meretur ad conumerationem per
eam partem, quae se hectad eū vt for-
ma, videlicet per intellectu materia-
lē, relinquitur igitur * vt copuletur * a. 1. copia
ipse intellectus nobis obibus hosbus p lenturā
copulatione conceptus (seu inteltio-
nū) intelligibiliū nobisco: quae qui-
dē sunt ipsi coceptus imaginati (seu
intentiones) imaginatae, hoc est per il-
lā partē ipsax, quae in nobis existit,
quae quoddam pacto se hectad vt forma.
Et ideo, cum dicimus puerū esse intel-
ligentē potentia, pot vnus; dupli intel-
ligi. Vno quidē modo, quod formae ima-
ginatae, quae in eo existunt, sint in-
telligibiles potentia. Alio vero modo
pot intelligi, videlicet quod intellectus
materialis, qui est aptus recipere in-
telligibile ipsum illius formae imagi-
natae, est vnus; recipiens potentia, &
copulatus nobis potentia. Ex di-
ctis igitur iam costat primū a-
ctum ipsius intellectus differre à pri-
mis actibus reliquarū virtutū: & quod
hoc nomine actus de ipsis aliquo
modorū equiuocatōis, cotra id, quod
opinatus est ipse Alex. Et ob hanc
causam

A ANTICVA TRANSL.

Excludit ei, quod existimauit Alex. Et ideo
lex se dicit Arist. in definitione animæ q
luct op. est perfectio prima corporis natura
lēd quo lis organici: quod nondum est ma
nuellectus nisi et utrum per omnes virtutes
pud omni t numeri perficiatur corp' eodem modo, aut
at. ex eis aliqua, per quam corpus no
perficitur, & si perficiatur, erit alio
modo.

Præparatio autem, quæ est in vir
tute imaginativa intellectorum, si
milis est præparationibus, quæ sunt
in aliis virtutibus animæ, s. perfectio
nibus primis aliarum virtutum ani
mæ, s. m. hoc q; vtraq; præparatio ge
neratur per generationem indiui
dui, & corruptipitur per corruptio
nem eius, & vniuersaliter numera
tur per numerationem eius.

Et differunt in hoc, q; illa est præ
paratio in motore vt sit motor, s. præ
paratio, quæ est in intentionibus ima
ginatis. Secunda autem est præpara
tio in recipiente: & est præparatio, q;
est in primis perfectionibus aliarū
partium animæ.

C

Et propter hanc similitudinem in
ter has duas præparationes existima
vit Auenpace q; nulla est præpara
tio ad rem intellectam fiendari, nisi
præparatio existens in intentionibus
imaginatis. Et haec duas præparatio
nes differunt sicut terra a celo. vna
enim præparatio est in motore vt sit
motor, alia autem est præparatio in
moto vt sit motum, & recipiens.

Et

MANTINI TRANSL.

causam dixit Aristot. in definitione
animæ q; ipsa est actus primus cor
poris physici organici: sed non sive
demonstratum, utrum per omnes
virtutes eodem modo ipsum corp'
perficiatur, aut detur aliqua virtutis
anima, qua corpus non perficiatur.
vel, si perficiatur per eam, q; tamen
vario modo perficiatur, & diverso.

At illa aptitudo, quæ in virtute
imaginativa ipsorum intelligibili
existit, similatur quidem illis aptitu
dinibus, quæ in aliis virtutibus ani
mæ reperiuntur, hoc est q; sunt pri
mi actus reliquarum virtutum aīæ.
nam in vitroq; hoc genere aptitudi
nis generatur ipsa aptitudo & corrū
pitur ad generationem ipsius indiui
dui, atq; corruptionem. & tandem
numeratur ad eius numerationem.

Veruntamen differunt in hoc, q; t
hæc aptitudo existit quidem in ipso
motore, quatenus est motor, illa scilicet
aptitudo, quæ in ipsis concepti
bus (seu intentionibus) imaginatis
existit. Sed secunda aptitudo existit
vtriq; in ipso recipiente, & est illa ap
titudo, quæ in primis actibus seu pe
fectionibus reliquarum virtutum ani
mæ existit. Et propterea quod he
duæ aptitudines sunt inter se similes
ideo est opinatus Auen pace, q; nulla
datur aptitudo ad hoc, vt aliqd fiat
intelligibile, nisi illa aptitudo, quæ in
ipsis intentionibus imaginatis exi
stit. Cum tamē haec duas aptitudines
differant inter se, sicut differt celum à
terra, propterea quia una illarum ap
titudinum existit in ipso motore,
ea ratione, qua est motor, altera ve
ro est illa aptitudo, quæ in ipso mo
bili existit, ea ratione, qua mobile
est, ac recipiens.

Et

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

Et ideo opinandum est quia iam apparet nobis ex sermone Arist. quod in anima sunt duas partes intellectus. quarum una est recipiens: cuius esse declaratum est hic. alia autem est agens: & est illud, quod facit intentiones, quae sunt in virtute imaginativa, esse mouentes intellectum materialis in actu, postquam erant mouentes in potentia: ut post apparebit ex sermone Arist. & quod haec duas partes sunt non generabiles neque corruptibiles: & quod agens est de recipiente quasi forma de materia, ut post declarabitur.

[†] C6: raditio
et hoc &
12. Me. c6.
17. qd hic
d. intellm
potenti
naturam itel-
lectu agen-
tis, sed ibi
d. ipm no
intellectus speculatiu
nihil aliud
est mām,
sed locū.
Vide con-
zim.
Op. The-
s. de Aia
ca. 27. 28.
& 29.

Et ideo * opinatus est Themistius, quod nos sumus intellectus agens, & quod intellectus speculatus nihil aliud nisi continuatio intellectus agentis cum intellectu materiali tantum. Et non est, sicut existimauit. sed opinandum est quod in anima sunt tres partes intellectus. Quarum una est intellectus recipiens. Secunda autem est efficiens. Tertia autem factum. Et duas istarum trium sunt æternæ, scilicet agens, & recipiens: tertia autem est generabilis & corruptibilis in modo, æterna autem alio modo.

<sup>2. de Aia
c. 34. &c. 8.
ph. 46. &
3. de Gen.
59.</sup>

Quoniam, quia opinati sumus ex hoc sermone quod intellectus materialis est unicus omnibus hominibus: & etiam ex hoc sumus opinati quod species humana est æterna, ut declaratum est in aliis locis: necesse est ut intellectus materialis non sit denudatus à principiis naturalibus communibus toti speciei humanae. scilicet primis propositionibus, & formationibus

MANTINI TRANSL.

Eto hoc consentaneum est credere quod iam appareat nobis ex verbis Aristotelis reperiri in ipsa anima duas partes ipsius intellectus. quarum una est, quae recipit: quae quod sit, hic fuit probatum. alia vero, quae agit, & est illa, quae facit ut illæ intentiones & conceptus, existentes in virtute imaginativa, mouant intellectum materialis actu, postquam erant mouentes ipsum in potentia, ut post hoc apparebit ex verbis Aristotelis. & apparebit etiam has duas partes esse ingenitas & incorruptibles: & quod ratio ipsius agentis ad recipiens est velut ratio ipsius formæ ad ipsam materiam, ut post hoc probabitur.

Et ideo est opinatus Themistius quod nos sumus intellectus agens, & quod nihil aliud est intellectus speculatus, quia copulatio intellectus agentis cum intellectu materiali datum. Sed res non ita se habet, ut ipse opinatur. sed existimandum est in anima reperiri tres partes intellectus. Prima est ipse intellectus recipiens, Secunda vero ipse agens. Tertia autem est intellectus adeptus, (seu factus.) Et horum trium duo quidem sunt æterni, nempe agens, & recipiens: tertius vero est partim generabilis & corruptibilis, partim vero æternus.

Sed, cum ex hoc dicto nos possimus opinari intellectum materialis esse unicum in cunctis individuis; possumusque adhuc ex hoc existimare humanam speciem esse æternam, ut in alijs locis declaratum fuisse. idcirco oportebit intellectum materialis non possit denudari à principiis communibus natura notis vniuersalibus humanæ speciei. dico autem primas illas

ANTIQUA TRANSL.

bus singularibus communibus omnibus. hæc enim intellecta sunt unica secundum recipientis, & multa secundum intentionem receptam.

B Secundum igitur modum, si quæ sunt unica, necessario sunt æternæ: cū esse non fugiat à subiecto recepto. s. motore, qui est intentio formatum imaginatarum: nec est illuc impedient ex parte recipientis. Generatio igitur & corruptio non est ei, nisi pp. multitudinem continentem eis, non propter modū, si quem sunt unica. Et ideo, cūm in respectu alicuius individui fuerit corruptum aliquod intellectū primorum intellectorum per corruptionem sui subiecti, per quod est copulatum cum nobis, & verum, necesse est ut illud intellectum non sit corruptibile simpliciter, sed corruptibile in respectu uniuscuiusq; individui. Et ex hoc modo possemus dicere quod intellectus speculatorius est unius in omnibus.

C Et, cūm consideratum fuerit de istis intellectis, secundum quod sunt entia simpliciter, non in respectu alicuius individui, vere dicuntur esse æternæ: & quod non intelliguntur quandoque, & quandoque non, sed semper: & quod illud esse est eis medium inter esse amissum, & esse remanens. secundum enim multitudinem, & diminutionem continentem eis à postrema perfectione sunt generabilia & corruptibilia: &

MANTINI TRANSL.

illas propositiones, illosq; conceptus proprios particulares, qui cunctis comunicant rebus. qm̄ huiusmodi intelligibilia sunt utiq; unum ratione recipientis, plura vero ratione ipsius conceptus recepti. Ea igitur ratione, qua sunt unica in ipso, sunt utiq; æternæ: cum ipsum esse non separab̄ ab ipso subiecto recepto, hoc est ab ipso mouente, quod quidem est ipsa intentio (seu conceptus) ipsarum formarum imaginatarum: nullūq; reperitur ibi prohibens ratione ipsius recipientis. Idcirco nullam habebit generationem, & corruptiōnem, nisi ratione pluralitatis, quæ eis accedit, & nō ea ratione, qua sunt unum in ipso. Et idcirco, si corruptum alicuius individui, tunc oportebit illud intelligibile esse absolute incorruptibile, sed corruptibile rōne ac respectu unius individuorum. Hac ergo rōne possimus dicere intellectum speculatorium esse unicum in cunctis individuis.

At, si huiusmodi intelligibilia considerentur, quatenus habent esse absolute, & non in ratione ad aliquod individuum, tunc vere dicentur habere æternum esse: & non esse quandoque intelligibilia, qnq; non, sed eodem modo semper existere. videtur enim habere quodam esse medium inter esse perpetuum, & caducum, seu rabidum. nā quatenus magis, vel minus obtinet de ultimo actu, & perfectiōe, ea quidem ratione generabilia sunt & corruptibilia

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

secundum q; sunt vniqa in numero, sunt æternæ.

*a. L. fuc-
mt.

Hoc autem erit,* si nō fuerit possum qd dispositio in postrema pfectione in hoīe est sicut dispō in intellectis cōibus omnibus. s. qd eē mūdi non denudatur à tali indiuiduo esse. Hoc. n. impossibile non est manifestum. inimo dicens hoc potest habere rationem, & causam sufficiētē, & faciētem animam quiescentē. qm, cum sapientia, & esse in aliquo modo proprium hominum est, sicut modus artificiorum esse in modis propriis hominum, existimatur qd impossibile est vt tota habitatio fugiat à philosophia: sicut opinandum est qd impossibile est vt fugiat ab artificiis naturalibus. Si enim aliqua parseius caruerit eis. s. artificiis. v. g. quarta terræ septentrionalis, non carebunt eis aliae quartæ. hoc enim declaratum ē, qd habitatio est possibilis in parte meridionali, sicut in septentrionali.

Forte igitur philosophia inuenitur perfecta in maiori parte subiecti in omni tempore, sicut homo in uenit ab homine, & equus ab equo. Intellectus igitur speculatiuus est non generabilis neq; corruptibilis fm hunc modum. Et vñrita est de intellectu agente creante intellecta, sicut de intellectu distinguente & recipiente. quemadmodum enim intellectus agens nunquā quiescit à generando & creando simpliciter, licet ab hac. s. generatione euacuantur aliquod subiectum, ita est de intellectu distinguente.

Et

MANTINI TRANSL.

ruptibilia: sed quatenus sunt vnum numero, æterna quidem sunt.

Hoc aut̄ ita se habebit, si non ponamus ultimum actū ita se h̄e in ipso hoīe, sicuti se habent intelligibilia illa, quæ sunt cōia cūctis, hoc est qd eē ipsius mūdi nō expoliat ab eē huiuscē indiuidui, neq; est expers eius. Quod aut̄ hoc sit imposse, non est demōstratū. sed qui hoc affirma uerit, fortasse afferet rōnem satis apparetē, & probabile, cui animus acquiescat. nā, quēadmodū scientia & ipsum eē sunt quid p̄priū ipsi hoī, veluti ēt & artes ipse quibusdā modis p̄priis vñr inesse ipsi hoī, ideo existimat vniuersum habitatū nō posse esse expers alicuius habitus ipsius philosophie: ira quoq; existimādū est qd vniuersum habitatū non pōt̄ esse expers artiū nāliū. Qm, licet in aliqua parte defuerint ipse artes, exēpli ḡfa in quadra septentrionali ipsius terræ, non p̄pea reliqua quadræ priuabunt eis. nā iā fuit p̄batū, qd in parte meridionali pōte habitat, quēadmodū in parte septentrionali. Ergo fortasse reperiatur philosophia in maiori parte subiecta (seu ferente) oī tpc, quēadmodū homo ex hoīe, & equus ex equo gignitur. Intell̄ ergo speculatiuus est ingenitus & incorruptibilis hanc rōne. Et, Et verbo dicā, ita se h̄et intell̄ agēs, qui intelligibilia creat, sicut se h̄et intell̄, qd discernit, seu distinguit & diuidit, & qd intelligibilia recipit. nā quēadmodū intellectus agēs nunq̄ desistit, qd in intelligibilia creet, eaq; absolute generet, & si aliqd subiectū reperiāt exp̄shū iusse ḡnationis, ita quoq; & ipse intellectus diuidēs, & discernēs se h̄et. Et

A ANTIQVA TRANSL.

Et hoc inuit Aristote. in primo libro istius libri, cū d. Et formate per intellectū, & consyderare sunt diversa ita q̄ intus cotrumpatur aliquid aliud, ipsum autē in se nullā habet corruptionem. Et intendit per aliquid aliud formas imaginatas humanas. & intendit per formare per intellectum receptionem, quae est semper in intellectu materiali, de qua intendit debat dubitare in hoc tractatu, & in illo, cū d. Et non sumus memores, "quia iste est nō passiuus. intellectus autem passiuus est corruptibilis, & absq; hoc nihil intelligit.

B Et intendit per intellectum passiuū virtutem imaginatiuam, ut post de clarabitur. Et vñt ista intentio apparet à remotis, s. animā esse immortalem. s. intellectum speculatiuum, Vnde Plato d. q̄ vniuersalia sunt neq; generabilia neq; corruptibilia, & q̄ sunt existentia extra mentem. Et est sermo ver⁹ ex hoc modo, & falsus fm q̄ sonant verba ei⁹: & est modus, quem Arist. laborauit destruere in Metaphysica. Et vniuersaliter ista intentio animæ est pars vera in propositionibus probabilibus, quæ dant animā esse vtrūq; s. mortalem, & non mortalem. probabilita enim impossibile est vt sint falsa fm totum. Et hoc apologizaverunt Antiqui: & in representatio ne illis conueniunt omnes leges.

MANTINI TRANSL.

Ethoc voluit Arist. in primo lib. " huius, dum dicebat. Intelligere autē, " & cōtemplari marcescunt (se utrācū smutant) alio quodā interius corrupto, ipsum autē impassibile est. Intelligit autē Arist. per hoc, quod dicebat, alio quodam, ipsas formas imaginatiuas humanas: & per id qđ dicebat intelligere, intelligebat ipse il lud recipere, quod semp̄ reperitur in intellectu materiali, de qua receptione proposuit dubitare in eo capitulo, in quo ēt dixit. Neq; nos re memorabimur, quia ēquid impassibile. intellectus etenim passibilis ēt vñq; corruptibilis, alias. n. nihil intelligeret. Et intelligit Aristot. p̄ intellectū passibilem ipsam virtutem cogitatiuā, ut post hoc videbit̄. Et, vt verbo dicam, hoc vñt esse remotū videlicet aīam eē mortalē, ipsum. s. intellectū speculatiuum. Plato tñ vñ dicere, ipsa vñlia esse ingenita & īcorruptibilia, & reperiit extra animam. Et illud quidē est verū, si sic ītelligatur: sed falsum, si intelligatur iuxta sensum literalē, & vt verba significant: quē sensum conat̄ Arist. destruere in lib. Metaphysicæ. Et, vt paucis rē absolua, hæc sententia, quæ deāa h̄, est vñque aliqua ex parte veras videlicet per ppōnes pbabilis, quæ quidē affirmant animā duplex h̄re esse, nempe mortale, & immortale, nam propositiones probabiles non possunt esse oī ex parte & vndequaq; falsæ. & Antiqui oēs sequuntur in hoc sententiā Platonis: omnesq; religiones in hac euarratione cōueniūt. Dubii uero Terti, quo dubitas, qualē intellectus materialis sit aliquod ens, cū nō sit aliqua forma materialis, neq; sit ipsa mate-

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

sic dissoluitur. Opinandum est. n. q̄ istud est quartum gen⁹ esse. quē admodum. n. sensibile ē diuiditur in formam, & materiam, sic intelligibile ē oportet diuidi in consimilia his duobus, s. in aliquod simile formæ, & in aliquod simile materię. Et hoc necesse est in omni intelligentia abstracta, quæ intelligit aliud. & si nō, non esset multitudō i formis abstractis. & ideo declaratū

Nulla for est in prima philosophia, q̄ nulla ē
mia libera formal liberata à potentia simplici-
ta ē a potē
nisi prima
formā, q̄
nihil intel-
ligit extra se: sed esentia ē eius est
quiditas eius: alia autē formæ diuer-
santur in quiditate, & esentia quo-
quo modo. Et, nisi esset hoc genus
se. Sed vi
•pp. 3. ph.
32. Cœl.
34. 9. Me.
17. 11. Me.
30. 35. 41.
& 44. vbi
hēt q̄ i en
intelligere q̄ virtutes mouentes ab-
stractas debent ē esse intellectus.

nulla ē po-
tētia oino-
Vide cōt:
Zim.

¶ Esentia

Et hoc latuit multos modernos,
prīmæ in-
telligentiæ ē
quiditas
eius: sed i-
est ut formæ abstractæ mouētes cor-
aliis diuer-
sat quidi-
tas ab eēn-
scire de Anima necessarium est in
de opp. j. t. sciendo primam philosophiam. Et
c. 9. & 7. iste intellectus recipiens necesse est
Me. t. c. 41. vt intelligat intellectum, qui est in
vbi dī q̄ i abstractis
actu. Cū enim intellexerit formas
a nā id ē materiales dignior est ut intelligat
quiditas, formas nō materiales. & illud, quod
& cōntia. intelligit ex formis abstractis, verbi
Vide cōt:
Zim. gratia ex intelligentia agente, non
impedit.

MANTINY TRANSL.

materia prima, cuius quidē solō h̄c
est. Nēpe q̄ existimandū est hoc ē
quartū genus essendi, vel entium. &
q̄ quēadmodū ens sensibile diuidit
in mām & formā, ita quoq; ens in-
telligibile debet diuidi ē ea, quæ his
duobus similant̄, nēpe in id, quod si
milar̄ materię, & in id, quod similaē
formæ. Hoc ait necesse est ita se h̄a-
bere in oī intelligētia separata, quæ
intelligit aliquid aliud a se alias. n.
non dare ē pluralitas in ipsis formis
separatis. & ob id fuit pbatū in pri-
ma philosophia q̄ nulla reperit for-
ma abstracta, quæ sit simpl̄ & peni-
tus exp̄s alicuius potētia, pter pri-
mā formā, quæ nihil extra se intelligit:
sed eius esse est eius quiditas: in
reliqua autē formis differt, aliquo pa-
cto ipsum ē ab ipsa q̄ditate. Et, si
nō dare ē hoc genus entiū, quod qui-
dē cognoscimus * de sciētia aīx, rūc
nō possemus intelligere pluralitatē
in rebus abstractis: quēadmodū ēt,
si ignoraremus hanc nām ipsius in-
tellectus, haud quaq; possemus intel-
ligere q̄ illæ virtutes motrices ab-
stractæ debeat ēsse intelligentiæ
quædā. Et hoc quidem latuit plu-
res recentiorū, quia negat id, quod
d. Arist. in libro suo primæ philoso-
phiaz, vbi. l. affirmat formas separa-
tas, quæ mouēt corpora cœlestia,
debete ē tot numero, quos sunt ip-
sa corpora cœlestia. Et idcirco sciē-
tia de Aīa est quid necessariū ad sciē-
tiā primæ philosophiaz. Iste pterea
intellectus recipiens necesse est ut in-
telligat illū itel̄m, qui actu existit.
Nā, si intelligit formas māles, longe
magis debet intelligere formas im-
materiales. & id, qd̄ intelligit de ip-
sis formis separatis, hoc ē de ipso in-
tellectus

ANTIQUA TRANSL.

impedit ipsum intelligere formas materiales.

Propositio autem, dicens quod recipies nihil debet habere in actu ex eo, quod recipit, non dum similitudo, sed cum conditione, scilicet non est necesse ut recipies non sit aliquid in actu omnino, sed ut non sit in actu aliquid ex eo, quod illud recipit, sicut diximus. Immo debes scire quod respectus intellectus agentis ad istum intellectum est respectus lucis ad diaphanum: & respectus formarum materialium ad ipsum est respectus

B coloris ad diaphanum. Quod admodum lux est perfectio diaphani, sic intellectus agens est perfectio intellectus materialis. Et quod admodum in diaphanum non mouetur a colore, neque recipit eum, nisi quoniam lucet, ita iste intellectus non recipit intellecta, quod sunt hic, nisi secundum quod perficitur per illuminiatur per ipsum. Et quemadmodum lux facit colore in potentia esse in actu, ita quod possit mouere diaphanum, ita intellectus agens facit intentiones in potentia intellectus in actu, ita quod recipit eas intellectus materialis. secundum hoc igitur est intelligendum de intellectu materiali, & agente.

Et, cum intellectus materialis fuerit copulatus, secundum quod perficitur per intellectum agentem, tunc nos sumus copulati cum intellectu agente. & ista dispositio dicitur adeptio, & intellectus adeptus, ut post videbitur. Et iste modus, secundum quem possumus essentiam intellectus materialis, dissoluit omnes questiones contingentes huius, quod ponimus, quod intellectus est unus & multa. quoniam, si res intellecta apud me, & apud te fuerit una omnibus modis, contingit quod, cum ego scire aliquod intellectus-

MANTINI TRANS.

tellectu agente, nihil utique obest ei, neque ipsum impedit, quin possit intelligere formas males. Illa vero dispositio, quod dicit quod in ipso recipiente nihil det actu reperiri eius, quod recipit, non debet intelligi sic similitudo & absolute, sed cum conditione: videlicet, quod non est necessarium ut ipsum recipies nihil sit actu absolute omnino, sed quod non sit actu aliquid eius, quod recipit, ut superius diximus. Sed scire debes quod eadem est ratio ipsius intellectus agentis ad hunc intellectum, quod est ipsius luminis ad ipsum diaphanum. Nam quod admodum lumen est perfectio, & actus ipsius diaphani, ita intellectus agens est actus ipsius intellectus materialis. Et quemadmodum ipsum diaphanum non mouetur a colore, neque recipit ipsum, nisi adfuerit ibi lumen, ita intellectus non recipit haec intelligibilia, nisi per officia ab illo intellectu, ab eoque illuminetur. Et quod admodum lumen reddit color, qui potentia existit, colore actu, ita ut possit mouere diaphanum, ita quoque intellectus agens reddit ipsos conceptus & intentiones, quae sunt in potentia actu intelligibiles, ita ut intellectus materialis recipiat ea. & hoc modo det intelligi hoc negotium, scilicet ipsius intellectus materialis, & agentis. Et, cum intellectus materialis fuerit coiunctus nobis, & copulatus pro ratione, qua perfectitur ab ipso intellectu agente, tunc nos sumus copulati cum intellectu agente. & haec res seu aptitudo, & dispositio nominatur vocaque habitus, seu adeptio, aut intellectus adeptus, ut post hoc monstrabitur. Et haec ratione, qua ex possumus subiectam ipsius intellectus materialis, solventes oea dubia, quod insurgeant contra id, quod diximus, ipsum intellectum esse unum & plures. propter ea

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

Intellectum ut tu scires etiam illud ipsum, & alia multa, impossibilia. Et si posuerimus eum esse multa, continget ut res intellecta apud me & apud te sit unum in specie, & duas in individuo. & sic res intellecta habebit rem intellectam. & sic procedit in infinitum. Et sic erit impossibile ut discipulus addiscat a magistro, nisi scientia, quae est in magistro, sit virtus generans, & creans scientiam, quae est in discipulo, ad modum secundum quem iste ignis generat alium ignem sibi similem in specie, quod est impossibile. Et hoc, quod scitum est idem in magistro, & discipulo, ex hoc modo fecit Plat. credere quod disciplina esset rememoratio. Cum igitur posuerimus rem intelligibilem, quae est apud me & apud te multa in subiecto, secundum quod est vera, & formam imaginationis unam in subiecto, secundum quod est una, per quod est intellectus ens, & est materialis, dissoluuntur iste que stiones perfecte.

Modus autem, quem existimauit Auen pace dissoluere questiones aduenientes super hoc, quod intellectus est unus aut multa, scilicet modum, quem dedit in sua epistola intitulata, Continuatio intellectus cum homine, non est modus conueniens ad dissoluendum istam questionem.

Intellectus

MANTINI TRANSL.

preterea quia, si id, quod est intelligibile apud me & apud te, esset idem undequaque, tunc sequeretur quod ego sci rem aliquod intelligibile, tu quoque scires illudmet intelligibile, & plura alia incommoda sequerentur. At, si dicimus ipsum intelligibile multiplicari ad multiplicationem ipsorum scientiarum, tunc sequeretur quod ipsum intelligibile est apud me & apud te unum species, & duo numero. & sic una res intelligibilis habet aliā rem intelligibilem. & sic res procederet in infinitum. Et tunc discipulus non posset discere a preceptorum, sed ipsa scientia, quae existit in preceptorum, erit quedam vis generans, & producens scientiam ipsam, quae existit in discipulo, ea scilicet ratione, qua ignis generat alium ignem sibi similem specie, quod quidem est absurdum. Essetque præterea id, quod sciretur, idem utrumque in preceptorum & in discipulo. & haec est induxit Platonem, ut crederet ipsum scire esse reminisci. Sed, si concedamus illam rem intelligibilem, quam ego & tu cognoscimus, esse plura subiecta, ea ratione, qua vera existit in eo, quae videlicet est ipsa forma imaginativa, unum vero subiecto, ea ratione, qua est intellectus existens, & est materialis, sic omnia illa argumenta integrerentur.

Modus vero, quo putauit Auen pace soluere illa argumenta, quae insurgunt circa id, quod proponebat, utrum intellectus sit quid unum vel plura, non est satis pro solutione huius dubiti: videlicet illa via, qua ipse processit in eo tractatu suo, cui titulum dedit, De copulatione intellectus cum ipso homine, non est profecto sufficiens ut soluat hoc dubium.

Quoniam

D

a. l. effe
multa.

B

a. l. vnu,
quo ē in
telligibili
quoddam
& est ma
teriale.

MANTINI TRANSL.

Quoniam ille intellectus, quem in ea epistola probauit esse vnum, quando conatur soluere hoc dubium, est vtique alius intellectus, quam sit ille, quem probauit ibidem esse plura. nam ille intellectus, quem probat ibi esse vnum, est ipse intellectus, agens, ex ratione, qua est omnino forma ipsius intellectus speculatiui. sed ille intellectus, quem probauit esse plura specie, est intellectus speculatiuus. Hoc autem nomen intellectus ex quo dicitur de speculatio, & agente.

B Et ideo, si illud, quod intelligitur de hoc nomine intellectus in duabus sermonibus oppositis, scilicet concludenti intellectum esse multa, & concludendi intellectum esse vnum, est intentio non ex quo dicitur, tunc illud, quod post dedit in hoc, scilicet quod intellectus agens est unus, & speculatiuus multi, non dissoluit hanc questionem. Et, si illud, quod intelligitur in illis duabus sermonibus oppositis de hoc nomine intellectus, est intentio ex quo dicitur, tunc dubitatio erit sophistica, non disputativa.

C Et ideo credendum est quod questiones, quas dedit ille vir in illa epistola, non dissoluunt, nisi ex hoc modo. si ille dubitationes non sunt sophisticae, sed disputativae. Et per istum modum dissoluetur questione, in qua dubitabat in intellectu materiali, utrum sit extrinsecus, aut copulatus. Et, cum hoc sit declaratum, reuertamur ad exponentem sermonem Arist.

* a. l. siue
d foris ue
niat aut sit
nobis co-
pulatus.

De Anima

Vnde neq; misceri rationabile est ipsum corpori : qualis enim aliquis utiq; fiet, calidus aut frigidus, si organum aliquod erit, si-
cut sensitivo: nunc autem nullum est. Et bene iam dicentes sunt animam esse locum specierū: nisi q; non tota sed intellectua: nec
actu sed potentia species.

SOPH. Itaq; nec admixtum corpore eum esse, rationi consentaneum est: fiet enim cuiusdammodi, nimirū calidus aut frigidus: atq; etiā instrumentum aliquod adesset, quemadmodum sensitivo: nunc uero nullum est. Atque praeclare sane censem qui dicunt animam esse locum specierū: nisi quod neq; tota, sed intellectua: nec actu, sed potentia species.

Et ideo fuit necesse ut non sit mixtus cum corpore: si enim es-
set amixtus cum corpore, tunc esset in aliqua dispositione, aut ca-
lidus, aut frigidus, aut haberet aliquod instrumentum sicut ha-
bet sentiens. sed non est ita. Recte igitur dixerunt dicentes ani-
magm esse locum formarum. sed non vniuersa, sed intelligens. &
formæ non in perfectione, sed in potentia.

Hæc est alia demonstratio q; intellectus materialis nō est aliquid hoc,
neque corpus, neque virtus in corpore. Et d. Et ideo fuit necesse, &c. i. &
quia natura eius est ista, quam narrauimus recte, & necesse fuit ut non
admisceretur cum corpore. i. quod non est virtus in eo fm q; admisceatur
cum corpore, ut declaratum est. D.d. secundam rationem sup hoc, & d. si
.n. esset admixtus, &c. i. si. n. esset virtus in corpore, tunc esset aliqua dispo-
sitione & aliqua qualitas. &, si haberet qualitatem, tunc illa qualitas, aut atri-
bueretur calido, aut frigido, scilicet complexione in eo q; est complexio:
aut esset qualitas existens in complexione tantum addita complexione,
sicut est de aīa sensibili, & sibi similibus: & si haberet instrumentum cor-
porale. D.d. sed non est ita. i. sed non habet qualitatem attributam calido
& frigido neq; hēt instrumento: ergo non est mixtum cum corpore. Et con-
siderare debemus in consecutione, & destructione, vtrum indigeant de-
monstratione, aut non. Dicamus igitur. qm̄ consecutio consequentis ad
præcedens est vera, manifestum est ex prædictis. Declaratum enim est q;
omnis virtus in corpore composito, aut attribuitur primis qualitatibus, si
forma complexione, aut erit virtus existens in forma complexionali, &
sic necessariō erit anima organica. Destruçtio uero manifesta est ex præ-
dictis etiam. Declaratum est enim q; nullum est instrumentum aliud ab
instrumentis quinq; sensuū, vbi fuit declaratum q; nullus est sensus sextus. & vlt; si intellectus esset virtus animalis in corpore, tunc aut esset
sextus sensus, aut consequens sextum sensum, scilicet aliquid, cuius pro-
portio ad sextum sensum esset sicut imaginatio ad communem sentien-
tem. Quoniam autem intellectus materialis non est virtus attributa

A complexione, manifestum est ex prædictis. quoniam, cum anima sensibili non est virtus attributa complexioni, quanto magis intellectus. Et si esset attributa complexioni, tunc, sicut dicit Aristoteles, esse formæ lapidis in anima, esset idem cum eis esse extra animam, & sic lapis esset comprehendens. & alia multa impossibilia contingentia huic positioni. Et quidam dubitabit in hoc, quod fuit dictum, scilicet quod intellectus non habet instrumentum, ex hoc, quod dicitur, quod virtus imaginativa est in anteriori cerebri, & cogitativa in medio, & rememorativa in posteriori. & hoc non tantum dictum est à Medicis, sed dictum est in Senatu & sensato, Galenus autem, & alij Medici raciocinantur super hoc, quod istæ virtutes sunt in istis locis per locum concomitantia. & est locus faciens existimare, non verus. Sed declaratum est in libro de sensu, & Sensato, quod talis est ordo istarum virtutum in cerebro per demonstratorem dantem esse & causam. Sed istud non contradicit illi, quod dictum est hic. [†] Virtus enim cogitativa apud Aristotelem est virtus distinctiva individualis, scilicet quod non distinguit nisi individualiter, non universaliter. Declaratum est enim illic quod virtus cogitativa non est nisi virtus, quæ distinguit intentionem rei sensibilis à suo idolo imaginato. & ista virtus est illa, cuius proportio ad has duas intentiones, scilicet ad idolum rei, & ad intentionem sui idoli, est sicut proportio sensus communis ad intentiones quinque sensuum. virtus enim cogitativa est de genere virtutum existentium in corpore. Et hoc aperte dixit Aristoteles in illo libro, cum posuit sensum communem, deinde virtutem imaginativam, deinde cogitativam, & postea rememorativam. Et posuit rememorativam magis spiritualem, deinde cogitativam, deinde imaginativam, & postea sensibilem. Licet igitur homo propriè habeat virtutem cogitativam, tamen hoc non facit hanc virtutem esse rationabilem distinctivam. illa enim distinguit intentiones universalales non individuales, & hoc fuit aperte dictum ab Aristotele. in illo libro. Virtus igitur distinctiva rationalis, si esset virtus in corpore, contingenter ut esset una istarum virtutum quatuor. quapropter haberet instrumentum corporale: aut esset alia virtus individualis distincta ab istis quatuor, sed iam declaratum est illic hoc esse impossibile. Et, quia Galen existimauit quod virtus cogitativa est rationalis materialis, fecit ipsum errare in hoc locuseconsequentis. quia enim virtus rationalis appropriatur homini: & cogitativa appropriatur ei: existimatur propter conversionem affirmatiæ universalis quod cogitativa est rationalis. & universalium, qui errauerunt in hoc, est Albelfarag Babyloniensis, in suo commento in lib. de Sensu & sensato. Deinde dicit. Recte igitur dixerunt dicentes animam esse locum formarum idest cum declaratum sit quod non est mixtus alicui corpori, tunc recte dixerunt describentes animam esse locum formarum, cum non accepterunt in notificando substantiam eius propinquam, istam consimilitudinem, & conuenientiam, quæ est inter ipsam ad spes, & locum ad locatum.

Dubiu[m] an
intell[ig]e sic
virtus or-
ganica.

Solutio ri
de p illa
demrone
date cim
& esse a-
uer. super
cō.lib. de

Memoria
& remini-
scencia.

[†]Virt^us co-
gitativa
distinguit
individualiter.
Id ē. J.
cō. 20. &
33. Id ē. 2 d
aia cō. 63.

Error Gal.

Sedā patē
expositi-
ua tex.

De Anima

D.d. sed non vniuersa, sed intelligens.i. sed ista consimilitudo non debet D accipi in intelligendo oēs partes animāe, sed tñm in anima rationali. alig. n. partes animae sunt formæ in materijs, rationalis aut non. D. d. & Formæ non in perfectione, sed in potentia. sed locus differt ab anima distinctiua intelligente in hoc, q̄ locus nihil est eorum, quæ sunt in eo: anima autem rōnalis materialis est formæ existentes in ea non actu, sed potentia. Et legit hoc, ne aliquis intelligat ex hac descriptione q̄ genus acceptū in ea sit genus verū, non Rhetorici. sed cogetur hō in talibus rebus, quæ non intelliguntur nisi per cōsimilitudinē, vt notificet ea per talia ḡna Rhetorica.

Res q̄ non intelliguntur nisi p̄ cōsi
militudinē, notificari p̄t p̄
ḡna Rhetorica. cō
fīlēj cō 14
& 1 Ph. 81
Idē. 4. Ph.
cō. 2. 4. &
2. de ani-
ma. 149

Quoniam autem non similis sit impasibilitas sensitui & intellectui, manifestum est ex organis & sensu: sensus enim non potest sentire ex valde sensibili: vt sonum ex magnis sonis: neq; ex fortibus odoribus & coloribus neq; videre, neq; adorare. sed intellectus quum intelligat aliquid valde intelligibile, nō minus intelligit in firma, sed & magis. Sensituum quidem enim non sine corpore est; hicaudem separatus,

E

Non esse autem similem imparabilitatem sensitui & intellectui, SOPH. perspicuum est insensuum instrumentis, & in sensu. nam sensus post ue hemens sensibile sentire non potest: uerbi causa, sonum post magnos sonos: nec etiam post uehementes colores & odores, uidere aut olfacere: at uero intellectus ubi aliquid intellexerit uehementer intelligibile, nō hilo minus inferiora intelligit, imo etiam magis. nam sensituum non est sine corpore: hic uero separabilis est.

Quoniam autem priuatio passionis in sentiente, & in formatione per intellectum non est consimilis, manifestum inest sensu. Sensus. n. non potest sentire post forte sensatum: ver.g. post sonos maximos, aut post colores fortes, aut post odores fortes. Sed intellectus, quando intellexerit aliquid forte intelligibilium, tunc nō minus intelliger illud, quod est sub primo, imo magis. sentiens. n. non est extra corpus: iste autem est abstractus.

F

Hęc ē cōdi
tio neces-
saria dñi
stratiōib⁹
necessarii -
is, vt appa-
rētia sēsui
nō dñant
ab eo, qđ
vī p̄dōnē.
Idē. 1. Cō.
cō. 2. &
8. Phy. 22.
& 26.

Cū declarauit q̄ intellectus materialis non admiscetur materiæ, in- 7 cœpit notificare q̄ hoc conuenit apparentibus. Hęc enim est conditio necessaria necessarijs demonstrationibus, s. vt apparentia sensu non differant ab eo, quod videtur per rationē. Et dixit. Qm̄ autem priuatio pa-
ssionis, &c. i. qm̄ priuatio transmutationis existentis in sensu non est simili-
lis pr̄mutationi transmutationis existentis in intellectu, vt demonstratum
fuit ratione, manifestum est ex apparentibus. Priuatio enim transmuta-
tionis in intellectu debet esse pura. & non est ita priuatio transmutationis
in sensu, cū sensus sit virtus materialis. D. d. sensus enim non potest sen-
tire, &c. idest & signum eius est, quoniam sensus nō potest sentire sua sen-
sibilia

A fabilia conuenientia sibi, quando senserit aliquod forte, & recesserit ab eo, subito ad illud aliud sensibile. v.g. quando sensus auditus recesserit a magno sono, aut visus a forti colore, & olfactus a forti odore. Et causa in hoc est passio, & transmutatio, quæ accidentum sentienti a forti sensato. Et causa huius transmutationis est, quia est virtus in corpore. Et, cum demonstrauit hoc, quod videtur de transmutatione in sensu, incepit notificare quod contrarium est de intellectu, & dixit, Sed intellectus, quando intellexerit aliquod forte, &c. i. intellectus, quando intellexerit aliquid forte intelligibile, tunc facilius intelliget intelligibile non forte. Vnde scimus quod non patitur, neque transmutatur a forti intelligibili. Et, cum demonstrauit eos esse diversos, in hoc dedit causam, & d. sentiens enim non est extra corpus: iste autem est abstractus, id est & causa in hoc est, quod prius fuit declaratum, scilicet quod sentiens non est extra corpus, intellectus autem est abstractus. Et possumus ponere hunc sermonem demonstrationem tertiam per se, scilicet demonstrationem, quod, cum diximus quod, si intellectus transmutatur essentialiter, non accidentaliter, & mediante alio: hoc enim con-

B cessum est in intellectu: necesse est ut transmutatio contingat ei apud summam actionem propriam, quod est intelligere, sicut est in sensu. Et, si non transmutatur per se & essentialiter, necesse est ut non sit virtus in corpore omnino. oīs. n. virtus recipiens in aliquo corpore, debet transmutari secundum quod est recipiens. Et ideo non oportet obijcere huic argumento ex eo, quod accidit in intellectu de transmutatione proprie transmutationem virtutum imaginationis, & maxime cogitatione. in intellectu enim existimat accideret fatigatio hoc modo. Et non est ita, nisi accidentaliter. Virtus enim cogitativa est de genere virtutum sensibilium. Imaginativa autem, & cogitativa, & memorativa non sunt nisi in loco virtutis sensibilis, & ideo non indiget eis nisi in absentia sensibilis. & omnes iuvant se ad representandum imaginem rei sensibilis, ut aspiciat eam virtus rationalis abstracta, & extrahat intentionem vniuersalem, & postea recipiat eam, id est comprehendat eam. Et forte, sicut diximus, inducit hunc sermonem ad verificandum prædictas demonstrationes.

C Quū autem sic singula fiat ut sciens dicitur qui secundū actū, Hoc autem confessim accidit cum possit operari per se ipsum, est igitur & tunc potentia quodammodo, non tamen similiter & ante addiscere, aut inuenire: & ipse autem se ipsum potest intelligere.

DEPH ubi autem eo modo singula factus fuerit, quo qui actū est sciens appellari solet (quod tum accidit cum per se ipsum potest operari) est quidem tunc etiam quodammodo potentia, non tamen æque ac prius quam didicisset, aut inuenisset: atque tunc etiam ipse se potest intelligere.

Et, cum quodlibet eorum fuerit sic, s. sicut dicitur scientia in actu: & hoc contingat, quando poterit intelligere per se: tunc etiam.

Oīs virtus recipiens in aliquo corpore, debet transmutari secundum quod est recipiens.

Id est. 2. de aia. tex. 6.

123.143.

De Anima

erit in potentia quoquo modo, sed non eodem modo, quo ante e. D
rat antequā sciuit, aut inuenit. Et ipse tunc potest intelligere p se.

8 Et cūm in eo fuerit vnumquodque intellectorum tali modo, sicut dici
tur in sciente quōd est sciens in actu, id est quando intellecta fuerint in eo
entia in actu. & hoc continget intellectui, quando poterit intelligere per
se, non quando intellexerit per aliud. Et hoc, quod dixit, est differentia in.
Dicitur inter virtutes agentes propinquas & remotas. Propinquae enim actui sunt, quae agunt per se: & non indigent extrahente eas de potentia in actum: remotae autem indigent. & ideo dixit p se, cūm intellectus fuerit in hac dispositione, tunc erit potentia quoquo modo, id est tunc dicetur de eo hoc nōmē potentia non vere, sed modosimili. Deinde dicit. Et ipse tunc poterit intelligere per se, id est &, cūm intellectus fuerit in hac dispositione, tunc intelliget se, secundum quōd ipse non est aliud nisi formæ rerum, in quantum extrahit eas à materia. quasi igitur se intelligit ipse modo accidentaliter, ut dicit Alexan. i. secundum p se accidit intellectus rerum p se fuerint ipse, i. E

i. intelligit seipm mō
accidētali
vid. p hoc
cō. 51. 12.
Met.
Vide ifra
cō. 15. &
36.

cum intellectus earū non est aliud ab eis in intentione, per quā sunt intellecta isti intellectus, ideo intelligit se essentialiter, & nō accidētaliter. & hoc perfectius inuenitur in primo intelligenti, quod nihil intelligit extra se. Et possumus exponere istum locum, secundum quod Alfarabius dicit in suo tractatu de intellectu, & intellecto. & est p se, cūm intellectus fuerit in actu, erit unū entiū, & poterit intelligere seipsum per intentionē, quam abstrahet à se, secundum p se abstrahit intentiones rerum, quae sunt extra animam. & sic intellectum habebit intellecta. & nos perscrutabimus de hoc, vtrum sit possibile, aut non.

Quo pacto intellectus potestatis materialia, ac eorum formas, similiter & ea, quae sunt in abstractione intelligat. Quo etiam pacto intelligat, si est imparsibilis. Quomodo se ipsum intelligit. Et cur non semper intelligat.

F
Cap. 2.

Quoniam autem aliud est magnitudo & magnitudinis esse, & aqua & aquæ esse: & sic in multis aliis. non autem in omnibus. in quibusdam enim id est esse carnis, & carnem. aut ergo alio, aut aliter habente discernit. Caro. n. non sine materia, sed sicut simum, hoc in hoc.

SOPH. Cum autem aliud sit magnitudo, & magnitudini esse: & aqua, & aquæ esse: & sic in multis aliis, sed non in omnibus: in nonnullis. n. idem est carni esse & carnem: aut alio, aut aliter se habente indicat intellectus. caro enim non est sine materia: sed sicut simum, hoc in hoc. Et, quia

A Et quia magnitudo est aliquid & esse magnitudinis aliud, & aqua, est aliquid & esse aquæ aliud, & sic in multis alijs: sed non in omnibus, in quibz sdam enim esse carnis idem est cum carne: necesse est ut experimentetur aut per duo, aut per diuersam dispositionem. Caro enim non est extra materiam, sicut similitas est aliquid hoc, & in aliquo hoc.

B Cum compleuit sermonem de notificatione substantiæ intellectus materialis, & dedit differentiam iter ipsam & substantiam sentientis materia lis, incœpit dare etiam differentiam inter intellectum in actu, & imaginationem in actu. Existimatur enim quod imaginatio ipsa est intellectus: & præcipue, cùm dicimus quod proportio eius ad intellectum est sicut proportio sensibilis ad sensum, scilicet quod mouet ipsum: & existimatur quod motor & motum debent esse eiusdem speciei. Et incœpit dicere, Et, quia magnitudo est aliquid, &c. idest &, quia hoc individuum est aliquid, & intentione per quam hoc individuum est ens, scilicet quiditas, & forma eius, est aliud. verbi gratia quod hæc aqua est aliquid, & intentio, idest forma, per quam hæc aqua est ens, aliud est ab aqua. D. d. & sic in multis alijs. i. & hoc accidit similiter in multis rebus, scilicet in omnibus compositis ex materia & forma. & dixit. sed non in omnibus ad excipiendum res abstractas, & quæ sunt res simplices, & non compositæ. Deinde dicit in quibusdam enim esse carnis idem est cum carne. i. & causa, propter quam hec duæ intentiones non inueniuntur in omnibus entibus, est quod quiditas & esse est sentia in entibus simplicibus est idem verbi gratia quod esse carnis idem est cum carne: quia intentio carnis in eis non est in materia. Et, cùm induxit præcedens in hoc sermone, dedit consequens, & dixit, necesse est ut experimentetur, &c. idest &, cùm fuerit declaratum quod entia sensibilia dividuntur in duplex esse, scilicet in hoc singulare, & suam formam, necesse est ut virtus experimentalia, idest comprehensiua comprehendat ea, hædit alia aut per duas virtutes, aut per unam, sed duabus dispositionibus diuersis. cum duabus autem virtutibus erit, quando comprehendenterit utrumque; per se, scilicet formam singulariter, & individuum singulariter: per unam vero virtutem & dispositionem diuersam erit, quando comprehendenterit aliam, quæ est inter has duas intentiones. † Quod enim comprehendit alietatem inter duo, necesse est, ut declaratum est, ut sit unus uno modo, modo, & multa alio modo. * & ista est dispositio intellectus in comprehendendo adiectu, alietatem, quæ est inter formam & individuum. comprehendit enim formam per se, & comprehendit individuum mediante sensu. Comprehendit igitur alietatem inter ea per dispositionem, quæ diuersatur. quemadmodum sensus communis comprehendit alietatem inter sensibilia per dispositionem diuersam, scilicet sensus pluralitatem. sed quia istas formas non comprehendit intellectus nisi cum materijs, ideo comprehendit eas per dispositionem, quæ diuersatur. Et, cum notificari quod necesse est ut anima comprehendat has duas intentiones per virtutem diuersam,

De Anima

& comprehendat alietatem earum per vnicam virtutem, sed secundum diuersam dispositionem, dedit causam, propter quam indiget anima in comprehendingo has duas intentiones diuersa dispositione, & dixit. Caro enim non est extra materiam. i. causa, propter quam forma non comprehenditur ab intellectu nisi cum materia, qd facit ipsum intellectum comprehendere eam diuersa dispositio, est qd formæ non sunt extra materiam. Forma enim carnis non denudatur à materia, sed semper intelligit cum materia: sicut simitas cum naso, cū simitas sit aliquid hoc in aliquo hoc. & sic est de formis sensibilibus, s. qd sunt aliquid hoc in aliquo hoc.

Sensitivo quidem igitur calidum & frigidum iudicat: & quorum ratio quædam caro, alio autem aut separato, aut sicut circunflexa se habet ad se ipsam, quum extensa sit, carnis esse discernit.

so PH.

Calidum igitur & frigidum sensitua parte iudicat, & quorum ratio quædam est caro. alio autem, uel separabili: uel ut flexa se habet ad se ipsam cum extensa fuerit, carni esse indicat.

E

Ipsa igitur per sentiens experimentatur calidum & frigidum, & res, quæ sunt in carne, assimilantur eis, quæ sunt illius. Et experimentatur per aliud, aut secundum dispositionem lineæ sphæralis qd diu durat quid est esse carnis.

10 Dicit. Ipsa igitur, &c. i. & cum necesse est experimentare res diuersas per virtutes diuersas, & per sentiens autem, & per sibi similia experientia calidum & frigidum, & sibi similia, necesse est secundum exemplum vt res existens in carne, per quam caro est quod est, & non illud, per quod est calida aut frigida, si similis virtuti comprehendenti eam & vt experimentetur per aliam virtutem. Et dixit, assimilantur eis, quæ sunt illius, quia necesse est vt proportio, quæ est intentionis ad intentionem, s. individualis ad vniuersalem, sit sicut proportio virtutis comprehendentis alteram earum ad uitutem comprehendentem alteram. Et, cū necesse est vt duæ intentiones sint diuersæ, necesse est vt virtutes sint diuersæ. Intelli-

Cū duæ intentiones sint diuerſæ, necesse est vt virtutes sint diuersæ. Intelligenſisigitur non est imaginativa: cum iam declaratum est qd comprehensionis imaginatiæ & sensibilis idem est. D. d. Et experimentatur p. aliud, aut fm dispositionem lineæ, &c. i. & necesse est vt forma experimentetur per aliquam virtutem. & hoc erit ex hac virtute, aut per dispositionem similem lineæ rectæ, cūm intellexerit primam formam existentem in hac re singulari: aut fm dispositionem similem lineæ sphærali, quando fuerit reuersa, quærendo intelligere etiam quiditatem illius formæ, deinde quiditatem illius quiditatis, quo usque perueniat ad simplicem quiditatem in illa re. v.g. qd primo intelligit quiditatem carnis, deinde quærer intelligere quiditatē isti⁹ quiditatis, deinde quiditatē istius quiditatis: & hoc erit, dū īueniet quiditatē in qditate, & nō cessabit quo usq; perueniat ad formā simplicē. Et hoc intēdebat, cū dixit, qd diu durat. i. qd istud intelligerit intellectū erit silt ī carne, dū erit pōlē ī carne qd qditas ei⁹ hēat qditatē.

2. de aīa. t.
cō. 33.

Ierum

A Iterum autem in his quae in abstractione sunt, rectum sicut simum: cum continuo enim est, quod autem quid erat esse, si est alterum recto esse & rectum, alio: sit enim dualitas: altero itaq; aut aliter se habente iudicat. Omnino ergo sicut separabiles res à materia, sic & quæ circa intellectum sunt.

O P H . Rursus in iis quæ in abstractione consistunt, rectum est ut simum: cū continuo enim est, ipsum autem quid erat esse, si diuersum est recto esse & rectum, aliud est: sit enim dualitas: alio ergo aut aliter se habente iudicat. Omnino ut res separabiles sunt à materia, sic etiā intellectus. alio

Et etiam in rebus existentibus in Mathesi, rectum est sicut similes, est enim cum quanto continuo. Secundum autem esse, esse re-

B Et aliud est ab eo. Si igitur experimentatur, tunc igitur per aliud, & quia dispositio eius sit alia. Et vniuersaliter dispositio rerū, que sunt in intellectu, currit sicut res abstractæ à materia.

D. Et istud intelligere intellectus non tñ inuenitur in rebus à materia libus, sed in mathematicis. Rectum enim quia est in continuo, sicut in similitudine in naso, necesse est quemadmodum intellectus intelligat similitatem cōpositam ex naso, ita intelligat quiditatem recti compositæ cum continuo. Et dixit. Et etiā in rebus, &c. i.e. rectum, & esse eius similis ex rebus mathematicis est simile ad esse similitatis in naso. rectum enim est in continuo, sicut similitas in naso. Deinde dixit. Secundum autem esse, esse in recto est aliud à quiditate continua: licet alterum eorum non inueniatur nisi in alio. D.d. Si igitur, &c. id est, cū igitur posuerimus qđ in mathematicis etiam sunt duo, quorū vnum est in altero, tunc anima nō experientat ea, nisi per aliam virtutem: aut per eandem, sed tamen per dispositionem, quæ diuersatur, cum non intelligit ea nisi cum re: licet non intelligat ea cum materia sensibili. Scindum est enim, qđ dispositio habita ab intellectu, quæ diuersatur in eo, quando comprehendit formas te-

C tum primas sensibiles, est ei per sensus: & dispositio, quæ diuersatur in eo per comprehensionem quiditatis & formæ, est ei dispositio diuersa in se non per sensus. Et ideo assimilat Arist. ipsum lineæ sphærali in hac dispositione: Plato autem lineæ gyrauiæ. & per hanc dispositionem intelligit formas rerū mathematicarum, cum non accepit intelligendo eas* magnitudinem sensibilem. D. dixit. Et vniuersaliter dispositio rerum, &c. id est, vt mihi videtur, & vniuersaliter dispositio rerum, quas comprehendit intellectus, inuenitur in eo in modo, fin quem sunt in se in propinquitate, & distantia, ab abstractione à materia. Quod igitur eorum fuerit remedium à materia, poterit abstrahiri ab intellectu absq; materia: licet non habeat esse nisi in materia: sicut est in mathematicis. & quod eorum fuerit propinquum materiæ non poterit, cum igitur dixit secundum qđ res abstractæ à materia, intendit fin modum essendi in rebus abstractis à mā in ordine, in quo sunt de abstractione, si iste sermo sit completus in scripto:

* a. l. natu
ralibus.

* a. l. mate
riam.

Quod fue
rit modus
mā, poten
titabili
tati ab in
tellectu à ma
teria non
habet esse

Dubitabit

De Anima

nisi immā. Dubitabit autem utique aliquis, si intellectus simplex est & immā. D
sicut est i
mathemati-
cicis. & qd
fuerit pro
pinqu m
materie
nō poterit
s o p H.
passibilis, & nulli nihil habet commune, sicut dicit Anaxagoras,
quemodo intelliget: si intelligere pati aliquid est? In quantum
enim aliquid commune utrisque est, hoc quidem agere, illud ve-
ro pati videtur.

Sed querat quispiam, si intellectus est simplex & imparabilis, nec
cum ullo quidquam habet commune, ut dixit Anaxagoras, quomodo
intelliget, si intelligere pati quoddam est? nam quatenus commune
quidpiam utriqz, inest, alterum agere, alterum pati uidetur.

Et dubitat homo qd intellectus est simplex, non patiens, &
qd impossibile est vt habeat aliquam communicationem cū alia
re, sicut dixit Anaxa. quomodo igitur intelligitur qd formare per
intellectum est aliqua passio. qm̄ pp hoc, qd aliquid est commune
utriqz, existimatur qd alterum eorum agit, & alterum patitur.

12 Cū dedit differentiam intet intelligere & imaginari, reuersus est ad
dubitandum de intellectu passibili, & dixit. Et dubitat homo, &c. idest
& dubitat homo in hoc, quod dictum est, qd intellectus materialis est sim-
plex & non passibilis: quia non existimatur ipsum habere communica-
tionem aliquam cum re materiali, sicut dixit Anaxa. & sicut declaratum
fuit prius. Questio autem est: quomodo intelligatur qd formare per intel-
lectum sit passio, idest de genere virtutum passionarum, & nullam habeat
communicationem cum te, à qua patitur: quoniam per aliquid commu-
Nisi esset ne agenti & patienti existimatur hoc agere, & hoc pati. Nisi enim esset
mā nō esset materia non esset passio. &, cum posuerimus intellectum non esse ma-
passio. sed teriam neq; in materia: quomodo igitur intelligimus cū hoc qd intellige-
quo hoc re est passio, non actio. Sumus igitur intet duo, aut ut non ponamus qd
fit intelligere est in capitulo passionis: aut ponamus qud intellectus mate-
ifra c. 28. rialis communicat corpori, quemadmodum forma imaginationis mo-
& in c. uens ipsum communis est corpori.

14 Amplius autem si intelligibilis & ipse: aut enim aliis inherit in-
tellectus: si non secundum aliud ipse intelligibilis est, vnum autē
aliquid intelligibile est specie: si autem sit mixtum, aliquid habe-
bit quod facit intelligibilem ipsum, sicut alia.

s o p H. Præterea an ipse quoq; intelligibilis sit: uel enim cæteris etiam in-
herit intellectus, si nō ipse per aliud est intelligibilis, ac intelligibile unū
quoddam est specie: uel aliquod mixtum habebit, quod eum ut reliqua
reddat intelligibilem.

Et etiam utrum est in se intelligibile. qm̄ autem intellectus erit
aliarum rerum, si non est intellectum alio modo, sed illud forma-
tum

A tum per intellectum fuerit vnum in sua forma, aut erit mixtio in eo ab aliquo, quod ipsum fecit intellectum, sicut est de aliis.

13 Ista est secunda dubitatio de intellectu materiali: & est utrum est in se intelligibilis, non per naturam existentem in eo, adeo quod intellectus & intellectum in eo idem erit omnibus modis, sicut est dispositio in rebus abstractis: aut intellectum ex eo est aliud quoquo modo ab ipso. Et dicitur. Et etiam utrum est in se, &c. i. & etiam utrum ipsum in est illud, quod est intellectum ex eo, necesse est enim alterum duorum, aut ut aliae res, quae sunt extra animam, habeant intellectum, si intellectus est intellectum ex eo omnibus modis, & non est alius modus de intelligere res, sed intelligere est idem in omnibus rebus: aut ut non sit intellectum per se, sed per intentionem in eo, quae fecit ipsum intelligibilem: sicut est dispositio in rebus, quae sunt extra animam. & tacuit, ut videtur, illud, quod consequitur hanc positionem: & est quod intellectus in se est non intelligens. Et abbreviatio dubitationis est talis, ut videtur, aut enim erit intellectu sicut aliae res abstractae intellectae: & sic res, quae sunt extra animam, erunt intelligentes: aut erit intellectum, sicut aliae res, quae sunt extra animam; & sicerit in se non intelligens, neque comprehendens.

Aut pati quidem secundum commune aliquid diuisum est prius: quoniam potentia quadammodo est intelligibilia intellectus: sed actu nihil, ante quam intelligat. oportet autem sic, sicut in tabula nihil est actu scriptum: quod quidem accidit in intellectu.

D H. An ipsum quidem pati communi quadam notione superius explicatum est, quod intellectus potentia quadammodo est intelligibilia, actu vero nullum, antequam intelligat. oportet autem ueluti in codice nihil esse actu descriptum: quae res accidit in intellectu.

C Dicamus igitur quod passio, secundum quod prius uteretur, est vniuersalis: & quod intellectus est in potentia quoquo modo intellecta, perfectione autem non est, quousque intelligat. Et quod accidit in intellectu, debet currere tali cursu, sicut tabula est aptata picturæ, non picta in actu omnino.

14 Cum dedit has duas questiones de intellectu materiali, incepit dissoluerre eas, & primo primâ dicens, quomodo intelligimus quod intellectus materialis est aliquid simplex, & non mixtum cum aliquo, opinando quod intelligere est aliqua passio: & iam declaratum est in vniuersalibus sermonibus quod ea, quae agunt, & patiuntur, communicant in subiecto. Et dicitur. Dicamus igitur quod passio, &c. id est ista questio dissoluetur in sciendo quod passio, qua prius uteretur in questione, est magis vniuersalis quam aliquid dictum in rebus naturalibus quod sit passuum. Deinde exposuit quid significat hoc nomen passio in intellectu, & dixit quod intellectus

a.l. pindet
aut oportet atq; in
codice in
qua nihil
actu descri-
ptum est.

1. de Cho-
ne L. c. 4;

De Anima

intellectus est in potentia, &c. idest & ista intentio vniuersalis de passione in D.
intellectu nihil aliud est, nisi quod est in potentia intellectum, nō in actu,
quousque intelligat. Et dicere etiam ipsum esse in potentia, est alio modo
ab eis, secundum quos dicitur quod res materiales sunt in potentia. & hoc est
quod diximus prius, quod intelligendum est hic quod hæc nomina,
in rebus materialibus. Diuersitas enim istius intentionis, scilicet recep-
tionis, quæ est in intellectu, à receptione, quæ est in rebus materialibus

res est, ad quam ducit ratio. Vnde noui est opinandum quod prima materia
est causa receptionis, sed causa receptionis transmutabilis: & est receptio
huius singularis. causa autem receptionis simpliciter est ista natura. Et
ex hoc modo fuit possibile quod corpora cœlestia reciperent formas abstractas,
& intelligentes eas: & fuit possibile ut intelligentiae abstractæ persi-
cerentur per se ad inuicem. Et, si non, non esset possibile ut illic intellige-

retrum recipiens, neque receptibile. unde videmus quod illud quod est liberatum ab
hac natura est, primum intelligens. Et ponendo istam naturam, distol- E
uetur quæstio dicens, quomodo intelligitur multitudo, & quomodo in-
telligentes multæ ex formis abstractis, & intellectus idem est eis cum in-
tellecto. Et, cum notificauit modum passionis in intellectu & quod æqui-
voce dicitur in intellectu in rebus materialibus, incepit dare ex rebus sen-
sibilibus exemplum, per quod intelligitur ista intentio in intellectu ma-
teriali. &, licet non sit verum, tamen est via ad intelligendum. Et iste modus
doctrinae necessarius est in talibus rebus, licet si theoricus. Et dixit. Et
quod accidit in intellectu, &c. i. & intelligendum est hoc, quod diximus de
hac intentione vniuersali, scilicet passione, quæ est in intellectu, quæ est
tantum receptio sine transmutatione, sicut receptio picturæ in tabula. Que-
admodum n. tabula nō patitur à pictura, neque accidit ei ab hac transmu-
tatio: sed tamen inuenitur in ea de intentione passionis, quod perficitur per pi-
cturam, postquam erat in potentia picta, ita est dispositio in intellectu materia-
li. Et hoc exemplum, quod induxit, valde est simile dispositioni intellectus, sup. cō. 6.

qui est in potentia, cum intellectu, qui est in actu. Quæadmodum n. tabu-
la nullam picturam habet in actu, neque in potentia propinquâ actui: ita in F
intellectu materiali nō est aliqua formarum intellectarum, quas recipit,
neque in actu, neque in potentia propinquâ actui. Et voco hic potentiam pro-
pinquam actui, dispositionem mediam inter remotam potentiam & postre-
mam perfectionem, & hoc est ut non sit in eo intentio, quæ sit in poten-
tia intellectu. & hoc est proprium soli intellectui. Perfectio enim primâ sen-
tientis est aliquid in actu respectu potentiarum remotarum: & est aliquid in po-
tentia respectu postremæ perfectionis. Et ideo assimilavit Arist. primam

Digressio
cōtra Alc.
de coq. in
intellectus
nō sit p̄p-
ratio tamen

Sermorhi
toric⁹ 1. eti-
bus diffici-
libus ē ne-
cessarius.
1. phy. 81.
& 4. phys.
84. idem

perfectionem sensus Geometræ, quando non vtitur Geometria. Scimus
enim certe quod habemus uirtutem sensitibilem existentem in actu, licet tunc
nihil sentiamus. Declaratus est igitur modus consimilitudinis istius ex-
empli huic, quod dictum fuit ab Arist. in intellectu materiali. Dicere autem
quod intellectus materialis est similis præparationi, quæ est in tabula, nō
tabulæ

A tabula secundum quod est preparata, ut ex posuit Alexand. hunc sermonem, falso est. Preparatio enim est priuatio aliqua, & nullam habet naturam propriam nisi propter naturam subiecti. & propter hoc fuit possibile ut preparationes diuersentur in unoquoque ente. O Alex. reputas Aristote. intendere demonstrare nobis naturam preparationis tantum, non naturam preparati: & non est natura istius preparationis, propria ei, si fuerit possibile cognosci sine cognitione naturae preparati: sed natum preparationis similitudinem in quounque sit. Ego autem verecundor ex hoc sermone, & ex hac mirabili expositione. Si enim Aristote. intendebat demonstrare naturam preparationis, quae est in intellectu per omnes sermones predictos in intellectu materiali, necesse est aut ut intendat demonstrare per eos naturam preparationis simpliciter, aut naturam preparationis propriam. Natura autem preparationis propriam in intellectu impossibile est demonstrare sine natura subiecti: cum preparatio propria vnicuique subiecto currit cursu perfectionis, & formae ex eo: sed oportet necessarium per cognitionem namque preparationis scire nam preparati. Et, si intendebat per illos sermones demonstrare naturam preparationis simpliciter, tunc illud non est id proprium intellectui. & omne hoc est perturbatio. Omnis enim preparatio in eo quod est preparatio, vere dicitur nihil esse in actu ex eis quae recipit: & quod est non possibile: & vere dicitur esse non corpus, neque virtus in corpore: quomodo igitur possumus exponere illud, quod Aristoteles intendebat hic demonstrare nobis de natura intellectus materialis, illud, quod est commune omnibus recipientibus, scilicet in quibus est preparatio ad recipiendum unumquodque genus formarum, & non ad demonstrandum naturam preparati per cognitionem naturae preparationis propriam ei, * nisi intellectus materialis esse solummodo preparatio sine aliquo subiecto: quod est impossibile. preparatio enim ostendit preparatum. Vnde Aristote. cum inuenit preparationem, quae est in intellectu esse diuersam ab aliis, iudicauit praeceps quod natura subiecta ei differt ab aliis naturis preparatis: & quod est proprium isti subiecto preparationis, scilicet intellectui, est quod non est in eo alia intentione in intellectorum in potentia, aut in actu. Vnde necesse fuit ipsum non esse corpus, neque formam in corpore. &, cum non fuerit corpus, neque virtus in corpore, non erit et formae imaginationis. illa. n. sunt virtutes in corporibus, & sunt intentiones intellectus in potentia. Et, cum subiectum istius preparationis neque est forma imaginationis, neque mixtum ex elementis, ut Alex. intendit: neque possumus dicere quod alia preparatio denudetur a subiecto, recte videmus quod Theophrastus, & Themistius, & Nicolaus, & alii Antiquorum Peripateticorum magis retinent demonstrationem Arist. & magis conseruant verba eius. Cum enim intuerentur sermones Arist. & eius verba, nullus potuit ferre ea super ipsam preparationem tantum, neque super rem subiectam preparationi: si posuerimus ipsam esse virtutem in corpore, dicendo eam esse simplicem, & abstractam, & non passibilem, & non mixtam corpori. Et, si istud non esset opinio Aristote.

al. si. n. io
tells malis
est solu
modo pat
paratio, et
set sine ali
quo subie
cto.

oporteret

De Anima

oporteret opinari eam esse opinionem veram, sed propter hoc, quod dico, nullus debet dubitare quin ista sit opinio Arist. Omnes n. hoc opinā-

Laus magna de Arist. uide cōfīcē i p. cēmio A. & 3. Mete. or. ca. de. Itide. tes non credunt nisi propter hoc, quod dixit Arist. qm̄ ita est difficile hoc: adeo q, si sermo Arist. non inueniretur in eo, tunc ualde esset difficile cādere super ipsum, aut forte impossibile, nisi inueniretur aliquis talis, vt etiam Arist. credo. n. q iste homo fuerit regula in natura, & exēplar, quod natu- uer. sup. i. ph. & i. de Gen. c. 3. 8. & 3. Mete. ra inuenit ad demonstrandum ultimam perfectionem humanam in ma- teriis. Et forte opinio attributa Alex. fuit ficta ab eo solo: & in tempore eius erat inopinabilis, & abiecta ab omnibus. Et ideo videmus Themistiu-

est contrarium ei, quod contingit modernis. nullus enim est sciens, & per- fectus apud eos, nisi qui est Alexandreus. & causa in hoc est famositas isti viri. & quia credimus, & vere scimus q fuit unus de bonis expositöribus. licet Alfarabius, cum hoc q maximus erat in istis, sequitur Alexā. in hac intentione: & addidit huic opinioni quoddam inopinabile. In li. enīm de Nichomachia videtur negare continuationem esse cum intelligentiis ab stractis: & dicit hanc esse opinionem Alex. & quod non est opinandum q finishumanus sit aliud quā perfectio speculatiua. Auempace autem ex-

De opinio ne alfarabi- Posuit sermonem eius, & dixit q opinio eius est opinio omnium Peripa- bii vide. c. 3. 8. A. teticorum, s. q continuatio est possibilis, & q est finis. Et forte hæc est vna cārum, pp quam videmus q consuetudo, & mos plurium dantiū se Philo uēpace ēt sophiæ in hoc tempore sunt corrupti. & hoc habet alias causas non laten- ibidem & 9. Met. c. 6. tes considerantes in Philosophia operatiua.

22. Et ipse autem intelligibilis est sicut intelligibilia. In his quidē enim quæ sunt sine materia, idem est intelligens, & qd intelligit. Scientia autem speculatiua & scibile, idem est.

SOPH. Atq̄ etiam ipse intelligibilis est, quemadmodum intelligibilia: in F iis enim quæ sine materia sunt, idem est id quod intelligit, & quod in- telligitur: nam contemplativa scientia & quod it. scibile est, idē sunt.

Et est etiam intellectum, sicut intellecta. Formare enim per in- tellectum, & formatum per intellectum, quæ sunt extra materiā, idem sunt. Scientia enim speculatiua, & scitum secundum hunc modum idem sunt.

15 Cū dubitauit de intellectu materiali, vtrum intellectum ex eo est ipse intellectus, aut aliud aliquo modo, & oportet, si intellectus i eo est ipsum intellectum, vt sit intellectum per se non per intentionē in eo, &, si fuerit aliud aliquo modo vt sit intellectum per intentionē in eo, incipit declarare q est intellectum per intentionem in eo, sicut alia res intellecta: sed differt ab eis in hoc, q illa intentio est in se intellectus in actu, & in aliis rebus est intellectus in potentia. Et dixit. Et est etiam intellectum, sicut intellecta. i. & est intellectum per intentionem in eo, sicut res aliae intellectæ. D. dedit demon-

A demonstrationem super hoc, & dixit Formare enim per intellectum, &c. & necesse est ut intellectum sit per intentionem in eo, quia formare per intellectum, & formatum idem sunt in rebus non materialibus. Et si iste intellectus esset intellectus per se, contingeret ut scientia speculativa, & scientia essent idem; quod est impossibile.

Non autem semper intelligendi causa consideranda est. In habentibus autem materiam, potentia solum unumquodque intelligibilium. Quare quidem illis non inheret intellectus: sine materia non. potentia est intellectus talium. Illud autem intelligibile erit.

B Causa porro cur non semper intelligat consideranda est. In iis autem quae habent materiam, potentia est unumquodque intelligibilium. quare illis quidem non inheret intellectus: nam intellectus horum talium potentia est sine materia: illi autem intelligibile inheret.

Et perscrutanda est causa, propter quam non semper intelligit. In eo autem, quod habet materiam, quodlibet intellectorum est in potentia tantum. Iстis igitur non est intellectus. intellectus enim ad ista, non est nisi potentia istorum abstracta à materia. isti autem quia est intellectum.

16 Et oportet perscrutari de causa, pp quam non semper intelligit, ita qd intellecta eius sint in se. Et cā in hoc est, qd illud ex intellectis, quod non habet materiam, suum intellectum est intellectus in se, & ipse semper intelligit: qd autem habet materiam, unumquodque intellectorum est in ipso in potentia: & ideo res intellecta materiales non intelligunt. Et hoc intendebat, cum dixit. Iстis igitur non est intellectus. i. & ideo intellecta materia-

C lia non habent intellectum. & quod diminuitur à sermone intelligit per suum oppositum, & per hanc particulā, aut, quā notat divisionē. & q.d. & cā in hoc est, quia intellectum eius, qd non habet materiam est semper, & in actu. intellectū aut eius, qd habet materiam, est in potentia. D.d. Iстis igitur non est intellectus &c. i. ista igit intellecta pp hoc, s. quia sunt intellecta in potentia, non habent intellectum. Intell's enim attributus istis non est nisi formæ istorum abstracta à materia, & ideo istæ formæ respectu eorum non erunt intellectæ in actu. i. non comprehensæ ab eis, neq; per eas erunt intelligentia: & in respectu illius, quod abstrahat ea à materiis suis, erunt intellectæ in actu, & per ea erit intelligens, & illa per illam eandem intentionem erunt non intelligentia. Et hoc est complementum sermonis in dissolutione prædictæ questionis. Ille enim sermo coagit nos ad aliter duorum. Si n. intell's fuerit idem cū intellecto in intellectu materiali, qdne ppq; necesse est ut sint aliæ res, quā sunt extra animam intelligentes. Si vero aliud, ut sint intellectum per intentionem in eo. quappq indiget in ostendo intellectū intellectu. & hoc procedit in infinitum. Dissolutio igitur illius qdne est, qm intentio, per quā intellectus materialis fit intellectus in actu, est quia eiusdem est

Résumé
sit s.t. cō.
132
Solutio
est

De Anima

est intellectum in actu. Intentio vero, per quam res, quæ sunt extra animam, sunt entia, est quia sunt intellectæ in potentia. & si essent in actu, tunc essent intelligentes.

De intellectu agente.

Cap. 3.

QVONIAM autem sicut in omni natura est aliquid, hoc quidem materia vnicuique generi, hoc autem est potentia omnium illa: alterum autem causa & factuum, quod in faciendo omnia, ut ars ad materiam sustinuit; necesse & in anima has esse differentias.

SOPH. Quoniam autem ut in universa natura est aliquid, alterum materia cuius generi: quod ideo sic est, quod potentia est illa omnia: alterum causa & effectuum, eo quod omnia efficiat: quæ res usi uenit in arte si cum materia comparetur; ita etiam in anima hæc adsint differentiae necesse est.

Et quia, quemadmodum in natura est aliquid in unoquoque genere, quod est materia, & est illud, quod est illa omnia in potentia: & aliud, quod est causa, & agens, & hoc est illud, propter quod agit quidlibet, sicut dispositio artificii apud materiam; necesse est ut in anima existant hæc differentiae.

17 Cùm declarauit naturam intellectus, qui est in potentia, & qui est in actu, & dedit differentiam inter ipsum & virtutem imaginationis, incœpit declarare quod necessariū est tertium genus intellectus esse; & est intelligentia agens, quæ facit intellectum, qui est in potentia, esse intellectū in actu. Et dixit, quod ita est in ponendo intelligentiam agentem in hoc genere entium sicut est dispositio in omnibus rebus naturalibus. quemadmodum enim necesse est in unoquoque genere rerum naturalium generabilium & corruptibilium esse tria ex natura illius generis, & ei attributa, agens, patiens, & factum, ita debet esse in intellectu. Et dixit. Et quia, quemadmodum in natura, i.e. quia ita est hoc sicut in rebus naturalibus, i.e. quia consideratio de aīa ē consideratio naturalis, quia anima est unum entium naturalium: rebus autem naturalibus commune est ut habeant in uno quoque genere materiam, & est illud, quod est in potestate omnia, quæ sunt in illo genere, & aliud, quod est causa & agens, & est illud, propter quod generatur omne, quod est illius generis, sicut est artificium apud materiam; necesse est, ut hæc tres differentiae sint in anima.

Et est intellectus, hic quidem talis, in omnia fieri: ille vero, in omnia facere: sicut habitus quidam, sicut lumen, quodammodo, modo & lumen facit potentia existentes colores, actu colores.

Atq;

A Atq; est quidam intellectus talis , quod omnia fiat: quidam, quod omnia faciat, ueluti habitus quidam , perinde ac lumen : nam lumen quoque quodammodo facit aetu colores, eos qui sunt potentia colores.

Oportet igitur vt in ea sit intellectus, qui est intellectus, secundum quod efficitur omne: & intellectus, qui est intellectus, secundum quod facit ipsum intelligere omne. & intellectus, secundum q; intelligit omne, est quasi habitus , qui est quasi lux. lux.n. quo quo modo etiā facit colores, qui sunt in potentia : colores in actu,

18. D. Et, cūm necesse est inueniri in parte aīx, quæ dī intellectus, istas tres differentias, necesse est vt in eo sit pars, quæ dicitur intellectus, fm q; efficitur omne, modo similitudinis, & receptionis: & q; in ea sit etiam secunda pars, quæ dicitur intellectus, secundū quod facit istum intellectum , qui est in potētia.intelligere omnia in actu. Causa.n. propter quā facit intellectū, qui est in potentia,intelligere omnia in actu,nihil aliud ē nisi q; sit ī actu.

B hoc enim,quia est in actu,est causa vt intelligat in actu omnia : & q; in ea etiam sit tertia pars,quæ dī intellectus fm q; facit oē intelligēm in potētia eē intelligēm in actu. Et dixit.Oportet igit,&c.& intendit per istum intellectū materialem hēc igit est sua descriptio prædicta. D.d.& intellectus secundū q; facit ipsum intelligere oē. & intendit per istum,illud quod fit, quod est in habitu. Et hoc pronomē,ipsum,potest referri ad intellectum materialem,sicut diximus:& potest referri ad hominē intelligentē. & oportet addere in sermone secundū q; facit ipsum intelligere omne ex se, & quando voluerit.hæc enim est definitio huius habitus.l. vt habens habitum intelligat per ipsum illud,quod est sibi propriū ex se:& quando voluerit,absq; eo quod indigeat in hoc aliquo extrinseco.D.d.& intellectus , secundum q; intelligit,&c. & intendit per istū intelligentiā agentē.& per hoc,quod dixit intelligit omne,quasi aliquis habitus ,intendit q; facit oē rem intellectā in actu,postquā erat in potentia,quasi habitus & forma. D.d,qui

C est quasi lux,&c.modo dat modū,ex quo oportuit ponere in aīa intelligēntiā agentē.nō enim possumus dicere q; proportio intellectus agentis in aīa ad intellectū generatū est, sicut proportio artificij ad artificiatum omnibus modis.ars enim imponit formā in tota materia absq; eo q; in materia sit aliquid existens de intentione formæ,antequā artificium fecerit eam. & non est ita in intellectu.qm, si ita eslet in intellectu tunc homo non indigeret in cōprehendēdo intelligibilia sensu, neq; imaginatione: immo intellecta perueniret in intellectū materiale ab intellectu agente, absq; eo q; intellectus materialis idigeret aspicere formas sensibiles. f Neq; etiā possumus dicere q; intentiones imaginatae sint solæ mouētes intellectū materialē,& extrahentes eū de potentia in actu . Quoniā, si ita eslet,tunc sunt sole nulla differentia eslet inter vle , & individuum : & tunc intellectus eslet phyl.1.2. & 3. & 8.6 c. de genere virtutis imaginatiua. Vnde necesse est cū hoc, quod posuimus quod proportio intentionum imaginatarum ad intellectum materialē

Intell'pos
sibilis eti
cito amō
similitudi
nis,& rece
ptiōis. Idē
st.c. 6. &
7.3.8.

definitio
habitus.

Ats iponit
formā i to
ta mā,abs
q; eo q; in
mā sit ali
qd exs d
intēcne
forz, anq;

artificiū le
cessit eand
idē 6.1.1
ca.5. & 2.

phyl.1.2. &
3. & 8.6 c.
Idē 12. me
c.1. idē 7

c.1. idē 7

De Anima

est sicut proportio sensibilium ad sensus, ut Aris. post dicet, ponere alium motorem esse, qui facit eas mouere in actu intellectum materialē: & hoc nihil est aliud quām facere eas intellecta in actu, abstrahendo eas à materia. Et quia hæc intentio cogens ad ponendum intellectū agentem à materiali, & formis rerum, quas intellectus materialis comprehēdit, est similis intentioni, propter quam visus indigeret luce: cum hoc quāgens & recipiens alia sunt à luce: contentus fuit in notificando hunc modum per hoc exemplum. & quasi d. & modus, qui coagit nos ad pōnendū intellectum agentem, idem est cum modo, propter quem indigeret visus ſūce. Quemadmodum enim visus non mouetur à coloribus, nīl quād fuit in actu: quod non completur nīl luce præſente, cum ipsa sit extrahens eos à potentia in actu: ita etiam intentiones imaginatae non mouent in intellectum materialē, nīl quando fuerint intellectæ in actu: quod nō p̄ſit eis nisi aliquo præſente, quod sit intellectus in actu. Et fuit necesse

Digressio. attribuere has duas actiones in nobis aīa, s. recipere intell'm, & facere eū, E
¶. 1. duæ a- quāuis agens & recipiens sint substātiae æternæ, pp hoc, quia hæc duæ actio-
tiones re- cutes sunt ad nīam voluntatē, s. abstrahere intellecta, & intelligere
ad oram ea. Abstrahere. n. nihil est aliud q̄ facere intentiones imaginatas in actu,
voluntatē postquā erant in potentia. Intelligere aut̄ nihil est aliud quā recipere has
abstrahere. intentiones. Cūm enim inuenimus idem transferris in suo esse de ordine
in ordinem, s. intentiones imaginatas, diximus q̄ necesse est vt hoc sit à cā
agente, & recipiente. recipiens igitur est materialis, & agens est efficiens.
¶. 2. de
aia, 60. &
luc. 36. Et, cūm inuenimus nos agere per has duas virtutes, cūm voluerimus: &
nihil agit nīl per suam formā: ideo fuit necesse attribuere nobis has duas
virtutes intellectus. Et intellectus, qui est abstrahere intellectum, & crea- F
ticipere. re eum, necesse est vt præcedat in nobis intellectum, qui est recipere eum:
Nihil agit Et Alex. † dixit quod rectius est describere intellectum, qui est in nobis idē infra
nihil p̄ sua formā idē per suam virtutem agentem, non per patientem: cum passio, & receptio
¶. ph. 17. 2 commune sint intellectui, & sensibus, & virtutibus distinctiis. actio. n. ē
de Ge. 53. propria ei: & est melius vt res describatur per suam actionem. Dico etiā
¶. Me. 20. hoc non esse necesse omni modo: nīl hoc nomen passio diceretur in eis
idē pro hoc. 2. de modo vniuoco: non enim dicitur nīl modo equiuoco. Et omnia dicta
aia c. 24. ab Arist. in hoc sunt ita, q̄ vniuersalia nullum habent esse extra animam:
idē. i. hoc quod intendit Plato. qm̄ si ita esset, non indigeret ponere intell'm agere:
j. c. 36.

Et hic intellectus separabilis & impasibilis & immistus, substantia actu ens: semper enim honorabilius est agens paciente: & principium materia. Idem autem est secundum actuū sciētia, rei.

SOPH. Et hic intellectus separabilis est, & non mixtus, & impatibilis, & sui substantia operatio. semper enim agens paciente, & principium materia nobilius est. Idem autem est scientia quæ actu est, quod res ipsa.

Ecce intellectus etiam est abstractus, non mixtus, neque pas- sibilis, & est in sua substantia actio. Agens enim semper est nobilius

Oia dicta ab Aristotele sunt ita, q̄ vñia nullū habet esse extra aīa; qd̄ itēdit P. ato. idē i. d. aia. c. 8. 2. de aia. c. 60. i. Me. ta. 6. 26. 27. 3. Me. cō. 26. 7. Me. 57. 12. Me. 4. 8. 14. 21. 27. 28. idē. i. Me. c. 6.

A lius patiente, & principium nobilis materia. Et scientia in actu eadem est cum re.

19 Cū declarauit secundum genus esse intellectus, & est agens, incepit facere comparationem inter eum & materialē, & dixit. Et iste intellectus etiam, &c. i. & iste etiam intellectus est abstractus, sicut materialis: & est etiam non passibilis, neq; mixtus, sicut ille. Et, cū narrauit ea, in quibus communicant intellectui materiali, dedit dispositionem propriam intellectui agenti, & dixit & est in sua substantia actio. i. q; nō est in eo potentia ad aliquid, sicut in intellectu recipiente est potentia ad recipiendum formas. intelligentia enim agens nihil intelligit ex eis, quæ sunt hic. Et fuit necesse ut intelligentia agens sit abstracta. & nō mixta, neq; passibilis, secundū quod est agens omnes formas intellectus. Si igitur esset mixta, non esset agens omnes formas: sicut fuit necesse ut intellectus materialis, sī q; est recipiens omnes formas, sit etiam abstractus, & non mixtus. qm, si non

B esset abstractus, haberet formam hanc singularem: & tunc necesse esset alterum duorum, scilicet aut ut recuperet se, & tunc motor in eo esset motum, aut ut non recuperet omnes species formarum. Et similiter, si intelligentia agens esset mixta cum materia, tunc necesse esset aut ut intellegat & crearet se, aut non crearet omnes formas. Quæ igitur est differēcia inter has duas demonstrationes in considerando per eas: sunt enim valde consimiles. & mirum est quomodo omnes concedunt hanc demonstrationem esse veram de intellectu, scilicet agente, & non conueniunt in demonstratione de intellectu materiali: & licet etiam sint valde consimiles, ita q; oportet concedentem alteram etiam concedere aliam. Et possumus scire q; intellectus materialis debet esse non mixtus ex iudicio, & eius comprehensione. Quia enim iudicamus per ipsum res infinitas in numero in propositione universalis: & est manifestum q; virtutes animæ iudicantes, scilicet individuales, & mixte non iudicant nisi intentiones finitas, contingit sī conuersiōnem oppositi q; illud, quod non iudicat intentiones finitas, necesse est ut non sit virtus animæ mixta. & cū huic coniunctioni usq; intellectus materialis iudicat res infinitas & non acquisitas à sensu, & q; non iudicat intentiones finitas: contingit ut sit virtus non mixta.

C Auēnī pace autem videtur concedere hanc propositionē esse veram in epistola expeditionis, scilicet q; virtus, per quā iudicamus iudicatio universalis est infinita: sed existimauit hanc virtutem esse in intellectu agente sī manifestum sui sermonis illuc. Et non est ita, iudicium enim, & distinctione non attribuiur in nobis nisi intellectui materiali. & Auic. certe vtebatur haec propositione: & est vera in se. Et, cū notificauit q; intellectus agens differt à materiali, in eo q; agens semper est pura actio, materia sī aut est virtus q; pp. res, quæ sunt hic, dicit cām finalē in hoc, & d. Agens n. semper est nobilis patiente. i. & iste semp̄ est in sua substantia actio: & ille inuenit in virtute, dispōne. Quia iam declarauit est q; proportio intellectus agentis ad intellectum, patientem est sicut proportio principii mouentis

Per intellectum
mālē iudicamus in-
finita ī p̄
positiōne
vī. Vid p̄
hoc. 2. Me.
11. & 12. Me.
& 12. Me.
14. & 15. si.

De Anima

quoquomodo ad materiam motam agens enim semper nobilius est patiente, & principium nobilius materia. Et ideo opinandum est secundū Aristo. q̄ vltimus intellectus abstractorum in ordine est iste intellectus materialis. Actio enim eius est diminuta ab actione illorum : cum actio eius magis videtur esse passio quam actio : non quia est aliud, per quod differat iste intellectus ab intellectu agente, nisi per hanc intentionem tam. Quoniam, quemadmodum nō scimus multitudinem intellectuum abstractorum, nisi per diversitatem actionum eorum, ita etiam non scimus diversitatem istius intellectus materialis ab intellectu agente, nisi per diversitatem suarum actionum. Et, quemadmodum intellectui agenti accidit ut quandoq; agat in res existentes hic, & quandoq; non, ita isti accidit ut quandoq; iudicet res existentes hic, & quandoq; non. sed differunt tantum in hoc, q̄ iudicium t̄ est aliquid in capitulo perfectionis iudicis : actio autem non est secundum illum modum in capitulo perfectionis agentis. Consydera igitur hoc, quoniam est differentia inter hos duos intellectus. & nisi hoc esset, nulla esset alietas inter eos. O Alex. si hoc non intellexit materialis non significasset apud Aristo. nisi præparatiō nem tantum, quomodo faceret hanc comparationem inter ipsum & intellectum agentem, s̄ in dando ea in quibus conueniunt, & ea in quibus differunt? D.d. Et Scientia in actu idem est cum re. & innuit, ut reputo, aliquod proprium intellectui agenti, in quo differt a materiali, s̄ q̄ in intelligentia agente scientia in actu eadem est cum scito. & non est sic in intellectu materiali, cū suum intellectum est res, quæ non est in se intellectus. Et, cū notificauit q̄ sua substātia est sua actio, dedit cām sup hoc, & dixit.

Quæ vero secundum potentiam prior in uno est: omnino autē neq; tempore, sed non aliquando quidem intelligit: aliquando vero non intelligit. Separatus autem est solum hoc quod vere est: & hoc solum immortale & perpetuum est. Non reminiscimur autē; quia hoc quidem imparsibile: parsiuus vero intellectus corruptibilis, & sine hoc nihil intelligit anima.

Ea uero quæ potentia est, prior tempore est in uno: omnino uero ne tē <sup>*al. legunt
simpliciter</sup> pore quidem, sed non interdum intelligit, & interdum nō intelligit. ubi autem separatus fuerit, tunc est solum id quod reuera est: & hoc solum est immortale & aeternum: sed non meminimus: quia hoc quidem imparsibile est: intellectus autem parsiuus corruptibilis, & nihil sine eo intelligit.

Et quod est in potentia, est prius tempore indiuīduo. vniuersa liter autem nō est neq; in tēpore, neq; est q̄nq; intelligens, & q̄nq; non intelligens. Et, cū fuerit abstractus, est quod est tū, non mortal. Et non rememorāmur, quia iste est non passibilis. & intellectus passibilis est corruptibilis, & sine hoc nihil intelligit.

Istud

10. Istud capitulum potest intelligi tribus modis. Quorum unus est secundum opinionem Alex.

A nionem Alex. Et secundus secundum opinionem Theophrasti, & aliorum expostionem Alex.

istorum. Et tertius secundum opinionem, quam nos narravimus: & est magis manifestum secundum verba. Potest nam intelligi secundum Alex. quod intendebat per intellectum in potentia præparationem existentem in complexione humana, scilicet quod potentia & præparatio, quæ est in hoc ad recipiendum intellectum in respectu uniuscuiusque individualis, est prior tunc intellectu agente: simpliter autem intellectus agens est prior. Et cum dixit. neque est quod intelligens, & quod non intendit intellectum agentem. Et cum dixit. Et cum fuerit abstractus, est quod est tantum non mortal. intendit quod iste intellectus, cum fuerit copulatus in nobis, & intellectus per illum alia entia, finis quod est forma nobis ipse solus, tunc inter partes intellectus est non mortal. Dicit. Et non rememoramus, &c. haec est quaestio circa intellectum agentem, secundum quod copulatur nobis, & intelligimus per illum. Potest nam quis dicere quod, cum intellectus per aliquod aeternum, necesse est ut intelligamus per illum.

B idem post mortem, sicut ante. & dixit respondendo quod intellectus iste non copulatur nobis, nisi mediante esse intellectus materialis generabilis & corruptibilis in nobis: & cum iste intellectus fuerit corruptus in nobis, neque rememorabitur. Forte igitur Alex. ita exposuit hoc capitulum: licet non viderimus expositionem suam in hoc libro. Themistius autem intelligit per intellectum, qui est in potentia, intellectum materialem abstractum, cuius esse demonstratum est. Et intelligit per intellectum, cuius fecit comparationem cum hoc intellectum agentem, secundum quod continuatur cum intellectu, qui est in potentia, & hoc quidem est intellectus speculativus apud ipsum. Et cum dixit. & non quod intelligit, & quod non intelligit. intelligit agentem, secundum quod non tangit intellectum materialem. Et cum dicit. Et cum fuerit abstractus, est quod est tantum non mortal, intendit intellectum agentem, secundum quod est forma intellectus materialis. & hoc est intellectus speculativus apud ipsum. & erit ista quod contra intellectum agentem, secundum quod tangit intellectum materialem: & est

C speculativus, secundum quod est forma intellectui materiali: & hoc est intellectus speculativus. Sed cum dixit. Et non rememoramus. dicit quod remotum est ut ista dubitatio ab Aristotele sit circa intellectum, nisi secundum quod intellectus agens est forma in nobis. Dicit enim quod ponenti intellectum agentem esse aeternum, & intellectum speculativum esse non aeternum, non contingit haec quod.

Quare non rememoramus post mortem, quod intelligimus in vita. Et est, sicut dicit. ponere enim istam quoniam circa intellectum agentem, secundum quod est intellectus in nobis in dispositione adeptus: ut Alex. dicit, temerarius est. Scientia enim exaltans in nobis existente per naturam, & disciplinam. Ista igitur quod, ut apparet, non est nisi in scientia existente per naturam. Impossibile est nam ut ista quod sit nisi circa cognitionem aeternam, existentem in nobis, aut per naturam, ut dicit Themistius, aut per intellectum adeptum in postremo. Quia igitur haec quod apud Themistius, est circa intellectum speculativum, & initium sermonis Aristoteles est de intellectu agente, ideo opinatus fuit quod intellectus speculativus est agens apud Aristotelem. secundum quod tangit intellectum.

Scientia existens in nobis in circu spone adeptis, ut etiam dicitur, cu[m] scientia existens in nobis per naturam, & disciplinam.

De Anima

materialem. Et testatur super oīa ista ex hoc, quod dixit in primo tracta^D tu de intellectu speculatiuo. Fecit enim illic eandem qōnem, quā hic : & dis- soluit eam per hanc candē dissolutionē. Dicit. n. in principio istius libri. Intellectus autē vī esse aliqua substantia exīs in re, & nō corrūpi. qm, si corrū- pere, tunc magis est ei hoc apud fatigationem senectutis. Et postea dedit

modum, ex quo possibile est vt intellectus sit nō corruptibilis, & intellige- re per ipsum erit corruptibile, & dixit. Et formare per intellectū, & cōsidera- res sunt diuersa: ita q̄ intus corrūpetur aliquod aliud, ipsum autē in se nullā habet occasionem. Distinctio autē & amor non sunt cāx illius: sed illius, cuius est hoc fm q̄ est eius. Et ideo ēt, cūm iste corrumperetur, non reme- morabimur, neq; diligēnus. Themistius igit̄ dicit q̄ sermo eius in illo

tractatu, in quo dicit, intellectus autē vī esse substantia aliqua existēs in re, in. 3. de a- & nō corrūpi, idem est cum illo, in quo dixit hoc. &; cū fuerit abstractus ē iā. ca. 35.

quod est tantum nō mortalē, & eternus. & quod dixit hic, & nō rememora- mut, quia iste est non passibilis, & intellectus passibilis est corruptibilis. & sine hoc nihil intelligit, idem est cum eo, quod illic dixit, s. & formare per E intellectum, & cōsiderare diuersantur, &c. Et dixit pp hoc q̄ intēdebat hic per intellectum passibilem partem concupiscibilem animæ. ista enim pars vī habere aliquā rōnem, auscultat enim ad concedendum illud, quod respicita aīa rōnalis. Nos autē, cū videmus opinionem Alex. & Themistii

Expō Cō. esse impossibiles, & inuenimus verba Arist. manifesta fm nostram expo- sitionem, credimus q̄ ista est opinio Arist. quam nos diximus, & sunt ver- ba in se uera. Qm autē verba eius apparentia sunt in hoc capitulo declara- buntur sic. Cūm enim dixit. Et iste intellectus etiā est abstractus, nō mixt⁹,

neq; passibilis, loquitur in intellectu agente, & nō possumus aliud dicere. & hec particula euam ostendit aliū intellectū esse non passibilem, neq; mi- xtum. Et si r̄ comparatio inter eos est, vt manifestum est, fm q̄ est inter intellectū agentē & intellectū materialem, fm q̄ intellectus materialis cōiceat agenti in multis iūtarū dispositionium. & in hoc conuenit nobiscum Themistius F

Expō. 1.20 Intellectus, q̄ est in po- tētia, prius cōtinuat cū nobis, q̄ intellectus a ḡs. oppo- sitū dixit. non est neq; in tempore, loquitur de intellectu, qui est in potentia. quo- s in c. 18. nū secundum continuationem. Et, cūm dixit. vniuersaliter autem est prior intellectu agente aliquo modo prioritatis, sed posterior ab eo & ī. 3. 6. Vide cōt. Zim.

Pria expō xit. neq; est quandoq; intelligens, & quandoq; nō intelligens. imposse est sup illis^V vt iste sermo intelligatur fm suum man festum, neq; fm Themistium; qnq; intel neq; fm Alex. Qm hoc verbum est, cū dixit, neq; qnq; est intelligens, & p̄gēs, &c. quandoq; non intelligens, tecūdū eos refertur ad intellectu agētem. sed Themistius

A Themistius, sicut diximus, opinatur quod intellectus agens est speculatius; sed quod tangit intellectum materialem. Alex. autem opinatur quod intellectus, qui est in habitu, & est speculatus, est alius ab intellectu agente, & hoc oportet credere. Artificium enim aliud est ab artificiato & agēs aliud ab acto. Secundum autem quod nobis apparuit sermio, est iste secundum suum manifestum: & et sic illud verbum, est, relatum ad propinquissime dictū: & est intellectus materialis, cum fuerit ^{*} actu simpliciter, non in respectu individui. Intellectus enim, qui dicitur materialis, sed quod diximus, non accedit ei ut quāq; intelligat, quāq; non, nisi in respectu formarum imaginationis existentium in unoquoq; individuo, non in respectu speciei. v.g. quod non accedit ei, ut quāq; intelligat intellectum equi, & quāq; nō, nisi in respectu Socratis, & Platonis. Simpliciter autem & respectu speciei semper intelligit hoc vle: nisi species humana deficiat omnino. quod est impossibile. & si hoc sermo erit sed suum manifestū. Et, cum dixit. Vniuersaliter autem non est neq; in tpe, intendit quod intellectus, qui est in potentia, cum non fuerit acceptus in respectu alicuius individui, sed fuerit acceptus simpliciter, & in respectu cuiuslibet individui, tunc non inuenitur aliquis intellectus & aliquando non, sed semper inuenitur intelligens. Quemadmodum intellectus agens, cum non fuerit acceptus in respectu alicuius individui, tunc non inuenitur quāq; abstractus, & quāq; nō abstrahens: sed tempore inuenitur abstrahere, cum acceptus fuerit simpliciter. idem enim modus est in actione duorum intellectuum. Et sed hoc, cum dixit. Et, cum fuerit abstractus, est illud, quod est tantum nō mortalis, intēdit. & cum fuerit abstractus sed hunc modum, ex hoc modo est tamen nō mortalis, nō sed quod accipitur in respectu individui. Et erit sermo eius, in quo dixit. Et nō rememoramus, &c. sed suum manifestū. Cōtra enim hanc opinionē surgit queſtio perfecte. Dicet enim querens. Cum intellecta cōia sint nō gñabilia, neque corruptibilia sed hunc modum, quare nō rememoramus post mortē cognitionum habitatū in hac vita. Et dicetur dissoluēdo, quia rememoratio fit per virtutes cōprehensionis passibiles. scilicet materiales: & sunt tres virtutes in homine, quarum esse declaratū est in Sensu & sensato, scilicet imaginatiua, & cogitatiua, & rememoratiua. ista enim tres virtutes sunt in homine ad præsentiam formam rei imaginatae, quā sensus fuerit absens. Et ideo dicendum fuit illuc quod, cū ista tres virtutes adiuuerint se ad inuicem, forte representabūt individuum rei, sed quod est in suo esse, licet autem nō sentiamus ipsum.

Et intendebat hic per intellectum passibilem formas imaginationis, sed apud formationē. Et manifestū est quod intellectus, qui dicitur materialis, recipit intētiones imaginatas post hanc distinctionē. Iste igit̄ intellectus passibilis necessarius est in formatione. Recte igit̄ dixit. Et nō rememoramus, quia iste ē nō passibilis. & intellectus passibilis ē corruptibilis, & sine hoc nihil intelligit. i.e. & sine yture imaginatiua, & cogitatiua nihil intelligit.

De Anima

intellectus, qui dicitur materialis. hæc enim virtutes sunt quasi res, quæ p̄tē parant materiam artifici ad recipiendum actionem artifici. hæc igitur est vna expositio. Et potest exponi alio modo, & est q̄, cūm dixit, & non est quandoq; iste intelligens, & quandoq; non intelligens, intendit cūm non fuerit acceptus, secundum q̄ intelligit, & formatur à formis materia libus generabilibus & corruptibilibus, sed fuerit acceptus simpliciter, & secundum quod intelligit formas abstractas liberatas à materia, tunc non inuenitur quandoq; intelligens & quandoq; non intelligens, sed inuenie tur in eadem forma. v.g. in modo, per quem intelligit intellectum agentem: cuius proportio est ad ipsum, sicut diximus, sicut lucis ad diaphanū. Opinandum est enim q̄ iste intellectus, qui est in potentia, cūm declaratum est q̄ est æternus, & q̄ innatus est perfici per formas materiales, dignior est vt sit innatus perfici per formas non materiales, quæ sunt intellectæ ip̄ se: sed non in primo copulatur nobiscum ex hoc modo, sed in postremo, quando perficitur generatio intellectus, qui est in habitu, vt declarabimus post. Et secundum hanc expositionem, cūm dixit. Et, cū fuerit abstractus est, q̄ est tantum non mortal is, innuit intellectum materialē, secundum q̄ perficitur per intellectum agentem, quando fuerit copulatus nobiscum ex hoc modo, deinde abstrahitur. Et forte innuit intellectum materialē in sua continuatione prima nobiscum. s. continuatione, quæ est per naturam. & appropriauit ipsum per hanc particulā tm̄ annuendo ad corruptionem intellectus, qui est in habitu ex modo, p̄ quē est corruptibilis. Et vfr, quando quis intuebitur intellectum materialē cum intellectu agente, apparebunt esse duo uno modo, & vnum alio modo. Sunt enim duo per diuersitatem actionis eorū. actio enim intellectus agentis est generare: istius autem informari. Sunt autē vnum, quia intellectus materialis perficitur per agentem, & intelligit ipsum. Et ex hoc modo dicimus q̄ intellectus continuatus nobiscum apparent in eo duæ virtutes, quarum vna est actiua, & alia est de genere virrutum passiuarum.

Hic inuitari reationē idē
1. d. Ge. 53
E. 2. ph. 8.
& 4. Me-
teor. c. 10

Et quā bene assimilat illum Alex. igni. Ignis enim est in natus alterate oē corpus per virtutem existentem in eo: sed tamē cum hoc patitur quoquō modo ab eo, quod alterat: & assimilatur cum eo aliquo modo similitudinis. i. acquirit ab eo formam igneā minorē formā ignea alterante, hæc enim dispositio valde est similis dispōni intellectus agentis cū passibili, & cū intellectis, quæ generat. est enim agens ea uno modo, & recipiens ea alio modo. Et s̄m hoc erit sermo, in quo dixit, & non rememoramus, &c. dissoluiro q̄onis, quæ fecit Antiquos expositores credere intellectum, qui est in habitu, esse æternū: & fecit Alex. opinari intellectum materialē esse generabilem & corruptibilem, in qua dicebatur quō intellā à nobis sunt nō æterna cum hoc q̄ intellectus est æternus, & recipiens est æternū. Et quā si d. respondēdo q̄ cā in hoc est, quia intellectus materialis nihil intelligit sine intellectu passibili, licet sit agēs, & recipiens sit sicut cōprehendere colorē. color. n. nō est, licet lux sit & visus sit, nisi coloratū sit. Et tūc s̄m quā istorū expōnum dicat litera erit cōueniens verbis Arist. & suis demonstrationibus

Abus sine aliqua contradictione, aut exitu à manifesto sui sermonis. Et iō Nō est re non est recte ut in doctrina verbis æquiuocis, nisi in eis, quæ licet sint di uersa, tamen conueniunt in omnibus intentionibus, de quibus possunt dici. Et demonstrat quod intendebat hic per intellectum passibilem virtutem imaginatiuam humanam hoc, quod cecidit in alia translatio ne loco eius, quod dixit, quod est non passibilis, & intellectus passibilis, est corruptibilis. Dicit. n. in illa translatione, & quod induxit nos ad dicen dum q̄ iste intellectus non alteratur, neq; patitur, est q̄ existimatio est imaginatio intellectus passibilis, & quod corruptitur & non comprehendit intellectum, & nihil intelligit sine imaginatione. Hoc nomen igit̄ur intellectus secundum hoc dicitur in hocl. quatuor modis. dicitur. n. de intellectu materiali: & de intellectu, qui est in habitu: & de intellectu agente: & virtute imaginativa. Et debes scire quod nulla differencia est secundum expositionem Themistij, & Antiquorum expositorum, & opinionem Platonis in hoc q̄ intellecta existentia in nobis sunt æternæ, & ad discessum est rememorari. sed Plato dixit q̄ ista intellecta sunt in nobis qnq;, & quandoque non, propter hoc, quod subiectum preparatur quandoque ad recipiendum ea quandoque, & quandoque non: & ipsa in se ita sunt: antequām recipiamus, sicut post: & ita sunt extra animam, sicut in anima. Themistius autem dixit. & hoc scilicet q̄ quandoque sunt copulata, & quandoque non, accedit eis propter naturam recipientis. Opinatur enim quod intellectus agens non est innatus continuati nobiscum in primo, nisi secundum q̄ tangit intellectum materialem. & ideo accedit ex hoc modo diminutio ista, cum continuatio cū intentionibus imaginatis est uno modo quasi receptio, & alio modo quasi actio: & ideo intellecta sunt in eo in dispositione diversa à suo esse in intellectu agente. Et fiducia in intelligendo hāc opinionem est q̄ causa mouens Arist ad ponendum intellectum materialem esse non est, quia est hic intellectum factum: sed cā in hoc est, aut quia, cū fuerit inuenta intellecta, quæ sunt in nobis secundum dispositiones non conuenientes intellectibus simplicibus, tunc fuit dictum q̄ iste intellectus, qui est in nobis, est compositus ex eo, quod est in actu, scilicet intellectu agente, & ex eo, quod est in potentia: aut quia continuatio eius secundum hanc opinionem est similis generationi, & assimilatur agenti & patienti, scilicet in sua continuatione cū intentionibus imaginatis. Secundum igit̄ hanc opinionem agens, & patientis, & factum erūt idem. & est dictum ab ipsis tribus dispositionibus per diversitatem, quæ accedit ei. Nos autem opinamur q̄ non mouit ipsum ad ponendum intellectum agentem nisi hoc, q̄ intellecta speculativa sunt generata secundum modum, quem diximus. Consydera ergo hoc, quoniam est differentia inter istas tres opiniones, scilicet Platonis, & Themistij, & opinionem nostrā. & fini expositionē Themistij, nō indiget in ipsis intellectis nisi ad ponendum intellectum materialem tantum, aut intellectum materialem, & agentem secundum modum similitudinis. ubi. n. non est vera generatio, non est agens. Et nos conuenimus cum Alex. in modo ponendi.

B ad recipiendum ea quandoque, & quandoque non: & ipsa in se ita sunt: antequām recipiamus, sicut post: & ita sunt extra animam, sicut in anima. Themistius autem dixit. & hoc scilicet q̄ quandoque sunt copulata, & quandoque non, accedit eis propter naturam recipientis. Opinatur enim quod intellectus agens non est innatus continuati nobiscum in primo, nisi secundum q̄ tangit intellectum materialem. & ideo accedit ex hoc modo diminutio ista, cum continuatio cū intentionibus imaginatis est uno modo quasi receptio, & alio modo quasi actio: & ideo intellecta sunt in eo in dispositione diversa à suo esse in intellectu agente. Et fiducia in intelligendo hāc opinionem est q̄ causa mouens Arist ad ponendum intellectum materialem esse non est, quia est hic intellectum factum: sed cā in hoc est, aut quia, cū fuerit inuenta intellecta, quæ sunt in nobis secundum dispositiones non conuenientes intellectibus simplicibus, tunc fuit dictum q̄ iste intellectus, qui est in nobis, est compositus ex eo, quod est in actu, scilicet intellectu agente, & ex eo, quod est in potentia: aut quia continuatio eius secundum hanc opinionem est similis generationi, & assimilatur agenti & patienti, scilicet in sua continuatione cū intentionibus imaginatis. Secundum igit̄ hanc opinionem agens, & patientis, & factum erūt idem. & est dictum ab ipsis tribus dispositionibus per diversitatem, quæ accedit ei. Nos autem opinamur q̄ non mouit ipsum ad ponendum intellectum agentem nisi hoc, q̄ intellecta speculativa sunt generata secundum modum, quem diximus. Consydera ergo hoc, quoniam est differentia inter istas tres opiniones, scilicet Platonis, & Themistij, & opinionem nostrā. & fini expositionē Themistij, nō indiget in ipsis intellectis ni-

sc̄d 3. The
mis. ide or
est agens,
patients, &
factū. Viō
3. de Aiz
cap. 25. in
Themist.
di

De Anima

di intellectum agētem: & differimus ab eo in natura intellectus materialis. & differimus a Themistio in natura intellectus, qui est in habitu, & in modo ponendi intellectum agentem. & nos etiam quo modo conuenimus cum Alexan in natura intellectus, qui est in habitu, & alio modo differimus. Hęc igitur sunt differentiae, quibus dividuntur opiniones attributae Arist. Et debes scire quod versus, & exercitium sunt causae eius, quod appetit de potentia intellectus agentis, qui est in nobis ad abstractum, & intellectus materialis ad recipiendum: sunt (dico) causa propter habitum existentem per usum, & exercitium in intellectu passibili, & corruptibili, quem vocavit Arist. passibilem. & dicit aperte ipsum corrupti. & si non, continget ut virtus, quae est in nobis agens intellecta esset materialis, & similiter virtus passibilis. Et ideo nullus potest rationari per hoc super hoc quod intellectus materialis admiscetur corpori. Illud enim quod dixit opinans ipsum esse admixtum in response sermonis in intellectu agenti, dicimus nos in response eius in intellectu materiali. ¶ Et per istum intellectum, quem vocat Arist. passibilem, diuersantur homines in quatuor virtutibus dictis in Topicis, quas Alfarabius numerauit in Elenchis. Et per istum intellectum differt homo ab aliis animalibus. & si non, tunc necesse esset ut continuatio intellectus agentis & recipientis cum animalibus esset eodem modo. Intellectus quidem operarius differt a speculativo per diuersitatem preparationis existentis in hoc intellectu. his igitur declaratis reuertamur ad nostram viam, & dicamus.

Primo To
pic.c.i.u'i
numerat
quatuor
grad⁹ pro
babiliū. vñ
Topi.ca.
12.& 3. To
pic.ca. 3 vñ
numerat
quatuor
virtutes
morales.

¶ Per intel
lectū, quē
vocat Ari
sto. passi
bi ē diuer
sant i qua
tuor virtu
tib⁹ dictis
in Top. &
p istū intel
lectū ēt hō
differt ab
aliis aiali
bus.

De intelligibilibus, ipsius intellectus obiectis, quibusq; ipsius intellectus operationibus intelliguntur. Cap. 5.

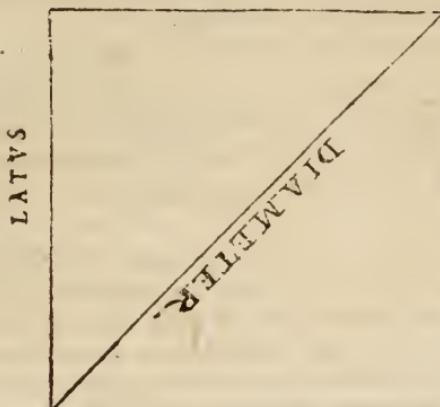
Indivisibilium quidem igitur intelligentia, in his est, circa quę non est falsum: in quibus autem & salīsum iam & verū est, compositione quædam iam intellectuum est, sicut eorum quę vñ sūt, quenadmodum Empedocles dixit. vere multorum quidem capita sine ceruice germinauerunt. postea composita sunt cōcordia: sic & hęc, separata, composita sunt: ut assy metron & diametros. F

In iis igitur indivisibilium intellectio est, in quibus non reperitur falsitas: in quibus aut reperitur falsitas & veritas, in iis demum compositione quædam est conceptum, quasi sint unum: atq; ut Emped. dixit, Pullulat ampla seges capitum ceruice carentum: deinde componi Amore: sic etiam hęc cum separata sint, cōponuntur: ut in commensurabile, & diameter.

Forinare autem res indivisibles erit in istis rebus, scilicet in quibus non est falsitas. Res autem, in quibus est verum, & falsum, illud est aliqua cōpositio tunc ad res intellectas, secundum, quod sunt entia.

Sicut

A Sicut dixit Empedocles, q̄ multa capita, & colla disponuntur in postremo per compositionem amicitiae: ita etiam sunt separata per compositionem, verbi gratia dicere assimetrum & dicere diametrum.

A Cūm compleuit notificare substantiam trium intellectuū, scilicet materialis, & eius, qui est in habitu, & agentis, incēpit considerare de actionib⁹, & proprietatibus intellectus. & hoc est, quod remansit de cognitione istius virtutis. Et, quia famosior differentiarum, per quas diuiditur actio intellectus, sunt duæ actiones, quarum vna dicitur forma-
tio, & alia fides, incēpit hic notificare differentiam inter has duas actiones, & dixit. Formate autem res iudicabiles, &c. i. apprehendere autē res simplices non compositas erit per intellecta, quæ non falsantur, neque ve-
rificantur: quæ dicuntur informatio. comprehendere autem ab eo res

C ompositas erit per intellecta, in quibus est falsitas & veritas. & contentus fuit prima diuisione sine secunda: cūm oppositum intelligatur per suum oppositum. Deinde dicit, Res autem, in quibus inuenitur verum & fal-
sum. &c. id est intellecta autem, in quibus inuenitur veritas & falsitas, est in eis aliqua compositio ab intellectu materiali. Intellectus quidem pri-
mo intelligit simplicia. Si igitur hæc compositio fuerit conueniens en-
ti, erit vera: si non, erit falsa. Et ista actio intellectus ad intellecta simili-
lis est ei, quod Empedo. dicit de actione amicitiae in entia. Quemadmo-
dum enim dixit Empedo. quod nulta capita erant separata à collis, de-
inde amicitia congregantea, & composuit simile cum simili: ita intel-
lecta existunt primo diuisa in intellectu materiali. verbi gratia dicere
diametrum quadrati, & dicere assimetrum laterum. intellectus enim
intelligit ista primo simplicia, deinde componitea, scilicet simetrum,
aut assimetrum. si igitur compositus secundum ens, est verum si non,
falsum.

Famisior
diariū, p
quas diui-
dit⁹ actio i
tell⁹, sum
duæ acho-
nes: quād
vna de for
matio, &
alia fides.
Idē. s. Nic
ia. 3. 4.
Opposit⁹
intelligit p
suū oppo-
sitū. Idē
prīo Cœ.
101. &...
Cœlt. 45.
cōsimi...
de aia. 63.

De Anima

Si autem factorum & futurorum tempus cointelligens est & **D** componens: falsum enim in compositione semper est. & nanc si album, non albo: aut si non album albo, componit. contingit autē & diuisionem dicere omnia. Sic ergo est non solum falsum aut ue- rum q̄ albus Cleon est, sed & quod erat, aut erit: vnum autem fa- ciens hoc intellectus est vnumquodque.

307H. Sin autem præteriorum uel futurorum, tempus insuper intelligens & componens: semper enim falsitas in compositione consistit: etenim si album non album dixerit, non album composuit: porro autem licet et diuisionem omnia dicere: attamen non solum falsum est aut uerum al- bum esse Cleonem, sed fuisse uel fore. quod autem unumquodq; unum fa- cit, id intellectus est.

Et si fuerint præterita aut futura, tunc cum hoc intelligit tem- pus, & componit ipsum. Falsitas enim semper est in compositione. **E** ne. quoniam, cūm dixeris album esse non album, iam composui- sti non album cum albo, sicut dicens non album. Et possibile est dicere omnia esse diuisionem. Sed non istud solum est verum & falsum, scilicet Socratem esse album, seu cūm hoc fuit, aut erit. Et q̄ facit hoc, & suum simile vnum est intellectus.

22 Idest &, si illa intellecta simplicia fuerint rerum, quæ innatae sunt esse aut in præterito tem pote, aut in futuro, tunc intellectus intelligit cū illis rebus tempus, in quo sunt, & postea componet ipsum cum eis, & iudicabit q̄ illæ res fuerunt, aut erunt, sicut iudicat q̄ diametrum est assimetrū. **C**olæ. Et quia narravit primo q̄ veritas & falsitas inueniuntur in compo- sitione, incœpit declarare q̄ falsitas est compositione, & non inuenitur in ali- qua actionum intellectus, & d. Falsitas. n. semper est in cōpositione. & ra- tioinatio super hoc est, qm, cūm dicitur hoc in re alba q̄ non est alba, est **F** compositione similis ad dicere in re alba q̄ est alba: licet illud sit falsum, & hoc verum. Et, quia apparet q̄ affirmatio est magis digna compositioni, & negatio diuisioni, dixit. Et possibile est dicere in eis omnibus, q̄ sunt di- uisiones. i. & sic possumus dicere negationem & affirmationem esse compo- sitionem, sicut possumus dicere utrumq; esse diuisionem: licet affirmatio magis videatur habere hoc nomen cōpositio, & negatio hoc nomen diui- sio. qm in affirmatione componitur prædicatum cum subiecto: in nega- tione aut̄ primo diuidit intellectus prædicatum à subiecto, & post compo- nite ea. Et, cum declarauit q̄ veritas, & falsitas accidentū compositioni re- rum adiuicem, declarauit et q̄ hoc idem accidit, quando componit eas cum tempore, & dixit. Sed non istud solum est verū & falsum, &c. i. & ve- ritas & falsitas non accidentū solum compositioni in propositionibus, in quibus prædicatum est nomen, sed et in eis, in quibus prædicatum est ver- bum, vet. g. Socrates fuit aut erit. D. d. Et q̄ facit hoc, &c. i. & q̄ facit hæc, intellecta

A intellecta singularia esse unum per compositionem, postquam erant multa, est intellectus materialis. Iste non distinguit intellecta simplicia, & cōponit consimilia, & dividit diuersa. Oportet enim ut virtus comprehendēs simplicia & composita sit eadem. quā propterea istius virtutis ad intentiones formarum imaginatarum debet esse sicut proportio sentientis cōmunitatis ad sensibilia diuersa, non fīm q̄ appareat de verbis Aue pace in initio sui sermonis de virtute rationali, scilicet quod virtus compositua debet esse alia ab imaginativa.

Oportet
vt virt⁹ cō
prehēdēs
simplicia,
& cōponi-
ta sit eadem.

Indivisibile autē quoniam duplicitate dicitur, aut actu, aut potentia, nihil prohibet intelligere indivisibile quum longitudinem intelligat. (indivisibilis, n. actualiter est) & in tempore indivisibili. Similiter enim tempus divisibile & indivisibile, lōgitudini est. Non igitur est dicere aliquid in medio intelligere utrumq; non. n. est nisi diuidatur, sed aut potentia: seorsum autē utrumq; intelligēs dimidiorum, diuidit & tempus simul. tunc autem ut si longitudo

B nes, si vero est sicut ex utrisque, & in tempore est quod in utrisq;

O P H. Cum autem indivisibile bifariam dicatur, nihil prohibet quoniam indivisibile intelligat, cum longitudinem intelligit (est enim actu indivisibilis) & in tempore indivisibili: similiter enim tempus divisibile & indivisibile est, atq; longitudo. non igitur dicere potest quid in utroq; dimidio intelligebat: non enim est si non diuidatur, nisi potentia. at cum seorsum utrumq; dimidiorum intelligit, una etiam tempus dividit: tunc vero quasi longitudes. quod si ut ex utrisq;, & in tempore sic quod in utrisque.

C Et, quia indivisibile est duobus modis, aut in potentia, aut in actu, nihil prohibet hoc, q̄ quando intellexerit longitudinem, ut intelligat indivisibile, & illud indivisibile in actu, & in tempore indivisibili. tempus. n. fīm hunc modum est divisibile, & indivisibile, in lōgitudine. Nullus. n. potest dicere q̄ intelligit utrumq; modum esse aliquid, cūm non sit, quoisque diuidatur, sed in potentia. Sed, cum intellexerit utrumque duorum per se, tunc diuidetur tempus etiam. & tunc erunt quasi duas longitudes: congregata autem in tempore, quod est super eas.

23 Cūm declarauit q̄ actio intellectus indivisibilis est in rebus indivisibilibus, incēpit hic declarare ex quo modo contingit ei intelligere divisibilia, habentia quantitatem intellectione indivisibili, & in tempore indivisibili: & ex quo modo contingit ei ut intelligat ea indivisibiliter, & in tempore divisibili, sicut est dispositio in intelligendo res multas, & dixit. Et, quia indivisibile est, &c. i. & quia indivisibile dicitur duobus modis, potentia, & actu, possibile est dicere q̄ intellectus intelligit res ex rebus divisibiliibus

De Anima

bus potentia: indiuisibilibus actu, sicut longitudo, & tempus latens, quod D
est in eis, est indiuisibile in actu: & hoc sic intellectione indiuisibili, & in
tempore indiuisibili: quēadmodum intelligit res indiuisibiles vtroq; mō,
necessē est. n. vt intelligat intentionem indiuisibile indiuisibiliter: siue il-
la intentio fuerit diuisibilis aliquo modo, aut nullo modo. Et, cūm dixit
vt intelligat indiuisibilem, &c. intendit vt intelligat intentionem indiuisi-
bilem: & illud intellectum est indiuisibile, & in tempore indiuisibili. D.d.
tempus. n. fm hunc modum est diuisibile, & indiuisibile. i. tempus. n. inueni-
tur etiam vno modo diuisibile, & alio modo indiuisibile, siue in longi-
tudine. Et, cūm declarauit q̄ intellectus intelligit magnitudinem & tem-
pus, & vniuersaliter omne, quod est indiuisibile in actu, & diuisibile potē-
tia per intellectiōnem indiuisibilem, & in tempore indiuisibili: declara-
uit etiā q̄ impossibile est aliquem dicere q̄ intelligere talia fit per intel-
lectiōnē diuisibilem, & in tpe diuisibili, & d. Nullus. n. pōt dicere, &c. i. nul-
lus igf pōt dicef q̄, cūm intellectus intelligit linea, nō subito intelligit eā;
sed primo aliquā partē, & secūdo aliā. illæ. n. duæ partes nō sunt duæ actu
in linea, donec linea diuidatur, sed tantum sunt duæ in potentia. &, cūm E
d. vtrunq; modum, intendit vtranq; partem linea, & quasi d. nullus igi-
tūr potēst dicere q̄ quādo intellectus intelligit lineam, primo intelligit
vtranq; partem per se, deinde totum. illæ. n. duæ partes non sunt in actu,
quouisque linea diuidatur: sed sunt duæ in potentia. D.d. Sed, cūm intelle-
xerit vtranq;, &c. i. sed accidit ei vt intelligat vtranque partem longitudi-
nis per se, quando diuidit longitudinem. & tunc ita intelligit illam longi-
tudinem, sicut intelligit duas longitudines. & hoc intellexit, cūm d. & tūc
erunt quasi duæ longitudines. D.d. congregata autem, &c. i. qn̄ enim in-
telligit eas congregatas, i. partes, & quali vnam longitudinem, intelligit
eas in eodē tempore indiuisibili in eodem instanti, in quo sunt insimul;
non in duobus instantibus diuerſis. & hoc intendebat, cum d. vt mihi vi-
detur, in tempore, quod est super ea.

Quod autem non secundum quantitatem indiuisibile est, sed
specie, intelligit indiuisibili tempore, & indiuisibili anima: secū-
dum accidens autem, & non in quantum illa diuisibilitā: quod in-
telligit & in quo tempore: sed in quantum sunt indiuisibilia. inest
autem vtiq; his aliquid indiuisibile, sed forte nō separabile, quod
facit tempus vnum, & longitudinem. & hoc similiter est in omni
continuo & tempore & longitudine.

SOPH. Quod porro non quantitate sed specie indiuisibile est, id in tempore
indiuisibili, & indiuisibili anima intelligit: per accidens autem, &
a. l. quod non quatenus illa diuisibilitā sunt, quo intelligit & in quo tempore,
sed quatenus indiuisibilia: nam in his etiam inest aliquid indiuisibile,
sed forte non separabile, quod unū & tempus & magnitudinē efficit:
& hoc peraeque in omni continuo reperitur, tum tempore tu longitudinē:
Illud

A Illud autem, quod non est indivisibile per quantitatem, sed per formam, intelligit ipsum in tempore indivisibili, & per indivisibile animæ, sed accidentaliter. sed ista duo sunt divisibilia, scilicet illud, per quod intelligit, & tempus, in quo intelligit, quia sunt in divisibilia. In his etiam est aliquid indivisibile, sed dignius est ut sit non separabile ab eis. & est illud, quod facit tempus esse unum, & longitudinem esse unam. & hoc eodem modo est in omni continuo, & in tempore, & in longitudine.

24 Cū declaravit modū, finē quē intelligit intellectus qđ est indivisibile p quantitatē, & est illud, quod est indivisibile in actu. & divisibile potētia, incepit ē declarare modū, finē quē intelligit illud, qđ est indivisibile per formā, & hoc ē indivisibile actu, & pñia, nisi accēntaliter. & dixit. Illud aut, qđ nō est indivisibile, &c. i. quod aut est indivisibile forma & qualitate, nō quātitate, qm̄ indivisibile dī duob⁹ modis, cōprehendit ab intellectu

B in tpe idivisibili, & p intellecōne ē indivisibili. D. d. sed accēntaliter, &c. i. & iste sermo est di minimus, & trāspōitus, & sic debet legi. sed ista duo sūt divisibilia non essēntialiter, sed accēntaliter. s. tempus in quo intelligit, & res qua intelligit, aut per quod intelligit. D. dedit causam in hoc, qđ sunt divisibilia accidentaliter, & d. quia sunt indivisibilia, &c. id est &, quia tempus, in quo intelligit, & res, quā intelligit, sunt indivisibilia in se, sed tamē sunt in divisibilibus. s. instās, in quo intelligit, & formā, quā intelligit. instās. n. est indivisibile, & ē in tpe, qđ est divisibile: & forma ē est in divisibili, & est in magnitudine, qđ est divisibilis. D. d. In his ē est aliquid indivisibile. i. in magnitudine & in tpe. D. d. sed dignius est ut sit nō separabile ab eis. sed illud, quod est indivisibile in tpe, & in magnitudine, est nō separabile ab eis: & iō fuit divisibile per accēns. D. d. & est illud, quod facit tps esse unū, &c. i. & hoc indivisibile exīs in istis rebus facit longitudinē esse unā, & tps esse unū. &, si non, non intelligeretur hæc una longi-

C tudo, neq; unū tempus, si non esset hæc nā in eis. Hæc igit natura est causa in hoc, qđ iste res sunt unæ, cū hoc qđ sunt divisibiles. &, quia sūt in istis rebus, ideo contingit eis ut sint divisibiles per accēns. & hoc, qđ hæc natura est exīs in rebus materialibus, est causa qđ intelligere fuit in non tpe. hoc est summa eius, quod intendebat in hoc capitulō. Et Deinde, d. & hoc eodem modo est in omni continuo, &c. i. & illa natura existit eodem modo, s. in tpe, & in longitudine, & in alijs speciebus, non separabilis ab eo, in quo existit. qm̄, si separetur, tunc divisio per accidens non accideret.

Punctum autem & omnis divisio, & sic indivisibile, monstratur sicut priuatio: & similis ratio in aliis est: ut quomodo malum cognoscit aut nigrum: cōtrario, n. aliquo modo cognoscit. Oportet autem potentia esse cognoscens, & esse in ipso. Si vero alicui non inest contrarium ipsum seipsum cognoscit, & actu est, & separabile.

D^c Anima

502 n. Punctum autem, omnisq; diuisio, & quod ita indiuisibile est, sicut D
priuatio cognoscitur. quæ ratio similis est in cæteris, scilicet qua malum
aut nigrum cognoscit: nam contrario, quodammodo cognoscit. Oportet
autem id quod cognoscit potentia esse, & inesse in ipso. Quod si causa-
rum alicui nihil est contrarium, ipsa se ipsum cognoscit, & actus est,
& separabilis.

Punctus autem, & omnis differentia, & quod est indiuisibile
hoc modo intelligitur, quasi accidens. & sic de alijs. & secundnm
hunc modum cognoscit nigredinem, & nigrum. quoniam, quasi
per contrarium cognoscit ipsum. Et cognoscens potentia debet
esse vnum in se. Si igitur aliquod rerum est, in quo non est contra-
rietas, illud intelligit se tñ, & est in actu abstractum.

25 Cùm declarauit quomodo intellectus intelligit indiuisibilia in actu,
& diuisibilia potentia, s. magnitudines & quomodo ēt intelligit indiuisi- E
bilia essentialiter diuisibilia accidentaliter, s. qualitates, & formas, incepit
hic declarare etiam qūo intelligit indiuisibilia, neq; essentialiter, neq; ac-
cidentaliter, neq; potentia, neq; actu, v.g. puctum, & instans, & vnitatem,
& dixit P, unctus aut, &c. i. intelligere aut puctum, & sibi simile ex eis, quæ
dicuntur esse indiuisibilia, & vniuersaliter omnem dñiam priuationam, el^t
per accidens, s. fm q̄ ei accedit carere re priuationa, punctus. n. non intelligi- F
tur, nisi q̄ contingit ei de priuatione diuisibilitatis existentis in magnitu-
dine. & similiter de instati, & aliis. D. d. & fin hunc modum cognoscit ni-
gredinem, & nigrum. ipse. n. quasi per contrarium cognoscit. sic cecidit
ablatio in exemplari, s. inter hanc particulam fm modum, & hanc parti-
culam cognoscit. & est sermo completus per se. sed si aliquid deficit forte
est sic, fm hunc modum intellectus, aut visus cognoscit nigredinem aut ni-
grum: & vniuersaliter omnes priuationes non cognoscuntur nisi per con-
traria, s. per cognitionem habitus, & per cognitionem defectus habitus.
Et hic intendebat per nigredinem priuationem albedinis, ita. n. est de sen-
sibus in istis rebus, sicut de intellectu. Quéadmodum. n. dictum fuit illic
q̄ visus comprehendit obscuritatem per comprehensionem defectus lu-
cis, ita intellectus comprehendit priuationem per comprehensionem de-
fectus formæ. D. d. Et cognoscens potentia debet esse vnu in se. i. & oport-
et ut intellectus cognoscens habitum, & suam priuationem, sit eadē virt⁹
in se. quemadmodum cognoscens obscuritatem, & lucem est eadem vir-
tus visus: & q̄ ista virtus cognoscens comprehendat priuationem cōpre-
hendendo se esse in potentia, cùm fuerit in potentia, comprehendit ex se
vtrung, scilicet esse potentia & esse actu. & ista est dispositio intellectus
materialis. Possimus igitur dicere tales esse præparationem tantum, &
nihil aliud, vt dicit Alex. D. d. Si igitur aliquod rerum, &c. si igitur fue-
rit aliquis intellectus, in quo non est potentia contraria actui existenti in
eo. i. si fuerit aliquis intellectus, qui non inuenitur quandoque intelligens
in

A in potentia, & quandoque intelligens in actu, tunc ille intellectus non intellegere priuationem omnino: immo nihil intelligere extra se. & hoc est unum eorum, quibus dividitur iste intellectus ab intellectu agente, scilicet quod in hoc intellectu invenitur utrumque, in agente autem actus tantum, non potentia & ideo recte vocavit Arist. istum intellectum materialem, non quia est mixtus, & habens materiam, ut Alex. opinabatur.

Est autem dictio quidem aliquid de aliquo, sicut affirmatio, & vera aut falsa omnis. Intellectus autem non omnis: sed qui est ipsius quid est, secundum quod aliquid erat esse, verus est: & non aliiquid de aliquo: sed sicut videre proprii verum est, si autem homo albus, aut non, non verum semper: sic autem se habent quae cunq[ue] sine materia sunt.

BOPH. *E*st autem dictio quidem aliquid de aliquo, quemadmodum affirmatio: estque uera uel falsa omnis: at intellectus non omnis, sed qui est ipsius. **B**ius Quid est ex ipso? Quid erat esse, uerus est: & non aliiquid de aliquo: sed ut uisus proprii uerus est, an uero hoc album, homo sit, nec ne, non uerum semper est: sic se habent quaecunque sine materia sunt.

Et dicere aliquid de aliquo, sicut affirmatio, & omne compositum est verum uel falsum. Et non omnis intellectus, sed qui dicit quiditatem rei est verus, non qui dicit aliquid de aliquo. Sed quae admodum actiones propriæ sunt uerae, utrum autem nigrum, aut album est homo, non semper est verum, ita etiam est dispositio eius, quod est abstractum à materia.

26 Idest & prædicare per intellectum aliquid de aliquo, sicut affirmatio, & negatio, est compositio per actionem intellectus. & omne compositum est verum, aut falsum in intellectu. i.e. in materiali semper inueniuntur veritas & falsitas admixtae. & hoc est proprium huic intellectui. D. incœpit

Cdeclarare quod hoc non est proprium omnibus actionibus istius intellectus, sed tantum actioni, quae dicitur fides, non formatio, & dixit. Et non omnis intellectus, &c. i. & non in omni actione istius intellectus inueniuntur falsitas, & veritas admixtae: sed actio quae est informatio, est semper vera, non actio, quae est prædicare aliquid de aliquo. D. incœpit narrare quod hoc quod accedit intellectui, est simile ei, quod accedit sensui, & quod eadem est causa in hoc, & d. Sed quemadmodum actiones, &c. i. sed causa in

Idem. 2. de hoc est eadem cum causa in sensu. Quemadmodum n. n. actiones propriæ visui, & comprehendere colorem sunt veræ in maiori parte: sentire autem album esse Socratem, aut Platonem non semper est verum, sed multoties accedit in eo falsitas: ita erit dispositio intellectus, scilicet quod semper est verus in sua actione propria. fides. n. accedit ei, nisi quia intellectum eius est materia, i.e. compositum. Et, cum d. ita est dispositio eius, quod est abstractum à materia, intendebat ita est dispositio intellectus materialis, qui est ab-

De Anima

tractus à materia in suis cōprehensionibus, s. quia veridicat in propriis. C
scđa expōbi, si in formatione, & falsat in eis, quæ non sunt propria. Et pōt intelligi
sic, ita est dispositio intellectuū, quorum intellectum est abstractū à ma-
teria in hoc, q̄ semper veridicat: cūm non inueniatur in eis actio, quæ est
per accidens, quia suum intellectum est abstractum à materia.

Idem autē est sūm actū scīa, rei: quæ uero sūm potētiā, tpe prior est
in vno. oīno autē neq̄ tempore. Fūnt. n. ex actu ente oīa quæ fūt,
s o p h. Scientia autē quæ actū est, idem est quod res: ea uero quæ potentia
a l. simpliciter est, in uno prior est tempore: Omnino uero ne tempore quidem: cuncta
enim quæ fūnt, ex eo sunt quod actū existit.

Et scientia, q̄ est in actu, est ipsa res scita. & quæ est in potētia, ē
prior tempore individuo. Sed yniuersaliter, neq̄ in tempore, omne
enim quod generatur, generatur ab eo, quod est in actu.

27 Idest & scientia, quæ est in actu, est ipsum scitum: & scientia, quæ est in E
potentia, est prior tempore individuo, q̄ scientia, quæ est in actu. vniuer-
saliter autem & simpliciter scientia, quæ est potentia, non est prior scien-
tia, quæ est in actu: cūm scientia exiens de potentia in actum, est genera-
Sciā ḡfūt a scīa in a ta: & omne generatum generatur ab eo, quod est in actu speciei illius ge-
etu. oppo- nerati, vnde necesse est vt scientia, quæ est in actu, sit prior omnibus mo-
3. de a fā i disscientia, quæ est in potentia. Et forte intendebat hic per hunc sermonē
c. s. i solo inuenire causam, propter quam comprehensio intellectuum separatoriū
stionis. Vi est formatio tantum, & veritas in eo nunquam admisetur cum falsitate:
de cōtra. & est quod scientia illorū est ipsum scitum omnibus modis, econtra
zim. dispositioni in scitis intellectus materialis.

In multis intellectum sensumq; conuenire. De intellectu práctico, ac ipsius à
speculatiō differentia. Quo etiam paclo ea, quæ abstractione
dicuntur, intelligantur. Cap. 5.

V Idetur autem sensibile ex potētia existente sensitivo, actu
agens: non enim patitur, neq̄ alteratur. vnde alia hæc sp̄es
motus. motus. n. imperfecti actus. simpliciter autē actus, al-
ter est, qui perfecti. Sentire quidem igitur simile est ipsi dicere so-
lum, & intelligere: quūm autem delectabile, aut triste, aut affir-
mans, aut negans, prosequitur aut fugit.

s o p h. V idetur autem sensibile ex eo quod est potentia, sensituum actus
efficere: non enim patitur nec alteratur. quamobrem alia est hæc mo-
tus sp̄es. motus enim, aelius erat imperfecti, at uero qui simpliciter est
aelius, aliud est: is scilicet qui perfecti est. Sentire igitur simile est ipsi
dicere solum & intelligere: cum aut iucundum aut molestum iudica-
nerit, non secus ac si affirmasset aut negasset, prosequitur aut fugit.
Et

A Et videmus sensibile facere sentiens in actu, postq; erat in potētia, necq; patiendo alterationem. Et ideo iste est aliis modis motus. motus.n. est actio non perfecta. actio aut̄ simpliciter est aliis motus, & est actio perfecti. Sentire igitur simile est ut tantum dicitur uerbis, & ut intelligatur per intellectum. Si igitur fuerit delectabile, aut tristabile, sicut affirmatio & negatio eius, quæretur, aut fugetur.

28 Plus, quod hic vult dare de dispositione istius virtutis, rationalis, est propter assimilationē eius sensui. hęc, n. in quibus assimilatur, manifestiora sunt in sēsū, q̄ in intellectu. Et primo incepit cōparare inter eas in re, q̄ dē in eis motus, & passio. & d. Et videmus sensibile facē, &c.i. &, quia videm⁹ sensibile facere sentiēs in actu, postq; fuit in potētia: nō ita q̄ sentiēs apud exitū de potentia in actum transmutatur, aut alteratur, fm q̄ res materiales exēentes de potentia in actum transmutantur, aut alterantur: sed q̄

B res materiales exēentes de potentia in actum transmutantur: ideo optimandum est alium modum esse motus, & passionis à modo, qui est in rebus mobilibus. quapropter non est inopinabile hoc, quod dictum est in intellectu, s. q̄ est exitus de potentia ad actum sine trāsimutatione, & alteratione. D. d. motus.n. est actio nō perfecta & c. i. & causa, propter quā isti motui contingit transmutatio & alteratio, illi autē non, est quia iste motus, cui accidit transmutatio, est actio non perfecta, & via ad complementum. ille aut̄ est actio perfecta, immo complementum. Et quasi intendebat q̄, cūm ita sit, motum esse actionē imperfectam, accidit ei propter materiam, non fm q̄ est actio. Et cū hoc accidit actioni, necesse est aliquam actionem esse liberatam ab hoc accidente. quod. n. accidit alicui per accidens, necesse est ut non sit ei fm q̄ est. &, si non fuerit ei fm q̄ est, necesse est ut separetur ab eo. Et hoc, quod induxit huc, quasi est dissolutio questionis, maximē omniū questionum aduenientiū in hac opinione. Post. n. aliquis dicere quō possumus imaginari receptionem in substantia

C nō mixta cum mā: cum declaratum est q̄ causa receptionis est mā. Et quasi innuit dissolutionem, dicendo q̄ materia non est causa receptionis simpli, sed causa receptionis transmutabilis, s. receptionis huius entis individualis. Vnde necesse est ut illud, quod nō recipit receptione individuali, non sit materiale aliquo modo. & sic nō remanet locus questioni. Et cūm declarauit modū consimilitudinis inter sensum & intellectū, in hoc modo passionis, & motus, s. q̄ in vitroq; est actio perfecta, incepit notificare consimilitudinem inter sentire & intelligere, & d. Sentire igitur simile est ut in dicatur verbis, & ut intelligatur per intellectum, i. & hoc, q̄ sentire sit per se actio perfecta, & sine tempore, & absq; eo q̄ precedat ipsum actio diminuta, simile est ad intelligere intentionem intellecta, q̄ illa intentione pronūciatur ab aliquo, s. quia sit ab hoc actio perfecta, absq; eo q̄ præcedat ipsum actio diminuta. & quasi intendit cum hoc declarare causam, propter quam intellectus intelligit sine tempore. Deinde. d. Si

Sensibile factis etiēs in actu, postq; fuit in potētia. Idē. 2. de anima. 60. Vide cēsimele dictō de motu. 2. d. aia 2. & 9. Ph. 57. Idē. 3. Ph. 4. & 6. Idē 5. Ph. 4. & 9.

Vide p. ii. 10. 1. C. xl. 14. & 4. Ph. 31. 4. 67. & 2. d. Aia. 133. Mā nō est cā receptio nis simpli sed felū ē cā receptio nis transmu tabil. Idē supra.cō.;

De Anima

igitur fuerit delectabile, &c. idest, si igitur illud comprehensum fuerit de Dlectabile apud sensum, aut tristabile, erit quasi intellectum affirmare hoc esse hoc, aut negare hoc non esse hoc: & tunc aut quereretur, aut fugietur per comprehensionem intellexualem, sicut quereretur aut fugietur per comprehensionem sensibilis.

Et est delectari aut tristari, agere sensitiva medietate ad bonum, aut malum, inquantum talia: & fuga aut & appetitus hæc, quæ fū actum: & non alterum appetituum & fugituum, neque ab inuisio- nem, neq; a sensitivo: sed esse aliud est.

s o p h. Atque est uoluptate aut dolore affici, operari sensitiva mediocrita te ad bonum aut malum, quatenus talia sunt: & fuga deum & ap petitus qui actu est, hoc sunt: nec diuersa sunt appetituum & sensitivum neq; inter se, neq; à sensitivo: sed eorum esse diuersum est.

Et delectatio, & contrastatio sunt actio mediante sensibili circa E bonum aut malum, fū q; sunt sic. & hoc est fugere & desyderare quæ sunt in actu. & desyderans, & fugiens non sunt diuersa vnu ab altero; neque à sentiente, sed esse differt.

29 Idem. J. te. Et contrastatio, & delectatio animæ est actio ei mediante virtute sensibili. & motu eius ex hoc modo circa bonum, aut malum est, fū q; malum est contrastabile, & bonum delectabile: non fū q; bonum est bonum, aut malum est malum: sicut est dispositio in quererere aut fugere intellectus. D.d. & hoc est fugere, & desyderare quæ sunt in actu. i. in hoc est desyde- rare rem præsentem, fū q; est præsens & individualis, & fugere eam, s. de syderium sensibile. qm hoc est proprium desyderio sensibili, s. q; non mo uetur nisi cum præsentia sensati in actu, econtrario desyderio intellectua li. D.d. & desiderans & fugiens non sunt diuersa, &c. i. & pars animæ, quæ queritur, & fugit, est eadem pars, non duæ diuersæ, neq; in intellectu, neque in sensu: sed est eadem pars in subiecto, & diuersæ in actione. & hoc inten- trario d'sy derio intel- lectuali vi de tñ ista- tiā. 2 d aīa cō. 20.

Propriūd' sy derio se- sensibili q; n mouet ni- si cū p'sen- tia sensati in actu, ecō trario d'sy derio intel- lectuali vi de tñ ista- tiā. 2 d aīa cō. 20.

Propter quod nequaquam sine phantasmate intelligit anima. F

Intellectu autem animæ phantasmata ut sensibilia sunt. quū autem bonum aut malum affirmat, aut negat, fugit aut prosequi- tur, propter quod nequaquam sine phantasmate intelligit anima.

Dianoetica autem animæ phantasmata ueluti sensibilia sunt. cū s o p h. autem bonum aut malum affirmauerit uel negauerit, tunc fugit aut prosequitur. Quapropter nunquam anima sine phantasmate intelligit.

Pars d'sy deras & fu gi s nō sūt quoq; diuer- se neq; in sensu, neq; i itellu: sed ē ex d' p'si subiecto, & diuersæ in actione. aut fugimus. Et ideo nihil intelligit anima sine imaginatione.

Idest

A Idest & in anima sensibili, i. in sensu communi inteniuuntur imagines, 30
 quarum modi sunt secundum modos sensuum, & sensibilium: ita q̄ pro-
 portio istarum imaginum ad intellectum materialem est, sicut propor-
 tio sensibilium ad sensus. & hoc inuenitur in alia translatione manifestius.
 dicit enim, apud autem animam rationalem imago est quasi res sensibi-
 les. D. d. & cū diximus, &c. i. & cum anima rationalis distinguit imaginem,
 & iudicat eam esse bonam, aut malam: non secundum q̄ est nota es-
 se talis, aut non talis tantum: & est differentia propria intellectui specu-
 lativo: tunc anima concupisibilis, aut queret illud, si anima rationalis
 iudicauerit imaginem eius esse bonam, aut fugiet, si malam. & hoc est si-
 mile ei, quod accidit sensui de contrastabili, aut delectabili. Deinde dixit.
 Et ideo nihil intelligit anima sine imaginatione. idest &, quia proportio
 imaginum ad intellectum materialem est, sicut proportio sensibilium ad
 sensum, ideo necessarie fuit ut intellectus materialis non intelligat aliquod
 sensibile absque imaginatione. Et in hoc d. expresse q̄ intellecta vniuer

Digressio.

B salia colligata sunt cum imaginibus, & corrupta per corruptionem ea-
 rum. Et expresse etiam dicit q̄ proportio intelligibilium ad imagines
 non est sicut proportio coloris ad corpus coloratum: sed sicut proportio
 coloris ad sensum visus: non sicut existimauit Auempace. Sed intellecta
 sunt intentiones formarum in imaginationis abstractæ a materia, & ideo in-
 digent necessario in hoc habere materiam aliam à materia, quam habe-
 bant in formis imaginationis. & hoc manifestum est per se intuentibus,
 Et, si intentiones imaginatae essent recipientes intellecta, tunc res reciperet
 se, & motor esset motum. Et declaratio Arist. q̄ necessarie est ut in intel-
 lectu materiali non sit aliqua intentionum existentium in actu, siue fuerit
 intentio intellecta in actu, aut in potentia, sufficit in destructione opinio-
 nis. Sed illud, quod fecit istum hominem errare, & nos etiam longo te-
 pore est, quia moderni dimittunt lib. Aristot. & considerant li. exposito-

Cōtra di-
 mittentes
 text. Antit.
 p. quovis
 ēt. 8. 1. hi.
 cō. 78.
 vide cōfite
 cōtra Ant.

C rum, & maxime in anima, credendo q̄ iste liber impossibile est ut intel-
 ligatur. & hoc est propter Auicen. qui non imitatus est Arist. nisi in Dia-
 lectica: sed in aliis errauit, & maxime in Metaphysica. & hoc, quia incœ-
 pit quasi à se.

Sicut enim aer pupillam huiusmodi fecit & ipsa autem alterū: 3.ccc.c.67
 & auditus similiter: sed ultimum vñum: & vna medietas: esse au-
 tem ipsi plura. quo autem discernit quo differunt dulce & calidū,
 dictum est quidem & prius. dicendum autem & nunc. Est enim
 aliquid unū: sic autem ut terminus.

soph. Quemadmodum autem aer pupillam talem fecit: ipsa uero aliud:
 sic etiam auditus. extrellum autem unum est, & una mediocritas: es-
 se autem est ipsi plura. quo autem iudicat, qua ratione differat dulce
 ab albo, & superius dictum est, & dicendum etiam est, sic: est enim
 unū quidpiam: & ita unū, ut terminus.

De Anima

Et quemadmodum aer est illud, quod facit visum talis dispositio[nis], & hoc ab alio, & similiter auditus. vltimum. n. est vnum, & medium vnum, in esse aut multa. Et iā dictū est prius q[uod] iudicamus illud, per quod dulce differt à calido aeri. dicamus igit̄ et si in hunc modum, qm̄ sicut in esse est vnum, ita in definitione.

¶ Cūm demonstrauit similitudinem inter intellectum & sensum in in-digentia subiecti, à quo recipiunt intentiones: quas comprehendunt, incepit modo declarare q[uod] prop[ri]tatio istius intellectus materialis ad imagines numeratas secundum species sensibiliū est, sicut prop[ri]tatio sensus communis ad diuersa sensibilia, &c. d. Et quemadmodum aer, &c. i. & sicut declaratū est q[uod] aer mouet visum, & mouetur ab alio: & similiter auditus mouetur ab aere, & aer ab alio, quousq[ue]; perueniat motus in omnibus sensib[us] ad vnum finē, qui est in illis motibus, quasi punctus, qui est mediū circuli de lineis ex euntibus à circumferentia: ita est de intellectu māli cum intentionibus imaginantium intellectis. D. d. vltimum enim est vnum, & medium vnum. i. vltimus enim motum sensibilium est vnu[s], & illud, quod est ex eis quasi medium de circulo, est etiam vnum. & hic est sensus communis. D. d. Et iam dictum est prius, &c. idest & vniuersaliter dictum est prius quid est illud, per quod iudicamus diuersitatem sensibilium diuersorum, ver. g. diuersitatem dulcis à calido, & coloris à sono. ergo secundum illum modum, quo consequebatur illic tale esse in sensu, oportet hic esse in comprehendingendo res diuersarum imaginum ab intellectu. Et hoc intendebat, cūm d. quoniam sicut in esse est vnum, ita est in definitione. i.

Vide 2. de Aia. 149. Scđa expō p[ro]p[ter] qua vid 2. de Anima. 146.

Tertia ex p[ro]p[ter] qua Vid. 2. de Aia. 33.

Et hoc in proportionali aut numero ens vnu[s], hēt se ad vtrūq[ue], sicut illa ad inuicē. Quo. n. differt non homogenea iudicare, aut cōtraria: ut albū & nigrū? Sit igit̄ sicut. A. albū, ad. B. nigrū. G. ad. D. sicut illa ad inuicem. Quare & permutatim: si igitur. G. D. vni sunt existēta, sic hēbunt sicut & A. B. idē quidē, esse aut non idē: & illud similiter. Eadem aut ratio est si. A. quidē dulce sit. B. uero album. Spēs quidē igit̄ intellectiuū in phātasmatisbus intelligit'.

Ethyc

A Et hæc unum sunt proportione & numero quem habet ad utrumq;. ut illa inter se se, quid enim refert dubitare quomodo ea quæ eiusdem generis sunt, iudicet, aut contraria: ut albū ac nigrū: sit igitur ut A quod est album ad B quod est nigrum, C ad D, ut illa inter se: quare etiam comutato ordine. si igitur C D unum sunt, ita se habebunt, sicut & A B: idem. s. & unum, esse uero non idem: & illud similiter: Eadem etiam ratio est, si A quidem dulce sit. B. uero album. intellectuum igitur species inphantasmatis intelligit.

a. l. illa.

B Et hoc inuenitur in numeris proportionalibus: & dispō eius apud eos est sicut dispositio eorum adinuicem. Nulla. n. est differentia inter figuram, & qualitatē consyderationis rerū inēqualiū in genere, aut rerū contrariarū, v. g. albi & nigri. Sit igitur dispō A albi ad B nigrū, & C ad D, sicut dispō illorū adinuicem, vt inuenitur in rebus contrarijs. Si igitur C. & D, existentes in eadem in re non inueniuntur nisi per A, & B, & sunt in hoc idem. Et, si A fuerit quasi dulce, & B quasi album, tunc intellectus erit quasi intelligenſ. Intelligit enim formas per primas imaginationes.

C Idest & hæc cōsecutio manifesta inuenitur in eis fm proportionalitatem eorum in numero, & dispositio iudicantis ex anima apud utrumque esse. s. sensibile & imaginabile, est sicut dispō virtutisq; esse adinuicem. D. d. Nulla. n. est differentia, &c. i. & indifferenter, siue iudiciū fuerit de rebus contrarijs, aut diuersis. figura. n. & qualitas consyderationis debet esse vna eadem apud uitutem sensibilem, & rationalem in rebus diuersis in genere, & in contrarijs. Et, cum declarauit q; nulla est differentia in cōsideratione illorum duorum generum apud uitutem sensibilem & rationalem, dedit demonstrationē super hoc ex proportionalitate, & aequa litate, quam habent in numero secundum imagines rerum cum suis indiuiduis, & d. Sit igitur dispositio A.albi. i. sit igitur A album, & B nigrū, & C imago albi, & D. imago nigri. erit igitur proportio A ad B, sicut album ad nigrum: & proportio C ad D, sicut imago albi ad imaginem nigri. & hoc intendebat, cum d. vt mihi videtur, dispositio Capud D, est sicut dispositio illorum adinuicem, ut inuenitur in duobus contrariis, i. vt inuenitur in duobus contrarij sex imaginibus veris. Et, cum declarauit q; talē proportionalitatē debent habere, dedit consequens conclusionem, & d. Si igitur C, & D, &c. idest &, cum proportio A ad B est sicut C ad D: &

A & B comprehenduntur ab eadem virtute: ergo C & D debent comprehendiri ab eadem virtute. & istam conclusionem diminuit ex suo sermone. Deinde dicit consequens illam, & d. Si igitur C & D, &c. idest si igitur C, & D comprehenduntur ab eadem virtute, quia A, & B sunt eiusdem virtutis, tunc duas virtutes in hac intentione, & ex hoc modo sunt idem, & non diuersantur omnino: licet diuersentur in suis natu-

Figura, &
qualitas
cōsidera-
tionis dē
ēc vna &
cadē apud
virtutē se-
sibile rō-
nalē i rebus
diuersis
nere, & in
contrarijs.
Idē supra
ēō. praece-
denu.

De Anima

ris. & per hanc similitudinem inter virtutem rationalem, & sensibilem existimauerunt plures Antiquorum, secundum qd Arist. narravit in seculo tractatu qd duæ virtutes sunt eadem. Et, cùm declarauit quod dispositio earum in comprehendendo res contrarias est eadem, declarauit et qd ita est in comprehendendo res diuersas in genere, & dicit. Et, si A fuerit quasi dulce, &c. i.e., si posuerimus loco contrariorum duas res diuersas in genere, verbi gratia dulce & album, tunc etiam intellectus comprehendet eas modo simili comprehensioni earum à sensu. tunc enim intelligit formas earum medianibus primis suis imaginibus, idest veris: quem admodum sensus comprehendit intentiones earum per presentiam individuorum ipsorum sensibilium.

Et sicut in illis determinatum est ipsi, imitabile & fugiendum: & extra sensum quum in phantasmatibus fuerit, mouetur: ut sentiens fugibile, quia ignis communi cognoscit videns quod mouetur, quoniam impugnans est. Aliquando autem quæ sunt in anima phantasmatibus aut intellectibus tanquam videns ratiocinatur, & deliberat futura ad presentia.

SOPH. Et quemadmodum in illis præfinitum est ipsi quid persequendum, quidq; fugiendum sit, ita etiam extra sensum, cum in phantasmatibus fuerit, mouetur: ut sentiens faciem ignem esse, communi cognoscit uidens eam moueri, hostilem esse. Aliquando autem iis quæ sunt in anima phantasmatibus, aut mentis conceptibus, quasi uidens ratiocinatur, & consultat de futuris ad presentia respiciens.

Et ita est de quæsito, & fugito secundum hunc cursum determinatum in his rebus. & quandoque mouetur sine visu sensu, cùm fuerit existens in imaginatione. vt quando imaginatur qd ignis inflammatur in turribus ciuitatum. commune est enim qd mouens est ignis, & ipse nunciat præliatori. cogitat enim, quasi videns rem per modos imaginationis, & cogitatio eius in rebus futuris est secundum res presentes.

33 Idest, & ita est de quæsito, & de fugito apud intellectum, sicut de comprehensione. quoniam, quemadmodum comprehendit res medianibus formis imaginum, & sensus comprehendit per præsentiam terrena sensibiliū, ita intellectus mouetur à rebus quærendo, aut fugiendo quando formæ imaginum earum sunt presentes. quæadmodum sensus querit, aut fugit apud præsentiam ipsius sensibilis. D.d. & quandoque mouetur sine visu sensu, &c. idest & quandoq; mouetur homo ad aliquid, licet non sentiat ipsum, quando imaginabitur ipsum: sicut præliator mouetur, qd imaginatur ignem inflammari in turribus, licet ignis non dū inflamatus sit. D.d. commune. n. est quod mouens est ignis, & est principium prælationis. idest &, cùm

A & cùm præliator intrinsecus imaginabitur ignem in turribus, statim cogitabit in destruendo illum ignem, & præliator oppositus in flammando ipsum. & communem habent cogitationem in hoc, scilicet quòd ignis est finis positus, & quæsus apud ipsos, sed secundum modos duos diuersos. Et potest intelligi hoc, quod dixit, communis enim, id est propositio enim communis, ex qua postiumus scire omnia consequentia, est principium consequens existentiam ignis in turribus. & ideo d. est principium per experientias præliatoris, id est principium considerationis. Deinde d. cogitat enim, quasi videns, id est principium enim suæ cogitationis in rebus erit præsentando modos imaginum imaginationum possibilium esse in illa re, de qua cogitat, adeo ac si videret illud, de quo cogitat. Deinde d. & cogitatio eius in rebus futuris, &c. i. & causa in hoc est, quia homo ponit principium suæ considerationis in rebus possibilibus de rebus præsentibus, quas videt, & ideo possibile est ut homo cogitet in alia re, adeo quòd inueniet ex eo aliquod individuum, quod ante non sensit: sed

B sensit ei simile, non ipsum idem. Et iuuuit per hoc modum, fm quem potest inueniri per cognitionem imago verae: cuius individuum nunquam fuit sensatum aliquo cogitante. Iam enim posuerat quòd imagines verae sunt numeratae secundum individua sensibilia. & quasi declarauit q. iste modus imaginationum inuenitur à cognitione ex imaginationibus que sunt individua sensibilia: Virtus enim cogitativa, sicut declaratum est in lib. de Sensu & sensato, quando iuuabit se cum informativa, & rememorativa innata est præsentare ex imaginibus rerum aliquam, quam nunquam sensit in ea dispositione, secundum quam esset, si sensisset eam fide, & informatione, tunc intellectus iudicabit illas imagines iudicio vniuersali. Et intentio cognitionis nihil est aliud, quam hoc, s. vt virtus cogitativa ponat rem absensem à sensu, quasi rem sensatam. & ideo comprehensibilita humana diuiduntur in hæc duo. s. in comprehensibile, cuius principiū est sensus, & comprehensibile, cuius principiū est cogitatio. Et iam dimicimus quòd virtus cogitativa non est intellectus materialis, neq; intellectus qui est in actu, sed est virtus particulatis materialis. & hoc manifestū est ex dictis in Sensu & sensato. & oportet scire hoc: quoniam consuetudo est attribuire intellectui virtutem cogitativam. Et non debet aliquis dicere q. virtus cogitativa componit intelligibilia singularia: & iam declaratum est quòd intellectus materialis componit ea. Cogitatio enim non est, nisi in distinguendo individua illorum intelligibilium, & præsentare ea in actu, quasi essent apud sensum. Et ideo, quando fuerint præsentia apud sensum, tunc cadet cogitatio, & remanebit actio intellectus in eis.

Hoc est Et ex hoc declarabitur quòd actio intellectus est alia ab actione virtutis generalis & cogitativa, quam Aristo. vocavit intellectum possibilem, & dixit eam esse corruptibilem & corruptibilem. & hoc est manifestum de ea, cùm habeat instrumentum terminatum, scilicet medium ventriculum cerebri: & homo non est generalis & corruptibilis nisi per hanc virtutem: & sine hac virtute, & virtute imaginationis nihil intelligit intellectus materialis. &

Sed a expō
a.l. ppor

Hō ponit
Principiū
suæ consi-
derationis à
rebus possi-
bilibus ex re-
bus pñtibus
quas uidit.

Digressio.

Virtus cogi-
tativa, qù
iuuabit se
cū informa-
tiua, & re-
memoria -
tiua innata
ta est pñca
re ex ima-
ginibus te-
rū aliquā,
quā nunq
sensit, tuc
intell's ad-
dicat illas
imagines
iudicio vi-
de c. 5. &
20. tertii
huius.

Coprehensi-
bilia hñta-
ta diuidit
ur i. duo.
cogitativa
n. cōponit
oppōsi-
tū diceret
com. 27.
Vide et
ideo zim.

ideo, sicut dicit Arist. non rememoramus post mortem: non quia intellectus est generabilis & corruptibilis, sicut alius potest existimare.

Et quum dixerit ut ibi laetum aut triste, hic fugit aut imitatur, & omnino in actione. & quod sine actione autem verum & falsum, in eodem genere cum bono & malo est: sed in eo quod simpliciter differt, & quodam.

SOPH. Et cum dixerit ibi esse rem iucundam aut molestam, tum fugit aut persequitur, & omnino in actione uersatur. Quinetiam verum & falsum quae sine actione sunt, in eodem sunt genere quo bonum & malum: sed ipso simpliciter differunt, & aliquo.

Et, cum iudicamus quod delectabile est illic aut hic, tunc contristabile erit aut fugitum, aut quæsumus: & sic vniuersaliter in actionibus. Falsitas enim & veritas sunt sine operatione, & sunt ambo in eodem genere, & in bono & in malo; sed differunt, quia dicitur simpliciter, & per terminum.

Id est. Et, cum iudicaueris per sensum quod delectabile est illic aut hoc, tunc contristabile apud intellectum erit, aut fugitum, si intellectus existimauerit illud esse malum, aut quæsumus, si existimauerit illud esse bonum. & sic vniuersaliter accidit intellectui cum sensu in omnibus actionibus, scilicet aut contradicere ei, dicendo quod contristabile est bonum, & que rendo illud, quod fugit sensus: aut conuenire in eo id dicendo delectabile est bonum. Deinde dicit.* Falsitas enim, & veritas sunt sine operatione, & sunt in eodem genere, ita cecidit ablatio in scriptura. & potest esse.

Falsitas, & veritas sunt ex parte tellus: falsitas enim & veritas sunt, &c. id est falsitas enim & veritas existentes in intellectu speculativo, sunt aliae à falsitate, & veritate existentibus in intellectu operativo. Deinde dicit & sunt ambo in eodem genere, & in bono ab his, que sunt in in aliis: falsitas est cognitio: & quia veritas est in genere boni, & falsitas in genere malorum. Et potest intelligi hoc, quod dixit in bono & malo, ut sit expositio

Bonum & eius, quod dixit, & sunt in eodem genere. & quasi dicit, & sunt in eodem malum & genere, id est in bono & malo. Et, cum declarauit quod ambo collocantur sub bono, & malo, declarauit illud, per quod dividuntur, & dicit. sed sunt sunt in eodem differunt, &c. id est, sed tamen dividuntur, quia veritas est in intellectu genere. Vide speculatio bonum absolute: & falsitas est in eo malum simpliciter. in opposito. 6. operatio autem veritas est bonum in respectu, & secundum conditionem. & hoc intendebat, cum dixit & per terminum. falsitas vero est maius in respectu illius finis, qui est inueniendus. Et potest intelligi per hoc, quod dixit & per terminum, id est, per finem. s. & dividuntur, quia hoc est bonum simpliciter, & hoc bonum in respectu finis positi. & intentio praeceps.

Vide con-

Zim.

Abstra-

A Abstractione autem dicta, intelligit, sicut simum secundum φ
simum, non separatum: in quantum autem curuum si aliquod intellexit, actu sine carne utique intellexit, in qua curuum: sic & mathematica non separata tanquam separata sint, intellexit cum intellegat illa.

SOPH. Quæ uero in abstractione vocantur intelligit perinde quasi simum:
quatenus quidem simum, non separate: quatenus uero curum, si quid
actu intelligeret, sine carne intelligeret in qua curum est: sic mathe-
matica quanvis non separata, ueluti separata intelligit, cum illa
intelligit.

B Et sciuntur etiam res, quæ dicuntur negatiæ. Ut simus, in eo
quod est simus, non diuiditur: in eo autem quod est concavum,
si intellectus intellexerit, tunc intelliget intentionem concavitatis
B denudatam à carne, sed intentiones mathematicæ non sunt singu-
laria hoc modo: & sicut res abstracta intelligit, intelligit istas res.

C Intendit per res, quæ dicuntur negatiæ, res mathematicas. & intendit
per negationem abstractionem à materia. & intendit quod, quando intel-
lectus intelligit res secundum abstractionem à materia, non facit hoc,
quia sunt in se, non in materia, sicut quidam existimauerunt. Sed hoc, quod
facit, scilicet quod intelligit ea non in materia, licet sint in materia, est ac-
si intelligeret simum, in eo quod est simum, diuisum à materia. Sed simus Pythagoro-
in eo quod est simus. impossibile est ut diuidatur à materia, genus autem ras. i. Met.
eius, quod est concavitas possibile est ut diuidatur à materia. Et innuit 19. vel Pla.
per hoc quod ista possibilis in abstractione istorum ab intellectu est cō-
sequens naturas, & quiditates earum: non quia accidit eis, quia sunt non
in materia. Deinde dicit, sed intentiones mathematicæ, &c. idest & mo-
dus essendi intentionum mathematicarum extra animam, non est sicut
modus, secundum quem sunt in anima. Et iste sermo potest legi sic. & in-
tellectus etiam potest scire res mathematicas per aliquem modum defini-
tionis. Intelligere enim diuersatur secundum diuersitatem naturæ intel-
lecti, verbi gratia quod simus, in eo quod est simus, non diuiditur quan-
do intelligitur: in eo autem quod est concavitas, tunc, si intellectus intel-
lexerit eum singularem per se, non intelliget intentionem concavitatis,
nisi denudatam à carne. Et exemplum, quod induxit, supplet illud, quod
diminuitur à sermone.

Pythagoro-
ras. i. Met.
19. vel Pla.
to. i. Met.
35.

Intellige-
diuersat-
em diuer-
sitate na-
ture intel-
lecti.

Omnino.

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

Omnino autē intellectus est qui sūmactum res est intelligēs. vtrum autem cōtingat aliquid separatorum intelligere ipsum existentem nō separatum à magnitudine, aut non: considerandum posterius.

SOPH.

Omnino intellectus qui actū intelligit, est res ipsæ. an uero fieri posset ut ipse à magnitudine non se paratus, separatorum aliquod intelligat nec ne, post cōsiderādū est.

Illud. n. quod est in actu vlt, est intellectus, qui est in actu. Et cogitatio nostra in postremo erit. vtrum posset intelligere alias rerum abstractarum, cum hoc qd ipse * est abstractus à magnitudine, aut non.

D. & quemadmodum res, quam intellectus abstrahit, sit intellectus, quādo abstrahit, & intelligit ipsam cū necesse est vniuersaliter in intellectu vt illud, quod est intellectū in actu, sit intellectus in actu, oportet nos perscrutari, & cogitare in postremo, vtrum iste intellectus, qui ē in nobis, possit intelligere aliquid, quod est in se intellectus, & abstractus à materia: sicut intelligit illud, quod facit ipsum intellectū in actu, postquam erat intellectum in potentia. Et d. cum hoc, quod ipse est abstractus à magnitudine. ita cecidit ī hac scriptura. &, si est vera, sic debet intelligi. id est debemus ī postremo cogitare, vtrum sit possibile quod intellectus, qui est ī nobis, intelligat res abstractas à materia, sūm qd sunt abstractas à magnitudine, non sūm compa-

MANTINI TRANSL.

Trigesimum sextum etiam commentum,
quod trans̄luit Iacob Mantinus
una cum antiqua eiusdem
commenti translatio-
ne hic apponere
uisum fuit
opportu-
nū.

Intellectus autem est omnino E
qui actu res intelligit. Vtrum au-
tem contingat ipsum intellige-
re aliquid separatorum, ipso exi-
stente separato à magnitudine,
vel ne, post hoc consydrabitur.

D

Inquit. & quemadmodū id, quod intellectus abstrahit, efficitur intellectus, cū diuidit ipsum, atq; intelligit ipsum, cū vlt sit necessariū hoc de ipso intellectu, s. vt id, quod est in intelligibile actu, efficiatur intellectus actu, idcirco cogimur inquirere, & consyderare in posterum, vtrum is intellectus, qui inest nobis, possit in-
telligere aliquid, quod sit in se intel-
lectus quidam, & separatus à mate-
ria. quemadmodū intelligit id, quod ipse efficit actu intelligibile, quod q-
dem erat antea potentia intelligibi-
le. Et cū d. ipso existente separato à magnitudine iuxta vñā translatio-
nem textus, quā habuimus, quæ si
vera sit, sic debet intelligi verba ei*. Postremum vero perqurendū erit
vtrum intellectus, qui inest nobis,
possit intelligere res abstractas à ma-
gnitu-

36

Expositio

A ANTIQVA TRANSL.

Comparationem ad alterum. Et cedit in alia scriptura loco istius sermonis sic. Et in postremo perscruta bimur utrum intellectus esset in corpore, non separatus ab eo, possit comprehendere aliquid eorum, quae separantur a corporibus, aut non. & ista questio est alia a praedicta. Ista enim questio est concedentis quod intellectus, qui est in potentia, intel ligit formas abstractas a materia simpliciter, non secundum quod est copulatus nobiscum. & secundum hanc intentionem erit perscrutatio utrum potest intelligere formas, secundum quod est copulatus nobiscum: non utrum possit intelligere formas simpliciter. & illa intentio est dicta a The mistio in suo libro de Anima. & prima questio, quam intendebat in postremo, est de misla.

MANTINI TRANSL.

gnitudine, seu a materia, quatenus sunt abstractae a magnitudine, non quatenus habent rationem ad aliud. Sed in alia translatione, quam habuimus, litera ita habet. Postremuero perquiremus utrum is intellectus, dum in corpore existit, & non separatur ab eo, possit attingere ali quam ex rebus separatis a corporibus, vel non possit. Et iuxta hanc litteram differt hoc dubium ab illo: nam hoc dubium contingit apud eum, qui concedit intellectum potentialē (seu potentia existente) intelligere formas abstractas a materia simili, & absolute, & non ea ratione, qua est copulatus nobis. Etiuxa hanc sententiam sic fiet utique; quod situm, videlicet utrum intellectus nobiscum existens, possit intelligere formas, quatenus est coniunctus nobis: & tunc non queretur utrum possit intelligere similares formas. & haec sententia vera est The mistii in lib. suo de Aia tradita. & tunc illud dubium, quod promiserat scrutari posterius, esset utique permisum.

3. de Aia
51. Digressio, Oportet igitur prius perscrutari & est prima pars aqua pro

utrum sit possibile quod intellectus materialis intelligat res abstractas, aut non. Et, si intelligit eas, utrum est possibile ut intelligat eas, secundum utrum sit quod est copulatus nobiscum, aut non. Et ideo possibile est quod intelligere sit exemplari, a quo transtulimus hunc sermonem, ceciderit haec particula, non, ita quod sic debeat legi. Et cogitatio nostra erit in postremo utrum possit intelligere aliquam rem abstractatum cum hoc, quod est non abstractus a magnitudine, id est secundum quod est tangens magnitudinem, & copulatus nobiscum, ita quod nos intelligamus illum intellectum.

At primo inuestigandum utrum utrum intellectus materialis possit intelligere res abstractas a materia, vel non possit. Et, si eas intelligat, utrum possit eas intelligere, quatenus est copulatus nobis, vel non. Et ideo forte tota haec pars scripturæ deerat in illo exemplari translationis, quia habuimus ex qua transtulimus haec ofonem, & debebat sic legi. Et nostra consideratio in postremo, atque scrutatio erit, utrum possit intelligere aliquid abstractorum, cum ipse sit non separatus a magnitudine, hoc est, cum ipse contingat magnitudinem, & sit nobiscum coniunctus, ita ut nos simus intelligentes illud intelligibile (seu illum intellectum) quem

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

intellectum, quem ipse intelligit. & ista perscrutatio. quam intēdit, valde est difficilis, & ambigua. & oportet nos perscrutari de hoc secundū nostrum posse.

Secunda Dicamus igitur q, qui ponit in pars, i qua tel'm materialem esse gnabilem & incipit sol corruptibile, nullū modū, vt mihi uere qōnē fm opio. vñ, pōt inuenire naturalē, quo possiu nē altiorū mus continuari cū intellectibus ab & priro stractis. Intell's.n. debet esse intellectui fm Alex. oibus modis, & maxime in rebus liberatis à materia. Si igit̄ pole eēt q substantia gnabilis, & corruptibilis intelligeret formas abstractas, & reverteretidem cum eis, tunc pole es- set vt natura possibilis fieret necessaria: vt Alfarabius dixit in Nicomachia. & hoc necessarium est secundū fundamenta sapientum.

*a.l. nisi 2. liquis di- tentio, quam intēdit Alex. s. de existē xcit. tia intellectus adepti, non est informatio facta de nouo s'intellectu materiali, quæ ante non erat. sed ipse copulatur nobiscū copulatione, adeo q sit forma nobis, per quam intelligimus alia entia, sicut apparet ex sermone Alex. licet nō appareat ex eo modus, ex quo ista continuatio sit polis. Qm̄ si posuerimus q ista con- tinuatio est facta postquā non erat, sicut est necessariū, cōtinget vt in il-

la hora, in qua ponitur eē, sit transmutatio in recipiente, aut in recepto, 6.7. & 8. aut in utroq; &, cūm impossibile ē. vt sit in recepto, remanet vt sit in recipiente. &, cūm in recipiente fuerit transmutatio existens, postquā non erat, necessario erit illuc receptio facta de nouo, & substantia recipiens facta de nouo, postquā nō erat. Cū igit̄ posuerimus receptionem fa-

Pro hoc
vid. 8. ph.
6.7. & 8.
cō.

ctam

MANTINI TRANSL.

quē ipse intelligit. & hoc quæsitum quod ipse proposuit scrutari, est admodū difficile, & dubium. quare nō erit officium pro virili nostra ipsū examinare, ac indagare.

Dicam⁹ itaq; q, q asserit intellectui materialē esse generabile & corruptibile, haud quaquā poterit inuenire aliquę modū naturalem, vt mea fert sententia, quo possumus cōiungi cū intelligētiis abstractis: qm̄ ipse intellectus debet undequeaq; eē intelligibilis, oibusq; modis, pr̄sertim in rebus materiæ extibus. Quare, si substantia gnabilis & corruptibilis posset intelligere formas abstractas, & effici qd vnū cū ipsis, tūc oporteret vt ipsa nā pols efficeret necessaria vt d. Alfarabius in Nicomachia. & hoc qd̄ seq̄t ex fundamētis sapientū.

Quod si aliq̄ r̄ndēs dixerit q id, quod Alex. opinat, intellectū adeptū existere, nō intelligit id eē aliquę cōceptū nouiter factū s'intellū mali, q antea nō reperiret, sed q cōiūgitur nobisita vt sit forma in nobis,* qua adipiscamur reliqua entia, vt ex verbis Alex. colligi pōt, licet ex eis non appareat mod⁹, quō h̄mōi cōiūctio & copulatio sit polis. Dicam⁹ ergo q, si cōcedamus h̄mōi cōiunctionē eē factā, postquā nō erat, vt necessario resse habet, tūc sequeret̄ vt ī eo instati, in quo ponit ipsum eē, & reperiri, oria trāsmutatio (sē alteratio) in ipso recipiente, aut in recepto,

a. l. posse
adeptū
rimus.

aut in utroq; sed, cū h̄mōi alteratio nō possit oriri in re recepta, relinquit̄ iḡ ut sit in ipso recipiente. sed, si reperiret̄ trāsmutatio aliqua ī ipso recipiente, q prius nō erat, tunc oportebit reperiri ibi receptionem de nouo factā, atq; suām recipiētis de

A. ANTIQVA TRANSL.

Occurrit etā de nouo, cōtinget prædicta quæ tacitæ ratiōnē. Et, si non posuerimus receptionem propriam nobis, non erit differentia inter continuationem eius nobiscum, & continuationem eius cum omnibus entibus, & inter continuationem eius nobiscum in hac hora, & in alia hora: nisi ponamus continuationem eius nobiscum esse secundum modum alium à modo receptionis. quis igitur est iste modus?

MANTINI TRANSL.

de nouo factā, quæ antea non fuerat. Si concedamus ergo dari receptionē de nouo factā, tunc sequeretur ille dubium superius positū. Et, si nō cōcedamus receptionē propriā in nobis, tum nihil differet, siue coniungatur nobis, siue cōiungat cum reliquis oībus entibus, & siue copulet nobis in vno tpe, siue in alio tpe, nisi dixerimus aliū esse modū copulationis, quo copulatur nobis, & modū receptionis. quis ergo erit hūscmodi modus?

Ondit cōtradictio-
nem in di-
ctis Alex.
Et pp latentiam istius modi fm
Alex. videmus ipsum ambigere in
hoc qñq; igitur dicit q illud, quod
intelligit intellectum abstractū, nō
est intellectus materialis, neq; intel-

In cap. de
intellectu
verba eius in libro de Aīa. Intellectu-
agente. Causa igitur, qui intelligit hoc, est il-

le, qui non corrumperit: non intellectus subiectus, & materialis. intellectus
enim materialis corrūpitur p cor-
ruptionem aīæ, qui est vna virtus il-

lius. & cū iste intellectus fuerit cor-
ruptus, corruptetur sua virtus, &

sua perfectio. Deinde, postquā declarauit q necessē est vt intellectus, qui est in nobis, qui intelligit formas abstratas, sic nō generabilis neq; cor-

ruptibilis, narravit q iste intellectus est intellectus adeptus fm opinionē

Arist. & dixit Intellectus igitur; qui non corrumperit, est iste intellectus, qui est in nobis abstractus, que vocat Arist. * deforis, qui est in nobis ab extrinseco: non virtus, quæ est in anima, nōq; habitus, per quem, aut per quam intelligimus alias res, & intelligimus etiam istum intellectum.

Et, qm̄ hic modus inter alios' mo-
dos receptionis latuit lex. ideo vi-
demus eum circa hoc ambigere: ita
vt qñq; inueniamus eu dicentes q
id, quod intelligit ipse intellectus ab-
stractus, non est ipse intellectus ma-
terialis, neq; ipse intellectus adeptus.

Inquit. n. ipse in lib. de Aīa c. In-
tellectus aut, qui hoc intelligit, est in
intellectus incorruptibilis, neq; in
intellectus materialis, quia intellectus ma-
terialis corrūpitur ad corrupti-
onem aīæ, quia ipse est vna ex eius potē-
tis, seu virtutibus. cū igit̄ is intellectus
fuerit corruptibilis, corrūpetur etiā
eius actus & perfectio, eiusq; virtus
& potentia. Et, postquā declarauit
q necessē est vt ille intellectus, qui inest
nobis, qui quidem intelligit formas
abstratas, sit ingenit⁹ & incorrupti-
bilis, notificauit q hmoi intellectus iux-
ta suā Arist. est ipse intellectus adeptus,
& inquit. Ergo intellectus incor-
ruptibilis est is intellectus, qui in no-
bis existit abstract⁹, ac separat⁹, que
vocat Arist. adeptus, qui deforis ve-
nit, & non est potentia, seu vis in aīa
existens. neq; est et habitus, quo in-
telligimus reliquias res, & intelligi-
mus quoq; hunc intellectum.

*. I. ad ep.
num

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

Si igitur intendebat p̄ intell̄m adeptum, per quē intelligimus intel-
ligentias abstractas int̄l̄ḡtiā agē-
tem, tunc sermo in modo continua-
tionis istius intellectus nobiscū ad-
huc remanet. Et si intendebat intel-
lectum abstractū alīum ab agente,
vt appareat ex opinōne Alfarabii in
sua ep̄la de Intel̄l̄, & fm etiā q̄ pos-
sumus intelligere ex manifesto, isti⁹
sermonis, tuncq̄ etiam in modo
continuationi; istius intellectus no-
biscum eader est cum q̄one in mo-
do continuaonis intellectus agētis
apud opinat̄em q̄ agens est idem
cum adep⁹. & hoc est manifestius
de sermoe Alex. Hac igitur dixit
de mod continuationis intel̄l̄, q̄ ē
in act⁹ obiscū, in suo lib. de Aia.

Quod autem dixit in quodā tra-
ctatu, quem fecit de Intellectu fm
in̄ionem Aristo. vñ contradicere
quod dixit in lib. de Aia. Et hæc
sunt verba eius. Et intellectus, qui ē
in potentia, cū fuerit completus,
aut augmentatus, tunc intelligent
agentem. qn̄, quem admodum po-
tentia ambulandi, quam homo ha-
bet in natuitate, venit ad actū post
tempus, quando perficitur illud, per
quod fit ambulatio, ita intellectus,
cū fuerit perfectus, intelliget ea,
quæ sunt per suam naturam intelle-
cta, & faciet sensata esse intellecta,
quia est agēs. Et manifestum istius
sermonis contradicit sermoni eius
in libro de Anima, & est q̄ intellectus,
qui est in potentia, intelligit illum,
qui est in actu.

Sed

MANTINI TRANSL.

Si igit̄ intelligebat p̄ intel̄l̄m ade-
ptū, quo intelligim⁹ intelligētiā ab-
stractas, seu separatas, ipsum intel̄l̄m
agētē, tūc ei⁹ s̄n̄ia de copulatione h⁹
intel̄l̄s in nobis remaneret adhuc in
determinata. Sed, si intelligebat p̄
id aliā intelligētiā separatā diuersā
ab ipso intel̄l̄u agente, vt h̄i p̄t̄ ex
s̄n̄ia Alfarabii ī suo tractatu, quē de
Intel̄l̄u edidit, & vt nos ēt possum⁹
cōicere ex apparētia verborū eius,
tūc id ēt dubiū adhuc de mō co-
pulationis h⁹ intel̄l̄s nobiscū cū du-
bio, quod accidit de mō copulatio-
nis ipsi⁹ intel̄l̄s agētis apud illos, qui E
putat̄ intel̄l̄m agentē ēc̄ ipsummet
intel̄l̄m adeptū. & hoc qdē vñ ēc̄ id,
quod est magis apparen̄s ex verbis
Alexan. de modo coniunctionis in
intellectus in nobis actu existentis in
suo lib. de Anima.

At id, quod d. in quodā alio suo
tractatu, cui titul⁹ ē de Intellectu, iuxta
s̄n̄iam Arist. vñ cōtradicere suis ver-
bis, q̄ in lib. suo de Aia dixerat. Inqt
n. ipse in eo tractatu hæcmet verba.
Intellsaut̄i potētia, cū p̄fici, & au-
gef, tūc intelligit intel̄l̄m agentē, nā „
quēadmodū potētia ad ambulādū „
quā hō hēt tpe s̄uē natuitatis, dedu „
cit̄ ad actū post hoc p̄ aliquod t̄pis i F
teruallū, nempe cū p̄fecta fuerit illa „
res, p̄ q̄ fit ambulatio, ita quoq̄ intel- „
lect⁹, cū fuerit p̄fect⁹, intelligit illas „
res, quæ sunt ex natura sua intelligi- „
biles, & ex ipsis rebus sensibili⁹ ef- „
ficit res intelligibiles, quia ipse est ef- „
ficiens, agensq;. Iam ergo satis con- „
stat hæc verba contradicere illis,
quæ in libro de Anima attulerat, v-
bi dicebat intellectum potentia exi- „
stentem intelligere illum intellectū „
quia actu existit.

Sed,

ANTIQUA TRANSL.

A Remouet Alex. a cōtraſtiōē colligēdo ſua. Sed, cūm aliquis intuebitur omnes sermones iſtius viri, & cōgregabit eos, videbit opinari ipsum q̄, q̄n intellectus, qui eſt in potentia, fuerit perfectus, tunc intelligentia agēs copulabitur nobiscum, per quā intelligemus alias res abstractas, & per quam faciemus res sensibiles esse intellectas in actu, fm q̄ ipſe efficitur forma in nobis. Et quāli intēdit p̄ hunc sermonem q̄ intellectus, qui eſt in potentia, quando fuerit perfectus, & complectus, tunc copulabitur

B cum eo iſte intellectus, & fieri ſo ma in eo, & tunc intelligemus p̄ ipsum alias res: non ita q̄ intellectus materialis intelligat ipsum, & propter illud intelligere fiat continuatio cū hoc intellexu: sed continuatio iſtius intellectus nobiscum eſt cauſa eius, quod intelligit ipsum, & intelligimus per ipsum alias res abstractas.

Gōfirmat illud p̄ verba Alex. Et potes ſcire q̄ iſta eſt opinio iſtius hominis per hoc, quod d. in illo traſtatu. Illud igitur intellectum

C per ſuam naturam, quod eſt intellectus in actu, cūm fuerit cā intellect⁹ materialis in abſtrahendo, & in formando vnamquamq; formarū materialium ascendendo apud illam formam, tunc dicetur q̄ eſt adeptus agens, & nō pars animæ, neq; virtus aīg, ſed fit in nobis ab extrinſeco, qn nos intellecterimus per ipsum. Manifestum eſt igitur q̄ intelligit per hunc sermonem, q̄ quando intellectus, qui eſt in actu, fuerit cauſa fm formam intellectus materialis in actione eius propria, & hoc erit per ascensionem intellectus materialis apud illam formam, tunc dicetur intellectus adeptus: quoniam in illa diſpoſitione

MANTINI TRANS.

Sed, ſi exacite, quis enucleabit omnia verba huius viri, eaq; in vnu congregabit, iudicabit vriq; ipsum existimare q̄, cum intellectus potentia existens fuerit perfectus, tunc copulabitur nobis ipſe intellectus agens, & p̄ ipsum intelligemus reliquias res abstractas & p̄ ipsum efficiemus ut res sensibiles efficiantur intelligibiles actu, ea rōne, qua ipſe ē effectus forma in nobis. Per hanc igitur verba vñ velle q̄, cū intellectus potentia existēs eualeſit* pfectus, tunc copulabitur cum eo intellectus agens: & efficietur forma in ipſo, & tunc intelligem⁹ p̄ ipsum reliquias res oēs: nō ut propterea intellectus materialis intelligat ipsum, ita ut p̄ huiuscmodi intellectiōne, qua ipsum intelligat, oriatur hīc copulatio cum hoc intellectu: immo copulatio huius intellectus in nobis eſt cauſa, ut ipſe intelligat eū, & per ipsum reliquias res abstractas omnes.

Quod autem hec fit ſuā huius viri, facile poteris iudicare ex verbis in eo traſtatu ab ipſo adductis, quātalia ſunt. Illud itaq; intelligibile ex natura ſui, qui quidem eſt intellect⁹ in actu, cū fuerit cā ipsius intellectus materialis, denudā do omnes formas materiales, atque eas concipiendo, donec peruererit ad illam formam, tunc dicetur q̄ eſt intellectus adeptus actu: & non eſt pars animæ, neq; aliqua virtus animæ, ſed oritur in nobis ab extra, & deforis venit, qn nos intelligimus p̄ ipsum. Ex his itaque verbis conſtat Alexandrum velle q̄, cūm intellectus, qui actu existit, fuerit cā formalis ipsius intellectus materialis, p̄ ſuam propriam actionē. & hoc quidem fieri, cū intellectus mālis ascen-

De Anim. cū cō. Auer. Z derit

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

spositione erimus intelligentes per ipsum. quoniam est forma nobis: quoniam tunc erit ultima forma nobis.

MANTINI TRANSL.

D

derit ad illā formā, tunc vocabitur intellectus adeptus, quoniam in hū iuscemodi dispositione erimus, tūc intelligentes per ipsum, cū sit forma in nobis, tunc enim est ultima forma in nobis. Huius autem opinionis fundamenū sumitur ex hoc, q̄ intellectus agens est prima causa efficiens ipsius intellectus materialis, atq; ipsius intellectus adepti, seu in habitu: & ideo non copulatur nobiscum primo: & intelligemus p̄ ipsum res abstractas. Cū igitur intellectus materialis fuerit perfectus, tunc agens fiet forma materialis, & copulabit nobiscū, & intelligemus per ipsum alias res abstractas: non ita q̄ intellectus, qui est in habitu, intelligat hunc intellectum: cū intellectus, qui est in habitu, est generabilis & corruptibilis, iste autem non est generabilis neq; corruptibilis.

SUMMA &
EPLOGO
OPINIONIS
ALEX.

Sustentatio igitur istius opinio-
nis est q̄ intellectus agens est primo
causa agens intellectum materialē,
& intellectum, qui est in habitu: &
ideo non copulatur nobiscum pri-
mo: & intelligemus p̄ ipsum res ab-
stractas. Cū igitur intellectus ma-
terialis fuerit perfectus, tunc agens
fiet forma materialis, & copulabit
nobiscū, & intelligemus per ipsum
alias res abstractas: non ita q̄ intel-
lectus, qui est in habitu, intelligat
hunc intellectum: cū intellectus,
qui est in habitu, est generabilis &
corruptibilis, iste autem non est ge-
nerabilis neq; corruptibilis.

QD. illi o-
pinioni co-
ungens.

Sed huic accedit questio prædi-
cta: & est q̄ hoc, quod modo est for-
ma intellectui, qui est in habitu, post
quā non erat, prouenit ab aliqua di-
spositione facta de nouo in intel-
lectu, qui est in habitu, quā est causa,
quare ille in intellectus est forma in-
tellectui, qui est in habitu, postquā
non erat. Et, si ista dispositio nō est
receptio in intellectu, qui est in habi-
tu ad intellectum agentem, quid
ergo est ista dispositio? quoniam, si
suerit receptio, continget ut genera-
tum recipiat aeternum, & assimileat
ei. & sic generatum fiet aeternum:
quod est impossibile.

Et

Verūtamen idē dubiū prædictū,
insurgerat contra hoc dictum, qm̄ id,
quod est nunc forma ipsius intellectus
habitu existentis, postquā non
fuerat eius forma, prouenit pfecto
ab aliqua dispōne de nouo, facta in F
ipso intellectu adepto, habituq; exi-
stente, quā quidē est cā, ob quā ille in
intellectus sit forma ipsi intellectui ha-
bitu existenti, postea quā non fue-
rat. Et, si hīmōi dispō non est recep-
tio ipsius intellectus habitu existen-
tis, in quo s. recipiatur intellectus a-
gens, quid igitur erit hīmōi disposi-
tio? nam, si est receptio, tunc seque-
retur q̄ id, quod est genitum, reci-
peret aeternitatem, similareturq; ip-
si aeterno. & sic genitum efficeretur
aeternum: quod est impossibile.

Et

A
Cōfirma
tio q̄nōis
argumēto
Alfar.

Contradi-
tio in di-
uis Alfar.

ANTIQVA TRANSL.
Et ideo videmus Alfar. in postre
mo, cūm credidit opinionem Alex.
esse veram in generatione intell̄s
materialis, q̄ fuit necesse apud ip̄m
fm hanc opinionem opinari q̄ in-
telligentia agens non est nisi causa
agens nō tñ. & hoc manifeste dixit
in Nicomachia. Et est contra suam
opinionem in epistola de IntelPū. il
lic enim dixit esse possibile, vt intel-
lect⁹ materialis intelligat res abstrac-
tas: & est opinio Aenepace. Iste rigi-
tut sunt quæstiones ponentibus in-
tellectum materialem esse genera-
tum: & q̄ finis est continuari cum
abstractis.

B
Et videamus etiam q̄ sequuntur
gressio[n]es, ponentibus ipsam esse virtutem ab
in qua postractā q̄nōes nō minores istis. Qm̄
uit dubita si natura istius intellectus materia-
litiones cō-
liseat q̄ intelligat res abstractas, ne-
ponētibus cestē est vt semp in futuro, & in p̄e
intel'l'm & terito sit intelligens eas. Existimat
scrum. igitur q̄ sequitur hanc positionem,
q̄ statim, cūm intellectus materia-
lis continuatur nobiscum, statim
continuabitur nobis intellectus a-
gens: quod est impossibile, & cōtra-
rium ei, q̄ homines ponunt.

C
Sed ista q̄ pōt distolui per illud,
quod ante posuimus, s. q̄ intell̄s ma-
terialis nō copulat nobiscū per se, &
primo: sed nō copulat nobiscū nisi
per suā copulationē cū formis ima-
ginalib[us]. Et, cūm ita sit possibile est
dicere q̄ modus, fm quē copulatur
nobiscum intell̄s materialis, est ali⁹
modo, fm quē copulatur ipse cū
intel'l[u] agēte. Et, si est alius mod⁹,
tunc nulla est cōtinuatio oīno. Et, si
idē sed primo ē i aliqua dispōne, &
post in alia, quid igitur est illa dis-
posi

MANTINI TRANSL.

Et ob hoc Altara. tandem, cū exi-
stimatet sūsam Alexandri esse verā
de generatione intell̄s materialis, iō
conatus fuit opinari iuxta cā sūlam
q̄ intell̄s agens nihil aliud est quām
cā efficiens in nobis tantum. & hoc
idem dixit manifeste in Nicoma-
chia. Et hoc quidem est cōtrarium
sūx sūx, quam profitetur in illo tra-
ctatu de Intellectu. nam ibidem af-
firmat intell̄m materialem posse in-
telligere res separatas. & haec est sen-
tentia Aenepace. Hæc itaq; dubia
insurgunt contra ponentes intell̄m
materialem generabilem & corrū-
ptibilem, eiusq; finem esse, vt copu-
letur cum rebus separatis seu intelli-
gentiis abstractis. Contra eos ve-
ro, qui affirmant huiuscmodi vir-
tutem eē abstractā, insurgū quoq;
dubia, & argumenta non inferiora
his dictis. Nam, si de natura huius
intellectus materialis esset, vt intelli-
geret res abstractas, tunc ex hac posi-
tione videtur sequi, q̄ ipse semp in-
telligat eas tam in p̄æterito, quā in
futuro. qm̄ statim q̄ intell̄s materi-
alis coniungere[n]t nobis, coniungeret
quoque nobis statim intell̄s agens:
quod est impōlē, & contra id, quod
oēshōes aſſerunt. At hoc dubiū
potest solui per ea, quæ paulo ante
diximus, nēpe q̄ intell̄s materialis
non copulatur nobis primo, & p̄
se, immo nō copulatur nobis, nisi p̄
pteræa quod copulatur formis ima-
ginaliis. Si ergo res ita se hēat, pos-
sumus vtq; dicere q̄ ea rō, quā in-
tellectus materialis cōsigit nobis, ē
quidem diuersa ab ea, quā coniun-
gitur cū intellectu agēte. Et, si est a-
lia rō, & modus, tūc nulla dare copu-
latio omnino. Sed, si fuerit idem

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

positio? Si autem posuerimus q̄ in intellectus materialis abstractus non habet naturam intelligendi res abstractas, tunc ambiguitas erit maior. Ista igitur sunt omnes quæstiones contingentes ponentibus q̄ per se ficio humana est intelligere res abstractas.

MANTINI TRANSL.

modus, & ratio, sed primo sit sub una dispositione, & postea sub alia, quid igitur erit illa dispositio? Et, si ponamus intellectum materialem abstractum, non habere naturā, ut intelligat res separatas, tunc maior oriet dubietas. Hęc igitur sunt oīa dubia, quæ insurgunt cōtra eos, qui assertunt humanā perfectionē constare in hoc, scilicet ut intelligat in vltimo res abstractas.

D

Et oportet nos ēt narrare sermones, ex quibus existimatur nos consequi q̄ habemus naturā intelligenti in vltimo res abstractas. isti. n. sermones sunt valde oppositi illis: & forte per hoc poterimus videre veritatē. Causa autem istius ambiguitatis, & laboris est, quia nullum sermonem ab Arist. inuenimus in hac intentione; sed tamen Arist. promisit declarare hoc.

Dicamus igit̄ q̄ Auēpace multū decimo perscrutabat̄ in hac qōne, & laborauit declarando hanc continuationē Eth.ca. 8. esse possibilem in sua epistola, quā vocavit Continuationis intellectus cum hoīe, & in lib. de Anima, & in aliis multis libris videbatur q̄ ista qō non recessit ab eius cogitatione, neq; per tempus nutus vnius oculi. Et nos iam exposuimus illam epistolam secundum nostrum post. hoc. n. quæsitum valde est difficile. Et, cū talis fuerit dispositio Auēpace in hac quæstione, quanto magis alterius hominis. Et verbū Auēpace in hoc est firmius verbis aliorum: sed tamen occurunt ei qōnes quas narrauim⁹. & oportet nos narrare hic vias istius hominis: sed primo qd expositores dixerint in hoc.

Dicamus

Sed cogimur quoque afterre eas rōnes, ex quibus vñ sequi q̄ natura huius intellectus est intelligere in E vltimo res abstractas. sed hęc verba videntur esse valde contraria illis: sed fortassis per hoc poterimus asseQUI veritatem. Huius autem ambiguitatis, & laboris causa est, quia nō inuenimus Aristotelem fecisse verbum de hoc quæstio: licet ipse promisit exponere hoc.

Auen pace tamen multum elab. rauit in hoc dubio, & discussit ipm, ī eo tractatu suo, quem vocavit tractatum de Copulatione intellectus cum homine, & in lib. de Anima, & in multis aliis libris eius. videtur. n. hoc quæsitum nunquā deceſſis ab eius mente iectu oculi. Nos autem iam exposuimus illum tractatū suū pro virili nostra. est enim hoc quæsitum per difficile. Et, si Auenpace fuit ita perplexus in hoc quæstio, lōge magiserunt perplexi reliqui homines. Sententia vero Auen pace ē cæteris aliis firmior circa hoc, & si contra ipsum etiam occurrant, atq; insurgant dubia illa, iam superius narrata. conabimur igitur narrare hic methodos ac vias, quibus vñ sū ē hic vir: sed primo quid expositores dixerint circa hoc.

Sententia

A ANTIQVA TRANSL.

Opinio Dicamus igitur q̄ Themistius
The. 3. de sustentatur in hoc per locum à mi-
nia ca. 51. noti. Dicit enim q̄, cùm intellectus
materialis habeat potentiam ad ab-
strahendū formas à materiis, & in-
telligēdi eas, quāto magis hēt ī actu
intelligēdi ea, quæ suat primo denu-
mpugna data à materia. Et iste sermo aut
10. fiet ita, q̄ intellectus materialis est cor-
ruptibilis, aut nō corruptibilis. s. se-
parabilis, aut non separabilis. Secun-
dum autem opinionem dicentium
q̄ intellectus materialis est virtus ī
corpore & generatus, iste sermo erit

Ex hoc pa-
re q̄ suffi-
cietia ē. q̄
probabili-
tate. B sufficiens quoquomodo, nō proba-
bilis. Non enim sequitur vt illud,
quod est visibile in se, sit magis visi-
bile apud nos. v.g. color, & lumen
Solis. Color enim minus habet de-
intentione visibilitatis quām Sol,
cùm color non sit visibilis nisi per
Solem: sed non possumus ita aspice-
re Solem sicut colorem. & hoc acci-
dit visui ppter mixtionē materiæ.

C

Si ponam
materialis non est admixtus mate-
riæ & est ter-
nū, tuc ve-
lū ē q̄ il-
lud, quod est magis visibile, magis
comprehendit. quoniam quod
ē magis vi-
comprehendit minus perfectū ex
sibile ma-
gis cōpre-
henditur.
Sed uide
opp. h. 2.
Me. c. 1.
Vide cō-
zim.
Ex eis cō
modo non continuatur nobiscum

MANTINI TRANSL.

Sententia Themistij de Intellectu.

Dicamus itaq; q̄ sententia The-
mistii de hoc, est fundata super locū
à fortiori, seu à maiori, & conuenie-
tiori. Inquit. n. ipse. si intellectus ma-
terialis habet vim abstrahendi for-
mas à materiis & intelligendi eas, lō-
ge magis debet habere naturam ut
intelligat res de se primo abstractas
à materia. Hoc itaq; dictū idē signi-
ficabit, quod significat dicere intel-
lectū materiale esse corruptibilem
vel incorruptibilem, hoc est abstractū
vel non abstractum. Sed iuxta sentē-
tiā illorum, qui assērunt intellectū
materialē esse virtutē in materia
existente, atq; genitū, tunc hoc di-
ctū esset aliquo pacto apparet, seu
sufficiens, & famosum, sed nō pba-
bile. Qm̄, si aliquid vñ esse euidentis
& constare fm se, non propter ea se-
qui, ut idem debeat esse euidentius
& magis constare apud nos: vt exē-
pli gratia color & lumen Solis. Nā
color videtur esse minus visibilis, q̄
sit Sol, cùm ipse color nō videat, nisi
p Solem: tamen non possumus in-
spicere Solem, quemadmodū inspi-
cimus colorem. hoc aut̄ accidit ipsi
visui. propter ea quia est mixtus ma-
teriæ. Sed, si concedamus intellectū
materialē non esse mixtū cū ma-
teria, tuc illa sententia esset omnino
vera: niemp̄ quæ dicit, q̄ quicquid
ē magis intelligibile, magis cognosc-
ſeat. qm̄ inter oīa cognoscētia, q̄ nō
sunt admixta materiæ, illud qdem,
quod cognoscit aliquid minus pfectū,
oportet vt cognoscat quod est
magis pfectū: sed nō cōueritur res.
Nisi forte hoc sit necessariū ex nā il
lius rei, atq; eius cōscientia, & subā, &
tunc sequet̄ iterū illud dubium pau-
in

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

þhēdenti-
bus; quæ h
sunt admi-
xta mate-
riæ, quod
cōprehen-
dit minus
perfæctū
necessit
eē
vt cōpre-
hēdat per
fectus: sed
nō ecōtra
tio.

in principio, vt statim quando intel
lectus materialis continuatur nobis
cum. Si igitur posuerimus q̄ in po
strem continuatur nobiscum, non
in primo, debemus reddere cām.

Alex. autem sustentatur in hoc q̄
sito super hoc, quod dico. & est q̄ oē
ens, quod generatur, quando perue
nerit ad finē in generatione, & ad
vltimam perfectionem, tunc perue
net ad complementum, & ad finē
in sua actione, si fuerit ex entibus a
gentibus: aut in sua passione, si fue
rit ex entibus passilibus: aut in
vtrōq;, si fuerit vtriusq; v.g. non ve
nit ad finē in actionem eius, quæ
est ambulare, nisi quādo venerit ad
finē in generatione. Et, quia intellectus,
qui est in habitu, est vnum
entium generabilium, necessit̄ est vt
quando venerit ad finē in genera
tione, veniat ad finē in sua actio
ne. & quia actio eius est creare intel
lecta, & intelligere ea, necessit̄ est vt
cum fuerit in vltima perfectione, vt
habeat has duas actiones perfecte. &
perfectio in creādo intellecta est fa
cere omnia intellecta in potentia es
se intellecta in actu: & complemen
tum in intelligendo est intelligere
omnia abstracta, & non abstracta:
necessit̄ igitur est q̄, quando intelle
ctus, qui est in habitu, venerit ad cō
plementum in sua generatione, vt
habeat has duas actiones.

Et

MANTINI TRANSL.

D

lo ante positum, quod erat, cur nam
non copulatur nobis in initio, statī
sc̄. cum copulatur nobis intellectus
materialis. Et, si dicamus ipsum con
iungi nobis in vltimo, & nō in prin
cipio tei, tūcerimus coacti reddere
huius rei cām. Alexātri vero rō,
cui ipse annexitur circa hoc quæsti
tum, hæc est, nempe, qm quodlibet
ens gñabile, cū peruerterit ad finem
iphius gñationis, & ad vltimū eius
actū & perfectionē, tūc profecto per
ueniet ad finē, ac perfectionē sui of
ficii, vel actionis lux, si sit ex genere
entiū agentium: aut suæ passionis, si
fuerit de gñē entiū patiētiū: aut u
triusq;, si fuerit vtriusq; illorū duo
rū generis. vt exēpli gñā id, cuiusac
tio est ambulare, nō puenet profe
cto ad illius finē, nisi cū puenet ad
finē gñationis. Cū igitur intellect⁹
adeptus, habituq; ex̄s sit vñ ex en
tibus gñabilibus, & corruptibilibus,
idecirce oportet vt, cū peruerterit ad
finē gñationis, perueniat quoque ad
finē sui muneris, & actionis. &, cum
munus atq; officiū, & actio h⁹ intel
lect⁹ sit gñare, & creare ipsa intelligi
bilia, ac intelligere ea, iō oportet vt,
cū ipse fuerit in suo vltimo actu &
perfectione, obtineat quidē integre F
& perfecte hæc duo munera, atque
duas actiones: illa itaq; pfectio, quæ
ad creanda intelgibilia attinet, con
sistit quidē in hoc, vt oīa, q̄ sunt po
tentia intelligibilia, efficiantur acta
intelligibilia: illa vero pfectio, q̄ ad
ipsam intellectiō spectat, cōsistit
in hoc, q̄ intelligat oīa entia, siue
abstracta & separata, siue nō separa
ta: necessarium igit̄ cū intellect⁹ adept⁹
puenerit ad perfectam sui gñationē
q̄ obtineat illa duo munera.

Contr.

A ANTIQVA TRANSL.

Prima rō. Et in hoc sunt q̄ones non paruæ.
Secunda Ale. Non n. est manifestum per se q̄ cōplementum actionis eius, quæ est intelligere, est intelligere res abstractas: nisi hoc nomen, quod est imaginari, diceretur de eis & rebus materialibus vniuoce: sicut dicitur hoc nomen ambulare de imperfectiori, & perfectiori.

tertia rō. Et etiam q̄o attribuitur actio propria intellectui agenti, quæ est facere intellecta intellectui generabili & corruptibili, s. qui est in habitu: nisi quis ponat q̄ intellectus, qui est in habitu, sit intellectus agens cōpositus cum intellectu materiali, vt dicit Themistius: aut ponat q̄ forma postrema nobis, qua abrahimus intellecta & intelligimus ea, est composita ex intellectu, qui est in habitu, & intellectu agente: vt Alex. & Auepace ponunt: sicut nos reputamus etiam esse apprens ex sermone Aristo.

C

Quarta rō. Et si etiam hoc posuisse mus esse sic ponit ita, non contingere ex complemen-
tā abstra-
tā & cō-
plementū ei-
cēdētia
ē pfectio
ē extin-
ctani o-
anum.
**Vide cō-
ntim.**
**Quarta
8.**

to actionis eius, quæ est creare intellecta, nisi complementum actionis eius, quæ est in intelligendo ea, nō habet. intelligendo res abstractas: cū intel-
ligere eas impossibile ē vt attribuaes
ppos. 12. 4e. 37. v. generationi, aut fieri ab aliquo en-
i ponit i te generato. v. g. ab intellectu, qui ē
in habitu, nisi per accidens. & si nō,
tunc generabile efficietur aeternum
sicut diximus.

† Et cōtingit etiam sermoni di-
centi q̄ forma, qua extrahimus in-
tellecta, est intellectus, qui ē in habitu
cōpositus cū intellectu agente, ma-

MANTINI TRANSL.

Contra hoc tamen non pauca insurgunt dubia. Qm̄ non est hoc de se notū, videlicet q̄ perfectio actionis ipsius intellectus consistat in intelligendo res abstractas: nisi forte nomen conceptus, seu imaginationis dicat de ipsis, & de rebus materialibus vniuoce: sicut hoc nomen ambulare dicitur de imperfecta & de perfecta aliquo modo. Præterea, quo nā pacto illa actio, quæ est propria ipsi intellectui agenti, q̄ quid est creare intelligibilia, poterit referri ad ipsum intellectum gñabilem & corruptibilem, qui est utiq; ipse intellectus adeptus: nisi quis affirmet q̄ intellectus adeptus, seu habitu exīnsit ipsummet intellectus agens, compositus cum intellectu materiali, vt dicit Themistius, vel affirmet illam ultimam formam in nobis existentem, qua abrahimus ipsa intelligibilia, arq, intelligimus ea, sit quedā forma, quæ ex intellectu adepto, & intellectu agente constet: quemadmodū affirmant Alex. & Auen pace: & eo modo, quo nos redimus ex verbis Aris. apparere. Et, si nos quoq; idē affirmaremus, nō propterea sequeretur ex perfectione actionis huius intellectus, quæ est gñare ipsa intelligibilia, nisi perfectio illius actionis, quæ est intelligere ea, nō intelligere res abstractas: cū illorū intellectio sit in polis ea rōne, qua referuntur ad ipsam generationem, vel habeat ortum ab aliqua re gñata, exempli ḡfa ab intellectu adepto, nisi per accidēs. alias n. ipsum genitū efficeret aeternū, vt diximus. Insurgeret quoq; contra eos, q̄ affirmant formā, qua abrahimus intelligibilia, cē intellectum adeptū compositum cum intellectu

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

Hic uideſ
6. negat
v. eternū
indiget
corruptibili
bili, ad
loc ut ex
eis; fiat vna
actio. Sed
uide opp.
2. ph. t. cō
26. &. 8.
phy. 15. 1.
Cç. 22. 7.
Met. 31. &
3. de Aia
18. de in
tellectu agē
te, & phā.
tasmatiib⁹
guo quæſtio. xternum enim nō in
diget in sua actione generabili &
corruptibili. quomodo igitur com
ponitur eternum cum corruptibili
ita q̄ ex eis fiat vna actio? sed post
loquemur de hoc. Viderunt. n. q̄ ista
positio ē quasi principiū, & fundamē
tum eius, quod volumus dicere de
possibilitate continuationis cum re
bus abstractis s̄m Arist. s̄ positio, q̄
formia postrema nobis, qua extrahi
mus intellecta, & facimus ea per vo
lūtatem nostram, est cōposita ex
intellectu agente & intellectū, qui ē
habitū. Hoc igitur vidimus de ser
mōnē expositorum Peripateticorū
in hunc finem esse possibile. s̄ intelli
gere in postremo res abstractas.

MANTINI TRANSL.

agente, maximū dubiū. quod est. s̄.
q̄ eternū nō indiget p̄ sua actione
aliquo gñabili & corruptibili. quo
pacto ergo cōponit eternū cū gñabili
& corruptibili, ita vt ex eis resul
ter vna actio? nos tñ loquemur de
hoc posthac. Vf. n. q̄ hæc sñia sit
veluti principiū, & fundamentum
eorū, quæ volumus determinare cir
ca politatem cōiunctionis intellectus
nostrī cū rebus abstractis iuxta sen
tentiam Arist. videlicet ea sententia
quæ affirms q̄ ultima forma, quæ
in nobis existit, qua denudamus ip
sa intelligibilia, eaq; efficimus pro
arbitrio ac voluntate nostra, est vti
que forma cōposita ex intellectu a
gente & intellectu adepto habitu, s̄ exi
stēte. Hoc itaq; ē id, quod nos vidi
m⁹ ex verbis expositorū seclatū ip
sum Arist. circa possibilatē hui⁹
finis, hoc est q̄ sit possibile intellige
re in ultimō res abstractas.

Sñia Auen pace de Intellectu.

Auen pace autē laborauit multū
in hoc negocio, & præsertim in eo
tractatu, cui titulus est de Copula
tione intellectus cum hoīe Eteius fun
damentum in hoc quæſito tale ē. F
Primo qđ ipse supponit, ipsa intel
ligibilia speculabilia cē gñata, ac de
nouo facta. Scđo supponit, oē gñia
rum h̄e aliquam quiditatē. Tertio
supponit, q̄ quicquid habet aliquā
quiditatē, ipse intellectus est natura prō
ptus abstrahere illā quiditatē, ac
denudare. Ex oībus ergo his, ipse cō
cludit ipsum intellectū esse natura a
prū abstrahere formas ipsorum in
telligibiliū, eorūq; quiditates. & ī hoc
cōuenit etiam cū ipso Alfarabio in
suo lib. de Intellectu, & intelligibi
li. & hinc pronunciauit Auen pāce,
&

Tertia p̄
digessio
nis, in qua
ponit op̄i
mo Auen
paci⁹ &
primo pri
ma eius
rō.
Auen pace autem multum lo
quebatur in hoc, & maxime in epi
ſtola, quam appellauit Continua
tionem intellectus cum homine.
Et illud, super quod sustentatus est
in hac quæſtione est hoc. Primo
enim posuit quōd intellecta specu
lativa sunt facta. Deinde posuit
quōd omne factum habet quiditatē.
Deinde posuit quōd omne ha
bēns quiditatē, intellectus innatus
est extrahere illam quiditatē. Ex
quibus concludit quōd intellectus innatus est extrahere formas
intellectorum, & quiditates eorum.
& in hoc conuenit cum ipso Alfara
bio in libro de Intellectu & intellectū.
& inde extraxit hoc Auen pace
& cum hoc conclusit quōd intellectus

A N T I Q V A T R A N S L.

ctus innatus est extahere formas in intellectorum, & quiditates eorum.

Et iuit in hoc per duas vias. quārum una est in epistola. secunda autē in libro de Anima. & sunt vicinantesse. in libro autem de Anima cōiūxit huic q̄ intellectis rerum non cōtingit multitudo, nisi per multiplicatiōnem formarum spiritualium, cū quibus sustinebunt in unoquo; indiuiduo: & per hoc fuit intellectū equi apud me aliud, quam intellectū eius apud te. Ex quo consequitur se cundum conuersiōnem oppositi q̄ omne intellectum non habens formam spiritualem, à qua sustentatur illud intellectum, est vnu apud me, & apud te. Deinde coniungit huic q̄ quiditas intellecti, & forma eius non habet formam spiritualem, neque indiuidualem, cui sustentatur: cū quiditas intellecti non est quiditas indiuidui singularis, neq; spiri tualis, neque corporalis. intellectum enim declaratum est quōd non est indiuiduum. Ex quo consequitur vt intellectus sit innatus intelligere quiditatem intellecti, cuius intellectus est vnu omnibus hominibus: & quōd est tale est substantia ab stracta.

Sedā rō.

In libro vero de Aīa posuit pri mo quōd quiditas intellecti, secun dum quōd est intellectum, si non fuerit concessum nobis quōd non habet quiditatem, & quōd non est simplex sed composita, sicut dispositio in omnibus quiditatibus factis, & fuerit dictum quōd quiditas illius in-

M A N T I N I T R A N S L.

& conclusit, intellectum esse aptum abstrahere formas intelligibiliū, & eorum quiditates. Et circa hoc usq; est duabus rationib⁹. quarū vna in suo tractatu, ad hōc negotiū p̄prie edito continetur. altera vero in suo lib. de Aīa habetur. quę quidem rōnes sunt inter se satis cōformes. Verum in lib. de Aīa adiecit ad hoc, & subiūxit q̄ in intelligibiliis entiū, non accidit pluralitas, nisi propter pluralitatem formarū spiritualiū, qui bus extant, & consistunt in quolibet indiuiduō. & iō intelligibile equi, atq; alini in me, est diuersum ab eodem intelligibili in te. Ex hoc ergo sequitur oppositum contradictorij, videlicet q̄ oē intelligibile, qd̄ non habeat formā spūalem, super quem sustēte illud intelligibile, erit vtq; idem in me, & in te. Subiūxit insuper, & addidit huic sententia hoc, vñ delicet q̄ quiditas ipsius intelligibili, eiusq; forma non habet formam spiritualē, neq; indiuiduā, cui innitat, & fulciatur: cū quiditas ipsius intelligibilis nō sit quiditas ipsius indi uidui singularis, tū spiritualis, tum et corporalis. nā iam satis constat ipsum intelligibile nō esse indiuiduū. Sequitur igitur ex hoc ipsum intellectum esse aptum vt intelligat quiditatem ipsius intelligibilis, *quo ip se intellectus est vnicus in oībus, hoīb⁹ id autem, quod ita se habet, est vtq; substantia separata. In lib. tamen de Anima dixit primo q̄ quiditas ipsi intelligibilis, quaten⁹ est intelligible, si non concedat nobis aduersarius ipsum nō habere quiditatem, neq; esse simplex sed compositum, vt res se habet in cunctis quiditatibus ḡnatis, & iā fuit dictum q̄ quiditas hu ius

a.l.cuius

intellecti, secundum quod est intellectum habet etiam quiditatem, scilicet intellectum istius quiditatis, tunc iste intellectus etiam erit innatus reuerti, & extrahere illam quiditatem.

ius intelligibilis, quatenus est intelligibile, hęc vtiq; quiditatę, i. intelligibile illius quiditatis, tunc is quoq; intellectus erit aptus cōueniri, & abstrahere illā quiditatę. At, si aduersarius nō cōcedet nobis illā quiditatę esse simplicē, & qd id, qd de ipsa reperit, sit idē cū ipso intelligibili, tūc idē cōtinget huic qd cōtingebat priori, nēpe vt hęc ēt qditatę nouiter genitā & factā. Et sequeſtū ex hoc, vel re in infinitū processurā, vel qd intellectus ibi sistatur, sed procedere rem in infinitum est impoſe, propterea quia E efficeret quiditates, atq; * intellectus in infinitos diuersos ḡnē effendi, eō quia alij, vel alia eorū alijs sint magis ext.

^{a.1. intelligibilia i-}
materiā: relinquitigē vt oporteat intellectū tunc listi. Et, si listat, tunc uel perueniet ad quiditatę, que nō habet quiditatem, vel ad quiditatę habentę quoq; quiditatę, attamē ipse intellectus nō habeat naturā de nudādi arq; abstrahēdi illā quiditatę: aut ad aliquid nō habens quiditatę, neq; est & ipsum quiditas aliqua. Sed impoſe est reperiri aliquā quiditatę, quam intellectus non sit aptus abstrahere ab habente cā. nā tunc is intellectus non vocaretur intellectus, nisi æquiuoce: cū iam sit sanctū ipsum intellectus esse aptū abstrahere quiditatę, quatenus est quiditas: impoſe quoq; est vt ipse intellectus perueniat ad aliquid, quod non habeat quiditatę, neq; sit quoque quiditas: quia id, quod nō est quiditas, neque hęc quiditatę, est quidē mera priuatio. Relinquitur igē tertia pars divisionis, quę est videlicet qd intellectus perueniat ad quiditatę non habēcē quiditatę. id vero, quod ita se hęc, est vtiq; forma separata. Hāc autem ration-

Qd nō est quiditas, neq; habet quiditas nec quiditatę, hoc est priuatio simpliciter. Remanet igē tertia diuisio: & est qd intellectus peruenit ad quiditatę non habentem quiditatem. & quod est tale est forma abstracta.

Et

nem

ANTIQUA TRANSL.

Sed o de Et confirmauit hoc per illud, quod
aia. te. cō. consuetus est Arist. diceret in talibus
136. & i. d. demonstrationibus, sc̄m qn̄ nec-
mia. 90. & se est abscondere infinitum, melius
91. & i. de Gener. aia est abscondere eum in principio.
lī. cap. i. Erit igitur conclusio istius demo-

Erit igitur conclusio istius demonstrationis eadē cum conclusione de demonstrationis prædictæ. Quid si nō addiderit hoc, poterit aliquis dicere multos intellectus esse medios inter intellectum, qui est in habitu, & inter intellectū agentem: aut vnu, vt intendit Alfarab. in suo tractatu de Intellectu & intellecto, quē vocavit illic adeptum: aut plures vno. Et existimatur qd Alfarabius concedit hoc in suo lib. de Generatione & Corruptione, ubi d. quo consumentur isti intellectus medijs, s. quorum esse possumus inter intellectum speculatoriū, & inter intellectū agentē. Iste igitur sunt viæ magis firmæ, per quas iuit iste homo in hac intentione.

Nos autem dicamus, si hoc nomen quiditas dicatur de quiditatibus rerum materialium, & de quiditatibus intellectuum abstractorum modo vniuoco, tunc propositio dicens

Cq; intellect^o natus est abstrahere qui
ditates in eo q; sunt quiditas, erit
vera: & similiter dicere quod intel-
lecta esse composita, & individua es-
sunt nomē ditas nō se composita fuerit vniuocum. si au-
tem æquiuocum, tunc demonstra-
tio non erit vera. Quomodo autē,
est valde difficile. manifestum est. n.
e nec pui per se q; hoc nomen quiditas nō di-
quiuoce. citur de eis pure vniuoce, neq; pure
id, p; hoc Me. c. 30. æquiuoce. Vtrum autē dicatur mul-
tipliciter quod est medium, indiget
cōsideratione.

MANTINI TRANSL.

ne confirmavit per id, quod Arist. ē assuetus dicere ī huiusū cōmodi dem̄ationib⁹, nē p̄ q, cūm cogimur sisti, ne in infinitū procedamus, melius est sisti in principio rei. Sicigē cōclusio huius dem̄ationis erit vtiq; eadē cū cōclusione præcedētisdem̄onis. Nā, si non addat hoc ei, tūc poterit quis dicere multos intercede re intellec̄tūs inter intellectūm adeptū, & intellec̄tū agentē: vel tūm vñū, vt voluit Alfarabius in suo tractatu de Intellec̄tu, & intelligibili, quē intellec̄tu vocauit ibi adeptum, seu in fluxū: vel erūt plures vno, qui intercedūt. Et vñ q Alfarabius concedat hoc in suo lib. de Gn̄atione & Corrupiōe, cū ibi ponat modū, quo disoluant̄ h̄mōi intellectū mediū, quorū esse diximus intercedere inter intellectūm speculatiū, & intellectū agentē. Hx itaq; rōnes, seu viæ sunt validiores cītea hoc quæsitū, de quibus fecit mentionē hic Vir. Nos aut̄ dicimus q, si quiditas dicat vniuoce de quiditatibus rerū materialiū, & de quiditatibus* intelligentiarū separatarū, tunc illa propō, quæ dicit q intellectus est nā aptus abstrahere quiditates quatenus sunt quiditas, esset utiq; vera: siltq; illa propō, quæ dicit q ipsa intelligibilia sūt cōposita, & q indiuidua sunt cōposita, si vniuoce dicatur, erit quoq; vera. Sed si q uinoce dicat, tunc dem̄atio non erit vera. Sed vtcūq; res se h̄eat, grande hoc negotiū est admodū diffīile, sed maxime de se cōstat hoc nō mē. s. quiditatē nec mere æquiuoce, neq; mē vniuoce dici. At vtrū dicat sīm p̄t? & posterius, qui quidē modū ē mediū iter vniuocū & æquocū modū, sīdiger vtiq; aliqua cōsyltratione.

Sed,

Scd

De Anima

▲ N T I Q V A T R A N S L .

Sed, si concederimus hoc dici vni uoce, hic continget prædicta quæstio: & est quomodo corruptibile intelligit q̄ non est corruptibile secundum opinionem dicentium quod intellectus materialis est corruptibilis, & est opinio Auēpace: aut quomodo intelligit intellectione noua, & quod innatum est semper intelligere ea in futuro & in præterito, secundum opinionem dicentium q̄ intellectus materialis non est generalis neque corruptibilis. Et etiā, si posuerimus q̄ intelligere res abstractas est in substantia, & in natura intellectus materialis, quare igitur ista intellectionis nō currit cursu in intellectuum materialium nobis? ita q̄ hoc intelligere sit pars partis scientiarum speculatiuarum: & erit vnu quæsitorum in scientia speculativa.

Et Auē pace videtur ambigere in hoc loco. D. enim in epistola, quā uocauit Expeditionis, quod impossibilitas est duobus modis, naturalis, & diuina: id est q̄ intellectio istius intellectus est de possibiliitate divina, non de possibiliitate naturæ. In epistola autem Continuationis d. Et, cū Philosophus ascenderit a illa ascensione, consyderando in intellectu in quantum intellectu, tunc intelliget substantiam abstractam. Et manifestum est ex hoc q̄ intelligere intellectum secundum illū, est pars scientiarum speculatiuarum, scientia Naturali. & hoc apparuit ēt in illa perscrutatione ab eo.

Et, cū ita sit, nos omnes homines, quod accidit nobis de ignorantia istius scientiæ, aut erit quia adhuc non scimus propositiones, quæ inducunt

M A N T I N I T R A N S L .

Sed, si concedamus ē dici vnuoce, tunc sequetur illud dubium supius dictum: nēpe quo pacto, id quod est corruptibile, possit intelligere ipsū incorruptibile iuxta sententiam illorū, qui assertunt intellectū materia ī ē esse ḡnūbilis & corruptibile, & est sententia ipsius Auen pace: vel quo pacto id, quod est nā aptū intelligere illa séper tā in præterito q̄ in futuro, iuxta sententiā illorū, qui affirmat intellectū materialē ē esse ingenitū & incorruptibile, possit intelligere nouā intellectionē. Præterea, si affirmem⁹ q̄ de essentia ac nā ipsius istel intellectus materialis sit intelligere res abstractas, cur ergo h̄mōi intellectio non se hēt vt se h̄nt aliae intellectiones materiales in nobis? ita vt h̄mōi intellectio sit vna ex partibus sciarū speculatiuarū: & sit quoq; vnum ex quæsitis scientiæ speculatiuæ.

Auē pace autē vñ ēste valde perplexus in hoc negotio. Nā, in sua epistola, cui titulus est de perfectione, dixit ipsum p̄f̄ bisariā dici, nēpe nāle, & diuinū: & vult q̄ intellectio huius intellectus sit quoddā posse diuinū, non autē naturale. Sed in sua epistola de Copulatione noīata, dixit h̄c verba. Et, cū Philosophus ascendit alio ascētu, dū cōsyderat ipsa istel ligibilia, quaten⁹ sunt intelligibilia, tūc intelligit substantiā intelligētia rū separatarū. Ex hoc autē satis patet ipsum credere, q̄ intellectio ipsius intellectus est pars sciarum speculatiuarū, videlicet pars scīæ Naturalis, & hoc etiam satis appetit ex verbis eius in illa inquisitione. Si ergo ita res habet, sequeret⁹ q̄ nos oēs hōs si ignorauerimus hāc scīam, id quidē cōtinget, vel quia nondū sciūm⁹ illas

A ANTIQVA TRANSL.

dicennt nos ad hanc scientiam, vt dicunt de multis artificijs, quæ videntur esse possibilia, sed sunt causarum ignoratarum, verbi gratia Archymia: aut hoc intelligere hoc, acquiritur per exercitium, & vsum in rebus naturalibus, sed nondum habemus de exercitu & vsum tantum, per quod possumus hoc acquirere hanc intellectionem: aut etiis hoc propter diminutionem nostræ naturæ naturaliter.

B

Si igitur hoc acciderit propter diminutionem in natura, tunc nos, & omnes, qui innati sunt acquirere hanc scientiam, dicimus homines æquiuoce. Et, si hoc accidat propter ignorantiam propositionum inducentium in hanc scientiam, tunc scietia speculativa nondum est perfecta. Et forte Auēpace dicit hoc: esse inopinabile, sed non impossibile. Et, si hoc accidit propter consuetudinem tunc sermo erit propinquus sermoni dicenti quod causa in hoc est ignorantia propositionum inducentium

C in hanc scientiam. & omne hoc, quod dicitur esse remotum, licet non impossibile, quomodo igitur potest euadere ab illis quæstionibus prædictis?

MANTINI TRANSL.

illas ppones, quæ ducunt nos in hanc sciām, vt dicit de multis artibus, quæ vñr posse addisci, cùm tñ adhuc sint incognitæ, & occultæ, ppea, quia cognitio carum earū est vñq; occulta vt ḡa exempli in arte Fuloria, quæ vulgo Archymia vocatur, euenite soler: vel illud continget, quia h̄mōi intellectio acquirit̄ per exercitationē & vsum factū in rebus naturalibꝫ. sed nondum deuenimus ad tantam exercitationē, & vsum, qui sisatis p huiuscemodi intellectione acqrenda: vel hoc idem continget, quia natura nostra est naturaliter impotens atq; imbecillis ut possit ita adipisci.

Sil hoc itaq; proueniat ob nřam naturalē impotentia: naturalēq; defēctū, tunc nos, & oēs hoīes qui sunt natura apti adipisci h̄mōi sciām, vocaremur hoīes æquiuoce. At, si hoc eueniat, propterea quia ignorantur ppones, quæ in hanc ducunt sciām, sic scia speculativa nondum esset completa & perfecta. Et fortasse dixit Auēpace hoc nō esse verisimile, neq; opinabile, sed re vera non est inopinabile. Quod, si hoc eueniat propter ipsam exercitationē & vsū, tunc h̄mōi sententia nō erit absimilis ab illa, q; affirmat huius rei causam ē ipsam ignorantiam propositionū, quæ ducunt ad hanc scientiam. Hoc aut̄ pōt dici esse remotū, seu dissonum, sed non impossibile, quo pacto ergo poterit evitare illa dubia prædicta?

Sententia Auerois de Intellectu.

Hæc igitur oēs quæstiones sunt contingentes huic quæsito: & sunt ita difficiles sicut tu vides, & oportet nos dicere q; apparuit nobis in hoc. Dicamus igitur, quoniam intellectus existēt nobis habet duas actiones,

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

ponit op
nio Auer.
de ultima
hois beati
tudine.

nes, secundum q̄ attribuitur nobis:
Quarū vna est de genere passionis,
& est intelligere: Italia in genere
actionis, & extrahere formas & de-
nudare eas à materijs: quod nihil ē
aliud nisi facere eas intellectas in a-
ctu, postquam erant in potētia: ma-
nifestum est quoniam in uoluntate
nostra est, cūm habuerimus intellec-
tum, qui est in habitu, intelligere
quocunque intellectum volueri-
mus, & extrahere quamcunq; for-
mam voluerimus.

Hic Cō. at
tribuit ex
ractionē
eiusliber
tatem in
intellectui i
habitu. &
in opposi-
tione d. cō
tra Alex.
su pta. Vi-
de contra-
zim.

Et ista actio, scilicet creare intellectu-
eta, & facere ea est prior in nobis q̄
eiusliber actio, quae est intelligere: sicut dicit
formē in Alexan. Et ideo dicit quod dignius
est describere intellectum per hanc
actionem, non per passionem: cūm
in passione communicet ei aliud ex
virtutibus animalibus. Sed hoc est
de opinione dicentium quod passio
in eis non dicitur æquiuoce.

Et propter istam actionem, scili-
cer extrahere quocunque intellectum
voluerimus, & facere ipsum in
actu, postquam fuit in potentia, opini-
natus est Themistius q̄ intellectus,
qui est in habitu, est compositus ex
intellectu materiali & agente. Et hoc
idem fecit Alexan. credere quod intellectus, qui est in nobis, aut est cō-
positus, aut quasi compositus ex intel-
lectu agente, & ex eo, qui est in ha-
bitu: cū opinetur q̄ substantia eius,
qua est in habitu, debet esse alia à
substantia intellectus agentis.

Et cū hæc duo fundamenta sint
posita, scilicet quod intellectus qui
est nobis, habet duas actiones,
scilicet comprehendere intellecta,

MANTINI TRANSL.

beat actiones, ea, sc. ratione, qua est re-
latus ad nos: quarū. Vna est gñis pas-
sionis, & illa quidē est ipsa intellectio
(seu ipsum intelligere:) Altera vero
est gñis actionis népe quæ est abstra-
here formas, easq; denudare ab ipsis
materiis: quod quidē officiū, nihil
aliud est q̄ efficeri eas intelligibiles
actu, postq; erant intelligibiles potē-
tia: manifestum est q̄, qñ habemus
intellectum adeptū, ex nra vtiq; vo-
luntate p̄det intelligere quodcūq;
intelligibile voluerimus, & abstra-
here quācunq; formā voluerimus.

Hæc aut̄ actio, quæ est gñare intel-
ligibilia, eaq; efficeri, prior existit in
nobis, q̄ actio intellectus, eo pacto,
quo Alex. dicebat. Et ideo dicebat
q̄ conuenientius erat describere in-
tellectū hac actione, & nō aliqua pas-
sione: cū ipse intellectus cōcet in ip-
sa passione cū aliqua ex virtutibus
animantiū. Veruntamen hoc v̄ eē
verū, iuxta tentatiā illorū, qui affir-
mant ipsam passionē non dici de eis
æquiuoce. Et propter huiusmodi
actionē, quæ est abstrahere qd' cūq;
intelligibile voluerimus, & illud effi-
cere actu existens, postquā erat pot-
tentia, est opinatus Themist. intelle-
ctū adeptū cōstare ex intellectu ma-
teriali, & intellectu agente. Et hoc
idem induxit Alex. vi crederet intel-
lectū in nobis existentē esse vtiq;: cō
positū, aut veluti cōpositū ex intelle-
ctu agente & intellectu adeptō: postq;
ipse purat substantiā intellectus ade-
pti debere esse diuersā à substantiā
intellectus agentis. His igit̄ duobus
fundamētis ita positis, nempe q̄ intel-
lectus, qui in nobis existit, duas
obtineat actiones, quæ l. sunt cogno-
scere intelligibilia, & efficere intelli-
gibilia

A ANTIQVA TRANSL.

Ineſtēta & facere ea: Intellecta autem duo - duob⁹ nō bus modis ſunt in nobis, aut natura - diſtūt in liter., & ſunt primæ propositiones, 1. Cœli. 2. quas neſcimus quando extiterunt, & 2. Met. & vnde, aut quo modo: aut volunta - cœli.

rie, & ſunt intellecta acquisita ex pri - mis propositionibus: Et fuit declarata - rum q̄ necessit̄ est vt intellecta habi - ta à nobis naturaliter ſint ab aliquo quod eſt in ſe intellectus liberatus à materia, & eſt intellectus agens: Et, cum hoc declaratum eſt, neceſſe eſt vt intellecta, habita à nobis à primis

B propositionibus ſint aliquod factū ex congregato ex propositionibus notis, & intellectu agente. Nō enim poſſumus dicere q̄ ppositiones nō habent introitum in eſt intellectorum acquisitorum. Neque etiam poſſumus dicere q̄ propositiones ipſe ſola ſint agentes eas, iam enim de clatum eſt agens eſt vnum, & ceterum, vt intendebant quidam Antiquorum, & opinati ſunt quod eas intendebat Aristo. per intellectum agentem.

C

Et, eū ita ſit, neceſſe eſt vt intellectus ſpeculatiuus ſit aliquid gñatum ab intellectu agēte, & in primis pro - positionibus. & cōtingit q̄ iſte mo - dus intellectorū ſit voluntarie: ecō - doorū di - uerso intellectus primis nālibus. Et alterū , oſſactio facta ex congregato diuersorū neceſſe eſt vt alterū diuo - rū ſit illorum ſit quasi materia & in - qua maſtrumentū, & aliud ſit quasi forma, etia, & al aut agens. Intellectus iſgitur, qui eſt erū qua - in nobis, cōponitur ex intellectu, qui iſfora. Cō - iſte. 2. de eſt in habitu, & intellectu agēte: aut ita, q̄ propōnes ſint quasi materie, &

MANTINI TRANSL.

gibilita: Fiūt aut̄ in nobis ipsa intel - ligibilita bifariā: nepe uel nā, & ſunt illæ primæ propōnes (ſeu prima pri - cipia) q̄ quidē ſunt nobis ignotæ, qn̄ ſcilicet & vñ, vel qua rōne nobis eue - nerint: aut ſunt intelligibilia volūta - te acquisita, q̄ quidē ſunt illa intelligibilia, q̄ ex illis primis propōnibus, ſeu principijs acquituntur: Iā autē ſuit probatū ipsa intelligibilia, quæ natura adipiſcimur, eſt neceſſariū, vt reperiātur & proueniant à re, que eſt de ſe ipsa intellectus denudatus, & abstractus à mā, qui quidē eſt ip - ſe intellectus agens: Cū ergo ſit pro - batū ipsa intelligibilia, quæ ſunt in nobis adepta ex primis propositioni - bus, ſeu primis principijs, oportere eſt quid factum aggreditū ex pro - positionibus veris per ſe notis, & ex intellectu agente, non poſſumus igi - tur dicere primas propōnes nihil fa - cere ad inuentione intelligibilium acquisitorum & adeptoꝝ. Sed non poſſumus quoq; dicere illas tñ pro - positiones efficere illa intelligibilia: nā iā probatū ſuit ipsum agens eſte vnum, & æternū, vt opinati ſunt alig - Antiquorū, qui quidē putarū t Aris. innuere eas, dū dicebat intellectum agētem. Oportet itaq; intellectum ſpeculatiuū eſte quid genitū ex intel - lectu agēte, & primis ppōnib⁹, oportetq; hoc genus intelligibiliū eſt vo - lūtarū: intelligibilia vero prima na - turalia cōtrario mō ſe hñt. Quali - bet aut̄ actio, quæ ex aggregato dua - rū rex diuersarum resultat, oportet vtiq; vt vna illaꝝ duas rex ſe hēat veluti mā, & in ſtrm: altera vero ve - lutu forma, aut agens. Intellectus er - go, q̄ in nobis exiſtit, conſtabit vtiq; ex intellectu adepto, & ex intellectu agente

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

intellectus agēs est quasi forma: aut ita, quod propositiones sint quasi instrumentum, & intellectus agens est quasi efficiens. dispositio n. in hoc est consimilis.

Sed si posuerimus quod propositiones sunt quasi instrumentum, contingit ut actio externa proueniat a duobus, quorum unum est eternū, & aliud non eternū, aut ponatur in instrumento sit eternum: & sic intellectus speculativa erunt externa. Et hoc est magis continet, si posuerimus eas propositiones quasi materiam. impole est. n. ut aliquid generabile & corruptibile sit materia externi. Quomodo igitur poterit esse nisi euadere ab hac questione?

Dicamus igitur quod si hoc, quod dicimus quod necessarie est quod propositiones sint de intellectu agente, aut quasi materia, aut quod si instrumentum, si habet ingressum in esse intellectus speculatorum, non fuit sermo necessariæ consequentia, fin quod materia est materia & instrumentum est instrumentum, sed fuit quod necessarie est hic esse proportionem, & disponem inter intellectum agentem, & propositiones, quod assimilantur materia, & instrumentum aliquod, non quia est materia vera, aut instrumentum vere, & tunc vera nobis quod possumus scire modum, fuit quod est intellectus, qui est in habitu quasi materia, & subiectum agentis. Et, cum iste modus fuerit positus nobis, forte facile poterimus scire modum, fuit quem continuatur cum intellectis separabilibus.

Dicamus igitur, sermo autem dicentis quod, si conclusiones acquiruntur a nobis ab intellectu agente, & propositionibus, necessarie est ut propositiones sint de intellectu agente quasi materia & verum instrumentum, ille inquit sermo non est necessarius: sed tamen

MANTINIA TRANSL.

D

ageat. & hoc quidem fiet, vel cum ipsae propositiones se habuerint veluti instrumentum, & intellectus agens se habuerit veluti efficiens: aut cum ipsae propositiones se habuerint veluti materia, & intellectus agens veluti forma. & in hoc res est satis similis. Verum, si concedamus ipsas propositiones se habere ut instrumentum, tunc sequetur ut actio eterna, oritur ex duabus rebus, quae una est eterna, & altera non est eterna: aut concedamus instrumentum esse eternum: & sic ipsa intelligibilia speculativa, seu contemplativa erunt ut viri eternae. Et hoc quidem potius continet, si ponamus illas propositiones se habere ut veluti materia, & quod generabile est atque corruptibile, non potest esse materia ipsius rei eternæ. Quo pacto ergo poterimus evitare hoc dubium? Nos autem dicimus quod, si id, quod dicebamus, si oportere ipsas propositiones se habere ad intellectum agentem veluti materia, aut veluti instrumentum, si habeant ingressum in esse ipsorum intelligentium speculabilium, tunc hoc dictum non esset necessarium inferre conclusionem, ea ratione, quia materia est non instrumentum, sed quatenus est necessarium ut reperiantur aliqua proportio, & ratione inter intellectum agente, & ipsas propositiones, quae similantur cuiusdam materie & alicui instrumento, non quod sit vera materia, aut vere instrumentum, & ex hoc vero nobis posse nos scire modum, quo intellectus adeptus se habeat verum materia, & subiectum ipsius agentis. Hac itaque via sic nobis posita, fortasse poterimus facile scire modum, quo copulatur cum intelligentiis separatis. Et idcirco, cum dicitur quod, si propositiones sint nobis acquisitæ & traditæ per intellectum agente, & per propositiones, tunc oportet ipsas propositiones se habere ad intellectum agentem veluti vera materia &

veluti

A ANTIQVA TRNSL.

tamen necesse est illic esse respectus, fm quem intellectus, qui est in habitu assimilatur materiae, & intellectus agens assimilatur forma. Quid igitur est iste respectus, & ex quo accedit intellectui agenti habere hunc respectum cum intellectu, qui est in habitu, cum unus est aeternus, & alius generabilis & corruptibilis? Omnes enim horum cōcedunt hunc respectum esse. & quasi cogit eos hoc, q̄ intellecta speculativa sunt existentia in nobis ex his duobus intellectibus, scilicet qui est in habitu, & intellectu agente.

B

Sed Alexan. & omnes opinantes intellectum materialem esse generabilem & corruptibilem, nō possunt reddere causam huius respectus. Ponentes autem q̄ intellectus operans est intellectus, qui est in habitu, cōtinget vt intellecta speculativa sint aeterna: & alia multa impossibilia consequentia hanc positionem.

Nos autem cū posuerimus intellectum malem esse aeternū, & intellecta speculativa esse genitaria & corruptibilia eo modo, quo diximus: & q̄ intellectus materialis comprehendit utrumque, s. formas materiales, & formas abstractas: manifestū est q̄ subiectū intellectorū speculativorum, & intellectus agentis fm hunc modū est idem & unus, sc. mālis. Et simile huic est diaphanū, quod recipit colorem, & lucē insimul: & lux ē efficiens colorē.

Et; cū fuerit verificata nobis hæc continuatio, quæ est inter intellectum agentem, & intellectum* materialē, poterimus reperire modū, secundum quem dicimus q̄ intellectus

MANTINI TRNSL.

veluti verū instrumento, dico q̄ hīmōi dictum nō est necessariū: sed hoc tantū est necessariū, nēpe vt de aliqua proportio & ratio, qua intellectus adeptus similet materiae, & intellectus a gens similet formā. Quænā ergo est hīmōi proportio & rō pp quā cōtinat intellectū agentē hīc illū respectū, & cōparationē cū intellectu adepto, cū unus eorum sit aeternus, & alter sit genitaria & corruptibilis? Oēs aut illi cōcedunt reperiri hīmōi proportionē & cōparationem. Et forte hoc cogite eos dicere q̄ intelligibilia speculativa īsint nobis pp hos duos in intellectus, nēpe intellectū adeptum, & intellectū agentem. Sed Ale. & qui cunq; putant intellectū māle ēsse genitaria & corruptibilem, non poterunt redēfē cām illius cōparationis atq; respectus. Sed qui afferūt intellectū practicum ēste ipsum intellectū habitu exītem (seu adeptū) tūc seqrēt ex hoc ipsa intelligibilia speculativa ēsse aeterna: & multa alia īpossibilia sequerētur ex hac sētētia.

Nos vero, cū affirmemus intellectū māle ēsse aeternū, & intelligibilia speculativa ēsse genita eo modo, quo diximus: & q̄ intellectus materialis intelligat utrumque, videlicet formas materiales & formas abstractas: tūc perspicuū erit q̄ subiectū intelligibiliū speculativum & intellectus agentis hac quidē rōne erit utiq; idē atque unus, s. ipso materialis. In hoc n. ita se hēt res sicut in ipso trāsparēte, qd̄ quidē recipit colores, & lumen simul: lumen autem colores efficit. Cū autem verificata fuerit nobis copulatio illa, quæ inter intellectū agentē & intellectum* adeptū habitu exītem extat, poterimus utiq; inuenire illum * a. l. mate- riam.

De Aīa cū cō. Auct. AA mo-

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

agense est similiis formæ, & q̄ intellec-
tus in habitu similis est materiæ.
Ola duo, Omnia enim duo, quorum subie-
ctorū su-
biectū est vnum, & quorum alterū est
vnum, & perfectius alio, necesse est ut respe-
quorū v-
-etus perfectioris ad imperfectius sit
nū ē perfe-
sicut respectus formæ ad materiam,
necesse est. Et si hanc intentionem dicimus q̄
vt iſpecto proportionis primæ perfectionis virt-
perfectoris
tutis imaginatiæ ad primam perfec-
tione ad iſpecte-
tius sit si
cuit respectus formæ ad materiam.
Iam igitur inuenimus modum,
ad mām. fm quem possibile est ut iste intelle-
Cōſile. 2
h. c. 2.4.
& 4. Cō-
t. cō. 34. cō. 34. tū
continueretur nobiscū in postre-
mo: & causam, quare non copula-
tur nobiscum in principio. quoniam
hoc posito, contingit necessarij ut
intellectus, qui est in nobis in actu,
sit compositus ex intellectis specula-
tiuis & intellectu agente: ita q̄ intel-
lectus agens sit quasi forma inelle-
ctorum speculatiuorum, & intellectu
speculatiua sint quasi materia.
Et per hunc modum poterimus ge-
nerare intellecta cū voluerimus.
Quoniam illud, per quod agit ali-
quid suam propriam actionem, est
forma: nos autem, quia agimus per
intell'um agentem nostram actionē
propriam, necesse est ut intellectus
agens sit forma in nobis.

3. Phy. 17.
2. de Gha.
t. cō. 33.

Et nullus modus est, fm quē gñia-
tur forma in nobis nisi iste. Qm, cū
intellecta speculatiua copulant no-
biscū per formas imaginabiles: & i-
ntellectus agens copuletur cum intellectis speculatiuis: illud n. quod cō-
prehendit eas, est idē. s. intellectus mate-
rialis: necesse est ut intellectus agens
copuletur nobiscum per continua-
tionem intellectorū speculatiuorū.

Et manifestum est, quando om-
nia

MANTINI TRANSL.

modum, quo possumus dicere intel-
lectū agentem esse similem formæ,
& intellectum adeptum silem mate-
riæ. Nā quæcumque dñæ res, quarū
subiectū est vnum, & vna eaq; est per-
fectior altera, oportet quidē vta-
se habeat perfectior ad imperfectio-
rē, sicut se habet forma ad materiā.
Et hac ratione dicimus ēt ita se h̄e
primū actu ipius virtutis imagina-
tiæ ad primū actu ipius sensus cō-
munis, sicut se habet foſa ad mām.

Iā ergo inuenimus modum, quo
possit iste intellectus copulari nobis in
fine. Causa vero, ob quā nō copula-
tur nobis in initio, est quidē propte-
rea, quia ex hac positione sequeret
omnino, vt intellectus, qui in nobis a-
ctu existit, esset cōpositus ex ipsi in-
telligibilius speculatiuis & ex intel-
lectu in actu, ita vt intellectus agens sit
ueluti forma ipsorū intelligibiliū
speculatiuoz, & ipsa intelligibilia spe-
culatiua erunt veluti mā. Et hac ra-
tione poterimus generare ipsa intel-
ligibilia cū voluerimus. Nā id, quo
aliqua res agit aliquid suā propriā
actionē, est ipsa forma: nos aut agi-
mus nostrā propriā actionem ipso
intellectu agente: ergo oportet vt in-
tell'us agēs sit nobis forma. Et nul-
lus ali⁹ modus pōt reperiri, quo pos-
sit gñari ipsa forma in nobis præter-
hunc. Qm, cū ipsa intelligibilia spe-
culatiua copulentur nobis per foſas
imaginarias: & intellectus agēs con-
iungitur cum intelligibilius specu-
latiuiis: & ille intellectus, qui cognoscit
ea, est idē, hoc est ipse intellectus
materialis: ergo oportebit ut intellectus
agens copuletur nobis per copula-
tionem intelligibiliū speculatiuoz.

Palam autē est, quotiescunq; oia,
in-

nia itella speculativa fuerint existentia in nobis in potentia, qd ipse erit copulatus nobiscum in potentia, & cu oia intellecta speculativa fuerint existentia in nobis in actu, erit ipse tunc copulatus nobis in actu. & cu qdā fuerint in potentia, & qdā in actu, tūc ipse erit copulatus sibi parte, & sibi parte non: & tūc dicimus moueri ad continuationem. Et manifestum est, cum iste motus complebitur, q statim iste intellectus copulabitur nobilicū omnibus modis. Et tunc

B manifestū est quod proportio eius ad nos in illa dispositione est sicut proportio intellectus, qui est in habitu, ad nos. Et, cum ita sit, uocelle est ut homo intelligat per intellectum sibi proprium omnia entia, & ut agat actionē sibi propriā i oībus entibus: sicut intelligit per intellectum, qui est in habitu, quando fuerit cōtinuatus cu formis imaginabilibus, oia entia itelectione propria.

Homo igit sibi hunc modū, sicut dicit Themist. assimilatur Deo in hoc, q est oia entia quoquo modo, & sciens ea quoquo modo. Entia. u. nihil aliud sunt nisi sc̄ia eius, neque causæ entium aliud sunt nisi sc̄ietia eius. & quā mirabilis est iste ordo, & q extraneus est iste modus eisdē,

Et sibi hunc modū verificabitur opinio Alex. in hoc, quod d. q intel ligere res abstractas fieri per cōtinua tionē

intelligibilia speculativa extat in nobis in potentia, qd ipse quoq; est coniunctus nobis potentia. & quotienscunq; omnia intelligibilia inerint nobis actu, ipse quoq; copulabit tūc nobis actu. q si aliqua eorū fuerint potentia, aliqua vero actu, copulabitur ipse quoq; tunc nobis sibi vnam partem eius, sibi vero aliam partem nō: & tunc nos dicemus moueri ad copulationem. Manifestū autē est q, cu limōi motus fuerit completus, q statim copulabitur nobis intellectus iste omni ex parte. † [Constat igitur, qd eadem erit tunc proportio & rō illius: tūc in ea re ad nos, qd est ipsius intellectus adeptus ad nos.] His itaq; sic concessis, oportebit ut hō intelligat omnia entia per intellectum sibi proprium, & ut agat in cuncta entia actionē sibi propriam: quēadmodum intelligit oia entia per intellectum habitu existentem, qn est copulatus cu formis imaginarijs fuit genita & acquisita p fornicatione. Homo ergo, ut inquit Themistius, in hoc est similis Deo, quia ipse est omnia entia quodam modo, & sc̄itea etiam quoquo modo. Entia. n. nihil sunt p actionē ipsius, apētis de nominis i īpīm i tellū māli intelligibile. & huiusmodi ordo est utique admiratione dignus: hocque genus effendi est valde alienum. Et hac via verificabitur sententia Alexandri, que affirmat intellectionem retum abstra-

lū, sc̄ia propria & hoc. s. fit, qd sc̄ies adeptus est perfectus. & tunc intellectus materialis intelliget omnia entia per illum intellectum agentem, sicut intelligit per propriam formam. & ob hoc talis erit proportio & ratio formarū abstractarum absolute a materia ad nos in ea re, quā est ratio ipsius intellectus adepti ad nos.

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

tionē intellectus nobiscū: nō q̄ intel-
ligere inuenit in nobis postquam
nō erat, quod est cā in cōtinuatione
intellectus agētis nobiscum, vt intē-
debat Auépace: sed cā intellectio[n]is
est continuatio: & non ecōtrario.

Tertium
cor.

: Et per hoc dissoluīt quæstio An-
tiquorum, quomodo intelligit in-
tellectione noua. Et est etiam mani-
festum ex hoc, quare non continua-
mur cūm hoc intellectu in princi-
pio, sed in postremo. qm̄, dum fue-
rit forma nobiscum in potētia, erit
continuatus nobiscum in potētia:
& dum fuerit continuatus nobiscū
in potentia, impossibile est vt intel-
ligamus per illum aliquid. cum igi-
tur efficietur forma nobis in actu,
quod erit apud continuationem ei⁹
in actu, tunc intelligemus per illum
omnia, quæ intelligimus, & agem⁹
per illum actionem sibi propriam.

Quartum

cor.

Intellicio in
statu ade-
paionis nō
currit cur-
ta sciētia-
tū specu-
latiuarū.
Idē supra
hoc c. &
9. Met. cō-
ulomo.

Et ex hoc apparet quod sua intel-
lectio non est aliquid scientiarū spe-
culatiuarum, sed est aliquid currens
cursu rei generatæ naturaliter à di-
sciplina scientiarum speculatiuarū.
Et ideo non est remotum vt homi-
nes adiuuent se in hac intentione, si
cut iuuant se in scientiis speculati-
iūdū. sed necesse est vt inueniatur il-
lud currens à scientiis speculatiuis
non ab aliis. intellecta enim falsa
impos-

gatur in nobis ipsa intellectio, postq̄ non erat. illud. n. non est causa, ob quam intellectus agens
copuletur nobiscū, ut voluit Auépace: imo ipsa copulatio est causa ipsius intellectus, & nō ecōtra.

† a. P. Hinc haberi potest q̄ suū intelligere non ē aliquid ex sciētis speculatiuis, sed est quid proce-
dens tenore rei genit⁹ nāliter ex disciplina scientiarum speculatiuarum. & illę scientiæ speculatiua
perficiunt intellectus adeptum per ipsa intelligibilia speculatiua, adepta & genita in intellectu ma-
teriali virtute illa efficiēt ipsa intelligibilia, que sunt potentia vt efficiantur intelligibilia actu. quæ,
cum fuerit in intellectu adept⁹ perfecta, tunc efficietur intellectus agens forma i actu. & per illum
intellectum agentem ipsa anima intelligit tunc omnia entia separata & non separata. & ideo non
est remotum, vt ipse omnes se adiuuent inter se in hiuicmodi intellectione, vel in hoc negotio,
quemadmodū sc̄ ad. uocabat in ipsi scientiis speculatiuis.

* a. l. intelligere.

MANTINI TRANSL.

abstractarum fieri per copulatio-
nem huius intellect⁹ in nobis: † [nō
quod gignatur nouiter in nobis ip-
sa intellectio, seu ipsum intelligere,
postquam non erat.]

Hinc poterit solui illud dubiū,
quod cōtra hoc insurgebat, videli-
cer quo pacto ipsum æternū possit
intelligere nouam intellectio[n]em. Et
hinc quoq; patebit, cur non copule-
mur cū hoc intellectu ab initio, 'ed
in fine propterea quia, dum est for-
ma existens in nobis potentia est cō-
iunctus nobis potentia: & dum est
coniunctus nobis potētia, nō poteri-
mus intelligere quicquam per ipsū,
nisi efficiatur forma in actu. quod
quidem fit, cū actu coniungitur: &
tunc intelligemus per ipsum omnia
illa, quæ intelligimus, & agemus per
eum actionē sibi propriā.

† [Et hinc potest haberi q̄ eius
* intellectio nāhil scientiarum spe-
culatiuarū existat, sed est quid pro-
cedens processu rei natura genera-
tæ ex disciplina scientiarum specu-
latiuarum. Et ideo non est remo-
tū, vt homines adiuuent se in hoc
negocio, sicut se adiuuant in sci-
entiis speculatiuis:] sed oportet ut re-
periatur illa res, quæ procedat pro-
cessu scientiarū speculatiuaꝝ & non
aliarum.

D

ta. l. s. non
q̄ copulet
intellic⁹ a-
gēs in no-
bis p no-
uā intelle-
ctionē te-
st⁹ abstra-
ctarū, v̄ a-
liarū terū
ea rōne, q̄
cōiūgitur
intellic⁹ m̄z
lis cū agē-
te iuxta sē
cētiā arist.
E
p nouā in
tellectio-
nē retum-
imagna-
tū. imo-
res opposi-
to nō lo-
hēt. nēpe
q̄ per itel-
lim agēt̄,
qui copu-
lat cū itel-
lectu māli
p ipsa itel-
ligibilita-
speculati-
ua effici-
tia, fit i no-
bis intel-
lectio foriꝝ
abstrac-
tum, & a-
liarū, non
q̄ nouiter

A. ANTIQVA TRANSL.

impossibile est ut habeant continua
tionem: quoniam non sunt aliquid
currens cursu naturali: sed sunt ali-
quid, quod non intendebatur, sicut
Quintum dicitus sextus, & monstrum in cre-
ator.

MANTINI TRANSL.

aliarum. quoniam intelligibilia fal-
sa non possunt copulari, seu habere
copulationem, quia non sunt quid
procedens procellu naturah: sed sūt
res, quæ nullo proposito teperiun-
tur, ut est sextus digitus in aliquo
natura mutilato & monstro.

Sextum
cor.

Et est etiam manifestum q, cū
posuerimus intellectum materialē
esse generabilem & corruptibilem,
tunc nullam viam inueniemus, sm
quam intellectus agens copuletur
cū intellectu, qui est in habitu co-
latione propria, scilicet copulatione
B simili continuationi formatum cū
materijs.

Septimu
sor.

Et, cum ista continuatio non fue-
rit posita, nulla erit diuersitas inter
comparare ipsum ad hominem, &
ad omnia entia, nisi per diuersitatē
sux actionis in eis. Et secundum
hunc modum respectus eius ad ho-
minem non erit nisi respectus agen-
tis ad hominem, nō respectu formæ.
& contingit quæstio Alfarabij, quā
dicit in Nicomachia, Fiducia enim:
in possibilitate continuationis intel-
lectus nobiscum est in declarando,
quod respectus eius ad hominem
C est respectus formæ & agentis, non
respectus agentis tantum. Hocigi-
tur apparuit nobis in hoc quæstio
modo. &, si post apparuerit nobis
plus, describemus.

Manifestum quoque est quod, si
concedamus intellectum materialē
esse generabilem & corruptibilem,
tunc nullum inueniemus modum,
quo intellectus agens copuletur, cū
intellectu adepto vera copulatione,
hoc est copulatione, quæ sit similis
copulationi formarū cum ipsis ma-
terijs. Et si huiusmodi copulatio
non detur, tunc nihil differet, siue
referatur ad hominem, siue ad cun-
cta entia referatur, nisi ratione di-
uersitatis actionis eius in ipsa. & hoc
pacto eius ratio ad hominem nō erit
ratio & proportio ipsius formæ; sed
ratio ipsius agentis ad ipsum homi-
nem. & sic insurgeret illud dubium Al-
farabij positum in Nicomachia.
Certifice igitur possibilitatem co-
pulationis ipsius intellectus in no-
bis consistit in hoc, ut declaretur q
eius ratio & proportio ad hominem
est ueluti ratio formæ & agentis, nō
veluti ratio agentis tantum. Hoc
itaque est id; quod nunc nobis visu
fuit dicere circa hoc quæstum. & si
aliquid aliud, post hoc dicendum
nobis videbitur, illud quidem ite-
rum scribemus.

De Anima

Animam quodammodo esse; omnia, & rerum formæ: ipsanq; non sine phantasmatis intelligere. Cap. 5.

Nunc autem de anima dicta recapitulantes, dicamus iterū, qd omnia ea quæ sunt quodammodo est anima: aut enim sensibilia, quæ sunt, aut intelligibilia. est autem scientia quidem scibilia quodammodo: sensus autem sensibilia.

s o p h. Nunc quæ de anima dicta sunt in pauca conferamus, rursusq; dicamus, animam esse quodammodo omnia ea quæ sunt: Cuncta enim quæ sunt, aut sensibilia sunt aut intelligibilia. ac scientia quidem est quodammodo scibilia: sensus autem sensibilia.

Congregemus igitur secundum summam, ea quæ dicta sunt in anima. Dicamus igitur qd anima est quoquo modo alia entia. En tia enim aut sunt intellecta, aut sensata. Scire vero res intellectas est fm modum sentiendi rem sensatam.

37 Et, cùm declaratum est quæ sunt genera virtutum comprehensiarum animæ, & qd sunt duo modi, i.e. sensus, & intellectus, oportet nos modo facere vnam summam de anima, & dicere sīm descriptionem qd est quoquo modo omnia entia. Omnia enim entia aut sunt sensibilia, aut intelligibilia. Dispositio autem sensibilium ad sensum est sicut dispositio intelligibilium ad intellectum, & sensus ad sensatum. ergo contingit necessario ut anima sit entia omnia uno modorum, secundum quos possibile est dicere animam esse omnia entia.

Disposi-
sen-
sibiliū ad
sēsum ē si
cūt dispo-
itelligibi-
lū ad itel
lectū. Idē
j. huius t.
cō. 3.

Qualiter autem hoc, oportet inquirere. Secatur igitur scientia & sensus in res, quæquidem potentia, in ea quæ sunt potentia: quæ vero actu, in ea quæ sunt actu, anima autem sensituum, & quod scire potest, potentia hæc sunt, hoc quidem scibile: illud autem sensibile. Necesse autem est ipsa, aut species esse. ipsa quidem igitur non. non enim lapis in anima, sed species. Quare anima sicut manus est: Manus enim est organum organorum: & intellectus species spetierum: & sensus species sensibilium.

s o p h. Quod quomodo se habeat quārendum est. secatur igitur scientia & sensus in res, quæ potentia est, in ea quæ sunt potentia, quæ actu, in ea quæ sunt actu. sensituum autem anima est scientiale, potentia hæc sunt, alterum scibile, alterum sensibile. Necesse est autem, uel ipsa esse, uel species. at ipsa quidem, nequaquam: non enim lapis in anima est, sed species. itaq; anima quasi manus est: nam manus instrumentum est instrumentorum, & intellectus quoq; species specierum, & sensus species sensibilium.

A Et sciendum est quomodo. Dicamus igitur quod scire, & sentire dividuntur secundum divisionem entium. si igitur fuerint in potentia, erunt potentia: si actu, actu, intellectum, & sensatum. Necesse est enim ut entia sint aut ista, aut formae. & non sunt iste. lapis enim non existit in anima, sed forma. Et ideo anima est quasi manus. manus enim est instrumentum instrumentis: & intellectus forma formis: & sensus forma sensatis.

38 Cū declaravit quod anima est quoquo modo omnia entia, incepit declarare illum modum, &c. d. Dicamus igitur quod scire, &c. i. quod differentiae entium, quibus dividuntur, sunt eadem cum differentiis animarum: & sunt potentia & actu. Quenammodum enim sensus, & intellectus aut sunt potentia aut actu, ita omne sensibile, & intelligibile aut est in potentia aut in actu. Et cum ita sit, si sentiens fuerit in potentia, sensatum erit in potentia: & si fuerit in actu, sensatum erit in actu: & similiter est de intellectu cum intellectu: necesse est ut vere dicatur quod illa pars animae est illa pars entium. Res. n.

B quarum differentiae sunt eadem, ipsae sunt eadem in illo modo, si quod habet easdem differentias. intellectus igitur est intellectum: & sensus est sensatum. D. d. Necesse est enim, &c. i. quia non sunt nisi duo modi, aut ut intellectus sit intellectum ex parte extra animam, aut forma eius: & si sit sensus cum sensato: & est impossibile ut ipsum ens sit intellectum, aut sensatum. Vide opinionem antiquorum. 1. quando lapidem intelligenter: anima esset lapis, & si lignum, esset lignum: de aliis. 25 remanet igitur ut illud, quod existit in anima de entibus, sit forma tantum, non materia. Et hoc intendebat, cum d. lapis enim non existit in anima, sed tantum formae eius. Deinde narravit quod ista est causa, quare anima recipit multas formas diuersas: ut manus, quae est instrumentum recipiens omnia instrumenta, &c. d. Et ideo anima est quasi manus, &c.

C Quoniam autem neque res nulla est praeter magnitudinem sicut vestimenta sensibilia separata, in speciebus sensibilibus intelligibilia sunt, & quae in abstractione dicuntur, & quaecumque sensibilium habitus & passiones: & ob hoc neque non sentiens nihil utique addiscet, neque intelligit: & quum speculetur, necesse simul phantasma aliquod speculari. phantasmatum autem sicut sensibilia sunt: praeter quod sunt sine materia. Est autem phantasmatum alterum a dictione & negatione. compositione enim intellectuum est verum aut falsum. primum autem intellectiones quo differunt ut non fantasmatum sint: aut neque alia fantasmatum, sed non sine fantasmatibus.

O P H. Quoniam autem nulla res, ut uidetur, est praeter sensibiles magnitudines, separata, in speciebus sensibilibus intelligibilia sunt, tu quae in abstractione hoc accidit, tu quaecumque sensibilium habitus & passiones sunt. quia obrem si non se sint, nihil discere aut intelligere poterit: & cum speculatorum, necesse est

De Anima

sentia sic unā cū phāt. a smate speculetur: phāt. a smata. n. sicut sensibilia sunt: nisi D
ueriendū, est. qm̄ at nulla res ē pte magnitudes separata, cu iusmodi videntē sensibiliū. a.l. an ne hęc quidē.

quod sine materia sunt. porrò autem phāt. a sma aliud est à dictione, & negatione: nam uerum uel falsum connexio est mentis conceptuum. at primi conceptus quo different ut non phāt. a smata sint? an ne reliqua quidem phāt. a smata sunt, attamen non sine phāt. a smatibus.

Et, quia secundum qd existimatur magnitudo extra sensibilia esse sensibilium, & est species sensibilium singulariter. & intelligibilia sunt, quæ dicuntur modo velocis: res autem existentes in sensibilibus sunt sūm modum habitus, & passionis. Et ideo qui nihil sentit, nihil addiscit, & nihil intelligit. Si igitur viderit necessario, videt imagines aliquas. imagines enim similes sunt sensibilibus, sed sine materia. Imago enim aliud est ab affirmatione, & negatione. fides enim & non fides inueniuntur per compositionem quadruplicem conditionum cum quibusdam. Primi autem creditiones per quid distinguuntur, ita qd non sunt imagines? Istae enim & si non sunt imagines, tamen non sunt sine imaginibus.

39 Et quia secundum quod existimatur quod corpus, quod est universalia genus rerum sensibilium, existit in ipsis sensibilibus, & est universalis forma sensibilibus; secundum quod intellectus distinguit, & abstrahit eam à sensibilibus. Deinde dicit, & intelligibilia sunt, &c. i. & cùm corpus, quod est universalius* intelligibilium, abstrahitur ab intellectu, sed est existens in rebus sensibilibus, necesse est ut formæ sint existentes in intellectu secundum velocitatem, & rem velocis transmutationis non fixā, & quod illæ eadem formæ sint existentes extra animam in rebus sensibili bus, secundum quod habitus existit in habente habitum, & res fixa in re paciente. Deinde dicit. Et ideo qui nihil sentit, nihil addiscit. i. & quia intentio intellecta eadem est cum re, quam sensus comprehendit in sensatio, necesse est ut qui nihil sentit, nihil addiscat secundum cognitionem, & distinctionem per intellectum, Deinde dicit. Si igitur viderit, &c.

† Imagines idest & ista eadem est causa, quare intellectus, qui est in nobis, cùm vis sūt aliqua derit aliquid, aut viderit aliqua, & intellectus, ipse non intelligit ipsum sensibilia coniunctum cum sua imagine. † imagines enim sunt aliqua sensibilia intellectui, & sunt ei loco sensibilium apud absentiam sensibilium: sed sunt sensibilia non materialia. Deinde dicit. Imago enim aliud est, &c. idest & diximus quod imagines sunt de genere rerum sensibiliū, & non sunt intellectus, quia intellectus habet propriam affirmationem & negationem. affirmatio autem & negatio est aliud ab imaginatione: fides autem, & incredulitas existentes in intellectu non à sensu, sed à ratione sunt secundum compositionem conditionum, habitarum à sensu adiuicem. Et d. hoc, quia est dubium de propositionibus naturalibus, quas nescimus unde veniant, aut quando, utrum sint prouenientes à sen- su,

A su, aut non. & dicit forte non proueniunt à sensu, sicut multæ conclusio-
nes. D. d. Primæ autem creditiones per quid distinguntur? i. vt mihi vi
detur, per quid potest aliquis dicere q̄ primæ propositiones distinguun-
tur à sensibilibus, & non indiget eis omnino. & ideo sunt alia ab imagina-
tione. primæ enim propositiones, & si concesserimus q̄ non sunt imagi-
natio, tamen videntur esse cum imaginatione, & hoc ostendit eas indige-
re sensu. Et hic est completus sermo de rationali.

S V M M A S E C V N D A.

De potentia Animæ motiva.

Redarguitur quædam anime diuisio, ac dubitatur quid idesse posse,
quod motu locali animal mouet. C.ap. 1.

B Voniam autem anima secundum duas diffinita est po-
tētias, quæ animalium est: & discretiō, quod intellectū
ux opus est, & sensus: & adhuc in mouendo secundum
locum motu, de sensu quidem & intellectu determina-
ta sint tanta. De mouente autem quid forte sit animæ speculandū
est, utrum vna quædam pars ipsius sit separabilis, aut magnitu-
dine, aut ratione, aut omnis anima. & si pars aliqua, virtū propria
sit præter consuetas dici, & dictas: aut harum vna aliqua sit.

SOPH. Quoniam autem animalium anima diuibus definita est potentiis;
tum ea quæ iudicat, (quod dianæ & & sensus officium est) tum ea quæ
mouet motu loci: de sensu quidem & intellectu tot exposita sunt. De eo
autem quod mouet, quid tandem sit animæ, considerandum est: utrum
una quædam sit eius pars, aut magnitudine aut ratione separabilis, an
tota anima: & si pars aliqua, utrum peculiaris quædam, præter eas
C quæ dici solent, & quæ dictæ sunt: an earum una quædam.

Et quia animæ animalium definiuntur per duas virtutes: qua-
rum vna est distinguens, quod est ad actionem sensus & intelle-
ctus, & alia ad motum localem: et iam distinximus sermonem de
sensu, & intellectu: & modo oportet loqui in motore, quid sit de
anima: & utrum sit pars vna eius distincta per magnitudinem, aut
per definitionem, aut est tota anima. & si est pars eius, utrum est ali-
quod proprium aliud à rebus assuetis dici, aut ista dicta non sunt
aliquid istorum.

40 Cū complevit sermonem de virtutibus distinguentibus, reuersus est
ad sermonem de virtute motiva in loco, & incepit dare causam, quare
incepit loqui de hac virtute, & d. Et quia animæ animaliū, &c. i: & quia
Vide. i. de
Aia. 15.
Anti-

De Anima

Antiqui assueti sunt definire animas animalium duabus virtutibus; quārum una est comprehensiva distinctiva, alia autē motiva in loco: & iam determinauimus sermonē de virtute distinctiva per hoc, quod diximus de virtute sensus & intellectus: oportet nos modo dicere de motore in loco quid sit de anima. D.d. & virtus est pars, &c. i. & querendum est etiā

Quō ista de hac virtute, virtus est pars animæ, aut tota anima. &, si est pars animæ, etiā mota vtrum est separata ab aliis in quiditate & loco, vt multi Antiqui opinabātur: aut tantum differt in quiditate, & definitione. Deinde d. & si est pars eius, &c. i. & si ista virtus est pars animæ, virtus est pars earum partium, quæ dicta sunt ab Antiquis: aut non est aliqua illarum, sed alia.

Habet autem dubitationem mox, quomodo oportet partes animæ dicere, & quot modo enim quodam infinitè videntur: & non solum quas quidam dicunt determinantes, rationatiuam, irascibilem, & appetitiuam. hi autem rationem habentem, & irrationalib[em]. Secundum enim differentias per quas separant has: & aliæ videntur partes maiorem differentiam his habentes, de quibus & nunc dictum est: vegetatiua autem, quæ & plantis inest & omnibus animalibus: & sensitiva, quam neq[ue] sicut irrationalib[em], neque sicut rationem habentem ponet quis utiq[ue] facile. adhuc autē & phantastica, quæ per esse quidem ab omnibus altera est.

Sed oritur statim quæstio, quomodo partes animæ, quōd q[ue] dicendæ sint: modo enim quodam infinitæ uidetur esse, nec ea solum quæ non nulli inquiunt distinguentes, rationatiuam, & irascitiuam: alii autem ratione præditam & rationis expertem. nam pro differentiis, propter quas eas distinguunt, etiam aliæ videntur esse partes, his magis distantes, de quibus nunc quoq[ue] diximus: nutritiuam scilicet, quæ & plantis, & cunctis inest animalibus: & sensitiva, quam neq[ue] ut rationis expertem, neq[ue] ut rationem habentem quispiam facile statuat. phantasticæ item, quæ ipso quidem esse ab omnibus diversa est,

Et cum hoc sermone etiā oritur quæstio, & est quomodo sunt partes animæ, & quot sunt. Videntur enim quoquo modo esse infinite, & q[uod] non sunt illæ partes, quas homines numerant apud definitionem. s. rationabilis, & irascibilis, & desiderabilis: & quidam diuidunt eas in rationabilem, & non rationabilem. Diuiduntur enim secundum differentias diuidentes eam etiam in partes diueras: inter quas existit diuersitas maior q[uod] inter istas, de quibus loquimur. s. uitutem Nutritiuam existentem in vegetabilibus, & virtutem Sensibilem, quā nullus vult numerare. non est enim rationabilis, neq[ue] etiam rationabilis. Et virtus etiam, per quam fit imaginatio, differt per se ab aliis.

A 41 In hac perscrutacione ostitur quæstio communis omnibus virtutibus animæ: & est quomodo partes animæ sunt plures, & unde, & quot sunt.

D. d. modum ex quo difficile cognoscitur quot sunt partes eius, & d. Videatur enim, &c. i. videntur enim, quando aliquis voluerit numerare eas, & magis sunt infinitæ quam finitæ, partes enim eius non sunt partes illæ, quas homines assueti sunt numerare, quando definiunt animam. Et d.

quoquo modo. quia, si aliquis voluerit numerare animam concupiscibilem secundum numerum rerum, quas concupiscit, tunc videtur esse illâ infinitam. & innuit Platonem dicentem partes esse tres, rationabilem, & irascibilem, & desyderatiuam. & posuit irascibilem & desyderatiuam duas: & sunt unius virtutis, s. animæ concupiscibilis. Deinde d. & quidam diuidunt, &c. i. & faciunt in hoc errorem, & peccatum. videtur enim quod anima diuiditur secundum differentias habendas in partes, inter quas est maior diuersitas, quâ inter istas partes, in quas diuidunt animam. Deinde nu-

B metavit illas partes, & dixit. s. virtutem nutritiuam, &c. i. ver. g. hoc, quod anima diuiditur in virtutem nutritiuam & sensibilem. Nullus enim potest ponere animam sensibilem in virtutem rationabilem, neq; in virtutem irrationalis, cum non sit de eis, quae carent ratione, quia est aliquid comprehendens: neq; de habentibus rationem, ratio enim non existit in omnibus animalibus. Et intendebat per hoc notificare errorem duorum diuidentium. s. diuidentis eam in rationabilem, & irascibilem, & desyderatiuam: & diuidentium. s. diuidentis eam in irrationali, & non rationabilem. Qui enim diuidit eam in hæc duo, difficile potest ponere in utramque illatum virtutes multas, v. g. sensum, & imaginationem. Qui autem diuidit eam in illas tres, peccavit duobus modis. dimisit enim multis differentias. v. g. nutriti, & imaginari. & etiam diuisit eandem virtutem. s. concupiscibilem in plures una. & cum anima fuerit diuisa tali diuisione, tunc partes animæ erunt infinitæ, sicut innuit primo.

C Cui autem harum eadem vel altera sit habet multam dubitationem, si aliquis ponat separatas partes animæ. Adhuc autem appetitiua, & irâne & potentia altera videtur utique esse ab omnibus, & inconueniens utique hanc sequestrare in rationatia enim voluntas sit, & in irrationali concupiscëtia & irâ. Si autem tria in anima, in uno quoque erit appetitus.

D. P. H. à quanam autem harum diuersa aut eadem sit, magna quæstio est, si quis separatas partes animæ statuet. Appetitiuaq; item, quæ ratione & potentia diuersa ab omnib; esse videatur, & certe absurdum est eam diuellere. nam & in ratione prædicto noluntas fit, & in râne carete cupiditas & irâ. Quod si autem tria est, in uno quoque erit appetitus.

Et contingit magna quæstio in quaenq; istarum fuerit accepta & yrrum est eadem, aut diuersa: & maxime, si aliquis posuerit quod tres

Si quis secundum numerum rerum, quas concupiscit, tunc videtur esse illâ infinitam. & metaretur a concupiscibiliem fuisse numerum rationabilem, & diuidit in infinita eis.

De Anima

tres partes animæ sunt diuersæ. Et inopinabile est etiam cum hoc, quod diximus, distinguere hoc, quod existimatur esse diuersum ab omnibus in definitione, & actione. principale enim existit in parte cogitativa. desyderium autem, & ira inueniuntur in non rationabili. Si igitur anima habet tres partes, tunc desyderiū inueniatur in vnaquaq; illarum.

- 42 Et contingit nobis quæstio in qua cunct; istarum trium virtutum, auctoriarum numerauerimus virtutem imaginationis, s. utrum ista virtus sit vna illarum virtutum, in quas diuisimus partes animæ, aut est diuersa ab eis. & maxime, si aliquis posuerit qd; partes animæ sunt diuersæ in definitione, & loco. D.d. Et inopinabile est, &c.i. & inopinabile est diuidere hanc virtutem, quæ existimatur esse diuersa ab omnibus in actione, & definitione: & intendit virtutem desyderatiuam: & ponere eam in habente rationem, & in carente ratione, & non ponere eam propriam alteri duorum modorum, sicut est dispositio de aliis virtutibus animæ, sed in utroque. E
- *a. i. alii. Vittus enim principalis non existit nisi in * anima rationali. & hoc intendebat, cum dixit, in parte cogitativa: & non principalis sicut desyderium, & ita existit in non rationabili. Sed nos videmus istam virtutem numerari secundum numerum virtutum: ita quod, si partes animæ fuerint tres, tunc desyderium inuenietur in omnibus earum. Et hoc intendebat, cum d. Si igitur anima, &c.

Et etiam de quo nunc sermo instat quid forte mouens secundum locum animal est: secundum quidem enim augmentum & decrementum motu, quod omnibus inest videbitur utiq; mouere, generatiuum & vegetatiuum. De respiratione autem & expiratione, & somno & vigilia posterius perspiciendum: habent enim & hæc dubitationem multam.

- SOPH. Nam uero de quo nunc instituta est disputatio, quid est quod loco mouet animal? motu enim auctiōnis et diminutiōnis, qui omnibus insunt, id quod omnibus inest, nempe generatiuum & nutritiū, mouere uidetur. De respiratione autem & expiratione post considerandum est: nam de his quo, non leuis est quæstio.

Illud autem, ad quod peruenimus in sermone, est quid est illud quod mouet animalia de loco in locum. Et existimatur qd; motus, qui est secundum augmentum & diminutionem existit in omnibus. & illud, quod existit in omnibus est illud, quod existimatur mouere generatiū & nutritiū. Et post consyderabimus de somnilio, & somno & vigilia. in istis enim sunt multæ qd; ones.

- 43 Idest, sed nos non intendebamus istas quæstiones in hoc loco. intentio enim nostra est perscrutari illud, quod mouet animal in loco, quid sit. D.d.

A D.d. Et existimatur q̄ motus, &c. i. & existimatur q̄ motus animalis secū dum augmentum, & diminutionem existit in omnibus animalibus: & quod est tale, attribuitur virtuti, que mouet ad generandum, & ad nutriē dūm. Et intendebat per hoc notificare q̄ iste motus est alius à motu loca- li existenti à motu locali: licet vterq; sit in loco: & q̄ motor in eisē diuer- sus. D.d. Et post cōsiderabimus, i. & postquā locuti fuerimus de hac vit- tute, cōsiderabimus de anhelitu, & somno & vigilia: cūm vtrunq; sit ab anima motus, & habeat multas quæstiones.

Idē. 1. de
Ala. 4. 2. &
1. de Ge. 3.
&. 4.

B Sed de motu secundum locum quid mouens animal secundum proceſſuum motum, considerandum. qd̄ quidem igitur non ve- getativa potentia manifestum. semper enim propter aliquid mo- tus hic: & aut cum phantasia, aut cum appetitu est. nihil enim nō appetens, aut fugiens, mouetur, sed aut violentia. Amplius & plan- tæ vtiq; essent motiuae: & vtiq; haberent aliquam partem organi- cam ad motum hunc.

C O P H. Verum de motu loci quid sit quod moueat animal motus incessus, cō- siderandum est. Constat igitur non esse nutritiua potentiam: semper enim alicuius gratia motus hic est: atq; vel cum phantasia, vel cum ap- petitu: nihil enim nisi appetit vel fugiat, mouetur, nisi ni. Præterea et plantis hic messet motus, ac partem aliquam organicam ad hunc mo- tum haberent.

C Cōsideremus igitur de motu locali, & quid est illud, quod mo- uet animal motu locali. Et manifestum est q̄ hoc non est à virtute nutritiua. Ista enim virtus semper attribuitur illis: ista autem aut est cum imaginatione, aut cum desyderio. nihil enim mouetur ni- si aut per desyderium ad aliquid, aut per fugam ab ipso: nisi motus eius sit violentus. Et, si ista esset etiam dispō plantarum, essent mo- tū, & haberent membrum organicum iuuans hunc motum.

44 Idest, & quia actio nutritiue est semper, & attribuitur vegeta- bilibus: ad hanc autem illius virtutis non est semper neq; est in vegetabili- bus: & iste motus, qui est in loco, semper est cum imaginatione, & desyde- rio ad aliquid. nihil enim mouetur voluntariè, nisi aut desyderando ali- quid, aut fugiendo ipsum. Si igitur iste motus esset ab anima nutritiua, cō- tingeret ut ita anima esset desyderans, & imaginans. Et, si virtus nutriti- ua esset mouens in loco, contingere ut plantæ mouerentur in loco. & si plantæ mouerentur in loco, tunc haberent hāc dispositionem, scilicet ima- ginationem, & desyderium, & haberent etiam membrum organicum, per quod sit motus.

Similiter autem neq; sensitium, multa enim animalium sunt quæ sensum quidem habent, manentia autem & immobilia sunt per

Vide 2. h^o
cō. 5. & 8.
10. Nihil
mouet vo-
luntarie,
nisi aut de
siderando &
liquid aut
fugendo ip-
sum.

De Anima

per finem. Si igitur natura nihil facit frustra: neq; deficit in necessariis, nisi in orbatis & in imperfectis: huiusmodi autem animalia perfecta & non orbata, signum autem est quia generativa sunt & augmentum habent & decrementum: quare & haberent utique partes organicas processionis.

SOPH. *Pari quoq; modo nec sentiuimus: extant enim pleraq; animalia, que sensum quidem habent, attamen stabilia ac immobilia perpetuo sunt. Quod si natura negat facit frustra quidquam, nec aliquid necessarium pratermitit, nisi in mutilis & imperfectis: ac eiusmodi animalia perfecta & non mutilata sunt, argumento quod generandi uim habent & statum & diminutionem, sicut et organicas incessus partes haberent.*

Et etiam secundum hunc modum est aliud a sensu. multa animalia enim habent sensum, & sunt quiescentia in eodem loco, & non mouentur omnino. Si igitur natura nihil facit ociose, & perfecte operatur in rebus necessariis, nisi sit in rebus monstruosis, que non sunt perfectae, talia n. animalia sunt perfecta, non monstruosa: & signum eius est, qd generant, & habent ascensum & descensum: & ideo non habent membra organica, per quae fit motus localis.

45 D. Et oportet etiam fin hunc modum vt ista virtus mouens in loco sit alia a sensu. multa enim animalia sentiunt, sed non mouentur omnino. Et necessaria est vt ista animalia non mouantur omnino. quoniam, cum natura nihil facit ociose, i. nullum membrum facit sine iuuamento, neq; diminuit in rebus necessariis, i. neq; abstrulit animali membrum, in quo habet iuuamentum necessarium, nisi hoc sit propter occasiones contingentes in minori parte, vt digitus sextus. Et ista animalia non mota non habent instrumentum ambulandi, & sunt cum hoc perfecta non monstruosa. & signum eius est, qd generant sibi similia, & habent in sua vita ascensum & descensum, sicut alia entia naturalia, quorum esse est naturale. erit esse namque necessaria est vt sint animalia non mota: & ideo non habent membra motus. Et debes scire qd non vtitur in loco & communiciantur in destruendo has virtutes esse motuas, nisi ita, quia suum quasitum est causa propinqua motus. & si non, tunc sensus est una causarum istius motus, sed causa remota.

*Ola entia
dalia, quo
ascensum
& descen-
sum. Vide
f. hoc 2. d.
Ge. & cor.
t. c. 57. & i.
2. Meteor.
ca. 1. Auer.*

At vero neq; rationativa & vocatus intellectus est mouens. speculatiuus quidem enim nihil speculator actuale: neq; dicit de fugibili & prosequibili. semper autem motus aut fugientis, aut pro sequentis aliquid est, sed neq; quum speculator fuerit aliquid huiusmodi, iam præcipit aut prosequi, aut fugere: puta multotiens intelligit terribile aliquid aut delectabile, non iubet autem time re: sed cor mouetur. si autem delectabile, altera aliqua pars.

Quia

A Quin ne intellectuum quidem & qui uocatur intellectus est is qui mouet. Contemplatus enim nihil agendum contemplatur, neq; de fugiendo & persequendo quidquā dicit: at motus semper aut fugientis aliquid, aut persequentis est. Neq; uero cum aliquid eiusmodi considerat, iā iubet uel persequi uel fugere: uerbi causa saepe intelligit aliquid formidolosum aut secundum, nec iubet timere, cor autem mouetur: si secundum, pars aliqua alia.

B Sed illud, quod mouet, non est pars cogitativa, neq; illa, quae dicitur intellectus. Pars enim cogitativa non videt illud, quod facit, neq; dicit aliquid in fugito, neq; in quaestito. motus. n. semper inuenitur aut in fugiente, aut in querente. Neq; est etiam ex eis, que quando viderint rem talem, mittent ad querendum, aut fugendum. ut multo tiens opinamur aliquid esse delectabile, aut timorosum, & non mittimus ad timorem. cor autem mouetur, quando aliud membrum delectatur.

C 46 Potest intelligi per partem cogitativam, intellectus speculatus: & per partem, que dicitur intellectus, intellectus operatus. Et ideo d. pars enim cogitativa non videt, &c. i. pars speculativa non considerat de rebus operatiis, neq; de aliqua re utili quaesita, neq; de aliqua re nocente fugita: motus autem in loco non inuenitur nisi aut in querente, aut in fugiente.

D. d. Neq; est etiam ex eis, &c. i. neq; est etiam pars intellectus, qui innatus est considerate in quaestito, & fugito: & excitat membrum mobile ad motum ad rem delectabilem, aut membrum mobile in timore ad motum ut accidit nobis, quā imaginamur aliquid delectabile aut timorosum, q; membrum proprium illi delectabili mouetur in nobis, & cor constringitur tunc ex illo timoroso: & intellectus nihil videt ex hoc: sed videmus ip-

C sum moueri ex illo timoroso, aut ad aliud delectabile. Et hoc intendebat cum d. cor autem, &c. ita cecidit in scriptura. Et forte diminuitur ex ea tantum, q; intentio esset ista, scilicet cor autem mouetur ex timore, aut ex delectatione, quando aliud membrum delectatur. & demonstrat hoc, q; inuenimus in alia translatione. scilicet multotiens cogitat intellectus in aliquo timoroso, aut in aliquo delectabili, sed nō propter hoc erit timor, aut delectatio, cor autem mouetur motu timoris, sed non ex intellectu, & cum cogitauerit in aliquo delectabili, tunc membrum aliud à corde mouetur motu delectationis.

Amplius & præcipiente intellectu, & dicente intelligentia fugere aliquid, aut prosequi: non mouetur, sed secundum concupiscentiam agit, ut incontinens. Et totaliter autem videmus quoniam habens medicatiuam non sanatur: tanquam alterius quidem sit proprium agere secundum scientiam, sed non scientię.

Præterea

De Anima

50 PH. Præterea quāvis intellectus iubeat moueatq; dianœ a fugere aliquid D
aut persequi, non mouetur, sed ex cupiditate agit, quemadmodum inco-
tinentes. deniq; uidemus eum qui medendi scientiam teneat, non mede-
ri, utpote cum aliud quidpiam sit quod habeat potestatem agendi ex
scientia, & non scientia. Neq; uero penes appetitum est huius motus po-
testas: nam continentes quāvis appetant & cupiant, non tamen ea a-
gunt que appetunt, sed parent intellectui.

Et, cūm intellectus miserit, & cognitio affirmauerit fugere ali-
quid, aut querere aliquid, non mouebitur, sed facit illud, quod cō-
uenit delectationi, s. q; non potest se retinere. Et vniuersaliter vi-
demus habentē artem Medicinæ non sanare: quia aliud est princi-
pale actionum, quæ fiunt per cognitionem.

47 Et videmus etiam q; intellectus multotiens mittit ad quærendum ali-
quid aut fugiendum, sed tamen homo nō mouetur ab eo, quod affirmat
intellectus, sed ex eo, quando conuenit delectationi: vt accidit viro volu-
ptuoso, qui non refrenat se vt deberet. D.d. Et vniuersaliter, &c.i. & vni-
uersaliter videmus multotiens q; multi scientes aliquam artem, non agūt
per illam artem, sicut videmus multos Medicos, qui non curant se, cūm in-
firmantur. & hoc non est, nisi quia alias motor est principalis actionis il-
latum actionum, quæ aguntur per cognitionem, & artem. &, si non, con-
tingeret vt omne habens cognitionem alicuius operationis, non ageret
vix illam rem, quam scit.

At vero neq; appetitus huiusmodi motus dominus est. abstine-
tes enim, appetentes & concupiscentes non operantur, quorum
habent appetitum: sed sequuntur intellectum.

Quod intellectus, ac voluntas causa sint localis motus in animalibus.
Item quo pælo fiat iste motus. Cap. 2.

V Identur autem duo hæc mouentia, aut appetitus, aut intel-
lectus: si quis phantasiam posuerit sicut intelligentiam quā-
dam. multa enim præter scientiam sequuntur phantasias:
& in aliis animalibus non intelligentia, nec ratio est, sed phanta-
sia. vtraq; ergo motiva secundum locum, intellectus & appetitus.

50 PH. Videtur igitur duo hæc mouere, aut appetitus aut intellectus: si quis
phantasiam statuat velut intellectu[m] quādām. in multis enim post-
habit a scientia sequimur phantasias: & quidem in ceteris animali-
bus, nec intellectio inest, neq; ratio, sed phantasia. Ambo igitur hæc mo-
tiva sunt motu loci, intellectus & appetitus.

Principalitas

A Principalitas igitur in hoc motu non est cognitionis, neq; etiā desyderii. eremitæ enim desyderant, & concupiscent, sed non a-gunt ea, ad quæ mouentur per desyderium, quia consequuntur intellectum. Apparet igitur q̄ illud, quod facit motum, est hæc duo, desyderium, s. & intellectus, & si aliquis posuerit q̄, imagina-tio est similis desyderio. in pluribus enim rebus cōsequimur im-aginationem sine cognitione. alia enim animalia nō habent existi-mationem, neq; cognitionem, sed imaginationem. Hæc igit̄ duo, desyderium, & intellectus, sunt mouentia de loco in locum.

48 Quid igitur dominatur in isto motu, & appropriatur ei non est cogni-tio, cū multotiens moueamur à desyderio, licet intellectus videat nos non de-bere moueri. Neq; et q̄ dñatur in isto motu est desyderium : quia multi hoīes desyderant, sed non prosequuntur desyderiū, sed intellectū. Et, cūm declarauit q̄ motus localis, impossibile est attribui alteri istarum virtutū singulariter, & apparet etiam q̄ vtraq; illarum habet introitū in mouen-do: motus. n. non sit sine desyderio, neq; sine intellectu, aut imaginatio-ne. d. d. Apparet, &c. i. apparet igit̄ ex hoc, quod diximus, q̄ agens motum est duo, intellectus, scilicet & desyderium, aut imaginatio, quæ est similis desyderio. In pluribus enim rebus mouemur ab imaginatioē sine aliqua cogitatione, sicut animalia mouentur. alia enim animalia non habēt cogitationem, sed in loco cogitationis habent imaginationem. Iste igit̄ dux virtutes sunt mouentes de loco in locum, scilicet desyderium, aut intellectus, aut imaginatio.

B Intellectus autem qui propter aliquid ratiocinatur, & qui pra-cticus est: differt aut à speculatiuo, fine. & appetit⁹ p̄p̄ aliquid oīs est. cuius. n. appetitus, hoc principium practici intellect⁹. Ultimū autem principium actionis est, quare rationabiliter hæc duo vñr C mouentia, appetitus & intelligētia practica. Appetibile enim mo-uet: & propter hoc intelligentia mouet: quia principium huiusmodi quod appetibile.

D.O.P.H. Intellectus (inquam) qui alicuius gratia ratiocinatur, et actiuus: dif-fert autem à contemplatiuo fine. Appetitus etiam omnis, alicuius est gratia: cuius enim est appetitus, id principium est actiuus intellectus: at quod ultimum est, principium est actionis. Quamobrem merito hæc duo uidentur esse ea quæ mouant, appetitus & dianœa actiuia. nam appetibile mouet, & propterea dianœa mouet: quia principium eius est appetibile.

Et intellectus operatiuus, & est cogitans in re, differt à specula-tiuo in perfectione. Et omne desyderiū est desyderiū ad aliquid. desyderiū. n. non est principiū intellectus speculatiui, sed ille alius

De Anim. cū cō. Auer.

a. l. app-e-
titūsum-

B B est

De Anima

est principium intellectus. Et ideo necessario apparet q̄ h̄c duo sunt mouentia. s. desyderiū, & cogitatio apud actionē. desyderatū enim mouet: & ideo cogitatio mouet, quia est desyderatiua.

D. & intellectus, per quem agitur, & est cogitatiuus, operatiuus, differt

49 à speculatiuo in perfectione, & fine. finis enim speculatiui est scire tantū: finis itell̄b̄ speculatiui autem operari. D. d. Et omne desyderiū, &c. i. & quia omne de ui est scire syderium est desyderium ad aliquid, ideo desyderium non est principiū tñ: prati mouens intell̄m operatiuum: sed illud desyderatum mouet intellectum, ci vero o- & tunc desyderabit intellectus: & cū desyderauerit, tunc mouebit homo, perari. Vi d. 2. Met. L. à virtute desyderatiua, quæ est intellectus, aut imaginatio. D. d. Et ideo t. cō. 3. & necessario, &c. i. & quia principiū motus est ex desyderato, apparet q̄ h̄c hic s. t. cō. 34. duo mouent hominem. s. desyderium, & consensus, qui sunt erga operationē fm hunc modum. s. q̄ faciens desyderare, & mouere, quod est intellectus, idem sunt: sed est mouens, quia facit desyderare rem. Ethoc intendebat, a. 1. desy- cūm d. desyderatum enim, &c. i. *desyderatum enim, quia ipsum est quod derium. mouetur ad rem, quam comprehendit, & est intellectus operans aut ima ginatio, & intellectus, qñ comprehendit aliquid desyderabit per scientiam, & mouebit per desyderiū: necesse est ut ipse intellectus sit mouens, fm q̄ Intellectus est est desyderans, non fm q̄ est cōprehēdens, neq; fm q̄ desyderium est alia mouēs f3 virtus ab intellectu: quæ est etiā mouēs, fm q̄ ipse declarabit post. Ethoc, q̄ est desy derans, nō quod ipse d. de intellectu operatiuo, intelligendum est de imaginatione. fm q̄ est animalia. n. vñt mouentur ab imaginatione. si igitur forma fuerit imagi- comprehe- nata ex cogitatione, tunc motus attribuetur intellectui operatiuo. & si nō dens. Idē s comi. 29. fuerit ex cogitatione, tunc attribuetur ipsi virtuti imaginatiuæ.

Et phantasia quum moueat, non mouet sine appetitu. vñū igit̄ mouens quod appetibile. si. n. duo intellectus & appetitus moue- bant, fm cōem vtq; aliquā speciē mouebant. nunc aut̄ intellectus non videtur mouens sine appetitu. voluntas. n. appetitus est. quū aut̄ fm rationem mouetur, & fm voluntatem mouetur. appetitus autem mouet præter rationem. concupiscentia quidem enim ap- petitus quidam est:

s o p H. Quinetiam cum phantasia mouet, non sine appetitu mouet. unum igitur quidpiam est quod mouet primò, uidelicet appetituum: nam s̄ duo, intellectus nimirum & appetitus mouerent, communi aliqua spe- cie mouerent: nunc autem intellectus non uidetur sine appetitu moue- re: nám voluntas appetitus est. cum autem ratione mouetur, voluntate etiam mouetur: appetitus autem sine ratione mouet: cupiditas enim ap- petitus est quidam.

Et principiū huius erit in tpe, in quo mouetur imaginatio. nul- lus igitur motus erit extra desyderiū. Motor igitur est vñus. s. de- syderans

A syderans. mouens. n. si esset duo. s. intellectus & desyderium. tunc mouerent modo coi. modo aut intellectus non videtur mouere post desyderium. voluntas. n. & desyderium. quando mouetur in cogitatione. tunc voluntas mouet. & desyderium mouet motu. qui non intrat cogitationem. & desyderium est aliquis appetitus.

B Idest. Ex principiis huius motus. qui est ex re desyderata. erit in tempore. in quo imaginatio mouetur a re desyderata sine appetitu. Imaginatio. n. primo comprehendit desyderatum. s. patitur ab eo secundum comprehensionem: & cu comprehederit ipsum. forte desyderabit: & cu desyderauerit. & non erit illuc aliquid desyderium contrarium. neque alia virtus aitae contraria. tunc mouebit aitam in loco ad illud desyderatum. D. d. Motor igitur est unus. i. motor igitur. q. est desyderatum. quia est unus. continget ut illud. quod mouet ab ea. quod est mouens aitam. s. virtus desyderativa. sit una etiam: & hoc est aut intellectus. aut imaginatio. secundum q. utrumque est desyderans. & s. mouens animal est duo. s. intellectus per se. & virtus desyderativa per se. secundum q. sunt diversa.

B tunc motus aitam non proueniret ab eis nisi accidentaliter. s. per naturam communem istis duabus virtutibus. quae est et alia ab utraque. illatum. D. d. modo aut intellectus. i. & si ita esset. continget ut intellectus per se mouret animal. & etiam desyderium per se & non est ita. intellectus. n. non videtur mouere nisi voluntarie: sicut imaginatio non videtur mouere sine desyderio. Et differentia inter voluntatem & desyderium est. quia. quando voluntas. & desyderium mouent. tunc voluntas mouet secundum cogitationem. desyderium autem mouet non secundum cogitationem. D. d. & desyderium est aliquis appetitus. ita cecidit in scriptura. & est falsum. & debet legi. & appetitus est aliquid desyderium. i. q. pars animae desyderans est mouens uniuersaliter. Si igitur desyderauerit per cogitationem. dicetur voluntas & s. fuerit sine cogitatione. dicetur appetitus. & demonstrat hunc errorum alia translatio. in qua dicitur. appetitus autem mouet sine cogitatione. quia appetitus est modus desyderij.

C Intellectus quidem igitur ois rectus est. appetitus autem & phantasia. recta. & non recta. unde semper quidem mouet appetibile. sed hoc est bonum. aut apparet bonum. non autem oem. sed actuale bonum. actuale autem est contingens & aliter se habere.

D. P. H. Ac intellectus quidem omnis rectus est: appetitus autem & phantasia. & recta & non recta. itaque. sit ut semper quidem appetibile moueat. id uero est uel bonum. uel apparet bonum. non omne tamen. sed agendum bonum: agendum autem bonum est. quod potest etiam alter se habere.

Ois igitur intellectus est rectus: appetitus autem & imaginatio quicunque sunt recti. & quicunque non. Et i o pars appetitiva mouet semper. sed hoc autem est bonum. aut existimabili esse bonum. sed non in oibus. illud. n. actuale est laudabile. & actuale est illud. quod posse est ut habeat ratione alio modo.

De Anima

51 D. & omnis actio ex intellectu est recta: actiones autem quae sunt ex appetitu & imaginatione quandoque sunt rectae, quandoque non. Et ideo pars appetitiva mouet semper, quia mouet ad rectum, & non rectum. intellectus autem non mouet nisi ad rectum tantum; & ideo non mouet semper. D. d. sed hoc, aut est bonum, &c. sed hoc erga quod mouet virtus appetitiva, aut est bonum, aut existimat esse bonum, sed non est. Ethoc bonum, ad quod mouet ista virtus, non est bonum cõm omnibus. illud enim bonum, quod est in actu semper, est laudabile simpliciter. Et hoc intendebat, cum d. sed non in omnibus, illud enim actuale est laudabile. i. & illud bonum existens in oibus. illud. n. bonum, quod semper est actuale, est laudabile. D. d. & actuale est illud.

Bonum, quod pole est, &c. i. & bonum, quod est pura actio, est bonum, quod mouet a se et laudabile. op. qñq; actu. Et potest intelligi per hoc, quod d. sed non in oibus. i. & bonum, positum. s. ad quod mouet ista virtus, non est bonum sicut totum. i. semper & simpliciter. illud. n. Eth. c. 16. bonum, quod est actu, ponitur esse laudabile. Vel aliter, sed non in oibus. i. sed Vide con. bonum, quod comprehendit ista virtus, non est bonum existens laudabile ab oibus. sed bonum intellectui operatio est laudabile apud illam virtutem: & bonum, quod potest inueniri alio modo ab eo, sicut quem est bonum. bonum autem cõm omnibus est bonum purum. Et intentio in ipsis est propinquum & quasi ista postrema videtur conuenientior.

Quodquidem igitur huiusmodi potentia animæ mouet, quæ vocatur appetitus, manifestum est. Diuidentibus autem animæ partes, si secundum potentias diuidant & separant, valde multæ sunt vegetabile, sensibile, intellectuum, consiliarium, adhuc appetituum. hæc enim plus differunt ab inuicem, quam concupiscentiale & irascibile.

50 PH. *Eiusmodi igitur animæ potentiam, quæ uocatur appetitus, mouere. palam est. ex eorum autem sententia qui partes animæ diuidunt, si eas per potentias diuidant ac separant, permultæ euadunt: nutritiua, sensibiliua, intellectiua, deliberatiua, atque etiam appetitiua. hac enim plus inter se differunt, quam concupiscentiua & irasciua.*

Iam igitur apparuit quod talis virtus animæ mouet, & est, quæ dicitur appetitiua. Et diuidentes animam, si diuidunt eam sicut virtutes, tunc inueniunt multas partes valde, scilicet nutritiua, & sensibile, & intelligentia, & cogitatiua, & desideratiua. istæ, n. distinctæ sunt ab inuicem, & magis desideratiua. & similiter irascibilis.

52 Ideo, iam apparuit ex hoc sermone quod talis virtus virtutum alia, quæ comprehendit re, & desiderat ipsam, est virtus mouens ait, & est quæ dicitur appetitiua. Et illi, qui solent diuidere animam in tres, aut in duas partes, oportebat eos, si intendebant diuidere illam sicut virtutes habendas, diuidere eas in

A in plures partes: cūm plures habeāt partes illis tribus. v.g. nutritiūam, sensiblēm, intelligiblēm, & cogitatiūam.

Quoniam autem appetitus sunt contrarii ad inuicem. hoc autē accidit quum ratio & concupiscentia contrariae fuerint: sunt autē in ipsis sensum habentibus. intellectus quidem enim propter futurum retrahere iubet: concupiscentia autem propter ipsum iam. vi detur enim q̄ iam delectabile & simpliciter delectabile & bonum simpliciter. propterea q̄ non videretur quod futurum.

SOPH. Sed quia appetitiones mutuo sibi contrariae fiunt, quod tunc accidit, cum ratio & cupiditas contrariae fuerint: fit autem in his quae temporis sensum habent. nam intellectus propter futurum reluetari iubet, cupiditas uero propter id quod iam est: uidetur enim quod iam iucundum est, etiam simpliciter esse iucundum, & bonum simpliciter: propterea quod non uidet futurum.

B Et propter diuersitatem appetitus contrariantur sibi adiuicē, & accidit hoc, quando modi appetitus fiunt oppositi. & hoc non erit nisi habenti sensum per tempus. & intellectus coget nos ad p̄hibendum propter rem futuram. & appetitus propter rem præsentis voluptatis, existimatur igitur q̄ res præsentis voluptatis ē voluptas simpliciter, quia non aspicit rem futuram.

C 53 Potest intelligi & propter diuersitatem appetituum, qui sunt in anima concupisibili, contradicunt sibi in motu ab inuicem. Vel aliter. i. & propter diuersitatem appetitus animæ concupisibilis ab intellectu contradi cūt sibi adiuicem. & hoc est manifestius. D.d. & accidit hoc, &c. i. & hoc accidit in eadem re, quando modi appetituum in ea fuerint oppositi. & iste modus contrarietatis non inuenitur nisi in animali, quod comprehendit tempus: quia comprehendit aliquid magis ex re in præsenti tempore,

quā illud, quod est ex ea in futuro. v.g. q̄ in eadem re iudicat quod modo est voluptabile, & in futuro contristabile. D.d. & intellectus coget ad p̄hibendum. & intendebat demonstrare diuersitatem duorum modorum in appetitu. sc̄ appetitum intellectus, & appetitum animæ concupisibilis.

Anima enim concupisibilis mouet ad rem, quæ est in actu voluptuosa: **A**īa cōcū-anima autem rationalis multotiens prohibet. & hoc propter nocumen-tum futurum, v.g. coitus & crapula. Deinde d. existimatur igitur, &c. id est, multi igitur existimant q̄ res præsentis voluptatis est voluptuosa sim-pliciter, & nunquā contristabilis: quia virtus concupisibilis non inspicit contristationem contingentem in futuro.

Specie quidem igitur vnum erit mouens, appetibile aut appetituum: primum autem omnium appetibile: hoc enim mouet, quum non mouetur, eo q̄ sit intellectum: aut imaginatum. nume-ro autem plura mouentia. Qm̄ autem tria sunt, vnum quidē mo-

De Anima

uens: sicut quo mouet: & tertium quod mouetur: mouens autem duplex, aliud quidem immobile, aliud autem quod mouet & mouetur. Est autem immobile, actuale bonum. mouens autem & quod mouetur, appetituum. mouetur enim quod appetit, sicut appetit: & appetitus actus aut motus quidam est. quod autem mouetur animal est. quo vero mouet organo appetitus, iam hoc corporis reum est. vnde i communibus corporis & animae operibus considerandum de ipsis.

soph. utiq, unum specie fuerit quod mouet, uidelicet appetituum quantum appetituum: primum autem omnium appetibile, (hoc enim mouet & non mouetur, quod intellectu aut phantasia apprehensum sit) numero autem plura sunt ea quae mouent. Sed cum tria sint, unum quod mouet: secundum quo mouet, tertiumq, item quod mouetur: atque id quod mouet duplex sit, partim immobile: partim quod moueat & mouetur. est autem immobile quidem, bonum agendum: quod uero mouet & mouetur, appetituum (mouetur enim quod appetit, quantum appetit, ac appetitus motus quidam est aut operatio) quod uero mouetur, animal. instrumentum uero quo mouet appetitus, id demum corporeum est: quamobrem in communibus corporis & animae munib[us] de iis considerandum est.

Et mouens est appetitum, sicut quod est appetitum. appetitum. non praecedit alia, hoc enim mouet & non mouetur, quia mouet imaginationem, & intellectum. Mouentia autem sunt multa in numero, quia res, per quas fit motus, sunt tres. Quarum una est motor, & alia res, per quam mouet, & tertia motum. & motor est duob[us] modis, iste autem est non mobilis, ille vero est mobilis. Non motu autem est bonum intellectum. motor autem & motum est appetituum. mouet enim illud, quod mouetur, secundum quod est appetituum: quia appetitus est motus. scilicet qui in actu. & quod mouetur est animal, & instrumentum mouens est appetitus, & ista sunt corporalia. Et ideo querenda sunt in actionibus communibus animae & corpori.

54 Idest & primus motor in hoc motu est res appetita, secundum quod est appetita. res enim appetita praecedit alia mouentia animali in hoc motu: mete mouet, quia ista mouet, & non mouetur. & ista est dispositio primi motoris. Dicere ut et efficitur. dicit quia mouet imaginationem, & intellectum. id est motor, quia ficiens. id est mouet imaginationem, quando appetitus fuerit partis imaginatiua: aut 12. Me. cō. 36. Dispō intellectum, si appetitus fuerit istius partis animae. Deinde dicit. Mouentia primi motus autem sunt multa in numero. id est mouentia autem, quibus fit iste motus

A. Phy. ;⁵² motus sunt plura vno. Deinde dicit. quia res, per quas fit motus, &c. id est toris est ut
 A & cūm contingit vt motor sit plures vno, propter hoc, quod declaratum est in sermonibus vniuersalibus. sc̄p omnis motus fit per tres res, sc̄. quarū vna est motor, qui non mouetur, & alia illud, per quod mouet, & hoc est motor & motum, tertia autem est motum & non motor. D.d. & motor est duobus modis, &c. i. & declaratum fuit illuc ip̄ motor est duobus modis, sc̄. motor non motus, & iste est primus: & motor qui mouetur, & hoc est, per quod mouet primus motor. Dicit, demonstravit quid est vnum quodq; istorum trium in hoc motu, & d. non motum autem est bonum intellectum, &c. i. illud autem, quod est in hoc motu mouens non motū, est bonum intellectum, quod comprehendit anima appetitua. motor autem & motum est res appetitina, id est corporis membrum, in quo est ista pars animalis. appetitus autem est motus, quia est à re appetita per intellectum in actu. Et forte hoc intendebat, cū d. quia appetitus est motus, sc̄ licet qui in actu. i. appetitus, qui est à re appetita in actu. Vel aliter, id est appetitus, qui est appetitus in actu: motum autem, & non motor, qui est tertia res in hoc motu est animal. D.d. & instrumentum mouens est appetitus, &c. i. & quia illud mouens, per quod mouet primus motor, necesse est ut sit corpus cūm sit motum, vt declaratum est in vniuersalibus sermonibus: & appetitus hic est illud, per quod mouet primus motor: ergo 8. Phy. 35. res appetitua, per quam mouetur animal est corpus, & appetitus est forma eius. Et ideo oportet quaretere ea, per quae fit iste motus, vbi loquitur de actionibus communibus anima & corpori. i. in parte scientia naturalis, in qua loquitur de ipsis actionibus communibus, vt in somno & vigilia. Et ipse locutus fuit de hoc in tractatu, quem fecit de Motu animalium. sed ille tractatus non venit ad nos: sed quod trāsferebatur ad nos fuit dicum de abbreviatione Nicolai.

C Nunc autem vt in summa dicatur, mouens organice ubi principium & finis idem: velut ginglymus, hic enim gibbosum & cōcauum, hoc quidem finis, illud vero principium, vnde aliud quidem quiescit, aliud vero mouetur, ratione quidem altera entia, magnitudine vero inseparabilia. omnia enim pulsū & tractu mouentur, propter quod oportet sicut in circulo manere aliquid, & hinc incipere motum.

s o p h. Nunc autem ut summatim dicam id quod mouet organice, est ubi principium & finis est idem, veluti cardo. hic enim conuexum & concauum, alterum finis: alterum principium est. iccirco alterum quiescit, alterum mouetur: cū ratione diuersa, magnitudine inseparabilia sint. cuncta enim pulsū & tractu mouentur. quapropter oportet veluti in circulo, aliquid maneat, & inde incipiat motus.

Et dico modo vniuersaliter q̄ corpus mouetur motu cōsimilitudinis. vbi, n. est principiū, illuc etiam est finis. sicut motus gyra-

De Animali

tiuus. in hoc n. inuenitur gibbositas, & concavitas: illud autem est finis: hoc autem principium. Et ideo hoc est quiescēs, hoc vero motum: quāuis in definitione sint diuersa, in magnitudine autē non sunt distincta. omne enim, quod mouetur, mouetur secundum aliquam gibbositatem. Vnde necesse est ut res quiescat, sicut illud quod est in circulo, & quod principium motus sit ex hoc.

55 Cùm notificauit q̄ quærere de rebus, per quas fit iste motus, conuenientius est in alio loco, incepit hic narrare quandam rem vñem, & d. Et dico modo vñr, & c. i. & dico modo q̄ corp⁹ mouetur à primo inst̄fō, ita q̄ primum inst̄fō, quod mouet ipsum, quod est subiectum animæ desyderatiuæ est in corpore animalis in vno loco, à quo expelluntur partes partis motæ animalis, & ad quā attrahuntur partes illius partis ab illo inst̄fō. omnis enim motus compositus ex attractione & expulsione, necesse est ut principium, à quo est expulsio, sit finis, ad quem est attractio. Et ideo d. sicut motus gyroriu⁹. motus. n. gyroriu⁹ compositus est ex attractione & expulsione. Quoniam autem motus animalis compositus est ex attractione & expulsione, manifestum est quoniam, quando pars dextra mouetur à nobis, & sustentati fuerimus super sinistram, tunc quedā partes illius partis erunt expulsæ ad interius, & quædam attractæ, & sunt partes, quæ sunt posterius: & attractio & expulsio eorum nō est rectitudine, sed fin lineas non rectas, magis curvas quā rectas: & ideo assimilatur gyro. & inst̄fō, p̄ quod corpus desyderat primo, & vñr, non est cognitum a nobis. Et in loco huius sermonis inuenimus in alia translatione sermonem manifestiorē sic. Dicamus igitur breuiter q̄ motor est quasi habēs eandem dispōnem in suo principio, & suo fine: sicut illud, quod dī Grece gigglysmus. ē enim in eo gibbositas, & concavitas: et vnū eorū est finis, & aliud principium. D. d. in hoc enim inuenitur gibbositas, & concavitas, i. in omni. n. quod mouetur fm expulsionem & attractionem, non recte conuenit et concavitatem & gibbositatem, ita quod gibbosum sit quiescens, à quo e-.

Oe corpus rit principium expulsionis, & ad quod fit finis attractionis: & concavum
qd mouet sit motum, sicut est dispositio corporis moti circulariter. Omne. n. corp⁹,
circu^r, motus ei⁹ quod mouetur circulariter, motus eius componitur ex attractione, & ex-
componit pulsione, sicut dictum est in Septimo Phy. D.d. illud autem est finis, hoc
ex altera- autem principium, &c.i. & ista pars quiescens est per motum attractionis
tione & ex- finis, & per motum expulsionis principium . & ideo necesse est, vt gibbo-
pulsione . sum, aut illud, quod est loco gibbosum, sit quiescens aut concavum : aut il-
considera- lud, quod est loco concaui, sit motum: licet principium & finis in hoc mo-
de mou- tu sint diuersa in definitione, in magnitudine aut idem sunt, sicut centrū. &
celi. In motu recto, & q̄ principiū, & finis sint in eo diuersa in
mōtū recto & prin- definitione, & in magnitudine, & membrū quod est tale in animali , est cor-
piū & fi- fm ipsum. D.d. omne enim, quod mouetur, mouetur fm aliquā gibbosū
niū sunt di- tatem.i. & fuit necesse vt in animali sit tale membrū quiescens: quia est
finitione, principium motus expulsionis, & finis attractionis, propter hoc, q̄ omne,
i de quod

A quod mouetur fm attractionem & expulsionem, necesse est vt sit fm ali- &c magni
quod gibbosum quiescens, ad quod peruenit motus attractivus, & à quo tuden, in
incepit motus expulsivus. & ideo necesse est vt in omni tali sit aliquod circulare
Documentum. xum, quod sit principium & finis, sicut centrum in circulo. Et iste sermo definitio
edificatur super duas propositiones: quarum vna est q̄ motus animalis tūm. Cōsile
in loco componitur ex expulsione & attractione: secunda est q̄ omnis mo 8.ph.c. 73
tus compositus ex attractione & expulsione habeat rem quiescentem, ex &c. 2. cōsile
qua sit principium motus expulsivi, & ad quem sit finis attractivi. Appa- cōd. 35.
ret enim q̄ necesse est in omni motu vt illud, à quo est motus, & ad quod
est motus, sit quiescens. cūm igitur motus fuerit compositus ex expulso- Appet q̄
ne & attractione, continget vt hoc quiescens sit idem. Cum igitur hæ duæ necesse est
propositiones fuerint concessæ, consequitur ex eis q̄ in animali est mem- in oī mo-
brum quiescens, à quo incipit motus expulsivus, & ad quod peruenit. Et, tu: ut id, &
quia videmus q̄ ultimum membrum, quod quiescit in motu locali, est quo ē mo-
B cor, necesse est vt eius principium sit ex eo. Sic igitur est intelligendus iste tūs, & ad
locus, & istæ propositiones sunt manifestæ, & aparentes: sed verificare eas quod est
per inductionem, & dare causas apparentium in hoc, proptium est sermo
ni de motu animalium locali. nouis, sit
necessario idē. 4.ph.
43. & 8.
Phy.c. 84.
& 21.

Quid sit mouens in imperfectis animalibus: & quomodo eis insit.
Cap. 3.

Omnia quidem igitur sicut prædictum est, in quantum appetituum animal, sic ipsius motuum est. appetituum autem non sine phantasia. phantasia autem omnis, aut rationalis, aut sensibilis est. hac quidem igitur & alia animalia participant: considerandum autem & de imperfectis quid mouens est, quibus tactus solum inest sensus: utrum contingat phantasiæ inesse his, aut non, & concupiscentiam. videtur enim lætitia & tristitia inesse. si autem hæc, & concupiscentiam necesse. Phantasia autem quomodo utique inerit: aut sicut mouetur in determinata, & hæc insunt quidem, indeterminate autem insunt.

C Ad summam sicut diximus, animal quia appetituum est, eaten- nus sui ipsius motuum est. appetituum autem sine phantasia non est. phantasia porrò omnis, aut ratione prædicta est, aut sensitua. atq; hanc quidem reliqua etiam animalia participant: sed de imperfectis etiam considerandum est, quid sit quod ea moueat, quibus sensus duntur. at tactus inest: utrum fieri possit ut phantasia et cupiditas in iis insit, an non? nam & dolor & voluptate inesse apparet. quod si hæc insunt, & cupiditatem inesse necesse est. Atqui phantasia quomodo inerit: an quemadmodum mouentur indefinite; ita hæc etiam, insunt illa quidem, utrum indefinite insunt.

Et

De Anima

Et vniuersaliter sicut diximus, quia res, secundum quod est animal, E
habet appetitum, sic per illam intentionem mouet se. & desiderium non est extra imaginationem: omne enim imaginatum, aut est sensibile, aut cogitabile: hoc enim inuenitur in aliis animalibus. Consyderemus igitur in animalibus non perfectis quid moueat ea, in quibus sensus non est nisi per tactum tantum. Dicamus igitur utrum sit possibile ut habeant tristitiam & delectationem. Si haec duo habent, de necessitate, habent appetitum. Quomodo igitur erit imaginationis? Aut forte, sicut mouentur motu interminato, sic etiam existit in eis, est enim in eis, sicut diximus cum imaginatione sensati non terminati.

36. D. & quia res, secundum quod est animal, habet appetitum, necesse est ut per illam intentionem moueat se. & omnis appetitus non est sine imaginatione: omnem enim imaginans aut habet illam formam imaginativam, à qua mouetur ex sensu, aut habet eam ex cogitatione. in homine autem habetur ex cogitatione: in aliis vero animalibus ex sensu. Et, cum posuerimus quod omnis appetitus sit ex imaginatione: imaginatio autem sit ex quinque sensibus in animalibus perfectis, oportet consyderare quomodo mouentur animalia imperfecta, quae non habent nisi tactum tantum. Et manifestum est quod, si ista habent delectationem & tristitiam, necesse est ut habeant appetitum. sed, si posuerimus ea habere appetitum, necesse erit ut habeant imaginationem. sed ista existimantur non habere imaginationem, cum non moueantur ad sensibilia nisi apud presentiam eorum, aut moueantur motu non terminato. Sed quocunque modo sit, dicamus quod quemadmodum mouentur motu non terminato, id est ad intentionem non terminatam, ita videtur quod imaginantur imaginatione non terminata, cum sentiant sensu non terminato.

Dubium. 1de scđ o. 2a. 20. Solutio.

Sensibilis quidem igitur phantasia sicut dictum est, & in aliis animalibus inest: deliberativa autem in rationalibus. utrumque n. ageret hoc aut hoc, iam rationis est opus, & necesse uno mensura remaius enim imitatur: quare potest unum ex pluribusphantasmatibus facere. & causa haec eius quod non putari opinionem habere, quoniam eam que ex syllogismo non habet: haec autem illam: propter quod deliberatum non habet appetitus. uincit autem aliquando, & mouet deliberationem. aliquando autem mouet haec ipsum sicut sphæra, appetitus appetitum, quum in continentia fuerit. natura autem semper quae sursum, principalior est, & mouet: ut tribus lationibus jam moueat.

soph. 1. Sensibilia igitur phantasia (quemadmodum dictum est) reliquis est inest animalibus: deliberativa uero in iis que rationem habent. utrum enim hoc ageret an illud, id iam rationis officium est. atque necesse est vno

A uno quodam semper metiri, maius enim persequitur: quare potest ex pluribusphantasmibus unum facere. atq; hæc est causa cur non habere opinionem uidetur: nimisrum quia eam que ex syllogismo proficisciatur, non habet: proinde deliberatum appetitus non habet. uincit tamen interdui, & mouet voluntatem: non nunquam hæc illum, ueluti sphæra: appetitus. s. appetitum, cum incontinentia sit. quæ uero superior est, semper est natura dominantior, & mouet: ita ut tribus demū latribus moueat.

B Et hoc etiam inuenitur in alijs animalibus. Virtus autem cogitativa est in rationabilibus tantum. eligere autem facere hoc, aut hoc est de actione cogitativa. & numerat ipsum vnum de necessitate. mouetur enim erga maius: ita q; potest ex multis imaginacionibus ut agat. Et hæc est causa existimationis, non enim habet cogitationem, quia nō habet rem, quæ fit à ratione. & hoc est, quod est illius propter delectationem: quia non habet virtutem cogitatiuam. Dominatur igitur, & mouet quandoq; illud, & quandoq; aliud. appetitus. n. mouet appetitū secundū splæram, quando habuerit intentionē continentia. est enim sūm naturā prior & motor, ita q; sunt motæ erga motum.

57 Dicit & imaginatio existit in alijs animalibus, cogitatio aut in rationabilibus. Eligere enim facere hoc imaginatum & non hoc, est de actione cogitationis, non de actione imaginationis. Iudicans enim q; hoc imaginatum est magis amabile q; hoc, debet esse eadem virtus de necessitate, quæ numerat imaginationes, & in quibusdam iudicat magis delectabilius. Et hoc intendebat, cum d. & numerat ipsum vnum de necessitate. & est secundum q; reputo, & necessitas est ut ista virtus numeret illas imagines,

C donec comprehendat ex eis magis amatum: sicut vnum numerat numeros in aequalibus, donec comprehendant ex eis magis maiorem. Similiter cogitatio numerat imagines, & comparat inter eas, donec possit pati ab imaginatione alicuius earum. Et hoc est causa, quare animal rationale habet existimationem. existimatio enim est consensus, qui prouenit à cognitione. Deinde dixit. non enim habet cognitionem, &c. i. præter animal rationale nullum habet cognitionem, quia non habet rationem: & motus animalium est propter delectationem, & est motus simplex non diuersus, quia non habet virtutem cogitatiuam cum appetitu, ita q; haec virtutes dominariuntur sibi adiuicem, adeo q; moueretur animal quandoque propter voluntatem, sicut in animali rationali. Deinde dicit, appetitus. n. mouer appetitum, &c. id est, accidit enim in habenti plus q; vnum appetitum, ut animal moueat in quibusdam locis à duobus appetitibus insimul, quando acciderit ut unus appetitus fuerit dominans & continens secundum: tunc. n. inducit ipsum ad suum motum, quando appetitus dominatus

Differētia
inter phantasiā hoīs,
& aliorū
animalium.

De Anima

minatus remanet motus in suo motu proprio, sicut accidit in corporibus. D

Idem . 12. cœlestibus. Vnusquisq; enim orbium stellarum erraticarum videtur mo-
Me. 17. & ueri per appetitum orbis stellarum fixarum motu diurno: licet cum suo
44. & 2. appetitu proprio moueantur motu proprio. Deinde d. estenim secun-
Celi. 58. dum naturam, &c. i. & accidit huic sphæra continenti alias, si dominari su-
per eas propter hoc, quia est prior natura aliis & mouens eas: ita ut p. hoc
accidat ut aliae moueantur ab ea.

Scientificum autem non mouet, sed manet. Quoniam autem hæc quidem vniuersalis existimatio & ratio: alia uero particularis. hæc quidem enim dicit, q. oportet talem, tale agere. hæc autem q. hoc quidem tale, & ego talis iam hæc mouet opinio, non quæ vniuersalis: aut utraque: sed hæc quidem quiescens magis: hæc autem non.

S O P H. Scientiale autem non mouet, sed manet. Sed cum existimatio acra E
Aliter huc locum interpretari possumus hoc modum: oportere hunc talem, hoc tale agere: altera, hoc esse tale, & me etiam talem: hæc demum opinio mouet, non illa vniuersalis: An utraq; sed trahit hæc opinio mouet, non illa quiescens potius: hæc, non item.

Virtus autem scientialis non mouetur, sed quiescit: quia illa est existimationis, & iudicij vniuersalis insimul, ista autem est particularium. illa. n. facit q. oportet tale facere talem actionem: & illud est, quia ista res est secundum hunc modum, ego etiam sum secundum illum. hoc. n. etiā mouet, sed non vniuersale, aut utrumq; sed illud est quiescens, istud autem non.

Dicit, Virtus autem, quæ comprehendit vniuersale, non mouetur ad comprehensum: quia ista virtus est existimationis tñ, & comprehensio-
nis rei vniuersalis, res autem vniuersalis non mouet omnino, cum nō sit aliquod hoc, idest singulare. virtus enim, quæ comprehendit particulare, F
est particularium, & mouetur, quando mouet. Intendebat igitur hic per virtutem, scientiam virtutem comprehendentem rem vniuersalē. D. d.
illa enim facit, &c. i. virtus enim, quæ comprehendit vniuersale, affirmat q. oportet omne tale agat talem actionem: virtus autem particularis est, quæ comprehendit exemplum sibi s̄m hæc dispositionē quā affirmavit, si esset sciens ut ageret illam actionem. Prouenier igitur à comprehensione istarum duarum virtutum congregatio per quam fit actio. Deinde di-
xit. hoc enim etiam mouet, &c. i. intentio enim particularis mouet: mo-
tio autem ad vniuersale non est ei. Aut dicamus q. motio est utriq;. sed est vniuersali, quia est quiescens, & particulari quia est motum. & hoc in-
tendebat cum d. sed illud est quiescens, istud autem non. i. sed si vniuersa-
le fuerit mouens, erit secundum q. est quiescens, aliud autem particulate,
secundum q. est motum.

S Y M M A T E R T I A.

Quae animę potentia quibus animatis necessatio insint.

Nutritiuam animam omne uiuens necessario habere: sensum uero tactus ipsius animalis: atque etiam gustum, cum sit tactus quidam. Cap. 1.

Vegetabilem quidē igitur animam necesse est habere omne quodcumque viuum & animā haber, a generatione usq; ad corruptionē, necesse est, n. quod generatur, augmentum habere & statum & decrementum. hoc autem sine alimento impossibile. necesse igitur inesse vegetabilem potentiam in omnibus generatis & corruptibilibus.

O P H. Necesse igitur est quidquid uiuit & animam habet, nutritiuam habere animam ab ortu usq; ad interitum suum: quod. n. genitum est B habere actionem & statum & diminutionem necesse ē: quae sine nutrimento haberri nequeunt. ergo necesse est nutritiuam potentiam omnibus ys inesse quae oriuntur & intereunt:

Necesse est igitur ut anima nutritiuam sit in omni, & vt anima existat in eis de generatione usq; ad corruptionem. Necesse est, n. vt omne generatum habeat principium, & finē, & descendum, quae non possunt esse sine nutrimento. ergo de necessitate, virtus nutritiuam est in omnibus rebus augmentabilibus & diminuibilibus.

S9 Cum compleuit sermonem de omnibus virtutibus animaliæ uiuersalibus, vult demonstrare quae est ex eis in animalibus propter necessitatem, & quae propter melius, &c d. Necesse est igitur ut anima nutritiuam sit in oī uiuo de prima generatione usq; ad corruptionem. Necesse est enim vt C omne habens animam, habeat crementum & diminutionem: cū impossibile est vt subito veniat ad suam perfectionem postremam, sed def. endendo paulatim, & intrando in senectutem. Et, quia causa cimenti nihil aliud est q̄ nutrientum, & causa diminutionis nihil aliud est q̄ defectus cibi, & eius paucitas: necesse est ut anima nutritiuam sit in omni, quod crevit, & senescit: & quia oī uiuū est tale, necesse est ut oī uiuū sit nutritibile.

2. de Afa.
14.3. daia
44-8.1 h.
20.

Sensum autem non necesse in omnibus uiuentibus, neque, n. quoruncunq; corpus simplex, contingit habere tactum. neq; sine hoc possibile est esse nullum animal. neq; quæcunq; non susceptiva specierum sine materia. animal autem necesse sensum habere, si nihil frustra facit natura. propter, n. aliquid omnia quae sunt natura, subsistunt, aut concidentia sunt eorum quae sunt propter aliquid. Si igitur omne processuum corpus non habet sensum, corrumpetur utique, & ad finem non utique veniet, qui est naturæ opus

De Anima

opus, quomodo enim aletur: manentibus quidem enim existit D
quod vnde nata sunt.

SOPH.

sensum omnibus inesse uisentibus, necesse non est: neq; n.ea quorū
corpus est simplex, possunt tactum habere: neq; sine eo ullum animal
esse potest: neq; itē ea quae non sunt receptiva specierum sine materia.
at animal necesse est sensum habeat, si nihil frustra facit natura. cun-
cta a.n. quae natura sunt, alicuius sunt gratia: aut sunt casus eorum que
alicuius gratia sunt. ergo si corpus quodq; gressile non haberet sensum,
utique corrumpetur, & ad finem non perueniret, quod naturae opus
& officium est. quo.n.pacto nutrietur? us.n. quae stabilia sunt, hoc ad-
est in eodem illo loco unde orta sunt.

Et non est necessarium sensibilem esse simpliciter. Et impossibi-
le est sine ista ut animal sit viuu: neq; etiā in rebus, quae non re-
cipiunt formā sine materia. Necesse est igitur ut sensus sit in ani-
malibus, si natura nihil facit ociosum. omnia enim existentia pér
naturam aut sunt propter aliquid, aut sunt accidentia consequen-
tia, que sunt propter aliquid. omne.n. corpus ambulans sine sen-
su corrumpitur, & non venit ad finem, eum fuerit de actione na-
turæ. Notū est igitur q; de necessitate inuenietur sensibilis in aia-
libus. est.n.secundum modum motus sine sensu, sed iste etiam est
in-eis, quae innata sunt quiescere:

60. Et non est necessarium ut virtus sensibilis sit simpliciter, id est in om-

Vide. 12. Vides. 6. &
Met. 3. Cœ. 61. 2. Cœ. 61.
& 2.de A-
nima. 15. nomen t; vita, dicitur de eis & istis aequiuoce: & innuit corpora cœ-
t; Vita aq-
uoce dīd. leftia. Deinde dixit. Necesse est igitur ut sensus sit in animalibus, &c. i. &, supioribz,
& inferio-
ribz. Con-
simile. 2. Cœ. 60. &
71. appareret q; necesse est ut sensus sit in omni animali, & hoc, quia natura ni-
hil facit ociose. Omnia* enim naturalia aut sunt propter aliquid, aut sūt
accidentia consequentia naturā de necessitate, & non intenduntur. v. g. & cū ita sit, si
animal non haberet sensum, cūm hoc q; est ambulans, statim corrump-
eretur anteq; perueniret ad complementum: & tunc natura ageret ociose,

cūm incepit generare entia, quae non possunt peruenire ad finem in ma-
iori parte, aut omnino. Notum est igitur q; necesse est, ut virtus sensibilis
sit in animalibus ambulantibus de necessitate, scilicet quarentibus nutriti-
mentum. Deinde dicit, est enim secundum modum motus sine sensu.
id est quoniam, si inueniretur aliquid moueri in loco sine virtute sensibi-
li, tunc illius esse est modo diuerso ab esse generalib; & corruptibiliū.
& innuit corpora cælestia. Illa enim, quia non sunt generabilia neq; cor-
ruptibilia,

Oia nāl

aut sūtq;

aliqud, a

Tunt acc-

dentia c

sequēti.

nām d;

cesitate

Idē. 2. P

t.cō. 88

A ruptibilitia, si haberent sensum, tunc natura ageret ociose: quemadmodū, si ista mobilia generabilia & corruptibilia non haberent sensum, tunc natura ageret ociose. Deinde dicit. sed iste etiam est in eis, quæ innata sunt quiescere. idest sed priuatio sensus debet esse de generabilibus & corruptibilibus in eis, quæ innata sunt quiescere, & nou moueri ad nuttinentum, scilicet in vegetabilibus.

Non potest autem corpus habere quidem animam & intellectum discretuum, sensum autem non habere: non mansuum existens, generabile autem: at vero neque ingenerabile. quare n. non habebit: aut n. animæ melius, aut corpori. nunc autem neutrum est. hoc quidem enim non magis intelliget. hoc autem nihil erit magis propter illud.

SOPH. Fieri autem non potest ut corpus illum habeat quidem animam &

B intellectum iudicandi ut prædictum, sensum uero non habeat, quod non alicuius de sui stabile sit, sed generabile [quoniam ne ingenerabile quidem] cūr. n. non a. l. cur
neque verba. habebit? nam aut animæ melius erit, aut corpori: nunc autem neutru eni habet
bit.

est. illa. n. no magis intelliget: hoc uero no ideo magis erit propter illud:

Et impossibile est ut corpus habens animam & intellectum, & iudicium sit sine sensu, cūm non sit remanens, siue fuerit generatum, siue non fuerit generatum etiam. Causa enim, propter quam habet hoc, est qd non iuuatur per illud corpus, & anima. Modo autem non est aliquid istorum etiam. & illa autem, quia in maiori parte non intelligit: & ista quia in maiori parte non est.

61 D: Et impossibile est ut corpus habeat animum & intellectum sine sensu, cūm illud corpus non est remanens, sed generabile & corruptibile,

C siue fuerit simplex siue compositum. Et hoc intendebat, cūm d. vt reperto generatum, aut non generatum, causa enim, propter quam debet esse corpus animatum intelligens sine sensu, si potest esse, est quia illud corpus

animatum non adiuuatur per sensum neque in anima, neque in corpore.

Sed si posuerimus corpus animatum intelligens esse non generabile, neq; corruptibile, manifestum est quod non indiget sensu: cūm non haberet sensus in ipso aliquod iuuamentum. iuuamentum enim, quod est per

animam, non habet, quia anima sensibilis impedit in maiori parte, idest intellectum. & hoc intendebat, cum dixit, & illa autem, quia in maiori

parte non intelligit. i. virtus autem sensibilis, quia in parte maiori non intelligit animali intelligenti. iuuamentum autem virtutis sensibilis, quæ est per corpus, non habet etiam, quia sensus in maiori parte non est causa

longitudinis uitæ & durationis. Et hoc intendebat, cūm d. & ista, quia in

maiori parte non est. idest & sensus in maiori parte est causa, quare res

non sit, idest ut corruptantur. & ideo sensibilia sunt minoris uitæ,

quam multæ plantæ.

Vide. 2.

Cat. 61. Et

8. Met. cō.

12. Et. 12.

Met. 36. 2

Aia sensi-

bil' ipedit

in maiori

parte. Id est

de Aia.

De Anima

Nullum ergo habet animam corpus non manens sine sensu. at D
uero si sensum habet, necesse est corpus esse, aut simplex, aut mi-
stum. Impossibile autem est simplex: tactum enim non haberet:
est autem hunc necesse habere.

SOPH. Nullum ergo corpus non stabile, habet animam sine sensu. enimue-
ro, si sensum habet, necesse est corpus sit, aut simplex aut mixtum. sed
fieri non potest ut simplex sit: nam tactum non habebit: quem tamen
necessere est habeat.

Et propter hoc iterum non est corpus motum habens animam
sine sensu. Sed, si habet sensum, tunc de necessitate aut erit sim-
plex, aut compositum. Et impossibile est ut sit simplex, quia non
habet tactum. & necesse est ut habeat ipsum.

62. D. & propter hoc, quod declaratum est, si est aliquod corpus motum E
habens animam, non generabile neque corruptibile, tunc illud corpus
non indiget sensu: & tunc querendum est modo vtrum est corpus mo-
tum habens animam sine sensu, aut nullum corpus est tale. & innuit q
querendum est de hoc in alio loco. Deinde dicit. Sed si habet sensum, &c.
id est sed manifestum est hoc q, si virtus sensus est in aliquo corpore, ne-
cessere est illud corpus sit aut simplex, id est vnum quatuor simplicium, aut
compositum ex eis, quod est generabile & corruptibile. & impossibile est
ut sit corpus simplex: corpus enim simplex impossibile est ut habeat sen-
sum tactus: & necessarium est ut tactus sit in omni habente sensum.

Hoc autem ex his manifestum, quoniam enim animal corpus
animatum est, corpus autem omne tangibile, tangibile aut quod
sensibile tactu, necesse est & animal corpus tactuum esse, si debet
saluari animal. alii enim sensus per altera sentiunt, ut olfactus, ui-
sus, auditus: tactus autem nisi habeat sensum, non poterit haec qui
dem fugere, illa uero accipere. si uero haec, impossibile erit saluari
animal. propter quod & gustus est sicut tactus quidam: ali-
mentum autem corpus tangi possibile.

SOPH. Quod ex his perspicuum erit. nam cum animal corpus sit animatum,
atq, omne corpus tactile sit, tactile autem est quod est tactu sensibile,
necessere est etiam animalis corpus, tactuum esse, si saluum futurum est
animal. ceteri namq, sensus per alia sentiunt, ut odoratus, uisus, audi-
tus. quod si tangendo non sentiet, alia uitare, alia parare non poterit.
quod si ita est fieri non poterit ut conseruetur animal. quapropter &
gustus est ueluti tactus quidam. nam alimenti est: at alimentum
corpus est tactile.

Et

A Et hoc seitur de istis rebus. Quia animal est corpus animalium: & oē corpus est tangibile: & oē tangibile est sensibile tactu: ergo corpus animalis necessere est ut sit tangibile, si animalia innata sunt euadere. Et alij sensus residui sentiunt mediantibus aliis rebus, v.g. olfactus, & visus, & auditus. Si igitur tangibile non inuenitur in sensu, impossibile est ut recipiat quædam, & fugiat quædam, & sic impossibile est ut animal saluetur. Et propter hanc causam gustus est sicut tactus, est enim nutrimenti. & nutrimentum est corporis tangibilis.

63 Et hoc scitur de his propositionibus. Quoniam omne animal est corpus animatum: & omne corpus est tangibile: & omne tangibile est sensibile per tactum: ergo corpus animalis, si debet saluati, & euadere ab occasionibus necessere est ut habeat tactum. Et alij sensus residui, quos habet, comprehendunt alia sensibilia mediatis tibus aliis corporibus à suis propriis sensibilibus, verbi gratia, auditus, olfactus, & visus. Si igitur animal non sentit corpora tangibilia, tunc impossibile est ut veniat ad quædam corpora, & vtatur eis in aliquo iuuamento, aut ut fugiat quædam nocentia.

B Et, cum ita sit, impossibile est ut animal saluetur. Deinde dicit. Et propter hanc causam, &c. i. & propter hanc necessitatem sensus gustus est necessarius in animalibus, sicut est tactus. Gustus. n. est propter nutrimentum, scilicet ad cognoscendum conueniens ab inconveniente. & nutrimentum est in corpore tangibili. & ideo necessere est ut gustans sit tangens, si cut declarauimus prius.

2. de. AIA.
101.2. de. AIA.
101.

Sonus autem & color & odor non alunt, neq; faciunt augmentum, neq; decrementum. Quare & gustum necessere est tactū quendam esse, quia tangibilis & vegetativi sensus est. Hi quidem igitur necessarii sunt animali: quo & manifestum, q; non possibile sine tactu animal esse, aliū aut propter bonum, & generi animalium iam non cuicunq;, sed quibusdā, ut processu, necessere inesse. Si. n. debet saluari animal, non solum tactum oportet sentire: sed & de longe.

SOPH. Sonus autem & odor & color non nutriunt, neq; auctiōne aut diminutionem efficiunt: ideo etiam gustum tactum esse quendam necessere est, quia rei tactilis & sensitivæ sensus est. Atq; hi quidē animali necessarii sunt, & perspicuum est fieri non posse ut sine tactu animal sit; reliqui uero gratia eius quod bene est, ac generi demum animalium non culibet, sed cuidam, ueluti gressu, necessere est insint: nam si saluum futurū est animal, non solū oportet tangēdo sentiat: uerum etiam ē longinquus.

Sonus autem, & color, & odor non nutriunt neq; sit ex eis augmentū, aut diminutio. Et propter hanc causam gustus de necessitate fuit aliquis tactus, quia sensus non est nisi tangibilis, & nutritibilis. Iste aut̄ sunt animalium de necessitate, & manifestum est q; De Anim. cū cō. Auer. CC impos-

De Anima

impossibile est animal esse sine sensu. Iste autem alij sunt ut sint meliores. & hoc non accedit cuilibet generi animalium, sed quibusdam. & sicut est necessarium, ut istud sit ambulans, si innatum est saluari: & non ut sentiat, quando tetigerit tantum, sed a remoto etiam:

64 D. Sonus autem, & color, & odor non nutrunt corpus, quando veniunt super ipsum, neque faciunt in corpore additionem, aut diminutionem, sicut facit nutrimentum. Et propter hanc causam, quam dicit, gustus de necessitate est aliquis tactus, id est quia sensus gustus est alicuius tangibilis nutrientis. & hoc intendebat cum dicit, quia sensus non est nisi tangibilis. Deinde dicit. Iste autem sunt animalium de necessitate, & intendebat sensum tactus, & sensum gustus. Deinde dicit. Iste autem alij, id est tres sensus alij. Dicitur & hoc non accedit, &c. & isti tres sensus non inueniuntur in quolibet genere animalium sed in quibusdam. Dicitur & sicut est necessarium ut istud sit ambulans, &c. id est & sicut animal, cum necessare est ei, ut sit ambulans, si innatum est saluari, perfectius est ei ut non comprehendat sensibilia nocua, & utilia de propinquorum tamen, & per tactum, sed ex remote est: quoniam per istos duos modos sentiendi saluabitur perfectius, & melius.

Hoc autem erit si per medium sensituum fuerit. eo quod & illud quidem a sensibili patiatur & moueatur, ipsum autem ab illo. Sicut nomen mouens secundum locum, usque ad aliquid permutari facit. & depellens alterum facit ut pellat, & est per medium motus. & primum quidem mouens, depellit & non depellitur: ultimum autem solum depellitur, non depellens. medium autem utramque (multa autem media) sic in alteratione: preterquam unum manens in eodem loco, alterat. ut si in ceram tinxerit aliquis, usque ad id mota est, usque quo tinxit: lapis autem nihil: sed aqua usque quo procul: aer autem ad plurimum mouetur, & facit & patitur, si maneat & unus sit, unde & de repercussione est melius quam visum egrediendo reperiatur, aerem pati a figura & colore, usque quo quidem sit unus (in leni autem est unus) propter quod iterum hic visum mouebit: sicut utique si in ceram sigillum ingredieretur usque ad finem:

SOPH. Quod quidem fiat, si per intermedium sensituum sit; et quod illud quidem a sensibili patiatur & moueatur, ipsum autem ab illo. Quemadmodum nomen quod loco mouet, quadam tenus transmutari facit: & quod pepulit aliud efficit ut pellat, & est per medium motus: ac primum quidem mouens, pellit nec pellitur: ultimum vero duntaxat pellitur, non pelles: medius autem horum utrumque (multa autem sunt media) sic est in alteratione: nisi quod in eodem loco manentia alterant: ut si quis in ceram mergat quidpiam, usque eo mota est, quo tinxit. lapis autem nihil prorsus: at aqua logius: aer vero logius sine mouetur, & agit & patitur, si permaneat & unus sit. proinde

A proinde de refractione rectius censendū est, aerē pati à colore & figura, donec sit unus, (in leui aut est unus) quam uisionē egrediente refringi. qu. iob rem rursus is quoꝝ uisum monet, non secus ac si signum quod in ceram imprimitur, usq; ad imam ceram transmitteretur.

B Et hoc nō erit, nisi quando suerit sensibile per mediū, quia aut illud patitur à sensibili & mouetur, hoc uero ab illo. Et, sicut illud, quod mouet in loco, agit quoꝝ transmutetur, & similiter quod expellit aliud, donec expellatur, & erit motus per mediū, primū aut mouet, aut expellit absq; eo q; expellitur, aliud aut expellitur tñ & nō expellit, mediū aut habet utrumq;, & media sunt multa, & sic est de trāsmutacione, sed quiescēs in eodē loco. Et, sicut q; ip̄i mit in cerā, imprimit q; diu mouet, & ad locū ad quē puenit i presio. lapis. n. nō imprimit oīo. sed aqua i primit in remoto spatio & aer mouetur multum, & agit & patitur si remanet, & est idem. Et propter hanc causam melius est vt aer patiatur per conuersionē à corpore, & à colore, quod possibile fuerit aut visus per trāsmutacionem, & cōuersionē, & est idē in rebus lenibus. Et ideo hoc mouet visum ēt, sicut sigillū existens in cera redditur ad vltima eius.

C 65 D. & hoc sentire, quod est ex remoto, fit, quando sensibile mouerit sé-
tient per medium. quoniam quando illud, quod est medium, patitur, &
mouetur à sensibili: & hoc, quod est sensus, patitur à medio. Deinde dicit.
Et sicut illud, quod mouet in loco, &c. i. &, quemadmodum corpus mo-
uens in loco indigeret in hoc, quod moueat, vt agat, quoꝝ moueatur &
transmutetur: & similiter illud, quod expellit aliud, indigeret vt expellatur,
& tunc expellet: & sic motio in talibus rebus componitur ex tribus ad
minus, scilicet primo motore, & medio, & postremo moto. primus autem mo-
tor expellit & mouet, & non mouetur: postremū aut motum expellitur
& mouetur, & non mouet: medium autem facit utrumq;, scilicet mouet & mo-
uetur: mediū autem potest esse vnu, & pōt esse plus vno. D. d. & sic est de

transmutatione, &c. i. & fin dispositionē, quā narravimus de motu in lo-
co, scilicet cōponitur ex tribus rebus, ita est de hac transmutatione, quā fit à
sensibili bus sensuum per media. Sensibilia. n. mouent & non mouentur, vide g. il-
& media inter ea mouēt sēlus & mouen̄t à sensibili b̄, & sēlus mouen̄t & lo. et. 2. de
nō mouēt. Sed est diua inter ea, q; ista trāsmutatio, q; est in istis reb̄ me-
dia est, & mediū permanēt in eodē loco, & nō trāsfert ab eo: illuc aut mediū
trāsfertur, & sīst postremū motū. Et cū declarauit ea, in quib⁹ cōicat ista
trāsmutatio cū transmutatione in loco, & in quibus distinguitur ab ea,
dedit exemplū in hoc, & d. Et sicut qui imprimit in cerā, &c. i. & iste mo-
tus, qui est mediū in suis partibus à sensibili, valde est similis impressioni
sigilli in cerā: & quē ad modū cera mouēt cū suis partibus à sigillo: & ille
motus peruenit in cerā ad quodeunq; pōt puenit virtus imprimētis: &
cera per manet in oībus suis partibus, ita est dispō in motu mediū cū sensi-

De Anima

sensibilibus, s. q. exprimitur ab eis, & expellitur ad omne, ad quod peruenit expressionis virtus: & est permanens in suo loco non motum. D. d. lapis aut, &c. i. & iste motus non adaptatur in omni corpore: lapis autem, & sibi simile non exprimitur omnino, sed exprimitur illud, quod est sicut aqua, aqua. n. vñ exprimi in remoto spatio, & similiter aer. multotiens. n. vñ agere & pati ab expressione, qñ fuerit fixus fm totū, non motus neq; di uisus. D. d. Et p p hanc cām melius est vt aer patiat, &c. i. &, quia in medio possibilis est hæc impressio, iō melius est dicere in cōuersione, q̄ sit in audibilibus & visibilibus, q̄ nihil aliud est nisi quia aer conuertitur per illum motum, qui est in eo, & illā passionē, quæ sit ex sensibilibus & visibilibus, qñ occurrit aliquid, in quo non potest pertransire ille motus fm rectitudinem ad sensus, melius est quād dicere conuersionem esse corporū extra visum: sicut dicunt quidam Antiquorum, & concedunt Perspectivi, cūm nulla sint illic corpora extrinseca. Deinde dicit. & est idem in istis rebus lenibus, &c. id est & iste motus est idem in rebus humidis. & hoc intendebat per lenibus. & ideo aer mouet visum etiam. quemadmodum si sigillum existens in cera redderetur ad postremum finem, adeo E quōd moueret aerem in parte secunda, ita sensibile mouet aerē, ita q̄ pertransitur p ipsum ad superficiē tangentem sensum, & sic mouet sensum.

Animalis corpus simplex esse minime posse: cūm sensus tactus sit ei necessarius, alij uero sint ad bene esse. Cap. 2.

Q uod autem impossibile sit simplex animalis corpus esse, manifestū est. Dico aut̄ puta igneum, aut aereū. Sine quidē. n. tactu, neq; vnum contingit animalium sensum habere. corpus. n. tactuum, animatum omne, sicut dictum est. Alia autem per altera sensitua quidem utiq; fierent, omnia autem eo q̄ per alterum sentire, faciunt sensum, & per medium. tactus autem est in tangendo ipsa. propter quod & habet hoc nomen. & tñ alij sensus tactu sentiunt, sed per altera. hic autem videtur solus per ipsum. Quare huiusmodi elementorum nullum utiq; erit corpus anima F lis: neq; itaq; terrenum. Omnium. n. tangibilem tactus est sicut medietas, & susceptiuus sensus non solū quæcumq; differentiae terre sunt: sed calidi & frigidi & aliorum omniū tangi possibilium. & propter hoc osibus & capillis, & hmōi partibus, nō sentimus, quia terræ sunt. & plantæ etiam ob hoc neq; unum habent sensū, quia terræ sunt. sine aut̄ tactu, neq; vnu possibile est esse animalium. hic aut̄ sensus non est, neq; terræ, neq; alias elementorū nullius.

s o p h. *Perspicuum igitur est fieri non posse ut simplex sit corpus animalis, uerbi c. usq; igneum aut aereum: nam sine tactu, nullus aliis sensus haberi potest: omne enim animatum corpus, tactuum, ut diximus est. Reliqua uero præter terram sensoria quidem fieri possunt, cuncta uero per*

Aper aliud sentiendo sensum efficiunt, & per intermedia. at tactus in tangendo ea consistit. quamobrem etiam nomen hoc habet. at qui et alia sensoria tactus sentiunt, sed per alias hic aut uidetur solus per se. Quare nullum eiusmodi elementorum fuerit corpus animalis. Neq; uero terreum. tactus. n. quasi mediocritas est omnium tactilium. atq; sensorium hoc, non solum differentiarum, quae terrae sunt receptum est, uerum etiam calidi & frigidi, ac reliquorum omnium tactilium. quo fit ut nec ossibus nec pilis nec id genus aliis partibus sentiamus, quia terrae sunt. & plantae, propterea nullū habent sensum, quia terrae sunt: ut sine tactu, nullus alius esse potest. hoc autem sensorium neq; terra est, neq; ullius alterius elementorum.

BManifestum est igitur qd impossibile est vt corpus animalis sit simplex, sicut ignis, aut aer. Impossibile est, n. vt habeat vnu aliū sensum præter tactum. oī. n. corpus animatum est tangibile, fm qd diximus. Et illa alia sunt instrumenta sensus præter terram. oīa. n. faciunt sensus, quia sentiunt per aliud, & per medium. tactus. n. fit tangendo: & ideo vocatur hoc nomine. Et hoc est, qd alia instrumenta sensus non sentiant, nisi mediante tactu. sed hoc est per alia media: illud autem existimatur contentū per se. Et ideo nullum istorum elementorum est corpus animalis. Neq; terra. tactus. n. est quasi medium aliis sensibilibus. & instrumentum recipiens non congregat tantum mutationes terrestres, sed et calidum, & frigidum, & alia tangibilia. Et ideo non sentimus per ossa, & pilos, & per tales partes. Et ideo vegetabilia nō habent aliquem instrumentum sensuum, quia sunt ex terra. Impossibile est. n. vt aliis sensus sit sine tactu. & hoc instrumentum, qd est sensui, non est ex igne, nec ex aliquo illorum aliorum elementorum.

C66 D. Impossibile est vt corpus animalis sit simplex. impossibile est enim vt animal habeat aliquem trium sensuum sine tactu. omne enim animatum debet esse tangēs. D. d. Et illa alia, &c. i. & corpora simplicia sunt instrumenta trium sensuum, præter terram, quae non est instrumentum cuius sensus. & hoc fuit, quia omnes isti sensus. l. tres, agunt sensum, quia indigent simplicibus instrumentis, & medio extrinseco. i. denudatis a sensibilibus. l. vt instrumentum in visu, & medium non habeat colorem, ne que in olfactu odorem, neq; in auditu sonum. Et que denudatur ab istis, aut sunt corpora simplicia, aut in quo dominantur corpora simplicia. sed tactus differt ab istis sensibus, quia comprehendit suum sensibile sine medio. & ideo nullo elemento medio vtitur in extrinseco. Et, cū declarati est hoc de sensu tactus, neccslē est vt suum instrumentum nō sit simplex. Et vniuersaliter vult declarare hoc, quod tactus in hoc differt ab aliis sensibus.

Id. 2. c.
Aia. 1. 3. c

Tactus et
prehendit
suū sensi-
bile huc
medio.
Opp. 2. d.

De Anima

Aba. 107. fibus. Alii enim sensus, si possint denudari à tactu, tunc possibile est qd D
108. vfg. corpus animalis habentis illos sensus est simplex. tactus autem est econ-
ad. 115. trario. s. qd impossibile est qd suum instrumentum sit simplex. Omne n. in
Vide cōr. strumentum deber denudari à sensibili. & quia impossibile est ut aliquod
Zim. corpus denudetur à quatuor qualitatibus, necesse est ut instrumentum
istius sensus sit medium. i. admixtum ex elementis. Et, cum ita sit, contin-
git ut ista virtus sit causa essentialis, quare corpus animalis est compositū.
D. d. Et hoc est, qd alia instrumenta sensus, &c. i. & cum alii sensus vtunc
elementis tribus pro instrumentis & mediis, necesse est ut tactus non via-
tur aliquo eorum, & qd suum instrumentum sit compositū non simplex:
licet instrumenta, quibus illi vtuntur, non possint denudari à tactu, & ex
hoc modo sunt composita. & si hoc nō est, necesse esset ut esset simplici-
cia. D. d. sed hoc est per alia media. i. sed indigentia eorum à tactu non
est indigentia eius, quod comprehendit suum sensibile per illum sine me-
dio, sed per alia media, & per alia instrumenta. D. d. Et ideo nullum isto-
rum elemenorū, &c. i. & propter hoc, quod diximus, nullum istorum E
est corpus animalis. Neq; terra etiam, s. qd est simplex; aut proprie sim-
plex. cum ali sensus vtantur elementis quasi in strumento, & medio: & ista
est alia virtus ab illis: quapropter non vtitur elementis pro instrumento,
cum suum instrumentum debet esse medium inter tangibilia, cum non
possit denudari à qualitatibus tangibilibus, neque posset comprehendere
tangibilia, si esset tangibilis simplex. i. in fine alicuius qualitatis tangibilis.

D. d. & instrumentum recipiens non congregat, &c. i. & instrumentum
recipienst tactum non de necessitate habet qualitatem terrestrem, sed
calidum, & frigidum, & alia tangibilia. & ideo necesse fuit, ut recipiens tā-
gibile sit medium: cum non possit denudari ab omnibus: neq; etiam pos-
set sentire, si aliqua alia qualitatum tangibilem denudaretur in eo. & iō
non sentimus per os, neq; per pilos propter dominium qualitatum ter-
restrium in his corporibus. Et ideo vegetabilia nō habent sensum tactus,
quapropter neq; aliquos sensus: quia impossibile est alios sensus inueniri
sine tactu: & instrumentum tactus neq; est ignis, neq; aliud corpus eleme F
torum, neq; est corpus attributum eis secundum dominium.

Manifestum igitur qm necesse hoc solo priuata sensu animalia,
mori, neq; n. hunc impossibile est habere, non aīal existens: neq;
cum sit animal, alium necesse est habere præter hunc. Et propter
hoc quidē alia sensibilia excellentiis non corrūpunt animal, ut co-
lor & odor & sonus, sed solū sensus: nisi fm accidens, putasi simul
cum sono, depulsio fiat, & iectus: & à visis & odore alia mouentur
quæ tactu corrumpunt. & humor autem fm qd accidit simul ta-
ctui esse, sic corrumpit. tangibilem aut excellentia ut calidorū
& frigidorum & durorum corrumpit animal.

s o p h. Non ergo dubium est quin animalia, cum hoc solo sensu priuantur,
necessario moriantur. neq; enim fieri potest ut eum habeat quod non sit
animal:

A animal: neq; si sit animal alium pr̄eter eum habeat necesse est. Quam obrem catena quidem sensibilia animal excessibus non corrumpit suis, ut color, ut odor, ut sonus, sed sensoria tantummodo: nisi forte per accidens, uerbi causa si una cum sono, pulsus fiat & tactus: & à quibusdam uisis & ab odore alia moueantur, quae tactus corrumpant. Quinetiam sapor, qua simul accedit ut tactilis sit, etenim corrumpit: at tactilis exuperantia, ut calidorum, frigidorum, durorum, corrumpit animal.

B Declaratum est igitur q̄ animalia moriuntur necessario, quando catuerint hoc sensu tantū, & q̄ est impossibile vt non sit in anima libus. animalia. n. non de necessitate habent alium sensum, nisi istum. Et ideo alia sensibilia non corrūpunt animalia per dominū, v.g. color, & sonus: & olfactus: sed tantum corrūpunt instrumenta sensus, nisi hoc sit per accidens. v.g. q̄ cum sono sit magna percussio. oēs. n. isti corrūpunt animalia, sed per accidens. & ideo sapore etiam nocent animalibus mediante gustu. gustus. n. est aliquis tactus. Dominium autem tangibilium, v.g. calidi, & frigidi, & duri corrūpunt animalia.

C 67 D. Declaratum igitur est ex hoc sermone q̄ animalia moriuntur, quando caruerint tactu, & q̄ impossibile est vt ille sensus non existat in animali, dum animal est animal: quod non est de aliis sensibus. non enim est necessarium vt animal habeat alium sensum pr̄eter tactum. & propter hoc, dominium & vigor aliorum sensibilium non corrūpunt animal, v.g. fortis color, & fortis sonus, & fortis odor: sed tantum corrūpunt sua instrumenta propria: nisi per accidens, verbi gratia, quando cum sono fuerit magna percussio. & similitudine de colore, & odore. sapore autem nocent animalibus essentialiter mediante gustu: gustus enim est aliquis tactus. sed qualitates corrūpentes animalia sunt tangibles, verbi gratia calidū, frigidū, & durum.

H. Omnis quidem. n. sensibilis superfluitas corrūpit sensum: quare & quod tangi potest tactū: hoc aut determinatum est vivere. Sine aut tactu monstratum est q̄ impossibile est animal esse. Vnde tangibiliū excellentia non solum corrūpunt sensum, sed & animalia: quia necesse est solum habere hunc. Alios aut sensus habet animal sicut dictum est. non propter esse. sed propter bene esse, vt visum, quia in aere & in aqua, vt videat. oīno autē quia in diaphano. gustū autem propter delectabile & triste, vt sentiat quod in alimento, & concupiscat & moueatnr. Auditum aut, vt significetur aliiquid ipsi. Linguam aut, quatenus significet aliquid alteri.

Nam sensili cuiusvis exuperantia corrūpit sensoriū: quamobrē tactile etiam tactum. hoc autem animal definitum est: oftensus namq; est

De Anima

est fieri non posse, ut sine tactu animal sit. itaq; sit ut tactilium excessus non solum sensorium, sed animal etiam corruptant. quandoquidem D necesse est animalia hunc solum habere. Reliquos autem sensus habet ut diximus animal, non ut sit, sed ut bene sit: ueluti visum, quandoquidem in aere & in aqua & omnino in translucido versatur, ut uideat; Gustatum, propter iucundum & molestum, ut id quod in alimento est, sentiat, idq; cupiat ac moueat. Auditu, ut ei aliquid significetur. Lingua, ut ipsum quidpiam alteri significet.

Et dominiū cuiuslibet sensibilis expellit instrumentum sensus. & ideo tangibile expellit tactum. & per istum fuit definitum, s. viuere, animal. n. impossibile est vt sit sine tactu. Et ideo dominiū tangibilis non tantum eorrūpunt instrumentum sensus, sed etiā & animal. quia est necessariū animali vt sit ens, non vt sit in meliori dispositione. Illi aut̄ alii sensus sunt in ali propter melius. Visus aut̄ vt aspiciat in E aere, & aqua. Et similiter de gustu, vt sentiat delectabile, & tristabile, & vt habeat appetitū & moueat. Et sit de olfactu. Auditus aut̄, vt audiat rem, Lingua vero, vt significet rem alio modo.

68 Idest. Et dominium om̄is sensibilis, quando fuerit intensem, corrūpit suum instrumentum proprium, siue fuerit tactus, siue alterius. D. d. & per istum fuit definitum, &c. i. & per hanc virtutem, s. tactum, definitur animal. & causa in hoc est, quia impossibile est vt animal sit sine tactu. Et ideo accidit q̄ tangibile intensem non tantum corruptit instrumentum sensus, sed animal essentialiter: quia sensus tactus est de rebus necessariis animali. s. vt sit ens, non secundum q̄ sit esse melioris, sicut est de aliis sensibus residuis. D. d. Visus autem, vt aspiciat in aere, & aqua. Et similiter de gustu, s. q̄ primo est propter appetitum cibi. Auditus, autem vt audiat rem. i. sonos, & intelligat per eos in animalibus rationabilibus, & in aliis brutis: in animalibus rationabilibus, vt intelligent intentiones, quas significant verba. Lingua autem, vt notificet rem alio modo. & innuit, vt puto, iuuamentum, quod est in verbis, non gustus. hoc enim iuuamentū magis apparet propter melius quam in gustu: quoniam gustus reputatur eē necessarius propter suam vicinitatem tactui, aliū autem sensus sunt propter melius: & precipue visus, & auditus. & hoc est manifestum.

Librorum trium de Anima finis.

M A R C I A N T O N I I

Z I M A R A E.

Solutiones Contradictionum
in dictis Aristotelis,
& Auerrois.

Super Primo de Anima.

1. de anima.
sec. 1.

Ontradictio est super tex. ptimo. Aristore, enim & Commenta asserunt scien-
tiam alteram altera pta-
stionem & nobilioriem
esse ex subiecti nobilitate.
Sed huius oppositum habetur ab Auer. in
primo de partib animalium iuxta finem,
vbi habet q scientia Naturalis plus apparet
in materia vili ori, quam in alia nobilitati.
Et confitmat hoc ex arte, vbi ingenium arti-
ficis, & ars magis ostenditur in materia
vili quam in materia nobili, vt testatur etiā
cōnientia. 12. meta. cō. 18. authoritate The-
mītij. Dixerunt nonnulli, ad paucā respon-
sientes, non fuisse ex intentione Philosophi
vnquam scientiam sumere nobilitatem à
subiecti differentia. Sed mitum est de istori-
um audacia, ne dicam temeritate, qui vt
aliquid inanis nominis sibi vendicarent, co-
nat sūnt contradicere patribus Antiquis, &
veritati. Nam etiam Themistius hoc idem
asserit, quod Commenta, & exempla Com-
menta sunt exempla Themist. vt patet. Nā
Aristo. 9. meta. tex. cō. 22. ostendit q actus
praecedit potentiam nobilitatem, & q scientia
in actu est nobilior scientia in potentia,
& 6. meta. tex. cō. 2. ostendit scientiam ho-
norabiliorē esse honorabilioris generis.
& quomodo imaginari potest q altera al-
teram excellat in nobilitate, & non diffe-
rat ab eadem. omne enim ens omnientia
comparatum, aut est idem, aut diuersum;
vt patet. Dicamus igitur q secus est de natu-
ra & arte, & secus est de scientijs speculati-
uis, quas nos habemus de rebus. Natura, n.
facit naturalia, & ars artificialia. & ita etiā
ars magis fulget in materia vili, q in mate-
ria nobili propter duas causas, quia, vt dicit
Themistius, vt recitat Comment. 12. meta.
cō. 18. magis debemus mirari de ingenio ar-
tificis faciens aliquid ex luto, quam ex au-
ro; quia nobilitas materie obumbrat vigori-
rem artis ptaestim apud communem ho-
minum cognitionem, qui ab extrinseco iu-
dicant, vt dicebat Anaxag. referente Arist.

in. 10. ethi. cap. 10. qui dicere consuevit nō
quaquam mirari si absurdus multitudini
videtur. nam multitudo solum iudicat à
rebus externis. sapientes autē magis admiri-
tantur artem, quā materiani arti subiectam.
& sic intelligitur dictum Themist. &
hæc est prima causa. Secunda causa est ex
impossibilitate materie, quia materia vili
ex sui impossibilitate cum maiori difficul-
tate recipit impressionem artis, aut naturæ,
& difficilior redditur generatio. & hæc cau-
sa tetigit Commen. in allegato loco. Sed
habet dubium contra se, quia tunc genera-
tio animalium ex materia puti eset diffi-
cilior quā animalium ex semine genito-
rum, quod non conceditur, quia cūnus, &
facilius generatur, vt dicta experientia. sed
prima causa Themist. magis placet. Et ideo
in talibus, vt est natura & ars, quia sunt cau-
sa rerum, secus se habet quia in operationi
bus natura, & artis sapientes magis exercitan-
tur in contemplando scientiam Natura-
lem, id est à qua natura dirigitur, quam ex
rebus nobilioribus, vbi in eorum genera-
tiobus patent res particulares. Sicut Philo-
sophi plus admirantur de generatione
animalium ex putri materia generatorum,
quorū odo talia generentur, & qualis sit eo-
rum generatio a sibi simili vel cōuenienti,
quā in generatione animalium, quæ ab
vniuoco generantur, vbi causa proxima est
ad sensum: si et animal tale plus ex se
perfectionem diuinam reprobenter, & par-
ticipet, quam animal vile, quia distantia
entium sunt diversæ valde, sed in scientia
nostra secus est: quia est causata à scibilis re-
bus, & intelligere nostrum sequit natura. &
nobilitatem rei intellectu, & ordinem re-
rum, vt dicit Commen. in libro destruct.
in disputa. 6. & 12. in plerisque locis, & 12.
meta. cōmen. 51.

Secunda contradictionis est in tex. 8. Arist. 1. de anima.
dicit in hoc tex. q animal vniversale, aut tex. 8.
nihil est, aut posterior est. Sed huius oppo-
sum habetur. 12. metaphys. cōmen. 27. au-
thoritate Alexan. vbi dicitur, q vniversalia
sunt priora in intellectu particularibus,
quæ cum auferuntur, auferuntur particu-
laria, & ideo existimantur esse substantia. Soluitur. Auer. locum illum interpretatur
de illo vniuersali Platonico separato secun-
dum esse à singularibus, dicens, illud, aut
nihil esse, aut si hi, nihil proficeret ad defini-
tiones rerum: quia res postulant seiri per
definitionem, non cogitando aliquid de tali
vniversali separato. Pro illa expositione
de Anima DD Auer.

Solutio.

Solutio
Auer.

M. A. Zim. Solut. Cont.

Auer. adducas scripta Philosophi in. 1. æthi. cap. 7. in fine capituli, satis ad propositum. Alexander autem satis subtiliter interpretatus est locum illum in. 1. libro naturalium questionum, quæst. 11. & breuiter sua interpretatio in hoc cōsistit, q. animal vt vniuersale conceptum sive vt genus posterius est. ista enim sunt de secundo intellectis, & ralia non significant aliquam veram naturam, aut substantiam, licet animal bene est significatum substantiam cuiusdam, quia significat substantiam animata sensuū, & est res aliqua, & aliqua natura, cui accedit vniuersalitas & generalitas. sunt enim ista accidentia, semper autem accidentis est posterius natura, cui accidit. Et ideo Aristo. animaduertens ad hoc, quod animal vniuersale, idest sub intentione vniuersalitatis, vel sub intentione generalitatis, vt sic aut nihil est, quia non significat vt sic naturam aliquam substantiem extra animam, quia talis intentio est ens in anima tantum, & diminutum; aut posterius est, quia vt sic, significat intentionem accidentem rei & natura, cui accidit vniuersalitas, & generalitas. nam, si vnum solum animal in natura subsisteret, adhuc natura illa, quæ est substantia animata sensuū remuneret: tamen non esset illud vniuersale pre dicabile de pluribus. & ideo vt sic est aliquid posterius. Dicit enim Commentarii in septimo primi philosophi comment. 46. definitions vniuersali habent aliquam dispositionem dispositionum substantiarium existentem extra animam, & qualitatem accidentem eis: significans nobis per hoc quod vniuersale potest sumi dupliciter, videlicet pro natura & re, quæ est fundamentum, & pro qualitate, quæ est intention & accidentis, fundatum in illa re. & sic quod ad qualitatem, vel animal sub illa qualitate conceptum, quatenus sic concipiatur, aut nihil est, aut posterius. Et ita locus ille potest legi secundum mentem Aristot. Sed qualiterunque sit, quantum ad propositam contradictionem, isto modo responderetur, quod vniuersalia possunt dupliciter comparari ad particularia, uno modo quod ad esse, alio modo, quo ad intellectum. ista est distinctio a uero. authoritate Alexandri in. 12. metaphyli. comment. 27. quod si comparentur quod ad esse, sic sunt posteriora. vnde Aristote. dixit in predicationis, quod ab aliis primis substantiis, im possibile est aliquid a iorum remanere. sed quod ad intellectum fecus est. Hoc dicit Cō-

menta. expresse ex intendone Alexandria cōmen. vigesimo septimo, duodecimo prima philosophie ita etiam dicit dominus Albertus. 11. primus philosophie, tractatu primo capit. secundo.

Tertia contradi. est in tex. 16. Aristote. & Commen ponunt differentiam inter Physiscum & Dialecticum, quia Dialecticus definit per formam, & Naturalis per materiam. Sed oppositum habetur ex primo phisico. cōm. 1. vbi dicitur q. Mathematicus solum genus cause formalis considerat, & ita omnes definitiones mathematicæ erunt dialetoice & vanæ. aut assignetur causa diversitatis inter Dialecticum & Mathematicum. Soluitur. ideo definitiones dialetoice sunt per formam, quia forma est subiectum vniuersalitatis & communianis, vt dicit Commen primo eccl. cōm. 92. & ideo non faciunt scire. Amplius autem hinc forma sit causa aliquius effectus, non tamen ab ipso Dialectico considerantur, vt est causa talis effectus, alioquin non solum per formam, verum etiam & per materiam definit, vt appetitus vindictæ, licet sit causa accensionis sanguinis circa cot, non tamen Dialecticus in definitio ira mi per appetitum vindictæ, definit, vt per causam accensionis: quia talis definitio esset relativa, & non ab soluta, sicut sunt definitiones naturales. vnde Commen. dicit disputationes absolute considerare. quod propterea dicit ad differentiationem Naturalis, qui definit per formam, vt est causa materia: secundi physiorum 26. & 92. Sed dialetoicus definit per formam absolute considerat, non considerando vt est causa materia, nec aliquius materialis proprietatis. vnde cum in rebus plurimis hæc tria sunt materia, & forma, & causa, per quam forma est in materia, omnia ista ponuntur in definitionibus naturalibus. & hoc est, quod dixit Arist. 15. tex. q. ira, & qualilibet passio animæ concupiscentialis definitur, vt est in materia ab hoc, & huius gratia. sed Dialeticus per se formam debet definire. Mathematicus autem licet consideret formam, quæ fīt esse est in materia, non tamen considerat causam propter quā forma est in tali materia trāmutabili. quia hoc considerat naturalis, & iste modo dicitur solum genus cause formalis Mathematicus considerare. tamen bene Mathematicus istam formam considerat, vt est causa proprietatum fluentiū à tali forma, vt in tali esse abstractionis considerate sunt. Geometræ, licet non considerat

Solutio.

Solo Alex.

solut.

Mathematicus etiam à ratione se et mani con-
deret figuram triangularem, vt habet cau-
sam, quia est in materia sensibili, puta vel
in ære aut ligno, considerat tamen causam
proprietatum suarum, & vt habet talem
causam, videlicet quia habet tres, & per il-
lam demonstrat. Secus autem est de Dialecti-
cus, quia Dialecticus non solum non co-
siderat formam abstrahendo ab hoc, quod
est habere causam sui esse in materia sensi-
bili: immo etiam neque considerat ipsam,
vt est finis¹ **ut est causa, vel habens causam alicuius**
vide The. 2.phy. 2. & per 7.4. &
Averri. ibi.

gnoscitur, vt est ad formam, & vt est mate-
 ria formæ. 2.phy. 26. & per consequens Phy-
 sicus ut Physicus per solam materiam defi-
 nitire non potest. Differentia illa est cum
 præcisione intelligenda, quia Dialecticus per
 formam tantum, sed physicus per materiam &
 formam simul. & quia in materia est ratio,
 in qua Dialecticus diffat à physico, illud fuit
 expressum, sicut est in simili, artes & scien-
 tiæ Naturalem. Nam Medicina, quæ est
 artes mechanicas, vt dicit Cœ. est n. de artibus
 operatiuis, circa quedam est, quia est circa
 quedam corporis humana. Naturalis ve-
 ro est de omnibus corporibus, tam simplici-
 bus quam mixtis, tam animatis, quam inani-
 matis. Similiter Medicina sanitatis & agri-
 culturæ quedam causas considerat, sparti-
 culares, seu propinquas: sed Naturalis omni-
 es causas & propinquas & remotas. &
 quia remota à Medico non considerantur,
 sed à physico, ideo Aristo. in principio libri
 de sensu & sensibili illas expressit, dum di-
 cit quod Physici est sanitatis prima & agri-
 culturæ inuestigare principia. Et si dicatur
 quod exemplum Aristote. Et in opposi-
 tum de ira: quia dicit quod Physicus dicit
 quod est accentio sanguinis circa cor, Dia-
 lecticus vero, quod est appetitus vindictæ,
 Solutio eodem modo, quia Aristote. ex-
 pressit illud, in quo est differentia inter
 Physicum & Dialecticum, nam, cum Phy-
 sicus definit iram, dicit illam esse accensio-
 nem sanguinis circa cor propter appetitum
 vindictæ, & iam dixerat hoc supra quod
 passiones anima sunt communæ animali-
 & corpori, & per consequens sunt coniuncti,
 tex. cominen. decimoquinto. & quod
 est mous talis corporis an hoc gratia hu-
 ius. & ideo Physicus de omni tali anima, &
 passionibus, quæ sine materia non sunt, de-
 finit. & dat exemplum de ira, q. est accentio
 sanguinis in tali corpore ab hoc, huius
 gratia. vbi exprestæ dicit omnes causas in
 ea poni & qui dicit totum, dicit & partes.
 vnde non dicit tex. q. physicus per solam ma-
 teriam definiat, sed per materiam, & hoc est
 multum differens. Alij dicunt q. definitio-
 nes per solam materiam date sunt natura-
 les, sed imperfette, & est solutio Thenistij,
 & aliorum. Sed hoc non probaret, quia
 Arist. dicit nullum artificem per solam ma-
 teriam definire. & praterea definitions
 naturales sunt media in demonstrationibus,
 sed materia, circumscripta forma, non
 est causa alicuius naturalis proprietatis,
 sed vt est coniuncta forma, vnde materia

ro 9¹ & bar
 medicina¹ nō
 sciām

1.de 2.1. tex. 1.6.
Solutio. Quarta contradi. est in codem tex. Quia
 Philosophus ponens differentiam inter Phy-
 sicum & dialecticum, dicit quod physicus
 definit per materiam, & Dialecticus per for-
 man. Sed huius oppositum habetur in tex.
 immediate sequenti, videlicet in 1.7.vbi in
 quod non est aliquis artifex, qui per
 solam materiam definit. Solutio. illa dif-
 ferentia est intelligenda cum præcisione,
 nam Dialecticus definit per solam formam
 sine materia, sed Physicus per materiam &
 formam: & qui per materiam & formam
 definit, dicitur per materiam definire, quia
 igitur illud, quod discernit Physicum à
 Dialectico, materia est & non forma, ideo
 in tali discrimine materia exprimitur.
 Nam expressa sententia Arist. ibi est q. nul-
 los artifex per solam materiam definire po-
 test. Vnde hoc etiam elicetur ex intentione
 Philosophi ibidem nam, cum triplex possit
 definitio assignari, per materiam solum,
 per solam formam, & per materiam & for-
 man: quæ illatum inquit Philosophus de-
 finitio Naturalis erit? Et solutio est, quod
 illa, quæ est ex utrisque, & ista est melior so-
 lutio, quæ dari potest in illo loco, quia ma-
 teria in Naturali Philosophia relativa co-

Solutio.
 aliorum.

enf.
abstracta à forma non est naturalis considerationis, ut alias declaravi, quia omnis conceptus habitus de materia à naturali, est relativus: & ideo nullo pacto Naturalis definit per solam materiam. Ester enim vana ista definitio, cum ex ea non possit concludi aliquod accidens proprium. Et considera subtiliter hic, & hic sitte gradum, quia, si queratur quid prohibet, ut quemadmodum Dialecticus definiens per formam, non definit per eam, ut est causa alicuius, nec ut habet causam sui esse in materia, sed solum ut est res quædam, eodem modo etiam non definite queat per solam materiam, non ut est causa, nec causam habens, propter quæ sit sub tali forma, sed potius ut est res quædam, non enim per vitam meam videtur esse ratio diuersitatis in hoc inter materiam & formam, quia Dialecticus circa totū ens simpliciter versari potest ex. 4. primā philosophiæ. & est dubium satis arduni, sicut videtis. Nisi esset q̄ ideo Philosophiæ genus definiendi per formam appropriauerunt Dialectico, quia causa communictatis est forma, & Dialecticus ex communibus distinxit. Et ideo animaduerte q̄ definitio p̄ solam materiam nullius artificis est scientifice definitivæ, neque esse poterit artificis communis per communia disserentis, quia communitas non est à materia, ut materia distinguitor contra formam sua proprietate, nisi subiret modum formæ, & sub ratione communictatis, sed hoc non erit ratione, quæ materia. Et ideo videtur mihi sine preiudicio melioris sententia, q̄ Dialecticus virtus que potest efficiere, & ut definiet per solam formam, & per solam materiam, ut virtus; consideratur, ut est res quædam, quia non video, quare hoc non possit efficiere. Tamen semper ista consideratio erit per communia, & quia communitas est à forma, ideo materia illo modo posita in dialectica definitione habebit modum formæ, quia non consideratur sub ratione propria, sed sub ratione communi. Tamen animaduerte q̄ ut dicit Arist. in 2. phy. in fine, definitiones omnes naturales dantur per materiam, vel apparenter, vel consequitiae, ita eam omnes definitiones naturales habent formam, vel apparenter, vel consequitiae. Vnde illa ita definitio naturalis est, qua dicitur esse accensionem sanguinis circa cor: sed non est data per solam materiam, ut tu fugiebas in argumento, quia, ut dicit in tex. ira & vniuersaliter opera, & passiones animæ sunt talis corporis, & talis animæ, non enim sunt

cuiuslibet corporis, sed corporis physicæ potentia vitæ habentis, & hoc est animalium corpus. Vnde sanguis est pars similaris corporis animati, ut dicitur in. 2. de partibus animalium. cap. 2. cor est pars dissimilat. non enim sanguis extractus à vena dicitur sanguis, nec cor in cadavere existens dicitur cor ecce igitur q̄ apparet consecutus est forma in illa definitione. Sed, si quis interrogetur virtutem imaginando istam definitionem ita per sanguinem, & cor datam, non ut sanguis est vere sanguis, & cor verū cor, sed ut sunt substantiae quædam corporæ absolute, non in ordine ad corpus animalium, cuius sunt partes, non est dubium q̄ illa definitione taliter considerata est per communia, & dialectica, & vana ex consequenti. O quantum placet mihi per vitam meam. Deo laus illustranti intellectum. dicitur etiam Physicæ materiam considerare, quia omnē causam considerat secundū esse, quod habet in materia. Vn de causam mouentem considerat, ut mouet materiam ad formam secundum esse, quod habet in materia: & hinen, secundum q̄ est terminus motus, per quem mouetur materia, & materiam secundum quod est subiectum formæ fīm esse, quod habet formam in materia, ut dicit Albertus in digressione. Vnde Commenta. 2. physico. in quo est materia, sunt omnes causæ.

Quinta contradi. est super cod. tex. Aris. 1. de anima. & Aver. dicunt Physicum definire per materiam. Sed huius oppositum scribit Them. in. 2. phy. tex. cō. 21. vbi dicit q̄ definiturus rem naturaliem in definitionibus vretur materia, sed definit per formam. Solutur. sine dubio scientiae speculatiæ distinguuntur ex diuersis modis definiendi, ut patet. 6. primā philosophiæ in tex. cō. 2. & quia in definitionibus rerum naturalium dicitur appetere naturam: quia res naturales constituantur per naturam, sicut artificiales per artem: sic definitiones naturales datur per materiam sensibilem, quia in eis appetere naturam, quæ est principium motus, & omnium qualitatum sensibiliū. Sed cum duplex sit natura, videlicet materia, & forma: fīm Peripateticos autem forma est tota quiditas, materia autem est veluti vehiculum & fundamentum defensum quiditatē: ideo in definitiis onibus rerum naturalium, appetere dicitur materia, non quia ad quiditatē pertinet: sed pro quanto forma definiū dicitur huiusmodi fīm dispositiones, in quibus existit, ut dicit Comenius. de anima. cōm. 16.

cōm. 16. Sic igitur Themistius dixit, definitiones naturales dari per formam, quia definitio exprimit quiditatem, & forma est quiditas. materia autem neq; quiditas est, neque habens quiditatem, quia non est neque forma, neque formatum. sed quia est necessaria in definitionibus propter causam predictam, ideo Themistius illo modo dixit, unde aquinoatio est in dubio, quia Physicus definit per materiam sensibilem modo predicto, sed sermo Themistij est in comparatione materiali, quae est natura, ad formam, que est nobilior natura, propter quam materia est in effectu.

1. de aia. Sexta contradic.ⁱ est in cōm. 24. Habet Auer. com. 24. q; intellectus non eodem modo existit in omnibus hominibus. istud autem videatur repugnare vniuersitati intellectus, quam ponit cōm. 5. tertij. hu ins. Soluitur fmi ipsum. Nā hic loquitur de intellectu particulari, qui est virtus cogitativa: ista enim non eodem modo preparata inuenitur in oibus hoib; sed intellectus, de quo loquitur cōm. 5. dicens ipsum vnum esse, & intellectus abstractus à materia vniuersaliter comprehēsius. & in illo non est varietas, sed, si qñque apparet varietas, hoc est in relatione cogitativa sibi deseruentis ad intelligere noslrum.

1. de aia. Septima contradic.ⁱ est in cōm. 30. Dicit Auer. ignem esse manifestum est. Sed oppositum. 4. celi cō. 32. quia esse eius ibi demōstratur. Soluant aliqui, et ignis manifestū est, & non demonstratur: sed esse ignis in loco suo proprio hoc lateat, & hoc est, quod de monstratur. Soluto non sapit viam Auer. quia Commen. in cō. illo. 32. dicit illam esse demonstrationem ad demonststrandū esse ignis, qui est species, & pars subiectua subiecti illius libri, quod raro cōtingit. Ideo aliter soluo. ignis duplex, teste Auer. & Alexan. 2. de generatione cōm. 21. & 4. celi. 32. scilicet inferior, & superior, qui est in ultimo continentis. Et primum quidem ignis manifestus est ad sensum: sed secundus nullo sensu comprehenditur, sed ratione, & discursu demonstratur.

1. de aia. Octava contradic.ⁱ est in cō. 32. Nullus, inquit Commen. & Philosophus, posuit terram esse principium. Oppositum habetur de Hesiodo. 1. meta. tex. cō. 14. Soluitur. intelligitur de naturaliter loquentibus, quorum nullus posuit felani terram esse principium. instantia de Hesiodo cessat, quia ipse fuit leges imitatus, & Theologiam metri ce compositus, ve est famosum.

1. de aia. Nona contradic.ⁱ est in. 37. cō. Quia dicit, com. 37.

q; motus essentia litter attribuitur homini per pedes. Oppositum. 6. phy. 59. & 7. phy. 60. cō. 4. de corde. Solutum fuit. 7. phy. cō. 4. sed illi solutioni addo, q; licet motus progressivus attribuitur homini essentia litter per pedes, quia motus progressivus habet per pedes sicut, tanien radix istius motus est à corde.

Decima contradicⁱ est in cōm. 43. Motus est transmutatio rei in sua substantia. Oppositum. 1. phy. 53. & 5. phy. tex. cō. 7. Soluitur. argumentum est ad hominem, nam Antiqui posuerunt animam esse motū ergo non nisi substantiale, quia anima est substantia. & ideo contra illos ibi arguments, & dictum Auer. ex ipsorum ore sequi, & prodire videatur.

Vnde decima contradicⁱ est in tex. 48. Arist. & Commen. videntur dicere quietem esse magis propriam animæ, quam motum. & Alexan. in paraphrasi cap. 6. vbi probat animam fīm se mobilem esse, expreſſi dicit q; magis proprium magisq; fīm animæ naturali esse videatur fīm potius quiete, quam motu. Sed huius oppositum habetur à Themistio in principio libri de anima cap. 1. inquit animam esse fontem & initium omnium motuum. Item oppositum huius inventum ab Auer. in lib. destrutio destrutionis. disputa. 1. in solutione primi dubij, vbi inquit q; intentio celi apud homines est ipsenier motus, in cō q; est motus, nam perfectio animati, in cō q; est animatum, est motus. quod non esset verum, si anima, per quam vnum vivit, esset magis causa quietis, quam motus. Amplius motus est tanquam vita omnibus natura constantibus. & ipse Cōmen. exponit hoc de motu celi, sed ille, cum sit circulatus, est animatus. Nisi esset, q; motus anima alii sunt veri, alii existimati, vt dicit Commen. 2. de anima cōm. 37. motus veri sunt localis, alteratio[n]is & augmenti. motus existimati sunt sensatio, & intellectio, & isti dicuntur. 3. phy. 60. motus aquinoce. Arist. ignis & Alexan. autoritates habent sic intelligi, q; anima motus existimati magis perfecte sunt nobis quiescentibus, quam motis, vnde iudicium sensus & intellectus impediunt ex reali motu & alteratione corporis, vt patet in celi, infirmis, & id genus. Non igitur est sensus q; natura animæ prius est initium quietis & motus prius in corporib; animatis, quam motus sed eo modo, quo diximus. Arguitur eam contra Antiquos hic, qui anima essentiam definiebat per mo-

1. de aia, com. 43.

Solutio.

1. de aia, tex. 48.

Solutio.

tum, ita quod sit eius quiditas in motu con-
stituta.

Duodecima contradi. est super eod. tex.
Aristo. scribit quod intelligentia assimila-
tur potius statui, quam motui: vbi Themis.
& alij expoñentes colligunt motum esse
magis alienum à natura anime quam sta-
tum. Sed huius oppositum habetur à The-
mistro primo de anima, vbi dicit animam
esse originem & fontem omnium motuum.

Solutio. Solutur. Aristó. Arguit contra Antiquos,
qui ponebant motum esse de essentia ani-
ma, ita quod constituitur per motum. si-
c ut venti & fluui, quorum essentia consistit
in motu. & Aristó. improbat, quia motus
impedit propriam animae actionem, & quies-
magis perficit. Vnde intellectio, quia est pre-
cipua animae operatio, magis pertinet in
quiete, quam in motu. Vnde sobrij, & senes,
& corpore quieto, & in silentio, motus me-
lius intelligimus, quam ebrios, iuuenes, &
qui lacerello sunt corpore, & qui interdu-
intelligunt. cum hoc tamen stat, vt anima
sit fons omnis motus, præseriū quia mo-
tus animæ est circularis, qui est fons & ori-
go omnium aliorum motuum, vt patet ex
octavo physico. Vnde anima ut inquit Cö-
men. est principium omnium motuum,
tam verorum, quam existimatorum. tamē
animæ actiones, præseriū intellectus ma-
gis impediunt à motu corporeo, quam à
quiete. Vnde confessum est ut sedentes iu-
dcent.

. de aīa. 7. Decimatertia contradi. est in cōmen. 51.
cōm. 51. dicit Commen. quod causa, propter quam
celum moueri melius sit quam ut quie-
scat, & q̄ circulo moueat melius sit quam
motu recto, primæ philosophie est. Sed op-
positum secundi patet. 1. cœl. tex. cōnīc. 12.

Solutio. Solutur, quid inconuenit idem ingredi di-
uersas scientias speculatiwas, fini diuersas
conſiderationes; certe nihil. patet. 2. physi-
cō. 71. Dico q̄ principia sensibilium à Diu-
no conſiderantur, & caue, sed altiori mo-
do quam sit modus naturalis. Vnde quare
aliquid melioris rationem habeat, hoc po-
test conſiderari ab artifice conſiderante
finem, & præcipue primum finem, qui est
ratio bonitatis in omnibus, talis autem à
Diuino conſideratur. Naturalis autem
assignat istorum rationes sensibiles, & exi-
stentes in motu. Vide ergo bene & conſy-
dera dicta Commentatio. 72. metaphys. cō-
men. 1. s. 6. &c. 29. vide commentio. 5. & 9.
Sepsum meta. & cōmen. 3. tertij metaphy-
sico. & sic intelliges quod diximus tibi. Iuf-

ficit nobis loca tibi ostendere. non oportet
omnia scribere. breuitati indulgere volu-
mus.

Decimaquarta contradi. est in cōmen.
64. Motus sensationalis finis ei⁹ est in anima,
& principium eius est ab extra. Oppositū
patet cōmen. 3. huius primi de anima.
Solutur. hic comparat sensations animæ Solutio.
eiusdem rationis. nam sensations interio-
res quedam recte fiunt, & quedam refle-
xæ. Vnde prima incipit ab obiecto, & termi-
nat ultimata in ultima virtute sensitiva,
qua⁹ est niemoria, deueniendo per sensi-
sus exteriores & intriores, tanquam per
media, sed sunt quedam, qua⁹ reflexo gradu
ac retrogradu procedunt. & istæ incipiunt
ab anima, & terminantur ad extra, in tan-
tum quod, vt dicit Commentator in tertio
colligit, cap. 38. ex hoc potest redi ratio
visionum, quæ contingunt melancholicis,
& mulieribus dicentibus se videre mor-
tuos, aut demones, aut aliquid huiusmodi.
Sed hoc dixit ipse, quia non credit Deo,
nec veritati. sit maledictus. quia etiam ve-
re visiones angelorum fuerunt non tantū
imaginatio: licet hoc quandoque possit es-
se ex sola imaginacione, & defluxi idoli
formati vsque ad exteriorem sensum, sic
igitur intelligitur dictum eius hic. Sed in
commento tertio primi huius comparauit
sensations diuersarum rationum, qua-
tum quedam magis tenent se ex parte cor-
poris, sicut somnus & sensatio, qua⁹ in som-
no fit. ista enim accidentia ligant animam.
& ideo terminantur ad ipsam: quia à re
corporali effundante causatur somnus, &
ligamentum fit in sensu communī, simili-
ter motus ille est à circumferentia ad cen-
trum, vigilia autem est accidentia formalis.
& ideo tenet se magis ex patte animæ: quia
est solutio ligamentorum, & est ratio, pro-
pter quam anima operatur, & in ea fit mo-
tus de centro ad circumferentiam. Et ideo
dicit Commenta. quod sensus, & imagina-
tio, qua⁹ in vigilia fiunt, incipit ab anima, et
redundat in corpus.

Decimaquinta contradi. est in commen.
69. Scribit ibi Commenta. quod si in ali-
quo corpore sola quantitas remaneat, pos-
sibile est ibi imaginari mouens & motu.
Huius oppositum sequitur ex dictis suis.
quarti physicorum commen. 71. ibi enim
dicit quod elementa posita in vacuo non
possent moueri: & tamen in casu ibi esset
quantitas. Solutur. dico q̄ dictum suum
hic sequitur ad hominem. nam illi, contra
quas

quos arguit, dicebant, q; puncta illa erant corpora, & cùm non sint elementa, sequit q; essent ex elementis causata, talia autem bene poslunt imaginari posse remoueri, sola quantitate remanente, cùm habeant intrinsecam resistentiam. Motus etiam imaginarius est res ampli satis, dicunt enim Mathematici punctum ex sui fluxu causat linneam, & fluxus linear causat superficiem: & superficies fluens causat corpus. omnia autem ista ad imaginationem vera sunt, non autem secundum rem ipsam.

Decimasexta contradicit in cōm. 78. Dicitur q; impossibile est ut substantia sit elementorum aliorum oppositum. 12. metaph. 22. Fulcitur etiam hoc idem. 4. meta phy. cō. 2. vbi dicitur substantiam esse causam omnium non fm agens & finem, sed fm subiectum. Soluitur principia duplicita, propinquaa, & remota. principia remota poslunt esse eadem respectu omnium praedicamentorum. sed principia propinquaa minime. glosa est Auer. cō. 22. iam allegato in 12. meta. hic autem loquitur Cōm. de principiis propinquis, quando dixit q; substantia non est elementum aliorum. & redens causam subdit, dicens, principia. n. non substantia sunt non substantiae.

Decimaseptima contradicit super tex. 79. Dicit Aristoteles, q; ossa non sentiunt. Sed huic aduersatur Gale. in 2. de crisi, vbi ponit differentiam inter rigorem tertianæ, & quartanæ, vbi dicit q; in rigore quartanæ si tēsio vsque ad ossa, ita q; quidam conquesiti sunt se dolere in ossibus. Hoc etiam contradicit sensui in laboranibus morbo gallico, qui plurimum conqueruntur se dolore in ossibus. Nisi esset q; sensus communicatur ossibus mediane panniculo inuolucrante illa, sed fm sui substantiam sensu caeat. sicut est de substantia cerebri, pulmonis, & hepatis, quibus sensus illo modo comunicauit fm peritos Medicos.

S O L V T I O N E S Contradictionum in dictis Arist., & Auerrois,

Super Secundo de Anima.

Rima contradicit super tex.
2. Arist. dividit substantiam tri membra divisione, videlicet in materiam, formam, & in substantiam compositam ex materia & forma. Sed oppositum habe-

tur. 7. metaph. tex. commen. 44. vbi dicitur q; dicitur quatuor modis. & ita etiam assertit Cōmen. in 8. metaphys. cō. 2. Soluitur diuisio substantia, alia est fm famam, alia fm rei veritatem. diuisio fm famam est quartrimembra, quia ultra tria membra, quae sunt materia, forma, & compositum ex materia & forma, est quartum. & est vniuersale, quod fm Antiquos erat substantia. quia autem Ari. in 7. vult inquirere de hac opinione, vt dicit Cōm. in cō. 44. utrum vniuersale sint substantiae rerum particularium, induxit ibi istam diuisiōnem, quia famose dicitur de quaeror: non quia ita sit op̄n̄o eius. nam ibi late probat nullū vniuersaliter dictorum substantiam esse, q; igitur loquitur ex mente propria diuidit substantiam in materiam, formam, & congregatum: sed quando loquitur fm famā, diuidit substantiam in materiam, formam & congregatum, & vniuersale.

Secunda contradictionis est in commen. 2. Dicitur q; per formam individuum fit hoc. Oppositum apparet. 12. meta. i 4. & i. cceli. 92. & i. meta. cō. 40. vbi patet q; per materiam. Soluitur. à forma individuali habetur principaliiter individuum hoc, quod est. Et est ista sententia eius manifeste 7. meta. cō. 5. vbi dicit q; Philoponus loquitur de principio individui, & dicit q; talis est substantia, quae est forma, & per illam substantiam demonstrare sunt substantiae, & vnum. Materia etiam concurreit, tamen minus principaliter quam forma. Accedit ad hoc q; vt declarauit prolixè in questione mea de principio individuationis, alia est individuo entitatiua, & alia quantitatua. vnde en titatiuam diuisiōnem principaliter habet à forma, quantitatiam autem appropriate videtur habere à materia: cùm quantitas videatur materiam consequi. Sed de his latius dictum est à nobis in questione illa: & illuc vide.

Tertia contradictionis est in tex. 3. Arist. dicit q; corpora maxime videntur esse substantiae, & horum naturalia, quod Cō. in cō. & Ammonius, referente Philopono ibidem dicit habere veritatem, fm q; est famosum magis, & vt apud multorum hominū cognitionem, vt dicit Philoponus. sed huius op̄sum inueniuntur apud Auer. in epitoma, seu paraphras meta. tract. i. cap. de substantia, vbi dicit q; magis famosa ex significacionibus substantiae est illa, quae dicitur de individuo substantiae. & reddit causam, quia omnes Philosophi indicant illud esse

M. A. Zim. Solut. Cont.

Solutio. substantiam. igitur videretur q; non fm vulgus. immo etiam fm Philosophos individua, & corpora naturalia composita dicuntur substantiae. Solutur. Auet. compatabat ibi ad significations substantiarum alias positas ab eo ibi, videlicet ad praedicata, quae sunt genera, & species, vel differentia, quae notificant quiditatem individui praedicamenti substantiae, & ad aliam significationem, vbi substantia capitur pro omni, quod iudicat quaelibet definitio, sive sit definitio substantiae, sive accidentium. & illa ratione Philosophi iudicant solum iudicium praedicamentis substantiae ex rebus ad praedicamentum substantiae, & aliorum praedicamentorum esse substantiam in relatione ad praedicata universalia, quae sunt in praedicamentis quibuslibet. quia voluerunt ex mente Arist. 7. meta. tex. com. 4. 4. & infra numerum universalem substantiam esse. Vnde Cōmē. 1. meta. cō. 4. 5. dicit Arist. opinabatur q; intellecta rerum notificanti notificant substantias rerum, sed non sunt substantiae earum. Et ista consideratione substantia etiam apud Philosophos vere non dicitur de aliquo universalis, sed de particularibus, quia verus respectus est particularis, & non universalis. 12. meta. tex. cōm. 2. 7. autoritate Alexan. &. 1. de gene. & corru. tex. cō. 5. 9. miles est esse fm individualium, quam fm speciem. Sed, si comparatio Philosophorū hat ad partes componentes illud individualium compositum ex materia & forma, in hoc est discordia apud vulgus & sapientes, quia vulgus ignorat materiam & formam. Vnde Commen. autoritate Alexā. dicit in. 2. phy. cō. 9. & habetur in primo meta. genus causa formalis latuit vsque ad tempora Socratis. nam Antiqui credebat omnes formas esse accidentia. Similiter natura prima materia latuit vere omnes vsque ad tempora Platonis & Arist. præterim. Plato enim, vt inquit Cōmē. 3. cœli nulli servit de prima materia. sic igitur apud vulgus maxime famosum est substantiam dici de corporibus compositis naturalibus, quae sunt individua praedicamenta substantiae. sed Philosophi dicunt q; etiam causa istorum sunt substantiae, vt materia, & forma. sed an magis forma, in hoc est questionem apud sapientes quia Cō. & sequaces tenent formam, & Albertus etiam hic: sed Alex. & Simplicius. 1. physi. tenent compositum. sed de hoc alibi dixi.

Quarta contradic. est super eod. tex. Ari. & Cō. dicunt q; illud dicitur habere vitam,

quod habet per se, seu essentialiter alimento & augmentum. Sed huius oppositum. habetur. 1. de anima tex. cō. 3. 9. vbi dicitur nihil esse essentialiter motum ex se in motu augmenti & alterationis: quia motus ex se non est nisi in loco, vt habetur euam. 8. phy. cō. 6. 0. & in. 2. de anima cō. 5. Itē fm hoc sequitur vt embryo non sit unus, quia non nutritur per seipsum, i. per sua organa, sed per venā umbilicalē. Nisi esset q; primo Solutio. de aīa oīditur aīam non mouere se ipsam essentiali; nec; motu alterationis, nec; motu augmenti: quia motus alterationis attributus corpori per se, & forma non nisi per accidens: & similiter augmentatio attributum toti, rationi partium. & hoc sufficit Arist. contra Antiquos ibi ab probadū animā non posse mouere se essentialiter, nec; motu alterationis, nec; augmenti. hic vero illud dicit vnum per se, quod habet per se nutrimentum & augmentum, i. quod habet intrinsecum principium istorum motuum in quantum tale. Quomodo autem in motu locali sit motum ex se vere, & quo in alijs motibus aliquo modo, & potest esse mouē ex se, dicimus infra in. 2. de anima. cōm. 50. Ad id autem, quod de embryone dicebatur responderet q; vivit, quia non potest esse augmentum sine vita & nutritione. cum igitur augeratur, nutritur necessario Tamen dicamus, q; cum sit alligatus matrici, nutritur mediante vena umbilicali, quæ attrahit sanguinem à matrice, & defertur ad membra eius. in quibus digeruntur & demandantur ad reliqua membra. Vnde membra matris preparant sibi nutrimentum, sicut etiā matres infantibus maliuant cibum, tamē nutritio fit per se in membris propriis infantibus, & à proprijs virtutibus. & hoc sufficit. Vtrum autem embryo in illo casu sit animal, dubium est. quia que habent formam sensum tactus, prius dicuntur zoophyta, quam animalia. Amplius animal est substantia animalia sensuia: sed fetus non est in utero apud exire in vsum omnium sensuum, vt clarum est. igitur non videatur proprie animal esse. Et confirmatur, quia animalium proprium videatur posse mouere se ipsum in loco fm totū, & quiescere se, vt dicitur. 8. priv. tex. cō. 2. 9. sed fetus alligati in matrice, si mouentur, non mouentur ex se, quia sunt coniuncti cum matrice, sicut fructus cum arbore. Vnde sicut animalia ostreacei generis affixa petris, licet dum pungantur, moueantur, non tñ proprie animalia sunt, sed zoophita. i. ancipiū natura.

et inter plantas & animalia. Responderet, ut habetur ab Ari. in. 2. de generatione animalium cap. 3. Anima vegetativa prius tempore precedit sensuam & sensitiva rationalem. non enim simul animal est & homo, aut equus. vnde natura gradatim procedit ab inanimatis ad animata. vnde iacto semine in matrice, quando fit conceptus, & aggregatur mensem & semen matis, & coagulant ante animationem, tunc illud est in genere inanimatum. sed aduenientem anima est in genere plantarum, vivit vita anima, qua invenitur in plantis. postea, quia ultra quod nutritur, augeri, mouetur, cuius in matice, cum qua est colligatus fetus medianibus cotyledonibus, seu acceptabilis, dicitur esse zoophitum. quando vero est extra, & potest se mouere, est animal perfectum. vnde dato quod non possit generare, dummodo possit se de loco ad locum mouere, hoc sufficit ut sit animal perfectum. Nam multa etiam animalia perfecta sunt, quae generare non possunt, ut muli, & id genus, licet omne, quod generatur, sit animal perfectum, sed non convertitur. Et ita proprie loquendo fetus animatus in utero potius dicius est in genere illorum, quae a Grecis zoophita dicuntur, quam in genere animalium simpliciter & absolute dictorum.

Quinta contradic. est super eodem tex. Quia Arist. hic vitam appellat, & describit sic, que per ipsum sit nutritio & augmentatio. Sed huius oppositum habetur infra in tex. cō. 13. vbi dicit vivere autem multipliciter dicto Ampli corpora & celestia sunt viventia. 2. celi tex. cominen. 60. & debet dicere vita intellectualis. 12. met. te. cō. 39. Nisi esset, quod non ideo Arist. vitam illo modo describit, quia opinetur non aliam esse vitam: immo vita sensitiva, & appetitiva, & intellectiva vita sunt, & in altiori gradu quam nutritiva. nec ideo illo modo describit vitam, quia sola illa vivere dicuntur, quae augmentatur & nutritur: nam celestia, ut arguebatur, vnuunt, & non angesciunt, nec nutritur, nec aliqua alteratione passiva transmutantur. 1. celi. 20. & infra. Sed vel hoc idea fecit, quia in mortalibus, de quibus est sermo eius in lingua Graeca hoc est famosum, ut dicit Cōmen. vel quia contineat cum Platone, quod proprium animatorum est ex intentione moueri, ut patet. 8. phy. tex. cō. 29. & habetur. 1. de anima. tex. cō. 19. ideo vitam in talibus sumpsit vitam, ostendens etiam talis participare in omnem quandam. nam est mutatio quendam secundum qualitatē & quant-

titatem nutritio & augmentatio, ut dicit Simplicius.

Sexta contradi. est in cō. 3. Non dicitur mortuum, nisi animal, quod caret principio nutrimenti & sensus insimul, non principio sensus & motus tantum. Sed oppositum videatur primo de anima cō. vlti. vbi dicit quod non dicitur mortuum, nisi animal, quod caret principio, in vita, non principio sensus & motus insimul. In vno. n. loco vult ex sola parentia vita, scilicet vegetabilis, animal mortuum dicitur, alio vero ex parentia vita & sensus insimul. Soluitur, quod hic loquitur secundum suū idioma, quia dicit in Atabico, &c. sed primo de anima secundum idioma Graecorū, qui volunt mortem esse parentiam nutritiū animalium. vnde & in plantis mors reperitur.

Septima contradi. est in eodem cō. Ponderat Cōm. quare Philosophus dixit quod corpora viua habent principium essentialiter se augendi. dicit quod illud dixit, propter aliquam, quae non sunt viua, & in talibus videtur esse aliquid simile augmento, sicut est lapis, de quo etiam patet. 1. celi. cō. 22. &c. 1. de generatione. 38. videtur igitur Cōm. velle aliquid esse, quod habeat principium essentialiter se augendi. Sed huius oppositum patet infra in tex. cō. 39. primi huius, vbi habetur quod nihil augetur essentialiter ex se. Soluitur, quod ibi intelligitur, quod nihil augetur essentialiter, id est alio motu praecedente; quia augmentatio debetur partibus per alterationē & motum praecedentem, toti vero attribuitur ratione partium. & hoc fuit falso Arist. contra Platonem. Ibi, quod anima non est primo mota in augmento a seipso. in hoc vero loco intendit quod corpora viventia habent principium essentialiale, id est intrinsecum, per quod augentur. & sic sedet discordia hic, & ibi.

Ottava contradi. est in cō. 4. Dicit Cōm. subiectum accidentis esse ens in actu. Huius tamen oppositum senti ipse primo cap. de substantiis, vbi ponit dimensiones interminatas fundari in materia prima, quae est ens in pura potentia. Dicendum, quod aliqui ex ista autoritate moti ponere conati sunt de intentione Auer. formam corporeitatis substantiali, materię primę coternam, quia volunt subiectum cuiuslibet accidentis esse ens in actu. Et ista positio bene fuit Auct. vnde Cōmen. 4. celi cō. 40. expresse habet ista verba. & similiter est de tribus dimensionibus cum prima materia, scilicet sunt prime formatum existētum in ea in actu. & ideo putauerunt quidam quod corporeitas est substantia. Ecce quod ex intentione aliorū Cōmen.

2. de aia.
tex. 3.;

Solutio.

2. de aia.
cōm. 3.

Solutio.

2. de aia.
cōm. 3.

Solutio.

2. de aia.
cōm. 4.

Comment. dicit primari formam materię esse corporeitatem substantiam: sed fīm ipsum prima forma est corporitas, quæ est tria dimensiones. Dicamus igitur quæ accidentia duplæ sunt: terminata & interminata. Tunc nico q; dicitum Auero. hic habet locum de terminatis: dictum verum suum in primo capitulo de substantia orbis est de interminatis. conueniens enim est, q; terminata non haberent consimile subiectum, quale habent terminata, nisi actus fieret potentia, & forma esset materia: quod impossibile est. nam terminatio inse-
quitor formam & actum. 7. meta. 49. sed interminatio potentiam & materiam. Sed magnificientia tua fecit replicam subtilem meo iudicio hic, quia tunc saltem forma substantialis non differret ab accidentibus interminatis: quia, sicut subiectum formæ substantialis est ens in potentia, ita per te ac cidentium interminatorum est ens in potē-
tia. Et sic differentia, quam ponit Comm. inter formam substantialē & accidentalē, est vniuersaliter vera tam de accidentibus terminatis, quam de accidentibus po-
tentiaibus, & interminatis. Soluitur. nam Auero. non solū ponit differentiam in-
ter formam substantialē & accidentalē penes hoc, verum etiam penes aliud, quod est quod forma substantialis est pars substancialis, non autem forma accidentalis. per fundari igitur in subiecto, quod est pura potentia, distinguatur ab accidentibus terminatis forma substantialis: & per esse partem substancialis, vniuersaliter ab omnibus distinguitur: siue terminata, siue inter-
minata fuerint.

2. de aia. tex. 61. Nona contradic̄tio est in rex. 6. Arist. declarans quomodo plantæ habent instrumen-
ta, dicit q; folia sunt cooperientia eius, quod est circa fructum. Sed in. 2. physi. tex. commen. 80. exp̄st̄ dicit folia esse tegni-
fici. Facilis est solutione. nam Arist. hic lo-
quitur de illo, cu. immediate deferunt foliū & est id, quod est circa fructum, sed in. 2. de
anima de illo, ad quod principaliter & me-
diat: & est fructus ipse, quia propter quod
vnumquaque tale, & illud magis est. Vnde
volui notare tibi hoc propter duo. Pri-
mum, q; seias intentionem naturæ in gene-
ratione plantarum & animalium maxime
solicitam esse de seminibus, in quibus con-
sistunt virtutes infinitæ diuinæ, ex quibus fit
perpetuatio in specie secundum succe-
sionem, & omnia ad illa videtur natura di-
ligere. nam & herba, & stupula, & gluma,

vt inquit Themist. in secundo physicorum,
cetera quæ id genus multa iuges formæ, que
antequā maturæceret triticum, subinde al-
ter post alteras creabantur, videntur a deo
omnes ad triticum procul dubio intendisse
id simili atq; consecute sunt, quies quærdā,
& veluti status innascitur, vt manifestum
sit ea omnia tritici gratia præcessisse. Et idē
contingit in multis animalibus insectis, vbi
est varia formarum successio, tendens ad
vnum finem, vt videre pores in. 5. de natura
animalium, cap. 1. 5. vbi etiam vide exem-
plum de hombyce, ex quo sit seticum. Se-
cundum est, vt scias apud Aristotelem & Græcos
differentiam esse inter carpon & pericarpion.
quia carpos est semen ipsum, sed peti-
cipiu. est id, quod est immediate circu-
fusum & complectens ipsum semen. verbū
gratia in fīu, parua illa semina, que sunt
instar grani milij, sunt fructus fīm Arist. qui
carpos græce dicitur. sed totum illud humi-
dum, circumstant illa semina vna cum pel-
le illa extrinseca appellatur pericarpion,
quod Latini pulpam appellant. & Plin. ple-
runque dicit carnem, vt caro mali cotonei,
& id genus.

Decima contradic̄tio est in cōmento. 7.
Sciibitur q; non est dubium, quō ex anima
& corpore fiat vnum. Sed oppositum fuit
per tex. cō. 92. vbi contra Platonem fuit du-
bitatum, quō ex anima & corpore vnum
fiat. Soluitur. dubium est, quō ex anima
& corpore vnum fiat, si animę plures essent
in codeni distinctione loco & subiecto, sicut
imponiuit Platoni dubium iterum est, si
anima ipsa esset corpus. sed apud tenetē
animam esse formam non compositam ex
materia & formâ, & per cōsequens actum,
& tenendo corpus esse potentiam, nullum
est dubium, quō ex materia & formâ vnu
fiat, quia hoc est, quia hoc actus, illud vero
potentia. 8. meta. tex. cōm. 15.

Vndecima contradic̄tio est in eodem cō. di-
cit Cōm. q; ens & vnum per prius de forma
dicitur, q; de congregato. Huius oppositum
dixit supra cō. 3. Soluitur. composita sunt
magis entia fīm famolitatem, quia uniu-
bus nota sunt: sed fīm veritatem forma est
per prius ens, & vnum, q; compositū. 7. me-
ta. tex. cō. 7. Nec videatur tibi hoc mirabile,
quia in humili cō. 1. metā. cō. 16. dicit q; ista
inferiora sunt magis naturalia fīm famoli-
tatem, cū tamen clarum sit q; secundum
naturali superiora sunt naturalia magis

Duodecima contradic̄tio est in cōm. 8. Sci-
bit Commenta. q; cūm auferuntur formæ com. 8.
natutales,

2. de aia.
com. 7.

Solutio.

2. de aia.
com. 7.

Solutio.

2. de aia.

com. 8.

Solutio. naturales, afferuntur materiae, oppositum primo phy. 8.2. vbi dicitur q; est aeterna, & non destruitur dustructis formis, quarum nulla est ibi perpetua, de substantialibus lo quendo. Solutur. intelligitur de materia secunda, quæ rectius subiectum quam materia dicitur. talis enim est habens formam: & ideo talis non est natura, sed habens naturam. 2. physico. commen. 10. materia autem prima, quæ vere materia dicitur, non corruptitur corruptis formis particularibus, quia non dependet in esse ab hac forma vel illa, sed à forma secundum speciem successivæ in ea succedente. Semper enim stat cum aliqua & si esset sine omni forma, tunc non ens actus esset ens actu fīm viā eius. 2. physico. commen. 12. Vnde 12. metaphysi. commen. 14. materia ab omni forma separata non est ens extra animam, sed est ens rationis.

2. de aia. cōm. 8. Decimaterteria contradi. est ibidem. Dicit Commen. q; nomen in rebus artificialibus primo dicitur de materia, secundo de congregato ex materia & formâ. Oppositum huius habetur. s. metaphysi. cōmēn. 14. contra Auic. vbi vult quod denominatiua per prius significant formas, & secundario subiectum. cuius oppositum Auicen. dicebat. Aliqui dixerunt super hoc, quod ibi lo quitur de prima significacione ex primo modo significandi. Vnde concretum accidentale ex primo modo significandi importat formam. ex secundo modo significandi importat subiectum. & hic loquitor de primo significando: quia primum significatum est congregatum, vel ipsum subiectum. Ita solutionem non intelligo. quia non est modus significandi, nisi respectu rei significati. & ideo responsio ista seipsum intermitit, sicut vides, quia nihil diversum dicit, nisi quantum ad verba. Iohannes autem de Landuno multa etiam dicit in. s. metaphysi. quæ quia confusa, & sine fundamento ex maiori sui parte dicuntur, omittit. Dico autem ego q; si volumus videre quid nomen significet, oportet nos cognoscere actum & distinctionem actus. Nam vt scribitur. 9. metaphysi. tex. commen. 7. Non enim vero actus, qui ad perfectionem annexitur, aduenit eum in alijs, maxime ex motibus. & 8. iusta. cōmēn. 7. nomen imponitur rei fīm q; est in actu. Actus autem duplex est, & accidentalis, & substantialis. primus dat esse simpliciter, secundus dat esse fīm quid. acci dentalis iterum duplex, quidam à natura inductus, & quidam ab arte. Nam secundū

Auer. 2. physi. 13. omnes formæ artificiales sunt accidentia in rebus igitur compositis ex materia & forma substantiali nomen primo significat formam substantialem, compositum est in actu simpliciter, secundatio autem significat compositum. Nomina autem compositorum ex materia, & forma accidentalia à natura producēta videntur primo significare formam, secundario materiam; quia talia composita ut sic non habent esse, nisi per formam accidentalem. nam licet Socrates simpliciter habeat esse per formam substantialem, tamen esse album habetur ab albedine, quæ est actus secundum quid percipiens. Et ideo nomina denominatiua talium accidentium, cum importent ralem compositionem ex subiecto & accidente, sicut patet primo physico. commen. 15. albuni significat albedinem & recipiens al bedinem, ideo primo significat albedinem, secundario subiectum, sicut patet contra Auicen. s. metaphysi. in cōm. 15. Sed in nominibus rerum artificialium dubium est quid primo significant talia nomina. Nam, si hoc fundamentum imitari voluerimus, q; nomen imponitur rei secundum q; est in actu, videntur q; nomina artificialium primo importent formam, & secundario materiam. Nam, sicut scribit Cōmen. in secundo physico. sūper tex. com. 13. formæ artificiales, licet sint accidentia in corporibus naturalibus, tamen constituant res artificiales, secundum q; sunt artificiales: quemadmodum formæ naturales constituant res naturales. & subdit. Si igitur naturalia sunt substantia, neceſſe est, ut formæ naturales sint substantia. quemadmodum artificialia fīm q; artificia sunt accidentia, ideo formæ artificiales sunt accidentia. & hoc apud me cōcludit. Quicquid dicant alij, deo de intentione Auer. artificiale duobus modis concepi posse, uno modo, ut est individuum substantiaz, & ut habet esse in actu simpliciter & absolute. Nam hoc nomen scānum videntur importare ex communi holium acceptione aliquid in actu, sicut hoc nomen lignum & lapis. alio modo potest sumi scānum, ut est res artis. & primo quidem modo loquitur Cō. 2. de anima. cōm. 8. q; nomen rerum artificialium primo significant materiam, & secundario formam artificialem, nam talia actualitate habent de se quod, licet ut quo, ratione formæ substantialis. & quia tale individuum substantiaz comparatur ad formam artificialem, ut materia

M. A. Zim. Solut. Cont.

ad actum, quia forma actus fundantur in composito ex materia & forma à natura producتو, ideo nomina talium artificialium, ut sunt nomina individuum substantia primo significant substantiam quam accidentis, quia per substantiam talia sunt in actu simpliciter, non per accidentem, sed si talia nomina sumuntur ut sunt nomina rerum artis, quia ut sic quiditatibus sunt accidentia, sic talia primo significant formam, à qua habent tale esse fīm quid. quam substantiam non enim video quomodo formae artificiales, cū sint de quiditate rerum artificialium, quare non imporrabuntur primo eas. Et dictum Auer. non contradicit huic sententia, si bene aduersus. Nam hic dicit in rebus igitur artificialibus significat nomine individuum substantie fīm suam primam significationem, quia significat materiam, & in rebus naturalibus demonstrat ipsum secundum suam primam significationem, quoniam significat formam, ecce q̄ considerat nomen rei artificialis, ut est individuum substantie, cui forma artis inheret. & ita est sincera veritas, nec alter dicere posset ipse Auer. si vult à contradictione remoueri, etiam si ab inferis reuiuisceret. Dic̄ta autem Modernorum hic nullam prorsus vim habent, sicut tu poteris ex dictis nostris iū dicare. Recto enim & ipsum, & obliquum cognoscimus, sicut dicit Philosoph⁹.

2. de aia. 10. tex. 10. Decimaquarta contradi. est in te. 10 Ari. dicit q̄ animal est corpus & anima, sicut oculus pupilla & visus. Sed huius oppositū habetur in. 7. prima philosophia in tex. cō. 60. vbi dicitur q̄ syllaba Ba non est B & A, nec caro ignis & terra. Et confirmatur per rationem, quia ratio vniuersusq; & substantia est id quod semel: quia omne per se vnu est vnum per vnam formam. 5 metaphysi. tex. commen. 19. vbi dicitur q̄ sex non est bis tria, neque ter duo. Nisi esset q̄ totum dicitur esse sive partes sive in parte integrative. Vnde per coporationē causas, p̄pinq̄as, aīal non est nisi corpus & anima, quia iste sunt duæ cause propinq̄ue adtquatæ, ex quibus componitur, tamen ratio animalis formaliter est distincta à ratione corporis & animæ, etiam simul iunctarunt quia animal formaliter non est corpus & anima propter iam assignatam rationem. Si enim totum quantitatuum dicit rationem formalem distinctam à partibus etiam simul iunctis, multo fortius est de toto

Solutio. 13. tex. 13. Decimaquinta cōtradi. est super tex. 13. Aristoteles dicitur de nutrimento & augmentatione solum. Sed oppositum dixit supra tex. commen. 13. Solutior. hic sumitur nomine vite praessus, ibi vero latius.

Decimaseptima contradic. est super tex.

2. o. Aristoteles & Commen. assertunt, q̄ vbi est sensus, ibi est imaginatio, & appetitus, quod probant, quia vbi sensus, ibi dolor, & voluptas consequitur, vbi autem hæc sunt, necessario & desiderium est, & ita videtur q̄ nō possit esse sensus sine appetitu. Huius tamē oppositum memini me legisse apud Alex. in paraphrasē de anima, ita cap. de inipulsu, & vi impulso, vbi iter alias dīas, quas ponit inter appetitū & vim sensualem, hæc est vna, q̄ oīno ante appetitum sensus semper est. **Solutio. 27. tex. 27.** enumetatur. Nisi esset q̄, ad intellectū debet reduci appetitus intellectivus, qui est voluntas, & ad sensum debet reduci appetitus sensitivus, nā vbi est sensus, ibi etiā est dolor, & voluptas, vbi autem hæc sunt necessario est de syderium. 2. de anima. tex. commen. 2. o. Etenim Peripateticorum sententia est, q̄ virtus cognoscens & appetitus est una secundum rem, & differunt fīm q̄ quid erat esse, i. secundum rationes formales. Vnde lucidissimus Themistius in tertio de anima cap. 4. 8. super tex. cōmen. 2. o. exp̄s̄ dicit quid appetitio, sensus concupiscentia, & desiderium dicitur: appetitio intellectus voluntas, ac subiecto quidens idem est sensus & appetitio eius, sed ratione cogitatione quē discrepant. Eodem modo intellectus & voluntas idem sunt, sed diversitatem efflentia & definitiones enarrat. Idem tenet Commen. in 3. de anima, in cō. 4. 9. Et aduerso hic, vt notat Ammo. q̄ in isto tex. 13. Aristoteles dividit animam in suas potestates, cuius argumento est, quia dicit ut intellectus & sensus, & licet dicat de motu fīm locum, & statu, & motu alimenti, per hoc debet exponi, id est principia illorū motuum, & licet Commen. in com. videatur dicere q̄ ista divisione est de operationibus virtutum animæ, ab ipsa tandem veritate coactus in principio cōm. 15. vbi ponit continuationem, exp̄s̄ testatur divisio, nem̄ ista esse de virtutibus animæ, quod nota.

2. de aia. 16. com. 16. Decimasexta contradic. est in cōm. 16. Viuere dicitur de nutrimento & augmentatione solum. Sed oppositum dixit supra tex. commen. 13. Solutior. hic sumitur nomine vite praessus, ibi vero latius.

Decimaseptima contradic. est super tex. 2. o. Aristoteles & Commen. assertunt, q̄ vbi est sensus, ibi est imaginatio, & appetitus, quod probant, quia vbi sensus, ibi dolor, & voluptas consequitur, vbi autem hæc sunt, necessario & desiderium est, & ita videtur q̄ nō possit esse sensus sine appetitu. Huius tamē oppositum memini me legisse apud Alex. in paraphrasē de anima, ita cap. de inipulsu, & vi impulso, vbi iter alias dīas, quas ponit inter appetitū & vim sensualem, hæc est vna, q̄ oīno ante appetitum sensus semper est.

Solutio.

est, non semper autem post tensum est appetitus, quod si ita se habet, non vbi cūque altera harum potestatum est, ibidem semper alteram esse contingit, & est expressa contradictione, sicut vides. Nisi esset q̄ Alex. loquitur de appetitu, qui est principiū motus localis determinati in animalibus per se & inveniunt. Vnde ista se habent per ordinē, imaginatio, assensus, impulsus, actio, stat. n. esse imaginationē sine assensu, ut imaginemur Soleni esse pedalem, & tamē non assentimus. Similiter non omnē assensu sequitur impulsus, nam, qui cuiusdam, quod album sit, assentit, non continuo in id impulsu trahitur. & si Socratem esse eū, qui obiter progrederetur, assentimus, nō proinde ad tem quāpiam appetitione & impulsu trahimur. Accedit etiam ut pluraque impulsione, atque appetitu paratu nihil agamus, quoties appetitu neque consilium, neque deliberatio suffragavit, ut assentiti dem Alexan. in cap. de phantasia, in para de anima & ita patet q̄ loquitur de appetitu determinato & perfecto. Aristoteles loquitur de appetitu imperfecto, & imaginatione imperfecta, quæ est respectu obiectū præsentis, ut notat Comen. ibi in commen. & omnes expositoris.

2. de aīa.

com. 20.

Solutio.

Decima oīta contradictionē est in cōm. 20. dicit q̄ omne animal habet imaginatiū. Oppositum infra. 15. Solutur. loquitur. hic de imaginativa absolute, sive perfecta, sive imperfecta: ibi vero de imaginativa perfecta tantum.

1. de aīa.

com. 22.

Solutio.

Decima nona contradictionē est in cōm. 22. Dicit q̄ sentire est actio. Oppositum infra. com. 52. vbi dicitur q̄ est pati. Nisi esset q̄ sumptus actionem pro passione, aut si veri dicamus, non est formaliter actio, neq; formaliter passio, sed assimilatur illis, & hoc Deo duce in. 3. de anima declarabim⁹, vbi videbimus in simili quomodo intelligere pati. sed pro nunc recurre ad. 13. questionem nullibetorum Scoti. artic. 3. & ibi videbis veritatem.

L. de aīa.

ex. 2. 4.

Solutio.

Vigesima contradictionē est in tex. 2. 4 Aristoteles & Commen. videntur dicere formam esse actum agentis in paciente & disposito. Sed huius oppositum habetur in. 7. meta. tex. commen. 2. 6. vbi dicitur. q̄ agens non facit in alio aliud. non cuīni facit in materia formam, sed ex materia formatum. Solutio. generatio, & omnis motus dupliciter potest considerari. Vno modo, ut est extra animam in efficiū. & sic quod per se generat, est compositum ex materia & forma, istud

enim terminat in esse reali actionem agentis. & isto modo Aristoteles loquitur in. 7. primū philosophia. Alio modo consideratur ut est in abstractione anima, ut referatur ad sua principia ex quibus constat, & sic sunt materia, forma, & priuatio, quorum duo sunt per se, & vnu per accidens. vnde sic in ratione generationis ista tria apparent, scilicet termini, & subiectum, nam generatio est transmutatione ex non esse ad esse, nam ex hoc, q̄ est transmutatio, apparet subiectum, & ei⁹ transmutatione est actus transmutabilis, & non esse est priuatio, & esse est ipsa forma. & sic intelligitur dictum Philosophorum, dum dicunt formam esse actum agentis, fini rationem considerata generatione. Aut die q̄ compositione est terminus totalis, sed forma partialis.

Vigesima prima contradictionē est in cōm. 2. 4. Habetur q̄ actio attribuitur primū formæ oppositum est. 1. de anima. cōm. 3. vbi dicitur. quæ accidentia primū attribui corpori q̄ anima. Solutur, q̄ illa accidentia, quæ dicitur Cōmē, primū attribui corpori quam anima, non intellexit de corpore in quo est anima, sicut forma in materia, sed de corpore extrinseco, sicut est vapor respectu somni aut aliquid huiusmodi, & sic nō est ad oppositionem. Sed adhuc dubitatur, quia actio videtur primum compósito attribui in processu metus, & primo de anima. 6. 4. Solutur. compōsito ut quod, formæ ut quo & hoc non negat hic Commen. quia dicit q̄ actio attribuitur primū enti proprio formiam.

Vigesima secunda contradictionē est in tex. 2. 6. Aristoteles in præsenti loco laudat illos, qui operati sunt animam sine corpore non esse. Sed hoc videtur inferre animam intellectu uam sine corpore non esse. Sed huius oppositum videtur ex. 2. de anima, vbi dicitur, q̄ separatur, sicut perpetuum à corruptibili. & est contra id, quod demonstratur in. 3. de anima, q̄ nullius corporis est actus. Nisi esset, q̄ hoc dictum locum habet de anima vegetativa, & sensitiva, quæ sunt formæ organicas constitutae, sicut formæ, quæ constituantur per subiecta. tales enim sunt inseparabiles, & separatio carum à materia est corruptione carum, ut dicit Commen. 4. phy. cōm. 18. Fallit autem de intellectu, quia Aristoteles de illa superius dixit, q̄ est aliud genus anima, & q̄ separatio eius non est per corruptionem, sed sicut perpetuum à corruptibili, quia est separatio finis maximam distantiam in essentia & natura. Sed contra istam solutionem, quæ licet sit Ammonius in præsenti loco,

2. de aīa.
com. 2. 4.

Solutio.

2. de aīa.
tex. 2. 6.

Solutio.

ii loco, est replica, quia Aristote hoc infert ex his, quæ in tex. 24. & 25. demonstrata sunt videlicet quod anima est a ictus corporis. sed hoc est commune omni animæ, vt patet per Aristote. supra tex. commen. 5. vbi dicit qd, si quid igitur commune est omni animæ, anima utique et actus corporis instrumentalis potentia vitam habentis. Et confirmarunt, quia actus, & perfectio dicitur in relatione ad id cuius est, & relativa non possunt absoluiri nec in esse, nec intellectu. ideo aliter solus qd anima rationalis dupliciter concipi potest, vt anima, & vt intellectus. Magna enim differentia est inter animam & intellectum, vt patet per Aristote. in primo de anima. tex. commen. 23. vbi impugnat Democritum non distinguenter inter animam & intellectum. vnde anima cum definiatur per corpus; nulla anima quatenus anima, potest esse sine corpore, quia est actus corporis. Sed in hoc est differentia inter animam intellectuam, & animam plantæ, & sensitivam. quia iste sunt actus corporis constituti in esse per corpus, & dependent à corpore, & quod ad essentiam, & quo ad operationem, sed anima intellectuam solum est actus dans operari, & vt sic non est separabilis à corpore. vnde Commen. dicit expressè primo de anima. commen. 12. quod ista est sententia Aristote. de intellectu materiali quod est abstractus secundum essentiam, quia non est virtus organica, & qd nihil intelligit sine imaginatione, & per consequens quod ad operationem est coniunctus. Et hoc intellige, vt intellectus consideratur vt est pars animæ. si vero consideretur vt intellectus, sic non dependet à phantasia, nec concernit corpus: immo sic est intellectus, qui intelligit abstracta sicut alia intelligentia. vnde sicut nauia dupliciter considerari potest, vt nauia videatur. & sic dicit respectum ad nauim, & non potest sub illa ratione sine nauia esse: & vt homo, & sic separatur à nauia, ita intellectus anima, vt anima est, importat respectum ad corpus, sed vt est intellectuam, est separabilis. Et ex illa solutione patet solutio ad Achilem illorum, qui credunt demonstrare secundum Aristote animam in intellectuam esse inseparabilem à corpore. quia, si esset separabilis, haberet aliquam operationem sibi propriam, sed propria operationi, si qua est, quæ attribui potest animæ intellectus, maxime videtur intelligere, si autem intelligere est imaginari, aut non est sine imaginatione, nec ipsum sine corpore

esse potest. frustra autem est essentia, quæ non habet operationem sibi propriam. Et istud est argumentum, in quo isti Andrei sonant campanas, & dicunt secundum Aristote. Animæ intellectuam essentiam esse mortalem secundum Aristote. & inseparabilem. Dicimus nos quod æquiuocatio decepit eos, & locus communis. quia non distinxerunt inter animam intellectuam in ratione animæ, & in ratione intellectus. Vnde licet argumentum eorum concludat animam intellectuam in quantum anima est, non esse sine corpore, non sequitur aut simpliciter, igitur essentia animæ est inseparabilis simpliciter. nam, vt inquit Averro. in. 6. naturalium. cap. 1. nomen animæ non est nomen essentie. Et licet Aristote. in. 3. de anima locutus sit de intellectu, vt est pars animæ, & sic dicit nihil ipsum intelligere sine imaginatione, innuit tamen Aristote. intellectum etiam habere aliam considerationem, vt intellectus in se consideratur, vt patet in tertio de anima, vbi mouet questionem, & licet non absolverit eam, tame Peripateticus, & sequaces eius dicunt illud esse de intentione eius.

2. de aia.
com. 27.

Vigintiartetta contradicit in cōm. 27. Artifex non potest probare subiectum esse, neque species subiecti. Oppositum primi patet primo elementorum, vbi probatur syllogismum elenchum esse. Oppositum secundum patet. 4. cœli. commen. 32. Solutur. diffuse per tractauit ista in speciali questione, quam feci de hac materia. pro nunc dico breviter qd, ali quia subiecta adeo nota sunt, qd scientie despiciunt ea, nullam prorsus mentionem facientem de ipsis. aliqua vero subiecta non sunt adeo ignota, quod demonstretur queant. quia, sicut diximus superius in. 4. cœli. super. 32. commen. implicatur, quod aliquod subiectum demonstretur in scientia, in qua est subiectum. tamen si fuerit aliquod subiectum, quod indiget aliqua modicula declaratione, tali bene superificientem à scientia illa, in qua est subiectum, potest notificari & persuaderi: sicut est syllogismus hypotheticus per materiam, & sic cur est via inductionis vel exempli, vnde Averro. primo priorum. cap. de syllogismo hypotheticó inquit quod per syllogismos hypotheticos per naturam ostenduntur ea, quæ sunt minus occulta, quænam sunt occulta per naturam, sicut esse animæ per suas operationes: sicut fecit Averro. in. 6. naturalium, qui ex operationibus animæ notificavit esse animæ: non quod illa sit ratio demon.

demonstrativa, sed est syllogismus hypothetius per naturam, in quo antecedens est potum per se, & consequens etiam est per se notum, & sequela est per se nota. & talis syllogismus nihil simpliciter probat, sed est sola persuasio quedam, & superficialis notificatio. Et ideo dixit bene Commentator, in. 4. cclvi in commen. 22. vbi dixit, quod alia est latentia, quae indiget syllogismo, vel delicto categorico: & alia est latentia, quae indiget inductione. unde hoc idem sentit Themist. super secundo postle. cap. 11. in sua paraphrasi. Et sic dico, quod ratio illa Philosophi in libro elenchorum non est ratio de monstrativa ad probandum esse subiecti illius libri, sed est quedam persuasio exemplaris & similitudinaria. De partibus vero subiectiis, an in scientia possint demonstrari, nec ne, iam diximus commen. trigeminosecundo: quarto de cœlo diffuse: & tu illuc recursas.

2. de aia.
tex. 29.

Solutio.

Vigesimaquarta contradictione est in tex. 29. Aristote. dicit quod in animalibus habentibus tactum, manifestum est, quod insit etiam appetitus. De imaginatione autem immanis factum, posterius autem considerandum. Sed huius oppositum dixit supra in tex commen. vigesimo. vbi inquit quod vbi sensus, ibi est imaginatio & appetitus. Solutio est. vt inquit Simplicius, non est immansus si per imaginationem intelligamus indeterminatum, & quae est respectu tangibilium praesensum, quia hoc est clarum. sed per per imaginationem hic intelligitur determinata, quae est respectu absentium, & cum memoria est coniuncta. unde animalia imperfecta bene sentiunt iucundum, & triste, sed non per imaginationem. siquidem imaginatio est nobilior & altior sensibus, ut notat Amnis. in praesenti loco. Pro quo nota quod secundum Aristote, in secundo de anima in tex. commen. 156. Sensus ab imaginatione distinguitur, quia sensus inest omnibus animalibus, non autem imaginatio. Et ex hoc scire potes quod anima ha imperfecta si sentiunt & appetunt, hoc non est per virtutem altorem quam sit sensus, sicut est in perfectis habentibus imaginationem distinctam à sensu, & nobilitem & determinatam. & ideo sponge marina, & id genus appetunt, & delectantur, & contrastantur circa iucundum, & triste, per sensum, & non per imaginationem, quae sit virtus superior quam sit sensus, & hoc tenaces.

de aia.
im. 32.

Vigesimaquinta contradicit. est in com.

32. Dicit Commenta, quod intellectus speculatus non est anima, nec pars animæ, sed commento primo. tertij de anima dicit oppositum. Soluitur. intellectus speculatus secundum ipsum quandoque supponit pro operatione animæ, quæ est intellectio: & talis nec anima est, nec pars animæ, sed est accidentis maxime de non intellectione. quandoque sumitur pro intellectu potentie, qui est pars animæ nra, quo mediante intelligimus, & sapimus, primo modo hic secundo modo sumitur ibi.

Vigesimasexta contradict. est in tex. 37. 2. de aia,
Aristote. & Commen. in commen. dicunt, quod anima est causa efficiens corporis. vbi Com. inquit quod est causa omnium motuum, tam verorum, quam existimatorum. Sed

huius oppositum invenimus apud Alexan. in paraphrasi de anima in cap. de impulsu. & vi impulsoria, vbi dicit quod non proprie moueri corpus ab anima dixeris. Soluitur. Solutio, forma sunt in duplice differentia. quodam sunt formæ abstractæ à corpore, & per se subsistentes, sicut sunt intelligentie separatae. & tales per se mouere dicuntur, quia in mouendo non mouentur, neque per se, neque per accidentem, tales enim habent esse perfectum in se & copleatum in specie, quæ tota salutatur in uno supposito fini Peripateticos, & habent unitatem numeralem perfectam, & natura priorem suo corpore. Et ideo Commen. in primo cœli. in com. 22. dicit quod cœlum est semper mobile per principium extrinsecum, quod non est corpus, neque virtus in corpore. Sunt iterum aliæ formæ, quæ sunt actus corporis, sicut anima quae est corporis actus, quae in mouendo mouentur per accidentem. & tales formæ non proprie dicuntur mouere corpus, quia non habent subsistentiam separatam extra corpus. unde, si anima dicitur mouere corpus, est propterea, quia anima intercedens mouet corpus est enim ratio, qua corpus mouetur sed non est id, quod proprie per se mouet. motus enim & generationes sunt suppositorum. anima autem, quae est forma dans esse corpori, non est suppositum, sed est ratio, propter quam suppositum est in actu. unde forma est actus, sed suppositum est in actu propter formam. & ista est mens Alexandri ibi. inquit enim omnis entelechia, & actus per se immobilis est. animam autem entelechiam sive actum monstratum est, quapropter neque corpus ab anima moueri proprie dixeris: id enim proprium est

est in his duntaxat rebus, in quib⁹ id quod mouetur, ab eo quod mouetur, abiunctum, est, velut à bob⁹ moueri plausa dicuntur. sed quia communis dicitur ab aliquo mouerit id, quod intercedente aliquo mouetur: sic eum artifex ab arie mouetur, quia per artem, sic ignis à leuitate, sic ipsum animal ab anima nōueri dicitur, quia per animam, sive intercedēt anima mouetur, motio enī eiusmodi animali ea parte cōpetit, quā animatum est, non autē quā grāue, aut leue, aut calidum, aut frigidum, al- būm, aut nigrum. Sic igitur intellexisti, q̄ supposita sunt, quā vere mouentur, & quā proprie mouent, sed formā suppositorum sunt ratio, per quam fit motus sicut artifex est, qui proprie mouet materiam artis, sed ars est ratio mouendi.

2. de aīa. com. 3. 8. Vigesima septima contra di. est in cō 3. 8. Dicit Cō: q̄ caput est principium sensatio- nis. Huius oppositum habetur in libro de sensu & sensi, vbi dicitur q̄ cor. Soluitur, quicquid dicant alij, veritas est ita. cor est principium omnis sensationis, cerebrū nul lius sensationis principium est, sed natura produxit ipsum ad contra operandum cor di per sui frigiditatē in contemperando cor dis calorem, ista est Arist. via, istud sentit Cō. in cō. suo super libro de somno & vigilia in secunda colūna, vbi declarat q̄ sensus communis organice est in corde, & q̄ cerebrū non concurret, nisi tanquam instrumentum ad contemperandum calore cordis, vt sit proportionatum pro operationi bus sensitivis. Sed Medici instant ratione sensata q̄ sensus sine organice ī cerebro, q̄ stante nōumento in primia parte cerebri, fit nōumentum in virtute imaginativa, & in sensu communi; sicut illo, qui praecipiebat q̄ ubi cines deberent excludi à domo proper impedimentum, quod sibi inferebant. Stante nōumento in medio fit nō- mēnum in virtute cogitativa: sicut fuit ille, qui projecbat vasā argēta per fenestrā, quidam autem habent nōumentum in parte posteriori cerebri: & illi non possunt memorari alicuius rei p̄tērit, ergo vide tur q̄ ista instrumenta talium, sensationū sunt in cerebro, & non in corde. hoc est argumentum contra philosophos. Nos dici- mus pro Philosophiā q̄ hoc nihil mouet. Nam ista contingunt propter impedimentum, quod est in corde, nam facta lesione in cerebro in aliqua sui parte, impedit men sura illa caloris deferventis tali virtuti in corde organice existentis, unde cerebrum

fm diuersas sui partes contemperat calore cordis tali, vel tali virtuti deferuentem. & inde est q̄ facto nōumento in parte me- dia cerebri impeditur temperamentum, & incensura caloris naturalis existentis in corde: quod temperamentum, & quæ mensu- ra est instrumentum virtutis cogitatione in corde organice existentis. & ista est senten- tia Philosophiā in. 2. de partibus animalium cap. 7. & sic de alijs dicas consequenter. ista sunt ex p̄rācordijs Antiquorum Peripate- ticorum, & à truffatoribus minime iūrelle- sta, quorum doctrina non consistit, nī in multitudine verborum, volunt, n. facete no- uas factas, & nōscere Grāca Latinis, & medi- cinalia, & Platonica cum Aristo. & neutrū attingunt, sicut cui libet patrum exercitato in Philosophia Aris, patere potest.

Vigesima octaua contradi. est in tex. 4. 0. 2. de aīa. Arist. & Cō. volunt solum ignem videri ex elementis nutriti & augeri. Sed huius oppo- situm habetur in. 1. cclii. tex. cō. 2. 1. vbi dicit q̄ omnia corpora physica, que alterantur ēnī passiones, videntur habere augmentum & decremētum, puta animalium corpora, & partes ipsorum, & plantarum, & simili- ter clementorū. Et confirmatur, quia certum est q̄ augmentum ignis est in propriis dictū, cum augmentū verum sit anima- torum, vt patet. 1. de genera. & corrū. tex. cō. 3. & 2. de anima: & per consequens aug- mentum in propriis dictū ita competit terra & aqua, sicut igni. non igitur solus ignis maximē videtur augeri & nutriti. Ni- si effet q̄ tamēli augmentation in rebus sim- plicibus, sicut sunt elementa, sit inappropri- etum, in hoc tamēli est differentia inter ignem & alia elementa, quia ignis, aut est alterans alia, aut in eo magis dominatur al- terare, quām in ceteris, est. n. formalissimū inter omnia elementa, vt dicitur in. 2. de ge- nera, & corrū. tex. cō. 50. solus. n. & maxime specie est ignis, & 4. meteo. tex. cō. 5. via putrescent elementa, excepto igne. ex sua autem acutitate contingit, q̄ ea, que non sunt eiusdem speciei, transmutari in sui na- turam, vt ligna. & in hoc augmentū eius videtur magis assimilari vero augmento, quod fit in viuentibus, vbi etiam nutrimentū mutatur in substantianū alii. & istud est motuum istorum in p̄senti tex. in se- cunda figura ex duabus affirmatiuis, vt di- cit Cō. Sed augmentum aqua, & terra na- mēne fit per luxu positionem consumilis in specie: quia aqua addita aqua, & terra terra reddunt aliquid māius. Licet igitur ignis

Instantia
acceditorū

Solutio. gumentum contra philosophos. Nos dici- mus pro Philosophiā q̄ hoc nihil mouet. Nam ista contingunt propter impedimentum, quod est in corde, nam facta lesione in cerebro in aliqua sui parte, impedit men sura illa caloris deferventis tali virtuti in corde organice existentis, unde cerebrum

Ignis non sit verum augmentum, ut dicitur in 1. de gene. & corrup. propter defectum iliarum trium conditionum positarum in 1. de gene. & corru. tex. cō. 33. tamen magis a similiter maioratio eius augmento viuentium, quām maioratio aliorum elementorum propter causam predictam. Vnde licet ignis etiam augeri potest per iuxta positionem alterius ignis, ut dicitur in 2. de gene. & corru. tex. cō. 38. Ignis. n. augetur igne & æther æthere, & in hoc conuenit cū augrieto per iuxta positionem factō cū alijs elementis, tamen etiam habet aliū modum, vbi per appositionem plurimi lignorum videtur resultare maior ignis, quod nō habent cetera elementa, quæ non sunt ita alteratiua & actiua. & hac ratione solum ignis videtur inter alia elementa nutriti & augeri, cum tamen vere neque nutritio sit, neque augmentum, quia non pernianet, ut dicitur in 2. de gene. & corrup.

2. de 2īa. 1. Vigilimano contradic. est in tex. 41. **tex. 41.** Arist. in paruo spatio sibi contradicit hic. Nam vuult omnium natura constantium terminum esse magnitudinis & augmenti. & postea immediate subdit, ignis augmentum in infinitum protendi, quousque combustibile fuerit. & cum ignis sit unum eorum, quæ natura constans, & animalia, & partes ipsorum, ut dicitur in principio. 2. phy. cius debet esse terminus magnitudinis. & augmenti. & sic vniuersaliter intermititur per instantias particularis aperte, ut dicunt in libro priorum. Hanc autem contra dictiōnē Egidius Roma. conatur sedare, dicens sermonem Philosophi esse de natura augmentabilibus, sicut sunt ea, quæ proprie augmentur, sicut sunt animata. Vnde isti motus est finitus & terminatus, qui est in corporibus animatis, quæ vere augmentur: sed augmentum ignis non est terminatum: igitur in figura secunda sequitur q; motus augmenti veri non est ab igne. Vnde Cōm. per terminos exponit ultima naturalia, quæ inueniuntur in corporibus augmentabilibus, i. animatis. Et postea prefatus doctor in quirens resolute causam augmenti in reb⁹ naturalibus, dicit, q; potest esse triplices, forma, materia, & ordo vniuersi. De forma patet, & est concessum ab omnibus Peripateticis, sed de materia, inquit, q;, cum aliquid constat ex tota sua materia, tale non potest esse nisi unum in una specie, ut colliguntur. 1. cœli. tex. cōmēn. 93. vbi dicitur q; mūdus, quia constat ex tota sua materia, unus est numero: quia autem materia passiuorū

& actuorum terminata est, ideo etiam nō crescit de facto ignis in infinitū. vnde Aristotle. vult magis terminatib⁹ ignis esse à materia quām à forma. inanimatis autem est econtra, quia est propter animam magis quām propter materiā. Tertio dicit terminatum imponi ex vniuersi, nam, quia elemēta continentur à cœlo, inde est q; sibi imponitur terminus, quia quibusdam temporibus dominantur sydera calida, quandoque frigida: motus. n. Solis in obliquo circulo est causa istius vicissitudinis, ut dicitur in 2. de genera. & corrup. ista sunt dicta eius. Videtur in 2. di. 2ō esse contradictione, quia Commen. in 3. phy. in cō. 60. dicit expressè q; infinitas est à materia, & finitas est à forma. & per consequens non videtur q; naturaliter terminatio sit à materia. Et qd dicit, q; in rebus constantibus ex tota sua materia unum individuum est in una specie, & in illo non potest esse augmentum, patet q; æquiuocatio est in sermone. quia per te sermo est de augmento, quod est in quantitate continua. sic. n. augmentum animalium est ad terminatum, & augmentum ignis non est ad terminatum, sed modo loqueris de augmento in quantitate discreta. Amplius licet res constantes ex sua materia sint terminatae in numero, tamen non est illud principaliter, sed per viam signi & causæ secundariæ, ut alias declarauit quia poti⁹ forma limitat materiam, quām materia formam, ut alibi demonstrauit. Di-

Impugna-
tio.

co cum distinctiōne in hoc quæsito, præsupponendo primo q; Philosophi deuenientur ad hoc, ut assertant in rebus generabilibus, & corruptibilib⁹ dari extrema & media, si maximum & minimum ex duobus; Primo ex operationibus formarum, quia inueniuntur eas esse terminatas, & requirere dispositiones terminatas quantitative & qualitatue, & fm terminatum tempus, & hoc experientia docuit. Vnde Medici de causis sterilitatis loquentes, dicunt quando que prouenire propter magnitudinem virge. & Aristotle dicit hoc in libris de generatione animalium, q; habentes penem immoderata sunt infecundi: & etiam propter paruitatem. & ideo datur maximum & minimum, cum latitudine tñ quadam in istis. Et similiter deuenientur ad hoc ex cognitione ḡuationum, quæ sunt in determinatis temporibus. vnde. 2. cœli. tex. com. 38 datur tempus minimum in non excedere, ita de qualitatibus dispositionibus, ut pulchre dicit Commen. in 6. physi. cōmēn. 91.

Solutio.
propria.

De maxi-
mo & mi-
nimo.

de embryonibus habentibus quantitatem maximam & minimam, & de quantitatibus hominum, & vniuersaliter dicit quod actione cuiuslibet entis perficitur per quantitatem & qualitatem terminatam. vnde primo cap. de substantia orbis datur exemplum de aqua, dum convertitur in aerem, & ectera. Secundo deuenierunt ad istud ex rebus artis. ars enim est temula naturae, & naturam mitatur. & viderunt in arte, quod ipsa est, quae imponit terminum rebus in mensura & figura, non instrumenta, ut patet inductio in omnibus. Et ita euani dixerunt quod sit in natura, quod forma naturalis est, quae imponit terminum & figuram rebus non instrumenta. Nota tamen quod est distinctione in istis formis. quia quadam sunt propinquæ primæ materiæ, sicut sunt formæ elementariæ, quæ secundum viam Auer. ex hoc habent ut sint quodammodo media inter substantiam & accidentia. Et ex hac ratione concludit, q[uod] iste multum participant de proprietate materiæ. vnde nullam sibi requiruntur terminationem, & figuram, ut est demonstratum in tertio celi. tex. consonen. 67. Figura enim, ut scribit Comnen. in cõm. 67. aslociatur in hoc formis substantialibus perfectis in hoc, q[uod] non recipit divisionem. & ideo caret motu alterationis, ut dictum est in septimo physicorum, & ideo elementa in sua natura considerata infigurata sunt, & interminata per consequens. & ideo, quia sunt primæ materiæ formæ eorum propinquissimæ. & ideo si habent proprietatem materiæ, quæ est radix interminationis & infinitudinis, vnde etiam propter sui imperfectiorem recipiunt quandam penetrationem in suis partibus, ut notat Comnenus. in octavo physicorum cõ. 82. Et propterea concluditur q[uod] posunt esse simul in codem puncto, vel parte materiæ in mixto, quod non posunt facere formæ mixtorum perfectæ, quæ appropriant sibi certam quantitatem terminatam, & figuram: sed bene tales formæ recipiunt terminationem in sequentem suam mixta, & per illam terminantur, & non per proprios terminos, quibus carent ex se, & qui corruptiunt in mixtione, si quos habuerunt, dum existebant separata. Et ideo animaduerte, frater mi, quod elementa aliter se habent, ut in sua natura considerantur, aliter, ut iam existunt & sunt partes mundi, primo modo termino carent & figura, sed secundo modo habent terminum, quia uniusversum terminatum est & non infinitum,

vt est demonstratum in tertio physicorum & magis in speciali adhuc in primo de celo. vnde sic figurantur à continente. Ita igitur ratione ignis augmentum in natura sua consideratum simpliciter ut est agens principale, & non instrumentum anime intimum est, appositio combustibili. quia ut sic, ubi desinat, non habet. Si autem consideratur ut est pars mundi, ut sic terminum habet. maxima enim dimensione, quam recipit materia, est illa, quæ habet sub forma ignis, & minima illa, cum qua stat forma teræ, ut dicit Commenta. in secundo de anima. commento 97. & sic ignis in existentia naturæ est determinatus per maximum & minimum. Sed in hoc est differentia inter ignem & alia simplicia ex una parte, & reliqua mixta perfecta, quia illa habent terminacionem extrinsecus derivatam propter continuos, & ratione qua sunt partes, sed mixta ultra rationem generalem habent intrinsecan causam sui terminationis, & est sua forma, & quæ ex sui perfectione, cum sit eleuata magis à materia, & accedat magis ad actum & formam, est terminata, & imponens causam terminationis in entibus. vnde secundum quod magis & magis eleuantur, sic sunt perfectiores & magis ad unitatem accedentes. Vnde quidam viri magni tenuere animas perfectorum animalium esse indivisibiles, tamen via Auer. licet divisibilis sunt omnes formæ deductæ de potentia materiæ, sunt tamen magis unitæ perfectiorum animalium. vnde in animalibus perfectioribus propter istam causam partes divisæ non mouentur neque vivunt. & ideo licet deutus ignis maximus & minimus, & aqua, hoc est secundum quod exsilit in natura, sed in se non habet terminum. Et ideo in hoc bene dicit Egidius Romanus, quod terminatio in igne non est à forma sua, sicut est in animaliis, si ipse respexit ad istam differentiam originatam ex propinquitate materiæ & distantia. 2. celi. commento trigesimo secundo esse elementorum propinquum materiæ: sed non est absolute concedendum terminationem esse à materia, sed à forma principaliter. vnde magis est rationis & formæ, quam materiæ, quia, si materia est terminationis causa, non est ratione sua essentia, sed quantum est formata, & actuata per formam. Et ideo nota bene differentiam inter generalia simplicia & maxima perfecta, quia licet de facto omnia terminata sint maximo & minimo, tamen fecus est in simplicibus, &

& secus in mixtis, quia in simplicibus est anima extrinseca, in mixtis ultra extrinsecā est causa intrinseca, & est ratio formæ sive, quæ perfecta est, & requirit figuram & terminati onem terminatam, cuiusmodi non sunt formæ simplices. Et ex hac ratione sci-
re potes quare formæ elementariæ in mixto possunt se penetrare & simul esse in eadem parte materiæ, quod non possunt formæ mixtorum perfectorum. assimilantur enim accidentibus & qualitatibus in hoc, sicut sapor, odor, & color, qui sunt in eodem subie-
cto, quia non habent diversos terminos. sed via quantitate terminata subiectum in sequente terminantur: iuxta illud, tanta est albedo quanta est superficies, ex predi-
camentis ita forma elementaria in mixtis habentes esse liggauit, habent extēdi & terminari per quietem & terminatam inse-
quentem mixtum & formam eius; & non habent diuersas terminations, sicut sunt formæ mixtorum. Ideo Cōmen. 8. physi. cō.
8.2. expresse dicit q̄ elementa recipient quā
dam penetrationem in suis partibus.

2. de a. 2. Trigesima contradi. est in cōm. 41. Dicit
cōm. 41. Cōm. q̄ ignis dominatur in corporibus nu-
tritibilis. Sed oppositum patet. 2. de gene-
ratione. in te. cō. 49. & in. 4. meteo. vbi ser-
bitur q̄ omnia residentia circa medium à

prædominio sunt terrea. Soluitur. fm mo-
lem terra dominatur: ignis aut fm virtutē,
& præcipue in nutritibilis: nam generatio
est prima participatio animæ in calido na-
turali, & vita est eius permanens. Et ideo di-
xerunt sapientes q̄ frigiditas non ingredit
opus naturæ igneæ: namque anima omnia
operator. 2. de anima. tex. cō. 41. & 130. Re-
plicari potest, in maiori quanto est maior
virtus. si igitur terra dominatur quantum
ad molem: igitur quantum ad virtutem.
Soluitur. intelligitur propositio in his, quæ
sunt eiusdem speciei, sicut plus ponderat
gleba terra, & velocius descendit quam me-
diatis glebae. fallit in his, quæ sunt diuersa-
rum rationum. similiter intelligitur propo-
sitione illa, quod ad virtutem in sequentem ta-
lem molem, non autem quod ad alias virtu-
tes, quia illam molem non insequuntur, sic
dico, quod, cum terra quod ad molem do-
minetur in mixtis, talia mouent ad motū
eius. Et ideo canis projectus de terra descen-
dit virtute elementi dominantis in eo, sed
quod ad suum motum, qui est ab anima, &
quod ad alias operationes virtutis nutritiæ
& sensitivæ ignis dominatur, sicut commu-
niter cōcessum est ab omnibus sani capiūs.

Trigesimaprima contradi. est in cō. 48. 2. de a. 2.
Dicit Comen. virtutes corporum cele-
stium conseruant esse secundum omnem
dispositionem. & fm omnes partes. Oppo-
situm videatur in ultimo cap. de substantia
orbis, vbi dicit q̄ celi permanentia non est
à virtute. Soluitur. negat ibi virtutem ex-
tentiam ad extensionem subiecti, concedit
hic virtutem abstractam à tali. n. est perma-
nentia celi & motus aternitas. 2. capit. de
substantia orbis. & 8. physico. comen. 15.
externa enim habent causam necessariam
conseruantem, & dantem esse.

Trigesimasecunda con tradi. est super
tex. 51. Aristote. in. 2. de anima tex. com-
men. 1. scribit quod sensus in ipso moueri
& pati aliquid accidit, sicut dictum est: vi-
deatur enim quodam alteratio esse. Et Cō-
men. in cōmen. dicit q̄ hoc est primum cō
siderandum de sensu, utrum sit de virtuti-
bus actuis vel passiuis: & q̄ Aristote. posuit
sensus in genere virtutum passiui. Sed
huius oppositum habetur per Alexand. in
sua paraphrasi de anima, in capitulo de in-
tellectu prædicto & speculativo, vbi dicit q̄
sentire non est pati, sed iudicare, atque di-
scernere. Nisi esset, quod, vt scribit Aristot.,
in septimo physiq̄ auscultatio. tex. cōm. 12.
Sensus ipsi alterantur, patiuntur enim acti?
enim ipsorum motus est per corpus, patien-
te aliquid sensu. pro quanto igitur sensatio
non fit nisi per impressionem specierum
sine materia in sensorio resultantem, sic
sentire consistit in quodam motu, & in quadam
passione. sed illa receptio & passio nō
est sensatio formaliter, sed iudicium & cō-
prehensioni sensibili in specie relutētis. Et ideo
bene loquitur Alexand. quod sentire, non
est pati, sed iudicare, atq; discernere. Quod
etiam ratione fulcitur. quia potest esse pa-
ti & receptio speciei in sensorio, & tanien
non erit sentire, dicit enim Philosophus ad
aliam fortiter intenti delata sub oculis non
videmus. Amplius sequeretur virtutes sen-
situas, in genere potentier esse viiores sim-
pliciter virtutibus vegetatiuas, vt est nutri-
tiva actua, & generativa, quia ista sunt
actiua & illa passiua, & agens est nobilissimus
passo. Et ideo non est credendum opera-
tionem sensus esse passionem, formaliter
loquendo, licet sine passione quadam
fieri non possit. Nec est credendum sensu-
sum formaliter esse de virtutibus passi-
uis in quantum sensus, sed vt est operatiuus
per organum. sic enim Aristote. dicit in se-
ptimo patiente aliquid sensu per corpus. &

Solutio.

isto modo sunt glosanda dicta Auer. & reducenda in bonum intellectum. Et qui non vult illo modo intelligere, vadat via sua. arbitrii enim nostrí non est quod quisque loquatur. Subtilis doctor in quolibet questione. 13. in art. 3. in responsione ad secundum. dicit quod sicut esse album est habere formaliter albedinem, sic sentire est habere formaliter sensationem. sed hoc non est vniuersaliter verum. quia stat aliquid formaliter de non inveniatur ab aliqua forma, licet illa formaliter non inhereat. vt communiter dicitur de his principijs ab extrinseco dominantibus.

2. de anima. Trigesimaliter contradicit in com. 51. dicitur sensum esse de virtutibus passiuis. Videntur autem opositum probast Philo-

sophus supertius in tex. cõm. 37. vbi declarat animam effectivem concurrere ad omnes motus tam veros quam existimatatos, vt dicit ibi Commen in commento. Soluitur.

Dico quod opinio illa Alberti Magni in. 2. de anima iudicio meo est multum ratione consona, quod sensus, licet ut est in potentia ad recipiendum speciem sit passiuus, sic autem actius, postea quam specie illa informatus fuit respectu sensationis. illi autem, qui posuerunt motore in separatum concurrere immediate ad sensationem causandam aliqua speciali influentia multum, vt mihi videtur, excedunt limites istius artis. Et licet Commen. 2. de anima. cõm. 60. moueat istam questionem, quam omnino dubia est, & ab eo cum difficultate appetat solutionem, tamen talen motorem separatum non ponit, sicut expostores eius dicunt. impossibile enim est quod sensatio effectiva sit ab intelligentia, tanquam à causa efficiente, propinqua aliqua speciali influentia concurrente. Nam secundum Auer. 7. meta. cõ. 31. ad finem, quod mouit Aristoteles ad ponendum mouens separatum à materia fuit factio virtutum intelligentium: quia virtutes intellectuales apud ipsum sunt non mixtae cù materia. omne. n. non mixta cù materia sit à mixto cù materia simpliciter quemadmodum omne mixtum cù materia generatur à mixto cum materia. & primo meta. cõ. 31. materia non transmutatur nisi à materiali. Et confirmatur. Aristoteles in plerisque locis damnat Antiquos, quia effectum sensibilium ponebant causas insensibiles, sicut patet primo meta. 19. 21. 23. 25. & 26. modo, si Commen. ponat intelligentiam esse immediatam causam sensationis, tunc ipsum incidit in foueam quam fecit. quia effectus sensibilis erit immediate ab insensibili &

& abstracta causa. Amplius. quomodo evaderet quin aliquid nouum immediate proueniat ab antiquo? Forte dices quod hoc facit mediante obiecto, quod concurrit dispositiue & non effectiue. Contra. quietum soluntur argumenta Aristoteles. contra Platonem de ideis, & Auer. contra Avicen. qui ponebat datorem formatum: quia tales etiam ponebant illa agentia inferiora concurrere dispositiue. Amplius quomodo causa vniuersalis erit effectus particularis causa immediata non video. hoc autem sequitur euidenter, si intelligentia concurrat solum ut efficiens, & obiectum ut disponens. Amplius. Aristoteles. in secundo de anima. 52. 59. & 60. reddit causam, quare non sentimus sensus, & quare non sentimus dum volumus, reducit hoc ad istam causam, quia sensus non possunt sentire sine motore extrinsecum: tale autem est obiectum, ut omnes dicunt. Amplius. 59. & super commento libri de somno & vigilia habetur quod prima perfectio sensum fit ab intelligentia agente, quae declaratur in libro de animalibus, sed ista postrema perfectio fit à sensibilibus. hæc & alia adduci possunt. quæ gratia breuitatis omitto. Dico igitur, siue species sensibilis idem sit cum sensatione, siue non idem, questionem istam ab Auer. motam esse propter speciem, non propter sensationem. quia miratur ipse, unde habet obiectum producere spiritualius esse quam sit suum esse, non à medio, vel ab organo potest esse ista maior spiritualitas in specie quam in obiecto: quia medium concurrit ut materia tantum in receptione speciei. effectus autem potius insegitur agens, quam materia. Et ideo videtur esse ponendum extrinsecus motor. & hoc non potest negari. sed non modo, quo Moderni ponunt. Nam intelligentia ipsa secundum Aristoteles concurrit ad omne opus mundi huius: ideo enim mundum hunc oportet superioribus lationibus continuum esse, ut omnis virtus eius gubernetur inde, meteoro. primo. unde, sicut in generatione animalis virtus informativa existens in sensu in virtute animati, scilicet coelestis corporis & intelligentiæ non errans, à qua gubernatur, producit animal, sic obiectum sensibile extra quantumque materiale esse habeat in virtute intelligentiæ, cuius ipsum est quasi instrumentum, producit speciem sensibiliem habentem spiritualius esse quam habeat ipsa. sensus autem specie informatus virtus obiecti primi sit actus ad sensationis productionem sensibili

sensibile enim sensum agere facit ex mente Philosophi in libro de sensu ex obiecto enim & potentia partitur notitia. Et hoc videtur velle Commentat. secundo de anima commen trigesimo septimo, vbi dicit animam esse causam effectuam omnium motuum tam verorum quam existimorum existentium in animato. Et ista etiam sententia est eiusdem. 2. de anima cōmen. 149. & non habeo pro inconvenienti hoc, quod idem sit actuum ratione alterius. & sit passuum ratione propria. vnde sicut in intellectu possibilis est actius & passius teste Aver. 3. de anima. commen. 19. si imaginor ipso sensu. Et in hoc iudicio meo recte dixit Albertus, nec rectius dici posuit. Et hoc sicut in causa, sicut mihi videtur, quare Aristote. non posuit expreſſe motorem istum extrinsecum in sensu, sed bene in intellectu. quia motor iste concurrit vniuersali influentia vna cum obiecto, quod est causa proxima non dispositiva, sed effectuā particularis respectu speciei sensibilis. in intellectione autem, in qua fit transitus de ordine in ordinem, & fiunt potentia in intellectu actu intellectu, sicut necessarium ponere istum intellectum agentem: quia ibi manifestum erat quod productio speciei intelligibili non poterat reduci adphantasma, cum exeat ordinē & latitudinem sensibilium. sed in sensu, vbi manet confinialis ordo, non videtur aliquem motorem separatum appropriatum ponere. sed vniuersalis eius influxus sufficit, sicut etiam in alijs est. Et hoc voluit dicere Comment. vt mihi videtur, dum dixit, sed Aristote. tacuit motorem istum extrinsecum in sensu, & proposuit in intellectu: quia in sensu later, & in intellectu manifestum est. Sic cognovisti iam quomodo sensus est de virtutibus passuū, & quomodo de actiū, & respectu cuius, & qualiter.

Trigesimaquarta contradictione est super tex. 52. Aristote. & Commen. videntur tene re in hoc loco quod sensus non sentiunt se. Sed huius oppositum memini me legisse apud Alexand. in suo tracta. de intellectu. capitulo quarto, vbi agit de intellectu in habitu, vbi inquit quod eodem modo sensus scipsum sentire dicitur, quando hoc sentit, quae actu sibi eadem fiunt. nam, vt diximus, sensus in actu est ipsum sensibile, cum & sensus & intellectus formari receptione absq; materia, quae sibi propria sunt participant. Dicimus nos quod intellectus & sensus in aliquibus conueniunt, & in aliquibus diffe-

runt. Conueniunt quidem, quia uterque percipit per speciem, tertio de anima textu commen. 2. intelligere est sicut sensu conueniunt etiam, quia sicut sensus & sensibile est vnuſ & idem actus secundo de anima. te. commen. 1. 41. sic & intellectus & intelligibilis secundum actum est vnuſ & idem actus. & quo ad istam similitudinem sensus potest dici quod sentiat se, sicut intellectus, pro quanto est vnuſ actus vtriusque, scilicet obiecti & potentie actu operantis. Differt autem, quia licet sensus percipiat recipiendo species sine materia, non tamen sicut intellectus, quia intellectus recipit species sine materia, & sine conditionibus materialibus: quia obiectum relucens in specie intelligibili est abstractum à materia & à presentia materia, & ab omnibus circumstantijs & appenditijs materia, secus autem est de sensu, quia sentit cum his & nunc. & ideo intellectus est communiter vnuſ supra suam essentiam per verum circulum, ut dicatur in primo de anima, quod non potest facere sensus, cum virtus organica sit, & illo modo sensus non potest sentire seipsum. Et istud est ex niente Alexand. in paraphrasi de anima, in capitulo de intellectu secundum actum, vbi formaliter isto modo dicit. Iecit o intellectus in actu, qui idem fit cum intellectu specie, non immerto se intelligere dicitur. ergo se se intelligit, quia hoc idem, quod intelligitur, fit species enim ab iunctis à materia intelligit: nō enim singulariter apprehendit hoc, sed in singulari id, quod est, est intelligit, sicut retro dictū est. Neque tamen ex pati ratione sensum scipsum sentire dixeris, licet ipse quoque species sensibilium rerum excipiat, ea de causa, quia sentit quacunque sentiat, velut addita materia: huins enim & singularis functione sensus est, non fit autem idem sensus cum rei sensibili specie, quāvis nō more materialis species excipiat: materiales enim formant sensilesque secus à sensu, secus ab intellectu pensitantur. & vide catena, quae sequitur.

Trigesimaquinta contradictione est super codem tex. Aristoteles querit quare sensus non sentiunt se: & solvit, quia sensitum est in potentia & non actu ipsum sensibile, & nihil mouetur de potentia ad actu, nisi si a motore extrinseco, & est locus allegat⁹, q[uod] uero sensus scipios non sentiunt. Sed huius oppositum memini me legisse apud Alexandrum in tractatu de intellectu, cap. 4. vbi agit quomodo intellectus in habitu

M. A. Zim. Solut. Cont.

seipsum intelligit. vbi expresse dicit, quòd eodem modo sensus seipsum sentire dicitur, quando hæc sentit, que actu eadem sibi fiunt. Dico quòd in præsenti texu Commen. aliter legit rectum, quām Græci expostores. Vult enim Aristot. adducere rationem, per quam probat sensum esse de virtutibus passiis & non actiis. Nam, si sensus esset de virtutibus actiis, cum virtutes actiæ ex se absque extrinseco motore possint operari, sequeret quòd sensus sine sensibili posse sentire se, & sua organa, & elementa ipsa sensoria componentia. Sed secundum Græcos, dubitauit Aristotele, est, quia, si sensus est de virtutibus passiis, nā sentire in quadam pati & moueri consistit secundum omnes, ut dicitur in primo de anima. te. commen. 79. vbi dicit sentire aum & moueri & pati aliquid ponunt: tūc contra hoc suppositum ab omnibus concessum insurgit ita dubitatio. cum sensus sint passi, & habent sensibilia secum iunctam organa constant ex elementis, que secundum seipso sensibilia sunt, aut secundum accidentia ipsi: quare igitur, sicut sensus patiuntur à sensibilibus remotis, à coniunctis non patiuntur? cur oculos ipsos nō cernimus & oculorum colores, sicut per oculos cetera cernimus? Et solutio Arist. consistit in hoc, quòd sensorium est in potentia ad sensibile, & non in actu, sicut creabile est in potentia combustibile, & non actu. quia si actu esset, non indigeret eo, qui est extra, igne in actu, ut dicit, ad hoc ut comburatur. Et est locus sarcis arduus & difficilis sicut vides, intantum quòd Pluratus, ut refert Simplicius, voluit hanc dubitationem pretendere contra Empedoclem, & non contra sententiam Aristotelis, & in hanc sententiam est diuus Thomas in præsenti loco. Et in veritate, qui tenent in via aristotelis elementa formaliter non remanere in mixto, isto modo habent necessario exponere locum istum. Sed istis aduersatur Simplicius, & Themistius, & Alexand. & Ammonius, & Commenta. unde volunt ista intelligi secundum viam Aristotelis. Sed quomodo ex hac solutione patet responsio clare ad obiectionem, difficile est videre. Dicit Ammonius in hoc loco tres causas. Prima est quòd sensus secus se haber circa sensibile, & secus circa intelligibile se haber intellectus. quia intellectus in intelligendo intelligibile non indiget organo, & seipso sufficit, nec aliquid ad hoc habet impedimentum. sed sensus indiget

organo, & ideo non potest conuerti supra suum organum, nec supra se. Secunda causa, quia sensus cognoscit spiritualiter & indiget medio, puta aere, vel aqua, ut paret in tribus sensibus, & etiam medio debite disposito, & ideo est ratio, quare visus non potest videre colorum sui organi, & tamen colorum extinsecum potest. Tertia causa, que est verior inter omnes, quia id, quod sentit, est totum compositionem ex virtute & organo, & totum hoc concurrit ut patiens. & quia nihil à seipso pati potest, ideo indiget sensibili extrinseco. Vnde dato quòd elementa sint in organo, quia tamen organum componitur ex elementis, sicut ex materiali causa, & totum organum unde cum sentiente virtute fit pauplum, omnia, quæ in organo sunt concurrent etiam ut materia, non ut agens. & ideo necesse est, quòd deducatur ad actum ab extrinseco motore. Accedit, ut dicit Themistius in hoc loco, quòd à iunctis innexisque nulli ictus eveniunt. Vnde forma existens in subiecto non alterat subiectum, quia alteratio fit per contactum. & ideo oportet quòd alterans sit distinctum loco, & subiecto ab ipso alterato. Vnde Aristotele in primo de generatione & corruptione in tex. com. 73 continuum quidem igitur vnumquaque, & vnum: ens impassibile. similiter autem & non appropinquanta. Et ista est ratio, quare ethica febre laborantes non sentiunt febrem suam, licet calor ille extraneus sit botantes intensior quām sit calor in alijs febribus non sentientibus ab humoribus, ut sunt putridæ, vel à spiritibus, ut sunt ephemere, quia humor & spiritus sunt corpora distincta à membris sentientibus: sed caliditas sensibilis ethica est formaliter & subiective in ipsis membris. Sed quòd ad autoritatem Alexandri, qui videatur contradicere huic sententia, respondetur q. nō est intentio Alexander, dicere quòd sensus sentiant se, aut organa sua: quia alibi ipse oppositum tenet, si cur est rei veritas, sed dicit similitudinem inter intellectum in actu & sensum in actu, penes hoc quia, sicut intellectus in actu & intelligibile in actu vnum sunt, quia unus & idem est actus virtusque: sicut in simili dicitur in tertio physic. quòd unus & idem est actus motoris actu nōuentis, & mobilis actu moti: sic etiam est de sensu in actu & sensibili in actu. & sic dicitur verba eius, quia dicit. Similiter autem sensus seipsum sentire dicitur, quando hæc sentit, que actu sibi eadem fiunt: & non dicit q. sensus se conuer-

conuersius supra suam essentiam, aut supra organum suum. Vnde Auen. dicit in 6. naturalium q̄ virtus imaginativa, qua est spiritualior, quam sensus extrinseci, & quam sensus communis, non potest imaginari organum suum.

2. de aīa. Trigesimasexta contradictionē est in cōm. cōm. 52. Scribitur sensationem exterioris sensus non posse fieri sine presentia obiecti. Huius tamen oppositum meminimus nos inuenisse in dictis eius super commento. libri de somno & vigilia, vbi dicit in somno visionem, & gustus sensationem, vel aliquid huiusmodi posse fieri. Solutur, quod talis sensatio non sensus est exterioris, sed est sensus communis, qui viruit intentionibus pro rebus, vnde illa sensatio non est sine presentia obiecti: obiectum enim praesens est species in organo sensus exterioris, quā apprehendit sensus communis, & non sensus exterior: quia sensus exteriores in somno sunt ligati. nam secundum Auer. in predicto tractatu somnus est ligamentum sensuum exteriorum. Et ista est solutio Gregorii Aruminensis iu primo sententiarum, 3. distin. primi, quest. prima art. 2. in solutione secunda experientia Aureoli. & dicit istam solutionem esse de mente Cōmenta. prædicto loco. Miror maxime de tanto doctore quomodo plerunque allegatur, & tantas Commen. authorities, quas aut nō intelligit, aut fingit se non intelligere. ipse dicit in primis sensationes istas non posse fieri à sensibus exterioribus, quia sensus exteriores sunt ligati: & allegat Cōmen. ibi. sed contra sensum communis etiam in somno ligatus est: & ligamentum non attribuitur sensibus exterioribus, nisi propter ligamentum prius existere in sensu communis, nam, vt dicit Philosophus, somnus est passio primi sensitū: primum autem sensituum appellat sensum communem. Dicamus igitur pro nobis & pro ipso q̄ sensationes dupliciter sunt, quandoque per lineam rem. & ista incipit à sensibilibus extrinsecis, & terminatur ad virtutem rememorativam. alia est per lineam reflexam & retro gradiam: & ista incipit à virtute rememorativa, & terminatur ad sensus exteriores. In somno autem potest fieri retrograda sensatio. nam virtus imaginativa per intentionē, quam recepit ab obiecto extrinsecō, vel à virtute rememorativa, mouebit sensum communem, et sensus communis mouebit sensum particularem, & sic sit talis sensatio. vnde ista sensatio est sensus particularis

tanquam subiecti, & non est sensus communis, nisi tanquam agentis. Sed illud, quod decepit Gregorii, fuit, quia non potuit imaginari quomodo sensatio ista possit esse sensus exterioris, cum ipsis sint ligati, sed, vt dixi, ipse incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdis, nam quomodo potest esse sensus communis, cum ipse sit prīmo ligatus? Soluimus igitur quod in somno perfecto ligati sunt sensus isti, & sensus communis, & præcipue à sensibilibus communiter occurribus: & in tali somno nō sunt iste sensations. est & alter somnus imperfectus, & in tali sunt iste sensations. & licet sensus exteriores in tali somno ligati sunt respectu sensibilium exteriorum coniuncter occurribant ab extrinsecō, tamen respectu alterius fenestræ, vt ita dicam, per quam itur ad sensum communem, non sunt ligati, & respectu illi⁹ imitari possunt. istud sentit Auerr. ibi in litera. Et ne videat ista studio contradicendi dixisse, adduco verba eius formaliter. inquit. quomodo autem accidit quod homo in somno videt, quod sentiat per quinque sensus absque eo, quod ibi sit aliquid sensibile extrinsecum. & solvit dicens. Hoc accidit per contrariū motū ei, qui sit in vigilia. in vigilia. n. sensibilia extrinsecā mouent sensus, & sensus communis mouent virtutem imaginativam: in somno autem quando virtus imaginativa imaginata fuerit intentionem, quam accepit ab extrinsecō, aut ex virtute rememorativa, reuertetur & mouebit sensum communem, & sensus communis mouebit virtutem particularem: & sic accidit quod homo comprehendit sensibilia, licet non sint extrinsecū, quia intentiones eorum sunt in instrumentis sensuum. hæc illæ formaliter. Vide etiam pro hoc ipsum tertio colliget capit. 38.

Trigesima septima contradictionē est in cōm. 6. Dicit Cōment. q̄ melius est q̄ diuersitas formæ sit causa diuersitatis materiæ, quam econtra. Sed huius oppositum habetur ab ipso octauo physico. commen. 46. ibi ex diuersitate materiæ probat diuersitatem formatum. Solutur. diuersitas materiæ est causa diuersitatis formæ: sed diuersitas materiæ est lignum diuersitatis formæ, non causa. Ratio igitur quam facit 8. physi. 46. est à signo, non à causa.

Trigesima octaua contradictionē est super tex. 62. Aristoteles definiens sensituum dicit, esse tale potestate, quale sensibile est iam actu. & subdit, quod patiunt non

2. de aīa.
com. 60.

Solutio.

2. de aīa.
tex. 62.

EE 4ij simile

simile ens, paßlum autem assimilatum est. videtur igitur sensibile in principio esse contrarium sensitivo, & in fine simile. Ex hoc igitur sequitur sensationem esse alternationem in contrarietate fundatam. Huius tamen oppositum Aristote. supra iam dixerat in tex. commen. 57. vbi distinxit ipsum pati & alterari, afferens aliud esse corruptio nem quandam, aliud autem salutem pou. & ita finaliter concludebat, quod alteratio, qua secunda potentia deducitur ad actum, est ex secundo genere alterationis. sic quādo sciens in habitu exit ad actum confyde randi: & similiter quando sensus exit in actum sentiendi. Solutur. vt dicit Aristote. quia non habemus propria nomina, quib⁹ nominare possimus huiusmodi intentiones factas a sensibilibus in sensu, oportuit ut nominibus illis tanquam proprijs, scilicet ipso pati & alterari. Sed aduert quod in alteratione proprie sumpta, quae est corruptio quādam, talis est inter ternarios contrarios: sicut est in vero motu, qui est de cōtrario in contrarium. Sed huiusmodi contrarietas non inuenitur in sensitivo, quia non mutatur de forma contraria in formā contraria: nec sic assimilatur sensibili ut fiat eius materia. ex hoc enim, quod sensitivum visus mouetur à colore, non albescit, neque nigrescit, sicut iam fit in alteratione vera, vbi paßlum est materia agentis, sed solum formam eius recipit: hoc enim est vniuersusque sensus proprium, susceptivum esse specierum sine materia, & propterea neque pati, nec alterari proprie dicitur. Sed istud est aliud alterationis genus, quod in perfectione definit, pro quanto ista receptio est solum formæ, qua tandem terminatur in iudicium & cognitionem. quemadmodum enim dicim⁹ ceram excipere si gilluni, & imaginem auream, non tamen quatenus aurea est, cera enim sine auro, aut ære symbolum excipit, vt dicit lucidissim⁹ Themistius. Et subdit quod nulla materia de forma sibi accidente, hærenteque iudiciū ferre potest, quoniam materia suapte ingenio incipiens bruta irrationalisque estratio vero tum de alijs iudicat, tum ratione & forma rationem & formam apprehendit: sensus vero species, & ratio ea est, quæ sedem in primo instrumento sentienti di habet. Et hinc scire poteris propter quam causam ethicus non sentiat febrem suam, quia febrilis ille calor realiter est, & materialiter in membris. & ideo membra, cum sint caloris illius materia, non possunt de

illo affterre iudicium, sed bene de calore, quod est in humoribus, aut spiritibus iudicare poterunt, quia ab illis possunt decidere species sine materia in organo tactus, sed à proprio calore nihil patitur, sicut combustibile à seipso non comburitur, vt dicit Aristote. in secundo de anima. in tex. commen. 52. Et hoc pulchre notavit Themist. in. 2. de anima in tex. 62.. vbi inquit quod sensum proprie pati & alterari à sensilibus, cum pati quod, si visus exalbitus, alba non percipit, si manus recaluit, calida non sentit: si palatum induleuit, dulcia non dignoscit, aures strepitū familiarem obaudient. Ad formam igitur contradictionis dic quod in alteratione & passione vera paßlum mutatur de habitu contrario in habitum contrarium, & paßlum fit materia agentis. sed in alteratione perfectiua. qualis est sensitivus, non est de contrario habitu in contrarium nec id, quod patitur fit materia formæ agentis, sed solum definit in iudicium & cognitionem mediante receptione solius formæ circumscripta materia. forma enim sola sensibilis est, quæ sensorium percudit. Solum igitur hic est falsus, quia sensitivus, antequā priuatū à sensibili, non habet formam secundum quam fit assimilatio, sed facta paſſione habet. vnde ex non formato fit formam, & ex non cognoscente in actu fit cognoscens. sensibilitas enim extra actiua sunt huius operationis, vt dicit Aristote. in. 2. de anima. in tex. commen. 59. quod qualiter sit intelligendum superius declarauimus. non valet autem quod, si sensitivus ante pati non est simile, igitur est contrarium, q. ia negatio affirmationem non infert. Vel dic quod est priuatiua contrarietas, ex quo existens simili fit similis, sed non positiva, sicut est in vera.

Trigesimanona contradi. est super eodē 2. de anima. ter. Aristote. inquit qd sensitivum est tale in potentia, quale est sensibile actu, & paßlum est tale, quale est illud. Sed huius oppositū sequitur ex his, quæ scribuntur infra ab eodem in tex. commen. 121. vbi dicitur quod proprium est vniuersusque sensus susceptivum esse specierum sine materia. Manifestum est autem qd sensibile actu, quod mouet sensum, est forma in materia, sed sensus, seu sensitivus nunquā actu, vbi paßlum fuerit, habebit formā sensibilis in materiali & naturali esse. Et tūc iterū concessō qd ista receptio fit secundum speciem, restat quomodo sit facta assimilatio inter sensibile habens esse materiale, & ipsum sensum. Solutur,

Quā ethi
cus febrē
suam non
sentiat.

Solutio. Soluitur, ut tradit Aristo. in tex. cōmen. 57. extractio potentia secundæ ad actum iēcūdum sit ab eo quod est actu, & simili sic, sicut potentia ad actum. non est enim necessarie ut pastrum assimiletur agenti in natura, aut in forma, aut in modo esendi simpliciter. non in natura, aliquoquin coelum non posset agere in ista inferiora, quæ sunt distantis naturæ: nec in forma, aliquoquin Sol non posset generare hominem: nec in modo esendi, sicut est in casu nostro. sed ut scribit etiam Com. 12. meta. c. 18. ista similitudo debet esse talis, qualis est inter potentiam & actum, potentia enim est ordo & habitudo ad actum. quotiens igitur currit inter agens & pastrum talis proportio, ut tale sit pastrum in potentia, qua pati possit ab agente, qualis est in actu agens, ut possit agere, tunc semper provenire potest actio, nisi aliquid impedit. Et hoc præcipue etiam verificatur in casu nostro, ut allegatum est ex mente Philosophi. licet igitur sensibile extra habeat esse materiale, & sensus recipiat secundum esse spirituale, est tamen talis proportio, ut sensus à sensibili sic pati possit, sicut sensibile potest agere. Vtrum autem sensibile virtus propria adaequata, an etiam concurrens extrinseco motore causet illud esse spirituale dubitatio ardua est, & mota per Auer. in commen. 60. quo indiger perscrutatio separata, de qua infra dicam. Sic igitur intelligere potuisti, qualis similitudo currit inter sensibile & sensituum, quia est talis, qualis est inter potentiam & actum. Sed, quia intellectus adhuc non quieticit, dicamus, altius quædam repentes, q̄ forma rerum sensibilium habet duplex esse, naturale, & extraneum, naturale in materia, extraneum vero in medio, vel in anima sicut scribit Commen. in 2. de anima in cōmen. 97. Et, quia anima est primo diuersa à materia, est alter modus receptionis animæ & alter materiae. vi scribit Comment. 3. de anima. commen. 5. in principio. Sic enim anima quodammodo dicitur esse omnia, quia p̄ sensum est omnia sensibilia, & per intellectum est omnia intelligibilia. 3. de anima. tex. commen. 37. vnde Commentaria. in libro destrūtio destrūtio disputa. 3. in Solu. 28. dubij. dicit. q̄, qualibet forma, habet esse duobus modis, videlicet esse intelligibile, quando comprehendit separatum à materia ab intellectu, & esse sensibile, videlicet id, quod habet actualiter in materia. verbi graia lapis formam habet materialiter extra actum, & aliam founam, quæ

est intellectio, & comprehensio facta in anima, prout anima rationalis caput cani separatam, quia igitur forma quelibet, dicit, habet duplex esse in anima, & extra animam ex formis sensibilibus istis, sicut materia est in potentia ad tales formam in esse naturali, sic anima est in potentia ad eandem formam in esse spirituali, q̄ uia lapis non est in anima, sed forma lapidis, ut dicit in tertio de anima. & si cut agens transmutans materię inesse naturali, assimilat sibi pastrum in tali esse, sic sensibile mouens sensum in esse spirituali assimilat sibi ipsum in tali esse, vel per se, vel concurrente extrinseco motore. Et ad hoc animaduertens Philosoph⁹ in 2. de anima. in tex. commen. 13. dicit q̄ videns quodammodo coloratum est: sensorum enim unumquodque susceptivum est specierum sine materia. Vides igitur clarammodo sensituum si simile, vbi pastrum est à sensibili. Et hoc est, quod Commenta. notat in commen. 62. vbi inquit q̄, sentiens innatum est p̄ exercitū per intentionem rerum sensibilium, non per ipsas res sensibles. Et, si non, tunc esse coloris in visu & in corpore esset idem. Et, si ita esset, tunc esse eius in visu non esset comprehensio. vbi patet hanc esse differentiam inter esse coloris in visu, & esse eiusdem in corpore colorato, quia in visu est comprehensio, sed in corpore colorato non est comprehensio. Et propterea inquit Commen. p̄ Aris. animaduertens ad hanc differentiam dixit q̄, sentiens est illud, quod est in potentia, sicut sensitum est in perfectione. & non dixit q̄, est in potentia sensitum: quoniam, si ita esset, idem esset esse coloris in visu & in sua materia. ex quo patet colorem in visu non esse, sicut forma in materia, sed sicut cognitum in cognoscente.

Quadragesima contradi. est super codex 2. de aia. tex. Aristo. dicit. q̄ sensitum patitur non tex. 62. simile existens, pastrum autem assimilatum est. Sed ex hoc sequitur, ut sensitio fiat in tempore, quod tamen est falsum. est enim subiecta mutatio, & in talibus non differt hec à facto esse, nec pati à pastru esse, ut demonstratur in 6. physi. aufcultationis. Soluitur. intelligitur isto modo q̄ sensituum ante receptionem speciei à sensibili non est assimilatum illi, sed post receptionem. sic n. anima est omnia p̄m receptionem, & similitudinem, ut dicit Commentaria. in tertio de anima. i. per receptionem similitudinem.

Quadragesima prima contradi. est in cōmen. 62. Sensibile non agit in sensum, nisi quando est

M. A. Zim. Solut. Cont.

Solutio. do est contrarium. Oppositum secundo de anima. 57. Soluitur secundo de anima. 57. tex. distinguitur de duplice alteratione, perfectiva, & corruptiva. licet igitur in sensatione non sit vera contrarietas ad agendum actione corruptiuam, est tamen aliqualis, talis qualis requiritur inter mouens & motu, & alterans & alteratum alteratione perfectiva. vide ibi, & intelliges.

1. de aia.
tex. 63.

Quatregesimafecunda contradi. est in tex. 63. Aristote. describens sensibile proprium inquit. Dico autem sensibile proprium, quod non contingit altero sensu sentiri, & circa quod non contingit decipi. Circa autem hanc secundam conditionem est contradicatio. quia Commentator dicit hoc esse virtutem in maiori parte, sed non expressit in quibus casibus est verus, & in quibus non. Themistius autem volens hoc specificare in secundo de anima cap. vigesimo primo. super expositione presentis loci assignat tres conditiones, videlicet quod organum sit in columnae, quod non sit perturbatum medius, & quod sit debita distantia. & cum hac gloria onnes ferent Latini interpretantur locum istum. Nos autem inuenimus Alexan. in paraphrasie de anima in capitulo .12. vbi declarat, quae sunt sensibilia per se, & quae per accidentem, post assignat quandoque. inquit. n. In propriis autem sensibilibus sensus potissimum veri sunt, vbi sensibus caeruantur illæsa, quibus cum sensibili suscipi nata sunt. Quotum primum, atque præcipuum est, vbi secundum naturam valentia & fana sensoria sunt. Deinceps vero rei sensibilis situs, neque enim res tetto positas visus cernere potest. Tertio loco aquabilis intercalli mensura necessaria est, non enim ex omni spatio sensoria res sensibiles excipere possunt. Præter hanc autem opus est medio, quo intercedente ad senioriorum ministeria, commoda, & apta sensibilia suscepit præbeat. neque enim visio fieri potest, nisi colluminato perspicuo. Postremo nihil oportet, quod sensum interpellat & turbet. neque enim audire possimus, cum soni vehementiores obstrepet, & sensum inturbant. Aut igitur Themistius est diminutus, aut Alexand. superfluit. Dicimus quod Alexandri Themistius dicitur abbeuiator, vt notat Commenta. duodecimo metaphy. commento secundo, & ideo dicit illæ conditiones expressæ per Alexand. reducuntur & virtualiter continentur in illis tribus expressis per Themist. nam debita distantia sensibilis ad sensum presupponit etiam debitum si-

tum, & includit illum, quia non dicitur sensibile esse in debita distantia: quando non est in situ conuenient ad hoc ut sentiat. sensile etiam dicitur in respectu ad sensum, cuius est inuitatiuum. Similiter ultima conditio, ut non sit alius motus fortior, qui impedit, reducitur ad illam. videlicet quod medium non sit perturbatum & ideo quod Alexan. pluribus exprefsit. Them. paucis perstrinxit Quod si dicatur ultra istas conditiones requiri alia, videlicet quod virtus non sit distracta, quia ad alia fortiter intenti delata sub oculis non videamus, ut dicit Philosophus in libro de memo. & temini. Dic qd continetur in prima illa conditione Themistij, quia in distractione mentis ad altiora reuocatur sensus communis, & spiritus ad interiora, ut notat Commenta. in commento super libro de somno & vigilia. & fin Alexand. reducitur ad postremam conditionem adductam per ipsum, quia motus maiores impediunt minores. & ideo, quando virtutes interiores vigorantur in suis actibus, exterioris debilitantur, & econtra.

Quatragesimatercia contradi. est in cō. 65. Dicit Cōmen. qd sensibilia communia sunt propria sensu communia. Huius oppositum patet infra cōmen. 133. vbi dicitur qd non sunt propria alicui sensu. Soluitur. per sensu communem non intellexit hic virtutem aliquam distinctam ab alijs sensib⁹, sicut imponit fibi sanctus Doct̄or hic: sed intellexit cōmunitatem sensuum, quia sensibilia cōmunita possunt sentiri à pluribus, quam ab uno sensu. & ideo dixit quod sunt propria sensu communia. Et tu vide Themistium in. 2. de anima super. 133. Et sic argumenta Sancti doct̄oris nulla. & sic etiā patet qd nulla sit contradic̄io.

Quatragesimaquarta contradic̄io est in com. 72. Dicit qd color vniuersusque visibilis videtur in luce, siue illud visibile videatur in obscuro, siue videatur in luce. Sed ex verbis infra in eodem cō. videtur oppositū illius sequi, quia ibi habet qd color non est visibilis, nisi mediante luce. Soluitur. dictū eius verificatur de visibilibus, quæ videntur in obscuro, & in medio illuminato: sicut sunt noctiluce, & quercus putrefacta, quæ & die & nocte videntur possunt. tñ tōne alterius videntur in die, & ratione alterius videntur in nocte, nā in nocte videntur merito lucis, in die merito coloris, & non merito lucis subiectiū existētis in visibili, quia lumen maius obscurat minus. cum hoc tamen

2. de aia.
com. 65.

Solutio.

2. de aia.
com. 72.

Solutio.

men stat q; talia videantur, vt colorata in medio actu lucido, & mediante luce continentis. Et sic propositio est vniuersaliter vera, q; omnis color in quolibet visibili existens non videtur, nisi mediante luce.

2. de aia. cōm. 72. Quadragesima quinta contradicit in eo dem cō. Cō. habet q; color non est visibile nisi mediante luce. Oportūt. 2. de anima. cō. 67. vbi habet q; color non est visibilis p; aliquam formā sibi contingentem, sed est visibilis per se. Soluit, visibilis est color mediante luce, quantum ad actum immutandi diaphanū, & organū sensus mediante luce, lux igitur est diaphani dispositio pro formis colorum recipiendis & pro visu. nō n. colores in obscuro videri possunt, licet sint actu colores etiam in obscuro exilentes. visibilitas igitur competit colori per se in secundo modo: quia forma coloris est causa visibilitatis eius. Sic igitur patet contradictionis sedatio, si recte vides.

2. de aia. cōm. 76 & 79. Quadragesima sexta contradiicit, est in cō. 76. & 79. Quia in 76. dicit q; medium in sono est aer, non aqua: sed in 79. dicit oppositum. Soluitur, in aqua non fit sonus realiter, sicut sit in aere, sed solū spiritualiter. & sic etiam intelligitur dictum eius in cō. 81. infra. in pen. commen.

Solutio. Quadragesima septima contradicit, est in cō. 84. Dicit Cōmen. aerem in aure temper moueri, & tamen in 83. dixit ipsum quiescere. Soluitur in eodem. 84. quia motus aeris existens in aere est motus proprius: sed motus in aere extraneo, & non organico est motus extraneus. cum hoc igitur q; talis aer organico mouet motu proprio, stat ipsum quiescere quiete opposita motui extraneo. sic soluitur, vt vides, instantia. si ut etiā ignis in sphæra propria potest dici motus, & quiescens diuersimode.

2. de aia. cōm. 91. Quadragesima octaua contradicit, est in commen. 91. Dicitur q; non habere pulmonem sit causa remota non respirandi. Et tamen primo poster. dicitur q; est causa propinqua. Soluitur. dictum eius in posterioribus habet veritatem respectiue, non absolute: quia non habere pulmonem est causa, p; propinqua respectu non animalis, tamen simpliciter propinqua non est.

Solutio. Quadragesima nona contradicit, est in tex. 92. Aristoteles, & Commenta. videntur dicere, quod differentiae odorum male, & cū difficultate apprehenduntur ab homine. praeceps enim odorat homo. Ex aduerso autem scribit Averro. in commento libri de Sensu & sensi. in capitulo quinto, quod ho-

mo appetit quod melius distinguere differentias sensibilium olfactus, quam cetera animalia. Soluitur per doctrinam Aristotelis in quinto de generatione animalium capitulo secundo. Nam acute videre, audire, & olfaccere bifariam dicitur, aut quia distincte percipiendo differentias istorum sensibilium, aut procul, & à remotis attinendo ipsa. primum prouenit ex syncretitate & temperamento organi. & quia complexio humana est magis temperata alijs complexionibus brutorum, sic omnes sensus hominis sunt perfectiores alijs. vnde distinetus percipit omnes differentias sensibilium, quam facient cetera, sed percipere à remotis obiectum prouenit ex situ organi, vnde qui habent oculos profundos, & palpebras grossas à remotis inspiciunt, illi autem qui habent oculos eminentes, non possunt ad longam distantiam. sic animalia multa procul olfaciunt ex situ organi, vnde catelli Laconici, qui habent portetas nares, eminus olfaciunt. homo igitur in hoc à quanpluribus animalibus vincitur, sed non vincitur indistincte iudicando differentias sensibilium. Et hoc etiam fateatur Commentator in libro de sensu & sensi. dicit enim quod appetit, quod homo melius distinguere differentias sensibilium olfactus, quam cetera animalia, & tamen multa animalia comprehendunt fortius odores à remotis. Hoc etiam innui in praesenti commento nonantesimo secundo pro finem.

Quinquagesima contradic̄tio est in commen. & in procerino metaphysicorum. Nam hic videtur sensus tactus præcedere alios sensus, & per consequens visus: ibi vero visus alijs præfertur sensibus. Soluitur. priora generatione via perfectionis posteriora sunt, sic dicimus prioritatem tactus ad alios sensus esse prioritatem secundum subiectum & materiam, sed prioritas visus ad tactum est prioritas formæ & finis. Et hoc etiam confirmat Commenta. in secundo de anima commento septuagesimo septimo, vbi dicit quod Aristoteles videtur ordinare conyderationem de virtutibus sensus secundum nobilitatem, non autem secundum naturam, prius enim egit de visu, quam de alijs. sed Averro. sexto naturalium ordinavit talem conyderationem secundum naturam: quia prius egit de tactu, quam de alijs. Pro hoc vide secundo de generatione & corruptione textu commen. i. septimi.

Solutio.

2. de aia. cōm. 94.

Solutio.

Quinqua-

M. A. Zim. Solut. Cont.

2. de aia. Quinquagesima prima contradicit in cō. com. 97. 97. Dicitur quod raritas ignis est maxima. Opus positum. 4. physi. 72. vbi dicit quod crescit in infinitum. Soluitur. est maxima fīm naturae, & prout consequitur formam existentem in materia. terminatio enim est à forma: sed prout in materia absolute est, in infinitum tendit, cum infinitudo sit à materia. 3. physico. 60.

2 de aia. Quinquagesima secunda contradicit in cō. com. 98. & 101. Quia hic dicit quod omnes sensus indigent medio etiam gultus, & tactus.

Solutio. tamen de gustu & tactu oppositum apparet in cō. 101. Soluitur. ibi negat requiri medium extrinsecum. & hoc per se nam in sensu tactus, & gustus non concurrit medium extrinsecum per se, sed per accidens. vide pro hoc cō. 115. secundi de anima. Et ideo Cōm. in princi. cō. 116. secundi de anima dicit quod aer & aqua in talibus sensibus sunt media, si debent dici media. ex hoc enim apparet quod illa non sunt vere media, sed sunt media per accidens, ut ipse declarauit in cō. 115. Et eodem modo soluitur contradicatio iudicis eius super cō. libro de sensu & sensi. vbi dicit quod sensus, tactus, & gustus, non indigent medio. & tamen in hoc. 98. dicit quod indigent medio. Soluitur. ibi negat tales sensus indigere medio extrinseco in ratione per se, & veri medij; hic concedit eos indigere vero & per se medio intrinseco. sensibile enim positum supra sensum non causat sensationem, nisi Aristoteles. quicquid dicat Aueni. in hoc.

2. de aia. Quinquagesima tercia contradicit in cō. cō. 100. 100. Dicit quod ampliudo venarum & viarū anhelitus est propter necessitatem, & non propter melius. Oppositum in simili scribitur. in. 2. physi. 82. & 88. contra Antiquos. Pondera, quia non assertive, sed dubitative loquitur, & cogita.

2. de aia. Quinquagesima quarta contradicit in cō. 108. Dicit graue & leue esse substantias, &c. nieta. 18. dicit quod sunt quantitates, &c. 1. cōl. 17. dicit quod sunt substantiae. etiam in. 2. de gene. & cor. &c. 7. physi. 11. & 2. de partibus animalium. cap. 1. habetur quod sunt qualitates. Vide quod scripsi super. 7. physi. in cō. 11. Et si vis curiosius videre, vide Conciliatorem in differentia. 42. in tertio dicendorum,

2. de aia. Quinquagesima quinta contradicit in cō. 116. Dicit carnem esse medium, & non instrumentum tactus. Sed in commento super libro de sensu & sensi. & in secundo colligitur capit. de iuuentis carnis, & in capitu. de iuuento tactus, dicit oppositi-

tum. Vide Conciliatorem differentia. 42. in 3. dicendorum de hac materia. quia quod dicit Cōm. quod caro est organum tactus, in telligitur de carne cordis, quia in corde fīm Philosophum est radix istius sensus, & organum. quando dicit quod est medium, loquitur de alia carne. Alij per carnem intelligunt carnem neruosa esse tactus instrumentum, & ponunt neruos esse partiale instrumentum, sicut ipsem Conciliator tenet. Et haic opinioni fauere videtur Cōm. 2. de anima. cō. 1c. 8. vbi dicit quod tempore Aristoteles scripsit librum de animalibus, non erat noti nerui, sed post per anatomiam apparuit, illud enim. quod sciuit Aristoteles. ratione sciuit post per sensum. nam vult quod Philosophus per illud, quod est inter carnem, intelligat neruum: & tale est organum tactus partiale. & ista est via Auer. siue dubio. Sed salua reverentia Auer. eius positione non videtur esse de intentione Aristoteles. Nam dicere, quando Aristoteles composuit librum de partibus animalium, in quo expresso ponit organum tactus in corde esse, sicut est videte in. 2. lib. cap. 10. & in lib. de sensu & sensi. quod tunc non fuerunt cogniti sibi, nerui, quia scientia sectionis erat tunc ignota, istud in veritate esse videtur unum magnum mendacium. Nam Philosophus plerunque de neuis loqui videtur in libro illo, sicut in ca. 8. vbi agit de carne, & de his, quae vice canis habentur. & in libro de histriis animalium plerunque de neruosa carne meminit, vt in. 3. cap. 5. Nec est verissimum quod tantus Philosophus, qui fuit solertissimus nature rimator, librum illū sine anatomia conscriberet, quomodo enim de cordis ventriculis, de quod alijs minutissimis membranis conscripsisset ita soleret, nisi propriis oculis vidisset singula? Nerui autem non sunt adeo minutissima corpora, quod propter sui parvitatem non possint videri. Præterea sententia Philosophi fuit sensum tactus medietatem contrariatum obtineret. Et ideo dicit in. 2. de anima in tex. cōm. 124. plantæ non sentiunt, quia non habent medietatem, sunt enim complexionis multum terrestris. & 3. de anima. tex. com. 66. ait Philosophus. omnium enim tangibiliū tactus est, sicut medietas & susceptius sensus, non solum quæcumque differentia terræ sunt, sed calidi & frigidi, & aliorum omnium tangi possibilium. & propter hoc ossibus & capillis, & huiusmodi partibus non sentimus, quia terræ sunt. & plantæ etiam ob hoc neque sensum unum habent, quia terre

Digressio contra Auer. de instro sensus tactus.

terre sunt. Arguit ergo sic. nerui sunt terrestris complexionis, sicut omnes Medicis & Philosophi testantur. ergo talibus non sentimus. patet consequentia, quia manente causa, manet effectus. quoniam ergo Auctor exponit, quod illud, quod est organum tactus est illud, quod est intus. & per illud quo dicit intus exponit neruum: cum nullo modo nervo sentiamus. Confirmatur autoritate Philosophi, quae non recipit glofam. i. de anima. 79. tex. scribit enim ibi Philosophus, quaeque enim insunt in animalium corporibus simpliciter terra, ut osla, nervi, pilii, nihil sentire videntur. quare dicendum est illud, quod intus est, esse organum sensationis: & tale est ipsum cor. Ista est veritas. & ita Simplicius, & Antiqui expulerunt locum illum. Et in hoc nolo cum Auctor esse quia, ut mihi videtur, in hoc quiescit dimissio preceptorum suorum. & imitatus est potius Medicos. Nam, sicut scribit Philosophus, i. ethico. cap. 7. pro defensione veritatis erit propria iniugnare oportere, præsertim Philosophos, magis existimandum est. nam cum ambo amici sint, pium est veritatem in honore preferre. Excusum possum, de creare defendere non possum. nam litera sua in. i. de anima non loquitur de nervis, sed de ossibus solum. Similiter sermo Medicorum, in quibus etiam versabatur, fecerunt ipsum a veritate deuiri. Hec notauius hic propter errorem communem imponendum Aristillus, quod negat exprelle. & istud non prouenit, nisi quia vident exposatores, & de tex. nihil.

2. de ala.
60. 129.

Quinquagesimasexta contradi. est in cō. 129. dicit q̄ demonstratio illa Philosophi fundatur super propositiones: quarum una est, q̄ omne, quod est animal, aut sentit ipsum per contactum, aut mediante corpore extremitate. si ista disiuncta datur per opposita, sequitur aliquam sensationem sine contactu fieri: cuius oppositum patet. 7. physi. tex. cōm. 12. vbi habetur q̄, omnis alteratio perfectior fit per contactum. si non datur per opposita, non est disiuncta, per Boetium in libro divisionum. Soluitur. per contactum inellexit medium intraneum. & sic sensus est q̄, omnis sensatio, aut fit per medium intrinsecum, aut per medium extrinsecum. Et ista bene opponuntur, sicut vides.

Solutio.

2. de ala.
ex. 130.

Quinquagesimaseptima contradi. est in tex. 130. Dicit Aristoteles. aerem esse auditum, aqua vero visus, ignem autem nullum, aut omnibus communem, quia nihil sine calore sensitum est. Sed huius oppositum habe-

tur ab Auctor. in. 3. colliger. cap. 5. vbi dicit, q̄ auditus est aeris, aqua visus, olfactus autem est ignis. Amplius videtur q̄, organum olfactus, cum sit in anteriori parte cerebri, q̄, sit frigidum & humidum, & ita erit aquatantum, & non aeris, aut aquæ. vt Aristoteles dicit hic. Solutio est, q̄ non est intentio Aristotle. dicere ibi esse organum alicuius sensus ex uno tantum simplici constans elemento, quia animal & membra eius ex quatuor constant elementis: sed sua intentio est alia: sensoria elementis simplicibus attributi, in quibus ipsa mixtio non est manifesta, & sic pupilla attribuitur aqua, auditus, aeri. vnde si pungatur oculus, non exit nisi aqua, & in autibus, apposito cornu, sentitur aer complantatus, vt dicitur in. 2. de anima. Olfactus autem propterea dicitur esse alterius istorum, vt notant Cōmen. & Graci expositores, non ratione organi, sed ratione animalium, quorum quedam olfaciunt per aquam, vt pisces, & quedam per aerem, vt animalia degennata in aere. Ignis autem propterea dicitur, aut nullius esse, aut omnibus communis, quia ignis, qui est fervor, & exustio, corrumpt organa sensitiva & animalia, alter est elementalis, qui regulatur ab anima. & sic calor ille est naturalis, ut ab anima regulatur, & sic est omnibus communis. vnde p̄portio cuiuslibet sensus & organi ad ignem sub ratione, qua sunt in actu secundo, est proportio tanquam ad formam. & proporzio ad alia elementa præter ignem, ut licet sicut ad materiam, quia semper respectus imperfectioris ad perfectius est respectus materie ad formam, aut instrumentum ad agens. 3. de anima cōm. 5. sed quando Auctor. dicit organum olfactus esse ignis, hoc intelligit ex parte modi, quo multiplicatur intensio odoris, qui aut est fumus, evaporatio, aut non fit sine ea: & non intellectus quantum ad organum.

Quinquagesimaoctaua contradi. est super tex. 133. Aristoteles. & Cōmenius. q̄ numerus cognoscitur negatione continui. Sed hoc videtur esse contra id, q̄ habetur in. 10. metra. tex. cōm. 2. vbi dicitur q̄, omnis numerus uno cognoscitur, & ibidem tex. cōm. 4. numerus fīni q̄ est compositus ex unitatibus, mensuratur per unitates. Amplius est dubium, quoniam numerus est priuatio continua, vt dicit Cōmenius. in cōmento. Paulus Venetus dicit q̄ sumitur priuatio pro contrario minime perfecto, vt nigredo dicitur priuatio albedinis. & quia in inuitando sensum, unum eādē sentitur, & certius quam multitudine idee

2. de ala.
tex. 133.

M. A. Zim. Solut. Cont.

ideo dicitur quod numerus est priuationis continui. Sed hoc non potest stare, quia littera dicit quod numerus cognoscitur negatione continui, & Commenta, etiam in commento videtur quod talia se habent ut priuationis & habitus, quia loquitur uniformiter hic, sicut de quiete respectu motus. Et ideo dicimus nos finis Cōm. qd. sicut de quiete dicebatur qd. sensus non comprehendit quietem, nisi post comprehensionem motus, ita etiam sensus non cognosceret numerum, qui causatur ex divisione continui, nisi prius cognouisset ipsum continuum, quod est unum. Et hoc est, quod dicit Cōm. qd. comprehēsio multitudinis, & numerus est per comprehensionem priuationis continui, quod est multitudino. Vbi aduertere, ut habetur in. 4. phy. numerus dividitur per unitates, sed non continuatur per unitates. & ideo in numero est priuationis continuationis. & isto modo sensus cognoscit naturam negatione continui, pro quanto cognoscit multa, quae non sunt unita in uno continuo. & si sensus non praecognouisset unum continuum, non posset illud iudicare in ratione numeri. & sic numerus cognoscitur negatione continui, unde, ut dicit dominus Albertus hic, sensus oppositorum est idem essentialiter, vbi ut dixi, essentialitas se tenet ex parte potentiae cognoscendi. Simplicius autem dicit in praesenti loco qd. non est intelligendum sumerum cognosci negatione continui, sicut nebula à visu per priuationem lucis, ex hoc qd. non mouet visum. quando quidem numerus est per se sensibilis, sicut unum, sed quoniam opponitur unum multitudini, & quia multitudine congregat insimul unum continuum secundum viuumquodque eorum, ex quibus multitudine componitur, quoniam in sensibilibus unum, ut continuum, est unum, non autem in multitudine manifestatur, & in cōgregatione ipsum continuum, quamvis & unus sit numerus secundum divisionem; & unus est, & cognoscitur, sed non ut continuum, & hoc manifestat continuum negatio, videlicet, qd. numerus non cognoscitur solum ut unum, hoc enim in sensibilibus solum continuum est, sed in collectione istorum talium, collectione recusat continuationem. & est exppositio fatus subtilis in veritate. & in hoc credo verum esse quod dicit, quia numerus dicit formam positivam, & non est pura priuationis, sicut quies. Vbi animaduerte, quod numerus mathematicus, qui ex unitibus individuabilibus resultat, ut sic, non

cadit sub sensu, sed sub imaginatione. & ut sic, pertinet ad Mathematicum. sed numerus, qui est sensibile commune, resultat ex unitibus corporalibus sensibilibus idem enim est dicere res sensibiles & corporales, ut dicit Simplicius in prologo phycitorum. Et illa ratione unitas sensibilis est unum, quod est continuum, non illud, quod praeceps est individuabile, & est principium numeri mathematici, quia illud pertinet ad imaginationem. Ita mihi videtur prouincia dicere, quare licet in ipsis sensibilibus communibus conueniat Naturalis & Mathematicus, tamen alio & alio modo. quia Naturalis consideratur de ipsis, ut sunt coniuncta sensibilibus propriis, & ut mouent sensus aliquo motu, & ipsis propriis, sed Mathematicus abstractus ab isto motu istorum, ut coniunctus est propriis, & sic non pertinet sua consideratio ad sensus istos, nec est sensibilis, sed imaginabilis tantum. Et per hoc patet solutio ad ea, quae in oppositum adducebantur. quia Aristoteles in decimo metaphysicorum tractat de numero, ut est quantitas discreta ex unitibus in divisionibus praeceps resultans: & de hoc est verum quod numeratur per unitates, ut componitur ex eis, & cognoscitur per unitatis reiterationem. sed ille est numerus formalis, sed numerus sensibilis constat ex unitibus sensibilibus, & per illarum iterationem cognoscitur, ut dicit Aristoteles in quarto phycitorum tex. commen. 134. & cognoscitur etiam negatione continuum secundum alterum dictorum modorum, vel secundum Aver. unde numerus sensibilis & naturalis est ille, qui causatur ex divisione continui. & quia continuum non componitur ex individuabilibus, unitates iste sunt res continua, sed mathematicus numerus causatur ex unitibus individuabilibus. Ex hoc patet, solutio ad obiectiones, quae possunt fieri, quomodo numerus dicit priuationem unitatis & continuationis, & tamen oppositum habetur, decimo metaphysi. vbi tex. cōm-octavo dicit, quod unum opponitur priuatione multitudini. & confirmatur, quia unum dicit individuationem secundum Aver. quae priuatione quādam est, & per consequētē numerus non est priuatione unitatis, sed contra. Solutio, est aquiuocatio in sermoni, quia in decimo metaphysic. agitur de uno transcendenter simpto: & tale opponitur priuatione multitudini. & etiam loquendo de uno, quod est principium numeri dicit in divisionem, quae est priuatione multitudini.

tis.tamen hic est sermo de numero sensibili, qui importat negationem continui, ex cuius diuisione resultat, & non sumitur pro numero mathematico, qui est quantitas discreta ex unitatis individuabilibus causata: quia talia ut sic sunt separata a sensibus. Vnde potest dari alius intellectus subtilis illius authoritatis in te. cōm. 133. omnia illa motu sentimus, i. motus contrahit & specificat ista entia ad esse sensibile, & coniungitur ipsi materiali sensibili, vt dicit dominus Albertus⁹ in questione de homine. Sed hoc sit verum in se, non tamen est ad propositū quia tunc esset aequiuocatio in partu spacio de motu, qui Philofophus in tex. habet statum, quiescens autem eo quod non mouetur. & iunc non esset verum omnia sensibilia communia contrahi ad esse sensibile per motum, quia fallit hoc in quiete. Nisi esset quod Albertus diceret quietem etiam contrahere ad esse sensibile ista, quia natura est principium motus & quietis. Sed magis placet alter illorum sensuum, videlicet Themistij, & Auetro. per motum, intelligendo motum spirituale, vel sicut expouuit Simplicius. Et aduerte quod discretio numeri, ut numerus est sensatum communium, communis est ad omnem diuisionem partium coniunxi, secundum quam diuisionem diversa cognoscuntur sensata, quae sunt in ipsis, & sic numerus cognoscitur negatione communii ratione illius diuisionis, seu discretionis partiū coniunctarum in se paratione consistentium, & in incidentium negationem vnius continuo.

^{2. de aia. cōm. 133.} Quiquageſima nona contradicitur, est in cōm. 133. Dicit Commentaria, q. id, quod inuenitur vni accidentaliter, inueniuntur alij essentialiter. Vide oppositum secundo physicorum. ^{Solutio.} com. 48. Solutum, q. id, quod est accidentia liter vni natura, est essentialiter alteri natura: sed id, quod est accidentale vni natura non potest esse essentialiter alicuius eiusdem rationis cum illa natura. primo modo intelligitur authoritas Commentator hic: secundo modo intelligitur authoritas eiusdem in secundo physicorum, in commen-
to allegato.

^{1. de aia. cōm. 133.} Sexagesima contradicitur, est in eodem com. sed supra cōm. 120. dixit quod accidentia taliter cognoscitur. Solutum, supra dixit hoc comparando ad habitum, hic vero dixit oppositum compatando ad potentiam. eadem enim est potentia respectu priuationis & habitus essentialiter, licet habitus per

se cognoscatur, & priuatio illius habitus per accidens.

Sexagesimaprima contradicitur, est in cōm. 134. Dicit Chmē. q. virtus, comprehendens istum esse Socratem, aut filium hominis, est superior ratione sensus. Huius oppositum scribit ipse in 2. de aia in cōm. 6, vbi dicit q. cogitativa honiinis comprehendit intentiones individuales decem prædicamentorum. Nisi esset quod dictum eius hic intelligitur completive: sed dictum eius supra in. 6, intelligit initiatice. Aut hic loquitur respectu sensus exterioris. virtus ista est superior, qua comprehendendius substantiam, aut relationem: & ista virtus est cogitativa. & hoc non contradicit Auer. in illo loco.

Sexagesimasecunda contradicitur, est ibidem. Auer. habet q. quando coniunguntur duo sensus ad iudicandum super eandem rem ipsam esse eandem. iudicium est virtusque sensus, & non alterius tantum. Sed vide oppositum infra. cōm. & tex. 146. Solutur dictum eius hic procedit de inicio, & occasione iudicij, sed dictum eius infra procedit de complemento iudicij, unde sensus exteriores respectu sensus communis sunt sicut testes, qui examinantur a iudice, qui dicitur audire iudicium virtusque partis, & postea proferre sententiam.

Sexagesimatercia contradicitur, est in te. 141. Dicit Arist. q. vnu est actus sensibilis & sensu. Sed huius oppositum inuenimus apud Alexan. in paraphasi de anima in capitulo de intellectu in aia, vbi dicit q. sensus non fit idem cum rei sensibilis specie. Solutur intentio Philosophi est quod, cum sensibile concurredit sicut motor, & sensuum sicut motum, & quia idem est actus motu & mobilis, & motus est in mobili non in motore, sic actus sensibilis & sensorius idem est, & est in sensorio non in sensibili. Intentio autem Alexandri est quod sensus non sentit se, sicut intellectus seipsum intelligit post aliorum intellectionem. & illa ratione Alexander dicit q. sensus non fit idem cum rei sensibilis specie, quia post speciem rei sensibilis non est conuersius supra seipsum, ut seipsum sentiat, sicut est de intellectu.

Sexagesimaquarta contradicitur, est in te. 146. Aristoteles dicit sensum communem cognoscere alterum inter sensibilia diuisionem sensuum, & in eodem instanti. vbi Com. dicit in cōm. quod alietas est quedam relatio, & relativa insimul existunt in actu. Sed ex hoc sequitur sensum communem apprehendere relationem. Sed hucus oportet

^{2. de aia. cōm. 134.}

Solutio.

^{2. de aia. cōm. 134.}

Solutio.

^{2. de aia. tex. 141.}

Solutio.

^{2. de aia. tex. 146.}

M. A. Zim. Solut. Cont.

Solutio. Et si colligitur ex sententia Commē. in. 2. de anima. cōmen. 13. 4. vbi dicit q̄ virtus, quā comprehendit istum esse Socratem, aut filium Socratis, est superior ad virtutē sensuum. & ita videtur quod relatio non cognoscitur a sensu communi. Soluit dictum Commenta. intelligitur de sensu exteriori, quia ille non cognoscit substantiam, neque relationem, sed sensus hominis interiores possunt hanc cognoscere. Vnde intentio Commenta. est ibi ponere differentiam inter illos modos duos, secundum quos aliquid dicitur sensibile per accidens. unus est non simpliciter, & est quando sensibile unius sensus comparatur ad aliū sensum, ex quo accedit ut sit coniunctum cum sensibili proprio illius sensus. ut si pomum fuerit coloratum & dulce, dūcere dicitur sensible per accidens respectu visus. nam hic est accidentalitas duorum sensuum exteriorum, qui sunt in eadem latitudine, quia ambo sunt exteriores, & unus non est superior altero. Sed secundus modus per accidens sensibilis est, quando aliquid obiectū per accidens est coniunctum sensibili per se aliqui sensus, quod tamen nō est obiectum alicuius sensus eiusdem ordinis, sed superioris sicut si albus accidat ut sit filius Socratis. Vnde ista relatio accedit albo, & non pertinet nec ad visum, nec ad alium sensum exteriorem, sed bene potest pertinere ad sensum cōmuni, qui est virtus superior ad vim, & ad reliquos sensus exteriores. immo ut dicit Themis, est princeps aliorum, & alii sunt sicut famuli & ministri eius. Et ne videatur tibi mirum, ut relatio sensibilium rerum sensi percipiatur, ut est sensibilis. Nā Arist. hoc expresse dicit in. 2. de anima. in tex. cō. 14. 5. q̄ quia nos vnumquodq; sensibulum ad vnumquodque comparando discernimus & sentimus, & sentimus q̄ differt, necesse est utique sensu. sensibilia. n. sunt. vbi Commenta. dicit quod differentia est sensibilis, quae est inter sensibilia, licet enim intellectus etiam differentiam inter sensibilia agnoscat, tamen in vniuersali & non signata, & sensibili. Vnde videtur mihi relationem istam posse agnoscit, à sensu communi, & non solum à cogitatione, ut aliqui voluerunt: aliter ratio Aristot. in tex. 14. 6. non procederet, in qua demonstrat virtutem sensus communis in eodem tempore indiuisibili apprehendere, & profere iudicium de diuersis, vel contrariis sensibilibus.

2. de aīa. tex. 151. Sexagesima quinta contradicit, est super

tex. 151. Arist. in hoc texu dicit q̄, deceptio est magis propria animalibus, & in hoc plurimum tempus perficit anima. Sed vtrūq; videtur falsum esse, quia cognitio veritatis, cum sit anima perfectio, videtur esse magis propria anima. Secundū etiam falsum esse videtur, quia rēpus dispositionis naturalis, & præter naturam aequalē esse non potest, vt paret in. 2. celi. tex. cō. 3. 8. vbi Commenta. dicit in paraphrasi q̄, tempus sanitatis est prolixus tempore ægritudinis. & 1. celi. tex. cō. 1. 5. quia præter naturam sunt, citissime corruptiuntur. Nisi esset q̄, istud Arist. declarauit quod sit magis proprium, videlicet ex parte temporis, non quia si magis naturale. Et quando arguitur q̄ tempus non potest esse aequalē dispositionis naturalis, & præter naturam: Respondeatur, q̄ hoc locū habet in dispositionibus, quae immediate inequuntur formam ab agente mediane formā: iuxta illud, agens quantum dat de forma, tantum dat de accidentibus consequentiibus formam, mediante tamen formā. sed cognitio non datur ab agente dante animam, sed caufatur ab obiecto & potentia cognoscēt. & licet anima pluri tempore versetur in ignorantia, quā in scientia, tempus tamen illud breve eligibilius est, quo versatur in scientia, quā tempus prolixum in quo versatur in ignorantia, sicut præponendum est tempus breve in facilitate, quā prolixum in miseria, & ita adhuc non est aequalitas, si bene confyeras. proprium igitur hic sumitur, quod ad quando, & non aliter. nam multis modis proprium dicitur, vt paret in. 4. topi.

Solutio.

Sexagesima sexta contradicit, est in cō. 153. Dicit virtutem imaginatiuam distingui ab alijs virtutib⁹. In cō. 20. huius secundi dicit oppositum. Soluitur. hic loquitur de perfecta imaginativa, quae est in determinata parte corporis, & quae est non solum respectu presentis obiecti, verum etiam respectu absens. sed ibi loquitur de imaginativa imperfecta, quae solum in imperfēctis animalibus, & solum circa presentia obiecta actum habet, quae disseminata est per totū animalis corpus.

2. de aīa. com. 151.

Solutio.

Sexagesima septima contradicit, est ibidē. Dicit imaginatiuam differre ab intellectu co. m. 153 & cōsilio, quia imaginatur dum volum⁹. Sed fuit oppositum. q̄ hoc est nihil, quia à pari intelligimus dum volumus. Soluitur. bene intelligimus dum volumus, sed non intelligimus verum cum volumus, sicut est de sensu & imaginativa.

Sexagesima octava.

3.de aia. Sexagesima octava contradi. est in te. cō. e. cō. 155. 155. Ponunt̄ ibi quatuor habitus. Sed oppositum habetur. 6. aethi. cap. 4. vbi se ponunt̄ habitus. Soluitur. Philosophus hic distinxit rōlum habitus, qui non erant ab An tiquis vsq; ad sua temporā: sed in sexto aeth. enumerat omnes habitus, quos ipse ex suis naturalibus nouit.

1. de aia. Sexagesimonia contradicitur in tex. 156 In eodem cōmen. dicitur sensus esse veros in maiori parte. Et tamen oppositum dixit supra in. 1; 2. vbi habetur q̄ sunt semper versus. Soluitur. supra loquebatur de sensu, ut mouetur à sensibili: hic vero loquitur, ut ex se componit. Sed cōtra. nam etiam sensus ut mouetur à sensibili, non est semper versus, sed frequenter, sicut patet. 2. de anima. cō. 63. & ideo sorte sumpt̄ semper supra, id est in maiori parte. Vel si vis q̄ ly semper sumatur, ut distinguitur contra frequenter, dicas q̄ illud est verum, seruitus illis tribus conditionibus positus à Themistio in. 2. de anima. super tex. 63. Et Auer. seipsum gloriat consimiliter. 4. metaphy. cōmen. 2. 6. vbi habet huc verba. Comprehēsio autem, quæ fit vno sensu, & vno modo tensus, & in eadem dispositione est vera semper. Hæc de secundo dicta sufficiant.

S O L V T I O N E S Contradictionum in dictis Arist. & Auerrois,

Super Tertio de Anima.

3. de aia.
tex. 1.

Ontradiccio est in texto primo. Aristote. in hoc tex. videtur dicere q̄ per intellectum materiali, qui possibilis est vocatus, homo intelligat. sic. n. exponit Themis. & Commen. illud, quod dicitur hic. De parte autem animæ, quæ anima intelligit & sapit, id est per quem homo intelligit & sapit. Sed huius oppositum scribit Alexan. in tracta. de intellectu cap. 3. vbi habet q̄ intellectus agens est effectiuus intellectio. & videtur esse etiam de sententia Commen. 3. de anima, com. 19. vbi dicitur q̄ comparatio intellectus agentis ad materialem est comparatio quadammodo principij mouentis ad materiam motam. Soluitur intellectus agens, siue Deus sit, ut posuit Alexan. siue sit pars animalis nostræ, ut voluit Themist. & Commen. pro tanto dicitur esse effectiuus intellectio, quia comparatio eius ad intellectum materiali est sicut

Solutio. Soluitur intellectus agens, siue Deus sit, ut posuit Alexan. siue sit pars animalis nostræ, ut voluit Themist. & Commen. pro tanto dicitur esse effectiuus intellectio, quia comparatio eius ad intellectum materiali est sicut

comparatio lucis ad diaphanum. comparatio autem intentionum imaginatarum ad ipsum est sicut comparatio coloris ad vi- sum. & sicut lux est perfectio diaphani, sic intellectus agens est perfectio intellectus materialis. & sicut diaphanum non mouetur à colore, neque recipit ipsum, nisi quando lucet, ita intellectus materialis non recipit intellectus, quæ sunt hic, nisi fm q̄ perficit per istum intellectum & illuminatur per ipsum. & sicut lux facit colorem in potentia esse in actu, ita q̄ possit mouere diaphanum, ita intellectus agens facit intentiones intellectus in potentia esse actu intellectus, quas recipit intellectus materialis. Ratione igitur specierum intellectum intellectus agens dicitur esse effectiuus intellectio: tamen iudicium ipsum & discernimen, quo de obiecto intellectu iudicanus fit per intellectum possibilem. nam, si sensus habet virtutem, per quam discernit sensibile, multo magis intellectus materialis. Vnde teneo intellectum formaliter, qua intelligim⁹ & iudicamus, immediate produci ab intellectu materiali illuminato per intellectum agentem, & informato specie intelligibili, sed dicitur ab intellectu agente causari ratione speciei, quia illa est ab intellectu agente effectiva. Et ista videtur esse sententia Auer. in. 3. de anima. in cō. 19. vbi dicit ponendo differentiam inter intellectum agentem & possibilem, q̄ differunt in hoc, q̄ iudicium est aliquid in capitulo perfectionis iudicis, actio autem non est sicut illum in modum in capitulo perfectionis agentis. Et euā, si opinio opposita vera esset q̄ intellectio immediate produceretur ab intellectu agente in nobis, non propterera sequeretur hominem formaliter intelligere per intellectum agentem, sed per intellectum materiali, quia eo formaliter anima intelligit & sapit. nam omnes expositores sunt concordes in hoc, q̄ intellectus, de quo Aristot. loquitur in hoc principio. 3. de anima, est intellectus materialis. vnde, licet motus effectus sit à motore, non tamen formaliter est in motore, nec formaliter motor denominatur moueri, sed mobile. ita est etiam de intellectione, quæ est quidam motus, licet aequi- uoce dictus. & hoc tangit Commen. in pīx adducta differentia. Et, si triplicetur in oppositum per autoritatem Themist. in. 3. de anima. cap. 27. vbi dicit hominis essentiam esse intellectum agentem, & q̄ omnis actio inde derivatur & dicatur. Sol. Them. vi trudit Commen. 3. de anima. cō. 20. opinatus de Anima FF est

Et intellectum materialem & agentem, & speculatum esse vnum subiecto, & differet fm modum. Et licet hoc teneat Them. aduertere tamen q; in via eius iudicium formaliter attribuitur nobis per intellectum materialem, non quatenus ex potestate cōstat, sed quatenus agens est intellectus, quia illinc omnis actio dicitur, atque deriuatur. Quod si intellectus materialis non accipit indiuisibiliter ea, quae intellectus agens tradit indiuisibiliter, nihil est q; mirum, quādo huius rei illud exemplum exploratum habemus, quod affectus corporum, candor, nigror, & eius generis cetera, quanquā propria rōne & suapte natura indiuisibiles atque infecabiles sint in materiam, tamen diuisibiliter & fecabiliter recipiuntur. Et ex isto capite recte petpenditur secundū Themilitum intellectum agentem & materialem esse vnum subiecto: quod bene Commenta. videtur intellectus. Et sic habes quid in via Alexand. Commen. & Them. Iti sit dicendum in hoc quāsito arduo, sicut vides.

3. de aia.
tex. 2.

Difficul-
tas quo pa-
co intel-
lectus intel-
ligat.

Solo Scoti

Cofutatio

Secunda contradic̄tio est super tex. 2. Aristote. & Commen. videntur dicere intelligere esse sicut sentire, & q; sit pati. Sed huius oppositum memini me legisse apud Alexandrum in tract. de intellectu. vbi cap. 5. dicit. Intellectu peculiare esse actum esse. & intellectio, vt inquit, est ei actio, & non passio. Subtilis doctor perscrutans circa hoc in questione. 13. quolibetorum in artic. tertio dicit q; non est sensus, quod intelligere sit pati formaliter, ita quod sit de genere passionis, sed quod formaliter denominata per hoc, quod recipit in aliquo subiecto: sit sensus, intelligere est recipere intellectu, & sic etiam sentire est recipere sensationem. Vnde, si obiectum vel Deus causaret sensationem, non diceretur sentire. similiter, si intellectus causaret effectus in se intellectu, non propterea diceretur ex hoc intelligere. sed potius ex hoc quod recipit intellectu. Sed ista de claratio non bene exprimit sensum Arist. nec aperit aliquid proprium sensationi & intellectu, in quo distinguntur ab alijs formis denominantibus. nam hoc est commune omnibus formis denominantibus ab intrinseco, quod sunt per informationem in te denominata, immo & morus ipse denominat mobile, in quo est formaliter & non denominat motorem. Præterea stat aliquid denominare aliquid, in quo tamen non est per inhaerentiam: sicut

communiter dicitur de sex principijs. Diccamus igitur, vt alias diximus, q; sensus & solutio. intellectus materialis sunt de virtutibus animæ passiū secundū sententiam Cōmenta. in. 2. de anima. commen. 5t. &. 3. de anima. commen. 4. potentiarū autenī passiū propriū est moueri ab obiecto, cui attribuiuntur. & quia sensus mouetur à sensibili, & intellectus ab intelligibili, ideo intelligere est si sicut sentire. Nota tamen, q; in passione vera sunt duo. vnum est contrarieitas, merito cuius est aliqua corruptio: secundo est recep̄to forme, sentire & intelligere de passione non habet nisi receptionem tantū, quia in eis non est vera contrarieitas: merito cuius concomitet aliqua corruptio, & ideo est alterum genus alteratio- nis & passionis ipsa sensatio, quām sint ver- et alterationes, quae fiunt secundū veras passiones & passiibiles qualitates, vt dicitur secundo de anima. tex. commen. 57. &. 58. & in tertio de anima tex. commen. 28 In talibus enim est easilio & perfec̄tio, vt dicit Commen. etiam in commen. & Them. in eodem loco super. 2. de anima dicit idē. Vnde, quia sensatio presupponit receptionem specierum, & intellectio receptionem specierum intelligibilium, sic sentire, & in intelligere consistunt in quoddam pati, tanquam in necessario presupposito ad hoc, q; sit sentire & intelligere. Sed intelligere & sentire formaliter non sunt receptio speciū. quia, vt scribit Commen. in. 2. de anima. commen. 14. 9. recipere aliquid est alind à indicare illud. Et Alexand. dixit in paraphrasi de anima, in illo capit. vbi agit de intellectu pratico & specu. quāquam per corporeas affectiones sensuum functio fiat, sentire tamen nō est pati, sed iudicare, atque discernere. Et ideo Alexan. arctius loquens in via Peripateticoru voluit poten- tias animarū distingui in actiūs & iudicatiūs, appellans actiūs potentias animarū ve- getatiue: reliquas vero vt sensus & intellectus in numero potentiarū iudicatiuarū, quia iste sunt virtutes discernentes & iudican- tes. vnde secundo de anima. tex. commen. 150. videtur autem intelligere & sapere tanquam quoddam sentire esse, in virtuſe. n. anima iudicat aliquid & cognoscit. Aduer- te tamen q; licet secundū Auerr. & Alex. tā in intellectu, quām in sensatione concurrat specierum receptio, quā est passio quoddam, diffreneret tamen est ista passio in sensu & in intellectu. quia sensus pautur, paciente aliquid organo. vt dicitur. 7. physi. tex.

tex.comm&.12. sed intellectus non patitur
patiente organo , quia nullius organi est
actus, tertio de anima. tex.commen.5. Sed
tunc est difficultas apud viam Theo. &
Themist. negantium specierum receptionem
in intellectu materiali vere, quomodo sit si-
militudo ista intelligendo , in hoc, quod
Aristote. dicit intelligere esse sicut sentire,
& quomodo sit quoddam pati . Dicamus
nos quod in via illorum ista sunt in intel-
lectu intelligenda fm similiudinem & no
vere, vnde in substantia intellectus materia
lis vere non recipitur aliqua species, sicut in
sensorio recipit species, sed quia accedit sub
stantia intellectus materialis propter mix
tionem, in quantum videlicet tangit magni
tudinem, ut intelligat ea, quae sunt hic, sicut
sensus in sentiendo per speciem dependet
ab obiecto sensibili , sic intellectus a phan
tasmate, tertio de anima. tex commen.30.
intellectus animaphantasmata vt sensibi
lia sunt. sicut igitur sensus, ad hoc q. sen
tia, mouetur a sensibili; sic intellectus ma
terialis ad hoc ut intelligat, oportet ut qui
ditatem enim phantasmatibus speculetur.
tertio de anima. tex commen.32. species in
tellectus in phantasmatibus speculator. Sed
tunc est difficultas, si intellectus non intel
ligit per receptionem speciei sicut sensus ,
quomodo igitur intelligere est pati fm ista
viam? & quod Aristo. dixit intellectum locu
esse specierum, 3. de anima. commen.6. vbi
laudat Antiquos? &c. 3. de anima. tex. cō. 38.
lapis non est in anima, sed species? Soluitur
secundum viam similiudinis. Nam intellectus,
ut intelligit, sic discernit & iudicat,
& intelligere formaliter non est pati, sed iu
dicare & discernere obiectum intellectum,
sed, quia hoc iudicium quod affert de ipsis,
non competit sibi in quantum intellectus
est, sed in quantum est tangens magnitudi
nem: nullus enim intellectus abstractus ve
re a magnitudine intelligit aliquid eorum,
qua sunt hic, ut dicit Themist. tertio de ani
ma. cap. 4 s. & est etiam sententia Commē
tertio de anima. commen. 19. sic igitur in
telligere intellectus materialis fit de rebus
sensibilibus, qua sunt potentia intellecta
pro quanto fit in phantasmatibus, sicut sen
tire fit respectu sensibilis . &, quia hoc sibi
ex passione contingit, ut magnitudinem est
connexus & iunctus, sic intelligere est quod
dam pati, quia huic intellectui ut moueat
ur ab obiecto, quod est hic in phantasmati
bus relucente hoc sibi accedit. & sic est passi
us non vere, non solus quia non per or-

ganum, verum etiam quia neque vere in
sua substantia aliquid recipit per informa
tionem, sed solum modo praedicto per viā
similitudinis. Sed tunc est in hoc difficul
tas, quia intelligere videtur esse actio tran
siens. & non immanens. Dic quod iudicium
est in iudice. Commenta. tertio de anima
commen.19. iudicium est in capitulo per
fectionis. licet igitur actus intelligendi in
telligatur quodammodo transire in obie
ctum, hoc est pro quanto terminatur ad ip
sum: tamen iudicium est actus iudicis, &
virtutis discernentis. Et hoc voluit Alexan
drus in predicta autoritate, quae in principio
contradictionis adducebatur, q. intellectus
actius est, & intellectio est ei actio & non
passio. Scis igitur ex sententia Peripatetic
orum, quod intellectio non est passio formaliter,
sed iudicium. & quia iudicium attribui
tur forma & agenti , potius est actio quam
passio. verissime tanien est qualitas, que est
in ipsa virtute iudicante. Et, quia non incon
uenit unam & endem formam postle specta
re ad diuersa prædicta secundum diuersas
habituidines, qualitas. n. est fm quam quales
esse dicuntur : &, quia ab intellectione
dicitur intellectus intelligens , & sensus a
sensatione dicitur sentiens: sic sentire &
intelligere sunt qualitates . Si hoc intellexerit
Scotus ille subtilis, bene dixit Si vero conſy
derentur , ut præsupponunt receptionem
specierum , quae recepcionis est passio quadam,
sic sunt in capitulo passionis. Si conſyderen
tur in ordine ad potentiam elicitem istos
actus, sic sunt actiones. Sic concorda dicta
sapientum. Si queratur in via Theophrasti
& Themist. cur sensus non potest sentire si
ne receptione speciei . & intellectus mate
rialis potest . Dic, quia intellectus est sub
stantia immaterialis , cui competit rece
ptio vera sensus vero est materialis , & vir
tus organica . & licet recipiat sine mate
ria , alteratur tamen quadam modo, &
patitur paciente organo. vnde sensibilia ex
cellentia corrumpunt sensum. tertio de ani
ma. tex. commen. 143. Sed intellectus ,
cum nullius organi sit actus, non opus est,
ut intellectio fiat per contactum, sicut sen
tatio. Hac enim ratione ostendit Aristote.
in. 7. physico. quod in sensuone alterans,
& alteratum sunt simul , quia alteratio
quedam sensus esse videtur. tex. commen.
12. Sed intellectus, cum non sit corpus, neq;
virtus in corpore, potest iudicare de obiecto

M. A. Zim. Solut. Cont.

Sic receptione vera specie in sua substancia facta. Vnde, ut dicebatur ex sententia Philosophi. 2. de anima. tex. cō. 150. intelligere & sapere videtur tanquam quoddam sentire esse: propterea quia in virtusque anima iudicat aliquid, & cognoscit aliquid eorum, quae sunt Hoc. n. argumēto decepū sunt. An tū qui, arguentes in secunda figura ex duab⁹ affirmatiū. Non est igitur similiudo penes formalem receptionem speciei vtrōbique, sed penes iudicium, sicut vides. Sed differt iudicium intellect⁹ a iudicio sensus, quia sensus ad hoc vt iudicet, præsupponit in sensoriō passionem à sensibili respectu speciei sine materia. sed intellectus hoc non requirit: id est potest dijudicare sine receptione speciei in sua substancia, sed in parte sensitiva, in qua recipiuntur phantasmatā. & sic alteratio est in parte intellectua, non ratione subiecti, sed ratione virtutis sensitivæ, quae est coniuncta ei, cui accedit vt sic, vt tangat eam, ex parte. Quia intellectus est. Er hoc fuit in causa q. Arist. in. 2. de anima locutus de virtute sensitiva in genere, præmisit sententia in quodam pati & moueri cōsistere, in tex. cō. 51. sicut iam concessum erat ab Antiquis, vt patet. 1. de anima. tex. cō. 79 Et ideo, quia mens eius non erat hoc sane dictum simpliciter, sensum pati & moueri, & ab alio agere, seu in actu esse, ideo ibi in tex. cō. 54. apudit corrigendo hoc dictum, primum quidem tanquam idem sit moueri, & pati, & agere dicimus. & mot⁹ est act⁹ quidam, imperfectus tamen. Vbi, vt notat lucidissimus Themistius. innuit differentiam inter moueri & agere, & inter pan & agere. Iacet n. sensus patiatur & mouatur à sensibili, vt dictum fuit, non tamen agir ratione sensibilis in hoc, q. iudicium sumit de sensibili, sed hoc habet ex se & sua ratione formalis. in plus enim est agere, vel in actu esse, quam sit motus, aut passio. nā vt dicit Themistius. ibi, ita actus excedit motum, sicut genus excedit speciem, nam motus est actus quidam. Imperfetus: ratio autem actus generalior est. Et, si instinetur contra hoc auctoritate Philosophi in lib. de sensu & sensi. vbi habet q. sensibile sensum agere facit: & in. 2. de anima. tex. cōm. 59. vbi dicit, q. actiuā operationis sensibilis sunt extuta. Dic q. facit ipsum esse in actu, quod ad specie receptionem, pro quanto sensus patitur ali quid patiente organo, vt dictum est: sed non facit ipsum agere in hoc, q. discernit, & iudicat, quia hoc habet ex sua int̄. infeca ratione. sensus. n. & intellectus sunt ex virtuti-

bus animar̄, quae habent discernere & iudicare, sed sensibile solum quod ad hoc habet virtutem sensitivam excitare, & est sibi occasio non causa principialis ferendi iudicij. organum etiam non patitur à sensibili fr̄ passionem corruptiū, neq; passiū: nō. n. albescit, nec nigrescit, vt patiuntur corpora: immo talis alteratio in perfectionem terminatur, quia est receptio specierū. Sine materia, & sensitivū etiam operatur non vt potentia factiū, sed secundū iudiciū & cognitionem.

Tertia contradi. est super cō. 4. & 5. Cō. 3. de aīa. tenet intellectum materialē esse abstrac̄tū cō. 4. & 5. ētūm, & immortalem. Sed huius oppositū habetur in. 3. de anima. tex. cōm. 2. o. vbi loquens de intellectu agente dicit q. ipse sol⁹ est immo talis. & patet q. hoc non potest absolute intelligi. quia ultra intellectū agen̄ tem etiam intelligentia mouentes orbes sunt abstracta, & immortales. igitur hoc intelligitur comparative, in ordine videlicet ad ceteras animas virtutes & potestates. & ita intellectus possibilis non est immortali. Solutur. Inter virtutes animar̄ sunt Solutio. due, quatum una est omnia fieri, alia est omnia facere: sed illa, quae est omnia facere, est præstantior ea, quae est omnia fieri, & sic in supremo gradu abstractiōis sola essten̄tia intellect⁹ agentis peruenit: sicut si quis dicat Solem esse magis abstractum, quam lucem. Ex hoc tamen non sequitur quin intellectus potestatis etiam abstract⁹ sit, quia abstractio & immortalitas non consistit in puncto, sed haber latitudinem magnam, quia distantia entium sunt valde diversa. 2. cœli. cō. 64. vnde intellectus materialis est in infimo gradu abstractorum. 3. de anima. cōm. 19. concordat Them. 3. de anima ca. 36. & sic elicio solutionem istam. Alter etiam dici potest, vt nos auī in tabulis.

Quarta contradi. est in cō. 5. Auer. vbi reprehendit Alexand. qui, sicut ubi imponit, posuit intellectum materialem causatum ex mixtione elementorum, & vniuersaliter omnes alias virtutes animar̄, dicit q. hoc est contra Arist. quia sententia Arist. fuit primas perfectiones animar̄ esse à morore extinſeo. Sed ipse non recordatur suum est super. 7. metra. cō. 31. vbi reprehendit Aue. ponentem motorem extrinſicum respectu animalium ex putrefactione generatorū. Solutur. memini me diffuse dixisse de hac materia super questione nostra de speciebus intelligibilibus. sed pro nunc dico q. Solutio. via

via Auic. & **via Alexan.** sunt duæ viæ extre-
mæ. sed **via Auerro.** est media, & partim di-
scusat ab utroque, & partim cum utroque
conuenit. **Auicen.** ponebat, sicut Plato in si-
mili dileebat, q̄ motor separatus erat causa
adequata productionis formatiū. vnde Co-
ib i contra eos dicit q̄, si ita esset, non opus
esset materia in generatione. nam materia
est, ex qua fit aliquid inexistente. si autem
tales forma non educuntur de potentiâ ma-
teria, sed totaliter sunt ab extrinseco, video
fm ipsum q̄, materia superflua: quia sequi-
tur expositione tales formas esse per se sub-
sistentes. **Alexand.** vero videtur esse in alio
extremo, vt sibi imponit Cōm. quia ipse vo-
luit animam intellectuum hominis, & ani-
mas brutorum, & vniuersaliter omnes ma-
teriales formas esse causatas ex diversa mi-
xtione elementorum tanquam ex causa ade-
quata: sicut est de qualitatibus secundis. vt
est color, & sapor, qui causantur ex primis
qualitatibus elementorum, vnde dicit Cō.
q̄ ista positio est quasi positio negantium
agens, & concedentium materiam tantum:
& sunt illi, qui ponunt causam: sicut patet,
2. physico. Sed via Auer. est in medio, quia
ipse tenet q̄ formæ istæ animatorum, sicut
est anima cogitativa hominis, & omnes in
feriores animæ sunt educitæ de potentia ma-
teria, non tamen in sequuntur mixtionem
elementorum tanquam causam effectiū
adequatam, immo elementorum mixtio
concurrit in genere causa materialis. sed il-
lud, quod concurrit effectiū, est virtus in-
formativa existens in semine, & est motor
extrinsecus, qui est intelligentia separata, à
qua renomeretur talis virtus. & ita Cōmē.
medium tenens extrema dimisit, sibi ipsi
non obviando.

3. de aſa.
com. 5.

Solutio.

3. de aſa.
com. 5.

vnum dicit, quia non fit aliud ab eis, sicut
est in compositis ex materia & forma. Sed
huius oppositum sentire videtur. 12. meta.
cō. 51. vbi habet q̄ it solo intellectu diuino
intelligibile & intellectum vnum sunt. Di-
to, quicquid dicant Moderni, q̄ intellectus
Auer. ite est, q̄ ex intelligibili & intellectu
fit maxime vnum, quia esse intelligibilis &
esse intellectus sunt vnum & sunt vnum.
Nam quid melius quam Auer. per Auer.
interpretari? Dicit seipsum declarando. 12.
meta. cō. 39. intellectum, cùm intelligitur,
fit idem cù eo. s. cum intellectu. Et subdit,
& intellectus est illud, quod intelligitur. &
proper hoc dicitur q̄, intellectus sit res in-
tellecta. Et hoc est consonum vñ Aristote-
lica. nam ipse, 3. de anima habet q̄ anima
est quodammodo omnia. 37. cognitum. n.
sit vnum cum potentia cognoscere, & esse
rei cognitæ, vt sic est esse rei cognoscens.
Ista igitur identitas vniuersaliter reperitur
in omni potentia cognoscente. & quanto
potentia cognoscens abstracter fuerit, tan-
to maior est identitas cogniti cum natura,
qua cognoscit. Et suprema virtus abstracta
a materia, & à qualibet imperfectione est
intellectus primi entis. hinc est q̄ ibi intel-
lectus & res intellectæ sunt idem omnibus
modis fm viam Auer. Vnde, cum res intel-
lecta ibi sit diuina essentia, in qua est on-
nis perfectio, omnis bonitas sine aliqua de-
pendentia vel potentia, vel quasi potentia,
illuc est mare indecens bonitatem, & per-
fectionum, inde spargitur flumina & riu-
li entibus, fm quod vniuersusque disposi-
tio requirit. Et hoc est, qđ dixit Ari. in. 1. celi
in te. cō. 100. Ideo intellectus diuina essentia,
diuinam aspicens omnia videt, quia videt
illud, quod est omnia eminente, & nam videt
illud quod est ens per essentiam, nil
aliud videt fm Auer. perfidum, nisi suam
essentiam: sicut inquit ipse 12. meta. cō. 51. si
quis cognosceret naturam caliditatis exi-
stentis in igne, non diceretur ignorare natu-
ram caliditatis in alijs rebus calidis. vnde
4. physi. cō. 102. dicit. Si illud, quod est calid-
um simpliciter, est ignis simpliciter, illud,
quod est aliquod calidum, est aliquis ignis.
sic, cum Deus sit ens per essentiam, alia enti-
ta sum entia per participationem, alia enti-
ta aliquid diuinitatis participant, sicut par-
ter etiani. 2. de anima. te. cō. 3. & 2. celi. te.
cō. 64. & 1. physi. 81. Solum igitur in intel-
lectu primi intellectus intelligibile est idem
simpliciter & omnibus modis, quia ibi est
entitas per essentiam, solum. & in nullo
FF iii aliud

M. A. Zim. Solut. Cont.

alio intellectu, quia in alijs est participatio entitatis, & non est fontalis plenitudo. folū enim vnum est ens simpliciter perfectum, & illud Deus est. s. meta. cō. 21. Noluit igitur Cō. absolute q̄ intelligibile non fieri idem cum intellectu in alijs intelligentijs, sed voluit q̄ omni modo, & simplex identitas nō est nisi in solo primo intellectu. Et ideo dicit. 12. met. 51. q̄ Deus intelligit entia eo modo, quo non est fas honesti: inimico eo modo, quo nullius alius intellectus ea potest intelligere, disputatione. 3. in solutione. 28. dubij contra Algazelem in libro destructio nū. Et ideo fuit opinio eius, sicut ibi patet q̄ in alijs intellectibus circa primum quilibet intelligit aliquid extra se, unde intellectus secundus intelligentia intelligit primum extra se, quia ipsa prima intelligentia non eminenter continetur in essentia secundi, sed porius econtra. Et quia secunda intelligentia eminenter continet posteriores, immo omnia alia, dicimus q̄ non intelligit ea sūm ipsum extra se, quia videndo seipsum videt illud, quod est omnia infra ipsum. Et ideo voluit solum primum intellectum esse incausatum, in quo intelligibile & intellectus sunt idem per essentiam omnibus modis, sed in alijs intellectibus ex parte est identitas, & ex parte diuersitas: ex parte est actualitas, & ex parte potentialitas. sicut infra declarabimus magis. Nota ista, quia multi christiano capite non potuerunt ascendere ad hoc, vt intelligenter quomodo ex intellectu & intelligibili non sit aliud, sicut ex materia & forma: & quomodo solum in primo intellectu est verum omnibus modis, & in alijs sūm quid: & hoc respectu primi. Quia igitur materia nunquam sit forma, neque forma vñquam sit materia, sed ex materia & forma sit aliud, quod non est neque materia, neq; forma, & istud est compositionis ex materia & forma. & quia intelligibile fit intellectus, & intellectus fit intelligibile, ideo nō fit aliud ab eis, ideo fit maxime vnum ex eis. Et licet in omni intellectu locum habeat, simpliciter de solo intellectu verificatur omnibus modis. Et hoc declarabit statim, qn̄ declarabimus, q̄ in oībus intelligentijs est potētia citra primā.

^{3. de aīa. com. 5.} Septima contradi. est in eodem cō. 5. Scribit Cōm. reddens causam, quare ex intellectu & intelligibili si maxime vnum, dicit quia illud, quod fit ex eis, non est aliud ab eis, sicut est compositum ex materia, & forma. videtur velle, compositum substantiale dicere tertiam entitatem realiter di-

sinctam à partibus. Cuius tamen oppositū videatur sentire. 1. phy. 17. Soluit igitur ibi à me, & illuc vide. dico enim q̄ ibi loquitur de toto integrali, vt patet in litera. sed de composto substantiali non possum videre quomodo non habeat aliquanū unitatem per se, & entitatem distinctam ab entitate partium. Dicant alij quicquid velint, dico q̄ mēs Auer. est ista, sicut ibi late probatū est.

Octava contradi. est in eodem cō. 5. est contradic̄to. Quia dicit intellectum agentem esse quasi formam, & intellectum passuum esse quasi materiam. Sed oppositū scribit ipse. 12. meta. cō. 17. vbi dicit q̄ intellectus possibilis respectu intellectus agentis est quasi locus eius, non quasi materia. Soluitur in materia duarū conditiones. Vna q̄ de potentia eius forma materialis deducatur ad actum. Et quantum ad istam conditionem respiciens dixit Cō. in 12. met. in cō. 17. q̄ est locus, nō materiam intellectus possibilis, respectu agentis in tell. nā intellectus agens nō est educitus de potentia intellectus possibilis. Alia est conditio materiaz, q̄ ipsa sit informabilis per formam, & perfectibilis per eam. & quantum ad istam conditionem intellectus possibilis habet rationem quasi materia, nō materiaz, quae formam medi antibus dimensionibus & qualitatibus recipit, sed habet proportionem materiaz abstractæ. qua cōparata ad suum actum est sicut potentiaz, nā via eius fuit ex intellectu potestatis, & ex intellectu agente vnam intelligentiam resultare, quā merito intellectus possibilis passua est, & receptuua. sed merito intellectus agentis est productiuua.

Nona contradi. est in cō. 5. in solutione. 3. qn̄. Cō. dicit q̄ cū, ens diuidat in ens sensibile & intellectibile, & sensibile in materiam & formā, ita ens intellectibile pars formiter videatur diuidi in aliquid proportionale materiaz, & in aliquid proportionale formę & in intellectus materialis est in tali modo, videlicet q̄ est ens proportionale materiaz. Huius tamen oppositū scribit Alexā. in tractatu de intellectu cap. 1. vbi declarat quare intellectus materialis dicatur, non quia est subiectum aliquid, vt materia, quā per praesentia formaz potest hoc aliquid fieri, sed quia materia habet essentiam suam in potentia, quia omnia potest, ad quā haber potentiā. id enim, quod est potentia, quatenus huiusmodi est, nieteriale est. Et parum infra ponens differentiam inter sensum, & intellectum materialem, inquit q̄ sensus,

cum

Solutio. **cum per corpora** fiant, non sunt hæc, quæ percipiunt, sunt tamen actu alia quædam. est enim sensus facultas corporis cuiusdæ idecirco & corporis patientis est aliquid sensuum perceptio. & ex hac causa non omnium omnis sensus est perceptivus, est enim & ipse iam aliquid actu. intellectus vero cum nec per corpus aliquid percipiat, nec corpora facultas sit, nec patiatur, nullum omnino entium actu est, nec est hoc aliquid potens, sed est simpliciter potestas quædam huius perfectionis & animæ, specierum et nouorum suscepit. Amplius idem Alex. in paraphrasu de anima in cap. de intellectu practico & speculativo expresse dicit intellectum rectius comparari agrapto, id est in scriptioris sententie. quām ipsi tabellæ, tabella enim est in numero entium. vbi expressè vult intellectum non esse in numero entium, sed priuationem quandam. Soluitur opinio Alexan. est multum remota in hoc ab opinione aliorum Peripateticorū. Theophrastus enim, & Themistius, & Cō. volunt intellectum esse æternum & immortalem: immo volunt predicti q̄ non est potestas animæ, in qua sunt alia potestates, sed est subtilitas superior animæ, quam contingit separata, sicut perpetuum à corruptibili. ita notat Themistius in 2. de anima. commen. 31. & Commenta. come. 21. & 31. & in 3. de anima. commen. 5. Et tunc secundum istos viros intellectus materialis dicitur esse potentia, & nullam dicitur habere naturam, nisi q̄ia possibilis est vocatus. tertio de anima. tex. commen. 5. ista ratione, vt refert Themistius in tertio de anima. cap. 39. auctoritate Theophrasti. inquit enim, cum intellectus homini extrinsecus accedat, cumque tanquam appositus intellectusque sit, queritur quemadmo. lum cōgenitus nobis dicatur, demuni, quæ nam confirmatio natura vt eius sit. Certe id, qđ dicitur. nihil actu esse intellectum ad potestatem, omnia recte hacentis dicitur, quatenus & in sensu, non tamen vsque eo ad viuum resecada res est, neq; tam nihil actu probandus, vt neque ipsum sit. calumnia hæc effet & oratio contentioni cauilloque proxima. Sed ita intelligendum, vt in animo talis quædam sui generis potentia sit pro subiecto formarum, ac gremio, qualis in rebus materialibus facultas illa est, quæ constitutionem eorum, & concretionem substernit. Vbi patet secundum istos viros intellectum materiali esse in numero entium, & esse subiectum omnium for-

matum in esse intelligibili, sicut materia est subiectum omnium formarum in esse sensibili. Et quod dicitur non esse aliquid actu, hoc referendum est ad ipsam priuationem; & potentiam, seu carentiam formarum talium, vbi sic consideratur. Alexander autem tenuit animam in intellectu, esse vnam formam dantem esse homini formaliter, & eductam de potentia materiæ, in qua sunt omnes virtutes, scilicet altrix, sensibilis, motua, appetitiva, intellectus, & voluntas. verū in hoc est differentia, quod omnes animæ humanæ potentias sunt organicas, excepto intellectu materiali qui est supra omnes virtutes, secundum quam anima transcendit corpus, ita quod huiusmodi potestas non est alligata organo corporali, sicut sunt aliae potestates. vnde ex alijs potestibus animæ & organo corporeo resultat aliquid in actu, & demonstratum: etenim ex oculo & visu fit aliquid actu videns, & sic de singulis, non sic est de intellectu, quia nullius partis corporis actus est, sed est potestas animæ, & perfectio eius, quæ est gremium formarum & notionum. Alia etiam differentia est inter sensum & intellectum materialis, quia sensus, cum per corpora fiat, patitur paciente corpore, intellectus autem per corpus non intelligit, quia nec actus corporis est, nec patitur patiente corpore. Et ideo Alexander omnes demonstrationes Aristotelis, & verba eius interpretatur isto modo, quod videlicet intellectus non est corpus, nec virtus in corpore, quia non est iudicium demonstratum in actu, sicut sunt corpora composita ex materia & forma, nec etiam est virtus in corpore, quia non est virtus affixa organo, sicut sensus. nec patitur paciente corpore sicut sensus, quia forma existens in subiecto patitur passione subiecti, cum autem intellectus non sit virtus organica, ideo non est virtus corporea. Et eadem ratione dicitur simplex, & eadem ratione dicitur immortalis, quia non accidit sibi mors ratione, quia sit virtus organica. & ideo dicit intellectum à principio rectius comparari agrapto, i. carente inscriptionis in tabella, q̄ tabellæ non scriptæ. quia tabella dicit aliquid ens in actu cōpositum ex materia & forma per se subsistens, cuiusmodi non est intellectus, vt diximus: quia non est aliquid subiectum, ex quo & forma suscepta possit fieri aliquid per se subsistens in actu, sicut ex prima materia, & forma substantiali sit aliquid per se vnum.

In actu per se subsistens. vnde, si materialis dicitur, est, quia est in potentia ad omnia intelligibilia, quia omnia quae sunt, intelligi possunt, & potentia reducitur ad materiam, ut testatur etiam Commen. 12. meta. cō. 2. 6: Vbi animaduerte q̄ Cōm. non videtur bene habuisse mentem Alex. nec ex consequēti impugnatio Commenta. procedit contra mentem Alex. Nam non vult etiam Alex. intellectum materialem esse formaliter nō ens & priuationem param, sicut sibi imponit Commen. alioquin quomodo Alex. facietur intellectum materialem esse suscep-
tuum notionum & formarum? Vnde in par-
aphrasi de anima ita scribit in cap. de intel-
lectu practico & speculatiuo. Nihil igitur
est ex his, quae sunt actu, materialis intel-
lectus, sed omnia potestate. cum enim ante
intellectionem nihil sit actu, vbi quid intel-
ligit, id quod intelligitur ht, siquidem illi in
tellecito, cūm aduenit q̄ intelligibilis rei
speciem habet. Solum igitur intellectus ma-
terialis, formalis, & promptitudo quædam
est ad formas excipiendas, tabellæ nondū
scripte persimilis, quinimmo ipsius tabellæ
agrapho, hoc est inscriptionis carætit, quām
tabellæ similior. tabella enim iam in entiū
numero est, quapropter anima ipsa, & id,
quod anima prædictum est, tabellæ potius
comparati potest, ipsa vero inscriptionis ca-
renna ferè intellectus materialis est prom-
ptitudo & facultas quæpiam, excipiendo in
scriptionibus accommodata. sicut igitur in
tabella accedit, ut ipsa quidem, in qua apti-
tudo ipsa, & facultas est inscriptionis exci-
piende, vbi quid inscriptionem est, pati aliquid
videatur, cūm aptitudo ipsa & facultas in
actum prompta nihil omnino patitur: nec
enim subiectum nullum est, eodem pacto in
tellecito nihil patitur, cūm nihil sit eorum,
qua sunt actu. In libro autem de intellectu
cap. de intellectu materiali scipsum melius
declarat, quomodo intellectus materialis
nihil sit actu. inquit enim. Intellectus, cūm
non per corpus aliquid percipiat, nec corpo-
rea facultas sit, nec patiatur, nullum omnino
entium actu est, nec est hoc aliquid po-
tens, sed est simpliciter potestas quæda hui⁹
perfectionis, & animæ specierum, & notio-
num susceptiuia. vbi pater intellectum ma-
terialem non esse actu aliquid entium eo-
rum, quæ recipiuntur in intellectu, nec est
aliquid potens, id est aliquid subiectum in
actu, sed est potentia animæ susceptiuia no-
tionum. Sententia igitur Alex. est q̄ intel-
lectus materialis aliud est ex parte, qua ma-

terialis, & aliud ex parte, qua intellectus. materialis dicit potentiam, quæ est priua-
ti coniuncta, & sic est priuatio omnium in-
telligibiliū actu. sed quia ista priuatio fun-
datur in essentia, in cuius illa essentia est
aliquid ex natura rei, quia est potentia, an-
te mæ, quæ est gremium formarum, & quia
ista potentia, quæ est subiectum formarum,
non est corpus, nec virtus in corpore, nec
ex ipsa, & organo fit aliquid demonstratum,
ideo dicitur non pati paciente corpore. Vo-
luit igitur Alex. intellectum materialem
esse simpliciter priuationem, sed quò ad for-
male dicit priuationem, sed connoit alii-
quid reale, & est potentia, quæ est gremiu⁹
specierum intelligibilium. nam & Alexan.
in paraphrasi de anima ostendit modum,
quomodo intellectus materialis potest se-
ipsum intelligere post aliorum intellectio-
nem, quod non fecister, si pura priuatio
est apud ipsum.

Decima contradic̄tio est in eodem con-
3. de aīa.
in solutione tertie questionis. Dicit. nullam
formam liberatam esse à potentia, nisi pri-
uam formam, & per consequens in omni-
bus intelligentijs citra primam aliquam est
potentia. Huius tamen oppositum habetur
3. physi. 32. vbi dicitur q̄ in aeternis non dif-
fert posse ab esse, &c. 12. meta. com. 30. vbi di-
citur q̄ in ente aeterno nulla est potentia
omnino. & idem habetur ibidem. 35. 41. &
4. 4. & 2. celi. 32. 3. & 3. 4. vbi habetur q̄, in
ente aeterno possibilitas est necessaria. Solui-
tur. potentia duplex pro nomine. quædam rea-
lis & physica, q̄ ista semper cum actu ha-
bet compositionem facere. alia est poten-
tia, quæ nihil reale dicit, & ista communis
vocabulo potentia logica nuncupatur. Di-
co autem potentiam logicam ens rationis
per actum collacium intellectus, causatum
ex non repugnantia terminorum, sicut quod
non repugnat. Dico nunc quamlibet in-
telligentiam citra primam dupliciter con-
siderari posse, & sub ratione generis, & sub
ratione speciei. nam intelligentia Saturni
potest concepi, & inquantum ens, & inqua-
tum taleens. si autem considerara fuerit
inquantum ens est, non repugnat sibi q̄
maiorem perfectionem habeat, quam sit il-
la, quam actu possidet. quia, si sibi latitudo
maioris perfectionis repugnaret inquantum
ens, ita quod ratio formalis entitatis est
præcisæ causa istius repugnantie, tunc cuili-
ber enti istud repugnaret, & per consequens
primo enti: quod falsum est, & impossibile.
& est simile. si talpæ repugnaret visio, in-
quantum

quantum animal; tunc cui libet animali re pugnaret. & ideo sub ratione generis secunda intelligentia potentia, & priuationem aliquam includit: quæ tamen nihil reale dicitur, sed solum non repugnantiam. Si autem considerata fuerit sub ratione speciei, in quantum scilicet est tale ens in tali gradu entitatis ordinatur, sic enim Philosophus omnium perfectio apta nata sibi competere sub ratione, qua talis ab altero sibi inest. Et si hunc sentium dixerint in tertius non differre potentianum ab actu. Et, quia sola prima intelligentia habet omnem perfectiōrem possibilēm reperiri in habitu entis, cū sit rectius entitas quam ens, ut videbimus statim, inde est quod in ea nulla est potentia, nec ratione generis, nec ratione speciei. Omnes autem circa primam priuationem sunt gradus aliquo entitatis, & honestatis sub ratione entis. nulla autem sub ratione talis entis potentiā aliquam habet sub ratione, qua talis. sic igitur applica singula singulis, & sole & concorda ea, quæ in apparentia dislocare videntur.

Vnde decima contradictione est ibidem. Dicit Auer. q. solum in prima intelligentia quiditas & essentia idem sunt, in alijs autem differt quiditas ab essentia. Sed huius opus citum nos inuenimus in. 3. de anima. tex. commen. 9. vbi absolute Philosophus in abstractis videtur vniuersaliter concedere quiditatem, & essentiam idem esse, &. 7. meta. tex. commen. 41. hoc idem habetur. Debet scire pro solutione Auerro. voluisse quiditatem, & essentiam non esse nomina synonyma, quia talia secundum ipsum non visitant in doctrina demonstrativa, nisi forte ad exponendum: tamen in praesenti loco distinguatur, quia sub propriis rationibus sumuntur. Vnde scias quiditatem esse abstractius quam sit essentia. vnde quiditas solum actum dicit, & ab actu nomen quiditatis est derivatum. vnde secundum ipsum. 7. meta. 21. & 34. tota quiditas est à forma, essentia autem est maiori sibi tibus, quia competere potest & entibus in actu, & entibus in potentia. Et ideo secundum principia ipsius habemus concedere materialiam essentiam esse, seu naturam. quiditatem vero minime. similiter habemus concedere materialiam esse de essentia compositioni non habemus autem concedere materialiam esse de quiditate compositionis. vnde. 1. phy. ed. 5. in fine commen. dicitur quod materia & forma sunt partes qualitatibus, id est partes essentiales compositi, non tamen tamen materialia.

ria quād forma sunt partes quiditatis compositi, sed tota composita quiditas forma est. Illud igitur, quod in rebus ipsis ex materia & forma compositus facit quiditatem ab essentia differre, est materia, quae est radix potentialitatis. Sic patimenter manuducam intellectum tuum à simili procedendo, ut intelligas quomodo solum in prima intelligentia est quiditas, & essentia unum & idem omnibus modis. Reuoca in memoriam ea, quæ panloante dixi, videlicet quod sola prima intelligentia & sub ratione generis, & sub ratione speciei considerata est actus purissimus: omnes aliae circa primam, aliquā potentiam habent, saltem sub ratione generis. quia igitur ratio in rebus materialibus, per quā quiditas ab essentia differebat, erat potentia annexa cum actu, si in primo sit actus sine potentia solum, sequitur ibi sola quiditatem, & essentiam idem esse, in alijs autem, cùm sit compositio ex actu & potentia, non sicut ex positivo & positivo, sed sicut expositivo & priuativo, ut supra declaratum fuit, & longe ante nos subtilissimus Doctor in octava distinctione primi questionis. 2. pulcherrime declarauit, sequitur ergo quod in talibus quiditas & essentia quo modo, ut dicit Com. idem non sunt. Sed intellectus subtilizans dubitare posset proper quid dixit, quo modo non sunt idem. Soluitur in rebus compositis ex materia & forma simpliciter, & sine additione aliqua, concedendum est quiditatem, & essentiam non eadem esse. Sed in intelligentiis circa primam absolute illud non concedit Commen. sed cùm ly quoquo modo, quæ est dictio distractiva. Et ratio est ita, quia in ipsis inferioribus est vera composition ex potentia vera reali & forma, & in talibus sequitur, quod essentia & quiditas non sunt idem simpliciter, sed in abstractis quia ibi non est physica potentia, sed logica tantum, quæ est ens rationis: pro tanto dicit quod quo modo in eis quiditas & essentia non sunt idem. Dixit etiam quo modo, quia in talibus non est potentia, & nisi sub ratione generis, non sub ratione speciei. & ideo aliquo modo ineis quiditas & essentia idem sunt, & aliquo modo non idem, sed in rebus materialibus tamen sub ratione generis quād sub ratione speciei quiditas & essentia non sunt idem. Et, quia in solo primo ente, ut diximus, quiditas & essentia idem sunt, ideo dicitur Auer. in libro de structio destructionum disputa. 6. in solutione. 6. dubij quod prima causa est quiditas simpliciter,

simpliciter, & omnia alia entia quiditatē habent ea nieditā. Ex his applica, & solue.

3. de aīa.
tex. 17.

Duodecima contradictio est in tex. 17. Aristo. in illa demonstratione aperte testator animam intellectuam esse naturam quandam, ut notat Commen. in com. dum dicit. Et quia confederatio de anima, est consideratio naturalis, quia anima est vnum entium naturalium. Sed huius oppositum habetur in primo de partibus animalium, vbi quārū verum de anima omni sit consideratio naturalis, & determinat oppositum. Et inter alias rationes adducit istam, quia non omnis anima est natura. Aliqui ad pauca res picientes enuntiaverunt. Aris. ibi locutus fusile superficietenus, & probabilit̄, & dicunt rationes eius ibi non teneare. Nam prima ratio reflectitur, dum dicit, si Naturalis confederat de intellectu, tunc igitur de omni intelligibili confederaret, & sic sola scientia Naturalis omnia confederaret, nam oportet Philosophum concedere aliquam scientiam de intellectu confederare, & tunc idem dicam sibi, sicut ipse dicit de Naturali. Amplius, vt aiunt, ipse assumerit propositiones falsas, quia dicunt, q̄ non omnis anima est natura, quia non intellectus. Sed huius oppositum scribit in praesenti demōne, vbi probat q̄ oportet posse intelīm agentē, quia in omni natura est aliquid, q̄d est oīa fieri, & aliquid, q̄d est oīa facere. patet aut̄ q̄ minor est, q̄ anima intellectua est natura quādam. Amplius sua probatio falsa est, dum asserit non omnem animam esse naturam, quia non omnis anima est principium motus, quia non intellectus. Sed huius oppositum scribit Philosophus in tertio de anima. tex. com. 49. vbi dicit quād ista duo sunt principia motus intellectus & appetitus. & idem dicit in tex. sequenti. Vnde finē viam istorum non solum Arist. non fecit rationes denonstratiwas, immo neq; probabiles, cū fundentur super propositionibus falsis. Et ita oportet secundum mirabilem istorum phantasiam Aristotelis sophisticis rationibus paralogizare. Scribit enim Comment. in. 1. phy. cō. 10. q̄ tales sunt sermones vani, qui peccant in materia & forma. Et sic accidit Philosopho, quia propositiones eius sunt falsae, & peccant per æquiuocationem, cū natura aliter sumatur, vt patebit. Dicimus nos q̄ non est credendum magistrum primum aliiquid dixisse sine forti ratione, & ita est de quolibet verbo eius, vt scribit Commen. in primo de generatione, &

corruptionē, commen. 38. Mirum est perfecto mirum de tam crassā hominum illo rum ignorantia & temeritate, immo materiali confidentia, qui inueniunt locos in Aristote. vbi ex intentione examinat illam questionem & satijs diffusē, & in loco proprio, attinebat enim illa quæstio illi libro, vt clarum est, & dicunt Aristotelē non esse tenendum, inimico, quod plus est; asserunt ipsum fundari in propositionibus fallīs. Sed videant ipsū in omnibus libris eius, quād doctrina est consona in dictis eius. Vnde. 6. primæ philosophi, vbi ponit distinctionem scientiarum speculatiuatum penes quiditatuum considerationem, ex tripli modo definiendi & abstrahendi, dum a se ruit naturalem definire per materiam, secundum esse, & definitionē, intulit in tex. secundo ibidem quād Physici est de quadā anima confederare, & non de omni. Patet autem q̄ hoe dicit propter intellectum, de quo o dixit. 2. de quo anima q̄ videtur esse genus aliud anima, & hoc solum contingere separari, sicut perpetuum à corruptibili. & 6. primæ philosophi dicit q̄ non omnis forma, de qua Naturalis confederat, cum materia est. & Cōm. dicit, q̄ illud fuit dictrū propter intellectum. & 7. meta. tex. cō. 35. idem habet Philosophus, q̄ Physici non interest de omni anima disserere. Dicamus Solutio igitur q̄ differentia est inter animam & intellectum. in hoc enim taxauit Arist. Antiquos in. 1. de anima. Animā n. in propria significacione dicitur quicunque corporis actus, seu perfectio priuata est, & sine corpore esse non potens. Vnde Arist. in. 2. de anima. tex. cō. 2. laudat Antiquos, qui dixerūt animani non esse corpus, nec sine corpore esse. Intellectus autem dicitur, qui nullius corporis actus est. vnde sine corpore esse potest, cū sua essentia non dependeat à corpore. Vnde illa anima proprie sunt quiditatūs considerationis a Naturali, quæcūque proprie sunt anima. Scribit. n. Aristote. istam vniuersalē propositionem in principio. 3. de celo, q̄ oīs naturales substantiae aut corpora sunt, aut cum corporibus generantur & corrumpuntur. si aut̄ intellectus cū corpore non generatur, nec corrumpitur: non igit̄ intellectus erit substantia naturalis. substantia. n. naturales intelliguntur, quæcūque quiditatūs à Naturali confederantur, non finē alioquin, nec primus motor a Naturali confederaretur. Dico igitur Arist. istam suis ē indubitā sententiani de anima intellectuā, q̄ sit æterna & abstracta, & quæ

Refutatio
solutionis

que extrinsecus aduenit nobis, ut pater in 2 de gene. animalium. cap. 3; & tunc à Naturali non confideratur, nisi inquantum est principium, per quod homo intelligit & appetit appetito intellectivo. Vnde recte dicit Cō. q̄ illa anima definitio non vniuocē cōpetit intellectui, & alijs. Vnde, sicut intelligentia confideratur à Naturali, inquantū est anima orbis, pro quanto dat sibi motū. & sic, ut scribit Commen. assimilatur forma naturali, pro quanto autem non diuiditur ad eius diuisionem, assimilatur abstractae formæ. proprie hoc tamen non dicitur intelligentia quiditatue à Natura considerari. Eodem modo intellectus, ut est anima hominis videlicet ut per ipsum homo intelligit, quodāmodo assimilatur forma naturali, & sic intellectus natura diei potest: pro quanto autem non diuiditur ad diuisionem hominis, dicitur assimilari formis abstractis, propter hoc tñ non sequit̄ intellectus quiditatue à Naturali confiderari, sicut neq; sequebatur de intelligentia. Sed replicabis q̄ est ratio diversitatis, quia intelligentia habet aliam operationem natura priorem, in qua non dependet à corpore, vi delicet intelligere & velle, sed anima intellectua non habet, quia Aristoteles dicit in primo de anima. Intelligere, siue sit imaginari, siue non fieri possit sine imaginatio- ne, non contingit absque corpore esse. & ita cum anima intellectua non habeat aliquam operationem sibi propriam, non potest à corpore separari, & ita quiditatue à Naturali considerabitur, intelligentia vero solum quod ad quia est. Sed, si hoc argumentum demonstrat, tunc igitur non est differentia inter intellectum & animam: & ita male Aristoteles taxauit Antiquos in hoc, & male assertuit ipsum solum à corpore separari. Dicamus igitur quod tenendo, sicut tenendum est secundum Aristotelē q̄ intellectus sit virtus abstracta à materia, ut sit opinio etiam Theophrasti, qui fuit auditor Aristotelis, & opinio Themistij, & Cōmenta. q̄ de necessitate habet intellectum perpetuum, per quam intelligit in se confideratus substantias semipermanentes: & est semper felix in se. Vult enim Commenta. q̄, si noster intellectus non potest intelligere substantia: abstractas, q̄ nullus intellectus posset etiam intelligere: quia in talibus, ut dicit. 3. de anima. cō. 3. quicquid intelligit vilius intelligit nobilius, & non contra. Licit igitur intelligere in nobis, quod cōmuniter experimur, & de quo Aristoteles egit

in tertio de anima, cum imaginatione fiat: & sic talis intellectus dicitur anima & natura, quia assimilatur animi & formæ naturali, quia ut sic est motor coniunctus tangens hominem, sicut intelligēta oīhem, tamen in se confideratus, cum non diuidatur ad hominis diuisionem, sed sit substantia abstracta, sic habet intelligere eternum supra tempus, & supra omne corpus. Et de taliter confiderato intellectu & intellectu ne non pertinet ad Naturam, cuius argumento est quod Aristoteles mouens hanc questionem in tertio de anima, non soluit ibi, sed dixit quod de hoc erit posterius confiderandum, quia videbat hoc spectare ad scientiam Diuinam, qua est posterior via doctrinæ carteris scientijs. Vnde & 9. primæ philosophie de tali intuitu cognitionis intellectus respectu substantiarum separatarum dicit q̄ non est in nobis, sicut certitas. Et beatus Thomas ab ipsa veritate coactus concessit ibi; & notauit illud de mente Philosophi, videlicet q̄ intellectus hominis habet quoddam intelligentiam, non dependens ab imaginatione, sicut est intuitu cognitionis intelligentiarum. quod quidem intelligere homini secundum Peripateticos, licet non contingat nisi in postremo, in se tamen confideratus intellectus semper habet illud. Et hoc etiam notauit Commen. in primo de anima, commen. 12. si bene animaduerteris. Dic igitur resolute intellectum confiderari à Naturali quod ad quod est modo praedicto, quiditatue vero à scientia Diuina. Et ita non est contradictione in dictis Aristotelis alii uici momenti. Ad rationes respondetur, quod bene ratio procedit de Philosopho Naturali, & non de Diuino. quia scientia Naturalis est scientia specialis, ad quam spectat confiderare qualitates rerum sensibilium in particulari, & sub particulari ratione formalis, quia inquantū sensibiles sunt: sed scientia Diuina est scientia communis, ad quam spectat omnia considerare in ratione communi & transcendentia, ut dicit Philosophus in proemio Metaphys. & clarissime in. 11. metaphys. ca. 2. vel. 3. ad finem. Si igitur Naturalis quiditatue confideraret intellectum, igitur omnem intellectum abstractum confideraret quiditatue, quia non est maior ratio de uno, quam de alio, in eo quod est intellectum & abstractum, & ex alia parte confideraret quiditatue omne sensibile: ita autem sunt extrema, quia unum est secundū esse & rationē in materia, aliud vitroque modo

modo abstrahit, sed qui conſyderat quiditatue extrema, debet etiam & media conſyderare. & ita etiam Naturalis quiditatue conſyderaret entia imaginabilia; quia si de quo minus ergo & de quo magis. Si enim Naturalis per te abstracta vtroque modo quiditatue conſyderat, multo magis minus abstracta conſyderabit. Sed non valet de Diuino, quia licet Diuinus omne abstractum & intellectum quiditatue conſyderat, non tamen omne intelligibile conſyderat quiditatue, niſi ſub ratione tranſcen- denti. ſed vlt̄ illam rationem remanet ſpe- cialis, quia eft ſcientijs ſpecialibus propria. Dices, Scientia Naturalis & Diuina conſyderant de omni anima; igitur nulla alia re- manebit Scientia, quia Naturalis per te co- ſyderat vegetatiuam & ſenſituum, & Diui- nus intellectuum & qui conſyderat de omni tali, conſyderat de omni ſenſibili: & de omni intelligibili igitur Scientia Mathematica non erit. Respondeur, negando conſequē- tiam, quia licet Scientia Naturalis quidita- tue conſyderet omne ſenſibile, & Diuina omne intelligibile quiditatue, hoc tamen eft ſub ratione communī. & ideo reſtat ſpe- cialis conſyderatio entis inſaginabilis ipſi Mathematico. hoc autem iſi videre non poterunt. Si replices, dicam pariformiter de Naturali, quia ponam q̄ conſyderat qui- ditatue omne ſenſibile, cum conſyderet de ſenſu, & dico etiā q̄ quiditatue conſyderat de intellectu. ſed dicam quod conſyderat de omni intelligibili, in quantum intelligibile eft, & ſic non ſuperfluunt aliae ſcientiæ. Re- ſpondeur, q̄ hoc non potest dici, quia Na- turalis eft artiſtas ſpecialis, & ratio ſua for- malis eft conſyderare res, ut concerneat na- tueriam ſenſibilem, & motum, quia non ab- strahit à materia ſua conſyderatio, quae eft principium ſenſus & motus. Vnde Cōmē. 7. meta. & Aristoteliſ dicit q̄ homo nō po- teſt intelligi ſine carnibus & oſſibus. vbi Commen. in commen. dicit q̄ imposſibile eft intelligere quiditatues naturales ſine ſenſu & motu: ſed ratio intellegibilis, in quantum intelligibile eft, & ratio intellectus in quantum intellectus eft, abſtrahunt à ſenſu & motu: & ideo ita ratio per formalis conſyde- randi non potest eſſe Naturalis, ſed eft ſci- entiæ Diuinae appropria. Vnde ratio entis in quantum ens non eft magis abstracta, quam ratio intellectus in quantum intellectus, aut ratio intellegibilis in quantum in- telligibile, ſunt. n. rationes tranſcendentia, teſt enim ſicut ſe habent ad entitatem, ita et

ad veritatē, ex. 2. primæ philosophie, tex cō. 4. Et conſimilat per Boetiiū in primo de Trinitate, vbi ponens diſſertatum inter istas tres ſcientias ſpeculariaſ penes mo- dos formales conſyderandi, inquit q̄ in Na- turalibus procedit rationabiliter, quia eft de rebus ſenſibilibus contingentia & vari- atio in ſubiectis, in quibus rara eft certitudo: in Mathematicis diſciplinabiliter, quia pro- cedimus per imaginationem, in Diuinis au- tem intellectuſtiliter. Idem etiam conſimilat dominus Albertus in principio ſuę meta. & ſententia Arift expreſſe in. 6. primæ phi- losophie, in tex. cō. 2. nam, cū ſcientia Diuina illa dicatur, ſi alicubi autem, ut aſſerit, diuinum aut honorabile exiſtit, ita tali na- tura exiſlit, videlicet, quae eft abstracta viro- que modo. modo omne tale eft intellectus & intelligibile. & iſta ratio eft Diuini, non- naturalis, licet etiā ſit de abstractis fm in- differentiū. Sic igitur patet q̄ intellectus in quantum intellectus, pertinet ad Diuinū, & omne intelligibile in quantum intelligibile, ſicut omne ens in quantum ens. & ita hoc non eft Naturalis. Ad aliud respondet q̄ iſi equiuocant, nam natura quandoque ſumitur pro omni eſſentia & ſubſtantia, & quandoque ſumitur proprie, ut de ea con- ſyderat Naturalis, ut eft principium motus. Aliter enim conſyderatur natura in ſcien- tia Diuina, & aliter in ſcientia Naturali, ut ſcribit Comment. in. 5. meta. cō. 5. Dico igi- tur q̄ in. 3. de anima. cō. 17. dum Arift dicit in omni natura dari vnum, quod eft omnia facere, ſumitur pro omni ſubſtantia, ſeu eſſentia. Vnde ſic in natura entium eft vnu, quod eft omnia fieri ut materia, & vnu, quod eft omnia facere. & illo modo primus motor natura dicitur: quia ut ſcribit Cōm. 12. meta. cō. 17. omnes formæ ſunt in pot- tia in prima materia, & ſunt in actu in pri- mo motore: tamen primus motor non eft natura, ut definic in Physicis, immo ex hoc excluditur à conſyderatione Naturali qui- ditatua, quia non habet in ſe principium motus, ut patet. 2. physico. commen. 73. illo modo etiam intelligentia dicitur natura. Vnde Com. in principio libri de ſubſtantia orbis inquit. Declaratum eft corpora cele- ſtia eſſe compoſita ex duabus naturis, ſicut corpora generabiliſ & corruptibiliſ com- ponuntur. Sed in libro de partibus anima- lium, quando Philoſophus dicit q̄ non omnis anima eft natura, ſumit naturam pro- prie, ut eft definita in Physicis. quia intel- lectus medium illo modo natura non eft, immo

Immo proprie loquendo etiam non est anima. quia vt diximus, differentia est inter animam & intellectum. Ad illud autem, in quo dicebatur probationes Arist. non valere, quia probat per hoc non omnē animā esse naturā, quia non omnis anima est principium moti, enī oppositum ipse dixit de intellectu. 3. de anima. cōmē. 48. & 49. pars fortius dicitur q̄ negavit intellectum esse principium motus, sicut natura definitur, quæ est principium intrinsecum ipsi naturato, in quo est per se sed intellectus & qualibet intelligentia non est principiū intrinsecum; cūm principia debet de animalibus Naturis inestigare, quia ista est intentio Philosophi ibi, sed extrinsecum. Vnde Commen. i. cœli. cō. 22. inquit, cū cœlum sit semper motum, occulus est, vt moueat per principium extrinsecum nō corporeum, neque vt sit virtus in corpore. Virtutes igitur naturales, definite in libro physicorum, sunt corpora, aut virtutes in corpore, cuiusmodi non est intellectus. Vnde Commen. in. 1. disput. i. contra Algazeleni inquit in solutione dubii primi, q̄ emanatio Dei benedicti fīm naturam, neque fīm Philosophos recte loquentes non est secundum naturam, neque fīm voluntatem, quæ est in nobis. Et ita isti hallucinati sunt non intelligentes veritatem, neque mentē Arist. Albertus autem cognomento Magnus in libro. ii. tract. i. cap. de animalibus, dicit rationes Arist. procedere de intelligentijs cōmuniter, & non de intellectu hominis. Sed cūnī reuerentia uon bene dicit, quia Arist. ibi loquatur de intellectu; qui refutat ad intelligibile, sicut sensus ad sensibile, patet autem q̄ iste est intellectus passibilis. 3. de anima. cō. 2. Si igitur est intelligere sicut sentire. Amplius Arist. ibi adducit tertiam rationem ad eandem conclusiōnem, vbi probat Scientiam Naturalem quiditatem non considerare de intellectu. Et videtur mihi, q̄ sit per locum à maiori negatiue, & est confirmatio nostrorum dictorum, nā scienzia Naturalis nullā rēabstractam à materia fīm definitionē considerat, sicut sunt enī mathematica. Et hāc p̄bat, quia Naturalis cōsiderat ea, q̄ à natura sunt: in talibus aut̄ est ratio boni & finis. denī factum est aut̄. 2. physi. q̄ natura agit propter finem, sed in talibus entibus in abstractione consentilient, non est ratio boni neque finis, vt aſterit, & habetur etiam in. 3. meta. sequitur igitur q̄ multo minus poterit considerare intellectum, qui est omnino abstractus. Vnde ex-

modo loquēdi illa est tercia ratio: alter sermo eius non esset continuus. Et ista est confirmatione omnium dictorum nostrorum superius, quia verum vero consonat ex omni parte. Si dicitur q̄ Commen. 1. physi. cō. 2. dicit q̄ quiditatua consideratio se extendebat vñque ad ultimam formarum materialium. & primam abstractarum. Dic q̄ per ultimam intellexit cogitatiuum: & hoc inclusivē usque ad materialē abstractarum exclusivē: quia illam quiditatue non considerat, quia intellectua est primus terminus, in quem desinat exclusio, & ipsa cogitatiua inclusio. Vnde in sua media dicit, q̄ de anima intellectua considerat scientia Naturalis, ut est proportionata materia, nō igitur absolute & in se. Sic glosa dicitur ei⁹ 3. de anima. cō. 17. & 1. de anima. cō. 12.

Decimateria contradi. est in cō. 20. Dicit Auct. q̄ intellectus in potentia prius applicatur nobis, quā agens. Huius oppositum patuit cō. 18. &. 3. 6. Nisi esset q̄ intellectus possibilis est prior origine: sed intellectus agens est prior prioritate perfectionis. Aut aliter, cūnī intellectio, q̄ sit in nobis duplex sit, & per intellectum speculatiū, & per intellectum adēpsum, intellectus possibilis quā ad primam intellectiōnem, præcedit intellectum agentē, quā ad secundā. quia secunda primaria supponit. 3. de anima. 3. 6. licet, vt dictum est: secunda longe perfectior est prima secundum ipsum.

Decimaquarta contradi. est in cō. 20. In intellectus fīm Auerto. in libro de anima dicitur quatuor modis videlicet, de intellectu materiali, & de intellectu in habitu, & de intellectu agente, & de virtute imaginativa. Huius tamen oppositum scribit Alexand. in tracta. de intellectu, qui in principio inquit q̄ intellectus apud Arist. est unius, prius enim est intellectus materialis, secundus in habitu, & tertius est intellectus agens. Solvuntur intellectus proprii, qui est vniuersalium, triplex est, & sic loquitur Ale xand. extensiue autem imaginativa etiam dicitur intellectus respectu particularium. vnde etiam intellectus passiuus dicitur. 3. de anima. tex. cō. 20. & sic accipit intellectu etiam Arist. ibidem in tex. cō. 48. vbi dicit. Videntur autem duo hāc mouentia. aut appetitū, aut intellectus, si quis imaginativa posuerit, sicut intelligentia quandā.

Decimaquinta contradi. est in com. 26. 3. de aīa. Dicitur q̄ formatio intellectus est temper vera. Sed oppositum habetur in com. 21. vbi dicitur q̄ formatio intellectus non est vera nequ

3. de aīa.
com. 20.

Solutio.

3. de aīa.
com. 20.

Solutio.

3. de aīa.
com. 26.

M.A.Zim. Solut. Cont.

neque falsa. Debes scire q̄ Comm̄ē per formationem hic intellexit primam operatio nem intellectus, qua quiditas ipsa simplex in se apprehenditur per intellectum. & quia quiditas ipsa forma est, ideo ab ipsa formatio dicitur: aut quia intellectio talis mediata specie fit, quæ apud Arabes etiam forma nuncupatur. sicut alias declarata. Circa au tem talem intellectionem distinctum est, nam aut illud, quod apprehenditur, est conceptus simpliciter simplex, & talis in se cōsideratus non habet aliquid, per quod pos sit sciri, & aliquid per quod possit ignorari: & circa talem nulla potest esse deceptio in intellectu, immo ibi veritas est. talis autem veritas in prima operatione intellectus cōsistens non est formalis veritas, quæ scilicet in cōpositione, vel in diuisione consistat, sed solum consistit in hoc, quod obiectum ita se offerat potentiae cognoscenti, sicuti ipsum est in se. si autem conceptus fuerit simplex, qui si impli ci actu intelligentiae con cipi possit, sit tamen conceptus illius resolu bilius in quid, & in quale, in talibus potest contingere falsitas virtualis, puta si intelligeretur homo irrationalis. & de hoc loque batur Philosophus: quinto metaphysi. tex. com. 3. 4. quando dicebat q̄ falsa in se ratio nullius est simpliciter ratio, ibi enim falsitas virtualis. virtualis autem falsitatem appello, quando obiectum concipiatur in actu simplicis intelligentiae, sub aliqua ratione si bi repugnat. sed quando esset copula formalis: tunc etiam esset falsitas formalis. Ad propositum ergo primo operatio intellectus est semper vera, feruatis illis conditio nibus. & veritas illa consistit in hoc, quod obiectum ita præsentet se intellectui sicuti est: veritas enim est adæquatio rei ad intellectum. quando autem dixit Commen: quod non est vera, neque falsa, intellectus de veritate & falsitate, quæ in compositione, & diuisione consistit, quia talia solum in secunda intellectus operatione habet fieri.

3. de aīa.
com. 27. Decimasexta contradic̄tio est in commē to 27. Habet Auerro. q̄ scientia in potentia generatur à scientia in actu. Sed huius op̄positum habet tertio de anima, comen. 5. in solūtione tertii questionis vbi habet hoc pro inconvenientia, quia tunc scientia, quæ est in magistro, est generans scientiā, quæ est in discipulo. sicut ignis generat aliud ignem sibi similem. Debes scire, q̄ Auerro, hanc consequentiam, & rationem accepit à Themistio super tertio de anima. cap. 3. & 33. & Them istius autem videatur

dēduxisse illud ex sententia Platonis. inquit enim cap. 32. Quod si cui extrema opinio incredita videatur, onines homines, qui ex actu & potentia conditi dicimur, ad unicum intellectum agentem referri, unde cōsistimus sumusque homines, nihil est, quamobrem auersari absterrue debeat, unde enim communis illa animi conceptiones, prænotionesque conimanes omnibus haberentur, unde ingenita illa impressio que omnium mentibus primorum noticia cōstituit natura duce, nulla ratione, nulla doctrina, unde postremo intelligere mutuo & intelligi vicissim possemus: nisi unus singularisque intellectus fuisse, quem cōmunem onines homines haberemus. Quo circa verissime illud apud Platonem legitur. Nisi inquit hominibus communia es sent multa, sed proprium quid aut impro misitum continetur in singulis, non esset admodum facile ostendere, & significare alteri voluntateni suam: hacte ille. Nos autem alias declarauimus Platonis authōritate non procedere de intellectus unitate, cum totum studium Academicorum sit in purificatione & immortaliitate animarum humanarum. sed illud dictum Platonis erat propter ideas ponendas. nam nisi esset una communis idea, in qua homines conuenient, non facile alter alterius conceptus posset exprimere. Ista autem ratio Themist. & Auerro. vt alias deduxi, multas habet instantias, quas afferre possem. sed quid quid sit pro nunc, dico secundum ipsum, scientiam non posse generari à scientia, sicut ignis generatur ab igne. hoc autem sequitur secundum ponentes pluralitatem intellectus, vt ipse opinatur. quod quomodo declaratur, non est præsentis negotij, si quā tamen est declaratio, vide quæ dicit Them. & isto modo negavit ipse generari scientiā à scientia, tamē q̄ scientia absolute alia via non possit generari quantum ad individuum nullibi ipse dixit hoc: immo præsens com̄mentum est contra illos, qui tenent nostrū scire esse reminisci secundum Auerro. sed videant quæsto com. 2. primi poster. & com. 4. 8. & 4. 9. primi metaphy. & 7. meta. cō. 5. 8 & in fine 2. poster. & in cō. super lib. de sen si & sensi. in columnā. 3. & 3. de anima. cō. 5. & 2. c. & 6. ethic. cap. 4. & tunc videbunt utrū ista fuerit opinio Auerro. nec ne. Ista voluntus notare, ne verbositas aliquorū mētem Auerro. peruerteret.

3. de aīa.
com. 29. Decimaseptima contradic̄tio est in cōm. 29. Habetur q̄ delectatio non est in intellectu.

- Solutio.** Lectu. Sed huius oppositū habetur. 12. meta. tex.co. 3. 9. Solutur in intellectu non est delectatio eiusdem rationis cum illa, quæ est in sensu, sed bene alterius rationis potest delectatio esse. Vide Themiltium in. 3. de anima. cap. 4. 7. & intellige hoc.
- 3. de aia.** Decimaoctaua contradi. est in codē cō. com. 29. Fuit oppositum nobis. nam ibi dicit Cō. q̄ proprium appetitus sensuui & desiderij sensibilis est cum praesentia obiecti sensati: econtra autem est de appetitu intellectuali. Sed huius oppositum inducatur de animalibus perfectis, quia talia habent imaginationem & desyderium respectu absentiū sensatorum, sicut patet. 2. de anima. 1. 5. & 20. Nec valer si dicatur q̄ ibi loquitur de imaginatione, non autem de desyderio. nā desyderium consequitur imaginationem, sicut et umbra consequitur corpus. Solutur. ista differentia intelligitur cum præcisione: sicut dicitur in simili de viuuersali & singula, ut sunt obiecta sensus & intellectus.
- 3. de aia.** Decimanona contradi. est in com. 3. di cō. Commen. q̄ cogitatiua non componit intelligibilia singulatia. Huius oppositum patet in hoc. 3. cōm. 20. &c. 2. Confirmatur quia cogitatiua apparat intellectus particularis, eo quia homo per ipsam particulariter discurreat. Solutur, dictum Cō. luc intelligitur sano modo & sensus est iste: cogitatiua non eponit singulatia, id est terminos simplices, qui tamen viuuersales sunt, quia hoc pertinet ad intellectu, qui est superior cogitatiua. singulare hic non sumitur, ut di stinguitur contra viuersale, ut intelligi contradicens, sed ut diungitur contra compositum.
- 3. de aia.** Vigesima contradi. est in cō. 34. Dicit q̄ bonum & malum, verum & falsum sunt in eodem genere. Sed oppositum huius patet. 6. meta. tex. cō. vltimi. vbi haber q̄ bonum & malum sunt in rebus, sed verum & falsum sunt in intellectu. Solutur, q̄ bonum & malum dupliciter possunt sumi. uno modo ut mouent in genere cause efficientis: alio modo ut mouent in genere causa finali. si primo modo, sic bonum & malum sunt in anima sicut verum & falsum: & sic sunt in eodem genere, quia utrumque est cognitio. nam. 12. meta. cōm. 2. 6. balneum in anima mouet ut efficientis, & balneum extra animam mouet ut finis: & ideo, si considerentur ut mouent in ratione finis, sic habent esse in rebus. de hoc tamen latius dicimus in commento ultimo: sexto metaphysicorum.
- Solutio.** Vigesimaprima contradi. est in cōm. 36. 3. de aia. Auer. in recitando opinionem Themi. dicit q̄ ponendo intellectum abstractum, tunc hoc verum est q̄ id, quod est magis visibile, magis comprehenditur. Sed oppositū huius patet. 2. meta. cō. 1. Solutur. dictum eius hic intelligitur sic, q̄ si intellectus abstractus intelligit res materiales imperfectas, multo magis aptus est intelligere res abstractas perfectas. hoc tamē non est sibi facile, sed difficile. & ita dixit 2. meta. cōm. 1. q̄ exemplum illud Philosophi de visu noctū respectu luminis diei non ostendit impossibilitatem, sed difficultatem. dico per locū à minori q̄ si intellectus ista imperfectiora intelligit, multo magis aptus est intelligere res ipso perfectiores, sicut Deus est & abstracte substantiae. hoc tñ non est sibi facile, sed laboriosum propter ipsum in cognitione nostra naturali dependere à sensatis.
- Vigesimasecunda contradi. est in cō. cō. 3. de aia. 36. In illi partes, in qua reprehendit Alexā. videtur habete pro inconvenienti q̄ attenuum in sua actione indiget aliquo corruptibili, ita q̄ ex eis fiat una actio. Sed huius oppositum patet. 3. de anima. cō. 2. de intellectu agente & phantasmate. similiter. 7 meta. com. 31. & 2. physico. tex. com. 2. 6. vbi dicitur q̄ Sol & homo generant hominem. Solutur. Cō. negat eternum non posse coniungi corruptibili, eo modo, quo Alexand. ponebat. quia sicut sibi imponit Auer. ipse Alexan. tenuit intellectum possibilem esse generabilem & corruptibilem, & posuit intellectum agentē abstractum esse, qui apud Alex. Deus est & dicit q̄ in copulatione intellectus adepti Deus viuebatur formaliter intellectui possibili. hoc aut̄ non potest intelligere Cōm. nam, si aliquod abstractum informaret corruptibile, aliquo modo à corruptibili dependeret. & ideo caueant, qui ad intentionem eius tenent animam intellectuam dare esse formaliter homini. Illud autem, quod de phantasmate & hoīe allegabat, nihil mouet: tñ quia phantasma non est materia intellectus agentis, nec virtus informativa hoīe est materia respectu Solis in hominis productione, sicut intellectus possibilis erat materia finis. Alex. respectu intellectus agentis in copulatione: tum etiam, quia phantasma Socratis & Platonis nō est primum instrumentum intellectus agētis, sed secundariū & extraneū quoquo modo, sicut patet. 3. de anima. 5. 19. & 20. cō. Nā sicut dicit Auic. species est in prima intentione natura, non individuum, nisi per

M. A. Zim. Solut. Cont.

per accidens. & ita dicendum puto de Sole
& homine. sed de hoc latius vide. 8. phy. cō.
15. vbi declaratur quomodo nouitas sit in
effectu denuata à volitatem antiqua. & quo-
modo non.

3. de aīa.
com. 36. Vigesima tercia con tradic. est in eodem
commen. 36. In illa parte, in qua ponit opi-

nionem suam, dicit q̄ intellectus in habitu
est, per quem extrahimus intellecta. Huius
tamen oppositū sup̄a dixerat contra Ale-
xan. hoc idem opinantem. Soluitur ibidem
vbi contra Alexan. arguit, & contra Auem
pace ibi. n. dicit. & etiam quomodo attri-
butur actio propria intellectui, quā est fa-
cere intellecta intellectui generabili &
corruptibili, s̄ qui est in habitu. Nisi quis ponat
q̄ intellectus, qui est in habitu, sit intellectus
agens compositus cum intellectu ma-
teriali, vt dicit Them. aut ponat q̄ forma
potestra nobis, qua abstrahimus intellecta,
& intelligimus ea, est composita ex in-
tellectu in hábitu, & intellectu agente, vt
Alexan. & Auempace ponunt: sicut nos etiā

reputamus esse appartenē ex sermone Aristi
in intellectu in habitu. ergo non discordat
ab Alexan. nisi pro quanto ponebat intellectu
etū materialē qui est pars ipsius, esse
corruptibilē non autem in modo ponendi.

Vigesima quarta contradic. est in com. 51. 3. de aīa.
Dicit Averro. q̄ bonum acuale commune com. 51.
omnibus est laudabile. Oppositum. i. æthi. Solutio
cap. 16. Soluitur. sumitur laudabile æthico
rum. i. strictius quam hic: quia ibi sumitur
vt distinguitur contra honorabile, hic autē
lato vocabulo sumptum est.

Vigesima quinta contradic. est in com. 66 3. de aīa.
Dicit Comnen. q̄ tactus cōprehendit sen- com. 66.
sibile suum sine niedio. Huius tamen oppo-
situm patet. 2. de anima. com. 107. 108. 115. Solutio
Soluitur. tactus quantum est merito rece-
ptionis non indiget medio, sed per accidē
& merito contactus nihil prohibet ipsum
medio indigere.

F I N I S.

1-26 27

6.30

